

ΑΝΔΡΕΑΣ Δ. ΚΑΡΑΤΖΑΣ

Η ΣΧΕΣΗ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΟΣ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Διδακτορική διατριβή
υποβληθείσα στο τμήμα Θεολογίας
του Ε.Κ.Π.Α.

Αθήνα, 2020

*...αφιερωμένο στους μοναχούς
της Ιεράς Μονής Αγίας Αικατερίνης
του όρους Σινά.*

ΑΝΔΡΕΑΣ Δ. ΚΑΡΑΤΖΑΣ

**Η ΣΧΕΣΗ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΟΣ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ**

**Διδακτορική διατριβή
υποβληθείσα στο τμήμα Θεολογίας
του Ε.Κ.Π.Α.**

**Επιβλ. Καθηγητής: Μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος –
Γεώργιος Σαββάτος**

Μέλη:

- Αν. Καθηγητής Κωνσταντίνος Κορναράκης
- Επ. Καθηγήτρια Μαρίνα Κολοβοπούλου

Αθήνα, 2020

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
1. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΩΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ ΤΡΙΑΔΙΚΟΥ ΘΕΟΥ...33	
1.1 Η φύση του ανθρώπου.....	33
1.1.1. Ορισμός του ανθρώπου.....	33
1.1.2. Ο άνθρωπος ως «κατ'εικόνα και καθ'όμοίωσιν» δημιούργημα του Τριαδικού Θεού.....	36
1.1.3. Η ένδυση του ανθρώπου με την «στολή» της θείας δόξας και η τοποθέτησή του στον Παράδεισο.....	71
1.1.4. Οι όροι «ψυχή» και «πνεῦμα» και η σχέση τους κατά τον Συμεών...78	
1.1.5. Διχοτομία ή Τριχοτομία του ανθρώπου κατά τον Συμεών.....	88
1.2. Η ψυχή του ανθρώπου.....	91
1.2.1. Η προέλευση της ψυχής.....	91
1.2.2. Η φύση, η ουσία και οι δυνάμεις της ψυχής.....	92
1.2.3. Ο νους και ο λόγος.....	106
1.3. Το σώμα του ανθρώπου.....	110
1.3.1. Η προέλευση, η φύση και η ουσία του αδαμιαίου σώματος.....	110
1.3.2. Οι ιδιότητες και τα παρεπόμενα του αδαμιαίου σώματος.....	114
2. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΩΣ ΨΥΧΟΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ.....118	
2.1. Η σάρξ.....	118
2.2. Η «στολή» του ανθρώπου.....	122
2.3. Η καρδιά.....	127
2.4. Η διάνοια.....	140
2.5. Το αυτεξούσιο.....	155
2.6. Το θέλημα του ανθρώπου.....	159
2.7. Το μνημονευτικό, η μνήμη και η λήθη.....	160
2.8. Το συνειδός και η συνείδησις.....	163

3.	Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ «ΓΥΜΝΟΣ» ΑΠΟ ΤΗ ΔΟΞΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ.....	175
3.1.	Η γύμνωση του ανθρώπου από την «στολή» της δόξας του Θεού.....	175
3.1.1.	Η αφροσύνη του ανθρώπου.....	178
3.1.2.	Η «λήθη» του Θεού.....	180
3.1.3.	Η τύφλωση και ο θάνατος της ψυχής.....	183
3.2.	Η ένδυση του ανθρώπου με τη γυμνότητα.....	189
3.2.1.	Η οντολογική και υπαρξιακή αποξένωση του ανθρώπου.....	190
3.2.2.	Οι άλογες κινήσεις του σώματος.....	193
3.2.3.	Η επανάσταση της σάρκας και η υποδούλωση της ψυχής στο θέλημα της σάρκας.....	196
3.2.4.	Ο μολυσμός της ψυχής.....	202
3.2.5.	Ο χοϊκός άνθρωπος.....	206
3.2.6.	Ο σαρκικός και ψυχικός άνθρωπος.....	209
3.2.7.	Ο «έσω» και ο «έξω» άνθρωπος.....	214
3.2.8.	Η λανθάνουσα λειτουργία της ψυχής του ανθρώπου.....	216
4.	ΕΝΩΣΗ ΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΦΥΣΗΣ ΣΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.....	221
4.1.	Η θέα της δόξας της θεότητας και η ενσάρκωση του Λόγου.....	221
4.2.	Η ψυχή και το σώμα στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού.....	225
4.3.	Αποκατάσταση της ψυχής στο αρχαίο κάλλος του «κατ' εικόνα».....	228
4.4.	Ο πνευματικός άνθρωπος.....	232
5.	Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΩΤΗΡΙΑ.....	238
5.1.	Η σωτηρία του ανθρώπου.....	238
5.2.	Η ζωποιός νέκρωσις.....	250
5.3.	Η εκκοπή του ιδίου θελήματος και η αντικατάστασή του με το θείο θέλημα.....	252
5.4.	Η εκ του κόσμου φυγή.....	256
5.5.	Η αλλοτρίωση εκ των παθών.....	272
5.6.	Η αγάπη του Θεού.....	296
5.7.	Η απάθεια της ψυχής και του σώματος.....	306
6.	Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΓΔΟΗ ΗΜΕΡΑ.....	315
6.1.	Ο άνθρωπος και η Όγδοη Ημέρα.....	315

6.2.	Η θεωρία του Θεού και η κατά χάρη θέωση του ανθρώπου.....	319
6.3.	Η θέα της δόξας του Θεού ως κρίση από την παρούσα ζωή.....	335
7.	Η ΔΙΑ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.....	341
7.1.	Η αδυναμία του ανθρώπου της πτώσης να μετάσχει στη δόξα του Θεού αίρεται μέσα στο σώμα της Εκκλησίας.....	341
7.2.	Το βάπτισμα.....	352
7.3.	Η μετάνοια και η εξομολόγηση.....	373
7.4.	Η θεία μετάληψη.....	401
7.5.	Η ιερωσύνη.....	410
8.	Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ ΘΑΝΑΤΟ.....	414
8.1.	Το σώμα μετά τον βιολογικό θάνατο.....	414
8.2.	Η ψυχή μετά την έξοδό της από το σώμα.....	421
8.3.	Η κατάσταση του σώματος και της ψυχής μετά «τήν τελευταίαν ἐξανάστασιν».....	422
8.4.	Ο άνθρωπος κατά την ημέρα της κρίσεως.....	424
9.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	428
10.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	440

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A.Π.Θ.	= Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
B.E.Π.E.Σ.	= Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων
E.A.Π.	= Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
E.E.Θ.Σ.Π.A.	= Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
E.E.Θ.Σ.Θ.	= Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης (Νέα σειρά)
E.K.Π.A.	= Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
E.Π.E.	= Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας
Θ.Η.Ε.	= Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία, Αθήνα 1962-1968
Φ.Θ.B.	= Φιλοσοφική και Θεολογική Βιβλιοθήκη
A.C.O.	= E. Schwartz, <i>Acta Conciliorum Oecumenicorum</i> , έκδ. Berolini-Lipsiae 1922- 1940.
C.C.S.G.	= Corpus Christianorum. Series Graeca
C. S. E.L.	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i> , Vienna.
D.T.C.	= <i>Dictionnaire de Théologie Catholique</i>
EP.S.N.T.	= H. J. M. Turner, <i>The Epistles of St. Symeon the NewTheologian</i> , Oxford University Press, New York 2009.
G.N.O.	= W. Jaeger (1921-1992). <i>Gregorii Nysseni Opera</i> . Brill, Berlin-Leiden.
N.B.P.	= A. Mai, <i>Nova Bibliotheca Patrum</i> , Rome
O.C.A.	= <i>Orientalia Christiana Analecta</i>
O.C.P.	= <i>Orientalia Christiana Periodica</i>
O.D.B.	= <i>Oxford Dictionary of Byzantium</i>
P.C.C. (S.G.)	= <i>Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca</i>
P.G.	= <i>Patrologia Graeca</i>
S.C.	= <i>Sources Chrétiennes</i>

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η απόπειρα μελέτης ενός εκ των τριών Θεολόγων της Εκκλησίας, εν προκειμένω του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, και η προσπάθεια συστηματικής παρουσίασης της διδασκαλίας του για τη σχέση της ψυχής και του σώματος στη σωτηριολογική πορεία του ανθρώπου ήταν ένα ασκητικό αγώνισμα υπέρβασης των προσωπικών μας ορίων. Οι λόγοι εντοπίζονται, τόσο στην πνευματική διάσταση που υπάρχει ανάμεσα στον υποφαινόμενο μελετητή και το προς μελέτη έργο ενός αγίου, που είχε υπερβεί τους τρόπους κατανόησης της ψυχοσωματικής ζωής στα πλαίσια της υλικότητας και θεολογούσε με τον νου εστιασμένο στον πνευματικό κόσμο όσο και στην έλλειψη συστηματικής παρουσίασης εκ μέρους του της θεολογικής σκέψης και της ψυχοσωματικής πνευματικής εμπειρίας του.

Στο αγώνισμα αυτό δεν θα είχαμε κατορθώσει να ανταπεξέλθουμε αν δεν είχαμε την αμέριστη στήριξη και καθοδήγηση της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής που ορίστηκε προς τούτο από τη Θεολογική Σχολή του ΕΚΠΑ. Γι' αυτό και από τη θέση αυτή αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω την Επίκουρη Καθηγήτρια κα *Μαρίνα Κολοβοπούλου*, της οποίας οι επισημάνσεις κυρίως κατά τα αρχικά στάδια της μελέτης μας αποτέλεσαν σημαντικό εφόδιο και προετοιμασία γι' αυτή. Επίσης, ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να αποδώσω στον Αναπληρωτή Καθηγητή κ. *Κωνσταντίνο Κορναράκη*, του οποίου οι απαντήσεις στα ερωτήματα που έθετε η μελέτη λειτούργησαν ως θεολογικοί οδοδείκτες πάνω στους οποίους βαδίζοντας αποφύγαμε παρεκκλίσεις και παρανοήσεις βασικών εννοιών που εμφανίζονταν στο έργο του αγίου Συμεών.

Τις μέγιστες ευχαριστίες, ωστόσο, εκ βάθους καρδιάς οφείλω στον Καθηγητή *Σεβασμιότατο Μεσσηνίας Χρυσόστομο-Γεώργιο Σαββάτο*, Επόπτη της Διατριβής, ο οποίος στάθηκε άοκνος συνοδοιπόρος μας σε όλα τα στάδια της μελέτης παρέχοντάς μας αφειδώς την κριτική επιμέλεια της μελέτης από την αρχή ως το τέλος της με ουσιαστικές και καίριες παρατηρήσεις ως προς τη θεολογική αναπλαισίωση της σκέψης του αγίου Συμεών για την ανάδειξη της σχέσης του σώματος και της ψυχής στην περί σωτηρίας διδασκαλία του.

Ό,τι τελειώνει στο παρόν έχει την αρχή του στο παρελθόν και γι' αυτό από τη θέση αυτή θα ήθελα με ιδιαίτερη αγάπη να ευχαριστήσω τον ομότιμο Καθηγητή κ. Χαράλαμπο Σωτηρόπουλο, ο οποίος μας εισήγαγε στη θεολογική σκέψη του Αγίου Συμεών κατά τα φοιτητικά μας χρόνια γεγονός που συνέβαλε καθοριστικά στην πραγμάτωση της διατριβής αυτής.

Ανδρέας Δ. Καρατζάς

25 Μαΐου 2020

Λεχαινά

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος¹ (976-1025)² έζησε την εποχή της Μακεδονικής Δυναστείας ή Μακεδονικής Αναγέννησης (867-1056)³, η οποία χαρακτηρίζεται από την αναγέννηση των κλασικών σπουδών και τη μελέτη των Πατέρων της Εκκλησίας. Την περίοδο αυτή (9^{ος}-11^{ος} αιώνας), έναν σχεδόν αιώνα μετά την εν Κωνσταντινουπόλει Ζ' Οικουμενική Σύνοδο του 843, η οποία αποκατέστησε οριστικά την τιμή των ιερών εικόνων, παρατηρείται στην Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον προς την κλασική ελληνική γραμματεία⁴ και την πολιτιστική κληρονομιά της πρώτης βυζαντινής χιλιετίας⁵. Έχει προηγηθεί του Συμεών⁶ ο Μέγας Φώτιος (810-893) με το σημαντικό έργο του *Βιβλιοθήκη*, στο οποίο συγκέντρωσε αποσπάσματα από βυζαντινά

---

¹ Η προσωπικότητα του αγίου Συμεών είχε καταρχάς αμφισβητηθεί σε βαθμό που η προσωνυμία «Νέος Θεολόγος» να ενέχει ειρωνική χροιά. Βλ. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, Συμεών ο Νέος Θεολόγος, *Θ.Η.Ε.*, τ. 11, σελ. 540. Πρβλ. και Αγίου ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ, Λόγος έγκωμιαστικός εις τόν έν Αγίοις Όσιον και Θεοφόρον Πατέρα ήμών Συμεών τόν Νέον Θεολόγον, στο Σ. Κούτσα (έπιμ.), *Ακολουθία και έγκώμιον του Όσιου Πατρός ήμών Συμεών του Νέου Θεολόγου*, έκδ. Μοναστικού Οίκου Πατερικής Διακονίας «Η Αγία Τριάς» Ύδρας, Έν Αθήναις 1975.

² Βλ. J. O. ROSENQVIST, *Η Βυζαντινή Λογοτεχνία από τόν 6ον Αιώνα ως την Άλωση τής Κωνσταντινούπολης*. Μετάφρ. Ι. Βάσσης, έκδ. Κανάκης, Αθήνα 2008, σελ. 93-94. Βλ. και Ε. ΓΛΥΚΑΤΖΗ-ΑΡΒΕΛΕΡ, *Η πολιτική ιδεολογία τής βυζαντινής αυτοκρατορίας*, Αθήνα 1997, σελ. 55 και 63. Πρβλ. Σ. ΡΑΝΣΙΜΑΝ, *Βυζαντινός πολιτισμός*, Αθήνα 1969, σελ. 53.

³ Βλ. J. O. ROSENQVIST, *Η Βυζαντινή Λογοτεχνία...*, όπ. π., σελ. 87- 99. Για τον βίο του Αγίου βλ. μητρ. Σ. ΚΟΥΤΣΑ, *Άγιος Συμεών ο νέος Θεολόγος, ό βίος του Αγίου, εισαγωγή - κείμενο-μετάφραση-σχόλια*, Αθήνα 2005, σελ. 92-106 και Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, Εισαγωγικό σημείωμα, στη *Φιλοκαλία τών Νηπτικών και Άσκητικών, Συμεών ο Νέος Θεολόγος*, τ. 19Α, Πατερικά Έκδόσεις «Γρηγόριος ό Παλαμάς», Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 337-338. Βλ. επίσης, I., HAUSHERR, *Un grand mystique byzantin: Vie de la Syméon le Nouveau Théologien (949-1022) par Nicetas Stéthatos*. Texte grec inédit publié avec introduction et notes critiques, *Orientalia Christiana* 12, Roma 1928.

⁴ Βλ. Β. ΦΕΙΔΑ, *Έκκλησιαστική Ιστορία Β', Από την Εικονομαχία μέχρι τή Μεταρρύθμιση*, Αθήνα 2002, σελ. 272.

⁵ Βλ. Η.-G. BECK, *Η Βυζαντινή Χιλιετία*, μετάφρ. Δημοσθένης Κούροβικ, δ' ανατύπωση, έκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Έθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2009, σελ. 408-409. Βλ. G. OSTROGORSKY, *Ιστορία του βυζαντινού κράτους*, έκδ. Σ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1997, τ. Β', σελ. 90. Βλ. και Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία, Β'*, έκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 423-424.

⁶ Στο εξής για πρακτικούς λόγους όταν γράφουμε Συμεών αναφερόμαστε στον Άγιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο, εκτός αν δηλωθεί διαφορετικά.

κείμενα⁷. Παράλληλα, κατά την εποχή του διαμορφώνεται το πλαίσιο που θα αναδείξει αργότερα δύο σημαντικές μορφές, τον αρχιεπίσκοπο Ευχαΐτων Ιωάννη Μαυρόπου (11^{ος} αιώνας) και τον Μιχαήλ Ψελλό (1018-1079)⁸, οι οποίοι θα χρησιμοποιήσουν τη Φιλοσοφία και τον Λογικό και Φιλοσοφικό στοχασμό⁹ ή την Πλατωνική Φιλοσοφία για την ανάπτυξη της δογματικής διδασκαλίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας¹⁰. Έτσι, την εποχή του Συμεών μπορεί κανείς να εντοπίσει την αναζωπύρωση ενός φιλοσοφικού τρόπου θεολογίας, ο οποίος θα προετοιμάσει τη σχολαστική θεολογία των επόμενων αιώνων. Η φιλοσοφική προσέγγιση της θεολογίας, η οποία ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με τον εμπειρικό και αποκαλυπτικό τρόπο θεολογίας, παρουσιάζεται στο έργο του Συμεών με τον περίφημο διάλογο που διασώζει με τον Στέφανο τον Μητροπολίτη Νικομηδείας¹¹. Εκεί στο πρόσωπο του Συμεών φανερώνεται ο χαρισματικός και προφητικός τρόπος θεολογίας, που στηρίζεται στην εμπειρία και την αποκάλυψη, και στο πρόσωπο του Στεφάνου, ο φιλοσοφών θεολόγος, που στηρίζεται στα διανοητικά του προσόντα¹².

Μέσα σε αυτό το ιστορικό και θεολογικό πλαίσιο ο Συμεών εκκινώντας από την προσωπική του εμπειρία¹³, όπου θεωρεί το φως του Αγίου Πνεύματος και βιώνει ως αληθή την εμπειρία της θέας του φωτός, η οποία ενώνει τον άνθρωπο ψυχοσωματικά με τη θεότητα της Αγίας Τριάδας,

⁷ Βλ. J. O. ROSENQVIST, *Η Βυζαντινή Λογοτεχνία...* όπ. π., σελ. 89.

⁸ Βλ. Β. ΦΕΙΔΑ, *Εκκλησιαστική Ιστορία Β...*, όπ. π., σελ. 273-274.

⁹ Βλ. J. O. ROSENQVIST, *Η Βυζαντινή Λογοτεχνία...*, όπ. π., σελ. 143-149.

¹⁰ Βλ. Β. ΦΕΙΔΑ, *Εκκλησιαστική Ιστορία Β'...*, όπ. π., σελ. 277.

¹¹ Βλ. Ύμνος 21, S.C. 174, σ. 130-168 με τίτλο: *Επιστολή πρὸς μοναχὸν ἐρωτήσαντα· Πῶς χωρίζεις τὸν Υἱὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ἐπινοία ἢ πράγματι; Ἐν ἧ εὐρήσεις πλοῦτον θεολογίας ἀνατρεπούσης τὴν αὐτοῦ βλασφημίαν.*

¹² Τον διαφορετικό τρόπο θεολογίας, ο οποίος άρχισε και πάλι να κάνει την εμφάνισή του την εποχή του Συμεών, παρουσιάζει εξαιρετικά ο αρχιμ. Ιερόθεος Βλάχος μέσα από την ανάλυση του συγκεκριμένου διαλόγου, βλ. Ι. ΒΛΑΧΟΥ, *Τὸ πρόσωπο στὴν ὀρθόδοξη Παράδοση*, ἔκδ. Β' ἐπαυξημένη, Ἱερὰ Μονὴ Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου, Λιβαδειά, 1994, σελ. 184-204.

¹³ Σύμφωνα με τον ΜΑΞΙΜΟ τον ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ, *Πρὸς Θαλάσσιον*, P.G. 90, 624A, η «πεῖρα» είναι «ἢ κατ' ἐνέργειαν γνῶσιν» η οποία επιγίνεται, προστίθεται στον άνθρωπο με όλο τον λόγο, ενώ «αἴσθησις» είναι η «μέθεξις τοῦ γνωσθέντος», η οποία φανερώνεται με όλη τη νόηση: «Πείραν δὲ λέγω, αὐτὴν τὴν κατ' ἐνέργειαν γνῶσιν, τὴν μετὰ πάντα λόγον ἐπιγινομένην· αἴσθησιν δέ, τὴν τοῦ γνωσθέντος μέθεξιν, τὴν μετὰ πᾶσαν νόησιν ἐκφαινομένην». Για τον Συμεών, όπως θα αναφέρουμε παρακάτω, η πείρα, η εμπειρία, είναι ταυτόχρονα γνώση και αίσθηση, την οποία έχει σύνολος ο ψυχοσωματικός άνθρωπος.

κατανοεί την ορθόδοξη ανθρωπολογία υπό το πρίσμα της σχέσης κτιστού και ακτίστου. Με τον τρόπο αυτό οι αναφορές του στην ψυχή και στο σώμα έχουν στόχο να αναδείξουν τη δυνατότητα που έχει δοθεί στον κτιστό άνθρωπο με το «κατ'εἰκόνα καὶ καθ'ὁμοίωσιν» να μετέχει κατά χάρη με την ψυχή και το σώμα του στη θεότητα της Αγίας Τριάδας. Για τον Συμεών το δυνατό της προσωπικής συνάντησης, κοινωνίας και ένωσης του κτιστού ψυχοσωματικού ανθρώπου με τον άκτιστο Θεό δεν είναι αποτέλεσμα των προσπαθειών του ανθρώπου αλλά πόθος του Λόγου, δωρεά του Τριαδικού Θεού διά των μυστηρίων Του.

Έτσι, απέναντι σε όσους υποστήριζαν ότι η γνώση του Θεού είναι δυνατή μέσω της σοφίας του κόσμου ή ανάπλασης διανοητικών συλλογισμών ο Συμεών προτάσσει την προσωπική του εμπειρία της θέας του Θεού από την παρούσα ζωή εκφράζοντας πιο έντονα τη διαχρονική εμπειρία της Εκκλησίας¹⁴ για τη δυνατότητα απόκτησης εμπειρίας «ἐν

---

¹⁴ Πρβλ. ενδεικτικά ΜΑΚΑΡΙΟΥ του ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ, *Ασκητικά*, Λόγος περὶ ἐλευθερίας νοός, P.G. 34, 957: «Ἡ τοιαύτη, φησί, τοῦ Πνεύματος ἔλλαμψις, οὐχ οἶον νοημάτων μόνον ἀποκάλυψις ἐστὶ καὶ φωτισμὸς χάριτος, ὡσπερ εἴρηται, ἀλλ' ὑποστατικοῦ φωτός ἐν ταῖς ψυχαῖς βεβαία καὶ διηνεκὴς ἔλλαμψις». Βλ. Η. ALFEYEV, *St. Symeon the New Theologian and Orthodox Tradition*, Oxford University Press, New York 2000, σελ. 271, σύμφωνα με τον οποίο η εναντίωση του Συμεών στην απομάκρυνση των συγχρόνων του από την έμπρακτη τήρηση των εντολών του Θεού θα μπορούσε να τον εμφανίζει ως «συντηρητικό». Όπως χαρακτηριστικά λέει ο Α. ΒΙΤΟΥΛΑΣ, *Γνώσις ἐμμάρτυρος. Ἡ τῶν πραγμάτων ἀληθὴς διάγνωσις ὡς (μετα-)κριτικὴ τῆς γνώσεως στὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου*, διδακτορική διατριβή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 10: «Το γεγονός της εφικτής και αναγκαίας θέας του προσώπου του Θεού από την παρούσα ζωή δεν διακηρύχθηκε για πρώτη φορά από τον Θεολόγο της δεύτερης χιλιετίας. Όμως από αυτόν επισημάνθηκε μετ' επιτάσεως υποβάλλοντας τους συγχρόνους του αλλά και τους μεταγενέστερους στην έμπονο κρίση του εαυτού τους και της περιβάλλουσας πραγματικότητας». Στην ανέκδοτη αυτή διατριβή ο συγγραφέας έχοντας επισημάνει την υποτίμηση της διδασκαλίας του Συμεών ως προς τον εμπράγματο χαρακτήρα της αλήθειας και του ψεύδους, της ανάγκης αποδεικτικής αλήθειας του βίου ως μαρτυρία που εμφανίζεται στο ασκητικό και το εκκλησιαστικό ήθος και οδηγεί στη γνώση του Θεού διαπραγματεύεται τον τρόπο γνώσης και άγνοιας του Θεού από τον άνθρωπο. Διερευνά τη δυνατότητα συγκρότησης μιας κριτικής της γνώσης και αναφέρει χαρακτηριστικά: «Εκείνο που επίσης είναι αδύνατο να παραθεωρηθεί και ενδιαφέρει κατεξοχήν το θέμα μας είναι η ταύτιση του τρόπου πραγμάτωσης της ζωής με αντίστοιχη γνώση. Στην πρώτη περίπτωση, κατά την οποία η ζωή πραγματοποιείται ως σχέση με τον Θεό, ολόκληρη η ύπαρξη καταυγάζεται από την όντως γνώση των ελλάμψεων, της όρασης και των φωνών του φίλου Θεού. Στην «ελεύθερη» επίσης κλίση του ανθρώπου προς την εγωτρόπο αυτονομία του

αισθήσει καὶ ὀράσει καὶ γνώσει μυστικῶς διδαχθέντες»¹⁵ της θέας, κοινωνίας και ένωσης του ανθρώπου με τον Θεό συμβάλλοντας τα μέγιστα στην ανάπτυξη της Σωτηριολογίας και της Ανθρωπολογίας κατά την περίοδο της Βυζαντινής Θεολογίας¹⁶. Αναγνωρίζοντας ότι μεταξύ των χριστιανών της εποχής του υπάρχουν πολλοί που δεν υπολογίζουν τα μυστήρια του Χριστού, «τὰ τοῦ Χριστοῦ μυστήρια εἰς οὐδέν λογιζόμενοι»¹⁷, και θεωρούν ότι λαμβάνουν την επίγνωση της αλήθειας του Θεού μέσω της σοφίας του κόσμου, προβάλλει την εμπειρία του για το δυνατό της θέας της δόξας του Θεού από σύνολη την ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου κατά την παρούσα ζωή¹⁸. Αυτοί νομίζουν ότι η ανάγνωση των

χωρισμού από τον Θεό καιροφυλαχτεί η απορρόθμιση των πνευματικών αισθήσεων και η πτώση στην άγνοια. Το γεγονός ότι η γνώση συνιστά τον σκοπό της δημιουργίας, με την διττή τροπή του είναι να καθορίζει την πρόσληψη της αλήθειας ή του ψεύδους αντίστοιχα, εξακοντίζει πέραν της επιστημονικής εγκυρότητας κάθε νοσηριαρχική, μυστικιστική ή άλλη μονομερή της προσέγγιση», (σελ. 18). Σε γενικές γραμμές προσπαθεί να καταδείξει ότι η αληθινή γνώση χρωματίζεται από την σχέση ανθρώπου και Θεού, τόσο ως υπαρκτική αναγκαιότητα κατά την οποία ο άνθρωπος πρέπει να παλέψει ενάντια σε κάθε αντικειμενική βεβαιότητα που αναιρεί την αυτεξούσια φορά του είναι του όσο και ως καθ' υπόστασιν πραγμάτωση που κατορθώνεται κατά την κατ' ενέργειαν κοινωνία του με τον Λόγο του Θεού.

Η γνωσιολογική προσέγγιση του ανθρώπου κατά την πορεία του προς τη σωτηρία, την οποία επιχειρεί ο συγγραφέας, καθώς και η απουσία των ανθρωπολογικών και μυστηριολογικών προϋποθέσεων της σωτηρίας, αντικείμενο που ενδιαφέρει τη δική μας μελέτη, στερεί από την υπό εξέταση μελέτη την ψυχοσωματική κατανόηση του ανθρώπου κατά τον πρακτικό και θεωρητικό βίο που διατρέχει όλη τη διδασκαλία του Συμεών. Αποτέλεσμα αυτής της επικέντρωσης στη γνωσιολογία είναι η μη κατανόηση του τρόπου λειτουργίας βασικών παραμέτρων της «έν Χριστῷ ζωῆς» όπως η πίστη, ο φόβος Θεού, η τήρηση των εντολών, η ξενιτεία, κ.ά. Ενδεικτική της παραπάνω επισήμανσης είναι η σειρά παρουσίασης των ανωτέρω που έχει επιλέξει ο συγγραφέας (βλ. τήρηση των εντολών, αυτοέλεγχος, μετάνοια, πένθος, ταπείνωση, φόβος, ξενιτεία, εκκοπή του ίδιου θελήματος, πίστη), στην οποία υπολανθάνει μια αντιστροφή της διδασκαλίας του Συμεών ως προς την ψυχοσωματική πορεία του ανθρώπου στην οδό της σωτηρίας.

¹⁵ *Ἠθικὸς 4*, 929-930, S.C. 129, σ. 74.

¹⁶ Βλ. Κ. ΜΠΟΝΗ, Βυζαντινή Θεολογία, ἤτοι χαρακτηρισμὸς τῆς ἀπὸ τῆς Θ' μέχρι τῆς ΙΕ' ἑκατοντ. ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας (Β'), *Θεολογία*, τ. ΙΘ', (1941-1948), τεύχ. 2, σελ. 290.

¹⁷ *Ἠθικὸς 9*, 22, S.C. 129, σ. 220.

¹⁸ Τη θεολογία του Συμεών θα αναδείξει και θα ολοκληρώσει τρεις αιώνες αργότερα ο Γρηγόριος Παλαμάς με τη διδασκαλία του περί ακτίστων και ουσιωδών ενεργειών του Θεού, βλ. Β., ΤΣΙΓΚΟΥ, Ὁ «τολμηρὸς» θεολογικὸς λόγος τοῦ ἁγίου Συμεών τοῦ

θεόπνευστων συγγραφών των αγίων της Ορθοδοξίας είναι ακριβής κατανόηση και είδηση της Αγίας Τριάδας. Μεταξύ αυτών αναγνωρίζει ότι υπάρχουν και οι «σεμνότεροι», οι οποίοι εκλαμβάνουν τη θεωρία του Αγίου Πνεύματος που γίνεται στους άξιους, ως την ανάπλαση των νοημάτων που γίνεται για αυτήν στη διάνοια¹⁹.

Αντιθέτως, η συνάντηση, η κοινωνία και η ένωση του ανθρώπου με τον Θεό, η οποία συνιστά τη σωτηρία του ανθρώπου, δεν πραγματώνεται για τον Συμεών διανοητικά αλλά εμπειρικά μέσω της ψυχοσωματικής φυλακής των ευαγγελικών εντολών, δηλαδή μέσω ενός έμπρακτου ψυχοσωματικού προσανατολισμού της ανθρώπινης υπάρξεως προς τον Θεό και οικειοποίησης του θελήματός Του. Μέσω της έμπρακτης τήρησης των εντολών ο άνθρωπος γίνεται αρχικά πιστός και πρακτικός και στη συνέχεια, όταν φωτιστεί ο νους του και λάβει το Άγιο Πνεύμα, γίνεται θεωρητικότερος και θεόπτης και μπορεί να δει ολοκληρωτικά τον Υιό μαζί με τον Πατέρα²⁰.

Στην περί σωτηρίας διδασκαλία του Συμεών το πρόταγμα δεν βρίσκεται στη θέα αυτή καθ'αυτή του φωτός, αλλά στην προσωπική συνάντηση, κοινωνία και ένωση του κτιστού ανθρώπου με τον άκτιστο Θεό κατά την οποία ο άνθρωπος γίνεται κατά χάρη θεός. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Αρχιεπ. Β. Κριβοσέιν «ce n'est pas la vision de la lumière en elle-même, si importante qu'elle soit, qui constitue le moment central et le sommet de la vie mystique, mais une rencontre personnelle avec le Christ qui se

---

Νέου Θεολόγου και ή συμβολή του στο ήσυχαστικό κίνημα και τή φιλοκαλική Αναγέννηση, *Όρθοδοξία και Παιδεία* 2, 2003, σελ. 85. Για μια συστηματική παρουσίαση και ανάλυση της σχέσεως των δύο αυτών μεγάλων θεολόγων βλ. CR.-E. CHIVU, *Θεολογία, Θεοπτία και Θέωση. Από τον Άγιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο στον Άγιο Γρηγόριο Παλαμά, διδακτορική διατριβή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 2009.*

¹⁹ *Ήθικός* 9, 19-31, S.C. 129, σ. 220.

²⁰ *Κατήχησις* 29, 137-145, S.C. 113, σ. 176-178. Βλ. και ΜΑΞΙΜΟ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ, σύμφωνα με τον οποίο «Όσπερ ψυχή και σώμα ποιεί κατά σύνθεσιν άνθρωπον, ούτω πρᾶξις και θεωρία, μίαν κατά σύνοδον ἀποτελεῖ σοφίαν γνωστικήν», *Περί Θεολογίας και τής ένσάρκου οικονομίας του Υίου του Θεού* 4, P.G. 90, 1344. Πρβλ και V. LOSSKY, *Η μυστική Θεολογία τής ανατολικής Έκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 240: η πνευματική ανύψωση «περιλαμβάνει δύο βαθμίδας ή ακριβέστερον πραγματοποιεῖται ταυτοχρόνως επί δύο διαφόρων μὲν αλλά στενῶς συνδεδεμένων πεδίων: επί του πεδίου τής πράξεως και του πεδίου τής θεωρίας. Ἀμφότεραι εἶναι ἀχώρισται εἰς τήν χριστιανικήν γνώσιν».

manifeste dans la lumière et la communion avec lui»²¹. Ως εκ τούτου όλη η διδασκαλία του επικεντρώνεται στη δυνατότητα εμπειρίας, συνειδητής κοινωνίας του όλου ανθρώπου με τον Τριαδικό Θεό²² μέσα στο φως της Θεότητός Του²³.

Η «έν αισθήσει και γνώση»²⁴ μετοχή στα μυστήρια του Χριστού αναπλάθει σύνολη την ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου και διά του Αγίου Πνεύματος την ενώνει με το σώμα και τη θεότητα του Χριστού. Έτσι, ο άνθρωπος βλέπει και αισθάνεται πνευματικά τη δόξα του Θεού και ενώνεται με τον Τριαδικό Θεό «θέσει και χάριτι»²⁵ όχι μόνο με την ψυχή, τον νου και τον λόγο αλλά και με το σώμα του. Η θέωση του ανθρώπου για τον Συμεών, η οποία αποτελεί και τη σωτηρία του, δεν πραγματώνεται μόνο στην ψυχή αλλά στο σύνολο της ψυχοσωματικής ενότητας του ανθρώπου, αναδεικνύοντας το σώμα ως συμμετόχο της θέωσης.

Αν και η μετάβαση από την ελληνιστική εννοιολόγηση του ανθρώπου, όπου ο άνθρωπος «έχει σώμα», στην χριστιανική κατανόηση, ότι ο άνθρωπος «είναι σώμα», έχοντας ξεκινήσει από τον 4^ο αιώνα βρίσκει το αποκορύφωμά της τον 14^ο αιώνα στον Γρηγόριο Παλαμά με τον όρο «τὸ συναμφοότερον»²⁶, ωστόσο έχει διαφύγει της προσοχής ότι από τον 10^ο -11^ο αιώνα ο Συμεών συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη της χριστιανικής ανθρωπολογίας. Τονίζοντας, τόσο την ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου με την κατηγορηματική του δήλωση ότι «*Ἡ ψυχὴ οὖν καὶ τὸ σῶμα, / ἵνα ταῦτα πάλιν εἶπω / ἐκ πολλῆς περιχαρείας, / ἐν ἐν οὐσίαις ταῖς*

---

²¹ B. KRIVOCHÉINE, Saint Syméon le Nouveau Théologien à travers les âges (XI siècles), στο *Messenger de l'exarchat du patriarche russe en Europe occidentale*, n° 101-104 (1979), σ. 27-32. Βλ. και Β. ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, «Πτωχὸς φιλάδελφος», Μυστική αὐτοβιογραφία τοῦ ἁγίου Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, στο *Γρηγόριος Παλαμάς*, τ. 37, 1954, σ. 261.

²² Βλ. J. MEYENDORFF, *Le Christ dans la théologie byzantine*, Paris, Cerf, 1969, σελ. 266.

²³ Ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ ο J. MCGUCKIN «His work brings to the fore the pressing need for the Christian Church to theologize primarily from its living experience of God», βλ. *Symeon the New Theologian's Hymns of Divine Eros: A Neglected Masterpiece of the Christian Mystical Tradition*, *Spiritus* 5, σ. 182, The Johns Hopkins University Press.

²⁴ *Ἠθικός* 14, 225, S.C. 129, σ. 438.

²⁵ *Κατήχησις* 24, 80, S.C. 113, σ. 40.

²⁶ Βλ. Μ. ΜΠΕΓΖΟΥ, Τὸ ἀνθρώπινο σῶμα στὴ Φιλοσοφία τῆς Θρησκείας. Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ὀντολογία στὴ Βυζαντινὴ Θεολογία, *Ἑλληνικὴ Φιλοσοφικὴ Ἐπιθεώρηση*, 9 (1992), σελ. 21-22 και 24.

δυσί / ταῦτα οὖν τὰ ἐν δύο»²⁷ και με τη φράση «ἐν ἑξ ἀμφοτέρων»²⁸, η οποία θα προετοιμάσει την χρήση από τον Γρηγόριο Παλαμά του όρου «τὸ συναμφοτέρον», όσο και διερευνώντας εμπειρικά τις σχέσεις των δύο φύσεων του ανθρώπου, ψυχής και σώματος, κατά το μέγιστο γεγονός της σωτηρίας του, την κατά χάρη θέωση, θέτει εμπειρικά το πλαίσιο της ορθόδοξης ανθρωπολογίας κατά την οποία ο άνθρωπος δεν είναι μόνο ψυχή, δεν είναι μόνο σώμα, αλλά το ένα που αποτελείται και από τα δύο, το «ἐν ἑξ ἀμφοτέρων» που μετέχει στη θέωση. Με τον τρόπο αυτό κατανοεί και την κατά χάρη ένωση του ψυχοσωματικού ανθρώπου με τον Θεό. Ο άνθρωπος παραμένει αυτό το «ἐν ἑξ ἀμφοτέρων» μόνο που τώρα τα αμφοτέρα είναι το σώμα, η ψυχή και ο Θεός. Ο τρόπος ένωσης του Θεού με τον άνθρωπο δεν μπορεί να γίνει κατανοητός για τον Συμεών παρά μόνο μέσα από την κατανόηση του τρόπου που ενώνονται αμίκτως και ασυγχύτως η ορατή και νοερά του φύση, το σώμα και η ψυχή.

Ο Συμεών κλήθηκε να εκφράσει το προσωπικό του βίωμα και τη διδασκαλία του για τη θέα του Θεού από την παρούσα ζωή ως κριτήριο θέωσης και σωτηρίας κατά την πρώιμη βυζαντινή αναγέννηση, εποχή κατά την οποία διαπιστώνεται μια επιστροφή στα λογικά εργαλεία της ελληνικής παιδείας²⁹. Στην προσπάθειά του αυτή είχε ως στήριγμα την προσωπική του κατανόηση της κατά χάρη θέωσης, όπως αυτή συντελείται στην ψυχή και το σώμα του και περιγράφεται στις αγίες Γραφές και στους προγενέστερους αυτού Πατέρες της Εκκλησίας³⁰. Από την άλλη,

²⁷ Ὑμνος 30, 474-478, S.C. 174, σ. 372.

²⁸ Ὑμνος 53, 90-101, S.C. 196, σ. 218. Τη φράση αυτή οικειοποιείται ο Συμεών από τον ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΘΕΟΛΟΓΟ, *Λόγος εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα*, P.G. 36, 632AB.

²⁹ Βλ. P. LEMERLE, *Ὁ Πρῶτος Βυζαντινὸς Οὐμανισμὸς: Σημειώσεις καὶ παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἐκπαίδευση καὶ τὴν παιδεία στὸ Βυζάντιο ἀπὸ τὶς ἀρχές ὡς τὸν 10 αἰῶνα*, μετάφρ. Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, ἔκδ. Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, Ἀθήνα, 1985. Βλ. ἐπίσης S. LINNER, *Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ*, ἔκδ. Γκοβόστης, μετάφρ. Ζαννῆς Ψάλτης, Ἀθήνα 1999, σ. 125-158 · «Ὁ 10^{ος} αἰῶνας εἶναι» σύμφωνα με τον Τατάκη «ὁ κατ' ἐξοχὴν αἰῶνας τῆς ἀνθρωπιστικῆς πολυμάθειας», βλ. Β. ΤΑΤΑΚΗ, *Ἡ Βυζαντινὴ Φιλοσοφία*, ἔκδ. Ἐταιρεία Σπουδῶν Νεοελληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Γενικῆς Παιδείας, μετάφρ. Εὐα Καλπουρτζή, Ἀθήνα, 1977, σελ. 135-136. Ο άνθρωπος στρέφεται προς τα γράμματα, τις επιστήμες και την τέχνη με ἐπίκεντρο τον άνθρωπο ως αντικείμενο μελέτης με λογικά κριτήρια.

³⁰ Βλ. Β. ΤΑΤΑΚΗ, *Ἡ Βυζαντινὴ Φιλοσοφία...*, ὅπ. π., σελ. 142: Η «πατερική φιλολογία, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς μυστικούς καὶ ἀσκητικούς συγγραφείς, ἦταν γνωστὴ στὸ Συμεῶνα μάλλον ἐπιτομικά. Ἀντίθετα, γνώριζε κατὰ βάθος τὶς Γραφές· εἶναι ἐκπληκτικὴ ἡ ἀνεση καὶ ἡ ἐλευθερία ποὺ κινεῖται στὰ ἐσώτερα τῆς εὐαγγελικῆς σκέψης».

αντιμετώπιζε συγκεκριμένα εμπόδια κατανόησης του μυστικού βιώματός του από τους μοναχούς στους οποίους απευθύνεται και από την εκκλησιαστική ιεραρχία, την οποία ενέπλεξαν, όσοι δεν μπορούσαν να τον κατανοήσουν. Πώς να καθοδηγήσει προς τη σωτηρία, την οποία ταυτίζει με την κατά χάρη θέωση, αυτούς που θεωρούσαν ότι η αγιότητα ήταν χαρακτηριστικό του παρελθόντος και αρνούσαν ότι η αγιότητα είναι δυνατή για την εποχή τους; Πώς να πείσει αυτούς που είχαν αρχίσει να επηρεάζονται από τον διάχυτο συντηρητισμό της εποχής υιοθετώντας ένα εκκλησιαστικό και ασκητικό ήθος, το οποίο εκφραζόταν διά της εξωτερικής συμμόρφωσης στις εντολές του Θεού, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό ένα προσωπίο χριστιανικής ευσέβειας και εγκλωβίζοντας με αυτό τους πιστούς σε μια ψευδεπίγραφη σωτηρία, ότι η αγιότητα επιτυγχάνεται με την πιστή τήρηση όλων των εντολών από τον πιστό και την άρνηση του ιδίου θελήματος, μέσω της υπαγωγής του στο θέλημα του πνευματικού πατρός, ο οποίος ιστορικοποιεί στο πρόσωπό του το θέλημα του Θεού³¹; Αφενός έπρεπε να τεκμηριώσει το δυνατό της αγιότητας ανεξαρτήτως τόπου, χρόνου και ιστορικών συγκυριών, όπως ήταν οι διωγμοί των χριστιανών κατά το παρελθόν που ανέδειξαν τους μάρτυρες και αγίους της Εκκλησίας, και να μιλήσει για την οδό της σωτηρίας μέσω της πράξης και της θεωρίας με έναν τρόπο κατανοητό από τους ακροατές του. Αφετέρου έπρεπε να διαφυλάξει τους μοναχούς, των οποίων ο Θεός του είχε αναθέσει τη διαποίμανση, από τη νοησιαρχική κατανόηση της κατά χάρη θέωσης και να τους επισημάνει την αναγκαιότητα ενός εκκλησιαστικού ήθους, το οποίο διαφυλάττει η Εκκλησία μέσα στη μυστηριακή της ζωή και είναι ομότροπο του καλού θησαυρού της καρδιάς του «ἔσω ἀνθρώπου»³².

---

³¹ Βλ. Β. KRIVOCHEINE, *Μέσα στο Φῶς τοῦ Χριστοῦ...*, ὄπ. π., 122-136. Πρβλ. Β. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ, *Ἡ Πνευματικὴ πατρότης κατὰ Συμεῶν τὸν Νέον Θεολόγον*, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 1977, σελ. 24.

³² Ἡ μὴ κατανόηση τῆς διδασκαλίας τοῦ Συμεῶν, σύμφωνα με τὴν ὁποία ἡ θεὰ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατὴ δίχως τὴν ἐνταξὴ τῆς μέσα στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ καὶ τὴ μετοχὴ στα θεῖα μυστήρια με σύνολη τὴν ψυχοσωματικὴ ἐνότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία λόγω αὐτῆς τῆς μετοχῆς τῆς στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ που παρέχει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, γίνεται πιο πνευματικὴ, ἀναγεννᾶται πνευματικὰ καὶ μπορεῖ νὰ βαδίσῃ τὴν οδὸ τῆς σωτηρίας μέχρι τὸ ἀτέλεστο τέλος τῆς, στάθηκε ἡ αἰτία ἀπόδοσης μεσσαιωνικῶν ἀπόψεων στὸν Συμεῶν. Βλ. Κ. HOLL, *Enthusiasmus und Bussgewalt beim griechischen öndtum. Eine Studie zu Symeon dem Neuen Theologen*, Leipzig, 1898, σελ. 48. Ὁ J. Guillard ὑποστήριξε ὅτι ὁ Συμεῶν εἶχε ὑποπέσει σὲ δογματικὲς ἀποκλίσεις, βλ. J. GOUILLARD, *Syméon le Jeune ou le Nouveau Théologien*, D.T.C., 14/2, 1941, στ. 2941-2952. Ὁ H. HERMENEGILD, *Das Menschenbild dei Symeon dem Jüngerem, dem*

Η εμπειρική αλήθεια που κομίζει ο Συμεών ως απάντηση στις παραπάνω ποιμαντικές ανάγκες είναι ότι στην κατά χάρη θέωση μετέχουν ταυτόχρονα η ψυχή και το σώμα, γιατί ο άνθρωπος είναι ταυτόχρονα ψυχή και σώμα. Η μετοχή του σώματος στην θέωση από την παρούσα ζωή προβάλλει κατά συνέπεια ως απαραίτητο τον ψυχοσωματικό προσανατολισμό του πιστού προς τον Θεό και αναδεικνύει τόσο την τήρηση των εντολών όσο και τη συμμετοχή στα ιερά μυστήρια της Εκκλησίας ως το μέσο επίτευξής του.

Ωστόσο, η διάκριση μεταξύ σώματος και σαρκός που υιοθετείται την εποχή εκείνη από τη Βυζαντινή Θεολογία, ενώ απαλλάσσει το σώμα από κάθε συνυπευθυνότητα για το κακό³³ δεν μπορεί από μόνη της να εξηγήσει τη συμμετοχή του υλικού σώματος στο γεγονός της κατά χάρη θέωσης με αποτέλεσμα οι «σεμνότεροι» των συγχρόνων του, όπως αναφέραμε παραπάνω, να θεωρούν την κατά χάρη θέωση ως ένα διανοητικό, ψυχικό γεγονός, στο οποίο δεν συμμετέχει το σώμα. Ο Συμεών διακρίνοντας στην παραπάνω αιρετική αντίληψη μια απομάκρυνση από την ορθόδοξη ανθρωπολογία και σωτηριολογία επικεντρώνει τη διδασκαλία του στο γεγονός ότι «Ο παραδόξως συνδήσας αὐτὰ καὶ τὸ νοερόν τε καὶ ἄϋλον τῷ πηλῷ συγκεράσας, αὐτὸς ἀμφοτέροις τούτοις ἀσυγχύτως ἐνοῦται καὶ γὰρ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐκείνου, ὡς ὁ Λόγος

Theologen (949-1022), *Das Östliche Christentum, Neue Folge, Heft 9*, Augustinus-Verlag, Würzburg 1949, σελ. 57, απέδωσε στον Συμεών την κατηγορία για μεσσαλιανισμό, την οποία διεύρυνε ο K. DEPPE, *Der wachre Christ. Eine Untersuchung zum Frömmigkeitsverständnis Symeons des Neuen Theologen und zugleich ein Beitrag zum Verständnis des Messalianismus und Hesyhasmus (Dissertation)*, Göttingen 1971, σελ. 387 κ. έ. Ωστόσο όλοι οι παραπάνω αποσιώπησαν ότι η αγιότητα και η εκκλησιαστική και μυστηριακή ζωή εκλαμβάνεται από τον Συμεών ως αναγκαία ιστορική έκφραση του ψυχοσωματικού ανθρώπου που λειτουργεί ως αφετηρία και τέρμα της κατά χάρη θέωσης. Βλ. Ὕμνος 42, 151-165, S.C. 196, σ. 48-50: «Εἰ γὰρ καὶ νῦν ἐκβάλλονται τῆς ἐκκλησίας ἔξω / καὶ μετασχεῖν κωλύονται ἁμαρτωλοὶ εἰς ἅπαν, / μᾶλλον δὲ καὶ τῆς τῶν θεῶν θεάς ἀποστεροῦνται / οἱ μὴ πέλοντες ἅγιοι, πῶς οἴμοι τότε ἄρα / τῷ παναμώμῳ σώματι τοῦ Θεοῦ ἐνωθῶσι / καὶ μέλη γένωνται Χριστοῦ ἐσπιλωμένοι ὄντες; / Οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀδελφοί, οὐ γενήσεται ὅλως! Οἱ δὲ τοῦ θεοῦ σώματος ἤγγουν τῆς ἐκκλησίας / καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἐκλεκτῶν χωριζόμενοι, λέγε, / ποῦ ἄρα ἀπελεύσονται, εἰς ποίαν βασιλείαν, / εἰς ποῖον τόπον, φράσον μοι, ἐλπίζουσι σκηνώσαι; / Πάντως γὰρ καὶ παράδεισος, ὁ Ἀβραάμ τε κόλπος / καὶ πᾶς τόπος ἀνέσεως τῶν σφζομένων ἔστιν / οἱ δὲ σφζόμενοι εἰσιν ἅγιοι πάντως πάντες, / ὡς πᾶσα θεία μαρτυρεῖ γραφή καὶ ἐκδιδάσκει».

³³ Βλ. Μ. ΜΠΕΓΖΟΥ, *Τὸ ἀνθρώπινο σῶμα στὴ Φιλοσοφία τῆς Θρησκείας...*, ὅπ. π., σελ. 25.

ἀπέδειξε, γίνομαι. [...] Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα εἷς Θεὸς ὃν σεβόμεθα»³⁴. Ἐτσι, το υπόστρωμα ὅλης της διδασκαλίας του Συμεών για την κατά χάρη θέωση του ἀνθρώπου φαίνεται να συντίθεται ἀπὸ μια συνειδητὴ προσπάθεια ἀνάδειξης της σχέσης του υλικού σώματος και της νοεράς ψυχῆς, διὰ της ὁποίας το σῶμα ἀρχίζει να πνευματικοποιεῖται, ὅταν η ἴδια μετέχει στη δόξα του Θεοῦ.

Το γεγονός της ἀφθαρσίας του σώματος στη διδασκαλία του Συμεών δεν εἶναι δευτερεύουσα διδασκαλία ἀλλὰ κύρια θεολογική θέση πάνω στην ὁποία στηρίζει τη δυνατότητα ἔνωσης του κτιστοῦ και ὁρατοῦ ἀνθρώπου με τον ἀκτιστο, ἀθάνατο και ἀφθαρτο Θεό. Ο κτιστός, υλικός και ὁρατός κόσμος, μέρος του ὁποίου εἶναι το σῶμα του ἀνθρώπου, δεν μπορεῖ να ἔχει καμιὰ ἔνωση, κοινωνία και γνώση με τον ἀόρατο, νοερό και κτιστό κόσμο, πόσο μάλλον με τον ἀκτιστο Θεό. Η ἐνυπόστατη ὑπαρξη της ψυχῆς και του σώματος και η μεταξύ τους σχέση στην υπόσταση-πρόσωπο του ἀνθρώπου προϋποθέτει και στηρίζεται στην ἀναγκαία ἀπὸ κοινού ὑπαρξη μιας «κοινῆς ουσίας». Η «κοινὴ αὐτὴ οὐσία» στον ἀδαμιαῖο ἄνθρωπο εἶναι η δόξα του Θεοῦ, η ὁποία ἐνδύει το σῶμα και την ψυχὴ παρέχοντας τη δυνατότητα ἔνωσης με τον Θεό. Στον ἄνθρωπο της πτώσης η ἀπουσία της δόξας του Θεοῦ γίνεται η αἰτία ἀναγωγῆς της σάρκας «ὡς κοινῆς ουσίας» των ἐνυποστάσεων του σώματος και της ψυχῆς. Ἐτσι, στη διδασκαλία του για τη θέωση ο Συμεών τονίζει την ἀνάπλαση του σώματος ἀπὸ φθαρτό σε ἀφθαρτο, ἀπὸ τελείως υλικό σε μερικῶς πνευματικό μέσω της ἔνδυσης της σάρκας με τη δόξα του Θεοῦ. Τη μερικὴ αὐτὴ πνευματικότητα αποκτὰ το σῶμα διὰ της ἀναγεννημένης και ζώσας ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ψυχῆς και την ἔνδυση ὅλου του ἀνθρώπου με τη δόξα του Θεοῦ και με τη συνειδητὴ συμμετοχὴ του στα μυστήρια της Ἐκκλησίας. Η δόξα του Θεοῦ, η ὁποία ντύνει την ψυχὴ και δι'αυτῆς το σῶμα, δημιουργεῖ την «κοινὴ οὐσία» για την ἐνυπόστατη παρουσία στο ἄνθρωπο του σώματος, της ψυχῆς και του Θεοῦ. Η κατά χάρη ἀφθαρσία του σώματος διὰ της ἔνδυσῆς του με τη δόξα του Θεοῦ καθιστὰ δυνατὴ τη θέωση ὅλου του ψυχοσωματικού ἀνθρώπου. Με τον τρόπο αὐτό προσπαθεῖ να κάνει κατανοητὴ στους συγχρόνους του την ταυτόχρονη συμμετοχὴ του σώματος και της ψυχῆς στο γεγονός της θέωσης για να ἀποφύγουν τον ἐγκλωβισμό τους σε μια νοησιαρχικὴ θεώρηση της θέωσης και ταυτόχρονα σε μια εὐσεβιστικὴ τήρηση των ἐντολῶν του Θεοῦ.

---

³⁴ Ἠθικός 6, 169-177, S.C. 129, σ. 132.

Για τον Συμεών ψυχή και σώμα είναι *ἀσυγχύτως* και *ἀμείκτως* συγκεκραμένα μετέχοντας *ἀμφοτέρα* της λαμπρότητας του Αγίου Πνεύματος, της δόξας του Θεού Λόγου. Το σώμα ενεργοποιεί, καθιστά απτή πραγματικότητα τη πρόθεση της ψυχής για το καλό. Ως μέρος του κτιστού και φθαρτού κόσμου συνεργεί είτε στην καθαρότητα της ψυχής είτε στον μολυσμό της και στην εξ αυτού αδυναμία της να εξέλθει από την αμαρτία και την πονηρία. Η σταδιακή εμφάνεια του Αγίου Πνεύματος έρχεται ως αρρωγός του ψυχοσωματικού ανθρώπου, μέσω των μυστηρίων, κατ'αναλογία του έμπρακτου ψυχοσωματικού προσανατολισμού προς τον Θεό με την πίστη και την τήρηση των εντολών. Όταν η ψυχή καθαρθεί από τον *έν πράξει* προσανατολισμό της ψυχοσωματικής ενότητας του ανθρώπου στον Θεό, διά του νου θεωρεί το φως της δόξας του Αγίου Πνεύματος και η λαμπρότητα του νου μεταδίδεται και στο κτιστό σώμα καθιστώντας το πιο πνευματικό. Το σώμα «ενδύεται» με το *μάτιο* του Κυρίου, τη θεία δόξα, και διά των μυστηρίων του βαπτίσματος και της θείας μετάληψης γίνεται σύσσωμο με το θεωμένο σώμα του Ιησού Χριστού και μετέχει στη θεότητα Του³⁵.

Τα μυστήρια της Εκκλησίας στη διδασκαλία του Συμεών λειτουργούν ως ο ελκυσμός του ψυχοσωματικού ανθρώπου στην πνευματικότητα, στην πνευματική ζωή της ψυχής και του σώματος και διά αυτής στη θέα και οικειοποίηση του Αγίου Πνεύματος, με το οποίο το σώμα θα βρεθεί σε κατάσταση αφθαρσίας επιτρέποντας την ένωση του ανθρώπου με τον Θεό και την αμυδρή από την παρούσα ζωή θεωρία Του.

Ενώ η κατανόηση της σχέσης σώματος και ψυχής στη διδασκαλία του Συμεών φαίνεται να αποτελεί προϋπόθεση για την εμβάθυνση στην περί σωτηρίας διδασκαλία του και στο γεγονός της κατά χάρη θέωσης του ανθρώπου, δεν έχει, απ' όσο γνωρίζουμε, διερευνηθεί επαρκώς. Μια ανασκόπηση των τίτλων άρθρων και μονογραφιών αφιερωμένων στον Άγιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο αρκεί για να καταδείξει ότι το υπό διερεύνηση θέμα δεν έχει απασχολήσει τους μελετητές του έργου του, οι

---

³⁵ Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών αναδεικνύει το ρόλο των άκτιστων ενεργειών στη θέωση του ψυχοσωματικού ανθρώπου, τέσσερις αιώνες νωρίτερα από τον Γρηγόριο Παλαμά, ο οποίος θα συστηματοποιήσει την ορθόδοξη διδασκαλία για τις άκτιστες ενέργειες.

οποίοι επικεντρώθηκαν στη διδασκαλία του για τη θεωρία του φωτός, τη θέωση και την πνευματική τελείωση³⁶.

---

³⁶ Ενδεικτικά αναφέρουμε τις παρακάτω μελέτες και άρθρα: H., BERGERON, *Les sens de la Lumière chez Syméon le Nouveau Théologien*. *Contacts* 38, n. 133, 1986, σελ. 16-32 · AL., GOLITZIN, *Hierarchy versus Anarchy? Dionisius Areopagita, Symeon the New Theologian, Nicetas Stethatos and their common roots in ascetical tradition*, *St. Vladimir's Theological Quarterly* 38, 1994, σελ. 131-179 · Του ίδιου, *St. Symeon the New Theologian, On the mystical life: the ethical discourses*. Vol. 3: *Life, Times and Theology*, έκδ. St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood 1997 · Του ίδιου, *Il Corpo di Cristo: Simeone il Nouvo Teologo sulla vita spirituale e la Chiesa Gerarchica*, στο *Simeone il Nouvo Teologo e il monachesimo a Constantinopoli*. *Atti del X Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa sezione bizantina*. Bose, 15-17 Settembre 2002, έκδ. Qiqajon, Comunità di Bose, 2003, σελ. 255-288 · J.-B. FRAIGNEAU, *Les sens spirituelles et la vision de Dieu selon Syméon le Nouveau Théologien*, Paris 1986 · G. A. MALONEY, *The mystic of Fire and Light. St. Symeon the New Theologian*, έκδ. DimensionsBks, Denville, N. J., 1975 · K.-T. WARE, *La Deificazione in Simeone il Nouvo Teologo*, στον τόμο: *Simeone il Nouvo Teologo e il monachesimo a Constantinopoli*. *Atti del X Convegno ecumenico internazionale di spiritualita ortodossa sezione bizantina*, Bose, 15-17 Settembre 2002, έκδ. Qiqajon, Comunità di Bose 2003, σελ. 137-163. Του ίδιου, *Deification in St. Symeon the New Theologian*, *Sobornost* 25/2, 7-29, 2003 · MCGUCKIN. J. A., (1984). *Symeon the New Theologian: his vision of theology*, *Patristic and Byzantine Review* 3, σ. 208-214 · Του ίδιου, *Symeon the New Theologian (d. 1022) and Byzantine monasticism*, στο A. Bryer and M. Cunningham, (επιμ.), *Mount Athos and Byzantine Monasticism*, (SPBS Publications 4), έκδ. Aldershot 1996, σ. 17-35 · Του ίδιου, *The Luminous Vision in Eleventh Century Byzantium: Interpreting the biblica land Theological Paradigms of St. Symeon the New Theologian*. *Work and Workshop at the Theotokos Evergetis*, *Belfast Byzantine Textes and Translations*, 6, 2, (1984), σ. 90-123 · J., ROSSUM (2003). *Deification in Palams and Aquinas*, *St. Vladimir's Theological Quarterly* 47, 3-4, σ. 365-382 · D. L., STATHOPOULOS, *Die Gottesslieble (θείος ερως) dei Symeon dem neun Theologen*. Diss. Phil. Bohn 1964 · Του ίδιου, *Die Gottesschau in den Hymnen Symeons, des Neuen Theologen (949-1022)*. *Θεολογία* 36, 1965, σ. 616-628, *Θεολογία* 37, 1966, σ. 87-98 · Του ίδιου, *Das gottliche Licht (το θείον φως)*. Athen 1971 · Του ίδιου, *The Divine Light in the Poetry of St. Symeon the New Theologian*. *The Greek Orthodox Theological Review* 19, 2, 1974, σ. 95-111 · T., STYLIANOPOULOS, *Holy Scripture, Interpretation and Spiritual Cognition in St. Symeon the New Theologian*. *The Greek Orthodox Theological Review* 46, 1-2, 2001. σ. 3-34 · H. C., THEODOROPOULOS, *Love of God and love of neighbor in the mystical theology of St. Bernard de Clairvaux and St. Symeon the New Theologian*, (Phil. D. thesis), Chicago 1995 · C. N., TSIRPANLIS, *The Trinitarian and Mystical Theology of St. Symeon the New Theologian*. *Εκκλησία και Θεολογία* 2, 1981, σ. 507-607 · K. H., UTHEMANN, *Symeon, der neue Theologe*. *Biographisch-Biographisches Kirchenlexicon*, τ. 11, 1996, στ. 330-345 · W., VÖLKER, *Scala Paradisi. Eine studie zu Johannes Climacus und Zugleich eine vorstudie zu Symeon dem Neuen Theologen*. Έκδ. Franz Steiner Verlag GmbH, Weisbaden 1968 · G. MARTZELOS, *La visione di Dio in Simeone il Nouvo Teologo*, στον τόμο: *Simeone il Nouvo Teologo e il*

Η πρώτη προσπάθεια παρουσίασης της ανθρωπολογίας του Συμεών έγινε από τον P. Biedermann, στο έργο του *Das Menschenbild bei Symeon dem Jüngerem, dem Theologen (949-1022)* με αναφορά στη φύση του ανθρώπου, το αμάρτημα, την επιστροφή στον Θεό, τη χάρη και την επίγνωση της χάριτος.³⁷ Το σοβαρό πρόβλημα αυτής της μελέτης ήταν, ωστόσο, ότι στηρίχθηκε μόνο στους Ύμνους, το μοναδικό έργο του Συμεών που είχε εκδοθεί μέχρι τότε³⁸, χωρίς να διερευνήσει τη σχέση ψυχής και σώματος κατά την επιστροφή στον Θεό. Έκτοτε οι μελέτες πάνω στη διδασκαλία του Συμεών αρκούνται σε περιληπτικές αναφορές στις βασικές ανθρωπολογικές του απόψεις³⁹, όπως διαφορά κτιστού και ακτίστου, ο

---

monachesimo a Constantinopoli. Atti del X Convegno ecumenico internazionale di spiritualita ortodossa sezione bizantina, Bose, 15-17 Settembre 2002, έκδ. Qiqajon, Comunita di Bose 2003, σ. 165-198 · Του ίδιου, Ἡ θέα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Ἅγιο Συμεὼν τὸν Νέο Θεολόγο, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν Χαριστήριον τόμο πρὸς τιμὴν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν κ. Χριστοδούλου, Ἀθήνα 2004 · Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, Ἡ θέα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἅγιο Συμεὼν τὸ Νέο Θεολόγο, στο *Διακονία καὶ λόγος* (Χαριστήριος Τόμος πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χριστοδούλου), έκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2004, σ. 129-156 · Γ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ, *Ἑλλάμψεις θείου φωτός*, Θεσσαλονίκη 1984 · C. E., CHIVU, *Θεολογία-Θεοπτία καὶ Θέωση...*, όπ. π. · ΑΘ., ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Θέωση καὶ σωτηρία. Απόπειρα ἀνάγνωσης τοῦ ὕμνου ἀρ. 13 τοῦ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου*, στο Ἄ. Μαρκόπουλος (έπιμ.), *Τέσσερα κείμενα γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου*, έκδ. Κανάκη, Ἀθήνα 2008, σ. 61-82.

³⁷ Βλ. H. M. BIEDERMANN, *Das Menschenbild bei Symeon dem Jüngerem, dem Theologen (949-1022)*, *Das östliche Christentum Heft 9 neue Folge*, Augustinus-Verlag, Wurtzbourg, 1949.

³⁸ Βλ. Τὴν κριτικὴ που ασκεῖ ο Antoine WENGER, *Bulletin de spiritualité et de liturgie byzantines*. Στο *Revue des études byzantines*, tome 10, 1952, σ. 129-171. (Αναρτημένο στο https://www.persee.fr/doc/rebyz_0766-5598_1952_num_10_1_1064 , [Προσπέλ. 7-1-2019])

³⁹ Ενδεικτικὰ αναφέρουμε τις παρακάτω μελέτες: Α. ΒΙΤΟΥΛΑΣ, *Γνώσις ἐμμάρτυρος...*, όπ. π. · C. E., CHIVU, *Θεολογία-Θεοπτία καὶ Θέωση...*, όπ. π. · Χ., ΚΡΙΚΩΝΗ, *Ἡ πνευματικὴ τελειότητα στὰ νηπτικοασκητικὰ ἔργα νηπτικῶν πατέρων συγγραφέων, ἰδίως στὶς Κατηχήσεις Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου*, έκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 2007 · Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, *Τὸ Προπατορικὸ Ἀμάρτημα κατὰ τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση*, στο *Ε.Ε.Θ.Σ.Θ. (Νέα σειρά)*, 16, 2006, σ. 155-174 · Δ. ΟΥΛΗ, *Ἡ Διαλεκτικὴ Νόμου καὶ Ελευθερίας* στο Ἔργο του Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου. *Θρησκευολογία –Ιερά/Βέβηλα*, 2, 2001, σ. 55-66 · Του ίδιου, *Ἡ Διαλεκτικὴ Νόμου καὶ Ελευθερίας* στο Ἔργο του Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου. *Ανέκδοτη διπλωματικὴ ἐργασία* στὴν Σχολὴ Ἀνθρωπιστικῶν Σπουδῶν, Σπουδές στὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία, Ε.Α.Π., Πάτρα 2013 · Του ίδιου, *Φτωχός με ἀπειρο πλούτο. Ἡ Διαλεκτικὴ Νόμου καὶ Ελευθερίας* στο ἔργο του Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, έκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2018 · ΠΟΡΤΕΛΑΝΟΥ, Σ., (1998). *Ἡ πνευματικὴ τελείωση τοῦ ἀνθρώπου. Στάδια*

άνθρωπος ως δημιουργήμα του Θεού, ο άνθρωπος ως διπλή ενότητα ορατού και υλικού σώματος και αόρατης και νοεράς ψυχής, το τριμερές της ψυχής, κ. ά. χωρίς να διερευνούν συστηματικά τη σχέση ψυχής και σώματος και το πώς αυτή η σχέση μεταβάλλεται στον πτωτικό άνθρωπο και στην πνευματική αναγέννηση εν Χριστώ. Ενώ παρουσιάζουν τις προϋποθέσεις της θέωσης, όπως η τήρηση των εντολών, η απαλλαγή από τα πάθη, η απόκτηση των αρετών, η πίστη, η προσευχή, η κάθαρση, η έλλαμψη, η ένωση με τον Θεό και η απάθεια, δεν αναδεικνύουν τον δυναμικό ρόλο της ασκητικής αλληλεπίδρασης σώματος και ψυχής κατά τον προσανατολισμό τους στον Θεό και τη μετοχή τους στη δόξα του Αγίου Πνεύματος μέσω των μυστηρίων, που οδηγεί τελικά στην πνευματική αναγέννηση του ανθρώπου και στην εξ' αυτής σταδιακή κοινωνία, θεωρία και ένωση με τον τριαδικό Θεό. Η μη συστηματική παρουσίαση της σχέσης της ψυχής και του σώματος στη διδασκαλία περί σωτηρίας του Συμεών δημιουργεί ένα κενό κατανόησης, το οποίο οδηγεί πολλές φορές τους μελετητές του σε άτοπα συμπεράσματα⁴⁰.

Πνευματικῶν Μεθελικιώσεων κατὰ τὸν Ἅγιον Συμεῶν τὸν Νέον Θεολόγο, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.

⁴⁰ Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθούν οι παρακάτω περιπτώσεις. Ο Πορτελάνος στο έργο του *Ἡ πνευματικὴ τελείωση τοῦ ἀνθρώπου. Στάδια Πνευματικῶν Μεθελικιώσεων κατὰ τὸν Ἅγιον Συμεῶν τὸν Νέον Θεολόγο*, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 1998, εξετάζοντας την άσκηση και τις εντολές καταλήγει στο συμπέρασμα: «ὅτι γιὰ νὰ ξαναγυρίσει κανεὶς στὸ κατὰ φύσιν πρέπει νὰ ταπεινώσει τὶς αἰσθήσεις καὶ νὰ ἐξασκήσει τὸ πνεῦμα σὲ θεῖες σκέψεις» (σελ. 64), το οποίο όχι μόνο παραθεωρεῖ τη βασική θέση του Συμεών ὅτι μόνο με τη νέκρωση του ἰδίου θελήματος, το οποίο εἶναι κοινὸ στο σῶμα και την ψυχή, ως θέλημα της σάρκας, της «κοινῆς οὐσίας», ὁ ἄνθρωπος ἀναίρει τη δυναμική της υλῶδους φθοράς του σώματος, που μολύνει την ψυχή και την εμποδίζει νὰ ζωοποιηθεῖ ἀπὸ το ζωοποιὸ Πνεῦμα και νὰ ἐπανέλθει στους ὅρους της φύσης της, στο «κατ' εἰκόνα» αποκτώντας και πάλι ζωή, λόγο και αὐτεξουσιότητα, ἀλλὰ ἀποκλίνει και ἀπὸ τον βασικὸ σκοπὸ της διδασκαλίας του Συμεών που ἦταν ἡ ἀναίρεση της νοησιαρχικῆς κατανόησης της θέωσης με ἐμφατική ἀναφορὰ στην ἀξία της τήρησης των εντολῶν του Θεοῦ ως μέσο οικειοποίησης του θελήματός Του. Παράλληλα ἡ ταπείνωση των αισθήσεων και ἡ ἐξάσκηση του πνεύματος σὲ θεῖες σκέψεις υπονοεῖ ἕναν δεισμό στον ψυχοσωματικὸ ἄνθρωπο, στην ἀναίρεση της διδασκαλίας του Συμεών γιὰ το «ἐν ἑξ ἄμφοτέρων» και παραπέμπει σὲ μια ἄρνηση της σωματικῆς φύσης του ἀνθρώπου.

Επίσης, ὁ CR.-E. CHIVU, *Θεολογία, Θεοπτία και Θέωση...*, ὅπ. π., διερευνώντας την περί θεολογίας, θεοπτίας και θεώσεως ἐνότητα των διδασκαλιῶν του Συμεών του Νέου Θεολόγου και του Γρηγορίου Παλαμά και τη μεταξύ τους σχέση ως ἐξέλιξη ἀπὸ την περιγραφή των εμπειριῶν του Συμεών στην θεολογική ἀνάπτυξη του Παλαμά και τη συγκρότηση του θεολογικοῦ πλαισίου της θεοπτίας και της

θέωσης, επιτυγχάνει να αποδείξει ότι «ο Συμεών είναι ένας βασικός πρόδρομος του Ησυχασμού και της θεολογίας του Γρηγορίου του Παλαμά» (σελ. 14), θέση με την οποία συμφωνούμε. Ωστόσο, θεωρούμε ότι οι ανθρωπολογικές προϋποθέσεις της θεωρίας, θεοπτίας και θέωσης του Συμεών δεν έχουν κατανοηθεί πλήρως, όπως για παράδειγμα το «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν», στις οποίες ευελπιστούμε να ρίξει περισσότερο φως η μελέτη μας. Σύμφωνα με τον συγγραφέα «κατά τον Συμεών, το κατ' εικόνα αναφέρεται σε ολόκληρη την ύπαρξη του ανθρώπου γι' αυτό στο καθ' ομοίωσιν συμμετέχει ολόκληρος ο άνθρωπος, ως ψυχή και ως σώμα. Όπως [ο Συμεών] τονίζει χαρακτηριστικά με τη χάρη του Θεού το σώμα αγιάζεται μαζί με τη ψυχή και ο άνθρωπος γίνεται θεός κατά χάριν και ψυχή και σώμα» (σελ. 89). Αντίθετα, ο Συμεών κάνει ρητές αναφορές στην ψυχή ως εικόνα του Θεού. Το γεγονός ότι το σώμα αγιάζεται μαζί με την ψυχή δεν προϋποθέτει στη διδασκαλία του Συμεών τη συμμετοχή του σώματος στο «κατ' εικόνα», αλλά την υπάρχουσα σχέση του σώματος με τη ψυχή, όπως θα φανεί στη συνέχεια της μελέτης μας.

Επιπλέον, η αποσύνδεση της κατανόησης της τήρησης των θείων εντολών από την ασκητική διαδικασία νέκρωσης του ίδιου θελήματος και οικειοποίησης του θελήματος του Θεού από σύνολο τον ψυχοσωματικό άνθρωπο είναι δυνατόν να οδηγήσει σε μια «καζουαλιστική» θεώρηση των εντολών όπου ο σκοπός αγιάζει τα μέσα και σε βαθιά παρανόηση της διδασκαλίας του Συμεών. Ο Δ. ΟΥΛΗΣ, σε δημοσιευμένο δοκίμιό του, (βλ. Δ. ΟΥΛΗΣ, *Η Διαλεκτική Νόμου και Ελευθερίας στο Έργο του Συμεών του Νέου Θεολόγου, Θρησκευολογία –Ιερά/Βέβηλα*, 2001, 2, 55-66), όσο και στη διπλωματική του εργασία στη σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου και συγκεκριμένα στο πρόγραμμα Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία με τον ίδιο τίτλο, η οποία αποτέλεσε τη βάση για το βιβλίο του *Φτωχός με άπειρο πλούτο. Η Διαλεκτική Νόμου και Ελευθερίας στο έργο του Συμεών του Νέου Θεολόγου*, έκδ Αρμός, Αθήνα, 2018, προσπαθεί να εφαρμόσει τη Διαλεκτική μέθοδο, «να αναγνώσει ολόκληρη τη θεολογική κατάθεση του Συμεών μέσα από το πρίσμα της έντασης που συνεπάγεται, από τη μία μεριά, το αίτημα της τήρησης των θείων εντολών, και από την άλλη, η σχετικοποίηση και διαμεσολάβησή τους από το Πνεύμα» και «να αντισταθμίσει τα ελαττώματα του αρχικού εκείνου κειμένου και να συστηματοποιήσει με κάθε δυνατή διεξοδικότητα τις βασικές του θέσεις» (βλ. Δ. ΟΥΛΗΣ, *Η Διαλεκτική Νόμου και Ελευθερίας στο Έργο του Συμεών του Νέου Θεολόγου*, διπλωματική εργασία, Ε.Α.Π, Πάτρα, 2013, σελ. iv). Η χρήση ωστόσο της διαλεκτικής μεθόδου τον οδήγησε στην παραβατική και καζουαλιστική θεώρηση του Συμεών. Λόγω της μη κατανόησης εκ μέρους του ότι στη διδασκαλία του Συμεών οι εντολές «πληρώνονται» κατά την κατά χάριν θέωση κατά την οποία υπάρχει ταύτιση του ανθρωπίνου και του θείου θελήματος και ως εκ τούτου το χαρισματικό ήθος του αγίου υπερβαίνει αλλά δεν αναιρεί το εκκλησιαστικό ήθος, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «η ανάλυση της «παραβατικότητας» και του «καζουισμού» του Συμεών [...] προσπάθησε να δείξει ότι η αντι-δομή βρίσκεται καταστατικά εντός της δομής (καθώς και αντιστρόφως), ότι η πνευματική ελευθερία είναι ο όρος συγκρότησης του Νόμου, αλλά και ο Νόμος η συγκολλητική ουσία της πνευματικής ελευθερίας: η μεν αποτρέπει το Νόμο από το να συνθλιβεί κάτω από το βάρος της αυστηρότητας και επιτακτικότητάς του· ο δε αποσοβεί το ενδεχόμενο η πνευματική ελευθερία να εκπέσει σε κάποια χυδαία

Στο σημείο αυτό οφείλουμε να κάνουμε ιδιαίτερη μνεία στο έργο του Βασιλείου Κριβοσέιν (B. Krivochéin)⁴¹ με το οποίο έκανε γνωστή τη διδασκαλία του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου στις μέρες μας. Στα έργα του αυτά ο Κριβοσέιν παρουσιάζει τις βασικές πτυχές της θεολογικής διδασκαλίας του Συμεών για τη σωτηρία του ανθρώπου. Στόχος του είναι, όπως αναφέρει ο ίδιος, να δώσει μια «είκόνα ζωντανή, αντικειμενική, καλά τεκμηριωμένη από τὰ λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Συμεών και κυρίως ἀληθινή αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἀγίου»⁴² και τα καταφέρνει σε τέτοιο βαθμό που το έργο του καθίσταται έκτοτε σημαντικότερο και κομβικό για όποιον θέλει να γνωρίσει αντικειμενικά και αληθινά το έργο του Συμεών. Ωστόσο, λόγω

μορφή ανομίας, εξ ορισμού φυγόκεντρης και αντικοινωνικής» (οπ. π. σελ. 95). Το βασικό πρόβλημα της προσέγγισης των θείων εντολών είναι εδώ η προσπάθεια κατανόησής τους με κριτήριο την ιστορικότητα και τη διαλεκτική μέθοδο, όταν οι θείες εντολές στη διδασκαλία του Συμεών δεν νοούνται μόνο ως *Ιστορία* (ως ανθρώπινες διατάξεις) αλλά ταυτόχρονα και ως *Θεολογία* (ως το θείο θέλημα που εκφράζεται ιστορικά ως ευαγγέλιο). Η διαλεκτική μέθοδος, αν και σύμφωνα με τον Δ. Τσάμη θεωρείται θεμιτή σχετικά με την ιδιαιτερότητα του τρόπου έκθεσης μίας ορισμένης θεολογικής διδασκαλίας (βλ. Δ. ΤΣΑΜΗ, *Η Διαλεκτική Φύσις τῆς Διδασκαλίας τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου*, Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Ανάλεκτα Βλατάδων 1969) δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή στο πλαίσιο της ορθόδοξης μυστικής θεολογίας του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, γιατί στη διδασκαλία του δεν υπάρχει διάκριση Ιστορίας και Θεολογίας.

⁴¹ Βλ. Β., KRIVOCHÉIN, (B. KRIBOSSEÏN), *The writings of St. Symeon the New Theologian*, O.C.P. 20, 1954, σ. 298-328. Του ίδιου, «Πτωχὸς φιλάδελφος», μυστικιστική αὐτοβιογραφία τοῦ Ἁγίου Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου. *Γρηγόριος Παλαμᾶς*, 37, 1954, σ. 156-164 και 257-266. Του ίδιου, «Ζηλωτῆς μανικώτατος», ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος ὡς ἡγούμενος και πνευματικὸς αναμορφωτῆς. *Γρηγόριος Παλαμᾶς*, τ. 38, 1955, σ. 363-371 και 444-453 και τ. 39(1956), σ. 29-33 και 192-201. Του ίδιου, Ὁ ἀνυπερήφανος Θεός. *St. Symeon the New Theologian and early Christian popular piety*. *Studia Patristica* 2, Berlin 1957, σ. 485-494. Του ίδιου, *Le thème de l'ivresse spirituelle dans la mystique de saint Syméon le Nouveau Théologien*, *Studia Patristica* 5, 1962, σ. 368-376. Του ίδιου, Introduction, στο Β. Krivocheine και J. Paramelle (ἐπιμ.), *Syméon le Nouveau Théologien, Catéchèses*, ἔκδ. S.C. 96, Paris 1963, σ. 15-62. Του ίδιου, *Essence créée et essence divine dans la théologie spirituelle de s. Syméon le Nouveau Théologien*, στο *Messenger de l'Exarchat du Patriarchat Russe en Europe Occidentale*, Paris 1971, σ. 75-76. Του ίδιου, *Saint Syméon le Nouveau Théologien à travers les âges (XI siècles)*, στο *Messenger de l'exarchat du patriarche russe en Europe occidentale*, n° 101-104, σσ. 27-32. Του ίδιου, *Dans la lumière du Christ, S. Syméon le Nouveau Théologien*, Cheretogue 1980, το οποίο κυκλοφόρησε στα ελληνικά, *Μέσα στο φῶς τοῦ Χριστοῦ, Ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος 949-1022. Βίος-Πνευματικότητα-Διδασκαλία*, μετάφρ. Π. Σκοστήρη, ἔκδ. Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγιᾶς, Θεσσαλονίκη 1983.

⁴² Βλ. Β. ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, *Μέσα στο Φῶς τοῦ Χριστοῦ...*, ὀπ. π. σ. 17.

αυτής της επιλογής του, δεν επεξεργάστηκε συστηματικά τη σχέση σώματος και ψυχής στην περί σωτηρίας του ανθρώπου διδασκαλία του Συμεών, αφήνοντας ένα κενό δυσαναπλήρωτο για μας σήμερα.

Επίσης, ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει στον καθηγητή της Θεολογικής Σχολής Αθηνών κ. Χαράλαμπο Σωτηρόπουλο και στο έργο του *Συμεών ο Νέος Θεολόγος (Βίος – έργα – διδασκαλία)*⁴³, ο οποίος μας μύησε κατά τα φοιτητικά μας χρόνια στη διδασκαλία του αγίου και μας μετέδωσε την αγάπη του για την προσωπικότητα, τον βίο και τη διδασκαλία του Συμεών. Το έργο αυτό είναι το μόνο, απ' όσο γνωρίζουμε, που περιλαμβάνει μια ενότητα με τίτλο «Σχέσις σώματος καὶ ψυχῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ»⁴⁴. Αυτή, όμως, η περιληπτική αναφορά, δεν ήταν δυνατό να αναδείξει όλες τις πτυχές της σχετικής διδασκαλίας του Συμεών, κυρίως την αντίληψη του αγίου για την υλικότητα του σώματος, η οποία, άνευ της δόξας του Θεού, δημιουργεί γνόφο στον νου, εμποδίζοντάς τον άνθρωπο να θεωρεί τον Θεό. Επιπλέον, η μη προσέγγιση της ανθρωπολογίας του Συμεών κατά τις τρεις καταστάσεις που εμφανίζει στην Ιστορία της Σωτηρίας – ο προπρωτικός άνθρωπος, ο άνθρωπος της πτώσεως και ο πνευματικός άνθρωπος – οδηγεί σε οντολογικές συγχύσεις ως προς το σώμα, αφού του αποδίδει φθαρτή φύση κατά τη δημιουργία του⁴⁵, γεγονός στο οποίο υπολανθάνει αξιολογικός υποβιβασμός του καλού λίαν δημιουργικού έργου του Θεού.

Στη σκέψη του Συμεών, όπως θα δούμε στο παρόν πόνημα, η υλική φύση του ανθρώπου, το σώμα, δεν μπορεί από μόνη της να έχει καμιά σχέση με τον νοερό κόσμο, ακόμα και με την νοερά ψυχή. Ως εκ τούτου ο ασύγχυτος και άμικτος συγκερασμός σώματος και ψυχής στην υπόσταση του ανθρώπου καθιστά το σώμα όργανο της ψυχής, διά του οποίου η νοερά ψυχή βλέπει την υλική κτίση και μεταφέρει σε αυτή διαμέσου του σώματος τη δόξα του Θεού, ως λαμπρότητα. Η απώλεια της δόξας του Θεού από την ψυχή επιφέρει την απώλεια της δόξας του Θεού και από το σώμα, το οποίο ενδύεται τη γυμνότητα της φθοράς, καθίσταται φθαρτό και αποκτά ανάγκες, τις οποίες η ψυχή πρέπει να θεραπεύει. Οι ανάγκες του φθαρτού

---

⁴³ Βλ. Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Συμεών ο Νέος Θεολόγος (Βίος – έργα – διδασκαλία)*, Σειρά Νηπτικοί Πατέρες, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Αθήναι, 1986

⁴⁴ Βλ. Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Συμεών ο Νέος Θεολόγος...*, όπ. π., 1986, σ. 70-77.

⁴⁵ Βλ. Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Συμεών ο Νέος Θεολόγος...*, όπ. π., 1986, σελ. 71.

σώματος, οι άλογες επιθυμίες, και αυτό ακόμα το βάρος του σώματος ενισχύουν τις εμπαιθείς επιθυμίες της νεκρωμένης ψυχής και μαζί δημιουργούν την σάρκα, η οποία αποτελεί πλέον την ουσία της ψυχής και του σώματος. Η σάρκα και το σαρκικό φρόνημα στη διδασκαλία του Συμεών είναι το ψυχοσωματικό αποτέλεσμα της απομάκρυνσης της ψυχής από τα αγαθά και της προσκόλλησής της στα πονηρά. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών απενοχοποιεί πλήρως το σώμα, αναγνωρίζοντας όλη την ευθύνη για την ανθρωπινή τραγωδία στην στάση της ψυχής και του νου έναντι του Θεού. Επιπλέον, συνηγορεί αγαπητικά υπέρ του σώματος, το οποίο μη έχοντας δικό του θέλημα, άρα και ευθύνη, υφίσταται την φθορά και τον καταλογισμό σε αυτό του σαρκικού φρονήματος. Με την αντίληψη αυτή για το σώμα, όπως διαφαίνεται στα έργα του, ο Συμεών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ο «πλησίον» του σώματος.

Η συστηματική διερεύνηση και παρουσίαση της διδασκαλίας του Συμεών για τη σχέση ψυχής και σώματος στην περί σωτηρίας διδασκαλία του με το να είναι αποτέλεσμα της κατηχητικής του προσπάθειας να προσανατολίσει τους μοναχούς του Αγ. Μάμαντος, στους οποίους απευθύνεται, στο εφικτό και για εκείνους, της κατά χάρη και θέσει θέωσης του όλου ανθρώπου, δεν αποτελεί μια συστηματική έκθεση, αλλά σπαράγματα διάχυτα σε όλα ανεξαιρέτως τα έργα του, όπως συμβαίνει και με άλλες έννοιες της διδασκαλίας του, π.χ. θέωση, με αποτέλεσμα το εγχείρημα αυτό να είναι εξόχως δύσκολο⁴⁶. Έτσι, το ερώτημα του τρόπου προσέγγισης και συστηματικής ανάδειξης της διδασκαλίας του Συμεών για τη σχέση ψυχής και σώματος στην περί σωτηρίας διδασκαλία του χωρίς να χαθεί η αντικειμενικότητα και η αλήθειά της ήταν ιδιαίτερος

---

⁴⁶ Βλ. Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, *Ἡ θέα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἅγιον Συμεών...*, ὄπ. π. σελ. 129: «Τὸ νὰ ἐπιχειρήσει κανεὶς νὰ παρουσιάσει μέσα στὰ στενὰ ὄρια μιᾶς εἰσηγήσεως τὴ διδασκαλία τοῦ ἁγ. Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου γιὰ τὴ θέα τοῦ Θεοῦ, συνιστᾷ ἓνα ὄχι καὶ τόσο εὐκόλο εἰς τὸ εἰρηματικόν, γιὰτὶ θὰ πρέπει νὰ προβεῖ σὲ μίαν συστηματικὴν καὶ εὐσύννοπτην ἔκθεσιν μιᾶς διδασκαλίας ποὺ εἶναι διάσπαρτη καὶ διαποτίζει πληθωρικὰ καὶ ἐπίμονα ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ἔργα του». Ο Συμεών δεν είναι ένας «συστηματικός θεολόγος», βλ. J. KOTSONIS, *Saint Symeon The New Theologian And Messalianism*, Αναρτημένο στο <http://www.orthodoxnet.com/orthodoxy/papers.html>, [Προσπέλαση 6-1-2019], γεγονός που καθιστά τη συγκρότηση της διδασκαλίας του για τις σχέσεις ψυχής και σώματος εξόχως δύσκολη. Πρβλ. και Β. ΤΑΤΑΚΗ, *Ἡ Βυζαντινὴ Φιλοσοφία...*, ὄπ. π., σελ. 142: «...ἡ κατ' ἐξοχὴν μυστικὴ σκέψις τοῦ ξεφεύγει ἀπὸ κάθε συστηματοποίηση».

βασανιστικό. Ωστόσο, με επίγνωση των εγγενών αδυναμιών μας, κυρίως πνευματικών, προκρίναμε ως απάντηση την τοποθέτησή μας σε σχέση μαθητείας προς τον Συμεών και το έργο του. Η επιλογή μας αυτή προσδιόρισε και τον τρόπο εργασίας μας. Σε αντίθεση με τη συνήθη μεθοδολογική πρακτική που επιτάσσει σε πρώτο στάδιο τη μελέτη αυτών που έχουν γραφεί για ένα συγκεκριμένο θέμα και μετά τη διερεύνησή του υπό την ιδιαίτερη οπτική γωνία του μελετητή, προκρίναμε αρχικά την εντατική μελέτη του έργου του Συμεών, ως άλλος μαθητής που αναζητά να γνωρίσει τη διδασκαλία του πνευματικού του πατρός και στη συνέχεια τη μελέτη και αντιπαράβολή με αυτά που έχουν γραφεί για τα συγκεκριμένα στοιχεία της διδασκαλίας που οικειοποιηθήκαμε. Και οι δύο προσεγγίσεις έχουν αρνητικά και θετικά στοιχεία. Η πρώτη θα οδηγούσε σε μια πιο εύκολη κατηγοριοποίηση και συστηματοποίηση όλων των πτυχών της διδασκαλίας του Συμεών για επιμέρους θέματα, όπως για παράδειγμα η προσευχή ή η πνευματική πατρότητα, αλλά θα επέτρεπε με τη συστηματική εννοιολογική συγκρότηση του παρατηρητή την εμπλοκή του στο παρατηρούμενο, με αποτέλεσμα να μην «διαβάζει» την αντικειμενική διδασκαλία του Συμεών, αλλά να αναγνωρίζει σε αυτή εννοιολογήσεις άλλων μελετητών. Από την άλλη, η δεύτερη προσέγγιση, αυτή της «μαθητείας», ενώ επιτρέπει μια πιο άμεση και «αντικειμενική» κατανόηση της διδασκαλίας του Συμεών, παρέχοντας τη δυνατότητα ανάσυρσης πτυχών της διδασκαλίας του που δεν είχαν τύχει της δέουσας προσοχής, δυσκολεύει ακόμα το εγχείρημα, γιατί οφείλει να εξετάζει συνεχώς κάθε έννοια στα διαφορετικά κειμενικά συγκείμενα, που εντοπίζεται στο έργο του, ώστε να αναδείξει την θεολογική σημασία που λαμβάνει εκάστη στη σκέψη του Συμεών. Για παράδειγμα, σε κάποιο σημείο ο Συμεών αναφερόμενος στην ενίσχυση του ανθρώπου μέσω της χορηγίας του Αγίου Πνεύματος διά των μυστηρίων χρησιμοποιεί σε παράταξη τρία συνώνυμα: ρώμη, ισχύς και δύναμις, «καὶ δι' αὐτοῦ τῶ ἀσθενεῖ τῆς φύσεως παράσχη / ρώμην, ἰσχὴν καὶ δύναμιν καὶ ἱκανὸν ποιήσῃ / τὸν ἄνθρωπον τοῦ κατιδεῖν δόξαν αὐτοῦ τὴν θεῖαν;»⁴⁷ Το κειμενικό πλαίσιο παραπέμπει στην ενδυνάμωση της ασθενούς φύσης του ανθρώπου από το Άγιο Πνεύμα, θέτοντας ερωτήματα για ποια φύση μιλά ο Συμεών για το σώμα, την ψυχή ή τη μια ψυχοσωματική φύση του ανθρώπου; Επίσης, γιατί χρησιμοποιεί τρία συνώνυμα της δύναμης, της ενδυνάμωσης της ασθενούς φύσεως; Για να απαντηθούν αυτά τα ερωτήματα η προσέγγιση

---

⁴⁷ Ὑμνος 42, 113-125, S.C. 196, σ. 46.

μέσω «μαθητείας» στη διδασκαλία του Συμεών δεν επιτρέπει την απόδοση του δικού μας νοήματος σε αυτούς τους όρους, αλλά την ασκητική διερεύνηση των εννοιών που προσλαμβάνουν αυτοί οι όροι σε άλλα σημεία του έργου του. Μόνο έτσι μπορεί να γίνει αντιληπτό ότι εδώ ο Συμεών αναφέρεται στη σάρκα, την φύση της ψυχής και του σώματος, και η ενδυνάμωση που χορηγεί το Άγιο Πνεύμα αφορά τόσο το σώμα (ρώμην), την ψυχή (ισχύν) και τον νου (δύναμιν), με τα οποία καθίσταται ικανός ο άνθρωπος να δει ολοκληρωτικά τη δόξα του Θεού. Επίσης, η σχέση «μαθητείας» ως ερμηνευτική προσέγγιση, ενώ επιτρέπει την εκδίπλωση και φανέρωση της χαρισματικής εκκλησιαστικής εμπειρίας του Συμεών, ο οποίος είναι αυτός που θεολογεί, μέσω της «επιστημονικής γλώσσας» του συγκεκριμένου μαθητή, ο οποίος είναι αυτός που αγωνιά να μεταφέρει όσο το δυνατόν πιο πιστά την χαρισματική εμπειρία του «πνευματικού του πατρός», παράλληλα καθιστά την παρουσίαση της διδασκαλίας του Συμεών λιγότερο αυστηρά συστηματική. Η προσέγγιση αυτή θεωρούμε ότι συμφωνεί με το κριτήριο όλων των Οικουμενικών Συνόδων «*Επόμενοι τοῖς Ἁγίοις Πατρᾶσιν...*», το οποίο σύμφωνα με τον Γεώργιο Μαντζαρίδη σημαίνει «*πιστὰ νὰ τοὺς ἀκολουθοῦμε σὰν ζωντανοὺς μάρτυρες καὶ σὰν προσωπικότητες, πάντοτε παροῦσες καὶ ζωντανές στὴν οὐρανογήινη κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ*»⁴⁸.

Για να εκθέσουμε τη διδασκαλία του Συμεών, ως προς τη σχέση ψυχής και σώματος και του ρόλου τους στη σωτηρία του ανθρώπου, προκρίναμε τη διερεύνηση και παρουσίασή της σε τέσσερις περιόδους, που αντιστοιχούν σε τέσσερα διακριτά κεφάλαια της εργασίας αυτής: *Ο άνθρωπος ως δημιουργήμα του Τριαδικού Θεού, Ο άνθρωπος «γυμνός» από τη δόξα του Θεού, Ο άνθρωπος στην οδό προς τη σωτηρία, Η ψυχή και το σώμα μετά τον βιολογικό θάνατο*. Εμβόλιμα αυτών των κεφαλαίων ο αναγνώστης θα συναντήσει τέσσερα κεφάλαια τα οποία θεωρήσαμε ότι είναι απαραίτητα για την κατανόηση της σκέψης και διδασκαλίας του Συμεών για την ψυχή και το σώμα και τη μεταξύ τους σχέση. Αυτά είναι: *Χαρακτηριστικά και λειτουργίες του ψυχοσωματικού ανθρώπου, Ένωση ανθρωπίνης και θείας φύσης στο πρόσωπο του Χριστού, Ο άνθρωπος κατά την Όγδοη Ημέρα, Η διά των μυστηρίων της Εκκλησίας σωτηρία του ανθρώπου*.

---

⁴⁸ Βλ. Γ. Μαντζαρίδη, όπ. αναφ. στο Α. ΓΙΕΒΤΙΤΣ, *Χριστός, Αρχή και Τέλος*, έκδ. Ίδρυμα Γουλανδρή-Χόρν, Αθήναι 1983, σελ. 339.

Ειδικότερα, στο 1^ο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τη διδασκαλία του Συμεών για τον άνθρωπο ως δημιουργήμα του τριαδικού Θεού. Ήδη από τον ορισμό του Συμεών για τον άνθρωπο, ο αναγνώστης έχει την ευκαιρία να κατανοήσει τη διαφορετική οπτική του Συμεών ως προς το σώμα και την ψυχή, τα οποία ανήκουν σε δύο εντελώς διαφορετικούς κόσμους. Το σώμα ανήκει στον υλικό, ενώ η ψυχή στον νοερό κόσμο. Συνεπώς μεταξύ τους δεν υπάρχει οντολογικά καμία σχέση. Και οι δύο φύσεις, σώμα και ψυχή, συνυπάρχουν στον άνθρωπο *ασυγχύτως και αμίκτως*. Η συνύπαρξή τους στο πρόσωπο-υπόσταση του Αδάμ δεν συνιστά για τον Συμεών μια οντολογική αλλά μια υπαρξιακή σχέση, αφού καθένα ενυποστασιάζεται με τα συγκεκριμένα ιδιώματά του στην υπόσταση του Αδάμ. Ως εκ τούτου άνθρωπος δεν μπορεί να λέγεται μόνο του το σώμα, ούτε μόνη της η ψυχή, αλλά το «*ἐν ἑξ ἀμφοτέρων*». Ο διττός αυτός άνθρωπος μετέχει με το σώμα του στην υλική κτίση και με την ψυχή του στην άυλη κτίση. Επιπλέον, το σώμα του Αδάμ μετέχει στην νοερή κτίση λόγω της υπαρξιακής του σχέσης με την ψυχή, η οποία φέρει το «*κατ'εἰκόνα καὶ τὸ καθ' ὁμοίωσιν*» του Τριαδικού Θεού. Η σχέση του σώματος και της ψυχής στον προπρωτικό άνθρωπο καθορίζεται από την οντολογική, «*κατὰ φύσιν*» μετοχή στη δόξα του Θεού.

Στο 2^ο κεφάλαιο εκθέτουμε τη διδασκαλία του Συμεών για τα χαρακτηριστικά και τις λειτουργίες του ψυχοσωματικού ανθρώπου, τα οποία προσδιορίζουν την υπαρξιακή σχέση του σώματος και της ψυχής. Κύριο χαρακτηριστικό του διττού ανθρώπου στην αντίληψη του Συμεών είναι η σάρκα. Η σάρκα αποτελεί για τον Συμεών την κοινή ουσία της ψυχής και του σώματος. Η υπαρξιακή σχέση του σώματος και της ψυχής που εμφανίζεται στο πρόσωπο του Αδάμ συνιστά πλέον την οντολογική βάση του όλου ανθρώπου. Η φύση και ουσία του όλου ανθρώπου δεν είναι, στη σκέψη του Συμεών, ούτε το σώμα, ούτε η ψυχή, αλλά το «*ἐν ἑξ ἀμφοτέρων*», η σάρκα. Η «*ἐψυχωμένη σάρκα*» αποτελεί την ουσία του ανθρώπου με αποτέλεσμα κάθε επίδραση πάνω στο ένα εκ των δύο μερών που αποτελούν τον διττό άνθρωπο να έχει συνέπειες στο άλλο μέρος. Ότι συμβαίνει στην ψυχή επιδρά στο σώμα και το αντίστροφο. Όταν η ψυχή του Αδάμ, η οποία από τη δημιουργία της μπορεί να βλέπει τη δόξα του Θεού, φέρει τη δόξα αυτή ως ιμάτιο λαμπρότητας, ντύνεται και το σώμα με αυτή την λαμπρότητα και γίνεται πιο πνευματικό. Αντίστροφα, όταν η ψυχή του Αδάμ εκούσια απομακρύνεται από τη δόξα του Θεού, χάνει τη λαμπρότητα του πνεύματος με συνέπεια και το σώμα να γίνεται

περισσότερο χοϊκό, υλικό. Από την άλλη το ίδιο το σώμα, ως μέρος του υλικού κόσμου, δημιουργεί στην ψυχή γνόφο, συσκοτίση και την εμποδίζει να βλέπει το φως της δόξας του Θεού. Στην αντίληψη του Συμεών η υπαρξιακή σχέση της ψυχής και του σώματος στο πρόσωπο του ανθρώπου ως σάρκα φαίνεται να είναι σχέση αυτεξούσιου και οργάνου. Η κοινή αυτή ουσία της ψυχής και του σώματος, η σάρκα, έχει ένα θέλημα. Όταν η ψυχή εκούσια έχει το θέλημα του Θεού, είναι πλήρως αυτεξούσια, δεν επηρεάζεται από το σώμα και το σώμα λειτουργεί ως όργανο. Αντίθετα, όταν η ψυχή χάνει την πλήρη αυτεξουσιότητά της, τότε το σώμα επιδρά ως υλικότητα πάνω της καθιστώντας την και αυτή πιο υλική. Η αλληλεπίδραση ψυχής και σώματος δημιουργεί οντολογικές αλλαγές τόσο στην ψυχή όσο και στο σώμα. Έτσι, ενώ το σώμα και η ψυχή είναι από τη δημιουργία τους άφθαρτα, η τροπή της ψυχής και η απομάκρυνσή της από την πηγή της ζωής, τον Θεό, αφαιρεί και από το σώμα τη δόξα του Θεού. Το σώμα παύει να διακρατείται στην αφθαρσία, που του παρείχε η δόξα του Θεού, και καθίσταται φθαρτό. Η φθαρτότητα του σώματος στη συνέχεια εκφραζόμενη ως θέλημα του σώματος επιδρά στην ψυχή κάνοντάς την δέσμια στη φροντίδα των αναγκών του και στην απόλαυση των ηδονών, μεταβάλλοντας την προϋπάρχουσα σχέση και καθιστώντας την ψυχή όργανο του σώματος. Επίσης, στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η διδασκαλία του Συμεών για την καρδιά, τη διάνοια, το θέλημα του ανθρώπου, το συνειδός και τη συνείδηση. Γίνεται μια προσπάθεια να αναδειχθεί πώς κατανοεί ο Συμεών την υπαρξιακή σχέση τη ψυχής και του σώματος μέσω των κοινών ψυχοσωματικών λειτουργιών τους, της καρδιάς και της διάνοιας, που διαμορφώνουν το θέλημα του ανθρώπου και τον έλεγχο αυτού μέσω της συνείδησης. Επιπλέον, οι αναφορές στη «στολή» του ανθρώπου και το αυτεξούσιο αποσκοπούν να καταδείξουν τον ουσιαστικό ρυθμιστικό ρόλο της υπαρξιακής σχέσης σώματος και ψυχής από το Πνεύμα του Θεού.

Το 3^ο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στις ανθρωπολογικές συνέπειες της γύμνωσης του ανθρώπου από τη δόξα του Θεού. Καταρχήν, αφού εξετάζουμε τη διδασκαλία του Συμεών για τα αίτια και τις συνέπειες της γύμνωσης του ανθρώπου από τη «στολή» του Αγίου Πνεύματος, παρουσιάζουμε τη διδασκαλία του για την οντολογική και υπαρξιακή αποξένωση του ανθρώπου από τη σωματική και ψυχική φύση του. Στη σκέψη του Συμεών όλα ξεκινούν από την γύμνωση του ανθρώπου από τη δόξα του Θεού, από την γύμνωσή του από το Άγιο Πνεύμα, το οποίο είχε

ως αξίωμα κατά τη δημιουργία του. Ο άνθρωπος με την πτώση από τον Παράδεισο, την απομάκρυνσή του δηλαδή από τη δόξα της θεότητας και την παύση της κοινωνίας με τον Τριαδικό Θεό, την πηγή της ζωής, γίνεται ξένος, τόσο ως προς τη ζώσα ψυχή όσο και ως προς το άφθαρτο σώμα. Η ψυχή του νεκρώνεται, καθίσταται δηλαδή ανίκανη να κινείται στον νοερό κόσμο διατηρώντας μια ελλειμματική αυτεξουσιότητα ως προς την κίνησή της μέσα στον υλικό κόσμο. Το σώμα, ελλείπει της δόξας του Θεού, αποκτά ρευστή ουσία και γίνεται φθαρτό. Αν το άφθαρτο σώμα ως υλικότητα δημιουργούσε γνόφο στη ζώσα και πλήρως αυτεξούσια ψυχή, τον οποίο ο άνθρωπος όφειλε εκουσίως να ξεπερνά με τη διαγωγή του μέσα στη δόξα του Θεού, τώρα το φθαρτό σώμα δημιουργεί επιπλέον μολυσμό και ασθένεια στην ψυχή μέσω των αλόγων επιθυμιών του. Η αποξένωση του ανθρώπου από την κατά φύση κατάσταση του σώματος και της ψυχής του εκδηλώνεται ως υλοποίηση της ανθρώπινης ουσίας, της σάρκας, ως σαρκικό φρόνημα, και ο άνθρωπος γίνεται από πνευματικός άνθρωπος ψυχικός, σαρκικός και χοϊκός άνθρωπος. Η σάρκα του ανθρώπου, η ουσία του, είναι πλέον όχι μόνο φθαρτή και τρεπτή αλλά ρέπει συνεχώς προς την τάξη των άλογων ζώων.

Το 4^ο κεφάλαιο τίθεται εμβόλιμα για να παρουσιαστεί η διδασκαλία του Συμεών για την υπαρξιακή και οντολογική αποκατάσταση του σώματος και της ψυχής στο πρόσωπο του Θεανθρώπου και για την παρουσίαση της σχέσης ψυχής και σώματος στον πνευματικό άνθρωπο. Η σωτηρία του ανθρώπου, για τον Συμεών, είναι η επιστροφή του στη θέα της δόξας του Θεού και μέσω αυτής η προοδευτική πνευματικοποίηση της ανθρώπινης ουσίας, της σάρκας, και η ένωσή του με τη θεότητα της Αγίας Τριάδος. Η επιστροφή αυτή, ωστόσο, ήταν αδύνατο να γίνει από τον ίδιο τον άνθρωπο, λόγω της οντολογικής και υπαρξιακής αποξένωσής του από τη ζώσα ψυχή και το άφθαρτο σώμα, με άλλα λόγια από τον Θεό που ουσιώνει τα πάντα. Με την ενανθρώπησή Του ο Λόγος του Θεού έλαβε «τὴν πανάμωμον σάρκα»⁴⁹ της Παρθένου και την αναπλήρωσε με «Πνεῦμα οὐσιωδῶς Ἅγιον»⁵⁰, όχι μόνο αποκαθιστώντας στην αρχική κατά τη δημιουργία οντολογική κατάσταση την ψυχή και το σώμα, αλλά

---

⁴⁹ Ἠθικός 2, ζ', 117-121, S.C. 122, σ. 374: «πρῶτον καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ὁ ποιητὴς τοῦ Ἀδάμ, κατῆλθε καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῇ ἀχράντῳ γαστρὶ τῆς Παρθένου καὶ οὕτως ἔλαβεν ἐξ αὐτῆς τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ, ἥτοι τὴν πανάμωμον σάρκα, καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος».

⁵⁰ Ὅπ. π., 210-219, σ. 380-382.

ανακαινίζοντας την ανθρώπινη φύση καθιστώντας την απρόσβλητη από τις επιδράσεις του διαβόλου. Η ψυχή γίνεται και πάλι ζώσα, νοερά και πλήρως αυτεξούσια και το σώμα ντύνεται και πάλι τη δόξα του Θεού αντιστεκόμενο με τη βοήθειά Του στην τροπή της ουσίας του, τη φθορά. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση της διδασκαλίας του Συμεών για τον πνευματικό άνθρωπο, ο οποίος είναι ο ενδεδυμένος με τη δόξα του Θεού, ο άφθαρτος και αθάνατος άνθρωπος⁵¹, στον οποίο μεταδίδεται «οὐσιωδῶς» η θεότητα του Θεανθρώπου⁵².

Στο 5^ο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τη διδασκαλία του Συμεών για τη σωτηριολογική πορεία του ανθρώπου δίνοντας έμφαση στη σχέση σώματος και ψυχής κατά τη ζωοποιό νέκρωση του ιδίου θελήματος. Για την παρουσίαση της διδασκαλίας του Συμεών ακολουθούμε τα σωτηριολογικά στάδια από τα οποία πρέπει να περάσει ο άνθρωπος όπως τα παρουσιάζει ο ίδιος: *την εκ του κόσμου φυγή, την αλλοτρίωση των παθών, την αγάπη του Θεού και την απάθεια της ψυχής και του σώματος*. Στο κεφάλαιο αυτό ο αναγνώστης έχει την ευκαιρία να διακρίνει τις εύστοχες εμπειρικές παρατηρήσεις του Συμεών πάνω στις αλληλεπιδράσεις της ψυχής και του σώματος κατά τον αγώνα του πιστού για την αποκοπή του ιδίου θελήματος και την αντικατάστασή του από το θείο θέλημα, καθώς και κατά τα διαφορετικά επίπεδα θεωρίας του Αγίου Πνεύματος.

Στο 6^ο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τη διδασκαλία του Συμεών για την Ογδοη Ημέρα, ως άχρονη ημέρα παρουσίας του Αγίου Πνεύματος. Για τον Συμεών η παρουσία του Αγίου Πνεύματος γίνεται αισθητή προσδευτικά καθόλη την όγδοη ημέρα. Αρχίζει με τη δημιουργία του ανθρώπου «καθ' όμοίωσιν» του Θεού ως πρωϊνό φως της ημέρας και ολοκληρώνεται ως ανέσπερη ημέρα κατά την ημέρα του Κυρίου, την ημέρα των εσχάτων. Η όγδοη ημέρα ως παρουσία του Αγίου Πνεύματος για τον Συμεών λαμβάνει αρχή με τον φωτισμό του ανθρώπου, συνεχίζεται με την αναγωγή του από τη γη στους ουρανούς και ολοκληρώνεται με το να αξιωθεί αιώνιας δόξας και άφθαρτης βασιλείας, με το να γίνει θεός όχι από μόνος του αλλά από τον Θεό, αποκαλύπτεται δε εσχάτως όταν «σὺν τῷ Θεῷ» ο άνθρωπος ευφραίνεται στους αιώνες των αιώνων. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζουμε συνοπτικά τη διδασκαλία του Συμεών για

⁵¹ Ἡθικὸς 1, β', 78-93, S.C. 122, σ. 200-202.

⁵² Ἡθικὸς 4, 548-554, S.C. 129, σ. 46-48.

τη θεωρία του Θεού και την κατά χάρη ένωση του ανθρώπου με τον Θεό προσπαθώντας να αναδείξουμε τη διδασκαλία του για τη συμμετοχή του σώματος στην κατά χάρη θέωση διά της μερικής πνευματικοποίησής του από την κατά χάρη ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι αναγεννημένη ψυχή. Τέλος το κεφάλαιο κλείνει με τη διδασκαλία του Συμεών για την θέα της δόξας του Θεού ως κρίση από την παρούσα ζωή.

Για τον Συμεών η αδυναμία του ανθρώπου της πτώσης να μετάσχει στη δόξα του Θεού αίρεται μέσα στο σώμα της Εκκλησίας με τη συνειδητή μετοχή του στην ἐν Χριστῷ ζωή διά των ιερών μυστηρίων. Ο Θεάνθρωπος Κύριος Ιησούς Χριστός ἐρχεται διά των μυστηρίων αρωγός στον κάθε πιστό που θέλει να Τον δει και να κοινωνήσει μαζί Του. Ἐτσι, στο 7^ο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τη διδασκαλία του Συμεών για τον διά των μυστηρίων ελκυσμό του ανθρώπου στην πνευματική ζωή και τη συσσωμάτωσή του στη θεανθρώπινη φύση του Λόγου του Θεού, με ἔμφαση στα μυστήρια του βαπτίσματος, της μετάνοιας και της θείας μετάληψης. Κύριο χαρακτηριστικό της διδασκαλίας του Συμεών αναδεικνύεται η συμμετοχή στα μυστήρια με την επίγνωση της θέας της δόξας του Θεού και της «ἐν αἰσθήσει καί γνώσει» κοινωνίας του ανθρώπου με το Ἅγιο Πνεύμα και δι' αυτού με τον Τριαδικό Θεό.

Στο 8^ο και τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας μας αυτής παρουσιάζουμε την κατάσταση του σώματος και της ψυχής μετά τον βιολογικό θάνατο και κατά την ημέρα των εσχάτων. Τέλος γίνεται αναφορά στον ὅλο ἄνθρωπο κατά την ημέρα της κρίσης, όπου σύμφωνα με τη διδασκαλία του Συμεών καθίσταται ολοκληρωτικά ἀφθαρτος, αθάνατος και πνευματικός.

1. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΩΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ ΤΡΙΑΔΙΚΟΥ ΘΕΟΥ

1.1 Η φύση του ανθρώπου

1.1.1. Ορισμός του ανθρώπου

Ο άνθρωπος κατά τον Άγιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο είναι «ζῶον θνητὸν καὶ ἀθάνατον, ὄρατὸν καὶ ἀόρατον, αἰσθητὸν καὶ νοούμενον, ἐποπτικὸν τῆς ὀρωμένης κτίσεως, γνωστικὸν τῆς νοουμένης»¹. Ο Συμεών ορίζει με τον τρόπο αυτό τον άνθρωπο εντάσσοντάς τον στο πλαίσιο της δημιουργίας της κτίσης. Ο Θεός δημιούργησε δύο κόσμους, τον ορατό και τον ἀόρατο² και ο άνθρωπος φέρει τους χαρακτήρες και των δύο αυτών κόσμων, του ορατού και του νοούμενου³.

Επίσης, ο άνθρωπος, κατά τη διδασκαλία του Συμεών, είναι λογικό ζῷο, διπλός άνθρωπος αποτελούμενος από δύο φύσεις, την ορατή φύση του σώματος και την ἀόρατη φύση της ψυχής: «Ζῶν σοι λέγω λογικὸν / ἄνθρωπος διπλοῦς ἐκ δύο / φύσεων ἀνεκκλαλήτως»⁴. Το λογικὸν του ανθρώπου γίνεται κατανοητὸ από τον Συμεών ως η ικανότητά του να θεωρεῖ τα νοούμενα, τον νοητὸ και ἄυλο κόσμο. Ο άνθρωπος εἶναι ζῶον

---

¹ Κεφάλαια 2, κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116. Πρβλ. Ὑμνος 4, 59, S.C. 156, σ. 194. Επίσης, πρβλ. τον λόγο του ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, τον οποίο φαίνεται να ακολουθεῖ ο Συμεών: «Τοῦτο δὴ βουληθεὶς ὁ τεχνίτης ἐπιδείξασθαι Λόγος, καὶ ζῶον ἐν ἑξ ἀμφοτέρων, ἀοράτου τε λέγω καὶ ὀρατῆς φύσεως, δημιουργεῖ, τὸν ἄνθρωπο, καὶ παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαβὼν τὸ σῶμα ἤδη προϋποστάσης, παρ' ἑαυτοῦ δὲ πνοὴν ἐνθεὶς (ὁ δὴ νοερὰν ψυχὴν καὶ εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ λόγος), οἷόν τινα κόσμον ἕτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴσθησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὀρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὄρατὸν καὶ νοούμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος, τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα», *Λόγος εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα*, P.G. 36, 632AB. Ο Συμεών διαφοροποιεῖται ἀπὸ τον Γρηγόριο στην ονομασία του χαρακτηριστικὸν του ἀνθρώπου που αναφέρεται στην ἐπίγνωση. Ἀν καὶ οἱ δυο ταυτίζονται ὡς πρὸς την ικανότητα ἐπίγνωσης τῆς ὀρατῆς κτίσεως, ονομάζοντας τον ἄνθρωπο ἐποπτικὸν/ἐπόπτη τῆς ὀρατῆς κτίσεως, ο Γρηγόριος χαρακτηρίζει τον ἄνθρωπο μύστην τῆς νοουμένης κτίσεως, ἐνῶ ο Συμεών τον ονομάζει γνωστικὸν. Καὶ οἱ δυο ἀναφέρονται στην ικανότητα του ἀνθρώπου ὑπὸ προϋποθέσεις νὰ ἔχουν πνευματικὴ ἐπίγνωση του Θεοῦ. Ἡ ἀδιαμφισβήτητη ἐπίδραση του Γρηγορίου στον Συμεών ἔχει ἐπισημανθεῖ ἀπὸ τον J.-B. FRAIGNEAU, *Les sens spirituelles...*, ὄπ. π., σελ. 44 κ. εξ.

² Ὀπ. π., κεφ. 22, σ. 114.

³ Το ἴδιο: «Ο Θεός ἐξ ἀρχῆς δύο κόσμους πεποιήκεν, ὄρατὸν καὶ ἀόρατον, ἓνα δὲ βασιλέα τῶν ὀρωμένων, τῶν δύο κόσμων ἐν ἑαυτῷ τοὺς χαρακτήρας ἐπιφερόμενον κατὰ γὰρ τὸ ὀρώμενον καὶ αὐτὸ τὸ νοούμενον».

⁴ Ὑμνος, 53, 102-104, S.C. 196, σ. 218.

λογικόν, γιατί έχει την ικανότητα να εποπτεύει την ορατή κτίση και να θεωρεί την νοητή και άυλη κτίση και όχι γιατί έχει απλά την ικανότητα να μαθαίνει. Απομακρύνεται έτσι χαρακτηριστικά από τα φιλοσοφικά ρεύματα της κλασικής ελληνικής γραμματείας⁵ και όσους εκκλησιαστικούς πατέρες χρησιμοποιούν τον ορισμό του ανθρώπου ως «ζῶον, λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν»⁶.

Ο Συμεών φαίνεται να αντιλαμβάνεται τον άνθρωπο ως την οντολογική σχέση του ορατού και νοερού κόσμου. Ο άνθρωπος οντολογικά μετέχει, κοινωνεί και σχετίζεται με τον ορατό και τον νοερό κόσμο, γι' αυτό φέρει τα χαρακτηριστικά και των δύο κόσμων. Είναι αυτή η ταυτόχρονη μετοχή στον αισθητό και νοερό κόσμο που τον καθιστά άνθρωπο⁷. Αν τα υπόλοιπα κτιστά δημιουργήματα του Θεού είναι ένυλα

---

⁵ Πολλοί Πατέρες, κυρίως οι Απολογητές αλλά και μεταγενέστεροι όπως οι Καππαδόκες, χρησιμοποιούσαν αυτούσιο τον ορισμό του ανθρώπου ως ζῶον λογικόν, ΚΛΗΜΕΝΤΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Στρωματεῖς* 8, P.G. 9, 584C · ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, *Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν*, P.G. 6, 1004D · ΩΡΙΓΕΝΗ, *Κατὰ Κέλσον* IV. 99, P.G. 11, τόμ. Δ', 1180A · ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ, *Adversus Marcionem*, II, 4 (Kroymann), C.S.E.L., 47, σελ. 338. Του ίδιου, *De testimonio animae* I, 20 (ReifferS.C.heid-Wissowa), C.S.E.L., 20, σελ. 135 · ΜΕΓΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Περὶ τοῦ κατὰ κοινὸν ἄνθρωπον ὑποδείγματος*, P.G. 26, 1235AB · ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου* 2, P.G. 44, 145C, 148C · ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Πρὸς Ἀνδριάντας*, 11, 2, P.G. 49, 121 · ΝΕΜΕΣΙΟΥ ΕΜΕΣΗΣ, *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου*, 1, P.G. 40, 512A, 524B · ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΚΥΡΟΥ, *Περὶ προνοίας λόγοι* IV, P.G. 83, 621 · ΠΡΟΚΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, *Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀρμενίους*, 2, 5, P.G. 65, 860C.

⁶ Η έκφραση «ἐπιστήμης δεκτικόν» απαντάται στον ορισμό του ανθρώπου από τον ΠΛΑΤΩΝΑ, *Οροι*, 415A: «ἄνθρωπος ζῶον ἄπτερον, δίπουν, πλατώνυχον ὁ μόνον τῶν ὄντων ἐπιστήμης τῆς κατὰ λόγους δεκτικόν ἔστιν» και δηλώνει ότι ο άνθρωπος έχει ως ουσιαστικό χαρακτηριστικό γνώρισμα την ικανότητα μάθησης. Ωστόσο, ο Τατιανός στην πραγματεία του *Πρὸς Ἑλληνας* απορρίπτει την ικανότητα μάθησης ως το ουσιαστικό χαρακτηριστικό του ανθρώπου με το επιχείρημα ότι και τα ζῶα έχουν νοῦ και μπορούν να μάθουν: «Ἔστι γὰρ ἄνθρωπος οὐχ ὥσπερ οἱ κορακόφωνοι δογματίζουσιν ζῶον λογικόν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν δειχθήσεται γὰρ κατ' αὐτούς καὶ τὰ ἄλογα νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικά», ΤΑΤΙΑΝΟΥ, *Πρὸς Ἑλληνας*, P.G. 6, 837AB. Την ίδια κριτική ασκεί και ο ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης στο ἔργο του *Πρὸς Ἑλληνας ἐκ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν*, όπου γράφει για τον ορισμό αὐτὸν τα εξής: «Λέγω δὲ εἶδος τουτέστιν οὐσίαν πρὸς τὸ γνῶναι δηλονότι ζῶον λογικόν θνητόν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, ζῶον μὴ λογικόν, θνητόν, χρεμετιστικόν καὶ τὰ τοιαῦτα», ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Πρὸς Ἑλληνας ἐκ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν*, P.G. 45, 184CD.

⁷ Βλ. ιεροδιακ. Μαξίμου ΒΑΣΙΛΙΕΒΙΤΣ, *Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐν Χριστῷ κοινωνίας. «Μετοχὴ Θεοῦ» στὴ θεολογικὴ ἀνθρωπολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ*

ή άυλα, ο άνθρωπος αποτελεί μια νέα οντολογική κατηγορία που αποτελείται από ύλη και πνεύμα. Συνεπώς η οντολογική ιδιαιτερότητα του ανθρώπου προσδιορίζεται από την διασφάλιση της οντολογικής σχέσης του με τον αισθητό και νοερό κόσμο, από την ισόρροπη μετοχή του, τόσο στη θνητότητα, που εκφράζει ο ορατός κόσμος όσο και στην αθανασία, που εκφράζει ο νοερός κόσμος⁸.

τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, ἀνέκδοτη διδακτορική διατριβή, Ε.Κ.Π.Α., Ἀθήνα, 1999. Στη μελέτη αυτή ο συγγραφέας επιχειρεί μια συνθετική ερμηνεία της θεολογίας της κοινωνίας και της μετοχής, όπως μπορεί να προσεγγισθεί μέσα από τα έργα του Ἁγίου Γρηγορίου και του Μαξίμου του Ὁμολογητοῦ, οι οποίοι προηγήθηκαν και επηρέασαν, ιδιαίτερος ο ἅγιος Γρηγόριος, τον Συμεών. Ειδικότερα όπως αναφέρει ο ίδιος «διὰ μέσου τῆς Τριαδολογίας καὶ τῆς Χριστολογίας προσπαθήσαμε νὰ ἐπαναπροσδιορίσουμε τὸ «εἶναι» τοῦ ἀνθρώπου σὲ σχέση μὲ τὸ γεγονός τῆς κοινωνίας/μετοχῆς στὸ Ὑπόδειγμα τοῦ Εἶναι -ἡ ἁγία Τριάδα ποὺ ἀποκαλύπτεται καὶ γνωρίζεται ἐν Χριστῷ - μέσα στὸ ἐκκλησιαστικὸ καὶ πνευματολογικὸ πλαίσιο, ἀποδίδοντας τὴν προσήκουσα θέση στὴν εὐχαριστιακὴ προσέγγιση τῆς ἀνθρωπολογίας» (σελ. III.) Ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπολογία ἡ μελέτη αὐτὴ καταδεικνύει ὅτι στους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας «ἡ ὑπαρκτικὴ ιδιαιτερότητα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἴδιος ὁ «ὀρισμὸς» τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ ὁ «εἰδοποιὸς» τρόπος ὑπάρξεώς του παραπέμπει σὲ μεταφυσικὴ καταγωγή. Ἡ κοινωνία του μὲ τὸν Θεὸ εἶναι ἡ «ὦν οὐκ ἄνευ» προϋπόθεση γιὰ τὸ «εἶναι» του. Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὴν πατερικὴ ἐκδοχὴ, εἶναι ἀδιανόητος ὡς ἔννοια χωρὶς τὴ σωματικότητά του καὶ, διὰ μέσου αὐτῆς τῆς σχέσης του μὲ τὸ φυσικὸ του περιβάλλον, τοῦ ὁποῦ ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο, οὐσιώδες καὶ ὀργανικὸ μέρος» (σελ. 188). Τὴν ἴδια ἀντίληψη, ὡς θα ἐξετάσουμε στὴ συνέχεια τῆς μελέτης μας, ἔχει καὶ ὁ Συμεών γιὰ τὸ σῶμα, με τὴ διαφορὰ τὸ γεγονός ὅτι ἡ σχέση σώματος καὶ φυσικοῦ περιβάλλοντος δὲν ἀποτελεῖ τὸ κεντρικὸ σημεῖο τῆς διδασκαλίας του, ἀν καὶ τὴν προβάλλει σημαντικὰ, ὡς κατέδειξε ὁ Α. ΚΕΣΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Ἀνθρωπος καὶ φυσικὸ περιβάλλον, σπουδὴ στὸν Ἅγιο Συμεών τὸν Νέο Θεολόγο*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1989, ἀλλὰ ἡ σχέση τοῦ σώματος καὶ τοῦ ορατοῦ κόσμου στὸν ὁποῖο ἀνήκει με τὴν ψυχὴ καθὼς καὶ ἡ συμμετοχὴ του στὴν κατὰ χάριν θέωση.

- ⁸ Ἡ διασάλευση τῆς ἰσορροπίας τοῦ ψυχοσωματικοῦ ἀνθρώπου, ὡς διασάλευση τῆς οντολογικῆς σχέσης αισθητοῦ καὶ νοεροῦ, με τὴν ἀπώλεια τῆς μετοχῆς τοῦ ἀνθρώπου στὸν νοερό κόσμο θέτει τὸν ἄνθρωπο στὴν «παρὰ φύσιν» κατάσταση, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ θνητότητα, ἡ ὁποία εκφράζεται πλέον ὡς φθορὰ καὶ θάνατος. Ἀντίθετα, ἡ ἀρραγῆς διατήρηση τῆς οντολογικῆς αὐτῆς σχέσης, τῆς ψυχοσωματικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρώπου, διακρατεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν «κατὰ φύσιν» ὑπαρξὴ καὶ διασφαλίζει τὴ δυνατότητά του νὰ κοινωνεῖ τοῦ νοεροῦ ἡλίου τοῦ νοεροῦ κόσμου, τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ ὡς ὑπαρξὴ νὰ ἀποκτήσῃ σχέση με τὸν Θεό, ἀν χάσῃ τὴν οντολογικὴ συγγένεια με τὸν Θεό που του παρέχει τὸ «κατ' εἰκόνα». Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὸν Συμεών ὁ Θεὸς φρόντισε, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ χάσῃ αὐτὴ τὴν οντολογικὴ σχέση με Ἀυτὸν, τὸ «κατ' εἰκόνα», τοποθετώντας τὸν ἄνθρωπο καὶ σὲ ἓνα ἀρχικὸ «καθ' ὁμοίωσιν», παρέχοντάς του τὴ δόξα Του, που δημιουργεῖ ἓνα υπαρξιακὴ σχέση, σχέση προσώπων μεταξύ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ.

1.1.2. Ο άνθρωπος ως «κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσιν»

δημιούργημα του Τριαδικού Θεού

1.1.2.1. Ο άνθρωπος ως δημιούργημα του Τριαδικού Θεού

Ο άνθρωπος κατά τον Συμεών είναι δημιούργημα του Τριαδικού Θεού. Την πεποίθησή του αυτή στηρίζει στην πίστη του για την ύπαρξη του μοναδικού Θεού, της Αγίας Τριάδος, και τη συνδέει άμεσα με τη διάκριση του Θεού από την κτίση. Για τον Συμεών, όποιος απαντά θετικά στο ερώτημα περί της υπάρξεως του Θεού και αναγνωρίζει ότι Αυτός χαρακτηρίζεται τρισυπόστατος, άναρχος, άκτιστος, ακατάληπτος, ανεξιχνίαστος, άόρατος, και άρρητος καθώς και ότι Αυτός ήταν πάντα ο ίδιος, χωρίς να υφίσταται τροπή και υπάρχει πάντα δίχως χρονική αρχή⁹, είναι αυτονόητο πως αποδέχεται ότι όλη η κτίση, ορατή και άορατη, συμπεριλαμβανομένου του ανθρώπου, είναι δημιούργημα του Τριαδικού Θεού.

Η κτίση και μαζί με αυτήν και ο άνθρωπος διακρίνεται οντολογικά από τον Θεό, εφόσον τα πάντα παρήχθησαν από Αυτόν εκ του μη όντος, και δεν υπάρχει τίποτε σε όλον τον κόσμο (ουράνιο, επίγειο και καταχθόνιο) που να μην έχει παραχθεί ή να μην έχει γίνει από το τίποτα¹⁰. Η οντολογική διαφορά Θεού και κτίσης έγκειται κατά τον Συμεών στο γεγονός ότι «μόνος δέ ό τούτων ποιητής και κτίστης Θεός άκτιστος,

---

Έτσι, όπως θα εξετάσουμε στη συνέχεια, ο άνθρωπος με την πτώση του από τον Παράδεισο χάνει την υπαρξιακή σχέση του με τον Θεό, το «καθ' όμοίωσιν», η οποία κλονίζει, αμαυρώνει, αλλά δεν καταργεί την οντολογική συγγένεια με τον Θεό, εφόσον ο άνθρωπος δεν χάνει το «κατ' εικόνα».

⁹ Θεολογικός 1, 157-161, S.C. 122, σ. 108.

¹⁰ Όπ. π., 163-168, σ. 108: «Εί οὖν τούτο πιστεύεις ότι ἦν, ὡσπερ καὶ ἦν, μόνος Θεός ἢ Αγία Τριάς, ὅτε δὲ ἠβουλήθη, τὸν οὐρανόν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε καὶ τὰς οὐρανίους πάσας δυνάμεις ἐποίησεν, εἶτα καὶ τὸν ἄνθρωπον τούτων ἀπάντων ἐποίησεν ἔσχατον, καὶ οὐδέν ἐστιν ἢ τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἢ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἢ τῶν ἐν τοῖς καταχθονίοις ὃ μὴ παρήχθη καὶ γέγονεν ἐξ οὐκ ὄντων». Ο Συμεών τονίζει την «ἐξ οὐκ ὄντων» δημιουργία του ανθρώπου, όχι για να απαντήσει σε αντίστοιχες αιρετικές δοξασίες, οι οποίες είχαν προ καιρού καταδικαστεί μέσω των Οικουμενικών Συνόδων με το αντιαιρετικό έργο προγενέστερων Πατέρων της Εκκλησίας, αλλά γιατί στην διδασκαλία του ο άνθρωπος φαίνεται ότι πλάθεται από προϋπάρχοντα αυτού στοιχεία, χόμα και πνεύμα, τα οποία, όμως, είναι κτιστά «ἐκ τοῦ μὴ ὄντως». Ο άνθρωπος δεν προϋπήρχε οντολογικά της δημιουργίας του και απέκτησε το οντολογικό εἶναι από τον Θεό, ο οποίος είναι ο μόνος που μπορεί να ουσιώνει από το τίποτα.

ἄναρχος, καὶ ἀεὶ ὦν καὶ πρὸ πάντων ὦν»¹¹. Για τον Συμεών, ὅλη ἡ κτίσις, ἡ ορατὴ καὶ ἡ ἀόρατη, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι δημιούργημα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ἀποτέλεσμα τῆς βούλησός Του¹², «ὅτε δὲ ἤβουλήθη», καὶ δὲν ἔχει τὶς ιδιότητες τοῦ ἀκτιστοῦ, τοῦ ἀναρχοῦ, τοῦ πάντα καὶ πρὸ πάντων ὑπάρχοντος, τὶς ὁποῖες ἔχει ἀποκλειστικά καὶ μόνον ὁ Θεός. Κατὰ συνέπεια, ὁ Τριαδικός Θεός εἶναι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος μποροῦσε νὰ προσδώσει οὐσία ἐκ τοῦ μὴ ὄντος στα πάντα¹³.

Αναφερόμενος στὴ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Ἀδάμ ἀπὸ τὸν Τριαδικό Θεό, ὁ Συμεών επικαλεῖται τὴν Ἁγία Γραφή καὶ παραθέτει τὸ *Γεν. 1, 26-27* σύμφωνα με τὸ ὁποῖο ὁ Θεός ποιεῖ¹⁴ τὸν ἄνθρωπο. Απομακρυσμένος χρονικά ἀπὸ τὶς τριαδολογικὲς ἐριδές¹⁵ τῶν τριῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων καὶ συνεπικουρούμενος ἀπὸ τὶς αποφάσεις τῶν ἐπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἀναγνωρίζει στὸ παραπάνω ἐδάφιο τῆς Γραφῆς τὸν Τριαδικό Θεό¹⁶, ἐνῶ δὲν προβαίνει σὲ ὁποιοδήποτε σχολιασμό γιὰ

¹¹ Ὁπ. π., 168-170, σ. 108.

¹² Πρβλ. καὶ Ἐπισκόπου Ἀχελώου ΕΥΘΥΜΙΟΥ (Κ. ΣΤΥΛΙΟΥ), *Ἄνθρωπος: ἄρσεν καὶ θῆλυ. Μελέτη Χριστιανικῆς Ἀνθρωπολογίας*, Ἀθήνα 1990, σελ. 51 κ. ἐξ.

¹³ *Θεολογικός 1*, 83, S.C. 122, σ. 102. Πρβλ. καὶ ὄπ. π., 27, σ. 98.

¹⁴ *Ἠθικός 1*, α', 19-25, S.C. 122, σ. 174: «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς».

¹⁵ Κατὰ τὸν 4^ο κυρίως αἰῶνα, ἡ ἐμφάνιση τριαδολογικῶν αἰρέσεων ἀποτελοῦσε σύνθητες φαινόμενο. Μεταξὺ αὐτῶν σημαντικότερες υπήρξαν: α) αὐτὴ τῶν *οπαδῶν τοῦ Ἀρείου*, κυρίως τοῦ Εὐνομίου, σύμφωνα με τοὺς ὁποῖους ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ὕστερα ἀπὸ ἐντολή τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱό, ὁ ὁποῖος ἦταν ἐπίσης κτίσμα, β) τῶν *Πνευματομάχων*, οἱ ὁποῖοι ἀντιδρούσαν στὸ θέμα τῆς συμμετοχῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἴδιο ἦταν κτιστό, καὶ γ) τῶν *Γνωστικῶν* οἱ ὁποῖοι διαχωρίζοντας τὸν Θεό-Δημιουργό ἀπὸ τὸν Θεό-Πατέρα, ἀπέδιδαν τὴν δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου στὸν πρῶτο ἢ σὲ ἄλλες «ἀγγελικὲς» δυνάμεις, βλ. Μ. ΟΡΦΑΝΟΥ, *Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Δίδυμον Ἀλεξανδρέα (τὸν τυφλόν)*, διδακτορικὴ διατριβή, Πατριαρχικὸ Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Ἀνάλεκτα Βλατάδων, 21, Θεσσαλονίκη, σελ. 29.

¹⁶ Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Συμεών φαίνεται νὰ ἀκολουθεῖ σύνολη τὴν προγενέστερή του πατερικὴ διδασκαλία καὶ παράδοση, σύμφωνα με τὴν ὁποία στὸ *Γεν. 1, 26* ἀνευρίσκεται ἡ πρώτη τριαδολογικὴ μνεῖα καὶ μαρτυρία ὅσον ἀφορᾷ τὴ συνεργία τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος στὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου. Πρβλ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Ἀυτόλυνον* 2.18, P.G. 6, 1081B · ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ ΛΥΩΝΟΣ, *Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου Γνώσεως* VI, 20, 1, P.G. 7, 1032AB

την χρήση του πληθυντικού «ποιήσωμεν» ή του ενικού αριθμού στο «έποίησεν».

Αντίθετα, βρίσκει την ευκαιρία να σχολιάσει τον στίχο: «ἄρσεν και θήλυ ἐποίησεν αὐτούς». Για τον Συμεών η αναφορά της Γραφής στα δύο φύλα κατά τη δημιουργία του ανθρώπου δεν έγινε γιατί η Εύα ήταν ήδη δημιουργημένη, αλλά γιατί συνυπήρχε στον Αδάμ¹⁷. Ο Αδάμ είναι ο «κατ' εἰκόνα και καθ' ὁμοίωσιν» ἄνθρωπος που δημιουργήθηκε από τον Τριαδικό Θεό¹⁸, στον οποίο υπάρχει και συνυπάρχει και η Εύα. Η συνύπαρξη των δύο μερών, του αρσενικού και του θηλυκού, στο πρόσωπο του Αδάμ συνθέτει «αὐτὸν ὅλον τὸν ἄνθρωπον»¹⁹.

· ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ, *Adversus Praxeam* 12 (Kroymann), C.S.E.L. 47, σελ. 245-246 · ΜΕΓΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Κατὰ Αρειανῶν*, Λόγος Β', 31, P.G. 26, 212C · ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Κατήχησις* 10.6, P.G. 33, 668B · ΜΕΓΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ὁμιλία Θ', *Εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, P.G. 29, 188A κ. εξ. · ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ἡ Βίβλος τῶν θησαυρῶν, 1, P.G. 75, 25A · ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΚΥΡΟΥ, *Ἐρωτήσεις εἰς Γένεσιν* 19, P.G. 80, 101BC. Βλ. επίσης ΜΕΓΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Ἐπιστολαὶ πρὸς Σεραπίωνα*, *Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*, 3.5, P.G. 26, 632BC · Πρβλ. και P. BRATSIOTIS, *Genesis 1, 26 in der orthodoxe Theologie*, στὸ *Evangelische Theologie*, 2 (1952), σσ. 289 – 297 · R. WILSON, *The Early History of the Exegesis of Gen 1, 26*, στὸ *Studia Patristica I* (TU. 63), σσ. 420 – 425.

¹⁷ Ἡθικὸς 1, α', 26-27, S.C. 122, σ. 174-176. Πρβλ. και ὅπ. π., 6-12, σ. 172: «τῆ ἕκτη ἡμέρᾳ ἔπλασε τὸν Αδάμ και πάσης τῆς ὄρωμένης κτίσεως κύριον αὐτὸν και βασιλέα κατέστησε. Καὶ οὔτε ἡ Εὐὰ παραχθεῖσα ἦν τότε οὔτε μὴν ὁ παράδεισος, ἀλλ' οὔτος ὁ κόσμος ὡσπερ τις παράδεισος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γέγονεν εἷς, ἄφθαρτος μὲν, ὑλικὸς δὲ καὶ αἰσθητὸς παραχθεῖς· τοῦτον, ὡς εἴρηται, τῷ Αδάμ και τοῖς ἐξ αὐτοῦ εἰς ἀπόλαυσιν δέδωκεν».

¹⁸ Ἡθικὸς 2, γ', 1-5, S.C. 122, σ. 340: Για τον Συμεών είναι αδιαμφισβήτητο ὅτι ο Τριαδικὸς Θεὸς μετὰ τη δημιουργία της κτίσεως «ἔπλασε τὸν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ και καθ' ὁμοίωσιν ἄνθρωπον, αὐτὸν δηλαδὴ μόνον τὸν Αδάμ».

¹⁹ Ἡθικὸς 1, ζ', 4-5, S.C. 122, σ. 236. Ο Συμεών στο θέμα αὐτό ακολουθεῖ τη διδασκαλία του Γρηγορίου Νύσσης περὶ των δυο δημιουργιῶν, αρχικὰ του «καθολικοῦ» ἀνθρώπου και στη συνέχεια των δυο φύλων. Σύμφωνα με τον Γρηγόριο Νύσσης ο Θεὸς γνωρίζοντας εκ των προτέρων την κακὴ χρήση του αὐτεξουσίου και τη στροφὴ του ἀνθρώπου πρὸς την αμαρτία «ἐπιτεχνᾶται τῆ εἰκόνι τὴν περὶ τὸ ἄρσεν και θήλυ διαφορὰν, ἥτις οὐκέτι πρὸς τὸ θεῖον ἀρχέτυπον βλέπει ἀλλὰ τῆ ἀλογωτέρα προσφκείωται φύσει», βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ *Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου*, P.G. 44, 184D, 185A και GRÉGOIRE DE NYSSE, *La création de l' homme*, S.C. 6, ἔκδ. J. LAPLACE, Paris-Lyon 1943, 184d-185a, σσ. 158-159.

Ο «ὄλος ἄνθρωπος» στο πρόσωπο του Αδάμ είναι, κατά τη διδασκαλία του Συμεών, το τελευταίο δημιούργημα του Θεού²⁰. Στηριζόμενος στην Γραφή επαναλαμβάνει ότι η δημιουργία του ανθρώπου, του Αδάμ, πραγματώθηκε κατά την έκτη και τελευταία δημιουργική ημέρα του Θεού²¹. Ο Θεός την έκτη ημέρα ολοκλήρωσε το δημιουργικό του έργο κτίζοντας τα πάντα εξ ουκ όντων και πλάθοντας τελευταίο τον άνθρωπο²².

Ο Συμεών συνεχώς τονίζει ότι ο άνθρωπος δεν υπήρχε πριν τη δημιουργία του από τον Θεό²³. Παραθέτει μάλιστα χωρία από την Αγία Γραφή, στα οποία εμφανίζεται ο τρόπος της δημιουργίας του ανθρώπου²⁴. Αναφερόμενος στον συγγραφέα της Γένεσης²⁵ δίνει έμφαση στον τρόπο με τον οποίο ο ιερός συγγραφέας παρουσιάζει τη δημιουργία του ανθρώπου και παραθέτει τα χωρία *Γεν. 2,4* και *Γεν. 2,7* προκειμένου να επισημάνει για ακόμα μια φορά ότι ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο μετά τη δημιουργία της ορατής κτίσης, του ουρανού και της γης. Έτσι, ερμηνεύει το «έπλασεν ό Θεός τόν ἄνθρωπον χοῦν ἀπό τῆς γῆς» ως «έποίησε δέ ό Θεός τόν ἄνθρωπον χοῦν λαβών ἀπό τῆς γῆς» για να τονίσει τη χοϊκή, γήινη και υλική προέλευση των στοιχείων του ανθρωπίνου σώματος και κατά συνέπεια του ανθρώπου. Η δε πνευματική προέλευση του ανθρώπου δηλώνεται από τον Συμεών με την αναφορά του στίχου *Γεν. 2,7* «ένεφύσησεν εις τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοήν ζωῆς καὶ ἐγένετο ό ἄνθρωπος εις ψυχὴν ζῶσαν»²⁶. Ο άνθρωπος απέκτησε «τὸ εἶναι»²⁷ από τον Πατέρα, τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, εκ «τῆς μιᾶς θεότητος καὶ ἀσυγχύτου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος»²⁸.

---

²⁰ Θεολογικός 1, 163-168, S.C. 122, σ. 108.

²¹ Ἡθικός 1, α', 69-80, S.C. 122, σ. 178.

²² Ὁπ. π., 107-110, σ. 180. Πρβλ. και Ὑμνος 21, 118-121, S.C. 174, σ. 140, όπου, στην περιφήμη απάντησή του προς τον Στέφανο Νικομήδειας, ο Συμεών κάνει σαφή τη θέση του πως κάθε άνθρωπος δεν προϋπάρχει της γεννήσεώς του και του κόσμου που έχει παραχθεί πριν από αυτόν.

²³ Ὑμνος 21, 118-121, S.C. 174, σ. 140.

²⁴ Ἡθικός 1, α', 88, S.C. 122, σ. 180.

²⁵ Ὁπ. π., 80-87, σ. 178.

²⁶ Πρβλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίες εις τὴν Γένεσιν, 12, P.G. 53, 103δ' και εξ.

²⁷ Θεολογικός 1, 444, S.C. 122, σ. 128.

²⁸ Ὁπ. π., 440-442, σ. 128.

Άμεση συνέπεια της δημιουργίας του ανθρώπου είναι η κυριαρχία και η βασιλεία του επί της ορατής κτίσης. Ο Θεός, αφού κατά τις πέντε πρώτες ημέρες της δημιουργίας δημιούργησε την ορατή κτίση, «τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ ἔπλασε τὸν Ἀδὰμ καὶ πάσης τῆς ὄρωμένης κτίσεως κύριον αὐτὸν καὶ βασιλέα κατέστησε²⁹».

Ο Συμεών φαίνεται να χρησιμοποιεί διακριτές εκφράσεις για να δηλώσει τη δημιουργία της ορατής, της αόρατης κτίσης και του ανθρώπου. Έτσι, η Αγία Τριάδα, ο Θεός, παράγει «ἐκ τοῦ μη ὄντος εἰς τὸ εἶναι» την ορατή κτίση και ποιεί «ἐξ οὐκ ὄντων» τις ουράνιες δυνάμεις και τον άνθρωπο. Η λεκτική αυτή διαφοροποίηση υποδηλώνει την ανωτερότητα τόσο των ουρανίων δυνάμεων όσο και του ανθρώπου έναντι της ορατής κτίσης³⁰.

Ο Θεός, κατά τη διδασκαλία του Συμεών, δημιουργεί τον άνθρωπο διττό³¹ αποτελούμενο από ορατά και αόρατα στοιχεία της κτιστής

---

²⁹ Ἡθικός 1, α', 19-25, S.C. 122, σ. 174.

³⁰ Ο Συμεών ακολουθεί τους προγενέστερους Πατέρες της Εκκλησίας ως προς τη λεκτική διαφοροποίηση των αναφορών του στη δημιουργία της κτίσεως και του ανθρώπου για τη δήλωση της ανωτερότητας του ανθρώπου έναντι της κτίσεως. Ο ιερός Χρυσόστομος αναφέρει σχετικά: «εἶδες λόγῳ μόνον καὶ προστάγματι πᾶσαν τὴν κτίσιν δημιουργουμένην ἐν ταῖς πέντε ἡμέραις· Σκόπει σήμερον πόση τῶν ρημάτων ἢ διαφορὰ οὐκέτι γὰρ φησι, γενηθήτω ἄνθρωπος, ἀλλὰ τί; Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Ὀμιλῖαι εἰς τὴν Γένεσιν*, 8, P.G. 53, 71. Παράλληλα, ο Συμεών, όπως θα αναφέρουμε παρακάτω, προχωρά σε επιπλέον λεκτική διαφοροποίηση ως προς τη χρήση του ὄρου πνεύμα ζωής στη θέση του αγιογραφικού πνοή ζωής.

³¹ Ὑμνος 25, 63, S.C. 174, σ. 260. Ο Συμεών χρησιμοποιεί τον ὄρο διττός αποφεύγοντας τον ὄρο σύνθετη φύση, ο οποίος θα καταργούσε και τις δύο φύσεις, ψυχή και σῶμα, και θα αποτελούσε ἀπὸ μόνη της μια νέα φύση διαφορετική και των δύο, ἀπόρροια συμφυρμού και συγχύσεως, βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Διαλεκτικά*, P.G. 94, 609A: «Χρῆ γινώσκειν, ὡς ἀδύνατόν ἐστιν ἐκ δύο οὐσιῶν, ἡγουν φύσεων, μίαν φύσιν σύνθετον γενέσθαι. Ἀδύνατον γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ τὰς ἀντιδιηρεμένας συστατικὰς ὑπάρξαι διαφορὰς». Στην ὑπάρξη δυο φύσεων στον ἄνθρωπο ἀναφέρεται ο ΠΛΑΤΩΝΑΣ, σύμφωνα με τον οποίο «...τῷ μὲν θείῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ νοητῷ καὶ μονοειδεῖ καὶ ἀδιαλύτῳ καὶ αἰεὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτα ἔχοντι ἑαυτῷ ὁμοιότατον εἶναι ψυχῆν, τῷ δὲ ἀνθρωπίνῳ καὶ θνητῷ καὶ πολυειδεῖ καὶ διαλυτῷ κατὰ ταῦτα ἔχοντι ὁμοιότατον αὐτῷ εἶναι σῶμα», *Φαίδων*, 80b. Πρβλ. σχετικά περὶ του διφυούς ἀνθρώπου Ν. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗ, *Ἀνθρωπολογία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὁ ἄνθρωπος ὡς θεῖον δημιούργημα*, Ἀθήναι, σελ. 52 κ. ἐξ., ο οποίος ἀναδεικνύει ἐμπεριστατωμένα και ἐπὶ τη βάση του εβραϊκού κειμένου τη θέση της Παλαιᾶς Διαθήκης ως προς τον διφυή ἢ κατὰ τον Συμεών διπλό ἄνθρωπο: «Συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην τῆς Π.

δημιουργίας. Η φύση του ανθρώπου στη διδασκαλία του Συμεών προσδιορίζεται πλήρως από την κατανόηση της Δημιουργίας ως ορατής και αόρατης κτίσης, και από τη σχέση του Θεού με τη Δημιουργία. Γι' αυτό στο σημείο αυτό θεωρούμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε περιληπτικά τη διδασκαλία του Συμεών α) για τη διάκριση ορατής και αόρατης κτίσης, β) για τη διάκριση του Θεού από τον κτιστό, ορατό και αόρατο κόσμο, γ) για τη διάκριση ουσίας και θείων ενεργειών και δ) για τη διάκριση γνώσης και αγνωσίας του Θεού.

α) Διάκριση της ορατής και αόρατης κτίσης

Κατά τον Συμεών, ο οποίος ακολουθεί τη Γραφή και τη διδασκαλία των προ αυτού Πατέρων της Εκκλησίας, ο Θεός δημιούργησε αρχικά δύο κόσμους, τον ορατό και τον αόρατο³². Ο ορατός κόσμος είναι ο «*ἄφθαρτος μὲν, ὑλικὸς δὲ καὶ αἰσθητὸς παραχθείς*» κόσμος³³. Αντίθετα, ο αόρατος κόσμος είναι ο αιώνιος και ακατάλυτος³⁴, «*πνευματικὸς καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμῶν αἴσθησιν, ἄληπτος καὶ μὴ περιοριστός*»³⁵. Είναι ο ασώματος κόσμος που δημιουργήθηκε, κτίστηκε, πριν τον ορατό κόσμο και θα υπάρχει και μετά την παρέλευσή του³⁶. Ο Συμεών διδάσκει ότι η σχέση των δύο κόσμων είναι διαχωριστική και δηλώνει με σαφήνεια την διάκριση των αισθητών και νοητών κτισμάτων, τα οποία δεν έχουν μεταξύ τους καμιά ένωση, γνώση ή κοινωνία, «*Τὰ τε οὖν αἰσθητὰ ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ, τὰ τε νοητὰ ὑπὸ τοῦ νοητοῦ ἡλίου διηρημένως ἀλλήλων καταφωτίζονται, μηδεμίαν ἐχόντων πρὸς ἄλληλα ἔνωσιν ἢ γνῶσιν ἢ κοινωνίαν τὸ σύνολον, μήτε τῶν νοητῶν πρὸς τὰ αἰσθητὰ, μήτε τῶν αἰσθητῶν πρὸς τὰ νοητὰ*»³⁷.

Διαθήκης, ἐν τῷ διφυεῖ ἀνθρώπῳ σαφῶς διακρίνονται δύο διάφορα κατὰ τε τὴν φύσιν καὶ τὴν καταγωγὴν στοιχεῖα, ἥτοι ἔνθεν μὲν τὸ ὑλικὸν καὶ φθαρτὸν, ἔνθεν δὲ τὸ πνευματικόν, ζωαρχικόν καὶ δὴ καὶ αἰώνιον, ἅτινα οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον συνυπάρχουν, ἀλλὰ συνδεόμενα ἀρμονικῶς ἐν τῷ ἐπιγείῳ βίῳ τοῦ ἀνθρώπου συναποτελοῦν τὴν ψυχοσωματικὴν ἐνότητα, διαλυομένην ὁμως κατὰ τὸν θάνατον εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη», σελ. 57. Βλ. και Ν. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, *Θέματα Ὁρθοδόξου Ἡθικῆς Θεολογίας, Πανεπιστημιακὲς παραδόσεις χριστιανικῆς ἠθικῆς*, Ἀθήνα, 1988, σελ. 185.

³² *Κεφάλαια 2, κεφ. 22, S.C. 51b, σ. 114.*

³³ *Ἡθικός 1, α', 8-12, S.C. 122, σ. 174.*

³⁴ *Ἡθικός 11, 561-562, S.C. 129, σ. 370.*

³⁵ *Ἡθικός 1, ε', 25-30, S.C. 122, σ. 214.*

³⁶ *Ῥίμος 1, 193-204, S.C. 156, σ. 172-174. Πρβλ. και Ῥίμος 38, 37-49, S.C. 174, σ. 470.*

³⁷ *Κεφάλαια 2, κεφ. 22, S.C. 51bis, σ. 116.*

β) Διάκριση του Θεού από την ορατή κτίση

Την ίδια διαχωριστική γραμμή κρατά μεταξύ του Θεού και της ορατής κτίσης. Όπως τα κτίσματα του Θεού, τα ἔνυλα και ἄνυλα³⁸, δεν έχουν καμιά ένωση, γνώση ή κοινωνία μεταξύ τους, έτσι και ο Θεός, ως το άυλο φως³⁹, ενώ φαίνει σε όλη την ορατή κτίση, διαχωρίζεται από αυτήν ως προς τη φύση και τη δόξα της θεότητας. Για τους πατέρες της Εκκλησίας, τη διδασκαλία των οποίων ακολουθεί ο Συμεών, υπάρχουν δύο πραγματικότητες, της θεότητας και της κτίσης⁴⁰. Για τον Συμεών, κατά τη δημιουργία του αισθητού κόσμου, ο Τριαδικός Θεός, ως άυλο φως, δεν διαχωρίζεται από τον αισθητό κόσμο τοπικά με αποτέλεσμα να είναι αχώριστος από τα πάντα και πανταχού παρών⁴¹. Ωστόσο, επειδή διαχωρίζεται από την κτίση ως προς τη φύση και τη δόξα της θεότητας, τίποτα από αυτά που έχουν δημιουργηθεί δεν μπορεί να τον προσεγγίσει ή να τον κατανοήσει⁴². Μόνο ο Υιός και αυτός στον οποίο θέλει να αποκαλυφθεί μπορεί να αποκτήσει επίγνωση του Θεού: «οὐ τόπω διέστη «ὄ πανταχοῦ παρῶν καὶ τὰ πάντα πληρῶν», φησὶν, ὅτε τὸν αἰσθητὸν τοῦτον κόσμον παρήγαγεν ὁ Θεός, ἀλλὰ φύσει καὶ δόξῃ θεότητος, μηδὲν ἐκ τῶν γεγονότων δηλονότι προσεγγίσαν ἢ ὄλως καταλαβὸν αὐτόν· καὶ γὰρ ἀχώριστος ὢν τῶν πάντων, ἐν τοῖς πᾶσιν ἀριδήλως ἐστί. «Καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἐπιγινώσκει, φησὶν, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς καὶ ὃ ἂν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι»⁴³.

³⁸ Ὑμνος 53, 113, S.C. 196, σ. 220.

³⁹ Ὑμνος 38, 63-74, S.C. 174, σ. 472.

⁴⁰ Ωστόσο, η μόνη υπαρκτή πραγματικότητα είναι ο Θεός, ο ὢν, εφόσον η κτίση προέρχεται «ἐξ οὐκ ὄντων» σύμφωνα με τον Συμεών, και υπάρχει στο «εἶναι» λόγω της ουσίωσής της από τον Θεό.

⁴¹ Η αχώριστη παρουσία του Θεού ως φως σε όλη την κτίση είναι αυτή που ουσιώνει την κτίση και την συγκρατεί στο εἶναι. Βλ. Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β' ...*, ὄπ. π., σελ. 46 κατά τον οποίο το «εἶναι» της κτίσης, το μη ὄν, αποτελεί μετοχή στη θεότητα λαμβάνοντας από αυτήν τις ιδιότητές του και τις δυνατότητες εξέλιξής του. Κατά τον ΜΑΞΙΜΟ ΤΟΝ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ, *Μυσταγωγία*, P.G. 91, 668B, τα κτίσματα και τα ποιήματα του Θεού χωριζόμενα από Αυτόν χάνουν το «εἶναι» και περιπίπτουν στην κατάσταση του μη ὄντος: «ἵνα μὴ ἀλλήλων παντάπασιν ἀλλότρια ἢ καὶ ἐχθρὰ τὰ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ κτίσματα καὶ ποιήματα, οὐκ ἔχοντα περὶ τί καὶ ὅποι τὸ φίλον τι καὶ εἰρηνικὸν καὶ ταῦτόν πρὸς ἀλληλα δεῖξωσι, καὶ κινδυνεύσῃ αὐτοῖς καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι εἰς τὸ μὴ ὄν μεταπεσεῖν τοῦ Θεοῦ χωριζόμενον».

⁴² Πρβλ. Γ. ΦΛΟΡΟΦΣΚΥ, *Ανατομία προβλημάτων τῆς πίστεως*, ἔκδ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1977, σελ. 7-51.

⁴³ Ἡθικός 10, 396-403, S.C. 129, σ. 288. Βλ. και ὄπ. π. 383-393, σ. 286-288. Πρβλ. και το «πάντα ἀπέχει τοῦ Θεοῦ οὐ τόπω ἀλλὰ φύσει», ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, 1, 13, P.G. 94, 853C . Πρβλ. και Ν.

Η διάσταση του Θεού ως άυλου φωτός, ως φύση και δόξα, είναι συνέπεια της φυσικής διάκρισης της θεότητας από την ορωμένη κτίση, από τον αισθητό κόσμο και καθιστά την ορωμένη κτίση σκοτία⁴⁴. Για να διευκρινίσει περαιτέρω τη σχέση του Θεού με τον αισθητό κόσμο παραθέτει το *Ίωαν. 1, 1-5*. : «*Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν*»⁴⁵. Εξηγώντας το παραπάνω εδάφιο τονίζει ότι ο Τριαδικός Θεός, ως φως, φαίνει στην ορωμένη κτίση, γιατί η κτίση δεν μπορεί να τον παρεμποδίσει, αλλά ταυτόχρονα η ορατή κτίση δεν μπορεί λόγω της φυσικής διάκρισης άκτιστου και κτιστού να τον γνωρίσει, να τον βρει, να ενωθεί μαζί του και να τον δει, «*Ταῦτα τοίνυν εἰπὼν, τὴν ἀδιαίρετον Τριάδα ἐδήλωσε, Θεὸν τὸν Πατέρα λέγων, Λόγον τὸν Υἱόν, ζωὴν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὅπερ καὶ ἐν φῶς τὰ τρία ἐστὶν ἐν τῇ σκοτίᾳ φαῖνον. Ἐν ποίᾳ ἄρα σκοτίᾳ; Ἐν τῇ τῶν ὀρωμένων κτίσει, πάντως φησὶν· ὁ γὰρ Θεὸς παντὶ καὶ πανταχοῦ πάρεστι, φῶς ὢν καὶ φαίνων· καὶ ἡ σκοτία αὐτὸν οὐ κατέλαβεν, ἀντὶ τοῦ· μολυσμὸς αὐτῷ ἀμαρτίας ὄλωσεν οὐ προσήγγισεν, οὐδὲ ἡ κτίσις αὐτὸν φαίνειν παρενεμπόδισεν, οὐδὲ ἔγνω, οὐδὲ εὔρεν, οὐδ' ἠνώθη, οὐδὲ αὐτὸν ἐώρακεν*»⁴⁶.

Η ανυπαρξία φωτός στον αισθητό κόσμο αναπληρώθηκε με τη δημιουργία από τον Θεό του αισθητού ηλίου⁴⁷. Παράλληλα, η αδυναμία της ορατής κτίσης να θεάται τη δόξα του Θεού, το άυλο φως, λόγω της διάστασης του Θεού, φύση και δόξα, και να μετέχει στη ζωή αναπληρώθηκε με την δημιουργία του διπτού ανθρώπου από τον Τριαδικό Θεό, που φέρει τους χαρακτήρες του ορατού και άορατου κόσμου, του αισθητού και νοερού κόσμου, και μπορεί να βλέπει την αισθητή κτίση και να δοξάζει τον κτίστη, αλλά και να καθορά νοερώς τον Θεό και να είναι ισάξιος των αγγέλων⁴⁸. Ἐτσι, ο άνθρωπος κτίστηκε με διπλούς οφθαλμούς, «*αἰσθητοὺς καὶ νοερούς τε, / ὡς διπτῶν ἡλίων ὄντων /*

ΚΑΒΑΣΙΛΑ, «*Ἀνθρώπων ὁ Θεὸς οὐ τόπων διέφερον, ὃ γε πάντα τόπον κατέχων, ἀλλὰ διαφορᾷ δίστατο. Καὶ ἡ φύσις αὐτὴν αὐτὴ τοῦ Θεοῦ διεῖργε τῷ πᾶσιν οἷς εἶχε διαφέρειν καὶ πρὸς αὐτὸν μηδὲν κοινὸν ἔχειν· ὅτι Θεὸς μὲν αὐτὸς μόνον, ἡ δὲ φύσις ἀνθρώπος μόνον*», *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, 3, P.G. 150, 572A.

⁴⁴ Ὁπ. π., 376-377, σ. 286.

⁴⁵ Ὁπ. π., 370-374, σ. 286.

⁴⁶ Ὁπ. π., 374-382, σ. 286.

⁴⁷ Ὑμνος 38, 63-74, S.C. 174, σ. 472.

⁴⁸ Ὑμνος 53, 112-131, S.C. 196, σ. 220. Πρβλ. και ὀπ. π., 132-139, σ. 220-222.

καὶ διττοῦ φωτὸς ὡσαύτως, / αἰσθητοῦ καὶ νοητοῦ τε, / οὓς εἰ βλέπεις, ὡς ἐκτίσθης / κατ' ἀρχὰς ἄνθρωπος ἔσση»⁴⁹ για να βλέπει, τόσο το αισθητό φως του αισθητού ηλίου όσο και το νοητό φως του νοητού ηλίου, τη δόξα του Θεού.

Η διδασκαλία του Συμεών για την αδυναμία του υλικού κτιστού κόσμου να παρεμποδίζει τη φωταγωγή του άυλου θεϊκού φωτός και ταυτόχρονα η ανικανότητά του να γνωρίζει, να βρίσκει και να βλέπει τον Θεό είναι θεμελιώδης για το ρόλο της σχέσης ψυχής και σώματος στη σωτηρία του ανθρώπου. Το σώμα εκλαμβανόμενο αυτοτελώς συμπεριλαμβάνεται στη σκοτία ως μέρος του υλικού κόσμου, και συνεπώς δεν μπορεί να γνωρίζει, να βρίσκει και να βλέπει το άυλο φως της Τριαδικής Θεότητας, αλλά ούτε και μπορεί να εμποδίζει την Τριαδική Θεότητα να φωτίζει μέσα σε αυτό. Τη δυνατότητα θέας του αἴλου φωτός έχει μόνο ο άνθρωπος, ο οποίος μετέχει στον νοερό κόσμο μέσω της νοεράς του ψυχής. Το σώμα μετέχει του αἴλου φωτός χωρίς να το βλέπει. Συνεπώς η μετοχή αυτή του σώματος, όπως θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια, δεν μπορεί παρά να είναι αίσθηση της παρουσίας του αἴλου φωτός, αίσθηση την οποία του παρέχει η ψυχή που θεωρεί το άυλο φως της θεότητας.

γ) Διάκριση ουσίας και άκτιστων θείων ενεργειών στο Θεό

Ο Συμεών, όπως κάνει για τα περισσότερα στοιχεία της διδασκαλίας του, δεν παρουσιάζει τη διάκριση ουσίας και ενεργειών συστηματικά. Ωστόσο, είναι διάχυτα στο έργο του τα στοιχεία εκείνα που πιστοποιούν αυτή τη διάκριση, την οποία είχαν θέσει οι πατέρες της Εκκλησίας⁵⁰, και στην οποία στηρίζεται για να κατανοήσει το πώς ο ίδιος ως κτιστό δημιούργημα βλέπει τον Θεό.

---

⁴⁹ Ὕμνος 23, 448-455, S.C. 196, σ. 218.

⁵⁰ Πρβλ. ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, *Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν*, 1, P.G. 6, 976A · ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Ἀντόλυκον*, 3-5, P.G. 5, 1028B · ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ ΛΥΩΝΟΣ, *Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως*, 3, 24, 1-2, P.G. 7, 966-967B και Απόσπασμα 5, P.G. 7, 1232B · ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Ἐπιστολὴ* 234, 1, P.G. 32, 869A: «Ἄλλ' αἱ μὲν ἐνέργειαι ποικίλαι, ἡ δὲ οὐσία ἀπλή. Ἡμεῖς δὲ ἐκ μὲν τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεόν ἡμῶν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτῇ προσεγγίζειν οὐκ ὑπισχνούμεθα. Αἱ μὲν ἐνέργειαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος».

Για τον Συμεών τα πάντα στον Θεό είναι φως, «Τὰ περὶ Θεὸν καὶ τὰ ἀπὸ Θεοῦ καὶ τὰ ἐν τῷ Θεῷ πάντα ἐν φῶς ἐστίν»⁵¹. Το φως αυτό είναι ένα, απλό, ασύνθετο, άχρονο, συναϊδιο, ομότιμο και ομόδοξο, «ὁ Πατήρ φῶς ἐστίν, ὁ Υἱὸς φῶς ἐστίν, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον φῶς· ἐν ταῦτα φῶς ἀπλοῦν, ἀσύνθετον, ἄχρονον, συναϊδιον, ὁμότιμον καὶ ὁμόδοξον. Πρὸς τούτοις καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ πάντα φῶς εἰσιν ὡς ἐκ φωτός ἡμῖν χορηγούμενα»⁵². Στα παραπάνω δύο αποσπάσματα κάνει διάκριση σε αυτά που υπάρχουν στον Θεό, «τὰ ἐν τῷ Θεῷ», αποτελούν δηλαδή την ουσία Του και είναι φως, και στα «περὶ Θεὸν καὶ τὰ ἀπὸ Θεοῦ», τα οποία είναι η άκτιστη ενέργεια του Θεού, που χορηγείται σε μας ως φως εκ φωτός. Την χορήγηση αυτή την παρομοιάζει ως «ἄῦλον βέλος ἐξ ἄῦλου»⁵³ τόξου. Με τον τρόπο αυτό το φως της δόξας του Θεού είναι στη διδασκαλία του Συμεών η άκτιστη ενέργεια του Θεού⁵⁴, η οποία είναι κοινή της θείας φύσεως και προέρχεται σύμφωνα με την εκκλησιαστική παράδοση «ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι»⁵⁵. Συνεπώς ο Συμεών κάνει σαφή διάκριση ουσίας και άκτιστων θείων ενεργειών στον Θεό, και θέλει τον ίδιο να λέει ότι μόνο με τις άκτιστες θείες ενεργειές Του μπορούν να τον δουν οι άνθρωποι και να μετάσχουν στη θεότητά Του: «μόνην δὲ ἀκτῖνα

⁵¹ Ἡθικὸς 3, 133-135, S.C. 122, σ. 164.

⁵² Ὅπ. π., 141-144, σ. 164.

⁵³ Ὑμνος 5, 24, S.C. 156, σ. 202.

⁵⁴ Ἡθικὸς 13, 238-240, S.C. 129, σ. 416: «μηδὲ ὅτι Χριστὸν ἐνδεδυμένοι εἰσὶ γινώσκοντες, μηδὲ καθορῶσιν ἐν τῷ τοῦ Πνεύματος φωτὶ τὸ τῆς θεότητος αὐτοῦ φῶς».

⁵⁵ ΒΛ. Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, *Οὐσία καὶ ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον, συμβολὴ εἰς τὴν ἱστοριοδογματικὴν διερεύνησιν περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 1984, σελ. 109 ἐξ · ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Ἐπιστολαὶ πρὸς Σεραπίωνα 1*, 28-31, P.G. 26, 596C-601A, 3, 5, P.G. 26, 633B · ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Ἀνατρεπτικὸς τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου 38*, P.G. 29, 664C- 665A, *Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος 38*, P.G. 32, 136B · ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Περὶ τοῦ μὴ εἶναι τρεῖς θεοὺς, Πρὸς Ἀβλάβιον*, P.G. 45, 125C- 129C. Τρεῖς αἰῶνες αργότερα ο Γρηγόριος Παλαμάς θα συστηματοποιήσει τη διάκριση αυτή της ουσίας και των άκτιστων θείων ενεργειών για να προσδιορίσει την αντίστοιχη διάκριση γνωστού και αγνώστου στον Θεό: «εἰ μὴ κατὰ τὴν ὑπερούσιον οὐσίαν νομίσεις ὀρᾶσθαι τὸν Θεόν, ἀλλὰ κατὰ τὴν θεοποιὸν δωρεάν τε καὶ ἐνέργειαν αὐτοῦ, τὴν χάριν τῆς υἰοθεσίας, τὴν ἀγέννητον θέωσιν, τὴν κατ' εἶδος ἐνυπόστατον ἔλλαμψιν, εἰ τοῦτο νοήσεις θεότητος ἀρχή, τὸ θεοποιὸν δῶρον, τὸ μετεχόμενον καὶ ὀρώμενον καὶ ἐνούμενον ὑπερφυῶς, ὑπὲρ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐστὶν ἢ ὑπεράρχιος οὐσία τοῦ Θεοῦ ... ἢ δὲ οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ πάντων τῶν μεθεκτῶν ὑπερεξήρηται», βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ὑπὲρ τῶν ἱερώς ἡσυχάζοντων*, Ε.Π.Ε. 54, 3, 1.29, ἔκδ. Κυρομάνος, ἐπιμ. Π. Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1988-1992, σελ. 641.

δόξης / καὶ ἀπορροῖαν φωτός μου / καθορῶσι καὶ θεοῦνται»⁵⁶. Διακρίνοντας την ουσία από τις ενέργειες της ουσίας του Θεού αντιλαμβάνεται το φως της δόξας του Κυρίου ως μια εξ αυτών των ενεργειών «Δίδου μοι τούτων ἐμπορεῖσθαι ἀπλήστως, / δίδου μοι βλέπειν τὸ πρόσωπόν σου, Λόγε, / καὶ ἀπολαύειν τοῦ ἀπορρήτου κάλλους / καὶ κατανοεῖν καὶ τρυφᾶν σου τῆς θέας, / θέας ἀρρήτου, θέας τῆς ἀθεάτου, / θέας τῆς φρικτῆς, ὅμως δίδου μοι λέγειν / τὰς ἐνεργείας αὐτῆς, οὐ τὴν οὐσίαν. / Ὑπὲρ φύσιν γὰρ, ὑπὲρ οὐσίαν πᾶσαν / ἧς ὄλος αὐτός, ὁ Θεός μου καὶ κτίστης. / Ἡ δὲ ἀπανγὴ τῆς δόξης σου τῆς θείας / φῶς ἀπλοῦν ἡμῖν, φῶς γλυκὺ καθορᾶται, / φῶς ἀποκαλύπτεται, φῶς συννεοῦται / ὄλον, ὡς οἶμαι, ὄλοις ἡμῖν σοῖς δούλοις, / φῶς πνευματικῶς βλεπόμενον μακρόθεν, / φῶς ἐντὸς ἡμῶν εὐρισκόμενον αἴφνης»⁵⁷.

δ) Διάκριση γνώσης και αγνωσίας του Θεού

Πάνω στη διάκριση ουσίας και ἀκτιστων θείων ενεργειῶν στηρίζεται ο Συμεών τη διάκριση γνώσης και αγνωσίας του Θεού. Η ουσία του Θεού είναι υπερούσια και ἀγνωστη ἀκόμη και στους ἀγγέλους και γνωρίζεται μόνο ἀπὸ τις ἐνεργείες της⁵⁸. Ο Θεός γνωρίζεται «διὰ μυστικῶν καὶ ἀνεκφράστων ἐνεργειῶν, διὰ θείων ἐλλάμψεων ἀμυδρῶν»⁵⁹. Επίσης ὅταν αναφέρεται στον τρόπο που δημιουργεῖται στον ἄνθρωπο ἡ πίστη λέει χαρακτηριστικά ὅτι ἡ γνώση του Θεοῦ γίνεται ἀπὸ τις ἐνεργείες και τα χαρίσματα του Ἁγίου Πνεύματος, «ἐκ τῶν εἰς ἡμᾶς γεγεννημένων ἐνεργειῶν καὶ χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος»⁶⁰.

⁵⁶ Ὑμνος 35, 50-54, S.C. 174, σ. 90: «ἀγγέλων δὲ οὐδεὶς οὐδέπω, / ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀρχαγγέλων, / οὐ τῶν ἄλλων τε ταγματῶν / εἶδε μου ποτὲ τὴν φύσιν / οὐδ' αὐτὸν ἐμὲ τὸν κτίστην / ὄλον, οἴοσπερ τυγχάνω. Μόνην δὲ ἀκτίνα δόξης / καὶ ἀπορροῖαν φωτός μου / καθορῶσι καὶ θεοῦνται».

⁵⁷ Ὑμνος 24, 5-19, S.C. 174, σ. 226-228.

⁵⁸ Ὑμνος 31, 6-7, S.C. 174, σ. 80. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ ὕμνος αὐτός ἔχει τὸν τίτλο *Περὶ θεολογίας καὶ ὅτι ἀνεξερευνήτος ἡ θεία φύσις καὶ πάντη τοῖς ἀνθρώποις ἀκατανόητος*.

⁵⁹ Θεολογικός 1, 196-197, S.C. 122, σ. 110.

⁶⁰ Ὁπ. π., 244-245, σ. 114. Οἱ ἀκτιστες θείες ἐνεργείες εἶναι φυσικὲς και ουσιώδεις και ὄχι «προσωπικὲς ἢ ὑποστατικὲς», βλ. Β. ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, Ἡ «Κτιστὴ Οὐσία» καὶ ἡ «Θεία Οὐσία» στὴ Μυστικὴ Θεολογία τοῦ Ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, μετ. Α. Ασιώτης, Ὁρθόδοξη Μαρτυρία Κύπρου, 45/1995, σελ. 60-77, ὅπου ὁ Κριβοσεΐν ἀναλύει τὸν ὅρο οὐσία στο ἔργο του Συμεῶν · Χ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, *Περὶ τοῦ φωτός*, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 19-64 και Σ. ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ, *Οὐσία, ὑποστατικὲς, προσωπικὲς ἐνεργείες*, Σύνταξη, τεύχ. 37, σελ. 71-78 και Σύνταξη 38, σελ. 39-47. Του ἴδιου, *Προλεγόμενα στὴ θεολογία τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν*. Σπουδὴ στὸν Ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ, ἔκδ. Τέριος, Κατερίνη, 1992.

Με βάση αυτές τις τέσσερις διακρίσεις που συνιστούν άξονες της σκέψης του Συμεών, διάκριση ορατής και αόρατης κτίσης, κτιστού και άκτιστου, ουσίας και ενέργειας, γνωστού και αγνώστου στον Θεό, ο ίδιος αναρωτιέται πώς είναι δυνατόν να γνωρίζουμε τον άκτιστο Θεό και να βλέπουμε τη δόξα της θεότητάς Του⁶¹ για να απαντήσει ότι μόνο με την χορηγία του Αγίου Πνεύματος, το οποίο παρέχει σωματική δύναμη (ρώμην) και ψυχική δύναμη (ισχύν και δύναμιν)⁶², καθίσταται ικανός ο άνθρωπος να δει ολοκληρωτικά την δόξα του Θεού: «Ἔστι Θεός γὰρ ἄκτιστος, ἡμεῖς κτιστοὶ δὲ πάντες [...] ἐκεῖνος πέλει ἄφθαρτος, ἡμεῖς φθαρτοὶ καὶ κόνις, / ἐκεῖνος πνεῦμα πέφυκεν, ὑπὲρ ἅπαν δὲ πνεῦμα / ὡς ποιητῆς πνευμάτων τε καὶ Δεσπότης ὑπάρχων, / ἡμεῖς σάρκες χοῖκαὶ καὶ γεώδης οὐσία, / ἐκεῖνος πάντων ποιητῆς, ἀναρχος ἄληπτός τε, / ἡμεῖς σκώληκες ὁμοῦ καὶ βόρβορος καὶ τέφρα / καὶ τίς ἰσχύσει ἐξ ἡμῶν τοῦτον ποτὲ ιδέσθαι / ἐξ οἰκείας δυνάμεως ἢ ἐνεργείας ὄλως, / εἰ μὴ αὐτὸς ἐκπέμψει Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ Θεῖον / καὶ δι' αὐτοῦ τῷ ἀσθενεῖ τῆς φύσεως παράσχη / ρώμην, ἰσχύν καὶ δύναμιν καὶ ἰκανὸν ποιήσῃ / τὸν ἄνθρωπον τοῦ κατιδεῖν δόξαν αὐτοῦ τὴν θείαν;»⁶³.

Τη δυνατότητα ενώσεως και γνώσεως του Θεού από τον άνθρωπο ο Συμεών την αποδίδει ευθέως στον Θεό: «Ὡ Τριάς, ἢ κτίσις πάντων, / ὦ Θεέ μου μόνω, / ἀπερίγραπτε τῇ φύσει, / ἀκατάληπτε τῇ δόξῃ, / ἀνερμήνευτε τοῖς ἔργοις, / ἀναλλοίωτε οὐσία. / Ὡ ζωή, Θεέ, τῶν πάντων, / ὦ καλῶν ἀπάντων ἄνω, / ὦ ἀρχὴ ἀνάρχου λόγου, / ὑπεράναρχε Θεέ μου, / ὅς οὐ γέγονας οὐδέπω, / ἀλλὰ ἦς ἀρχὴν μὴ ἔχων. / Πῶς εὐρήσω τὸν ἐντός μου περιφέροντά σε ὅλον; / Τίς μοι δώσει κατασχεῖν σε / ὃν ἐντός μου περιφέρω; / Πῶς καὶ ἔξω τῶν κτισμάτων, / πῶς καὶ ἔσω τούτων πάλιν / καὶ οὐδ' ἔσω ἦς οὐδ' ἔξω; / Ὡς μὲν ἄληπτος οὐκ ἔσω, / ὡς ληπτός δ' ἔξω πέλω / ἀπερίγραπτος δ' ὑπάρχων / οὔτε ἔσω οὔτε ἔξω. / Τίνος γὰρ ὁ κτίστης ἔσω, / ποίου δέ, εἶπέ μοι, ἔξω; / Πάντα ἔνδον περιφέρω / ὡς συνέχων πᾶσαν κτίσιν·

⁶¹ Θεολογικός 1, 174-183, S.C. 122, σ. 110: «Εἰ γὰρ ἄκτιστος, ἀναρχος, καὶ αἰεὶ καὶ πρὸ πάντων ἦν ἡ τρισυπόστατος μονὰς ὁ Θεός, πάντα δέ, εἴτε ὀρατά, εἴτε ἀόρατα, εἴτε ἐνσώματα, εἴτε ἀσώματα, εἴτε γινωσκόμενα παρ' ἡμῶν, εἴτε ἀγνωσόμενα, διὰ τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος τῆς μιᾶς παρήχθη θεότητος, πῶς, εἶπέ, τὰ παραχθέντα τὸν παραγαγόντα καὶ τὰ γεγονότα τὸν αἰεὶ ὄντα, τὰ κτιστὰ τὸν ἄκτιστον, καὶ τὸν ἀναρχον τὰ ὕστερον παρ' ἐκείνου λαβόντα τὴν ὑπαρξιν, ἐπιγνῶναι τὸ οἶος καὶ ὅσος καὶ ὅπως ἐγεννήθη ὄλως δυνήσονται;».

⁶² Κατά την άποψή μας εδώ η ἰσχύς αναφέρεται στη δύναμη της ψυχῆς και η δύναμη στην ικανότητα του νου να θεωρεῖ νοερώς.

⁶³ Ὑμνος 42, 113-125, S.C. 196, σ. 46.

πάντων ἔξω δὲ τυγχάνω, / πάντων ὦν κεχωρισμένος. / Ὁ γὰρ κτίστης τῶν
κτισμάτων / πῶς οὐκ ἔσται πάντων ἔξω; / Ὁ πρὸ πάντων δὲ ὑπάρχων / καὶ
πληρῶν τὸ πᾶν ὡς πλήρης, / πῶς οὐκ ἔσομαι καὶ κτίσας / ἐν τοῖς κτίσμασί
μου πᾶσι;»⁶⁴. Ἡ δυνατότητα του ἀνθρώπου νὰ θεωρεῖ αὐτὸ το φῶς καὶ νὰ
μιλά μαζί του πρόσωπο πρὸς πρόσωπο ἐδράζεται στο γεγονός ὅτι ἔχει
νοερά ψυχὴ, «τὸν ἐντὸς» ἀνθρώπο, ικανὴ νὰ περιφέρει, νὰ ντύνεται καὶ
νὰ θεωρεῖ τὸν Θεό, τὸν νοερό ἥλιο, καὶ συνιστᾶ γιὰ τὸν Συμεὼν τὴν
προσωπικὴ σχέση καὶ κοινωνία του κτιστοῦ ἀνθρώπου με τὸν ἀκτιστο
Τριαδικό Θεό. Μάλιστα, ὅταν σε μιὰ ἐμπειρία του ρωτᾶει τὸ φῶς ποιοὺς
εἶναι, τὸ φῶς του ἀπαντᾶει ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός⁶⁵. Ὁ Θεός, αὐτὸς ποὺ
δημιούργησε τὸ καθετί, ὅπως χαρίζει τὴν πνοή, τὴν ζωή, τὴν ψυχὴ καὶ τὸν
νοῦ καὶ τὸν λόγο, αὐτὸς δωρίζει φιλανθρώπως τὴν γνώση γιὰ αὐτὸν στο
βαθμὸ ποὺ συμφέρει τὸν ἀνθρώπο⁶⁶.

Συνεπῶς, ὡς πρὸς τὸ κεντρικὸ θέμα τῆς μελέτης μας γιὰ τὴν σχέση
σώματος καὶ ψυχῆς στὴν περὶ σωτηρίας του ἀνθρώπου διδασκαλία του
Συμεὼν, αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ συγκρατήσουμε ἐδῶ εἶναι ὅτι τὸ σῶμα του
ἀνθρώπου αὐτοτελῶς νοούμενο, τὸ ὁποῖο ἀνήκει στὸν ορατὸ κόσμο, δὲν
μπορεῖ, σύμφωνα με τὸν Συμεὼν, νὰ ἔχει καμία ὄντολογικὴ ἔνωση ἢ
γνώση ἢ κοινωνία με τὴν ψυχὴ, ἡ ὁποία ἀνήκει στὸν νοερό κόσμο, πόσο
μᾶλλον με τὸν Θεό. Ἡ ἐπισήμανση αὐτὴ θεωροῦμε ὅτι εἶναι σημαντικὴ
γιὰ τὸν λόγο ὅτι, καθὼς θὰ φανεῖ καὶ στὴ συνέχεια, τὸ σῶμα δὲν θεωρεῖ
τὴ δόξα του Θεοῦ, ἀλλὰ μετέχει στὴ θεότητα ἔχοντας δυναμώσει (βλ.
ῥώμην) μέσω τῆς ἐνοίκησης του Πατέρα διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι

⁶⁴ Ὑμνος 23, 1-35, S.C. 196, σ. 188-190.

⁶⁵ Βλ. *Εὐχή Μυστικὴ*, S.C. 156, σ. 40. Βλ. καὶ *Κατήχησις* 16, 91-92, S.C. 104, σ. 246, ὅπου
ὁ Συμεὼν μιλάει πρόσωπο με πρόσωπο με τὸ φῶς: «Εἴτε γὰρ ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς
σώματος τῷ φωτὶ τούτῳ προσωμίλησα». Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἐδῶ ὁ Συμεὼν
δὲν γνωρίζει ἀν κατὰ τὴ «συνομιλία του» με τὸ φῶς, τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ἦταν μέσα
στο σῶμα του ἢ ἐκτὸς του σώματος, ἀν δηλαδή ἡ ἐπίγνωση ποὺ εἶχε κατὰ τὴ
«συνομιλία» αὐτὴ ἦταν κατάστασις ἐκστάσεως ἢ ὄχι. Βλ. καὶ *Ἠθικός* 5, 350-353, S.C.
129, σ. 104-106.

⁶⁶ *Θεολογικός* 1, 179-189, S.C. 122, σ. 110: «πῶς, εἶπέ, τὰ παραχθέντα τὸν παραγαγόντα
καὶ τὰ γεγονότα τὸν ἀεὶ ὄντα, τὰ κτιστὰ τὸν ἀκτιστον, καὶ τὸν ἀναρχον τὰ ὕστερον
παρ' ἐκείνου λαβόντα τὴν ὑπαρξιν, ἐπιγνῶναι τὸ οἶος καὶ ὅσος καὶ ὅπως ἐγεννήθη
ὄλως δυνήσοντα; Οὐδαμῶς, εἰ μὴ ὅσον πάντως ὁ ποιητὴς αὐτὸς τῶν ποιηθέντων
ἐκάστω, ὡσπερ δὴ πνοὴν καὶ ζωὴν, ψυχὴν τε καὶ νοῦν καὶ λόγον χαρίζεται, οὕτω
καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ γνώσιν φιλανθρώπως καὶ καθ' ὅσον συμφέρει δωρήσεται.
Ἄλλως δὲ πῶς εἴποις ἄρα τὸ ποιηθὲν ἐκ Θεοῦ τὸν ἑαυτοῦ ποιητὴν ἐπιγνῶναι;
Ἀμήχανον ἐτέρως τοῦτο γενέσθαι καὶ πᾶσι πάντη ἀδύνατον».

μέσα στην καρδιά του ανθρώπου και συσσωματούμενο με το Σώμα του Χριστού μέσω των μυστηρίων της Εκκλησίας.

Επιπλέον, για τον Συμεών, ο άνθρωπος ως κτιστό δημιούργημα δεν μπορεί να αποκτήσει επίγνωση του Θεού παρά μόνο μέσω της αποκάλυψής Του από τον Υιό. Η θέση αυτή, την οποία θα προσπαθήσουμε να καταδείξουμε στην πορεία της μελέτης μας, θεμελιώνει τη σωτηρία του ανθρώπου όχι μόνο στη γνώση και θεωρία του Θεού, ως ένα «πνευματικό» γεγονός αποκομμένο από την Μυστηριολογία και την Εκκλησιολογία ως Σώμα Χριστού, αλλά συνδέει άρρηκτα την μετοχή του όλου ψυχοσωματικού ανθρώπου στην αποκάλυψη του Υιού μέσα στα μυστήρια της Εκκλησίας και συνδέει κατ' επέκταση το πνευματικό βίωμα με την εκκλησιολογική έκφρασή του.

Επίσης, φανερώνει και μια επιπλέον διάκριση στη σκέψη του Συμεών ως προς τη μετοχή και τη γνώση. Η γνώση είναι μετοχή μέσω θεωρίας, θέας του Θεού, την οποία μπορεί να έχει μόνο η νοερά και ζώσα ψυχή. Η μετοχή για το σώμα είναι παρουσία του Θεού στο σώμα, την οποία το σώμα αποκτά και αισθάνεται τόσο κατά την έλλαμψη της ψυχής από το Άγιο Πνεύμα όσο και από τη συμμετοχή του στα μυστήρια και τη ζωή της Εκκλησίας ως Σώμα Χριστού. Έτσι η σωτηρία του ψυχοσωματικού ανθρώπου προϋποθέτει για τον Συμεών την μετοχή του στη θεότητα της Αγίας Τριάδας με την ενοίκησή Της διά του Χριστού εν Αγίω Πνεύματι μέσα στην καρδιά, όσο και στο πνευματικό Σώμα του Χριστού με τα μυστήρια της Εκκλησίας, τα οποία τον κάνουν σύσσωμο του Χριστού.

1.1.2.2. Ο άνθρωπος ως ψυχή και σώμα

Ο άνθρωπος είναι μέρος τόσο της ορατής όσο και της άορατης κτίσης. Ο Θεός εποίησε τον άνθρωπο ως ζών θνητόν ἐκ γῆς (πρώτο μέρος του ανθρώπου) και τον τίμησε χάριτι ἀθανάτω (δεύτερο μέρος)⁶⁷. Η διττή αυτή φύση του ανθρώπου του επιτρέπει να ζει, να ομιλεί, να κινείται και κυρίως να δοξάζει τον Θεό, ενέργεια η οποία αναγνωρίζεται από τον Συμεών ως το κύριο και ουσιαστικό χαρακτηριστικό του ανθρώπου: «ζῶν ἄνθρωπος, διπλοῦν δὲ ἔν ἀίσθητοῖς μέν ἄλλον⁶⁸, ἢ ἐν ἄυλοῖς ἀίσθητόν

---

⁶⁷ Ὑμνος 4, 58-64, S.C. 156, σ. 194. Πρβλ. και Ἠθικός 13, 131-133, S.C. 129, σ. 410.

⁶⁸ Για τον Συμεών το αισθητό, αυτό δηλαδή που γίνεται αισθητό με τις αισθήσεις, ανήκει στον ορατό και ένυλο κόσμο. Αντίθετα, ότι δεν αποτελείται από ύλη, το

δε./...ὡς αἰσθητὸν μὲν /... ὡς δὲ λογικὸν τε ὄντα /καὶ νοερῶς καθορῶντα/ δέδωκα αὐτὸν ὄραν με»⁶⁹. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος θεωρούμενος μέσα στον κόσμο των αισθητῶν, μέσα στην ορατή κτίση, εἶναι ὄχι μόνο υλικός ἀλλὰ καὶ ἄυλος, νοερός, λόγω τῆς νοεράς ψυχῆς του. Αντίθετα, μέσα στον κόσμο τῆς ἀόρατης κτίσης παραμένει αἰσθητός λόγω τῆς υλικῆς καὶ σωματικῆς του φύσης. Ἡ ἰδιαιτερότητα αὐτή, τοῦ διπλοῦ χαρακτήρα που φέρει ὡς αἰσθητός καὶ νοερός, του παρέχει τὴν ικανότητα νὰ βλέπει ὡς ψυχοσωματικὴ ἐνότητα τὸ ἄυλο φῶς⁷⁰ τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία του παρέχει ζωὴ, γιατί «ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων»⁷¹.

Ἡ ὄντολογικὴ θέση τοῦ ἀνθρώπου στο μέσο τῆς ορατῆς καὶ ἀόρατης δημιουργίας τοῦ Θεοῦ⁷² καθιστᾷ τον ἄνθρωπο διπτό, διπλὸν ζῶον καὶ φέροντα τοὺς χαρακτήρες καὶ τῶν δύο κόσμων⁷³. Ὡς ζῶον θνητὸν εἶναι υλικός (ἐκ γῆς), ἀφθαρτος, ορατός, αἰσθητός, ἐποπτικός τῆς ορωμένης

ἄυλο, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ αἰσθητό με τὶς σωματικὲς αἰσθήσεις, γιατί ἀνήκει στον κτιστό νοερό κόσμο.

⁶⁹ Ὑμνος 53, 112-132, S.C. 196, σ. 220. Πρὸβλ. καὶ Ὑμνος 4, 58-64, S.C. 156, σ. 194. Πρὸβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ: «Διπλοῦς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐκτός, τὸ σῶμα λέγω, καὶ ὁ ἐντὸς ἡμῶν ἄνθρωπος, ἡ ψυχὴ δηλονότι». Ὁμιλία ΙΑ', *Εἰς τὸν Τίμιον καὶ Ζωοποιὸν Σταυρόν*, 18, P.G. 151, 137B.

⁷⁰ Το φῶς τοῦ Θεοῦ γιὰ τον Συμεῶν εἶναι ἄυλο, δὲν ἔχει χαρακτηριστικὰ τοῦ υλικοῦ κόσμου. Ὡς ἄυλο μπορεῖ νὰ θεάται μόνο ἀπὸ τὶς νοερὲς φύσεις, τοὺς ἀγγέλους. Ἡ μετοχὴ ὁμῶς τοῦ ἀνθρώπου στον νοερό κόσμο μέσω τῆς νοεράς ψυχῆς τοῦ παρέχει τὴ δυνατότητα νὰ θεωρεῖ ὡς ψυχοσωματικὴ ολότητα τὸ ἄυλο φῶς τῆς θεότητας, τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Με τὸν τρόπο αὐτό, ἡ αἰσθητὴ καὶ υλικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, ἀν καὶ δημιουργεῖ ὡς μέρος τῆς ορατῆς υλικῆς κτίσης σκοτία σὴν ψυχὴ δυσκολεύοντάς τὴν νὰ θεωρεῖ τον Θεό, μπορεῖ νὰ μετέχει στο ἄυλο φῶς τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ λόγω τῆς θεωρίας τοῦ ἀπὸ τὴ νοερά ψυχὴ με τὴν ὁποία εἶναι συνενωμένη στον ἄνθρωπο.

⁷¹ Ἡθικός 10, 372-374, S.C. 129, σ. 286.

⁷² Ὑμνος 53, 83-93, S.C. 196, σ. 218.

⁷³ *Κεφάλαια 2*, κεφ. 22, S.C. 51b, σ. 114. Πρὸβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ : «Ὁ τῶν ἀπάντων ποιητὴς καὶ Δεσπότης πάντα ἐκ μὴ ὄντων ποιήσας δι' ἀγαθότητα, μετὰ πάντα... τὸν ἄνθρωπον ἀπειργάσατο παραδόξως εἰς ἓν καὶ βραχὺ πλάσμα συναθροίσας, καὶ οἶον συγκεφαλαιωσάμενος τὴν ἅπασαν κτίσιν. Διὸ καὶ ὕστατον τοῦτον ἐδημιούργησε, τῶν κόσμων ἀμφοτέρων ἐχόμενον καὶ ἀμφοτέρους ἐπικοσμοῦντα τοὺς κόσμους, τὸν ὄρατὸν τοῦτον λέγω καὶ τὸν ἀόρατον». Ὁμιλία ΚΣΤ', *Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους*, 1, P.G. 151, 332C. Βλ. σχετικὰ καὶ Ἀγίου ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Συμβουλευτικὸν Ἐγχειρίδιον*, ἔκδ. Νεκτάρου Παναγόπουλου, Δ' ἔκδοσις, Ἀθῆναι 1999, σελ. 39 - 40.

κτίσης. Ως τιμημένος με αθάνατη χάρη⁷⁴ είναι αθάνατος, αόρατος, νοούμενος, λογικός, γνωστικός της νοουμένης κτίσης. Ο άνθρωπος, συνεπώς, σύμφωνα με τον Συμεών, είναι διττός, διπλός, αποτελούμενος από αισθητά και νοούμενα στοιχεία: «Ἀνθρωπὸν σοι πάντως εἶπον / λογικὸν ἐν τοῖς ἀλόγοις / ὡς διπλοῦν ἐξ ἑκατέρων / αἰσθητῶν καὶ νοουμένων»⁷⁵. Ποια είναι όμως αυτά τα αισθητά και νοούμενα στοιχεία που κατά τον Συμεών αποτελούν τον διπλό άνθρωπο;

Την απάντηση την βρίσκουμε στο κεφ. 23 της δεύτερης εκατοντάδας των Κεφαλαίων, όπου ο Συμεών ανακεφαλαιώνει τη διδασκαλία του για τον άνθρωπο: «Μόνος ἐκ τῶν ὀρωμένων καὶ νοουμένων ἀπάντων ὁ ἄνθρωπος διπλοῦς ἐκτίσθη παρὰ Θεοῦ, σῶμα μὲν ἔχων ἐκ τεσσάρων συνεστηκὸς στοιχείων, αἴσθησιν τε καὶ πνοὴν δι' ὧν τούτων τῶν στοιχείων μετέχει καὶ ζῆ ἐν αὐτοῖς, ψυχὴν δὲ νοερὰν καὶ ἄυλον καὶ ἀσώματον

---

⁷⁴ Ὅπως θα δούμε και παρακάτω, όταν θα παρουσιάσουμε εκτενώς τη διδασκαλία του Συμεών για την ψυχή, η αθάνατη χάρη, το αθάνατο χάρισμα, είναι τα δώρα που παρείχε στον άνθρωπο το πνεῦμα ζωῆς που ενεφύσησε ο Θεός στο σώμα, βλ. *Ἠθικὸς* 13, 131-133, S.C. 129, σ. 410. Το αθάνατο χάρισμα του Θεού στον άνθρωπο περιλαμβάνει κατά τον Συμεών την πνοή, τη ζωή, την ψυχή, τον νοῦ και τον λόγο: «πνοὴν καὶ ζωὴν, ψυχὴν τε καὶ νοῦν καὶ λόγον χαρίζεται», *Θεολογικὸς* 1, 184-185, S.C. 122, σ. 110.

⁷⁵ Ὑμνος 23, 70-73, S.C. 174, σ. 192-194. Πρβλ. και Ὑμνος 12, 22-36, S.C. 156, σ. 258, Ὑμνος 23, 448-455, S.C. 174, σ. 218, Ὑμνος 53, 132-139, S.C. 196, σ. 220-222, Ὑμνος 55, 52-60, S.C. 196, σ. 256-258. Ο Συμεών φαίνεται να γνωρίζει την παρακάτω αναφορά του Γρηγορίου του Θεολόγου στις δυο φύσεις του ανθρώπου και να χρησιμοποιεῖ λεκτικά στοιχεία της: «Τοῦτο δὴ βουλευθεὶς ὁ τεχνίτης ἐπιδείξασθαι Λόγος, καὶ ζῶον ἐν ἐξ ἀμφοτέρων, ἀοράτου τε λέγω καὶ ὀρατῆς φύσεως, δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον· καὶ παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαβὼν τὸ σῶμα ἤδη προὔποστας, παρ' ἑαυτοῦ δὲ πνοὴν ἐνθεῖς (ὁ δὲ νοερὰν ψυχὴν καὶ εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ λόγος), οἶόν τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴστησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὀρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ αθάνατον, ὀρατὸν καὶ νοούμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος· τὸν αὐτόν, πνεῦμα καὶ σάρκα· πνεῦμα διὰ τὴν χάριν, σάρκα διὰ τὴν ἔπαρσιν· τὸ μὲν, ἵνα μένη καὶ δοξάζῃ τὸν εὐεργέτην· τὸ δὲ, ἵνα πάσχη, καὶ πάσχων ὑπομιμνήσκηται καὶ παιδεύηται τῷ μεγέθει φιλοτιμούμενος· ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον, καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου τῆ πρὸς Θεὸν νεύσει θεοούμενον.» ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος*, Λόγος 38.11, P.G. 36, 321D-324A. Πρβλ. και ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΥΓΑΒΙΝΟΥ, *Πανοπλία Δογματική* 6, *Περὶ τῆς θείας δημιουργίας*, P.G. 130, 200A, «τοῦτο δὲ βουλευθεὶς ὁ τεχνίτης ἐπιδείξασθαι Λόγος, καὶ ζῶον ἐν ἐξ ἀμφοτέρων, ἀοράτων τε, λέγω, καὶ ὀρατῆς φύσεως, δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον».

ἀρρήτως ἐν τούτοις καὶ ἀνεξιχνιάστως συνηνωμένην καὶ συγκεκραμένην ἀμίκτως καὶ ἀσυγχύτως. Ταῦτα δὲ ἐστὶν ἄνθρωπος εἷς, ζῶον θνητὸν καὶ ἀθάνατον, ὄρατὸν καὶ ἀόρατον, αἰσθητὸν καὶ νοούμενον, ἐποπτικὸν τῆς ὀρωμένης κτίσεως, γνωστικὸν τῆς νοουμένης»⁷⁶. Ο ἄνθρωπος, σύμφωνα με τη διδασκαλία του Συμεών, ὅπως ανακεφαλαιώνεται παραπάνω, ἀλλὰ καὶ ὅπως εμφανίζεται καὶ σε ἄλλα σημεῖα των λόγων του, εἶναι μοναδικὸ δημιούργημα του Θεοῦ σε ὅλη τη δημιουργία, τόσο των ὀρωμένων κτισμάτων ὅσο καὶ των νοουμένων. Ἡ μοναδικότητά του αὐτὴ ἐγκείται στη δημιουργία του ὡς διπλὸ κτίσμα, ὡς κτίσμα που ἔχει σῶμα καὶ νοερά ψυχὴ⁷⁷.

Το σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ καθιστοῦν τον ἄνθρωπο ζῶον διπλοῦν, γιατί αποτελοῦν τις δύο διαφορετικὲς φύσεις⁷⁸ καὶ ουσίες⁷⁹ του. Ο Συμεών δεν κάνει συστηματικὴ καὶ λογικὴ διάκριση των ὄρων φύσις καὶ οὐσία, ἀλλὰ τους χρησιμοποιεῖ, ἀκολουθώντας το πλαίσιο που ἔχουν καθορίσει οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν Πατέρες της Εκκλησίας⁸⁰. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἔννοια του ὄρου

⁷⁶ Κεφάλαια 2, κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116.

⁷⁷ Ἡ πατερικὴ διδασκαλία βρῖθαι ἀναφορῶν γὰρ τὴν ψυχοσωματικὴ ἐνότητα του ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἀντιπαραβάλλεται πρὸς τις διάφορες αἰρετικὲς διδασκαλίες περὶ τῆς ἀνωτερότητας ἢ τῆς προϋπαρξῆς τῆς ψυχῆς ἐναντι του σώματος. Τῆ διδασκαλία αὐτὴ φαίνεται νὰ ἀναγνωρίζει καὶ νὰ ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Συμεών. Πρβλ. ΜΕΓΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Πρὸς Ἀντίοχον ἄρχοντα, P.G. 28, 608A «οὐδὲ προϋπάρχουσιν αἱ ψυχαὶ τῶν σωμάτων, ὡς οἱ Μανιχαῖοι δογματίζουσιν» καὶ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, βιβλίον ΙΙ, P.G. 94, 921A, «Ἄμα δὲ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ πέπλαστα· οὐ τὸ μὲν πρότερον, τὸ δὲ ὕστερον, κατὰ τὰ Ὠριγένους ληρήματα» · ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, Περὶ Ἀναστάσεως νεκρῶν, P.G. 6, 1000B «ἐποίησεν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς ἀθανάτου καὶ σώματος» · ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὰ Ἀπολλινάριου, P.G. 45, 1253C-1256A, «Ὡς δ' ἂν σαφέστερον γένοιτο τὸ λεγόμενον, ταύτην ἔχομεν τὴν διάνοιαν, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύσις ἐκ νοερᾶς ψυχῆς, σῶματι συνδραμούσης, τὴν ὑπόστασιν ἔχει· φύεται δὲ τὸ συναμφοτέρον ἀφορμῆς τινος ὑλικῆς προκαταβαλλομένης αὐτοῦ τῆς συστάσεως» καὶ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ, Ἐκ τοῦ Περὶ ἀναστάσεως, (ἀμφιβαλλόμενα), P.G. 6, 1585B «τί γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἢ τὸ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστὸς ζῶον λογικόν; Μὴ οὖν καθ' ἑαυτὴν ψυχὴ ἄνθρωπος; Οὐ, ἀλλ' καλεῖται...τὸ ἐκ τῆς ἀμφοτέρων συμπλοκῆς καλεῖται ἄνθρωπος».

⁷⁸ Ὑμνος 53, 102-104, S.C. 196, σ. 218.

⁷⁹ Ἡθικὸς 1, ι' 69-70, S.C. 122, σ. 256.

⁸⁰ Ο Συμεών ἀκολουθεῖ τον ΜΑΞΙΜΟ ΤΟΝ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ σύμφωνα με τον ὁποῖο «Οὐσία ἐστὶν ἢ τὸ κοινόν τε καὶ ἀπερίγραπτον σημαίνουσα, ὃ ἐστὶν ἄνθρωπος. Ὁ γὰρ τοῦτο εἰπὼν, τὴν κοινὴν φύσιν ἐσήμανε, οὐ περιγράψας τῇ φωνῇ τὸν τινα ἄνθρωπον, τὸν ἰδίως ὑπὸ τοῦ ὀνόματος γνωριζόμενον. Φύσις ἐστὶ, τὸ ἐξ ἴσου πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀναγορευόμενοις ἐνθεωρούμενον», βλ. *Ἐγχειρίδια θεολογικά*

φύσις στον Συμεών αναφέρεται στο «είναι», στην ύπαρξη γενικά του σώματος ή της ψυχής, στην ομο-είδια δηλαδή των θεωρούμενων χαρακτηριστικών της ύπαρξης ενός πράγματος δηλώνοντας την αναφορικότητά της σε ομοούσιο είδος, ενώ η έννοια του όρου ουσία αναφέρεται στα κοινά χαρακτηριστικά του είδους, της κοινής φύσης, τα οποία είναι μη θεωρούμενα. Έτσι, η φύση του σώματος για τον Συμεών αναφέρεται στα κοινά ένυλα και ορατά χαρακτηριστικά του ανθρωπίνου σώματος, για παράδειγμα η υλικότητα, ενώ η ουσία του σώματος στα κοινά ένυλα και μη ορατά χαρακτηριστικά της φύσης του σώματος, για παράδειγμα το άλογο της υλικότητας του σώματος. Με τον ίδιο τρόπο, η φύση της ψυχής αναφέρεται στα κοινά άυλα και νοερά χαρακτηριστικά της ανθρώπινης ψυχής, όπως είναι το ασώματο⁸¹, ενώ η ουσία της ψυχής στα κοινά άυλα και μη θεωρούμενα χαρακτηριστικά της φύσης της

καί πολεμικά πρὸς Μαρῖνον τὸν ὀσιότατον πρεσβύτερον P.G. 91, 265D. Πρβλ. και ΠΑΜΦΙΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Πανοπλία Δογματική*, 2.6, N.B.P. (1844), σελ. 606: «τὴν μὲν ἀπλῶς ὑπαρξιν, ἐπὶ τῆς οὐσίας οἱ πατέρες ἔλαβον, τὴν δὲ ποιάν, ἐπὶ τῆς φύσεως τὸ προσὸν μᾶλλον καὶ πεφυκὸς ταῖς οὐσίαις ἰδίως, εἴτε κατ'ἐνέργειαν εἴτε κατὰ δύναμιν φύσιν ἀποκαλέσαντες», του ἰδίου ὅπ. αν. 2,5, σελ. 604f: «καθ' ἐτέραν δὲ ἐπινοίαν ἀκριβέστερον τὸν περὶ τούτων γυμνάζοντες λόγον, καὶ διαφορὰν τούτων εἰπεῖν δυνάμεθα. Τὸ μὲν γὰρ τῆς φύσεως ὄνομα φερόμενον εὐρίσκομεν, καταχρηστικῶς κατὰ ἀνυποστάτων, καὶ κατὰ τῶν ἐν οὐσίᾳ καὶ ὑποστάσει ἰδίᾳ θεωρουμένων, τὸ δὲ τῆς οὐσίας ὄνομα, κατὰ ἐνυποστάτων μόνον, οὐσία γὰρ οὐκ ἂν εἴπομεν ἀνυπόστατον. Φύσεις δὲ πολλὰς εὐρίσκομεν ἀνυποστάτους καθ' ἑαυτὰς δίχα οὐσίας μηδὲ ποτὲ ὑφεστώσας, ὡς θυμοῦ, καὶ ἀγάπης, καὶ χρόνου, καὶ ψεύδους» · ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, *Ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις περὶ διαφόρων κεφαλαίων καὶ διαφόρων προσώπων*, P.G. 89, 824BQ: «Οὐσίαν...καλοῦσι τὴν ἀπλῶς τῶν ὄντων ὑπαρξιν, φύσιν τὴν ἀπλῶς τῶν ὄντων κίνησιν» · ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Διαλεκτικά*, P.G. 94, 589C: «Οἱ μὲν ἔξω φιλόσοφοι...διαφορὰν εἶπον οὐσίας καὶ φύσεως, οὐσίαν μὲν εἰπόντες τὸ ἀπλῶς εἶναι, φύσιν δὲ οὐσίαν εἰδοποιηθεῖσαν ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν, καὶ μετὰ τὸ ἀπλῶ εἶναι, καὶ τὸ τοιῶσδε εἶναι ἔχουσιν ...ταύτην ἐκάλεσαν «φύσιν» ἤγουν τὰ εἰδικώτατα εἶδη...ὡς καθολικώτερα καὶ περιεκτικὰ τῶν ὑποστάσεων, καὶ ἐν ἐκάστη τῶν ... ὑποστάσεων ὁμοίως καὶ ἀπαραλείπτως ὑπάρχοντα». Βλ. Η. ΤΕΜΠΕΛΗ & Χ. ΤΕΡΕΖΗ, *Οἱ ἐννοίαι οὐσία-φύσις-πρόσωπον-υπόστασις στη νεοπλατωνική φιλοσοφία καὶ στην ορθόδοξη θεολογία, στο Η Ορθόδοξη Κληρονομιά, Θεολογία καὶ Φιλοσοφία στην ἐποχὴ τῶν Πατέρων*, Γ', ἐκδ. Ε.Α.Π., 2008, Πάτρα, σελ. 282-287.

⁸¹ Ἡθικός 1, ε', 49-55, S.C. 122, σ. 216: «Τοιοῦτος καὶ ὁ περὶ ψυχῆς ἡμῖν λόγος. Θεῶ γὰρ τῶ φύσει ἀσωμάτῳ καὶ ἀγγέλοις συγκρινομένη, σωματῆ πως οἰοῖται ἐστὶ καὶ περιγραπτῆ, ἀλλὰ μόνῳ τῶ δεσμεῖν δυναμένῳ ταύτην καὶ ἐξουσίαν ἔχοντι σὺν τῶ σώματι εἰς γέενναν ἐμβαλεῖν πυρός, αἰσθήσει δὲ καὶ ὄψει βροτεία πάντα ἀσώματός τε καὶ ἀκατάληπτος, μὴ δυναμένη περιγραφῆναι τόποις ἢ χωρίοις αἰσθητοῖς τὸ καθόλου».

ψυχής, όπως είναι για παράδειγμα η αθανασία.

Η συνύπαρξη στον άνθρωπο των δύο διαφορετικών φύσεων και ουσιών, του σώματος και της ψυχής, είναι για τον Συμεών αποτέλεσμα της κτίσεως του ανθρώπου από τον Θεό «ὁ ἄνθρωπος διπλοῦς ἐκτίσθη παρὰ Θεοῦ»⁸². Ἐτσι ο Συμεών κατανοεῖ την ύπαρξη δύο διαφορετικών φύσεων και ουσιών στην ανθρώπινη υπόσταση, στο πρόσωπο του Αδάμ, ως αποτέλεσμα της δημιουργικής ενέργειας του Θεού.

Το σώμα, ως μια διακριτή κτιστή υλική φύση, είναι υλικό, ορώμενο, αναισθητο και άλογο⁸³. Το ορατό, η αδυναμία αίσθησης και η απουσία λόγου είναι τα χαρακτηριστικά των ὄρωμένων και ἀψύχων⁸⁴ κτισμάτων. Ο Συμεών χρησιμοποιεῖ μια τριπλή έκφραση για να δηλώσει την χοϊκή προέλευση του σώματος και τη σχέση του με τον ορατό κόσμο της Δημιουργίας: «Πῶς ἀπὸ γῆς, ἀπὸ πηλοῦ, ἀπὸ χοός ἐπλάσθης⁸⁵». Το σώμα αποτελείται ἀπὸ τα τέσσερα στοιχεία του υλικού κόσμου σύμφωνα με την αντίληψη της εποχής του Συμεών⁸⁶ και ως εκ τούτου φέρει τους

---

⁸² Κεφάλαια 2, κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116. Στο σημείο αυτό ακολουθεῖ και πάλι τον ΙΩΑΝΝΗ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ, ο οποίος γράφει: «Ὁ μὲν καθ' ἕκαστα ἄνθρωπος ἐκ δύο συγκεῖμενος φύσεων, ψυχῆς τε καὶ σώματος, καὶ ταύτας ἀμεταβλήτους ἔχων ἐν ἑαυτῷ, δύο φύσεις εἰκότως λεχθήσεται· σώζει γὰρ ἑκατέρων καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν τὴν φυσικὴν ιδιότητα. Οὔτε γὰρ τὸ σῶμα ἀθάνατον ἀλλὰ φθαρτὸν, οὔτε ἡ ψυχὴ θνητὴ ἀλλ' ἀθάνατος, οὔτε τὸ σῶμα ὄρατον, οὔτε ἡ ψυχὴ σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὄρατὴ, ἀλλ' ἡ μὲν λογικὴ καὶ νοερὰ καὶ ἀσώματος, τὸ δὲ παχὺ τε καὶ ὄρατὸν καὶ ἄλογον», Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Πρὸς τοὺς λέγοντας· εἰ δύο φύσεων ὁ ἄνθρωπος, ἀνάγκη ἐπὶ Χριστοῦ τρεῖς φύσεις λέγειν, P.G. 94, III, (16)60, 1064A. Πρέπει να υπογραμμίσουμε τη φαινομενική διαφοροποίηση του Συμεών ἀπὸ τον Δαμασκηνό ως προς τη φθαρτότητα ἢ μη του σώματος του ἀνθρώπου. Για τον Συμεών ο Αδάμ ἔχει ἀφθαρτο σῶμα πρὶν τὴν πτώση του ἀπὸ τον Παράδεισο, ἀφοῦ το σῶμα του προήλθε ἀπὸ τὴν ἀφθαρτὴ ορατὴ κτίση καὶ φθαρτὸ μετὰ τὴν πτώση του ἀπὸ τον Παράδεισο. Ἡ διαφοροποίηση αὐτὴ αἰρεται, ὅταν ἐντάσσουμε τὸ παραπάνω ἀπόσπασμα του Δαμασκηνού στη διδασκαλία του για τον ἀνθρώπο μετὰ τὴν πτώση.

⁸³ Ὑμνος 53, 105-106, S.C. 196, σ. 218.

⁸⁴ Ὅπ. π., 86, σ. 218.

⁸⁵ Ὑμνος 22, 96, S.C. 174, σ. 178.

⁸⁶ Ὅπως θα ἐξετάσουμε παρακάτω, ο Συμεών ακολουθεῖ τὴν ἀριστοτελικὴ θεώρηση του σώματος τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα στοιχεία: τὸ ψυχρὸ, τὸ θερμὸ, τὸ υγρὸν καὶ τὸ ξηρὸ. Βλ. Π. ΓΡΑΜΜΕΝΟΥΔΗ, Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Νικήτα Στηθάτο, Μεταπτυχιακὴ ἐργασία, ἐπιβλ. Καθ. Σ. Λάμπρου, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 2012, σελ. 34.

χαρακτήρες της ένυλης κτίσης. Είναι μέρος του ορατού κόσμου, είναι ο «ἀφθαρτος μὲν, ὑλικὸς δὲ καὶ αἰσθητὸς παραχθείς» κόσμος⁸⁷. Συνεπώς, και το σώμα του πρώτου ανθρώπου είναι ἀφθαρτο, υλικό και αισθητό.

Η δεύτερη κτιστή αλλά αόρατη φύση είναι η ψυχή, η οποία είναι αθάνατος⁸⁸, αόρατος, λογική και νοερά⁸⁹ και φέρει τις ιδιότητες των ἄυλων κτισμάτων, δηλαδή το αθάνατο, το αόρατο, το λογικό και το νοερό. Η νοερή, ἄυλη και ασώματη ψυχή αποτελεί την αθάνατη χάρη, το πνεῦμα ζωής, με το οποίο τίμησε ο Θεός με τη δύναμή του τον άνθρωπο⁹⁰. Είναι αυτή που έ-

---

⁸⁷ Ἠθικὸς 1, α', 8-12, S.C. 122, σ. 174.

⁸⁸ Πρβλ. ΝΕΙΛΟΥ ΑΒΒΑ, *Ἐπιστολαί*, P.G. 79, 548D «θνητὸν μὲν σοῦ τὸ σῶμα, ἀθάνατος δὲ ἡ ψυχή».

⁸⁹ Θεολογικὸς 2, 84-88, S.C. 122, σ. 136.

⁹⁰ Ἠθικὸς 13, 131-133, S.C. 129, 410. Πρβλ. και ὅπ. π. 87, σ. 406. Το πνεῦμα ζωής και η ψυχή είναι ταυτόσημες έννοιες στον λόγο του Συμεών, ο οποίος τονίζει ότι αυτό που ενεφύσησε ο Θεός είναι αυτή η ψυχή: «Εἶπον οὖν· τῇ δυνάμει μου / ενεφύσησα ψυχὴν σοι / λογικὴν καὶ νοεράν τε» (Ὑμνος, 53, 95-97, S.C. 196, σ. 218). Πρβλ. τη φράση του Γρηγορίου Θεολόγου. «ἐν ᾧ ἔστι πνεῦμα ζωής», ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Λόγος Ζ', Περὶ ψυχῆς*, Β.Ε.Π.Ε.Σ, τ. 64, σελ. 267. Το πνεῦμα ζωής ως ψυχή που ενεφύσησε ο Θεός στον άνθρωπο δεν προέρχεται για τον Συμεών από την ουσία του Θεού αλλά από τη δύναμή Του, γιατί ὅπως δηλώνει ρητὰ αλλοῦ (βλ. Ὑμνος 42, 113-125, S.C. 196, σ. 46) το πνεῦμα του ανθρώπου είναι κτιστό σε αντίθεση με το Πνεῦμα του Θεού, το οποίο είναι ἀκτιστο. Ως προς τη νοηματική σχέση των ὄρων ψυχή, πνοή και πνεῦμα βλ. και Ν. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗ, *Ἀνθρωπολογία τῆς Π. Διαθήκης, Ὁ ἄνθρωπος ὡς θεῖον δημιούργημα*, Αθήνα, 1988, σελ. 57-58, ὅπου επισημαίνεται ότι στην Παλαιά Διαθήκη οι ὀροι ψυχή (νέφες, **נַפְשׁ**), πνοή (νεσαμάχ, **נְשָׁמָה**) και πνεῦμα (ρούαχ, **רוּחַ**) είναι συναφεῖς και αποδόθηκαν από τους Εβδομήκοντα με τον ὀρο ψυχή. Ωστόσο, «τὰ μὲν **נְשָׁמָה** [νεσαμάχ, πνοή] καὶ **רוּחַ** [ρούαχ, πνεῦμα] ἐμφαίνοντα αὐτὸ καθ' αὐτὸ τὸ θεῖον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ στοιχεῖον, ὅπερ εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ὑπερατομικὸν καὶ ἐκδηλοῦται ὡς ζωαρχικὴ δύναμις ἅμα καὶ πνευματικὴ ἀρχή, μεταλαμπαδεύουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν **נַפְשׁ** («ψυχή»), ἡ δὲ **נַפְשׁ** [ψυχή] ἀποτελεῖ [...] τὸν ἀτομικὸν ἐκάστου ἀνθρώπου φορέα τῆς τε ζωῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Ἄρα ἐκ τῶν τριῶν τούτων μόνον ἡ **נַפְשׁ** [ψυχή] εἶναι συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις ὡς τὸ πνευματικὸν συστατικὸν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ὑλικοῦ, ἐμφαινομένου, [...], κυρίως διὰ τοῦ **רוּחַ** [μπάσαρ] («σῶμα», «σάρξ»), ἀποτελοῦν τὰ δύο συστατικὰ τῆς διφυοῦς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, συνθέτοντα ἐν ἀρμονικῶ συνδέσμῳ τὴν ψυχοσωματικὴν ἐνότητα «ἄνθρωπος»». Για τον Συμεών φαίνεται ὅτι η ψυχή δημιουργεῖται με το εμφύσημα του Θεού στο σώμα και ἔρχεται στο «εἶναι» ως νοερή κτιστή οντότητα, ως κτιστό πνεῦμα από τη δύναμη του Θεού. Γι'αυτό φαίνεται να βρίσκεται πιο κοντά στην παλαιδιαθηκική αντίληψη περὶ του ἀνθρώπου και να προτιμᾷ τον ὀρο πνεῦμα ζωής στη θέση του πνοή, κάνοντας αναφορά στην α' ανθρωπολογική διήγηση της Γενέσεως.

χει τη δυνατότητα να βλέπει το φως του Θεού, τη δόξα του Θεού⁹¹.

Ο Συμεών έχοντας τονίσει τη συνύπαρξη στον άνθρωπο των δύο φύσεων και ουσιών, του σώματος και της ψυχής, και γνωρίζοντας ότι κάθε ουσία και φύση διαφέρει από μια άλλη, αφού γνωστοποιεί τον «*τοῦ καθολικοῦ πράγματος χαρακτηῖρα*»⁹², με αποτέλεσμα να υπάρχουν πολλά είδη και διάφορες φύσεις, επισημαίνει ότι η ένωση του σώματος και της ψυχής, ως δύο διακριτών φύσεων και ουσιών, δημιουργεί μια φύση⁹³, την ανθρώπινη φύση, «*Ἡ ψυχὴ οὖν καὶ τὸ σῶμα, / ἵνα ταῦτα πάλιν εἶπω / ἐκ πολλῆς περιχαρείας, / ἐν ἐν οὐσίαις ταῖς δυσί' / ταῦτα οὖν τὰ ἐν δύο*»⁹⁴. Ο άνθρωπος ως «*ζῶον διπλοῦν*» είναι «ἐν» και αποτελεί ως εκ τούτου μια ξεχωριστή ύπαρξη-φύση αποτελούμενη από δύο φύσεις «ἐκ τοῦ φυράματος τῆς φύσεως ἡμῶν, ἥτοι ἐκ τῆς ψυχῆς ὁμοῦ καὶ τοῦ σώματος»⁹⁵, και δύο ουσίες, την ουσία της ψυχής και την ουσία του σώματος, «*τῆ*

---

⁹¹ Κατά τον ΙΩΑΝΝΗ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ: «ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῆς θείας ἐμπνεύσεως ἔσχηκε τὴν ψυχὴν, διὰ τοῦτο καὶ τὰ θεία ἐπιγινώσκει, καὶ τὰ ἄνω διώκει, καὶ τὰ οὐράνια νοεῖ, καὶ λογικὸς ὑπάρχει καὶ ἔννοος», *Ὁμιλῖαι εἰς τὴν Γένεσιν*, P.G. 53, 105. Πρβλ. Π. ΕΥΔΟΚΙΜΟΦ, *Ἡ γυναικα καὶ ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου*, μετάφρ. Ν. Ματσούκα, ἔξεδ, Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 1983, σελ. 58.

⁹² ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, *Κατὰ Νεστοριανῶν καὶ Εὐτυχιανιστῶν*, P.G. 86¹, 1280A.

⁹³ *Ἡθικός 1, γ', 11-12*, S.C. 122, σ. 196. Πρβλ. επίσης ΕΠΙΦΑΝΙΟ ΚΥΠΡΟΥ, *Κατὰ αἰρέσεων, II*, P.G. 41, 1097D, «Ἄνθρωπος δὲ ἀληθέστατα λέγεται κατὰ φύσιν οὔτε ψυχὴ χωρὶς σώματος οὔτ' αὖ σῶμα χωρὶς ψυχῆς, ἀλλὰ τὸ ἐκ συστάσεως ψυχῆς καὶ σώματος εἰς μίαν τὴν τοῦ καλοῦ μορφὴν συντεθέν». Ο Συμεών φαίνεται να γνωρίζει το ἔργο του ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ, ο οποίος στο ἔργο του *Ἀπολεσθεῖσαν Ἀπολογία* (M. RICHARD, *Joannis Caesariensis Presbyteri*, C.C.S.G. 1, Turnhout/Leuven, 1977, ὅπ. αναφ. στο Χ. ΗΣΑΪΑ, *Ἡ ἔννοια τοῦ «ἐνυποστάτου» στὸν Ἅγιο Ἰωάννη Δαμασκηνό*, μεταπτυχιακὴ ἐργασία, Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη, 2011, σελ. 20) θέλοντας να υπερασπισθεῖ τὴ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνος (451μ.Χ.) και στηριζόμενος στη διάκριση φύσεως και υποστάσεως, επικρίνει τὸ ἔργο των Σεβήρου και Νηφαλίου. Στο ἔργο αὐτό ο Γραμματικὸς χρησιμοποιεῖ τους ὄρους «μία φύσις» και «δύο φύσεις» και υπερασπιζεῖται τὸν χαλκηδόνιο ὄρο «ἐν δύο φύσεσι» ταυτίζοντάς τον με τὸν ὄρο «ἐν δύο οὐσίαις» για να δηλώσει ὅτι στο πρόσωπο του Χριστοῦ συνυπήρχε ἡ θεότητα και ἡ ἀνθρωπότητα (βλ. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς*, Θ.Η.Ε., τ. VI, Ἀθῆναι 1965, σ. 1199-1200). Τὸν ἴδιο ὄρο «ἐν δύο οὐσίαις» χρησιμοποιεῖ και ὁ Συμεών στο ἀνθρωπολογικὸ πλαίσιο «Ἡ ψυχὴ οὖν καὶ τὸ σῶμα, / ἵνα ταῦτα πάλιν εἶπω / ἐκ πολλῆς περιχαρείας, / ἐν ἐν οὐσίαις ταῖς δυσί' / ταῦτα οὖν τὰ ἐν δύο» (*Ἦμος 30, 474-478*, S.C. 174, σ. 372).

⁹⁴ *Ἦμος 30, 474-478*, S.C. 174, σ. 372.

⁹⁵ *Ἡθικός 1, γ', 11-12*, S.C. 122, σ. 174.

φθαρτῆ καὶ πτωχῆ ἡμῶν οὐσία καὶ φύσει»⁹⁶, «καὶ ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία»⁹⁷. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών αναφέρεται σε μια ανθρώπινη φύση και ουσία⁹⁸, στην οποία υπάρχουν «ἀμίκτως καὶ ἀσυγχύτως» οι δύο φύσεις και ουσίες, που αντιπροσωπεύουν τον ορατό και αόρατο κτιστό κόσμο της Δημιουργίας, το σώμα και η ψυχή⁹⁹. Ἐτσι, ενώ κάθε φύση και ουσία είτε του σώματος είτε της ψυχῆς ανήκουν σε δύο διαφορετικούς κόσμους, στον ορατό και αόρατο αντιστοίχως, συνυπάρχουν ενυποστάτως στον ἄνθρωπο¹⁰⁰.

⁹⁶ Ἡθικὸς 1, θ', 64-69, S.C. 122, σ. 250.

⁹⁷ Ἡθικὸς 7, 532, S.C. 129, σ. 194

⁹⁸ Ἡθικὸς 2, α', 98-99, S.C. 122, σ. 318: «οἶδε γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν», βλ. καὶ Ἡθικὸς 1, γ', 14, S.C. 122, σ. 196: «μᾶλλον δὲ τῆ ἡμετέρα οὐσία». Η επικέντρωση της σκέψης του Συμεών στον ἄνθρωπο ως διττὸ ζῶο παραπέμπει στην ενυπόστατη ἔνωση των δυο φύσεων του σώματος και της ψυχῆς. Οι δυο φύσεις και ουσίες, που αποτελοῦν τον ἄνθρωπο βρίσκονται ενυποστάτως ενωμένες στο ἀνθρώπινο πρόσωπο του Αδάμ και κατ'ἐπέκταση στον κάθε ἄνθρωπο.

⁹⁹ Πρβλ. ΕΠΙΦΑΝΙΟ ΚΥΠΡΟΥ, *Κατὰ αἱρέσεων*, P.G. 41, 1097D, «ἄνθρωπος δὲ ἀληθέστατα λέγεται κατὰ φύσιν οὔτε ψυχὴ χωρὶς σώματος, οὔτ' αὐτὸ σῶμα χωρὶς ψυχῆς, ἀλλὰ τὸ ἐκ συστάσεως ψυχῆς καὶ σώματος εἰς μίαν τὴν τοῦ καλοῦ μορφήν συντεθέν».

¹⁰⁰ Ο Συμεών, ὅπως θα δούμε αναφερόμενοι στα μέρη της ψυχῆς, γνωρίζει την ἔννοια του ενυποστάτου, ἡ οποία σύμφωνα με τον ΜΑΞΙΜΟ ΤΟΝ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ ἔχει δυο ἐννοιολογικὲς ἀποχρώσεις. Ὅπως ἀναφέρει ο Χ. ΗΣΑΪΑΣ, *Ἡ ἔννοια τοῦ «ἐνυποστάτου» στὸν Ἅγιο Ἰωάννη Δαμασκηνό...*, ὅπ. π., ο οποίος στη μελέτη του αὐτὴ ἐπικεντρώνεται στην ἔννοια του ενυποστάτου μέσα ἀπὸ τα συγγράμματα του ἁγίου Ἰωάννη Δαμασκηνού και παράλληλα ἀναζητεῖ τὴν θέση του ὄρου ἀνάμεσα στο χριστολογικὸ και τριαδολογικὸ δόγμα, το ενυπόστατο, κατὰ τον Μάξιμο τον Ομολογητῆ, δηλώνει εἴτε αὐτὸ το οποίο κατὰ τὴν οὐσία του εἶναι κοινὸ και ταυτίζεται με το «εἶδος», το οποίο ἔχει τὴν ἔννοια του «πραγματικῶς ὑπάρχοντος» στις ὑποστάσεις, εἴτε δηλώνει αὐτὸ το οποίο διαφέρει ως πρὸς τὴν οὐσία ἀλλὰ βρίσκεται «συντιθέμενον» δηλαδή «συνυφιστάμενον» σε μίαν σύσταση ὑποστάσεως, βλ. σελ. 60-61, και ὑποσημ. 151 και 152. Ο Συμεών χρησιμοποιεῖ τον ὄρο ενυποστάτως με τὴ δευτέρη ἔννοια, ὅπως θα ἐξετάσουμε στη συνέχεια · βλ. και ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Ἐπιστολαὶ ΙΣΤ', Πρὸς τὸν αὐτὸν περὶ σκκοφαντίας καὶ λυτρώσεως ἐκ θείας βοηθείας*, P.G. 91, 557D-560A: «...δ' ἐνυπόστατον δὲ, τὸ καθ' αὐτὸ μὲν οὐδαμῶς ὑφιστάμενον, εἰς ἄλλοις δὲ θεωρούμενον ὡς εἶδος ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀτόμοις · ἢ τῶ σὺν ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ὅλου τινὸς γένεσιν συντιθέμενον · ὅπερ καθ' ὅσον μὲν διαφέρει τοῖς ἀφορίζουσιν αὐτὸ τῶν κατ' οὐσίαν ὁμογενῶν ιδιώμασι, τοσοῦτον τῶ συγκεκριμένῳ καθ' ὑπόστασιν · ἐνίξεται ταυτιζόμενον». του ἰδίου, *Κεφάλαια θεολογικὰ καὶ πολεμικὰ*, P.G. 91, 152D-153A: «Ἐνυπόστατον ἰδίον ἐστὶ, ἦτο μετ' ἄλλου διαφόρου κατὰ τὴν οὐσίαν ἐν ὑποστάσει γνωρίζεσθαι καθ' ἔνωσιν ἄλυτον· ἢ τὸ ἐν ἀτόμοις φυσικῶς τυγχάνειν καθ' ὑπαρξιν».

Η ψυχή είναι συνενωμένη με το σώμα με άρρητο και ανεξιχνίαστο τρόπο¹⁰¹ και το σώμα λειτουργεί ως όργανο της ψυχής¹⁰². Σώμα και ψυχή έχουν συγκραθεί διατηρώντας ταυτόχρονα την ταυτότητά τους (*ἀμίκτως και ἀσυγχύτως*)¹⁰³ και αυτό γιατί η ψυχή, ως άυλη και νοερά, ανήκει στον νοερό και άυλο κόσμο, ο οποίος δεν έχει, όπως είδαμε παραπάνω, καμιά δυνατότητα μίξης και σύγχυσης με τον υλικό και αισθητό κόσμο στον οποίο ανήκει το σώμα¹⁰⁴.

---

¹⁰¹ Για τον τρόπο σύγκρασης ψυχής και σώματος προβλ. *Πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολή*, 6.2.3, «ἔσπαρται κατὰ πάντων τῶν τοῦ σώματος μελῶν ἡ ψυχή, καὶ Χριστιανοὶ κατὰ τὰς τοῦ κόσμου πόλεις, οἰκεῖ μὲν ἐν τῷ σώματι ψυχή, οὐκ ἔστι δὲ ἐκ τοῦ σώματος», ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως*, βιβλίο II, P.G. 94, 853A, «Ἡ δὲ ψυχὴ συνδέεται τῷ σώματι ὅλη ὅλω, καὶ οὐ μέρος μέρει· καὶ οὐ περιέχεται ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλὰ περιέχει αὐτό, ὡσπερ πῦρ σίδηρον». Ο Συμεών δεν διαφοροποιείται από την προηγούμενη από αυτόν παράδοση αναφορικά προς το ζήτημα της συνύπαρξης ψυχής-σώματος. Αντίθετα, επισημαίνει με περισσότερο εμφατικό τρόπο από τους προηγούμενους Πατέρες την αυτοτέλεια των φύσεων σώματος και ψυχής, χωρίς παράλληλα να αποδέχεται καμία διάσπαση και διάσταση μεταξύ τους.

¹⁰² Η θεώρηση του σώματος ως οργάνου της ψυχής εμφανίζεται στον ΠΛΑΤΩΝΑ *Αλκιβιάδης*, 129, E-130A και τον ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ, *Περὶ ψυχῆς*, A' 3, 407 β 25-26. B' 4, 415 β 18-19 και χρησιμοποιείται από τους Πατέρες της Εκκλησίας και Εκκλησιαστικούς συγγραφείς. Βλ. E. ZELLER – W. NESTLE, *Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας* (μετάφρ. Χ. Θεοδορίδη), ἔκδ. Ἐστίας, Αθήνα 1980, σ. 234 - 235 . ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς ὀρθοδόξου πίστεως* Γ, 15, P.G. 94, 1049.

¹⁰³ *Κεφάλαια* 2, κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116.

¹⁰⁴ Σύμφωνα με την πλατωνική αντίληψη, η ψυχή δεν μπορεί κατ' ουδένα τρόπο να σχετίζεται/συνδέεται με το σώμα, δεδομένου ότι η ψυχή ως άυλη και νοητή δεν μπορεί να αναμειχθεί με τον κόσμο των αισθητών πραγμάτων, στον οποίο ανήκει το υλικό σώμα, βλ. R. HALL, *Ψυχή as differentiated unity in the Philosophy of Plato*, *Phronesis* 8 1963, σ. 63-82. Για τον Αριστοτέλη, ωστόσο, ο οποίος περιγράφει την ψυχή ως εντελέχεια του σώματος, υφίσταται άρρηκτη σχέση μεταξύ σώματος και ψυχής, βλ. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, *Περὶ ψυχῆς*, II, κεφ. I, 412a, 1-4 «ἐπεὶ δ' ἔστι καὶ σῶμα καὶ τοιόνδε, ζῶν γὰρ ἔχον, οὐκ ἂν εἴη σῶμα ἢ ψυχή· οὐ γὰρ ἔστι τῶν καθ' ὑποκειμένου τὸ σῶμα, μᾶλλον δ' ὡς ὑποκείμενον καὶ ὕλη· ἀναγκαῖον ἄρα τὴν ψυχὴν οὐσίαν εἶναι ὡς εἶδος σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζῶν ἔχοντος· ἢ δ' οὐσία ἐντελέχεια· τοιούτου ἄρα σώματος ἐντελέχεια». Η άρρηκτη αυτή σχέση ψυχής και σώματος στον Αριστοτέλη έγκειται στην ύπαρξη μιας ουσίας, όπου η ψυχή είναι η μορφή του σώματος και το σώμα η ύλη της ψυχής. Βλ. Π. ΓΡΑΜΜΕΝΟΥΔΗ, *Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Νικήτα Στηθάτο...*, ὄπ. π., σελ. 32. Ο Συμεών κλίνει περισσότερο προς την πλατωνική θεωρία, αφού χωρίς να αρνείται τη διπλή φύση του ανθρώπου και χωρίς να αποδέχεται τον δυαλισμό του Πλάτωνα, εντούτοις εμφανίζει την ψυχή ως απολύτως αλλότρια προς τον υλικό κόσμο. Η πεποίθηση αυτή του Συμεών εδράζεται στην δημιουργία του ανθρώπου «κατ' εἰκόνα» του Θεού, ενώ ανάλογη

Γι' αυτό και ο άνθρωπος, στη σκέψη του Συμεών, ως φύση, έχει επιπλέον φυσικά χαρακτηριστικά τα οποία δεν εμπεριέχονται μεμονωμένα στις δύο φύσεις από τις οποίες συντέθηκε, αλλά στην ανθρώπινη υπόσταση. Το σώμα στον άνθρωπο λόγω της ένωσής του με την ψυχή εκδηλώνει υλική αίσθηση και πνοή (αναπνοή) που του επιτρέπουν να μετέχει στα τέσσερα στοιχεία του υλικού κόσμου και να ζει μέσα σε αυτά¹⁰⁵, ενώ η ψυχή λόγω της ένωσής της με το σώμα μπορεί να γίνεται αντιληπτή μεταξύ των ορωμένων κτισμάτων και ταυτόχρονα να βλέπει και να κατανοεί τα υλικά και κτιστά και συνιστάμενα εκ σωματικών στοιχείων¹⁰⁶. Επιπλέον, ο άνθρωπος μπορεί να ζει, να ομιλεί, να κινείται και να δοξάζει τον Θεό¹⁰⁷.

Τη διπλή αυτή σύσταση, εκ σώματος και ψυχής, ορατού και αόρατου κόσμου, σύμφωνα με τον Συμεών, έχει ο πρώτος άνθρωπος¹⁰⁸, «Ὁ Ἀδάμ πρὸ τοῦ παραβῆναι τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ» και με την οποία «ἀθάνατος, ἄφθαρτος καὶ ἀγγέλων συμπολίτης καὶ συνόμιλος ἦν, τὸν παράδεισον κατοικῶν»¹⁰⁹. Ο Αδάμ, ο άνθρωπος εἶς¹¹⁰, είναι ἄνθρωπος τέλειος¹¹¹, ψυχὴ ζῶσα¹¹², η οποία μπορεί να μετέχει του αισθητού φωτός του ηλίου αλλά

θέση έχει προηγουμένως εκφράσει και ο ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: «Ἡμεῖς μὲν οὖν ἔσμεν ἢ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς, καθ' ὃν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος γεγενήμεθα· ἡμέτερον δὲ τὸ σῶμα, καὶ αἱ διὰ τούτου αἰσθήσει, περὶ ἡμᾶς δὲ χρήματα... ἀλλὰ πρόσεχε σεαυτῶ· τουτέστι, τῇ ψυχῇ σου», Ὁμιλία Γ', *Εἰς τὸ «πρόσεχε σεαυτῶ»*, P.G. 31, 204A. Για τον τρόπο σύγκρασης ψυχῆς σώματος προβλ. *Πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολή*, 6.2.3, «ἔσπαρται κατὰ πάντων τῶν τοῦ σώματος μελῶν ἢ ψυχῇ, καὶ Χριστιανοὶ κατὰ τὰς τοῦ κόσμου πόλεις. οἰκεῖ μὲν ἐν τῷ σώματι ψυχῇ, οὐκ ἔστι δὲ ἐκ τοῦ σώματος». Βλ. και ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως*, βιβλίο II, P.G. 94, 853A, «Ἡ δὲ ψυχὴ συνδέεται τῷ σώματι ὅλη ὅλω, καὶ οὐ μέρος μέρει· καὶ οὐ περιέχεται ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ περιέχει αὐτό, ὡσπερ πῦρ σίδηρον».

¹⁰⁵ *Κεφάλαια 2*, κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116.

¹⁰⁶ *Κατήχησις*, 19, 110-114, S.C. 104, σ. 322: «ἀνθρώπου δὲ ψυχὴν ἐν πᾶσι τοῖς ὀρωμένοις μόνῃ ἀοράτως ὀραῖται καὶ πιστεύεται εἶναι ἀθάνατος, ἥτις συνοῦσα μὲν καὶ ἐνοικοῦσα τῷ σώματι πάντα βλέπει καὶ κατανοεῖ τὰ ὑλικά καὶ κτιστά καὶ ἐκ σωματικῶν συνιστάμενα»

¹⁰⁷ *Ἕμνος 4*, 61-62, S.C. 156, σ. 194.

¹⁰⁸ *Ἠθικὸς 13*, 18-19, S.C. 129, σ. 402.

¹⁰⁹ *Ἠθικὸς 2*, β', 22-25, S.C. 122, σ. 326.

¹¹⁰ *Κεφάλαια 2*, κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116.

¹¹¹ *Ἠθικὸς 13*, 132-133, S.C. 129, σ. 410.

¹¹² Ὁπ. π., 133, σ. 410. Ο άνθρωπος ως διπλό ζῶο, μια ψυχή που ζει στον ορατό κόσμο μέσω του σώματος, συνθέτει τους δυο κόσμους της δημιουργίας, τον αόρατο και τον ορατό. Παρέχει με τον τρόπο αυτό το σημείο συνάντησης των δυο κόσμων και τη

και του νοερού φωτός, του ηλίου της δικαιοσύνης, του Θεού¹¹³. Ως εκ τούτου ο άνθρωπος για τον Συμεών βρίσκεται στο μέσο των δύο κόσμων και είναι άυλος μεταξύ των αισθητών και αισθητός μεταξύ των άυλων κτισμάτων: «Μέσον τούτων οὖν, σοὶ λέγω, / ζῶον ἄνθρωπος, διπλοῦν δέ· / ἐν αἰσθητοῖς μὲν ἄυλον, / ἐν ἀύλοις αἰσθητόν δε»¹¹⁴.

1.1.2.3. Ο άνθρωπος ως «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» του Τριαδικού Θεού

Ο Συμεών στη διδασκαλία του τονίζει ότι ο Θεός «ιδίαις καὶ ἀοράτοις χερσὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ πεποίηκεν»¹¹⁵ τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος, κατά τον Συμεών, δημιουργήθηκε με ιδιαίτερη φροντίδα από

δυνατότητα ο ένας κόσμος να βλέπει τον άλλο. Έτσι «ἀνθρώπου δὲ ψυχὴν ἐν πᾶσι τοῖς ὄρωμένοις μόνη ἀοράτως ὄραται καὶ πιστεύεται εἶναι ἀθάνατος, ἥτις συνοῦσα μὲν καὶ ἐνοικοῦσα τῷ σώματι πάντα βλέπει καὶ κατανοεῖ τὰ ὑλικά καὶ κτιστὰ καὶ ἐκ σωματικῶν συνιστάμενα, ἀποσπασθεῖσα δὲ τούτου αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐκτὸς πάσης καθίσταται γνώσεως, μόνους δὲ τοῖς ἀύλοις καὶ νοουμένοις ἐγκαταλέγεται», *Κατήχησις*, 19, 110-116, S.C. 104, σ. 322. Ο Συμεών χρησιμοποιεί πολλές φορές τον ὄρο «ψυχὴ» ὅσο και τον ὄρο «σὰρξ» για να δηλώσει τον ὅλο ἄνθρωπο. Οἱ ὄροι αυτοὶ σύμφωνα με τον Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΗ χρησιμοποιοῦνται ἀδιακρίτως στην Παλαιὰ και στην Καινὴ Διαθήκη, σημαίνοντας «ἀμφοτέρω τὴν ὅλη ζῶσα προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ μόνον μέρος αὐτῆς», *Τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα*, ἔκδ. Δόμος, 1992, σ. 132.

¹¹³ *Κεφάλαια 2*, κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116: «Ὡσπερ γοῦν ἐν τοῖς δυοῖν κόσμοις οἱ δύο ταῖς ἐνεργείαις διαμερίζονται ἥλιοι, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἐνὶ ἀνθρώπῳ, ὁ μὲν γὰρ τὸ σῶμα, ὁ δὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ περιλάμπει, καὶ τοῦ οἰκείου φωτὸς τῆς μεθέξεως ἕκαστος τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐλλαμπόμενον κατὰ τὴν δεκτικὴν δύναμιν αὐτοῦ ἢ πλουσίως ἢ ἐνδεῶς μεταδίδωσιν».

¹¹⁴ Ὑμνος 53, 116-119, S.C. 196, σ. 220. Πρβλ. ΠΡΟΚΟΠΙΟ ΓΑΖΑΙΟΥ, *Εἰς τὴν Γένεσιν ἐρμηνεία*, P.G. 87 128C, «δύο γὰρ ἀκροτήτων μέσον ἐστὶ τὸ ἀνθρώπινον τῆς τε θείας καὶ ἀσωμάτου φύσεως καὶ τῆς ἀλόγου καὶ κτηνώδους ζωῆς, ὧν ἀμφοτέρων μετέχων, κατὰ μὲν τὸ λογικόν τε καὶ νοερόν τῶν πρὸς ἄρρεν καὶ θήλυ διαφορὰν ἀγνοεῖν».

¹¹⁵ Ἡθικός 10, 67-68, S.C. 129, σ. 264. Πρβλ. καὶ Ὑμνος 33, 18-19, S.C. 174, σ. 414, Ὑμνος 23, 60-73, S.C. 174, σ. 192-194, Θεολογικός 1, 374-375, S.C. 122, σ. 124, Ἡθικός 1, α', 19-33, S.C. 122, σ. 174-176, Ἡθικός 3, 153, S.C. 122, σ. 400, Ἡθικός 14, 127, S.C. 129, σ. 430, *Εὐχαριστία*, α', 11-12, S.C. 113, σ. 304-306. Για τον Συμεών ὅπως και για το σύνολο των Πατέρων της Εκκλησίας ἡ «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» του Θεοῦ δημιουργία του ἀνθρώπου ἐμπεριέχει τὸ μυστήριον τῆς σχέσης του ἀνθρώπου με τον Τριαδικὸ Θεό. Βλ. καὶ Ι. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ «Ἀναντίρρητον πάντως τυγχάνει τὸ γεγονός ὅτι ὑπὸ τὰς δύο αὐτὰς λέξεις κρύπτεται τὸ θεολογικὸν μυστήριον τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Δημιουργόν του», στό *Ἐικῶν Θεοῦ καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ Παύλῳ*, Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 21 καὶ Β. ΒΕΛΛΑ, *Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη*, Ἀθῆναι 1939, σ. 19.

τον Θεό για να ομοιάζει με Αυτόν¹¹⁶. Έτσι, η πρόταξη εδώ του «καθ' ὁμοίωσιν» ἔναντι του «κατ' εἰκόνα», που χρησιμοποιεῖ ο Συμεών, υποδηλώνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος πλάσθηκε ἔτσι ὥστε νὰ ομοιάζει στον Θεό και νὰ εἶναι εἰκόνα Του¹¹⁷. Ἡ ἐπισήμανση αὐτή ὡς πρὸς τὴν ομοιότητα του ἀνθρώπου κατὰ τὴν πλάση του ἀπὸ τον Θεό μαζί με τὴν ἀπόδοση του «κατ'εἰκόνα», ὅπως θὰ ἀναφέρουμε ἀμέσως παρακάτω, στὴν ψυχὴ συνιστᾷ ἕναν ἀπὸ τους κεντρικούς ἀξονες τῆς διδασκαλίας του Συμεών. Τὴν ομοίωση χάρισε ὁ Θεός στον Ἀδάμ και αὐτὴ ἔχασε με τὴν πτώση του ἀπὸ τον Παράδεισο. Ἐτσι ἡ σωτηρία του ἀνθρώπου ξεκινᾷ με τὴν ἀναζήτηση τῆς ομοίωσης που εἶχε ὁ ἄνθρωπος στον Παράδεισο. Ἀν ὁ ἄνθρωπος εἶχε στο ἱστορικό παρελθόν τὴν ομοίωση με τον Θεό, τότε εἶναι δυνατὴ ἡ ομοίωση με τον Θεό ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ. Σε αὐτό, ὠστόσο, θὰ ἐπανέλθουμε παρακάτω.

Ὁ ἄνθρωπος, ὅπως ἔχουμε ἀναφέρει, εἶναι διττός, συνιστάμενος ἀπὸ τὴν ἔνωση δύο φύσεων, του ὀρωμένου, ἀναισθήτου και ἀλόγου σώματος και τῆς ἀόρατης, νοεράς και λογικῆς ψυχῆς. Ἐτσι, ὁ Συμεών, ὅταν ἀναφέρεται στον μὴ ἐξαναγκασμό του ἀνθρώπου ἀπὸ τον Θεό νὰ πολεμᾷ τον ἐχθρὸ διάβολο «ἵνα μὴ τὸ αὐτεξούσιον τῆς κατ' εἰκόνα λογικῆς ἡμῶν φύσεως ἀντανέλη και εἰς ἀλόγων τάξιν ἡμᾶς καταγάγη»¹¹⁸, βρῖσκει τὴν ευκαιρία νὰ ἐπισημάνει ὅτι «κατ'εἰκόνα» εἶναι δημιουργημένη μόνο ἡ λογικὴ φύση του ἀνθρώπου¹¹⁹. Σε ἀναφορὰ του, ἐπίσης, για τὴν

---

¹¹⁶ Πρβλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, σύμφωνα με τον ὁποῖο ὁ πρωταρχικός σχηματισμός του ἀνθρώπου καλεῖται «δημιουργία» και ὄχι «γέννηση», δεδομένου ὅτι ἡ πρώτη συντελέστηκε με τὰ χέρια του Θεοῦ, ἐνῶ ἡ δεύτερη ἀποτελεῖ μὴ διαδοχικὴ διαδικασία, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως*, σ. 205. Πολὺς λόγος, ὠστόσο, ἔχει γίνεῖ ἀπὸ τους Πατέρες σχετικὰ με τὸ ζήτημα των «χειρῶν» του Θεοῦ, με χαρακτηριστικότερο ἐκπρόσωπο, τον Εἰρηναῖο Λυώνος, για τον ὁποῖο τὰ χέρια του Θεοῦ εἶναι ὁ Υἱός και Λόγος και τὸ Ἅγιο Πνεῦμα (ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ ΛΥΩΝΟΣ, *Ἐλεγχος και ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου Γνώσεως*, IV, 20.1, P.G. 7, 1032AB), διδασκαλία που ἀκολουθεῖ και ὁ Συμεών.

¹¹⁷ Ὁ Συμεών ἀκολουθεῖ τον Κύριλλο Ἀλεξανδρείας σύμφωνα με τον ὁποῖο «Τὴν δὲ γε πρὸς Θεὸν ὁμοίωσιν ἐλάχομεν ἐν πρώτῃ κατασκευῇ, και ἐσμέν εἰκονισμὸς Θεοῦ. Δεκτικὴ γάρ, ὡς ἔφην, ἡ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴ, μᾶλλον δὲ φύσις, και ἀγαθότης και δικαιοσύνης και ἁγιασμῶ, και τὴν ἐν τούτοις ἔφειν ἐγκαταβεβλημένην ἔχει παρὰ Θεοῦ», ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Κατὰ ἀνθρωπομορφιῶν*, 5, P.G. 76,1085C.

¹¹⁸ *Ἡθικός 2, α'*, 110-112, S.C. 122, σ. 320. Πρβλ. και Ἕμνος 53, 95-111, S.C. 196, σ. 218-220.

¹¹⁹ Πρβλ. Π. ΝΕΛΛΑ, *Ζῶν Θεούμενον. Προοπτικὲς για μὴ ὀρθόδοξη κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου*, ἔκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1992, σελ. 33: «ἡ ὄντολογικὴ ἀλήθεια τοῦ ἀνθρώπου

προέλευση της γνώσης μας για τον Θεό, ο Συμεών επαναλαμβάνει, χρησιμοποιώντας διαφορετική έκφραση, τον τρόπο δημιουργίας του ανθρώπου, με σκοπό να διασαφηνίσει ότι η εικόνα του Θεού στον άνθρωπο αφορά τη νοερά και άυλη ψυχή¹²⁰. Προσδιορίζει με τον τρόπο αυτό ότι ο *νοῦς*, ο *λόγος* και η *ψυχή* αποτελούν το χάρισμα, την *αθάνατη χάρη*¹²¹, το πνεύμα ζωής¹²², το οποίο ο Λόγος καλεί «*ψυχὴν νοερὰν καὶ εἰκόνα Θεοῦ*»¹²³. Η εικόνα του Θεού δηλαδή κατά τον Συμεών είναι

δὲν βρίσκεται στὸν ἑαυτό του αὐτόνομα κατανοημένο: στὶς φυσικὲς ιδιότητές του...ἀλλὰ στὸ Ἀρχέτυπο. Ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα, τὸ πραγματικὸ εἶναι του δὲν προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ κτιστὸ στοιχείο μὲ τὸ ὁποῖο δημιουργεῖται ἡ εἰκόνα, ... ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἄκτιστο Ἀρχέτυπὸ του. Ἡ βιολογικὴ ὕπαρξη δὲν ἐξαντλεῖ τὸν ἄνθρωπο. Ὁ ἄνθρωπος κατανοεῖται ὄντολογικὰ ἀπὸ τοὺς πατέρες μόνο ὡς ὄν θεολογικὸ. Ἡ ὄντολογία του εἶναι εἰκονικὴ». Πρὸβλ και Χ. ΓΙΑΝΝΑΡΑ, ὁ ὁποῖος υπογραμμίζει ὅτι οἱ Πατέρες ἦταν πεπεισμένοι πὼς «ἡ οὐσία του ἀνθρώπου δὲν βρίσκεται στὴν ὕλη ἀπὸ τὴν ὁποία δημιουργήθηκε, ἀλλὰ στὸ ἀρχέτυπο μὲ βάση τὸ ὁποῖο πλάστηκε καὶ πρὸς τὸ ὁποῖο τείνει», *Ἀλφαβητὰρι τῆς πίστεως*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα, σ. 93-94.

¹²⁰ Θεολογικός 1, 217-222, S.C. 122, σ. 112. Πρὸβλ. και Θεολογικός 1, 185-186, S.C. 122, σ. 110. Ο Συμεών εκφράζει την προγενέστερη από αυτόν πατερική διδασκαλία, αφού οι περισσότεροι από τους πατέρες υποστηρίζουν ότι ο όρος «κατ'εἰκόνα» του βιβλίου της Γενέσεως, αναφέρεται είτε μόνο στον νοῦ είτε μόνο στη λογική και νοερή ψυχή του. Βλ. ΩΡΙΓΕΝΗ, *Κατὰ Κέλσου*, 6, 63, P.G. 11, 1393B: «Εἰκὼν μὲν τοῦ Θεοῦ ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως· κατ' εἰκόνα δὲ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος πεποιήται» · ΚΛΗΜΕΝΤΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Προτρεπτικὸς πρὸς Ἑλληνας*, 10, P.G. 8, 212C-213A: «εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος αὐτοῦ...εἰκὼν δὲ τοῦ λόγου ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀληθινός, ὁ νοῦς ὁ ἐν ἀνθρώπῳ, ὁ κατ'εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν διὰ τοῦτο γεγένησθαι λεγόμενος» · ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς*, Λόγος Α', P.G. 30, 13D: «Πὼς δὲ τὸ κατ'εἰκόνα Θεοῦ νοητέον; Οὐδὲν τι σωματικὸν καὶ γήϊνον ἐννοήσασθαι χρή» · ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Ἐπιστολὴ Δ'*, *Περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης*, P.G. 91, 429B: «Ποῦ δὲ λοιπὸν κατ'αὐτοὺς πάλιν εἰ δοθεῖν τὴν ψυχὴν εἶναι σῶμα, ὁ τοῦ κατ'εἰκόνα ἡμῖν διασωθήσεται λόγος, εἰ μὴ διὰ πάντων ἔχειν φαιμέν τὴν ψυχὴν, τὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ὁμοιότητα; Ὡσπερ γὰρ τοῦ νοεροῦ νοερὰν καὶ τοῦ ἀθανάτου, ἀφθάρτου τε καὶ ἀοράτου τῶν ἐν τούτοις γνωριζομένων εἰκόνα ὀνομάζομεν» · ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ἐπιτομήματα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον*, P.G. 72, 384B: «Ἡ ψυχὴ τῆς τοῦ σώματος οὐσίας τιμιωτέρα ἐστίν, ὡς εἰκὼν Θεοῦ καὶ ἐμφύσημα· τὸ δὲ σῶμα ὄργανόν ἐστιν αὐτῆς καὶ συνεργὸν πρὸς τὰ κάλλιστα» · ΜΕΓΑΛΟΥ ΦΩΤΙΟΥ, *Κατὰ Μανιχαίων* 3.13, P.G. 102, 156C: «τουτέστιν ἡ μὲν ψυχὴ κατ'εἰκόνα Θεοῦ γεγεννημένη, καὶ τῷ διαπλασθέντι παρὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς σώματι συναφθεῖσα πρὸς τὸ ἀρχέτυπον πόθον ἔχει ἀναφέρεσθαι».

¹²¹ Ὑμνος 4, 58-64, S.C. 156, σ. 194. Πρὸβλ. και Ἠθικός 13, 131-133, S.C. 129, 410.

¹²² Πρὸβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΘΕΟΛΟΓΟ, ὁ ὁποῖος ὀνομάζει τὴν ψυχὴ ὡς πνοή του Θεοῦ: «ψυχὴ δ' ἔστιν ἄγμα Θεοῦ», Λόγος Ζ', *Περὶ ψυχῆς*, Β.Ε.Π.Ε.Σ τ. 64, σ. 269.

¹²³ Ἠθικός 13, 32-33, S.C. 129, σ. 402.

αποτυπωμένη στην νοερά και λογική ψυχή και όχι σε όλον τον ψυχοσωματικό άνθρωπο, αφού μόνο η αόρατη ψυχή είναι δημιουργημένη κατά την εικόνα του Θεού: «Ζῶν σοι λέγω λογικὸν / ἄνθρωπος διπλοῦς ἐκ δύο / φύσεων ἀνεκλαλήτως· / σώματος τοῦ ὄρωμένου, / ἀναισθήτου καὶ ἀλόγου / καὶ ψυχῆς τῆς ἀοράτου / κατὰ τὴν ἐμὴν εἰκόνα / λογικῆς τε καὶ νοεράς»¹²⁴.

Ο Συμεών κατανοεῖ τον ἄνθρωπο ως εἰκόνα του Θεοῦ εκκινώντας ἀπὸ τὴν τριαδολογικὴ κατανόηση του Θεοῦ¹²⁵. Ὅπως ο Θεός εἶναι ἓνα καὶ τὸ ἓνα αὐτὸ φῶς καὶ ζωὴ ὑπάρχει «ἐνυποστάτως»¹²⁶, ἔτσι καὶ «ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν κτισθεὶς ἄνθρωπος» ἔχει μιὰ αἴσθηση «ἐν μιᾷ ψυχῇ καὶ νοῖ καὶ λόγῳ»¹²⁷ καὶ μόνο γιὰ τὶς φυσικὲς ἀνάγκες του σώματος ἡ αἴσθηση αὐτὴ διαμερίζεται «διαιρουμένη ἀδιαιρέτως»¹²⁸ σὲ πέντε αἰσθήσεις¹²⁹. Ὡς πρὸς τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τῆς ψυχῆς ἡ αἴσθηση αὐτὴ παραμένει μιὰ: «Ἀλλὰ τούτων ἀπάντων ἡ αἴσθησις ἐκτὸς γενομένη καὶ ὅλη καθόλου συναπαχθεῖσα τῷ νῷ, ὡς φυσικῶς αὐτῶν συνεπομένη καὶ ἀχωρίστως μία οὔσα, τὰς πέντε ἔχει αἰσθήσεις ἐν ἑαυτῇ, ὡς οὔσας ἐν ἡ καὶ πλείστας, εἰπεῖν ἀκριβέστερον»¹³⁰. Ἐτσι γιὰ τον Συμεών μόνο ὅταν ὁ ἄνθρωπος διατηρεῖ ἀλώβητο τὸ «κατ' εἰκόνα» ἔχει τὴ μιὰ αἴσθηση καὶ μπορεῖ νὰ βλέπει κατὰ φύση¹³¹.

---

¹²⁴ Ὑμνος 53, 102-109, S.C. 196, σ. 220. Διαφωνοῦμε ὡς πρὸς τὴ θέση του C. E. CHIVU, *Θεολογία, Θεογνωσία καὶ Θέωση...*, ὅπ. π.. σύμφωνα με τὴν ὁποία «Κατὰ τον Συμεών, τὸ κατ' εἰκόνα ἀναφέρεται σὲ ολόκληρη τὴν ὑπαρξὴ του ἀνθρώπου γι' αὐτὸ στο καθ' ὁμοίωσιν συμμετέχει ολόκληρος ὁ ἄνθρωπος, ὡς ψυχὴ καὶ ὡς σῶμα. Ὅπως [ὁ Συμεών] τονίζει χαρακτηριστικὰ με τὴ χάρις του Θεοῦ τὸ σῶμα ἀγιάζεται μαζί με τὴ ψυχὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος γίνεται θεός κατὰ χάριν καὶ ψυχὴ καὶ σῶμα», σελ. 89. Ο Συμεών κάνει ρητὲς ἀναφορὲς, ὅπως παρουσιάσαμε, σὲ τὴν ψυχὴ ὡς εἰκόνα του Θεοῦ. Τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ σῶμα ἀγιάζεται μαζί με τὴν ψυχὴ δὲν προϋποθέτει σὲ τὴν διδασκαλία του Συμεών τὴ συμμετοχὴ του σώματος σὲ τὸ «κατ' εἰκόνα», ἀλλὰ τὴν ὑπάρχουσα σχέση του σώματος με τὴ ψυχὴ, ὅπως θὰ φανεῖ σὲ τὴ συνέχεια τῆς μελέτης μας.

¹²⁵ *Ἠθικὸς 3*, 141-171, S.C.. 122, σ. 400.

¹²⁶ Ὅπ. π. 147, σ. 400.

¹²⁷ Ὅπ. π. 152-154, σ. 400.

¹²⁸ Ὅπ. π., 156, σ. 402.

¹²⁹ Ὅπ. π., 154-160, σ. 400-402.

¹³⁰ Ὅπ. π., 160-171, σ. 402.

¹³¹ *Ἠθικὸς 6*, 217-241, S.C.. 129, σ. 134-136.

Σε ένα από τα πιο συνεκτικά αποσπάσματα του 1^{ου} Θεολογικού Λόγου του ο Συμεών παρουσιάζει εμμέσως τα κύρια χαρακτηριστικά του ανθρώπου ως πολύ καλό¹³² δημιούργημα του Θεού. Ο άνθρωπος είναι πλασμένος από τον Θεό και αξιώθηκε με λόγο και αυτεξουσιότητα. Ωστόσο, ως δημιούργημα «ἐκ τοῦ μὴ ὄντος» είναι ασθενής και έχει ανάγκη να εμμένει στα αγαθά που έχουν τεθεί μέσα στη φύση του¹³³. Εξηγώντας σε άλλο σημείο ποια είναι αυτά τα αγαθά τονίζει ότι είναι τα θεία ιδιώματα που δόθηκαν στον άνθρωπο με τη δημιουργία του ως «κατ'εἰκόνα» του Θεού, δηλαδή το ισότιμο, το ομοούσιο και ομοδύναμο της ψυχής, του νου και του λόγου¹³⁴. Αυτά αποτελούν την τιμή και το εἶναι που έλαβε ο άνθρωπος από τον Θεό για να Τον βλέπει, να Τον αναγνωρίζει και να Τον σέβεται ως πατέρα και δημιουργό. Αυτά συνιστούν και τους όρους της φύσεως του ανθρώπου¹³⁵, εκ των οποίων αν εκλείψει ένας ο άνθρωπος παύει να είναι άνθρωπος¹³⁶.

Η ομοίωση του ανθρώπου με τον Θεό ἐγκείται για τον Συμεών στην ασύγχυτη και αδιαίρετη συνύπαρξη του Θεού, της ψυχής και του σώματος όπως συμβαίνει και στις τρεις υποστάσεις-πρόσωπα του ενός Τριαδικού Θεού: «*Ἀποδέδεικται τοίνυν ὅτι, ὡσπερ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι εἰς Θεὸς ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαίρετως προσκυνεῖται, οὕτω πάλιν ἐν Θεῷ καὶ ψυχῇ καὶ σώματι ἀδιαίρετως καὶ ἀσυγχύτως θεὸς κατὰ χάριν ὁ*

¹³² Γένεσις 1:31.

¹³³ Θεολογικός 1, 352-357, S.C.. 122, σ. 122: «Οὗτος δὲ ὁ χειρὶ Θεοῦ πλασθεὶς, ὁ λόγῳ καὶ αυτεξουσιότητι παρ' αὐτοῦ τιμηθεὶς, οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο τῇ ἀξίᾳ, οὐδὲ τὴν ἰδίαν ἐπέγνω ἀσθένειαν, οὐδὲ ἐνέμεινεν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐντεθεισὶ τῇ φύσει αὐτοῦ ἀγαθοῖς, οὐδὲ ἐντὸς τῶν ἰδίων ὄρων ἔστη ἢ τὰ ἑαυτοῦ συνῆκεν».

¹³⁴ Θεολογικός 2, 131-140, S.C.. 122, σ. 122. «Οὕτω μοι ἐκ τῶν θείων ιδιωμάτων ὧν ἐπιφέρῃ νοῶν καὶ τὰ περὶ Θεοῦ τοῦ ταυτά σοι δωρησαμένου, ὡς ἓνα Θεόν εὐσεβῶς τὴν ἀγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ συνάναρχον προσκύνει Τριάδα καὶ ὅρα οἷοις σε τετίμηκεν ὁ Θεὸς ἀγαθοῖς, δημιουργήσας σε κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ τοῖς αὐτοῦ συνδοξάσας σε ιδιώμασιν. Ἰσότιμον ὁμολογοῦμεν καὶ ὁμοούσιον καὶ ὁμοδύναμον τὸν Πατέρα σὺν Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι, τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ὡς μίαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ κυριότητα· ἰσότιμον ἴσθι καὶ ὁμότιμον καὶ ὁμοούσιον τὸν ἐν σοὶ νοῦν σὺν τῷ λόγῳ καὶ τῇ ψυχῇ, ὡς μιᾶς ὄντα οὐσίας καὶ φύσεως».

¹³⁵ Θεολογικός 1, 356-357, S.C.. 122, σ. 122

¹³⁶ Θεολογικός 2, 140-148, S.C.. 122, σ. 140: «Τοῦτο γὰρ ἡ τιμὴ καὶ τὸ εἶναι ἀπὸ Θεοῦ, ἵν' ὡς πατέρα καὶ δημιουργὸν οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες καὶ γεγονότες γνωρίζωμεν καὶ σεβώμεθα τὸν Θεόν. Τοίνυν καὶ εἰ ἑνὸς λείπετε τούτων ὁ ἄνθρωπος τῶν τριῶν, ἄνθρωπος εἶναι οὐ δύναται· κἂν γὰρ τὸν νοῦν συστειλῃς, συνέστειλες αὐτῷ καὶ τὸν λόγον καὶ ἔσται ἄνους καὶ ἄλογος· κἂν τὴν ψυχὴν, συνανείλες ταύτῃ τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον· κἂν μόνον ἐνδιάθετον λόγον, ἀνενέργητον τὸ ὅλον ζῶον πεποίηκας».

ἄνθρωπος γίνεται, μήτε τοῦ σώματος εἰς ψυχὴν μεταβαλλομένου, μήτε τῆς ψυχῆς εἰς θεότητα μεταποιουμένης, μήτε τοῦ Θεοῦ τῆ ψυχῇ συγχεομένου, μήτε τῆς ψυχῆς εἰς σάρκα μεταπηγνυμένης, ἀλλὰ μένων ὁ Θεὸς καθὼ Θεός ἐστι καὶ ἡ ψυχὴ καθὼς ἔχει φύσεως καὶ τὸ σῶμα, καθὼς ἐπλάσθη, πηλός. Ὁ παραδόξως συνδήσας αὐτὰ καὶ τὸ νοερὸν τε καὶ ἄϋλον τῷ πηλῷ συγκεράσας, αὐτὸς ἀμφοτέροις τούτοις ἀσυγχύτως ἐνοῦται καὶ γὰρ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐκείνου, ὡς ὁ Λόγος ἀπέδειξε, γίνομαι. [...] Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς Θεὸς ὃν σεβόμεθα. Θεός, ψυχὴ καὶ σῶμα, ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος καὶ θεὸς εἶναι καταξιούμενος»¹³⁷. Για τον Συμεών ο ἄνθρωπος ἔχει κτιστεῖ «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ καὶ μετέχοντας τῆς δόξας Του ομοιάζει με τον Θεό. Ἡ ομοιότητα που παρέχει ἡ δόξα του Θεοῦ στὴν ψυχὴ του ἀνθρώπου ντύνει ὡς στολὴ καὶ τὸ σῶμα «αὐτὸς ἀμφοτέροις τούτοις ἀσυγχύτως ἐνοῦται» καὶ ὅλος ὁ ἄνθρωπος ομοιάζει στον Θεό. Ὡστόσο, ἐπειδὴ τὸ σῶμα προέρχεται ἀπὸ τον υλικὸ κόσμον καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τροπὴ, μεταβολή, ἡ ομοίωση του ἀνθρώπου με τον Θεὸ διὰ τῆς παροχῆς σε αὐτὸν τῆς θείας δόξας συγκρατεῖ τὸ σῶμα στὴν ἀφθαρσία καὶ σε πλήρη ἀρμονία με τὴν ψυχὴ. Ἔτσι, «ὁ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἄνθρωπος» ἔχει ζωὴ ἀστασίαστη καὶ ἀλυπη διαγωγὴ¹³⁸.

Στὴν διδασκαλία του ὁ Συμεών φαίνεται νὰ διακρίνει στὸ «κατ' εἰκόνα» τὰ δομικὰ στοιχεῖα τῆς τριμεροῦς ψυχῆς (ψυχὴ, νοῦ καὶ λόγος) καὶ τὶς μεταξὺ τους σχέσεις, ἐνῶ στὸ «καθ' ὁμοίωση» τὴ λειτουργία αὐτῶν τῶν στοιχείων κατὰ τὴν κατὰ χάριν ἐνωσὴ τους με τον Θεό, που ἐπανακαθορίζει τὶς σχέσεις τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, «Ἐγὼ εἶμι ἡ ζύμη, ἣν λαβοῦσα ψυχὴ καὶ βάλουσα ἐν τῷ τριμερεῖ αὐτῆς, ἀναζυμοῦται καὶ ὅλη ἐμοὶ ὁμοία καθίσταται· οἷα γὰρ ἡ ζύμη, τοιοῦτος γίνεται καὶ ὁ ταύτη ἀναφυρόμενος σὺν τῷ ὕδατι καὶ τῷ ἅλατι ἄλευρος· σὺν ἐμοὶ γὰρ, φησί, τῷ Υἱῷ ὑπάρχων ὁ ὁμοφυῆς μου Πατήρ καὶ ὁ τούτου Παράκλητος, αὐτοὶ ἀντὶ ὕδατος καὶ ἁλὸς πεφύκασιν γίνεσθαι»¹³⁹. Ὁ Συμεών παραβάλλει τὸ τριμερές τῆς ψυχῆς με τὸ ἀλεύρι, καὶ τον Τριαδικὸ Θεὸ με τὴ ζύμη (Υἱός), τὸ νερό (Πατέρας) καὶ τὸ ἀλάτι (Παράκλητος). Ἡ ἐνωσὴ τους με τὸ τριμερές τῆς ψυχῆς δημιουργεῖ τὴν ἀναζύμωση, τὴν ἀνάπλαση τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ὁποίας καθίσταται ὁμοία τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐνώνεται με τὴ θεότητα. Εἶναι ἀξιοσημείωτος ἀπὸ τον Συμεών ὁ ρόλος τῆς ζύμης, τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ,

¹³⁷ Ἡθικὸς 6, 161-178, S.C.129, σ. 130-132.

¹³⁸ Κατήχησις 25, 92-94, S.C.113, σ. 56: «Πύρωσις δὲ ἢ κίνησις ἢ γαστρὸς ἄλογος μανία καὶ ὄρεξις οὐδαμοῦ ἔτι ἦν, ἀλλὰ ἦν αὐτῷ ζωὴ ἀστασίαστος καὶ ἄλυπος διαγωγὴ».

¹³⁹ Κατήχησις 34, 317-323, S.C. 113, σ. 296.

διά της οποίας ενώνεται το νερό (Πατέρας) και το αλάτι (Παράκλητος) με την ψυχή.

Επίσης, είναι χαρακτηριστική η αποσαφήνιση στην οποία προχωρά ο Συμεών στον 44^ο Ύμνο σύμφωνα με την οποία η ψυχή κάθε ανθρώπου είναι «λογική εικών του Λόγου»¹⁴⁰. Η ψυχή του ανθρώπου υπάρχει «κατ'εικόνα» του Θεού Λόγου¹⁴¹ και όπως Αυτός είναι συναϊδιος του Πατρός και του Πνεύματος, έτσι και η ψυχή έχει νου και λόγο, τα οποία φέρει «κατ' οὐσίαν ἄτμητα ἀσύγχυτά τε, / ὁμοούσια ὡσαύτως, / ἐν τὰ τρία ἡνωμένως, / ἀλλά καὶ διηρημένως»¹⁴². Για τον Συμεών η ψυχή είναι η εικόνα που παραπέμπει στο πρωτότυπο. Έτσι δεν διστάζει να παραλληλίσει την ενιαία ύπαρξη της ψυχής, του νου και του λόγου με την ενιαία ύπαρξη του Αγίου Πνεύματος, του Λόγου και του Πατέρα: «ὁ Θεὸς ἐκ Θεοῦ Θεὸς Λόγος, / συναϊδιὸς τε ἔστι / τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι. / Οὕτως οὖν καὶ ἡ ψυχὴ μου / κατ' εἰκόνα τούτου ἔστι, / νοῦν γὰρ ἔχουσα καὶ λόγον / φέρει ταῦτα κατ' οὐσίαν / ἄτμητα ἀσύγχυτά τε, / ὁμοούσια ὡσαύτως, / ἐν τὰ τρία ἡνωμένως, / ἀλλά καὶ διηρημένως. / Πάντοτε καὶ ἡγωνταὶ γε / καὶ εἰσὶ μεμερισμένα· / ἡγωνται γὰρ ἀσυγχύτως / καὶ μερίζονται ἀτμήτως»¹⁴³.

Ο άνθρωπος, κατά τον Συμεών, είναι δημιουργημένος «κατ' εικόνα τοῦ κτίσαντος» και αυτό αποδεικνύεται επιπλέον από το γεγονός ότι φέρει τα θεία ιδιώματα του Τριαδικού Θεού από τα οποία και μπορεί να εκπέσει: «Πόθεν γὰρ ἂν ἄλλοθεν καὶ ἐκ ποίων ἄρα τῶν χαρακτήρων κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἔσται, τῶν θείων ἐμπίπτων ιδιωμάτων;»¹⁴⁴. Η ψυχή είναι η εικόνα που φέρει τους χαρακτήρες των θείων ιδιωμάτων, γιατί είναι

¹⁴⁰ Ὑμνος 44, 30-37, S.C. 196, σ. 72. Βλ και Ηθικός 3, 358-362, S.C. 122, σ. 416: «Τίς οὖν ἔστιν ἡ εἰκὼν τοῦ ἐπουρανίου; Ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος τοῦ θείου Παύλου· «Ὁς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως» καὶ εἰκὼν ἀπαράλλακτος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Τοιγαροῦν εἰκὼν τοῦ Πατρός ὁ Υἱός, εἰκὼν δὲ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον». Ο Υἱός είναι εικόνα του Πατρός και η ψυχή εικόνα του Υιού, συνεπώς η ψυχή είναι εικόνα εικόνας σύμφωνα με τον πρωτοπρ. Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΗ, *Πατερική Θεολογία*, ἔκδ. Παρακαταθήκη, Θεσσαλονίκη, σελ. 146.

¹⁴¹ Ὁπ. π., 23-31, σ. 72: «Δέδωκε, καὶ νοῦν καὶ λόγον· / ἀλλὰ πρόσεχε τῷ λόγῳ! / Κατ' εἰκόνα οὖν τοῦ Λόγου / δέδοται ἡμῖν ὁ λόγος· / λογικοὶ γὰρ ἐκ τοῦ Λόγου / τοῦ ἀνάρχου, τοῦ ἀκτίστου, / τοῦ ἀλήπτου, τοῦ Θεοῦ μου. / Ὄντως κατ' εἰκόνα ἔστιν / ἡ ψυχὴ παντὸς ἀνθρώπου / λογικὴ εἰκὼν τοῦ Λόγου».

¹⁴² Ὁπ. π., 43-49, σ. 74. Βλ και ὅπ. π., 50-95, σ. 74-76.

¹⁴³ Ὁπ. π., 40-54, σ. 72-74.

¹⁴⁴ Θεολογικός 2, 89, S.C. 122, σ. 136. Πρβλ. και ὅπ. π., 131, σ. 140.

λογική, νοερή και αθάνατη¹⁴⁵, και ως τριμερής¹⁴⁶ παρουσιάζει την ίδια αλληλουχία σχέσεων που υφίστανται και στον τρισυπόστατο Θεό¹⁴⁷. Έτσι, ο νους, ο ενδιαθέτος λόγος και η ψυχή είναι ομοούσια, ισότιμα και ομότιμα ως μιας φύσεως και ουσίας¹⁴⁸. Νους και λόγος είναι ενυπόστατα¹⁴⁹ στην ενυπόστατη¹⁵⁰ νοερά ψυχή, αδιαιρέτως και ασυγχύτως, χωρίς το ένα να προϋπάρχει του άλλου, όπως συμβαίνει και στον Τριαδικό Θεό, το πρωτότυπο της εικόνας: «ἐπειδὴ καὶ ἐν ὄλω τῷ ἐνυπάρχοντί σοι νῶ, ἴν' ἐκ τῶν κατὰ σέ τὰ ὑπὲρ σέ μυσταγωγούμενος τῆς εἰκόνας μὴ ἐπιλάθη, ἥς πρὸς αὐτοῦ ἠξιώθης, ὅλος ὁ λόγος ἐστὶ καὶ τὸ

¹⁴⁵ Όπ. π., 86-87, σ. 136.

¹⁴⁶ Όπ. π., 73-78, σ. 136.

¹⁴⁷ Όπ. π., 63-215, σ. 134-146.

¹⁴⁸ Όπ. π., 138-140, σ. 140. Βλ. και Ὑμνος 44, 43-71, S.C. 196, σ. 74-76.

¹⁴⁹ Όπ. π., 87-88, σ. 136. Για τον Συμεών η ψυχή ως εικόνα του κτίσαντος είναι τριμερής και τα τρία μέρη της είναι ομοούσια και ταυτόχρονα διακριτά μεταξύ τους ως ενυπόστατα. Χρησιμοποιεί τον όρο «ένυπόστατος» για να δηλώσει την ύπαρξη της ψυχής, του νου και του λόγου ως διακριτές ενέργειες της κοινής ουσίας και τον όρο «όμοούσιος» για να δηλώσει την κοινή ουσία και φύση των διακριτών ενεργειών. Βλ και ΙΩΑΝΝΗ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ, *Κατὰ Ἰακωβιτῶν*, P.G. 94, 1441BC : «Ἡ μὲν γὰρ ὑπόστασις τὸν τίνα ἢ τόδε δηλοῖ τὸ ἅμα τῆ τοῦ δακτύλου ἀνατάσσει δεικνύμενον, τὸ δὲ ἐνυπόστατον τὴν οὐσίαν. Καὶ ἡ μὲν ὑπόστασις πρόσωπον ὀρίζει τοῖς χαρακτηριστικοῖς ιδιώμασιν· ἐνυπόστατον τὸ μὴ εἶναι αὐτὸ συμβεβηκός, ὃ ἐν ἑτέρῳ ἔχει τὴν ὑπαρξιν» . ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Ἐπιστολαὶ ἸΣΤ΄, Πρὸς τὸν αὐτὸν περὶ συκοφαντίας καὶ λυτρώσεως ἐκ θείας βοηθείας*, P.G. 91, 557D-560A: «...δ' ἐνυπόστατον δέ, τὸ καθ' αὐτὸ μὲν οὐδαμῶς ὑφιστάμενον , εἰς ἄλλοις δὲ θεωρούμενον ὡς εἶδος ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀτόμοις · ἢ τῷ σὺν ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ὅλου τινὸς γένεσιν συντιθέμενον · ὅπερ καθ' ὅσον μὲν διαφέρει τοῖς ἀφορίζουσιν αὐτὸ τῶν κατ' οὐσίαν ὁμογενῶν ιδιώμασι, τοσοῦτον τῷ συγκειμένῳ καθ' ὑπόστασιν· ἐνίξεται ταυτιζόμενον»· ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Διαλεκτικά*, P.G. 94, 616B: «...ἢ (ενν. το ενυπόστατο) τὸ σὺν ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ὅλου τινὸς γένεσιν συντιθέμενον καὶ μίαν ἀποτελοῦν ὑπόστασιν σύνθετον , οἷον ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ἐστὶ καὶ σώματος συντεθειμένος· οὔτε ἡ ψυχή μόνη λέγεται ὑπόστασις οὔτε τὸ σῶμα ἀλλὰ ἐνυπόστατα, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελούμενον ὑπόστασις ἀμφοτέρων» .Του ἴδιου, *Διαλεκτικά*, P.G. 94, 616A: «Κυρίως δὲ ἐνυπόστατόν ἐστιν ἢ τὸ καθ' ἑαυτὸ μὲν μὴ ὑφιστάμενον ἀλλ' ἐν ταῖς ὑποστάσεσι θεωρούμενον, ὥσπερ τὸ εἶδος ἡγουν ἢ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει οὐ θεωρεῖται ἀλλ' ἐν Πέτρῳ καὶ Παύλῳ καὶ ταῖς λοιπαῖς τῶν ἀνθρώπων ὑποστάσεσιν...». Περισσότερα για την έννοια του «ένυποστάτου» βλ Χ. ΗΣΑΙΑ, *Ἡ έννοια τοῦ «ένυποστάτου» στὸν Ἅγιο Ἰωάννη Δαμασκηνό, μεταπτυχιακὴ ἐργασία*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 2011, ἀπὸ τὴν ὁποία δανειστήκαμε καὶ τὰ παραπάνω ἀποσπάσματα περὶ τοῦ ἐνυποστάτου.

¹⁵⁰ Όπ. π., 75, σ. 136.

πνεῦμα ἐν τοῖς δυσὶν ἢ ψυχὴ ἀδιαίρετως, ἀσυγχύτως»¹⁵¹. Ἡ ψυχὴ, ὁ νους καὶ ὁ λόγος, ὡς ἀδιαίρετα καὶ ἀσύγχυτα, εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στον ἄνθρωπο γεγονός που καθιστᾶ τον ψυχοσωματικὸ ἄνθρωπο ἄξιο προσκύνησης καὶ τιμῆς, γιατί φέρει τὴν κοινὴ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος¹⁵².

---

¹⁵¹ Ὁπ. π., 118-121, σ. 138.

¹⁵² Ὁπ. π., 122-130, σ. 138-140: «Τοῦτο γὰρ ἡ εἰκὼν καὶ τοῦτο πεπλουτήκαμεν ἄνωθεν τὸ ἀφομοιωθῆναι Θεῶ τῷ Πατρὶ καὶ τὴν εἰκόνα φέρειν τοῦ γεγεννηκότος καὶ κτίσαντος· ταύτη γὰρ καὶ ἄνθρωπον προσκυνοῦντες μίαν αὐτῷ προσάγομεν τὴν τιμὴν, ὡς νοῦν ἔχοντι καὶ ἐμψύχῳ καὶ λογικῷ, οὐ διαιροῦντες ἢ προτιμῶντες τούτων ἐν τῶν τριῶν, ἀλλ' ὡς ἀδιαίρετα ἔχοντι τὰ τρία ἐν ἑαυτῷ καὶ ἀσύγχυτα· καὶ οὐχ ὡς τρία ὄντα, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον ἓνα, προσκυνοῦμεν καὶ τιμῶμεν αὐτὸν διὰ τὴν κοινήν εἰκόνα τοῦ κτίσαντος». Κατὰ τον Νίκο Ματσούκα το κατ'εικόνα «ἀπὸ πολλοὺς ἐντοπίζεται στὴ λογικὴ καὶ νοερὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι δὲν ἀναφέρεται καὶ στὴν ὅλη φύση τοῦ ἀνθρώπου», ἐνῶ για τον Παναγιώτη Τρεμπέλα «τὸ κατ'εικόνα δὲν ἀναφέρεται στὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου...ὅτι ἀσύνθετος ὁ Θεὸς καὶ ἀπλοῦς. Τὸ κατ'εικόνα λοιπὸν ἀναφέρεται εἰς τὸ ἄυλον καὶ πνευματικὸν συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστι τὴν ψυχὴν», βλ. Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία*, τ. Β', ὄπ. π., σελ. 197-198 καὶ Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Ἀδελφότητος Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ», 1997, τόμ. Α', σελ. 487. Σύμφωνα με τον Κάλλιστο Ware, «δὲν ὑπάρχει καμία μοναδικὴ καὶ ἀποδεκτὴ θεώρηση», ἀφοῦ «πολλοὶ πατέρες ὅπως ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνός, ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ ὁ Σύρος συνδέουν τὴν εἰκόνα πρωταρχικὰ με τὴν ψυχὴ. Ἀλλὰ μία σημαντικὴ μειοψηφία ποὺ περιλαμβάνει τὸν Εἰρηναῖο Λουγδούνου (Λυῶν) καὶ τὸν Ἅγιο Κύριλλο Ἀλεξανδρείας θεωροῦν ὅτι ἡ εἰκόνα ἀναφέρεται σὲ ὅλη τὴν ὑπαρξή, καὶ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα», βλ. ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ WARE, *Ἡ Ὀρθόδοξη Θεολογία τὸν 21ο αἰῶνα*, μετάφρ. Νίκος Ντόντος, ἐκδ. Ἰνδικτος, Αθήνα, σελ. 42-43. Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει να υπογραμμίσουμε ὅτι ἡ ἀναφορὰ του Καλλίστου Ware στον Κύριλλο Ἀλεξανδρείας ὡς υποστηρικτὴ τῆς ἀποψῆς ὅτι τὸ «κατ'εικόνα» ἀναφέρεται σὲ ὅλη τὴν ὑπαρξή του ἀνθρώπου δὲν φαίνεται να ευσταθεῖ, γιατί σύμφωνα με τον πρεσβ. Β. Γεωργόπουλο «Ἀναμφιβόλως, ἔχοντας ἀποκλείσει τὴ θεώρηση τοῦ σώματος ὡς ἕδρας τοῦ «κατ'εικόνα», με τὰ ὅσα διεξοδικῶς ἀνέφερε κατὰ τῶν ἀνθρωπομορφιτῶν ὁ ἅγ. Κύριλλος [Ἀλεξανδρείας], τονίζει, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπο σαφὴ καὶ ἀνεπίδεκτο παρερμηνειῶν, ὅτι τὸ "κατ'εικόνα" ἐδράζεται στὸ δεῦτερο στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης φύσης, στὸ πνευματικὸ, ποὺ εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου», Β. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ περὶ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας*, Διδακτορικὴ διατριβή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 38. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας του Συμεῶν, ὁ ὁποῖος βλέπει τὸν ἄνθρωπο ὡς τὴν σύγκραση σώματος καὶ ψυχῆς διατηρῶντας ταυτόχρονα τὴν ταυτότητά τους (ἀμίκτως καὶ ἀσυγχύτως) ἀμβλύνεται ἡ ἀνωτέρω διαφωνία μεταξύ πολλῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀρκετῶν δογματολόγων, γιατί ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὁμως ἐνυπάρχει καὶ ἐμφαίνεται σὲ ὅλον τὸν ψυχοσωματικὸ ἄνθρωπο. Βλ. καὶ, Ἀρχιμ. ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΒΛΑΧΟΥ, *Ὁρθόδοξη ψυχοθεραπεία. Πατερικὴ θεραπευτικὴ Ἀγωγή*, Ἔδεσσα, 1986, σελ. 111. Πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Ὁμιλία ΙΘ', *Εἰς τὸ κατὰ τὴν*

Ο Συμεών όχι μόνο τονίζει ότι «ὁ ποιητῆς τῆς εἰκόνας Θεός»¹⁵³, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ τὴν ψυχὴ ὡς «εἰκόνα» γιὰ νὰ μιλήσῃ γιὰ τὶς τριαδικὲς σχέσεις¹⁵⁴. Ὅτι ἀκριβῶς ἰσχύει γιὰ τὴν ψυχὴ, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο, ἀμυδρῶς καὶ ἐν σκιά¹⁵⁵ υποδεικνύεται καὶ γιὰ τὸ ἀρχέτυπο, τὴν Ἁγία Τριάδα, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος «ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν τὰ ὑπὲρ αὐτὸν»¹⁵⁶ διδάσκεται. Ἐπισημαίνει ὅτι τὸ πνεῦμα ζωῆς ποὺ ἐνεφύσησε στὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου ὁ Τριαδικὸς Θεὸς καὶ τὸν κατέστησε ψυχὴ ζῶσα δημιούργησε ταυτόχρονα τὸν νοῦ, τὸν ἐνδιάθετο λόγο καὶ τὴν ψυχὴ. Νοῦς, ἐνδιάθετος λόγος καὶ ψυχὴ εἶναι ἓνα, μίας οὐσίας καὶ φύσεως καὶ δόθηκαν ταυτόχρονα στὸν ἄνθρωπο χωρὶς νὰ προϋπάρχει τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου¹⁵⁷. Τὴ γνώση αὐτὴ περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς εἰκόνας Του ἔχει κανεὶς, ὅταν δὲν συσκοτίζει τὸ κατ' εἰκόνα με τὰ πάθη «Εἰ γὰρ τὸ κατ' εἰκόνα τοῖς πάθεσι μὴ συνέχεε τε καὶ συνεζόφωσε», γιὰτί τότε μπορεῖ νὰ ἔχει ἐπίγνωση τόσο τῆς εἰκόνας, τῆς ψυχῆς, ὅσο καὶ τοῦ Θεοῦ¹⁵⁸. Ἐπιπλέον, ὅποιος καλῶς νοεῖ καὶ ὁμολογεῖ τὶς τριαδικὲς σχέσεις τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδας, ἀποδεικνύει τὸν εαυτό του ὡς τὴν εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, ἐφόσον ἀναγνωρίζει ὅτι ἔχει δημιουργημένη λογικὴ,

---

Σαμαρεΐτιδα..., 14, P.G. 151, 260A: «Ἡ μέντοι ψυχὴ, συνέχουσα τὸ σῶμα ᾧ καὶ συνεκτίσθη, πανταχοῦ τοῦ σώματός ἐστιν, οὐχ ὡς ἐν τόπῳ, οὐδ' ὡς περιεχομένη, ἀλλ' ὡς συνέχουσα τε καὶ περιέχουσα τὸ σῶμα, κατ' εἰκόνα καὶ τοῦτ' ἔχουσα Θεοῦ». Ὡστόσο, ἡ θέση τοῦ Συμεών καταδεικνύει τὴν ρωμαλεότητα ποὺ του παρέχει ἡ προσωπικὴ ἐμπειρία τῆς κατὰ χάριν θέωσής του στὸ νὰ ἀναγνωρίζει τὸ «κατ'εἰκόνα» μόνο στὴν ψυχὴ χωρὶς νὰ σημαίνει γι' αὐτὸν στὸ ελάχιστο ὁποιοδήποτε υποβιβασμὸ τοῦ σώματος. Στὴ διδασκαλία τοῦ κεντρικοῦ ρόλου κατέχει τὸ «καθ'ὁμοίωσιν», στὸ ὁποῖο μετέχει καὶ τὸ σῶμα καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποῖο ἀρρύεται ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀξία του.

¹⁵³ Θεολογικὸς 1, 237, S.C. 122, σ. 114.

¹⁵⁴ Βλ. καὶ Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, Ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴ δογματικὴ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, ἔκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 50.

¹⁵⁵ Θεολογικὸς 1, 223-224, S.C. 122, σ. 112.

¹⁵⁶ Θεολογικὸς 2, 71, S.C. 122, σ. 136.

¹⁵⁷ Θεολογικὸς 1, 225-233, S.C. 122, σ. 112-114. Βλ. καὶ Θεολογικὸς 2, 96-130, S.C. 122, σ. 136-140 καὶ Ὑμνος 44, 35-93, S.C. 196, σ. 72-76.

¹⁵⁸ Θεολογικὸς 2, 73-78, S.C. 122, σ. 136: «πρῶτον μὲν ἐπίγνους ἐπίσταται ἑαυτὸν ὅτι δὴ ψυχὴν ζῶσαν καὶ ἐνυπόστατον παρὰ τοῦ κτίσαντος εἴληφεν, αὕτη δὲ τριμερὴς ἐστὶ, νοῦν καὶ λόγον τὰ συνεπόμενα ἔχουσα· καὶ οὕτως ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν τὰ περὶ Θεοῦ νῶ σοφωτάτῳ καὶ λαμπροτάτῳ νοεῖ». Βλ. καὶ Ὑμνος 44, 93-105, S.C. 196, σ. 76-78.

νοερά και αθάνατη ψυχή, μαζί με νου και λόγο, τα οποία είναι ομοουσία και ενυπόστατα στην ψυχή¹⁵⁹.

Η «κατ'εικόνα και καθ' όμοίωσιν» δημιουργία του ανθρώπου για τον Συμεών παρέχει στον άνθρωπο μια συγγένεια και οικειότητα με τον Θεό, την οποία δεν έχει η υπόλοιπη κτίση¹⁶⁰. Η συγγένεια και οικειότητα αυτή οφείλεται στο ότι ο άνθρωπος είναι ο μόνος μέσα σε όλη την κτίση που έχει νου και λόγο, με τα οποία μετέχει της δόξας του Θεού¹⁶¹ γεγονός που του παρέχει τη δυνατότητα κοινωνίας με τον Θεό¹⁶². Η συγγένεια είναι στη σκέψη του Συμεών οντολογική, ενώ η οικειότητα υπαρξιακή¹⁶³. Ως οντολογική συγγένεια αναγνωρίζεται το «κατ'εικόνα», ενώ ως υπαρξιακή οικειότητα το «καθ' όμοίωσιν». Έτσι με την πτώση του ο άνθρωπος δεν χάνει την οντολογική συγγένεια με τον Θεό, το «κατ'εικόνα», αλλά την υπαρξιακή οικειότητα, το «καθ' όμοίωσιν».

---

¹⁵⁹ Όπ. π., 84-89, σ. 136: «Οὕτω δὲ καλῶς περὶ Θεοῦ νοῶν καὶ ἅμα ὁμολογῶν, κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἑαυτὸν ἀποδεικνύσι ψυχὴν λογικὴν τε καὶ νοεράν καὶ ἀθάνατον περιφέροντα, νῶ καὶ λόγῳ τοῖς ὁμοουσίοις καὶ ἐνυποστάτοις δεδημιουργημένην· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἄνουν πάντως καὶ ἄλογον κατηγορεῖ ἑαυτὸν». Αξίζει εδώ να επισημανθεί ότι ο Συμεών εκκινά είτε από την τριμερῆ κατανόηση της ζώσας και ενυπόστατης ψυχῆς για να κατανοήσει την Τριαδική ενότητα του Θεού είτε από την πίστη στην Τριαδική ενότητα του Θεού για να περιγράψει την ομοουσιότητα και το ενυπόστατο των τριῶν μερῶν της ψυχῆς που ενυπάρχουν στο «κατ'εικόνα».

¹⁶⁰ Ὑμνος 23, 54-59, S.C. 174, σ. 192.

¹⁶¹ Ἠθικός 4, 304-305, S.C. 129, σ. 30, Ἠθικός 13, 227 S.C. 129, σ. 416.

¹⁶² Ὑμνος 23, 60-79 S.C. 174, σ. 192-194.

¹⁶³ Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Λόγος Κατηχητικός ὁ Μέγας*, P.G. 45, 21D: «καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ τῶν ἀλόγων φύσει, ὅσα τὸν ἔνυδρον καὶ ἐναέριον ἔλαχε βίον, καταλλήλως ἕκαστον τῶ τῆς ζωῆς εἶδει κατασκευάσται, ὡς οἰκεῖον ἐκατέρου καὶ ὁμόφυλον διὰ τῆς ποιᾶς τοῦ σώματος διαπλάσεως τῶ μὲν τὸν ἀέρα, τῶ δὲ τὸ ὕδωρ εἶναι. Οὕτως οὖν καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῇ τῶν θείων ἀγαθῶν ἀπολαύσει γενόμενον ἔδει τι συγγενὲς ἐν τῇ φύσει πρὸς τὸ μετεχόμενον ἔχειν. Διὰ τοῦτο καὶ ζῶη καὶ λόγῳ καὶ σοφίᾳ καὶ πᾶσι τοῖς θεοπρεπέσιν ἀγαθοῖς κατεκοσμήθη, ὡς ἂν δι' ἐκάστου τούτων πρὸς τὸ οἰκεῖον τὴν ἐπιθυμίαν ἔχει. Ἐπεὶ οὖν ἐν τῶν περὶ τὴν θείαν φύσιν ἀγαθῶν καὶ ἡ αἰδιότης ἐστίν, ἔδει πάντως μηδὲ τούτου τὴν κατασκευὴν εἶναι τῆς φύσεως ἡμῶν ἀπόκληρον, ἀλλ' ἔχειν ἐν ἑαυτῇ τὸ ἀθάνατον, ὡς ἂν διὰ τῆς ἐγκειμένης δυνάμεως γνωρίζοι τε τὸ ὑπερκείμενον καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς θείας αἰδιότητος εἶη». Ο Συμεών ακολουθώντας τον Γρηγόριο Νύσσης αντιλαμβάνεται την συγγένεια του ανθρώπου με τον Θεό μέσα από το «κατ'εικόνα», δηλαδή, ως ιδιότητα του ὄντος, ως χαρακτηριστικό της νοεράς φύσεως του ανθρώπου. Αντιθέτως, την οικειότητα με τον Θεό, την αντιλαμβάνεται ως κατάσταση της φύσεως του ανθρώπου μέσα από το «καθ'όμοίωσιν», ως σχέση του κτιστού ὄντος με τον ἀκτιστο Θεό.

Από την μέχρι τώρα έκθεση της διδασκαλίας του Συμεών για το «κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσιν» μπορούμε να εκλάβουμε τη χρήση των όρων αυτών από τον Συμεών όχι συνωνυμικώς, όπως θεωρείται ότι συμβαίνει σε άλλους Πατέρες της Εκκλησίας, όπως ο Ειρηναίος Λυώνος και ο Γρηγόριος Νύσσης¹⁶⁴. Επιπλέον, υπό το φως της διδασκαλίας του Συμεών, όπως θα δούμε παρακάτω, σύμφωνα με την οποία μόνο στον Αδάμ και στον πνευματικό άνθρωπο, οι οποίοι ως εικόνα του Θεού φέρουν και τη δόξα του Θεού, μπορούν να χρησιμοποιούνται συνωνυμικώς οι παραπάνω όροι. Αντίθετα, στον άνθρωπο της πτώσης το «κατ' εικόνα» αναφέρεται μόνο στο τριμερές της ψυχής, ενώ το «καθ' όμοίωσιν» αναφέρεται στην κατά χάριν θέα της δόξας του Θεού, στις επαυξήσεις των ελλάμψεων και στην τελική ένωση του ανθρώπου με τη θεότητα.

1.1.3. Η ένδυση του ανθρώπου με την «στολή» της θείας δόξας και η τοποθέτησή του στον Παράδεισο

Για τον Συμεών η δημιουργία του ανθρώπου δεν τελειώνει με την πλάση του σώματος και την εμφύσηση της ψυχής, με την απόκτηση του «είναι»¹⁶⁵, αλλά, ακολουθώντας τη βιβλική διήγηση, συμπεριλαμβάνει και τον τρόπο υπάρξεως του όλου ανθρώπου, της ψυχής και του σώματος, του «εὖ εἶναι»¹⁶⁶. Στη διδασκαλία του Συμεών η δημιουργία του ανθρώπου περιλαμβάνει και την ένδυση του όλου ανθρώπου με τη δόξα του Θεού. Αρχικά πλάσσεται το χοϊκό μέρος του ανθρώπου, στη συνέχεια προστίθεται η ψυχή, η οποία μαζί με το σώμα συναποτελούν τη διπλή φύση του ανθρώπου και καθιστούν τον όλο άνθρωπο ψυχοσωματική

---

¹⁶⁴ Βλ. και ΣΑΒΒΑ ΑΓΟΥΡΙΔΟΥ, *Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν ἅγιον Εἰρηναῖον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν περὶ ἀνθρώπου εἰκόνα τῶν Γνωστικῶν, σὺν Ἀπόψει Χριστιανικῆς Ἀνθρωπολογίας*, Θεσσαλονίκη, 1970, σ. 60-61 · Πρωτ. Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΗ, *Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα, 1982, σελ. 147 · Α. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, *Ἱστορία τῶν Δογμάτων*, τόμος Α', Μέρος Β', Ἐν Ἀθήναις, 1978, σ. 165 - 166 · J. DANIELOU, *Platonisme et Theologie Mystique, Essai sur la doctrine spirituelle de Gr. De Nysse*, Paris 1944, σελ. 48 · Η. ΜΟΥΤΣΟΥΛΑ, *Ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου καὶ ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν διδασκαλίαν Γρηγορίου τοῦ Νύσσης*, (διδ. διατρ.), Ἀθήναι 1965, σ. 68 - 69 · Κ. ΒΑΤΣΙΚΟΥΡΑ, *Ἡ ἔννοια τοῦ θανάτου κατὰ τὸν ἅγ. Γρηγόριο Νύσσης*, (διδ. διατρ.), ἔκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 1999, σ. 96 - 97.

¹⁶⁵ *Θεολογικός* 1, 444, S.C. 122, σ. 128.

¹⁶⁶ *Ὀπ. π.*, 444-445, σ. 128.

οντότητα που φέρει την εικόνα του Θεού στην ψυχή και την στολή της θείας δόξας του Θεού¹⁶⁷ στον όλο ψυχοσωματικό άνθρωπο.

Ειδικότερα, ο άνθρωπος πλάσσεται αρχικά *ἐκ γῆς* και γίνεται *χοϊκός*, «*Πρῶτον καὶ χοϊκὸν ἄνθρωπον τὸν Ἀδὰμ φησι, καθὼς γέγραπται· «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς»*»¹⁶⁸. Ο Συμεών επισημαίνει διαρκῶς την άμεση προέλευση του ανθρώπου από τα στοιχεία του υλικού κόσμου, με τα οποία ο Θεός παίρνοντας χῶμα από τη γη¹⁶⁹ έπλασε, διαμόρφωσε, μορφοποίησε αυτό το χῶμα σε ανθρώπινο σώμα και παρουσιάζει τον ίδιο τον Χριστό να του παρέχει αυτή τη διδασκαλία: «*ἔπλασα τὸν χοῦν εἰς σῶμα*»¹⁷⁰. Ως εκ τούτου η ουσία του χοϊκού ανθρώπου είναι «*γεώδης*»¹⁷¹ και «*ύλική*»¹⁷². Στη συνέχεια, ο άνθρωπος λαμβάνει πνεῦμα ζωῆς, που τον προικίζει με τη νοερά ψυχή και την εικόνα του Θεού και τον καθιστά *ψυχή ζωσα*, ένα δηλαδή ψυχοσωματικό πλάσμα, «*Πλασθεὶς οὖν χοϊκός ἀπὸ τῆς γῆς καὶ πνεῦμα λαβὼν ζωῆς, ὁ ψυχὴν νοερὰν καὶ εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ Λόγος καλεῖν*»¹⁷³. Η ψυχή που δόθηκε στον χοϊκό άνθρωπο έχει νου και λόγο, τα οποία συνυπάρχουν κατά ανάλογο τρόπο της κοινωνίας των τριῶν προσώπων της Αγίας Τριάδος. Ο νους είναι καθαρός και οι οφθαλμοί της ψυχῆς είναι ανοιχτοί και ικανοί να βλέπουν νοερά. Με τον τρόπο αυτό ο χοϊκός άνθρωπος, η υλική, ορατή και αισθητή φύση και ουσία του ανθρώπου,

---

¹⁶⁷ Αυτή η λεπτή διάκριση που επιχειρεί ο Συμεών αναφορικά με την ένδυση και του σώματος με τη δόξα του Θεού γεφυρώνει τις διαφορετικές απόψεις που έχουν παρατηρηθεί στους Πατέρες της Εκκλησίας σχετικά με τη φύση του ανθρώπου που φέρει την εικόνα του Θεού. Ενώ η ψυχή φέρει την εικόνα του Θεού, ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της εικόνας που είναι η δόξα του Θεού φέρεται και από το υλικό και γεώδες σώμα του ανθρώπου λόγω της ενυπόστασης σώματος και ψυχῆς στον άνθρωπο. Με τον τρόπο αυτό δικαιολογούνται αναφορές σύμφωνα με τις οποίες η εικόνα του Θεού βρίσκεται στην ψυχή και το σώμα.

¹⁶⁸ *Ἠθικός* 13, 29-31, S.C. 129, σ. 402.

¹⁶⁹ *Ἠθικός* 1, α', 85-86, S.C. 122, σ. 178.

¹⁷⁰ *Ἦμνος* 53, 90, S.C. 196, σ. 218. Η αναφορά του Συμεών στην πλάση του σώματος από τον ίδιο τον Υἱό του Θεού και Χριστό ενισχύει την αντίληψή του ότι ο Θεός ενεργεί διά του Υιού και μπορεί Αυτός να φέρει τον χαρακτηρισμό «*χέρι τοῦ Θεοῦ*».

¹⁷¹ *Ἦμνος* 42, 117, S.C. 196, σ. 46.

¹⁷² *Ἦμνος* 20, 236-237, S.C. 174, σ. 128. Ο Συμεών διακρίνει την ψυχή και τον νου από το σώμα, όχι μόνο ως φύσεις αλλά και ως ουσίες: «*ὅτι καθαίρεις ῥυπαρὰς ψυχὰς καὶ νοῦν φωτίζεις / καὶ περιδράση γεώδους καὶ ύλικῆς οὐσίας*».

¹⁷³ *Ἠθικός* 13, 31-33, S.C. 129, σ. 402.

καθίσταται διττός, ψυχοσωματικός, αποκτώντας και νοερή και λογική ψυχή που φέρει την εικόνα του Θεού.

Ωστόσο, ο Θεός δεν πρόσφερε στον χοϊκό άνθρωπο απλά μια ψυχή «κατ'εικόνα» Του αλλά μια ψυχή, η οποία είναι και «καθ' όμοίωσίν» Του, στοιχείο της οποίας είναι και η δόξα του Θεού. Ο Συμεών διακρίνει στον Θεό τη δόξα, το φως και τη θεότητα¹⁷⁴. Η δόξα συμπεριλαμβάνεται κατά τον Συμεών στα *υπάρχοντα* στον Θεό που εκφράζουν τα θεία ιδιώματα της ουσίας και φύσης Του και είναι «τὸ ἀθάνατον, τὸ ἄφθαρτον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ ἀναλλοίωτον, τὸ ἀίδιον, τὸ ἀμήχανον κάλλος τῆς δόξης ἧς εἶχεν ὁ Υἱὸς πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ»¹⁷⁵. Ἐτσι, η ψυχή του αδαμιαίου ανθρώπου ως εικόνα του Λόγου του Θεού υπάρχει ενδεδυμένη με τη θεία δόξα, την οποία έχει ο Λόγος του Θεού πριν από τη δημιουργία του κόσμου. Η «κατ'εικόνα» του Θεού Λόγου δημιουργία της ψυχής δηλώνει και την ένδυση της ψυχής με τη θεία δόξα¹⁷⁶. Η ένδυση του ανθρώπου με τη θεία δόξα καθιστά μέτοχο τον άνθρωπο του Αγίου Πνεύματος και κοινωνό του Θεού.

Επιπροσθέτως ο άνθρωπος τίθεται στον Παράδεισο, «ἐτέθη ἐν τῷ παραδείσῳ, λαβὼν ἐντολὴν ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν»¹⁷⁷, γεγονός που προσδιορίζει τον τρόπο υπάρξεως του αδαμιαίου ανθρώπου. Ο άνθρωπος ενδύεται την «καταστολή»¹⁷⁸ της θείας δόξας και στο σώμα και έχοντας την υπαρξιακή οικειότητα με τον Θεό ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι τίθεται στον

---

¹⁷⁴ Ἡθικός 10, 769-773, S.C. 129, σ. 314.

¹⁷⁵ Ἡθικός 4, 665-668, S.C. 129, σ. 56.

¹⁷⁶ Ο Αδάμ πριν από την πτώση ήταν μέσα στη δόξα του Θεού «Πρόσεχε τῷ μυστηρίῳ· ἔβλεπε θεότητός μου δόξαν ὁ Αδάμ καὶ ἔζη», Ὑμνος 53, 227-229, S.C. 196, σ. 228. Πρβλ. M. LOT-BORODINE, *La déification de l'homme selon la doctrine des Pères grecs*, Paris, Cerf, 1970, σ. 188.

¹⁷⁷ Ἡθικός 13, 33-34, S.C. 129, σ. 402.

¹⁷⁸ Σύμφωνα με τους H. LIDDELL & R., SCOTT, *Μέγα Λεξικὸν Τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, ἔκδ. Πελεκάνος, Ἀθήνα, 2007, η λέξη καταστολή προέρχεται από το καταστέλλω και έχει πάρει τα εξής εννοιολογικά περιεχόμενα σημαίνοντας: α) την κατάπαυση, ρίχνω προς τα κάτω ή εμποδίζω, β) την καταβίβαση, αφήνω κάτω, ως αντίθετο της περιβολής, γ) την περιβολή, την ενδυμασία, (Πρός Τιμ. Επιστ. α', 2,9· Ησαΐα, 61, 3), δ) την κοσμιότητα, τη σεμνότητα, το ατάραχο. Ο Συμεών χρησιμοποιεί τη λέξη με την αγιογραφική της σημασία που δηλώνει την περιβολή, την ενδυμασία.

Παράδεισο¹⁷⁹, σε μια κατάσταση κοινωνίας και ένωσης με τον Θεό¹⁸⁰. Από την κοινή δόξα των τριών υποστάσεων της *υπερούσιας ούσιας* «*τῆς μιᾶς θεότητός τε καὶ βασιλείας*»¹⁸¹, με την οποία είναι ενδεδυμένος πλέον ο όλος άνθρωπος, πηγάζει τό *φῶς*, το οποίο είναι απρόσιτο στους αμαρτωλούς και προσιτό στους αγίους¹⁸². Είναι αυτή η «καταστολή» της θείας δόξης που αποδιώχνει «*τὸ σκότος τῆς ἀγνωσίας*»¹⁸³. Η δόξα του Θεού, δηλαδή, με την οποία ένδυσε ο Θεός τον άνθρωπο δημιουργεί για αυτόν ένα υπαρκτικό πλαίσιο οικειότητας, σχέσης, μετοχής στην θεότητά Του, διά της οποίας το υλικό και γεώδες σώμα μπορεί να υποστηρίζει μια ζωή και διαγωγή, η οποία χαρακτηρίζεται από την αφθαρσία, την αθανασία, την αναμαρτησία και τον άλυπο, αμέριμνο και άμοχθο βίο¹⁸⁴. Το σώμα και η ψυχή του ανθρώπου με την «καταστολή» της δόξας του Θεού βρίσκονται σε πλήρη αρμονία και βιώνουν ζωή αστασίαστο και άλυπη¹⁸⁵.

Σε ένα σημαντικό για τη μελέτη μας απόσπασμα ο Συμεών χρησιμοποιεί τους όρους «καταστολή» και «δόξα» σε παράθεση, υποδηλώνοντας μια μεταξύ τους εννοιολογική διαφορά, «*εὐθύς*

---

¹⁷⁹ Κατήχησις 15, 11-12, S.C. 104, σ. 222: «Ὁ δὲ Ἀδὰμ τῇ πίστει τῇ εἰς Θεὸν φρουρούμενος ἐν τῇ ἀθανάτῳ ὑπῆρχε δόξῃ καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ ἦν».

¹⁸⁰ Στη διδασκαλία του Συμεών φαίνεται ότι η αναφορά στην ένδυση του ανθρώπου με την «καταστολή» της δόξας του Θεού αφορά την ένδυση όλου του ανθρώπου με τη δόξα του Θεού, και συνεπώς και της σωματικής φύσης του, γι' αυτό και η χρήση αυτής της λέξεως και όχι της συνήθους *στολής*. Η ψυχή ως εικόνα του Θεού έχει κατά τη δημιουργία της τη δόξα του Θεού ως στολή, η οποία ντύνει και το σώμα του ανθρώπου, αφού ψυχή και σώμα είναι ασυγχύτως και αδιαιρέτως ενωμένα. Πρβλ. και *Ἠθικός* 1, β', 1-14, S.C. 122, σ. 184.

¹⁸¹ *Θεολογικός* 2, 209-218, S.C. 122, σ. 144-146.

¹⁸² *Ἠθικός* 4, 673-677, S.C. 129, σ. 56.

¹⁸³ *Θεολογικός* 1, 217-222, S.C. 122, σ. 112. Πρβλ. και *Θεολογικός* 1, 185-186, S.C. 122, σ. 110.

¹⁸⁴ Η προέλευση του ανθρωπίνου σώματος από την υλική κτίση και κατ' επέκταση από το μη ον συνιστά για τους Πατέρες της Εκκλησίας τροπή και αλλοίωση με αποτέλεσμα τη ροπή και πάλι στο τίποτα. Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου* 16, P.G. 44, 184CD και *Λόγος Κατηχητικός ὁ Μέγας*, 6, P.G. 45, 28 D · ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως*, 3, P.G. 94, 796 A. Η συγκράτηση της ροπῆς στο τίποτα της κτίσης και του ανθρωπίνου σώματος γίνεται μόνο από την κατ' ἐνέργεια σχέση τους με τον Θεό που τους παρέχει η δόξα του Θεού. Βλ. και παρακάτω 6.1 *Ὁ ἄνθρωπος και η ὀγδοη ἡμέρα*.

¹⁸⁵ Κατήχησις 25, 92-94, S.C.113, σ. 56: «Πύρωσις δὲ ἢ κίνησις ἢ γαστρος ἄλογος μανία καὶ ὄρεξις οὐδαμοῦ ἔτι ἦν, ἀλλὰ ἦν αὐτῷ ζωὴ ἀστασίαστος καὶ ἄλυπος διαγωγή».

ἐγυμνώθη τῆς ἀφθάρτου καταστολῆς καὶ δόξης καὶ τῆς φθορᾶς γυμνότητα ἐνεδύσατο»¹⁸⁶. Ἐχει προηγηθεῖ αναφορά του Συμεών συγκεκριμένα για το σώμα του Αδάμ, ο οποίος «ἐπλάσθη σῶμα μὲν ἔχων [...] ἀφθαρτον, ὑλικὸν μέντοιγε καὶ ὄλον οὐπω πνευματικόν, καὶ ὡς βασιλεύς ἀθάνατος ἐν ἀφθάρτῳ κόσμῳ, οὐ λέγω μόνῳ τῷ παραδείσῳ, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ ὑπ' οὐρανόν, κατέστη ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ»¹⁸⁷ και για την παράβαση της εντολής, που οδήγησε στην γύμνωση του Αδάμ από την ἀφθαρτη καταστολή και τη δόξα και την ένδυσή του με τη γυμνότητα της φθοράς. Στη συνέχεια ο Συμεών παρουσιάζει τη συνομιλία του Θεού με τον Αδάμ, η οποία εκτυλίσσεται πλέον όχι πρόσωπο προς πρόσωπο, γιατί ο Αδάμ από ντροπή έχει κρυφτεί. Στην παραπάνω συνάφεια μπορεί κανείς να θεωρήσει ότι ο Αδάμ με την παράβαση έχασε τη δόξα του Θεού στην ψυχή και γι' αυτό αναγκάστηκε να αποχωρήσει από την πρόσωπο με πρόσωπο κοινωνία με τον Θεό. Η απώλεια αυτή επέφερε και την απώλεια της ένδυσης του σώματός του με την ἀφθαρτη καταστολή, η οποία του προσέδιδε μια μερική πνευματικότητα και της οποίας συνειδητοποιώντας την απώλεια αισθάνεται γυμνός και τρέχει να κρυφτεί. Συνεπώς, μπορεί να θεωρηθεί ότι στο παραπάνω απόσπασμα ο Συμεών με τον όρο «καταστολή» αναφέρεται στην δόξα του Θεού, η οποία ενδύει την σωματική φύση του ανθρώπου και της προσδίδει μερική πνευματικότητα, ενώ με τον όρο «δόξα», στην δόξα του Θεού στη οποία μετέχει ο νους της ψυχής και τον καθιστά ικανό να προσομιλεί πρόσωπο με πρόσωπο με τον Θεό. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι ο Αδάμ δεν κατανοεί ότι έχει χάσει τη μετοχή στη δόξα του Θεού παρά μόνο βλέποντας ότι η σωματική του φύση έχει απεκδυθεί την μερική πνευματικότητα που είχε λόγω της καταστολής της με τη δόξα του Θεού. Μια ακόμα άμεση προέκταση βρίσκεται στο γεγονός ότι η ψυχή χάνει άμεσα τη δόξα του Θεού, ενώ το σώμα έμμεσα λόγω της απώλειας της δόξας του Θεού από την ψυχή.

Η ένδυση του όλου ανθρώπου με την «καταστολή» της θείας δόξας παρέχει στον άνθρωπο την κατ' ενέργεια ένωσή του με τον Θεό¹⁸⁸. Μέσα

---

¹⁸⁶ Ἡθικὸς 1', β', 12-14, S.C. 122, σ. 184.

¹⁸⁷ Οπ. π. 1-4, σελ. 184.

¹⁸⁸ Σύμφωνα με τον Νέλλα, ο οποίος παρουσιάζει τη διδασκαλία του αγίου Ιωάννη του Δαμασκηνού, του Γρηγορίου Παλαμά και του αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτη για τους τρόπους ένωσης και κοινωνίας με τον Θεό, υπάρχουν τρεις τρόποι ένωσης: η «κατ' οὐσία», η «καθ' ὑπόσταση» και «κατ' ἐνέργεια». Η «κατ' οὐσία» ένωση αφορά

σε αυτό το ευνοϊκό για τους ανθρώπους υπαρξιακό πλαίσιο που τους προσέφερε η δόξα του Θεού και η τοποθέτησή τους στον άφθαρτο αισθητό Παράδεισο θα μπορούσαν, φυλάγοντας τις εντολές του Θεού και την εργασία των αγαθών εννοιών, «εις τελειότεραν [...] ἀνάγεσθαι κατὰ καιρὸν δόξαν τε καὶ ἀλλοίωσιν, πλησιάζοντες τῷ Θεῷ καὶ τὰς πηγαζούσαις ἀνγαῖς τῆς θεότητος»¹⁸⁹. Σε αυτή την πορεία προσέγγισης του Θεού και αύξησης της οικειότητας μαζί Του η ψυχή του ανθρώπου θα γινόταν ολοένα και πιο λαμπρή και το σώμα του ολοένα και πιο πνευματικό¹⁹⁰.

Ο Συμεών προκαλεί τους ακροατές του να φανταστούν «ὅποιαν δὲ ζωὴν καὶ διαγωγὴν ἔχειν ἐν ἀφθάρτῳ κόσμῳ ἄφθαρτοι διατηρούμενοι καὶ ἀθάνατοι, ἀναμάρτητον δηλονότι καὶ ἄλυπον, ἀμέριμνόν τε καὶ ἄμοχθον

μόνο τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδας. Η υποστατική ένωση πραγματοποιήθηκε στο πρόσωπο του Χριστού, όπου ενώθηκε η θεία και ανθρώπινη φύση. Ως προς δε την «κατ'ἐνέργεια ἔνωση» ο Νέλλας συμπεραίνει ότι «χαρίστηκε στὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν «κατ'εἰκόνα» δημιουργία του». Η ένωση αυτή, συνεχίζει, δεν είναι πλήρης, διότι δεν καταργεί την απόσταση ανάμεσα στη θεία και ανθρώπινη φύση, αλλά απλώς τη γεφυρώνει. Η κατ' ἐνέργεια ἔνωση Θεού και ανθρώπου προετοιμάζει και οδηγεί όμως την υποστατική ένωση του ανθρώπου με το Θεό εν Χριστώ. Η υποστατική αυτή ένωση είναι πλήρης και τελική και είναι ουσιαστικά η ομοίωση και ένωση με το Θεό, βλ. Π. ΝΕΛΛΑΣ, *Ζῶν θεούμενον...*, ὄπ. π., σελ. 32-33. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο Συμεών με την αναφορά του στην «καταστολή τῆς θείας δόξας» συνδέει την κατ'ἐνέργεια ἔνωση του ανθρώπου με τον Θεό όχι με αυτή καθαυτή την εικόνα του Θεού στον άνθρωπο, την νοερά ψυχή, αλλά με την κατάσταση της νοεράς ψυχῆς, στην οποία εισέρχεται ο άνθρωπος κατά την ένδυσή του με την στολή της θείας δόξας, δηλαδή με την έναρξη του «καθ'ομοίωσιν». Για τον Συμεών ο άνθρωπος φέροντας τη δόξα του Θεού αρχίζει να ομοιάζει με τον Θεό και σταδιακά οδηγείται στην κατά χάριν ένωση μαζί Του. Ακολουθώντας την ορθόδοξη παράδοση ο Συμεών βεβαιώνει ότι ο Αδάμ είδε τον Θεό πριν τη διάπραξη της αμαρτίας. Η διδασκαλία του διαφοροποιείται από τον Ωριγένη, για τον οποίο η πρώτη κίνηση της δημιουργίας ήταν η επανάσταση, και ακολουθεί τον Μάξιμο τον Ομολογητή και τη βυζαντινή παράδοση, σύμφωνα με τους οποίους ο Θεός έθεσε δίπλα Του δυναμικά και διαφορετικά όντα ως προς το ότι αλλάζουν και κινούνται προς Αυτόν, βλ. J. MEYENDORFF, *Initiation à la théologie byzantine. L'histoire et la doctrine*, Paris, Cerf, 1975, σελ. 78.

¹⁸⁹ Ἠθικός 1, α', 57-61, S.C.122, σ. 176-178.

¹⁹⁰ Ὁπ. π., 61-63, σ. 178: «τὴν μὲν ψυχὴν λαμπροτέραν ἑκάστου γίνεσθαι, τὸ δὲ αἰσθητὸν καὶ ὑλῶδες σῶμα εἰς ἄυλον καὶ πνευματικὸν ὑπὲρ αἰσθησιν πᾶσαν μεταποιεῖσθαι τε καὶ μεταβάλλεσθαι». Η αναγωγή του ανθρώπου εις τελειότερη δόξα και αλλοίωση κατά τον Συμεών γίνεται αντιληπτή ως αύξηση της λαμπρότητας της ψυχῆς και ως μεταποίηση και μεταβολή του υλικού σώματος σε πνευματικό σώμα.

διανύοντες βίον»¹⁹¹ περιγράφοντας έτσι την υπαρξιακή «κατὰ φύσιν» κατάσταση που προσφέρει η «καταστολή» της δόξης του Θεού στους ανθρώπους. Εμμέσως υποδηλώνει τη δυνατότητα ομοίωσης με τον Θεό από την παρούσα ζωή, τον ιστορικό χρόνο που κατά το παρελθόν ο άνθρωπος ήταν ντυμένος με τη δόξα του Θεού και ομοίαζε μαζί Του.

Επειδή, όμως, ο άνθρωπος έχοντας σώμα είναι και χοϊκός, έλκει δηλαδή, την καταγωγή του και από τη γη, η διατήρηση της «καταστολής» και θείας δόξας και των εξ αυτής αγαθών, όπως η αθανασία, η συνάμιλλα και από κοινού εξύμνηση του Θεού με τους αγγέλους, η δεκτικότητα των θείων ελλάμψεων, η νοερή θέα του Θεού και η ακρόαση των φωνών του Θεού, απαιτεί την εκ μέρους του ανθρώπου εργασία και διαφύλαξη της εντολής του Θεού, «Τίνα τρόπον; Ἴνα, ἕως ἄν ταύτην φυλάσσοι καὶ ἐν ταύτῃ ἐργάζοιτο, ἀθάνατος διαμένη καὶ αἰδίως τοῖς ἀγγέλοις συναμιλλᾶται καὶ σὺν αὐτοῖς ἀενάως τὸν Θεὸν ἀνυμνῇ καὶ δέχεται τὰς ἐκεῖθεν ἐλλάμψεις καὶ Θεὸν ὄρᾳ νοερῶς καὶ τῶν ἐκείνου ἐπακούῃ θείων φωνῶν»¹⁹².

Η θεία δόξα που δημιούργησε την οικειότητα του ανθρώπου με τον Θεό δεν αποτελούσε ιδιότητα της φύσης και της ουσίας του ανθρώπου, αλλά δόθηκε στον άνθρωπο ως «ἄνωθεν ἀξίωμα»¹⁹³, ως δώρο. Για τον Συμεών η διατήρηση του ενδύματος της «καταστολής» της θείας δόξας και η παραμονή του ανθρώπου στον Παράδεισο δεν είναι μια κατάσταση που απορρέει από τις ψυχοσωματικές φυσικές δυνατότητες του ανθρώπου, δεδομένου ότι ο τελευταίος είναι ὁ ἐκ γῆς χοϊκός, αλλά συνιστά μια κατά συνθήκη (υπό όρους) πνευματική κατάσταση στην οποία έθεσε τον ψυχοσωματικό άνθρωπο ο δημιουργός του Θεός. Η συνθήκη αυτή δεν είναι άλλη από τη συνεχή εργασία και διαφύλαξη της εντολής του Θεού να μη φάει από το ξύλο της ζωής, συνθήκη που θα εξασφάλιζε στον πρώτο άνθρωπο τον πνευματικό τρόπο υπάρξεως και την παραμονή του στην κατάσταση της αθανασίας και αἰδίου ζωής που του πρόσφερε ο δημιουργός του.

---

¹⁹¹ Όπ. π., 50-57, σ. 176.

¹⁹² Ἡθικός 13, 34-38, S.C. 129, σ. 402.

¹⁹³ Ἡθικός 6, 409-411, S.C. 129, σ. 148-150: «ἀπαράβατος φυλακή τῆς εἰκόνος καὶ τοῦ ἄνωθεν ἀξιώματος».

Για τον Συμεών η τήρηση των εντολών του Θεού οδηγεί στη διαφύλαξη της εικόνας Του και της χάριτος του Αγίου Πνεύματος «ἀπαράβατος φυλακὴ τῆς εἰκόνοσ καὶ τοῦ ἄνωθεν ἀξιώματος»¹⁹⁴. Αντίθετα, με την εφάμαρτο ζωή ο άνθρωπος δεν χάνει το «κατ'εἰκόνα», αλλά το θείο αξίωμα, τη χάρη του Αγίου Πνεύματος και «ὄπερ διὰ τῆς ἐφάμαρτου ζωῆς ἀπώλεσε, θεῖον ἀξίωμα»¹⁹⁵, τη δόξα του Θεού και την ἀφθαρτη καταστολή του σώματος «εὐθύς ἐγυμνώθη τῆς ἀφθάρτου καταστολῆς καὶ δόξης καὶ τῆς φθορᾶς γυμνότητα ἐνεδύσατο»¹⁹⁶.

1.1.4. Οι ὅροι «ψυχὴ» και «πνεῦμα» και η σχέση τους κατά τον Συμεών

Ο Συμεών χρησιμοποιεῖ τους ὅρους «ψυχὴ» και «πνεῦμα» ἄλλοτε με ταυτόσημο και ἄλλοτε με διαφορετικό εννοιολογικό περιεχόμενο. Συνεπώς κρίνουμε ἀπαραίτητο να προσεγγίσουμε το εννοιολογικό περιεχόμενο των ὀρων αυτών και τη σχέση που πιθανόν να ἔχουν.

Εἰδικότερα, ο Συμεών ακολουθώντας την Αγία Γραφή χρησιμοποιεῖ τον ὄρο πνεῦμα αποδίδοντάς τον στον Τριαδικό Θεό και σε κάθε ἕνα πρόσωπο ἢ ὑπόσταση της Αγίας Τριάδος¹⁹⁷. Ἰδιαίτερος ὁμως χρησιμοποιεῖ τον ὄρο Πνεῦμα για να δηλώσει το Ἅγιο Πνεῦμα συνοδευόμενο ἀπό το ἄρθρο «τὸ» και ἀπό ἐπίθετα ὅπως «ἅγιον»¹⁹⁸, «θεῖον»¹⁹⁹, «συνετίζον»²⁰⁰, «πανάγιον»²⁰¹, «ζωοποιόν»²⁰², κ. ἄ. Η ἐπισήμανση του Συμεών ὅτι κάθε ὑπόσταση ἢ πρόσωπο της Αγίας Τριάδος δηλώνεται στην Αγία Γραφή με

¹⁹⁴ Το ἴδιο.

¹⁹⁵ Κατήχησις 30, 139-140, S.C. 113, σ. 204.

¹⁹⁶ Ἡθικός 1, β', 12-14, S.C. 122, σ. 184.

¹⁹⁷ Θεολογικός 3, 93-111, S.C. 122, σ. 160-162. Βλ. και ὀπ. π., 117-128, σ. 162: «“Πνεῦμα” φησὶν “ὁ Θεός”, τοῦτο δὲ καὶ ὁ Υἱός, ὡσπερ εἴρηται. Εἰ οὖν “ὁ Θεός πνεῦμά ἐστι” καὶ “τὸ πνεῦμα ὁ Κύριος” καὶ ὁ Κύριος πνεῦμα παρὰ τῆς θείας καλεῖται Γραφῆς, ἐν πνεῦμά ἐστιν ἐν τρισὶ προσώποις εἴτ' οὖν ὑποστάσει γνωριζόμενον ὁ Θεός (καθὼς ἔφη τοῦτο παραδηλῶν ὁ Υἱός “ἐν”), ἰσοδύναμον, ὁμόθρονον, ὁμοφυές, ὁμοούσιον. Ταῦτα διὰ τοῦτο οὕτως εἴρηται πνεῦμα ἕν, ἵνα μηδεμίαν ἀνισότητα ὑπεροχῆς ἢ ὑφέσεως ὑπολάβῃς ἐν τοῖς τρισὶ τῆς Τριάδος προσώποις, μήτε μὴν ὅλως καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐν αὐτοῖς χωρισμόν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὅπως διὰ μόνων τῶν ὀνομάτων τὰ πρόσωπα, αὐτὰς δὴ τὰς ὑποστάσεις, ἐκδιδαχθῆς, εἴρηται».

¹⁹⁸ Θεολογικός 1, 97-98, S.C. 122, σ. 104.

¹⁹⁹ Θεολογικός 2, 83, S.C. 122, σ. 136.

²⁰⁰ Ὀπ. π., 38, σ. 132.

²⁰¹ Θεολογικός 3, 3-4, S.C. 122, σ. 154.

²⁰² Θεολογικός 2, 108, S.C. 122, σ. 138.

τον όρο πνεῦμα αποσκοπεί κυρίως στο να τονίσει το «*ισοδύναμον, όμόθρονον, όμοφυές, όμοούσιον*», των τριών προσώπων ή υποστάσεων²⁰³. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών φαίνεται να προβάλλει στην ταυτόσημη ονομασία του Πατέρα, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος με τον όρο πνεῦμα, τη μια θεία φύση και ουσία των τριών αχώριστων και ομοούσιων υποστάσεων της Αγίας Τριάδος²⁰⁴. Ως εκ τούτου, όσοι λαμβάνουν το Πνεῦμα του Δεσπότου και Θεού, του Χριστού, γίνονται συμμετοχοί κατά χάριν της θεότητας και της ουσίας του Χριστού²⁰⁵.

Επιπροσθέτως, ο Συμεών, χρησιμοποιεί τον όρο πνεῦμα και για τις ψυχές των ανθρώπων. Οι ψυχές των ανθρώπων ονομάζονται πνεύματα κατά αναλογία με το Πνεῦμα του Θεού, «*Πνεῦμα Θεοῦ τὸ πανάγιον Πνεῦμα, πνεύματα λέγονται καὶ ἡμῶν αἱ ψυχαί*»²⁰⁶. Όπως το Άγιο Πνεῦμα είναι Πνεῦμα Θεού, μια εκ των τριών αχώριστων και ομοούσιων υποστάσεων Του, έτσι και η ψυχή για τον Συμεών ονομάζεται πνεῦμα. Η ψυχή ως πνεῦμα αποτελεί την ουσία της νοεράς ψυχής και εμφανίζεται ως ένα εκ των τριών μερών της. Ο Συμεών εξηγώντας τη σχέση μεταξύ της ψυχής, του νου και του λόγου χρησιμοποιεί τον όρο πνεῦμα για να δηλώσει την ψυχή. Έτσι, ενώ ο λόγος βρίσκεται όλος μέσα στον νου, το πνεῦμα, η ψυχή, υπάρχει και στα δύο και στον νου και στον λόγο αδιαιρέτως και ασυγχύτως²⁰⁷. Ως εκ τούτου χρησιμοποιεί ευρέως την αντιθετική σχέση σώματος – πνεύματος²⁰⁸, σάρκας – πνεύματος ²⁰⁹. Ενώ το σώμα ανήκει στον υλικό κόσμο και είναι υλικό, αισθητό και θνητό, το

²⁰³ Θεολογικός 3, 117-128, S.C. 122, σ. 162.

²⁰⁴ Ἡθικός 1, ι', 26-38, S.C. 122, σ. 254.

²⁰⁵ Όπ. π., γ', 82-84, σ. 202. Ο Συμεών αναφέρεται στο μυστήριο της σωτηρίας διά της ενανθρώπισης και σταύρωσης του Ιησού Χριστού στο οποίο μπορεί να μετέχει προσωπικά κάθε άνθρωπος. Έτσι, η αναφορά του στην συμμετοχή στην ουσία του Χριστού δηλώνει τη συμμετοχή των ανθρώπων όχι στη θεία ουσία του Υιού του Θεού, αλλά στην ουσία του θεωμένου σώματος του Χριστού συμπληρώνοντας επεξηγηματικά «*ἐσθίοντες δὲ τὴν παναμώμητον αὐτοῦ σάρκα*».

²⁰⁶ Θεολογικός 3, 178-180, S.C. 122, σ. 166.

²⁰⁷ Θεολογικός 2, 118-121, S.C. 122, σ. 138: «*ἐπειδὴ καὶ ἐν ὄλῳ τῷ ἐνυπάρχοντί σοι νῶ, ἴν' ἐκ τῶν κατὰ σὲ τὰ ὑπὲρ σὲ μυσταγωγούμενος τῆς εἰκόνος μὴ ἐπιλάθη, ἥς πρὸς αὐτοῦ ἠξιώθης, ὅλος ὁ λόγος ἐστὶ καὶ τὸ πνεῦμα ἐν τοῖς δυσὶν ἢ ψυχή ἀδιαιρέτως, ἀσυγχύτως*».

²⁰⁸ Κατήχησις 25, 85-92, S.C. 104, σ. 56. Βλ. και Κατήχησις 22, 157-161, S.C. 104, σ. 376, Κατήχησις 6, 162-178, S.C. 104, σ. 28 . Κατήχησις 12, 6-13, S.C. 104, σ. 168-170.

²⁰⁹ Ἡθικός 9, 178, S.C. 129, σ. 232. Βλ. και Ὑμνος 51, 111, S.C. 196, σ. 192. Πρβλ. και Ὑμνος 21, 174-178, S.C. 174, σ. 144 . Ἡθικός 6, 138-145, S.C. 129, σ. 130.

πνεύμα–ψυχή ανήκει στον πνευματικό κόσμο και είναι άυλο, υπεραίσθητο και αθάνατο.

Ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο *νοερά ψυχή* αναφερόμενος και στα τρία μέρη ή δυνάμεις της ψυχής, ενώ όταν αναφέρεται αποκλειστικά είτε στο ένα εκ των τριών μερών - δυνάμεων της νοεράς ψυχής, την ψυχή²¹⁰, είτε στην ουσία της ψυχής, του νου και του λόγου χρησιμοποιεί τους συνώνυμους όρους *ψυχή* και *πνεύμα*. Για τον Συμεών, η νοερά ψυχή του ανθρώπου είναι όλη πνεύμα και έχει τρία ενυπόστατα μέρη το πνεύμα–ψυχή, τον νου και τον λόγο. Έτσι, το πνεύμα που βρίσκεται από κοινού και στον νου και στον λόγο, ως το πνεύμα που ενοικεί στον άνθρωπο, ονομάζεται και «πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐνοικοῦν ἐν αὐτῷ»²¹¹. Επίσης, ο Συμεών αναφερόμενος στην αδυναμία του ανθρώπου να γνωρίζει τους λογισμούς άλλων ανθρώπων ή τις ορμές, τις στάσεις και την ενδιάθετη κατάσταση των ζώων επαναλαμβάνει το εδάφιο από την *1 Κορινθίους 2.11*, στο οποίο ο Χριστός δηλώνει ότι μόνο το πνεύμα του ανθρώπου που ενοικεί σε αυτόν μπορεί να γνωρίζει τα του ανθρώπου²¹².

Η ψυχή για τον Συμεών είναι πνεύμα, αποτελεί δηλαδή το πνευματικό στοιχείο του ανθρώπου, την πνευματική φύση και ουσία του, στην οποία πρέπει να καθυποταχθεί η σάρκα, η υλική του φύση²¹³. Η σάρκα λόγω της φυσικής επιθυμίας επαναστατεί κατά του πνεύματος και πολεμά την ψυχή²¹⁴. Ο Θεός κατά την ενανθρώπησή Του θέλησε να σώσει το πνεύμα – το πνευματικό στοιχείο του ανθρώπου – γι'αυτό και ενώθηκε με την νοερά ψυχή, ώστε και το πνεύμα (την ψυχή ως την πνευματική φύση του ανθρώπου) να σώσει και τη σάρκα να αθανατίσει²¹⁵. Ο Συμεών, επιπλέον, αναφερόμενος στη σωτηρία του ανθρώπου ως δωρεά του Θεού και όχι ως

---

²¹⁰ Θεολογικός 2, 118-124, S.C. 122, σ. 138: «Τοῦτο γὰρ ἡ εἰκὼν καὶ τοῦτο πεπλουτήκαμεν ἄνωθεν τὸ ἀφομοιωθῆναι Θεῷ τῷ Πατρὶ καὶ τὴν εἰκόνα φέρειν τοῦ γεγεννηκότος καὶ κτίσαντος».

²¹¹ Ἠθικός 5, 205-207, S.C. 129, σ. 94.

²¹² Το ίδιο.

²¹³ Ἠθικός 11, 692-695, S.C. 129, σ. 378: «Διὰ δὴ τοῦτο σπουδάσωμεν ποιμᾶναι μᾶλλον πρότερον καλῶς ἑαυτοὺς ὡς Χριστοῦ ποίμνιον, ὡς βασιλείον ἱεράτευμα, καὶ καθυποτάξαι τὴν σάρκα τῷ πνεύματι, ἵνα μὴ τὸ κρεῖττον ἐν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ χείρονος ἐκνικᾶται».

²¹⁴ Κατήχησις 12, 203-211, S.C. 104, σ. 184.

²¹⁵ Ἠθικός 6, 143-145, S.C. 129, σ. 130: «ψυχῇ νοερᾷ μίγνυται διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὡς ποὺ τις ἔφη, ἵνα καὶ τὸ πνεῦμα σώσῃ καὶ τὴν σάρκα ἀθανατίσῃ».

αποτέλεσμα των «ἔργων τῆς δικαιοσύνης», των ασκητικῶν πράξεων, ὅπως ἡ νηστεία, ἡ χαμευνεία, κ.ά., αντιπαραβάλλει τὸ σῶμα, τὸ υλικὸ στοιχείο τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖο ταπεινῶνουν, ἀδυνατίζουν καὶ εξασθενοῦν οἱ ασκητικὲς πράξεις, με τὸ πνεῦμα, τὴν ψυχὴ, τὸ ὁποῖο θέλει ὁ Θεὸς νὰ εἶναι συντετριμμένο²¹⁶.

Τὸ πνεῦμα γιὰ τὸν Συμεῶν εἶναι ἡ δωρεὰ τοῦ Κυρίου με τὴν ὁποία παράγεται ζωὴ καὶ δημιουργοῦνται ἔμψυχα ζῶα²¹⁷. Τὸ πνεῦμα εἶναι ἡ βάση τῆς ζωῆς καὶ ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς. Ὄπου ὑπάρχει ζωὴ ὑπάρχει πνεῦμα καὶ ὅπου ὑπάρχει πνεῦμα ὑπάρχει ἔμψυχο ζῶο. Ἔτσι, ὁ Συμεῶν χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο πνεῦμα καὶ γιὰ τὶς ψυχῆς τῶν ἀλόγων ζῶων²¹⁸.

Ὡστόσο, ὁ Συμεῶν, ἀν καὶ χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο πνεῦμα γιὰ τὸν Θεό, τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, τοὺς ἀγγέλους²¹⁹ καὶ γιὰ τὰ ἀλόγα ζῶα, τονίζει ὅτι τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀκτιστό, ἐνῶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν κτισμάτων που ἔχουν πνεῦμα εἶναι κτιστό²²⁰, γιὰτί εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ. Πρὶν τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, ορατοῦ καὶ ἀόρατου, ὑπῆρχε μόνο πνεῦμα φωτοειδές, παντοδύναμο καὶ ἄυλο, ὁ Θεός²²¹. Τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διαφέρει ἐντελῶς ἀπὸ τὸ πνεῦμα που ἔχουν οἱ ἄγγελοι, οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἀλόγα ζῶα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ με αὐτά. Τὰ κτιστά πνεύματα εἶναι πνεύματα λειτουργικὰ καὶ δουλικὰ, ἐνῶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἶναι δεσποτικόν, παντοῦργόν καὶ θεῖόν²²². Τὸ

²¹⁶ Ἡθικὸς 8, 166-183, S.C. 129, σ. 214. Βλ. καὶ Ἡθικὸς 11, 695-703, S.C. 129, σ. 378-380.

²¹⁷ Ὑμνος 35, 107-123, S.C. 174, σ. 448.

²¹⁸ Ὑμνος 30, 190-193, S.C. 174, σ. 354. Βλ. καὶ Ὑμνος 44, 55-60, S.C. 196, σ. 74.

²¹⁹ Ἡθικὸς 1, ε', 30-48, S.C. 122, σ. 214-216.

²²⁰ Ὑμνος 42, 113-125, S.C. 196, σ. 46: «Ἐστὶ Θεὸς γὰρ ἀκτιστός, ἡμεῖς κτιστοὶ δὲ πάντες, / ἐκεῖνος πέλει ἀφθαρτός, ἡμεῖς φθαρτοὶ καὶ κόνις, / ἐκεῖνος πνεῦμα πέφυκεν, ὑπὲρ ἅπαν δὲ πνεῦμα / ὡς ποιητὴς πνευμάτων τε καὶ Δεσπότης ὑπάρχων, / ἡμεῖς σάρκες χοῖκαὶ καὶ γεώδης οὐσία, / ἐκεῖνος πάντων ποιητὴς, ἀναρχὸς ἀληπτός τε, / ἡμεῖς σκώληκες ὁμοῦ καὶ βόρβορος καὶ τέφρα / καὶ τίς ἰσχύσει ἐξ ἡμῶν τοῦτον ποτὲ ιδέσθαι / ἐξ οἰκείας δυνάμεως ἢ ἐνεργείας ὄλως, / εἰ μὴ αὐτὸς ἐκπέμψει Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ Θεῖον / καὶ δι' αὐτοῦ τῷ ἀσθενεῖ τῆς φύσεως παράσχη / ῥώμην, ἰσχὴν καὶ δύνάμιν καὶ ἱκανὸν ποιήσῃ / τὸν ἄνθρωπον τοῦ κατιδεῖν δόξαν αὐτοῦ τὴν θεῖαν;».

²²¹ Ὑμνος 38, 33-36, S.C. 174, σ. 468-470: «Οὐκ ἦν ἀήρ, καθάπερ νῦν, οὐκ ἦν σκότος οὐδ' ὄλως, / οὐ φῶς, οὐχ ὕδωρ, οὐκ αἰθήρ, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὄντων / 35 πνεῦμα δὲ μόνον ὁ Θεός, φωτοειδὲς εἰς ἅπαν, / ὁμοῦ τε παντοδύναμον καὶ ἄυλον ὑπῆρχεν».

²²² Ὑμνος 51, 70-74, S.C. 196, σ. 190: «Πῶς ὄλως ἔσται σύγκρισις σκιᾶς καὶ ἀληθείας, / ἢ πνεύματος λειτουργικοῦ καὶ δουλικοῦ, εἰπέ μοι, / πρὸς πνεῦμα τὸ δεσποτικὸν καὶ παντοῦργόν καὶ θεῖον, / τὸ στερεοῦν καὶ δυναμοῦν πᾶσαν κτιστὴν οὐσίαν;». Προβλ.

Πνεύμα του Θεού έχει την ιδιότητα να στερεώνει και να δυναμώνει κάθε κτιστή ουσία. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών δεν αφήνει κανένα περιθώριο στους ακροατές του να εκλάβουν το πνεύμα του ανθρώπου, την ψυχή, ως μέρος της θείας ουσίας του Θεού²²³.

Επιπλέον, με τον όρο πνεύμα, ο Συμεών δηλώνει το βιολογικό περιεχόμενο της αναπνοής, τον αέρα, με το οποίο αφενός ζωογονείται ο άνθρωπος και πεθαίνει, αν το στερηθεί²²⁴, αφετέρου πραγματώνεται ο έναρθρος λόγος²²⁵.

Περιγράφοντας το μέγεθος της οδύνης του μετανοούντος ανθρώπου ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο πνεύμα ζωής²²⁶, τόσο για τους ανθρώπους όσο και για τα ζώα, για να δηλώσει όλους τους ζωντανούς οργανισμούς²²⁷. Το πνεύμα ζωής για τον Συμεών είναι η ζώσα ψυχή, η ψυχή που ζει συνδεδεμένη με τον υλικό κόσμο. Η εκδήλωση της ζωής είναι ιδιότητα της ψυχής, του πνεύματος ζωής που έχουν όλοι οι ζωντανοί οργανισμοί μεταξύ αυτών και ο άνθρωπος.

Ο Συμεών χρησιμοποιεί επίσης τον όρο πνεύμα ζωής για να δηλώσει τη μία φύση και ουσία και των τριών μερών της νοεράς ψυχής του ανθρώπου: της ψυχής, του νου και του λόγου²²⁸. Το πνεύμα ζωής είναι η

και Κατήχησις 34, 206-210, S.C. 174, σ. 288 όπου αντιπαραβάλλει το πνεύμα δουλείας με το Πνεύμα νιοθεσίας.

²²³ Στον Ύμνο 44, 148-152, S.C. 196, σ. 80, ο Συμεών διακρίνει σαφώς την ψυχή ως πνεύμα από το Πνεύμα του Θεού: «Ο δὲ κτίστης τότε - πρόσχες, / ὅπερ μέλλω σοι ἐκφράσαι! - / Θεῖον ἀποστείλει Πνεῦμα / οὐ ψυχὴν σοι λέγω ἄλλην, / οἶαν ἔσχες, ἀλλὰ Πνεῦμα, / τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ σοι λέγω».

²²⁴ Θεολογικός 2, 150-152, S.C. 122, σ. 138.

²²⁵ Ὑμνος 31, 128-132, S.C. 174, σ. 394. Πρβλ. και Ὑμνος 47,23-24, S.C. 196, σ. 122.

²²⁶ Γεν. 7, 14-15.

²²⁷ Κατήχησις 23, 37-44, S.C. 113, σ. 16: «Πάντα ἄνθρωπον ὡς ἄγγελον μακαρίσει ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, καὶ τοὺς ὄντας καὶ τοὺς παρελθόντας καὶ τοὺς μήπω τὸν κόσμον γνωρίσαντας, καὶ πᾶν κτῆνος καὶ πᾶν ἐρπετὸν ἔρπον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πᾶν ὃ ἔχει πνεύμα ζωῆς μακαρίσει λέγων· “ Ὡς εὐλογημένα πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ποιηθέντα, ἐν χαρᾷ ψυχῆς καὶ ζωῆς αὐτῶν ἀπόνως διάγοντα, ἐγὼ δὲ μόνος φορτίῳ βαροῦμαι ἁμαρτημάτων καὶ πυρὶ κρίσεως κρίνομαι καὶ ὀδυνῶμαι μόνος ἐπὶ τῆς γῆς!”».

²²⁸ Θεολογικός 1, 225-239, S.C. 122, σ. 112-114: «ὅτι ὡσπερ τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον καὶ τὴν ψυχὴν καὶ αὐτὸν ἡμῶν τὸν ἐνδιάθετον λόγον ἐν τῇ πλάσει τοῦ σώματος ἡμῶν ἅμα παρήγαγε, - τὸ γὰρ εἶπεῖν ὅτι “ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς καὶ ἐγένετο αὐτῷ εἰς ψυχὴν ζῶσαν” δείκνυσιν ὅτι συνυπῆρχε τῇ ψυχῇ ὁ νοῦς ἡμῶν καὶ ὁ λόγος, μὴ

νοερά ψυχή, η εικόνα του Θεού στον άνθρωπο²²⁹. Το πνεῦμα ζωῆς αποτελεί για τον Συμεών τη φύση και ουσία της νοεράς ψυχής του ανθρώπου. Η ταύτιση της νοεράς ψυχής και του πνεύματος ζωῆς κατά τον Συμεών διαφραίνεται στην πλάση του ανθρώπου, κατά την οποία ο Θεός ενεφύσησε πνεῦμα ζωῆς στο σώμα και έγινε μέσα σε αυτό το σώμα ψυχή ζῶσα, ταυτόχρονα δηλαδή, ψυχή, νους και λόγος²³⁰. Είναι άξιο προσοχής ότι ενώ κάνει χρήση του Γεν. 2.7, εκφέρει το εδάφιο παραλλαγμένο ως προς τον όρο πνοή που αποδίδει με τον όρο πνεῦμα προσθέτοντας και τη λέξη αὐτῶ: «ἔπλασεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς καὶ ἐγένετο αὐτῶ εἰς ψυχὴν ζῶσαν»²³¹. Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή του Γεν. 2.7, το πνεῦμα ζωῆς ερχόμενο σε επαφή με το πρόσωπο του ανθρώπου μετατράπηκε μέσα στον άνθρωπο σε ψυχή ζῶσα ή νοερά ψυχή. Ως εκ τούτου το πνεῦμα ζωῆς είναι κτιστό, ενυπάρχει στον άνθρωπο και αποτελεί τη φύση και ουσία της ζῶσας και νοεράς ψυχής του, της ψυχής δηλαδή που ζει έχοντας νου και ενδιάθετο λόγο.

Σε άλλο σημείο των λόγων του ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο πνεῦμα ζωῆς ταυτίζοντάς το με τον λόγο τῆς ζωῆς «ὅς ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων», ο ἄρτος της ζωῆς, ο Κύριος²³². Ο άνθρωπος ο οποίος

προϋπάρξαντος ἑνὸς ἐξ αὐτῶν μηδὲ προϋποστάντος, ὡς ἐν ὄντων ἅμα τῶν τριῶν καὶ εἰς ἓν πνεῦμα ζωῆς δοθέντων ἡμῖν - ὡσπερ οὖν ἐν τούτοις οὐ προϋπήρξεν ἓν οὐδὲ προϋπέστη τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον, μιᾶς οὐσίας ὄντων καὶ φύσεως, οὕτως οὐδὲ ἐν τῇ ἀγία καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ὁμοτίμῳ Τριάδι προϋπήρξε τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον. Οὐδὲ γὰρ ἔσχε ποτὲ ὁ ποιητὴς τῆς εἰκόνας Θεός, τρισυπόστατος ὢν, προϋποστὰν τῶν τριῶν ἓν, ἀλλ' ἅμα τὰ τρία ἓν, ὁ Θεός, καὶ τὸ ἐν ὡσαύτως ἀεὶ τρία».

²²⁹ Ἠθικός 13, 31-33, S.C. 129, σ. 402: «Πλασθεὶς οὖν χοϊκὸς ἀπὸ τῆς γῆς καὶ πνεῦμα λαβὼν ζωῆς, ὁ ψυχὴν νοεράν καὶ εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ Λόγος καλεῖν».

²³⁰ Θεολογικός 1, 225-235, S.C. 122, σ. 112-114: «ὅτι ὡσπερ τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον καὶ τὴν ψυχὴν καὶ αὐτὸν ἡμῶν τὸν ἐνδιάθετον λόγον ἐν τῇ πλάσει τοῦ σώματος ἡμῶν ἅμα παρήγαγε, - τὸ γὰρ εἰπεῖν ὅτι “ἔπλασεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς καὶ ἐγένετο αὐτῶ εἰς ψυχὴν ζῶσαν” δείκνυσιν ὅτι συνυπήρχε τῇ ψυχῇ ὁ νοῦς ἡμῶν καὶ ὁ λόγος, μὴ προϋπάρξαντος ἑνὸς ἐξ αὐτῶν μηδὲ προϋποστάντος, ὡς ἐν ὄντων ἅμα τῶν τριῶν καὶ εἰς ἓν πνεῦμα ζωῆς δοθέντων ἡμῖν - ὡσπερ οὖν ἐν τούτοις οὐ προϋπήρξεν ἓν οὐδὲ προϋπέστη τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον, μιᾶς οὐσίας ὄντων καὶ φύσεως».

²³¹ Ὁπ. π., 228-230, σ. 112-114.

²³² Θεολογικός 2, 14-22, S.C. 122, σ. 130-132: «Τοῦ τοιοῦτου καθεύδοντος ἢ καρδία ἐγρήγορε καὶ ἐγρηγορότος οὐδέποτε τοῦ Θεοῦ καθ' οἷονδῆποτε τρόπον χωρίζεται καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Ἀπόστολος λέγει: “Ὁ κολλῶμενος τῇ γυναικὶ ἐν σῶμά ἐστι καὶ ὁ κολλῶμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνεύμα ἐστι”. “Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός καὶ τοὺς

με τη χάρη του Θεού ανοίγει το στόμα του, ελκύει πνεύμα ζωής, συνάπτεται με τον Θεό και αποτελεί με Αυτόν ένα πνεύμα. Τέλος, ο Συμεών με τον όρο πνεῦμα ζωῆς αναφέρεται και στο Άγιο Πνεύμα²³³.

Αν και, τόσο ο Ιησούς Χριστός όσο και το Άγιο Πνεύμα, δηλώνονται από τον Συμεών ως «πνεῦμα ζωῆς», εντούτοις ο Συμεών διακρίνει το Πνεύμα που δόθηκε στην Θεοτόκο Μαρία κατά την ενανθρώπιση του Κυρίου από το πνεύμα που δόθηκε στον άνθρωπο κατά τη δημιουργία του. Το Πνεύμα που δόθηκε στην Μαρία κατά την ενανθρώπιση του Κυρίου είναι «οὐσιωδῶς ἅγιον»²³⁴, «Πνεῦμα οὐσιωδῶς Θεοῦ»²³⁵ και παρέχει στην ψυχή την αιώνια ζωή, ενώ το πνεύμα που δόθηκε στον άνθρωπο κατά τη δημιουργία του είναι κτιστό πνεῦμα ζωῆς που μετατρέπεται σε νοερά ψυχή και καθιστά την ψυχή ζώσα. Έτσι, ο Συμεών στους λόγους του διακρίνει το πνεύμα του ανθρώπου από το Πνεύμα του Θεού και η διάκριση φαίνεται να είναι διάκριση ουσίας και ενέργειας. Το πνεύμα ζωῆς που έχει ως νοερά ψυχή ο άνθρωπος είναι ενέργεια του Πνεύματος της Αγίας Τριάδας. Ως εκ τούτου κατά την πλάση του ο άνθρωπος με το πνεύμα ζωῆς καταστάθηκε εικόνα του Θεού, ενώ κατά την ενανθρώπιση του Υιού του Θεού ο άνθρωπος στο πρόσωπο της Μαρίας ομοίασε στον Θεό.

Επιπλέον, όσον αφορά στον όρο ψυχή, αυτή εμφανίζεται στους λόγους του Συμεών με διαφορετικό περιεχόμενο. Κυρίως ο όρος ψυχή χρησιμοποιείται από τον Συμεών για τη δήλωση «τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου»²³⁶, της τριμερούς ψυχῆς: «Εἰ γὰρ τὸ κατ' εἰκόνα τοῖς πάθεσι μὴ συνέχεέ τε καὶ συνεζόφωσε, πρῶτον μὲν ἐπιγνοὺς ἐπίσταται ἑαυτὸν ὅτι δὴ ψυχὴν ζῶσαν καὶ ἐνυπόστατον παρὰ τοῦ κτίσαντος εἴληφεν, αὕτη δὲ τριμερῆς ἐστὶ, νοῦν καὶ λόγον τὰ συνεπόμενα ἔχουσα»²³⁷. Πρόκειται για την αθάνατη χάρη που έδωσε ο Θεός στον άνθρωπο κατά τη δημιουργία του και το ένα εκ των δύο συστατικῶν του ανθρώπου. Στην περίπτωση αυτή, ο όρος ψυχή παραπέμπει συνολικά στο πνευματικό στοιχείο του

προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν". Τοιγαροῦν καὶ ὁ οὕτω συναφθεὶς πνευματικῶς τῷ Θεῷ, ὥστε ἐν πνεύμα γενέσθαι μετ' αὐτοῦ, ἀμαρτάνειν οὐ δύναται». Βλ. και ὀπ. π., 57-62, σ. 134.

²³³ Θεολογικός 3, 49, S.C. 122, σ. 156.

²³⁴ Ἠθικός 2, ζ', 210-215, S.C. 122, σ. 380-382.

²³⁵ Ὀπ. π., 154, σ. 376.

²³⁶ Θεολογικός 3, 200-202, S.C. 122, σ. 168. Βλ. και Ἠθικός 1, ι', 94, S.C. 122, σ. 258.

²³⁷ Θεολογικός 2, 73-76, S.C. 122, σ. 136.

ανθρώπου, στην πνευματική ουσία του διττού ανθρώπου και συμπεριλαμβάνει τον νου και τον λόγο ως ενυπόστατα της ψυχής. Η ψυχή δημιουργείται από την πνοή, το πνεύμα ζωής που ενεφύσησε ο Θεός στο πρόσωπο του ανθρώπου κατά τη δημιουργία του²³⁸.

---

²³⁸ Ο Συμεών αναφερόμενος στην ενσάρκωση του Θεού Λόγου και στη συγγένεια που έχουν οι άγιοι με την Παρθένο Μαρία βρίσκει την ευκαιρία να ταυτίσει την πνοή κατά τη δημιουργία του ανθρώπου με την ψυχή: «Συγγενεῖς δὲ αὐτῆς τρισσῶς οἱ ἅγιοι εἰσι· καθ' ἓνα μὲν τρόπον ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ καὶ τῆς αὐτῆς πνοῆς εἴτ' οὖν ψυχῆς συγγένειαν ἔχουσι», *Ἠθικός 1, ι', 175-177, S.C. 122, σ. 264*. Ο Συμεών με βάση τη διδασκαλία του για τη διάκριση του άκτιστου πνεύματος του Θεού από το κτιστό πνεύμα του ανθρώπου προχωρά με ασφάλεια στην ταύτιση του πνεύματος ζωής ή της πνοῆς που υπάρχει μέσα στον άνθρωπο με την ψυχή χωρίς να υπονοεί την ταύτιση του πνεύματος του Θεού και της ψυχῆς παραμένοντας πιστός στην προγενέστερη από αὐτὸν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία που δηλώνει «μηδεὶς ὑπονοεῖτω, ὅτι τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἐνεφύσησεν ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἐκεῖνο ἐγένετο ψυχὴ· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο ψυχὴν ἐδημιούργησεν ... λογικὴν καὶ νοερὰν ... (ἦτις) ἀείζωος ὑπάρχει καὶ ἀτελεύτητος», *ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Περὶ ὄρων, ζ', (P.G. 28, 545-548)*. Πρὸβλ. *ΔΙΟΔΩΡΟΥ ΤΑΡΣΟΥ, Ὑπομνήματα εἰς τὴν Γένεσιν, P.G. 33, 1565* καὶ *ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Κατὰ Ἀνθρωπομορφιτῶν, 2, P.G. 76, 1081*. Με τον τρόπο αυτό, ωστόσο, ο Συμεών δηλώνει την άκτιστη θεία ενέργεια, η οποία αν και δεν καθίσταται αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ψυχὴ του ανθρώπου, ὑπάρχει μέσα στον άνθρωπο ὡς αἰτία ἐνός ἀποτελέσματος. Πρὸβλ. τον ἅγιο *ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΠΑΛΑΜΑ, Κεφάλαια ἑκατὸν πενήκοντα, 24, (Συγγρ., τόμ. Ε', σελ. 48)*, ο οποίος τονίζει χαρακτηριστικά «μὴ τὸ πᾶν σχεῖν (τὸν ἄνθρωπον) ἐκ τῆς ὕλης ταύτης καὶ τοῦ κατ' αἴσθησιν κόσμου, καθάπερ τᾶλλα τῶν ζῶων ἀλλὰ τὸ σῶμα μόνον· τὴν δὲ ψυχὴν ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων, μᾶλλον δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δι' ἐμφυσήματος ἀπόρρητου ὡς μέγα τι... ἀποτέλεσμα», τον *Αγ. ΚΥΡΙΛΛΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Ἡ Βίβλος τῶν θησαυρῶν, 34, P.G. 75, 584D-585A*: «Τὴν ἀνθρώπου ποίησιν καὶ τὴν εἶναι πάροδον ἐξηγούμενος ὁ μακάριος Μωσῆς, εἰληφέναι τὸν Θεὸν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς δισχυρίζεται, καὶ πλάσαι μὲν τῆ παντουργῶ δυνάμει τὸ ὀρώμενον δὴ τοῦτο τοῦ σώματος σχῆμα, ἐμφυσηται δὲ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς· ὡς γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Τὸ δοθὲν τοιγαροῦν ἐμφύσημα θεῖον τῷ πεπλασμένῳ, οὐκ αὐτὴν εἶναι φαμεν τὴν ψυχὴν (ἢ γὰρ ἂν ἄτρεπτος ἦν, ὡς ἐκ τοιαύτης προελθοῦσα φύσεως), ἀλλὰ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετουσίαν ἐντεθεῖσαν ἐξ ἀρχῆς τῆ ἀνθρωπεΐα ψυχῆ. Πᾶσα γὰρ ἡ τελειότης τοῖς πεποιημένοις διὰ τοῦ Πνεύματος, ὅθεν καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ τὸ τεχνηθὲν ἐποιήθη ζῶον, ὡς διὰ τῆς μετουσίας τοῦ Πνεύματος, πρὸς αὐτὸν μεμορφωμένον», καὶ τον *ΙΩΑΝΝΗ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ, Ὁμιλία εἰς τὴν Γένεσιν, P.G., 53, σελ. 104*: «Ἀλλὰ μηδεὶς ὑπονοεῖτω ὅτι τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἐνεφύσησεν ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἐκεῖνο ἐγένετο ψυχὴ· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο ψυχὴν ἐδημιούργησεν».

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η έμμεση απόδοση του όρου *ύλικό πνεῦμα* στον διάβολο. Σε ένα απόσπασμα του έργου του ο Συμεών φαίνεται να συνδυάζει τον όρο *ύλικό πνεῦμα* με τον διάβολο. Ο διάβολος ως αντικείμενος, ως εχθρός του ανθρώπου, μαζί με τα πνεύματα πονηρίας του υποβάλλει στον άνθρωπο αναρίθμητες πανουργίες και ενέδρες²³⁹ μέσω των οποίων επικυριαρχούν της ψυχής είτε ανάγοντάς την σε ύψη υπερηφανείας είτε καταποντίζοντάς την σε *χάος ἀβύσσου ἀμαρτίας*²⁴⁰. Τα πνεύματα πονηρίας εισέρχονται στον άνθρωπο και ενοικούν μέσα του μαζί με το υλικό πνεῦμα²⁴¹.

Ωστόσο, ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο ψυχή και για την υποστατική διάκριση του ενός εκ των τριών μερών της ψυχής²⁴². Στις περιπτώσεις αυτές, ο όρος ψυχή ταυτίζεται με το πνεῦμα και αναφέρεται στη μια εκ των τριών υποστάσεων της τριμερούς ψυχής, διακρίνοντάς την από τον νου και τον ενδιάθετο λόγο²⁴³. Είναι χαρακτηριστικό το παρακάτω απόσπασμα σύμφωνα με το οποίο το πνεῦμα-ψυχή ενυπάρχει αδιαιρέτως και ασυγχύτως μέσα στον νου και τον λόγο: «ἐπειδὴ καὶ ἐν ὄλῳ τῷ ἐνυπάρχοντί σοι νῶ, ἴν' ἐκ τῶν κατὰ σέ τὰ ὑπὲρ σέ μυσταγωγούμενος τῆς εἰκόνας μὴ ἐπιλάθῃ, ἥς πρὸς αὐτοῦ ἠξιώθῃς, ὅλος ὁ λόγος ἐστὶ καὶ τὸ πνεῦμα ἐν τοῖς δυσὶν ἢ ψυχῇ ἀδιαιρέτως, ἀσυγχύτως. Τοῦτο γὰρ ἡ εἰκὼν καὶ τοῦτο πεπλουτήκαμεν ἄνωθεν τὸ ἀφομοιωθῆναι Θεῶ τῷ Πατρὶ καὶ τὴν εἰκόνα φέρειν τοῦ γεγεννηκότος καὶ κτίσαντος»²⁴⁴.

Ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο ψυχή συνδυασμένο με κατηγορούμενα με σκοπό αφενός μεν να δηλώσει τις ενέργειες και την ποιοτική κατάσταση της ψυχής, αφετέρου δε να διακρίνει και να παραθέσει τις ιδιότητες της ψυχής. Έτσι με κατηγορούμενα όπως:

---

²³⁹ Κατήχησις 7, 292-295, S.C. 104, σ. 70.

²⁴⁰ Κεφάλαια 1, κεφ. 46, S.C. 51b, σ. 64. Πρβλ και Κατήχησις 18, 207-211, S.C. 104, σ. 282.

²⁴¹ Κατήχησις 4, 388-396. S.C. 96, σ. 346.

²⁴² Θεολογικός 1, 183-186, S.C. 122, σ. 110: «Οὐδαμῶς, εἰ μὴ ὅσον πάντως ὁ ποιητὴς αὐτὸς τῶν ποιηθέντων ἐκάστῳ, ὡσπερ δὴ πνοὴν καὶ ζωὴν, ψυχὴν τε καὶ νοῦν καὶ λόγον χαρίζεται, οὕτω καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶσιν φιλανθρώπως καὶ καθ' ὅσον συμφέρει δωρήσεται».

²⁴³ Ὅπ. π., 217-239, σ. 112-114.

²⁴⁴ Θεολογικός 2, 118-124, S.C. 122, σ. 138.

αὐθάδης και τολμηρά²⁴⁵, ἀναίσχυντη²⁴⁶, ἄπληστη²⁴⁷, φιλόθεη²⁴⁸..... δηλώνει τις ενέργειες της ψυχής και με κατηγορούμενα ὅπως: ζῶσαν και ἐνυπόστατον²⁴⁹, νοεράν²⁵⁰, λογικὴν τε και νοεράν και ἀθάνατον²⁵¹ δηλώνει τις ιδιότητες της ψυχής.

Πέραν αυτών, ο Συμεών κάνει χρήση του ὄρου ψυχή ὅταν μιλά για τη ζωή του ανθρώπου. Ἐτσι ο Ἰησοῦς Χριστός ἔδωσε την ψυχή του, δηλαδή την ζωή του υπέρ των αμαρτωλῶν²⁵² και πέθανε²⁵³. Βαδίζοντας τον ἴδιο δρόμο, οι θεοφόροι πατέρες και διδάσκαλοι ἔδωσαν τη ζωή τους υπέρ της Καθολικής και Αποστολικῆς Εκκλησίας²⁵⁴, ενώ το ἴδιο πνεῦμα αυτοθυσίας εμφανίζουν και οι ἅγιοι, οι οποίοι επίσης δεν φεΐδονται τη ζωή τους²⁵⁵.

Και τα ζῶα για τον Συμεών ἔχουν ψυχή, η οποία ὁμως ενώ ἔχει ορμές, στάσεις και ενδιαθέτον κατάστασιν δεν ἔχει λογισμούς ὅπως ο ἄνθρωπος²⁵⁶. Η ψυχή του ανθρώπου και των ζῶων διαφοροποιεΐται ως προς τον νου, αφού τα κτήνη εΐναι ἄλογα²⁵⁷. Για τον Συμεών καθετί που ἔχει αΐσθηση εΐναι ἔμψυχο, ενώ ο,τιδήποτε εΐναι ἄμοιρο αΐσθήσεως εΐναι ἄψυχο²⁵⁸.

---

²⁴⁵ Θεολογικός 1, 3-4, S.C. 122, σ. 96.

²⁴⁶ Ὅπ. π., 154-155, σ. 108.

²⁴⁷ Ἠθικός 9, 111, S.C. 129, σ. 226.

²⁴⁸ Ἠθικός 11, 660, S.C. 129, σ. 376.

²⁴⁹ Θεολογικός 2, 73-76, S.C. 122, σ. 136.

²⁵⁰ Θεολογικός 1, 220, S.C. 122, σ. 112.

²⁵¹ Θεολογικός 2, 84-88, S.C. 122, σ. 136: «Οὕτω δὲ καλῶς περὶ Θεοῦ νοῶν και ἅμα ὁμολογῶν, κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἑαυτὸν ἀποδείκνυσι ψυχὴν λογικὴν τε και νοεράν και ἀθάνατον περιφέροντα, νῶ και λόγῳ τοῖς ὁμοουσίοις και ἐνυποστάτοις δεδημιουργημένην».

²⁵² Ἠθικός 4, 165-167, S.C.129, σ. 20.

²⁵³ Ἠθικός 11, 541, S.C. 129, σ. 368.

²⁵⁴ Κατήχησις 1, 159-161, S.C. 96, σ. 236.

²⁵⁵ Ἠθικός 7, 556-557, S.C. 129, σ. 196.

²⁵⁶ Ἠθικός 5, 202-205, S.C. 129, σ. 94. Πρβλ. ΑΘΑΝΑΣΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Περὶ ὄρων*, Περὶ ψυχῆς και νοός, P.G. 28, σ. 545: «δισσῶς λέγεται ἡ ψυχή, μία μὲν ἢ ἄλογος, ἥτις ἐστὶ τὸ τῶν κτηνῶν ἑτέρα δὲ ἢ λογική, ἥτις ἐστὶ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἡ μὲν τῶν κτηνῶν (ψυχή) ἐκ τῆς γῆς ἔλαβε τὴν δημιουργίαν κατὰ Θεοῦ πρόσταξιν, ὡς ἡ θεία λέγει Γραφή».

²⁵⁷ Ὅπ. π., 207, σ. 94.

²⁵⁸ Ἠθικός 14, 178-182, S.C. 129, σ. 434.

1.1.5. Διχοτομία ή Τριχοτομία του ανθρώπου κατά τον Συμεών

Από όσα ελέχθησαν μέχρι τώρα είναι αναμφισβήτητο ότι ο Συμεών ακολουθεί τη γραμμή των διχοτομιστών. Ο άνθρωπος για τον Συμεών αποτελείται από δύο ουσίες και φύσεις, το σώμα και την ψυχή, και όχι από τρεις ουσίες και φύσεις όπως θεωρούσαν ο Απολλινάριος και ο μαθητής του Βιτάλιος, οι οποίοι συνυπολογίζοντας το πνεύμα ή τον νου ως διάφορα της ψυχής χρησιμοποιούσαν την τριχοτομιστική ανθρωπολογία στην Χριστολογία τους και δέχονταν την αντικατάσταση του ανθρώπινου νου από τον Θεό²⁵⁹. Ωστόσο, επειδή χρησιμοποιεί τις εκφράσεις *ψυχή, σώμα και νους, σάρκα, πνεύμα και ψυχή* καθώς και *ψυχή, σώμα και διάνοια* αναφερόμενος στον άνθρωπο θεωρούμε ότι απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση των εκφράσεων αυτών με σκοπό την άρση κάθε υπόνοιας ότι ο Συμεών αποδεχόταν και την τριχοτομία του ανθρώπου.

Στον Ηθικό 15^ο λόγο του ο Συμεών αναφερόμενος στην κατάσταση της ησυχίας προτρέπει τους αδελφούς του να ομοιάσουν με τους αποστόλους στο όρος Θαβώρ για να μπορούν και οι ίδιοι να αναφέρουν τα λόγια του Πέτρου «*Κύριε, καλόν ἔστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι. Ποιήσωμεν τρεῖς σκηνάς, σοὶ καὶ τῷ Πατρὶ σου καὶ τῷ Ἁγίῳ σου Πνεύματι, τῇ μιᾷ βασιλείᾳ, εἰς κατοικίαν αἰώνιον, ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ νοῦν, καινοποιοῦντες ταῦτα τῇ καθάρσει καὶ τῇ τῶν ἀρετῶν ποικιλίᾳ ἐποικοδομοῦντες εἰς ὕψος*»²⁶⁰. Αν και τα παραπάνω λόγια ο Συμεών τα αποδίδει στον Πέτρο κατά τη Μεταμόρφωση του Κυρίου στο όρος Θαβώρ²⁶¹, ωστόσο δεν πρόκειται παρά για μια εξηγητική απόδοση της εμπειρίας της θεοπτίας. Ο Συμεών

---

²⁵⁹ Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Ἡ κατὰ μέρος πίστις*, P.G. 10, 1117A. Οι εκκλησιαστικοί πατέρες υιοθετούν ένα διμερές σχήμα και όχι τριμερές για τον άνθρωπο. Ο Νεμέσιος Εμέσης καταφέρεται εναντίον όσων υιοθετούν ένα τριμερές σχήμα για τον άνθρωπο. Αντιτίθεται στη φιλοσοφική άποψη των φιλοσόφων, όπως ο Πλωτίνος, που δίδασκαν ότι ο άνθρωπος είναι τριμερής, αποτελείται δηλαδή από σώμα, νου και ψυχή. Αναφέρεται και στον Απολλινάριο, ο οποίος ακολουθεί τις φιλοσοφικές απόψεις του Πλωτίνου για τον τριμερή άνθρωπο και υπερτονίζει την ορθόδοξη διδασκαλία ότι ο άνθρωπος είναι διμερής, αποτελείται δηλαδή από σώμα και ψυχή. Η ψυχή αποτελεί το «όργανο» με το οποίο ζωοποιείται και κινείται το σώμα, βλ. ΝΕΜΕΣΙΟΥ ΕΜΕΣΗΣ, *Περὶ φύσεως τοῦ ἀνθρώπου*, P.G.40, 504A-505C: «Τὸν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς νοεράς καὶ σώματος κατεσκευάσθαι καὶ οὕτω καλῶς, ὡς οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως γενέσθαι... Τινὲς μὲν, ὧν ἔστι Πλατίνος... ἐκ τριῶν τὸν ἄνθρωπον συνεστάναι βούλονται, σώματος καὶ ψυχῆς καὶ νοῦ.... Οἷς ἀκολούθησε καὶ Απολλινάριος, ὁ τῆς Λαοδικείας γενόμενος ἐπίσκοπος».

²⁶⁰ *Ἡθικός 15*, 48-52, S.C. 129, σ. 448.

²⁶¹ *Κατὰ Ματθαῖον 17*, 1-5, *Κατὰ Λουκάν 9*, 28-36, *Κατὰ Μάρκον 9*, 2-8.

εδώ εξηγεί τη μυστική τριαδολογική εμπειρία των Αποστόλων κατά την οποία είδαν την αστραφτερή αίγλη (Άγιο Πνεύμα), που άλλαξε τα μιάτια του Ιησού, το φως του προσώπου του Ιησού (Υιός του Θεού) και τη φωτεινή νεφέλη μέσα από την οποία ακούστηκε η φωνή του Θεού (Πατέρας)²⁶². Έτσι, βάζει τον Πέτρο να ζητά την άδεια από τον Ιησού οι Απόστολοι να φτιάξουν τρεις σκηνές, αφιερωμένες κάθε μια σε ένα πρόσωπο της Αγίας Τριάδας και σε αυτές να κατοικήσουν αιώνια η ψυχή, το σώμα και ο νους, αφού καινοποιηθούν πρώτα με την κάθαρση και εποικοδομηθούν με την απόκτηση των αρετών.

Η αναφορά, λοιπόν, του Συμεών σε ψυχή, σώμα και νου δεν συνδέεται με μια τριχοτομική άποψη που διακρίνει την ψυχή από τον νου και καθιστά τον όλο άνθρωπο τριμερή, εφόσον όπως έχουμε ήδη αναφέρει, η τριμερής ψυχή συμπεριλαμβάνει τον νου ως μια εκ των τριών υποστάσεων της, αλλά με τη θεωρία του φωτός της Αγίας Τριάδας και τη δυνατότητα μετοχής σε αυτό της ψυχής, του σώματος και του νου. Έτσι, το σώμα φαίνεται να μετέχει της αίγλης, η οποία του επιφέρει την *εναλλαγή* του, η ψυχή στη θέα του φωτός του προσώπου του Ιησού και ο νους στη θέα της νεφέλης και στην ακρόαση των λόγων του Θεού Πατέρα.

Επίσης, στον 13^ο Ύμνο ο Συμεών χρησιμοποιεί το σχήμα *σάρκα, πνεύμα και ψυχή*²⁶³. Η διακριτή αυτή αναφορά του Συμεών σε σάρκα, πνεύμα και ψυχή αφορά σαφώς το θέλημα του ανθρώπου και όχι τις ουσίες και φύσεις που αποτελούν τον άνθρωπο. Παρόλα αυτά και για να μην υπάρξει παρανόηση από τους ακροατές του δηλώνει εξ αρχής ότι η ύπαρξη τριών διακριτών θελημάτων, του θελήματος της ρευστής σάρκας, του θελήματος του Πνεύματος και του θελήματος της ψυχής, δεν αποτελεί τεκμήριο τριχοτομίας του ανθρώπου, γιατί και τα τρία αποτελούν το ένα θέλημα του ανθρώπου, όπως εκφράζεται από την ψυχή. Επιπλέον ρητά ο Συμεών δηλώνει ότι ο άνθρωπος υπάρχει ως διπλός και όχι ως τριπλός: «Άλλο και γὰρ τὸ θέλημα σαρκὸς ρευστῆς ὑπάρχει, ἕτερον δὲ τοῦ Πνεύματος, καὶ ἄλλο τῆς ψυχῆς μου. Πλὴν οὐ τριπλοῦς, ἀλλὰ διπλοῦς, ὡς ἄνθρωπος, ὑπάρχω»²⁶⁴.

---

²⁶² *Ήθικὸς* 15, 41-46, S.C. 129, σ. 446-448.

²⁶³ *Ύμνος* 13, 22-31, S.C. 156, σ. 258.

²⁶⁴ *Όπ. π.*, 22-24, σ. 258.

Τέλος, στον 17^ο Κατηχητικό Λόγο του κάνοντας λόγο για την ανάπλαση και ανανέωση του ανθρώπου με τη βοήθεια του Θεού προσδιορίζει την κάθαρση στην ψυχή, το σώμα και την διάνοια²⁶⁵. Ο Συμεών εδώ κάνει σαφή αναφορά στην κάθαρση της ψυχής, του σώματος και της διάνοιας. Η διάνοια, όπως θα δειχθεί παρακάτω, είναι για τον Συμεών η λογική ενέργεια του νου που εκδηλώνεται στον ψυχοσωματικό άνθρωπο. Συνεπώς η διάνοια δεν είναι ένα μέρος του ανθρώπου αλλά μια λειτουργία του νου με σωματικό υπόστρωμα.

Για τον Συμεών η ένδυση της ψυχής με την δόξα του Θεού καθιστά τον «κατ'εικόνα» του Θεού άνθρωπο «καθ'ὁμοίωσιν» του Θεού. Στη διδασκαλία του Συμεών ο όρος «κατ'εικόνα» διαφοροποιείται από τον όρο «καθ'ὁμοίωσιν», μόνο όταν ο άνθρωπος δεν φέρει τη δόξα του Θεού. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών ρίχνει άπλετο φως στο πρόβλημα της διχοτομίας ή τριχοτομίας του ανθρώπου που εν πολλοίς ταλανίζει τη θεολογική σκέψη ακόμα και σήμερα, η οποία προσπαθεί να συμβιβάσει την κατανόηση του ανθρώπου ως δημιουργήμα του Θεού συνυπολογίζοντας στην ψυχή το πνεύμα ως ανώτερη δύναμη²⁶⁶, χωρίς ωστόσο να διακρατεί σταθερή, όπως ο Συμεών, τη διάκριση μεταξύ αδαμιαίου ανθρώπου ή πνευματικού ανθρώπου και ανθρώπου της πτώσεως ή σαρκικού ανθρώπου. Για τον Συμεών το πνεύμα, ως δόξα του Θεού, δεν είναι μέρος της ψυχής, αλλά «άνωθεν ἀξίωμα» που έλαβε με τη δημιουργία της ως «εικόνα» του Θεού. Με την πτώση του από τον

---

²⁶⁵ Κατήχησις 17, 25-29, S.C. 104, σ. 256 : «Διὰ μικρᾶς οὖν ὑπομονῆς καὶ προαιρέσεως ἐλαχίστου ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Θεοῦ βοηθεία τοῦ ζῶντος ἀναπλαττόμεθα καὶ ἀνανεούμεθα, ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ διάνοιαν καθαιρόμενοι, καὶ γινόμεθα ἄπερ ἀγνοοῦντες τυγχάνομεν, ὑπὸ τῶν παθῶν καλυπτόμενοι, καὶ προσλαμβάνομεν ἃ οὐκ ἔσμεν ἄξιοι.

²⁶⁶ Βλ. Β. ΞΥΔΙΑ, Ἡ ψυχὴ στὸ Χριστιανισμό. Ἀνάμεσα στὸ Θάνατο καὶ τὴν Ἀνάσταση. Σπουδὴ στὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία, στὸ Δ. Εὐαγγελόπουλος, Ἰ. Ευαγγέλου & Γ. Σταματέλλος (ἐπιμέλ. Ε. Αὐλίδου), *Τί εἶναι ἡ ψυχὴ*, ἔκδ. Ἀρχέτυπο, 2002, ὅπου στὴν υποσημείωση 51 ἀναφέρεται: «Κατὰ ταῦτα – γράφει ὁ Ι. Καρμίρης – ὁ τριχοτομικὸς τύπος πραγματικὰ ἀνάγεται εἰς τὸν διχοτομικὸν τύπον τὸν δεχόμενον μόνον σῶμα καὶ ψυχὴν. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ τύποι, διδάσκουν τὴν αὐτὴν κατ' οὐσίαν διδασκαλίαν ὅτι δηλ. ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς. Τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι τρίτον συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀπλῶς ἢ ἀνωτέρα δύναμις καὶ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς μετὰ τῆς ὁποίας ἐναλλάσσεται τὸ πνεῦμα ὅπως λέει ὁ Δαμασκηνός, εἶναι τὸ ἀνώτατον καὶ καθαρώτατον μέρος τῆς ψυχῆς τὸ κατέχον ἐν τῇ ψυχῇ οἷαν θέσιν καὶ σημασίαν κατέχει ὁ ὀφθαλμὸς ἐν τῷ σώματι. (Ι. Καρμίρης, *Δογματικὴ, φωτοτυπημένες σημειώσεις*, 1969, σελ. 175)».

Παράδεισο ο άνθρωπος δεν χάνει το «κατ' εικόνα», αλλά τη δόξα του Θεού και το «καθ' όμοίωσιν». Έτσι, ο άνθρωπος ως φύση και ουσία είναι διπλός, αποτελούμενος από την ψυχή και το σώμα, και παραμένει πάντα διπλός στη φύση είτε είναι «κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσιν», όπως ο Αδάμ ή ο πνευματικός εν Χριστώ άνθρωπος έχοντας το Πνεύμα του Θεού, είτε με την αμαύρωση του «κατ' εικόνα» χάνει το «καθ' όμοίωσιν» που του προσφέρει η δόξα του Θεού.

1.2. Η ψυχή του ανθρώπου

1.2.1. Η προέλευση της ψυχής

Για τον Συμεών δεν υπάρχει τίποτε, συμπεριλαμβανομένου και του ανθρώπου, που να μην έχει παράγει ο Θεός «ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι»²⁶⁷. Ὅτι υπάρχει, ὅτι «εἶναι» «παρήχθη καὶ γέγονεν ἐξ οὐκ ὄντων»²⁶⁸, μόνη εξαίρεση «ὁ τούτων ποιητῆς καὶ κτίστης Θεὸς ἄκτιστος, ἄναρχος, καὶ αἰεὶ ὢν καὶ πρὸ πάντων ὢν»²⁶⁹. Τα πάντα, για τον Συμεών, εκτός του ἀκτιστου και ἀναρχου Θεού²⁷⁰ ανήκουν στα «κτιστά», τα οποία παράγονται και δημιουργούνται, έλκουν την ύπαρξή τους από Αυτόν²⁷¹. Η διδασκαλία του αυτή στηρίζεται στην πίστη του ότι ο Θεός «ἄκτιστος, ἄναρχος, καὶ αἰεὶ καὶ πρὸ πάντων ἦν ἡ τρισυπόστατος μονὰς ὁ Θεός, πάντα δὲ εἴτε ὄρατά, εἴτε ἀόρατα, εἴτε ἐνσώματα, εἴτε ἀσώματα, εἴτε γινωσκόμενα παρ' ἡμῶν, εἴτε ἀγνωσόμενα, διὰ τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος τῆς μιᾶς παρήχθη θεότητος»²⁷². Ο Θεός δημιούργησε τα πάντα

---

²⁶⁷ Θεολογικός 1, 161-173, S.C. 122, σ. 108.

²⁶⁸ Ὁπ. π., 161-173, σ. 108: «Εἰ οὖν τοῦτο πιστεύεις ὅτι ἦν, ὡσπερ καὶ ἦν, μόνος Θεὸς ἡ Αγία Τριάς, ὅτε δὲ ἠβουλήθη, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε καὶ τὰς οὐρανίους πάσας δυνάμεις ἐποίησεν, εἶτα καὶ τὸν ἄνθρωπον τούτων ἀπάντων ἐποίησεν ἔσχατον, καὶ οὐδὲν ἐστὶν ἡ τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἢ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἢ τῶν ἐν τοῖς καταχθονίοις ὁ μὴ παρήχθη καὶ γέγονεν ἐξ οὐκ ὄντων, μόνος δὲ ὁ τούτων ποιητῆς καὶ κτίστης Θεὸς ἄκτιστος, ἄναρχος, καὶ αἰεὶ ὢν καὶ πρὸ πάντων ὢν, τί καὶ αὐτὸς οὐ σιωπῆ καὶ φόβῳ τὸν δημιουργὸν προσκυνεῖς, καθὰ πᾶσαι τῶν οὐρανῶν αἱ δυνάμεις, ἀλλὰ τὸ ἑαυτὸν ἀφείς ἐπισκέπτεσθαι, τὴν ἀκατάληπτον αὐτοῦ φύσιν τολμηρᾷ καὶ αὐθάδει περιεργάζῃ ψυχῇ;». Βλ. και Θεολογικός 2, 219-226, S.C. 122, σ. 146.

²⁶⁹ Ὁπ. π., 161-173, σ. 108.

²⁷⁰ Ὁπ. π., 161-173, σ. 108.

²⁷¹ Ὁπ. π., 179-182, σ. 110.

²⁷² Ὁπ. π., 174-179, σ. 110.

δίνοντάς τους ουσία, η οποία δεν προϋπήρχε, «ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸ πᾶν οὐσιώσας»²⁷³. Με τον ίδιο τρόπο, ο Θεός «παρήγαγε» την ψυχή²⁷⁴.

Η ψυχή, λοιπόν, του ανθρώπου δεν υπάρχει πριν από τη δημιουργία της και προέρχεται από τη δημιουργική ενέργεια της ομοουσίου και αδιαιρέτου Τριάδος²⁷⁵. Η νοερή, άυλη και ασώματη ψυχή αποτελεί την αθάνατη χάρη, το πνεύμα ζωής²⁷⁶, με το οποίο τίμησε ο Θεός τον άνθρωπο.

1.2.2. Η φύση, η ουσία και οι δυνάμεις της ψυχής

1.2.2.1. Η φύση και η ουσία της ψυχής

Για τον Συμεών η ορθή πίστη και ομολογία περί του Θεού αποδεικνύει ότι η ψυχή ως εικόνα του Θεού στον άνθρωπο φέρει τα θεία ιδιώματα²⁷⁷. Τα θεία ιδιώματα, είτε ως χαρακτήρες της «κατ'εικόνα» του Θεού κτηθείσας ψυχής, είτε ως ορθή πίστη και ομολογία περί του Τριαδικού Θεού, αποτελούν για τον Συμεών τη γέφυρα κατανόησης τόσο της Ανθρωπολογίας όσο και της Τριαδολογίας. Ο Συμεών στηριζόμενος στα

²⁷³ Όπ. π., 83, σ. 102.

²⁷⁴ Όπ. π., 225-173, σ. 108.

²⁷⁵ Ὑμνος 53, 90-101, S.C. 196, σ. 218: «ἔπλασα τὸν χοῦν εἰς σῶμα, / ἐνεφύσησα ψυχὴν τε – / οὐκ ἐκ τῆς ἐμῆς οὐσίας, / ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμῆς ἰσχύος. / Νόει, ἄπερ σε διδάσκω. / Εἶπον οὖν· τῇ δυνάμει μου / ἐνεφύσησα ψυχὴν σοι / λογικὴν καὶ νοερὰν τε, / ἥτις ὡσπερ εἰς οἰκίαν / εἰσελθοῦσα συνεδέθη, / καὶ ὡς ὄργανον λαβοῦσα, / ἐν ἐξ ἀμφοτέρων ὤφθη».

²⁷⁶ Ἠθικός 13, 131-133, S.C. 129, 410. Πρβλ. και όπ. π. 87, σ. 406. Το πνεῦμα ζωῆς και η ψυχή είναι ταυτόσημες έννοιες στον λόγο του Συμεών, ο οποίος τονίζει ότι αυτό που ο Θεός ενεφύσησε στον άνθρωπο είναι αυτή η ψυχή: «Εἶπον οὖν· τῇ δυνάμει μου / ἐνεφύσησα ψυχὴν σοι / λογικὴν καὶ νοερὰν τε», Ὑμνος, 53, 95-97, S.C. 196, σ. 218. Πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Λόγος ἀποδεικτικός Β΄*, 8, Ε.Π.Ε., τ. 51, Θεσσαλονίκη, 1981, σελ. 196: «Ἀλλ' ἐνεφύσησεν οὗτος καὶ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πρώτου πλάσματος. Τί δε ἐνεφύσησε; Πνοὴν ζωῆς. Τί ἐστι πνοὴν ζωῆς; Ψυχὴν ζῶσαν. Διδασκέτω σε Παῦλος· «ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Τί δὲ ἐστι ζῶσαν; Αἰίζων, ἀθάνατον, ταῦτόν δ' εἰπεῖν λογικὴν ἢ γὰρ ἀθάνατος λογικὴ – καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ κεχαριτωμένην θείως. Τοιαύτη γὰρ ὄντως ζῶσα ψυχή. Τοῦτο δὲ τῷ κατ' εἰκόνα ταῦτόν, εἰ δὲ βούλει καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Ὡ τῆς ζημίας, ἐκ τίνος εἰς τί μετεβάλομεν».

²⁷⁷ Θεολογικός 2, 89-91, S.C. 122, σ. 136: «Πόθεν γὰρ ἂν ἄλλοθεν καὶ ἐκ ποίων ἄρα τῶν χαρακτήρων κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἔσται, τῶν θείων ἐπίπτων ιδιωμάτων;». Βλ και όπ. π., 131-136, σ. 140: «Οὕτω μοι ἐκ τῶν θείων ιδιωμάτων ὧν ἐπιφέρη νοῶν καὶ τὰ περὶ Θεοῦ τοῦ ταῦτά σοι δωρησαμένου, ὡς ἓνα Θεὸν εὐσεβῶς τὴν ἀγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ συνάναρχον προσκύνει Τριάδα καὶ ὄρα οἷοις σε τετίμηκεν ὁ Θεὸς ἀγαθοῖς, δημιουργήσας σε κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ τοῖς αὐτοῦ συνδοξάσας σε ιδιώμασιν».

θεία ιδιώματα είτε κατέρχεται από τις τριαδικές σχέσεις, το πρωτότυπο, στις ενδοψυχικές σχέσεις, που δημιουργεί η εικόνα του Θεού στον άνθρωπο, είτε ανάγεται από την περιγραφή των ενδοψυχικών σχέσεων, δηλαδή από το «κατ'εικόνα», στο πρωτότυπο, τον Τριαδικό Θεό, εκθέτοντας την πίστη του για Αυτόν και τη διδασκαλία του για τις τριαδικές σχέσεις²⁷⁸. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών παρουσιάζει τη διδασκαλία του για την τριμερή ψυχή, σύμφωνα με την οποία η ψυχή συνιστά μια και ταυτόχρονα τρεις υποστάσεις ισότιμες, ομότιμες, ομοούσιες, αδιαίρετες και ασύγχυτες. Ας δούμε όμως πιο αναλυτικά τη διδασκαλία του Συμεών περί της ψυχής.

Αν ο άνθρωπος, για τον Συμεών, δεν είχε συμμείξει το «κατ'εικόνα» με τα πάθη με αποτέλεσμα να το συσκοτίσει, θα γνώριζε «ὅτι δὴ ψυχὴν ζῶσαν καὶ ἐνυπόστατον παρὰ τοῦ κτίσαντος εἴληφεν, αὕτη δὲ τριμερὴς ἐστὶ, νοῦν καὶ λόγον τὰ συνεπόμενα ἔχουσα»²⁷⁹. Η ψυχή, δηλαδή, για τον Συμεών είναι ζώσα, ενυπόστατος²⁸⁰ και ταυτόχρονα τριμερής, και περιλαμβάνει ψυχή-πνεύμα, νου και ενδιαθέτο λόγο²⁸¹, τα οποία είναι «μῖα οὐσία ὄντων καὶ φύσεως»²⁸² και μεταξύ τους ισότιμα, ομότιμα και ομοούσια²⁸³. Επιπλέον, η ψυχή, ο νους και ο ενδιαθέτος λόγος, συνυπάρχουν χωρίς να προϋπάρχει το ένα του άλλου, επειδή παρήχθησαν ταυτόχρονα και τα τρία μαζί²⁸⁴, έχουν δηλαδή ταυτόχρονη

²⁷⁸ Θεολογικός 1, 156-239, S.C. 122, σ. 108-114. Βλ και Θεολογικός 2, 63-218, S.C. 122, σ. 134-146.

²⁷⁹ Θεολογικός 2, 73-76, S.C. 122, σ. 136. Πρβλ. και Κεφάλαια 1, κεφ. 29, S.C. 51b, σ. 56. Ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο *ενυπόστατος* για να δηλώσει τον τρόπο ύπαρξης της ψυχής στην ανθρώπινη υπόσταση (βλ. ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, *Κατὰ Νεστοριανῶν καὶ Εὐτυχιανιστῶν*, P.G. 86¹, 1561BC).

²⁸⁰ Έχει προηγηθεί του Συμεών η ανάπτυξη της θεολογίας του *ενυποστάτου*, η οποία θα επηρεάσει σημαντικά τις αποφάσεις της Πέμπτης Οικουμενικής Συνόδου στην αποδοχή τόσο της ενότητας του Χριστού όσο και της δυαδικότητας των φύσεων του μετά την ένωση (Βλ. Γ. ΦΛΟΡΟΦΣΚΥ, *Οἱ Βυζαντινοὶ Πατέρες τοῦ ἔκτου, ἑβδόμου καὶ ὀγδόου αἰῶνα*, μετάφρ. Π. Πάλλη, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, σ. 227-228). Ο Συμεών φαίνεται να τη χρησιμοποιεί στα πλαίσια της χριστιανικής ανθρωπολογίας του για να παρουσιάσει τον διπτό άνθρωπο.

²⁸¹ Θεολογικός 1, 225-227, S.C. 122, σ. 112.

²⁸² Όπ. π., 230-235, σ. 112-114. Βλ. και Θεολογικός 2, 138-140, S.C. 122, σ. 140.

²⁸³ Θεολογικός 2, 138-140, S.C. 122, σ. 140. Βλ. και Θεολογικός 2, 84-89, S.C. 122, σ. 136: «οὕτω δὲ καλῶς περὶ Θεοῦ νοῶν καὶ ἅμα ὁμολογῶν, κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἑαυτὸν ἀποδείκνυσι ψυχὴν λογικὴν τε καὶ νοερὰν καὶ ἀθάνατον περιφέροντα, νῶ καὶ λόγῳ τοῖς ὁμοουσίοις καὶ ἐνυποστάτοις δεδημιουργημένην».

²⁸⁴ Θεολογικός 1, 225-227, S.C. 122, σ. 112.

ύπαρξη, «ἅμα μὲν ἔχουσι τὸ εἶναι ὑπὸ Θεοῦ»²⁸⁵, εἶναι ἓνα και ταυτόχρονα τρία και δόθησαν στον ἄνθρωπο με ἓνα πνεῦμα ζωῆς²⁸⁶.

Ο Συμεών παρουσιάζει τον τρόπο συνύπαρξης της ψυχῆς, του νου και του λόγου ως σχέση φυσικῆς και ουσιώδους αλληλοπεριχώρησης. Ο νους βρίσκεται μέσα στην ψυχῆ και ἔχει μαζί του, μέσα του, τον ἐνδιάθετο λόγο «ἀλλ' ὡς ὁ νοῦς ὑπάρχει ἐν τῇ ψυχῇ τὸν δὲ λόγον ἔχει παρ' ἑαυτῶ»²⁸⁷ με ἀποτέλεσμα να εἶναι ἀδύνατον να ὑπάρχει ἡ ψυχῆ δίχως λόγο ἢ νου²⁸⁸. Ὅλος ο λόγος ὑπάρχει μέσα στον νου, και το πνεῦμα - ἡ ψυχῆ ὑπάρχει ταυτόχρονα και στον λόγο και στον νου *αδιαιρέτως και ασυγχύτως*²⁸⁹. Ἀν ἀπὸ τον ἄνθρωπο ἀφαιρέσει κανεῖς ἓνα ἀπὸ τα τρία μέρη της ψυχῆς δεν μπορεῖ να εἶναι ἄνθρωπος²⁹⁰. Ἀν ἐλαττώσει τον νου, ἐλαττώνει και τον λόγο και ο ἄνθρωπος γίνεται ἄνους και ἄλογος. Ἀν ἀφαιρέσει την ψυχῆ-πνεῦμα, ἀφαιρεῖ ταυτόχρονα τον νου και τον λόγο. Ἀκόμα και ἀν ἀφαιρέσει μόνο τον ἐνδιάθετο λόγο καθιστᾶ τον ἄνθρωπο ἀνενεργό. Οι φυσικῆς και ουσιώδεις σχέσεις της ψυχῆς -πνεῦμα, του νου και του λόγου καθιστοῦν και τα τρία αὐτά μέρη της ψυχῆς ἰσότημα και ομότημα χωρὶς να εἶναι μεγαλύτερος ο νους της ψυχῆς ἢ ἡ ψυχῆ του νου, οὔτε ο λόγος και των δύο να εἶναι μεγαλύτερος ἢ μικρότερος²⁹¹. Κατὰ συνέπεια, ο νους γνωρίζεται ἀπὸ τον λόγο που γεννά, ἐνῶ ἡ ψυχῆ γνωρίζεται παράλληλα τόσο ἀπὸ τον νου ὅσο και ἀπὸ τον λόγο «ὡσπερ ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος διὰ τοῦ λόγου –...– και ἡ ψυχῆ διὰ τῶν δύο τούτων γνωρίζεται»²⁹².

Ἡ ψυχῆ, ο νους και ο λόγος ως ομοούσια ἔχουν και ἓνα κοινὸ θέλημα. Ο Συμεών χρησιμοποιεῖ το παράδειγμα της ομιλίας και της γραφῆς για

---

²⁸⁵ Ὁπ. π., 230-233, σ. 112-114.

²⁸⁶ Ὁπ. π., 230-233, σ. 112-114: «συννηπῆρχε τῇ ψυχῇ ὁ νοῦς ἡμῶν και ὁ λόγος, μὴ προὑπάρξαντος ἑνὸς ἐξ αὐτῶν μηδὲ προὑποστάντος, ὡς ἐν ὄντων ἅμα τῶν τριῶν και εἰς ἐν πνεῦμα ζωῆς δοθέντων ἡμῖν».

²⁸⁷ Θεολογικὸς 2, 101-102, S.C. 122, σ. 138.

²⁸⁸ Ὁπ. π., 105, σ. 138.

²⁸⁹ Ὁπ. π., 118-121, σ. 138. Σύμφωνα με τον Συμεών ἡ ψυχῆ ἔχει πνεῦμα, νου και λόγο. Κατήχησις 25, 88-92, S.C. 113, σ. 56: Φαίνεται πως βρίσκεται πιο κοντὰ στην ἀντίληψη της Π. Διαθήκης για το ζωαρχικὸ πνεῦμα που κινεῖ το σῶμα, ««Και ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ Κύριος ὁ Θεός, και ἐγένετο ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν» και ἀνέστη ἀπὸ τῆς γῆς και περιεπάτει, τοῦ ἐν αὐτῷ πνεύματος κινουῦντος δηλονότι τὸ σῶμα δεσποτικῶς τε και ἐξουσιαστικῶς».

²⁹⁰ Ὁπ. π., 143-148, σ. 140.

²⁹¹ Ὁπ. π., 170-176, σ. 142.

²⁹² Ὁπ. π., 183-187, σ. 144.

να δείξει ότι ο λόγος που γεννάται από τον νου εκφράζει το κοινό θέλημα της ψυχής και του νου. Έτσι, είτε στον προφορικό είτε στον γραπτό λόγο, αναγνωρίζονται ταυτόχρονα και η ψυχή και ο νους και ο λόγος, λόγω της κοινής ουσίας και του ενός θελήματος που υφίσταται μεταξύ τους²⁹³.

Η ψυχή, ο νους και ο λόγος και οι μεταξύ τους φυσικές και ουσιώδεις σχέσεις αποτελούν για τον Συμεών την εικόνα²⁹⁴ του Θεού, την οποία φέρει ο άνθρωπος και για την οποία τιμάται και προσκυνείται²⁹⁵.

Η ψυχή, για τον Συμεών, είναι λογική και νοερά²⁹⁶. Λογική και νοερά χαρακτηρίζεται η ψυχή γιατί συνυπάρχει σε αυτήν, όπως είδαμε, ο νους και ο λόγος. Ψυχή, νους και λόγος δόθηκαν ως χάρισμα από τον Θεό στον άνθρωπο, «ὁ νοῦν καὶ λόγον καὶ ψυχὴν νοεράν ἡμῖν χαρισάμενος»²⁹⁷, ταυτόχρονα και σε ένα πνεύμα ζωής²⁹⁸. Επιπλέον, η ψυχή, ως λογική και νοερά, είναι και αισθητική, «αἰσθητικὴ γὰρ ὑπάρχει καὶ λογικὴ»²⁹⁹, γιατί αισθάνεται τον υλικό και άυλο κόσμο. Ο Συμεών, επίσης, δηλώνει με

---

²⁹³ Όπ. π., 191-196, σ. 144: «Καὶ καθάπερ τοῦ νοῦ τὸν λόγον γεννῶντος, τὸ τῆς ψυχῆς θέλημα, ὡς κοινὸν ἀμφοτέρων, τοῖς ἀκούουσι γνώριμον γίνεται ἢ διὰ ζώσης φωνῆς ἢ διὰ γραμμάτων, μὴ συγχεομένων αὐτῶν δηλαδὴ ἢ διαιρουμένων εἰς τρία, ἀλλ' ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ ἅμα τῶν τριῶν νοουμένων ἢ ὁρωμένων ἐν μιᾷ τῇ οὐσίᾳ καὶ ἐν ἐνὶ τῷ θελήματι».

²⁹⁴ Όπ. π., 122-125, σ. 138-140.

²⁹⁵ Όπ. π., 124-130, S.C. 122, σ. 138-140: «ταύτη γὰρ καὶ ἄνθρωπον προσκυνοῦντες μίαν αὐτῷ προσάγομεν τὴν τιμὴν, ὡς νοῦν ἔχοντι καὶ ἐμψύχῳ καὶ λογικῷ, οὐ διαιροῦντες ἢ προτιμῶντες τούτων ἐν τῶν τριῶν, ἀλλ' ὡς ἀδιαίρετα ἔχοντι τὰ τρία ἐν ἑαυτῷ καὶ ἀσύγχυτα· καὶ οὐχ ὡς τρία ὄντα, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον ἓνα, προσκυνοῦμεν καὶ τιμῶμεν αὐτὸν διὰ τὴν κοινήν εἰκόνα τοῦ κτίσαντος». Η τριαδολογική προσέγγιση της ψυχής στην οποία στηρίζεται ο Συμεών του επιτρέπει να διακρίνει την ψυχή από τον νου και τον λόγο, ως μια εκ των τριῶν διαφορετικών υποστατικών εκφράσεων της κοινής τους φύσης και ουσίας «οὕτω δὲ καλῶς περὶ Θεοῦ νοῶν καὶ ἅμα ὁμολογῶν, κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἑαυτὸν ἀποδείκνυσι ψυχὴν λογικὴν τε καὶ νοεράν καὶ ἀθάνατον περιφέροντα, νῶ καὶ λόγω τοῖς ὁμοουσίοις καὶ ἐνυποστάτοις δεδημιουργημένην», *Θεολογικός 2*, 84-89, S.C. 122, σ. 136. Αντιθέτως, σε άλλους Πατέρες της Εκκλησίας, μεταξύ των οποίων κυριότερος εκπρόσωπος ο Γρηγόριος Παλαμάς, ο νους ταυτίζεται με την ψυχή παραμένοντας συγχρόνως και μια από τις δυνάμεις της ψυχής, βλ. Αρχιμ. ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΒΛΑΧΟΥ, *Ὁρθόδοξη ψυχοθεραπεία...*, όπ. π., σελ. 111-114.

²⁹⁶ *Υμνος*, 53, 95-97, S.C. 196, σ. 218.

²⁹⁷ *Θεολογικός 1*, 220, S.C. 122, σ. 112.

²⁹⁸ Όπ. π., 225-233, σ. 112-114.

²⁹⁹ *Ἠθικός 7*, 518, S.C. 129, σ. 192.

σαφήνεια ότι η ψυχή δημιουργήθηκε από τον Κτίστη χωρίς να έχει τροπή ως προς τη φύση και την ουσία της: «ἀτρεπτος τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ»³⁰⁰.

---

³⁰⁰ Κατήχησις 25, 55-57, S.C. 113, σ. 54. Ο Συμεών δηλώνοντας ρητά ότι η φύση και ουσία της ψυχής είναι ἀτρεπτη δημιουργεί μια φαινομενική αντίφαση σε αναφορά με τη διδασκαλία του ότι όλα τα κτίσματα είναι τρεπτά. Η αντίφαση αυτή ωστόσο αίρεται σύμφωνα με τη διδασκαλία του για τον διττό άνθρωπο, την «κατ'εικόνα και καθ'ομοίωσιν» του Θεού δημιουργία της ψυχής και την απόδοση του αυτεξούσιου στο «κατ'εικόνα». Σύμφωνα με τον ΙΩΑΝΝΗ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ το αυτεξούσιο, η θέληση, είναι φυσική ιδιότητα στον λογικό και νοερό άνθρωπο, «Ὅτι δὲ φυσικῶς πρόσσεσι τῷ ἀνθρώπῳ ἡ θέλησις, ἐντεῦθεν δῆλον. Ὑπεξαυρουμένης τῆς θείας τρία εἶδη ζωῆς εἰσιν· ἡ φυτική, ἡ αἰσθητική, ἡ νοερά. Τῆς μὲν οὖν φυτικῆς ἴδιον ἡ θρεπτική, ἡ ἀυξητική, ἡ γεννητική κινήσις· τῆς δὲ αἰσθητικῆς ἡ καθ' ὄρμην κινήσις, τῆς δὲ λογικῆς καὶ νοερᾶς ἡ αὐτεξούσιος. Εἰ οὖν κατὰ φύσιν πρόσσεσι τῇ φυτικῇ ἡ θρεπτική καὶ τῇ αἰσθητικῇ ἡ καθ' ὄρμην κινήσις, κατὰ φύσιν ἄρα πρόσσεσι καὶ τῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ ἡ αὐτεξούσιος· αὐτεξουσιότης δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ ἡ θέλησις» Ἐκδοσις ἀκριβῆς..., ὅπ. π., 58, P.G. 94, 1037B, «Καὶ πάλιν· εἰ ἐν τοῖς ἀλόγοις ἄγει μὲν ἡ φύσις, ἄγεται δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐξουσιαστικῶς κατὰ θέλησιν κινουμένῳ, ἄρα φύσει θελητικός ὁ ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν· εἰ κατ' εἰκόνα τῆς μακαρίας καὶ ὑπερουσίου θεότητος ὁ ἄνθρωπος γεγένηται, αὐτεξούσιος δὲ φύσει καὶ θελητικῇ ἡ θεία φύσις, ἄρα καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς αὐτῆς εἰκῶν, αὐτεξούσιος φύσει καὶ θελητικός· τὸ γὰρ αὐτεξούσιον θέλησιν ὠρίσαντο οἱ πατέρες, βλ. του ἰδίου, Ἐκδοσις ἀκριβῆς..., ὅπ. π., 58, P.G. 94, 1037B. Ο άνθρωπος, ο «κατ'εικόνα» πλασθείς άνθρωπος, έχει κατά τον Συμεών ἀτρεπτη ψυχή ως προς τη φύση και την ουσία της, όχι γιατί είναι ἀκτιστη, ἀλλὰ γιατί εἶναι δημιουργημένη ως λογική, νοερά και αυτεξούσια. Ὅλα τα κτιστά εἶναι τρεπτά, γιατί το «εἶναι» τους ξεκίνησε ἀπὸ την τροπή και υπόκειται πάντα σε αὐτήν. Ὡστόσο, ὅπως δηλώνει και ο Ἰωάννης Δαμασκηνός, ἡ τρεπτότητα εκδηλώνεται εἴτε ως φθορά της φύσης εἴτε ως αλλοίωση κατὰ προαίρεση «Πάντα τὰ ὄντα ἢ κτιστά ἐστιν ἢ ἀκτιστα. Εἰ μὲν οὖν κτιστά, πάντως καὶ τρεπτά· ὧν γὰρ τὸ εἶναι ἀπὸ τροπῆς ἤρξατο, ταῦτα τῇ τροπῇ ὑποκείσεται πάντως ἢ φθειρόμενα ἢ κατὰ προαίρεσιν ἀλλοιούμενα, βλ. του ἰδίου, Ἐκδοσις ἀκριβῆς..., ὅπ. π., 3, P.G. 94, 796B. Ἐτσι και για τον Συμεών ἡ ψυχή ως κτίσμα εἶναι τρεπτή, ἀλλὰ ἡ τρεπτότητά της δεν προέρχεται ἀπὸ τη φύση και ουσία της, ως προς την οποία παραμένει ἀτρεπτος, ἀλλὰ ἀπὸ την προαίρεση και το θέλημά της. Ἐπειδὴ ἐπίσης ἡ δεύτερη φύση του, το σῶμα, ἦταν χοϊκὴ και τρεπτή ως προς τη φύση της προερχόμενη ἀπὸ τη γη, ο ψυχοσωματικός ἄνθρωπος μπορεῖ να χαρακτηρίζεται ὅπως ὅλα τα κτίσματα «κατ' ἀρχάς» τρεπτή φύση. Ο ἄνθρωπος τοποθετούμενος στον Παράδεισο ἐνδύθηκε τη στολή του Κυρίου. Ἡ ἐνδυση ὅλου του ἀνθρώπου με το φως της δόξας του Κυρίου ἔκανε, το τρεπτό κατὰ την φύση του σῶμα, σῶμα ἀνευ ροπῆς κατὰ την ουσία του. Ἐτσι, ο Ἀδάμ ὄντας ἀθάνατος λόγω της ἀτρεπτης ψυχῆς του, ἡ οποία δεν εἶχε εκδηλώσει την κατὰ προαίρεση τροπή, ἐγινε και ἀφθαρτος λόγω του ἐνωμένου με την ἀθάνατη ψυχή σώματός του. Συνεπῶς, ἡ τροπή της φύσης και της ουσίας για τον Συμεών ἀφορᾷ μόνο τη σωματικὴ φύση και ουσία του ἀνθρώπου ἐκτὸς του Παραδείσου, εἴτε αἰσθητοῦ εἴτε νοητοῦ, και ὄχι την ψυχή, ἡ οποία κτίστηκε ἀτρεπτος και ως προς τη φύση και ως

Ως νοερά³⁰¹ φύση και ουσία, η ψυχή είναι, για τον Συμεών, αθάνατη³⁰², άυλη και ασώματη «*ψυχὴν δὲ νοεράν καὶ ἄυλον καὶ ἀσώματον*»³⁰³. Η ψυχή είναι άυλη και ασώματη, γιατί εμπεριέχεται στον νοερό, άυλο και άόρατο κτιστό κόσμο που δημιούργησε ο Θεός. Ο Συμεών διασαφηνίζει την έννοια της σωματικότητας της ψυχής, «*τὸ ἀσώματον σῶμα*»³⁰⁴, συγκρίνοντάς την με τον άυλο και υλικό κόσμο. Ως κτίσμα του άυλου κόσμου είναι ασώματη, δεν έχει δηλαδή, τις τρεις διαστάσεις μήκους, πλάτους και βάθους των υλικών κτισμάτων και συνεπώς δεν μετέχει πάχους³⁰⁵. Ωστόσο, η ψυχή συγκρινόμενη με τον ασώματο Θεό και τους

προς την ουσία της και η τροπή της αφορά μόνο την κατά προαίρεση και του προσωπικού της θελήματος διαγωγή της: «*Ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ ἄτρεπτος τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ ἐστίν, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ νοῦς ταύτη συνάμα παρὰ τοῦ Κτίστου γεγένηται, μόνη δηλαδὴ τῇ προαιρέσει ἀγόμενα καὶ τῷ ἰδίῳ θελήματι ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιλαμβανόμενα, τουτέστι φωτὸς ἢ σκότους συγκοινωνοὶ αἰωνίως καὶ κληρονόμοι καθίστανται, ἢ ψυχὴ, φημί, καὶ ὁ νοῦς ἐνὶ τούτων προαιρέσει, ὡς εἴρηται, καὶ θελήματι ἐκουσίως κολλώμενα, εἴτε τῷ ἀγαθῷ τὰ ἀγαθὰ γίνονται, εἴτε τῷ πονηρῷ καὶ πονηρὰ χρηματίζουσι. Τὸ δὲ γε σῶμα καὶ τῇ φύσει τρεπτόν, ὅτι καὶ σύνθετον, καὶ τῇ οὐσίᾳ ῥευστόν, ὅτι ἐξ ὕλης φθαρτῆς ἐκτισται καὶ ῥευστῆς, τὴν σύγκρασιν ἔχον ἤτοι τὴν σύστασιν ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς ἑαυτὰ», *Κατήχησις* 25, 55-66, S.C. 113, σ. 54. Και ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός θεωρεί την ψυχή του ανθρώπου άτρεπτη ως προς τη φύση, διότι είναι λογική, νοερά και αυτεξούσια, και τρεπτή μόνο ως προς τη γνώμη: «*Ἔστιν τοίνυν φύσις λογικὴ νοερὰ τὲ καὶ αὐτεξούσιος, τρεπτὴ κατὰ γνώμην ἤτοι ἐθελότρεπτος· πᾶν γὰρ κτιστόν καὶ τρεπτόν, μόνον δὲ τὸ ἄκτιστον ἄτρεπτον, καὶ πᾶν λογικὸν αὐτεξούσιον. Ὡς μὲν οὖν λογικὴ καὶ νοερὰ αὐτεξούσιος ἐστίν, ὡς δὲ κτιστῇ τρεπτῇ, ἔχουσα ἐξουσίαν καὶ μένειν καὶ προκόπτειν ἐν τῷ ἀγαθῷ καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον τρέπεσθαι», βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Περὶ ἀγγέλων*, P.G. 94, 868A . Του ίδιου, *Κατὰ Μανιχαίων*, P. G. 94, 1537CD · Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *Ο Σατανάς*, Φ.Θ.Β. 38, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1999, σελ. 76 κ. εξ. Του ίδιου, *Θεολογία, Κτισσιολογία, Ἐκκλησιολογία κατὰ τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον, Σημεῖα πατερικῆς καὶ οἰκουμενικῆς θεολογίας*, Φ.Θ.Β. 46, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 2001, σ. 9-11 · Του ίδιου, *Ἐπιστῆμη Φιλοσοφία καὶ Θεολογία στὴν Ἐξαήμερο τοῦ Μ. Βασιλείου*, Φ.Θ.Β. 10, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 1990, σελ. 177 κ. εξ.**

³⁰¹ *Θεολογικός* 1, 220, S.C. 122, σ. 112.

³⁰² *Θεολογικός* 2, 84-88, S.C. 122, σ. 136. Βλ. και Ὑμνος 28, 87-88, S.C. 174, σ. 300 και Ὑμνος 31, 124-127, S.C. 174, σ. 394 · *Κατήχησις* 13, 70-72, S.C. 104, σ. 196 · *Κατήχησις* 19, 110-112, S.C. 104, σ. 322: «*ἀνθρώπου δὲ ψυχὴν ἐν πᾶσι τοῖς / ὀρωμένοις μόνη ἀοράτως ὀράται καὶ / πιστεύεται εἶναι ἀθάνατος*».

³⁰³ *Κεφάλαια* 2, κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116.

³⁰⁴ *Κατήχησις* 33, 58-59, S.C. 113, σ. 252.

³⁰⁵ Κατὰ τον ΙΩΑΝΝΗ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς...*, ὄπ. π., 26, P.G. 94, 925B: «*Σῶμά ἐστι τὸ τριχῆ διαστατόν ἤγουν τὸ ἔχον μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος, ἤτοι πάχος*».

αγγέλους είναι κατά κάποιο τρόπο «σωματή πως οίονεί ἐστι και περιγραφτή»³⁰⁶ με την έννοια ότι μπορεί να δεσμευθεί από αυτόν που έχει εξουσία πάνω της. Ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο «σωματή»³⁰⁷ σε αντίθεση με τον όρο «ἀσώματη», ο οποίος δηλώνει την ανυπαρξία υλικού σώματος της νοεράς ψυχής, ως άυλης φύσης³⁰⁸. Ενώ η νοερά ψυχή, συγκρινόμενη με τον κόσμο των αισθήσεων και την όψη του βροτού, του υλικού κόσμου, είναι ασώματη και ακατάληπτη, άπιαστη, και δεν μπορεί να περιοριστεί καθόλου σε αισθητό τόπο ή χώρο³⁰⁹, συγκρινόμενη με τον νοερό κόσμο έχει κατά κάποιο τρόπο μια από τις ιδιότητες του σώματος, την έκταση, γεγονός που την καθιστά περιγραφτή. Η ιδιότητα αυτή της ψυχής ενισχύει τη θέση του Συμεών ότι η ψυχή ανήκει στα κτιστά πνεύματα.

Η ψυχή είναι «ἀνεξιχνιάστως συνηνωμένην και συγκεκριμένην ἀμίκτως και ἀσυγχύτως»³¹⁰ με το σώμα. Επιπλέον, ο Συμεών παρουσιάζοντας το μέτρο της πνευματικής ηλικίας του πληρώματος Χριστού χρησιμοποιεί το ανθρώπινο σώμα ως αναφορά και καλεί τους μοναχούς να εκλάβουν πνευματικά την αναλογία³¹¹. Στο πνευματικό «σῶμα» που αναπτύσσει ο πιστός η κοιλία, ο στόμαχος και ο χώρος που καταλαμβάνουν τα ενδόσθια περικλείουν το «χωρητικὸν [...] καὶ νοερὸν τῆς ψυχῆς ἐργαστήριον»³¹². Πρόκειται για τον κοινό χώρο της ψυχής και του σώματος

³⁰⁶ Ἡθικὸς 1, ε', 49- 55, S.C. 122, σ. 216: «Τοιοῦτος καὶ ὁ περὶ ψυχῆς ἡμῖν λόγος. Θεῶ γὰρ τῶ φύσει ἀσωμάτῳ καὶ ἀγγέλοις συγκρινομένη, σωματή πως οίονεί ἐστι καὶ περιγραφτή, ἀλλὰ μόνῳ τῶ δεσμεῖν δυναμένῳ ταύτην καὶ ἐξουσίαν ἔχοντι σὺν τῶ σώματι εἰς γέενναν ἐμβαλεῖν πυρός, αἰσθήσει δὲ καὶ ὄψει βροτεία πάντη ἀσώματός τε καὶ ἀκατάληπτος, μὴ δυναμένη περιγραφῆναι τόποις ἢ χωρίοις αἰσθητοῖς τὸ καθόλου».

³⁰⁷ Το επίθετο *σωματός*, -ή, -ό δεν έχει λημματογραφηθεί ούτε στο H. LIDDELL & R., SCOTT, *Μέγα Λεξικόν Τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, ὅπ. π., ούτε στο G. W. H. LAMPE (editer), *A Patristic Greek Lexikon*, 20th edit., 1995, At The Clarendon Press, Oxford.

³⁰⁸ Βλ. ΙΩΑΝΝΗ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς...*, ὅπ. π., 3, P.G. 94, 796B.26, P.G. 94, 925A: «Ἀσώματα δὲ καὶ ἀόρατα καὶ ἀσχημάτιστα κατὰ δύο τρόπους νοοῦμεν τὰ μὲν κατ' οὐσίαν, τὰ δὲ κατὰ χάριν, καὶ τὰ μὲν φύσει ὄντα, τὰ δὲ πρὸς τὴν τῆς ὕλης παχύτητα. Ἐπὶ Θεοῦ μὲν φύσει, ἐπὶ δὲ ἀγγέλων καὶ δαιμόνων καὶ ψυχῶν χάριτι, καὶ ὡς πρὸς τὴν τῆς ὕλης παχύτητα λέγεται».

³⁰⁹ Ἡθικὸς 1, ε', 49- 55, S.C. 122, σ. 216

³¹⁰ *Κεφάλαια 2*, κεφ. 23, S.C. 51bis, σ. 116.

³¹¹ Ἡθικὸς 4, 364-370, S.C. 129, σ. 34.

³¹² Ὅπ. π., 391-392, S.C. 129, σ. 36. Η περιγραφή του χωρητικού μέρους της ψυχής κατά τον Συμεών περιλαμβάνει την κοιλότητα κάτω από το διάφραγμα μέσα στην οποία βρίσκεται και η καρδιά. Η κοιλία χρησιμοποιείται ήδη από την Παλαιά Διαθήκη και

όπου εντοπίζονται κατά τον Συμεών οι λειτουργίες του λογιστικού, του επιθυμητικού και του θυμικού. Στον χώρο αυτό το λογιστικό βρίσκεται στο κέντρο ως καρδιά³¹³ και μέσα στο λογιστικό βρίσκεται το επιθυμητικό και το θυμικό³¹⁴.

1.2.2.2. Οι δυνάμεις και οι ενέργειες της ψυχής

Η ψυχή έχει δυνάμεις³¹⁵ και ενέργειες. Ο Συμεών κάνει διάκριση μεταξύ των ψυχικών δυνάμεων και των ψυχικών ενεργειών³¹⁶. Ως ψυχικές δυνάμεις αναφέρει το λογιστικό, το επιθυμητικό και το θυμικό³¹⁷ και ως ψυχικές ενέργειες την αίσθηση³¹⁸, τους λογισμούς, τις έννοιες, τις ενθυμήσεις³¹⁹, τα θελήματα, τα φρονήματα και τις προθέσεις³²⁰.

ως ψυχολογικός όρος κατά συνεκδοχή δηλώνει είτε την έδρα της καρδιάς, είτε τον έσω άνθρωπο, βλ. Ν. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ, *Ανθρωπολογία της Παλαιᾶς Διαθήκης...*, όπ. π. σ. 212.

³¹³ Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ «ή καρδιά ήμῶν ἔστι τὸ τοῦ λογιστικοῦ ταμεῖον καὶ πρῶτον σαρκικὸν ὄργανον λογιστικόν», *Υπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων*, Ε.Π.Ε. τ. 54, Θεσσαλονίκη, 1982, σ. 126.

³¹⁴ *Ἠθικός 4*, 393-394, S.C. 129, σ. 36. Ο Συμεών, όπως θα αναφέρουμε και παρακάτω κάνοντας λόγο για την καρδιά, ταυτίζει, όπως οι περισσότεροι Πατέρες της Εκκλησίας, τη σαρκική καρδιά με τη νοερά καρδιά.

³¹⁵ *Ἠθικός 14*, 217-223, S.C. 129, σ. 438.

³¹⁶ *Κατήχησις 14*, 114-115, S.C. 104, σ. 212. Βλ. και *Ἕμνος 42*, 120-121, S.C. 196, σ. 46. Ο Συμεών κάνει συστηματική διάκριση μεταξύ δυνάμεων και ενεργειών της ψυχής κατά την αριστοτελική σχέση του «ἐν δυνάμει» και του «ἐν ἐνεργείᾳ». Το πνεύμα-ψυχή, ο νους και ο λόγος είναι για τον Συμεών ενυπόστατες δυνάμεις της ψυχής, οι οποίες εκδηλώνονται ως ψυχικές ενέργειες. Συνεπώς θεωρούμε ότι η ταύτιση των δυνάμεων με τις ενέργειες που κάνει ο Πορτελάνος, βλ. Σ. ΠΟΡΤΕΛΑΝΟΥ, *Ἡ πνευματικὴ τελείωση τοῦ ἀνθρώπου...*, όπ. π., σελ. 316, αν και δεν αλλοιώνει τη διδασκαλία του Συμεών, ωστόσο μειώνει τον πλούτο σκέψης του αφαιρώντας από αυτήν την ιδιαιτερότητα που έχει λόγω προσωπικής εμπειρίας να προβαίνει σε λεπτότατες διακρίσεις.

³¹⁷ *Ἠθικός 4*, 424-435, S.C. 129, σ. 38-40. Ο Συμεών ενώ χρησιμοποιεί την πλατωνική διαίρεση της ψυχής σε τρεις δυνάμεις ή ικανότητες ή λειτουργίες διαφοροποιείται ως προς το μέρος που υπάρχουν μέσα στο ανθρώπινο σώμα. Κατά τον Πλάτωνα το λογιστικό έχει την έδρα του στο κεφάλι, το θυμοειδές στο στήθος και το επιθυμητικό στην κοιλία, βλ. Π. ΓΡΑΜΜΕΝΟΥΔΗ, *Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Νικητὰ Στηθάτο...*, όπ. π., σελ. 28. Αντιθέτως, κατά τον Συμεών και τα τρία μέρη της ψυχής βρίσκονται μέσα στην καρδιά.

³¹⁸ *Ἠθικός 3*, 152-160, S.C. 122, σ. 400-402.

³¹⁹ *Κεφάλαια 2*, κεφ. 19, S.C. 51b, σ. 112-114.

³²⁰ *Ἠθικός 12*, 223-225, S.C. 129, σ. 398.

Το λογιστικό είναι η δύναμη του νου. Ο λόγος συνυπάρχει στον νου, ο οποίος έχει μέσα του φυσικῶς το λογιστικό και παράγει τον λόγο: «ὁ νοῦς τὸ λογιστικὸν φυσικῶς ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὐ μὴν ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ τὸν λόγον ἀπογεννᾷ· ἐάν οὖν τοῦ φυσικῶς ἀπογεννᾷν στερηθῆ, οἶονεὶ τεμνόμενος καὶ διχοτομούμενος τοῦ συνόντος αὐτῷ λόγου, νεκροῦται καὶ εἰς οὐδέν ἐστι χρησιμος»³²¹. Το λογιστικό διακρίνει και ξεχωρίζει το χειρότερο από το καλύτερο και δείχνει στο επιθυμητικό σε ποια πρέπει να προσκολλάται σχετικῶς, με ποια, από αυτά που δεν αποτελούν την ουσία της ψυχής, πρέπει να συσχετίζεται, ποια πρέπει να αγαπά και ποια πρέπει να αποστρέφεται³²².

Το επιθυμητικό³²³ ως δύναμη της ψυχής³²⁴ παράγει την επιθυμία, την προσδοκία, τη σφοδρή, δηλαδή, επιθυμία³²⁵, τον πόθο, για συσχέτιση με κάτι. Η συσχέτιση αυτή συνεπάγεται είτε σχέση αγάπης είτε σχέση αποστροφής και μίσους³²⁶.

Τέλος, «τὸ θυμικὸν τῆς ψυχῆς»³²⁷ παράγει τον θυμό ή την οργή³²⁸ και υπηρετεί το λογιστικό και το επιθυμητικό συνεργώντας στην υλοποίηση, «ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ἔνστασιν», των βουλημάτων και θελημάτων τους, παρέχοντάς τους τη δύναμη για επίθεση και αντίσταση, «ἀνδρείαν καὶ ἄμυναν»³²⁹.

Παράλληλα, όταν περιγράφει την κατάσταση των δυνάμεων της ψυχής κατά την κατά χάριν θέωση, παρουσιάζει την «κατὰ φύσιν» λειτουργία του λογιστικού, επιθυμητικού και θυμοειδούς ως σύγκραση

---

³²¹ Θεολογικός 2, 150-156, S.C. 122, σ. 140-142.

³²² Ἠθικός 4, 403-407, S.C.129, σ. 36: «τὸ μὲν λογιστικὸν διακρίνει καὶ διαιρεῖ τὸ χειρόν ἀπὸ τοῦ κρείττονος καὶ δεικνύει τῷ ἐπιθυμητικῷ οἷς δεῖ σχετικῶς προσκεῖσθαι καὶ ἂ δεῖ ἀγαπᾶν καὶ ἂ χρεῶν ἀποστρέφεσθαι καὶ μισεῖν».

³²³ Ὅπ. π., 403-407, σ. 36.

³²⁴ Κεφάλαια 2, κεφ. 63, S.C. 51b, σ. 158.

³²⁵ Ἠθικός 1, γ', 48-49, S.C. 122, σ. 210.

³²⁶ Ἠθικός 4, 403-407, S.C.129, σ. 36.

³²⁷ Κατήχησις 31, 59-62, S.C. 113, σ. 228.

³²⁸ Ἠθικός 11, 261, S.C. 129, σ. 348. Βλ. και Κατήχησις 5, 1044-1045, S.C. 96, σ. 464 . Κατήχησις 27, 252, S.C. 113, σ. 118.

³²⁹ Ἠθικός 4, 407-411, S.C.129, σ. 36-38: «τὸ δὲ θυμικὸν μέσον τούτων ὥσπερ τις ὑπηρέτης εὐγνώμων πάρεστι, τοῖς ἐκείνων ἐξυπηρετῶν βουλήμασι καὶ θελήμασι συνεργῶν, διεγείρων πρὸς ἀνδρείαν καὶ ἄμυναν τῶν βουλομένων ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἢ πονηρῶν τὴν ἐφ' ἑκατέρω τούτων ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ἔνστασιν».

και ενοποίηση και των τριών στη θεωρία του Τριαδικού Θεού, «Τοιγαροῦν καὶ ὅταν διὰ πάντων τούτων ἡ ἐπιθυμία πληρωθῆ τοῦ ἀνθρώπου, τῆνικαῦτα καὶ ὅλον τὸ θυμικὸν τῷ λογιστικῷ τε καὶ ἐπιθυμητικῷ συγκραθέν, ἐν τὰ τρία ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς τριαδικῆς ἐνάδος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τερπνότητι τοῦ ἑαυτῶν γίνονται δεσπότου. Οὐ γὰρ ἐπιγινώσκειται ὅλως ἡ τριττὴ τότε τούτων διαίρεσις, ἀλλ' εἰσὶν ἐκ παντὸς ἓν. Ὀπηνίκα οὖν ἐκ μόνου τοῦ ἐνὸς καὶ ἀγαθοῦ τῇ ἀπλότητι, ἐπὶ τῇ τῶν πονηρῶν καὶ ἀγαθῶν πραγμάτων διακρίσει καὶ διαιρέσει, ἐπιστραφῶσιν αἱ δυνάμεις αὐταὶ πρὸς τὰ ἐνταῦθα, τῆνικαῦτα ἢ τούτων θέλησις καὶ διαίρεσις καὶ ἢ πρὸς τὰ ἐναντία τῶν θείων θελημάτων ἀποστροφή ἀδιαιρέτως δείκνυται· ἐν γὰρ μόνοις τούτοις ἢ τοῦ θυμικοῦ κίνησις γίνεται»³³⁰.

Για τον Συμεών, ενέργεια είναι η οὐσιωδῶς παρουσία της δυνάμεως. Αναφερόμενος στον πόθο του Σωτήρος, που βιώνει, τονίζει ότι αυτός είναι ενέργεια του Πνεύματος «Πόνον δ' εἰπὼν ἐδήλωσα τὸν τοῦ Σωτῆρος πόθον, / ὁ πόθος δὲ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια τυγχάνει, / μᾶλλον δ' αὐτοῦ οὐσιωδῶς ἐστὶν ἡ παρουσία, / ἐνυποστάτως ἐν ἐμοὶ φῶς ἐντὸς ὄρωμένη»³³¹. Είναι δε χαρακτηριστικός ο τρόπος με τον οποίο προσπαθεί στον 54^ο Ὑμνο³³² να αποσαφηνίσει τη διάκριση δύναμης και ενέργειας χρησιμοποιώντας το παράδειγμα του τεχνίτη και της κατασκευῆς των εργαλείων. Κάθε εργαλείο λαμβάνει την ἐνέργειά του ὄχι ἀφ'ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τον τεχνίτη που το κατασκευάζει με συγκεκριμένες ιδιότητες, δυνάμεις. Οι δυνάμεις της ψυχῆς είναι, για τον Συμεών, οι φυσικές ικανότητες της ψυχῆς, τις οποίες ἔχει δημιουργήσει ο Θεός, ἐνῶ οι ἐνέργειες αποτελοῦν τις εκδηλώσεις των δυνάμεων, των φυσικῶν αὐτῶν ικανοτήτων της ψυχῆς. Στο σημεῖο αὐτὸ ο Συμεών φαίνεται να μην ἀκολουθεῖ την ἀριστοτελικὴ διάκριση ἀνάμεσα στο ἐν δυνάμει και το ἐν ἐνεργείᾳ³³³, ἀλλὰ μια θεολογικὴ κατανόηση της δυνάμης, της ἐνέργειας

³³⁰ Ἠθικὸς, 4, 424-435, S.C. 129, σ. 38-40..

³³¹ Ὑμνος 52, 1-6, S.C. 196, σ. 198.

³³² Ὑμνος 54, S.C. 196, σ. 236-250.

³³³ Ο Συμεών φαίνεται να διαφοροποιεῖται ἀπὸ τον Ἀριστοτέλη ως πρὸς το ἐννοιολογικὸ περιεχόμενο του ὄρου ἐνέργεια. Ο φιλοσοφικὸς ὀρος ἐνέργεια ἀφομοιώθηκε με ἐπιτυχή τρόπο ἀπὸ τη θεολογία. Για τον Ἀριστοτέλη ἐνέργεια εἶναι ὅλο ἐκεῖνο το ἔργο που συντελέστηκε ἀπὸ το δυνάμει εἶναι για να ἀποκτήσουμε το τελειωμένο ἀποτέλεσμα. Γι' αὐτὸ ονόμασε τὴν λέξη ἐνέργεια, δηλαδή ἐν ἔργῳ, γιατί ἀκριβῶς περιέχει ὅλο ἐκεῖνο το ἔργο που συντελέστηκε για να πάρουμε το ποθητὸ ἀποτέλεσμα. Ἐνα ἀκατέργαστο μάρμαρο, για τον Ἀριστοτέλη, εἶναι το δυνάμει, ἐνῶ το τελειωμένο ἀγαλμα που προήλθε ἀπὸ

και της πράξης. Για τον Συμεών η ψυχή είναι δημιουργημένη με συγκεκριμένες δυνάμεις και όταν οι ενέργειές της είναι αρμόζουσες με τις δυνάμεις αυτές, λειτουργεί αποτελεσματικά: «Διὸ πρὸς τέχνην ἕκαστος οὐχ οἷαν αὐτὸς θέλει, / ἀλλὰ πρὸς οἷαν ἔκτισται, ἐπιτηδεῖως ἔχει, / καὶ πρὸς αὐτὴν διάκειται προσφυῶς καὶ οἰκείως»³³⁴ Ἔτσι, όταν η ενέργεια δεν είναι αυτή που αρμόζει με τη δύναμη από την οποία προκύπτει, τότε το αποτέλεσμα ή το έργο της ενέργειας αυτής είναι ανάρμοστο³³⁵. Τότε η πράξη και η ενέργεια δεν εκδηλώνουν τη δύναμη από την οποία προέρχονται και η δύναμη δεν είναι ουσιαδῶς παρούσα³³⁶.

Στην αντίληψη του Συμεών ο άνθρωπος είναι ένα εργαλείο που έχει κατασκευάσει ο Λόγος με συγκεκριμένες δυνάμεις, οι οποίες λαμβάνουν «τὸ ἐνεργεῖν ἀπὸ Θεοῦ». Ὅπως κάθε ανθρώπινο εργαλείο δεν μπορεί να κινηθεί, να ενεργήσει χωρίς το ανθρώπινο χέρι, ἔτσι και ο άνθρωπος δεν μπορεί να σκεφτεί ή να κάνει κάτι αγαθό «ἄνευ χειρὸς τῆς θείας». Ἔτσι Αυτός που ἐφτιαξε τον νου ὅπως ἠθελε, Αυτός του δίνει δύναμη να σκέφτεται αυτά που πρέπει και να ενεργεί αυτά που θέλει³³⁷.

αυτό το μάρμαρο είναι το *ἐνεργεία*, γιατί περιέχει ὅλο το έργο που χρειάστηκε για να πάρουμε το τελειωμένο ἄγαλμα. Βλ. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, *Μεταφυσικά*. Λ, 1071 b' Γ, 1012b' Λ, 1072 ab · Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, Ἡ ἔννοια τῆς θεότητας καὶ ἡ ἔννοια τῆς δημιουργίας κατὰ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Δύο σημεία σύγκρουσης τῆς πατερικῆς σκέψης μὲ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία, στο *Ὁρθοδοξία - Ἑλληνισμός. Πορεία στὴν τρίτη χιλιετία*, τόμ. Β', ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κουτλουμουσίου, Ἁγιον Ὅρος, 1996, σελ. 57 · Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *Δογματικὴ καὶ συμβολικὴ θεολογία*, τομ. Α, ὄπ. π., σελ. 97 · του ἴδιου, *Κόσμος, ἄνθρωπος, κοινωνία κατὰ τὸν Μάξιμο Ὁμολογητὴ*, ἔκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα, 1980. Για τον Συμεών η ενέργεια φαίνεται να είναι η ενεργοποίηση της δύναμης από τον κατασκευαστή του εργαλείου, η οποία διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὴν πράξη (το ἀποτέλεσμα).

³³⁴ Ὕμνος 54, 35-37, S.C. 196, σ. 240.

³³⁵ Ὅπ. π., 11-34, σ. 238-240.

³³⁶ Ὅπ. π., 1-10, σ. 236.

³³⁷ Ὅπ. π., 52-69, σ. 240-242: «ἀλλ' ἕκαστος, πρὸς ὃ, καθάπερ εἶπον, / τὸ ἐνεργεῖν ἀπὸ Θεοῦ ἔλαβεν, ἐνεργήσει, / ἄλλως δὲ οὐ δυνήσεται ἄνθρωπος ἐν τῷ βίῳ / ὅλως τι διαπράξασθαι ἢ τὴν ἀρχὴν θελῆσαι. / Ἴδου γάρ, αὐθις λέγω σοι ἅπερ καὶ πρόφην εἶπον' / ὥσπερ οὐκ ἔξεστί ποτε τῶν εἰρημένων πάντων / ἐργαλεῖον ἀφ' ἑαυτοῦ κινήθῃναι πρὸς πρᾶξιν / ἢ ἐνεργῆσαί τι ἄνευ χειρὸς ἀνθρώπου, / τοῦ αἵροντος καὶ δι' αὐτοῦ κατασκευάζοντός τι, / οὕτως οὐδὲ ὁ ἄνθρωπος ἄνευ χειρὸς τῆς θείας / ἐννοῆσαί τι δύναται ἀγαθὸν ἢ ποιῆσαι. / Ἴδου γάρ, ὁ τεχνίτης με κατεσκεύασε Λόγος, / οἷον αὐτὸς ἠθέλησε καὶ ἔθηκεν ἐν κόσμῳ. / Πῶς οὖν, εἶπέ, δυνήσομαι φρονῆσαι ἢ ποιῆσαι / ἢ ὅλως ἐνεργῆσαί τι θείας ἰσχύος ἄνευ; / Ὁ οὖν μοι

1.2.2.3. Η αίσθηση της ψυχής

Η ψυχή ως αισθητική φύση έχει αίσθηση ή, σύμφωνα με τον Συμεών, είναι κάθε αίσθηση: «Ψυχή λογική και ἀθάνατος μία· ἡ οὖν μία αὕτη πᾶσα αἰσθησίς ἐστιν, ἐν ἑαυτῇ δηλαδὴ πάσας εἴ τινές εἰσιν ἔχουσα»³³⁸. Ο Συμεών δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην κατανόηση της αισθητικής ικανότητας της ψυχής, προκειμένου να αντικρούσει την πλάνη της εποχής του σύμφωνα με την οποία η κατά χάριν ένωση του ανθρώπου και του Θεού γίνεται «ἀγνώστως»³³⁹, δίχως η ψυχή να αισθάνεται, να γνωρίζει και να συναισθάνεται τον Θεό. Εξηγώντας, έτσι, τη φράση του Αποστόλου Παύλου «Ἀκήκοα ῥήματα ἄρρητα» κάνει εκτενή αναφορά στην αίσθηση της ψυχής. Ο άνθρωπος ως «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» κτισθείς έχει μία αίσθηση παρότι αυτή διαμερίζεται, για τις φυσικές ανάγκες του σώματος σε πέντε³⁴⁰. Η λογική και ἀθάνατος ψυχή είναι μία, και η μια αυτή ψυχή είναι κάθε αίσθηση, με την έννοια ότι περιέχει «ἐν ἑαυτῇ» όλες τις αισθήσεις που μπορεί να υπάρχουν³⁴¹.

Η συγκέντρωση της αίσθησης της ψυχής στον νου οφείλεται κατά τον Συμεών στο γεγονός ότι αυτή είναι φυσικό συνεπόμενο του νου και αποτελεί με τον τελευταίο μια αχώριστη ενότητα, «ὡς φυσικῶς αὐτῶ συνεπόμενη καὶ ἀχωρίστως μία οὐσα»³⁴². Ωστόσο η αίσθηση της ψυχής για τον Συμεών δεν αφορά μόνο τον νου. Επειδή η ψυχή, ο νους και ο λόγος είναι ένα «ἐν μία τῇ οὐσίᾳ καὶ φύσει», η αίσθηση της ψυχής είναι μια ενοποιημένη αίσθηση³⁴³ η οποία αφορά συνολικά αυτό το ένα, την ψυχή, το οποίο αισθάνεται³⁴⁴, γιατί το ένα αυτό είναι ζωντανό και ταυτόχρονα βλέπει, ακούει, οσφραίνεται, γεύεται, άπτεται, διακρίνει, συνειδητοποιεί, γνωρίζει και μιλάει³⁴⁵. Ο Συμεών κάνει, ως εκ τούτου, χρήση των όρων «ἐν

χαρισάμενος, οἷον ἤθελε πάντως, / αὐτὸς καὶ δίδωσι φρονεῖν ὅσα συμφέρειν οἶδε, / καὶ ἐνεργεῖν παρέχει μοι δύναμιν, ἅπερ θέλει».

³³⁸ Ἠθικὸς 3, 185-187, S.C. 122, σ. 404.

³³⁹ Ἠθικὸς 7, 514-521, S.C. 129, σ. 192.

³⁴⁰ Ἠθικὸς 3, 152-155, S.C. 122, σ. 400-402.

³⁴¹ Ὁπ. π., 185-187, σ. 404.

³⁴² Ὁπ. π., 170-171, σ. 402.

³⁴³ Ὁπ. π., 252-253, σ. 408.

³⁴⁴ Ὁπ. π., 172-176, σ. 402.

³⁴⁵ Ὁπ. π., 177-180, σ. 402.

αίσθησει ψυχῆς»³⁴⁶ και «ἐξ ὅλης ψυχῆς»³⁴⁷ για να υπογραμμίσει ότι η αίσθηση της ψυχῆς αφορά και εκφράζει όλες τις δυνάμεις ή τα μέρη της.

Ειδικότερα, η ψυχή χρησιμοποιεί τον νοερό οφθαλμό της, τον νου, ως διπλή θύρα αίσθησης³⁴⁸. Έτσι, όταν στρέφει την αίσθησή της στις σωματικές αισθήσεις βλέπει τον ορατό κόσμο, «τοῦ σώματος τοῖς ὀφθαλμοῖς παρακύπτουσα βλέπει / δι' αὐτῶν πάντα ὀρατά». Αντίθετα, όταν «ὑποστρέφει» την αίσθησή της στον νου, όταν συνάγει, συγκεντρώνει την αίσθησή της στον νοερό οφθαλμό της, τότε καθορά τα νοητά και ἄυλα. Η αισθητική αυτή ικανότητα της ψυχῆς να βλέπει τον υλικό και ορατό κόσμο αλλά και τον ἄυλο και νοερό, διακρατεί την ψυχή με ἄρρητο τρόπο στο μέσο των φθαρτῶν και αφθάρτων, με αποτέλεσμα να δέχεται επιδράσεις και από τον ορατό και από τον ἀόρατο κόσμο. Από τον ορατό κόσμο «καθέλκεται» προς τις ἡδονές και τα πάθη, ενώ από τον ἀόρατο κόσμο «ἐκβιάζεται» να παραμείνει εκεί. Η επίδραση του ορατού κόσμου στην ψυχή είναι πολύ ισχυρή με αποτέλεσμα η ψυχή να «κατασπᾶται», να επιστρέφει βιαίως την αίσθησή της στον ορατό κόσμο. Ωστόσο, επειδή η ψυχή από όλα τα ορώμενα είναι η μόνη που θέλει να είναι «ἀεροβάμων» σπουδάζει συνεχώς και με θέρμη επιθυμεί να ξαναστρέψει την αίσθησή της στον ἄυλο και νοερό κόσμο.

Ὡς προς τα σωματικά, τον υλικό κόσμο, η αίσθηση της ψυχῆς εκδηλώνεται «διὰ τῶν πέντε διαιρουμένη ἀδιαιρέτως αἰσθήσεων» και εκδηλώνει την ενέργειά της με αλλαγές που δεν την αλλοιώνουν, γιατί δεν βλέπει αυτή αλλά δι'αυτῆς (ενν. της αἰσθήσεως) βλέπει η ψυχή, ὅπως και δι' αυτής ακούει, οσφραίνεται, γεύεται και διακρίνει με την αφή³⁴⁹. Οι πέντε αυτές αισθήσεις, στις οποίες διαιρείται χωρίς να διασπείρεται,

---

³⁴⁶ Κατήχησις 2, 196-207, S.C. 96, σ. 258. Κατήχησις 2, 154-163, S.C. 96, σ. 254. Ἡθικός 9, 483-497, S.C. 129, σ. 254.

³⁴⁷ Ἡθικός 3, 388, S.C. 122, σ. 418.

³⁴⁸ Ὑμνος 38, 85-96, S.C. 174, σ. 474: «Θαυμάζω γὰρ πῶς ἡ ψυχή, ὅλη ἄυλος οὔσα / καὶ νοερόν τὸν τοῦ νοὸς ὀφθαλμὸν κεκτημένη, / ὥσπερ θυρίσι γε θυρῶν αἰσθητῶς κεκρημένη / τοῦ σώματος τοῖς ὀφθαλμοῖς παρακύπτουσα βλέπει / δι' αὐτῶν πάντα ὀρατά καὶ πάλιν ὑποστρέφει, / τὰ νοητὰ καὶ ἄυλα ἄυλως καθορῶσα, / μέσον δ' ἀφθάρτων καὶ φθαρτῶν ἄρρητως κρατουμένη / ὑπὸ μὲν τῶν καθέλκεται πρὸς ἡδονάς, πρὸς πάθη, / ὑπὸ δὲ τῶν πρὸς οὐρανὸν πετρομένη ἐκεῖσε / μένει μὲν ἐκβιάζεται, κατασπᾶται δὲ ὁμως / καὶ πάλιν ἀναφέρεσθαι ἀεὶ θερμῶς σπουδάζει / ἀεροβάμων θέλουσα εἶναι ἐξ ὀρωμένων».

³⁴⁹ Ἡθικός 3, 155-160, S.C. 122, σ. 402.

ἀδιαιρέτως, η αίσθηση της ψυχής, είναι ψυχικές αισθήσεις³⁵⁰ και δυνάμεις της ψυχής³⁵¹ οι οποίες εκδηλώνονται διά του σώματος. Αυτές είναι η οπτική³⁵² ή θεωρητική³⁵³ αίσθηση, η ακουστική αίσθηση³⁵⁴, το γευστικόν³⁵⁵, το οσφραντικόν³⁵⁶ και το ἐπαφᾶσθαι³⁵⁷, η αφή.

Ως προς τα πνευματικά, τον άυλο κόσμο, η αίσθηση της ψυχής δεν εξαναγκάζεται να διαιρεθεί σε θυρίδες αισθήσεων³⁵⁸. Δεν έχει δηλαδή ανάγκη από εξειδικευμένα αισθητήρια όργανα, όπως από οφθαλμούς για να δει, ούτε από αυτιά για να ακούσει τον λόγο, ούτε να καθαρίσει την όσφρηση για να οσφραίνεται καλύτερα, ούτε χρειάζεται χείλη ή γλώσσα για να διακρίνει τη γεύση του γλυκού ή του πικρού, ούτε χεριών για να ακουμπά και να γνωρίζει με αυτά το τραχύ, το λείο και το ομαλό³⁵⁹. Η αίσθηση της ψυχής εξέρχεται από τα εξειδικευμένα αισθητήρια όργανα του σώματος και συγκεντρώνεται ολοκληρωτικά στον νου περιλαμβάνοντας «ἐν ἑαυτῇ» τις πέντε αισθήσεις, οι οποίες βρίσκονται σε οργανική και απόλυτη ενότητα, αν και είναι περισσότερες από μία³⁶⁰. Η ταυτόχρονη και ενοποιημένη λειτουργία όλων των αισθήσεων ενσωματωμένη σε μια αίσθηση της ψυχής δηλώνεται από τον Συμεών ως νοερά αίσθηση και θεωρία³⁶¹.

Διευκρινίζει, επίσης, ότι η αίσθηση της ψυχής δεν μπορεί να λειτουργεί ταυτόχρονα ως προς τον ορατό και άορατο κόσμο. Πρέπει να αποσπαστεί από τον ορατό κόσμο για να «δει» τον άορατο και αντίστροφα. Έτσι, η ψυχή «συννοῦσα μὲν καὶ ἐνοικοῦσα τῷ σώματι πάντα βλέπει καὶ κατανοεῖ τὰ ὑλικά καὶ κτιστά καὶ ἐκ σωματικῶν συνιστάμενα, ἀποσπασθεῖσα δὲ τούτου

---

³⁵⁰ Θεολογικός 3, 116, S.C. 122, σ. 162.

³⁵¹ Κατήχησις 13, 85-86, S.C. 104, σ. 196.

³⁵² Όπ. π., 85-86, σ. 196. Βλ. και Ἠθικός 3, 121-122, S.C. 122, σ. 398, Ἠθικός 6, 258-265, S.C. 129, σ. 138.

³⁵³ Ἠθικός 3, 252-253, S.C. 122, σ. 408.

³⁵⁴ Όπ. π., 121-122, S.C. 122, σ. 398. Βλ. και όπ. π., 251-252, σ. 408.

³⁵⁵ Όπ. π., 191, σ. 404.

³⁵⁶ Όπ. π., 191, σ. 404.

³⁵⁷ Όπ. π., 160-161, σ. 402.

³⁵⁸ Όπ. π., 166, σ. 402.

³⁵⁹ Όπ. π., 161-167, σ. 402.

³⁶⁰ Όπ. π., 167-171, σ. 402. Βλ. και όπ. π. 115-122, σ. 398.

³⁶¹ Ἠθικός 4, 34-35, σ. 10. Βλ. και όπ. π., 653-655, σ. 54.

αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐκτὸς πάσης καθίσταται γνώσεως, μόνοις δὲ τοῖς ἀϋλοῖς καὶ νοουμένοις ἐγκαταλέγεται»³⁶².

1.2.3. Ο νους και ο λόγος

Ο νους, ὅπως ἐξετάσαμε παραπάνω, εἶναι ἓνα ἀπὸ τα τρία μέρη τῆς ψυχῆς, ἐνυπόστατος³⁶³, ἰσότημος, ὁμότιμος καὶ ὁμοούσιος με τὴν ψυχὴ καὶ τὸν λόγος³⁶⁴. Ο νους, ὁ λόγος καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἓνα σε μια οὐσία καὶ φύση³⁶⁵. Ὅπως ἡ ψυχὴ ἔτσι καὶ ὁ λόγος, εἶναι ἀυλος καὶ ἀσώματος³⁶⁶. Ὡς ἀσώματος μπορεῖ νὰ κρατηθεῖ μόνο ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴν κατὰ φύση κατάστασή του καὶ ὡς πρόσωπο τῆς ψυχῆς³⁶⁷ νὰ μιλάει με τὸν Θεό. Ἐχει μέσα του φυσικῶς τὸ λογιστικὸ, ὡς συνεπόμενο τῆς φύσεώς του, «ὁ νοῦς

---

³⁶² Κατήχησις 19,107-116, S.C. 104, σ. 322. Ἡ ἀδυναμία τῆς αἰσθησῆς τῆς ψυχῆς νὰ λειτουργεῖ ταυτόχρονα στὸν ορατὸ καὶ στὸν ἀόρατο κόσμον ἐξηγεῖ τὴ διάκριση ποὺ κάνει ὁ Συμεὼν ὡς πρὸς τὴν ἐνοίκηση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ μέσα στὴν καρδιά καὶ τὴν θεωρία. Για τὸν Συμεὼν ἡ κατὰ χάριν θέωση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου με τὸν Θεό, ἐνῶ ἡ θεωρία εἶναι ἡ θέα τῶν ἐλάμψεων τοῦ φωτός τῆς θεότητος ἀπὸ τὸν νοῦ. Ἐτσι, ὁ θεωμένος κατὰ χάριν ἀνθρώπος ἔχοντας μέσα στὴν καρδιά του τὸν Τριαδικὸ Θεό, μπορεῖ νὰ βλέπει τὸν ορατὸ κόσμον, ἀλλὰ τότε δὲν βλέπει τὸν Θεό. Ὅταν ὁμως λόγῳ τῆς υπερβάλλουσας ἀγάπης του γιὰ Αὐτὸν ἡ αἰσθησῆς τῆς ψυχῆς του υποστρέφει στὸν νοῦ, τότε μπορεῖ καὶ νὰ βλέπει τὸν Θεό.

³⁶³ Ἡ τριαδολογικὴ κατανόηση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν Συμεὼν ἐπιλύει τὴ σχέση ψυχῆς καὶ νοῦ καὶ αἰτιολογεῖ τὴν διακριτὴ ἢ ταυτόσημη χρῆση τῶν ὀρων ψυχὴ καὶ νοῦς στους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Συμεὼν διακρίνει τὸν νοῦ ἀπὸ τὴν ψυχὴ ὅχι ὡς πρὸς τὴν οὐσία, ἀφοῦ νοῦς καὶ ψυχὴ εἶναι ὁμοούσια, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὰ ιδιώματα, τὶς διακριτὲς ιδιότητές τους. Γι' αὐτὸ ὁ νοῦς εἶναι ἐνυπόστατος στὴν ψυχὴ καὶ δὲν ἀποτελεῖ διαφορετικὴ οὐσία, γεγονός που ἀποτελεῖ μια ἐπιπλέον τεκμηρίωση γιὰ τὸ ὅτι ὁ Συμεὼν δὲν ἀκολουθεῖ τὸ τρισύνθετο τοῦ ἀνθρώπου. Πρβλ. Π. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Τὸ μυστήριον τοῦ ἀνθρώπου*, ἔκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη, σελ. 15: «στοὺς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁ νοῦς δὲν εἶναι διακεκριμένο στοιχεῖο, ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν ταυτίζεται με τὴν ψυχὴ, ἄλλοτε δὲ θεωρεῖται ὡς τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς ψυχῆς. Ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως θὰ μπορούσαμε νὰ εἰποῦμε ὅτι ὁ νοῦς ἐκπροσωπεῖ τὴ διαμορφωτικὴ δύναμι τοῦ ἀνθρώπου, ἐκείνη ποὺ τὸν καθιστᾷ ἀνθρώπο, ἂν καὶ εἶναι μέρος τῆς ψυχῆς, ὥστε τελικῶς τὰ συστατικὰ νὰ παραμένουν δύο [ἐνν. ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα] καὶ οἱ δύο ὄροι ψυχὴ καὶ νοῦς νὰ εἶναι δυνατὸ νὰ χρησιμοποιηθοῦν με τὴν ἴδια ἔννοια».

³⁶⁴ Θεολογικὸς 2, 138-140, S.C. 122, σ. 140 : «ἰσότημον ἴσθι καὶ ὁμότιμον καὶ ὁμοούσιον τὸν ἐν σοὶ νοῦν σὺν τῷ λόγῳ καὶ τῇ ψυχῇ, ὡς μιᾶς ὄντα οὐσίας καὶ φύσεως».

³⁶⁵ Ἠθικὸς 3, 172-174, S.C. 122, σ. 402.

³⁶⁶ Ἠθικὸς 15, 98-99, S.C.129, σ. 450.

³⁶⁷ Ἠθικὸς 11, 279, S.C. 129, σ. 350.

τὸ λογιστικὸν φυσικῶς ἔχει ἐν ἑαυτῷ»³⁶⁸, και γεννά τον λόγο³⁶⁹, ο οποίος είναι αδιαίρετος και συνουσιωμένος με τον νοῦ «ὄν αδιαίρετον ἔχει και συνουσιωμένον ἐν ἑαυτῷ»³⁷⁰. Ο νοῦς φανερώνει διά του λόγου τη βούληση της ψυχῆς³⁷¹.

Ο Συμεών ακολουθεῖ την ορθόδοξη διδασκαλία για τις τριαδικές σχέσεις με βάση τις οποίες κατανοεῖ την εικόνα του Θεοῦ στον ἄνθρωπο, την ψυχή. Ἐτσι, ο λόγος γεννάται ἀπό τον νοῦ και ταυτόχρονα μένει αδιαίρετος και συνουσιωμένος με τον νοῦ. Ὅπως θα δούμε και παρακάτω παρουσιάζοντας τη διδασκαλία του Συμεών για την διάνοια, με την ἴδια τριαδολογική προσέγγιση ο Συμεών αντιλαμβάνεται τη σχέση του νοῦ και της διάνοιας ως νοητική και λογική ἐνέργεια, η οποία εκπορεύεται ἀπό τον νοῦ παραμένοντας ωστόσο αδιαίρετη και συνουσιωμένη με τον νοῦ και τον λόγο³⁷².

---

³⁶⁸ Θεολογικός 2, 152-153, S.C. 122, σ. 140-142.

³⁶⁹ Ὅπ. π., 150-156, σ. 140-142.

³⁷⁰ Ὅπ. π., 161, σ. 142.

³⁷¹ Ὅπ. π., 98-100, σ. 136-138. Ο Συμεών παρουσιάζει τη σχέση του νοῦ και του λόγου ως σχέση ουσίας και ἐνέργειας, την οποία βρίσκουμε και στον ἅγιο ΜΑΞΙΜΟ ΤΟΝ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ, ο οποίος χαρακτηρίζοντας την λογική λόγο, και την καρδιά, που εἶναι το κέντρο της υπάρξεώς μας και με το οποίο αποκτούμε την γνώση του Θεοῦ, νοῦ, παρουσιάζει την διαφορά τους ως ἐξῆς: «Νοῦς μὲν καθαρὸς, ὀρθὰ βλέπει τὰ πράγματα. Λόγος δὲ γεγυμνασμένος, ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὀραθέντα», *Περὶ ἀγάπης κεφαλαίων ἑκατοντὰς δευτέρα, κζ'*, P.G. 90.

³⁷² Η διάκριση αὐτῆς της λογικῆς και νοερᾶς ἐνέργειας του νοῦ ἀπό τον Συμεών σχετίζεται με την διάκριση ἀπό την προγενέστερη ἀπὸ αὐτὸν πατερική παράδοση των ἐνεργειῶν της ψυχῆς, σύμφωνα με την οποία η λογική/διανοητική ἐνέργεια της ψυχῆς ἔχει ως ὄργανο τον ἐγκέφαλο, ἐνῶ η νοερὰ ἐνέργεια την καρδιά. Ο ἅγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, συνοψίζοντας και κωδικοποιώντας την σχετική ἐπὶ του θέματος διδασκαλία του Μεγάλου Ἀθανασίου και του Μακάριου του Αἰγύπτου, γράφει ἐν προκειμένω: «Ὁ μὲν γὰρ μέγας Ἀθανάσιος τῷ ἐγκεφάλῳ τὸ λογικὸν ἐνεῖναι (=ἐνυπάρχει, ἐδρεύει) τῆς ψυχῆς φησί· Μακάριος δὲ ὁ τῆ μεγαλειότητι μηδὲν ἐλλείπων, ἐν τῇ καρδίᾳ τῆν τοῦ νοῦ ἐνέργειαν, συνωδὰ δὲ τούτοις οἱ ἅγιοι σχεδὸν ἅπαντες», ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ἀγιορειτικὸς τόμος*, Ε.Π.Ε., τ. 61, Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 504. Κατὰ τον Μητροπολίτη Ναυπάκτου, Ιερὸθεο, «ἡ λειτουργία τῆς λογικῆς ἐνέργειας γίνεται στὴν διάνοια τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ λειτουργία τῆς νοερᾶς ἐνέργειας, στὸν ἀναγεννημένο ἄνθρωπο, γίνεται στὴν καρδιά», βλ. Ι. ΒΛΑΧΟΥ, *Ἐμπειρική Δογματική τῆς Ὁρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τις προφορικές παραδόσεις τοῦ π. Ἰωάννη Ρωμανίδη*, τόμος Β', Λιβαδειά 2011, σελ. 157.

Ο νους αποτελεί το *ἡγεμονικὸν*³⁷³ μέρος της ψυχής, τον *ἡγεμόναν νοῦ*³⁷⁴. Ταυτόχρονα αποτελεί και «τὸ τῆς ψυχῆς ὀπτικόν»³⁷⁵, το μέρος της ψυχής που έχει την αίσθηση της ψυχής «ὡς φυσικῶς αὐτῶ συνεπόμενη καὶ ἀχωρίστως μία οὐσα»³⁷⁶. Ο νους είναι ο οφθαλμός, ο λύχνος³⁷⁷ και η λαμπάδα της ψυχής³⁷⁸. Σε άλλο σημείο ο Συμεών περιγράφει την ψυχή ως λυχνάρι, όπου το έλαιο συμβολίζει τις αρετές, ο νους αναπαρίσταται ως στυπείο, δηλαδή θρυαλλίδα και η ψυχή αποτελεί το ίδιο το λυχνάρι³⁷⁹.

Ο νους, όπως και η ψυχή, έγινε ταυτόχρονα από τον Κτίστη, χωρίς να προϋπάρχει το ένα του άλλου³⁸⁰. Είναι άτρεπτος ως προς τη φύση και την ουσία³⁸¹. Ωστόσο, ενώ ο νους και η ψυχή είναι άτρεπτα ως προς τη φύση και την ουσία, είναι τρεπτά ως προς τη λειτουργικότητά τους. Μπορούν να υπάρχουν *έκουσίως* είτε ως αγαθά είτε ως πονηρά³⁸². Η τροπή της υπαρξιακής κατάστασής τους εξαρτάται από την ενιαία προαίρεση και το ενιαίο θέλημά τους, με τα οποία αυτά άγονται «*ἀγόμενα*» και κρατιούνται, πιάνονται από την αρετή ή την κακία, «*ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιλαμβανόμενα*», κολλάνε με τη θέλησή τους είτε στο αγαθό είτε στο πονηρό, «*ἐνὶ τούτων προαιρέσει ... καὶ θελήματι ἐκουσίως κολλώμενα*», (δήλωση του αυτεξούσιου) και καθίστανται συγκοινωνοί και κληρονόμοι του φωτός ή του σκότους, *γίνονται και χρηματίζουσι αγαθά ή πονηρά* (δήλωση υπαρξιακής κατάστασης)³⁸³. Κατά τον Συμεών ο νους εμφιλοχωρεί σε δύο τόπους, στον τόπο του κτιστού διά των αισθήσεων και στον τόπο του ακτίστου διά της νοεράς αίσθησης, «*Θαυμάζω γὰρ πῶς ἡ ψυχή, ὄλη ἄῦλος οὐσα / καὶ νοερόν τὸν τοῦ νοῦς ὀφθαλμὸν κεκτημένη, / ὡσπερ θυρίσι γε δυσὶν αἰσθητῶς κεχρημένη / τοῦ σώματος τοῖς ὀφθαλμοῖς παρακύπτουσα βλέπει / δι' αὐτῶν πάντα ὄρατὰ καὶ πάλιν ὑποστρέφει, / τὰ*

³⁷³ Θεολογικὸς 2, 7-10, S.C. 122, σ. 130: «Τοίνυν καὶ ὁ γενέσθαι τοιοῦτος ἀξιωθεὶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δύναται ἐντετυπωμένην ἅπαξ καὶ οἰονεὶ ἐσφραγισμένην τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἔχειν διὰ παντὸς ἐνυπάρχουσαν τῇ ψυχῇ»

³⁷⁴ Ἠθικὸς 1, 179-182, S.C. 122, σ. 236.

³⁷⁵ *Εὐχαριστία* 2, 198, S.C.113, σ. 346.

³⁷⁶ Ἠθικὸς 3, 170-171, S.C. 122, σ. 402.

³⁷⁷ *Κατήχησις* 33, 50-56, S.C. 113, σ. 252. Βλ. και Ἠθικὸς 9, 254, S.C. 129, σ. 238.

³⁷⁸ *Κατήχησις* 15, 71, S.C. 104, σ. 228.

³⁷⁹ Ὑμνος 30, 1-133, S.C. 174, σ. 340-350.

³⁸⁰ Θεολογικὸς 1, 227-235, S.C. 122, σ. 112-114.

³⁸¹ *Κατήχησις* 25, 55-57, S.C. 113, σ. 54.

³⁸² Ὅπ. π., 55-63, S.C. 113, σ. 54.

³⁸³ Το ίδιο. Βλ. και υποκεφάλαιο 2.5 *Το αυτεξούσιο*, σελ. 164.

νοητὰ καὶ ἄϋλα ἄϋλως καθορῶσα, / μέσον δ' ἀφθάρτων καὶ φθαρτῶν
ἀρρήτως κρατουμένη / ὑπὸ μὲν τῶν καθέλκεται πρὸς ἡδονάς, πρὸς πάθη, /
ὑπὸ δὲ τῶν πρὸς οὐρανὸν πτερουμένη ἐκειῖσε / μένει μὲν ἐκβιάζεται,
κατασπᾶται δὲ ὅμως / καὶ πάλιν ἀναφέρεσθαι ἀεὶ θερμῶς σπουδάζει /
ἀεροβάμων θέλουσα εἶναι ἐξ ὀρωμένων»³⁸⁴. Στο απόσπασμα αυτό ο
Συμεών επισημαίνει ότι ο νους κρατά την ψυχή στο μέσο του ἀφθαρτου
νοερού κόσμου και του φθαρτού ορατού κόσμου με την ικανότητά του να
μεταβαίνει από την ὄραση του υλικού κόσμου με τις σωματικές αισθήσεις
στην ὄραση του νοερού κόσμου με την νοερή αίσθηση και αντίστροφα. Αν
και αναγνωρίζει ότι στην Αγία Γραφή παρουσιάζονται τρεις τόποι στους
οποίους αγαπά να εισέρχεται ο νους, κάνει λόγο για την αρχή και το
τέλος χωρίς να αριθμεί τον τρίτο³⁸⁵. Δεν παραλείπει επίσης να επισημάνει
ὅτι η ψυχή μέσω του νου με τις σωματικές αισθήσεις καθέλκεται στις
ἡδονές και στα πάθη (ὅπως συμβαίνει με την καθέλκυση ενός πλοίου),
ενώ με την νοερή αίσθηση διὰ των πνευματικῶν οφθαλμῶν πετάει προς
τα νοητὰ και ἄϋλα. Η διαδικασία αυτή είναι διαρκής, γιατί, ενώ η ψυχή
βιάζεται να παραμείνει στη θέα των νοερῶν, ρίχνεται κάτω στα ορατά,
ἀλλά πάλι φροντίζει να ανυψωθεί.

Ο νους για τον Συμεών είναι αεικίνητος, «*ἀεικίνητον πρᾶγμα ὁ νοῦς
ὄλως ἀργεῖν μὴ δυνάμενον*», ο οποίος δεν μπορεί να παραμένει εντελῶς
ἀπραγος³⁸⁶. Ως προς τα σωματικά, ἔχει ἀνάγκη τις αισθήσεις για να
εκδηλώσει τις ἐνέργειές του³⁸⁷, οι οποίες συνιστοῦν κινήσεις προς
ενθύμηση ἢ λογισμό ἢ ἔννοια³⁸⁸. Ως προς τα πνευματικά, ὅμως, ο νους
ενεργεῖ με τη νοερά αίσθηση, την οποία ο Συμεών ἀποκαλεῖ και θεωρία³⁸⁹.

³⁸⁴ Ὑμνος 38, 86-96, S.C. 174, σ. 474.

³⁸⁵ Κεφάλαια 1, κεφ. 78, S.C. 51bis, σ. 86. Ο τρίτος τόπος στον οποίο αγαπά να
εισέρχεται ο νους είναι ο τόπος της μνήμης και της φαντασίας, πρβλ. Κατήχησις 6,
166-170, S.C. 104, σ. 28 .

³⁸⁶ Κατήχησις 10, 94-97, S.C. 104, σ. 144. Βλ. και Κεφάλαια 2, κεφ. 18, S.C. 51b, σ. 112.

³⁸⁷ Κεφάλαια 3, κεφ. 34, S.C. 51b, σ. 140 : «Νοῦς αἰσθήσεων δίχα τὰς ἰδίας ἐνεργείας οὐκ
ἐπιδείκνυται καὶ ἄνευ νοῦς αἰσθήσεις τὰς ἑαυτῶν οὐδαμῶς». Οι ἐνέργειες του
νου, ὅπως θα δούμε παρακάτω, είναι ἐνέργειες που εκδηλώνονται ως διάνοια και
λόγος (λογική).

³⁸⁸ Κεφάλαια, 2, κεφ. 19, S.C. 51b, σ. 112-114: «ἔστι νοῦς ἐνέργεια, ἥτοι πρὸς ἐνθύμησιν
ἢ λογισμόν ἢ ἔννοιαν ὄλως κίνησις».

³⁸⁹ Ἡθικός 4, 34-35, S.C. 129, σ. 10. Βλ. και Ἡθικός 4, 653-655, S.C. 129, σ. 54. Εὐχαριστία 1,
13-354, S.C. 96, σ. 270 : «Ὁ δὲ γε Θεῶ συγκραθεὶς διὰ πίστεως καὶ ἐπιγνοῦς αὐτὸν διὰ
πράξεως, καὶ βλέπειν αὐτὸν πάντως διὰ θεωρίας ἡξίωται».

Ο νους, του ανθρώπου που βλέπει πνευματικά, καθορά τα πάντα, είτε υλικά είτε άυλα, «ἀπαθῶς» και διακρίνει το κάλλος ως ωραίο χωρίς επιθυμία. Ο Συμεών για να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο ο νους βλέπει απαθῶς χρησιμοποιεί το παράδειγμα των οφθαλμών και του τρόπου με τον οποίο αυτοί βλέπουν «ἀναισθήτως ἐν αἰσθήσει»³⁹⁰. Ὅπως οι οφθαλμοί μπορούν να βλέπουν την φωτιά χωρίς ο άνθρωπος να αισθάνεται το κάψιμο, το ίδιο παθαίνει και ο νους όταν βλέπει πνευματικά. Μπορεί να βλέπει το κάλλος των πραγμάτων (τη φωτιά) αλλά χωρίς να την ακουμπά (επιθυμία)³⁹¹.

Για τον Συμεών ο άνθρωπος βλέπει τον Θεό με τον νου. Βλέπουμε τον Θεό γιατί είμαστε νους, «νοῦς ὄντες ὁρῶντες τὸν Θεόν». Κατά τη θεωρία των ξένων προς την ανθρώπινη κτιστή φύση πραγμάτων φωτίζεται και γίνεται ὅλος φωτοειδής, «ὄρᾶ γὰρ ξένα τινὰ θεάματα ὁ νοῦς καὶ ὅλος φωτίζεται καὶ φωτοειδής γίνεται, νοεῖν δὲ ἢ λαλεῖν ταῦτα οὐκ ἰσχύει»³⁹².

1.3. Το σώμα του ανθρώπου

1.3.1. Η προέλευση, η φύση και η ουσία του αδαμιαίου σώματος

Η δημιουργία του σώματος για τον Συμεών συμπεριλαμβάνεται στα πλέον άγνωστα, ανερμήνευτα και ακατάληπτα έργα του Θεού³⁹³. Αυτό, όμως, που είναι γνωστό για τον Συμεών, είναι η προέλευση του σώματος του Αδάμ από άφθαρτη και υλική γη, η οποία μετασχηματίζεται με τη δημιουργική ενέργεια του Θεού. Ο Συμεών, στο πρώτο κεφ. του 1^{ου} Ηθικου

³⁹⁰ Ὑμνος 23, 493, S.C. 174, σ. 220.

³⁹¹ Ὅπ. π., 497-502, σ. 220. Ο Συμεών δεν αναφέρεται σε ταυτόχρονη ὄραση των ορατών και αοράτων από τον νου. Για τον Συμεών ο νους ἔχοντας αποκτήσει πνευματική ὄραση, όταν επιστρέφει στη θέα των ορατών μπορεί να τα βλέπει απαθῶς. Η ικανότητα αυτή του νου, που ἔχει αποκτήσει την πνευματική ὄραση, να θεωρεί απαθῶς εδράζεται, ὅπως θα εξετάσουμε, στην καθαρή καρδιά, όπου δεν υπάρχει επιθυμία για ο,τιδήποτε σχετικό με τον ορατό κόσμο.

³⁹² Κατήχησις 2, 353-364, S.C. 96, σ. 270: «Ὁ δὲ γε Θεῶ συγκραθεὶς διὰ πίστεως καὶ ἐπιγνοῦς αὐτὸν διὰ πράξεως, καὶ βλέπειν αὐτὸν πάντως διὰ θεωρίας ἡξίωται. Βλέπει δὲ ἅ μὴ γράφειν ἰσχύω. Ὅρᾶ γὰρ ξένα τινὰ θεάματα ὁ νοῦς καὶ ὅλος φωτίζεται καὶ φωτοειδής γίνεται, νοεῖν δὲ ἢ λαλεῖν ταῦτα οὐκ ἰσχύει. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ νοῦς φῶς ἐστὶ καὶ βλέπει τὰ πάντα φῶς, καὶ τὸ φῶς ζῶν ἐστὶ καὶ ζῶν τῷ ὁρῶντι παρέχει. Βλέπει ἑαυτὸν καθόλου τῷ φωτὶ ἠνωμένον, καὶ ὁρῶν συστέλλεται καὶ ἔστιν ὡς ἦν. Κατανοεῖ τὸ φῶς ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἐξίσταται, καὶ ἐξιστάμενος βλέπει τοῦτο μακρὰν, στραφεὶς δὲ μέσον πάλιν εὐρίσκεται τοῦ φωτός. Καὶ οὕτως τί εἶπη ἢ τί ἐν τῷ ὁρωμένῳ κατανοήση, ὅλως ἀπορεῖ καὶ λόγων καὶ νοημάτων».

³⁹³ Ὑμνος 31, 123, S.C. 174, σ. 394 και ὅπ. π., 140-141, σ. 396.

Λόγου ακολουθεί την αγιογραφική περιγραφή της πλάσης του σώματος και τονίζει εμφατικά την προέλευση του σώματος του πρώτου ανθρώπου από την άφθαρτη γη, την οποία δημιούργησε ο Θεός πριν την πλάση του Αδάμ. Ο Θεός, ως Κτίστης «*τοῦ οὐρανοῦ τε καὶ τῆς γῆς*»³⁹⁴, πλάθει το σώμα του ανθρώπου από τη γη, η οποία ήταν άφθαρτη³⁹⁵. Το χῶμα που λαμβάνεται από την άφθαρτη και κτιστή γη πλάθεται με τη δημιουργική ενέργεια του Θεού και από αυτό παράγεται το ανθρώπινο σώμα, «*ὁ καὶ παραγαγὼν ἡμᾶς χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς*»³⁹⁶. Η προέλευση του σώματος του Αδάμ από την άφθαρτη ορατή κτίση, από την άφθαρτη γη, το καθιστά άφθαρτο, υλικό και όχι ακόμα τελείως πνευματικό: «*Τοιγαροῦν καὶ ἐπλάσθη σῶμα μὲν ἔχων ὁ Ἀδὰμ ἄφθαρτον, ὑλικὸν μέντοιγε καὶ ὄλον οὐπω πνευματικόν, καὶ ὡς βασιλεὺς ἀθάνατος ἐν ἀφθάρτῳ κόσμῳ, οὐ λέγω μόνῳ τῷ παραδείσῳ, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ ὑπ' οὐρανόν, κατέστη ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ*»³⁹⁷. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Συμεών δέχεται πως η αφθαρσία του σώματος αποτελεί μια μορφή πνευματικότητας.

Ο Συμεών χρησιμοποιεί την τριπλή έκφραση «*Πῶς ἀπὸ γῆς, ἀπὸ πηλοῦ, ἀπὸ χοῦς ἐπλάσθης*»³⁹⁸ για να δηλώσει με έμφαση τη γήινη και χοϊκή, την υλική προέλευση του ανθρώπινου σώματος και να εκφράσει ταυτόχρονα την απορία του για το πῶς από το χῶμα δημιουργήθηκε το σώμα ως πολυσύνθετος οργανισμός. Ο τρόπος κατά τον οποίο μετασχηματίζεται το χῶμα σε σώμα τον κάνει να απορεί. Ο Θεός έλαβε χῶμα από τη γη και έπλασε το σώμα του ανθρώπου με τρόπο που δεν μπορεί κανείς να ερμηνεύσει γι' αυτό και αναρωτιέται: «*Ἀπὸ πηλοῦ δέ, λέγε μοι, πῶς ὄστᾶ, πῶς δὲ νεῦρα, / πῶς κρέας, πῶς δὲ φλέβες μοι, πῶς δερματίς, πῶς τρίχες, /*

³⁹⁴ Ὑμνος 27, 41, S.C. 174, σ. 282.

³⁹⁵ Ἠθικός 1, α', 1-8, S.C. 122, σ. 174: «Ὁ Θεός οὐχὶ τὸν παράδεισον μόνον, ὡς ἂν τινες οἴονται, τοῖς πρωτοπλάστοις δέδωκεν ἕξ αὐτῆς ἀρχῆς, οὔτε ἄφθαρτον μόνον ἐκεῖνον ἐδημιούργησεν, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον πρὸ ἐκείνου τὴν ἅπασαν γῆν, ταύτην δὴ ἦν ἡμεῖς κατοικοῦμεν, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ ἅπαντα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐν πέντε ἡμέραις παραγαγὼν, τῇ ἕκτη ἡμέρᾳ ἔπλασε τὸν Ἀδὰμ καὶ πάσης τῆς ὀρωμένης κτίσεως κύριον αὐτὸν καὶ βασιλέα κατέστησε». Ο Συμεών δεν αφίσταται στιγμή από την παραδοχή ότι ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο ως «λίαν καλόν» θεωρώντας ότι χαρακτηριστικό του κόσμου ως καλό δημιούργημα του Θεού είναι η αφθαρσία.

³⁹⁶ Θεολογικός 1, 218-219, S.C. 122, σ. 112. Βλ. και ὅπ. π., 228-229. Ἠθικός 1, α', 83-86, S.C. 122, σ. 178. Ἠθικός 13, S.C. 129, σ. 400-420. Κατήχησις 25, 85-86, S.C. 113, σ. 56

³⁹⁷ Ἠθικός 1, β', 1-5, S.C. 122, σ. 184. Η αφθαρσία στη σκέψη του Συμεών γίνεται αντιληπτή ως μια πρώτη κατάσταση πνευματικότητας.

³⁹⁸ Ὑμνος 22, 96, S.C. 174, σ. 178.

πῶς ὀφθαλμοί, πῶς ὄτα δέ, πῶς χεῖλεα, πῶς γλῶσσα, / πῶς ὄργανα
φωνητικά, ὀδόντως τε στερρότης, / ἔναρθρον λόγον πνεύματι τρανῶς
ἀποτελοῦσιν; / Ἀπὸ ξηρᾶς δὲ καὶ ὑγρᾶς, θερμῆς καὶ ψυχρᾶς ὕλης / ζῶων με
ἀπετέλεσε μίξει ἐναντίων;»³⁹⁹.

Ἡ οὐσία του σώματος αποτελείται, κατὰ τον Συμεών, ἀπὸ τις τέσσερις
ποιότητες της ὕλης: την ξηρή, την υγρή, τη θερμή και την ψυχρή ὕλη κατὰ
αντιστοιχία των τεσσάρων στοιχείων ἀπὸ τα οποία αποτελείται ο υλικὸς
κόσμος σύμφωνα με την επικρατούσα ἀποψη της εποχῆς του⁴⁰⁰, «σῶμα
μὲν ἔχων ἐκ τεσσάρων συννεσθηκὸς στοιχείων»⁴⁰¹. Τα στοιχεία αὐτὰ εἶναι
μεταξὺ τους ἐνάντια, ἀντίθετα, και η σύγκρασή τους συνιστᾶ την οὐσία

³⁹⁹ Ὑμνος 31, 128-134, S.C. 174, σ. 394. Κατὰ την εποχή του Συμεών ἤδη εἶχε προηγηθεῖ
στο Βυζάντιο μια στροφή, σταθμὸς στην ιατρικὴ επιστήμη, πρὸς την ανατομία του
ανθρωπίνου σώματος. Εἰδικότερα, τον 9^ο αἰῶνα εμφανίστηκε το ἔργο του
ΜΟΝΑΧΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ, *Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς*, που ἀποτελεῖ την
πρῶτη ιατρικὴ ανατομικὴ πραγματεία και το ἔργο του ΛΕΟΝΤΟΣ ΙΑΤΡΟΥ ΤΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΙΤΗ, *Σύνοψις εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου* (βλ. Μ. ΧΡΟΝΗ, *Ἡ
εξέλιξη των ιατρικῶν αντιλήψεων στο Βυζάντιο κατὰ τον 9^ο αι.*, στο
<http://www.archaiologia.gr/blog/2012/12/24/η-εξέλιξη-των-ιατρικῶν-αντιλήψεων/>,
ἡμερ. προσπέλασης, 27/2/2015). Τα ἔργα αὐτὰ ἴσως ἦταν γνωστὰ στον Συμεών και
τον ἐπηρέασαν ὡς πρὸς τον ανατομικὸ τρόπο περιγραφῆς του ἀνθρώπινου
σώματος. Ἐπίσης, ο Συμεών κάνει ἀναφορὰ σε παλαιότερους ιατροὺς οἱ οἱποῖοι
χρησιμοποίησαν την ανατομία των νεκρῶν για τη διερεύνηση των αἰτιῶν των
παθήσεων, «καθὰ καὶ ἱατροὺς ποιοῦντας ἀκούομεν καὶ περὶ τῶν παλαιῶν
ἀκηκόαμεν. Ἀνέτεμον γὰρ τοὺς νεκρούς, ἵνα τὴν θέσιν κατανοήσωσι τοῦ σώματος,
ὅπως ἐξ ἐκείνων γινώσκοντες ὡς τῶν ζώντων ἀνθρώπων τὰ ἔνδοθεν καὶ ἱατρεύειν
ἐν ἄλλοις ἐπιχειρῶσι τὰ μὴ ὀρώμενα πάθη», *Ἠθικός* 6, 269-274, S.C. 129, σ. 140.

⁴⁰⁰ Κατὰ τη βυζαντινὴ περίοδο οἱ ἱπποκρατικὲς ἀπόψεις για την καλοπροαίρετη Φύση,
που ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα στοιχεία υποστηρίχθηκαν ἀπὸ τους Χριστιανούς και
Μουσουλμάνους ιατροὺς, που εἶχαν ἔντονες νεοπλατωνικὲς ἐπιρροές. Ο
ἱπποκράτης ἦταν υπέρμαχος της φιλοσοφικῆς ἀποψης του Πυθαγόρειου
φιλόσοφου Ἐμπεδοκλή (493-433 π.Χ.) ὅτι η Φύση ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα βασικὰ
στοιχεία: νερό, γη, αέρα και φωτιά (βλ. Ρ. ΚΙΝΓΣΛΕϒ, *Ancient philosophy, mystery, and
magic: Empedocles and Pythagorean tradition*. Oxford University Press, Oxford, 1995). Κατ'
ἀναλογία με τα τέσσερα στοιχεία, ο ἱπποκράτης πίστευε ὅτι το ἀνθρώπινο σῶμα
ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερις χυμούς (μαύρη χολή, κίτρινη χολή, φλέγμα και αἷμα) και
τέσσερις ποιοτικὲς καταστάσεις – ιδιότητες του σύμπαντος κατὰ τον Ἀναξίμανδρο
(ψυχρόν, θερμόν, υγρόν και ξηρόν), βλ. Ο. ΤΕΜΚΙΝ, *Hippocrates in a world of Pagans
and Christians*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1991. Πρὸβλ. και ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΝΥΣΣΗΣ, *Περὶ Παρθενίας*, «Ἦκουσα δὲ τινος ἱατρικοῦ τὰ ἐκ τῆς τέχνης διεξιόντος,
ὅτι ἐκ τεσσάρων ἡμῖν οὐχ ὁμοειδῶν στοιχείων ἀλλ' ἐναντίως διακειμένων τὸ σῶμα
συγκέκρται, θερμοῦ τε καὶ ψυχροῦ, ὑγροῦ τε καὶ ξηροῦ» P.G. 46, 401-404.

⁴⁰¹ *Κεφάλαια* 2, κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116. Βλ. και Ὑμνος 31, 128-134, S.C. 174, σ. 394

του ανθρωπίνου σώματος: «Ἐκ θερμοῦ γὰρ καὶ ψυχροῦ, ὡς φασὶν οἱ περὶ ταῦτα σοφοὶ καὶ ἡ ἀλήθεια ἔχει, ἐκ ξηροῦ τε καὶ ὑγροῦ ἡ οὐσία τούτου ἐστὶ»⁴⁰².

Για τον Συμεών ο άνθρωπος, ὅπως ὅλα τα κτίσματα της ορατῆς και αοράτου κτίσης, εἶχε τρεπτή φύση⁴⁰³. Ἡ φύση του ανθρώπου, επομένως, «ὡς ὑπὸ τροπὴν ὧν ὕλης εὐπεριστάτου»⁴⁰⁴ υπόκειτο σε τροπή και μεταβολή. Αντιλαμβάνεται την φύση του σώματος ως «ὑπὸ τροπὴν», γιατί η ὕλη λόγω της σύνθεσής της ἀπὸ ἐνάντια στοιχεῖα εἶναι εὐκόλη προς μεταβολή. Ἔτσι το σῶμα ἔχει τη δυνατότητα να τραπεί σε ἀντίθεση με την φύση της ψυχῆς, η οποία εἶναι «ἀτρεπτος». Ἡ τροπή του σώματος του Ἀδάμ εκδηλώνεται ως μεταβολή ἀπὸ ἀφθαρτο σε φθαρτό και

---

⁴⁰² Κατήχησις 25, 66-68, S.C. 113, σ. 54-56. Σε συνδυασμό με την θέση του ὅτι το Ἅγιο Πνεῦμα στερεώνει και δυναμώνει κάθε κτιστή οὐσία (βλ. Ὑμνος 51, 70-74, S.C. 196, σ. 190) η ἀφθαρσία του σώματος για τον Συμεών συνίσταται στην ἀναίρεση της ἐναντίωσης των στοιχείων που το αποτελοῦν. Συνεπῶς, με την ἀπώλεια της δόξας του Ἁγίου Πνεύματος τα στοιχεῖα του σώματος, τα οποία εκ φύσεως εἶναι μεταξύ τους ἐνάντια, δημιουργοῦν τη ρύση της οὐσίας του, τη φθορά. Ἀντίθετα, ὅταν ο ἄνθρωπος κατὰ χάριν συμμετέχει στη δόξα του Θεοῦ, τότε το σῶμα του αἰσθάνεται την μείωση της ἐναντίωσης των στοιχείων που το αποτελοῦν, ως πρόγευση της ἀφθαρσίας που θα ἀποκτήσει κατὰ την ἡμέρα των ἐσχάτων.

⁴⁰³ Ὑμνος 2, 86-135, S.C. 156, σ. 182-186. Βλ. ἐνδεικτικὰ περὶ της κτιστῆς φύσεως του ἀνθρώπου ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως 2, 12, PG 94, 921A – 924A και 2, 30, PG 94, 976 A – 977C, ὅπου παρουσιάζεται η προγενέστερη πατερικὴ παράδοση. Βλ. ἐπίσης A. GAUDEL, *Péché originel*, D.T.C., 12/1, Paris, 1933, στ. 318 κ. ε. 322 κ.ε., 340, 343 ἐξ., 347 κ.ε., 350 ἐξ., 429 ἐξ. · M. JUGIE, *Péché originel dans l'Église Grecque après Saint Jean Damascène*, D.T.C., 12/1, Paris, 1933, στ. 610 · I. ΡΩΜΑΝΙΔΗ, *Τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα*, ὅπ. π., σελ. 121 κ.ε., και σελ. 156 · A. ΒΛΕΤΣΗ, *Τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα στὴ θεολογία Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ*. Ἐρευνα στὶς ἀπαρχὲς μιᾶς ὄντολογίας τῶν κτιστῶν, ἔκδ. Τέριτος, Κατερίνη 1998, σ. 227 κ.ε. · CH. FILIOTIS – VLACHAVAS, *La création et la chute de l' homme dans la pensée de Cyrille d'Alexandrie selon ses oeuvres d'avant la querelle nestorienne*, Thèse de Doctorat, Université Strasbourg II- Marc Bloch, Faculté de Théologie Catholique, Strasbourg 2003, σελ. 122 κ. ἐξ., 163 κ. ἐξ. Ο Συμεών υπογραμμίζει ὅτι ἀκόμα και οά ἄγγελοι, ὡς κτίσματα του ἀύλου κόσμου εἶχαν «τὸ κατ' ἀρχὰς» τρεπτή φύση, η οποία ἐγίνε ἀτρεπτη, γιατί εἶχαν ἐπίγνωση της δεσποτείας του Θεοῦ και συνεχῶς ἀυξανόμενη ἀγάπη για Αὐτὸν, ὥστε να βλέπουν και να νοοῦν ολοένα, περισσότερο και δυνατότερα την αἴγλη Του, «τὸ ἐν φῶς τῆς Ἁγίας Τριάδος» και μέσω αὐτῆς να γνωρίζουν τον Τριαδικὸ Θεό. Το φως της Ἁγίας Τριάδας εἶναι για τον Συμεών αὐτὸ που συγκρατεῖ την τρεπτή φύση σε ἀτρεπτη κατάσταση και την καθιστὰ ἀφθαρτη.

⁴⁰⁴ Κεφάλαια 3, κεφ. 3, S.C. 51b, σ. 120-122.

αντίστροφα από φθαρτό σε άφθαρτο. Το σώμα του Αδάμ ως κτιστό είναι ως προς τη φύση του τρεπτό και ως προς την ουσία του μη ρευστό, άφθαρτο, επειδή είναι ενδεδυμένο με τη δόξα του Θεού, την οποία έλαβε μαζί με το «κατ'είκόνα» ως θείο αξίωμα.

Το *άδαμιαῖο σῶμα*⁴⁰⁵ ως εκ τούτου φέρει τους χαρακτήρες της ένυλης κτίσης και είναι «*ύλικὸν και αἰσθητὸν και τρεπτὸν, δεόμενον τροφῆς αἰσθητῆς*»⁴⁰⁶. Είναι μέρος του ορατού κόσμου, ο οποίος είναι ο «*ἄφθαρτος μὲν, ὑλικὸς δε καὶ αἰσθητὸς παραχθείς*» κόσμος⁴⁰⁷.

1.3.2. Οι ιδιότητες και τα παρεπόμενα του αδαμιαίου σώματος

Η φύση του σώματος, για τον Συμεών, είναι λοιπόν, *υλική, αισθητή και τρεπτή*⁴⁰⁸ και η ουσία του *άφθαρτη*⁴⁰⁹. Συνεπώς, το σώμα του πρώτου

---

⁴⁰⁵ *Ἠθικός 2, β', 48-49, S.C. 122, σ. 328.*

⁴⁰⁶ *Ἠθικός 1, ε', 5-6, S.C. 122, σ. 212.*

⁴⁰⁷ *Όπ. π., α', 8-12, σ. 174.*

⁴⁰⁸ *Όπ. π., ε', 4-6, σ. 212.*

⁴⁰⁹ *Όπ. π., α', 142, σ. 182.* Η αφθαρσία ως κατάσταση της υλικής κτίσης δεν αποκλείει την τροπή αυτής. Το ανθρώπινο σώμα, για τον Συμεών, ήταν άφθαρτο πριν την παράβαση του πρωτοπλάστου. Ως άφθαρτο το ανθρώπινο σώμα του πρώτου ανθρώπου ήταν ως προς τη φύση του υλικό, αισθητό και τρεπτό, υποκείμενο σε δυνατότητα τροπής, και ως προς την ουσία του αποτελείτο από άφθαρτη, μη ρευστή ύλη. Η φύση του σώματος είναι τρεπτή και, η μη ρεύση της ουσίας του λόγω της ένδυσής του με τη δόξα του Θεού καθιστά τον άνθρωπο άφθαρτο. Η αφθαρσία του σώματος για τον Συμεών είναι χαρακτηριστικό της «*καθ'όμοίωσιν*» δημιουργίας του ανθρώπου, εφόσον η έννοια της αφθαρσίας παραπέμπει σε θείο ιδίωμα (βλ. *Ύμνος 42, 113-114, S.C. 196, σ. 46: «Ἐστὶ Θεὸς γὰρ ἄκτιστος, ἡμεῖς κτιστοὶ δὲ πάντες, / ἐκεῖνος πέλει ἄφθαρτος, ἡμεῖς φθαρτοὶ καὶ κόνις*». Μετά την παράβαση, όπως θα εξετάσουμε παρακάτω το ανθρώπινο σώμα διατηρεῖ τις ίδιες ιδιότητες του υλικού, αισθητού και τρεπτού. Επιπροσθέτως, το σώμα όντας τρεπτό, λόγω της φθαρτής ύλης από την οποία αποτελείται πλέον, αποκτά πλέον ρευστή ουσία και καταλήγει αναπόφευκτα στον θάνατο, «*Τὸ δὲ γε σῶμα καὶ τῆ φύσει τρεπτὸν, ὅτι καὶ σύνθετον, καὶ τῆ οὐσία ρευστόν, ὅτι ἐξ ὕλης φθαρτῆς ἔκτισται καὶ ῥευστῆς, τὴν σύγκρασιν ἔχον ἤτοι τὴν σύστασιν ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς ἑαυτά*», *Κατήχησις 25, 63-66, S.C. 113, σ. 54.* Στο σημείο αυτό πρέπει να επαναλάβουμε ότι στη σκέψη του Συμεών η φύση και η ουσία είναι διακριτές έννοιες. Γι'αυτό σχεδόν σε όλο το έργο του χρησιμοποιεί τις παραπάνω έννοιες με διακριτό τρόπο. Ενδεικτικά βλ. «*ἰσότημον ἴσθι καὶ ὁμότιμον καὶ ὁμοούσιον τὸν ἐν σοὶ νοῦν σὺν τῷ λόγῳ καὶ τῆ ψυχῇ, ὡς μιᾶς ὄντα οὐσίας καὶ φύσεως*», *Θεολογικός 2, 138-140, S.C. 122, σ. 140* · «*Υπερούσια φύση*», *Θεολογικός 2, 245, S.C. 122, σ. 148* · «*Εἰ δὲ περὶ ῥεούσης καὶ ὀρωμένης καὶ κρατουμένης οὐσίας οὕτως οὐκ ἐφικνούμεθα τι εἰπεῖν ἢ διερμηνεῦσαι τῷ λόγῳ τοῖς πυνθανομένοις ἡμῶν, τίς ἐστὶν ἡ φύσις αὐτῆς καὶ πόθεν*

ανθρώπου, το αδαμιαίο σώμα, όντας γήινο⁴¹⁰ έχει τις ιδιότητες της ορατής υλικής και άφθαρτης κτίσης. Είναι, δηλαδή, «αίσθητόν και ύλῳδες»⁴¹¹, όρώμενο, αναισθητο και ἄλογο⁴¹², τρεπτόν⁴¹³ και ἄφθαρτο⁴¹⁴. Ως αίσθητόν, το σώμα γίνεται αντιληπτό με τις αισθήσεις και είναι διάφορο από κάθε τι νοητό. Δεν μπορεί να έχει καμμιά ένωση ή γνώση ή κοινωνία με τα νοητά⁴¹⁵. Είναι ύλῳδες, αποτελούμενο από τα τέσσερα στοιχεία της ύλης. Επίσης, είναι αναισθητο, γιατί δεν μπορεί από μόνο του να αισθανθεί τον υλικό κόσμο. Τα τέσσερα στοιχεία, από τα οποία αποτελείται το σώμα, δεν μπορούν να αισθανθούν τον κτιστό κόσμο. Για να μπορεί το σώμα να ζει και να κινείται χρειάζεται την αίσθηση και την αναπνοή που προσδίδει η ψυχή στο σώμα: «σῶμα μὲν ἔχων ἐκ τεσσάρων συνεστηκός στοιχείων, αἴσθησίν τε καὶ πνοήν δι' ὧν τούτων τῶν στοιχείων μετέχει καὶ ζῆ ἐν αὐτοῖς»⁴¹⁶. Είναι ἄλογο, ως μη έχον λόγο, λογικό, ανίκανο από μόνο του να εκπέμπει έναρθη φωνή.

Το γήινο και αισθητό σώμα του πρώτου ανθρώπου έχει φυσική ανάγκη⁴¹⁷, η οποία εκδηλώνεται, τόσο με την επιθυμία για αισθητή τροφή⁴¹⁸, «καὶ τὸ μὲν σῶμα αἰσθητόν ἔχοντα καὶ γήϊνον αἰσθητοῖς καὶ τοῖς

ἢ ἐκ ποίων εἰδῶν τὴν σύστασιν ἔχει», Θεολογικός 2, 289-293, S.C. 122, σ. 150. Αναφερόμενος στην ενσάρκωση του Θεού Λόγου αναφέρεται στο φύραμα της φύσεώς μας και στην ημετέρα ουσία την οποία ένωσε ουσιαδῶς με την Θεία Του υπόσταση: «Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ἐψυχωμένην σάρκα λαβὼν ζύμην οἶονει καὶ μικρὰν ἀπαρχὴν ἐκ τοῦ φυράματος τῆς φύσεως ἡμῶν, ἦτοι ἐκ τῆς ψυχῆς ὁμοῦ καὶ τοῦ σώματος, ὁ πλαστοουργὸς καὶ κτίστης Θεὸς ἤνωσε τῇ ἑαυτοῦ ἀκαταλήπτῳ καὶ ἀπροσίτῳ θεότητι, μᾶλλον δὲ τῇ ἡμετέρῃ οὐσίᾳ ὅλην τῆς θεότητος αὐτοῦ τὴν υπόστασιν ένώσας οὐσιωδῶς, ἀμίκτως τε μίξας αὐτὴν ἐκείνη, τὴν ἀνθρωπίνην τῇ ἑαυτοῦ, ᾠκοδόμησε ταύτην εἰς ναὸν ἅγιον ἑαυτῷ καὶ ἀναλλιώτως καὶ ἀτρέπτως αὐτὸς ὁ τοῦ Ἀδὰμ ποιητῆς τέλειος ἐγένετο ἄνθρωπος». Ἡθικός 1, γ', 8-18, S.C. 122, σ. 196.

⁴¹⁰ Κατήχησις 30, 40, S.C. 113, σ. 196. Βλ. και Κατήχησις 26, 142-143, S.C. 113, σ. 82.

⁴¹¹ Ἡθικός 1, α', 62, S.C. 122, σ. 178.

⁴¹² Ὑμνος 53, 105-106, S.C. 196, σ. 220.

⁴¹³ Κατήχησις 25, 63-66, S.C. 113, σ. 54-56.

⁴¹⁴ Ἡθικός 1, α', 142, S.C. 122, σ. 182.

⁴¹⁵ Κεφάλαια 2, κεφ. 22, S.C. 51b, σ. 116.

⁴¹⁶ Ὅπ. π., κεφ. 23, σ. 116.

⁴¹⁷ Κατήχησις 25, 111-112, S.C. 113, σ. 58. Βλ. και Ἡθικός 12, 385, S.C. 122, σ. 300.

⁴¹⁸ Ἡθικός 1, ε', 6, S.C. 122, σ. 212. Βλ. και Κατήχησις, 29, 230-231, S.C. 113, σ. 184.

ἀπὸ γῆς τρέφειν βρώμασι»⁴¹⁹ ὅσο και ὡς ἀνάγκη δέουσας ἀνεσης και Θεραπειάς⁴²⁰.

Το σῶμα δεν εἶναι αὐθύπαρκτο, δεν ἔχει ἀπὸ μόνο του ζωή. Χωρὶς την ἔνωσή του με τη ζῶσα ψυχὴ εἶναι νεκρὸ, «τό νεκρὸν σῶμα, εἰ μὴ δέξεται ἐν ἑαυτῷ τὴν ζῶσαν ψυχὴν καὶ ἀμίκτως ταύτη μιγῆ, ζῆν οὐ λέγεται οὐδὲ δύναται»⁴²¹. Εἶναι ἀδύνατο να κινηθεῖ ἢ να ζήσει χωρὶς ψυχὴ⁴²² «δι' ἧς κινεῖται»⁴²³. Το σῶμα δεν μπορεῖ χωρὶς την ψυχὴ να κάνει οποιαδήποτε ἐνέργεια⁴²⁴, γιατί εἶναι αὐτὴ ἡ ψυχὴ που δυναμώνει το σῶμα⁴²⁵. Το σῶμα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δεν ἔχει προαίρεση, θέληση και κίνηση, «Πλὴν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἐστέρηται καὶ προαιρέσεως καὶ θελήσεως, εἰ χρὴ δὲ εἰπεῖν καὶ κινήσεως»⁴²⁶. Ο Συμεὼν με την ἔνταση που παρουσιάζει την ἀδυναμία του σώματος να ζει ἀπὸ μόνο του, δηλώνει το γεγονός της ἀλληλεξάρτησής του ἀπὸ την ψυχὴ. Αν και οἱ δύο φύσεις του ἀνθρώπου δεν ἔχουν μεταξύ τους καμιά ἔνωση, κοινωνία και γνώση, ὡστόσο ἡ ψυχὴ διακρατεῖ σε ζωὴ το σῶμα. Το ἐνυπόστατο του σώματος και της ψυχῆς στην ἀνθρώπινη ὑπόσταση στην ἀντίληψη του Συμεὼν δημιουργεῖ ἀλληλεξάρτηση και ἀλληλεπίδραση της μίας φύσης πρὸς την ἄλλη⁴²⁷.

Το σῶμα ἐκδηλώνει την αἴσθηση της ψυχῆς διαμερίζοντάς την σε πέντε αἰσθήσεις λόγῳ των φυσικῶν ἀναγκῶν του. Κατὰ τον διαμερισμὸ

⁴¹⁹ Κατήχησις 26, 142-143, S.C. 113, σ. 82.

⁴²⁰ Κατήχησις 7, 40-41, S.C. 104, σ. 50.

⁴²¹ Κατήχησις, 13, 66-68, S.C. 104, σ. 194. Βλ. και Ἠθικός 10, 201, S.C. 129, σ. 274.

⁴²² Ἠθικός 7, 310-318, S.C. 129, σ. 178.

⁴²³ Ὑμνος 9, 29, S.C. 156, σ. 226. Πρβλ. και G. FLOROVSKY, *Δημιουργία και ἀπολύτρωση, Θεσσαλονίκη*, ἔκδ. Πουρναρά, μετάφρ. Π. Πάλλης, σειρά: Ἔργα, αρ. 3, 1983: «ὁ ἀνθρώπος εἶναι σῶμα και ψυχὴ μαζί, και ὁ χωρισμὸς τῶν δύο σημαίνει τὴν ἀποσύνθεση τοῦ ἀνθρώπου. Μία ἀσώματη ψυχὴ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα πνεῦμα. Ἐνα ἄψυχο σῶμα δὲν εἶναι παρὰ ἓνα πτῶμα».

⁴²⁴ Ὑμνος 47, 25, S.C. 196, σ. 122.

⁴²⁵ Ἠθικός 6, 136, S.C. 129, σ. 130.

⁴²⁶ Κατήχησις 25, 68-70, S.C. 113, σ. 54.

⁴²⁷ Η ἀλληλεπίδραση των δυο διαφορετικῶν και μη οντολογικά κοινωνούντων φύσεων λόγῳ της ἐνυπόστασής τους στην ἀνθρώπινη ὑπόσταση ἀποτελεῖ θεμελιώδη ἀντίληψη στη σκέψη του Συμεὼν με την οποία προσεγγίζει τη σχέση ψυχῆς και σώματος κατὰ την πορεία του ἀνθρώπου σε ὅλα τα στάδια της πορείας του πρὸς τη θέωση. Ἀντίληψη που βρίσκεται στον πυρήνα της θέσης του ὅτι κατὰ την κατὰ χάριν θέωση με την ἐνυπόστατη παρουσία του Θεοῦ στον ἀνθρώπο, με την οποία ἀπὸ διπλὸς γίνεται τριπλὸς, τόσο το σῶμα ὅσο και ἡ ψυχὴ δέχονται τις ἐπιδράσεις του Ἁγίου Πνεύματος «ἐν γνώση και αἰσθήσει».

της στις πέντε αισθήσεις του σώματος η αίσθηση της ψυχής δείχνει την ενέργειά της χωρίς να αλλοιώνεται και διαμέσου αυτής βλέπει, ακούει, οσφραίνεται, γεύεται και άπτει⁴²⁸. Επίσης, ως *αἰσθητὸν καὶ ὑλῶδες* και ἀπὸ τῆς γῆς προερχόμενο, το σώμα ανήκει στην ορατή κτίση, η οποία έχει κατασταθεί σκοτία⁴²⁹. Ἐτσι, το σώμα ως ένυλο κτίσμα και μέρος της σκοτίας δημιουργεί γνόφο και ομίχλη στην ψυχή⁴³⁰.

---

⁴²⁸ Ἠθικὸς 3, 152-160, S.C. 122, σ. 402: «Οὕτω τοιγαροῦν τετίμηται καὶ αὐτὸς ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν κτισθεὶς ἄνθρωπος, μίαν αἴσθησιν ἔχων ἐν μιᾷ ψυχῇ καὶ νοῖ καὶ λόγῳ, εἰ καὶ πενταχῶς διαμερίζεται ταῖς φυσικαῖς ἀνάγκαις τοῦ σώματος, πρὸς μὲν τὰ σωματικά διὰ τῶν πέντε διαιρουμένη ἀδιαίρετως αἰσθήσεων, ἥτις καὶ ἀναλλοιώτως ἀλλοιούμενη τὴν ἐνέργειαν δείκνυσι, βλέπουσα οὐκ αὐτὴ, ἀλλὰ δι' αὐτῆς ἢ ψυχῇ, οὕτω δὲ καὶ ἀκούουσα καὶ ὀσφραϊνομένη καὶ γευομένη καὶ τῇ ἀφῆ διακρίνουσα».

⁴²⁹ Ἠθικὸς 10, 370-393, S.C. 122, σ. 286-288.

⁴³⁰ Κατήχησις 21, 144-148, S.C. 104, σ. 362.

2. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΩΣ ΨΥΧΟΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Ο άνθρωπος, ως διπλή φύση, έχει για τον Συμεών επιπλέον φυσικά χαρακτηριστικά τα οποία δεν έχουν μεμονωμένες οι δύο φύσεις από τις οποίες συντίθεται. Το σώμα στον άνθρωπο εκδηλώνει αίσθηση και πνοή (αναπνοή) που του επιτρέπουν να μετέχει στα τέσσερα στοιχεία του υλικού κόσμου και να ζει μέσα σε αυτά¹, ενώ η ψυχή μπορεί να γίνεται αντιληπτή μεταξύ των ορωμένων κτισμάτων και ταυτόχρονα να βλέπει και να κατανοεί τα υλικά και κτιστά και συνιστάμενα εκ σωματικών στοιχείων². Επίσης, ο άνθρωπος, ως νέα φύση, μπορεί να ζει, να ομιλεί, να κινείται και να δοξάζει τον Θεό³. Ωστόσο, στη διδασκαλία του Συμεών γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και λειτουργίες του ανθρώπου ως μιας ψυχοσωματικής ενότητας, τα οποία αφορούν μεταξύ άλλων τη σάρκα, τη «στολή» του ανθρώπου, την καρδιά, τη διάνοια, το αυτεξούσιο, το θέλημα, το μνημονευτικό, το συνειδός και τη συνείδηση.

2.1. Η σάρξ

Όπως παρουσιάσαμε σε άλλο σημείο αυτής της εργασίας, σύμφωνα με τη διδασκαλία του Συμεών, ο άνθρωπος, παρότι αποτελείται από δύο διαφορετικές φύσεις και ουσίες, συνιστά μια νέα διπλή φύση και ουσία, η οποία βρίσκεται στο μέσον του υλικού και άυλου κόσμου. Η ένωση σώματος και ψυχής κατά τη δημιουργία του ανθρώπου δημιουργεί οντολογικά μια νέα φύση, τη φύση του ανθρώπου. Την ουσία της φύσης αυτής ο Συμεών την αποκαλεί σάρκα, «ή σάρξ μου, / τῆς ψυχῆς λέγω οὐσίαν, / ναὶ δὴ, καὶ τοῦ σώματός μου»⁴.

¹ *Κεφάλαια*, 2, κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116.

² *Κατήχησις*, 19, 110-114, S.C. 104, σ. 322: «ἀνθρώπου δὲ ψυχὴν ἐν πᾶσι τοῖς ὀρωμένοις μόνῃ ἀοράτως ὁράται καὶ πιστεύεται εἶναι ἀθάνατος, ἥτις συνοῦσα μὲν καὶ ἐνοικοῦσα τῷ σώματι πάντα βλέπει καὶ κατανοεῖ τὰ ὑλικά καὶ κτιστά καὶ ἐκ σωματικῶν συνιστάμενα».

³ Ὑμνος 4, 61-62, S.C. 156, σ. 194.

⁴ Ὑμνος 30, 263-265, S.C. 174, σ. 358. Πρβλ και Πρβλ. Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Κατὰ Ἀρειανῶν*, Γ', 30, « τῆς γραφῆς ἔθος ἐχούσης λέγειν σάρκα τὸν ἄνθρωπον », P.G. 26, 388C και ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ερμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους*, P.G. 74, 965A «ἀλλ' ὅτι τῆ θεία Γραφῆ σύνηθες πως αἰεὶ καὶ ὄλον ἔσθ' ὅτε τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐκ ψυχῆς δὴ λέγω καὶ σώματος καὶ ὡς ἀπὸ μόνῃς καταδηλοῦν τῆς σαρκός». Του ἰδίου, Ὑπόμνημα εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην, 1, «πολλάκις τῆς θείας Γραφῆς, καὶ ἀπὸ μόνῃς τῆς σαρκός, ὄλον ἀποκαλούσης τὸ ζῶον, (...) ἀλλ' ἐκ μέρους τὸ ὄλον συλλαβόν, ἀπὸ τῆς σαρκός ὀνομάζει τὸν ἄνθρωπον», P.G. 73, 160A. Του ἰδίου, *Πρὸς τοὺς πολμῶντας συνηγορεῖν τοῖς Νεστορίου δόγμασιν ὡς ὀρθῶς ἔχουσι*, « οὐκ ἂν ἠγνόησας, ὅτι καὶ

Ενώ το σώμα, για τον Συμεών, αποτελείται από τα υλικά στοιχεία του ορατού και του κτιστού κόσμου χωρίς να έχουν ζωή, η σάρκα είναι τα υλικά αυτά στοιχεία που περιήλθαν σε κατάσταση ζωής με την ένωση του σώματος και της ψυχής. Η μετάβαση του σώματος στην κατάσταση της ζωής είναι άμεση συνέπεια της ένωσής του με την ψυχή, με την οποία αποκτά αίσθηση και πνοή. Με την αίσθηση και την πνοή, τα υλικά στοιχεία που αποτελούν το σώμα αποκτούν ζωή. Ο Συμεών συνεπώς, αντιλαμβάνεται, θεωρεί, την υλική φύση του ανθρώπου από δύο διαφορετικές οπτικές γωνίες και για τον λόγο αυτό χρησιμοποιεί διαφορετικές ονομασίες κάθε φορά. Έτσι, όταν αναφέρεται στην υλική φύση του ανθρώπου, την οποία διακρίνει από την άυλη φύση του, την ψυχή, χρησιμοποιεί τη λέξη *σώμα*⁵. Ενώ, όταν αναφέρεται στην υλική φύση του ανθρώπου, που μετέχει της ζωής λόγω της ένωσής της με την ψυχή, χρησιμοποιεί τη λέξη *σάρκα*⁶. Η σάρκα του ανθρώπου ως έκφραση

ἀπὸ μόνης ἐσθ' ὅτε τῆς σαρκὸς τὸ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος κατασημαίνεται ζῶον», A.C.O. 1.1.6, σ. 144. Βλ. και Ἠθικός 1, γ, 9-18, S.C. 122, σ. 196, ὅπου ο Συμεών αναφερόμενος στο γεγονός της ενανθρώπισης του Θεού επισημαίνει την ύπαρξη μιας ανθρώπινης φύσης, η οποία δημιουργείται από την ψυχή και το σώμα: «Καθάπερ οὖν ἐν τῇ πλάσει πάσαι τῆς προμήτορος Εὐας τὴν τοῦ Ἀδάμ πλευρὰν ἐψυχωμένην ἔλαβεν ὁ Θεὸς καὶ εἰς γυναῖκα ταύτην ἀνωκοδόμησε – διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ ἐνεφύσησεν εἰς αὐτήν ὡς εἰς τὸν Ἀδὰμ πνοὴν ζωῆς, ἀλλὰ τὸ μέρος, ὃ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ εἴληφεν, εἰς σῶμα γυναικὸς ὀλόκληρον ἀπετέλεσε· καὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος, ἣν σὺν τῇ ἐψυχωμένῃ σαρκὶ εἴληφεν, εἰς ψυχὴν ζῶσαν τελείαν πεποίηκε, τὰ ἀμφοτέρω ἀνθρώπων ἐργασάμενος ἅμα -, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐκ τῆς ἀγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ἐψυχωμένην σάρκα λαβὼν ζύμην οἰονί καὶ μικρὰν ἀπαρχὴν ἐκ τοῦ φυράματος τῆς φύσεως ἡμῶν, ἥτοι ἐκ τῆς ψυχῆς ὁμοῦ καὶ τοῦ σώματος, ὃ πλαστοργὸς καὶ κτίστης Θεὸς ἤνωσε τῇ ἑαυτοῦ ἀκαταλήπτῳ καὶ ἀπροσίτῳ θεότητι, μᾶλλον δὲ τῇ ἡμετέρῳ οὐσίᾳ ὅλην τῆς θεότητος αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν ἐνώσας οὐσιωδῶς, ἀμίκτως τε μίξας αὐτὴν ἐκείνη, τὴν ἀνθρωπίνην τῇ ἑαυτοῦ, ὠκοδόμησε ταύτην εἰς ναὸν ἅγιον ἑαυτῷ καὶ ἀναλλιῶτως καὶ ἀτρέπτως αὐτὸς ὁ τοῦ Ἀδάμ ποιητὴς τέλειος ἐγένετο ἄνθρωπος». Επίσης, βλ. και Ὑμνος 15, 59, S.C. 156, σ. 282, καθὼς και Ἠθικός 1, ι', 135-136, S.C. 122, 262.

⁵ Ἠθικός 1, α', 62, S.C. 122, σ. 178, Ἠθικός 1, β', 1, S.C. 122, σ. 184. Κατήχησις 2, 406-413, S.C. 96, σ. 274-276. Κατήχησις 11, 145-150, S.C. 104, σ. 164.

⁶ Ἠθικός 10, 764-769, S.C. 129, σ. 314. Ἠθικός 13, 147-149, S.C. 129, σ. 410. Κατήχησις 12, 204-205, S.C. 104, σ. 184. Κατήχησις 32, 102-103, S.C. 113, σ. 246. Ἠθικός 2, ζ', 215-219, S.C. 122, σ. 382: «Σαρκωθεὶς δὲ ἐγένετο ἄνθρωπος, σῶμα καὶ ἐν ἑαυτῷ ἔννουν μετὰ ψυχῆς κεκτημένος· ταύτην γὰρ τὴν σάρκα καὶ τότε ἐκ τοῦ Ἀδάμ καὶ νῦν ἐκ τῆς Θεοτόκου ἐψυχωμένην ἀπορρήτως ἀνέλαβε καὶ οὕτως πᾶσαν τὴν φύσιν ἡμῶν μυστικῶς ἀνεκαίνισε». Βλ. και Μ. ΜΠΕΓΖΟ σύμφωνα με τον οποίο στη βυζαντινή θεολογία «ἡ σὰρξ δὲν περιορίζεται στὸ σῶμα, ἀλλὰ ἐκτείνεται στὸ πνεῦμα», Το

της ένωσης του σώματος και της ψυχής είναι για τον Συμεών άφθαρτη και τρεπτή στο πρόσωπο του Αδάμ, φθαρτή και τρεπτή στον άνθρωπο της πτώσης και άφθαρτη και χωρίς τροπή στο πρόσωπο του Θεανθρώπου.

Η ψυχή, σύμφωνα με τον Συμεών, είναι η μόνη που κινεί το σώμα του πρώτου ανθρώπου⁷. Για τον Συμεών, το σώμα πριν την ένωσή του με την ψυχή δεν εμφανίζει οποιοδήποτε πάθος, αλλά και μετά την ένωσή του με την ψυχή αυτό κινείται δεσποτικώς και εξουσιαστικώς μόνο από την ψυχή. Δεν έχει αποκτήσει ακόμα δική του φλογερή επιθυμία ή κίνηση ή άλογη μανία της γαστρος και όρεξη, τα οποία, όπως θα εξετάσουμε παρακάτω, είναι χαρακτηριστικά της ύλωσης φθοράς. Έτσι, η άφθαρτη αλλά τρεπτή σάρκα του αδαμιαίου ανθρώπου δεν έχει δικό της φρόνημα και ως εκ τούτου η ζωή στον αδαμιαίο άνθρωπο ήταν αστασίαστη και ο βίος άλυπος. Ως εκ τούτου ο άνθρωπος φέρει και το όνομα «έψυχωμένη σάρκα»⁸. Η έψυχωμένη σάρκα συνιστά την ανθρώπινη φύση, τη φύση του σώματος και της ψυχής, τη φύση του ψυχοσωματικού ανθρώπου. Από αυτή τη σάρκα οικοδόμησε ο Θεός για τον εαυτό του σάρκα και οικοδομήθηκε «εις σάρκα δίχα τροπής και έγένετο άνθρωπος ού ψιλός»⁹.

Ο όρος σάρξ στον Συμεών προσλαμβάνει ποικίλες εννοιολογικές αποχρώσεις. Ειδικότερα, ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο σάρκα για να αναφερθεί: α) στη μία εκ των δύο φύσεων του διττού ανθρώπου, το σώμα¹⁰, β) στο μυώδες μέρος του σώματος του ανθρώπου, διακρίνοντάς

ανθρώπινο σώμα στη Φιλοσοφία της Θρησκείας. Από την ελληνική οντολογία στη βυζαντινή θεολογία. *Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση*, 9, σ. 25.

⁷ *Κατήχησις* 25, 85-94, S.C. 113, σ. 56: «"Έπλασεν ο Θεός τον άνθρωπον, χούν λαβών από τής γής". Ίδου έγω έδειξά σοι τὸ σῶμα, δειξον οὖν μοι και σὺ ποῖα τὰ πάθη τὰ εν αὐτῶ· ἀλλ' οὐδέν οὐκ έχεις ὅλως εἰπεῖν. Εἶτα τί; "Και ενεφύσησεν εις τὸ πρόσωπον αὐτοῦ Κύριος ὁ Θεός, και έγένετο άνθρωπος εις ψυχὴν ζῶσαν" και ανέστη από τής γής και περιεπάτει, τοῦ εν αὐτῶ πνεύματος κινούντος δηλονότι τὸ σῶμα δεσποτικῶς τε και εξουσιαστικῶς. Πύρωσις δέ ἡ κίνησις ἡ γαστρος ἄλογος μανία και ὄρεξις οὐδαμοῦ ἔτι ἦν, ἀλλὰ ἦν αὐτῶ ζωὴ ἀστασίαστος και ἄλυπος διαγωγή».

⁸ *Ἡθικός* 1, γ', 10, S.C. 122, σ. 196.

⁹ *Ἡθικός* 2, ζ', 14-18, S.C. 122, σ. 368.

¹⁰ *Ἡθικός* 13, 147-149, S.C. 129, σ. 410.

το από τα οστά¹¹, γ) γενικά στην ανθρώπινη φύση, στο ανθρώπινο είδος¹², δ) στην άφθαρτη και ζώσα ψυχοσωματική ενότητα του αδαμιαίου ανθρώπου¹³, ε) στην φθαρτή και ζώσα ψυχοσωματική ενότητα με ρευστή ουσία του ανθρώπου της πτώσης¹⁴, στ) στην άφθαρτη και ζώσα ψυχοσωματική ενότητα χωρίς τροπή του Θεανθρώπου¹⁵, ζ) στο σώμα ως την υλική φύση και ουσία του ανθρώπου που έχει αίσθηση και πνοή και η οποία αν και δεν βρίσκεται υπό της αμαρτίας είναι ακόμα υπό τροπήν, είναι δηλαδή φθαρτή διακρίνοντάς την από την άυλη και άφθαρτη ψυχή¹⁶, η) στον όλον άνθρωπο, τον ψυχοσωματικό άνθρωπο.

Ο Συμεών συγκρίνοντας τον πόνο που βιώνει ο άνθρωπος που μετανοεί με συντετριμμένο πνεύμα με τον πόνο που βιώνει ο Ιώβ, χρησιμοποιεί τους όρους *σάρκα και σώμα* αντιδιαστέλλοντάς τους προς την ψυχή. Συγκεκριμένα, ο Ιώβ διακρίνεται από τον άνθρωπο που δεν μετανοεί, γιατί, παρότι η σάρκα του είχε πληγεί από δυστυχίες, είχε την ψυχή του προφυλαγμένη από τον Θεό, ενώ χρησιμοποιεί τους όρους ψυχή και σώμα για τον μετανοούντα, ο οποίος έχει την ψυχή και το σώμα δηλητηριασμένα από τις αμαρτίες: «*Ιώβ γάρ τὴν σάρκα πληγείς εἶχε τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ σκεπομένην, οὗτος δὲ τὴν ψυχὴν σὺν τῷ σώματι ὑπὸ ἀμαρτιῶν ἔσχε πεφαρμαγμένην*»¹⁷.

Για τον Συμεών, η σάρκα είναι η ουσία της φύσης του ψυχοσωματικού ανθρώπου, «*ἢ σὰρξ μου, / τῆς ψυχῆς λέγω οὐσίαν, / ναὶ δὴ, καὶ τοῦ σώματός*

---

¹¹ Ἠθικὸς 1, στ', 136-138, S.C. 122, σ. 232: «Οὐαὶ ὅπως ἔδειξεν ἡμῖν ὅτι, ὥσπερ ἡ Εὐὰ ἐκ τῆς σαρκὸς καὶ ἐκ τῶν ὀστέων ἐλήφθη τοῦ Ἀδάμ καὶ μία σὰρξ οἱ δύο ὑπῆρχον».

¹² Ἠθικὸς 2, ζ', 310-311, S.C. 122, σ. 388: «εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ᾠκοδόμησεν, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ». Πρβλ. καὶ Ἠθικὸς 10, 82-87, S.C. 129, σ. 264. «ἐκ δὲ τῆς φύσεως καὶ οὐσίας τῆς κυρίως καὶ ἀληθῶς ἀποτεκούσης αὐτόν, τὴν σάρκα ἦν ἀνέλαβεν ἐξ αὐτῆς».

¹³ Ὁπ. π., 138-144, σ. 376.

¹⁴ Ἡ σάρκα κατὰ τον Συμεών, ὅπως θα ἐξετάσουμε παρακάτω, ἔχει δυο οντολογικὲς καταστάσεις. Ἡ μια ἀναφέρεται στὴν οντολογικὴ κατάστασή της κατὰ τὴ δημιουργία τοῦ Ἀδάμ καὶ ἡ ἄλλη στὴν οντολογικὴ τῆς ἀλλαγῆς λόγω τῆς αμαρτίας.

¹⁵ Ἠθικὸς 2, ζ', 14-18, S.C. 122, σ. 368.

¹⁶ Ὑμνος, 21, 18-21, S.C. 174, σ. 132. Πρβλ. καὶ Ὑμνος 15, 175-185, S.C. 156, σ. 292. Παρουσιάζοντας τὴν κατάσταση τοῦ θεόπτη ἀνθρώπου λέει: «Ὁ δὲ ἀεὶ σε βλέπειν ἡξιωμένος / πάντως ἔλαχεν ἀγγελικῆς ἀξίας, / εἰ καὶ δέδεταί τῃ σαρκὶ κατὰ φύσιν».

¹⁷ Κατήχησις, 23, 51-57, S.C. 113, σ. 16.

μου»¹⁸. Ο Συμεών απαντώντας σε όσους τον κατηγορούν ότι χρησιμοποιεί ντροπιαστικές εκφράσεις για τον Θεό, όταν λέει πως βλέπει τον Χριστό στα «κρυπτά μέλη»¹⁹ του σώματός του, χρησιμοποιεί τον όρο *ὅλη σάρκα* για να δηλώσει την ψυχή και το σώμα. Όταν η *ὅλη σάρκα* είναι ενδεδυμένη με τον Χριστό, αρχής γενομένης από την ψυχή, τότε δεν υπάρχει ασχημοσύνη σε κανένα μέλος του σώματος. Αντίθετα, όταν η ψυχή δεν έχει ούτε «*μικρὸν ἐπίβλημα, ἀχράντου χιτῶνος λέγω τοῦ Χριστοῦ*» η *ὅλη σάρκα* φέρει παλαιό ιμάτιο αρχής γενομένης πάλι από την ψυχή, και το σώμα είναι ρυπαρό με αποτέλεσμα ο άνθρωπος να ντρέπεται γι' αυτό²⁰. Ο Συμεών αναφερόμενος στην *τεθωμένη σάρκα* του Κυρίου Ιησού Χριστού, την οποία μεταδίδει στους πιστούς, επισημαίνει ότι η *σάρκα* αυτή αποτελεί τη φύση και ουσία της Θεοτόκου, «*ἐκ δὲ τῆς φύσεως καὶ οὐσίας τῆς κυρίως καὶ ἀληθῶς ἀποτεκούσης αὐτόν, τὴν σάρκα ἦν ἀνέλαβεν ἐξ αὐτῆς*»²¹.

Συνεπώς, η *σάρκα* του όλου ανθρώπου, ως ουσία της ψυχής και του σώματός του, εμφανίζεται να ενέχει τη δυνατότητα δύο καταστάσεων: η *σάρκα* είτε είναι ενδεδυμένη με τον χιτώνα του Χριστού είτε με παλαιό ιμάτιο²².

2.2. Η «στολή» του ανθρώπου

Η δημιουργία του ανθρώπου σύμφωνα με τον Συμεών περιλαμβάνει και την κατάσταση του όλου ανθρώπου στην πνευματική ζωή με την ένδυσή του με την «στολή» της δόξας του Θεού.

Σε ένα απόσπασμα από τον Ὑμνο 4²³, συμπυκνώνει σε πέντε στίχους τη δημιουργία του ανθρώπου δίνοντας έμφαση στην υπαρκτική κατάσταση του δημιουργημένου ψυχοσωματικού ανθρώπου. Ο Θεός,

---

¹⁸ Ὑμνος 30, 263-265, S.C. 174, 358. Βλ. και Ἡθικός 1, γ, 9-18, S.C. 122, σ. 196. Επίσης, βλ. και Ὑμνος 15, 59, S.C. 156, σ. 282, καθώς και Ἡθικός 1, ι', 135-136, S.C. 122, 262.

¹⁹ Ὑμνος 15, 170, S.C. 156, σ. 290.

²⁰ Ὁπ. π., 175-185, σ. 292.

²¹ Ἡθικός 1, ι', 135-137, S.C. 122, σ. 262.

²² Ο Συμεών διακρίνοντας τη *σάρκα* ως την ψυχοσωματική ουσία του ανθρώπου δεν της δίνει από την αρχή αρνητικό περιεχόμενο, όπως κάνει η βυζαντινή θεολογία σύμφωνα με τον Μ. ΜΠΕΓΖΟ, Ὁπ. π., σ. 25 κ. εξ. Στον αδαμιαίο άνθρωπο η *σάρκα* αποτελεί την ανθρώπινη ουσία και είναι *καλή λίαν* (Γεν. 1,31) ως δημιούργημα του Θεού. Αυτή τη *σάρκα* έλαβε και ο Χριστός από την Θεοτόκο και ενσαρκώθηκε.

²³ Ὑμνος 4, 58-62, S.C. 156, σ. 194.

σύμφωνα με το απόσπασμα αυτό, ο Κύριος και Κτίστης των απάντων, εποίησε τον άνθρωπο ως «ζῶον θνητόν ἐκ γῆς», αναφερόμενος στο σώμα, ετίμησε τον άνθρωπο «χάριτι ἀθανάτω», δηλαδή με αθάνατη ψυχή και τέλος του έδωσε ζωή, η οποία εκδηλώνεται ως λόγος, κίνηση και δοξολογία του Δεσπότη των όλων, χαρακτηριστικά της αγγελικής διαγωγής²⁴.

Για τον Συμεών η «ἀπαράβατος φυλακή τῆς εικόνας καὶ τοῦ ἄνωθεν ἀξιώματος»²⁵, η διαφύλαξη δηλαδή της εικόνας του Θεού και της δόξας του Θεού στην ψυχή παρέχει στον όλο άνθρωπο τον «λελαμπρυσμένον χιτώνα τοῦ Πνεύματος», τη θεία δόξα²⁶.

Το σώμα της ψυχής, εάν δεν έχει μέσα του το Άγιο Πνεύμα, υπάρχει άψυχο και άπνουν²⁷ και η ψυχή νενεκρωμένη²⁸. Η νοερά και αθάνατος φύση της ψυχής δεν μπορεί να ζει «αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν» χωρισμένη από το Θεό²⁹. Για τον Συμεών η ζωή της ψυχής είναι η κοινωνία της ψυχής και

---

²⁴ Όπ. π., 58-632, σ. 194: «Ἄλλ' ὦ Κύριε καὶ Κτίστα τῶν απάντων, / ὅς ἐποίησας ζῶον θνητόν ἐκ γῆς με / καὶ ἐτίμησας χάριτι ἀθανάτω / καὶ ζῆν δέδωκας καὶ λαλεῖν καὶ κινεῖσθαι / καὶ δοξάζειν σέ, τὸν Δεσπότην τῶν όλων».

²⁵ *Ἡθικός 6*, 409-411, S.C. 129, σ. 148-150: «Ὅρα μὴ εὔρεθῆς τοῦ συγκλητικοῦ ἐνδύματος καὶ ἀξιώματος γυμνός, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶναι νοήσεις ἢ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος». Οι πρωτόπλαστοι «τῆ ἄνωθεν ἦσαν τῆ δόξα ἡμφιεσμένοι... ἢ ἄνωθεν δόξα παντός ἱματίου μᾶλλον αὐτοὺς περιέσκεπε», ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Εἰς τὴν Γένεσιν*, Ὁμιλία 15, 4, P.G. 53, σ. 123, καὶ Ὁμιλία 16, P.G. 53, σ. 131. Βλ. καὶ Ν. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Δόξα τοῦ Ἄνθρώπου*, Ἀθήνα 1972, σσ. 58-64. Πρόκειται για το ένδυμα του «κατ' εἰκόνα». Στο ένδυμα εκείνο έλαμπε «ἢ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις», που τη συνιστούσαν ὄχι ἓνα «σχῆμα» ἢ ἓνα «χρῶμα», ἀλλὰ ἡ «ἀπάθεια», ἡ «μακαριότητα» καὶ ἡ «ἀφθαρσία», τα χαρακτηριστικά με τα ὅποια «τὸ θεῖον θεωρεῖται κάλλος», βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Λόγος εἰς τοὺς κοιμηθέντας*, P.G. 46, σελ. 521. Πριν ντυθεῖ τους δερμάτινους χιτῶνες ὁ ἄνθρωπος, φορούσε στολή «θεοῦφαντη», τὸ ψυχσωματικό ένδυμά του ἦταν υφασμένο με τὴ χάρη, με τὸ φως καὶ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, βλ. ζ' Ὁδὴ τοῦ Ὁρθρου τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς, *Τριῶδιον*, ἔκδ. «Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», Ἀθήνα 2001, σ. 74. Βλ. καὶ δεύτερο Στιχηρὸ τοῦ Ἐσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς, *Τριῶδιο*, ὄπ. π., σ. 73 «Στολὴν θεοῦφαντον, ἀπεξεδύθη ὁ τάλας, σοῦ τὸ θεῖον πρόσταγμα, παρακούσας Κύριε...».

²⁶ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 65, S.C. 51b, σ. 76.

²⁷ *Ἡθικός 7*, 326-327, S.C. 129, σ. 178.

²⁸ Όπ. π., 319, σ. 178.

²⁹ *Κατήχησις 13*, 65-72, S.C. 104, σ. 194-196.

του νου με το φως³⁰, το Άγιο Πνεύμα, τον Θεό. Ζωή για την ψυχή είναι η υπαρξιακή κατάσταση της φύσεώς της που προκύπτει από την ένωσή της με το Άγιο Πνεύμα, το οποίο είναι ζωή και ζωοποιό³¹. Η ζωή της ψυχής γίνεται αντιληπτή από τον Συμεών ως αγάπη προς τον Θεό³² και κίνηση³³ της ψυχής με κατεύθυνση τις εντολές του Θεού, ως ένωσή της με τη ζωή, τον Θεό, ο οποίος είναι η αιώνια ζωή³⁴. Χρησιμοποιεί ως παράδειγμα την παρουσία της ψυχής στο σώμα, γεγονός που προσδίδει στο σώμα κίνηση και ζωή. Όπως ακριβώς το σώμα, είτε ασθενεί είτε όχι, δίχως της ψυχής είναι αδύνατον να παρουσιάζει κίνηση ή να ζει, με τον ίδιο τρόπο και η ψυχή είτε αμαρτήσει είτε όχι, είναι νεκρή χωρίς το Άγιο Πνεύμα και δεν μπορεί να ζήσει την αιώνια ζωή³⁵. Έτσι, η ψυχή του Αδάμ, ως η εικόνα του Θεού στον άνθρωπο, ενώ υπάρχει «αὐτὴ καθ' ἑαυτήν», οντολογικά, ως φύση νοερά, άυλη, ασώματη και αθάνατη, δίχως τροπή, είναι υπαρξιακά ενδεδυμένη για να διακρατείται συνδεδεμένη με την πηγή της ζωής με τη θεία δόξα, την οποία είχε ο Υιός του Θεού πριν από την κτίση του κόσμου³⁶. Επιπλέον, η θεία δόξα, ο φωτεινός χιτώνας του Πνεύματος, τον οποίο φορά ως στολή η ψυχή του ανθρώπου, είναι αυτή που χαρίζει στο σώμα την αφθαρσία³⁷.

Η «καταστολή»³⁸ της δόξης του Θεού, με την οποία ήταν περιβεβλημένος ο πρώτος άνθρωπος, του προσέδιδε κατά χάριν τα θεία ιδιώματα της αφθαρσίας και αθανασίας και τον αναμάρτητο, άλυπο, αμέριμνο και άμοχθο βίο³⁹. Προσέδιδε, δηλαδή, στον άνθρωπο την

---

³⁰ Θεολογικός 3, 145, S.C. 122, σ. 164.

³¹ Θεολογικός 2, 107-108, S.C. 122, σ. 138.

³² Ηθικός 7, 327-333, S.C. 129, σ. 178.

³³ Ύμνος 53, 184-194, S.C. 196, σ. 224-226.

³⁴ Κατήχησις 13, 65-70, S.C. 104, σ. 194-196. Βλ. και Ύμνος 57, 5, S.C. 196, σ. 276.

³⁵ Ηθικός 7, 334-347, S.C. 129, σ. 178-180.

³⁶ Στην έννοια της εικόνας του Θεού ο Συμεών συμπεριλαμβάνει και τη θεία δόξα, η οποία παρέχει και το «καθ' όμοίωσιν». Συνεπώς η απώλεια της θείας δόξας αποτελεί και την πρωταρχική αμαύρωση της εικόνας του Θεού στον άνθρωπο. Η ψυχή είναι κατ' εικόνα του Θεού αλλά εάν δεν έχει τη θεία δόξα παύει να είναι «καθ' όμοίωσιν» του Θεού.

³⁷ Κατήχησις 24, 181-186, S.C. 113, σ. 48. Όπως έχουμε αναφέρει, το σώμα ως χοϊκή και σύνθετη φύση είναι φθαρτό και τρεπτό. Μόνο η θεία δόξα το διακρατεί σε κατάσταση αφθαρσίας.

³⁸ Ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο «καταστολή» για να δηλώσει την ένδυση όλου του ψυχοσωματικού ανθρώπου με τη δόξα του Θεού.

³⁹ Ηθικός 1, α', 53-57, S.C. 122, σ. 176.

απαραίτητη υπαρξιακή ψυχοσωματική κατάσταση της κατά χάριν αφθαρσίας και αθανασίας που διακρατούν τον ψυχοσωματικό άνθρωπο στην πνευματική ζωή, στον αναμάρτητο, άλυπο, αμέριμνο και άμοχθο βίο. Το σώμα του Αδάμ, στην κατάσταση αυτή, αν και ήταν άφθαρτο, ως υλικό δεν ήταν ακόμα ολοκληρωτικά πνευματικό⁴⁰. Έτσι ο πρώτος άνθρωπος ενδεδυμένος με την καταστολή της θείας δόξας θα παρέμενε αθάνατος και συνεχώς θα συναγωνιζόταν με τους αγγέλους με τους οποίους θα ανυμνούσε ασταμάτητα τον Θεό και θα δεχόταν τις ελλάμψεις από Αυτόν και θα έβλεπε νοερώς τον Θεό και θα άκουγε τις θείες φωνές⁴¹.

Η διατήρηση του κατ'εικόνα και καθ'ομοίωσιν προσδίδει στον άνθρωπο, σύμφωνα με τον Συμεών, την ικανότητα να βλέπει «κατὰ φύσιν», δηλαδή να βλέπει τα πράγματα όπως ακριβώς έχουν στη φύση τους, να καθορά την ουσία τους και την ποιότητά τους και να μη θαυμάζει τις χροιές και τις στιλπνότητες, τις επιφάνειες και τις λάμψεις τους, γεγονός που οδηγεί στο να εξαπατάται η αίσθησή του⁴². Έτσι, η καταστολή της θείας δόξας, του φωτός της δόξας του Θεού⁴³, αποδιώχνει «τὸ σκότος τῆς ἀγνωσίας»⁴⁴. Το φως αυτό της θείας δόξας, με την οποία είναι ενδεδυμένος ο όλος άνθρωπος, είναι απρόσιτο στους αμαρτωλούς και προσιτό στους αγίους⁴⁵ και πηγάζει, σύμφωνα με τον Συμεών, από την κοινή δόξα των τριών υποστάσεων της ὑπερούσιας ουσίας «τῆς μιᾶς θεότητός τε καὶ βασιλείας»⁴⁶.

Η κατάσταση αυτή του ψυχοσωματικού ανθρώπου στον Παράδεισο, όπου η ψυχή του είναι ζώσα, ζωντανή, διάγοντας πνευματική ζωή και το σώμα του άφθαρτο και μερικώς πνευματικό είναι αποτέλεσμα της καταστολής του από τη θεία δόξα. Η ένθεος αυτή καταστολή της θείας

---

⁴⁰ Όπ. π., β', 1-57, σ. 184. Η καταστολή της δόξας του Θεού προσέδιδε στο σώμα μια κατάσταση πνευματικότητας, ένα πρώτο επίπεδο πνευματικότητας.

⁴¹ Ἠθικὸς 13, 29-38, S.C. 129, σ. 402.

⁴² Ἠθικὸς 6, 217-241, S.C. 129, σ. 134-136.

⁴³ Ὑμνος 39, 61-67, S.C. 174, σ. 480-482.

⁴⁴ Θεολογικὸς 1, 217-222, S.C. 122, σ. 112. Πρβλ. και όπ. π., 185-186, σ. 110. Η κατ'εικόνα και καθ'ομοίωσιν δημιουργία του ανθρώπου από τον Θεό με την παροχή σε αυτόν της δόξας Του είχε σκοπό να καταστήσει τον άνθρωπο ελεύθερο από το σκότος της αγνωσίας του Θεού που δημιουργεί ο υλικός κόσμος διὰ του ανθρωπίνου σώματος.

⁴⁵ Ἠθικὸς 4, 673-677, S.C. 129, σ. 56.

⁴⁶ Θεολογικὸς 2, 209-218, S.C. 122, σ. 144-146.

δόξας είναι για τον Συμεών η πρώτη στολή με την οποία ενδύει ο Θεός Πατήρ τους πρωτοπλάστους, το *ίμάτιο του Κυρίου* «ὁ πρὸ καταβολῆς κόσμου ἐνεδιδύσκετο», το Άγιο Πνεύμα⁴⁷. Είναι η δόξα της θεότητας, η οποία καλείται *ίμάτιον*⁴⁸, γιατί περικυκλώνει και επιθάλπει τον ψυχοσωματικό άνθρωπο. Η παραμονή του ανθρώπου σε αυτή την πνευματική κατάσταση και η συνεχής πρόοδος του στη διαφύλαξη των εντολών του Θεού και της εργασίας των αγαθών εννοιών θα τον ανήγαγε σε τελειότερη δόξα και πνευματική αλλοίωση πλησιάζοντας τον στον Θεό και στις ακτίνες του φωτός που πηγάζουν από τη θεότητα⁴⁹. Με τον τρόπο αυτό η ψυχή του ανθρώπου θα γινόταν συνεχώς λαμπρότερη και το αισθητόν και υλώδες σώμα του θα μεταποιούταν και θα μεταβαλλόταν σε άυλο και πνευματικό⁵⁰.

Όστόσο, αν και η κίνηση της ψυχής για την εργασία προς τα καλά υπάρχει ως φυσική ιδιότητα⁵¹, ο τρόπος υπάρξεως της ψυχής εξαρτάται για τον Συμεών από την προσκόλλησή της, την κατά προαίρεση ένωσή της, είτε με το αγαθό είτε με το πονηρό: «ἡ ψυχὴ, φημί, καὶ ὁ νοῦς ἐνὶ τούτων προαιρέσει, ὡς εἴρηται, καὶ θελήματι ἔκουσίως κολλώμενα, εἴτε τῷ ἀγαθῷ τὰ ἀγαθὰ γίνονται, εἴτε τῷ πονηρῷ καὶ πονηρὰ χρηματίζουσι»⁵². Η υπαρκτική κατάσταση της ψυχής με τον τρόπο αυτό καθορίζεται από την προαίρεσή της και το θέλημά της⁵³. Η ψυχή και ο νους μόνο με την ενιαία προαίρεση και το ενιαίο θέλημά τους μπορούν να οδηγηθούν είτε προς την αρετή είτε προς την κακία, και να γίνουν αιώνια συγκοινωνοί και κληρονόμοι είτε του φωτός είτε του σκότους⁵⁴. Συνεπώς κατά τον Συμεών «ὁ δὲ Ἀδάμ τῇ πίστει τῇ εἰς Θεὸν φρουρούμενος ἐν τῇ ἀθανάτῳ ὑπῆρχε δόξη

---

⁴⁷ *Ἠθικός* 4, 589-599, S.C. 129, σ. 50.

⁴⁸ *Ἠθικός* 7, 363-366, S.C. 129, σ. 182.

⁴⁹ *Ἠθικός* 1, α', 57-61, S.C. 122, σ. 176-178.

⁵⁰ *Όπ. π.*, 61-66, σ. 178.

⁵¹ *Κατήχησις* 10, 102-103, S.C. 104, σ. 146.

⁵² *Κατήχησις* 25, 55-63, S.C. 113, σ. 54.

⁵³ Το ίδιο.

⁵⁴ Το ίδιο: «Ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ ἄτρεπτος τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ ἐστίν, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ νοῦς ταύτη συνάμα παρὰ τοῦ Κτίστου γεγένηται, μόνη δηλαδὴ τῇ προαιρέσει ἀγόμενα καὶ τῷ ἰδίῳ θελήματι ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιλαμβανόμενα, τουτέστι φωτός ἢ σκότους συγκοινωνοί αἰωνίως καὶ κληρονόμοι καθίστανται, ἢ ψυχὴ, φημί, καὶ ὁ νοῦς ἐνὶ τούτων προαιρέσει, ὡς εἴρηται, καὶ θελήματι ἔκουσίως κολλώμενα, εἴτε τῷ ἀγαθῷ τὰ ἀγαθὰ γίνονται, εἴτε τῷ πονηρῷ καὶ πονηρὰ χρηματίζουσι».

καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ ἦν»⁵⁵. Ἡ πίστη στον Θεό αναγνωρίζεται από τον Συμεών ως ο τρόπος να υπάρχει ο άνθρωπος στη δόξα του Θεού.

Σε ένα από τα ωραιότερα κείμενά του, τον 1^ο Θεολογικό Λόγο, ο Συμεών, απαντώντας σε όσους επιχειρούν να θεολογούν για τον Τριαδικό Θεό χωρίς προηγουμένως να έχουν μετανοήσει και καθαρισθεί στηριζόμενοι μόνο στην ψευδώνυμη γνώση και την έξω σοφία, εξηγεί σε λίγες γραμμές το ανθρωπολογικό πρόβλημα που οδήγησε στην πτώση του ανθρώπου. Λέει χαρακτηριστικά: «Αυτός λοιπόν, (ο άνθρωπος) που πλάστηκε από το χέρι του Θεού, αυτός που τιμήθηκε με λόγο και αυτεξούσιο, ούτε χρησιμοποίησε όπως έπρεπε την αξία αυτή, ούτε συνειδητοποίησε την αδυναμία του, ούτε παρέμεινε στα αγαθά που τέθηκαν στη φύση του από τον Θεό, ούτε στάθηκε στα ιδιαίτερα όρια (της φύσης) του, ούτε κατανόησε την κατάστασή του»⁵⁶. Το πρόβλημα δηλαδή του ανθρώπου, όπως το παρουσιάζει ο Συμεών, έγκειται συνεπώς στο γεγονός ότι ο άνθρωπος δεν χρησιμοποίησε όπως έπρεπε τον λόγο και το αυτεξούσιο και δεν συνειδητοποίησε την αδυναμία της φύσεώς του, με αποτέλεσμα να θελήσει όπως ο Εωσφόρος να ξεσηκωθεί κατά του Θεού και να θελήσει να γίνει θεός από μόνος του, στηριζόμενος μόνο στις δικές του δυνάμεις.

2.3. Η καρδιά

Ο Συμεών αναφέρεται στην καρδιά ως φυσική έννοια⁵⁷, ως το σωματικό όργανο κυκλοφορίας του αίματος στο ανθρώπινο σώμα, τη σάρκινη καρδιά⁵⁸, η οποία «σκιρτᾷ καὶ πάλλει»⁵⁹. Εκτός όμως των εμφανών σωματικών κινήσεων της καρδιάς, του σκιρτήματος και του παλμού, ο Συμεών αναφέρεται και σε «ἀφανεῖς κινήσεις τῆς καρδιάς»⁶⁰, κινήσεις που αφορούν την νοερά καρδιά⁶¹. Οι αφανείς αυτές κινήσεις –ενέργειες της καρδιάς είναι για τον Συμεών η κίνηση του λογιστικού, του επιθυμητικού και του θυμικού⁶². Συνεπώς η καρδιά στον Συμεών αποτελεί το

⁵⁵ Κατήχησις 15, 11-12, S.C. 104, σ. 222.

⁵⁶ Θεολογικός 1, 352-357, S.C. 122, σ. 122.

⁵⁷ Ἠθικός 4, 573-576, S.C. 129, σ. 48.

⁵⁸ Κατήχησις 27, 135-136, S.C. 113, σ. 108. Βλ. και Ἠθικός 10, 850-857, S.C. 129, σ. 320.

⁵⁹ Ἠθικός 5, 298-300, S.C. 129, σ. 102.

⁶⁰ Ἠθικός 8, 178-194, S.C. 129, σ. 214-216. Βλ. και Κατήχησις 7, 340-344, S.C. 104, σ. 74.

⁶¹ Ὕμνος 33, 61-64, S.C. 174, σ. 416-418.

⁶² Ἠθικός 8, 178-194, S.C. 129, σ. 214-216. Βλ. και Ἠθικός 4, 403-411, S.C. 129, σ. 36-38: «τὸ μὲν λογιστικὸν διακρίνει καὶ διαιρεῖ τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ κρείττονος καὶ δεικνύει τῷ

ψυχοσωματικό κέντρο του ανθρώπου, στο οποίο, όπως έχουμε αναφέρει, εργάζεται το ηγεμονικό μέρος της ψυχής, ο νους⁶³.

Στο ψυχοσωματικό αυτό κέντρο, τη νοερά καρδιά, παρουσιάζονται κινήσεις ή κίνημα που είναι αποτέλεσμα του θελήματος της καρδιάς⁶⁴ και χαρακτηρίζεται ως εμπάθης κίνηση⁶⁵. Η κίνηση αυτή εκφράζεται ως ορμή ή «ρόπη του θελήματος αυτής»⁶⁶, δηλαδή της ψυχής, η οποία ως προς τη φύση της και ως προς την ουσία της είναι άτρεπτη⁶⁷.

Στη σκέψη του Συμεών η κίνηση της καρδιάς και κατ'επέκταση σύνολο του ψυχοσωματικού ανθρώπου είναι αποτέλεσμα του περιεχομένου της. Οι κινήσεις της καρδιάς είναι αποτέλεσμα του αγαθού ή πονηρού θησαυρού⁶⁸ της και επιτελούνται, είτε «ὕπὸ τοῦ ἄνωθεν κινουῦντος καὶ φωτίζοντος τὰς καρδίας ἡμῶν»⁶⁹ Πνεύματος διὰ της πνευματικής αισθήσεως που της παρέχει ο νους είτε από τον διάβολο διαμέσου των μελών του ανθρώπου των επί της γης, των εμπάθων δηλαδή αισθήσεων του σώματος⁷⁰. Ο Συμεών ερμηνεύοντας το *Κατά Ματθαίον* 12, 35 υπογραμμίζει ότι η καρδιά δεν είναι δυνατόν να είναι

ἐπιθυμητικῶ οἷς δεῖ σχετικῶς προσκεῖσθαι καὶ ἃ δεῖ ἀγαπᾶν καὶ ἃ χρεῶν ἀποστρέφεισθαι καὶ μισεῖν· τὸ δὲ θυμικὸν μέσον τούτων ὥσπερ τις ὑπηρετῆς εὐγνώμων πάρεστι, τοῖς ἐκείνων ἐξυπηρετῶν βουλήμασι καὶ θελήμασι συνεργῶν, διεγείρων πρὸς ἀνδρείαν καὶ ἄμυναν τῶν βουλομένων ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἢ πονηρῶν τὴν ἐφ' ἑκατέρῃ τούτων ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ἔνστασιν».

⁶³ Ο Συμεών αναγνωρίζοντας στο ενιαίο ψυχοσωματικό κέντρο του ανθρώπου, την καρδιά, την έκφραση του θελήματος του ανθρώπου, φαίνεται να είναι πιο κοντὰ στην εβραϊκή θεώρηση του ὄρου νέφες – ψυχή, πρβλ. Α. ΧΑΣΤΟΥΠΗ, *Μελέται εἰσαγωγικαὶ εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην*, Αθήνα 1976, σελ. 173. Βλ. και Π. ΕΥΔΟΚΙΜΟΦ, *Ἡ γυναικα καὶ ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου...*, ὄπ. π., σελ. 62: «Ἡ καρδιά εἶναι τὸ κέντρο ποῦ ἀκτινοβολεῖ καὶ διαποτίζει ὁλόκληρο τὸν ἄνθρωπο».

⁶⁴ *Κατήχησις* 27, 78-79, S.C. 113, σ. 104. Το θέλημα της καρδιάς εἶναι το θέλημα του ανθρώπου. Δεν εἶναι οὔτε μόνο του το θέλημα του σώματος, οὔτε μόνο του το θέλημα της ψυχής, ἀλλὰ ἡ έκφραση και των δυο ως το ένα θέλημα του ανθρώπου, το οποίο εκδηλώνεται ως θέλημα της καρδιάς.

⁶⁵ *Κατήχησις* 9, 355-364, S.C. 104, σ. 132.

⁶⁶ *Κατήχησις* 25, 109-121, S.C. 113, σ. 58. *Ἠθικὸς* 11, 347-348, S.C. 129, σ. 354.

⁶⁷ *Ὅπ. π.*, 55-57, σ. 54.

⁶⁸ Για τον Συμεών ο αγαθός θησαυρός της καρδιάς εἶναι το Ἅγιο Πνεῦμα, δηλαδή ο Τριαδικός Θεός, ενώ ο πονηρός θησαυρός εἶναι ο διάβολος.

⁶⁹ *Ἠθικὸς* 1, ι', 76-84, S.C. 122, σ. 256-258.

⁷⁰ *Ἠθικὸς* 6, 352-359, S.C. 129, σ. 144.

«κενήν καὶ κούφην»⁷¹. Περιέχει ὡς οστράκινο σκεῦος⁷² θησαυρό, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ εἶναι εἴτε ἀγαθὸς ἀναφερόμενος στὴν χάρη τοῦ Πνεύματος, στὸν Τριαδικὸ Θεό⁷³ εἴτε πονηρὸς ἀναφερόμενος στὸν πονηρὸ διάβολο⁷⁴.

Σύμφωνα με τὴ διδασκαλία τοῦ Συμεὼν ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐκδηλη καὶ ἀδηλη. Στὴν ἐκδηλη, τὴ φανερὴ συμπεριφορὰ, ἐντάσσει τὶς πράξεις ποὺ ἐπιτελοῦνται με τὸ σῶμα, ἐνῶ στὴν ἀδηλη ὅσα γίνονται «ἐν κρυφῇ» καρδιά ἢ μελετώνται «ἐν τῷ ἀφανεῖ» τῆς καρδιάς⁷⁵. Συνδέει ἔτσι ἀμεσα τὸ ἀγαθὸ ἢ πονηρὸ⁷⁶ περιεχόμενο τῆς καρδιάς, τὶς ἐννοιες, τοὺς λογισμοὺς⁷⁷, τὶς ἐνθυμήσεις⁷⁸, τόσο με τὴν πρόθεση⁷⁹ τῆς καρδιάς ὅσο καὶ με τὴν συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου⁸⁰ καὶ εἰδικότερα με τὸν λόγο ποὺ ἐκφέρει. Ὁ λόγος ἐκφέρει ὅτι ἔχει μέσα τῆς ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, «Ὁ γὰρ οὐκ ἔχει ἡ καρδιά, τὸ στόμα προφέρειν οὐ δύναται»⁸¹.

Ὁ ἄνθρωπος ἐπίσης γιὰ τὸν Συμεὼν δὲν ἔχει ολική γνῶση τοῦ περιεχομένου τῆς καρδιάς τοῦ. Ὑπάρχουν μέσα στὴν καρδιά τοῦ «τὰ ἐγκάρδια», «τὰ κρυπτὰ τῆς καρδιάς αὐτοῦ»⁸² ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα γνωρίζει, τὰ ὁποία μπορεῖ εἴτε νὰ φανερώσει εἴτε νὰ κρύψει, καὶ ἄλλα

---

⁷¹ Ἠθικὸς 9, 275-294, S.C. 129, σ. 240.

⁷² Κατήχησις 27, 135-136, S.C. 113, σ. 108. Ὁ Συμεὼν ἐρμηνεύοντας ἀγιογραφικὰ τὴν ἐννοια ὀστράκινο σκεῦος τονίζει ὅτι δηλώνει τὸ σῶμα, τὴν ἀσθενή υλική ὑπόστασι τοῦ ἀνθρώπου: «Εἰ γὰρ καὶ Παῦλος ὁ θεῖος βοᾷ: “Ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκοτοῦς φῶς λάμπει, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καὶ ἔχομεν τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν”, ἀλλὰ “σκευή” μὲν τὰ ἡμετέρα σώματά φησι, καθὰ καὶ ἀλλαχοῦ λέγει: “Οὐκ οἶδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς εἰσι τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματος καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν”, “ὀστράκινα” δὲ εἰπὼν τὸ τῆς φύσεως ἡμῶν ἠνίξατο ἀσθενές», Κατήχησις 27, 107-114, S.C. 113, σ. 106.

⁷³ Ὑμνος 58, 244, S.C. 196, σ. 296.

⁷⁴ Ἠθικὸς 9, 275-294, S.C. 129, σ. 240.

⁷⁵ Κατήχησις 4, 190-207, S.C. 96, σ. 330-332.

⁷⁶ Ἠθικὸς 9, 275-294, S.C. 129, σ. 240.

⁷⁷ Κατήχησις 3, 230-246-, S.C. 96, σ. 298-300. Βλ. καὶ Κατήχησις 16, 26-30, S.C. 104, σ. 240.

⁷⁸ Ὑμνος 55, 125, S.C. 196, σ. 262.

⁷⁹ Κεφάλαια 3, κεφ. 20, S.C. 51b, σ. 130.

⁸⁰ Ἠθικὸς 9, 334-336, S.C. 129, σ. 244. «Οὕτως ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδιάς αὐτοῦ ἐκφέρει τὰ ἀγαθὰ, ὁ δὲ πονηρὸς ὁμοίως τὰ πονηρὰ».

⁸¹ Ὁπ. π., 275-294, σ. 240.

⁸² Κεφάλαια 1, κεφ. 58, S.C. 51b, σ. 70. Βλ. καὶ Κατήχησις 4, 607-608, S.C. 96, σ. 364.

αγνοεί. Η γνώση του κρυπτού περιεχομένου της καρδιάς εξαρτάται από την καθαρότητα και το «ἀθόλωτον» της διάνοιάς του⁸³.

Η καρδιά για τον Συμεών έχει αίσθηση⁸⁴, η οποία είναι η μια εκ των δύο αισθήσεων του ανθρώπου, η νοερή αίσθηση. Ο άνθρωπος, σύμφωνα με τον Συμεών, έχει δύο αισθήσεις, έχει διτταῖς αισθήσεις⁸⁵ και μπορεί ως εκ τούτου να λογίζεται «νοερῶς τε καὶ αἰσθητῶς»⁸⁶. Η μια αίσθηση είναι η αίσθηση του σώματος την οποία διαχειρίζεται η διάνοια, αναφέρεται στις πέντε αισθήσεις και εκδηλώνεται με τα γήινα μέλη, δηλαδή με τα αισθητήρια ὄργανα του σώματος, «τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἤγουν τὰς ἐμπαθεῖς αἰσθήσεις τοῦ σώματος»⁸⁷. Η άλλη αίσθηση αφορά την νοερά καρδιά και την πνευματική αίσθηση της καρδιάς με αισθητήριο ὄργανο τον νου.

Με τις εμπαιθείς αισθήσεις του σώματος ο άνθρωπος διαμέσου της διανοίας δημιουργεί «πονηροὺς καὶ ἀκαθάρτους λογισμοὺς τῆς καρδιάς»⁸⁸, δημιουργεί δηλαδή εμπαιθείς κινήσεις της καρδιάς, οι οποίες δεν είναι άλλες από τις ακάθαρτες επιθυμίες, έννοιες και λογισμούς⁸⁹ διὰ των οποίων μετέχει στα πάθη και τις κακές επιθυμίες⁹⁰. Η μετοχή αυτή στα πάθη γίνεται αντιληπτή από τον Συμεών ως «πάθους αἴσθησιν» ή κίνηση

---

⁸³ Κατήχησις 18, 340-345, S.C. 104, σ. 292. Η διάκριση που κάνει ο Συμεών για τα κρυπτά και τα αφανή της καρδιάς παραπέμπει εν μέρει σε ό,τι υποστηρίζει σήμερα η σύγχρονη ψυχολογία για τις ασυνείδητες λειτουργίες του ψυχοσωματικού ανθρώπου. Σύμφωνα με τον Freud εκτός από τις συνειδητές ψυχολογικές διαδικασίες και δραστηριότητες υπάρχουν οι υποσυνείδητες, οι οποίες περιλαμβάνουν όλα τα γεγονότα - σκέψεις, ιδέες, αναμνήσεις - που είναι εκτός της άμεσης επίγνωσης του ατόμου, αλλά είναι άμεσα διαθέσιμες- και οι ασυνείδητες, οι οποίες είναι η απέραντη τράπεζα των παιδικών μας και τρεχουσών εμπειριών, αναμνήσεων, φόβων, ελπίδων, επιθυμιών, ορέξεων, σκέψεων και ορμών, για τις οποίες όμως δεν έχουμε καμιά σαφή επίγνωση, βλ. Ι. Ν. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Κλινική ψυχολογία: Διάγνωση, πρόληψη και θεραπεία των ψυχικών διαταραχών, Ιδιωτική Έκδοση, 1988.

⁸⁴ Κεφάλαια 2, κεφ. 29, S.C. 51b, σ. 56. Βλ. και Κεφάλαια 3, κεφ. 15, σ. 126.

⁸⁵ Ἠθικός 14, 238, S.C. 129, σ. 428.

⁸⁶ Κατήχησις 14, 54-57, S.C. 104, σ. 208: «Ταῦτα πάντα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ὁ ἀδιαλείπτως ἐν διανοίᾳ κρατῶν καὶ ἐν αὐτοῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐνασχολούμενος, νοερῶς τε καὶ αἰσθητῶς ταῦτα λογιζόμενος καὶ σπουδῆ ἔργαζόμενος».

⁸⁷ Ἠθικός 6, 352-359, S.C. 129, σ. 144.

⁸⁸ Κατήχησις 5, 49-53, S.C. 96, σ. 378.

⁸⁹ Κατήχησις 3, 230-246-, S.C. 96, σ. 298-300. Κατήχησις 16, 26-30, S.C. 104, σ. 240.

⁹⁰ Ἠθικός 6, 352-359, S.C. 129, σ. 144.

ηδονής ή σάλευση του συνόλου της καρδιάς⁹¹. Τα πάθη της καρδιάς⁹² κινητοποιούν το σύνολο της καρδιάς, το λογιστικό, το επιθυμητικό και το θυμικό και αυτή η κινητοποίηση δεν έχει άλλο σκοπό παρά την ηδονή. Πρόκειται για την ενήδονον μίξη της καρδιάς με κάθε πάθος, η οποία χαρακτηρίζεται από τον Συμεών θυσία που προσφέρεται στον διάβολο⁹³. Η ενήδονος αυτή μίξη της καρδιάς με κάθε πάθος αποτελεί τον ρύπο της καρδιάς, ο οποίος συντηρεί τους *άνθρακας*, τα *κάρβουνα* του σώματος, δηλαδή, τις ηδονές της αμαρτίας⁹⁴.

Αντίθετα, η πνευματική αίσθηση της καρδιάς δηλώνεται από τον Συμεών ως *οφθαλμός*⁹⁵ της καρδιάς και «*ᾠτα πνευματικά*»⁹⁶. Πρόκειται για τη νοερή ὄραση⁹⁷ και τους *νοερούς οφθαλμούς*⁹⁸ της καρδιάς. Το αισθητήριο ὄργανο της καρδιάς που της επιτρέπει να έχει νοερή ὄραση, πνευματική αίσθηση και να κινείται «*ἄνωθεν*» δεν είναι άλλο από τον νου, ο οποίος, ὅπως είδαμε στην αντίστοιχη υποενότητα, είναι ο οφθαλμός της ψυχής και διά του οποίου η ψυχή έχει αίσθηση του νοερού κόσμου και θεωρία του φωτός.

Ο Συμεών εντοπίζει στη σαρκική καρδιά το χωρητικό και νοερό εργαστήριο της ψυχής, στο οποίο βρίσκεται ως νοερά καρδιά, το λογιστικό και μέσα στο λογιστικό το επιθυμητικό και το θυμικό⁹⁹. Επειδή δε ο νους

---

⁹¹ Ὁπ. π., 352-359, σ. 144. Ὡς σύνολο της καρδιάς μπορούμε να εκλάβουμε τις τρεις δυνάμεις της ψυχής που εκδηλώνονται στην καρδιά: το λογιστικό, το επιθυμητικό και το θυμικό.

⁹² Ὑμνος 22, 19-25, S.C. 174, σ. 172.

⁹³ Κατήχησις 4, 638-641, S.C. 96, σ. 366.

⁹⁴ Ὑμνος 22, 19-25, S.C. 174, σ. 172.

⁹⁵ Ο Συμεών δηλώνει την αίσθηση της καρδιάς, του ψυχοσωματικού κέντρου του ανθρώπου, είτε με αναφορά σε *οφθαλμό – ὄμμα* της καρδιάς είτε με αναφορά σε *οφθαλμούς* και *κόρες οφθαλμού* της καρδιάς και σε *πνευματικά ᾠτα*, Ἠθικός 1, ιβ', 416-424, S.C. 122, σ. 302, Κατήχησις 32, 43-44, S.C. 113, σ. 242, Ὑμνος 52, 117-121, S.C. 196, σ. 208, Κατήχησις 20, 172-182, S.C. 104, σ. 344, Κατήχησις 33, 231-233, S.C. 113, σ. 266, Ὑμνος 21, 155-178, S.C. 174, σ. 142-144.

⁹⁶ Ὑμνος 52, 117-121, S.C. 196, σ. 208.

⁹⁷ Ὑμνος 21, 155-178, S.C. 174, σ. 142-144.

⁹⁸ Ὑμνος 32, 82-85, S.C. 174, σ. 406.

⁹⁹ Ο Συμεών περιγράφοντας «τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς ἡλικίας καὶ τὸ ὕψος τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ» (Ἠθικός 4, 364-365, S.C. 129, σ. 34) αναφέρεται στο «χωρητικὸν [...] καὶ νοερὸν τῆς ψυχῆς ἐργαστήριον, ἐν ᾧ τὸ λογιστικὸν ὡς καρδίαν μέσον νοήσεις, καὶ ἐν τῷ λογιστικῷ, τὸ ἐπιθυμητικὸν τε καὶ θυμικόν», Ὁπ. π., 392-394, σ. 36.

έχει μέσα του φυσικώς το λογιστικό¹⁰⁰, ο νους στη σκέψη του Συμεών βρίσκεται μέσα στην νοερά καρδιά¹⁰¹. Η αναφορά του στο χωρητικό και νοερό εργαστήριο της ψυχής εμφανίζει τον νου στο κέντρο της ψυχοσωματικής ενότητας του ανθρώπου. Αναφερόμενος στην ένωσή του με τον Χριστό παρουσιάζει τον Χριστό να βρίσκεται ολόκληρος, «*ἀτόμως*», μέσα στον νου του και ταυτόχρονα στο μέσον της καρδιάς του. Έτσι όταν αναφέρεται στην ένωσή του με τον Χριστό λέει: «*ἀτόμως ὅλος μετ' ἐμοῦ γίνεται, τοῦ ἀθλίου, ἔνδοθεν τοῦ κελλίου μου, ἔνδοθεν τοῦ νοός*

---

¹⁰⁰ Θεολογικός 2, 152-153, S.C. 122, σ. 140-142.

¹⁰¹ Και ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, ακολουθώντας την παράδοση της ασκητικής ανθρωπολογίας, θεωρεί ότι ο νους του ανθρώπου εδράζεται στην καρδιά: «Ἐπεὶ δὲ καὶ ἔνεστι πολυδύναμον πρᾶγμα ἢ καθ' ἡμᾶς ψυχὴ, χρῆται δ' ὡς ὄργάνῳ τῷ ζῆν κατ' αὐτὴν πεφυκῶτι σώματι, τίσιν ὡς ὄργανοῖς χρωμένη ἐνεργεῖ ἢ δύναμις αὐτῆς αὐτῆ, ἦν καλοῦμεν νοῦν; Ἀλλὰ γὰρ οὐδεὶς ποθ' ὑπενόησε, οὔτ' ἐπὶ τοῖς ὄνυσιν, οὔτ' ἐν τοῖς βλεφάροις, οὐδὲ μενοῦν ἐν τοῖς μυκτῆρσιν ἢ τοῖς χεῖλεσιν ἐνφικισμένην εἶναι τὴν διάνοιαν· ἐντὸς δ' ἡμῖν ἐνεῖναι πᾶσιν αὐτῆ συνδοκεῖ· διηνέχθησαν δὲ τινες, τίτι πρῶτῳ ὡς ὄργάνῳ χρῆται τῶν ἐντὸς. Οἱ μὲν ὡς ἐπ' ἀκροπόλει τῷ ἐγκεφάλῳ ταύτην ἐνιδρῶουσιν, οἱ δὲ τῆς καρδιάς τὸ μεσαίτατον καὶ τὸ κατ' αὐτὸ τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος ἀπειλικρινημένον ὄχημα διδοᾶσιν αὐτῆ. Ἡμεῖς δὲ αὐτοῖ, εἰ καὶ μῆτε ἔνδον ὡς ἐν ἀγγεῖῳ, καὶ γὰρ ἀσώματον, μῆτε ἔξω, καὶ γὰρ συνημμένον, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ ὡς ἐν ὄργάνῳ τὸ λογιστικὸν ἡμῶν εἶναι ἐπιστάμεθ' ἀκριβῶς, οὐ παρ' ἀνθρώπου τοῦτο διδαχθέντες, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ πλάσαντος τὸν ἄνθρωπον...», βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Υπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων*, Ε.Π.Ε., 54, Θεσσαλονίκη, 1982, σελ. 124. Στην ίδια προοπτική, ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, θεωρεί ότι η καρδιά είναι το φυσικό κέντρο της ψυχοσωματικής ανθρώπινης οντότητας. Η ουσία της ψυχής, αν και δεν περιέχεται σαν σε αγγείο στην καρδιά επειδή είναι ασώματη, εν τούτοις σαν ὄργανο και ὄχημα βρίσκεται στο μέσον της καρδιάς και πιο συγκεκριμένα, στο διαυγέστατο και καθαρότατο πνεύμα που είναι στο μέσον μεταξύ σώματος και νου (το οποίο ονομάζεται ζωτικό, αυγοειδές και ψυχικό πνεύμα ή νευρώδης χυμός). Επιπλέον, ο Άγιος Νικόδημος, κάνοντας χρήση της παλαμικής διάκρισης ουσίας και ενέργειας, διακρίνει την ουσία από την ενέργεια του νου. Η ουσία του νου βρίσκεται στην καρδιά, ενώ η ενέργεια του νου βρίσκεται στον εγκέφαλο. Η καρδιά είναι η ἑδρα, η ρίζα, η αρχή και η πηγή όλων των φυσικών σωματικών και ψυχικών δυνάμεων. Ακόμη η καρδιά είναι το κέντρο της θυμικής και επιθυμητικής ψυχής· της νοητικής, της λογιστικής και της θελητικής. Αποτελεί τον μυστικό και απόκρυφο θάλαμο του νου, του καθαρώτατου και ανώτατου γνωστικού οργάνου της ψυχής, βλ. ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Συμβουλευτικὸν ἐγχειρίδιον*, σελ. 163-164. Για τη διάκριση που κάνουν οι Πατέρες της Εκκλησίας μεταξύ ψυχής, νου και καρδιάς βλ. Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Οἱ Νηπτικοὶ Πατέρες περὶ τῆς κατὰ Χριστὸν τελειώσεως τοῦ ἀνθρώπου*, Ἀθῆναι, 2004, σελ. 177 κ. εξ.

μου και μέσον τῆς καρδίας μου, ὡ φρικτοῦ μυστηρίου!»¹⁰², και από αυτή τη σχέση προκύπτει η ταύτιση των δύο ὄρων που παρατηρείται στην Αγία Γραφή και σε πολλούς Πατέρες της Εκκλησίας¹⁰³. Η σαφήνεια αυτή με

---

¹⁰² Ὑμνος 40, 10-12, S.C. 174, σ. 484-486. Ο Συμεών χρησιμοποιεί την αγιογραφική ταύτιση του νου και της καρδίας ως τον κοινό τόπο στον οποίο κατοικεί ο Χριστός. Ακολουθεί εδώ τον άγιο ΜΑΞΙΜΟ ΤΟΝ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ, ο οποίος ταυτίζει τον νου και την καρδιά, ως τον κοινό τόπο που κατοικεί ο Χριστός: «ὡς μηκέτι τοῖς περὶ τὸ σῶμα σχολαζόντων πράγμασιν, ἀλλὰ τὸν νοῦν καθαίρειν σπευδόντων ἀπὸ μίσους καὶ ἀκρασίας, ὃν καρδίαν ὀνομάζει ὁ Κύριος· ταῦτα γὰρ τὸν νοῦν ρυποῦντα, οὐκ ἔῶσι βλέπειν τὸν ἐν αὐτῷ κατοικοῦντα Χριστὸν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος», βλ. *Περὶ ἀγάπης κεφαλαίων ἑκατοντὰς τετάρτη, ογ', P.G. 90.*

¹⁰³ Ὅπως αναφέρει ο ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΒΛΑΧΟΣ «Σὲ πολλὰ χωρία τῆς Αγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ὑπάρχει αὐτὴ ἢ ταύτιση μεταξὺ νοῦ καὶ καρδίας, ἀφοῦ ἐναλλάσσονται οἱ ὄροι καρδιά καὶ νοῦς. Ὁ Κύριος μακαρίζει τοὺς καθαρὸς στὴν καρδιά: «μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδιά, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται» (*Ματθ., ε', 8*). Στὴν καρδιά ἀποκαλύπτεται ὁ Θεὸς καὶ ἐκεῖ τὸν γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει ὅτι ἐκεῖ γίνεται ὁ φωτισμὸς τοῦ Θεοῦ: «ὅς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (*Πρὸς Κορινθίους Β', δ', 6*). Ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος εὐχεται «ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῆς δόξης, δῶῃ ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ, πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ὑμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς...» (*Πρὸς Ἐφεσίους, α', 17-18*). Ἡ καρδιά δέχεται τὴν ἀποκάλυψη τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ἄλλου αὐτὴ ἢ καρδιά ἀντικαθίσταται μὲ τὸν νοῦ. Ὁ Κύριος μετὰ τὴν Ἀνάστασή Του, εὐρεθεὶς μεταξὺ τῶν Μαθητῶν Του, «διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς» (*Κατὰ Λουκάν, κδ', 45*). Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν διάνοιξη τῶν ὀφθαλμῶν τῆς καρδίας καὶ μὲ τὴν κάθαρση τῆς καρδίας γνωρίζει τὸν Θεό, γι' αὐτὸ τὸ «διήνοιξεν τὸν νοῦν» ταυτίζεται μὲ τὸ «διήνοιξεν τὴν καρδίαν». Ἐπίσης τὸ «μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδιά ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται» πιστεύω πως συνδέεται μὲ τὸ ἀποστολικὸ χωρίο «...μεταμορφουῖσθαι τῆ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν...» (*Πρὸς Ρωμαίους, ιβ', 2*), βλ. *Ὁρθόδοξη ψυχοθεραπεία...*, ὄπ. π., σελ. 114. Εἶναι προφανές ἀπὸ τα παραπάνω ὅτι ο Συμεών εἶναι πιο συγκεκριμένος ως πρὸς τὴ σχέση καρδίας και νου, τα οποία δεν ταυτίζει ἀλλὰ τα ἀντιλαμβάνεται με τὴ σχέση περιέχοντος περιεχομένου με τὴν καρδιά να περιέχει τὸν νοῦ. Με τὸν τρόπο αὐτὸ ο νους ἐνὼ περιέχεται στὴν καρδιά δεν ταυτίζεται μαζί της. Ἡ καρδιά για τὸν Συμεών εἶναι ψυχοσωματικὸ κέντρο και πάλι με τὴν σχέση περιέχοντος περιεχομένου, εφόσον μέσα στὴν σαρκική καρδιά βρίσκεται ἡ ἀφανὴς ἢ κρυφὴ καρδιά και μέσα σε αὐτὴν ο νους τῆς ψυχῆς. Ἀς σημειωθεῖ για ἄλλη μια φορὰ ὅτι ο Συμεών δεν δέχεται καμιά ἔνωση, κοινωνία και γνώση τῆς υλικῆς φύσης τοῦ ἀνθρώπου με τὴ νοερά του φύση. Οἱ ἐνυποστάτως ὑπάρχουσες δυο φύσεις στὴν υπόσταση τοῦ ἀνθρώπου ἀλληλοεπιδρῶν και ἀλληλοεπηρεάζονται χωρὶς ὠστόσο να κοινωνοῦν μεταξύ τους οντολογικά. Ἡ θέση αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τις πιο καίριες στὴ διδασκαλία τοῦ Συμεών, γιατί στηρίζεται πάνω σε αὐτὴ για να θεμελιώσῃ τὴν «ἐν αἰσθήσει καὶ γνώσει» ἐνυπόστατη ἔνωση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ με τὸν ἄνθρωπο κατὰ τὴν κατὰ χάρη θέωση.

την οποία ο Συμεών παρουσιάζει τη σχέση της σαρκικής καρδιάς και της πνευματικής καρδιάς, του νου, ως σχέση περιέχοντος περιεχομένου κάνει κατανοητό τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται και τη σχέση ψυχής και σώματος. Μόνο όταν ο νους έχει τη νοερά του αίσθηση μπορεί να λειτουργεί η προπρωτική σχέση ψυχής και σώματος κατά φύσιν και το σώμα να λειτουργεί ως όργανο της ψυχής. Αντίθετα, όταν ο νους είναι σκοτισμένος, το λογιστικό δεν μπορεί να καθοδηγήσει σωστά το επιθυμητικό με αποτέλεσμα να επηρεάζεται ηδονικά από τον ορατό κόσμο μέσω των αισθήσεων και των εμπαθών επιθυμιών και ο νους να δημιουργεί εμπαιθείς λογισμούς.

Επομένως για τον Συμεών ο όρος *καρδιά* περιλαμβάνει τόσο τη σάρκινη καρδιά όσο και τη νοερά καρδιά δηλώνοντας το ψυχοσωματικό κέντρο του ανθρώπου¹⁰⁴. Η καρδιά ως το ψυχοσωματικό κέντρο του ανθρώπου εκφράζει για τον Συμεών «τὸν ἐντὸς ἡμῶν ἄνθρωπον»¹⁰⁵.

Η αντίληψη του Συμεών για τη σχέση του νου και της καρδιάς ακολουθεί τη διδασκαλία του για τις σχέσεις σώματος και ψυχής καθώς και τις σχέσεις φωτός και σκοτίας. Ο Τριαδικός Θεός, ως φως, φαίνεται εντός της καρδιάς, η οποία περιλαμβάνεται στη σκοτία ως σάρκινη καρδιά και μέρος της κτίσης που δεν έχει δυνατότητα να δει το φως, τον Τριαδικό Θεό. Η δυνατότητα φωτισμού της σαρκικής καρδιάς από το φως του Τριαδικού Θεού έγκειται στην ύπαρξη στο μέσον αυτής του νου, ως νοερά καρδιά, ο οποίος θεωρεί το φως και λειτουργεί ως λαμπάδα μέσα στην καρδιά του ανθρώπου. Ταυτόχρονα, το φως του Τριαδικού Θεού φαίνεται και εκτός της καρδιάς «ἐν τῷ νοῖ»¹⁰⁶, στη διάνοια με αποτέλεσμα ο

---

¹⁰⁴ Όταν η Αγία Γραφή και οι Πατέρες της Εκκλησίας αναφέρονται στην καρδιά «εννοούν την μεταφυσική (πνευματική καρδιά, αλλά και την σαρκική καρδιά. Δηλαδή καρδιά είναι αφ' ενός μεν το σαρκικό όργανο, αφ' ετέρου δε το κέντρο της υπάρξεώς μας, μέσα στο οποίο γίνεται η κοινωνία και η ένωσή μας με τον Θεό», βλ. ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΒΛΑΧΟΥ, *Ορθόδοξη ψυχοθεραπεία...*, όπ. π., σελ. 147.

¹⁰⁵ *Κατήχησις* 10, 149, S.C. 104, σ. 150. Στη σκέψη του Συμεών ο νους όντας στο κέντρο του ψυχοσωματικού ανθρώπου ως καρδιά επηρεάζεται είτε από το Άγιο Πνεύμα που τον φωτίζει είτε από τις εμπαιθείς αισθήσεις. Διαφαίνεται ως εκ τούτου ότι η αλληλεπίδραση της ψυχής με τη σωματική φύση του ανθρώπου γίνεται στη σκέψη του Συμεών με το ομοούσιο και ενυπόστατο μέρος αυτής, τον νου, ο οποίος εκφράζει το θέλημα του ψυχοσωματικού ανθρώπου.

¹⁰⁶ *Κατήχησις* 28, 102-108, S.C. 113, σ. 136: «Οὐ γὰρ ὁ οὐκ οἶδαμεν λαλοῦμεν, ἀλλ' ὁ εἶδαμεν μαρτυροῦμεν, ὅτι τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ ἤδη φαίνει καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς, ἐντὸς μὲν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ἐκτὸς δὲ ἐν τῷ νοῖ περιλάμπων

φωτισμός να γίνεται «ἐν γνώσει καὶ αἰσθήσει». Συνεπώς, η πνευματική αίσθηση της καρδιάς σύμφωνα με τον Συμεών ανήκει στον νου και διά του νου φωτίζεται όλος ο εντός ημών άνθρωπος και όλος ο εκτός άνθρωπος, δηλαδή όλος ο ψυχοσωματικός άνθρωπος.

Η ικανότητα του ανθρώπου να βλέπει μόνο τα αισθητά δηλώνει για τον Συμεών ότι ο άνθρωπος είναι τυφλός ως προς τα νοερά όμματα της καρδιάς, τα οποία οφείλουν να φωτίζονται από το νοερό φως¹⁰⁷. Όταν δεν λειτουργεί η νοερή αίσθηση της καρδιάς, ο άνθρωπος για τον Συμεών είναι όλος σάρκα και δεν έχει γίνει καθόλου πνεύμα σύμφωνα και με τη διδασκαλία του αποστόλου Παύλου¹⁰⁸. Η πνευματική αίσθηση της καρδιάς και η εξ αυτής «ἄνωθεν» κίνησή της καταργείται από το κάλυμμα της καρδιάς¹⁰⁹, δηλαδή την έπαρση και την αναισθησία¹¹⁰, το οποίο εμποδίζει τον άνθρωπο να βλέπει τα πάθη που συσκοτίζουν τον οφθαλμό της ψυχής του, τον νου¹¹¹. Το κάλυμμα αυτό καλύπτει το πνευματικό της αισθητήριο, κλείνει δηλαδή τα αυτιά της καρδιάς¹¹² και συσκοτίζει τους οφθαλμούς της καρδιάς¹¹³, τον νου, εμποδίζοντας τη λειτουργία της πνευματικής αίσθησης της καρδιάς και κατ' επέκταση της ψυχής¹¹⁴. Με την άρση του καλύμματος της καρδιάς¹¹⁵ οι οφθαλμοί της καρδιάς αυγάζονται¹¹⁶ και ενεργοποιείται η πνευματική της αίσθηση. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών συνδέει την αίσθηση της καρδιάς με το αγαθό ή πονηρό περιεχόμενό της, με την εκδήλωση αντίστοιχης κίνησης σε αυτήν και κατ' επέκταση με την αντίστοιχη συμπεριφορά του ανθρώπου.

ἡμᾶς ἀνεσπέρωσ, ἀτρέπτωσ, ἀναλλοιώτωσ, ἀσχηματίστωσ, λαλοῦν, ἐνεργοῦν, ζῶν καὶ ζωοποιοῦν καὶ φῶσ τοὺσ λαμπομένους ἀπεργαζόμενον».

¹⁰⁷ Ὑμνος 33, 61-64, S.C. 174, σ. 416-418.

¹⁰⁸ Ὑμνος 21, 155-178, S.C. 174, σ. 142-144.

¹⁰⁹ Ὑμνος 52, 127-129, S.C. 196, σ. 208.

¹¹⁰ Ὁπ. π., 123, σ. 208.

¹¹¹ Ἠθικός 9, 435-439, S.C. 129, σ. 250.

¹¹² Το ίδιο.

¹¹³ Κατήχησις 32, 43-44, S.C. 113, σ. 242.

¹¹⁴ Ὑμνος 52, 117-121, S.C. 196, σ. 208.

¹¹⁵ Ὁπ. π., 127-129, σ. 208.

¹¹⁶ Κατήχησις 32, 43-44, S.C. 113, σ. 242. Είναι χαρακτηριστική η διάκριση που κάνει ο Συμεών μεταξύ συσκοτίσεως, αυγασμού και θεωρίας. Ο άνθρωπος πρέπει να σηκώσει με αγώνες αρετής το κάλυμμα της καρδιάς, που συσκοτίζει τον οφθαλμό της, ώστε οι οφθαλμοί της καρδιάς να αυγαστούν, να λάβουν λίγο φως, παρόμοιο με αυτό της αυγής. Η διάνοιξη ωστόσο του νου προς τη θεωρία του φωτός είναι αποκλειστικά δωρεά του Θεού, Ἠθικός 1, ιβ', 416-424, S.C. 122, σ. 302.

Η καρδιά σύμφωνα με τον Συμεών μπορεί να δηλωθεί ως «καρδιά καθαρά»¹¹⁷ ή καρδιά σαπρά¹¹⁸. Καθαρή είναι η καρδιά όχι μόνο όταν δεν ενοχλείται από οποιοδήποτε πάθος αλλά και όταν δεν εννοεί κάτι πονηρό ή βιοτικό και έχει μέσα της τη μνήμη του Θεού με ακατάσχετο έρωτα¹¹⁹. Όταν δηλαδή η καρδιά δεν οχλείται από κάποιο πάθος, το επιθυμητικό είναι απαλλαγμένο από εμπαιθείς επιθυμίες και το λογιστικό από πονηρούς λογισμούς και κινείται μόνο από φιλική, αγαπητική διάθεση¹²⁰ και πόθο για τον Θεό¹²¹. Επιπροσθέτως, όταν η καρδιά δεν εννοεί κάτι πονηρό ή βιοτικό¹²² το λογιστικό κινείται μόνο από τη μνήμη του Θεού. Στην κατάσταση αυτή η καρδιά δεν παρουσιάζει κίνηση¹²³ προερχόμενη εκ του κόσμου και ο οφθαλμός της καθορά τον Θεό. Κατά τη θεωρία του φωτός η μόνη κίνηση που εμφανίζει η καρδιά

---

¹¹⁷ Ύμνος 21, 65-70, S.C. 174, σ. 136.

¹¹⁸ Ύμνος 58, 344-347, S.C. 196, σ. 304.

¹¹⁹ Κεφάλαια 3, κεφ. 32, S.C. 51b, σ. 138: «Καρδιαν καθαρὰν τοῦτο εἶναι ὑπέληφα, οὐ τὸ μὴ ὀχλείσθαι ὑπὸ πάθους μόνον τινός, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἐννοεῖν πονηρόν τι ἢ βιωτικόν, ὅτε ἂν βουληθῆ τις, ἔχειν δὲ μόνην ἐν ἑαυτῷ τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην ἐν ἀκατασχέτῳ τῷ ἔρωτι· ἐν γὰρ φωτὶ καθαρῷ καθαρῶς ὄρα Θεὸν ὀφθαλμός, μηδενὸς ἑτέρου τῆ θεωρίας μεσάζοντος». Ο Συμεών υπογραμμίζει στο σημείο αυτό τη διάκριση των πονηρῶν ἐννοιῶν ἀπὸ τις βιοτικὲς ἐννοίαι. Οἱ δεῦτερες μποροῦν νὰ μὴν ὑπάρχουν στὴν καρδιά ὡς ἀποτέλεσμα τῆς βούλησῆς τοῦ ἀνθρώπου. Βλ. καὶ Κεφάλαια 3, κεφ. 35, S.C. 51b, σ. 140, ὅπου ἡ καθαρὴ τῆς καρδιάς συνδέεται ἀμεσα με τὴν ἐνωσὴ τῆς με τὸν Θεό, «Καρδιά ἐκείνη λέγεται καὶ ἔστι καθαρὰ, ἢ μηδεμίαν ἐννοίαν ἢ βιωτικὸν λογισμὸν ἐν ἑαυτῇ εὐρίσκουσα, ἢ Θεῷ οὕτως ἀνακειμένη καὶ συνηνωμένη, ὡς μήτε τῶν ἀνιαρῶν μεμνησθαι τοῦ βίου μήτε τῶν τούτου χαροποιῶν, ἀλλὰ διάγειν ὡς εἰς τρίτον ἐν θεωρίᾳ τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς παράδεισον ἀρπάζεσθαι καὶ βλέπειν τοὺς ἀραβῶνας τῶν ἐπηγγελμένων τοῖς ἀγίοις καλῶν καὶ αὐτὰ τὰ αἰῶνια ἀγαθὰ κατὰ τὸ ἐγγωροῦν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐκεῖθεν τεκμαίρεσθαι. Τοῦτο καρδιάς καθαρᾶς ἐπ' ἀληθῶς σημεῖον καὶ ἐνδειγμα βέβαιον, ἐν ᾧ τις καὶ τὰ μέτρα γινώσκει τῆς καθαρότητος καὶ ὡς ἐν κατόπτρῳ καθορᾷ». ΓΙΑ ΤΟ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ὄρου ἔρωτας σTους Πατέρες τῆς Εκκλησίας, βλ. Χ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, Ἔρωσ καὶ Θάνατος. Δοκιμὴ γιὰ ἕνα πολιτισμὸ τῆς σάρκωσης, ἔκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2009, σ. 135-150.

¹²⁰ Ἡθικός 4, 573-576, S.C. 129, σ. 48.

¹²¹ Ἡθικός 5, 298-300, S.C. 129, σ. 102.

¹²² Επειδὴ, ὅπως τονίζει ὁ Συμεών, ὁ νους εἶναι ἀεκίνητος, γιὰ νὰ διατηρεῖται ἀκίνητη ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου πρέπει ἡ διάνοια νὰ εἶναι ἐπικεντρωμένη σTον Θεό, «Ὁ ἀνεξάλειπτα ταῦτα φυλάττων ἐν τῇ ἑαυτοῦ διανοίᾳ τὴν καρδιαν οὐδέποτε κινήθησεται, παιδευόμενος ἢ νουθετούμενος ἢ ἐλεγχόμενος», βλ. Κεφάλαια 1, κεφ. 59, S.C. 51bis, σ. 70.

¹²³ Ἡθικός 4, 434-435, S.C. 129, σ. 40.

είναι η κίνηση του θυμικού¹²⁴. Αντίθετα, σαπρή και ακάθαρτη¹²⁵ είναι η καρδιά όταν περιέχει φαύλες ενθυμήσεις, λόγους, πάθη, έννοιες και δόλια μελέτη¹²⁶. Η ακάθαρτη καρδιά δεν έχει νοερή αίσθηση διότι τα όμματά της είναι τυφλά, σε αντίθεση με την καθαρή καρδιά που μετέχει του φωτός¹²⁷.

Στον επικήδειο λόγο του για τον πνευματικό αδελφό του Αντώνιο, ο Συμεών επαναλαμβάνει ότι η καρδιά είναι καθαρή, όταν δεν έχει εμπαιθείς λογισμούς, γεγονός που την καθιστά αγνή¹²⁸. Ως εκ τούτου, η έννοια της αγνότητας και της καθαρότητας της καρδιάς για τον Συμεών αφορά στο περιεχόμενο της καρδιάς, την οποία ο άνθρωπος πρέπει να διατηρεί «αγνή» και «καθαρή»¹²⁹.

Η απιστία, η πονηρία καθώς και η αμέλεια και παράβαση των εντολών καθιστούν τον άνθρωπο σάρκα, δηλαδή παχεία¹³⁰ καρδιά, η οποία έχει κλειστά τα αυτιά της με ανενεργή την πνευματική της αίσθηση. Η έλλειψη πνευματικής αίσθησης της καρδιάς δηλώνει ότι το ψυχοσωματικό κέντρο του ανθρώπου δε λειτουργεί στο σύνολό του, δεν γίνεται χρήση της πνευματικής αίσθησης, του οφθαλμού της ψυχής, του νου, ο οποίος είναι απενεργοποιημένος ως προς τη νοερά αίσθηση λόγω της επικάλυψέως του από τα πάθη. Έτσι, η ψυχοσωματική καρδιά χάνοντας την κυριότερη λειτουργία της, την πνευματική αίσθηση,

---

¹²⁴ Όπ. π., 434-435, σ. 40.

¹²⁵ Ύμνος 50, 291-296, S.C. 196, σ. 178.

¹²⁶ Ύμνος 58, 344-347, S.C. 196, σ. 304. Η αναφορά του Συμεών στη δόλια μελέτη υποδηλώνει την ύπαρξη ενέργειας –κίνησης στην καρδιά των τριών δυνάμεων της ψυχής του λογιστικού, του επιθυμητικού και του θυμικού κινούμενα από το φαύλο περιεχόμενό της.

¹²⁷ Ύμνος 50, 291-296, S.C. 196, σ. 178.

¹²⁸ Κατήχησις 21, 12-17, S.C. 104, σ. 352.

¹²⁹ Ἠθικὸς 1, ι', 39-46, S.C. 122, σ. 254: «ἀγνὰς καὶ καθαρὰς ἐπιφερομένους τὰς καρδίας».

¹³⁰ Ἠθικὸς 9, 435-439, S.C. 129, σ. 250. Στην αντίληψη του Συμεών η ψυχοσωματική κατάσταση του ανθρώπου αποτελεί ένα συνεχές όπου στο ένα άκρο η ψυχοσωματική κατάσταση εμφανίζει έντονα υλικά, χοϊκά χαρακτηριστικά, όπως η παχύτητα και η σκληρότητα και στο άλλο άκρο εμφανίζει έντονα πνευματικά χαρακτηριστικά όπως η λεπτότητα και η μαλακότητα. Ο Συμεών χρησιμοποιεί την έννοια της παχύτητας για να δηλώσει την προσέγγιση της ψυχοσωματικής κατάστασης προς την ύλη, το σώμα, ενώ, αντίθετα, χρησιμοποιεί την έννοια της λεπτότητας για να δηλώσει την προσέγγιση της ψυχοσωματικής κατάστασης του ανθρώπου προς το πνεύμα.

καθίσταται πιο σωματική, πιο σαρκική, καθίσταται δηλαδή παχεία σάρκα. Λειτουργεί μόνο ως *σάρκινη καρδιά*¹³¹, καρδιά του βροτού ανθρώπου¹³², ως ένα ψυχοσωματικό κέντρο που δεν λειτουργεί στο σύνολό του, έχοντας απενεργοποιημένη την νοερά καρδιά.

Η κατάσταση της καρδιάς επιδρά τόσο στην ψυχή όσο και στο σώμα. Η ψυχή μολύνεται με την εφάμαρτη πράξη της αμαρτίας και με την εμπαθή κίνηση της καρδιάς¹³³. Ο μολυσμός της ψυχής γίνεται αντιληπτός από τον Συμεών ως εγχάραξη μέσα στον άνθρωπο των μορφών των αλόγων επιθυμιών¹³⁴. Στην κατάσταση αυτή η συνείδηση της καρδιάς δεν είναι καθαρή¹³⁵. Οι «*τῆς σαρκός κινήσεις*»¹³⁶, οι κινήσεις δηλαδή του σώματος που εξαρτώνται από τις εμπαιθείς αισθήσεις του, έχουν κατά τον Συμεών άμεση επίδραση στην καρδιά. Όταν το σώμα ταπεινώνεται, δηλαδή αποκτά αδυναμία και ασθένεια¹³⁷, περιορίζονται οι εμπαιθείς αισθήσεις του και η καρδιά γίνεται μαλακότερη¹³⁸, ενώ όταν οι εμπαιθείς αισθήσεις αυξάνουν λόγω δύναμης και σθένους του σώματος η καρδιά γίνεται σκληρότερη. Η συντετριμμένη και ταπεινωμένη καρδιά¹³⁹ είναι η καρδιά που δεν έχει θελήματα και κινήματα. Όταν οι «*ἀφανείς κινήσεις τῆς καρδιάς*»¹⁴⁰ και τα «*κρύφια*» θελήματά¹⁴¹ της συντριβούν και ταπεινωθούν, όταν δηλαδή παύσουν να υφίστανται και η καρδιά έχει

---

¹³¹ Ὑμνος 13, 85-86, S.C. 156, σ. 264.

¹³² Ὑμνος 51, 49-50, S.C. 196, σ. 188.

¹³³ Κατήχησις 9, 355-364, S.C. 104, σ. 132. «Ὁὐ λέγω ἀμαρτίαν τὴν ἐπιτελουμένην μόνον διὰ τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα πάθη τὰ ἔνδοθεν καὶ ἐν ἡμῖν ἀοράτως τελούμενα δι' ἡμῶν», Κατήχησις 10, 114-117, S.C. 104, σ. 146.

¹³⁴ Κατήχησις 9, 355-364, S.C. 104, σ. 132.

¹³⁵ Ὑμνος 19, 68-75, S.C. 174, σ. 98-100.

¹³⁶ Ἠθικός 7, 200-201, S.C. 129, σ. 170.

¹³⁷ Ἠθικός 8, 178-194, S.C. 129, σ. 214-216.

¹³⁸ Ἠθικός 7, 200-201, S.C. 129, σ. 170.

¹³⁹ Ἠθικός 8, 178-194, S.C. 129, σ. 214-216.

¹⁴⁰ Ὁπ. π., 178-194, σ. 214-216. Ἀλλοῦ ἀναφέρει ὅτι μόνο ἡ κίνηση τοῦ θυμικοῦ παραμένει στὴν καρδιά τοῦ αγίου. Ἐδῶ ἀναφέρει πολλές κινήσεις τῆς καρδιάς (κίνηση τοῦ λογιστικοῦ, τοῦ επιθυμητικοῦ), οἱ ὁποῖες πρέπει νὰ συντριβούν, νὰ καταστραφούν, νὰ σταματήσουν. Οἱ κινήσεις αὐτές εἶναι ἀφανείς, δὲν φαίνονται.

¹⁴¹ Ἠθικός 6, 96-101, S.C. 129, σ. 126.

καταστεί «ἡσυχος»¹⁴², τότε και το πνεύμα¹⁴³ του ανθρώπου, η ψυχή, είναι συντετριμμένο. Και εδώ διακρίνουμε τις σχέσεις του σώματος και της ψυχής με κέντρο την καρδιά. Όταν το σώμα ταπεινώνεται, δηλαδή είναι αδύναμο και ασθενές¹⁴⁴, τότε και η καρδιά γίνεται πιο μαλακή και μπορεί να συντριβεί και να ταπεινωθεί με αποτέλεσμα και το πνεύμα, η ψυχή, να συντριβεί¹⁴⁵. Σε αυτή την κατάσταση το φρόνημα του ανθρώπου είναι εξίσου καταβεβλημένο¹⁴⁶.

Επιπλέον, το περιεχόμενο της διάνοιας, της σκέψης του ανθρώπου, επιδρά στην καρδιά. Έτσι, ο Συμεών αναφερόμενος στην εξαγόρευση του μοναχού δηλώνει ότι η πίστη ή και η γνώση του μοναχού ότι αφενός είναι άξιος μυρίων θανάτων αλλά αφετέρου διά της υπακοής και της ταπείνωσής του μπορεί να λυτρωθεί από κάθε τιμωρία και κόλαση δεν επιφέρει κίνηση στην καρδιά του κατά την παιδείση, τη νουθέτηση ή τον έλεγχό του, διατηρώντας το ψυχοσωματικό του κέντρο σταθερό¹⁴⁷.

Η σχέση ψυχής, καρδιάς και σώματος δηλώνεται από τον Συμεών με φράσεις αλληλένδετων διαδικασιών που επισυμβαίνουν στον άνθρωπο. Για παράδειγμα, όταν ο άνθρωπος στενάζει από ψυχής, κατανύγεται η

---

¹⁴² Κατήχησις 4, 190-207, S.C. 96, σ. 330-332. Οι έννοιες ησυχία και ταπείνωση στη διδασκαλία του Συμεών φαίνεται να αναφέρονται στην ανυπαρξία κινήσεων του επιθυμητικού και του λογιστικού στην καρδιά. Η ησυχία ως κένωση της καρδιάς από συλλογισμούς και επιθυμίες γίνεται πρόξενος της πνευματικής πραότητας, της ταπείνωσης. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κάλλιστος Ware «L'hésychia consiste à faire progressivement le vide à l'intérieur de soi, l'esprit le dépouillant de toutes les images visuelles et de tous les concepts humains afin de pouvoir contempler ainsi, en toute pureté, le Royaume de Dieu», βλ. Mgr Kallistos WARE, *Le silence dans la prière. Signification de l'Hésychia*, Institut de Théologie Orthodoxe Saint-Serge, Formation Théologique par Correspondance, Paris, 1985, σελ. 30.

¹⁴³ Ήθικὸς 8, 178-194, S.C. 129, σ. 214-216.

¹⁴⁴ Όπ. π., 178-194, σ. 214-216.

¹⁴⁵ Αν και ο Συμεών έχει χαρακτηριστεί και πράγματι είναι ένας μη συστηματικός θεολόγος στην έκθεση της διδασκαλίας του, παρατηρούμε ότι παρουσιάζει μια συστηματική χρήση των ανθρωπολογικών εννοιών και λειτουργιών που περιγράφει. Έτσι και εδώ επισημαίνει ότι κάθε αλληλεπίδραση μεταξύ του σώματος και της ψυχής δεν γίνεται απευθείας μεταξύ των δυο φύσεων, αλλά μέσω της ψυχοσωματικής ενότητας, της καρδιάς, που δημιουργεί η ενυπόσταση του σώματος και της ψυχής στην υπόσταση του ανθρώπου.

¹⁴⁶ Όπ. π., 178-194, σ. 214-216.

¹⁴⁷ Κεφάλαια 1, κεφ. 59, S.C. 51b, σ. 70.

καρδία του και δακρύζουν οι οφθαλμοί του¹⁴⁸. Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Συμεών καθετί που συμβαίνει στην ψυχή επηρεάζει διαμέσου της καρδιάς το σώμα και, αντιστρόφως, καθετί που επισυμβαίνει στο σώμα επηρεάζει διαμέσου της καρδιάς την ψυχή. Έτσι, προέχει η απόκτηση ψυχικών οφθαλμών, πνευματικής αίσθησης ή με άλλα λόγια η απελευθέρωση του νου από το κάλυμμα των παθών για να αποκτήσει η καρδιά και πνευματική αίσθηση και κατά συνέπεια να αρχίσει η αλλοτρίωση όλων των αισθήσεων¹⁴⁹. Αλλού πάλι ο Συμεών δηλώνει τη σχέση ψυχής, καρδιάς και σώματος ως αλληλένδετων διαδικασιών: «χαρᾶς δὲ ὄλην μου τὴν ψυχὴν ἐπλήρου καὶ τὴν καρδίαν, ὡς καὶ αὐτὸ μου οἶεσθαί με τὸ σῶμα μεταλαμβάνειν τῆς χάριτος τῆς ἀφάτου ἐκείνης»¹⁵⁰.

2.4. Η διάνοια

Ο Συμεών με τον όρο *διάνοια* αναφέρεται στη λογική ικανότητα¹⁵¹ του ψυχοσωματικού ανθρώπου, την οποία διακρίνει από την ψυχή και το σώμα¹⁵². Είναι η εκδήλωση της λογικής ενέργειας του νου στον ψυχοσωματικό άνθρωπο. Η διάνοια είναι η σκέψη του ανθρώπου¹⁵³. Περιλαμβάνει τη λειτουργία της λογικής σκέψης, ως ικανότητα αναπαράστασης¹⁵⁴, φαντασίας¹⁵⁵, κριτικής ικανότητας και ικανότητας

---

¹⁴⁸ Κατήχησις 4, 175-176, S.C. 96, σ. 328.

¹⁴⁹ Ὑμνος 4, 35-40, S.C. 156, σ. 192: «Μὴ οὖν πλανηθῆς ἢ δόξης εὐρηκέναι, / πρὶν ἢ ὀφθαλμοὺς ψυχικοὺς ἐπικτήσῃ / καὶ σῆς καρδίας καθαρῶσι τὰ ὦτα / τοῖς δάκρυσί σου ἐκπλυθέντα τοῦ ῥύπου / καὶ πνευματικῶς βλέπειν τε καὶ ἀκούειν / καὶ ἀλλοτριοῦσθαι ὅλας αἰσθήσεις ἄρξη».

¹⁵⁰ Εὐχαριστία 1, 169-171, S.C. 113, σ. 318.

¹⁵¹ Κατήχησις 22, 144-156, S.C. 104, σ. 376.

¹⁵² Κατήχησις 17, 25-29, S.C. 104, σ. 256.

¹⁵³ Κεφάλαια 3, κεφ. 79, S.C. 51b, σ. 170. Με τη φράση «στρέφων ἐν διανοίᾳ» ο Συμεών αναφέρεται στην συγκράτηση στην σκέψη συγκεκριμένων πληροφοριών. Βλ. και Ὑμνος 11, 66-71, S.C. 156, σ. 236.

¹⁵⁴ Κατήχησις 7, 349-352, S.C. 104, σ. 74.

¹⁵⁵ Κατήχησις 22, 144-156, S.C. 104, σ. 376.

κατανόησης¹⁵⁶. Η διάνοια είναι για τον Συμεών ο λογικός άνθρωπος¹⁵⁷, ενώ η καρδιά ο νοερός άνθρωπος¹⁵⁸.

Λειτουργία της διάνοιας

Με τη διάνοια ο ψυχοσωματικός άνθρωπος μεριμνά για καθετί από τα γήινα¹⁵⁹ και βλέπει την αόρατη δόξα του Θεού¹⁶⁰. Η διάνοια ως ψυχοσωματική λειτουργία επικεντρώνεται είτε στους λογισμούς και τις ενθυμήσεις που προέρχονται από τον ορατό κόσμο μέσω των αισθήσεων και της μνήμης είτε στην αόρατη δόξα του Θεού¹⁶¹.

Οι λογισμοί των προλήψεων είναι αποτέλεσμα της μνήμης του κόσμου, των πραγμάτων και των προσώπων του κόσμου και προέρχονται από τη σκληρή καρδιά¹⁶², δηλαδή από την καρδιά που δεν λειτουργεί πνευματικά. Όταν εξαλείφονται οι λογισμοί των προλήψεων, τότε η καρδιά γίνεται μαλακότερη, πιο ταπεινή¹⁶³ και δημιουργεί ταπεινούς

---

¹⁵⁶ *Ήθικός 6*, 368-373, S.C. 129, σ. 146: «Οὐκ ἔννοεῖς ἀκμὴν ἃ μὲν λαλοῦμεν ἡμεῖς, ἃ δὲ σὺ βλασφημεῖς; Οὐ φρίττεις καὶ τῷ στόματί σου τὴν χεῖρα τιθεῖς καὶ μὴν λαλεῖν παιδεύεις τὴ γλῶττάν σου περὶ ὧν οὐπω τὴν πείραν εἴληφας, οὐδὲ διανοία τὴν γνῶσιν κατέλαβες τῶν τοιούτων, καὶ ταῦτα τοῖς ὀφθαλμοῖς οὐχ ἑώρακας, οὐδὲ ἡ ἀκοή σου τὸ μέγεθος αὐτῶν ἐχώρησεν;». Ο Συμεών εδώ διακρίνει τρία επίπεδα κατανόησης: την πείρα (εμπειρία), τη διανοητική κατανόηση και την αισθητηριακή πρόσληψη των πληροφοριών.

¹⁵⁷ *Κεφάλαια 3*, κεφ. 80, S.C. 51bis, σ. 170.

¹⁵⁸ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 53, S.C. 51bis, σ. 68.

¹⁵⁹ *Κατήχησις 2*, 46-50, S.C. 96, σ. 244.

¹⁶⁰ *Ήθικός 3*, 517-524, S.C. 122, σ. 426: «Ἐτι δὲ ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἀφιστῶν ἡμῶν τὴν διάνοιαν, μᾶλλον δὲ δι' αὐτῶν ἀνάγων ἡμᾶς ἐπὶ τὴν αόρατον δόξαν τῆς ἐνυποστάτου αὐτοῦ θεότητος, ἔλεγεν· “Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς”, καὶ πάλιν· “Ὁ Πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον οὐχὶ ἐκ τῆς γῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, τὸν ἀληθινόν”. Εἰπὼν τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀληθινόν, ἐδήλωσεν ὅτι ψευδῆς ὁ ἀπὸ τῆς γῆς, ὠφελῶν οὐδέν».

¹⁶¹ *Όπ. π.*, 517-524, σ. 426. Πρβλ. και ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΠΑΛΑΜΑ «Αὕτη γὰρ καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοερὰ ἐπίσης διανοητὰ δι' ἑαυτῆς ποιεῖ», *Ε.Π.Ε.*, 54, Θεσσαλονίκη, 1982, σ. 222.

¹⁶² *Κεφάλαια 3*, κεφ. 53, S.C. 51b, σ. 132-134: «τούτων γὰρ χωρὶς (πένθους και δακρύων), οὔτε ἡ σκληρὰ καρδιά ἡμῶν ἀπαλυνθῆναί ποτε δύναται, οὔτε ἡ ψυχὴ ἡμῶν πνευματικὴν ταπεινώσιν κτήσασθαι, οὔτε ταπεινοὶ γενέσθαι ἰσχύσομεν»

¹⁶³ *Κατήχησις 14*, 54-67, S.C. 104, σ. 208: «Ταῦτα πάντα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ὁ ἀδιαλείπτως ἐν διανοίᾳ κρατῶν καὶ ἐν αὐτοῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐνασχολούμενος, νοερῶς τε καὶ αἰσθητῶς ταῦτα λογιζόμενος καὶ σπουδῆ ἐργαζόμενος, χωρίζεται τῆς μνήμης κατ' ὀλίγον τοῦ κόσμου, τῶν πραγμάτων τοῦ βίου, τῶν χρημάτων, τῶν

λογισμούς. Οι λογισμοί και οι ενθυμήσεις, επίσης, συνδέονται από τον Συμεών με το σώμα, βρίσκονται μέσα στον οίκο του σώματος¹⁶⁴. Ως εκ τούτου, η διάνοια ως λογική ενέργεια του νου με τη συνέργεια των αισθήσεων δημιουργεί λογισμούς στην καρδιά και ενθυμήσεις, οι οποίοι έχουν υλικό υπόβαθρο¹⁶⁵.

συγγενῶν καὶ ἰδίων, καὶ τοῖς πνευματικοῖς ἀναλόγως συγγίνεται. Οὕτω δὲ καθ' ἡμέραν προκόπτων, ἐπαισθάνεται πῶς κατὰ μικρὸν ὑποχωροῦσιν οἱ λογισμοὶ τῶν προλήψεων, εἶτα πῶς καὶ αἱ προλήψεις αὗται μειοῦνται, καὶ μαλασσομένη ἡ καρδιά πρὸς ταπεινώσιν ἔρχεται πῶς τε πάλιν αὕτη λογισμοὺς ταπεινοφροσύνην ἐμποιοῦντας ἀπογεννᾷ». Ο Συμεών αποδίδει διαφορετικό περιεχόμενο στις λέξεις ταπεινοφροσύνη και ταπείνωση. Η ταπεινοφροσύνη αφορά την ἔλλειψη ἐκφρασης νοημάτων και του ἴδιου θελήματος ἀπὸ την διάνοια και εκφράζεται ως στάση του ἀνθρώπου που κατανοεῖ και ἀναγνωρίζει τον εαυτό του ἀμαρτωλότερο κάθε ἀνθρώπου. Αναφέρει χαρακτηριστικά «Ὅταν δὲ καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ κατακτήσῃ καὶ Χριστὸν αὐτὸν καὶ νοῦν ἀληθῶς Χριστοῦ κτήσῃται, τότε ὡς μηδὲν ὅλως εἰδῶς ἢ ἔχων διάκειται καὶ ὡς ἀχρεῖον ἑαυτὸν καὶ εὐτελεῖ δούλον ἡγείται· τὸ δὲ δὴ θαυμαστὸν καὶ ὑπὲρ φύσιν, μᾶλλον δὲ κατὰ φύσιν ὄν, ἄνθρωπον ἐλαχιστότερον ἑαυτοῦ ἢ ἀμαρτωλότερον ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ οὐ λογιζεται εἶναι. Τὸ δὲ πῶς, εἰπεῖν οὐκ ἔχω, εἰ μὴ τοῦτο μόνον ἐν τῷ ἐπαινετῷ τούτῳ πάθει καταλαβεῖν ἠδυνήθην· ἔστι δὲ τι τοιοῦτον· ποιωθείσης τῆς ψυχῆς καὶ ἐμβαφείσης διὰ τοῦ Πνεύματος εἰς τὰ βάθη τῆς ταπεινοφροσύνης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ τῆς διανοίας αὐτῆς, τὸν κόσμον τε ἅπαντα καὶ τοὺς ἐν κόσμῳ ἐντεῦθεν ἀγνοησάσης, μόνην δὲ ἑαυτὴν ἀεὶ καθορώσης καὶ μόνα τὰ ἑαυτῆς, καὶ χρονισάσης ἐν τῇ τοιαύτῃ μελέτῃ καὶ ἐν ἔξει γενομένης αὐτῆς, μόνην ἑαυτὴν ἀληθῶς ἐξουθενημένην καὶ εὐτελεστάτην ὄρα, οὐδένα δὲ πείθεται τοιοῦτον εἶναι ἐν ἅπασιν τοῖς ἀνθρώποις τοῦ κόσμου. Οὕτω τοίνυν καθ' ὅσον ἑαυτὸν ἔχει τις πάντων ἀνθρώπων ἐν αἰσθήσει ψυχῆς εὐτελέστερόν τε καὶ ταπεινότερον, κατὰ τοσοῦτον καὶ πρῶτος τῶν ἄλλων ἀπάντων ὑπάρξει, ὡς φησὶν ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεός· “Ὁ θέλων εἶναι πάντων πρῶτος ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος”. (Ἠθικός 9, 475-497, S.C. 129, σ. 254). Ταπείνωση εἶναι ἡ πλήρης ἀπουσία ἴδιου θελήματος, ἡ ἀκίνησις του λογικοῦ και ἐπιθυμητικοῦ της καρδιάς και ἡ παρουσία του Χριστοῦ (Ἦμνος 24, 335, S.C. 174, σ. 250).

¹⁶⁴ Ἦμνος 30, 78-86, S.C. 174, σ. 346: «λύχνον νόει τὴν ψυχὴν μου, / ἔλαιον τὰς ἀρετὰς δέ, / τὸν δὲ νοῦν μου θρυαλλίδα, / ἐν αὐτῷ δὲ πῦρ τὸ θεῖον / φαῖνον καὶ καταφωτίζον / τὴν ψυχὴν ὁμοῦ καὶ οἶκον / ὅλον ὅλου σώματός μου / καὶ τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ πάντας / λογισμοὺς καὶ ἐνθυμήσεις».

¹⁶⁵ Στὴ διδασκαλία του Συμεών ἡ διάνοια ἀνήκει στις ψυχοσωματικές λειτουργίες του ἀνθρώπου, ὅπως και ἡ καρδιά. Το σώμα μόνο του δεν ἔχει διάνοια και ἡ ψυχὴ μόνη της μπορεῖ νὰ αἰσθάνεται τον νοερό κόσμο με τον νου. Ἡ διάνοια ὡς ψυχοσωματικὴ λειτουργία ἀνήκει στη σάρκα και ὡς ἐκ τούτου μπορεῖ νὰ εἶναι καθαρὴ ἢ μολυσμένη.

Για τον Συμεών όταν οι άνθρωποι παραδίδουν τη διάνοιά τους «ἐκ νεότητος ἐπὶ τὰ πονηρά», όταν δηλαδή λογίζονται και ενθυμούνται τα πονηρά, οδηγούνται στη λήθη και άγνοια του Θεού, στην ειδωλολατρία, στη θεοποίηση της κτίσης και «εἰς πᾶσαν τε ἀσέλγειαν καὶ ἀκάθαρτον πράξιν» με αποτέλεσμα τον μολυσμό ψυχής και σώματος¹⁶⁶.

Κατά συνέπεια, κύριο έργο της διάνοιας για τον Συμεών είναι η διάκριση των λογισμών. Ο άνθρωπος με τη διάνοιά του πρέπει να διακρίνει και να αντιπαραθέτει τους λογισμούς με τις μαρτυρίες της Αγίας Γραφής και τη διδασκαλία «τῶν πνευματικῶν καὶ άγιῶν πατέρων» και όσους λογισμούς συνάδουν με αυτές να προσπαθεί να τους κρατά με όλη της τη δύναμη, ώστε να πραγματοποιούνται, ενώ όσους λογισμούς δεν συμφωνούν με το λόγο της αλήθειας με πολύ οργή να τους διώχνει¹⁶⁷.

Ο άνθρωπος κατά τον Συμεών νοεῖ (κατανοεῖ) είτε αισθητῶς χρησιμοποιώντας τις αισθήσεις είτε πνευματικῶς και νοερῶς χρησιμοποιώντας τη νοερή αίσθηση¹⁶⁸. Η διάνοια μπορεί να προσκολλάται ή όχι στον ορατό κόσμο. Η προσκόλληση της διάνοιας οφείλεται στην πρόσθεση σε αυτήν κάποιου πάθους «προσπάσχει τοῖς ὀρωμένοις». Αντιθέτως μπορεί να εξέρχεται από το σώμα και να φαντάζεται και να θυμάται τον Χριστό.

Ο Συμεών διακρίνει έμμεσα πολλαπλά επίπεδα οξύτητας και θεωρητικής λειτουργίας της διάνοιας¹⁶⁹, τα οποία σχετίζονται με το επίπεδο καθαρότητας της διάνοιας. Η καθαρότητα της διάνοιας έγκειται για τον Συμεών στην διά της τήρησης των εντολών είσοδό της στην άμωμη πολιτεία και την καθαρότητα¹⁷⁰.

Στη διδασκαλία του ο Συμεών παρουσιάζει τέσσερις τρόπους λειτουργίας της διάνοιας με τους οποίους ο άνθρωπος βλέπει τον κόσμο

---

¹⁶⁶ Ἠθικός 1, β', 120-129, S.C. 122, σ. 192-194.

¹⁶⁷ Κατήχησις 3, 268-280, S.C. 96, σ. 302. Ο Συμεών εδώ καταδεικνύει το πώς πρέπει να λειτουργεί η διάνοια για να σταματήσει στην καρδιά την κίνηση του λογιστικού και του επιθυμητικού και να λειτουργεί μόνο η κίνηση του θυμικού, ως της μοναδικής κίνησης της ταπεινής καρδιάς.

¹⁶⁸ Κεφάλαια 1, κεφ. 100, S.C. 51b, σ. 100.

¹⁶⁹ Θεολογικός 2, 284-289, S.C. 122, σ. 150.

¹⁷⁰ Κατήχησις 2, 196-207, S.C.96, σ. 258.

είτε δηλαδή «ἐμπαθῶς ἢ προσπαθῶς ἢ σχετικῶς»¹⁷¹, είτε «κατὰ φύσιν»¹⁷². Οι τρεις πρώτοι έχουν να κάνουν με την αίσθηση της διάνοιας του ανθρώπου της πτώσης, η οποία εμμένει, παραμένει προσκολλημένη και αναμένει κάτι από την εικόνα των κτισμάτων «τῆ εἰκόνι τῶν ποιημάτων», «τῆ σκιᾷ τῶν ὀρωμένων».

Η διάνοια μπορεί να βλέπει τον κόσμο σχετικώς, δηλαδή να αγαπά και να ενασχολείται φιλικά με τα πράγματα του κόσμου, γεγονός που δηλώνει ότι η καρδιά (ο νους) με το λογιστικό βρίσκεται σε σχέση με τον υλικό κόσμο, της αρέσει¹⁷³ κάτι από τον αισθητό κόσμο, «ἤτοι σχετικῶς τῆ καρδία πρὸς τι τῶν ἐπὶ γῆς διακείμενος, τοῦτο γὰρ ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἐστίν»¹⁷⁴, χωρίς όμως να κρατεῖται¹⁷⁵, να αιχμαλωτίζεται από αυτά, όπως συμβαίνει με τους δύο άλλους τρόπους λειτουργίας της. Αντίθετα, όταν η διάνοια βλέπει προσπαθῶς, δηλαδή με συμπάθεια τον κόσμο και καθετί μέσα σε αυτόν, ακόμα και τα πιο ευτελή, όταν δηλαδή συνδράμει στο λογιστικό και το επιθυμητικό, αιχμαλωτίζεται¹⁷⁶ και δεν μπορεί να απελευθερωθεί από τις επιθυμίες που αυτά ως αιτίες προκαλούν¹⁷⁷. Επιπλέον, με την εμπαθή λειτουργία της η διάνοια βλέπει τον κόσμο με ηδονή, «ἐνηδόνως»¹⁷⁸, δηλαδή συνδυάζει τον υλικό κόσμο με την ηδονή δημιουργώντας πονηρούς λογισμούς.

Και με τους τρεις αυτούς τρόπους λειτουργίας της διάνοιας ο άνθρωπος επιτρέπει να εισέλθουν στο ψυχοσωματικό του κέντρο, στην καρδιά, οι «τύποι», ὅσων βλέπει και ακούει, με συνέπεια να κινείται το λογιστικό και το επιθυμητικό¹⁷⁹ δημιουργώντας πονηρούς λογισμούς και

---

¹⁷¹ Ἡθικός 6, 90-92, S.C. 129, σ. 126 και Ἡθικός 4, 917-924, S.C. 129, σ. 74: «Ὅποτε γὰρ αὐτῶ ἐκείνῳ οὐσιωδῶς τῷ Θεῷ ἐνωθῶσι καὶ τῆς ἐκείνου θεᾶς καὶ μεθέξεως ἀξιωθῶσιν, οὐκέτι τῆ εἰκόνι τῶν ποιημάτων, οὐδὲ τῆ σκιᾷ τῶν ὀρωμένων ἐμπαθῶς ἢ προσπαθῶς, ἢ σχετικῶς προσανέχουσι. Τῆς διανοίας γὰρ αὐτῶν ἐν τοῖς ὑπὲρ αἴσθησιν ἐμφιλοχωρούσης καὶ οἰονεῖ ἀνακιρναμένης καὶ λαμπρότητα θείας φύσεως μεταμφιεννυμένης, οὐκέτι τὴν αἴσθησιν πρὸς τὰ ὀρώμενα καθὰ καὶ πρότερον κέκτηνται».

¹⁷² Ὅπ. π., 217-257, σ. 134-136.

¹⁷³ Ὅπ. π., 90, σ. 126.

¹⁷⁴ Κατήχησις 5, 795-797 S.C. 96, σ. 444.

¹⁷⁵ Ἡθικός 4, 900-901, S.C. 129, σ. 72

¹⁷⁶ Κεφάλαια 1, κεφ. 13, S.C. 51bis, σ. 46.

¹⁷⁷ Ἡθικός 6, 58-62, S.C. 129, σ. 124.

¹⁷⁸ Ὅπ. π., 90, S.C. 129, σ. 126.

¹⁷⁹ Ὑμνος 19, 88-103, S.C. 174, σ. 100-102.

να μην υπάρχει η απόλυτη καθαρότητα της καρδιάς, η οποία είναι απαραίτητη για την κατά χάριν ένωση με τη θεότητα του Τριαδικού Θεού¹⁸⁰.

Ενώ για τον Συμεών η νόηση του ανθρώπου που στηρίζεται στις αισθήσεις, «ή αισθητή νόηση», μπορεί να κατανοήσει τα αισθητώς λεγόμενα, αδυνατεί να κατανοήσει τα πνευματικώς και νοερώς λεγόμενα και αναπλάθει στη διάνοια έννοιες, «ἀναπλάσματα ψευδῆ», οι οποίες απέχουν τόσο πολύ από την αλήθεια των λεγομένων, ώστε να χαρακτηρίζονται ως ψευδεῖς¹⁸¹.

Η διάνοια όταν αναμειγνύεται με τα αισθητά συγκαλύπτεται βαριά από αυτά¹⁸². Οι κοσμικοί λογισμοί και οι βιοτικές ενθυμήσεις λειτουργούν ως κάλυμμα της διάνοιας που εμποδίζουν τον άνθρωπο να βλέπει το φως το αληθινόν¹⁸³. Χρησιμοποιεί την αναφορά σε φραγμένους και ακαθάρτους οφθαλμούς της διανοίας, τους οποίους αποφράζει και καθαρίζει ο Θεός¹⁸⁴. Κατά συνέπεια η γνώση του Θεού είναι για τον Συμεών αποτέλεσμα πείρας, βιώματος, άλλως είναι ψευδής κατανόηση με αισθητό τρόπο, δηλαδή με ανάπλαση αναπαραστάσεων στην διάνοια.

Η διάνοια με τον τέταρτο τρόπο λειτουργίας της μπορεί να «βλέπει τὰ πράγματα πάντα καθὼς ἔχουσι φύσεως· οὐ τὰς χροιάς θαυμάζει καὶ τὰς στιλπνότητας, ἀλλὰ τὴν τούτων οὐσίαν τε καὶ ποιότητα καθορῶν, μένει ἀσάλευτος, μόνοις τοῖς ἐστῶσι προσέχων καὶ μένουσι»¹⁸⁵. Η διάνοια δηλαδή βλέποντας τον κόσμο απαθῶς δεν παρασύρεται από την αίσθηση της ζωηρῆς ὄψης των πραγμάτων του κόσμου¹⁸⁶ από τα φυσικά τους χαρακτηριστικά. Αυτή η λειτουργία, «τὸ βλέπειν» τον ορατό κόσμο κατά φύσιν εξαρτάται από τη διατήρηση ἢ απολαβή του κατ'εἰκόνα και καθ'ὀμοίωσιν¹⁸⁷. Με την κάθαρση του νου από τους λογισμούς και την

---

¹⁸⁰ Το ίδιο.

¹⁸¹ Κεφάλαια 1, κεφ. 100, S.C. 51b, σ. 100.

¹⁸² Ὑμνος 30, 391-401, S.C. 174, σ. 366-368.

¹⁸³ Κεφάλαια 1, κεφ. 39, S.C. 51b, σ. 62.

¹⁸⁴ Εὐχαριστία 1, 181-195, S.C. 113, σ. 320.

¹⁸⁵ Ἠθικός 6, 220-224, S.C. 129, σ. 136.

¹⁸⁶ Ὅπ. π., 227-241, σ. 136.

¹⁸⁷ Ὅπ. π., 217-219, σ. 134-136: «Ὁ γὰρ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὀμοίωσιν ἢ τηρήσας ἑαυτῷ ἄνωθεν ἢ ἀνακαλεσάμενος καὶ ἀπολαβῶν, καὶ τὸ βλέπειν κατὰ φύσιν ἀπέλαβεν». Βλ. και Κεφάλαια 1, κεφ. 53, S.C. 51b, σ. 68.

ελευθέρωσή του από τις προλήψεις, ο νους φωτίζεται και μπορεί να θεωρήσει τα όντα¹⁸⁸. Όταν η διάνοια ντύνεται την λαμπρότητα της θείας φύσεως αλλάζει η αίσθηση του ανθρώπου προς τα ορώμενα. Η διάνοια των αγίων και θεωμένων ανθρώπων, η οποία έχει εμφιλοχωρήσει και ανακραθεί στα υπέρ αίσθηση και έχει ντυθεί τη λαμπρότητα της θείας φύσεως «οὐκέτι τὴν αἴσθησιν πρὸς τὰ ὀρώμενα καθὰ καὶ πρότερον κέκτηνται»¹⁸⁹.

Η διάνοια κατά τον Συμεών δέχεται πρώτη τις ελλάμψεις του φωτός του Χριστού, ενώ στην καρδιά κατοικεί ο ίδιος ο Χριστός¹⁹⁰. Είναι δηλαδή το πρώτο μέρος του ψυχοσωματικού ανθρώπου στο οποίο εμφανίζεται το φως κατά τη διαδικασία της πνευματικής αλλοίωσης¹⁹¹. Ο Συμεών παρουσιάζει μια σειρά αλληλοδιάδοχων γεγονότων – αισθητών και εμπειρικών φαινομένων – κατά την θεωρία του φωτός με πρώτη εξ αυτών τη διάνοιξη του οφθαλμού της διανοίας και οράσεως του φωτός. Ακολουθούν η αίσθηση της θείας γλυκύτητας, η έλλαμψη από το Άγιο

---

¹⁸⁸ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 34, S.C. 51b, σ. 58.

¹⁸⁹ *Ἠθικὸς 4*, 917-924, S.C. 129, σ. 74: «Ὅποτε γὰρ αὐτῷ ἐκείνῳ οὐσιωδῶς τῷ Θεῷ ἐνωθῶσι καὶ τῆς ἐκείνου θεάς καὶ μεθέξεως ἀξιωθῶσιν, οὐκέτι τῇ εἰκόνι τῶν ποιημάτων, οὐδὲ τῇ σκιᾷ τῶν ὀρωμένων ἐμπαθῶς ἢ προσπαθῶς, ἢ σχετικῶς προσανέχουσι. Τῆς διανοίας γὰρ αὐτῶν ἐν τοῖς ὑπὲρ αἴσθησιν ἐμφιλοχωρούσης καὶ οἰονεὶ ἀνακιρναμένης καὶ λαμπρότητα θείας φύσεως μεταμφιεννυμένης, οὐκέτι τὴν αἴσθησιν πρὸς τὰ ὀρώμενα καθὰ καὶ πρότερον κέκτηνται». Το απόσπασμα αυτό θεωρούμε ότι είναι σημαντικό από την άποψη ότι τεκμηριώνει τη θέση του Συμεών για την διάκριση της κατά χάρη ένωσης του ανθρώπου με τον Θεό και της θεωρίας του Θεού. Για τον Συμεών η θεοπτία αναφέρεται στη θέα των ελλάμψεων του Αγίου Πνεύματος, στη θέα της δόξας του Θεού και στη θέα του Τριαδικού Θεού, ενώ η θέωση αφορά την ενοίκηση μέσα στον άνθρωπο του Τριαδικού Θεού, του Πατέρα διὰ του Υιού εν Αγίῳ Πνεύματι. Με την κατά χάρη θέωση ο Θεός ενοικεί μέσα την καρδιά του ανθρώπου και λάμπει αναπλάθοντας τον άνθρωπο από θνητὸ σε αθάνατο παρέχοντάς του αίσθηση «ἔργῳ καὶ πείρῳ καὶ πράγματι», (βλ. *Κατήχησις 14*, 152, S.C. 104, σ. 216) της κατά χάρη συμμετοχῆς του στη θεότητα. Ο νους, όμως, θεωρεῖ τη θεότητα μόνο όταν συστρέφεται στον εαυτό του και προς τον Θεό από υπερβάλλουσα αγάπη με αποτέλεσμα να αποκτά γνώση του Θεού. Όταν όμως διαμερίζει την αίσθησή του στις πέντε αισθήσεις βλέπει τα πράγματα του κόσμου διὰ της διανοίας, η οποία είναι ντυμένη με την λαμπρότητα της θείας φύσεως, με διαφοροποιημένη αίσθηση, χωρίς εμπάθεια, απαθῶς. Με άλλα λόγια κατά την κατά χάρη θέωση ακόμα και όταν ο νους και η διάνοια δεν θεωροῦν τον Θεό παραμένουν ενωμένα με τον Θεό.

¹⁹⁰ *Ἕμνος 1*, 66-72, S.C. 156, σ. 162.

¹⁹¹ *Ἕμνος 21*, 161-178, S.C. 174, σ. 142-144.

Πνεύμα, τα ανώδυνα δάκρυα, η έκπλυση του νου, η κάθαρση της καρδιάς, η έκλαμψη εξ αυτής φαιδρών, χαρούμενων, αντανακλάσεων, η ανεύρεση εντός της καρδιάς του Χριστού, η εκπλαγή από τη θεωρία του θείου κάλλους, η λησμονιά της ανθρωπίνης φύσης¹⁹². Με τον τρόπο αυτό το Θείο Πνεύμα ενοικεί στην καρδιά του ανθρώπου και λάμπει ως λαμπάδα στη διάνοιά του¹⁹³.

Ο άνθρωπος μπορεί να συγκεντρώνει τη διάνοιά του, τη σκέψη του «καὶ τῇ διανοίᾳ ἑαυτὸν ἐπισυνάξας»¹⁹⁴. Όταν ο άνθρωπος με τη διάνοιά του βλέπει μυστικά αυτά που είναι ανώτερα από τους αγγέλους και την ανθρώπινη κατανόηση, τότε δεν μπορεί να βρίσκεται μεταξύ των ανθρώπων ούτε με την αίσθηση ούτε με τη διάνοια. Με άλλα λόγια στην κατάσταση αυτή ο άνθρωπος εγκαταλείπει τον εαυτό του και γίνεται «ὅλος ἔξω τοῦ κόσμου καὶ τῆς σαρκός»¹⁹⁵ «τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπιλανθάνεται»¹⁹⁶, δεν έχει αίσθηση και συνείδηση των άλλων ανθρώπων¹⁹⁷.

Απαντώντας σε ρητορικό ερώτημα για το πώς είναι δυνατόν, εφόσον τα πάθη είναι αναρίθμητα, καθένας να τα ερευνά όλα και να απέχει από αυτά για να μη κυριευθεί από κανένα, ο Συμεών απαντά ότι η διάνοια ανέρχεται σε κατάσταση απάθειας από τη μετάνοια και τα δάκρυα και από την πνευματική ταπείνωση που δημιουργούν αυτά. Στην προσπάθειά του δε να εξηγήσει την κατάσταση αυτή επαναλαμβάνει με διαφορετική διατύπωση την παραπάνω απάντηση παρουσιάζοντας την κατανόηση «ἐννοῶν» ως το αποτέλεσμα της διάνοιας¹⁹⁸.

---

¹⁹² Όπ. π., 161-173, σ. 142: «Εἰ δὲ οὐκ ἔγνωσ ὀφθαλμὸν ἀνοιγέντα / τῆς διανοίας τῆς σῆς καὶ φῶς ἰδόντα, / εἰ οὐκ ἠσθήθης γλυκύτητος τῆς θείας, / εἰ οὐκ ἐλλάμφθης τῷ Πνεύματι τῷ Θείῳ, / εἰ οὐκ ἔκλαυσας δάκρυα ἀνωδύνως, / εἰ ἐκπληθέντα τὸν νοῦν οὐκ ἐθεάσω, / εἰ καθαρθεῖσαν οὐκ ἔγνωσ σὴν καρδίαν / καὶ ἐκλάμψασαν φαιδρὰς ἀντανακλάσεις / καὶ ἀνελπίστως εὗρες Χριστὸν ἐντὸς σου / καὶ ἐξεπλάγης κάλλος ἰδὼν τὸ θεῖον / καὶ ἐπελάθου φύσεως ἀνθρωπίνης / ὅλον σεαυτὸν βλέπων ἡλλοιωμένον, / πῶς περὶ Θεοῦ λαλεῖν, εἰπέ, οὐ φορίτεις;».

¹⁹³ Όπ. π., 192-196, σ. 146.

¹⁹⁴ Κατήχησις 30, 149-155, S.C. 113, σ. 206.

¹⁹⁵ Ἠθικὸς 8, 124-141, S.C. 129, σ. 210-212.

¹⁹⁶ Όπ. π., 124-141, σ. 210-212.

¹⁹⁷ Όπ. π., 124-141, σ. 210-212.

¹⁹⁸ Κατήχησις 5, 1050-1067, S.C. 96, σ. 466.

Η διάσταση, η απομάκρυνση, της διάνοιας από αυτά που αγαπάει ο άνθρωπος βιώνεται ως θάνατος από τον άνθρωπο, είτε πρόκειται για τα σώματα, τη ζωή, την ηδονή και τον κόσμο, είτε πρόκειται για την αγνότητα, τη θεότητα, τα άυλα και τις αρετές¹⁹⁹.

Η διάνοια αν και είναι ικανή να δει το φως της θεότητας δεν μπορεί να το κατανοήσει²⁰⁰ γιατί, κατά τον Συμεών, ο Θεός ως προς τη φύση και την ουσία και τη θέληση είναι *ἀμέριστος* και κατά συνέπεια «*ὑπέρεκκειται καὶ πάσης διανοίας κατάληψιν ὑπερεκπίπτει*»²⁰¹. Η διάνοια έχει ασθενή κατανόηση για τα πνευματικά και θεία που την υπερβαίνουν²⁰². Ο Συμεών χρησιμοποιεί την τριπλή αναφορά «*ἐν τοῖς ὑπὲρ λόγον καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν*»²⁰³ για τις απολαύσεις και δόξες στην βασιλεία του Θεού, που υπερβαίνουν τη λογική αντίληψη του ανθρώπου²⁰⁴.

Διακρίνει επίσης ως καταστάσεις της διάνοιας μεταξύ της αργίας, της ησυχίας και της σιωπής. Η *αργία* είναι η κατάσταση αυτών που δεν θέλουν να γνωρίσουν ποια είναι η μέθεξη των αγαθών του Θεού, που δεν θέλουν να κατορθώσουν κάτι από τα καλά. Η *ησυχία* είναι η κατάσταση αυτών που σχολάζουν στη γνώση του Θεού και παρακάθονται στον λόγο της εμφύτου σοφίας του Θεού και ερευνούν τα βάθη του Πνεύματος και γίνονται μέτοχοι των ξένων μυστηρίων του Θεού. Η *σιωπή* είναι η κατάσταση αυτών που ακούν την νοερά εργασία με εμμέριμνη διάνοια στην προσοχή των λογισμών²⁰⁵.

Επίσης, ο άνθρωπος, όταν έχει τη διάνοιά του συνεχώς ενασχολούμενη με τα πνευματικά, μπορεί να ανερευνά τα εαυτού μέτρα και να

---

¹⁹⁹ *Κεφάλαια 3*, κεφ. 61, S.C. 51b, σ. 156: «θάνατος τῷ ὄντι ἢ ἐκ τῶν τοιούτων μικρὰ τῆς διανοίας διάστασις».

²⁰⁰ *Ἠθικὸς 5*, 294-300, S.C. 129, σ. 100-102.

²⁰¹ *Θεολογικὸς 3*, 105-111, S.C. 122, σ. 160-162.

²⁰² *Ἠθικὸς 1*, ε', 93-102, S.C. 122, σ. 218-220.

²⁰³ *Ὅπ. π.*, ιβ', 98, σ. 278.

²⁰⁴ *Ὅπ. π.*, 81-103, σ. 278-280.

²⁰⁵ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 95, S.C. 51b, σ. 96: «Οὐκ εἶ τι πάντως ἀργία, τοῦτο καὶ ἡσυχία, οὐδὲ εἶ τι ἡσυχία, τοῦτο καὶ σιωπή, ἄλλο δὲ ταῦτα καὶ ἄλλο. Ἡ μὲν γὰρ μὴ βουλομένων ἐστὶν εἰδέναι τίς ἢ τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ μέθεξις μηδὲ τί τῶν καλῶν κατορθῶσαι, ἡ δέ, τῶν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ποιουμένων ἀεὶ τὴν σχολὴν καὶ παρακαθημένων τῷ λόγῳ τῆς ἐμφύτου σοφίας Θεοῦ καὶ τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος ἐρευνῶντων καὶ ξένων μυστηρίων ἐν μυσήσει γινομένων Θεοῦ. Ἡ δὲ τρίτη, τῶν τὴν νοερὰν ἐργασίαν ἐργαζομένων ἐστὶν ἐν προσοχῇ ἐμμερίμνου διανοίας τῶν λογισμῶν».

διαπιστώνει την αδυναμία του να τηρεί τις εντολές του Θεού και την αναξιότητά του να υποδέχεται, να ευχαριστεί και να δοξολογεί τον Θεό²⁰⁶. Η αυτογνωσία και η ετερογνωσία είναι για τον Συμεών αποτέλεσμα της καθαρής διάνοιας²⁰⁷. Όταν η διάνοια ως λειτουργία του ψυχοσωματικού ανθρώπου είναι καθαρή και αθόλωτη, τότε ο άνθρωπος μπορεί να βλέπει στο εσωτερικό της καρδιάς του αλλά και να κατανοεί και να διαχειρίζεται όσα αφορούν τους ανθρώπους με τους οποίους σχετίζεται.

Σχέση διάνοιας, νου και ψυχής

Για τον Συμεών η διάνοια διακρίνεται από τον νου²⁰⁸. Ο νους της ψυχής, όπως εξετάσαμε, έχει ἐν ἑαυτῷ τον λόγο, ο οποίος εκδηλώνεται στον ψυχοσωματικό άνθρωπο ως λογική/διάνοια. Συνδέοντας τον αγώνα του λόγου (ρητορική) και τις αποδείξεις των πραγμάτων (επιχειρηματολογία) με την διάνοια και τον νου, ο Συμεών κάνει εμφανή τη σχέση του νου, που παράγει τον λόγο ως νοερά ενέργεια, με τη διάνοια, η οποία ως λογική ενέργεια του νου διαχειρίζεται τους λογισμούς του ανθρώπου²⁰⁹.

Η διάκριση νου και διάνοιας φαίνεται στον Συμεών να είναι διάκριση ουσίας και ενέργειας²¹⁰. Χρησιμοποιεί σε παράταξη τους όρους νους και

---

²⁰⁶ Κατήχησις 5, 1050-1067, S.C. 96, σ. 466.

²⁰⁷ Κατήχησις 18, 340-345, S.C. 104, σ. 292 : « Βλέπων τίνυν βλέπε τήν σήν καρδίαν, πάτερ πνευματικέ, μάλλον δὲ τὸν ὀφθαλμὸν αἰεὶ τῆς σῆς διανοίας ἔκπλυνε καὶ καθαρὸν εἶναι περιποιῶ καὶ ἀθόλωτον, δι' οὗ καὶ τήν καρδίαν ἔση βλέπων τήν σήν, καὶ τὰ τῶν ἐγχειρισθέντων σοι προβάτων, μάλλον δὲ πατέρων καὶ ἀδελφῶν, διαγινώσκειν καλῶς καὶ πρεπόντως οἰκονομεῖν».

²⁰⁸ Κατήχησις 23, 224-227, S.C. 113, σ. 30: «Μακάριος οὖν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὁ τοὺς λόγους τούτους ἀκούων καὶ δεχόμενος αὐτοὺς μετὰ πίστεως καὶ ποιῶν αὐτοὺς, ὅτι μεγάλα εὐρηκῶς ἀγαθὰ, τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον καὶ διάνοιαν ὄντα». Η διάκριση νου και διάνοιας εισήχθηκε στην Πατερική Θεολογία στην εποχή του αγίου Μακαρίου του Αιγυπτίου, όταν άρχισε να ονομάζεται νους το πνεύμα του ανθρώπου, και τα ονόματα λόγος και διάνοια να αναφέρονται στην λογική του ανθρώπου, βλ. πρωτοπρεσ. Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΗ, Πατερική Θεολογία, έκδ. Παρακαταθήκη, Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 20.

²⁰⁹ Κατήχησις 7, 109-117, S.C. 104, σ. 56. Με το παράδειγμα αυτό ο Συμεών κάνει εμφανή τη σχέση του νου που παράγει το λόγο ως νοερά ενέργεια με τη διάνοια που ως λογική ενέργεια του νου διαχειρίζεται τους λογισμούς του ανθρώπου.

²¹⁰ Ο Συμεών δεν επιμένει σε οποιαδήποτε σαφώς διατυπωμένη θεολογική διάκριση μεταξύ «ουσίας» και «ενέργειας» στον Θεό, βλ. John MEYENDORFF, *Byzantine*

διάνοια: «ὅλως ἐξίσταμαι καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν»²¹¹, «τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ διάνοιαν»²¹². Με τον ὄρο *νοῦς* αναφέρεται στο ἓνα εκ των τριῶν μερῶν της ψυχῆς, το οποίο εκδηλώνει τη νοερά ἐνέργεια μέσα στην καρδιά, ἐνῶ με τον ὄρο *διάνοια* αναφέρεται στη λογικὴ ἐνέργεια του νοῦ, ἡ οποία εκδηλώνεται ως λογικὴ σκέψη στον ψυχοσωματικὸ ἄνθρωπο. Εξηγώντας τους πνευματικὸς συμβολισμοὺς της εορτῆς ο Συμεὼν παρουσιάζει τη διάνοια ως το φῶς που εκπέμπει ἡ λαμπάδα της ψυχῆς (ο νοῦς) και σε αὐτὴν χορηγείται ἡ γνῶση των θείων και ουρανίων πραγμάτων ἀπὸ το Ἅγιο Πνεῦμα²¹³.

Theology. Historical trends and doctrinal themes, Fordham, University Press New York, 1979, σελ. 74.

²¹¹ Κατήχησις 21, 53-59, S.C. 104, σ. 356.

²¹² Κατήχησις 2, 57-64, S.C. 96, σ. 244. Βλ και Κατήχησις 7, 181-185, S.C. 104, σ. 62.

²¹³ Ἠθικὸς 14, 183-193, S.C. 129, σ. 434-436. Ο Συμεὼν ἀκολουθεῖ τους Πατέρες της Εκκλησίας που κάνουν διάκριση διάνοιας και νοῦ, βλ. ενδεικτικὰ ΜΑΞΙΜΟ τον ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ, ο οποίος διακρίνει τις λειτουργίες του νοῦ και της διάνοιας λέγοντας ὅτι ἡ διάνοια – λογικὴ εκφράζει τὴν ἐμπειρία του νοῦ, «Νοῦς μὲν καθαρὸς, ὀρθὰ βλέπει τὰ πράγματα. Λόγος δὲ γεγυμνασμένος, ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὄραθέντα». βλ. *Περὶ ἀγάπης κεφαλαίων ἑκατοντὰς δευτέρα*, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, τὸμ. Β', ἔκδ. Ἀστὴρ, Ἀθήνα 1958, σ. 27. Ὁμως, ο Συμεὼν προχωρᾶ πιο πέρα δηλώνοντας ὅτι ἡ διάνοια ως ψυχοσωματικὴ λειτουργία γίνεται και ἡ ἴδια φῶς, με ἀποτέλεσμα να δέχεται τὴ γνῶση των θείων πραγμάτων ἀπὸ το Ἅγιο Πνεῦμα. Παρατηρεῖται συνεπῶς διαφοροποίηση του Συμεὼν ως προς τὴ λειτουργία της διάνοιας. Ο ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΒΛΑΧΟΣ παρουσιάζοντας τὴν ορθόδοξη διδασκαλία για τὴ λογικὴ – διάνοια και σχολιάζοντας τον Γρηγόριο Παλαμά αναφέρει «ἡ διάνοια δὲν εἶναι ἐκείνη πὸν γνωρίζει τοὺς ἐπουρανίους θησαυροὺς, πρᾶγμα τὸ ὅποιο κάνει ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ διάνοια ἀπλῶς κάνει διανοητὰ ὅσα ἐμπειρικῶς ζεῖ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Στὸν νοῦ ἀποκαλύπτεται ὁ Θεός, ἡ δὲ διάνοια καταγράφει αὐτὴν τὴν ἐμπειρία σὲ λογικὲς προτάσεις», βλ. *Ὁρθόδοξη ψυχοθεραπεία...*, ὄπ. π., σελ. 194. Ἡ ερμηνεία της λειτουργίας της διάνοιας με χρῆση του ὄρου διανοητὰ, οδηγεῖ στο λογικὸ σφάλμα της λήψης του ζητουμένου με ἀποτέλεσμα να μην γίνεται κατανοητὸς ὁ τρόπος λειτουργίας της, τον οποίο ο Ιερόθεος ταυτίζει με τὴ δημιουργία λογικῶν προτάσεων. Ωστόσο, ο Γρηγόριος Παλαμάς στο σχετικὸ ἀπόσπασμα διακρίνει ἀρχικὰ τὴ γνῶση που αποκτάται με πείρα ἀπὸ τον νοῦ ἀπὸ τὴ γνῶση που ἔχει ἡ διάνοια και στη συνέχεια αναφέρεται γενικὰ στη λειτουργία της διάνοιας. Λέει χαρακτηριστικὰ: «Ὁφθαλμοὺς δὲ ψυχῆς ἀκούων αὐτῇ πείρα γινώσκοντας τοὺς ἐπουρανίους θησαυροὺς, μὴ τὴν διάνοιαν νομίσης. Αὕτη γὰρ καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοερά ἐπίσης διανοητὰ δι' ἑαυτῆς ποιεῖ». Για τον Συμεὼν ο νοῦς, ἐνῶ ως νοητικὴ ἐνέργεια βλέπει και λαμβάνει ἐμπειρία των ἐπουρανίων θησαυρῶν, ως λογικὴ ἐνέργεια, ἡ οποία εκδηλώνεται στη διάνοια, λαμβάνει τὴ γνῶση αὐτῶν. Ἔτσι ο ψυχοσωματικὸς ἄνθρωπος μέσω της φωτισμένης ἀπὸ τον νοῦ διάνοιας μετέχει της θεωρίας του φωτὸς στον νοῦ «ἐν αἰσθήσει καὶ γνῶση».

Η σχέση αυτή του νου και της διάνοιας εξηγεί το πώς από την κατάσταση της διάνοιας μπορεί καθένας να κατανοεί την κατάσταση του νου και της ψυχής. Όταν η διάνοια είναι φωτισμένη από το απλό φως του Χριστού συνεπάγεται ότι ο άνθρωπος έχει νου Χριστού και το ασώματο σώμα της ψυχής είναι φωτεινό. Σε αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή η διάνοια δεν είναι φωτισμένη από το φως του Χριστού, τότε ο νους είναι πονηρός, δηλαδή σκοτισμένος και σβησμένος, και το ασώματο σώμα της ψυχής είναι σκοτεινό²¹⁴.

Η διάνοια για τον Συμεών, ως η λογική ενέργεια του νου και άμεσα συνδεδεμένη με αυτόν, αλληλοεπιδρά με την νοερή αίσθηση της ψυχής²¹⁵. Τα πνευματικά νοήματα που κατανοεί η διάνοια μελετώντας τις Γραφές γεμίζουν με ηδονή την νοερή αίσθηση της ψυχής. Από την άλλη η νοερή αίσθηση της ψυχής επιδρά στον ψυχοσωματικό άνθρωπο διά μέσου της διάνοιας. Όταν, για παράδειγμα, ο άνθρωπος λογίζεται και διαπιστώνει την αδυναμία του και την αναξιότητά του «έν αισθήσει ψυχής», πενθεί με μακάριο πένθος, το οποίο προξενεί την παράκληση και καθιστά πράξια την ψυχή²¹⁶.

Ο Συμεών περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο η αίσθηση της ψυχής επιδρά στην διάνοια αναστέλλοντας την προς τον κόσμο λειτουργία της. Όταν η ψυχή γίνει μέτοχος του Αγίου Πνεύματος και η διάνοιά της βουτηχτεί διά του Πνεύματος στα βάθη της εν Χριστώ και Θεώ ταπεινοφροσύνης, αγνοεί όλον τον κόσμο και αυτούς που βρίσκονται μέσα στον κόσμο. Βλέπει μόνο τον εαυτό της και τα δικά της και αφού διατελέσει πολύ χρόνο σε αυτή τη μελέτη και της γίνει συνήθεια, βλέπει

---

²¹⁴ Κατήχησις 33, 56-61, S.C. 113, σ. 252. Στη σκέψη του Συμεών η ουσιαστική σχέση νοεράς ενέργειας (νου) και λογικής ενέργειας (διάνοια) τεκμηριώνει την «έν αισθήσει καὶ γνώση» κοινωνία του ανθρώπου με τον Θεό. Όταν ο Θεός κατοικεί στην καρδιά του ανθρώπου και φωτίζει τον νου του, ανάβοντάς τον ως λαμπάδα, το φως του Θεού ως ενέργεια εμφανίζεται στην διάνοια και δημιουργεί γνώση και αίσθηση της παρουσίας του στον άνθρωπο.

²¹⁵ Ἠθικός 12, 1-8, S.C. 129, σ. 384: «Οὐδὲν οὕτως ἕτερον τῶν ἄλλων ἀπάντων ὠφελιμώτερον ψυχῇ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ μελετᾶν αἰρουμένη, ὡς ἡ τῶν θείων Γραφῶν ἔρευνα. Ἐν αὐταῖς γὰρ ἐγκεκρυμμένη οὐσα ἡ διάνοια τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, ἡδονῆς ἀπάσης πληροῦσθαι ποιεῖ τὴν νοερὰν αὐτῆς αἴσθησιν, καὶ ὄλην ἀπὸ τῶν γηϊνῶν καὶ τῆς τῶν ὀρωμένων ταπεινώσεως ἄρασα, ἀγγελοειδῆ ταύτην καὶ ἀγγέλοις αὐτοῖς ὁμοδίαιτον ἀπεργάζεται».

²¹⁶ Κατήχησις 2, 196-207, S.C.96, σ. 258.

μόνον τον εαυτό της πραγματικά εξουθενωμένο και ευτελέστατο μεταξύ όλων των ανθρώπων²¹⁷.

Η διάνοια, επίσης, εκφράζει τη φρόνηση της ψυχής και τη φρόνηση της σαρκός. Η φρόνηση της σαρκός «κατασπᾶ τὴν ψυχὴν αἰεὶ μᾶλλον εἰς τὰς κτηνώδεις ὁρμὰς τῆς σαρκὸς καὶ ὅλον κτηνώδη τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάζεται»²¹⁸. Αντίθετα, η φρόνηση της ψυχής «διὰ τῆς τῶν ὀρωμένων καταφρονήσεως καὶ τῆς τῶν κρειπτόνων μελέτης καὶ ἐργασίας»²¹⁹, μπορεί να αρπάξει τον άνθρωπο από την απόλαυση των πρόσκαιρων και να μεταφέρει τη διάνοιά του «πρὸς τὰ διαμένοντα καὶ αἰώνια»²²⁰. Ἐτσι, η διάνοια, ως λογική ενέργεια του νου, για να μπορέσει να ακούσει από το Ἅγιο Πνεῦμα τα κεκρυμμένα μυστήρια της βασιλείας πρέπει να σηκωθεί, να απομακρυνθεί από τα γήινα και φθιρόμενα. Για τον Συμεών ο χοϊκός άνθρωπος έχει τη διάνοιά του πάνω στα γήινα και φθιρόμενα, ενώ ο εξ ουρανού άνθρωπος, ο πνευματικός, έχει τη διάνοιά του στην προσοχή των λόγων του Αγίου Πνεύματος²²¹.

Σχέση διάνοιας και καρδίας

Ο Συμεών ως μυστικός θεολόγος διδάσκει ότι ανάμεσα στην καρδιά και τη διάνοια υπάρχει συνεχής αλληλεπίδραση. Ὅπως έχουμε αναφέρει παραπάνω, σύμφωνα με τον Συμεών, ο νους της ψυχής βρίσκεται στην καρδιά και από εκεί εκπέμπει ως φως τη λογική του ενέργεια στη διάνοια. Επίσης, όταν ο νους είναι φωτισμένος από τη δόξα του Θεού η διάνοια μπορεί να βλέπει κατά φύσιν τα πράγματα του κόσμου. Επιπλέον, όταν η καρδιά βιώνει πολύ και άκαιρο συντριμμό και θλίψη, δημιουργεί σκότος και θολώνει τη διάνοια με αποτέλεσμα να εξαφανίζεται η καθαρά ευχή και η από ψυχής ταπεινώση²²². Από την άλλη, όταν η διάνοια φυλάττει τις εντολές του Θεού τότε η καρδιά δεν κινείται. Ως εκ τούτου η κατάσταση

---

²¹⁷ Ἡθικός 9, 483-497, S.C. 129, σ. 254. Για τον Συμεών η αγάπη προς τον Θεό δεν είναι ένα ψυχικό γεγονός, ώστε να αρκεί η προτροπή ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ένα ψυχοσωματικό γεγονός που εμφανίζεται και στην ἐξ ὅλης τῆς διανοίας αγάπη προς Αὐτόν, βλ. Ἡθικός 11, 538-540, S.C. 129, σ. 368.

²¹⁸ Ἡθικός 12, 166-174, S.C. 129, σ. 394.

²¹⁹ Ὅπ. π., 166-174, σ. 394.

²²⁰ Ὅπ. π., 166-174, σ. 394.

²²¹ Ἡθικός 13, 13-25, S.C. 129, σ. 400-402.

²²² Κεφάλαια 1, κεφ. 53, S.C. 51b, σ. 68.

της διάνοιας του ανθρώπου παρουσιάζεται ως αιτία της κίνησης ή ακινησίας της καρδιάς²²³.

Το θέλημα του ανθρώπου διατηρείται στην καρδιά και επιδρά στους οφθαλμούς της διανοίας. Όταν το θέλημα είναι ίδιον συσκοτίζει τη διάνοια. Όταν το θέλημα του ανθρώπου είναι το θέλημα του Θεού διανοίγει τους οφθαλμούς της διανοίας του ανθρώπου στην επίγνωση αυτού του θελήματος και δίνει δύναμη για την εκπλήρωσή του. Όταν το θέλημα του Θεού υπάρχει στην καρδιά, η διάνοια μπορεί να έχει επίγνωση αυτού του θελήματος και ο άνθρωπος δύναμη στην εκπλήρωσή του²²⁴.

Σχέση διάνοιας και σώματος

Η διάνοια του ανθρώπου είναι για τον Συμεών η λογική ενέργεια της ψυχής και ειδικότερα του νου, η οποία διαμέσου του σώματος βλέπει τον κόσμο. Πρόκειται δηλαδή για μια πνευματική λειτουργία με σωματικό υπόβαθρο και κατά συνέπεια υφίσταται επιδράσεις από το σώμα. Έτσι, η οκνηρία και η αμέλεια της ψυχής επιτρέπουν στην ακηδία και το βάρος του σώματος να επηρεάζουν τη διάνοια δημιουργώντας της σκότωση και αθυμία²²⁵.

Η ευχή (προσευχή) στην οποία συμμετέχει και το σώμα βοηθά στην άμυνα κατά της νοερής αιχμαλωσίας από τον εχθρό με αποτέλεσμα να εννοούμε συνεχώς τα χρηστά και κατ' επέκταση να φτάσουμε στο σημείο όπου η διάνοιά μας θα προσεύχεται πνευματικά και αδιάλειπτα²²⁶.

Σχέση διάνοιας και αισθήσεων

Ο Συμεών διακρίνει επίσης τη διάνοια από τις αισθήσεις²²⁷. Ο άνθρωπος διαθέτει κατανόηση (κατάληψιν) η οποία στηρίζεται στις

---

²²³ Όπ. π., κεφ. 59, σ. 70.

²²⁴ Κεφάλαια 3, κεφ. 76, S.C. 51b, σ. 168.

²²⁵ Κεφάλαια 1, κεφ. 66, S.C. 51b, σ. 76.

²²⁶ Ήθικὸς 7, 203-206, S.C. 129, σ. 170.

²²⁷ Κατήχησις 22, 209-220, S.C. 104, σ. 380-382: «Ἐμοὶ θρηνεῖν ἐπέρχεται καὶ τὴν καρδίαν μου δαπανῶμαι καὶ δι' ἡμᾶς τήκομαι, ὅταν ἐννοήσω ὅτι τοιοῦτον Δεσπότην ἔχοντες μεγαλόδωρον καὶ φιλόανθρωπον ὡς διὰ μόνην τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν τοιαῦτα ἡμῖν χαριζόμενον ἃ καὶ νοῦν ὑπερβαίνει καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν καὶ οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ποτὲ ἀνέβη ἀνθρώπου».

αισθήσεις ή/και στη διάνοια. Ο νους βλέπει και κατανοεί, τον ορατό κόσμο με τη διάνοια, η οποία χρησιμοποιεί τις αισθήσεις για την λειτουργία της²²⁸.

Σε ένα απόσπασμα ο Συμεών μιλώντας για τον θεωμένο άνθρωπο τονίζει ότι στον κεχαριτωμένο άνθρωπο δεν μπορεί να μολυνθεί η ψυχή ή η διάνοιά του ακόμα και αν το καθαρώτατον αὐτοῦ σῶμα κυλιστεί με άλλα σώματα²²⁹. Για τον Συμεών η διάνοια, ως η ψυχοσωματική λειτουργία με την οποία ο άνθρωπος πιστεύει στον Θεό, δεν επηρεάζεται από τις αισθήσεις του καθαρώτατου σώματος. Χρησιμοποιεί ως παράδειγμα την εκπομπή του φωτός από τους αισθητούς οφθαλμούς για να μιλήσει για τη μη μόλυνση της διάνοιας (της λογικής ενέργειας του νου) όταν εξετάζει τα αισχρά και βορβορώδη πάθη²³⁰. Για να δείξει τον τρόπο με τον οποίο η διάνοια μπορεί να επεξεργάζεται, να εννοεί και να κατανοεί τα πάθη και ταυτόχρονα να μην μολύνεται από αυτά χρησιμοποιεί ως ανάλογο τη λειτουργία της όρασης, όπως γινόταν κατανοητή την εποχή του. Έτσι, όπως το φως των αισθητών οφθαλμών πέμπεται παντού και εξετάζει τα πάντα με την οπτική δύναμη χωρίς να μολύνεται, με τον ίδιο τρόπο και η διάνοια μπορεί να εξετάζει τα πάθη και να μην μολύνεται. Η αιτία της μη μόλυνσης της διάνοιας είναι ότι ο νους των αγίων είναι γυμνός, και ξένος κάθε εμπαιθούς επιθυμίας.

Η διάνοια, τέλος, επηρεάζει κατά τον Συμεών τις φρένες, την καρδιά και τα γύρω από αυτήν όργανα²³¹. Όταν ο άνθρωπος φυλάσσει τη διάνοιά

---

²²⁸ Βλ. υποκεφάλαιο 1.3.2.3., *Η αίσθηση της ψυχής*, σελ. 117.

²²⁹ *Ἠθικός 6*, 199-216, S.C. 129, σ. 134.

²³⁰ *Όπ. π.*, 258-265, σ. 138: «Καθάπερ γὰρ τὸ φῶς τῶν αἰσθητῶν ὀφθαλμῶν πανταχοῦ παρ' ἡμῶν πέμπεται καὶ, τὰ προκείμενα πάντα τῇ ὀπτικῇ δυνάμει περιερχόμενον, τὸ σύνολον ἐξ αὐτῶν οὐ μολύνεται, κἂν ὡσι λίαν δυσειδῆ τὰ ὀρώμενα, ἀλλὰ πάλιν ἀμόλυντον αὐτὸ πρὸς ἕτερα περιφέρομεν, οὕτω καὶ ἡ τῶν αγίων διάνοια, κἂν εἰς βορβορώδη πάθη καὶ αισχρὰ παρακύψειεν, οὐ μολύνεται. Γυμνὸς γὰρ ὑπάρχει ὁ νοῦς αὐτῶν καὶ πάσης ἐπιθυμίας ἐμπαθοῦς ἀλλότριος».

²³¹ Σύμφωνα με το *Μέγα Λεξικόν Της Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, οι φρένες είναι το διάφραγμα, ο κυκλοτερής μυς που περικλείει την καρδιά και τους πνεύμονες. Επίσης ήδη από την αρχαιότητα η λέξη αναφερόταν στην καρδιά ή τον νου ως την ἑδρα των διανοητικῶν δυνάμεων, HENRY LIDDELL & ROBERT S.C.OTT, *Μέγα Λεξικόν Τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης...*, ὅπ. π. Για τον Συμεών με τη λέξη φρένες δηλώνεται ο νους, ο οποίος είναι αυτός που ως οφθαλμός της ψυχῆς θεωρεῖ τον Θεό. Η επιλογή ἐδῶ ἀπὸ τον Συμεών της ἐννοίας φρένες καὶ ὄχι του νου φαίνεται να

του από λογισμούς, τότε σε αυτή βλέπει τον Δεσπότη των πάντων και οι φρένες του απασχολούνται με τη θεωρία του Θεού, «μήτε ἔκτος τῆς φυλακῆς τὴν ἑαυτοῦ ἑάσας, / εἰ δυνατόν, διάνοιαν κἄν πρὸς βραχὺ γενέσθαι, / ἀλλ' ἐν αὐτῇ σὲ καθορᾶν, Δέσποτα τῶν ἀπάντων, / καὶ τῇ πρὸς σὲ ἀπασχολῶν θεωρία τὰς φρένας»²³².

Με βάση την διδασκαλία του Συμεών για τη διάνοια μπορούν να ερμηνευτούν πλείστα όσα χωρία στο έργο του Συμεών, όπως η κρυμμένη διάνοια (λογική ενέργεια) της χάριτος του Πνεύματος στις θείες Γραφές, η οποία πληρώνει την νοερά αίσθηση της ψυχής «καὶ ὄλην ἀπὸ τῶν γῆϊνων καὶ τῆς τῶν ὀρωμένων ταπεινώσεως ἄρασα, ἀγγελοειδῆ ταύτην καὶ ἀγγέλοις αὐτοῖς ὁμοδίαιτον ἀπεργάζεται.»²³³. Επίσης, «Φησὶ δέ· «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος, ἐξ οὐρανοῦ». Μὴ ἀπλῶς παραδράμης τὸν λόγον καὶ ὡς εὐεπίβολον τοῦτον ὑπολάβης, ἀγαπητέ· βάθος γὰρ πολὺ νοημάτων ἔγκειται εἰς τὴν τοῦ παρόντος λόγου διάνοιαν, πολλῆς δεόμενον τῆς ἐρεύνης καὶ προσοχῆς. Ἀλλὰ τὴν ἀκοὴν ὑπόθεσις ἐτοίμην, καὶ εἴση τὸ ἐγκεκρυμμένον ἐν αὐτῷ βάθος τῶν μυστηρίων Θεοῦ.»²³⁴

2.5. Το αυτεξούσιο²³⁵

Ο Συμεών στις αναφορές του για το αυτεξούσιο του ανθρώπου παραμένει μακριά από τις στοχαστικές και συστηματικές αναλύσεις τόσο

υποδηλώνει ότι κατά την κατάσταση της θεωρίας ο άνθρωπος αισθάνεται το φως της θεότητας σε όλο το στήθος του.

²³² Ὑμνος 41, 224-227, S.C. 174, σ. 28.

²³³ Ἠθικός 12, 1-8, S.C. 129, σ. 384.

²³⁴ Ἠθικός 13, 13-25, S.C. 129, σ. 400-402.

²³⁵ Η σκέψη του Συμεών στρέφεται γύρω από τις εξής παραδοχές για το αυτεξούσιο: α) το αυτεξούσιο είναι στοιχείο της «κατ'εικόνα και καθ'ομοίωσιν» δημιουργίας του ανθρώπου, β) είναι χαρακτηριστικό της λογικής φύσης του ανθρώπου, γ) αποτελεί την εκδήλωση της πλήρους ελευθερίας του ανθρώπου, δ) εκδηλώνεται ως αυτοπροαίρετο θέλημα, ε) η ομοίωση με τον Θεό προϋποθέτει εκ μέρους του ανθρώπου αυτοπροαίρετο θέλημα εύνοιας και αγάπης για το Θεό, στ) η λειτουργία του αυτεξούσιου προϋποθέτει την ύπαρξη των εντολών, ζ) η φθαρτότητα, την οποία ενδύθηκε ο άνθρωπος μετά την πτώση του από τη δόξα του Θεού, επέδρασε αρνητικά πάνω στο αυτεξούσιό του, η) η δέσμευση στο σαρκικό φρόνημα καθιστά τον άνθρωπο δεσποζόμενο και κατ'επέκταση ανελεύθερο, δούλο της αμαρτίας, θ) η μη πλήρης λειτουργία του αυτεξούσιου στον άνθρωπο καθιστά αδύνατη την εκ των ιδίων δυνάμεων σωτηρία του, ι) με την ενσάρκωση του Κυρίου αποκαθίσταται το αυτεξούσιο στον άνθρωπο, ια) με το βάπτισμα και τη δωρεά του Αγίου

της θύραθεν σοφίας όσο και προγενέστερων Πατέρων της Εκκλησίας²³⁶. «Τοῦτο γὰρ ἢ ὄντως αὐτεξουσιότης, τὸ μὴ ὑφ' ἑτέρου τινὸς τῷ οἴωνδήποτε τρόπῳ δεσπόζεσθαι»²³⁷. Με αυτούς τους λόγους ο Συμεών ορίζει το πραγματικό αυτεξούσιο ως την απόλυτη ελευθερία του ανθρώπου από κάθε κυριαρχία, κάθε δέσμευση και με οποιονδήποτε τρόπο ακόμα και αν εκδηλώνεται από κάποιον άλλον ή κάτι άλλο εκτός του ίδιου του εαυτού του²³⁸.

Η ιδιότητα της αυτεξουσιότητας, δηλαδή της ανεξάρτητης εξουσίας επί του εαυτού, αποτελεί για τον Συμεών τιμή που έλαβε ο άνθρωπος από τον Θεό. Ο άνθρωπος τιμήθηκε από τον Θεό κατά την πλάση του²³⁹ «λόγω καὶ αὐτεξουσιότητι»²⁴⁰. Το αυτεξούσιο ως εκ τούτου αποτελεί στοιχείο της λογικής φύσεως του ανθρώπου, η οποία είναι πλασμένη κατά την εικόνα του Θεού, «τὸ αὐτεξούσιον τῆς κατ' εἰκόνα λογικῆς ἡμῶν φύσεως»²⁴¹. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών συνδέει άμεσα το αυτεξούσιο με την εικόνα του

Πνεύματος αποκαθίσταται το αυτεξούσιο στον κάθε βαπτιζόμενο. Στο υποκεφάλαιο αυτό θα παρουσιάσουμε τις παραδοχές του Συμεών α έως στ. Οι υπόλοιπες παραδοχές θα αναδειχθούν κατά την παρουσίαση της διδασκαλίας του στα επόμενα κεφάλαια.

²³⁶ Για την έννοια του αυτεξούσιου στο χώρο της Φιλοσοφίας και των Πατέρων της Εκκλησίας βλ. Θ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Η ελευθερία τῆς βουλήσεως καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα*, διδακτορική διατριβή, Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη, 1981, σ. 56 κ. εξ.

²³⁷ *Κατήχησις* 5, 404-406, S.C. 96, σ. 410. Σύμφωνα δε με τον Ἀββᾶ ἸΣΑΑΚ τον ΣΥΡΟ η απόλυτη ελευθερία δεν μπορεί να υπάρχει στον ορατό, αισθητό και κτιστό κόσμο, βλ. *Λόγοι Ἀσκητικοί* 65, *Περὶ τάξεως τρίτης τῆς γνώσεως, ἥτις ἐστὶ τάξις τελειότητος*, ἔκδ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη, 1997, σ. 261.

²³⁸ Πρβλ. και ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Περὶ παρθενίας*, G.N.O. VIII.1, σ. 298, 9-16: «...καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς προαιρέσεως πρὸς τὸν ἐξουσιάζοντα πάντων εἶχε τὴν ὁμοιότητα, οὐδεμιᾶ τινι τῶν ἔξωθεν ἀνάγκη δεδουλωμένος...τὸ ἀρέσκον αὐτῷ κατ' ἐξουσίαν αἰρούμενος», και *Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου*, P.G. 44, 184B: «Ἐν δὲ τῶν πάντων καὶ τὸ ἐλεύθερον ἀνάγκης εἶναι, καὶ μὴ ὑπεξεῦχθαί τινι φυσικῇ δυναστείᾳ· ἀλλ' αὐτεξούσιον πρὸς τὸ δοκοῦν ἔχειν τὴν γνώμην».

²³⁹ *Ἠθικὸς* 10, 37-39, S.C. 129, σ. 262.

²⁴⁰ *Θεολογικὸς* 1, 352-354, S.C. 122, σ. 122.

²⁴¹ *Ἠθικὸς* 2, α', 110-111, S.C. 122, σ. 320. Ο όρος αυτεξούσιο είναι στωικής προέλευσης και κύριος εισηγητής του στην εκκλησιαστική γραμματεία φέρεται ο Κλήμης Ἀλεξανδρείας, βλ. Θ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Η ελευθερία τῆς βουλήσεως καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς...*, όπ. π., σελ. 57.

Θεού στον άνθρωπο, την τριμερή ψυχή και πιο συγκεκριμένα με τη λογική φύση του ανθρώπου, τον λόγο²⁴².

Το αυτεξούσιο στον άνθρωπο εκδηλώνεται ως αυτοπροαίρετο θέλημα, ως ελεύθερη δηλαδή απόφαση εκλογής μεταξύ του καλού και του κακού. Έτσι, η εκδήλωση του αυτεξούσιου δηλώνει τη λειτουργία του λόγου με την οποία ο άνθρωπος μπορεί να επιτελεί πράξεις μετά από ώριμη σκέψη, και ως εκ τούτου με το στοιχείο αυτό ο άνθρωπος διακρίνεται από την άλογη τάξη²⁴³. Αντίθετα, η μη εκδήλωση του αυτεξούσιου ως αυτοπροαίρετου θελήματος «ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης»²⁴⁴, είτε, δηλαδή, ως αποτέλεσμα βίας, σωματικού ή ψυχικού πόνου και καταναγκασμού από άλλον είτε ως αποτέλεσμα φυσικής ορμής λόγω της ραθυμίας και καταφρόνησής του από τον ίδιο τον άνθρωπο²⁴⁵, συνεπάγεται τη μη

---

²⁴² Ο Συμεών ακολουθεί τον Ιωάννη τον Δαμασκηνό, ο οποίος ταυτίζει τη θέληση με το αυτεξούσιο θεωρώντας το φυσικό ιδίωμα του ανθρώπου: «Φυσικὸν δὲ τὸ θέλημα λέγοντες, οὐκ ἠναγκασμένον τοῦτο φαμεν, ἀλλ' αὐτεξούσιον· εἰ γὰρ λογικόν, πάντως καὶ αὐτεξούσιον. Οὐ μόνον γὰρ ἡ θεία καὶ ἄκτιστος φύσις οὐδὲν ἠναγκασμένον ἔχει, ἀλλ' οὐδὲ ἡ νοερά καὶ κτιστή. Τοῦτο δὲ δῆλον· φύσει γὰρ ὦν ἀγαθὸς ὁ Θεὸς καὶ φύσει δημιουργὸς καὶ φύσει Θεὸς οὐκ ἀνάγκη ταῦτα ἔστι· τίς γὰρ ὁ τὴν ἀνάγκην ἐπάγων; Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὡς αὐτεξουσιότης ὁμωνύμως λέγεται, ἄλλως μὲν ἐπὶ Θεοῦ, ἄλλως δὲ ἐπὶ ἀγγέλων, καὶ ἄλλως ἐπὶ ἀνθρώπων. Ἐπὶ Θεοῦ μὲν γὰρ ὑπερουσίως, ἐπὶ δὲ ἀγγέλων ὡς συντρεχούσης τῆ ἕξει τῆς προχειρήσεως καὶ παρενθήκην ὅλως χρόνου μὴ παραδεχομένης· ἔχων γὰρ φυσικῶς τὸ αὐτεξούσιον ἀπαρεμποδίστως τούτω κέχρηται, μηδὲ τὴν ἐκ σώματος ἀντιπάθειαν ἔχων μηδὲ τὸν προσβάλλοντα. Ἐπὶ δὲ ἀνθρώπων ὡς χρονικῶς τῆς ἕξεως προεπινοουμένης τῆς ἐγχειρήσεως· αὐτεξούσιος μὲν γὰρ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος καὶ φυσικῶς ἔχει τὸ αὐτεξούσιον, ἔχει δὲ καὶ τὴν ἐκ τοῦ Διαβόλου προσβολὴν καὶ τὴν τοῦ σώματος κίνησιν. Διὰ οὖν τὴν προσβολὴν καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος ἐφυστερίζει ἡ προχείρησις τῆς ἕξεως», βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἐκδοσις ἀκριβής..., ὅπ. π., 58 P.G. 1041AB· Του ἰδίου «Ὅτι δὲ φυσικῶς πρόσεστι τῷ ἄνθρωπῳ ἡ θέλησις, ἐντεῦθεν δῆλον. Ὑπεξαιρουμένης τῆς θείας τρία εἶδη ζωῆς εἰσιν· ἡ φυτική, ἡ αἰσθητική, ἡ νοερά. Τῆς μὲν οὖν φυτικῆς ἴδιον ἡ θρεπτική, ἡ αὐξητική, ἡ γεννητική κίνησις· τῆς δὲ αἰσθητικῆς ἡ καθ' ὁρμὴν κίνησις, τῆς δὲ λογικῆς καὶ νοερᾶς ἡ αὐτεξούσιος. Εἰ οὖν κατὰ φύσιν πρόσεστι τῇ φυτικῇ ἡ θρεπτικὴ καὶ τῇ αἰσθητικῇ ἡ καθ' ὁρμὴν κίνησις, κατὰ φύσιν ἄρα πρόσεστι καὶ τῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ ἡ αὐτεξούσιος· αὐτεξουσιότης δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν», ὅπ. π., 58 P.G. 1037AB.

²⁴³ Ἡθικὸς 2, α', 111-112, S.C. 122, σ. 320.

²⁴⁴ Ἡθικὸς 10, 39, S.C. 129, σ. 262.

²⁴⁵ Ἡθικὸς 4, 291-296, S.C. 129, σ. 28.

λειτουργία του λόγου στον άνθρωπο και τον υποβιβασμό του στην τάξη των αλόγων όντων²⁴⁶.

Για τον Συμεών ο Κτίστης, ο Κριτής και ο Δεσπότης των πάντων είναι Αυτός που θέλει τον άνθρωπο ως *αυτεξούσιο* και *αυτοπροαίρετο*, χωρίς να εξαναγκάζεται από Αυτόν, να επιλέγει ο ίδιος τη δουλεία στον Θεό, να ενεργεί με φόβο Θεού και να επιδεικνύει την αγάπη του²⁴⁷. Συνδέει το αυτεξούσιο με τη δυνατότητα πνευματικής τελείωσης του ανθρώπου και αναγωγής του στην ομοίωση με τον Θεό²⁴⁸. Ο άνθρωπος έχει πλασθεί από τον Θεό με σκοπό την πλήρη ομοίωσή του με Αυτόν. Την ομοίωση όμως αυτή, κατά τη διδασκαλία του Συμεών, ο άνθρωπος δεν μπορεί να την επιτύχει «*ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης*» - κάτι τέτοιο αντίκειται προς το θέλημα του ίδιου του δημιουργού του- αλλά μόνο με την ευνοϊκή προς Αυτόν διάθεση και αγάπη του που εκδηλώνονται ως αυτοπροαίρετο θέλημα, «*ἀλλ' ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τε καὶ ἀγάπης διὰ τῆς αὐτοπροαιρέτου θελήσεως*»²⁴⁹. Στο πλαίσιο αυτό η ομοίωση με τον Θεό είναι για τον Συμεών μια προσοδευτική πορεία, «*κατὰ προκοπήν*», προσέγγισης του Θεού, η οποία αρχίζει ως αυτεξούσια απόφαση ευνοϊκής διάθεσης και αγάπης προς τον Θεό και εκδηλώνεται ως αυτοπροαίρετη θέληση τήρησης των εντολών του Θεού με χαρά και με στόχο την απόκτηση των αρετών. Όσους θέλουν αυτοπροαιρέτως να πολεμήσουν τον εχθρό, ο Θεός συμμαχεί μαζί τους και τους καθιστά νικητές του πονηρού διαβόλου. Αντίθετα, όσους δεν θέλουν να πολεμήσουν ή να παλέψουν ή να τρέξουν για να αποφύγουν τον εχθρό, ο Θεός δεν τους εξαναγκάζει για να μην τους αφαιρέσει το αυτεξούσιο «*τῆς κατ' εἰκόνα λογικῆς ἡμῶν φύσεως*» και τους κατατάξει με τον τρόπο αυτό στην άλογη τάξη²⁵⁰. Ο Αδάμ στον Παράδεισο ενδεδυμένος με τη δόξα του Θεού είχε το «*κατ'εἰκόνα*» καθαρό και δι'αυτού τον λόγο και το αυτεξούσιο και την

---

²⁴⁶ Ἡθικός 2, α', 111-112, S.C. 122, σ. 320. Πρβλ. και ΙΩΑΝΝΗ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ, ο οποίος χαρακτηρίζει τὰ ζῶα ὑπεξούσια, ἐπειδὴ ὑποτάσσονται στοὺς νόμους τῆς φύσης: «*Τὰ μὲν γὰρ ἄλογα οὐκ αὐτεξουσίως κινεῖται πρὸς ὄρεξιν· φυσικῶς γὰρ κινουμένης ἐν αὐτοῖς τῆς ὀρέξεως μὴ ἔχοντα ἐπιστατοῦντα τὸν λόγον ἄγονται ὑπὸ τῆς φύσεως, τῇ ταύτης ὀρέξει ἠττώμενα. Ὅθεν εὐθέως ὀρμᾶ πρὸς τὴν πρᾶξιν, εἰ μὴ ὑφ' ἐτέρου κωλυθῇ. Διὸ οὐκ αὐτεξουσία εἰσιν, ἀλλ' ὑπεξούσια*», βλ. *Εἰσαγωγή δογμάτων στοιχειώδης 10*, P.G. 95, 112A.

²⁴⁷ Ὑμνος 43, 30-40, S.C. 196, σ. 58-60. Βλ. και Ἡθικός 10, 36-48, S.C. 129, σ. 262.

²⁴⁸ Ἡθικός 10, 36-48, S.C. 129, σ. 262.

²⁴⁹ Ὅπ. π., 40-41, σ. 262.

²⁵⁰ Ἡθικός 2, α', 106-112, S.C. 122, σ. 318-320.

προς τον Θεό αυτοπροαίρετη αγάπη με αποτέλεσμα, όπως έχει δηλώσει, να ομοιάζει με τον Θεό.

Επιπλέον, στη διδασκαλία του Συμεών, η διασφάλιση του αυτεξούσιου προϋποθέτει την ύπαρξη εντολών, οι οποίες διδάσκουν στον άνθρωπο τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αντιστέκεται στους αντιπάλους του. Έτσι, ο Αδάμ στον Παράδεισο ήταν ελεύθερος από κάθε αμαρτία και βία, έχοντας αυτεξούσιο θέλημα²⁵¹.

2.6. Το θέλημα του ανθρώπου

Για τον Συμεών, η ύπαρξη κίνησης σε ένα έμψυχο και φυσικό όν είναι αποτέλεσμα του θελήματος που παράγει η φύση της ψυχής του, «ἀθέλητον δὲ τῶν ὄντων καὶ ζώντων καὶ κινουμένων οὐδέν, εἰ μὴ μόνα τις εἴποι τὰ ἀναίσθητα καὶ ἀκίνητα... πᾶν δὲ ἔμψυχον καὶ φυσικὸν ἔχει θέλημα»²⁵². Το ανθρώπινο σώμα δεν έχει θέλημα, γιατί η χοϊκή φύση του σώματος δεν παράγει θέλημα με αποτέλεσμα να μην παρουσιάζει και αυτόνομη κίνηση²⁵³. Θέλημα έχει μόνο η ψυχή, η οποία κινεί δεσποτικά και εξουσιαστικά το σώμα. Όλο το σώμα, χωρίς θέλημα, λειτουργεί ως όργανο της ψυχής, εκφράζει το θέλημα της ψυχής, γιατί είναι αχώριστο με την ψυχή και κανένα μέρος του δεν μένει εκτός αυτής της ένωσης. Όλη η σάρκα του ανθρώπου οδηγείται από το θέλημα της ψυχής. Έτσι, το θέλημα της ψυχής είναι αναγκαία και θέλημα του σώματος²⁵⁴.

---

²⁵¹ Κατήχησις 5, 443, S.C. 96, σ. 412: «Ἄλλ' ὦ Κύριε καὶ Κτίστα τῶν ἀπάντων, / ὅς ἐποίησας ζῶον θνητὸν ἐκ γῆς με / καὶ ἐτίμησας χάριτι ἀθανάτῳ / καὶ ζῆν δέδωκας καὶ λαλεῖν καὶ κινεῖσθαι / καὶ δοξάζειν σέ, τὸν Δεσπότην τῶν ὅλων».

²⁵² Κεφάλαια 3, κεφ. 74, S.C. 51b, σ. 166. Διακρίνοντας την κίνηση και αύξηση των φυτών από την κίνηση των έμψυχων όντων κάνει λόγο για φυσικό θέλημα, για θέλημα που παράγει η φύση του όντος. Τέτοιο θέλημα έχουν μόνο τα έμψυχα και φυσικά όντα: «τὰ γὰρ φυτὰ, εἰ καὶ κινεῖται καὶ αὖξει ἀλλ' οὐ λέγομεν φυσικῶ θελήματι τὴν κίνησιν ποιεῖσθαι καὶ τὴν αὖξισιν, ἄψυχα γὰρ· πᾶν δὲ ἔμψυχον καὶ φυσικὸν ἔχει θέλημα».

²⁵³ Το ίδιο.

²⁵⁴ Ἡθικὸς 6, 154-160, S.C. 129, σ. 130: «Τῶν δὲ ψυχῶν πάλιν διΐκνουμένων ἐν ὅλῳ τῷ σώματι καὶ μηδενὶ μέρει ἀπολιμπανομένων, ἀνάγκη πάντως καὶ αὐτὴν τὴν σάρκα, ἀχώριστον οὖσαν τῆς ψυχῆς, μᾶλλον δὲ μηδὲ ζῆν χωρὶς αὐτῆς δυναμένην, ὅλην ἄγεσθαι τῆς ψυχῆς τῷ θελήματι· καὶ ὡς οὐκ ἔστι σῶμα ζῆν ἄνευ ψυχῆς, οὕτως οὐδὲ θέλημα ἔνι τὸ σῶμα ἔχειν τότε παρεκτὸς τῆς ψυχῆς».

Το θέλημα της ψυχής είναι το κοινό θέλημα ψυχής, νου και λόγου, το ένα θέλημα της τριμερούς ψυχής²⁵⁵. Συνεπώς, το «ἴδιον»²⁵⁶, το «οἰκεῖον»²⁵⁷ θέλημα του ανθρώπου είναι το θέλημα της ψυχής.

Το οικείο θέλημα για τον Συμεών δεν είναι μόνο αυτό που εκδηλώνει ο άνθρωπος «ἔξωθεν» με το να τρώει, να πίνει, να κοιμάται, να ενεργεί και να πράττει ό,τι του φαίνεται καλό, αλλά και το «ἔσωθεν» θέλημα, το κίνημα της καρδιάς του²⁵⁸, όπως το να βλέπει με εμπάθεια, να φιλά με εμπάθεια, να κατακρίνει αφανώς, να χαίρεται με τα σφάλματα του άλλου, να οργίζεται διανοητικά, κ.ά.²⁵⁹.

Το θέλημα του ανθρώπου ήταν αυτεξούσιο, γιατί ο Αδάμ στον Παράδεισο ήταν ελεύθερος, έξω από την αμαρτία και οποιονδήποτε καταναγκασμό²⁶⁰. Με το αυτεξούσιο θέλημά του ο άνθρωπος έπρεπε να τηρεί την εντολή του Θεού²⁶¹, που εκφράζει το πρόσταγμα του Σωτήρος²⁶², ώστε να διατηρήσει την δόξα του Θεού και συν τω χρόνω να οικειοποιηθεί πλήρως το θέλημα του Θεού για να κατασταθεί κατά χάριν Θεός.

2.7. Το μνημονευτικό, η μνήμη και η λήθη

Ο Συμεών αναφέρεται στο μνημονευτικό²⁶³ της ψυχής, ως την μνημονική ικανότητα της ψυχής. Σε αναφορά του σε μια εκ των εμπειριών του κατά τη θεωρία του Θεού, χρησιμοποιεί το παράδειγμα του τυφλού, που αναβλέπει σιγά σιγά και κατανοεί τον χαρακτήρα, τη μορφή του ανθρώπου, και έτσι περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται, κατανοεί και καταγράφει στη μνήμη του τις μορφές του κόσμου²⁶⁴. Ειδικότερα, ο χαρακτήρας, η μορφή εδώ του ανθρώπου, εντυπώνεται όλη κατά κάποιο τρόπο στο οπτικό, στον οφθαλμό, και μέσω αυτού εισδύοντας και μετατρέπόμενη σε τύπο χαράσσεται σαν σε

---

²⁵⁵ Θεολογικός 2, 191-196, S.C. 122, σ. 144.

²⁵⁶ Ἠθικός 3, 607-615, S.C. 122, σ. 432, Κατήχησις 18, 30-33, S.C. 104, σ. 268, Κατήχησις 20, 41-43, S.C. 104, σ. 332

²⁵⁷ Ἠθικός 6, 94-95, S.C. 129, σ. 126.

²⁵⁸ Ὅπ. π., 62-72, σ. 124.

²⁵⁹ Το ίδιο.

²⁶⁰ Κατήχησις 5, 441-448, S.C. 96, σ. 412.

²⁶¹ Το ίδιο.

²⁶² Κατήχησις 20, 41-43, S.C. 104, σ. 332

²⁶³ Κατήχησις 24, 40-54, S.C. 113, σ. 36-38.

²⁶⁴ Εὐχαριστία 2, 208-218, S.C. 113, σ. 346-348.

πίνακα στο νοερό και μνημονευτικό της ψυχής²⁶⁵. Η ικανότητα της ψυχής να απομνημονεύει γίνεται αντιληπτή από τον Συμεών ως αποτέλεσμα εισόδου στο μνημονευτικό της ομοιότητας του ειδώλου των χαρακτήρων, των μορφών, «τῆς ἐμφερείας» αυτών, η οποία όμως τροποποιείται και μετατρέπεται σε τύπο, «ἀπομασσομένης», και μπορεί έτσι να εγχαράσσεται στο μνημονευτικό.

Το μνημονευτικό της ψυχής, ως ψυχική λειτουργία της μνήμης, περιλαμβάνει «ἀποθηῆκες»²⁶⁶, όπου τοποθετούνται ταξινομημένες σε κιβώτια οι μνήμες των πράξεων και των γνώσεων του ανθρώπου. Έτσι, αυτός που έχει αποστηθίσει τις εντολές του Θεού, που περιλαμβάνονται στην Αγία Γραφή, τις έχει μαζί του σαν σε κιβώτιο στο μνημονευτικό της ψυχής²⁶⁷. Ο Σατανάς ανακινεί τη μνήμη και ανανεώνει τις κοσμικές ενθυμήσεις χρησιμοποιώντας αυτές για να εμποδίζει τον άνθρωπο να τηρεί τις εντολές του Θεού²⁶⁸.

Ο ρόλος της μνήμης είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τον Συμεών, γιατί το περιεχόμενό της επιδρά στον νου. Η μνήμη των πραγμάτων του κόσμου, των φίλων, των συγγενών, των φροντίδων, των μεριμνών και των ηδονών του βίου λειτουργεί ως ενδιάμεσος τόπος²⁶⁹ που εμποδίζει τον νου να θεωρεί τον Θεό. Οι κοσμικοί λογισμοί και οι βιοτικές ενθυμήσεις λειτουργούν ως κάλυμμα του οφθαλμού της ψυχής²⁷⁰. Το κάλυμμα αυτό πρέπει να αφαιρεθεί με τη μνήμη του θανάτου²⁷¹. Κάθε κοσμική μνήμη πρέπει να εξοριστεί από την καρδιά του ανθρώπου²⁷², επειδή μόνον με καθαρά καρδιά μπορεί ο οφθαλμός της ψυχής να θεωρεί τον Θεό. Η

---

²⁶⁵ Όπ. π., 208-216, S.C. 113, σ. 346-348: «τὸν χαρακτήρα, οἷός ἐστιν, ὄρα, ἐντυπουμένης οἰονεὶ τῆς ἐμφερείας αὐτοῦ ὅλης τῷ ὀπτικῷ καὶ διὰ τούτου διῖκνουμένης καὶ ἀπομασσομένης καὶ ὡς ἐν πίνακι ἐγχαραττομένης τῷ νοερῷ τε καὶ μνημονευτικῷ τῆς ψυχῆς».

²⁶⁶ Ὑμνος 24, 63-70, S.C. 174, σ. 230-232. Εδώ ο Συμεών αναφέρεται στην μακρόχρονη μνήμη.

²⁶⁷ Κατήχησις 24, 46-50, S.C. 113, σ. 38.

²⁶⁸ Κατήχησις 7, 314-322, S.C. 104, σ. 72.

²⁶⁹ Κεφάλαια 3 κεφ. 35, S.C. 51b, σ. 140. Η μνήμη για τον Συμεών δεν είναι ούτε αίσθηση του ορατού ούτε αίσθηση του αοράτου κόσμου. Ως εκ τούτου λειτουργεί ως ενδιάμεσος τόπος μεταξύ του ορατού και αοράτου κόσμου, στον οποίο δεν πρέπει να προσκολληθεί ο νους ώστε να μπορέσει να δει τον Θεό.

²⁷⁰ Κεφάλαια 1, κεφ. 39, S.C. 51b, σ. 62.

²⁷¹ Όπ. π., σ. 62.

²⁷² Κατήχησις 6, 169, S.C. 104, σ. 28.

απομάκρυνση κάθε εγκόσμιας μνήμης μπορεί να γίνει μόνον με τη μνήμη του θανάτου και την *ἀέναον* μνήμη του Θεού²⁷³. Η μνήμη Χριστού φωτίζει τον νου και εκδιώκει τους δαίμονες²⁷⁴.

Από την άλλη, κατά τη διδασκαλία του Συμεών, η λήθη ως ψυχική λειτουργία έχει τρεις διαφορετικές αιτίες. Προκαλείται καταρχάς ως αποτέλεσμα είτε της άφθονης απόλαυσης και διαγωγής του ανθρώπου, η οποία μας κάνει να ξεχνάμε τα αγαθά που μας παρέχει ο Θεός με αποτέλεσμα να οδηγούμαστε στην καταφρόνηση των εντολών του²⁷⁵, είτε της μακροχρόνιας και παρατεταμένης σιωπής για τον Θεό²⁷⁶. Πρόκειται για τη «λήθη» του Θεού, η οποία αποτελεί ψυχική νόσο. Κατά δεύτερο λόγο προκαλείται από τη συνειδητή ενέργεια του ανθρώπου της υπέρβασης της προσπαθείας²⁷⁷. Όταν ο άνθρωπος αρνηθεί «*ἐν παντελεῖ καρδίας αἰσθήσει*» με χαρά κάθε τι που έχει σχέση με τα πράγματα του έξω κόσμου, των ανθρώπων και όλων όσων έχουν σχέση με τον βίο, τον αισθητό δηλαδή κόσμο, τότε υπερβαίνει τη ροπή της ψυχής προς την ηδονή, την προσπαθεία, και κατακτά τη λήθη όλων αυτών. Η λήθη αυτή γίνεται κατανοητή ως απενεργοποίηση της επίδρασης του αισθητού κόσμου πάνω στον νου. Έτσι, ο άνθρωπος «*ὡς ξένος τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πάντων ὑπάρχει*» μπορεί να συνάγει τον νου του στην έννοια και μνήμη του θανάτου με συνέπεια τη συνεχή μέριμνα για «*τὰ περὶ κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως*»²⁷⁸. Τέλος, η λήθη για τον Συμεών είναι το αποτέλεσμα της μετάβασης του νου στον νοερό κόσμο²⁷⁹. Όταν η αίσθηση της ψυχής παύει να χρησιμοποιεί τις πέντε αισθήσεις του σώματος και στρέφεται ολοκληρωτικά «*ἐπὶ τὰ ὑπὲρ αἰσθησιν*», όταν δηλαδή ο νους εμφιλοχωρεί στον νοερό κόσμο, η μετάβασή του αυτή δημιουργεί «*λήθην πάντων τῶν ὀπισθεν*»²⁸⁰. Η ψυχή, δηλαδή, κατά τη μετάβαση του νου στον

---

²⁷³ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 18, S.C. 51b, σ. 50 : « Ὁ μισῆσαι θέλων τὸν κόσμον ἀγάπην ἐκ βαθέων ψυχῆς ἔχειν ὀφείλει πρὸς τὸν Θεόν καὶ μνήμην τούτου ἀέναον οὐδὲν γὰρ ἕτερον ὡς ταῦτα μετὰ χαρᾶς πάντα καταλιμπάνειν ποιεῖ καὶ σκυβάλων δίκην αὐτὰ ἀποστρέφεισθαι».

²⁷⁴ Ὅπ. π., κεφ. 2, σ. 40.

²⁷⁵ *Ἠθικός 1*, α', 54-60, S.C. 122, σ. 188.

²⁷⁶ *Θεολογικός 1*, 141-142, S.C. 122, σ. 106.

²⁷⁷ *Κεφάλαια 3*, κεφ. 15, S.C. 51b, σ. 126-128.

²⁷⁸ Το ίδιο.

²⁷⁹ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 79, S.C. 51b, σ. 88.

²⁸⁰ Το ίδιο.

νοερό κόσμο, ξεχνά κάθε τι που έχει σχέση με τον αισθητό και ορατό κόσμο. Την μετάβαση αυτή ο Συμεών την αποκαλεί *ησυχία*²⁸¹.

2.8. Το συνειδός και η συνείδησις

Ο Συμεών κάνει χρήση του όρου *συνείδησις*²⁸² για να αναφερθεί στη λειτουργία της ψυχής²⁸³ κατά την οποία αυτή ασκώντας έλεγχο επί των πράξεων καθοδηγεί και κρίνει τον άνθρωπο, ενώ χρησιμοποιεί τον όρο «*συνειδός*» για να δηλώσει τον ψυχικό τόπο, όπου αποτίθενται τα πάθη.

Η συνείδηση παρουσιάζεται από τον Συμεών ως μια ψυχική λειτουργία που εντοπίζεται στην καρδιά²⁸⁴. Πρόκειται για έναν εσωτερικό λόγο, ενδιαίτητο λόγο, που προέρχεται από την καρδιά του ανθρώπου και χρησιμοποιώντας τον έλεγχο επιτελεί διπλή λειτουργία: την καθοδήγηση του ανθρώπου και την κρίση των πράξεών του. Ειδικότερα, η συνείδηση ελέγχει τις σκέψεις και τις πράξεις του ανθρώπου, «*τὸν ἐκ τῆς συνειδήσεως γινόμενον ἔλεγχον*»²⁸⁵, και κατευθύνει τον άνθρωπο ως εσωτερικός λόγος²⁸⁶. Αναφερόμενος στα πρώτα βήματα της προσωπικής

---

²⁸¹ Το ίδιο.

²⁸² Ο όρος είναι γνωστός στον Συμεών από την Αγία Γραφή. Πρβλ. ενδεικτικά *Κατὰ Ιωάννη*, 8:9 · *Πράξεις*, 23:1 · *Πρὸς Ρωμαίους*, 2:15 · *Α΄ Πρὸς Κορινθίους*, 10:25 · *Α΄ Πρὸς Τιμόθεον*, 3:9.

²⁸³ Πρβλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ του ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ, *Ὁμιλῖαι πνευματικαί*. Περὶ τῶν συμβαινόντων τοῖς χριστιανοῖς... P.G. 34, 7.8, 528B: «Ὡσπερ τὰ μέλη τοῦ σώματος πολλὰ ὄντα εἰς ἄνθρωπος λέγεται, οὕτω καὶ τὰ μέλη ψυχῆς εἰσι πολλὰ, νοῦς, συνείδησις, θέλημα, λογισμοὶ κατηγοροῦντες καὶ ἀπολογούμενοι· ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἰς ἓνα λογισμόν εἰσιν ἀποδεδεμένα καὶ μέλη ἐστὶ ψυχῆς· μία δε ἐστὶ ψυχὴ, ὁ ἔσω ἄνθρωπος».

²⁸⁴ *Ἔγμνος 19*, 74-75, S.C. 174, σ. 100. Ο εντοπισμός της συνείδησης στην καρδιά του ανθρώπου, τη συνδέει άμεσα με τον νου και τον λόγο, τις δυο δυνάμεις της ψυχής που υπάρχουν στην καρδιά του ανθρώπου. Πρβλ. ΙΩΑΝΝΗ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Ἐπίτομη εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν εἰς ὁμιλίας ΠΖ΄*, P.G. 59, 14.2, 94. «καὶ τὸ τοῦ συνειδότης κριτήριον ἀδέκαστον ἡμῖν παρακαταθέσθαι χάριτος ἦν καὶ φιλανθρωπίας ἀφάτου».

²⁸⁵ *Εὐχαριστία 1*, 250-251, S.C. 113, σ. 326. Βλ. και *Εὐχαριστία 1η*, 250-251, S.C. 113, σ. 326. *Κατήχησις 26*, 285-289, S.C. 113, σ. 92-94.

²⁸⁶ Πρβλ. ΙΩΑΝΝΗ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ, *Ὁμιλῖαι εἰς τὴν Γένεσιν ΕΖ΄*, P.G. 53, KB', 192-193 και του ίδιου, *ὄπ. π.*, IZ'.1, 135. Την διάκριση μεταξύ καλού και κακού ενεργεί ο άνθρωπος με τη συνείδηση, μέσω του λογικού που τον προτρέπει προς την αρετή και την αποφυγή της κακίας, βλ. ΙΩΑΝΝΗ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Ἐπίτομη εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν εἰς ὁμιλίας 4α΄*, Ὁμιλία 23.5, P.G. 57, 314, όπου η συνείδηση αναγνωρίζεται ως ελευθερία εκφοράς λόγου, η οποία ενυπάρχει στην ψυχή. Βλ. και ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Εἰς τὴν Προσευχὴν Ε*, P.G. 44, 1180.

του πορείας, ο Συμεών περιγράφει με ενάργεια τον εσωτερικό αυτό λόγο ελέγχου και καθοδήγησης από την συνείδηση: «Τῆς συνειδήσεως οὖν λεγούσης αὐτῶ· “Ποίησον πάντως καὶ ἑτέρας μετανοίας καὶ ἄλλους ψαλμοὺς πρόσθε, καὶ πλεῖον λέγειν τὸ ‘Κύριε, ἐλέησον’, δύνασαι γάρ”, ταύτη προθύμως ὑπήκουε καὶ ἀδιστακτως, ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα, οὕτως ἅπαντα ἔπραττε. Καὶ οὐδέποτε ἔκτοτε ἐκοιμήθη ἐλεγχούσης αὐτὸν τῆς συνειδήσεως καὶ λεγούσης· “Τί τοῦτο οὐκ ἐποίησας;” Ταύτη τοιγαροῦν ἐξακολουθῶν ἀπαραλείπτως κάκεινης τὸ λέγειν προστιθείσης ὁσημέραι, εἰς ὀλίγας ἡμέρας πολλὴ προσετέθη ἢ τῆς ἑσπέρας ἀκολουθία»²⁸⁷.

Εκτός από τον έλεγχο με στόχο την καθοδήγηση, η συνείδηση ως ψυχική λειτουργία ελέγχει και κρίνει τον άνθρωπο ως προς τις πράξεις του, «πάντως γὰρ ὑπὸ τῆς ἰδίας κρίνονται συνειδήσεως»²⁸⁸. Η συνείδηση κατακρίνει τον άνθρωπο, όταν αυτός δεν φυλάει, δεν τηρεί «τὰς ἐνταλθείσας ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐντολάς»²⁸⁹, δημιουργώντας του θλίψη και οδύνη, «κατακαϊόμενοι αὐτῶν τῆ συνειδήσει»²⁹⁰, συναισθήματα, τα οποία θα βιώνει ο αμαρτωλός σε υπέρτατο βαθμό κατά τη Δευτέρα Παρουσία²⁹¹. Επίσης, ο Συμεών επισημαίνει την περίπτωση κατά την οποία ο άνθρωπος αισθάνεται πολλή ηδονή, όταν η συνείδησή του κρίνει ως αγαθές τις πράξεις του, με αποτέλεσμα να υποπίπτει στο πάθος της κενοδοξίας: «Ὁ μὲν γὰρ σκορπιζων τὰ ἑαυτοῦ χρήματα τοῖς δεομένοις καὶ ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ κόσμου καὶ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ ἐπ’ ἐλπίδι μισθοῦ, ἐν ἡδονῇ πολλῇ τὴν συνείδησιν ἐπιφέρεται καὶ ἔσθ’ ὅτε καὶ ὑπὸ κενοδοξίας κλέπτεται τοὺς μισθοὺς»²⁹².

²⁸⁷ Κατήχησις 22, 61-70, S.C. 104, σ. 370. Βλ. και ὀπ. π., 124-125, σ. 374 . Κατήχησις 18, 146-150, S.C. 104, σ. 276.

²⁸⁸ Κεφάλαια 1, κεφ. 12, S.C. 51b, σ. 46. Βλ. και Κατήχησις 1, 13, S.C. 96, σ. 224.

²⁸⁹ Ἠθικὸς 1, ιβ', 83, S.C. 122, σ. 278.

²⁹⁰ Ὑμνος 1, 229, S.C. 156, σ. 174.

²⁹¹ Ὀπ. π., 230-231, σ. 174. Οι Πατέρες της Εκκλησίας αντιλαμβάνονται τη συνείδηση ως ἔμφυτο ἠθικὸ νόμο, ο οποίος διακρίνει ανάμεσα στο καλὸ και το κακὸ, προτρέπει προς ἐπιτέλεση του καλοῦ και ἀποφυγὴ του κακοῦ και ελέγχει τον ἄνθρωπο για τις πράξεις του ως ἀδέκαστος κατήγορος, ἀγρυπνος και ἀδιάφθορος δικαστής, δημιουργώντας του ἀνάλογα θετικά ἢ ἀρνητικά συναισθήματα, βλ. Μ. ΓΑΛΕΝΙΑΝΟΥ, Ὁ ἔμφυτος ἠθικὸς νόμος στὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ γραμματεία, *Κοινωνία*, 2007, 3, σ. 269-277 και Β. ΚΙΝΤΗ, Ἡ ἐπίκληση τῆς συνείδησης, στο Σ. Ζουμπουλάκης (ἐπιμ.), *Ἡ ἐπιστροφή τῆς ἠθικῆς. Παλαιὰ καὶ νέα ἐρωτήματα*, σ. 438-470, ἔκδ. Ἄρτος Ζωῆς, Ἀθήνα 2013.

²⁹² Κατήχησις 9, 292-296, S.C. 104, σ. 126-128.

Ο Συμεών αποδίδει δύο κατηγορούμενα στη συνείδηση, προσδιορίζοντας εμμέσως τις καταστάσεις στις οποίες μπορεί αυτή να βρεθεί ως λειτουργία της ψυχής. Η συνείδηση, για τον Συμεών, είτε ελέγχει, καθοδηγεί, και κρίνει τις πράξεις του ανθρώπου, όταν αυτή είναι καθαρή²⁹³ και «ζῶσα»²⁹⁴ είτε είναι ανίκανη γι'αυτά, γιατί είναι φθαρμένη. Οι άνθρωποι κρίνονται από τη συνείδηση, κατά τον Συμεών, όταν η τελευταία είναι ζωντανή, ενεργή, «πάντως γὰρ ὑπὸ τῆς ἰδίας κρίνονται συνειδήσεως, εἴ γε καὶ συνείδησιν ζῶσαν ἔχουσι περὶ τῆς ἀπιστίας»²⁹⁵. Και αυτό βέβαια μπορεί να συμβαίνει όταν η συνείδηση μπορεί να εκφέρει καθαρές αποδείξεις, μαρτυρίες για τις πράξεις του ανθρώπου²⁹⁶. Αντίθετα, οι «ἀναπεπτωκότες τῆ συνειδήσει»²⁹⁷ άνθρωποι, όσοι δηλαδή έχουν αδιαφορήσει ως προς τη συνείδησή τους, όσοι έχουν αμελήσει τη συνείδησή τους, αυτοί είτε δεν έχουν συνείδηση²⁹⁸, με την έννοια της ζωντανής και ενεργούς συνείδησης, η οποία να επιτελεί το έργο της επιφέροντας κατηγορίες για τις φαύλες πράξεις του ανθρώπου²⁹⁹, είτε η συνείδησή τους δεν λειτουργεί με τρόπο ώστε να εκφέρει καθαρές μαρτυρίες, κρίσεις για τις πράξεις τους³⁰⁰.

Αναφερόμενος συγκεκαλυμμένα στον εαυτό του κατά την εποχή που ήταν λαϊκός και ονομαζόταν Γεώργιος και σε συγγραφή του Μάρκου του Ασκητή που του ενεχείρησε ο γέροντάς του³⁰¹, τονίζει ως πρώτο μέλημα

²⁹³ Ὑμνος 19, 74-75, S.C. 174, σ. 100.

²⁹⁴ Κεφάλαια 1, κεφ. 12, S.C. 51b, σ. 46.

²⁹⁵ Το ίδιο.

²⁹⁶ Κατήχησις 18, 177-183, S.C. 104, σ. 280. Ο Μακάριος ο Αιγύπτιος αναφέρει: «ὁρᾶς ὅτι ἡ συνείδησις οὐ συγκρύβει τοὺς τοιοῦτους λογισμοὺς τοὺς ὑπακούοντας τῆ ἁμαρτία, ἀλλ' εὐθὺς ἐλέγχει· οὐ ψεύδεται γὰρ», βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ, Ὁμιλίας Πνευματικαί, Ὁμιλία ΙΕ', λδ', 13-14, ΒΕΠΕΣ, τ. 41. Βλ. και ΔΩΡΟΘΕΟΥ ΑΒΒΑ, Περί συνειδήσεως Γ', 40, 2-5, Ἔργα Ἀσκητικά, ἔκδ. «Ἐτοιμασία» Ἱεράς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Καρέας 1983, σελ. 132: «ὥσπερ λογισμὸν τινα θερμότερον καὶ φωτεινὸν σπινθῆρος λόγον ἐπέχοντα, φωτίζοντα τὸν νοῦν καὶ δεικνύοντα αὐτῷ τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ».,

²⁹⁷ Ἠθικός 5, 522, S.C. 129, σ. 116.

²⁹⁸ Κατήχησις 20, 118, S.C. σ., 340.

²⁹⁹ Κατήχησις 7, 424-425, S.C. 104, σ. 80.

³⁰⁰ Κατήχησις 18, 177-183, S.C. 104, σ. 280. Ο ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ διακρίνει κριτική λειτουργία της συνείδησης αναφέροντας «ψευδεῖς ἀνθρώπους διεφθαρμένα ἔχοντας τῆς ψυχῆς τὰ κριτήρια», βλ. Ὁμιλία εἰς τὸν ἘΑ' Ψαλμὸν, P.G. 29, 480.

³⁰¹ Η συγγραφή, την οποία του έδωσε για μελέτη ο γέροντάς του Συμεών ο Ευλαβής, είναι το έργο του ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΕΡΗΜΙΤΗ, ασκητής του 5^{ου} αιώνα, Περί νόμου πνευματικού, P.G. 65, 905-929.

του ασκούμενου την επιμέλεια της συνείδησης και την εκτέλεση όσων αυτή του λέει³⁰². Η επιμέλεια της συνείδησης είναι για τον Συμεών η φροντίδα για την τήρηση όσων του υπαγορεύει η συνείδηση, «τὰ παρὰ τῆς ἰδίας λεγόμενα ἐφρόντιζε συνειδήσεως»³⁰³. Η επιμέλεια της συνείδησης κατευθύνει τον άνθρωπο στην τήρηση των εντολών του Θεού και στην εκκοπή των ιδίων θελημάτων του, γεγονός που τον αναδεικνύει μάρτυρα συνειδήσεως³⁰⁴ με ακατάκριτη συνείδηση³⁰⁵.

Η συνείδηση, για τον Συμεών, ως εσωτερικός λόγος ελέγχου και κρίσεως χρησιμοποιεί το περιεχόμενο του συνειδότης της ψυχής. Τι είναι όμως το συνειδός και ποια η σχέση του με τη συνείδηση;

Για τον Συμεών, το συνειδός³⁰⁶ μοιάζει με κιβώτιο, όπου τοποθετούνται με επάλληλο τρόπο τα πάθη του ανθρώπου, συγκαλύπτοντας το ένα το άλλο. Το συνειδός περιέχει βίβλους. «Αἱ βίβλοι τοῦ συνειδότης ἐκάστου»³⁰⁷ περιλαμβάνουν όσα ο άνθρωπος έχει πράξει και τεκμηριώνουν με τον τρόπο αυτό τον βίο και την κατάστασή του³⁰⁸. Στα βιβλία του συνειδότης δεν υπάρχουν απλές καταγραφές αλλά αυτά καθ' αυτά όσα «εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε φαῦλα»³⁰⁹ έχει πράξει και τοποθετήσει «ἐν ἑαυτῶ» ο ίδιος ο άνθρωπος³¹⁰. Αναφέρει χαρακτηριστικά ο Συμεών: «ἐν ἑαυτῶ παρακύψας

³⁰² Κατήχησις 22, 38-43, S.C. 104, σ. 366-368. Βλ. και όπ. π., 52-56, σ. 368.

³⁰³ Όπ. π., 124-125, σ. 374.

³⁰⁴ Ὑμνος 5, 10, S.C. 156, σ. 200.

³⁰⁵ Κατήχησις 18, 163-167, S.C. 104, σ. 278.

³⁰⁶ Πρβλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Β' Ἐπιστολὴν εἰς ὁμιλίᾳς Α', P.G. 61, Γ', 405: «Ἡ συνείδησις ἡμῶν οὐκ ἔχουσα ἡμᾶς καταδικάζειν, ὡς ἐπὶ πονηροῖς πράγμασιν ἐλαυνομένους. Κἂν γὰρ μύρια πάσχωμεν δεινὰ, κἂν πανταχόθεν βαλλόμεθα καὶ κινδυνεύωμεν, ἀρκεῖ εἰς παραμυθίαν ἡμῖν, μᾶλλον δὲ οὐ μόνον εἰς παραμυθίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ στεφανοῦσθαι, τὸ συνειδός, καθαρόν ὄν καὶ μαρτυροῦν ἡμῖν, ὅτι δι' οὐδὲν πονηρόν, ἀλλὰ διὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ταῦτα πάσχομεν, δι' ἀρετὴν, διὰ φιλοσοφίαν, διὰ τὴν τῶν πολλῶν σωτηρίαν».

³⁰⁷ Ἡθικός 1, ιβ', 273, S.C. 122, σ. 292.

³⁰⁸ Όπ. π., 187, σ. 286.

³⁰⁹ Όπ. π., 191-192, σ. 286.

³¹⁰ Πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Περὶ τοῦ κατὰ Θεόν σκοποῦ..., P.G. 46, 292B και W. JAEGER, *Gregorii Nysseni Opera*, Leiden, 1963, Περὶ τοῦ κατὰ Θεόν σκοποῦ, 8.1, ἀπ' όπου και το απόσπασμα: «δεῖ γὰρ τὴν μέλλουσαν ἀνίπτασθαι πρὸς τὸ θεῖον ψυχὴν καὶ κολλᾶσθαι Χριστῷ πᾶσαν ἐξελαύνειν ἁμαρτίαν ἀφ' ἑαυτῆς, ὅση τε φανερώς ταῖς πράξεσιν ἀποτελεῖται, κλοπὴν λέγω καὶ ἀρπαγὴν καὶ μοιχείαν καὶ πλεονεξίαν καὶ πορνείαν καὶ γλώσσης νόσον καὶ πᾶν ὅσον ἐμφανὲς ἁμαρτημάτων γένος, καὶ

ὡς ἐν κιβωτίῳ καὶ τὸ ὑποκείμενον ἀναψηλαφῶν, ἐν ἐν τῶν ἀποκειμένων ἐκβάλλων, πάντα γνωρίσεις τρανῶς. Ὑπόθου μοι γὰρ ἐν πρώτοις ἐναποκεῖσθαι φιλοδοξίας καὶ κενοδοξίας ἔρωτα, εἶδος ἀνθρωπαρέσκειας, ἠδύσματα τῶν ἐξ ἀνθρώπων ἐπαίνων, ὑποκρίσεως ἔνδυμα, σπέρμα φιλαργυρίας ἐγκεκρυμμένον, καὶ ἀπλῶς πολλά ἐγκείμενα ἐν αὐτῷ καὶ ἕτερον ὑφ' ἑτέρου συγκαλυπτόμενον, ἐπάνω δὲ τούτων ἀπάντων ἔστω ἀνακειμένη φυσίωσις - ἢ γὰρ γνῶσις, φησί, φυσιοῖ -, σὺν ταύτῃ οἴησις καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι τι μὴδὲν ὄντα τὸν πεφυσιωμένον τὸν λογισμόν. Τούτων τοιγαροῦν ἐπικειμένων τοῖς ἄλλοις οἷσπερ προείπομεν ἅπασι, πῶς ἰσχύσεις, εἶπέ μοι, ταῦτα θεάσασθαι; Πάντως ἔρεῖς· Οὐδαμῶς»³¹¹. Στο κείμενο αὐτό, ὁ Συμεών, παρουσιάζει τὸ συνειδός ὡς τόπο ὅπου τοποθετοῦνται τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου με ἐπάλληλο τρόπο με ἀποτέλεσμα νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἀναγνωρισθεῖ κανένα πάθος ἀν δὲν ἀφαιρεῖται ἓνα ἓνα ἀπὸ τὸ κιβώτιο αὐτό. Πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη ποὺ ἐναπόκεινται στὸ συνειδός βρίσκεται ἡ φυσίωση, ἡ ἐπαρση ἢ ὑπερηφάνεια, ἡ ὁποία μαζί με τὴν οἴηση, τὴν ἀλαζονεία ἢ τὸν ψευδὴ κομπασμό, καὶ τὸ νὰ πιστεύει κανεὶς ὅτι εἶναι κάτι ὄντας ἓνα τίποτα ἐξ αἰτίας τοῦ πεφυσιωμένου λογισμοῦ, ἀποτελοῦν τὸ κάλυμμα τοῦ συνειδότος. Ἡ φυσίωση, ποὺ προκαλεῖ ἡ γνώση, μαζί με τὴν οἴηση καὶ τὸ νὰ νομίζει κανεὶς ὅτι εἶναι κάτι, ἐνῶ εἶναι ἓνα τίποτα ἀποτελοῦν γιὰ τὸν Συμεών τὸ κάλυμμα ὅλων τῶν παθῶν ποὺ βρίσκονται στὸ συνειδός καὶ ταυτόχρονα τὸ κάλυμμα τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου³¹².

ὄση λάθρα ταῖς ψυχαῖς ἐγκαθημένη καὶ τοὺς ἔξω λανθάνουσα διεσθίει τὸν ἀνθρώπον πικρῶς τοῖς κακίστοις ὁδοῦσιν· αὕτη δὲ ἐστὶ φθόνος, ἀπιστία, κακοήθεια, δόλος, ὄρεξις, ὧν μὴ δεῖ, μῖσος ἀλαζονεία κενοδοξία καὶ πᾶν τὸ ὑπουλον τῆς κακίας σμῆνος, ὅπερ ἐξ ἴσου τῷ φανερῷ γένει τῶν ἀμαρτημάτων ἢ γραφὴ μισεῖ καὶ βδελύττεται, συγγενὴ τε ὄντα ἀλλήλοις καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς φυόμενα κακίας».

³¹¹ Ἡθικὸς 1, ιβ', 195-208, S.C. 122, σ. 286-288.

³¹² Ὁπ. π., 213, σ. 288 καὶ Ὁπ. π., 195-208, σ. 286-288. Ὁ Σ. ΔΕΣΠΟΤΗΣ, Ὑπόμνημα στὴν Α' Τιμόθεον. Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ «σιωπηλὴ» ἐξακτίνωσή του στὸν κόσμον, Ἀθήνα 2014, σελ. 24, ἐρμηνεύοντας τὸ Προοίμιό τῆς Α' Ἐπιστολῆς Πρὸς Τιμόθεον (Α' Τιμ. 1, 1-30) «τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου, ὧν τινες ἀστοχήσαντες ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ νοοῦντες μήτε ἂ λέγουσιν μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται» παρουσιάζει τὴ συνείδηση ὡς περιέχουσα «ἐσώτατα κίνητρα τῶν πράξεων καὶ τῶν σκέψεων ποὺ δικαιῶνουν σύμφωνα καὶ μὲ τὴν Ἐπί τοῦ ὅρους Ὁμιλία τὶς ἐνέργειες καὶ τὸ πιστεῦν τοῦ ἀνθρώπου». Τὴν ἴδια ἀντίληψη παρουσιάζει καὶ ὁ Συμεών θεωρώντας ὅτι πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη ποὺ κρύβονται στὸ συνειδός ὑπάρχει ἡ φυσίωση, ἡ ἐπαρση καὶ ἡ ὑπερηφάνεια.

Παράλληλα, για τον Συμεών, τα πάθη είναι η αιτία της σκότωσης και της άγνοιας, οι οποίες δεν επιτρέπουν στον άνθρωπο να αισθάνεται την κατάσταση στην οποία βρίσκεται, να έχει επίγνωση ότι κακώς πράττει³¹³. Το περιεχόμενο του συνειδότος αποτελεί συνεπώς μαρτυρία περί της στάσεως του ανθρώπου έναντι του Θεού και του κόσμου, «*Ἐν γὰρ τῷ συνειδότη ἀυτῆς εὐρήσεις, εἴτε τὸν κόσμον ἠγάπησας, εἴτε τούτου προετίμησας τὸν Θεόν, εἴτε τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐζήτησας, εἴτε τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ διδομένην μόνον ἐπόθησας*»³¹⁴. Σε αυτό μπορεί ο άνθρωπος να βρει όλες τις αποδείξεις που αποδεικνύουν ότι ο ίδιος είναι ο αίτιος που δεν βλέπει τον Θεό, «*ἕκαστος ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὸ ἑαυτοῦ συνειδός, ὡς εἶπομεν, ἐρευνήσας, αἴτιον ἑαυτὸν εὐρήσει τῆς στερήσεως τοῦ Δεσπότη καὶ τῆς θέας τῆς δόξης αὐτοῦ*»³¹⁵.

Σε ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα, ο Συμεών, θέλοντας να υποστηρίξει ότι κάθε άνθρωπος ανεξαρτήτως του μεγέθους και του πλήθους των αμαρτημάτων του μπορεί να λάβει συγχώρεση και το έλεος του Θεού και να ενωθεί με τον Θεό, αναφέρεται στη δομή του συνειδότος. Στο απόσπασμα αυτό ο Συμεών εισάγει μια διάκριση μεταξύ γνωστού συνειδότος και ενός άλλου χώρου καταγραφής των παθών, ενός άγνωστου συνειδότος. Το γνωστό συνειδός φαίνεται να αποτελείται από ένα τμήμα της μνήμης, μια βίβλο, που μπορεί να διερευνηθεί, να ανακληθεί και να λεχθεί, σε αντίθεση με το άγνωστο συνειδός, μια άλλη βίβλο, που δεν είναι γνωστή στον άνθρωπο παρά μόνο στον Θεό: «*Ἴν' οὖν εἰδῶσι καὶ πλήθος τῶν κακῶν μου, / ὧδε λέξοιμι, οὐ πάντα πάντως, Λόγε, / ἀναρίθμητα καὶ γὰρ ὑπὲρ ἀστέρας, / ὑπὲρ σταγόνας ὑετοῦ καὶ θαλάσσης / ἄμμον, κυμάτων πλήθος κυμαινομένων, / ἀλλ' ἄπερ βίβλος φέρει τοῦ συνειδότος / καὶ ἀποθῆκαι περιέχουσι μνήμης / τὰ δ' ἄλλα μόνος ἀριθμεῖν αὐτός οἶδας*»³¹⁶.

³¹³ Κατήχησις 3, 201-204, σ. 296.

³¹⁴ Ἠθικός 1, ιβ', 192-195, S.C. 122, σ. 286.

³¹⁵ Ἠθικός 13, 275-277, S.C. 129, σ. 418-420. Βλ. και Ἠθικός 13, 236-250, S.C. 129, σ. 416-418.

³¹⁶ Ὑμνος 24, 63-70, S.C. 174, σ. 230-232. Ο Συμεών αναγνωρίζει ότι ο άνθρωπος με την απαλλαγή από τα πάθη της φυσίωσης, της οίησης και της ματαιοδοξίας μπορεί να ξεσκεπάσει το κάλυμμα του συνειδότος και να γνωρίσει ότι υπάρχει μέσα σε αυτό και έχει καταγραφεί στη μνήμη του, δηλαδή να γνωρίσει μόνο το μέρος του γνωστού συνειδότος. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να εκλάβουμε το γνωστό συνειδός ως το υποσυνείδητο και το άγνωστο συνειδός ως το ασυνείδητο, το οποίο γνωρίζει μόνο ο Θεός. Προβλ. J.-C. LARCHET, *Ἡ Θεραπευτικὴ τῶν Πνευματικῶν Νοσημάτων*

Τη διάκριση αυτή σε γνωστή και σε άγνωστη βίβλο ακολουθεί σταθερά ο Συμεών χρησιμοποιώντας τον πληθυντικό «βίβλους» όταν αναφέρεται στην κρίση των ανθρώπων κατά τη Δευτέρα Παρουσία του Χριστού, «Ὅποταν οὖν αἱ βίβλοι τοῦ συνειδότος ἐκάστου διανοιχθήσονται»³¹⁷ κατά την οποία θα μπορέσουν να έχουν πλήρη επίγνωση του βίου και της καταστάσεώς τους. Κατά τη Δευτέρα Παρουσία του Χριστού οι βίβλοι του συνειδότος κάθε ανθρώπου θα ανοίξουν και θα φανερωθεί το περιεχόμενό τους. Η εμφάνιση του περιεχομένου του συνειδότος στην καρδιά³¹⁸ και στη συνείδηση, είτε πρόκειται για το φαύλο περιεχόμενο του συνειδότος των αμαρτωλών ανθρώπων, «ἐν μὲν ταῖς τῶν ἀμαρτωλῶν καρδίαις καὶ συνειδήσεσιν εὐρεθήσονται, εἰ μὴ τι ἄλλο, οἴησις ἢ κενοδοξία ἢ αἵρεσις ἢ ζῆλος ἢ φθόνος ἢ τι τῶν τοιούτων· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἀμέλεια, ῥαθυμία καὶ τὸ μὴ πάσῃ ἰσχύϊ ποιῆσαι τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, ὅθεν ἔλλειψις ἔσται τῆς ἀγάπης αὐτοῦ»³¹⁹, είτε πρόκειται για το αγαθό περιεχόμενο του συνειδότος των αγίων, «ἐν δὲ τῷ διανοιγῆναι τὰς τοῦ συνειδότος τῶν ἀγίων βίβλους, πρόσεχε! λάμπει ὁ νῦν ἀποκεκρυμμένος ἐν αὐτοῖς Χριστὸς ὁ Θεός, ὡς ἔλαμψε πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρός»³²⁰, θα έχει ως αποτέλεσμα

– Εἰσαγωγή στὴν ἀσκητικὴ παράδοση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τομ. Β', ἔκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα, 2009, σελ. 164, σύμφωνα με τον οποίο ο ασκητής κατορθώνει βαθμιαίως «να θέτει υπό την κρίση και βούλησή του εκτός από τους αισθητούς και τους μέχρι τότε προηγουμένως μη συνειδητοποιημένους λογισμούς. Η ενδελεχής εφαρμογή της νήψης τού δίνει την δυνατότητα να εισέλθει στο κρυφό βάθος της ψυχῆς του και να ωθήσει το ασυνείδητό του να αναδυθεί στην επιφάνεια της συνείδησης». Ωστόσο, σύμφωνα με τον Συμεών μόνο ο Θεός μπορεί να γνωρίζει το περιεχόμενο του κρυφού συνειδότος. Πρβλ. Βλ. Αρχιμ. ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΥ, *Τὰ δάκρυα*, ἔκδ. Ἱερά Μονή Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, Κουφάλια, Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 29: «θεραπευμένος ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς, ὁ ὑγιῆς νοῦς, γίνεται διακριτικὸς καὶ συλλαμβάνει καὶ ἐρευνᾷ τὰ βαθύτερα στρώματα τοῦ λεγομένου υποσυνειδήτου, “τὰ λογιστικὰ, ἐπιθυμητικὰ καὶ θυμοειδῆ” ἐνεργήματα τῆς ψυχῆς καὶ ἀνακαλύπτει καὶ διαγιγνώσκει τὶς ἀσθένειες καὶ τὰ πάθη μὲ ὅλα τὰ συμπτώματά των καὶ κλαίει γιὰ τὰ ἐν ἀγνοίᾳ πταίσματα τὰ ὁποῖα εἶναι περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γνωρίζουμε».

³¹⁷ Ἡθικὸς 1, ιβ', 273-274, S.C. 122, σ. 292.

³¹⁸ Ο Συμεών χωρίς να το ονομάζει εδώ φαίνεται ότι αναγνωρίζει ένα άγνωστο συνειδός στην καρδιά του ανθρώπου. Πρόκειται για το λεληθός, το οποίο θα εξετάσουμε παρακάτω.

³¹⁹ Ἡθικὸς 1, ιβ', 274-278, S.C. 122, σ. 292.

³²⁰ Ὅπ. π., 284-287, σ. 292-294.

αφενός μεν για τους αμαρτωλούς την αιώνια καταδίκη³²¹ αφετέρου δε για τους αγίους την επίγνωση³²² ότι «ἔσονται ... ὅμοιοι τῷ Ὑψίστῳ»³²³.

Το συνειδός μπορεί να βρίσκεται σε δύο καταστάσεις: στην κατάσταση όπου αυτό έχει υποστεί βλάβη και φέρεται ως «βεβλαμένον» και στην κατάσταση όπου αυτό δεν έχει υποστεί βλάβη και φέρεται ως «καθαρό συνειδός». Η έννοια της καθαρότητας του συνειδότης για τον Συμεών φαίνεται να είναι η ανυπαρξία καταχώρησης σε αυτό εμπροσθίων πράξεων που αντίκεινται στις εντολές του Θεού, πράξεων που εκφράζουν το προσωπικό θέλημα του ανθρώπου. Έτσι, ακόμα και για την πόση του νερού, ο υποτακτικός πρέπει να κινηθεί όχι από προσωπικό θέλημα αλλά από το θέλημα του πνευματικού του πατέρα, ώστε η πράξη αυτή να διατηρεί το συνειδός του καθαρό: «Μὴ δὴ λαβεῖν ὕδατος αἰτήση ποτόν, εἰ καὶ συμβῆ σε φλέγεσθαι, μέχρις ἂν οἴκοθεν κινηθεῖς ὁ πνευματικὸς σου πατήρ προτρέψηται. Ἄγχε γὰρ σεαυτὸν καὶ βιάζου ἐν πᾶσι, πείθων καὶ λέγων τῷ λογισμῷ «Εἰ θέλει ὁ Θεὸς» καὶ εἰ ἦς ἄξιος τοῦ πιεῖν, ἀποκαλύπτει πάντως τῷ πνευματικῷ σου πατρὶ καὶ λέγει σοι «Πίε» καὶ τηνικαῦτα πίεσαι μετὰ καθαροῦ συνειδότης, εἰ καὶ παρὰ τὸν καιρὸν ἢ ὥρα ἐστίν»³²⁴. Η καθαρότητα του συνειδότης ταυτίζεται κατά τον Συμεών με την καθαρότητα της καρδιάς, αφού το συνειδός βρίσκεται στην καρδιά του ανθρώπου. Έτσι, όταν η καρδιά είναι καθαρή από τα πάθη τότε το συνειδός δεν κεντά, δεν πληγώνει τον άνθρωπο³²⁵ και, από την άλλη, όταν το συνειδός είναι καθαρό, τότε και η καρδιά είναι καθαρή. Η βλάβη που μπορεί να υποστεί το συνειδός και να χάσει την καθαρότητά του

---

³²¹ Όπ. π., 278-284, σ. 292.

³²² Ο Συμεών συνδέει την πλήρη επίγνωση του ανθρώπου με το άνοιγμα όλων των βίβλων του συνειδότης κατά την Δευτέρα Παρουσία και επικαλείται τόσο τον Απόστολο Ιωάννη όσο και τον Παύλο: «Πόθεν τοῦτο δῆλον; Αὐτοῦ τοῦ Σωτήρος ἄκουσον τοῦτο λέγοντος: “Τότε ἐκλάμπουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος”. Ποῖον δὲ ἄλλον λέγει καιρὸν ἢ ἥλιον, εἰ μὴ πάντως ὄνπερ εἰρήκαμεν, καὶ ἑαυτὸν τὸν ἥλιον δικαιοσύνης μόνον ὀνομαζόμενον καὶ ἐν δίκαισι μόνον ἀνατέλλοντα καὶ ἐκλάμποντα; Καὶ τοῦτο ὁ ἐπιστήθιος καὶ Χριστοῦ μαθητῆς ἠγαπημένος ἐκδηλότερον διατρανοῖ λέγων: “Ἀδελφοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν, ἀλλ’ οὐπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι, ἐὰν φανερωθῆ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα”. Καὶ ὁ Παῦλος: “Νῦν γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθη”» (Ἠθικός 1, ιβ', 288-298, S.C. 122, σ. 294).

³²³ Ἠθικός 1, ιβ', 287, S.C. 122, σ. 294.

³²⁴ Κεφάλαια 1, κεφ. 26, S.C. 51b, σ. 54.

³²⁵ Ὑμνος 58, 182-191, S.C. 196, σ. 292.

είναι η εισαγωγή σε αυτό κάποιου πάθους. Στην κατάσταση αυτή το συνειδός φέρεται ως «βεβλαμένον»³²⁶.

Το φαύλο περιεχόμενο του συνειδότης, τα πάθη, είναι, κατά τον Συμεών, δυσβάστακτο φορτίο³²⁷ που επιφέρει κατά τον έλεγχο την κατάκριση του ανθρώπου³²⁸, φορτίο από το οποίο πρέπει να απαλλαγεί ο άνθρωπος. Ο τρόπος απαλλαγής από το δυσβάστακτο αυτό φορτίο είναι η μετάνοια και η συγχώρηση των αμαρτιών, «εἰ περὶ μετανοίας καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας διδαχθῆ καὶ μάθη ὅτι οὐκ ἔστι πλῆθος ἀμαρτιῶν ὃ μὴ ἐξαλείφει ἢ μετάνοια καὶ ὅτι “ὄπου ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις” καὶ ὅτι “χαρὰ μᾶλλον γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι”, ἴσως ἑαυτοῦ γενόμενος καὶ κατανυγείς, ἐπιθυμήσει ποτέ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἀπαλλαγῆναι κακῶν καὶ τοῦ δυσβάστακτου φορτίου κουφισθῆναι τὸ αὐτοῦ συνειδός, διαναστήσεται καὶ πάντα ἄλλα – τὰ βιωτικά λέγω – εἰς οὐδὲν λογισθήσεται καὶ τῇ μετανοίᾳ θερμῶς προσέλθῃ»³²⁹.

Σημαντική για τη διατήρηση της καθαρότητας της ψυχῆς, την καθαρότητα της καρδίας και την αποφυγή της κατάκρισης της συνείδησης είναι, κατά τον Συμεών, η σωφροσύνη του σώματος, την οποία μπορεί να αποκτήσει ο άνθρωπος με την εγκράτεια και την ταπείνωση³³⁰. Εδώ, ο Συμεών παρουσιάζει, ως αιτίες μολυσμού της ψυχῆς, ακαθαρσίας της καρδίας και την εξ αυτών κατάκριση του συνειδότης, την

---

³²⁶ Όπ. π., 136, σ. 288.

³²⁷ Κατήχησις 7, 84-85, S.C. 104, σ. 54.

³²⁸ Ἠθικός 1, ιβ', 82, S.C. 122, σ. 278. Βλ. και όπ. π., 69-73, σ. 276 · Ἠθικός 4, 733-734, S.C. 129, σ. 60 · Κεφάλαια 3, κεφ. 10, S.C. 51b, σ. 124 · Κατήχησις 4, 313-315, S.C. 96, σ. 340.

³²⁹ Κατήχησις 7, 77-91, S.C. 104, σ. 54

³³⁰ Ἠθικός 12, 199-213, S.C. 129, σ. 396-398: «Ἐξαγορασώμεθα τὴν σωφροσύνην τοῦ σώματος ἡμῶν διὰ πάσης ἐγκρατείας καὶ ταπεινώσεως, ἐπειδὴ ὁ νομίμως ἀθλῶν καὶ ἀγωνιζόμενος ἐν τῷ σταδίῳ τῆς εὐσεβείας πάντα ἐγκρατεύεται κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Ἐὰν γὰρ ταύτην κτησώμεθα, φευξόμεθα τὰς πονηράς ἡμέρας τῆς ἀλόγου ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ καὶ αὐτῆς τῆς σαρκὸς τῆς ὄντως πολεμίας τοῦ Πνεύματος· φευξόμεθα τὸν μολυσμὸν τὸν ἐκ τῶν τοιούτων γινόμενον τῇ ψυχῇ, τὴν τοῦ συνειδότης κατάκρισιν, τὴν τῆς καρδίας ἀκαθαρσίαν, τὴν τῶν ἀνθρώπων κατάγνωσιν, αὐτὴν τὴν ἀποστροφὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ μεγάλα ἐν τῇ πνευματικῇ ταύτῃ πραγματεία κερδανοῦμεν, τὸν καιρὸν φρονίμως πραγματευσάμενοι τῆς παρούσης ζωῆς καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ βίου διελθόντες ἐν δικαιοσύνῃ καὶ σωφροσύνῃ, τὸ βάρος δηλαδὴ καὶ τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας ἀνδρείως βαστάσαντες»

άλογο επιθυμία και τον άλογο θυμό³³¹ καθώς και την υλώδη φθορά του σώματος, την σάρκα. Η σάρκα, ως η ουσία του ψυχοσωματικού ανθρώπου, μαζί με τις ενστικτώδεις ορμές του σώματος και το θυμό φαίνεται να είναι, κατά τον Συμεών, οι αιτίες των σωματικών εμπλαθών πράξεων που μολύνουν την ψυχή ως ακαθαρσίες της καρδιάς και επιφέρουν την κατάκριση του συνειδότος.

Η συνείδηση σε σχέση με το συνειδός, φαίνεται να γίνεται αντιληπτή από τον Συμεών, ως ο ενδιαθέτος λόγος της ψυχής, ο οποίος, όταν αποκτήσει πρόσβαση στο συνειδός, ανακρίνει τον άνθρωπο, παρουσιάζει το αληθινό περιεχόμενο του συνειδότος, δεν φοβάται τη γνώμη του ανθρώπου και δεν τον ντρέπεται, προχωρεί σε έλεγχο του περιεχομένου του συνειδότος και το υποδεικνύει στον άνθρωπο. Προϋπόθεση της ενεργοποίησης της συνείδησης ως ενδιαθέτου λόγου ελέγχου και κρίσεως τίθεται από τον Συμεών, η ανάκριση της ψυχής με εθελούσια υποβολή ερωτήματος σε αυτήν, «εί βούλει μαθεῖν ὅπως ἔχεις βίου καὶ καταστάσεως, ἐρώτησόν σου τὴν ψυχὴν»³³², σχετικού με την τήρηση των εντολών του Θεού «“Ψυχὴ, ἐφύλαξας τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ πάσας ἢ οὐ;”»³³³. Στην υποβολή του ερωτήματος η ψυχή απαντά με βάση το περιεχόμενο του συνειδότος, «ἀνοίξασα τὸ τοῦ συνειδότος αὐτῆς στόμα, ἐρεῖ σοι πάντως τὸ ἀληθές· οὐ γὰρ αἰδεσθήσεται σε, ἀλλ’ ἐλέγξει σε καὶ ἂ προαπέθου καὶ ἔχεις ἐν ἑαυτῷ, εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε φαῦλα, ὑποδείξει σοι»³³⁴.

Ωστόσο, ο έλεγχος από την συνείδηση και η κατάκριση από το συνειδός δεν γίνονται αποδεκτά από τον άνθρωπο που κατακρατείται από τα πάθη, εάν δεν πιστεύει ότι υπάρχει κάποιο κάλυμμα στο συνειδός και την καρδιά, το οποίο πρέπει να άρει, να σηκώσει, ώστε να μπορέσει να γνωρίσει τα πάθη του³³⁵. Το κάλυμμα αυτό, κατά τον Συμεών, όπως

---

³³¹ Ο ΠΛΑΤΩΝ διαιρούσε το ζωώδες μέρος της ψυχής σε θυμό και επιθυμία, δηλαδή σε πάθος και ορμή, *Πολιτεία* 139^E, πρβλ. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, *Ηθικά Νικομάχεια*, 3.1, 21, 7.6t κ. εξ. Ο ΚΛΗΜΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ αποδέχεται ότι η επιθυμία και ο θυμός αφορούν το άλογο μέρος της ψυχής, «το άλογον μέρος, ὃ δὴ δίχα τέμνεται, εἰς θυμόν και ἐπιθυμίαν» *Στρωματεῖς*, 5.8, P.G. 9, 84B.

³³² *Ηθικός* 1, ιβ', 186-187, S.C. 122, σ. 286.

³³³ *Όπ. π.*, 188-189, σ. 286.

³³⁴ Το ίδιο.

³³⁵ *Όπ. π.*, 209-215, σ. 288: «Μὴ πειθομένου σου ὅτι κάλυμμά τι τῶν τοιούτων ἐπίκειται τῇ καρδίᾳ σου, ἀλλ’ ἀπιστοῦντος, καθὰ δὴ καὶ Ἐβραῖοι, τοῦτο αὐτὸ τοῦ Παύλου λέγοντος πρὸς αὐτούς, ἀπιστοῦσι, καὶ μὴ περιαιροῦντός σου τὸ κάλυμμα τοῦτο ἐκ

είδαμε, είναι η φυσίωση και οι συνυπάρχουσες με αυτήν οίηση και η πεποιθήση του ανθρώπου ότι είναι κάτι όντας ένα τίποτα λόγω του πεφυσιωμένου λογισμού. Έτσι, η ανάκριση της ψυχής και ο έλεγχος του συνειδότος από την συνείδηση δεν μπορούν να γίνουν υπάρχοντας του καλύμματος της καρδιάς, «*ἐν οἰήσει τῆς ψευδωνύμου γνώσεως καὶ ἀναπλάσει λογισμῶν ματαίων, ἀλλ' ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ*»³³⁶, κατάσταση κατά την οποία αίρεται το κάλυμμα της καρδιάς και του συνειδότος. Αντίθετα, όταν δεν αρθεί το κάλυμμα της καρδιάς και του συνειδότος, όταν η ανάκριση της ψυχής γίνεται «*ἐν οἰήσει τῆς ψευδωνύμου γνώσεως καὶ ἀναπλάσει λογισμῶν ματαίων*» και ο άνθρωπος δεν έχει εγκαταλείψει «*πᾶσαν ... σοφίαν καὶ γνῶσιν τὴν ἕξωθεν*»³³⁷ δεν πείθεται ότι «*ἐν νόσῳ ἢ πτώματι κείται ὄλωσ*»³³⁸. Στην περίπτωση αυτή, η συνείδηση δεν είναι καθαρή και δεν εκφέρει καθαρές μαρτυρίες, κρίσεις για το περιεχόμενο του συνειδότος³³⁹.

Μετά την παραπάνω διερεύνηση των κειμένων του Συμεών μπορούμε να προχωρήσουμε σε μια συστηματοποίηση της διδασκαλίας του σχετικά με τη συνείδηση και το συνειδός.

Για τον Συμεών, λοιπόν, η συνείδηση είναι ο ενδιάθετος λόγος της ψυχής, ο οποίος ελέγχει τον άνθρωπο με σκοπό είτε την καθοδήγησή του στην πιστή τήρηση των εντολών του Θεού είτε την κατάκρισή του, όταν αυτός δεν τηρεί τις εντολές του Θεού. Η συνείδηση αποτελεί μια ψυχική λειτουργία εσωτερικού ελέγχου με κριτήρια τις εντολές του Θεού. Όταν η συνείδηση είναι ενεργή (ζῶσα), ασκεί έλεγχο τόσο στις καθημερινές πράξεις του ανθρώπου όσο και σε αυτές που έχει επιτελέσει στο παρελθόν. Όταν η συνείδηση είναι ανενεργή, ο άνθρωπος δεν έχει συνείδηση (ασυνείδητος) και δεν μπορεί να διακρίνει αν μια πράξη του αποτελεί ή όχι αμαρτία. Ο έλεγχος και οι αποφάνσεις για αγαθά ή φαύλα του ανθρώπου επιτελείται από τη συνείδηση με βάση το περιεχόμενο του συνειδότος στο οποίο αυτή μπορεί να έχει πρόσβαση.

τῆς καρδιάς σου, ἵνα καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ καλυπτόμενα πάθη ἴδης καὶ τὴν ταλαίπωρόν σου ψυχὴν οἰκτειρήσῃς καὶ σπεύσῃς αὐτὴν ἔκκαθαῖραι».

³³⁶ Όπ. π., 184-186, σ. 286.

³³⁷ Όπ. π., 217-218, σ. 288.

³³⁸ Κατήχησις 7, 90, S.C. 104, σ. 54.

³³⁹ Κατήχησις 18, 177-183, S.C. 104, σ. 280.

Το συνειδός είναι για τον Συμεών ένας τόπος της ψυχής, που μοιάζει με κιβώτιο, όπου τοποθετούνται από τον άνθρωπο με επάλληλο τρόπο τα πάθη του. Βρίσκεται στην καρδιά του ανθρώπου και περιλαμβάνει δύο τμήματα, βίβλους. Το ένα τμήμα του συνειδότης, η μία βίβλος, όπου επικαλυπτόμενα το ένα από το άλλο τοποθετούνται τα πάθη του ανθρώπου, συνδέεται με τη μνήμη, στην οποία αυτός έχει πρόσβαση και μπορεί να γνωρίσει το περιεχόμενό της και να αναφέρει τις εμπαιθείς πράξεις που έχουν καταγραφεί εκεί. Το άλλο τμήμα συνιστά μια άλλη βίβλο, στην οποία δεν έχει πρόσβαση ο άνθρωπος παρά μόνο ο Θεός.

Το συνειδός είναι καλυμμένο με τη φυσίωση, η οποία μαζί με την οίηση και το να νομίζει κανείς ότι είναι κάτι όντας ένα τίποτα, αποτελούν την τριάδα των παθών που συνιστούν το κάλυμμα του συνειδότης και της καρδιάς. Η εναπόθεση των παθών στο συνειδός από τον άνθρωπο, προκαλεί βλάβη στο συνειδός και απώλεια της καθαρότητός του καθώς και ακαθαρσία στην καρδιά. Τα πάθη συνιστούν το *δυσβάστακτο φορτίο* του συνειδότης, το οποίο κεντά την καρδιά και κατακρίνει τον άνθρωπο δημιουργώντας του συναισθήματα θλίψης και οδύνης. Σημαντικό ρόλο στην βλάβη του συνειδότης έχει η άλογος επιθυμία του σώματος, ο θυμός και η σάρκα.

Η συνείδηση δεν μπορεί να έχει πρόσβαση στη βίβλο του συνειδότης, αν δεν αρθεί το κάλυμμά του, το πάθος της φυσίωσης και των συνεπόμενων αυτής παθών, της οίησης και του να νομίζει κανείς ότι είναι κάτι όντας ένα τίποτα. Όταν ο άνθρωπος ανακρίνει την ψυχή του *«μή ἐν οίησει τῆς ψευδωνύμου γνώσεως καὶ ἀναπλάσει λογισμῶν ματαίων, ἀλλ' ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ»*, η συνείδησή του μπορεί να σκύψει στο συνειδός του και να ερευνήσει το περιεχόμενό του. Εκεί, ο άνθρωπος θα βρει τον εαυτό του αίτιο για την αδυναμία θέας του Θεού.

Η συγκατάθεση του ανθρώπου στις κατακρίσεις της συνείδησης και του συνειδότης είναι το πρώτο βήμα για την μετάνοια και την συγχώρεση των αμαρτιών του που τον απαλλάσσουν από το *δυσβάστακτο φορτίο* του συνειδότης. Αντίθετα, η μη συγκατάθεση του ανθρώπου στις κατακρίσεις της συνείδησης και του συνειδότης καθιστούν τον άνθρωπο *δυσανακλητώτερο*, γιατί δεν πείθεται ότι ασθενεί, ώστε να προστρέξει στα φάρμακα της μετάνοιας και της συγχώρεσης.

3. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ «ΓΥΜΝΟΣ» ΑΠΟ ΤΗ ΔΟΞΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

3.1. Η γύμνωση του ανθρώπου από την «στολή» της δόξας του Θεού

Με την παράβαση της εντολής του Θεού ο πρώτος άνθρωπος, ο αδαμιαίος άνθρωπος, αποστέρησε τον εαυτό του από τη δόξα του Θεού¹, την πηγή της ζωής², γεγονός που είχε ως συνέπειες τον θάνατο της ψυχής του, την εκδίωξή του και την εξορία του από τον Παράδεισο, καθώς και τη διέλευση όλης της ζωής του εκτός του Παραδείσου με κατάληξη και τον σωματικό του θάνατο. Ο Συμεών παρουσιάζει τον ίδιο τον Θεό να απευθύνεται στον Αδάμ και να τον προτρέπει να κατανοήσει την γύμνωσή του από τη θείκη δόξα που τον κάλυπτε ως ένδυμα³.

Η θεία δόξα από την οποία απεγυμνώθει ο Αδάμ είναι για τον Συμεών η πρώτη στολή, «τὸ τοῦ Κυρίου ἱμάτιον ὃ πρὸ καταβολῆς κόσμου ἐνεδιδύσκετο...τὸ Ἅγιον Πνεῦμα»⁴, ο φωτεινός χιτώνας του Πνεύματος που του χάριζε την λειτουργία της νοεράς αίσθησης με την οποία έβλεπε τον Θεό και άκουγε τις θείες φωνές⁵ και επιπροσθέτως την αφθαρσία⁶ και την αθανασία⁷. Ο Αδάμ απεκδυόμενος την στολή της θείας δόξας όχι μόνο πέθανε ψυχικώς, στερούμενος την αθανασία της ψυχής, αλλά έχασε την ψυχική ικανότητα της νοεράς αίσθησης, με το να τυφλωθούν οι οφθαλμοί της ψυχής και να φραγούν τα ὦτα της, δηλαδή η αίσθηση της ψυχής, ο νους της ψυχής⁸, καθώς και την αφθαρσία του σώματος.

¹ Κατήχησις 5, 167-171, S.C. 96, σ. 390. Πρβλ. Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΗ, *Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα, σ. 156-157.

² Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Κατὰ Ἐὐνομίου* 2, P.G. 45, 545B: «Ἀμαρτία δὲ ἔστιν ἡ τοῦ Θεοῦ ἄλλοτριώσις, ὅς ἔστιν ἡ ἀληθινή τε καὶ μόνη ζωή». Πρβλ. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός* 7, P.G. 31, 345A και 8, P.G. 31, 348A *Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος* 16, 40, P.G. 32, 141BC · ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Ἐπιήθικα* 8, 184, P.G. 37, 662A.

³ Κατήχησις 5, 177-179, S.C. 96, σ. 392.

⁴ Ἠθικός 4, 589-599, S.C. 129, σ. 50.

⁵ Το ίδιο. Ο Συμεών προσδιορίζει τις ενέργειες του ἱματίου του Κυρίου, της δόξας του Θεού, ως προς τον νοητό κόσμο στην αίσθηση του Θεού από τον ψυχοσωματικό άνθρωπο. Ἐτσι, ο Αδάμ στον Παράδεισο μπορούσε να αισθάνεται, να βλέπει και να ακούει τον Θεό, όχι όμως να είναι ενωμένος μαζί του, κατάσταση στην οποία θα έφτανε, αν εκουσίως συνέχιζε να τηρεί τις εντολές του Θεού.

⁶ Κατήχησις 24, 181-186, S.C. 113, σ. 48.

⁷ Ἠθικός 13, 29-38, S.C. 129, σ. 402. Πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Λόγος πρὸς τοὺς πενθοῦντας...*, P.G. 46.

⁸ Ὅπ. π., 38-44, σ. 402.

Έτσι, ο Αδάμ, «γυμνός τῆς ἐνθέου καταστολῆς»⁹, γίνεται πλέον κατά τον Συμεών «ὁ τεκὼν Ἀδάμ», ο οποίος είναι φθαρτός και θνητός και επιπροσθέτως «ἀναίσθητος», κωφός και τυφλός¹⁰.

Ἡ γύμνωση του ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν στολή τῆς θείας δόξης¹¹ δὲν ἔχει συνέπειες μόνο για τὴν ψυχὴ, ἡ ὁποία χάνει τὴν ἀθανασία, ἀλλὰ ἐπιφέρει μεταβολὴ και στο σῶμα, το ὁποῖο χάνει τὴν ἀφθαρσία του. Εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ διάλογος ἀνάμεσα στον Θεὸ και τον Αδάμ που συνθέτει ὁ Συμεών για να ἐρμηνεύσει τὴν στάση του Αδάμ, ὁ ὁποῖος ἐπικεντρώνεται στις φυσικὲς συνέπειες τῆς πράξης του και ὄχι στην αἰτία τους¹². Με τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ Συμεών υπογραμμίζει ὅτι ὁ Αδάμ εἶδε τὴν ἔλλειψη τῆς θείας δόξης, τῆς πρώτης στολῆς, στο σῶμα του. Μετὰ τὴν ἀμαρτία ὁ Αδάμ διακρίνει ὅτι ἡ θεία δόξα χάθηκε ἀπὸ το σῶμα του γεγονός που ἐκφράζει ὡς γυμνότητα του σώματός του.

Έτσι, «ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ ἐκ γῆς χοϊκός»¹³ με τὸν θάνατο τῆς ψυχῆς χωρίζεται ἀπὸ τον Θεὸ, χωρὶς ὅμως να ἀλλοιώνεται ἡ φύση και οὐσία τῆς ψυχῆς του, ἡ ὁποία εἶναι ἀτρεπτός¹⁴. Χάνει τὴν στολή τῆς θείας δόξης, ἡ

---

⁹ Ὁπ. π., 92, σ. 406.

¹⁰ Ὁπ. π., 89-98, σ. 406.

¹¹ Κατήχησις 25, 105-106, S.C. 113, σ. 58. Ὁ Συμεών ταυτίζει τὴ στολή τῆς θείας δόξας με τὸ «καθ'ὁμοίωσιν». Με τὴ θεία δόξα ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται σε μια κατάσταση ὁμοιότητας με τὸν Θεὸ, τὴν ὁποία οφείλει να ἀυξήσει, ὡστε να ἐνωθεῖ μαζί Του.

¹² Κατήχησις 5, 196-205, S.C. 96, σ. 392.

¹³ Ἡθικός 13, 73, S.C. 129, σ. 406.

¹⁴ Κεφάλαια 3, κεφ. 90, S.C. 51bis, σ. 178: «Οὐδὲ γὰρ ἀλλοιοῦται ἡμῶν ἕκαστος ἢ τῆς καθὸ ἔκτισται μεθίσταται φύσεως, ἀλλὰ ἀγαθὸς κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, κακὸν γὰρ ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν, ἀτρεπτός τῇ φύσει καθὸ ἔκτισται καὶ τῇ οὐσίᾳ ὧν, οἷα ἐξ ἐκουσίου γνώμης προαιρεῖται καὶ θέλει, ταῦτα καὶ πράττει εἴτε ἀγαθὰ εἴτε φαῦλα ὥσπερ γὰρ τὴν μάχαιραν κὰν ἐπὶ κακῶ τις αὐτὴν κὰν ἐπὶ καλῶ χρήσῃται, τῆς ἰδίας ἐκείνη οὐ μεθίσταται φύσεως ἀλλὰ μένει σίδηρος ὧν, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ μὲν καὶ πράττει, ὡς εἴρηται, ἅπερ βούλεται, τῆς δὲ οἰκειίας οὐκ ἐξίσταται φύσεως». Ὁ Συμεών ἀναφέρεται στη φύση και οὐσία τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἀτρεπτός ὡς ἀγαθὸ δημιούργημα του Θεοῦ ἀνεξάρτητα ἀπὸ το ἀν πράττει τα ἀγαθὰ ἢ τα φαῦλα. Ἡ ἀμαρτία και ἡ ἀπώλεια τῆς δόξας του Θεοῦ ἐπηρεάζει για τὸν Συμεών τὴν ψυχὴ υπαρξιακά και ὄχι ὄντολογικά ὅπως συμβαίνει με τὸ σῶμα το ὁποῖο ἀποκτά, ὅπως θα δούμε, ρεῦση ὡς προς τὴν οὐσία του. Για τὸς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἀδαμιαῖος ἄνθρωπος ἦταν κτιστός, τόσο ὡς προς τὴν ψυχὴ ὅσο και ὡς προς τὸ σῶμα. Ὡστόσο, ἐνῶ ὡς προς τὴν ψυχὴ ἦταν ἀτρεπτός ἐκ φύσεως ὡς ἀγαθὸ δημιούργημα του Θεοῦ, ὡς προς τὸ σῶμα ἦταν τρεπτός ἀλλὰ ἀφθαρτός υπαρξιακά λόγω τῆς καταστολῆς με τὴ δόξα του Θεοῦ.

οποία περιλαμβάνει τόσο την ικανότητα της νοεράς αίσθησης της ψυχής όσο και την εν μέρη πνευματικότητα του σώματος που του προσέδιδε η αφθαρσία και η αθανασία της ψυχής. Καθίσταται πλέον τυφλός ως προς την ψυχή, ανίκανος να ακούει τους θείους λόγους θεοπρεπώς και πνευματικώς αλλά και να βλέπει την δόξα του Θεού¹⁵, και θνητός ως προς το σώμα λόγω της φθοράς την οποία ενεδύθει. Ο άνθρωπος της πτώσης είναι πλέον έκπτωτος της αθάνατης και αιδίας ζωής¹⁶. Χάνει με τα λόγια του Συμεών «*τὴν προτέραν οικειότητα καὶ δόξαν*»¹⁷ καὶ «*αὐτῆν τῶν ἀγαθῶν τὴν τρυφήν*»¹⁸. Μάρτυρες δε της γύμνωσης του ανθρώπου από την θεία δόξα γίνονται όλα τα θηρία και τα ζώα της γης¹⁹.

Συνεπώς, για τον Συμεών η μεταβολή της υπαρξιακής κατάστασης της ψυχής, η νέκρωσή της, η απενεργοποίησή της ως προς τον νοερό κόσμο, έχει άμεσες συνέπειες για το σώμα σε οντολογικό επίπεδο²⁰.

Πώς, όμως, ο Αδάμ οδηγήθηκε στη γύμνωσή του από την στολή της θείας δόξας και στην ένδυσή του με τη *γυμνότητα της φθοράς*²¹; Για τον

---

¹⁵ *Ἠθικὸς* 13, 34-73, S.C. 129, σ. 402-406.

¹⁶ *Ὅπ. π.*, 44-45, σ. 404.

¹⁷ *Ἠθικὸς* 4, 304-311, S.C. 129, σ. 30. Η δόξα του Θεού είναι στην σκέψη του Συμεών αυτή που παρέχει την υπαρξιακή οικειότητα του ανθρώπου με τον Θεό. Ο άνθρωπος με τη δόξα του Θεού αρχίζει να ομοιάζει με τον Θεό, γίνεται περισσότερο πνευματικός. Έτσι η οικειότητα υποδηλώνει και την πνευματικότητα του ανθρώπου. Χάνοντας την πνευματικότητα, τόσο ως προς τη νέκρωση της ψυχής, όσο και ως προς τη φθορά του σώματος, ο άνθρωπος χάνει την οικειότητα με τον Θεό.

¹⁸ Το ίδιο.

¹⁹ *Ἠθικὸς* 1, β', 73-74, S.C. 122, σ. 190.

²⁰ Η αμαρτία με το να οδηγεί στην απογύμνωση του ανθρώπου από τη δόξα του Θεού συνιστά «κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἓνα ὑπαρξιακὸ γεγονὸς ποὺ διαταράσσει τὴν ὄντολογικὴ σχέση μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ διακοπὴ τῆς σχέσης αὐτῆς μὲ τὸ Θεό, πρᾶγμα ποὺ ὀδηγεῖ ἀναπόφευκτα τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀρρώστια, τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο», βλ. Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, *Τὸ Προπατορικὸ Ἀμάρτημα...*, ὅπ. π., σ. 155-174.

²¹ *Ἠθικὸς* 1, β', 12-14, S.C. 122, σ. 184: «εὐθύς ἐγυμνώθη τῆς ἀφθάρτου καταστολῆς καὶ δόξης καὶ τῆς φθορᾶς γυμνότητα ἐνεδύσατο». Φαίνεται ότι για τον Συμεών η αφθαρτη καταστολή και δόξα είναι το σύνολο των θείων αγαθών (*Ἠθικὸς* 2, ζ', 300-305, S.C. 122, σ. 386-388), που είχαν δοθεί στον ψυχοσωματικό άνθρωπο κατά την εγκατάστασή του στον Παράδεισο και τον καθιστούσαν αφθαρτο και πνευματικό, ικανό να ακούει «θεοπρεπῶς τε καὶ πνευματικῶς» τους θείους λόγους και να

Συμεών ο Αδάμ απώλεσε την άφθαρτη στολή της δόξας του Θεού και ενδύθηκε τη γυμνότητα της φθοράς λόγω της άφθονης τρυφής, της άφθαρτης και ακάματης διαγωγής που είχε στον Παράδεισο, της λήθης του Θεού, της καταφρόνησης της εντολής Του και του θανάτου της ψυχής του.

Ας δούμε όμως πιο λεπτομερώς τις αιτίες που οδήγησαν στην γύμνωση του ανθρώπου από την στολή της δόξας του Θεού και στην ένδυσή του με τη γυμνότητα της φθοράς για να γίνει εμφανέστερη η σχέση της ψυχής και του σώματος στον άνθρωπο της πτώσης.

3.1.1. Η αφροσύνη του ανθρώπου

Ο Συμεών διερευνώντας την αιτία της εκούσιας αποστροφής του νου από τον Θεό με αποτέλεσμα την παράβαση της εντολής του Θεού και την εστίαση του νου στον υλικό κόσμο, τονίζει το ρόλο της αργίας, της άπονης και αμέριμνης διαγωγής του ψυχοσωματικού ανθρώπου ακόμα και μέσα στον Παράδεισο, η οποία φαίνεται να επιδρά στον νου διαμέσου της διανοίας του ανθρώπου. Με τον τρόπο αυτό αναδεικνύει την ανάγκη φυλακής, επιφυλακής του νου στο να μην επηρεάζεται από την ραθυμία της διάνοιας και παρεκκλίνει από την εντολή του Θεού. Για τον Συμεών η πρώτη σχέση που διαταράσσεται στον άνθρωπο είναι η ενδοψυχική σχέση νου και διάνοιας. Η άπονη και αμέριμη διαγωγή του ανθρώπου επιδρά στη διάνοια και διαμέσου αυτής καθιστά τον νου ράθυμο. Ο νους, λόγω της ραθυμίας του, επηρεάζει αρνητικά την διάνοια, με αποτέλεσμα την λήθη του Θεού και την καταφρόνηση των εντολών Του²². Την κατάσταση αυτή κατά την οποία η διάνοια του ανθρώπου δεν λειτουργεί σωστά ο Συμεών ονομάζει *αφροσύνη*²³.

καθορά «τὴν δόξαν ἐκείνην τὴν ἄρρητον». Ἡ ἀπέκδυση τῆς ἀφθάρτου καταστολῆς εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ βλέπει πλέον τὸν κόσμον «ἐμπαθῶς».

²² Γι'αυτό ο Συμεών τονίζει συνεχώς την ανάγκη της πίστεως που διατηρεί τη μνήμη του Θεού και της τήρησης των εντολών Του ως της καλής εργασίας του νου.

²³ Ἡ ἀμέλεια καὶ ἡ καταφρόνηση, βλ. περιφρόνηση, ὡς πρὸς τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἀφθονὴ τρυφή καὶ ὁ ἀκάματος βίος στὸν νου καὶ στὴ διάνοια ἐπιτρέπουν τὸ μολυσμὸ τους ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ ὀρεξὴ τοῦ σώματος καὶ τὶς προλήψεις, τὶς συγκατεθέσεις τῆς ψυχῆς στὶς αἰσθήσεις, με ἀποτέλεσμα νους καὶ διάνοια νὰ οδηγούνται σὲ ἀναισθησία, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ πραγματικὴ αφροσύνη, βλ. *Κατήχησις* 4, 575-583, S.C. 96, σ. 360: «Εἰ δὲ μὴ χαμευνῆσαι καὶ ἀγρυπνῆσαι βουληθῆ τις, ἀναλογιζόμενος τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτημάτων αὐτοῦ καὶ τὸ βάρος τῶν αὐτοῦ σφαλμάτων, καὶ διορθώσασθαι ἀνέξεται τοὺς προσοζέσαντας καὶ σαπέντας

Κατά τον Συμεών, η άφθονη τρυφή, ο άφθαρτος και ακάματος τρόπος ζωής του αδαμιαίου ανθρώπου στον Παράδεισο είχαν ως συνέπεια την εκούσια λήθη του Θεού και την καταφρόνηση της εντολής που του είχε δοθεί²⁴. Η άπονος και αμέριμνη διαγωγή οδήγησε τον άνθρωπο στη ραθυμία, δηλαδή στην αδιαφορία και στη λήθη του Θεού, ή με άλλα λόγια στην απιστία και στην αφροντισία και οκνηρία ως προς την τήρηση της εντολής του Θεού²⁵. Για τον Συμεών φαίνεται πως η παράβαση της εντολής του Θεού ξεκινά από την αδιαφορία του νου να φροντίζει για την τήρηση των εντολών του Θεού, γιατί πρέπει ο νους να είναι πρόθυμος και να φροντίζει συνεχώς για την τήρηση των εντολών του Θεού²⁶. Η αργία και η ραθυμία, για τον Συμεών, οδηγούν τον άνθρωπο, ακόμα και όταν είναι πνευματικός και άγιος, στην παρά φύσιν εμπάθεια²⁷. Και αυτό γιατί η αργία γεννά την πονηρία και η πονηρία κάθε είδος κακίας²⁸.

Ο Αδάμ λόγω της αργίας και ραθυμίας του νου του ως προς την τήρηση της εντολής του Θεού και επειδή «*ἀεικίνητον πρᾶγμα ὁ νοῦς ὄλωσ ἀργεῖν μὴ δυνάμενον*»²⁹, έστρεψε την αίσθηση της ψυχής του, τον νου του, στον διάβολο παρέχοντάς του τη δυνατότητα να ψιθυρίσει τα πονηρά λόγια του, τα οποία ήταν κατά του Δεσπότη που τον δημιούργησε³⁰. Αφού πείστηκε στα πονηρά λόγια του διαβόλου, έφαγε από το ξύλο και ανέβλεψε «*αἰσθητῶς*», με αποτέλεσμα να βλέπει πλέον «*ἐμπαθῶς*» τον ορατό κόσμο μέρος του οποίου είναι και το σώμα του³¹. Η αποστροφή του νου από την θέα της δόξας του Θεού οδηγεί τη διάνοια του ανθρώπου στον επηρεασμό της από το υλικό πνεύμα. Η επίδραση αυτή έχει ως αποτέλεσμα τη λήθη του Θεού και την εμπαθή κατανόηση του κόσμου. Μέσω της διάνοιας ο άνθρωπος κατανοεί πλέον εμπαθῶς τον ορατό κόσμο με αποτέλεσμα να επηρεάζεται η λειτουργία του νου από την

ὑπὸ ἀμελείας καὶ καταφρονήσεως μάλωπας τῆς ἐμπαθοῦς ὀρέξεως καὶ τῶν προλήψεων αὐτοῦ, τῶν εἰς ἀναισθησίαν αὐτὸν ἀγουσῶν – τοῦτο γὰρ ἡ ὄντως ἀφροσύνη ἐστὶ -, πῶς εἰς συναίσθησιν ἔλθη τῆς μελλούσης τῶν ἀμαρτωλῶν καταδίκης καὶ κατακρίσεως καὶ κλαύσει ἐν ὀδύνῃ τῆς καρδίας αὐτοῦ;».

²⁴ Ἠθικὸς 1, β', 54-57, S.C. 122, σ. 188.

²⁵ Κατήχησις 5, 372-378, S.C. 96, σ. 406-408.

²⁶ Κατήχησις 10, 94-97, S.C. 104, σ. 144-146.

²⁷ Ὁπ. π., 104-106, σ. 146.

²⁸ Ὁπ. π., 91-92, σ. 144.

²⁹ Ὁπ. π., 94-97, S.C. 104, σ. 144-146.

³⁰ Ἠθικὸς 13, 45-59, S.C. 129, σ. 404.

³¹ Το ίδιο.

εμπάθεια. Έχασε έτσι την ικανότητα να ακούει «θεοπρεπῶς τε καὶ πνευματικῶς»³² τα θεία λόγια, καθώς και την ικανότητα να θεωρεί την άρρητη δόξα του Θεού, επειδή απέστρεψε από αυτήν «ἐκουσίως» τον νου του και κατανόησε εμπαιθῶς τον ορατό κόσμο «τὸν τοῦ δένδρου καρπὸν» και πίστεψε στα λόγια του ὄφρους³³.

Έτσι, ο άνθρωπος «ἐξ οἰκείας ἀφροσύνης καὶ πονηρίας»³⁴ εκπίπτει του παραδείσου και της αιωνίου ζωής³⁵. Η αφροσύνη, στη διδασκαλία του Συμεών, εκφράζει την καταφρόνηση, την αμέλεια και την αγνωμοσύνη που επιδεικνύει ο άνθρωπος για τον ευεργέτη Θεό, δηλαδή την απιστία ως διανοητική –λογική ενέργεια, ενώ η πονηρία την καταφρόνηση των εντολών του Θεού³⁶ ως νοερά ενέργεια της ψυχής.

3.1.2. Η «λήθη» του Θεού

Στη διδασκαλία του Συμεών η λήθη γίνεται κατανοητή ως ψυχική λειτουργία που σχετίζεται με τη λειτουργία του νου, του οφθαλμού της ψυχής, της ικανότητας δηλαδή της ψυχής να έχει νοερά αίσθηση και τη λειτουργία της διάνοιας. Η λήθη για τον Συμεών είναι το αποτέλεσμα της εμφιλοχώρησης του νου είτε στα ορατά και αισθητά είτε στα αόρατα και υπέρ αίσθησιν. Έτσι, όταν ο νους μεταβαίνει από τα ορατά και

---

³² Το ίδιο.

³³ Το ίδιο. Στη διδασκαλία του Συμεών η εκούσια απενεργοποίηση από τον Αδάμ της νοεράς του αίσθησης, του πνευματικού τρόπου θέασης του κόσμου «θεοπρεπῶς τε καὶ πνευματικῶς», επέτρεψε τη χρησιμοποίηση των αισθήσεων του σώματός του άνευ του πνευματικού τρόπου αίσθησης της ψυχής, ο οποίος είναι η «απάθεια». Ο νέος αυτός τρόπος θέασης του κόσμου βλ. «αἰσθητῶς», είναι εμπαιθῆς, μολύνει την ψυχή και έχει ως συνέπεια την απώλεια της ικανότητας του αδαμιαίου ανθρώπου να θεωρεί την άρρητη δόξα του Θεού.

³⁴ Ἡθικός 2, ζ', 300-305, S.C. 122, σ. 386-388: «Ἄπαξ γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ὁ Αἰὼν παραβὰς καὶ τῶ ἀπατεῶνι διαβόλῳ τὸ οὐς ἑαυτοῦ παρασχὼν ψιθυρίσαι καὶ πεισθεὶς αὐτῶ, τῶν δολίων αὐτοῦ ῥημάτων ἀκουτισθεὶς, λαλοῦντι κατὰ τοῦ πεποιηκότος Δεσπότη, τοῦ ξύλου ἐγεύσατο καὶ, αἰσθητῶς ἀναβλέψας, ἐμπαθῶς τε τὴν γύμνωσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ θεασάμενος καὶ ἰδὼν, ἀπάντων ἐστερήθη δικαίως τῶν ἀγαθῶν, κωφεύσας τοῦ μηκέτι ἐπακούειν ὡς βεβήλοις λόγους θείους θεοπρεπῶς τε καὶ πνευματικῶς, τοὺς ἐνηχομένους μόνοις τοῖς ἀξίοις αὐτοῖς, ἀλλὰ γὰρ μήτε τὴν δόξαν ἐκείνην τὴν ἄρρητον καθορᾶν, ὡς ἀποστήσας ἐκ ταύτης ἐκουσίως τὸν νοῦν αὐτοῦ καὶ κατανόησας ἐμπαθῶς τὸν τοῦ δένδρου καρπὸν καὶ τῶ εἰπόντι πιστεύσας ὄφει· «Ἡ δ' ἂν ὥρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, ἔσσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν».

³⁵ Το ίδιο.

³⁶ Το ίδιο.

αισθητά στα αόρατα και υπέρ αίσθηση, δημιουργείται στην διάνοια λήθη αυτών που αφήνει πίσω, που στην προκειμένη περίπτωση είναι τα ορατά και αισθητά³⁷. Όταν ο άνθρωπος έχει νοερά αίσθηση ξεχνά κάθε βιοτικό λογισμό³⁸, δεν βλέπει οτιδήποτε έχει σχέση με τον αισθητό και ορατό κόσμο³⁹. Η σύναψη του νου με τον νοερό κόσμο έχει ως αποτέλεσμα την ολοκληρωτική αποκοπή της λογικής του ενέργειας, της διάνοιας, από τον αισθητό κόσμο⁴⁰. Αντίθετα, όταν ο νους μεταβαίνει από τα αόρατα και υπέρ αίσθηση προς τα ορατά και αισθητά δημιουργείται στην διάνοιά του λήθη των αόρατων και υπέρ αίσθηση, όπως ακριβώς συνέβη με την εκούσια στροφή του νου από τον Θεό στον καρπό του δέντρου⁴¹.

Είναι εμφανές ότι για τον Συμεών, η λήθη του Θεού, εκτυλίσσεται σε δύο επίπεδα: στη λήθη των αγαθών που έχουν γίνει από τον Θεό και στη λήθη και άγνοια του ίδιου του Θεού. Αρχικά και λόγω της άφθονης τρυφής, της άφθαρτης και ακάματης διαγωγής που είχε ο Αδάμ και η Εύα στον Παράδεισο ο νους του ανθρώπου στράφηκε εκουσίως από τα αόρατα και υπέρ αίσθηση στα ορατά και αισθητά με αποτέλεσμα τη δημιουργία της λήθης «τῶν παρὰ Θεοῦ γεγονότων ἀγαθῶν», η οποία είχε ως αποτέλεσμα την καταφρόνηση της εντολής του Θεού⁴². Ωστόσο, «οἱ ἄνθρωποι τῆς ἔκπτωσης», αν και καταφρόνησαν την εντολή του Θεού και

³⁷ Κεφάλαια 1, κεφ. 79, S.C. 51b, σ. 88: «Ἡ μετάβασις τοῦ νοῦς ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἐπὶ τὰ αόρατα καὶ ἢ ἀπὸ τῶν αισθητῶν ἐπὶ τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν τούτου ἐμφιλοχώρησις λήθην πάντων τῶν ὀπισθεν ἐμποιεῖ».

³⁸ Κατήχησις 16, 100-107, S.C. 104, σ. 246.

³⁹ Κατήχησις 14, 102-105, S.C. 104, σ. 212. Ο Συμεών δεν υποδηλώνει αδυναμία του Αδάμ να ζει, να αισθάνεται και να κατανοεί τον ορατό και υλικό κόσμο, όταν βλέπει τον νοερό κόσμο με την νοερή αίσθηση. Στη διδασκαλία του ο Αδάμ με τη νοερή αίσθηση βλέπει θεοπρεπώς και πνευματικώς, δηλαδή, όταν στρέφει την αίσθησή του στον υλικό κόσμο βλέπει τον κόσμο χωρίς να επηρεάζεται από τα κατηγορήματα της ουσίας του υλικού κόσμου (χροιά και στιλπνότητα), γεγονός που αναφέρει ως εμπαθή αίσθηση, βλ. Ἠθικός 6, 217-224, S.C. 129, σ. 134-136: «Ὁ γὰρ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἢ τηρήσας ἑαυτῷ ἄνωθεν ἢ ἀνακαλεσάμενος καὶ ἀπολαβῶν, καὶ τὸ βλέπειν κατὰ φύσιν ἀπέλαβεν. Τοιγαροῦν καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσημῶνως ὁ τοιοῦτος περιπατεῖ, βλέπει τὰ πράγματα πάντα καθὼς ἔχουσι φύσεως· οὐ τὰς χροιάς θαυμάζει καὶ τὰς στιλπνότητας, ἀλλὰ τὴν τούτων οὐσίαν τε καὶ ποιότητα καθορῶν, μένει ἀσάλευτος, μόνοις τοῖς ἐστῶσι προσέχων καὶ μένουσι».

⁴⁰ Ὅπ. π., 105-107, σ. 212: «Ὅποταν γὰρ ὁ νοῦς τοῖς νοητοῖς συναφθῆ, ἔξω τῶν αισθητῶν ὅλος γίνεται, εἰ καὶ δοκεῖ τὰ αισθητὰ καθορᾶν».

⁴¹ Ἠθικός 13, 45-59, S.C. 129, σ. 404.

⁴² Ἠθικός 1, β', 54-60, S.C. 122, σ. 188.

έφαγαν από τον απαγορευμένο καρπό με αποτέλεσμα να αναβλέψουν αισθητώσ⁴³ και έκτοτε να διαβιούν αποκλειστικά μέσα στον ορατό κόσμο, είχαν παρόλα αυτά «νεαράν τήν μνήμην» του Θεού, την οποία διδάσκονταν από τον Αδάμ και την Εύα, με αποτέλεσμα να σέβονται και να τιμούν τον Θεό ως Κύριο, ως Δεσπότη⁴⁴. Σε δεύτερο επίπεδο, όταν οι άνθρωποι επληθύνθηκαν και από την νεότητά τους είχαν παραχωρήσει τη διάνοιά τους στη μελέτη των πονηρών κατέπεσαν στη λήθη και άγνοια του δημιουργού τους Θεού με αποτέλεσμα να θεοποιήσουν είδωλα, δαίμονες και αυτή την ίδια την κτίση⁴⁵.

Η μνήμη και η λήθη του Θεού, ως διανοητικές λειτουργίες, αποτελούν στη σκέψη του Συμεών τα άκρα ενός συνεχούς, όπου η παντελής λήθη του Θεού αποτελεί μια ψυχική νόσο⁴⁶, η οποία οδηγεί στην αθεΐα, ενώ η συνεχής μνήμη του Θεού αποτελεί την υγιή κατάσταση της ψυχής κατά την οποία ο άνθρωπος δοξάζει την αγαθότητα του Θεού και την φιλόανθρωπο οικονομία Του για τον άνθρωπο.⁴⁷ Κατατάσσει δε τη λήθη του Θεού μεταξύ των επτά ασθενειών της ψυχής, δηλαδή: την *ἀκηδίαν*, την *ἀμέλειαν*, τη *ράθυμίαν*, την *ἄγνοιαν*, την *λήθην*, τη *γαστριμαργίαν* και την *φιληδονίαν* από τις οποίες μπορεί να απαλλαγεί η ψυχή μόνο με την έλευση του Παρακλήτου⁴⁸.

Η άγνοια του Θεού ήταν για τον Συμεών αποτέλεσμα της στέρησης της θείας δόξας και της αθάνατης διαβίωσης του ανθρώπου στον παράδεισο, η οποία χαρακτηρίζει έκτοτε τον πρώτο άνθρωπο, τον χοϊκό άνθρωπο⁴⁹. Οι άνθρωποι αγνόησαν τον Θεό, πλανήθηκαν και αφού προσκύνησαν αρχικά πολλούς θεούς κατάντησαν να λατρεύσουν την

---

⁴³ *Ἠθικός* 13, 49-50, S.C. 129, σ. 404.

⁴⁴ *Ἠθικός* 1, β', 96-98, S.C. 122, σ. 192.

⁴⁵ *Όπ. π.*, 118-129, σ. 192-194. Επειδή για τον Συμεών η παντελής λήθη του Θεού έχει ως αιτία τη μακρά σιωπή γύρω από τα σχετικά με τον Θεό και τα θεία πράγματα, επιτράπηκε από τον Θεό στους ανθρώπους να μιλούν για Αυτόν και τα θεία πράγματα στον βαθμό που τους επιτρέπει η ανθρώπινη φύση τους και με τον τρόπο που διδάχθηκαν από τους αποστόλους και πατέρες, *Θεολογικός* 1, 141-148, S.C. 122, σ. 106-108.

⁴⁶ *Κεφάλαια* 1, κεφ. 79, S.C. 51b, σ. 88: «Ἡ μετάβασις τοῦ νοῦς ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἐπὶ τὰ ἀόρατα καὶ ἡ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ ὑπὲρ αἰσθησιν τούτου ἐμφιλοχώρησις λήθην πάντων τῶν ὀπισθεν ἐμποιεῖ».

⁴⁷ *Θεολογικός* 1, 141-148, S.C. 122, σ. 106-108.

⁴⁸ *Κατήχησις* 14, 94-102, S.C. 104, σ. 210-212.

⁴⁹ *Ἠθικός* 13, 69-73, S.C. 129, σ. 404-406. Βλ. και *όπ. π.*, 99-100, σ. 406-408.

κτίση και να προσκυνήσουν γήινα ειδώλια⁵⁰. Η απύθμενη άγνοια κρατά σκοτισμένη τη διάνοια και η φιλία του κόσμου⁵¹, δημιουργεί εμπαθή κίνηση της καρδιάς με το λογιστικό, το επιθυμητικό και το θυμοειδές να παράγουν το σαρκικό θέλημα. Έτσι η άγνοια του Θεού και η φιλία του κόσμου είναι για τον Συμεών οι κύριες αιτίες για το ό,τι δεν μπορούμε να απαλλαγούμε από τις πονηρές και αισχρές επιθυμίες και τον θάνατο του σώματος⁵², κρατώντας μας υποδουλωμένους στον νόμο της αμαρτίας⁵³. Επιπροσθέτως, η άγνοια του Θεού ως χαρακτηριστικό του χοϊκού ανθρώπου είναι η αιτία σύγχυσης, στρέβλωσης και παρερμηνείας των θείων Γραφών με σκοπό την αιτιολόγηση των «ιδίων παθῶν καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς ἀπωλείας ἡμῶν»⁵⁴.

3.1.3. Η τύφλωση και ο θάνατος της ψυχής

Ο άνθρωπος για τον Συμεών απατήθηκε από τον διάβολο, και πίστευσε αυτόν αντί τον Θεό⁵⁵ με αποτέλεσμα την τύφλωσή του⁵⁶. Η απιστία του Αδάμ ήταν αποτέλεσμα της ελεύθερης θέλησής του έναντι της απάτης του διαβόλου. Παρεμπόδισε «έκουσίως», τον νουν του να βλέπει τη δόξα του Θεού και κατανόησε «εμπαθῶς» τον καρπό του δέντρου⁵⁷. Η εκούσια παρεμπόδιση του νου να έχει στραμμένη την προσοχή του στον Θεό και να βλέπει τη δόξα του Θεού προέρχεται κατά τον Συμεών από τη θόλωση του νου και το μολυσμό της καρδιάς και έχει ως αποτέλεσμα την αμαύρωση της δόξας με την οποία ήταν περιβεβλημένη η ψυχή⁵⁸. Κατά τον Συμεών, η ψυχή μπορεί να αισθάνεται τον υλικό, αισθητό και τρεπτό κόσμο είτε απαθῶς είτε εμπαθῶς. Η εμπαθής αίσθηση του υλικού κόσμου προκύπτει από την διά της αισθήσεως του υλικού κόσμου αναζήτηση της ηδονής. Ο Αδάμ γεύτηκε

⁵⁰ Θεολογικός 2, 236-241, S.C. 122, σ. 146-148. Βλ. και Ἠθικός 1, β', 120-124, S.C. 122, σ. 192.

⁵¹ Κεφάλαια 1, κεφ. 76, S.C. 51bis, σ. 84.

⁵² Ἠθικός 4, 192-197, S.C. 129, σ. 22.

⁵³ Το ίδιο.

⁵⁴ Ἠθικός 1, δ', 37-42, S.C. 122, σ. 216. Πρβλ. Α. ΒΙΤΟΥΛΑΣ, *Γνώσις ἐμμάρτυρος...*, όπ. π., σελ. 224: «ἐκεῖνος ποὺ κατατρύχεται ἐκουσίως ἀπὸ τὴν ἄγνοια, στρέφει τὴν ἐγγενῆ δυναμικὴ τοῦ καθ' ὁμοίωσιν ἀπὸ τὸν Θεὸ Λόγο στὸν ἑαυτό του. Πρῶτοτύπο του δὲν εἶναι ὁ Δημιουργὸς Λόγος ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτὸς του».

⁵⁵ Κατήχησις 15, 12-14, S.C. 104, σ. 222.

⁵⁶ Ὑμνος 53, 208-215, S.C. 196, σ. 226.

⁵⁷ Ἠθικός 13, 54-57, S.C. 129, σ. 404.

⁵⁸ Ἠθικός 4, 10-17, S.C. 129, σ. 8.

το ξύλο, χρησιμοποίησε δηλαδή μια εκ των σωματικών αισθήσεών του, τη γεύση, με σκοπό την αναζήτηση της ηδονής. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα την λήθη των αγαθών του Θεού και την προσκόλληση όλων των αισθήσεών του στην εμπαθή θεώρηση του υλικού κόσμου, ο οποίος εκφράζεται σε πρώτο επίπεδο με το ίδιο του το σώμα. Η εμπαθής θεώρηση του κόσμου έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια της πνευματικής αίσθησης, βλ. «κωφεύσας», την αδυναμία θεώρησης, θεωρίας, της δόξας του Θεού: «Ἀπαξ γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ὁ Ἀδὰμ παραβάς καὶ τῶ ἀπατεῶνι διαβόλῳ τὸ οὐκ ἑαυτοῦ παρασχὼν ψιθυρίσαι καὶ πεισθεῖς αὐτῶ, τῶν δολίῶν αὐτοῦ ῥημάτων ἀκουτισθεῖς, λαλοῦντι κατὰ τοῦ πεπονηκότος Δεσπότη, τοῦ ξύλου ἐγεύσατο καί, αἰσθητῶς ἀναβλέψας, ἐμπαθῶς τε τὴν γύμνωσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ θεασάμενος καὶ ἰδὼν, ἀπάντων ἐστερήθη δικαίως τῶν ἀγαθῶν, κωφεύσας τοῦ μηκέτι ἐπακούειν ὡς βεβήλοις λόγους θείου θεοπρεπῶς τε καὶ πνευματικῶς, τοὺς ἐνηχουμένους μόνοις τοῖς ἀξίοις αὐτοῖς, ἀλλὰ γὰρ μήτε τὴν δόξαν ἐκείνην τὴν ἄρρητον καθορᾶν, ὡς ἀποστήσας ἐκ ταύτης ἐκουσίως τὸν νοῦν αὐτοῦ καὶ κατανοήσας ἐμπαθῶς τὸν τοῦ δένδρου καρπὸν καὶ τῶ εἰπόντι πιστεύσας ὄφει· «Ἦ δ' ἂν ὥρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, ἔσσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν»⁵⁹. Ο Αδάμ τυφλώθηκε στους οφθαλμούς της ψυχῆς με αποτέλεσμα να εκπέσει της ανωλέθρου ζωῆς και να αναβλέψει με τους σωματικούς οφθαλμούς⁶⁰. Η ψυχὴ του Αδάμ ἔγινε ὅπως σῶμα χωρὶς οφθαλμούς, τυφλώθηκε και πλέον δεν μπορούσε να καθορᾶ τον Θεό.

Ο Αδάμ ἐνῶ ἐβλέπε τὴν θεότητα του Κυρίου και ζούσε, με τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς του Θεοῦ, τυφλώθηκε και «εὐθύς» νεκρώθηκε⁶¹. Κατὰ τον Συμεών, με τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς του Θεοῦ οἱ ἄνθρωποι «ἀπέθανον εὐθύς μὲν τὸν ψυχικόν, μετὰ δὲ πολλοὺς χρόνους ὕστερον καὶ τὸν σωματικόν θάνατον καὶ κατήχθησαν ἐν τῶ ἄδη»⁶². Ο ψυχικός θάνατος εἶναι ο θάνατος τῆς ψυχῆς, «τὸν θάνατον ἀπέθανε τῆς ψυχῆς»⁶³ που βίωσε

⁵⁹ Ἠθικός 13, 45-59, S.C. 129, σ. 404.

⁶⁰ Κατήχησις 15, 16-18, S.C. 104, σ. 222.

⁶¹ Ὑμνος 53, 227-231, S.C. 196, σ. 228. Πρβλ. Δ. ΤΣΑΜΗ, Ἐκκλησιαστικὴ Γραμματολογία. Ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ ὡς τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 223: «ὁ ἄνθρωπος κάνοντας κακὴ χρῆση τοῦ αὐτεξοῦσιου ἔχασε τὴ μέθεξη καὶ κοινωνία τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, πὸν ἰσοδυναμεῖ μὲ θάνατο πνευματικό».

⁶² Ἠθικός 2, ζ', 90-92, S.C. 122, σ. 372.

⁶³ Ὅπ. π., 125-126, σ. 374.

ο άνθρωπος μετά την παρακοή της εντολής του Θεού. Έτσι, «ή Εὐὰ πρώτη τῷ ψυχικῷ θανάτῳ ἀπέθανε»⁶⁴.

Πώς, όμως, αντιλαμβάνεται ο Συμεών αυτόν τον θάνατο; Ο θάνατος της ψυχής, γίνεται νοητός, κατά τον Συμεών, ως γύμνωση από την αθάνατη στολή με την οποία τον είχε δημιουργήσει ο Θεός⁶⁵, ως απώλεια της ομοίωσης με τον Θεό⁶⁶. Για τον Συμεών, ο άνθρωπος εξέπεσε από τη δόξα του Θεού, συντρίφτηκε και φθάρθηκε. Η φθορά αυτή αφορά, τόσο την ψυχή όσο και το σώμα. Στο εξής, ο άνθρωπος είναι «ὁ σάρκα φθαρτὴν περικείμενος, ὁ ψυχικὸς δηλονότι καὶ θνητὸς αὐτὸς ἄνθρωπος»⁶⁷. Οι ψυχικές λειτουργίες του ανθρώπου έχοντας αυτονομηθεί από τη δόξα του Θεού έχουν κατασταθεί λειτουργίες χωρίς ζωή, οι οποίες συντελούν μόνο στην επιβίωση του ανθρώπου.

Ειδικότερα, πώς ο Συμεών εννοεί την φθορά της ουσίας της ψυχής και του σώματος που καθιστά τον άνθρωπο ψυχικό και θνητό; Ως προς το σώμα, η κατανόηση της φθοράς είναι πιο εύκολη, εφόσον το σώμα συνίσταται εκ των τεσσάρων στοιχείων του υλικού κόσμου που μετά την παράβαση κατέστη φθαρτός. Έτσι, το σώμα, ενώ πριν την παράβαση ήταν άφθαρτο, δίχως τροπήν, μετά την παράβαση βρίσκεται σε κατάσταση συνεχούς τροπής, ροής, που καταλήγει στον θάνατο⁶⁸. Η φθορά στη σκέψη του Συμεών ταυτίζεται με την τροπή, την μεταβολή και την αλλοίωση. Έτσι, το χοϊκό σώμα έξω από τη δόξα του Θεού, που το συγκρατούσε στην αφθαρσία, υπόκειται στην τροπή, η οποία συνιστά ιδιότητα της ορατής και κτιστής φύσης. Συνεπώς η μερική πνευματικότητα που είχε το σώμα στον Παράδεισο γίνεται αντιληπτή

---

⁶⁴ Όπ. π., 214-215, σ. 382.

⁶⁵ Κατήχησις 5, 225-230, S.C. 96, σ. 394-396 : «Εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀδάμ· " Ἦν ὥραν φάγεσθε ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην ὑμῖν τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε", δηλονότι τῷ ψυχικῷ, ὃ καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐγένετο, δι' ὃ καὶ τῆς ἀθανάτου στολῆς ἐγυμνώθη· οὐδὲν δὲ πλέον προεἶπεν ὁ Θεὸς καὶ οὐδὲν πλέον ἐγένετο».

⁶⁶ Πρβλ. Π. ΕΥΔΟΚΙΜΟΦ, *Ἡ γυναίκα καὶ ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου...*, όπ. π., σελ. 104: «Μόνο τὸ καθ'ὀμοίωση, ἢ δυνατότητα πρὸς ὀμοίωση νεκρώθηκε γιὰ τὸν ἄνθρωπο».

⁶⁷ Ἠθικὸς 2, ζ', 105-106, S.C. 122, σ. 372.

⁶⁸ Κατήχησις 25, 63-66, S.C. 113, σ. 54: «Τὸ δὲ γε σῶμα καὶ τῇ φύσει τρεπτόν, ὅτι καὶ σύνθετον, καὶ τῇ οὐσίᾳ ῥευστόν, ὅτι ἐξ ὕλης φθαρτῆς ἐκτισται καὶ ῥευστῆς, τὴν σύγκρασιν ἔχον ἤτοι τὴν σύστασιν ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς ἑαυτά».

από τον Συμεών ως απουσία τροπής και αλλοίωσης, λόγω της ένδυσής του με τη δόξα του Θεού.

Ως προς την ψυχή, όμως, πώς κατανοεί ο Συμεών τη φθορά; Η φύση και η ουσία της ψυχής και του νου στον άνθρωπο είναι σύμφωνα με τον Συμεών χωρίς τροπή, «ἄτρεπτος»⁶⁹. Η ψυχή έχοντας δημιουργηθεί με την εικόνα του Θεού, έχει οντολογικά την ικανότητα να αισθάνεται τον νοερό κόσμο και καθώς ήταν συνδεδεμένη *αμίκτως και ασυγχύτως* με το σώμα να αισθάνεται δι' αυτού του σώματος τον υλικό κόσμο, χωρίς να επηρεάζεται από αυτόν. Η ένδυσή της με τη θεία δόξα, που της παρείχε η κατ'εικόνα και καθ' ομοίωση δημιουργία της, επεκτεινόμενη και στο σώμα με την καταστολή αυτού από τη θεία δόξα επέτρεπε στον όλο άνθρωπο να διάγει *ισάγγελο ζωή*, να βλέπει και να ανυμνεί τον Θεό. Το σώμα μη έχοντας δικό του θέλημα δεν επηρεάζε την ψυχή και αυτή το κινούσε «*δεσποτικῶς τε καὶ ἐξουσιαστικῶς*» με αποτέλεσμα η ζωή στον ψυχοσωματικό άνθρωπο να ήταν «*ἀστασίαστος καὶ ἄλυπος διαγωγή*»⁷⁰. Έτσι, ο ψυχοσωματικός άνθρωπος ήταν για τον Συμεών σάρκα άνευ τροπής, την οποία αργότερα προσέλαβε ο Λόγος του Θεού κατά την ενανθρώπησή του.

Ωστόσο, στο πρόσωπο του Αδάμ η ψυχή βιώνει τον θάνατο, χάνει τη σημαντικότερη ιδιότητά της, να αισθάνεται και να ζει στον νοερό κόσμο. Οντολογικά, οι σχέσεις ψυχής, νου και λόγου διαταράσσονται και δεν εικονίζουν κατ' αναλογία ολοκληρωτικά πλέον τις τριαδικές σχέσεις με τις οποίες είχε δημιουργηθεί η ψυχή κατ'εικόνα της Αγίας Τριάδας⁷¹. Ο νους είναι πλέον τυφλός και ο λόγος έχει χάσει την κυριότητα επί του θελήματος της ψυχής. Η εθελούσια και κατά προαίρεση στροφή της ψυχής από την αίσθηση του νοερού κόσμου στην αίσθηση του υλικού επιφέρει αλυσιδωτές τροπές στο υπαρξιακό της πεδίο⁷². Ο άνθρωπος χάνει την καταστολή της θείας δόξης, την αγγελική διαγωγή, τη δυνατότητα θέας του δημιουργού της και δεσμεύεται στις αισθήσεις του

---

⁶⁹ Όπ. π., 55-57, σ. 54: «Ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ ἄτρεπτος τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ ἐστίν, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ νοῦς ταύτῃ συνάμα παρὰ τοῦ Κτίστου γεγένηται».

⁷⁰ Όπ. π., 85-94, σ. 56.

⁷¹ Ἡθικὸς 14, 9-11, S.C. 129, σ. 422: «Εἰ γὰρ ἐξ ὧν ἐπλάσθη καὶ ἐν οἷς διάγει ξένος ἐστὶ πολλῶ μᾶλλον ἐκείνων ὧν κατὰ πολὺ ἀφέστηκε καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ διαγωγῇ».

⁷² Κατήχησις 25, 57-63, S.C. 113, σ. 54.

υλικού κόσμου. Η λειτουργία των εμπαθών αισθήσεων του σώματος οδηγεί κατά τον Συμεών στην μετοχή του ανθρώπου σε κάθε πάθος και σε κάθε κακή επιθυμία⁷³. Η μετοχή αυτή γίνεται κατανοητή από τον Συμεών ως αίσθηση πάθους ή εσωτερική κίνηση ηδονής ή κίνηση του συνόλου της καρδιάς⁷⁴. Η ψυχή διαμέσου του σώματος χρησιμοποιεί πλέον τον υλικό κόσμο «ήδυνομένη» θέλοντας κατά κάποιον τρόπο να συμμετάσχει στις ηδονές της σάρκας με την οποία έχει συγκραθεί⁷⁵. Με τον τρόπο αυτό, αν και το σώμα δεν έχει δικό του θέλημα⁷⁶, αποκτά θέλημα και η ψυχή εκφράζει το θέλημα του σώματος, το οποίο είναι στην πραγματικότητα το δικό της θέλημα⁷⁷. Έτσι, η ουσία της ψυχής αποκτά σε υπαρξιακό επίπεδο πάθη⁷⁸. Το θέλημά της δεν είναι ελεύθερο και αυτεξούσιο αλλά υπόκειται στις δεσμεύσεις του σώματος και των γήινων επιθυμιών⁷⁹. Η ψυχή αποκτά έτσι χοϊκό φρόνημα και θέλημα, όταν θα έπρεπε να έχει επουράνιο θέλημα και φρόνημα. Η αλλοίωση και η μεταβολή του θελήματος της ψυχής συνιστούν την τροπή αυτής και η φθορά γίνεται έτσι το κύριο χαρακτηριστικό της ουσίας της ψυχής⁸⁰. Ο θάνατος της ψυχής οδήγησε στην οντολογική αλλοίωση όλου του ανθρώπου κατά την οποία η σάρκα του, η ουσία της ψυχής και του σώματος, όπως διδάσκει ο Συμεών, έγινε, από άφθαρτη που ήταν μέχρι πριν την παρακοή και παράβαση της εντολής του Θεού, φθαρτή.

Στην κατάσταση αυτή ο άνθρωπος είναι «ήμιθνης»⁸¹, παραμένει «άνενέργητος εις πάντα» και είναι ουσιαστικά νεκρός⁸². Συγκρίνει την κατάσταση του ημιθανή ανθρώπου με εκείνη του τυφλού, ο οποίος επειδή δεν βλέπει το φως του αισθητού ηλίου παραμένει ανενέργητος, επισημαίνοντας ότι αυτός που δεν βλέπει «τὸ νοητὸν φῶς τοῦ κόσμου»

⁷³ Ἠθικός 6, 352-359, S.C. 129, σ. 144.

⁷⁴ Ὁπ. π., 352-359, σ. 144.

⁷⁵ Κατήχησις 25, 75-82, S.C. 113, σ. 56.

⁷⁶ Ὁπ. π., 68-74, σ. 54-56.

⁷⁷ Ὁπ. π., 82-84, σ. 56: «Μηδεὶς οὖν πρὸς ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἰδίου σώματος συνωθεῖσθαι καὶ καταναγκάζεσθαι ὑπολάβοι· οὐκ ἔστι τοῦτο».

⁷⁸ Ἠθικός 7, 532-533, S.C. 129, σ. 194.

⁷⁹ Κατήχησις 14, 73-76, S.C. 104, σ. 210. Βλ. και ὀπ. π., 148-153, σ. 44-48.

⁸⁰ Ὑμνος 30, 263-265, S.C. 174, σ. 358.

⁸¹ Ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο «ήμιθανής» με αποκοπή του «α» «ήμιθνης», γλωσσική μορφή που εμφανίζεται και σε άλλους πατέρες, βλ. ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, 10.4.12(M.20.8533^A), όπως αναφ. στο Patristic Greek Lexikon του G. W. H. LAMPE

⁸² Ὑμνος 23, 456-460, S.C. 174, σ. 218.

είναι κάτι παραπάνω από νεκρός⁸³. Τονίζει ότι η διαφορά του νεκρού και του ημιθανούς έγκειται στην αιώνια βίωση του θανάτου. Ενώ ο νεκρός δεν αισθάνεται, «ὁ δὲ θνήξας ἐν αἰσθήσει» αισθάνεται αιωνίως την οδύνη που προκαλεί η στέρηση της ζωής⁸⁴.

Ο θάνατος⁸⁵ της ψυχής είναι για τον Συμεών ο χωρισμός της από τον Θεό, η μη κοινωνία με το φως, η απουσία από αυτήν του Αγίου Πνεύματος. Η εκούσια επιλογή να αποστρέψει τον νου της από τα αγαθά του Θεού την οδήγησε από τη ζωή στον θάνατο, γεγονός που συνιστά την υπαρξιακή τροπή της ψυχής. Η ψυχή δεν μπορεί να ζει μόνη αυτή καθ' εαυτή, εάν δεν είναι ενωμένη «ἀρρήτως καὶ ἀσυγχύτως» με το Θεό⁸⁶. Όπως το νεκρό σώμα, αν δεν δεχθεί μέσα του τη ζώσα ψυχή και αναμιχθεί με αυτή αμίκτως δεν λέγεται άνθρωπος αλλά και δεν μπορεί να ζει, έτσι και η ψυχή, πριν να ενωθεί με τον Θεό είναι νεκρή⁸⁷. Ο θάνατος της ψυχής⁸⁸ είναι αποτέλεσμα της παράβασης έστω και μιας εντολής του Θεού, όπως συνέβη στην Εύα, η οποία με την παράβαση της εντολής του Θεού «τὸν θάνατον ἀπέθανε τῆς ψυχῆς»⁸⁹, και στον Αδάμ, ο οποίος «εὐθύς μὲν τὸν τῆς ψυχῆς παραβάς ἀπέθανε θάνατον»⁹⁰. Η νεκρή ψυχή είναι η δυσκίνητη ή και παντελώς ακίνητη ψυχή προς κάθε εντολή

---

⁸³ Όπ. π., 456-460, σ. 218.

⁸⁴ Όπ. π., 465-470, σ. 218. Την θέση του αυτή στηρίζει ο Συμεών στη διδασκαλία του για τη δημιουργία του ανθρώπου ως διπλού όντος, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος εκτίσθαι με διπλά ότα, αισθητά και νοερά, για να μπορεί να βλέπει το αισθητό και νοερό φως. Η ιδιότητα αυτή της θέας του αισθητού και νοερού φωτός είναι τόσο βασική για τον Συμεών, που δεν διστάζει να την θεωρεί βασικό κριτήριο της έννοιας του ανθρώπου (Ύμνος 23, 448-455, S.C. 174, σ. 218.).

⁸⁵ Στη διδασκαλία του Συμεών ο θάνατος της ψυχής νοείται ως η απώλεια της ζωής, διά της οποίας υπάρχει ενεργοποίηση και κίνηση της ψυχής. Έτσι, ο θάνατος της ψυχής είναι η απενεργοποίησή της, η απουσία από αυτήν κίνησης ως προς τον πνευματικό κόσμο, στον οποίο ανήκει οντολογικά.

⁸⁶ Κατήχησις 13, 65-72, S.C. 104, σ. 194-196: «Ἀνάστασις δὲ ψυχῆς ἢ ἔνωσις ἐστὶ τῆς ζωῆς· ὥσπερ γὰρ τὸ νεκρὸν σῶμα, εἰ μὴ δέξεται ἐν ἑαυτῷ τὴν ζῶσαν ψυχὴν καὶ ἀμίκτως ταύτη μιγῆ, ζῆν οὐ λέγεται οὐδὲ δύναται, οὕτως οὐδὲ ψυχὴ μόνη ζῆν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δύναται, εἰ μὴ ἀρρήτως καὶ ἀσυγχύτως ἐνωθῆ Θεῷ, τῇ ὄντως αἰωνία ζωῇ. Πρὸ γὰρ τῆς ἐν γνώσει καὶ ὀράσει καὶ αἰσθήσει ἐνώσεως νεκρὰ ἐστὶν, εἰ καὶ νοερὰ ὑπάρχει καὶ τῇ φύσει ἀθάνατος».

⁸⁷ Όπ. π., 65-72, σ. 194-196.

⁸⁸ Ύμνος 53, 256-257, S.C. 196, σ. 230.

⁸⁹ Ἡθικὸς 2, ζ', 124-125, S.C. 122, σ. 374.

⁹⁰ Ἡθικὸς 1, γ', 67-68, S.C. 122, σ. 200.

του Θεού⁹¹. Ζωή και θάνατος, ως υπαρξιακές καταστάσεις στις οποίες μπορεί εκουσίως να βρεθεί η ψυχή, είναι για τον Συμεών αιώνιες καταστάσεις, γιατί η ψυχή ως φύση και ουσία είναι αθάνατη⁹².

Ο άνθρωπος εκπίπτοντας της αθάνατης ζωής μετέχει πλέον του θανάτου. Η ψυχή πρώτη δέχεται τον θάνατο ως επιτίμιο και ύστερα το σώμα μετά από πολλά έτη⁹³. Ο «τεκὼν Ἀδάμ» με την παράβαση της εντολής του Θεού βιώνει τον ψυχικό θάνατο⁹⁴ και απογυμνώνεται «τῆς ἀθανάτου στολῆς»⁹⁵ γινόμενος «ἀρχὴ τῆς ἐν φθορᾷ καὶ θανάτῳ γενέσεως ἡμῶν»⁹⁶. Για τον Συμεών ο ψυχικός θάνατος, ο θάνατος της ψυχής, έχει ως αποτέλεσμα τη γύμνωση όλου του ψυχοσωματικού ανθρώπου από την αθάνατη στολή⁹⁷.

Η νέκρωση της ψυχής για τον Συμεών οδήγησε στη νέκρωση του ανθρώπου, στη στέρηση της αθανασίας, της αφθαρσίας και της ισαγγέλου πνευματικής διαγωγής. Ο άνθρωπος ως ψυχοσωματική ενότητα βιώνει τις συνέπειες της νέκρωσης της ψυχής του αρχικά στο ψυχικό επίπεδο με τη διαταραχή των ενδοψυχικών σχέσεων, στη συνέχεια στο ψυχοσωματικό επίπεδο, δηλαδή στη λειτουργία της διάνοιας και της καρδιάς και τελικά στο καθαρά σωματικό επίπεδο.

3.2. Η ένδυση του ανθρώπου με τη γυμνότητα

Στη διδασκαλία του Συμεών, ο Αδάμ «ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεὶς ἄνθρωπος καὶ καταξιωθείς ἰσαγγέλου καὶ ἀθανάτου ζωῆς» δεν χάνει μόνο την άφθαρτη στολή, το ένδυμα με το οποίο τον είχε ντύσει η θεότητα, τη θεία δόξα⁹⁸, η οποία τον συγκρατούσε στην ισάγγελο και αθάνατο ζωή, αλλά ενδύεται επιπλέον τη γυμνότητα της φθοράς⁹⁹. Καταδικάστηκε

---

⁹¹ Κεφάλαια 1, κεφ. 43, S.C. 51b, σ. 62-64.

⁹² Κατήχησις 13, 70-72, S.C. 104, σ. 196.

⁹³ Ἠθικὸς 1, γ', 66-69, S.C. 122, σ. 200.

⁹⁴ Κατήχησις 5, 225-230, S.C. 96, σ. 394-396.

⁹⁵ Ὁπ. π., 228, σ. 396.

⁹⁶ Ἠθικὸς 1, γ', 23-24, S.C. 122, σ. 196.

⁹⁷ Κατήχησις 5, 225-230, S.C. 96, σ. 394-396.

⁹⁸ Ὁπ. π., 177-179, σ. 392.

⁹⁹ Ἠθικὸς 1, β', 12-14, S.C. 122, σ. 184. Ο Συμεών εδώ κάνει διάκριση ανάμεσα στην άφθαρτη στολή του σώματος και τη θεία δόξα, η οποία είναι η ένθεη στολή της ψυχής. Η καταστολή της θείας δόξας που φέρει ως ιμάτιο ο άνθρωπος δηλώνει

«θανάτω καὶ φθορᾷ καὶ κατάρᾳ»¹⁰⁰. Ο ἄνθρωπος εκπίπτοντας τῆς ἀθάνατης ζωῆς μετέχει πλέον τῆς φθοράς. Γίνεται «ἀρχὴ τῆς ἐν φθορᾷ καὶ θανάτῳ γενέσεως ἡμῶν»¹⁰¹. Ἡ στέρηση τῆς ἀθανάτου στολῆς, τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, καθιστᾷ τὸν ψυχοσωματικὸ ἄνθρωπο θνητὸ καὶ φθαρτὸ. Ὅλο τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται πλέον ἀπὸ «τὴν ἐνδοθεν ὑπάρχουσαν ὑλώδη φθοράν»¹⁰². Το σῶμα τοῦ Ἀδάμ ἀπὸ ἀφθαρτο, μερικῶς πνευματικὸ καὶ συμμετόχο τῆς ἀθανασίας, καθίσταται πλέον φθαρτὸ καὶ θνητὸ σῶμα¹⁰³. Ο ἄνθρωπος, ὡς ψυχοσωματικὴ ἐνότητα, ἔχει πλέον φθαρτὴ σὰρκα με ἀποτέλεσμα νὰ εἶναι ψυχικὸς καὶ θνητός¹⁰⁴. Ο Ἀδάμ με τὴ γύμνωσή του ἀπὸ τὸν Θεὸ ὄχι μόνον γίνεται ἀπὸ ἀθάνατος θνητός, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀφθαρτος ποῦ ἦταν καθίσταται πλέον φθαρτός. Δίχως τὴν ἀθάνατη στολὴ τῆς θείας δόξας ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νεκρὴ, δὲν ἐκδηλώνει κίνηση πρὸς τὸν Θεό, τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ ἡ ψυχοσωματικὴ τοῦ ἐνότητας ὑπόκειται στὴ θνητότητα καὶ τὴ φθορά. Ἡ θνητότητα καὶ ἡ φθορὰ γιὰ τὸν Συμεών εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς στέρησης τοῦ ἀνθρώπου τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, τῆς ἀθανασίας, τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς διαγωγῆς στὸν παράδεισο κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ἦταν «ἀγγέλων συμπολίτης καὶ συνόμιλος»¹⁰⁵.

3.2.1. Ἡ ὀντολογικὴ καὶ υπαρξιακὴ ἀποξένωση τοῦ ἀνθρώπου¹⁰⁶

Γιὰ τὸν Συμεών ἡ γυμνότης τῆς φθοράς ὡς σύμπτωμα τῆς ἀμαρτίας ἀναφέρεται στὶς ἀνθρωπολογικὲς συνέπειες τῆς νέκρωσης τῆς ψυχῆς καὶ

συνεπῶς τὴν ἀφθαρσία τοῦ σώματος καὶ τὴν αἰώνια ζωὴ τῆς ψυχῆς. Βλ. καὶ *Ἠθικὸς 2, β'*, 62-63, S.C. 122, σ. 330.

¹⁰⁰ *Θεολογικὸς 1*, 374-378, S.C. 122, σ. 124.

¹⁰¹ *Ἠθικὸς 1, γ'*, 23-24, S.C. 122, σ. 196.

¹⁰² *Ἠθικὸς 6*, 246-247, S.C. 129, σ. 138. Ἡ γυμνότης γιὰ τὸν Συμεών ἀναφέρεται, ὅπως καὶ οἱ δερμάτινοι χιτῶνες στὸν Γρηγόριο Νύσσης, στὸ σαρκικὸ φρόνημα, στὴ σαρκικὴ προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὶς ἀλλαγές τῆς κατὰ φύσιν κατάστασης τοῦ ἀνθρώπου, «στὶς ἀλλαγές ποῦ ὑφίσταται τὸ ἀνθρώπινο εἶναι, ὅταν πιά ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὸν δημιουργὸ τοῦ καὶ ζεῖ αὐτονομημένα» βλ. *Ι. ΠΛΕΞΙΔΑ, Ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ κακοῦ, τὸ πρόβλημα τῆς θεοδικίας καὶ οἱ ἀνθρωπολογικὲς προϋποθέσεις τοῦ στή σκέψης τοῦ Γρηγορίου Νύσσης*, διδακτορικὴ διατριβή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 193-194.

¹⁰³ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 76, S.C. 51bis, σ. 84.

¹⁰⁴ *Ἠθικὸς 2, ζ'*, 105-106, S.C. 122, σ. 374.

¹⁰⁵ *Ἠθικὸς 2, β'*, 22-28, S.C. 122, σ. 326.

¹⁰⁶ Ο Συμεών θεωρεῖ τὴν ἀποξένωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεὸ τόσο ὡς πρὸς τὴ φύση καὶ τὴν οὐσία του (ὀντολογικά), ἐφόσον ἀπέκτησε σὰρκα, φθαρτὴ οὐσία ψυχῆς καὶ σώματος, ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴ διαγωγὴ του, τὴ σχέση του με τὸν Θεὸ (υπαρξιακά).

αφορά την ίδια τη φύση, την ουσία και τον τρόπο υπάρξεως του ανθρώπου. Ο άνθρωπος ως ψυχοσωματική ενότητα καθίσταται ξένος ως προς τα υλικά στοιχεία από τα οποία πλάστηκε και μέσα στα οποία ζει και πολύ περισσότερο ξένος με εκείνα τα αιώνια αγαθά από τα οποία απομακρύνθηκε με τη φύση, την ουσία και τον τρόπο υπάρξεώς του, «*Εἰ γὰρ ἐξ ὧν ἐπλάσθη καὶ ἐν οἷς διάγει ξένος ἐστί, πολλῶ μᾶλλον ἐκείνων ὧν κατὰ πολὺ ἀφέστηκε καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ διαγωγῇ*»¹⁰⁷.

Ο άνθρωπος γίνεται ξένος με τα αιώνια αγαθά υπαρξιακά. Η ψυχή και ο νους, με το να είναι «*ἄτρεπτος τῇ φύσει καθὸ ἔκτισται καὶ τῇ οὐσίᾳ ὧν*»¹⁰⁸, κρατούνται, πιάνονται από την αρετή ή την κακία μόνο με την προαίρεση και το δικό τους θέλημα με αποτέλεσμα να γίνονται συγκοινωνοί και κληρονόμοι είτε του φωτός είτε του σκότους. Με άλλα λόγια η ψυχή και ο νους με την προαίρεση και το θέλημά τους «*έκουσίως*» κολλούν είτε στο αγαθό και γίνονται αγαθά, είτε στο πονηρό και γίνονται πονηρά¹⁰⁹. Η εκούσια προσκόλληση του νου στο πονηρό κατέστησε ξένη την τριμερή ψυχή από τα αιώνια αγαθά, την Αγία Τριάδα, τον Τριαδικό Θεό και πηγή της ζωής, του *είναι* του ανθρώπου, με αποτέλεσμα τη φθορά της ψυχής, τον πνευματικό της θάνατο και τη διασάλευση της υπαρξιακής κατάστασης των τριών μερών της, της ψυχής, του νου και του λόγου.

Ο άνθρωπος, επίσης, γίνεται ξένος και προς τα άφθαρτα υλικά στοιχεία με τα οποία πλάστηκε, αφού πλέον το σώμα του δεν είναι άφθαρτο αλλά φθαρτό. Δεν αποτελείται πλέον από άφθαρτη σάρκα αλλά από σάρκα φθαρτή¹¹⁰. Τα τέσσερα στοιχεία της ύλης, από τα οποία αποτελείται η ουσία του ανθρώπινου σώματος, από άφθαρτα που ήταν μέχρι πριν την αμαύρωση του κατ' εικόνα γίνονται τώρα φθαρτά. Το σώμα του ανθρώπου όντας ως προς τη φύση του τρεπτόν λόγω της

---

¹⁰⁷ Ἠθικός 14, 9-11, S.C. 129, σ. 420.

¹⁰⁸ Κεφάλαια 3, κεφ. 90, S.C. 51bis, σ. 178.

¹⁰⁹ Κατήχησις 25, 55-63, S.C. 113, σ. 54: «*Ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ ἄτρεπτος τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ ἐστίν, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ νοῦς ταύτη συνάμα παρὰ τοῦ Κτίστου γεγένηται, μόνη δηλαδὴ τῇ προαιρέσει ἀγόμενα καὶ τῷ ἰδίῳ θελήματι ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιλαμβανόμενα, τουτέστι φωτὸς ἢ σκότους συγκοινωνοὶ αἰωνίως καὶ κληρονόμοι καθίστανται, ἢ ψυχὴ, φημί, καὶ ὁ νοῦς ἐνὶ τούτων προαιρέσει, ὡς εἴρηται, καὶ θελήματι ἐκουσίως κολλώμενα, εἴτε τῷ ἀγαθῷ τὰ ἀγαθὰ γίνονται, εἴτε τῷ πονηρῷ καὶ πονηρὰ χρηματίζουσι*».

¹¹⁰ Ἠθικός 2, ζ', 105, S.C. 122, σ. 374. Βλ. καὶ Ἠθικός 5, 38-39, S.C. 129, σ. 82.

συνθετότητάς του, έχει τώρα και ρευστή ουσία, γιατί αποτελείται πλέον από ύλη φθαρτή και ρευστή: «Τὸ δὲ γε σῶμα καὶ τῆ φύσει τρεπτόν, ὅτι καὶ σύνθετον, καὶ τῆ οὐσία ρευστόν, ὅτι ἐξ ὕλης φθαρτῆς ἔκτισται καὶ ρευστῆς, τὴν σύγκρασιν ἔχον ἤτοι τὴν σύστασιν ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς ἑαυτά. Ἐκ θερμοῦ γὰρ καὶ ψυχροῦ, ὡς φασὶν οἱ περὶ ταῦτα σοφοὶ καὶ ἡ ἀλήθεια ἔχει, ἐκ ξηροῦ τε καὶ ὑγροῦ ἡ οὐσία τούτου ἐστὶ»¹¹¹. Η ρευστότητα της ύλης και των υλικών της στοιχείων φαίνεται να οφείλεται κατά τον Συμεών στην εναντίωση των στοιχείων της¹¹². Ἐτσι, η ρευστότητα της ουσίας του σώματος οφείλεται στην σύσταση του σώματος από τα τέσσερα στοιχεία της φθαρτής και ρευστής ύλης, τα οποία είναι αντίθετα μεταξύ τους, «ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς ἑαυτά». Ὅλο το σῶμα ὑπάρχει πλέον με «τὴν ἔνδοθεν ὑπάρχουσαν ὑλώδη φθοράν, ἐξ ἧς τὸ ὅλον σῶμα συνίσταται»¹¹³.

Στον μεταπτωτικό άνθρωπο, ο οποίος μετέχει της υλώδους φθοράς, η σάρκα (το σώμα) είναι φθαρτή¹¹⁴, γεώδης, βαρεία και εμπαθής¹¹⁵. Η σάρκα έχει χάσει την μερική πνευματικότητα που είχε ως άφθαρτη σάρκα, έχει αποκτήσει άλογη κίνηση¹¹⁶ και γίνεται σάρκα παχεία¹¹⁷, βαρεία, γεώδης και εμπαθής¹¹⁸. Ως εμπαθής¹¹⁹ έχει πάθη και ηδονές¹²⁰, επιθυμίες¹²¹, γαργαλισμούς και κινήσεις¹²², θέλημα¹²³ ή θελήματα¹²⁴, τα οποία, λόγω της

---

¹¹¹ Κατήχησις 25, 63-68, S.C. 113, σ. 54-56.

¹¹² Στη σκέψη του Συμεών η παρουσία της δόξας του Θεού στο σώμα δεν επέτρεπε την εναντίωση των υλικών στοιχείων από τα οποία συντίθεται. Ἐτσι, ενώ το σώμα είναι χοϊκό, υλικό και σύνθετο μετέχει της αφθαρσίας μόνο όταν η δόξα του Θεού αναιρεί την εναντίωση των στοιχείων του. Σε αντίθετη περίπτωση, η εναντίωση των στοιχείων του σώματος, ως ιδιότητα του σύνθετου και υλικού σώματος εκφράζεται ως ρεύση της ουσίας του.

¹¹³ Ἠθικός 6, 246-247, S.C. 129, σ. 138.

¹¹⁴ Ἠθικός 5, 38-39, S.C. 129, σ. 82.

¹¹⁵ Κατήχησις, 17, 83-84, S.C. 104, σ. 260. Βλ. και Ἠθικός 4, 178-183, S.C. 129, σ. 20, Ἠθικός 4, 551, S.C. 129, σ. 48, Κεφάλαια 1, κεφ. 76, S.C. 51b, σ. 82-84.

¹¹⁶ Κατήχησις 25, 68-74, S.C. 113, σ. 54-56.

¹¹⁷ Ὑμνος 21, 452, S.C. 156, σ. 163.

¹¹⁸ Κατήχησις 17, 83-84, S.C. 104, σ. 260. Βλ. και Ἠθικός 4, 178-183, S.C. 129, σ. 20, Ἠθικός 4, 551, S.C. 129, σ. 48, Κεφάλαια 1, κεφ. 76, S.C. 51b, σ. 82-84.

¹¹⁹ Κεφάλαια 1, κεφ. 76, S.C. 51, σ. 82-84.

¹²⁰ Κατήχησις 32, 103, S.C. 113, σ. 246.

¹²¹ Εὐχαριστία 1, 189-190, S.C. 113, σ. 320. Βλ. και Κεφάλαια 3, κεφ. 44, S.C. 51b, σ. 146.

¹²² Κατήχησις 27, 63-64, S.C. 113, σ. 102. Ἠθικός 7, 200-201, S.C. 129, σ. 170.

¹²³ Ἠθικός 9, 389-390, S.C. 129, σ. 248.

¹²⁴ Ἠθικός 6, 14-19, S.C. 129, σ. 120-122. Βλ. και ὄπ. π. 331-336, σ. 142-144, Ἠθικός 14, 119-120, S.C. 129, σ. 430.

έκφρασης τους ως θέλημα της ψυχής αποτελούν το γήινο¹²⁵ ή γεώδες¹²⁶ φρόνημα του ανθρώπου. Ως εκ τούτου για τον Συμεών το θέλημα της σάρκας είναι συνέπεια της φθοράς του σώματος λόγω της απώλειας της δόξας του Θεού και ως γήινο φρόνημα στοιχείο της γυμνότητας του ανθρώπου¹²⁷.

3.2.2. Οι άλογες κινήσεις του σώματος

Η οντολογική αλλαγή του σώματος σε φθαρτή σάρκα προσθέτει κατά τον Συμεών κίνηση¹²⁸ στην ουσία του, η οποία το οδήγησε μεταπτωτικά σε ρεύση και σε φθορά, «εἰ μὴ τι πάντως τὴν τούτου ρεῦσιν καὶ τὸ χωροῦν εἰς φθορὰν κίνησιν τις εἶπη τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως φυσικὴν»¹²⁹. Η κίνηση αυτή ήταν φυσικό παρεπόμενο της υποστάσεώς του, της υποκειμένης ὑλώδους φθοράς, η οποία αποτελεί μετά την παράβαση την ουσία του. Κατά συνέπεια, η φυσική αυτή κίνηση είναι άλογος και ως εκ τούτου αναμάρτητη και ακατάκριτη από τον Θεό, «ἤτις ἐστὶν ἄλογος· εἰ δὲ ἄλογος αὕτη, δῆλον ὅτι καὶ ἀναμάρτητος καὶ παρὰ Θεοῦ ἀκατάκριτος. Καὶ εἰκότως· ὁ γὰρ τῆ φύσει παρέπεται, τοῦτο καὶ καταδίκης ἐκτός»¹³⁰.

¹²⁵ Ἠθικὸς 2, δ', 72-73, S.C. 122, σ. 352. Βλ. και Ἠθικὸς 12, 168-169, S.C. 129, σ. 394: «Ἐξαγορασώμεθα τὴν φρόνησιν ἡμῶν τῆς ψυχῆς διὰ τῆς τῶν ὀρωμένων καταφρονήσεως καὶ τῆς τῶν κρειτόνων μελέτης καὶ ἐργασίας, καὶ φευξόμεθα τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, ὃ ἀρέσαι Θεῷ οὐ δύναται, ἀλλ' οὐδὲ τῆς ἀπολαύσεως τῶν προσκαίρων ἀρπάσαι ἡμᾶς καὶ πρὸς τὰ διαμένοντα καὶ αἰώνια ἐμβιβάσαι ἡμῶν τὴν διάνοιαν· ὁ ζῆσαι κατὰ Θεὸν οὐκ ἐᾶ τὸν κρατούμενον ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατασπᾶ τὴν ψυχὴν ἀεὶ μᾶλλον εἰς τὰς κτηνώδεις ὁρμὰς τῆς σαρκός καὶ ὅλον κτηνώδη τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάζεται».

¹²⁶ Κεφάλαια 1, κεφ. 77, S.C. 51b, σ. 84-86.

¹²⁷ Κατήχησις 25, 85-108, S.C. 113, σ. 56-58.

¹²⁸ Ο Συμεών χρησιμοποιεῖ τον ὄρο κίνηση για να δηλώσει γενικά την ενέργεια των ὄντων και ζώντων και κινουμένων (Κεφάλαια 3, κεφ. 74, S.C. 51b, σ. 166). Ειδικότερα, χρησιμοποιεῖ τον ὄρο κίνηση για να δηλώσει τη φυσική στον χώρο μετατόπιση του σώματος (βλ. Κατήχησις 25, 68-70, S.C. 113, σ. 54, και ὄπ. π., 90-92, σ. 56.) καθώς και τη ρεύση και φθορά της ουσίας του (βλ. ὄπ. π., 70-72, σ. 54-56). Επίσης, χρησιμοποιεῖ τον ὄρο νοερά κίνηση για να δηλώσει τις εσωτερικές ενέργειες της ψυχῆς (βλ. Κεφάλαια 3, κεφ. 38, S.C. 51b, σ. 140-142).

¹²⁹ Ὁπ. π., 70-72, σ. 54-56. Για την ρευστότητα ως χαρακτηριστικό του μεταπτωτικού ανθρώπου πρβλ. και Επισκόπου Αχελώου ΕΥΘΥΜΙΟΥ (Κ. ΣΤΥΛΙΟΥ), Ἄνθρωπος: ἄρσεν καὶ θῆλυ..., ὄπ. π., σελ. 93.

¹³⁰ Κατήχησις 25, 70-74, S.C. 113, σ. 54-56.

Η κίνηση αυτή εκδηλώνεται ως ανάγκη του σώματος¹³¹, ως φυσική επιθυμία της σάρκας¹³², ως θέλημα της σάρκας¹³³. Η άλογη κίνηση της χοϊκής φύσεως του ανθρώπου αποτελεί για τον Συμεών θέλημα της σάρκας και εκφράζεται ως ανάγκη για φαγητό, για ποτό και για ύπνο «*καὶ σαρκὸς θελήματα χοϊκὰ εἶναι λέγω*»¹³⁴. Άλογη κίνηση του σώματος αποτελεί και η ρεύση της ουσίας του, το σπέρμα, η ρεύση που γίνεται «*ἀπὸ τῶν γονίμων δυνάμεων*»¹³⁵. Επίσης, άλογη κίνηση της σάρκας είναι η φυσική επιθυμία και πύρωσις¹³⁶, η διακαής επιθυμία σωματικής ένωσης. Για να κάνει έκδηλη τη φυσική επιθυμία¹³⁷ της σάρκας φέρνει ως παράδειγμα την επιθυμία της γαστέρας, η οποία θέλει να χορτασθεί από τροφή, γιατί έγινε για αυτόν τον σκοπό¹³⁸. Συνεπώς, οι άλογες αυτές κινήσεις της φθαρτής σάρκας, του σώματος¹³⁹ του έκπτωτου Αδάμ, συνιστούν την βιολογική ανάγκη του σώματος¹⁴⁰.

Στη διδασκαλία του ο Συμεών προσπαθεί να διευκρινίσει τη σχέση του άλογου θελήματος του σώματος και της ψυχής στον μεταπτωτικό άνθρωπο. Το θέλημα του σώματος, οι άλογες κινήσεις του, διαφέρει από το θέλημα της ψυχής και του Πνεύματος¹⁴¹. Ωστόσο, επειδή η ψυχή

---

¹³¹ Όπ. π., 109-112, σ. 58.

¹³² Κατήχησις 5, 751, S.C. 96, σ. 442. Βλ. και Κατήχησις 5, 739, S.C. 96, σ. 440, Κατήχησις 12, 203-206, S.C. 104, σ. 184. Πρβλ. και Κατήχησις 8, 199, S.C. 104, σ. 102.

¹³³ Ο Συμεών αναγνωρίζει στον μεταπτωτικό άνθρωπο τρία διαφορετικά θελήματα, τα οποία εκδηλώνονται ως θέλημα της ψυχής του ανθρώπου: α) το άλογο θέλημα, το οποίο είναι θέλημα της υλικής υπόστασης του ανθρώπου και αποτελεί τον νόμο της σάρκας, *Ηθικός* 6, 425, S.C. 129, σ. 150. , β) το θέλημα της ψυχής, το οποίο εκφράζεται ως εκούσια επιλογή της κακίας ή ως νόμος της αμαρτίας και του θανάτου και γ) το θέλημα του Πνεύματος ή νόμο του Πνεύματος.

¹³⁴ Ύμνος 12, 22-28, S.C. 156, σ. 258.

¹³⁵ Κατήχησις 9, 355-357, S.C. 104, σ. 132.

¹³⁶ Κατήχησις 12, 203-204, S.C. 104, σ. 184.

¹³⁷ *Ηθικός* 12, 202-205, S.C. 129, σ. 396.

¹³⁸ Κατήχησις 12, 205-206, S.C. 104, σ. 184.

¹³⁹ Κεφάλαια 1, κεφ. 43, S.C. 51b, σ. 62-64.

¹⁴⁰ Κατήχησις 25, 11-112, S.C. 113, σ. 58. Με τον όρο *ανάγκη τοῦ σώματος* ο Συμεών αναφέρεται στις βιολογικές ανάγκες του σώματος. Η απώλεια της αφθαρσίας και η ρεύση και κίνηση που προστέθηκαν στο σώμα ως φθορά δημιουργούν την ανάγκη του σώματος, δηλαδή την ανάγκη για επιβίωση.

¹⁴¹ Ύμνος 12, 22-23, S.C. 156, σ. 258. Στη διδασκαλία του ο Συμεών διακρίνει στον μεταπτωτικό άνθρωπο άλογο θέλημα του φθαρτού σώματος, που εκφράζει τις βιολογικές του ανάγκες και άλογο θέλημα της σάρκας, το οποίο προέρχεται από την ίδια την ψυχή. Το άλογο θέλημα της σάρκας δημιουργείται από την ψυχή, η

συνδέεται αρρήτως με τη σάρκα, ο Συμεών δηλώνει ότι τα πάντα στον άνθρωπο είναι ένα θέλημα και αυτό το θέλημα είναι το θέλημα της ψυχής¹⁴².

Παρουσιάζοντας τις μεταβολές της ψυχής και του σώματος στον 25^ο Λόγο των Κατηχήσεων επισημαίνει ότι όλα τα πάθη του ανθρώπου, όπως η πύρωση, η επιθυμία γάμου, η μίξη συνουσίας, η ηδονή, η γαστριμαργία, η λαιμαργία, η πολυπνία, η αργία, ο στολισμός με ενδύματα, δεν εμφανίζονται κατά την πλάση του σώματος και την εμφύσηση σε αυτό της πνοής ζωής, η οποία κατέστησε τον άνθρωπο «*ψυχή ζῶσαν*» «*ἀλλὰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν παράβασιν καὶ μετὰ τὸ ἔξω γενέσθαι τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ Θεοῦ γυμνωθῆναι καὶ τῆς αὐτοῦ θείας δόξης ἀποπεσεῖν*»¹⁴³. Οι κινήσεις αυτές, το θέλημα της σάρκας, τα πάθη, αν και φαίνονται ως κινήσεις του σώματος, δεν αποτελούν στην πραγματικότητα δικό του θέλημα, αλλά θέλημα της ψυχής, η οποία διαμέσου του σώματος επιζητεί την ηδονή, θέλει τις ηδονές¹⁴⁴.

Ο Συμεών διακρίνει έτσι τις άλογες κινήσεις, τις ηδονές και ορέξεις του σώματος¹⁴⁵, από τις άλογες επιθυμίες, την εφάμαρτη πράξη της αμαρτίας και την εμπαθή κίνηση της καρδιάς. Οι άλογες κινήσεις, ηδονές και ορέξεις, προέρχονται αμέσως από το σώμα και οφείλονται στη ρεύση και προς την φθορά κίνησή του, η οποία είναι «*τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως φυσικὴν, ἣτις ἐστὶν ἄλογος*»¹⁴⁶ και συνεπώς δεν συνιστούν αμαρτία¹⁴⁷, εφόσον εκφράζουν τις ενστικτώδεις κινήσεις του σώματος για την κάλυψη των βιολογικών του αναγκών. Αντίθετα, οι άλογες επιθυμίες, είναι οι επιθυμίες της ψυχής που δημιουργούνται από την προσπάθεια

οποία στη συνέχεια το οικειοποιείται και το καθιστά δικό της θέλημα. Με τον τρόπο αυτό κατανοεί ο Συμεών την επανάσταση της σάρκας κατά του πνεύματος, όπως θα εξετάσουμε παρακάτω.

¹⁴² Όπ. π., 29-31, σ. 258.

¹⁴³ Κατήχησις, 25, 104-106, S.C. 113, σ. 58.

¹⁴⁴ Όπ. π., 56-84: «*ἀλλ' ἡ ψυχὴ διὰ τούτου ταῦτα ἐπιζητεῖ ἡδυνομένην, ἀπαξ τῷ πληρῷ συγκραθεῖσα καὶ οἷα δὴ σῦς ἐν τῷ βορβόρῳ ταύτης ἐγκυλινδεῖσθαι θέλουσα τῶν ἡδονῶν πως, τῆς συγκραθείσης αὐτῆ γλιχομένη σαρκός. Μηδεὶς οὖν πρὸς ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἰδίου σώματος συνωθεῖσθαι καὶ καταναγκάζεσθαι ὑπολάβοι οὐκ ἔστι τοῦτο*».

¹⁴⁵ Κατήχησις 9, 360-362, S.C. 104, σ. 132.

¹⁴⁶ Κατήχησις 25, 68-72, S.C. 113, σ. 54-56.

¹⁴⁷ Όπ. π., 72-74, σ. 56.

της ψυχής να απολαύσει τις ηδονές της σάρκας με την οποία έχει συγκραθεί¹⁴⁸. Με τον τρόπο αυτό από τις ηδονές και ορέξεις του σώματος, τις ενστικτώδεις προσπάθειες του σώματος για κάλυψη των βιολογικών του αναγκών, δημιουργούνται άλογες επιθυμίες που ολοκληρώνονται σε έργα με αποτέλεσμα η ψυχή να είναι νεκρή και δυσκίνητη ή και ολοκληρωτικά ακίνητη για κάθε εντολή του Θεού¹⁴⁹.

3.2.3. Η επανάσταση της σάρκας και η υποδούλωση της ψυχής στο θέλημα της σάρκας

Το γεώδες αυτό θέλημα, το οποίο προέρχεται από τη φθαρτή σάρκα, επιδρά καθοριστικά στην ψυχή του ανθρώπου με αποτέλεσμα να αλλάζει η σχέση ψυχής και σώματος. Η σάρκα ως φθαρτή ζώσα ύλη είναι τώρα πολέμια του πνεύματος¹⁵⁰ και επαναστατεί κατά της ψυχής¹⁵¹. Τα καταστροφικά πάθη της σάρκας επιτίθενται στην ψυχή και την εκβιάζουν να προβεί σε μη θεοσεβείς πράξεις που παροξύνουν τον Θεό¹⁵². Το φρόνημα της σάρκας, οι άλογες κινήσεις του σώματος και οι εμπαιθείς επιθυμίες της ψυχής, έλκει την ψυχή στις κτηνώδεις ορμές της σάρκας με αποτέλεσμα να καθιστά κτηνώδη¹⁵³ σύνολη την ανθρώπινη ύπαρξη. Πώς όμως το γεώδες φρόνημα επιβάλλεται στην ψυχή αλλάζοντας τη σχέση σώματος και ψυχής;

Πριν την νέκρωση της ψυχής το σώμα δεν εμφάνιζε κατά τον Συμεών κίνηση και το σώμα κινείτο αποκλειστικά από την ψυχή, «*τοῦ ἐν αὐτῷ πνεύματος κινῶντος δηλονότι τὸ σῶμα δεσποτικῶς τε καὶ ἐξουσιαστικῶς*»¹⁵⁴. Μετά την παράβαση, όπως αναφέραμε, η ουσία του σώματος στον τεκόντα Αδάμ μεταβάλλεται σε φθαρτή και ρευστή ουσία. Έτσι, στον ψυχοσωματικό άνθρωπο εμφανίζεται εκτός της κίνησης, που προσδίδει σε αυτόν η λογική ψυχή, και η άλογη κίνηση που προέρχεται από τη φύση του σώματος. Η ύπαρξη στον άνθρωπο δύο διαφορετικών

---

¹⁴⁸ Όπ. π., 78-182, σ. 56.

¹⁴⁹ *Κεφάλαια* 1, 43, S.C. 51bis, σ. 62.

¹⁵⁰ *Ἠθικός* 12, 202-205, S.C. 129, σ. 396.

¹⁵¹ *Ἠθικός* 11, 356-357, S.C. 129, σ. 354.

¹⁵² *Ἠθικός* 10, 574-579, S.C. 129, σ. 300. Τα πάθη σύμφωνα με τον άγιο Μακάριο τον Αιγύπτιο είναι μηχανήματα της αμαρτίας με σκοπό τη διάσπαση της ενότητας των τριών δυνάμεων της ψυχής, βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Κεφάλαια περι προσευχής καὶ καθαρότητος καρδίας* P.G. 151, 3, 1120C.

¹⁵³ *Ἠθικός* 12, 168-169, S.C. 129, σ. 394.

¹⁵⁴ *Κατήχησις* 25, 90-92, S.C. 113, σ. 56.

κινήσεων, της λογικής και της αλόγου κινήσεως, προερχομένων κάθε μία από την αντίστοιχη ουσία που τον συναποτελεί, από την ψυχή και από το σώμα, συμπίπτουν ως προς την αναζήτηση της ηδονής. Η ψυχή διά της πονηρίας αναζητά τις ηδονές και το σώμα διά των αλόγων κινήσεων του αναγκάζει την ψυχή στην ηδονική εξυπηρέτηση των αναγκών του.

Η επανάσταση αυτή της σάρκας οφείλεται σύμφωνα με τον Συμεών στη φθορά που έχει γίνει κύριο χαρακτηριστικό της, στην έλλειψη της σχετικής πνευματικότητας που είχε πριν την αλλαγή της και στην ίδια την ψυχή που επιζητεί τις ηδονές. Ειδικότερα, η φθαρτή σάρκα δημιουργεί πλέον ένα τείχος που εμποδίζει την ψυχή να δει το φως του προσώπου του Θεού¹⁵⁵. Το τείχος αυτό δεν είναι άλλο από «τῆς φθορᾶς τὸ γνοφῶδες»¹⁵⁶. Η φθαρτή σάρκα, εκ της υλικής φύσεώς της, λειτουργεί ως ζόφος¹⁵⁷ και παραπέτασμα¹⁵⁸ που εμποδίζει τη θέα του Θεού, τη θέα του φωτός της Αγίας Τριάδος¹⁵⁹. Επίσης, η σάρκα, κατά τον Συμεών, έχει πλέον άλογα θελήματα, που στοχεύουν στην ευχαρίστησή της μέσω της πραγματοποίησης των επιθυμιών και των ορέξεών της¹⁶⁰. Τα θελήματα αυτά αποτελούν τα πάθη της σάρκας και έχουν πολλή ισχύ, την οποία αντλούν τόσο από τη φύση του σώματος όσο και από αυτή την επιθυμία και την ηδονή¹⁶¹ που αναζητεί η ψυχή¹⁶². Τόσο το σώμα όσο και η ψυχή βρίσκουν ευχαρίστηση από την υπερβολική εξυπηρέτηση των αναγκών του σώματος. Για παράδειγμα, ο κόρος της γαστρός και ο πολύς ύπνος παρουσιάζονται από τον Συμεών να δημιουργούν άνεση στη σάρκα¹⁶³. Η άνεση της σαρκός επιδρά, ωστόσο, στην καρδιά σβήνοντας την θέρμη της¹⁶⁴.

---

¹⁵⁵ Ὑμνος 9, 1-10, S.C. 156, σ. 224.

¹⁵⁶ Ὅπ. π., 11, σ. 224.

¹⁵⁷ Κεφάλαια 3, κεφ. 44, S.C. 51b, σ. 146.

¹⁵⁸ Κεφάλαια 1, κεφ. 2, S.C. 51b, σ. 40.

¹⁵⁹ Το ίδιο. Ὅπως ἤδη ἔχει αναφερθεῖ το σῶμα ἀποτελεῖ μέρος τῆς σκοτίας, τοῦ υλικοῦ κόσμου που δεν μετέχει τῆς θεωρίας τοῦ Θεοῦ και ὡς ἐκ τούτου δημιουργεῖ συσκότιση στήν ψυχή με τὴν ὁποία συνυπάρχει στήν ἀνθρώπινη ὑπόσταση.

¹⁶⁰ Ἠθικός 6, 334-336, S.C. 129, σ. 144. Πρβλ. και Ἠθικός 9, 389, S.C. 129, σ. 248, Ἠθικός 14, 119-120, S.C. 129, σ. 430.

¹⁶¹ Κατήχησις 12, 200-211, S.C. 104, σ. 184.

¹⁶² Κατήχησις 25, 50-84, S.C. 113, σ. 54-56.

¹⁶³ Ὑμνος 28, 125, S.C. 174, σ. 304.

¹⁶⁴ Το ίδιο.

Η επανάσταση της σάρκας εκδηλώνεται ως προσπάθεια επιβολής του θελήματός της στην ψυχή. Η εκπλήρωση του θελήματος της σάρκας, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, αν η ψυχή δεν οικειοποιηθεί το θέλημα αυτό, αν δεν κάνει δικό της το θέλημα της σάρκας. Η σάρκα, λοιπόν, έχοντας αποκτήσει το δικό της θέλημα, προσπαθεί να το επιβάλει στην ψυχή. Η προσπάθεια επιβολής του θελήματος της σαρκός στην ψυχή χαρακτηρίζεται από τον Συμεών ως «τῆς σαρκὸς ἢ ἐπανάστασις»¹⁶⁵. Αντίθετα με ό,τι συνέβαινε πριν την παράβαση της εντολής του Θεού από τον Αδάμ, όπου το σώμα του λειτουργούσε ως όργανο του πνεύματος που υπήρχε μέσα του – της ψυχής – και κινείτο «δεσποτικῶς τε καὶ ἔξουσιαστικῶς»¹⁶⁶ με αποτέλεσμα η ζωή να είναι «ἀστασίαστος»¹⁶⁷, τώρα η σάρκα επαναστατεί κατά του πνεύματος¹⁶⁸ και πολεμάει δυνατά την ψυχή¹⁶⁹.

Η σάρκα του ανθρώπου παρουσιάζεται από τον Συμεών ως μολυσμένη και ο μολυσμός αυτός δεν είναι άλλος από την πρόσθεση σε αυτήν του άλογου θελήματος, το οποίο καθίσταται και σαρκικό φρόνημα της ψυχής. Το φρόνημα, ως διανοήματα, σκέψεις, επιθυμίες και θελήματα εκφράζει τη συνολική διάθεση του ψυχοσωματικού ανθρώπου. Έτσι, και η φθαρτή σάρκα, κατά τον Συμεών, εκφράζει όλον τον άνθρωπο, όταν τον ντύνει ως χιτώνας με το φρόνημά της¹⁷⁰. Η επίδραση του φρονήματος της σάρκας στην ψυχή έχει ως αποτέλεσμα τη δέσμευσή της στην απόλαυση των πρόσκαιρων και στις κτηνώδεις ορμές της σάρκας και καθιστά με αυτό τον τρόπο όλο τον άνθρωπο κτηνώδη¹⁷¹. Το φρόνημα της σάρκας είναι γήινο¹⁷² και γεώδες¹⁷³, προέρχεται από τον υλικό κόσμο, από τον οποίο προέρχεται και το σώμα του ανθρώπου αλλά και στον οποίο απευθύνεται η ψυχή για να ευχαριστηθεί. Το φρόνημα της σάρκας είναι «ὑπερήφανον

---

¹⁶⁵ Ἡθικὸς 11, 356, S.C. 129, σ. 354.

¹⁶⁶ Κατήχησις 25, 88-92, S.C. 113, σ. 56.

¹⁶⁷ Ὅπ. π., 92-94, σ. 56.

¹⁶⁸ Ο Συμεών αντιλαμβάνεται την επανάσταση της σάρκας που εκφράζει τον υλικό και φθαρτό κόσμο ως επανάσταση κατά του Πνεύματος του Θεού. Ο πόλεμος της σάρκας κατά της ψυχής αποσκοπεί στην αποξένωση της ψυχής από το Πνεύμα του Θεού.

¹⁶⁹ Κατήχησις 12, 203-205, S.C. 104, σ. 184. Βλ. και Ἡθικὸς 11, 356-357, S.C. 129, σ. 354.

¹⁷⁰ Κατήχησις, 9, 321-322, S.C. 104, σ. 130.

¹⁷¹ Ἡθικὸς 12, 166-174, S.C. 129, σ. 394.

¹⁷² Ἡθικὸς 2, δ', 72-73, S.C. 122, σ. 352.

¹⁷³ Κεφάλαια 1, κεφ. 77, S.C. 51b, σ. 84-86

καὶ κενόδοξον»¹⁷⁴, ένα φρόνημα που δεν αρέσει στον Θεό¹⁷⁵. Η σάρκα επιβάλλει στην ψυχή το γεώδες φρόνημά της ως άλμη που την μολύνει και από το οποίο αυτή η ψυχή πρέπει να απαλλαγεί με άσκηση και μετάνοια: «Ἐπὸν δέ, διεγερθεῖσα πόνοις κακοπαθείας καὶ δάκρυσι μετανοίας, τὸ βάρος ἀφ' ἑαυτῆς ἀποσεισθῆται τῆς σαρκὸς καὶ τὴν ἄλμην τοῦ γεώδους φρονήματος τοῖς νάμασιν ἀποκλύσθῃται τῶν δακρύων»¹⁷⁶

Η ψυχή οικειοποιούμενη το σαρκικό φρόνημα φυλακίζεται στην εμπαθή αίσθηση του ορατού κόσμου. Λέει χαρακτηριστικά ο άγιος: «Οὗτος οὖν ὁ χοϊκὸς ἄνθρωπος ἐλπιδὶ θεώσεως ἀπατηθεὶς καὶ μεταλαβὼν ἐξ αὐτοῦ, τῶν νοητῶν ἀπάντων καὶ οὐρανίων ἀγαθῶν ὀλικῶς ἀπεστερήθη καὶ εἰς τὴν ἐμπαθῆ τῶν ἐπιγείων καὶ ὀρωμένων κτισμάτων αἴσθησιν κατηνέχθη· καὶ γέγονεν, ἵνα τὰ αὐτὰ πάλιν εἴπω, πρὸς τὰ ἐξ ὧν ἐξέπεσε κωφός, τυφλός, γυμνός, ἀναίσθητος, θνητός τε αὖ καὶ φθαρτός καὶ ἄλογος»¹⁷⁷. Ο εγκλωβισμός του ανθρώπου στην εμπαθή αίσθηση, και στο γήινο φρόνημα είχε ως αποτέλεσμα την παντελή έλλειψη της πνευματικής αίσθησης¹⁷⁸, την οποία είχε ως αξίωμα κατά τη δημιουργία του ως «κατ'εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» του Θεού.

Η επανάσταση της σαρκός, συνεπώς, γίνεται διὰ των πονηρῶν και αισχρῶν λογισμῶν, οι οποίοι χτυπάνε τον άνθρωπο «διὰ τῆς ἀτόπου ἐπιθυμίας» και με τη δύναμη που έχουν τον έλκουν στην αμαρτία και στην επιτέλεσή της διὰ του σώματος¹⁷⁹. Η σάρκα ως ζωντανή και φθαρτή ύλη γεννάει¹⁸⁰ και έχει πάθη τα οποία είναι καταστροφικά για τον άνθρωπο. Η ύπαρξη της κακῆς ἐπιθυμίας στο σώμα, της ἀτόπου ἐπιθυμίας, δημιουργεῖ στην ψυχή ὀρεξη σαρκικοῦ πάθους, ζωντανεύει το σώμα, το καθιστά σάρκα που γεννά πάθη¹⁸¹. Τα πάθη της σάρκας

¹⁷⁴ Κατήχησις, 23, 215, S.C. 113, σ. 30.

¹⁷⁵ Ἠθικὸς 12, 168-169, S.C. 129, σ. 394.

¹⁷⁶ Κεφάλαια 1, κεφ. 77, S.C. 51b, σ. 84-86.

¹⁷⁷ Ἠθικὸς 13, 60-66, S.C. 129, σ. 404.

¹⁷⁸ Κεφάλαια 3, κεφ. 43, S.C. 51b, σ. 144.

¹⁷⁹ Κατήχησις 27, 58-66, S.C. 113, σ. 102: «τοῦτον ἔλκοντες τῇ δυνάμει, τῷ βόθρῳ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῷ κρυμνῷ τῆς πράξεως ἀπορρίπτουσιν». Ο Συμεών εδώ με τη φράση «βόθρο της αμαρτίας» αναφέρεται στην κατάσταση της ψυχῆς και με τον ὄρο «πράξη» στην επιτέλεση της αμαρτίας διὰ του σώματος.

¹⁸⁰ Κατήχησις 8, 129-130, S.C. 104, σ. 96.

¹⁸¹ Κατά τον ΚΛΗΜΕΝΤΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, κάθε πονηρό πάθος θεωρεῖται ως «παρὰ φύσιν κινήσεις τῆς ψυχῆς», Στρωματεῖς 2, P.G. 8, 997B. και κατά τον ΓΡΗΓΟΡΙΟ

στοιβάζονται στο συνειδός που βρίσκεται στο ψυχοσωματικό κέντρο του ανθρώπου, την καρδιά. Από την καρδιά επιτίθενται «τυραννικῶς» νύχτα και μέρα κατά της ψυχής του ανθρώπου και την εκβιάζουν να πράξει αυτά που δεν ανήκουν στη θεοσέβεια και τα οποία παροξύνουν τον Θεό¹⁸².

Η τυραννική επίδραση των παθών της σάρκας στην ψυχή έχει ως αποτέλεσμα η ψυχή να λειτουργεί, να υπηρετεί τη σάρκα, φροντίζοντας να εκπληρώνει τις επιθυμίες της¹⁸³. Η σάρκα μπορεί να κατέχει, να δεσμεύει τον άνθρωπο στην εκπλήρωση του θελήματός της¹⁸⁴ είτε μερικώς επιβάλλοντας στην ψυχή κάποιο θέλημα¹⁸⁵ είτε ολικώς εξαναγκάζοντας την ψυχή να εκπληρώνει όλα της τα θελήματα¹⁸⁶.

Ο μολυσμός της σάρκας¹⁸⁷ από τα πάθη επιπροσθέτει¹⁸⁸ στην ψυχή νέφος και δεν την αφήνει να βλέπει καθαρά την θεία ακτίνα¹⁸⁹. Για τον Συμεών ο μολυσμός της σάρκας αφορά τόσο την διά του σώματος εκτέλεση των μεγάλων παθών, των πονηρών έργων όσο και διά της ψυχής πραγματοποίηση των μικρών παθών. Μεταξύ των μεγάλων παθών, τα οποία οδηγούν στα πονηρά έργα και μολύνουν το σώμα, συγκαταλέγει τον φθόνο, τη μεγάλη οργή, την κλοπή, την αρσενοκοιτία, την παιδοφθορία, τη μαλακία¹⁹⁰ και την κάθε λογής ασέλγεια. Μεταξύ

ΠΑΛΑΜΑ τα πάθη είναι «όδοι διεστραμμένοι πάντως και σκολιαί», *Ομιλία Κ', Εἰς τό κατά τόν εὐαγγελιστήν Ἰωάννην ...*, P.G. 151, 273A.

¹⁸² *Ἠθικός* 10, 575-579, S.C. 129, σ. 300.

¹⁸³ *Ὅπ. π.*, 581-582, σ. 300.

¹⁸⁴ *Κατήχησις*, 3, 169-170, S.C. 96, σ. 294.

¹⁸⁵ *Κατήχησις* 28, 255-257, S.C. 113, σ. 148.

¹⁸⁶ *Κατήχησις* 30, 268-29, S.C. 113, σ. 214-216. Πρβλ. και *Κατήχησις*, 28, 190-191, S.C. 113, σ. 142.

¹⁸⁷ *Κατήχησις* 5, 1016-1017, S.C. 96, σ. 462.

¹⁸⁸ Για τον Συμεών η σάρκα αυτή καθ' εαυτή ως μετέχουσα στην *ύλώδη φθορά*, προσθέτει γνόφο στην ψυχή. Ο μολυσμός της σαρκός προσθέτει επιπλέον νέφος στην ψυχή και δεν την αφήνει να δει την θεία ακτίνα. Είναι χαρακτηριστική η χρήση που κάνει ο Συμεών στις έννοιες σκότος-γνόφος, νέφος και πάχος. Περιγράφοντας μια από τις καταστάσεις θεοπτίας που βίωσε τονίζει ότι ο Θεός αποδιώχνει κατά πρώτον το σκότος, εξορίζει το νέφος και λεπταίνει το πάχος της ψυχής (*Εὐχαριστία* 1η, 181-195, S.C. 113, σ. 320).

¹⁸⁹ *Κατήχησις* 22, 181-182, S.C. 104, σ. 378.

¹⁹⁰ Ο όρος αυτός δεν απαντά στο Patristic Greek Lexicon. Στη συνάφεια του κειμένου που αναφέρεται σε ασελγείς πράξεις παραπέμπει στην μάλαξη των γεννητικών οργάνων, στον αυνανισμό. Ο όρος χρησιμοποιείται με αυτή την έννοια ήδη από τον

των μικρών παθών, τα οποία αποτελούν τον μολυσμό του πνεύματος¹⁹¹, της ψυχής, συγκαταλέγει τη γαστριμαργία, την πολυινοποσία, την πολυυπνία, την οκνηρία, τη ραθυμία, την αντιλογία, την ανηκοΐα (το να μην ακούει κανείς ως αντίθετο της υπακοής) και τον γογγυσμό, τα οποία αν και δεν συγκαταλέγονται στα πονηρά έργα, ωστόσο καθιστούν τον άνθρωπο δούλο σε αυτά με τα μαστιγώματά τους¹⁹².

Για τον Συμεών η επίδραση της σάρκας στην ψυχή παραπέμπει στην επίδραση που είχε το χαλκούργημα με το οποίο είχαν δεσμεύσει τον Μανασσή. Η γεώδης σύσταση της σάρκας, το βάρος της ελλείπει της μερικής πνευματικότητας που της προσέδιδε η αφθαρσία και τα πάθη της αποτελούν και τα τρία μαζί το χαλκούργημα¹⁹³ με το οποίο δεσμεύεται η ψυχή, όπως ακριβώς δεσμεύθηκε και ο Μανασσής από τον βασιλιά Ασσούρ¹⁹⁴. Έτσι, από τη σάρκα ως υλικού σώματος, «γεώδους», φθαρτού, «βαρείας», και γεμάτου από πάθη, «έμπαθοῦς», δεσμεύεται η ψυχή στην ύλη, «δεινῶς κατεχομένη», καθίσταται δυσκίνητη, «πεδουμένη» και με γεώδες φρόνημα, «βαρουμένη», ακινητοποιημένη και απρόθυμη για κάθε αρετή και εργασία των εντολών του Θεού¹⁹⁵.

Η σάρκα που λειτουργεί πλέον ως χαλκούργημα ισχυρών υλικών δεσμών της ψυχής εκφράζει τον νόμο «τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου»¹⁹⁶ και είναι η αιτία της ακινητοποίησης και απροθυμίας της ψυχής για κάθε αρετή και εργασία των εντολών του Θεού, αιτία της νοερής νέκρωσης του ανθρώπου¹⁹⁷. Επιπλέον η υποδούλωση της ψυχής στην φθαρτή σάρκα

Μεσαίωνα (476 - 1492 μ. Χ). Βλ. χρήση αυτού του όρου στον Μακάριο Παροιμιογράφο, 448^A, όπ. αναφ. στο *Μεγάλο Λεξικό Τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας των LIDDEL & SCOTT*, τομ. III, σελ. 81.

¹⁹¹ Ἠθικός 1, ιβ', 495-496, S.C. 122, σ. 308, όπου παραθέτει αυτολεξεί από την *Πρός Κορ. II*, 7,1 «ἀπό παντός μολυσμοῦ σαρκός καὶ πνεύματος».

¹⁹² *Κατήχησις* 5, 1016-1023, S.C. 96, σ. 462. Ο Συμεών αναγνωρίζοντας και στα μικρά πάθη την ικανότητά τους να υποδουλώνουν την ψυχή στο άλογο θέλημα, προβάλλει την ανάγκη τήρησης όλων των εντολών ακόμα και των ελαχίστων.

¹⁹³ Ἠθικός 4, 160-183, S.C. 129, σ. 20.

¹⁹⁴ *Παραλειπομένων* II, 33, 11-12.

¹⁹⁵ Ἠθικός 4, 179, S.C. 129, σ. 20: «ἐκ τῆς γεώδους καὶ βαρείας καὶ ἐμπαθοῦς ἡμῶν ταύτης σαρκός, ἐν ἧ οἰκοῦσα ἡμῶν ἡ ψυχή καὶ δεινῶς κατεχομένη καὶ πεδουμένη καὶ βαρουμένη πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν καὶ ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἀκίνητος ὑπάρχει παντάπασι καὶ ἀπρόθυμος».

¹⁹⁶ Ὁπ. π., 190-191, σ. 22.

¹⁹⁷ Ἠθικός 7, 340-343, S.C. 129, σ. 180.

καθιστά τον άνθρωπο όμοιο με τα κτήνη που δεν έχουν νου, «τοῖς ἀνοήτοις όμοιωθεῖς κτήνεσι κατὰ τόν οὔτω βοῶντα προφήτην[...]. Οὔτω τοίνυν ἐγένετο καὶ ἦν, εἰ καὶ μὴ πάντα εἰπεῖν ἡδυνήθημεν, ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ ἐκ γῆς χοϊκός»¹⁹⁸.

3.2.4. Ο μολυσμός της ψυχής

Για τον Συμεών, ο μόνος που έχει φυσικώς το ιδίωμα του καθαρού και αμόλυντου είναι ο Κύριος Ιησούς Χριστός¹⁹⁹. Αντιθέτως, για την ψυχή ή τη διάνοια του ανθρώπου ο μη μολυσμός είναι υπαρξιακό, καταστασιακό ιδίωμα και απορρέει από την ένωση της με τον Θεό. Ο άνθρωπος έχει τα παραπάνω ιδιώματα του Κυρίου μόνο με την αποχή από το μολυσμό της αμαρτίας, με την τήρηση των εντολών του Θεού και με τη μετοχή κατά χάριν του Πνεύματος του Κυρίου²⁰⁰. Η ψυχή ή η διάνοια δεν μπορεί να μολυνθεί όταν ο ψυχοσωματικός άνθρωπος φορά τον Θεό²⁰¹ ως μάτιο, όταν έχει μέσα στην ψυχή του τον Θεό «οἰκοῦντα καὶ μένοντα»²⁰². Στην κατάσταση αυτή ο νους κρατείται από το θείο Πνεύμα²⁰³, στέκεται τεθεμελιωμένος στο κατά φύσιν και προσομιλεί με τον Θεό. Ο νους στην «κατὰ φύσιν» κατάστασή του, όταν είναι δηλαδή φωτισμένος κατά χάριν από τον Τριαδικό Θεό, είναι γυμνός και ξένος κάθε κακής επιθυμίας²⁰⁴.

Η ενδελεχής μελέτη των συγγραμμάτων του Συμεών αναδεικνύει, ως πρωταρχική αιτία της παράβασης της εντολής του Θεού από τον Αδάμ, τον μολυσμό της ψυχής και του νου από την πονηρία και την κακία²⁰⁵, γεγονός που οδήγησε στην στέρηση του ενδύματος της θείας δόξης, στη μετάπτωση δηλαδή του ανθρώπου από το φως στο σκότος, από την

---

¹⁹⁸ Ἡθικός 13, 60-73, S.C. 129, σ. 404-406.

¹⁹⁹ Κατήχησις 10, 75-80, S.C. 104, σ. 144. Ο Συμεών προσφωνώντας τον Ιησού Χριστό τονίζει την αμόλυντη φύση Του και την κεκρυμμένη ουσία Του, Ὑμνος 13, 37, S.C. 156, σ. 258.

²⁰⁰ Το ίδιο.

²⁰¹ Ἡθικός 6, 199-216, S.C. 129, σ. 134.

²⁰² Ὅπ. π., 199-216, σ. 134.

²⁰³ Ἡθικός 15, 98-101, S.C. 129, σ. 450.

²⁰⁴ Ἡθικός 6, 264-265, S.C. 129, σ. 138.

²⁰⁵ Κατήχησις 10, 91-92, S.C. 104, σ. 144.

αγαθότητα στην πονηρία, η οποία αποτελεί για τον Συμεών ιό θανατηφόρο²⁰⁶ και ανίατη νόσο²⁰⁷.

Η πονηρία της ψυχής, στη διδασκαλία του Συμεών, προέρχεται από τον υλικό κόσμο²⁰⁸, αποτελεί το υλικό πνεύμα²⁰⁹, το οποίο συνυπάρχει μέσα στην καρδιά του ανθρώπου²¹⁰. Ως υλικό πνεύμα, μολύνει την καρδιά του ανθρώπου και συνιστά τη ρίζα της αμαρτίας²¹¹. Καθιστά την καρδιά σκληρή²¹², παχεία²¹³ και τον όλο άνθρωπο σάρκα²¹⁴. Ακολούθως, η πονηρία και η εξ αυτής γεννώμενη αμαρτία μολύνει το ένδυμα της ψυχής²¹⁵. Η πονηρία ως κακή κατάσταση της ψυχής είναι η αιτία της κακίας²¹⁶, της έλλειψης δηλαδή των αρετών²¹⁷. Έτσι, η πονηρία για τον

²⁰⁶ Ύμνος 58, 118-122, S.C. 196, σ. 286-288.

²⁰⁷ Κατήχησις 2, 350-352, S.C. 96, σ. 270. Εδώ φαίνεται ότι ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο πονηρία όχι με την ηθική του έννοια αλλά κυριολεκτικά ως διαστρέβλωση της κατάστασης στην οποία βρίσκεται η ψυχή, ως κακή κατάσταση της ψυχής, βλ. Λεξικό Liddell & Scott.

²⁰⁸ Κατήχησις 4, 364-365, S.C. 96, σ. 344.

²⁰⁹ Όπ. π., 394-396, σ. 346.

²¹⁰ Όπ. π., 364-365, σ. 344. Βλ. και όπ. π. 386-387, σ. 346.

²¹¹ Ύμνος 17, 85-94, S.C. 174, σ. 20.

²¹² Κατήχησις 4, 364-365, S.C. 96, σ. 344.

²¹³ Ήθικός 9, 435-437, S.C. 129, σ. 250.

²¹⁴ Όπ. π., 435-437, σ. 250.

²¹⁵ Ήθικός 1, ια', 81-83, S.C. 122, σ. 270.

²¹⁶ Κατήχησις 10, 91-92, S.C. 104, σ. 144: «Ἡ γὰρ ἀργία τίκει τὴν πονηρίαν, ἡ δὲ πονηρία πᾶν εἶδος κακίας ἀπογεννᾷ». Ο Συμεών αντιλαμβάνεται την πονηρία της ψυχής ως διαίρεση των δυνάμεων της ψυχής: «Τοιγαροῦν καὶ ὅταν διὰ πάντων τούτων ἡ ἐπιθυμία πληρωθῆ τοῦ ἀνθρώπου, τῆνικαῦτα καὶ ὅλον τὸ θυμικὸν τῷ λογιστικῷ τε καὶ ἐπιθυμητικῷ συγκραθέν, ἐν τὰ τρία ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς τριαδικῆς ἐνάδος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τερπνότητι τοῦ ἑαυτῶν γίνονται δεσπότης. Οὐ γὰρ ἐπιγινώσκειται ὅπως ἡ τριτὴ τότε τούτων διαίρεσις, ἀλλ' εἰσὶν ἐκ παντὸς ἓν. Ὅπηνίκα οὖν ἐκ μόνου τοῦ ἐνός καὶ ἀγαθοῦ τῇ ἀπλότητι, ἐπὶ τῇ τῶν πονηρῶν καὶ ἀγαθῶν πραγμάτων διακρίσει καὶ διαιρέσει, ἐπιστραφῶσιν αἱ δυνάμεις αὐταὶ πρὸς τὰ ἐνταῦθα, τῆνικαῦτα ἢ τούτων θέλησις καὶ διαίρεσις καὶ ἡ πρὸς τὰ ἐναντία τῶν θείων θελημάτων ἀποστροφή ἀδιαιρέτως δείκνυται· ἐν γὰρ μόνοις τούτοις ἢ τοῦ θυμικοῦ κίνησις γίνεται» Ήθικός, 4, 424-435, S.C. 129, σ. 38-40

²¹⁷ Στη διδασκαλία του ο Συμεών προβάλλει την κακία ως το αποτέλεσμα της έλλειψης της αρετής. Η σχέση κακίας και αρετής είναι για τον Συμεών ανάλογη της σχέσης του φωτός προς το σκότος. Έτσι, όσο αυξάνεται η αρετή τόσο ανυπόστατη φαίνεται η κακία: «Ὡσπερ γὰρ τοῦ ἡλίου κατὰ μικρὸν ἀνατέλλοντος ὑποχωρεῖ τὸ σκότος καὶ ἀφανίζεται, οὕτω καὶ ἀρετῆς ἀυγαζούσης οἷα δὴ σκότος ἢ κακία ἐλαύνεται καὶ ἀνυπόστατος δείκνυται, καὶ τῆνικαῦτα μένομεν διαπαντὸς ἀγαθοί, καθὰ πρῶην ὑπήρχομεν πονηροί», Κατήχησις 17, 21-25, S.C. 104, σ. 256.

Συμεών αποτελεί τον κατεξοχήν ρύπο της ψυχής²¹⁸, ενώ τα αμαρτήματα μολύνουν επιπροσθέτως τόσο την ψυχή²¹⁹ όσο και το σώμα²²⁰.

Ο μολυσμός του χιτώνα της ψυχής²²¹, η κακή κατάσταση, δηλαδή στην οποία περιέρχεται η ψυχή, πραγματώνεται για τον Συμεών με την εγχάραξη μέσα στην καρδιά των μορφών των άλογων επιθυμιών²²². Η εγχάραξη αυτή γίνεται με την εφάμαρτη πράξη της αμαρτίας και με την εμπάθη κίνηση της καρδιάς²²³. Η αμαρτία είναι αυτή που μολύνει το ένδυμα της ψυχής και εκβάλλει τον άνθρωπο από την βασιλεία²²⁴.

Η «κατὰ φύσιν» θεωρία του νου είναι για τον Συμεών η ικανότητα του νου να βλέπει νοερώς. Σε αυτή την κατάσταση ο νους δεν μολύνεται από τις μορφές των άλογων επιθυμιών που δημιουργεί ο αισθητός κόσμος, παραμένει γυμνός και ως εκ τούτου αμέτοχος κάθε κακής επιθυμίας. Αν ο άνθρωπος προτιμήσει κάτι από τα επίγεια ή τον κυριεύσει κάποια επιθυμία για κάτι από όσα φθείρονται, γυμνώνεται από τη δόξα με αποτέλεσμα να εκβάλλεται στο απόλυτο σκοτάδι «τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον»²²⁵.

---

²¹⁸ Κατήχησις 6, 220-223, S.C. 174, σ. 32. Πρβλ και Κατήχησις 4, 673-674, S.C. 96, σ. 368 και Κατήχησις 12, 54-55, S.C. 104, σ. 174, όπου ο ρύπος της αμαρτίας μολύνει την ψυχή.

²¹⁹ Ἠθικὸς 7, 198-199, S.C. 129, σ. 170.

²²⁰ Κατήχησις 2, 143-144, S.C. 96, σ. 252-254.

²²¹ Κατήχησις 9, 363-364, S.C. 104, σ. 132. Ο Συμεών χρησιμοποιεί τις εκφράσεις *χιτώνας της σαρκός* και *χιτώνας της ψυχής*. Ο χιτώνας της ψυχής μολύνεται από συνδυασμούς εννοιών, από τις συγκαταθέσεις των λογισμών και συνεπώς δηλώνει τη διάνοια και την καρδιά. Ο χιτώνας της σαρκός μολύνεται από τις πράξεις και τα πάθη, και συνεπώς αναφέρεται στο σώμα και την καρδιά, Κατήχησις 21, 17-21, S.C. 124, σ. 352. Επίσης, χρησιμοποιεί κατά ανάλογο τρόπο την έκφραση *το ένδυμα της ψυχής*, το οποίο μολύνει η πονηρία, Ἠθικὸς 1, ια, 81-83, S.C. 122, σ. 270.

²²² Ὅπ. π., 360-367, σ. 132. Η εγχάραξη των μορφών των άλογων επιθυμιών μέσα στην ψυχή γίνεται στο συνειδός του ανθρώπου. Συνεπώς το συνειδός του ανθρώπου μολύνεται είτε από τις αμαρτωλές πράξεις, τις οποίες είναι σε θέση να γνωρίζει ο άνθρωπος και επομένως αφορούν το μνημονευτικό της ψυχής, είτε από τις άλογες επιθυμίες, οι οποίες λανθάνουν της συνειδήσεως και μολύνουν το μέρος του συνειδότης στο οποίο δεν έχει πρόσβαση ο άνθρωπος αλλά μόνο ο Θεός.

²²³ Κατήχησις 9, 360-367, S.C. 104, σ. 132.

²²⁴ Ἠθικὸς 1, ια', 81-83, S.C. 122, σ. 270.

²²⁵ Ἠθικὸς 2, ζ', 281-286, S.C. 122, σ. 386. Ο νους για τον Συμεών όταν είναι ντυμένος με τη δόξα του Θεού μπορεί να κοιτά των ορατό κόσμο χωρίς εμπάθεια, απαθώς. Η ενοίκηση του Θεού στην καρδιά και η κατά χάριν ένωση του Θεού με τον άνθρωπο

Ο μολυσμός του πνεύματος καθιστά τον όλο άνθρωπο πονηρό²²⁶ και ως εκ τούτου χωρίζει την ψυχή από τον Θεό. Η πονηρία εγκαθίσταται από τον διάβολο ως σπόρος στην καρδιά και καρποφορεί «*ἀκάνθας και τριβόλους τῆς ἀμαρτίας*»²²⁷. Η μολυνθείσα ψυχή απογυμνώνεται από τον Θεό, γιατί ο Θεός ως δίκαιος, καθαρός, απαθής και άγιος δεν ανέχεται, σύμφωνα με τον Συμεών, να έχει συγκοινωνούς τους άδικους, να συμμιαίνεται με τους ακάθαρτους, να συναυλίζεται με τους εμπαιθείς και να εισέρχεται σε στιγματισμένη από ρύπους και πονηρή ψυχή²²⁸.

Ο Συμεών ακολουθεί τη διδασκαλία του Παύλου²²⁹ και κάνει διάκριση μεταξύ μολυσμού σαρκός και πνεύματος²³⁰. Ο μολυσμός δηλαδή για τον Συμεών είναι κατανοητός σε νοερό και αισθητό επίπεδο²³¹. Ωστόσο, τόσο ο μολυσμός της σαρκός, ο οποίος γίνεται από τα πονηρά έργα²³² όσο και ο μολυσμός του πνεύματος, ο οποίος γίνεται από την πονηρία, συνιστούν τον μολυσμό της ψυχής²³³. Οι άτοπες και άνομες πράξεις²³⁴, οι αισχρές πράξεις²³⁵ και τα πάθη μολύνουν την ψυχή²³⁶, και καθιστούν το σώμα οίκο ηδονών, παθών και δαιμόνων²³⁷.

ντύνει με το φως της δόξας τον νου, με το οποίο ως λογική ενέργεια ο νους ντύνει τη διάνοια. Έτσι μπορεί η διάνοια να θεωρεί τον κόσμο απαθώς.

²²⁶ Κατήχησις 10, 142-150, S.C. 104, σ. 148-150: Για τον Συμεών πονηρός είναι ο άνθρωπος που υποδέχεται στην καρδιά του τον σπόρο του «*πονηροῦ σπορέως*» και καρποφορεί «*ἀκάνθας και τριβόλους τῆς ἀμαρτίας*», τα οποία είναι «*φθόνος, μίσος, μνησικακία, ζήλος, ἐριθεία, οἷησις, κενοδοξία, ὑπερηφανία, δόλος, περιεργία, διαβολή και εἴτι διὰ σαρκὸς πάθος ἀπόπτυστον καθ' ἡδονὴν ἐκτελεῖται και κοινοῖ τὸν ἐντὸς ἡμῶν ἄνθρωπον κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν*». Πονηρός με άλλα λόγια είναι για τον Συμεών τόσο αυτός που υποδέχεται στην καρδιά του την πονηρία, όσο και αυτός που καρποφορεί - εκδηλώνει ψυχικά και σαρκικά πάθη. Κάνοντας τη διάκριση αυτή ο Συμεών τονίζει τη δύναμη της μετάνοιας ως προς την απαλλαγὴ από την πονηρία και την αποφυγὴ των ψυχικῶν και σαρκικῶν παθῶν.

²²⁷ Όπ. π., 142-150, σ. 148-150.

²²⁸ Όπ. π., 138-142, σ. 148.

²²⁹ Β' Πρὸς Κορινθίους 7,1.

²³⁰ Ἠθικὸς 1, ιβ', 494-498, S.C. 122, σ. 308. Βλ. και Ἠθικὸς 9, 174-178, S.C. 129, σ. 232.

²³¹ Ἠθικὸς 6, 191-192, S.C. 129, σ. 134.

²³² Κατήχησις 5, 1016-1023, S.C. 96, σ. 462.

²³³ Ἠθικὸς 1, ιβ', 494-498, S.C. 122, σ. 308.

²³⁴ Κατήχησις 30, 129-142, S.C. 113, σ. 204.

²³⁵ Κεφάλαια 3, κεφ. 46, S.C. 51b, σ. 146.

²³⁶ Όπ. π., κεφ. 12, σ. 126.

²³⁷ Κατήχησις 30, 129-142, S.C. 113, σ. 204.

Ακάθαρτος είναι ο άνθρωπος όταν έχει την σάρκα, την καρδιά²³⁸ και την ψυχή ή ένα από αυτά ακάθατο. Αν ο άνθρωπος εξωτερικά εγκρατεύεται αλλά στα κρυφά της καρδιάς του εκπληρώνει τα θελήματά του τότε θεωρείται από τον Θεό ως ακάθατος²³⁹. Ακάθατος για τον Συμεών είναι αυτός που έχει στην ψυχή του την υπερηφάνεια. Ακόμα και αν δεν έχει άλλες αμαρτίες, πράγμα αδύνατον, η υπερηφάνεια καθιστά τον άνθρωπο σε σχέση με τον Κύριο ακάθατο²⁴⁰. Έτσι, η κάθαρση μέσω της μετάνοιας δεν είναι άλλο από την ταπείνωση του ανθρώπου, ταπείνωση τόσο στο σώμα όσο και στην ψυχή.

Ανακεφαλαιώνοντας, οι συνέπειες της νέκρωσης της ψυχής όπως εμφανίζονται στην ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου σύμφωνα με τη διδασκαλία του Συμεών είναι: α) Ο νους του ανθρώπου χάνει την πνευματική αίσθηση και λειτουργώντας πλέον με τις αισθήσεις του σώματος, περιπίπτει στην κατάσταση της σκοτίας, β) Η ψυχή διαμέσου των αισθήσεων του σώματος επιζητεί την ηδονή στον υλικό κόσμο καθιστώντας τον άνθρωπο από πνευματικό ψυχικό, γ) Το ίδιο το σώμα με τη σύστασή του από τη φθαρτή ύλη και τις άλογες κινήσεις επαναστατεί κατά της ψυχής και μολύνει την ψυχή δημιουργώντας σε αυτήν εμπαιθείς κινήσεις, δ) Οι κινήσεις της καρδιάς από απαιθείς γίνονται εμπαιθείς κινήσεις και επιμολύνουν τον νου με κακές επιθυμίες, ε) Η ουσία του ανθρώπου καθίσταται όλη σαρκική και ο άνθρωπος γίνεται σαρκικός και χοϊκός.

3.2.5. Ο χοϊκός άνθρωπος

Ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο *χοϊκός* για να δηλώσει, είτε τον άνθρωπο που πλάσθηκε από γης είτε τον άνθρωπο της πτώσης από τον παράδεισο. Ειδικότερα, χρησιμοποιεί τον όρο *χοϊκός*, είτε οντολογικά για να δηλώσει την από γης, υλική και ορατή φύση του σώματος του ανθρώπου, είτε υπαρξιακά για να δηλώσει την κατάσταση ύπαρξης του όλου ανθρώπου μετά την παράβαση και την πτώση του από τον Παράδεισο.

---

²³⁸ *Ήθικός* 4, 682, S.C. 129, σ. 56.

²³⁹ *Ήθικός* 6, 96-100, S.C. 129, σ. 126.

²⁴⁰ *Θεολογικός* 1, 277-280, S.C. 122, σ. 116.

Για τον Συμεών, ο Αδάμ είναι χοϊκός οντολογικά ως «Ἄνθρωπος ἐκ γῆς ὁ πρῶτος / χοϊκός ἐκτίσθη πάντως»²⁴¹. Χρησιμοποιεῖ μάλιστα και μια τριπλή ἐκφραση για να τονίσει τη γήινη και υλική προέλευση του ανθρώπου «Πῶς ἀπὸ γῆς, ἀπὸ πηλοῦ, ἀπὸ χοῦς ἐπλάσθης»²⁴². Αντίθετα, ο «τεκῶν Ἀδάμ», ο μεταπτωτικός ἄνθρωπος, ο ἄνθρωπος που υπόκειται στον βιολογικό κύκλο της γέννησης και του θανάτου, είναι χοϊκός και υπαρξιακά, γιατί αποστερήθηκε ὅλα τα νοερά και ουράνια αγαθά «καὶ εἰς τὴν ἐμπαθῆ τῶν ἐπιγείων καὶ ὀρωμένων κτισμάτων αἴσθησιν κατηνέχθη· καὶ γέγονεν, ἵνα τὰ αὐτὰ πάλιν εἶπω, πρὸς τὰ ἐξ ὧν ἐξέπεσε κωφός, τυφλός, γυμνός, ἀναίσθητος, θνητός τε αὖ καὶ φθαρτός καὶ ἄλογος»²⁴³.

Ο ἄνθρωπος, κατὰ τον Συμεών, υπάρχει με χοϊκό τρόπο, είναι χοϊκός, γιατί ἔχει εγκλωβιστεῖ στην ἐμπαθῆ αἴσθηση του υλικού κόσμου, «καὶ ἐν αὐτῇ κρατούμενος καὶ μετ' αὐτῆς διάγων»²⁴⁴. Ο εγκλωβισμός του αὐτός στον υλικό κόσμο, του ἔχει αφαιρέσει τις πνευματικές ιδιότητες που εἶχε τόσο κατὰ τη δημιουργία του ὅσο και κατὰ τη κατάστασή του στον Παράδεισο, με τις οποίες μπορούσε να βλέπει το Θεό, να φορά την στολή της δόξης Του και να αισθάνεται τον ἄυλο κόσμο. Τυφλός, γυμνός και ἀναίσθητος ως προς τον ἄυλο κόσμο ο ἄνθρωπος ἔχει κατασταθεῖ ολοκληρωτικά χοϊκός, δηλαδή θνητός, φθαρτός και ἄλογος.

Για τον Συμεών, συνεπώς, χοϊκός ἄνθρωπος είναι οντολογικά «ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ ἐκ γῆς χοϊκός», ο Αδάμ, και υπαρξιακά ο ἄνθρωπος της παράβασης και της πτώσης ἀπὸ τον Παράδεισο, «ὁ τεκῶν Ἀδάμ» και ὅσοι γεννιούνται ἀπὸ αὐτόν. Ο «τεκῶν Ἀδάμ» διαφέρει ἀπὸ τον «Ἀδάμ», τον ἄνθρωπο που δημιούργησε ο Θεός. Ο «τεκῶν Ἀδάμ» είναι φθαρτός, θνητός, κωφός και τυφλός ως προς την νοερή κτίση, γυμνός ἀπὸ τη δόξα του Θεού και ἀναίσθητος ως προς την παρουσία και συνομιλία με τον Θεό. Επιπλέον, δεν διαφέρει των ἄλογων ζώων, ἀφού ο νους του είναι πλέον ἀναίσθητος ως προς τον νοερό κόσμο. Επιπρόσθετα, γίνεται χειρότερος ἀπὸ τα ζῶα, ἀφού συμπεριλαμβάνει και ἐλκύει στον εαυτό του

---

²⁴¹ Ὑμνος 44, 251-252, S.C. 196, σ. 88. Βλ. ὄπ. π. 279-280, σ. 90, ἐπίσης και ὄπ. π. 315-316, σ. 92.

²⁴² Ὑμνος 22, 96, S.C. 174, σ. 178.

²⁴³ Ἠθικός 13, 60-66, S.C. 129, σ. 404.

²⁴⁴ Ὑμνος 22, 97, S.C. 174, σ. 178.

κάθε πάθος των άλογων ζώων²⁴⁵. Αυτή είναι, κατά τον Συμεών, η εικόνα του χοϊκού, την οποία όλοι οι άνθρωποι φόρεσαν καταγόμενοι από τον τεκόντα Αδάμ, «έφορέσαμεν την εικόνα του χοϊκού»²⁴⁶, και η οποία είναι διαφορετική από την εικόνα του Θεού, που ως ιμάτιο έφερε ο «πλασθείς άνθρωπος και καταξιωθείς ίσαγγέλου και άθανάτου ζωής»²⁴⁷.

Η άορατη ψυχή του ανθρώπου ως εικόνα του Θεού είναι νοερή και λογική²⁴⁸. Αντίθετα, η εικόνα του χοϊκού ανθρώπου αναφέρεται σε μια άλογη ψυχή, η οποία είναι αναίσθητη του νοερού κόσμου και ομοιάζει με τα ζώα που δεν έχουν λόγο. Επιπρόσθετα, η εικόνα του χοϊκού αναφέρεται σε έναν φθαρτό και θνητό άνθρωπο. Το σώμα του ανθρώπου γίνεται μετά την πτώση φθαρτό, όπως και όλη η ορατή κτίση, με αποτέλεσμα την νομοτελειακή θνητότητα του ανθρώπου, ως λύση του δεσμού σώματος και ψυχής.

Όλοι οι άνθρωποι που προήλθαν από τον πρώτο άνθρωπο είναι χοϊκοί, γιατί έλκουν την καταγωγή τους από το χόμα, τα στοιχεία του υλικού κόσμου, την ύλη, ενώ όσοι έλκουν την καταγωγή τους από τον επουράνιο, είναι επουράνιοι, ««Ο πρώτος άνθρωπος έκ γής χοϊκός, ό δεύτερος άνθρωπος ό Κύριος έξ ούρανοῦ. Οίος ό χοϊκός, τοιοῦτοι και οί χοϊκοί· και οίος ό έπουράνιος, τοιοῦτοι και οί έπουράνιοι»»²⁴⁹. Αυτό που καταδεικνύει την καταγωγή των ανθρώπων από «του έκ γής πλασθέντος / χοϊκού ανθρώπου πάντως»²⁵⁰ είναι, για τον Συμεών, το κοσμικό φρόνημα και η κατά σάρκα ζωή, «όσοι κοσμικά φρονοῦσι, / όσοι κατά σάρκα ζωῶσιν, / οὐκ

---

²⁴⁵ *Ήθικός* 13, 89-98, S.C. 129, σ. 406: «Έπειδή γάρ ό τεκών Αδάμ φθαρτός και θνητός, προσθήσω δέ και κωφός και τυφλός, από της παραβάσεως γεγονόςε, γυμνός τε της ένθέου καταστολής και άναίσθητος έ χρημάτισεν, οίος οὔτος ό χοϊκός, τοιοῦτοι και πάντες οί έκ αυτού γεννηθέντες χοϊκοί γεγόνασι, φθαρτοί, θνητοί, κωφοί, τυφλοί, γυμνοί και άναίσθητοι, μηδέν τῶν άλόγων διαφέροντες ζώων, ή χειρόνες μάλλον ειπεῖν και αυτῶν εκείνων υπάραξαντες, ως τὰ καθ' έκαστον πάθη συμπεριλαβόντες εκείνων και έν έαυτοῖς ταῦτα έπισπασάμενοι»

²⁴⁶ *Ήθικός* 1, γ', 46, S.C. 122, σ. 198. Βλ. και *Ήθικός* 3, 350-357, S.C. 122, σ. 416.

²⁴⁷ *Θεολογικός* 1, 373-380, S.C. 122, σ. 124. Βλ. και *Ήθικός* 1, γ', 45-47, S.C. 122, σ. 198 . *Ήθικός* 3, 354-355, S.C. 122, σ. 416.

²⁴⁸ *Ύμνος* 53, 102-109, S.C. 196, σ. 220.

²⁴⁹ *Ήθικός* 13, 26-28, S.C. 129, σ. 402. Βλ. και *Ύμνος* 44, 248-258, S.C. 196, σ. 88 · *Όπ.* π. 279-283, σ. 90 · *Ήθικός* 1, γ', 27-32, S.C. 122, σ. 196-198 · *Ήθικός* 13, 18-19, S.C. 129, σ. 402 · *Όπ.* π., 99-101, σ. 406-408.

²⁵⁰ *Ύμνος* 44, 315-316, S.C. 196, σ. 92.

εἰσί τοῦ ἐκ τῶν ἄνω / κατελθόντος Θεοῦ Λόγου, / ἀλλά τοῦ ἐκ γῆς
πλασθέντος / χοϊκοῦ ἀνθρώπου πάντως»²⁵¹.

Συνεπώς, ο χοϊκός ἄνθρωπος, κατά τον Συμεών, οντολογικά είναι ο
πρώτος ἄνθρωπος²⁵², ο Αδάμ, ενώ χοϊκός ἄνθρωπος υπαρξιακά είναι ο
παλαιός ἄνθρωπος²⁵³, «ὁ τεκὼν Αδάμ», ο ἄνθρωπος της πτώσης ἀπὸ τον
Παράδεισο, ο οποίος οντολογικά κατάγεται ὡς πρὸς τη μίαν του φύση ἀπὸ
τον υλικὸ κόσμον και ἔχει γεῶδες θέλημα και χοϊκὸ φρόνημα.

Η οὐσία του χοϊκοῦ ἀνθρώπου είναι γεῶδης και υλική²⁵⁴. Είναι η σὰρξ
που ἀποτελεῖ την οὐσία τόσο του σώματος ὅσο και της ψυχῆς. Η σὰρξ ὡς
οὐσία της ψυχῆς και του σώματος του χοϊκοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὡς
φρόνημα²⁵⁵ τὸ γεῶδες θέλημα του υλικού και φθαρτοῦ κόσμου και τὸ
χοϊκὸ φρόνημα της ἀναίσθητης, κωφῆς και τυφλῆς ψυχῆς, με συνέπεια ὁ
χοϊκός ἄνθρωπος να ζεῖ κατὰ σάρκα²⁵⁶.

3.2.6. Ο σαρκικός και ψυχικός ἄνθρωπος

Ὁ Συμεών ἀκολουθεῖ την παύλεια ἀνθρωπολογία και ἀντιδιαστέλλει
τον σαρκικό ἢ ψυχικό ἄνθρωπο ἀπὸ τον πνευματικό²⁵⁷. Ὁ σαρκικός
ἄνθρωπος είναι ὁ φθαρτός και θνητός ἄνθρωπος που μέλλει να
πληθυνθεῖ και να πεθάνει²⁵⁸. Δεν μπορεῖ να κατανοήσῃ τα θεῖα
πράγματα, οὔτε μπορεῖ να χωρέσει τα του Πνεύματος, τα οποία θεωρεῖ
ἀνοησίες, γιατί δεν ἔχει, ὅπως ὁ πνευματικός ἄνθρωπος, μέσα του τὸ Ἅγιο
Πνεῦμα, δεν ἔχει βαπτισθεῖ με τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, δεν ἔχει ἐνδυθεῖ τον
Χριστό και δεν ἔχει γίνῃ υἱὸς φωτός²⁵⁹. Ὁ σαρκικός ἄνθρωπος είναι ὅλος
μόνο σὰρκα, ἔχει σαρκικό φρόνημα και σαρκικότερη την αἴσθηση με

²⁵¹ Ὅπ. π., 306-316, S.C. 196, σ. 92.

²⁵² Ἠθικός 13, 73, S.C. 129, σ. 406.

²⁵³ Κατήχησις 3, 308, S.C. 96, σ. 306.

²⁵⁴ Ὑμνος 20, 237, S.C. 174, σ. 128.

²⁵⁵ Κατήχησις 26, 20, S.C. 113, σ. 68.

²⁵⁶ Κατήχησις, 3, 308-310, S.C. 96, σ. 306. Βλ. και Κατήχησις, 12, 11-12, S.C. 104, σ. 170.

²⁵⁷ Περί των βασικῶν αξόνων της παύλειας ἀνθρωπολογίας σε συνάρτηση με τους
ὄρους πνευματικός και ψυχικός ἄνθρωπος βλ. Καθηγητὴ του Πανεπιστημίου
Βουκουρεστίου, πρωτοπρεσβ. C. COMAN, Ὁ πνευματικός και ὁ ψυχικός ἄνθρωπος:
Παύλεια θεώρηση τῆς ἀνθρωπολογίας τοῦ σύγχρονου Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Γ'
Παύλεια – Πρακτικά Διεθνούς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου – ἀποσπάσματα, Βέροια,
1997, σ. 129-146.

²⁵⁸ Ἠθικός 2, ζ', 18-30, S.C. 122, σ. 368.

²⁵⁹ Κεφάλαια 3, κεφ. 43, S.C. 51bis, σ. 144.

συνέπεια να μην μπορεί να έχει καθόλου αίσθηση των πνευματικών δωρεών του Θεού και να του φαίνονται πικρά όλα όσα αφορούν τον Θεό²⁶⁰. Ο σαρκικός άνθρωπος είναι δούλος της αμαρτίας, ο νους του παραμένει δέσμιος των πονηρών λογισμών και παθών, δίχως να μπορεί να ξεφύγει κατ' ελάχιστο από το σαρκικό και να αρθεί προς το πνευματικό φρόνημα²⁶¹, γι' αυτό και είναι εχθρός του Θεού και ξένος της βασιλείας των ουρανών²⁶².

Ο ψυχικός άνθρωπος είναι αυτός που περιβάλλεται από φθαρτή σάρκα και κατά συνέπεια είναι θνητός²⁶³. Το σώμα του ψυχικού ανθρώπου είναι «σῶμα ψυχικόν»²⁶⁴, «ὕλικόν δηλαδή καὶ αἰσθητὸν καὶ τρεπτόν, δεόμενον τροφῆς αἰσθητῆς»²⁶⁵. Είναι ο άνθρωπος που ακολουθεί τη σαρκική και την ψυχική κακία και διαπράττει την αμαρτία²⁶⁶, σε αντίθεση με τον πνευματικό άνθρωπο, ο οποίος, αν και φορά σώμα δεν είναι «ἐν σαρκί», γιατί το Πνεύμα Θεού οικεί μέσα του²⁶⁷.

Στη διδασκαλία του Συμεών ο χαρακτηρισμός ψυχικός φαίνεται να διαφοροποιείται από τον χαρακτηρισμό σαρκικός. Ο σαρκικός άνθρωπος είναι τελείως τυφλός, δεν γνωρίζει τον Θεό παραμένοντας αναισθητος και αποστερημένος από όλα τα καλά²⁶⁸. Ο ψυχικός άνθρωπος, όμως, διαθέτει εκτός από τη σωματική και την ψυχική αίσθηση καθώς και τα ανάλογα αισθητήρια όργανα. Ο Συμεών χρησιμοποιεί εκφράσεις όπως ψυχικοί οφθαλμοί²⁶⁹, ψυχικά ὠτα²⁷⁰ για να δηλώσει την λειτουργία της ψυχικής αίσθησης του ανθρώπου. Με το βάπτισμα ο άνθρωπος αναγεννάται και αποκτά νοερή αίσθηση. Όμως, ο ψυχικός άνθρωπος, ενώ διαθέτει ψυχική αίσθηση, ψυχικά ὠτα, αυτιά, τα σφραγίζει, τα

---

²⁶⁰ Ἠθικός 3, 25-30, S.C. 122, σ. 392. «ὅλος σὰρξ ὢν καὶ σαρκικὸν ἔχων τὸ φρόνημα καὶ σαρκικωτέραν τὴν αἴσθησιν, πνευματικῶς οὐ δύναται γεύεσθαι τῶν εἰς εὐεργεσίαν ἡμῖν δοθέντων ἀπὸ Θεοῦ, ἀλλὰ πάντα πικρὰ τὰ κατὰ Θεὸν αὐτῷ φαίνονται, καὶ τὸ "Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος" οὐκ ἐπίσταται» .

²⁶¹ Κατήχησις 5, 1068-1085, S.C. 96, σ. 466-468.

²⁶² Ἠθικός 3, 32-35, S.C. 122, σ. 392.

²⁶³ Ἠθικός 2, ζ', 105-106, S.C. 122, σ. 374 και Ὑμνος 18, 56, S.C. 174, σ. 78.

²⁶⁴ Ἠθικός 1, ε', 3, S.C. 122, σ. 212.

²⁶⁵ Ὅπ. π., 5-6, σ. 212.

²⁶⁶ Ὑμνος 25, 23-26, S.C. 174, σ. 256. Βλ. και Ὑμνος 25, 124, S.C. 174, σ. 264.

²⁶⁷ Κεφάλαια 3, κεφ. 43, S.C. 51bis, σ. 144.

²⁶⁸ Ὑμνος 19, 33-36, S.C. 174, σ. 96.

²⁶⁹ Ὑμνος 4, 36, S.C. 156, σ. 192.

²⁷⁰ Ὑμνος 52, 117, S.C. 196, σ. 208.

βουλώνει, με αποτέλεσμα να είναι ψυχικά κουφός και να ακούει με σωματικό τρόπο χρησιμοποιώντας τα σάρκινα αυτιά του, «ἀλλὰ πληροῦται εἰς ἡμᾶς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, / ὁ λέγων ὅτι· Βλέποντες οὐ βλέπουσι, καὶ αὐθις· / Ακούοντες τὰ ψυχικά ὦτα βύουσι μᾶλλον / καὶ οὐδαμῶς ἀκούουσι τοῦ Πνεύματος τούς λόγους, / καὶ γὰρ ὡσὶν ἀκούουσι σωματικῶς σαρκίνοις, / ὦτα πνευματικὰ καρδίας δὲ κεκαλυμμένα / ἔχουσι καὶ οὐ δύνανται ὅλως Θεοῦ ἀκούειν»²⁷¹. Η λειτουργία των ψυχικών αυτιών φαίνεται να είναι μια ενέργεια του ανθρώπου, μια θεληματική δράση. Ο ψυχικός άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να ακούει με τα αυτιά της ψυχής του, εάν το θέλει, ικανότητα που δεν φαίνεται να έχει καθόλου ο σαρκικός άνθρωπος. Έτσι, όταν ο ψυχικός άνθρωπος θεληματικά σφραγίζει τα αυτιά της ψυχής του, τότε έχοντας καλυμμένα τα πνευματικά του αυτιά, την πνευματική ή νοερή του αίσθηση, αναγκαστικά ακούει με τα σαρκικά αυτιά και με σωματικό τρόπο και γίνεται σαρκικός²⁷². Ο άνθρωπος που δεν διαθέτει την ηδονή και την ὀρεξη προς το θείο είναι ασθενής ως προς την πίστη και ἀγευστος ολοκληρωτικά των πνευματικών δωρεών²⁷³ «μὴ μεθ' ἡδονῆς ἀφάτου καὶ αὐλοῦ ὀρέξεως αὐλῶς τοῖς αὐλοῖς καὶ θείοις λογίοις ψυχικῶς ἐντρυφῶν καὶ τὰς αἰσθήσεις πάσας αὐτοῦ νοερῶς ἐμπιπλῶν ἐκ τῆς τούτων γλυκύτητος»²⁷⁴. Στην κατάσταση αυτή ομοιάζει με τον νεκρό που λούζεται με νερό και δεν αισθάνεται²⁷⁵. Αναφερόμενος στον Μέγα Αντώνιο και στους αγώνες του για να λάβει το Άγιο Πνεύμα, ο Συμεών διευκρινίζει ότι το ψυχικό σκότος είναι ο Άδης, στον οποίο βρίσκεται η ψυχή που έχει υποστεί τον ψυχικό θάνατο κατά προαίρεση, αλλά δεν έχει ακόμα δει το θαυμαστό φως του προσώπου του Χριστού, «Ἀποθανῶν γὰρ, ὡς εἴρηται, τῇ προαιρέσει ὑπὲρ Χριστοῦ, ἔκειτο ὡσεὶ νεκρός, ἕως οὗ ἦλθεν ὁ ζωογονῶν τούς νεκρούς καὶ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ τοῦ ἄδου, τοῦ σκότους

---

²⁷¹ Ὕμνος 52, 115-121, S.C. 196, σ. 208.

²⁷² Πρβλ. ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΥ, *Τεμάχια ὑπομνημάτων εἰς Ἱερεμίαν*, P.G. 93, σ. 633C: «Ἐκ δύο σύγκειται ὁ ἄνθρωπος, ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· ὅταν οὖν σῶζῃ τό τῆς ψυχῆς ἰδίωμα, καὶ μὴ ὀλοτρόπως γέγονε σάρξ, ὁ εἰς δύο νοεῖται ὅταν δὲ ὀλοσχερῶς ἀποκλίνας εἰς τὰ πονηρά, ὅλος γίνεται σάρκινος, δικαίως εἰς λέγεται».

²⁷³ *Κατήχησις* 11, 165-175, S.C. 104, σ. 164-166.

²⁷⁴ Το ίδιο.

²⁷⁵ Το ίδιο.

φημί τοῦ ψυχικοῦ, καὶ ἐξήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ θαυμαστὸν φῶς τοῦ προσώπου αὐτοῦ»²⁷⁶.

Ψυχικός για τον Συμεών παραμένει ο άνθρωπος ακόμα και όταν έχει διάγει βίο παρθενικό, χωρίς σωματικές αμαρτίες, όπως οι μωρές Παρθένες. Ο άνθρωπος αυτός είναι σάρκα και αίμα και δεν παύει να έχει σαρκικές επιθυμίες και ψυχικά πάθη στα οποία δεν μπορεί να κυριαρχήσει λόγω της υπερβολής της πονηρίας, «οἵτινες παρὰ μὲν τῶν ἀγίων ἐβαπτίσθησαν ἀποστόλων καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἀγίων, τῆς δὲ χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μὴ καταξιοθέντες διὰ πονηρίας ὑπερβολὴν, οὔτε βίον ἄξιον τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθησαν ἐπεδείξαντο, οὔτε τέκνα Θεοῦ ἐχρημάτισαν, ἀλλ' ἔμειναν σάρκες ὄντες καὶ αἵματα, μηδὲ ὅτι ἐστὶ Πνεῦμα πιστεύσαντες ἢ ζητήσαντες ἢ λαβεῖν προσδοκήσαντες. Ὅθεν οἱ τοιοῦτοι οὐδὲ τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμιῶν οὐδὲ τῶν ψυχικῶν παθῶν δεσπόται ποτὲ γενέσθαι ἰσχύσουσιν, οὔτε τι γενναῖον ἐν ἀρεταῖς ἐπιδείξονται, φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· "Οὐ δύνασθε χωρὶς ἐμοῦ ποιεῖν οὐδέν"»²⁷⁷. Η ακινησία των σωματικῶν μελῶν και η ακινησία των ψυχικῶν μελῶν προέρχεται, δημιουργείται, προσγίνεται εκ φύσεως, είναι φυσική ιδιότητα. Η κτήση των αρετῶν, ὁμως, για τον Συμεών καταστέλλει και τις φυσικές κινήσεις. «Ἐτερον ἀκίνησια τῶν ψυχικῶν τε καὶ σωματικῶν μελῶν καὶ ἕτερον κτήσις ἀρετῶν, ἢ μὲν γὰρ ἐκ φύσεως πρόσεστιν, ἢ δὲ καὶ τὰς φυσικὰς κινήσεις ἀπάσας καταστέλλει»²⁷⁸.

---

²⁷⁶ Κατήχησις 6, 56-65, S.C. 104, σ. 16-18. Ο Συμεών στη διάκριση σαρκικού, ψυχικού και πνευματικού ανθρώπου ακολουθεί την παύλεια διδασκαλία όπως την παρουσιάζει ο Γρηγόριος Νύσσης. Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Πρὸς τὰ Ἀπολλιναρίου Ἀντιρρητικός*, W. JAEGER, (1963), G.N.O. III.1, σ. 210.2-6: «...οὔτε τὸν σάρκινον τῆς κατὰ τὸν νοῦν ἢ τὴν ψυχὴν ἐνεργείας ἐστερηθῆναι λέγει [ἐνν. ὁ Παῦλος] οὔτε τὸν πνευματικὸν τῆς πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν συμπλοκῆς ἀλλότριον δείκνυσιν οὐδὲ τὸν ψυχικὸν ἢ ἄνουν ἢ ἄσαρκον ὑποτίθεται, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλεονάζοντος τὰς ἐπωνυμίας ταῖς προαιρέσεσι τίθεται» και του ἰδίου *Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου*, P.G. 44, 148AB: «...τρεῖς διαφορὰς προαιρέσεως ὁ Ἀπόστολος οἶδε, τὴν μὲν σαρκικὴν κατονομάζων, ἢ περὶ γαστέρα καὶ τὰς περὶ ταύτην ἠδυπαθείας ἡσχόληται· τὴν δὲ ψυχικὴν, ἢ μέσως πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν ἔχει, τῆς ἐν ὑπερανεστῶσα, τῆς δὲ καθαρῶς οὐ μετέχουσα· τὴν δὲ πνευματικὴν, ἢ τὸ τέλειον ἐνθεωρεῖ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας...».

²⁷⁷ Κατήχησις 8, 191-202, S.C. 104, σ. 100-102.

²⁷⁸ Κεφάλαια 1, κεφ. 87, S.C. 51b, σ. 92. Ο Συμεών τονίζει ἐδῶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει φυσική ικανότητα να ακινητοποιεῖ εἴτε τα σωματικά του μέλη, εἴτε τα ψυχικά, ὅπως για παράδειγμα κατὰ τὴν ἐπιθυμία για σαρκική επαφή. Ἀντιθέτως, ἡ ἀπόκτηση μίας ἀρετῆς, για παράδειγμα, τῆς ἀπάθειας, ἔχει τὴν ικανότητα να «καταστέλλει».

Ο ψυχικός άνθρωπος μπορεί να είναι υγιής ή να έχει ψυχικές νόσους ή ασθένειες, «Ὡσπερ γὰρ τὸ σκότος οὐ φεύγει, εἰ μὴ τὸ φῶς παραγένηται, οὕτως οὐδὲ ἡ νόσος τῆς ψυχῆς φυγαδεύεται, εἰ μὴ ὁ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν αἴρων ἐλεύσεται καὶ ἡμῖν ἐνωθῆ. Ἐρχόμενος δὲ αὐτός, ἐπεὶ πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν ἀσθενείαν ψυχικὴν ἀπελαύνει, καλεῖται ὑγίεια, τὴν ὑγίειαν ἡμῖν χαριζόμενος τῆς ψυχῆς»²⁷⁹. Ο ψυχικός άνθρωπος για τον Συμεών παραμένει ψυχικός ακόμα και όταν αρχίζει να βλέπει το θείο φως ως αχνό φως της αυγῆς. Στην κατάσταση αυτή κατανοεῖ την ανθρωπινή αδυναμία και κατανοεῖ τη δυσμορφία και την ασχήμια της στολής με την οποία εἶναι ντυμένη η ψυχή του, «Μακάριοι οἱ τῷ θεῷ φωτὶ ἀνγαζόμενοι καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀσθενείαν βλέποντες καὶ τὸ δυσειδὲς τῆς ψυχικῆς αὐτῶν στολῆς κατανοοῦντες, ὅτι αὐτοὶ ἀενάως κλαύσονται καὶ τοῖς ὀχετοῖς τῶν δακρύων ἀποπλυνθήσονται»²⁸⁰.

Ο ψυχικός άνθρωπος συνεπῶς εἶναι ο αναστάς εκ νεκρῶν, ο φθαρτός που ἔχει αρχίσει να μεταποιεῖται στην αφθαρσία και να μεταβάλλεται στην αθανασία, ο γήινος, που αρχίζει να γίνεται επουράνιος, ο σαρκικός που αρχίζει να γίνεται πνευματικός αναγεννώμενος και αναπλαττόμενος ἀπὸ το Ἅγιο Πνεῦμα²⁸¹. Εἶναι ο βαπτισμένος και αγωνιζόμενος ἄνθρωπος, αὐτός που ἔχει ἀποκτήσει νοερή αἴσθηση και προσπαθεῖ να κόψει και να ἀποφύγει το σαρκικό φρόνημα, ἀλλὰ δεν ἔχει νεκρωθεῖ ἀκόμα ως προς τὴ σάρκα, τις ἐπιθυμίες και τὰ θελήματά της, με ἀποτέλεσμα να μην μπορεῖ να τύχει τῆς ἐλευθερίας και ἀπαλλαγῆς ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακά, ἡ οποία ἐπέρχεται με τὴν παράκληση, τὴν ἐπιφοίτηση του Ἁγίου Πνεύματος²⁸².

να καταργεῖ και αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἐπιθυμία. Ἡ ἀρετή, ὅπως θα ἐξετάσουμε παρακάτω, εἶναι κατὰ χάριν δωρεά του Τριαδικού Θεοῦ και ὄχι φυσικὴ ιδιότητα του ἀνθρώπου.

²⁷⁹ Ἠθικός 7, 356-361, S.C. 129, σ. 180-182. Βλ. και ὅπ. π., 542-544, σ. 194.

²⁸⁰ Ἠθικός 10, 825-828, S.C. 129, σ. 318.

²⁸¹ Ἠθικός 5, 462-478, S.C. 129, σ. 40-42.

²⁸² Κατήχησις 9, 305-314, S.C. 104, σ. 128. Εἶναι προφανές ὅτι στο ἐρώτημα που διατυπώνει ο Πρωτοπρεσβ. Constantin COMAN, για το ἀν ψυχικοί εἶναι οἱ μη βαπτισμένοι ἢ οἱ χριστιανοὶ που δεν ἀκολουθοῦν τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία και δεν τηροῦν τὴς ἐντολές του Θεοῦ (βλ. Ὁ πνευματικός και ὁ ψυχικός ἄνθρωπος... ὅπ. π.), ο Συμεών ἀπαντᾷ διὰ τῆς διδασκαλίας του ὅτι ψυχικός εἶναι ο βαπτισμένος και ἀναγεννημένος διὰ του Πνεύματος ἄνθρωπος. Ο ψυχικός ἄνθρωπος γίνεται σαρκικός, ὅταν μετὰ το βάπτισμα δεν τηρήσει τὴς ἐντολές του Θεοῦ και πνευματικός, ὅταν με τὴν ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν τύχει τῆς ἐπιφοίτησης του Ἁγίου Πνεύματος και τῆς θέας του προσώπου του Χριστοῦ.

3.2.7. Ο «ἔσω» και ο «ἔξω» άνθρωπος

Ο Συμεών, όπως και πολλοί Πατέρες της Εκκλησίας²⁸³ χρησιμοποιεί τη διάκριση ανάμεσα σε εξωτερικό και εσωτερικό άνθρωπο²⁸⁴. Ο εξωτερικός άνθρωπος είναι ο φαινόμενος άνθρωπος, ο ανδριάς²⁸⁵, ενώ ο εσωτερικός άνθρωπος είναι ο κρυφός άνθρωπος, «ὁ ἐντὸς ἡμῶν ἄνθρωπος»²⁸⁶. Η διάκριση αυτή φαίνεται να στηρίζεται στην αναγνώριση δύο διακριτών πηγών διαμόρφωσης του ανθρώπινου θελήματος, του θελήματος που προέρχεται από τα ἔξω και του θελήματος που προέρχεται από τα ἔσω του ανθρώπου²⁸⁷.

Ο Συμεών διακρίνει το θέλημα του ανθρώπου σε ἔσωθεν και ἔξωθεν²⁸⁸. Το θέλημα που προέρχεται από ἔξω (ἔξωθεν) είναι αυτό που σχετίζεται με τις βιολογικές ανάγκες και τις απερίσκεπτες πράξεις του ανθρώπου, ενώ το θέλημα που προέρχεται από ἔσω (ἔσωθεν) είναι το κίνημα της καρδιάς²⁸⁹. Ειδικότερα, το θέλημα που εκδηλώνεται στις βιολογικές ανάγκες του φαγητού, του ποτού, του ύπνου και στην εκτέλεση απερίσκεπτων πράξεων²⁹⁰ ή στην εκτέλεση πράξεων που φαίνονται καλές χωρίς ωστόσο την ύπαρξη εντολής ή ανάγκης²⁹¹ είναι το θέλημα της ρευστής σάρκας²⁹² που επηρεάζεται από εξωτερικούς παράγοντες, οι

---

²⁸³ Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ, *Ὁμιλίες πνευματικάι*. Διδάσκει αὕτη ἡ ὁμιλία διὰ πολλῶν..., P.G. 34, 15.32, 597. ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΚΥΡΟΥ, *Ερμηνεία τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς*, P.G. 82, 125C. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, *Τεμάχια ὑπομνημάτων εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου*, P.G. 85, 1685 C. ΜΕΓΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Εἰς Ψαλμὸ 44,2*, B.E.P., 52, 93,35.

²⁸⁴ *Ἠθικός 13*, 1-13, S.C. 129, σ. 400, *Κατήχησις 1*, 179-182, S.C. 96, σ. 238.

²⁸⁵ *Κατήχησις 9*, 331-349, S.C. 104, σ. 130-132

²⁸⁶ *Κατήχησις 10*, 149, S.C. 104, σ. 150.

²⁸⁷ Το θέλημα ως διακριτικό χαρακτηριστικό κάθε ουσίας και φύσεως που συνθέτει τον άνθρωπο αναγνωρίζεται από το Συμεών και σε άλλο σημείο όπου τονίζει ότι η σάρκα, η ψυχή και το Άγιο Πνεύμα έχουν το καθένα διαφορετικό θέλημα: «Ἄλλο καὶ γὰρ τὸ θέλημα σαρκὸς ῥευστῆς ὑπάρχει, ἕτερον δὲ τοῦ Πνεύματος, καὶ ἄλλο τῆς ψυχῆς μου», *Ῥιμος 13*, 22-23, S.C. 156, σ. 258.

²⁸⁸ *Ἠθικός 13*, 1-13, S.C. 129, σ. 400.

²⁸⁹ *Ἠθικός 6*, 62-72, S.C. 129, σ. 124.

²⁹⁰ Στη συνάφεια του κειμένου το μη προπετῶς τι διαπράξασθαι (*Ἠθικός 6*, 66-67, S.C. 129, σ. 124) φαίνεται να αναφέρεται στις ανακλαστικές πράξεις στις οποίες δεν συμμετέχει η σκέψη, η περίσκεψη του ανθρώπου.

²⁹¹ Επίσης, «τὸ μὴ τι τῶν δοκούντων εἶναι καλῶν ἄνευ ἐπιταγῆς ποιῆσαι» (*Ἠθικός 6*, 67-68, S.C. 129, σ. 124) φαίνεται να αναφέρεται σε πράξεις που θεωρούνται καλές, αλλά για τις οποίες δεν υπάρχει εντολή ή ανάγκη για την εκτέλεσή τους.

²⁹² *Ῥιμος 13*, 18-36, S.C. 156, σ. 258.

οποίοι ανήκουν στον υλικό κόσμο. Αντίθετα, το κίνημα της καρδιάς, ως το θέλημα του ανθρώπου που προέρχεται από μέσα, είναι το θέλημα του ανθρώπου που επηρεάζεται από την εμπαθή κατάσταση των τριών δυνάμεων της ψυχής, του λογιστικού, του επιθυμητικού και του θυμικού και εκδηλώνεται είτε ως εμπαιθείς σωματικές αισθήσεις (εμπαιθείς βλέμμα) είτε ως εμπαιθείς πράξεις (εμπαιθείς ασπασμός) είτε ως εμπαιθείς αφανείς λογισμοί (αφανής κατηγορία ή κατάκριση), είτε ως εμπαιθή συναισθήματα (χαρά από την πτώση του άλλου, οργή κατά την διάνοια) είτε ως εμπαιθείς επιθυμίες (φθόνος με κακό τρόπο, ή ζήλια με πονηρία)²⁹³. Τόσο το έξωθεν όσο και το έσωθεν θέλημα του ανθρώπου είναι για τον Συμεών το ένα θέλημα του ανθρώπου, το θέλημα της ψυχής²⁹⁴.

Έτσι, ο έξω άνθρωπος, σύμφωνα με τον Συμεών, είναι ο φαινόμενος σαρκικός άνθρωπος, ενώ ο έσω άνθρωπος είναι ο αφανής ψυχικός άνθρωπος. Ειδικότερα, επειδή η ψυχή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη σάρκα, το χοϊκό θέλημα της σάρκας, που σχετίζεται με τις βιολογικές ανάγκες του ανθρώπου και κατ'επέκταση ο έξω άνθρωπος, επηρεάζει τον έσω άνθρωπο μέσω της οικειοποίησης του σαρκικού θελήματός του από την ψυχή²⁹⁵. Μέσω της επίδρασης αυτής του έξω ανθρώπου στον έσω άνθρωπο ο Συμεών στη διδασκαλία του ταυτίζει τον σαρκικό άνθρωπο με τον ψυχικό άνθρωπο και αναγνωρίζει ως ουσία του σώματος και της ψυχής την σάρκα.

Αντιστρόφως, ο Συμεών τονίζει ότι ο έσω άνθρωπος επιδρά στον έξω άνθρωπο. Όταν η καρδιά του ανθρώπου είναι καθαρή από τις σχέσεις και επιθυμίες των αισθητών και συνδεδεμένη με τον Θεό, ο έξω άνθρωπος, ο σαρκικός άνθρωπος φθείρεται, ενώ ο έσω άνθρωπος, ο ψυχικός άνθρωπος, ανακαινίζεται ημέρα με την ημέρα²⁹⁶. Η ανακαίνιση του ψυχικού ανθρώπου καθιστά τον έσω άνθρωπο πνευματικό και κατ'επέκταση πιο πνευματικό τον σαρκικό άνθρωπο.

---

²⁹³ *Ἠθικός* 6, 62-72, S.C. 129, σ. 124.

²⁹⁴ *Ὅπ. π.*, 62-72, σ. 124.

²⁹⁵ *Ἕμνος* 13, 18-36, S.C. 156, σ. 258.

²⁹⁶ *Κεφάλαια* 3, κεφ. 83, S.C. 51bis, σ. 172. Οι σχέσεις της καρδιάς με τον υλικό κόσμο είναι για τον Συμεών οι έννοιες, οι βιοτικοί λογισμοί και οι μνήμες, βλ. και *Κεφάλαια* 3, κεφ. 35, S.C. 51bis, σ. 140.

Οι αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στον έξω και τον έσω άνθρωπο πραγματοποιούνται κατά τη διδασκαλία του Συμεών μέσω της καρδιάς. Όπως είδαμε παραπάνω εκθέτοντας την αντίληψη του Συμεών για την καρδιά²⁹⁷, η καρδιά ως το ψυχοσωματικό κέντρο του ανθρώπου, επηρεάζεται είτε από το Άγιο Πνεύμα είτε από τον διάβολο διαμορφώνοντας ανάλογο περιεχόμενο. Εδώ επιβάλλεται να υπογραμμίσουμε επιπλέον ότι ενώ κατά την επίδραση του Αγίου Πνεύματος στην καρδιά δεν μεσολαβεί ο υλικός κόσμος, κατά την επίδραση του διαβόλου στην καρδιά μεσολαβεί ο υλικός κόσμος μέσω των εμπαιθών αισθήσεων του σώματος²⁹⁸. Επίσης, ο Συμεών αναφερόμενος στον Παύλο επισημαίνει ότι ο εσωτερικός άνθρωπος τρεφόμενος από την πνευματική τροφή των θεόπνευστων λόγων, τα οποία είναι «πλήρη δὲ καὶ χάριτος θείας τοῦ Πνεύματος» στηρίζεται στην καρδιά με αποτέλεσμα η ψυχή να ευφραίνεται και να κατακλύζεται από ηδονή²⁹⁹.

3.2.8. Η λανθάνουσα λειτουργία της ψυχής του ανθρώπου

Ο Συμεών στη διδασκαλία του περιλαμβάνει και αναφορές σε ασυνείδητες³⁰⁰ και υποσυνείδητες λειτουργίες, που συμβαίνουν στον

---

²⁹⁷ Βλ. σελ. 135 κ. εξ.

²⁹⁸ *Ἠθικός 6*, 352-359, S.C. 129, σ. 144.

²⁹⁹ *Ἠθικός 13*, 1-13, S.C. 129, σελ. 400.

³⁰⁰ Ο Συμεών χρησιμοποιεί συνολικά στο έργο του μία και μόνο φορά τον όρο «ἀσυνειδήτως» (*Κατήχησις 3*, 222-225, S.C. 96, σ. 298) και μια φορά τον όρο «ἀσυνείδητος» (*Κατήχησις*, 22, 304-308, S.C. 104, σ. 388). Στην πρώτη περίπτωση ως επίρρημα ο όρος δηλώνει την αδυναμία του ανθρώπου να αναγνωρίσει μια πράξη του ως αμαρτία χωρίς τον έλεγχο της συνειδήσεως, ενώ στην δεύτερη περίπτωση ως επίθετο δηλώνει την απουσία συνείδησης, τη μη λειτουργία της συνειδήσεώς του ως προς την διαφύλαξη των εντολών του Θεού. Και στις δυο περιπτώσεις η έννοια των όρων που χρησιμοποιεί ο Συμεών παραπέμπουν στην έλλειψη ή μη λειτουργία της συνείδησης και δεν έχουν καμιά σχέση με την σημερινή έννοια του όρου που παραπέμπει σε διαδικασίες, οι οποίες κατά τον Φρόιντ περιλαμβάνουν ασυνείδητα συναισθήματα, ασυνείδητες σκέψεις ή/και ιδέες, ασυνείδητες αντιλήψεις, ασυνείδητες αντιδράσεις, συμπλέγματα, φοβίες και κρυφούς πόθους και επιθυμίες, βλ. Σ. ΦΡΟΪΝΤ, *Εισαγωγή στην Ψυχανάλυση*, μετάφρ. Α. Πάγκαλος, έκδ. Γκοβόστη, Αθήνα, Κεφάλαιο 7: Έκδηλο περιεχόμενο και λανθάνουσες σκέψεις, σ. 130 κ. εξ. Αντιθέτως ο όρος *συνειδός* που χρησιμοποιεί ο Συμεών είναι πιο κοντά εννοιολογικά με τη σημερινή εννοιολόγηση του υποσυνείδητου, ενώ ο όρος *λεληθός* παραπέμπει εννοιολογικά στο ασυνείδητο.

ψυχοσωματικό άνθρωπο³⁰¹.

Καταρχήν, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, ο Συμεών φαίνεται να αναγνωρίζει την ύπαρξη ενός ψυχικού τόπου καταγραφής, στον οποίο ο άνθρωπος δεν έχει πρόσβαση. Αναφέρεται σε αυτόν τον χώρο με τη λέξη *λεληθός*³⁰². Το *λεληθός* περιλαμβάνει το «*πλήθος τῶν κακῶν*» που έχει επιτελέσει ο άνθρωπος και τα οποία δεν γνωρίζει ο ίδιος αλλά μόνο ο Θεός³⁰³. Και το συνειδός και το *λεληθός* βρίσκονται για τον Συμεών στην καρδιά με τη διαφορά ότι το *λεληθός* περιέχει εκείνα τα πάθη, τα οποία δεν μπορεί να γνωρίζει ο άνθρωπος επειδή δεν υπάρχουν και ως μνημονικές αναπαραστάσεις στις «*ἀποθήκες τῆς μνήμης*». Το *λεληθός* που βρίσκεται στα «*κρύφια τῆς καρδίας*» παράγει θελήματα³⁰⁴ και μολυσμό της ψυχής μέσω των ακαθαρσιών της καρδιάς³⁰⁵. Η μη γνώση του κρυφού αυτού περιεχόμενου των κακῶν δημιουργεί για τον Συμεών μεγαλύτερο φόβο από το φανερό περιεχόμενο του συνειδότης, γιατί δεν μπορεί ο άνθρωπος να το αντιμετωπίσει παρά μόνο ο Χριστός³⁰⁶. Έτσι, στους αγίους και απαθείς, οι οποίοι είναι ενωμένοι κατά χάριν με τον Χριστό, δεν βρίσκεται στο *λεληθός* καμιά κίνηση ή μολυσμός «*μήτε τινὰ κίνησιν ἢ μολυσμόν ἐν τῷ λεληθότι παθεῖν*»³⁰⁷.

Την κίνηση και τον μολυσμό του *λεληθότης* και κατ'επέκταση της καρδιάς και της ψυχής προκαλεί για τον Συμεών και η άλογη επιθυμία, ο θυμός και η σάρκα που επαναστατεί κατά του Πνεύματος³⁰⁸ με τη δημιουργία θελημάτων. Ο Συμεών αναφέρεται στις ηδονές και ορέξεις

---

³⁰¹ Για το ασυνείδητο εξ επόψεως της χριστιανικής ανθρωπολογίας βλ. Ι. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ, *Μαθήματα ἐξομολογητικής*, έκδ. Ἀφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, σ. 48-61.

³⁰² *Ἠθικός* 6, 1-10, S.C. 129, σ. 120.

³⁰³ *Ὑμνος* 24, 63-70, S.C. 174, σ. 230-232. Το συνειδός για τον Συμεών είναι το μέρος της μνήμης, που περιλαμβάνει τις υπάρχουσες μνημονικές καταγραφές μόνο για τις αγαθές ή φαύλες πράξεις του ανθρώπου.

³⁰⁴ *Ἠθικός* 6, 96-101, S.C. 129, σ. 126.

³⁰⁵ *Ἠθικός* 12, 199-213, S.C. 129, σ. 396-398.

³⁰⁶ *Ὑμνος* 18, 219-225, S.C. 174, σ. 92: «Βλέπε, ἀντεπεκρίθη μοι Μωσῆς, καὶ μὴ θαρρήσης, / μηδὲ τὰ φανερὰ βλέπης, τὰ κρυφῆ φοβοῦ μᾶλλον! / Δεῦρο, φυγὴ χρῆσώμεθα! Οὕτω Θεὸς κελεύει, / καὶ πολεμήσει ὁ Χριστὸς ἀνθ' ἡμῶν Αἰγυπτίοις. / Ἄγωμεν, ἔφην, Κύριε, οὐ χωρισθήσομαί σου, / οὐ παραβῶ σου ἐντολήν, ἀλλὰ πάσας φυλαξῶ / ἀμήν». Βλ. και *Κεφάλαια* 3, 76, S.C. 51bis, σ. 168.

³⁰⁷ *Ἠθικός* 6, 1-10, S.C. 129, σ. 120.

³⁰⁸ *Ἠθικός* 12, 199-213, S.C. 129, σ. 396-398.

του σώματος³⁰⁹, τις άλογες κινήσεις του σώματος, τις εμπαιθείς προλήψεις³¹⁰, οι οποίες ως εφάμαρτη πράξη της αμαρτίας και εμπαιθής κίνηση της καρδιάς δημιουργούν τις άλογες επιθυμίες³¹¹ της ψυχής.

Ο Συμεών αφιερώνει τον 25^ο Κατηχητικό του Λόγο στις αλλοιώσεις και μεταβολές που υφίσταται η ψυχή, ο νους και το σώμα³¹² και οι οποίες είναι άγνωστες στους τελείως εσκοτισμένους και μερικώς γνωστές σε αυτούς που έχουν προσεγγίσει τις αρετές κατά το ήμισυ³¹³. Οι μεταβολές και αλλοιώσεις του νου είναι γνωστές μόνο στους τελείους και απαθείς «τὰς δέ γε γινομένας ἐν τῷ νοῖ μεταβολάς, ὡς εἶπομεν, καὶ στροφὰς μόνοι οἱ ἀπαθείς καὶ τέλειοι, οἱ καθαροί τε καὶ ἐλεύθεροι τῇ ψυχῇ, ὡσαύτως καὶ τῷ νοῖ, γινώσκουσι»³¹⁴. Ο Συμεών με τις αναφορές του σε ψυχικές καταστάσεις, οι οποίες είναι άγνωστες ή μερικώς γνωστές και των οποίων η γνώση εξαρτάται από την πνευματική κατάσταση του ανθρώπου υπογραμμίζει την ύπαρξη υποσυνείδητων καταστάσεων και λειτουργιών της ψυχής

Οι κοινές αλλοιώσεις και μεταβολές της ψυχής και του σώματος είναι για τον Συμεών φυσικές κινήσεις³¹⁵, την αιτία των οποίων μπορεί να αγνοεί ή να γνωρίζει μερικώς ο άνθρωπος και περιλαμβάνουν τις αιφνίδιες μεταπτώσεις από τη χαρά στη λύπη, από την πραότητα στο θυμό, από την απροθυμία στην προθυμία για κάθε καλό έργο, από τη συστολή στη διάχυση και την αναίδεια, από τη διάθεση να επιθυμεί ο άνθρωπος αγαπητά πρόσωπα που απουσιάζουν στο να μη θέλει να βλέπει ούτε εκείνους ούτε αυτούς που βρίσκονται μαζί του, από το αίσθημα του πνιγμού που οδηγεί τον άνθρωπο στο να μη θέλει να ζει στη διαστολή και διαπλάτυνση που δημιουργεί τόση αγαλλίαση που δεν μπορεί να αντέχει όσο και να το προσπαθεί.³¹⁶

---

³⁰⁹ Κατήχησις 9, 360-362, S.C. 104, σ. 132.

³¹⁰ Ἡθικός 4, 174, S.C. 129, σ. 20,

³¹¹ Κατήχησις 25, 114-116, S.C. 113, σ. 58.

³¹² Βλ. Κατήχησις 25, 1-224, S.C. 113, σ. 50-66, «Περὶ ἀλλοιώσεως ψυχῆς τε καὶ σώματος, τῶν ἐξ ἀέρος, τῶν ἐκ στοιχείων, τῶν ἐκ βρωμάτων καὶ τῶν δαιμόνων ἐπιγινομένων ἡμῖν».

³¹³ Κατήχησις 25, 168-173, S.C. 113, σ. 62.

³¹⁴ Ὅπ. π., 173-175, σ. 62-64.

³¹⁵ Ὅπ. π., 26-27, σ. 52.

³¹⁶ Ὅπ. π., 8-25, σ. 50-52.

Στις κοινές αλλοιώσεις του νου και της ψυχής περιλαμβάνει τις μεταπτώσεις του νου από την οξύνοια στην αργία, από την κωφότητα και αλαλία στην ευλαλία και ακουστικότητα, από την τυφλότητα στην ορατότητα, από την απλότητα και ελευθερία από τις μνήμες και τις έννοιες στην ποικιλότητα και στους μάταιους συλλογισμούς (εννόηση και επινόηση πραγμάτων που δεν υπάρχουν και τον καθιστούν πονηρό, ανάπλαση ενθυμήσεων) από τους οποίους δεν μπορεί να τον αποσπάσει η καρδιά³¹⁷.

Οι αλλοιώσεις και μεταβολές του ψυχοσωματικού ανθρώπου της πτώσης οφείλονται για τον Συμεών στο μολυσμό της καρδιάς που προκαλείται από την μεγάλη άγνοια για τον Θεό, από τον σκοτασμό που δημιουργεί η φιλία του κόσμου και δεσμεύει τον λογισμό, από τις πονηρές επιθυμίες και τις εμπαιθείς προλήψεις, τις άλογες κινήσεις, οι οποίες με τη βία σύρουν τον άνθρωπο σε άτοπες πράξεις και από το βάρος του σώματος³¹⁸, τη γεώδη, βαριά και εμπαιθή σάρκα, η οποία καθιστά την ψυχή ακίνητη και απρόθυμη για κάθε αρετή και εργασία των εντολών του Θεού³¹⁹. Τις αιτίες αυτές του μολυσμού της καρδιάς απέκτησε ο άνθρωπος «μετὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν παράβασιν καὶ μετὰ τὸ ἔξω γενέσθαι τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ Θεοῦ γυμνωθῆναι καὶ τῆς αὐτοῦ θείας δόξης ἀποπεσεῖν» και συνιστούν λανθάνουσες, υποσυνείδητες λειτουργίες. Οι άλογες κινήσεις του σώματος, όταν διά της ψυχής γίνονται εμπαιθείς προλήψεις, ερεθίζουν το επιθυμητικό μέρος της ψυχής με αποτέλεσμα να δημιουργούν νοήματα τα οποία είτε ολοκληρώνονται ως πράξεις³²⁰ είτε εκδηλώνονται στα όνειρα³²¹. Αντίθετα, κατά την παραδείσια περίοδο το σώμα δεν είχε άλογες κινήσεις και η ψυχή κινούσε

³¹⁷ Όπ. π., 31-49, σ. 52-54.

³¹⁸ Όπ. π., 156-167, σ. 62. Ο Συμεών αναφέρεται στην έλλειψη πνευματικότητας του σώματος. Βλ. και *Ήθικός* 4, 179-183, S.C. 129, σ. 20: «ἐκ τῆς γεώδους καὶ βαρείας καὶ ἐμπαθοῦς ἡμῶν ταύτης σαρκός, ἐν ἣ οἰκοῦσα ἡμῶν ἡ ψυχή καὶ δεινῶς κατεχομένη καὶ πεδουμένη καὶ βαρουμένη, πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν καὶ ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἀκίνητος ὑπάρχει παντάπασι καὶ ἀπρόθυμος»

³¹⁹ *Ήθικός* 4, 160-183, S.C. 129, σ. 20.

³²⁰ *Ήθικός* 5, 216-223, S.C. 129, σ. 94-96: «νόημα δὲ ἐκεῖνο λέγεσθαι ἄξιον τὸ περὶ ἀνυποστάτου πράγματος ἢ βουλήματος γεννώμενον ἐνθύμημα ἐκ τοῦ νοῦ, οἶον τοῦ ποιῆσαι τι ἀγαθὸν ἢ πονηρὸν ὃ οὐπω ἐπράχθη παρ' ἡμῶν, ὃ καὶ ἀπὸ τοῦ νοήματος εἰς ἔργον ἐξάγεται, ὥστε τὸ νόημα ἀρχὴ ἐστὶ τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι πράγματος παρ' ἡμῶν κατὰ τὸ "Πρῶτον μὲν ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις καὶ οὐρανίους καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν"».

³²¹ *Κεφάλαια* 3, κεφ. 53, S.C. 51bis, σ. 158.

το σώμα «δεσποτικῶς καὶ ἐξουσιαστικῶς»³²² καὶ ὄχι με ἐμπαθεῖς
προλήψεις, προλήψεις ἡδονῶν³²³.

---

³²² Κατήχησις 25, 91-92, S.C. 113, σ. 56.

³²³ Ἠθικός 7, 259, S.C. 129, σ. 174.

4. ΕΝΩΣΗ ΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΦΥΣΗΣ ΣΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Μια συστηματική ανάπτυξη της Χριστολογίας του Συμεών εκφεύγει από τα στενά όρια αυτής της μελέτης. Ωστόσο για να γίνει κατανοητή η σκέψη του για τη σχέση ψυχής και σώματος στον πνευματικό άνθρωπο επιλέξαμε να παρουσιάσουμε στο κεφάλαιο αυτό εν συντομία τις βασικές θέσεις του ως προς τη θέα της δόξας του Θεού και την ενσάρκωση του Λόγου, τη σχέση ψυχής και σώματος στο πρόσωπο του Ιησού και την αποκατάσταση της ψυχής στο αρχαίο κάλλος του «κατ'εικόνα».

4.1. Η θέα της δόξας της θεότητας και η ενσάρκωση του Λόγου

Η χριστολογία αποτελεί και για τον Συμεών τη βάση και τον άξονα της ανθρωπολογίας και της σωτηριολογίας¹. Ως εκ τούτου ο Συμεών στη διδασκαλία του κατανοεί τη σωτηρία του ανθρώπου αναφέροντάς την στην ενσάρκωση του Λόγου του Θεού και συνδέοντάς την με τη δημιουργία του ορατού κόσμου και τον σκοπό της δημιουργίας του ανθρώπου. Έτσι, στον 53^ο Ύμνο², παραπονούμενος στον Θεό Λόγο ότι κρύβεται και δεν αφήνεται να θεαθεί από αυτόν, παρουσιάζει τον ίδιο τον Θεό Λόγο να εκθέτει όλες τις ενέργειες που έχει κάνει από την αρχή της δημιουργίας του κόσμου με σκοπό να θεωρείται και να οράται από τον άνθρωπο.

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, κατά τη δημιουργία του υλικού και αισθητού κόσμου ο Τριαδικός Θεός, ως άυλο φως³, διαχωρίστηκε λόγω της φύσεώς του και της δόξας της θεότητός Του από την κτίση με αποτέλεσμα κανένα από αυτά που δημιουργήθηκαν είτε ένυλα είτε άυλα να μην μπορεί να τον προσεγγίσει ή να τον καταλάβει⁴. Η αδυναμία της ορατής κτίσης να θεάται τη δόξα του Θεού, το άυλο φως, λόγω της διάστασης του Θεού, φύσει και δόξα, και να μετέχει στη ζωή, αναπληρώθηκε από τον Τριαδικό Θεό με την δημιουργία του ανθρώπου ως διπλής φύσης, που φέρει τους χαρακτήρες του

---

¹ Πρβλ. Α. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, *Η περι Θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μέχρις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ*, Ἀθήναι, 1956, σελ. 86.

² Ὑμνος 53, 1-319, S.C. 196, σ. 212-234.

³ Ὑμνος 38, 63-74, S.C. 174, σ. 472.

⁴ *Ἠθικός* 10, 396-403, S.C. 129, σ. 288. «οὐ τόπω διέστη «ὁ πανταχοῦ παρῶν καὶ τὰ πάντα πληρῶν», φησὶν, ὅτε τὸν αἰσθητὸν τοῦτον κόσμον παρήγαγεν ὁ Θεός, ἀλλὰ φύσει καὶ δόξῃ θεότητος, μηδὲν ἐκ τῶν γεγονότων δηλονότι προσεγγίσαν ἢ ὅλως καταλαβὸν αὐτόν· καὶ γὰρ ἀχώριστος ὢν τῶν πάντων, ἐν τοῖς πᾶσιν ἀριδῆλως ἐστί. «Καὶ οὐδεὶς αὐτόν ἐπιγινώσκει, φησὶν, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι». Βλ. καὶ ὀπ. π. 383-393, σ. 286-288.

ορατού και αόρατου κόσμου, του αισθητού και νοερού κόσμου, και μπορεί να βλέπει την αισθητή κτίση και να δοξάζει τον κτίση, αλλά και να καθορά νοερώς τον Θεό και να είναι ισάξιος των αγγέλων⁵. Ο άνθρωπος, ωστόσο, αν και δημιουργήθηκε από τον Θεό Λόγο με σκοπό να μπορεί να Τον βλέπει και εξ αυτής της κατάστασης να έχει ισάγγελο αξία, «*ἐτυφλώθει*» και μαζί με αυτόν όλοι οι απόγονοί του. Η τύφλωση της ψυχής του ανθρώπου είχε ως αποτέλεσμα την ακινησία και τον θάνατο⁶.

Επειδή, όμως, δεν μπορεί ο Θεός Λόγος να υποφέρει το γεγονός να είναι αυτός μέσα στη θεία δόξα και να παραβλέπει τους τυφλωμένους από την απάτη του όφρους, τους οποίους έχτισε με τα ίδια του τα χέρια, να βρίσκονται στον Άδη και τη φθορά⁷, αισθανόμενος έλεος, έγινε όμοιος των ανθρώπων και θέλησε να ενωθεί με αυτούς. Ο Θεός Λόγος για να αποκαταστήσει την ικανότητα του ανθρώπου να Τον βλέπει, κατέβηκε «*ἄνωθεν*» και, ενώ ήταν αόρατος σε όλους, μετέσχε «*πάχους και σαρκός*», και ανέλαβε ψυχή και σώμα. Αν και ήταν «*ἀναλλοιώτως*» Θεός, έγινε σάρξ, ώστε να τον δουν όλοι οι άνθρωποι: «*Ἐκ σαρκός ἀρχὴν λαβὼν δὲ / ἄνθρωπος ὠράθην πᾶσιν*»⁸. Στο ρητορικό ερώτημα δε που θέτει ο ίδιος ο Θεός Λόγος για το λόγο που ανέχθηκε να ενσαρκωθεί, «*Διὰ τί οὖν ὄλως τοῦτο / ἦνεσχόμεν τοῦ ποιῆσαι;*»⁹ απαντώντας ο ίδιος, αναφέρει ότι ο λόγος της δημιουργίας του ανθρώπου είναι η θέα του Θεού λέγοντας: «*Ὅτι ἐπὶ τούτῳ πάντως / ἔκτισα, καθὼς καὶ εἶπον, / τὸν Ἀδὰμ τοῦ καθορᾶν με*»¹⁰. Για τον Συμεών, λοιπόν, η ενσάρκωση του Θεού Λόγου είναι συνέπεια του πόθου του Λόγου να τον βλέπουν οι άνθρωποι: «*Βλέπεις, πόσον πόθον ἔχω / τοῦ ὀρᾶσθαι παρ' ἀνθρώπων, / ὡς καὶ ἄνθρωπος γενέσθαι / θελῆσαι καὶ ὀραθῆναι*»¹¹.

⁵ Ὑμνος 53, 112-131, S.C. 196, σ. 220. Πρβλ. και ὀπ. π. 132-139, σ. 220-222.

⁶ Ὀπ. π., 180-194, σ. 224-226.

⁷ Ὀπ. π., 189-194, σ. 224-226: «*Οὐδαμῶς, ἀλλὰ θανεῖται / θάνατον εἰς τὸν αἰῶνα, / ὅπερ ἔπαθον, ὡς εἶπον, / οἱ πρῶτόπλαστοι ἀνοία / καὶ κατήλθον εἰς τὸν ἄδην / καὶ εἰς φθορὰν κατήχθησαν*».

⁸ Ὀπ. π., 201-202, σ. 226.

⁹ Ὀπ. π., 203-204, σ. 226.

¹⁰ Ὀπ. π., 205-207, σ. 226.

¹¹ Ὀπ. π., 220-223, σ. 226. Ο Συμεών προσεγγίζοντας το γεγονός της αποκαλύψεως του Λόγου και την ἐν χρόνῳ ενανθρώπησή Του ως «πόθο του Λόγου» υπερβαίνει τα διανοητικά ερωτήματα περί ἀπροϋποθέτου ἢ ἐμπροϋποθέτου ενανθρωπήσεως του Θεού Λόγου, εντάσσοντας την ενσάρκωση του Λόγου σε μια σειρά θείων ενεργειών για την εκδήλωση του πόθου Του. Συνεπώς μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο Συμεών είναι υπέρ της ἐμπροϋποθέτου ενσαρκώσεως του Λόγου. Για την ἀπροϋπόθετη και ἐμπροϋπόθετη ενανθρώπιση του Θεού Λόγου μπορεί κάποιος να ανατρέξει στον Μάξιμο τον

Η θεωρία της θείας δόξας είναι κατάσταση θέωσης κατά χάριν του ανθρώπου, σύμφωνα με τον Συμεών, γι' αυτό αλλού τονίζει ότι σκοπός της ενσάρκωσης του Λόγου του Θεού είναι η θέωση του ανθρώπου «*ἵνα τὸν ἄνθρωπον ποιήσῃ θεόν*»¹².

Πριν αναφερθεί στους αιρετικούς της εποχής του¹³, ο Συμεών κάνοντας μια σύντομη και επιγραμματική αναφορά στις αιρέσεις του παρελθόντος αναφέρει μεταξύ άλλων τρεις αιρέσεις σχετικές με την ενανθρώπιση του Κυρίου, σύμφωνα με τις οποίες οι αιρετικοί υποστηρίζουν ότι: α) ο Χριστός είναι Υιός του Θεού, αλλά δεν πιστεύουν ότι έλαβε σάρκα εκ γυναικός¹⁴, β) ο

Ομολογητή, ο οποίος φέρεται ως κύριως εισηγητής του ερωτήματος, βλ. τη μελέτη του Α. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, *Cur Deus homo? Απροϋπόθετος ἢ ἐμπροϋπόθετος Ἐνανθρώπησις τοῦ Θεοῦ Λόγου; (Σχόλιον εἰς τὴν θεολογίαν τοῦ ἱεροῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ)*, ἀνάτυπο ἀπὸ Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Α. 19, σσ. 297-340, (1972), Αθήναι 1974. Βλ. ἐπίσης ἐνδεικτικὰ τὶς παρακάτω μελέτες που ἀναφέρονται στὸ παραπάνω ἐρώτημα: Γ. ΦΛΟΡΟΦΣΚΥ, *Δημιουργία καὶ Ἀπολύτρωση*, ἔργα, τ. 3, (μεταφρ. Π. Πάλλη), ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 183-191 · Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Θέματα δογματικῆς θεολογίας καὶ πνευματικῆς ζωῆς κατὰ τὴν διδασκαλίαν Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ*, Αθήναι, 2003, σ. 84-91 · Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Τὸ "ἀπροϋπόθετο" τῆς θείας Ἐνανθρώπησεως*, Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ., *Νέα Σειρά, Τμῆμα Θεολογίας*, 11 (2001), σ. 199-202 · Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β'*, σσ. 203-204 · Π. ΝΕΛΛΑ, *Ζῶν θεούμενον...*, ὄπ. π., σελ. 39 · Α. ΒΛΕΤΣΗ, *Cur Deus homo? Ἀποτελεῖ ἡ Ἐνανθρώπιση τὴν ἀπάντησιν τοῦ Θεοῦ στὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα; (Χριστολογία καὶ ἡ θεολογία τῆς δημιουργίας)*, *Διάβαση* 41 (2003), σ. 7-14. · Θ. ΠΙΤΤΑΡΑ, *Ἡ χριστολογία τοῦ Πρόκλου Κων/λεως καὶ ἡ συμβολὴ του στὴ διαμόρφωσιν τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος*, διδακτορικὴ διατριβή, Ε.Κ.Π.Α., Αθήνα 2007, σ. 175-183 · Β. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ περὶ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία...*, ὄπ. π., σελ. 159-162.

¹² *Ἠθικός* 5, 33-34, S.C. 129, σ. 82. Πρβλ. καὶ Π. ΝΕΛΛΑ, *Λύτρωση ἢ Θέωση; Τὸ ἐρώτημα τοῦ Ἀνσέλμου «Γιατὶ ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος» καὶ ὁ Νικόλαος Καβάσιλας*, *Σύναξις*, 6, 1983, σελ. 18: «Ὁ πραγματικὸς ἄξονας στὸν ὁποῖο τοποθετοῦνται ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν ὅλες οἱ ἀλήθειαι τῆς πίστεως, ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ ὅλες οἱ ἐκκλησιαστικὲς πραγματικότητες εἶναι ὁ ἄξονας: Δημιουργία-Θέωση ἢ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἢ πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς κτίσεως ἢ ὅπως ἀλλιῶς ἂν τὸ ὀνομάσουμε».

¹³ Ο Συμεών ἀναγνωρίζει ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς αιρετικούς που εἶχαν ἐμφανισθῆναι στὸ παρελθόν καὶ εἶχαν καταπολεμηθῆναι ἀπὸ τοὺς πατέρες τῆς ἐκκλησίας καὶ τὶς οἰκουμενικὲς συνόδους, ὑπάρχουν καὶ στὴν ἐποχὴ του πολλοὶ αιρετικοί, βλ *Κατήχησις* 29, 99-108, S.C. 113, σ. 172.

¹⁴ *Κατήχησις* 29, 114-116, S.C. 113, σ. 174. Ἐπιβίωσιν τῆς αἵρεσης τῶν Ἀπολλιναριστῶν, αιρετικῶν τοῦ 4^{ου} αἰῶνα που ἀκολουθοῦσαν τὸν Ἀπολλινάριον τῆς Λαοδικείας 310-390 μ.Χ., οἱ ὁποῖοι σύμφωνα με τὸν Ἅγιον ἸΩΑΝΝΗ ΤΟ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ (77^η αἵρεσις, P.G. 94, 728 A) ἀρνούνταν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε λάβει σάρκα ἀπὸ μιὰ δημιουργημένη σάρκα, δηλαδὴ τὴν σάρκα τῆς Μαρίας. Πιθανόν ὁ Συμεών νὰ ἔχει ὑπόψιν τοῦ περισσότερο τὴν αἵρεσιν τῶν ἀκολουθῶν τοῦ Εὐτυχίου, θεμελιωτῆ τοῦ ἀκραίου μονοφυσιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος καταδικάσθηκε ἀπὸ τὴν Σύνοδον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 448 καὶ ἀπὸ τὴν Σύνοδον τῆς

Χριστός ανέλαβε σάρκα, αλλά θεωρούν ότι αυτή είναι άψυχη¹⁵, γ) ο Χριστός ανέλαβε έμψυχη σάρκα, τον όλον άνθρωπο, αλλά δεν δέχονται ότι ο Υιός του Θεού είναι ένας κατά την υπόσταση χωρίζοντας τον έναν Χριστό σε δύο γιούς¹⁶.

Ωστόσο, ενώ, για τον Συμεών, οι παραπάνω χριστολογικές αιρέσεις, οι οποίες αφορούν την ενσάρκωση του Θεού Λόγου, έχουν καταπολεμηθεί με τη χάρη του Παναγίου Πνεύματος από τα θεόπνευστα συγγράμματα των Πατέρων της Εκκλησίας¹⁷, υπάρχει μια περιεκτική όλων αυτών αίρεση¹⁸, σύμφωνα με την οποία οι σύγχρονοί του αιρετικοί υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει κάποιος κατά την εποχή του και μεταξύ των χριστιανών που μπορεί να φυλάξει τις ευαγγελικές εντολές και να γίνει αυτός ό,τι έγιναν και οι άγιοι πατέρες του παρελθόντος: πρώτα δηλαδή πιστός και πρακτικός και στη συνέχεια θεωρητικότητας και θεόπτης, να φωτισθεί και να λάβει Άγιο Πνεύμα και δί' αυτού να δει τον Υιό μαζί με τον Πατέρα¹⁹. Η αίρεση αυτή για τον Συμεών είναι χειρότερη όλων των αιρέσεων, γιατί ματαιώνει συν τοις άλλοις τη συγκατάβαση²⁰ του Θεού, δηλαδή την ενανθρώπιση του Θεού Λόγου, η οποία είχε ως σκοπό τη θέα του Θεού Λόγου από τους ανθρώπους. Επίσης, αναφέρει και μια κατηγορία αιρετικών οι οποίοι θεωρούν ότι η παράβαση του Αδάμ επηρεάζει ολοκληρωτικά τις ενέργειες του ανθρώπου με αποτέλεσμα να σύρονται, να καταβιβάζονται προς την αμαρτία, «έκ τῆς τοῦ Ἀδάμ ἡμᾶς παραβάσεως ὅλως ἐνεργεῖσθαι καὶ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν καθέλκεσθαι»²¹.

Χαλκηδόνας το 451. Ο Άγιος ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ αναφέρει την αίρεση του Ευτυχίου (82^η αίρεση, P.G. 94, 740 AB), σύμφωνα με την οποία οι Ευτυχιανοί δεν δέχονταν ότι ο Ιησούς Χριστός είχε αναλάβει τη σάρκα της Παρθένου Μαρίας.

¹⁵ Όπ. π., 116-117, σ. 174. Ίσως ο Συμεών να κάνει αναφορά στην αίρεση των Απολλιναριστών, οι οποίοι σύμφωνα με τον Άγιο ΙΩΑΝΝΗ ΤΟ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ (77^η αίρεση, P.G. 94, 728 A) αρνούνταν ότι ο Χριστός είχε λάβει ψυχή.

¹⁶ Όπ. π., 117-121, σ. 174-176. Ο Συμεών αναφέρεται στην αίρεση του Νεστόριου, ο οποίος καταδικάστηκε στην Τρίτη Οικουμενική Σύνοδο της Εφέσου το 431, γιατί χώριζε τον έναν Χριστό σε δυο γιους και δυο υποστάσεις. Ο Άγιος ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ αναφέρει την αίρεση του Νεστόριου ως 81^η (P.G. 94, 737 C – 740 A).

¹⁷ Όπ. π., 129-136, σ. 176.

¹⁸ Όπ. π., 145-159, σ. 178.

¹⁹ Όπ. π., 137-145, σ. 176-178.

²⁰ Όπ. π., 254-261, σ. 186.

²¹ Κατήχησις 5, 395-397, S.C. 96, σ. 408. Η αιρετική αυτή άποψη υποστηρίζει την ετεραρχία ή αιτιοκρατία την οποία πολεμά σθεναρά ο Συμεών με την προβολή της διδασκαλίας του για το αυτεξούσιο του ανθρώπου ως στοιχείο της εικόνας του Θεού.

Όσοι ισχυρίζονται αυτά, κατά τον Συμεών, είναι αιρετικοί, γιατί νομίζουν ότι η παρουσία του Θεού έγινε χωρίς κανένα όφελος για τον άνθρωπο και μάταια «άνωφελῶς γεγενῆσθαι καὶ διὰ κενῶς νομίζουσιν»²². Προς απάντηση της αίρεσης αυτής ο Συμεών προβάλλει ως σκοπό της ενσαρκώσεως του Θεού την αποκατάσταση του αυτεξούσιου του ανθρώπου με την απελευθέρωσή του από την αμαρτία και τον διάβολο. Ο Θεός ήρθε στη γη και δοκίμασε τον θάνατο «διὰ τὸ λύσαι τὸ ἐκ τῆς ἀμαρτίας κατάκριμα καὶ ἐλευθερώσαι τὸ γένος ἡμῶν ἀπὸ τῆς δουλείας καὶ ἐνεργείας τοῦ ἀντικειμένου ἐχθροῦ»²³. Η αποκατάσταση του αυτεξούσιου στον άνθρωπο για τον Συμεών δεν προϋποθέτει μόνο την απελευθέρωσή του από τη δουλεία στον αντικείμενο εχθρό αλλά και την απελευθέρωσή του από την ενέργεια που ασκεί πάνω του ο διάβολος με οποιονδήποτε τρόπο²⁴.

Με υπόβαθρο, λοιπόν, την ύπαρξη των παραπάνω χριστολογικῶν αιρέσεων ο Συμεών αναπτύσσει τη διδασκαλία του για την ενανθρώπιση του Θεού Λόγου συνδέοντας τον τρόπο της ενανθρώπισης του Θεού Λόγου με τη δυνατότητα θέασης του Τριαδικού Θεού από τον άνθρωπο, η οποία συνιστά τη σωτηρία του ανθρώπου.

4.2. Η ψυχή και το σώμα στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού

Ο Θεός Λόγος, κατά τη διδασκαλία του Συμεών, έγινε άνθρωπος «τῆ τῆς σαρκὸς προσλήψει»²⁵. Για τον Συμεών η πρόσληψη της σάρκας κατά την ενανθρώπιση του Θεού γίνεται με τον ίδιο τρόπο που έγινε η πρόσληψη της σάρκας του Αδάμ για τη δημιουργία της Εύας²⁶, συνδέοντας άμεσα την ανθρωπολογία με τη χριστολογία²⁷. Η εψυχωμένη σάρκα για τον Συμεών,

²² Όπ. π., 397-400, σ. 408-410.

²³ Όπ. π., 401-406, σ. 410.

²⁴ Όπ. π., 404-406, σ. 410: «Τούτο γὰρ ἢ ὄντως αὐτεξουσιότης, τὸ μὴ ὑφ' ἑτέρου τινὸς τῶ οἰωνδήποτε τρόπῳ δεσπόζεσθαι».

²⁵ Ὑμνος 15, 84, S.C. 156, σ. 284. Πρβλ. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ερμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν*, «ὅτι γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος, τουτέστιν ἄνθρωπος, ἐμψυχωμένον τε καὶ ἔννουν σῶμα λαβών», P.G. 74, 969C. Του ἰδίου, *Ἐξηγήσεις εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, «καὶ σὰρξ γεγονώς ἤγουν τέλειος ἄνθρωπος», P.G. 72, 560A. Βλ. Μ. ΦΑΡΑΝΤΟΥ, *Χριστολογία Ι. Τὸ ἐνυπόστατον*, Ἀθήναι, 1972, σελ. 44-45. Α. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, *Ἡ Χριστολογικὴ ὀρολογία καὶ διδασκαλία Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ Θεοδωρήτου Κύρου*. Διδ. διατριβή, Ἀθήναι, 1955, σ. 46-51

²⁶ Ἠθικὸς 1, γ', 1-8, S.C. 122, σ. 194-196. Βλ. καὶ Ἠθικὸς 13, 131-145, S.C. 129, σ. 410.

²⁷ Πρβλ. Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, *Ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀνθρώπου...*, ὅπ. π., σελ. 100, ο οποίος διαπιστώνοντας και αυτός τον αλληλοφωτισμό του προσώπου του Χριστού και του ιστορικού Αδάμ στη διδασκαλία του Συμεών θεωρεῖ ὅτι ἡ ανθρωπολογία του μπορεῖ να

αποτελεί την ανθρώπινη φύση και ουσία που δημιουργεί η ένωση της ψυχής και του σώματος. Στην εψυχωμένη σάρκα συνυπάρχουν η ψυχή και το σώμα. Για τη δημιουργία της Εύας ο Θεός έλαβε «τὴν τοῦ Ἀδάμ πλευρὰν ἐψυχωμένην» και οικοδόμησε αυτή σε γυναίκα. Η εψυχωμένη πλευρά που πήρε ο Θεός για να πλάσει την Εύα συμπεριλαμβάνει κατά συνέπεια τόσο το μέρος του σώματος, πλευρά, το μέρος της υλικής φύσης του Αδάμ, όσο και την απαρχή του πνεύματος, την απαρχή της πνοής της ζωής, την οποία είχε εμφυσήσει ο Θεός στον Αδάμ και διά της οποίας δημιούργησε ο Θεός την ψυχή του ανθρώπου²⁸. Με την ίδια διαδικασία, ο Υιός του Θεού και Θεός εισήλθε στη γαστέρα της Παναγίας, της Παρθένου Μαρίας και ανέλαβε από αυτήν εψυχωμένη σάρκα με αποτέλεσμα να γίνει και άνθρωπος. Έτσι, γεννήθηκε τέλειος άνθρωπος και τέλειος Θεός «ὁ αὐτὸς ἀσυγχύτως τὰ ἀμφοτέρα ὦν»²⁹.

Ο Θεός, πάντα σύμφωνα με τον Συμεών, κατά την πλάση της Εύας ολοκλήρωσε το μέρος του σώματος, την πλευρά, σε σώμα της Εύας «ὀλόκληρον ἀπετέλεσε» και «τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος», την οποία πήρε μαζί με την εψυχωμένη σάρκα, έκανε τέλεια τη ζώσα ψυχή της Εύας. Με τον ίδιο τρόπο, ο Θεός Λόγος κατά την ενανθρώπησή Του παίρνοντας από την Θεοτόκο και αειπαρθένο Μαρία «ἐψυχωμένην σάρκα», προσέλαβε «ζύμη» και «μικρὰν ἀπαρχὴν τοῦ φυράματος τῆς φύσεως ἡμῶν, ἥτοι ἐκ τῆς ψυχῆς ὁμοῦ καὶ τοῦ σώματος»³⁰. Προσλαμβάνοντας ο Λόγος σάρκα από την Θεοτόκο, λαμβάνει μικρό μέρος όλης της ανθρώπινης φύσης και ουσίας, μικρό μέρος από όλη την

ερμηνευτεί υπό το πρίσμα της χριστολογίας του. Αυτός είναι και ο λόγος που μας οδήγησε να συμπεριλάβουμε στη μελέτη μας και στοιχεία της χριστολογίας του Συμεών.

²⁸ Ἡθικός 1, γ', 1-18, S.C. 122, σ. 194-196.

²⁹ Ἡθικός 1, ι', 1-4, S.C. 122, σ. 252. Ο Συμεών φαίνεται να ακολουθεί εν προκειμένω τον ΚΥΡΙΛΛΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, του οποίου και τις λεκτικές εκφράσεις ενσωματώνει στη διδασκαλία του: «Θεὸς ὦν φύσει γέγονεν ἄνθρωπος ἀτρέπτως καὶ ἀσυγχύτως», *Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν Ἐφέσῳ συνάξεων ἐπιτελουμένων καθαιρεθέντος Νεστορίου*, A.C.O. 1.1.2, σ. 93,17-18. «Ἄνθρωπον μὲν γὰρ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων γενόμενον ὁ θεῖος ἡμῖν εὐαγγελίζεται λόγος, οὐκ εἰς ἀνθρώπου μεταβαλόντα φύσιν, ἀλλὰ ταύτην εἰς ἑαυτὸν προσλαβόμενον ἀτρεπτος γὰρ ὑπάρχει καὶ ἀναλλοίωτος», *Κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν*, 2, A.C.O. 1.1.7, σ. 19, 30-31. «Εἷς ἐξ ἀμφοῖν», *Πεντάβιβλος Ἀντίρρησις*, 2,1, A.C.O. 1.1.6, σ. 33,14.

³⁰ Ἡθικός 1, γ', 10-12, S.C. 122, σ. 196. Βλ. ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Κατὰ Ἀρειανῶν* 3,30 όπου δηλώνει ρητὰ ὅτι «Ὁ Λόγος γὰρ, ὡς εἶπεν ὁ Ἰωάννης σὰρξ ἐγένετο τῆς Γραφῆς ἔθος ἐχούσης λέγειν σάρκα τὸν ἄνθρωπον», P.G. 26, 388C και ΚΥΡΙΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην*, 6, «Εἷς γὰρ καὶ μόνος Υἱός, καὶ πρὸ τῆς σαρκὸς συνόδου καὶ ὅτε συνήλθε σαρκί, διὰ δὲ τῆς σαρκὸς ὀλοκλήρως τὸν ἄνθρωπον ὀνομάζομεν, τὸν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος λέγω», P.G. 73, 1012 A.

ψυχή και το σώμα της Θεοτόκου Μαρίας ως ζύμη και φύραμα, από το οποίο οικοδομεί την ανθρωπίνη φύση και ουσία Του, την οποία ενώνει με την ακατάληπτη και απρόσιτη θεότητα Του, με όλη την υπόσταση της θεότητάς του και γίνεται τέλειος άνθρωπος³¹. Έτσι, στη φύση του Ιησού Χριστού συνυπάρχει η ανθρωπίνη φύση και το Θείο Πνεύμα³². Ο Θεός Λόγος ανέλαβε την εψυχωμένη σάρκα από τα πάναγνα αίματα της Μαρίας της αειπαρθένου και έγινε άνθρωπος, «σὰρξ ὅλος αὐτὸς χρηματίσας καὶ γεγονώς»³³. Με την πρόσληψη της σάρκας «ὁ πλαστοουργὸς καὶ κτίστης Θεός», ο Υἱὸς και Λόγος³⁴ του Θεοῦ, ἔνωσε την υπόσταση της θεότητάς του με την ανθρωπίνη ουσία, «τῆ ἡμετέρα οὐσία». Η ἔνωση της θείας και της ανθρωπίνης ουσίας έγινε «οὐσιωδῶς ἀμίκτως τε μίξας αὐτὴν ἐκείνη, τὴν ἀνθρωπίνην τῆ ἑαυτοῦ». Έτσι, «ὁ τοῦ Ἀδὰμ ποιητῆς» οικοδόμησε την εψυχωμένη σάρκα που πήρε από την Θεοτόκο Μαρία «εἰς ναὸν ἅγιον ἑαυτῶ καὶ ἀναλλοιώτως καὶ ἀτρέπτως αὐτὸς τέλειος ἐγένετο ἄνθρωπος».³⁵

Για τον Συμεών η ἔννοια του τέλειου ἀνθρώπου δεν παραπέμπει μόνο στον ολόκληρο ἄνθρωπο τον αποτελούμενο από ψυχή και σώμα, ἀλλὰ στον τέλειο ἄνθρωπο πριν την παράβαση, στην τέλεια φύση του Ἀδὰμ, του οποίου το σώμα ἦταν ἀφθαρτο και η ψυχή του ἦταν ζώσα, χωρίς να ἔχει υποστεί τον ψυχικό θάνατο. Ο Θεός Λόγος, κατά τον Συμεών, έγινε ἄνθρωπος κατά τη φύση του Ἀδὰμ. Ἀνέλαβε μέσω της γυναίκός την πλευρά του Ἀδὰμ³⁶, την οποία οικοδόμησε «εἰς ἄνδρα τέλειον» και κατά συνέπεια «σὰρξ αὐτὸς ὅλος ὁ φύσει Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς γεγονώς υἱὸς τοῦ Ἀδὰμ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ

---

³¹ Ὁπ. π., 9-18, σ. 196: «ἐκ τῆς ἀγίας θεοτόκου καὶ αειπαρθένου Μαρίας ἐψυχωμένην σάρκα λαβὼν ζύμην οἶονει καὶ μικρὰν ἀπαρχὴν ἐκ τοῦ φυράματος τῆς φύσεως ἡμῶν, ἥτοι ἐκ τῆς ψυχῆς ὁμοῦ καὶ τοῦ σώματος, ὁ πλαστοουργὸς καὶ κτίστης Θεός ἤνωσε τῆ ἑαυτοῦ ἀκαταλήπτω καὶ ἀπροσίτῳ θεότητι, μᾶλλον δὲ τῆ ἡμετέρα οὐσία ὅλην τῆς θεότητος αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν ἔνωσας οὐσιωδῶς, ἀμίκτως τε μίξας αὐτὴν ἐκείνη, τὴν ἀνθρωπίνην τῆ ἑαυτοῦ, ὡκοδόμησε ταύτην εἰς ναὸν ἅγιον ἑαυτῶ καὶ ἀναλλοιώτως καὶ ἀτρέπτως αὐτὸς ὁ τοῦ Ἀδὰμ ποιητῆς τέλειος ἐγένετο ἄνθρωπος». Στο κείμενο αὐτὸ ο Συμεών τονίζει ὅτι ἡ ἔνωση της θείας και ανθρωπίνης ουσίας έγινε στη υπόσταση του Υἱοῦ του Θεοῦ.

³² Ὑμνος 51, 75-88 S.C. 196, σ. 190.

³³ Ἠθικός 13, 123-125, S.C. 129, σ. 408.

³⁴ Ὁπ. π., 141, σ. 410.

³⁵ Ἠθικός 1, γ', 9-18, S.C. 122, σ. 196.

³⁶ Ο Συμεών δίνει ιδιαίτερη σημασία στην διαρκή ὑπαρξὴ της «μερίδας του Θεοῦ» διὰ της οποίας διατηρεῖται ἡ ἄμεση παρουσία του δημιουργήματος του Θεοῦ ὡς τέλειου ἀνθρώπου στον κόσμο. Η θεολογία της μερίδος, του λήμματος του Θεοῦ, παρουσιάζεται ἀπὸ τον Συμεών στους τρεῖς πρώτους Ἠθικούς Λόγους, S.C. 122, σ. 170 κ. εξ.

Αδάμ»³⁷. Ειδικότερα, τονίζει ότι ο Θεός Λόγος, ενώ έλαβε σάρκα από την Παρθένο Μαρία, δεν έλαβε την σάρκα του τεκόντος Αδάμ αλλά την εψυχωμένη σάρκα πριν την φθορά της κτίσης και την οντολογική αλλαγή του σώματος του Αδάμ, την οποία επέφερε η υπαρξιακή αλλαγή της ψυχής. Με τον τρόπο αυτό ο Θεός Λόγος ανέλαβε σάρκα εψυχωμένη και οικοδόμησε για τον εαυτό του σάρκα χωρίς τροπή³⁸.

Η ενανθρώπιση του Λόγου έγινε για τον Συμεών με τέτοιον τρόπο ώστε να οδηγήσει στη σωτηρία των ανθρώπων³⁹. Έτσι, ο Λόγος «Σαρκοῦται δὲ τοῦ Πνεύματος ὄντως τῇ ἐπελεύσει / καὶ γίνεται ὅπερ οὐκ ἦν, ἄνθρωπος ὁμοίος μοι, / πλὴν ἁμαρτίας καὶ πάσης ἐκτός γε ἀνομίας, / Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος ὁρώμενος τοῖς πᾶσιν, / ἔχων τὸ Πνεῦμα τὸ Θεῖον αὐτοῦ συνὸν τῇ φύσει, / μεθ' οὗ νεκροὺς ἐζώωσε, τυφλῶν ἤνοιξε κόρας, / λεπρούς τε ἐκαθάρισε δαίμονας ἀπελάσας»⁴⁰. Ο σκοπός δηλαδή της ενανθρώπισης σύμφωνα με τη διδασκαλία του Συμεών ήταν ο Λόγος να βλέπεται μέσω του Αγίου Πνεύματος που συνυπάρχει στην θεανθρώπινη φύση Του.

4.3. Αποκατάσταση της ψυχής στο αρχαίο κάλλος του «κατ' εικόνα»

Ο Συμεών τονίζει ότι με την ενσάρκωσή Του ο Θεός Λόγος «πᾶσαν τὴν φύσιν ἡμῶν μυστικῶς ἀνεκαίνισε⁴¹». Η ανακαίνιση της ανθρώπινης ψυχοσωματικής φύσεως συνιστά για τον Συμεών την οριστική λύτρωση της ψυχής από τον αιώνιο θάνατο, γεγονός που συνέβη για πρώτη φορά στην Παρθένο Μαρία με την υποδοχή από την Θεοτόκο Μαρία ουσιαδώς του Λόγου του Θεού κατά τον ευαγγελισμό. Η Θεοτόκος Μαρία ευαγγελίζεται από τον άγγελο τη βουλή του Θεού, πιστεύει και διατίθεται ολοκληρωτικά στο θέλημα του Θεού λέγοντας: «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμα σου»⁴². Η πίστη και η

³⁷ Ἡθικὸς 2, στ', 43-47, S.C. 122, σ. 364.

³⁸ Ἡθικὸς 1, γ', 14-18, S.C. 122, σ. 194-196.

³⁹ Ο Συμεών είναι απόλυτα εναρμονισμένος με το χαλκηδόνιο δόγμα ως προϋπόθεση της σωτηρίας του ανθρώπου, όπως φαίνεται και από το παρακάτω απόσπασμα: «Γέγονε καὶ γὰρ ὁ Λόγος / Πνεύματος τῇ συνεργίᾳ / καὶ Πατὴρ τῇ εὐδοκίᾳ / ἄνθρωπος ἀτρέπτως ὅλος, / ἄκτιστος Θεὸς ὦν φύσει / γέγονε κτιστὸς ἀρρήτως / καὶ τὸ πρόσλημμα θεώσας / ἔδειξε διπλοῦν μοι θαῦμα / ἀμφοτέραις ἐνεργείαις / καὶ θελήσεσιν ὡσαύτως / ὄρατὸν ἀόρατόν τε, / κρατητὸν ἀκράτητον δέ, / καὶ δεικνύμενος ὡς κτίσμα / τῶν κτισμάτων μέσον πάντων. Προσλαμβάνων δὲ τὸ κτίσμα / καὶ ἐγκρύπτων ἢ ἀνάγων / εἰς τὸ ὕψος, εἰς τὴν δόξαν / τὴν οἰκείαν ὑπὲρ λόγον / ἀπεκρύπτετο εὐθέως», βλ. Ὑμνος 17, 249-79, S.C. 156, σ. 30-32.

⁴⁰ Ὑμνος 51, 75-83, S.C. 196, σ. 190.

⁴¹ Ἡθικὸς 2, ζ', 218-219, S.C. 122, σ. 382.

⁴² Ὅπ. π., 126-132, σ. 374-376. Βλ. και Κατὰ Λουκάν, 1.38.

ολοκληρωτική διάθεση της Θεοτόκου Μαρίας αποδεικνύει ότι είναι μερίδα του Κυρίου και ότι η σάρκα της, η ψυχοσωματική της φύση, προέρχεται εκ της πλευράς του Αδάμ, του Αδάμ πριν την παράβαση, ο οποίος ήταν αμόλυντος από την αμαρτία.

Ωστόσο, ενώ η *έψυχωμένη σάρκα* του Αδάμ στο πρόσωπο της Μαρίας ήταν αμόλυντη από την αμαρτία⁴³, η ψυχή της σάρκας αυτής, της Θεοτόκου Μαρίας, ως απογόνου του τεκόντος Αδάμ, είχε υποστεί τον ψυχικό θάνατο⁴⁴. Με την έκφραση της πίστεως και της υποταγής στο θέλημα του Θεού η Θεοτόκος Μαρία γίνεται η πρώτη που λαμβάνει ουσιαδώς τον Λόγο του Θεού, ο οποίος απολυτρώνει την ψυχή της από τον αιώνιο θάνατο: «*Καὶ οὕτως τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῇ ὑπεδέξατο πρώτη, τὴν ψυχὴν αὐτῆς δηλαδὴ τοῦ αἰωνίου ἐκείνου θανάτου ἐκλυτρώσαντες*»⁴⁵. Ἐτσι, ο Θεός Λόγος κατά την ενανθρώπησή Του έλαβε από την Παρθένο «*τὴν πανάμωμον σάρκα*»⁴⁶ με νου και ψυχή που είχε λάβει και διατηρήσει ως μερίδα Του από την πλευρά του Αδάμ κατά τη δημιουργία της Εύας⁴⁷ και την αναπλήρωσε όχι με σάρκα όπως έκανε, όταν πήρε την πλευρά του Αδάμ για τη δημιουργία της Εύας⁴⁸, αλλά με «*Πνεῦμα οὐσιωδῶς Ἅγιον*»⁴⁹. Η αναπλήρωση αυτή δίνει στην Μαρία ό,τι δεν είχε, δηλαδή, την αιώνια ζωή της ψυχής καθιστώντας την ψυχή της Μαρίας «*ζώσα ψυχή*», η οποία δεν μετέχει πλέον του αιωνίου θανάτου. Με τον τρόπο αυτό ο Θεός Λόγος αποκαθιστά στο πρόσωπο της Παναγίας την ψυχοσωματική τελειότητα που είχε ο Αδάμ κατά τη δημιουργία του.

Επειδή η ανακαίνιση της ανθρώπινης φύσεως στο πρόσωπο της Παναγίας γίνεται πλέον με την ουσιώδη ένωση με το Άγιο Πνεύμα και όχι με την

---

⁴³ Ο Συμεών επισημαίνει την αμόλυντη, την ακηλίδωτη κατάσταση της σάρκας της Θεοτόκου Μαρίας, τόσο του σώματος όσο και της ψυχής της, αποδίδοντάς τους αντίστοιχα κατηγορούμενα: «*την τιμίαν και υπεράμωμον ταύτης ψυχῆς*» (*Ηθικός 2, ζ', 212-214, S.C. 122, σ. 380-382*), «*ἐκ τῆς πανάγνου καὶ ἀγίας σαρκὸς τῆς Θεοτόκου καὶ ἐκ τῶν παναχράντων αἱμάτων αὐτῆς*» (*Ηθικός 1, ι', 126-127, S.C. 122, σ. 260*), «*Ἀναλαβῶν γὰρ ἐκ τῶν πανάγνων αὐτῆς αἱμάτων σάρκα ἐψυχωμένην*» (*Ηθικός 13, 123-124, S.C. 129, σ. 408*).

⁴⁴ *Ηθικός 2, ζ', 124-132, S.C. 122, σ. 374-376.*

⁴⁵ *Όπ. π., 129-132, σ. 374-376.*

⁴⁶ *Όπ. π., 117-121, σ. 374: «πρῶτον καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ὁ ποιητὴς τοῦ Ἀδάμ, κατῆλθε καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῇ ἀχράντῳ γαστρὶ τῆς Παρθένου καὶ οὕτως ἔλαβεν ἐξ αὐτῆς τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ, ἥτοι τὴν πανάμωμον σάρκα, καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος».*

⁴⁷ *Όπ. π., 138-149, σ. 376.*

⁴⁸ *Όπ. π., 138-144, σ. 376.*

⁴⁹ *Όπ. π., 210-219, σ. 380-382. Το οὐσιωδῶς ἅγιο πνεῦμα που παρέχει ο Λόγος στην Θεοτόκο είναι άκτιστο πνεῦμα και δεν έχει καμιά σχέση με τα κτιστά πνεύματα.*

«καταστολή» της δόξας του Θεού, την οποία είχε ο Αδάμ κατά τη δημιουργία του, ο Συμεών δεν αναφέρεται σε μια απλή αποκατάσταση αλλά στην ανακαίνιση της ανθρώπινης φύσεως. Η ανταλλαγή αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη ζωοποίηση της τιμίας και υπεράμωμου ψυχής της Θεοτόκου, την ανάσταση της ψυχής της από τον ψυχικό θάνατο⁵⁰ αλλά και την ανακαίνιση της ανθρώπινης φύσεως. Η εψυχωμένη σάρκα της Θεοτόκου Μαρίας δεν αποκαταστάθηκε μόνο στην τέλεια κατάστασή της, όπως αυτή ήταν στον πρώτο άνθρωπο, τον Αδάμ πριν την παράβαση, αλλά επειδή είναι πλέον ενωμένη ουσιωδώς με την υπόσταση της θεότητας του Λόγου μέσω του Αγίου Πνεύματος έχει ανακαινισθεί, έχει αποκτήσει τη δυνατότητα να μην επηρεάζεται και από τις ενέργειες του διαβόλου⁵¹.

Χαρακτηριστική είναι η επισήμανση του Συμεών ότι ο Θεός Λόγος λαμβάνει από την Παναγία «σάρκα ἔννου καὶ ἐψυχωμένην» και δίνει ως αναπλήρωση το Πνεύμα του το Άγιο: «Ὁ Θεὸς ἐκ τῆς Παρθένου σάρκα ἔννου καὶ ἐψυχωμένην ἔλαβεν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ καὶ ἄλλην ἀντ' αὐτῆς ἀνεπλήρωσε· καὶ ταύτην ἐξ ἐκείνης λαβὼν δέδωκεν αὐτῇ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ Ἅγιον καὶ ἀνεπλήρωσεν ἣν οὐκ εἶχεν αἰωνίαν ζωὴν ἢ ψυχὴ αὐτῆς»⁵².

Με την ενσάρκωσή του ο Θεός Λόγος και με τον προσωπικό του θάνατο «τὸν καθ' ἡμῶν ἔλυσε θάνατον» αποσύροντας ολοκληρωτικά την καταδίκη του ανθρώπου σε θάνατο⁵³. Η λύση του θανάτου γίνεται κατά τον Συμεών με τη μετάληψη της θεότητας του Λόγου⁵⁴.

Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Συμεών ο Κύριος με τη σωματική του παρουσία είχε στόχο την ανάπλαση και ανακαίνιση του ανθρώπου⁵⁵. Για το σκοπό αυτό πρώτα ο Κύριος ανέλαβε ψυχή, την οποία «ἐζώωσε» και «ἀφθαρτώσας ἐθεοποίησε»⁵⁶. Ο Συμεών χρησιμοποιεί τον όρο ανάπλαση για την ζωοποίηση της ψυχής και την κατάστασή της στο «κατ' εἰκόνα» και τον όρο ανακαίνιση για την αφθαρτοποίηση της ψυχής και την κατάστασή της στο «καθ' ὁμοίωση», τη θεοποίησή της.

---

⁵⁰ Όπ. π., 213-214, σ. 382.

⁵¹ Κατήχησις 5, 401-406, S.C. 96, σ. 410.

⁵² Ἡθικός 2, ζ', 144-149, S.C. 122, σ. 376.

⁵³ Κατήχησις 5, 381-394, S.C. 96, σ. 408.

⁵⁴ Κατήχησις, 9, 125-127, S.C. 104, σ. 114.

⁵⁵ Ἡθικός 1, γ', 52-62, S.C. 122, σ. 198-200.

⁵⁶ Το ίδιο.

Με την ενσάρκωσή του ο Κύριος θεοποίησε «τὸ ἄχραντον αὐτοῦ καὶ θεῖον σῶμα»⁵⁷, ωστόσο αυτό παρέμεινε φθαρτό και υλικό καθόλη την επί της γης παρουσία του. Αναφέρει ως τεκμήρια της φθαρτότητας του σώματος του Κυρίου τα ιδιώματα του φθαρτού σώματος «Τὸ γὰρ ἐσθίον καὶ πῖνον, τὸ κοπιοῦν καὶ ἰδρῶτας φέρον, τὸ δεσμούμενον καὶ τυπτόμενον, ἐπὶ σταυροῦ τε ἀναρτώμενον καὶ καθηλούμενον, φθαρτὸν ἐστὶ δηλονότι καὶ ὑλικόν· ταῦτα γὰρ ἅπαντα φθαρτοῦ σώματος ιδιώματα καθεστήκασιν, ὅθεν καὶ ἀπέθανεν καὶ ἐν μνημείῳ κατετέθη νεκρός»⁵⁸. Μετά την ἀνάσταση το σῶμα του Κυρίου κατεστάθη ἀφθαρτο και πνευματικό, θείο και ἀυλο. Αναφέρει δε ως τεκμήρια γεγονότα που δεν υπόκεινται στους υλικούς νόμους «ἐνθεν τοι οὐδὲ τὰς σφραγίδας τοῦ μνήματος ἔλυσεν ἐξελθὼν, ἀλλὰ καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ἀκωλύτως εἰσῆρχετο καὶ ἐξῆρχετο»⁵⁹.

Στο ερώτημα που θέτει ο ἴδιος «Διατὶ δὲ οὐκ εὐθύς σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα ὅπερ ἀνέλαβε πνευματικὸν καὶ ἄφθαρτον ἀπειργάσατο;»⁶⁰ εἰσάγει την ἔννοια της προτεραιότητας της ψυχῆς ως προς τις ἀλλαγές του ψυχοσωματικού ἀνθρώπου. Οι ἀλλαγές της ψυχῆς επισυμβαίνουν ἀμεσα, ἐνῶ οι ἀλλαγές του σώματος ἀπαιτοῦν ἓνα χρονικό διάστημα για να ολοκληρωθοῦν. Ἐτσι ο Ἀδὰμ ἀπέθανε τον τῆς ψυχῆς θάνατον ἀμέσως, ἐνῶ το σῶμα του μετὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Το ἴδιο συμβαίνει και με την ψυχὴ και το σῶμα στον Χριστό. Ο Χριστός πρῶτα θεοποιεῖ την ψυχὴ Του, ἀφοῦ την ἔχει ζωοποιήσει και ἀφθαρτώσει, και μετὰ θεώνει το σῶμα Του⁶¹.

Για τον Συμεών οι ἀλλαγές στην ψυχὴ ως προς την κατάστασή της εἶναι ἀμεσες. Ἐτσι με την παράβαση της ἐντολῆς του Θεοῦ ἡ ψυχὴ ἀμέσως πεθαίνει, ὅπως και με την ἔνωσή της με την ὑπόσταση του Κυρίου ἀμέσως ἀνασταίνεται, ζωοποιεῖται και θεοποιεῖται. Ἀντίθετα, το σῶμα του Κυρίου για να κατασταθεῖ ἀφθαρτο και πνευματικό χρειάζεται την ολοκλήρωση του κύκλου του με τον θάνατο «κατὰ τὴν πάλαι ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν ἀποστρέφειν διὰ τοῦ θανάτου εἰς γῆν»⁶², μια χρονική περίοδο ἀνάπλασης και ἀνακαίνισης που προϋποθέτει τον πλήρη χωρισμό του ἀπὸ την ψυχὴ. Μόνο μέσω του θανάτου, του χωρισμοῦ του σώματος ἀπὸ την ψυχὴ, μπορεῖ το ψυχικό σῶμα, το φθαρτό σῶμα που ἔχει

---

⁵⁷ Το ἴδιο.

⁵⁸ Το ἴδιο.

⁵⁹ Το ἴδιο.

⁶⁰ Ὅπ. π., 64-66, σ. 200.

⁶¹ Ὅπ. π., 49-78, σ. 198-200.

⁶² Ὅπ. π., 49-78, σ. 200.

ο ψυχικός άνθρωπος⁶³, να γίνει ολοκληρωτικά πνευματικό⁶⁴. Έτσι, το σώμα του Κυρίου γίνεται άφθαρτο, πνευματικό, θείο και άυλο με την ανάσταση του Κυρίου⁶⁵.

Ο Συμεών αναφερόμενος στην ενσάρκωση του Λόγου του Θεού προβάλλει τον πνευματικό άνθρωπο, ο οποίος είναι ενωμένος κατά χάριν με τη θεότητα του Τριαδικού Θεού δια του Υιού εν Αγίω Πνεύματι. Ταυτόχρονα, όμως, δείχνει την βασική προϋπόθεση της κατά χάριν θέωσης του ανθρώπου, η οποία είναι η αμόλυντη ψυχοσωματική κατάστασή του, όπως και της Παναγίας.

4.4. Ο πνευματικός άνθρωπος

Ο Συμεών ακολουθώντας σύνολη την αγιογραφική και προγενέστερή του πατερική παράδοση της Εκκλησίας αντιδιαστέλλει τα επίγεια με τα πνευματικά και τα ορατά με τα αόρατα⁶⁶ και υπογραμμίζει ότι ο πνευματικός άνθρωπος είναι το αντίθετο του σαρκικού ανθρώπου. Η γέννηση του πνευματικού ανθρώπου γίνεται με τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος⁶⁷ και προϋποθέτει τη μετοχή του ανθρώπου δια της μετάνοιας και υπακοής στον θάνατο και στην ανάσταση του Θεανθρώπου⁶⁸.

Για να γίνει ο άνθρωπος πνευματικός πρέπει να λάβει «τὸ πνευματικὸν σιτηρέσιον», την χάρη του Αγίου Πνεύματος⁶⁹. Η επιδημία του Παρακλήτου εκδιώκει τα πάθη και κάθε άλογη επιθυμία και ανανεώνει και ανακαινίζει τον άνθρωπο ψυχικά και σωματικά καθιστώντας τον σταδιακά πνευματικό και άυλο⁷⁰. Με την αναγέννηση και ανάπλαση από το Άγιο Πνεύμα ο άνθρωπος γίνεται από νεκρός ζωντανός, από φθαρτός άφθαρτος, από θνητός αθάνατος, από γήινος επουράνιος και από σαρκικός πνευματικός άνθρωπος⁷¹.

⁶³ Ἡθικός 2, ζ', 105-106, S.C. 122, σ. 374.

⁶⁴ Ἡθικός 1, ε', 1-10, S.C. 122, σ. 212.

⁶⁵ Ὅπ. π., γ', 49-78, σ. 200.

⁶⁶ Εὐχαριστία 2, 296-303, S.C. 113, σ. 354.

⁶⁷ Κατήχησις 8, 104-115, S.C. 104, σ. 94.

⁶⁸ Κατήχησις 6, 353-357, S.C. 104, σ. 44.

⁶⁹ Ἡθικός 7, 579-585, S.C. 129, σ. 198. Ὅπως χαρακτηριστικά λέει ο Ρ. ΕΥΔΟΚΙΜΟΦ (Π. ΕΥΔΟΚΙΜΟΦ) «κατὰ τὴν ἐγκόσμια ἀποστολή τοῦ Χριστοῦ ἡ σχέση τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ Ἅγιο Πνεῦμα πραγματοποιεῖται μόνο διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν Χριστῷ. Ἀντίθετα, μετὰ τὴν Πεντηκοστή ἡ σχέση πρὸς τὸ Χριστὸ ἐπιτυγχάνεται μόνο διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», βλ. *Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴν Ὀρθόδοξη Παράδοση*, μετάφρ. Σ. Πλευράκη, Θεσσαλονίκη, 1987, σελ. 115.

⁷⁰ Κατήχησις 14, 94-102, S.C. 104, σ. 210-212.

⁷¹ Ἡθικός 5, 473-478, S.C. 129, σ. 114.

Αποδύεται το σαρκικό φρόνημα και έχει πνευματικό φρόνημα αντίστοιχο της στολής, την οποία έχει ενδυθεί διά Χριστόν⁷². Είναι ο άνθρωπος που έχει ενδυθεί διά της μετάνοιας τον φωτεινό χιτώνα, το Άγιο Πνεύμα⁷³.

Ο πνευματικός άνθρωπος φέρει την εικόνα του Θεανθρώπου Ιησού Χριστού⁷⁴. Όπως ο Θεάνθρωπος γεννήθηκε άνθρωπος παραμένοντας Θεός, έτσι η ψυχή αναγεννάται και γίνεται ο άνθρωπος πνευματικός με την ένωση του με τον Θεάνθρωπο⁷⁵. Όπως ο Ιησούς Χριστός θεοποιεί το αισθητό Του σώμα και το αλλοιώνει σε «παντελῶς ἀκράτητον, ἄληπτόν τε εἰς ἅπαν», το μεταποιεί σε πνευματικό και αόρατο σώμα⁷⁶ έτσι και το σώμα του πνευματικού ανθρώπου κατά την παρούσα ζωή δεν είναι φθαρτό και βαρύν⁷⁷. Οι άνθρωποι για τον Συμεών γίνονται πνευματικοί αρχικά στην ψυχή από την παρούσα ζωή «πλὴν ὁμοίους ἡμᾶς ἑαυτοὺς πνευματικῶς ὀρώμεν ἐκείνου τοῦ παρ' ἡμῶν ὀρωμένου καὶ ἡμᾶς βλέποντος κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν»⁷⁸. Μετά την ανάσταση των νεκρῶν και το σώμα τους θα γίνει τελείως πνευματικό «καὶ οἱ ὁμοιωθέντες αὐτῷ πρότερον ψυχικῶς ὁμοιωθησόμεθα αὐτῷ καὶ τότε σωματικῶς τε ἅμα καὶ ψυχικῶς, τουτέστιν ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ἄνθρωποι τῆ φύσει, θεοὶ τῆ χάριτι, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος Θεὸς τῆ φύσει, ἄνθρωπος τῆ ἀγαθότητι ἐχρημάτισεν»⁷⁹.

Συνεπῶς, για τον Συμεών, ο πνευματικός άνθρωπος είναι ο ενδεδυμένος με τη δόξα του Θεού, ο άφθαρτος και αθάνατος άνθρωπος⁸⁰, στον οποίο μεταδίδεται «οὐσιωδῶς» η θεότητα του Θεανθρώπου⁸¹. Η πνευματική και σωματική κατά χάριν ένωση του ανθρώπου με τον Θεό καθιστά τον άνθρωπο

⁷² Κατήχησις 9, 321-324, S.C. 104, σ. 130.

⁷³ Όπ. π., 325-326, σ. 130.

⁷⁴ Κεφάλαια 1, κεφ. 53, S.C. 51bis, σ. 68.: «Ὁ μὴ τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐπουρανίου ἀνθρώπου τε καὶ Θεοῦ, ἐν τῷ λογισμῷ καὶ νοεῶν ἀνθρώπων εὐαίσθητως καὶ γνωστῶς ἐνδυσάμενος, αἷμα μόνον ἐστὶν ἔτι καὶ σὰρξ, πνευματικῆς δόξης αἰσθησὶν μὴ δυνάμενος διὰ τοῦ λόγου λαβεῖν, καθάπερ καὶ οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοὶ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς διὰ λόγου μόνον γνῶναι οὐ δύνανται». Βλ και Κατήχησις 28, 425-431, S.C. 113, σ. 162.

⁷⁵ Ὑμνος 50, 203-212, S.C. 196, σ. 170-172.

⁷⁶ Ὑμνος 26, 42-50, S.C. 174, σ. 272.

⁷⁷ Κατήχησις 14, 94-102, S.C. 104, σ. 210-212.

⁷⁸ Ἠθικός 10, 723-725, S.C. 129, σ. 310.

⁷⁹ Όπ. π., 726-733, σ. 310-312.

⁸⁰ Ἠθικός 1, β', 78-93, S.C. 122, σ. 200-202.

⁸¹ Ἠθικός 4, 548-554, S.C. 129, σ. 46-48.

τρισπόστατο «εἷς θέσει Θεός, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ οὐπερ μετείληφε Θείου Πνεύματος»⁸².

Για τον Συμεών η πνευματική ανάπλαση των ανθρώπων είναι αντιληπτή και γίνεται καθημερινά στην παρούσα ζωή. Έτσι, πνευματικός ονομάζεται για τον Συμεών ο άνθρωπος που με την πίστη και τα έργα έχει μέσα του «γνωστῶς» την παρουσία του προσκυνητού και θείου πνεύματος και λαμβάνει την δωρεά αυτού⁸³. Μόνο με την κατά χάριν μετοχή των ανθρώπων στο Άγιο Πνεύμα γίνεται καθημερινά η πνευματική τους αναγέννηση και η ανάσταση των νεκρών ψυχών και δίδεται διά του Παναγίου Πνεύματος η δωρεά της βασιλείας των ουρανών⁸⁴.

Ο νους του πνευματικού ανθρώπου έχει απελευθερωθεί από τα πάθη και τους πονηρούς λογισμούς, έχει εγκαταλείψει το σαρκικό φρόνημα και κρέμεται από το πνευματικό φρόνημα⁸⁵. Γι' αυτό οι πνευματικοί άνθρωποι δεν μπορούν για τον Συμεών να έχουν καμιά κοινωνία με τους σαρκικούς, τους κοσμικούς ανθρώπους. Η αίσθηση της ψυχής τους δεν καταναγκάζεται να διαιεθεθεί στις αισθήσεις του σώματος⁸⁶ και να συσχετιστεί, μένοντας ανεπηρέαστη από τὰ ἐν τῷ κόσμῳ και τα πονηρά έργα ή εμπαιθείς λογισμούς των κοσμικών ανθρώπων⁸⁷.

⁸² Κατήχησις 15, 68-77, S.C. 104, σ. 228.

⁸³ Κατήχησις 10, 57-63, S.C. 104, σ. 142: «Πίστεως δὲ καὶ ἔργων ἀνελλιπῶς μὴ καταβληθέντων ἀδύνατόν ἐστι τὴν παρουσίαν γενέσθαι ποτὲ τοῦ προσκυνητοῦ καὶ Θείου Πνεύματος καὶ τὴν δωρεάν αὐτοῦ λαβεῖν τινα τῶν ἀνθρώπων. Τούτου δὲ μὴ παραγενομένου ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, μηδὲ γνωστῶς ἐνοικήσαντος ἐν αὐτῷ, ἀνοίκειον πάντῃ πνευματικὸν αὐτὸν ὀνομάζεσθαι. ὁ δὲ μὴ πνευματικὸς γεγονώς, πῶς ἔσεται ἅγιος;».

⁸⁴ Κατήχησις 6, 357-370, S.C. 104, σ. 44-46.

⁸⁵ Κατήχησις 5, 1072-1085, S.C. 96, σ. 466-468.

⁸⁶ Ἠθικός 3, 167-171, S.C. 122, σ. 402: «Ἀλλὰ τούτων ἀπάντων ἡ αἴσθησις ἐκτὸς γενομένη καὶ ὅλη καθόλου συναπαχθεῖσα τῷ νῷ, ὡς φυσικῶς αὐτῶν συνεπομένη καὶ ἀχωρίστως μία οὐσα, τὰς πέντε ἔχει αἰσθήσεις ἐν ἑαυτῇ, ὡς οὐσας ἐν ἡ καὶ πλείστας, εἰπεῖν ἀκριβέστερον».

⁸⁷ Κεφάλαια 3, κεφ. 41, S.C. 51bis, σ. 142. Βλ. και Κατήχησις 14, 123-141, S.C. 104, σ. 212-214, όπου ο Συμεών επεξηγεί με ποιον τρόπο ο πνευματικός άνθρωπος δεν έχει κοινωνία, δεν συσχετίζει την αίσθηση της ψυχής του με τα αισθητά: «καινούς γὰρ παρὰ τοῦ καινοποιου Πνεύματος κτᾶται ὀφθαλμούς, ὧτα δὲ ὡσαύτως καινά, καὶ τοῦ λοιποῦ οὐχ ὡς ἄνθρωπος βλέπει τὰ αισθητά αισθητῶς, ἀλλ' ὡς ὑπὲρ ἄνθρωπον γεγονώς, τὰ αισθητά πνευματικῶς καθορᾷ καὶ ὡς εἰκόνας τῶν ἀοράτων, καὶ τὰς ἐν τούτοις μορφάς ὡς ἀμόρφους καὶ ἀνειδέους. Ἀκούει δὲ οὐχ, ὡς ἂν τις εἶπη, ἀνθρώπου φωνῆς ἢ φωνῶν, ἀλλὰ μόνου τοῦ ζῶντος Λόγου, ὅταν διὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φωνῆς προέλθῃ. Τοῦτον γὰρ καὶ μόνον, ὡς γνώριμον καὶ προσφιλῆ πέλοντα, διὰ τῆς ἀκοῆς εἰσδέχεται ἡ ψυχὴ καὶ τὴν εἴσοδον τούτῳ».

Στον πνευματικό άνθρωπο ταυτίζονται η γνώση με την ομοιότητα και η θεωρία με την επίγνωση. Ο Χριστός, ο οποίος γίνεται στον πνευματικό άνθρωπο «γνώσις, σοφία, λόγος, φῶς, ἔλλαμψις, ὁμοιότης, θεωρία, ἐπίγνωσις» δίνει την απόλαυση των αγαθών Του και από αυτή τη ζωή «καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐκ μέρους καὶ νοεῖν καὶ ἀκούειν ἐν μυστηρίῳ τὰ ἀποκεκρυμμένα τοῖς πολλοῖς ἄρρητα ῥήματα, τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν».⁸⁸

Ο άνθρωπος για τον Συμεών δεν γίνεται αμέσως και εφάπαξ πνευματικός. Η ανάπλαση του ανθρώπου σε πνευματικό άνθρωπο ομοιάζει με την πορεία ενηλικίωσης του νηπίου σε τέλειο ἄνδρα⁸⁹ «Ὡς γὰρ ἐκ στόματος Θεοῦ τοὺς ἐκείνου λόγους ἐξερχομένους λογιζόμενος καὶ ὡς αἰτίου ὄντας ζωῆς καὶ θανάτου ἐν τῷ φυλάσσεσθαι ἢ παροραῖσθαι αὐτούς, ἀκριβῶς φυλάσσει αὐτούς· καὶ οὕτως - ἵνα μὴ πολλὰ λέγων μηκύνω τὸν λόγον - ἐναρξάμενος πίστει τε ἀδιστακτῶ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ ἐκκρεμάμενος, προκόπτει κατὰ Θεὸν ὅσημέραι, καὶ ὁδῶ προβαίνων ἀυξάνει τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, καὶ γίνεται ἀνὴρ τέλειος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ»⁹⁰. Η πνευματική αλλοίωση είναι μια συνεχής διαδικασία που ξεκινά με την απομάκρυνση από το σαρκικό φρόνημα και την προσπάθεια οικειοποίησης του πνευματικού φρονήματος, συνεχίζεται με την ὄραση της χάριτος του Αγίου Πνεύματος που περιλάμπει τον άνθρωπο, την ένδυση ὅλου του ανθρώπου με τον ἴδιο τον Χριστό και ολοκληρώνεται με την κατά χάριν ένωση με τον Τριαδικό Θεό, διὰ του Ιησού Χριστοῦ ἐν Αγίῳ Πνεύματι⁹¹.

παραχωρεῖ, καὶ ἀσμένως ἔνδοθεν γενόμενον κατασπάζεται, καθὼς ἔφη ὁ Κύριος: “Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, ἀλλοτρίων δὲ οὐκ ἀκούονται”. Τοὺς δὲ γελοιούς τῶν ἀνθρώπων ἅπαντας λόγους ἀκούει μὲν οὐ προσδέχεται δέ· ἀλλ’ οὐδὲ ἔνδοθεν εἰσελθεῖν τούτους ὅλως ἐᾷ, κενούς δὲ ἀποστρεφόμενος αὐτούς ἀποπέμπεται· ἔστιν ὅτε οὐδὲ τῆς παρουσίας ἢ τῶν κρουσμάτων αὐτῶν ἐπαισθάνεται, ἀλλ’ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἀκούων – καίτοι γε ἀκούων αὐτῶν -, οὕτω πρὸς τούτοις διάκειται».

⁸⁸ Ἠθικὸς 3, 302-309, S.C. 122, σ. 412.

⁸⁹ Θεολογικὸς 1, 399-401, S.C. 122, σ. 126. Βλ. καὶ Ἠθικὸς 1, στ’, 165-173, S.C. 122, σ. 234-236 . Ἠθικὸς 1, η’, 19-26, S.C. 122, σ. 242 . Κατήχησις 9, 393-397, S.C. 104, σ. 134-136 . Κατήχησις 10, 151-160, S.C. 104, σ. 150. Η ολοκλήρωση του πνευματικού ανθρώπου σύμφωνα με τον Συμεών βρίσκεται στην ένωση του ανθρώπου με τον ἴδιο τον Θεάνθρωπο, βλ. Ἠθικὸς 4, 655-661, S.C. 129, σ. 54: «Οἱ γὰρ χρηματίσαντες ἄνδρες τέλειοι ἐν τῇ μεθέξει τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος καὶ τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν ἐν τῷ ῥηθέντι μέτρῳ τελείαν κτησάμενοι ὅλοι γίνονται μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὀρῶντες αὐτόν τοσοῦτον ὅσον ὀρῶνται καὶ αὐτοὶ ὑπ’ αὐτοῦ. Μένει γὰρ γνωστῶς ὁ Θεὸς ἐν αὐτοῖς καὶ αὐτοὶ γνωστῶς ἐν τῷ Θεῷ μένουσιν ἀχωρίστως καὶ ἀδιαστάτως».

⁹⁰ Κατήχησις 14, 16-23, S.C. 104, σ. 204-206.

⁹¹ Κεφάλαια 2, κεφ. 8, S.C. 51bis, σ. 106. Βλ. καὶ Ἠθικὸς 9, 246-248, S.C. 129, σ. 236-238.: «Τὸ δὲ μορφοῦσθαι ἐν ἡμῖν τὸν ὄντως ὄντα Θεόν, τί ἐστὶν εἰ μὴ τὸ ἡμᾶς αὐτοὺς πάντως μεταποιεῖν τε καὶ ἀναπλάττειν καὶ εἰς τὴν τῆς θεότητος αὐτοῦ εἰκόνα μεταμορφοῦν;»

Ο Συμεών αναφερόμενος στην περίπτωση της μη παραβάσεως της εντολής του Θεού από τον Αδάμ βρίσκει την ευκαιρία να παρουσιάσει την πορεία του πνευματικού ανθρώπου⁹². Ο πνευματικός άνθρωπος μετά την πτώση είναι αυτός που διατηρείται ζωντανός στην ψυχή, με άφθαρτο σώμα, δηλαδή υλικό αλλά μερικώς πνευματικό⁹³, φυλά τις εντολές του Θεού και καλλιεργεί τις αγαθές έννοιες, διάγει βίο αναμάρτητο, εξελίσσεται διαρκώς σε τελειότερη δόξα και αλλοίωση, πλησιάζει συνεχώς στις αυγές που πηγάζουν από τη Θεότητα, η ψυχή του γίνεται ολοένα και πιο λαμπρή και το σώμα του μεταποιείται και μεταβάλλεται προς το πιο άυλο και πνευματικό ξεπερνώντας κάθε αίσθηση και τέλος βιώνει την ευφροσύνη και την αγαλλίαση από τη συναναστροφή του με τους άλλους πνευματικούς ανθρώπους. Η πνευματική αλλοίωση δημιουργεί ψυχική ευφορία, γιατί υπάρχει στην ψυχή πλέον ο Θεός, «ή χαρὰ ἢ ἀνεκλάλητος»⁹⁴.

Το απόσπασμα αυτό είναι σημαντικό για τη διδασκαλία του Συμεών διότι εμμέσως αποδέχεται ότι: α) η αύξηση των ανθρώπων δεν είναι αποτέλεσμα της πτώσης από τον Παράδεισο αλλά δυνατότητα της ανθρώπινης φύσεως. Συνεπώς, αν ο Αδάμ και η Εύα παρέμεναν στον Παράδεισο οι άνθρωποι θα αυξάνονταν, με τρόπο διαφορετικό από τον μεταπτωτικό, β) οι άνθρωποι δεν θα πέθαιναν σωματικώς, αλλά θα διατηρούνταν άφθαρτοι και αθάνατοι, γ) η ζωή και η διαγωγή τους θα ήταν αναμάρτητος, άλυπος, αμέριμνος και άμοχθος, δ) θα υπήρχε η δυνατότητα εξέλιξης σε τελειότερη δόξα και αλλοίωση με τη φυλακή των εντολών του Θεού και την εργασία των αγαθών εννοιών, ε) η τελειότερη δόξα και αλλοίωση θα έδινε τη δυνατότητα στον άνθρωπο να πλησιάσει τον Θεό και τις αυγές που πηγάζουν από την θεότητα, στ) η ψυχή θα γινόταν συνεχώς πιο λαμπρή, ζ) το σώμα θα γινόταν άυλο και πνευματικό με την μεταποίηση και μεταβολή του «ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν», η) ο άνθρωπος θα βίωνε ως κύρια συναισθήματα από την συνύπαρξή του με τους άλλους ανθρώπους την ευφροσύνη και την αγαλλίαση.

Ο βίος και τα έργα του ανθρώπου βεβαιώνουν για τον Συμεών την πνευματική κατάσταση του ανθρώπου⁹⁵. Ο πνευματικός άνθρωπος έχει φρόνημα, διαγωγή και εις ουρανούς πολίτευμα, αντίθετα από τον σαρκικό άνθρωπο, ο οποίος έχει φρόνημα, διαγωγή και πολίτευμα σχετιζόμενο με τον

⁹² *Ἡθικός 1, α', 50-66, S.C. 122, σ. 176-178.*

⁹³ *Ὅπ. π., β', 1-5, σ. 184.*

⁹⁴ *Κατήχησις 1, 86-88, S.C. 96, σ. 230.*

⁹⁵ *Θεολογικός 1, 418-433, S.C. 122, σ. 126-128.*

κόσμο⁹⁶. Σημειώνει δε ότι οι λόγοι και οι πράξεις του πνευματικού ανθρώπου συνάδουν με τις διδασκαλίες του Κυρίου, των Αποστόλων και των αγίων Πατέρων. Διευκρινίζει, επίσης, ότι οι θαυματουργίες ακόμα και αυτή της ανάστασης των νεκρών, μεμονωμένες, χωρίς την συνύπαρξη της συμφωνίας των λόγων και των πράξεων με τις διδασκαλίες του Κυρίου, δεν είναι τεκμήριο πνευματικής κατάστασης, αλλά απόδειξη δαιμονικής κατάστασης⁹⁷.

---

⁹⁶ Το ίδιο.

⁹⁷ Το ίδιο.

5. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΩΤΗΡΙΑ¹

Έχοντας περιγράψει τη σχέση του σώματος και της ψυχής κατά τη διδασκαλία του Συμεών, τόσο στον προπτωτικό όσο και στον μεταπτωτικό άνθρωπο, θα διερευνήσουμε στο κεφάλαιο αυτό τη διδασκαλία του Συμεών για αυτή τη σχέση κατά την πορεία του ανθρώπου προς την σωτηρία. Ειδικότερα, μετά από μια σύντομη αναφορά στη διδασκαλία του Συμεών για τη σωτηρία του ανθρώπου, τη ζωοποιό νέκρωση και την αντικατάσταση του ιδίου θελήματος από το θείο θέλημα, θα προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε τη διδασκαλία του Συμεών για τη σχέση του σώματος και της ψυχής στις τέσσερις διαδοχικές σωτηριολογικές καταστάσεις από τις οποίες διέρχεται ο άνθρωπος βαδίζοντας προς την οδό της σωτηρίας, δηλαδή κατά «*τὴν ἐκ τοῦ κόσμου φυγὴν, τὴν τῶν παθῶν ἀλλοτρίωσιν, [τὴν τοῦ] Θεοῦ ἀγάπην καὶ [τὴν] τελείαν ἀπάθειαν*»².

5.1. Η σωτηρία του ανθρώπου

Η σωτηρία, σύμφωνα με τον Συμεών, είναι η μετοχή του ανθρώπου στην αιώνια ζωή³. Ωστόσο, η μετοχή στην αιώνια ζωή δεν είναι εφικτή παρά μόνο διά της καταλλαγής του ανθρώπου με τον Θεό Πατέρα, η οποία προϋποθέτει την ευαρέστηση του Χριστού και Θεού, και πραγματώνεται διά της μετουσίας του Πνεύματος⁴. Η καταλλαγή δεν είναι μια ηθικιστική κατάσταση για τον Συμεών αλλά μια υπαρξιακή συμμετοχή του ανθρώπου στις άκτιστες ενέργειες της ουσίας της Τριαδικής Θεότητας διά του Αγίου Πνεύματος⁵. Με

¹ Κατήχησις 28, 16, S.C. 113, σ. 128.

² Κατήχησις 20, 17-20, S.C. 104, σ. 330-332.

³ Ἠθικός 12, 135-147 S.C. 129, σ. 392.

⁴ Κεφάλαια 3, κεφ. 67, S.C. 51bis, σ. 160: «Σκοπὸς πάντων τῶν κατὰ Θεὸν ἀγωνιζομένων ἐστὶ τὸ εὐαρεστήσαι Χριστῷ τῷ Θεῷ καὶ τὴν καταλλαγὴν διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος μετουσίας πρὸς τὸν Πατέρα λαβεῖν καὶ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν διὰ τούτου πορίσασθαι· τοῦτο γὰρ πάσης ψυχῆς καὶ παντὸς ἀνθρώπου σωτηρία ἐστίν· οὐ μὴ γενομένου, κενὸς ὁ κόπος καὶ ματαία ἢ ἐργασία ἡμῶν, ἀνόνητός τε πᾶσα βίου ὁδός ἢ μὴ πρὸς τοῦτο τὸν ἐν αὐτῇ τρέχοντα φέρουσα». Για τη θέση που κατέχει το Άγιο Πνεύμα στη διδασκαλία του Συμεών βλ. Σ. ΜΠΑΛΟΓΙΑΝΝΗ, Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Συμεῶνος τοῦ Νέου θεολόγου, Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, Ἔκδ. Ἱεραῶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 418-439. Πρβλ. Β. KRIVOCHEINE, Μέσα στὸ Φῶς τοῦ Χριστοῦ, ἔκδ. Περιβόλι τῆς Παναγίας, μετάφρ. Πίτσα Σκουτέρη, Θεσσαλονίκη, σελ. 335-356.

⁵ Τον τρόπο που χρησιμοποιεῖ ο Συμεών τους ὀρους *ουσία, ουσιωδώς, μετουσία, μέθεξη* για να μιλήσει για τον τρόπο ἔνωσης του ανθρώπου με τον Θεό, διερεύνησε ο Κριβοσέιν διαπιστώνοντας ὅτι οἱ «ἀντιφάσεις» του ἐξηγούνται ἀπὸ το παράδοξο και αντιφατικὸ χαρακτῆρα του χριστιανικοῦ μυστηρίου, που καθιστᾶ τόσο δυσχερῆ, ἀν μὴ ἀδύνατη, τη

τον τρόπο αυτό ο Συμεών επισημαίνει εμφατικά την τριαδολογική διάσταση της σωτηρίας του ανθρώπου.

διατύπωσή του σε γλώσσα λογική και συνεπή, προ πάντων, αν προσεγγίζουμε αυτό το μυστήριο κατά τρόπο συγκεκριμένο και υπαρξιακό, όπως συνέβαινε με τον Άγιο Συμεών, βλ. Β. ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, Ἡ «Κτιστή Οὐσία» καὶ ἡ «Θεία Οὐσία»..., ὄπ. π., σελ. 23-24. Ἡ παραπάνω διαπίστωση φαίνεται να εκφέρεται με μια διάθεση υπεράσπισης του Συμεών για αντιφάσεις που του προσδίδει λόγω μη πλήρους κατανόησης της διδασκαλίας του και αυτό λόγω μη συστηματοποίησης της διδασκαλίας του Συμεών για τη σχέση σώματος και ψυχῆς. Αντιθέτως, εμεῖς θεωρούμε ὅτι οἱ αντιφάσεις στις οποίες αναφέρεται ὁ Κριβοσεΐν δημιουργούνται ἀπὸ τὴν μη ἔνταξη τῶν χρησιμοποιημένων ἀποσπασμάτων στο πλαίσιο τῆς διδασκαλίας τοῦ Συμεών γιὰ τὴν ἀδυναμία τῆς ορατῆς κτίσης νὰ ἔχει γνώση, κοινωνία καὶ ἔνωση με τὴν ἀόρατη κτίση, ἀδυναμία ὅμως που δὲν ἐμποδίζει ἀπὸ τὸ νὰ μετέχει τῆς οὐσιωδῶς παρουσίας τῆς ἀόρατης κτίσης καὶ τοῦ Θεοῦ. Με τὸν ἴδιο τρόπο που ἐνώνεται τὸ σῶμα, μέρος τῆς ορατῆς κτίσης, με τὴν νοερή ψυχὴ, ὅπου ὑπάρχει οὐσιωδῶς μετοχὴ τῆς ψυχῆς στο σῶμα, ἀλλὰ καμιά φυσικὴ ἔνωση τῶν δυο οὐσιῶν τους, με τὸν ἴδιο τρόπο ἀντιλαμβάνεται ὁ Συμεών τὴν οὐσιωδῶς μετοχὴ τοῦ ἀνθρώπου με τὸν Θεό. Ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ μέσα στον ἄνθρωπο, στὴν ἀντίληψη τοῦ Συμεών, γίνεται διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ ἀμίκτως καὶ ἀσυγχύτως με τὴν κτιστὴ ἀνθρώπινη φύση καὶ εἶναι ἡ αἰτία τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, βλ. Ὑμνος 50, 49-60, S.C. 196, σ. 160. «Τὸ οὖν πανταχοῦ μέγεθός μοι προσάπτει, / ἀμέγεθες δὲ τὸ παράπαν ὑπάρχω / ὑπερμεγέθη γνῶθι γὰρ μου τὴν φύσιν. / Τὸ δ' ἐπὶ τῆς γῆς περιγραφὴν ἐμφαίνει, / πάντως δ' ἀπερίγραπτος καθάπαξ πέλω. / Τὸ δὲ λέγειν σε συνεῖναι με τοῖς πᾶσιν, / ἄγνοιαν σαυτοῦ δήλην ποιεῖς τοῖς πᾶσι / συνεῖναι γὰρ με τοῖς ἁγίοις ἀκούεις / αὐτὸν ὅλον με οὐσία ἐν αἰσθήσει, / θεωρία τε, ἀλλὰ καὶ μετουσία, / σὺν τῷ Πατρὶ μου καὶ Πνεύματι τῷ Θείῳ, / καὶ ἐπαναπαύεσθαι σαφῶς ἐν τούτοις». Τὸ γεγονός τῆς κατ' οὐσίαν παρουσίας τοῦ Θεοῦ στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου γίνεται γνωστό ἀπὸ τὸν νοῦ κατὰ μέθεξη στὴ ἐνέργεια αὐτῆς τῆς υπερούσιας οὐσίας, στο φῶς τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ. Κατὰ συνέπεια στὴν ἀντίληψη τοῦ Συμεών φαίνεται ὅτι ἡ θέα τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἡ θεωρία μίας ἐξωτερικῆς προερχόμενης πηγῆς, γεγονός που θὰ ἐγκλώβιζε τὴν ἔνωση κατὰ μέθεξη στον νοῦ, ἀλλὰ ἡ θεωρία τοῦ φωτός τῆς θεότητας που ἔχει διαποτίσει ὅλον τὸν ψυχοσωματικὸ ἄνθρωπο, βλ. Ὑμνος 50, 38-46, S.C. 196, σ. 158-160. «καὶ τότε ἴδοις φῶς λαμπρότατον φάνον, / ἀέρι ψυχῆς πάμπαν λελευκασμένῳ, / αὐλῶς τὴν αὐλον σαφῶς οὐσίαν / ὅλην δι' ὅλου ὄντως διῆκνουμένην, / ἐκ ταύτης δ' ὅλον ὡς ἐν ὄλῳ τὸ σῶμα / οὔσης καὶ αὐτῆς ψυχῆς τῆς ἀσωμάτου, / καὶ λάμπει τὸ σῶμά σου ὡς ἡ ψυχὴ σου, / ἡ ψυχὴ δ' αὐθις ὡς ἡ λάμψασα χάρις / ἔσεται ἀστράπτουσα, Θεὸς καθάπερ». Ἔτσι, ἡ ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου με τὸν Θεό, γεγονός που συνιστᾶ καὶ τὴ σωτηρία τοῦ, φαίνεται στὴ διδασκαλία τοῦ Συμεών νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποία ἔχει ὁ ἄνθρωπος μόνο τις στιγμὲς ἐκείνες που συνάγει τὸν νοῦ τοῦ εἰς εαυτὸν ἐνοποιώντας τις πέντε αἰσθήσεις στὴν μίαν αἴσθησι τῆς ψυχῆς. Γιὰ τὸν Συμεών αὐτὸ που προέχει καὶ συνιστᾶ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἔνωσή του με τὸν ἐνσαρκωμένο Λόγο καὶ ὄχι αὐτὴ καθ' αὐτὴ ἡ θεωρία τοῦ φωτός Του, τὴν ὁποία σταδιακὰ ἀποκτᾶ ὁ ἄνθρωπος ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡ ὁποία τελειώνεται κατὰ τὴν ἔνωση με τὸν Χριστό.

Για τον Συμεών η σωτηρία, εξ αντικειμένου θεωρούμενη, πραγματοποιείται με την έλευση του Θεανθρώπου Ιησού Χριστού, ο οποίος είναι η βασιλεία των ουρανών που κατήλθε στην γη⁶. Είναι «*ἡ ἔνσαρκος τοῦ Θεοῦ Λόγου ἄφραστος γέννησις*», το μυστήριο της ανάπλασης του ανθρωπίνου γένους και η σωτηρία όλου του κόσμου πάνω στη γη, ο ίδιος ο Κύριος Ιησούς Χριστός ο Θεός, ο οποίος ένωσε στο πρόσωπό του την ανθρωπότητα και τη θεότητα και σήκωσε την αμαρτία του κόσμου⁷.

Ο Συμεών θέτοντας τις χριστολογικές προϋποθέσεις της σωτηρίας δεν τις περιορίζει στο γεγονός της ενανθρώπησης του Λόγου, αλλά τις διευρύνει σε όλη τη σωτηριώδη πορεία του επιφανέντος Λόγου, του Χριστού, και κυρίως στην κατάργηση του θανάτου με την εκ νεκρών ανάστασή Του. Καταρχήν, σύμφωνα με τον Συμεών, ο Λόγος ανέλαβε την ψυχή, τη ζωοποίησε, την αφθαρτοποίησε και τη θέωσε, ενώ το σώμα που ανέλαβε, αφού το κατέστησε άχραντο και θείο, καθόλη την παρουσία του ήταν φθαρτό και υλικό⁸.

Αντίθετα, η σωτηρία, εξ υποκειμένου θεωρούμενη, είναι η εκούσια ομοίωση του καθενός και ένωσή του με τον Θεάνθρωπο, διά της οποίας γινόμαστε κοινωνοί της βασιλείας των ουρανών, συμμετοχοί στη δόξα και κληρονόμοι των αιωνίων αγαθών. Η οικειοποίηση αυτών των αγαθών πραγματοποιείται με την μετοχή μας σε αυτά διά της έλλαμψης της Αγίας Τριάδας και την έναισθήσει κοινωνία μας με την Αγία Τριάδα «*τῶν μετασχόντων τῆς αὐτοῦ ἐλλάμψεως ἀρρήτου / καὶ κοινωνίαν μετ' αὐτοῦ ἐχόντων ἐν αἰσθήσει*»⁹, από την

⁶ Ὑμνος 42, 188-192, S.C. 196, σ. 52.

⁷ Ἡθικὸς 1, ι', 87-92, S.C. 122, σ. 258: «ἐκείνη μὲν γὰρ, σαρκωθέντα τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ τέξασα, τὸ μυστήριον τῆς ἀναπλάσεως τοῦ γένους ἡμῶν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου παντὸς ἐπὶ τῆς γῆς τέτοκεν, ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεός, ὁ τὰ διεστῶτα ἐνώσας πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀράμενος».

⁸ Ὅπ. π., γ', 52-64, σ. 196: «Πρῶτον μὲν τὴν ψυχὴν ἣν ἀνέλαβεν ἐζώωσε καὶ ἀφθαρτώσας ἐθεοποίησε, τὸ δὲ ἄχραντον αὐτοῦ καὶ θεῖον σῶμα, εἰ καὶ ἐθέωσεν, ἀλλ' ἔτι φθαρτὸν αὐτὸ καὶ ὑλικὸν περιέφερε. Τὸ γὰρ ἐσθίον καὶ πῖνον, τὸ κοπιῶν καὶ ἰδρῶτας φέρον, τὸ δεσμούμενον καὶ τυπτόμενον, ἐπὶ σταυροῦ τε ἀναρτώμενον καὶ καθηλούμενον, φθαρτὸν ἐστὶ δηλονότι καὶ ὑλικόν· ταῦτα γὰρ ἅπαντα φθαρτοῦ σώματος ἰδιώματα καθεστήκασιν, ὅθεν καὶ ἀπέθανεν καὶ ἐν μνημείῳ κατετέθη νεκρός. Μετὰ δὲ τὸ ἀναστῆναι ἀφθαρτον, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα πνευματικόν, θεῖον πάντη καὶ ἄϋλον, συνανέστησεν· μετὰ τὸ ἀναστῆναι ἀφθαρτον, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα πνευματικόν, θεῖον πάντη καὶ ἄϋλον, συνανέστησεν· ἔνθεν τοι οὐδὲ τὰς σφραγίδας τοῦ μνήματος ἔλυσεν ἐξελθὼν, ἀλλὰ καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ἀκωλύτως εἰσῆρχετο καὶ ἐξῆρχετο».

⁹ Ὑμνος 42, 196-202, S.C. 196, σ. 52: «Ταῦτα δ' εἰσὶν, ὡς πείθομαι καὶ πιστεύω καὶ λέγω, / Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάς Ἁγία, / τοῦτο πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, τοῦτο ζωὴ τῶν

οποία πηγάζει κάθε αγαθό, η ζωή των όντων, η τρυφή και η άνεση, η ανέκφραστη χαρά και η σωτηρία όλων¹⁰. Η αναφορά του στην εκούσια ομοίωση και ένωση του ανθρώπου με τον Θεάνθρωπο υποδηλώνει, καταρχήν μια υπαρκτή διάσταση μεταξύ του ανθρώπου και του Θεανθρώπου, παρόλη τη σωτηριώδη ενέργεια της Ενσάρκωσης του Θεανθρώπου, η οποία γεφυρώνεται με την εκούσια προσπάθεια ομοίωσης του ανθρώπου προς τον Θεάνθρωπο. Η γεφύρωση αυτής της διάστασης ανάμεσα στον άνθρωπο και τον Θεάνθρωπο, ωστόσο, πραγματώνεται διά της πνευματικής γέννησης, η οποία καθιστά δυνατή την κοινωνία και ένωση με τον Θεό Λόγο, «τὸ μυστήριον τῆς ἀνακαινίσεως τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν», η οποία «τὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ ἔνωσιν ἀπεργάζεται»¹¹. Το μυστήριο της ανακαίνισης για τον Συμεών δεν αφορά την ψυχή μεμονωμένα αλλά την «ἀνθρώπινη ψυχή», την ψυχή που είναι «ἀμίκτως καὶ ἀσυγχύτως» ενωμένη με το σώμα και μαζί με αυτό γεννιέται πνευματικά, αναγεννάται και ανακαινίζεται για να ομοιάσει στον Θεάνθρωπο, ώστε να αποκτήσει κοινωνία και να ενωθεί μαζί Του.

Σε άλλο σημείο ο Συμεών ταυτίζει τη θέα του Σωτήρος, την οποία έχει ο άνθρωπος μόνο όταν είναι μέσα στη βασιλεία των ουρανών, με τη σωτηρία¹². Δεν παραλείπει βέβαια να τονίσει ότι η σωτηρία δεν περιορίζεται στην εύρεση, στην θέα και προσκύνηση του Σωτήρα και Θεού, αλλά ολοκληρώνεται με την πλήρη κοινωνία των ανθρώπων με τον Θεό Σωτήρα. Κοινωνία, την οποία εγκαθιστά ο ίδιος ο Σωτήρας με τον άνθρωπο απευθύνοντάς του το λόγο και βεβαιώνοντάς τον ότι πλέον δεν ανήκει στον υλικό κόσμο αλλά τον έχει επιλέξει και αποσπάσει από τον υλικό κόσμο ο Ίδιος : «“Ὑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ’ ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου”»¹³. Συνεπώς, για τον Συμεών η σωτηρία του ανθρώπου είναι ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός, ταυτίζοντας

όντων, / τοῦτο τρυφή καὶ ἄνεσις, τοῦτο στολή καὶ δόξα, / τοῦτο χαρὰ ἀνέκφραστος καὶ σωτηρία πάντων / τῶν μετασχόντων τῆς αὐτοῦ ἐλλάμψεως ἀρρήτου / καὶ κοινωνίαν μετ’ αὐτοῦ ἐχόντων ἐν αἰσθήσει».

¹⁰ Η τρυφή, η άνεση, η ανέκφραστη χαρά είναι για τον Συμεών αυτά που τεκμηριώνουν την επίγνωση, «την αίσθηση», στον άνθρωπο που μετέχει στην έλλαμψη του Αγίου Πνεύματος και κοινωνεί με τον Θεό. Συνεπώς στη διδασκαλία του ο άνθρωπος έχει ψυχοσωματική αίσθηση της παρουσίας του Θεού.

¹¹ *Ἠθικός 1, ι', 83-109, S.C. 122, σ. 258-260*: «αὕτη δέ, ἐν θείῳ Πνεύματι τὸν Λόγον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ τίκτουσα, ἀεὶ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὸ μυστήριον τῆς ἀνακαινίσεως τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν καὶ τὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ ἔνωσιν ἀπεργάζεται».

¹² *Ῥυμνος 17, 433-449, S.C. 174, σ. 44.*

¹³ *Κατήχησις 28, 1-35, S.C. 113, σ. 128-130.*

έτσι τη σωτηρία με τον Σωτήρα¹⁴. Η σωτηρία είναι η ένωση του ανθρώπου με τον Ιησού Χριστό, διά της οποίας μετέχει στη θεότητά Του και στη βασιλεία των ουρανών. Ο Ιησούς Χριστός ονομάζεται Σωτήρ, γιατί παρέχει σωτηρία σε αυτούς με τους οποίους ενώνεται¹⁵, παρέχοντάς τους ταυτόχρονα μετοχή στην θεότητά Του και στη βασιλεία των ουρανών¹⁶. Ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός και Σωτήρας επιλέγει και αποσπά τον άνθρωπο από τον υλικό κόσμο και τον ενώνει στη θεανθρώπινη υπόστασή Του. Κατά συνέπεια τίθεται το ερώτημα πώς αντιλαμβάνεται ο Συμεών τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ο άνθρωπος για να επιλεγεί από τον Χριστό και πώς αντιλαμβάνεται τον τρόπο αυτής της απόσπασης, της απελευθέρωσης του ψυχοσωματικού ανθρώπου από τον υλικό κόσμο και της ένωσής του με τον Χριστό.

Τα χαρακτηριστικά τα οποία πρέπει να έχει ο άνθρωπος, σύμφωνα με τον Συμεών, για να επιλεγεί από τον Θεάνθρωπο είναι η πίστη, η μελέτη των Γραφών και η τήρηση των εντολών. Ο άνθρωπος γνωρίζει «τὴν ἐπὶ σωτηρίαν ἄγουσαν ὁδὸν» ερευνώντας τις Γραφές, βαδίζει την οδό αυτή τηρώντας τις εντολές του Θεού και καταλήγει στην σωτηρία που είναι ο Ιησούς Χριστός. Έτσι, η οδός της σωτηρίας αρχίζει με την πίστη στον Ιησού Χριστό και τη μελέτη των Γραφών, απ' όπου ο άνθρωπος μαθαίνει το θέλημα του Θεού, και συνεχίζεται με την τήρηση των εντολών Του, για να καταλήξει στην μετοχή του στη θεότητα του Ιησού Χριστού και στη μετοχή στη βασιλεία του Θεού¹⁷.

Σε άλλο σημείο, όπου παρουσιάζει την οδό της σωτηρίας ως την πορεία της ψυχής από τέσσερις διαδοχικές καταστάσεις: «τὴν ἐκ τοῦ κόσμου φυγὴν, τὴν τῶν παθῶν ἀλλοτριώσιν, [τὴν τοῦ] Θεοῦ ἀγάπην καὶ [τὴν] τελείαν ἀπάθειαν»¹⁸, γίνεται έκδηλη η αντίληψή του για τον τρόπο με τον οποίο ο Ιησούς Χριστός αποσπά και ενώνει μαζί Του όσους επιλέγει. Στη σκέψη του Συμεών ο κόσμος βρίσκεται στην αφετηρία της οδού της σωτηρίας, ενώ στο τέλος της βρίσκεται η πόλη Δαυίδ, στην οποία βρίσκεται ο Ιησούς Χριστός¹⁹. Η οδός της σωτηρίας

---

¹⁴ Το ίδιο.

¹⁵ Ὑμνος 42, 203-210, S.C. 196, σ. 52-54: «Ἀκούσατε· Σωτήρ καὶ γὰρ διὰ τοῦτο καλεῖται, / ὅτι πᾶσιν, οἷς ἐνώθη, σωτηρίαν παρέχει, / ἡ σωτηρία δὲ ἐστὶν κακῶν μὲν πάντων λύσις, / καλῶν δὲ πάντων ἐν ταῦτῳ εὕρεσις αἰωνία, / ἀπὸ θανάτου μὲν ζωὴν, ἀπὸ δὲ σκότους φάος, / ἀπὸ δουλείας τῶν παθῶν καὶ πράξεων αἰσχίστων / ἐλευθερίαν παντελὴ πᾶσι χαριζομένη / τοῖς ἐνωθεῖσι τῷ Χριστῷ καὶ Σωτῆρι τῶν ὄλων».

¹⁶ Ἠθικὸς 3, 394-396, S.C. 122, σ. 418.

¹⁷ Ὅπ. π., 384-410, σ. 418.

¹⁸ Κατήχησις 20, 14-20, S.C. 104, σ. 330-332.

¹⁹ Κατήχησις 28, 1-35, S.C. 113, σ. 128-130.

φέρει τον άνθρωπο αρχικά έξω από τον κόσμο, στη συνέχεια τον οδηγεί να βρει, να δει και να προσκυνήσει τον Χριστό (φτάσαι) και τέλος να έχει πλήρη κοινωνία μαζί Του (είσελθειν)²⁰.

Η σωτηρία προϋποθέτει την ριζική αλλαγή οδού στην οποία βαδίζει ο άνθρωπος λόγω της πτώσης του Αδάμ από τον Παράδεισο και την ένδυσή του με τη γυμνότητα της φθοράς. Αυτός που θέλει να σωθεί πρέπει να αφήσει την πονηρή οδό και να βαδίσει την οδό της σωτηρίας. Η αλλαγή οδού ωστόσο συντελείται με την μάθηση της εκτέλεσης του καλού και την εκζήτηση του Κυρίου, την αποφυγή του κακού και την ποίηση του αγαθού²¹. Στην οδό της σωτηρίας, η οποία καταλήγει στην κατά χάριν μετοχή στη θεότητα του Ιησού Χριστού, ο άνθρωπος βαδίζει με την πίστη στον Θεό και την τήρηση των εντολών Του²² και έχει συνεργό την χάρη του παναγίου Πνεύματος.

Παρόλο που ο Συμεών ακολουθεί τον μοναχικό βίο, αναγνωρίζει την ύπαρξη πολλών οδών που οδηγούν στη σωτηρία επισημαίνοντας ότι όλοι τελειώνονται στην μια οδό της μετάνοιας διά της αποχής του κακού και της επιτέλεσης των αγαθών πράξεων²³. Ταυτίζει με τον τρόπο αυτό την οδό της σωτηρίας με την οδό της μετάνοιας, στην οποία φτάνει κάποιος, όταν απέχει από το κακό και επιτελεί αγαθές πράξεις. Η ταύτιση αυτή αναδεικνύει τη μετάνοια ως τον σκοπό και το αποτέλεσμα της πίστης και της τήρησης των εντολών. Έτσι η έμπρακτη μετάνοια αποτελεί για τον Συμεών τη συνδρομή του ανθρώπου στη σωτηρία του.

---

²⁰ Το ίδιο.

²¹ *Ηθικός 3*, 582-596, S.C. 122, σ. 430-432. : «Ἄλλ' οἱ ταῦτα πιστεύοντες καὶ ἐπιποθοῦντες σωθῆναι, τάδε λέγει, ἀκούσατε, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· Ἄποστρέψατε ἕκαστος ὑμῶν ἀπὸ τῆς οδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς· μάθετε καλὸν ποιεῖν καὶ ῥύσασθε ἀδικούμενον· ἐκζητήσατε τὸν Κύριον καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν· ἐκκλίνατε ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσατε ἀγαθόν».

²² *Όπ. π.*, 394-396, σ. 418 : «ἵνα διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως καὶ τῆς τηρήσεως τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν μετόχους αὐτοῦ τῆς θεότητος καὶ τῆς βασιλείας ἡμᾶς ἀπεργάσῃται». Με την πίστη στον Θεό και την τήρηση των εντολών Του ο άνθρωπος αυτοπροσφέρεται στη χάρη του Θεού και συναινεί στη μεταμόρφωση που ενεργεί ο Θεός μέσα του, βλ. Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Όρθόδοξη πνευματική ζωή*, έκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 87. Η έμπρακτη, ενεργός συγκατάθεση του ανθρώπου διά της πίστεως και τήρησης των εντολών αποτελεί τη συνέργεια του ανθρώπου στη σωτηρία του και γίνεται αγωγός της χάριτος, βλ. Βλ. Ιεροδ. Π. ΥΑΖΙΓΙ, *Έσχατολογία και ηθική*, διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 250.

²³ *Κατήχησις 7*, 1-19, S.C. 104, σ. 48. *Κατήχησις 1*, 41-43, S.C. 96, σ. 226. *Όμνος 43*, 1-6, S.C. 196, σ. 1-6.

Ο άνθρωπος όμως δεν είναι μόνος του στον αγώνα για τη σωτηρία του. Στον 13^ο Ηθικό Λόγο του ο Συμεών παρουσιάζει τις κύριες συνέργειες της Αγίας Τριάδας, τις οποίες λαμβάνει ο άνθρωπος που αποφασίζει να βαδίζει την οδό της σωτηρίας²⁴. Ο ίδιος ο Κύριος Ιησούς Χριστός και Θεός με την ενανθρώπησή Του παρέχει την άφεση των αμαρτιών, την απαλλαγή από τον θάνατο και τη φθορά και την ελευθερία, καθιστώντας τον άνθρωπο αυτεξούσιο. Ελεύθερος πλέον και αυτεξούσιος ο άνθρωπος μπορεί να επιλέξει μεταξύ της πονηράς ή της αγαθής οδού, της οδού της σωτηρίας. Έτσι, για τον Συμεών η σωτηρία κάθε συγκεκριμένου ανθρώπου ξεκινά με την αναγνώριση του απολυτρωτικού έργου του Θεού και την ολόψυχη πίστη στον Κύριο Ιησού Χριστό και Θεό. Η ολόψυχη πίστη στον Ιησού Χριστό αποδεικνύει την πρόθεση και ελεύθερη επιλογή του ανθρώπου για επιστροφή στον Θεό και λειτουργεί ως μεσιτεία, ως γεφύρωμα μεταξύ ανθρώπου και Θεού. Ο Κύριος Ιησούς Χριστός και Θεός αποδεχόμενος την ολόψυχη πίστη του ανθρώπου, του προσφέρει ως έλεος τις συνέργειες της Αγίας Τριάδας, οι οποίες έχουν στόχο την υποβοήθησή του στην πορεία του προς την σωτηρία. Ο Κύριος Ιησούς Χριστός και Θεός προσφέρει στον άνθρωπο που βαδίζει στην οδό της σωτηρίας σύμφωνα με τον Συμεών τις παρακάτω συνέργειες:

- την αναγέννηση και ανάπλαση διά του βαπτίσματος με το οποίο ο άνθρωπος γίνεται δούλος του Θεού και φύλακας των εντολών Του,
- την χάρη του Αγίου Πνεύματος διά του πνευματικού βαπτίσματος, με την οποία ο άνθρωπος καθίσταται άγιος και φίλος του Θεού και καλείται να καλλιεργήσει τις αρετές,
- τη δυνατότητα μέσω της απόλυτης τήρησης των εντολών του Θεού και της ανάπτυξης των αρετών να γίνει πνευματικός άνθρωπος, τέλειος άνθρωπος, τέκνο του Θεού, ο οποίος μετέχει στα αγαθά της γης, τα οποία θα κληρονομήσουν μόνο «οί πραεῖς ... ἐν εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλιάσει καρδίας»²⁵,
- την με την ψυχή και το σώμα ένωση κατά χάριν μαζί Του, διά του Αγίου Πνεύματος και μεταλήψεως της σάρκας του Κυρίου, με την οποία ο Κύριος Ιησούς Χριστός συναριθμείται μαζί μας,
- και δι Αυτού, γιατί είμαστε συνδεδεμένοι μαζί Του με το Άγιο Πνεύμα, την ένωση του ανθρώπου με τον Τριαδικό Θεό, ώστε να γίνει ο άνθρωπος ένα με τον Θεό Πατέρα, «καὶ ἐν ἀμφοτέροις γενέσθαι ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δι' αὐτοῦ συνδεδεμένους τῷ Πνεύματι»²⁶, δηλαδή να φτάσει στην

---

²⁴ Ἡθικός 13, 163-183, S.C. 129, σ. 412.

²⁵ Ὅπ. π., 180-181, σ. 412

²⁶ Το ίδιο.

αιώνια ζωή διά της μετοχής θέσει και χάριτι στη θεότητα της Αγίας Τριάδας.

Ο άνθρωπος βαδίζοντας την οδό της σωτηρίας με τις συνέργειες του Κυρίου Ιησού Χριστού και Θεού εν Αγίω Πνεύματι πλησιάζει ολοένα και περισσότερο τον Θεό. Όσο εκούσια ομοιάζει με τον Θεό, τόσο αλλάζει επίπεδα κοινωνίας μαζί Του. Από δούλος του Θεού, γίνεται τέλειος και φίλος του Θεού, και τελικά επουράνιος και τέκνο του Θεού «καὶ γινόμεθα ὡς ἐκεῖνος ἅγιοι καὶ τέλειοι, ὅλοι ὅλως ἐπουράνιοι, ἐπουρανίου Θεοῦ τέκνα, ὅμοιοι αὐτῶ κατὰ πάντα θέσει καὶ χάριτι»²⁷. Η αγιότητα για τον Συμεών προβάλλει με τον τρόπο αυτό ως η εκούσια ομοίωση με τον Ιησού Χριστό, ως μετάβαση από το «καλὸ λίκν» της δημιουργίας του Αδάμ στον τέλειο άνθρωπο κατά μίμηση του Θεανθρώπου. Η μετάβαση αυτή ενέχει την ανακαίνιση του ανθρώπου με την οποία από χοϊκός και σαρκικός γίνεται «ὅλως» πνευματικός και επουράνιος.

Μοναδική συνέργεια εκ μέρους του ανθρώπου για την σωτηρία του είναι για τον Συμεών η διατήρηση της πίστης, η οποία πραγματοποιείται με την έμπρακτη (ἐκ τῶν ἔργων) φυλακή των εντολών του Θεού. Ο Συμεών συνδέει με τον τρόπο αυτό τη σωτηρία με την έμπρακτη εφαρμογή του θελήματος του Θεού²⁸, η οποία προϋποθέτει τόσο την γνώση του θελήματος του Θεού όσο και την εκκοπή του θελήματος του ανθρώπου. Έτσι, η εκπλήρωση των εντολών του Θεού από τον άνθρωπο παρουσιάζεται από τον Συμεών ως η εκούσια ταύτιση των θελημάτων του ανθρώπου με το θέλημα του Θεού. Ο άνθρωπος ομοιάζει με τον Ιησού Χριστό, όταν εκούσια ταυτίζει το θέλημά του με το θέλημα του Χριστού. Η ταύτιση του ανθρώπινου θελήματος με το θέλημα του Χριστού προϋποθέτει ωστόσο στη διδασκαλία του Συμεών την εφαρμογή του θελήματος του Θεού, τόσο από την ψυχή όσο και από το σώμα. Ο άνθρωπος είναι διπλός αποτελούμενος από νοερά ψυχή και σώμα και γι' αυτό χρειάζεται διπλό νόμο, πνευματικό και σωματικό, «Ομοίως καὶ τὰς ἐντολὰς ἐργάζεσθαι οἱ πάντες, / ὡς ὁ Αδάμ, ἐλάβομεν καὶ φυλάσσειν ὡσαύτως / ἐν πνεύματι πνευματικὸν νόμον οὔσας καὶ θεῖον, / ἐν σώματι σωματικῶς τελούμενον ἐν πράξει. / Διπλοῦς γὰρ ὢν ὁ ἄνθρωπος διπλοῦ δέεται νόμον· / οὗ γὰρ καὶ ἀμελήσειεν, ἐκπίπτει καὶ τοῦ ἄλλου. / Ψυχὴ γὰρ μόνη τὰ καλὰ ἐνεργεῖν οὐκ ἰσχύει / ἔργα, τὸ σῶμα πρᾶσσον δὲ δίχρα γνώσεως θείας / ὡς βοῦς κάμνων λογίζεται ἢ ἀχθοφόρον ζῶον»²⁹. Ο Συμεών δεν αρκείται να δηλώσει ότι ο

²⁷ Όπ. π., 187-198, σ. 414.

²⁸ Ηθικὸς 3, 607-615, S.C. 122, σ. 432-434.

²⁹ Ὑμνος 55, 52-60, S.C. 196, σ. 256-258.

άνθρωπος χρειάζεται τόσο τον πνευματικό όσο και τον σωματικό νόμο, αλλά παρατηρεί ότι όταν ο άνθρωπος αμελήσει τον έναν νόμο, τότε παραβαίνει και τον άλλο επισημαίνοντας τη συμπληρωματική σχέση της ψυχής και του σώματος. Η ψυχή μόνη της δεν έχει τη δύναμη να ενεργεί, να πραγματώνει το καλό³⁰ και χρειάζεται το σώμα με το οποίο η βούληση της ψυχής πραγματώνεται. Αντίθετα, το σώμα, όταν πράττει δίχως τη θεία γνώση, τη γνώση που του παρέχει το πνεύμα ζωής, η ψυχή, τότε λογαριάζεται ως άλογο ζώο ζευγμένο ή φορτωμένο.

Για να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο το θείο θέλημα καθίσταται θέλημα του ανθρώπου χωρίς να αίρει το αυτεξούσιο του ανθρώπου χρησιμοποιεί την εικόνα του αναβάτη. Ο τρόπος της βασιλείας του Θεού ομοιάζει με αναβάτη που κρατά ως ηνία τα θελήματα των ψυχών των ανθρώπων. Ο Θεός βρίσκοντας τους ανθρώπους «εὐνήσιους» και ταυτισμένους με το θέλημά Του, τους οδηγεί όπου εκείνος θέλει χρησιμοποιώντας τα θελήματα των ανθρώπων σαν άλογα που υπακούουν προθύμως στις νομοθεσίες και εντολές Του³¹.

Η γνώση του θελήματος του Θεού συνιστά για τον Συμεών μια μακρόχρονη προσπάθεια καθαρισμού της ψυχής με το πένθος, το κλάμα και την ταπείνωση μπροστά στο Θεό. Μόνο με καθαρή την ψυχή ο άνθρωπος αρχίζει «ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον γινώσκειν τὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ εἰς τοῦτο πεφθακώς, τότε μανθάνει “τὸ θέλημα αὐτοῦ τὸ ἅγιον καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον”»³². Ταυτίζει δηλαδή τη γνώση του θελήματος του Θεού με τη γνώση του ίδιου του Θεού, «Εἰ γὰρ μὴ ἴδῃ, ἵνα πάλιν εἶπω, αὐτόν, οὐδὲ δύναται γινώσκειν αὐτόν· καὶ εἰ μὴ γινῶ αὐτόν, πῶς ἰσχύσει γινῶναι τὸ αὐτοῦ ἅγιον θέλημα;»³³. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Συμεών δεν περιορίζει τη γνώση του θελήματος του Θεού στις ήδη εκφρασμένες εντολές Του στις αγίες Γραφές, αλλά διευρύνει τη γνώση του θελήματος του Θεού και με όσα λέει ο ίδιος ο Θεός στον άνθρωπο «Τοιγαροῦν καὶ εἰ μὲν φυλάξομεν πάντα ἃ εἶπε καὶ λέγει ἡμῖν αὐτὸς ὁ Θεός, ὄντως πιστοὶ ἔσμεν, ἐκ τῶν ἔργων δεικνύοντες τὴν πίστιν ἡμῶν»³⁴.

---

³⁰ Η ψυχή επιθυμώντας εκούσια το καλό δεν μπορεί να το φέρει από την «έν δυνάμει» κατάσταση στην «έν ενεργεία», σύμφωνα με τους αριστοτελικούς όρους. Δεν μπορεί, δηλαδή, μόνη της να κάνει μια καλή ή και κακή επιθυμία πραγματικότητα.

³¹ *Ἠθικός 3*, 646-654, S.C. 122, σ. 436.

³² *Ἠθικός 5*, 317-328, S.C. 129, σ. 102-104.

³³ Το ίδιο. Η γνώση του θελήματος του Θεού είναι για τον Συμεών αποτέλεσμα της θέας και γνώσης του Θεού.

³⁴ *Ἠθικός 13*, 187-190, S.C. 129, σ. 414.

Στην οδό της σωτηρίας, «τῆ πρὸς οὐρανὸν ἀπαγωγή» οι αρετές και οι εντολές του Θεού υπάρχουν διαρρυθμισμένες σε στάδια και τρόπους³⁵. Ο Συμεών αντιλαμβάνεται την οδό της σωτηρίας ως μια ανοδική κλίμακα, όπου κάθε βαθμίδα κατακτάται με ανώτερες εντολές του Θεού και ανώτερες αρετές.

Η σωφροσύνη του σώματος και της ψυχής είναι για τον Συμεών μια εκ των προϋποθέσεων για την σωτηρία. Ο άνθρωπος που εγκρατεύεται σε όλα και προπαιδεύει την ψυχή του να μην περιφέρεται και να μην κάνει τίποτα από εκείνα που θα έκαναν τον Θεό να μην Του αρέσει το θέλημά της, αλλά όπως πάνω σε σχοινί αεροβατώντας, εξαναγκάζει την ψυχή του να βαδίζει με θέρμη στα προστάγματα του Θεού, αυτός σύντομα θα βρει τον Θεό κρυμμένο στις εντολές του, θα εκπλαγεί συναντώντας Τον αιφνιδίως και θα ξεχάσει κάθε άλλη εργασία και βλέποντας μόνο Αυτόν θα τον αγαπήσει³⁶.

Ο Θεός οικονόμησε τα πράγματα με τέτοιο τρόπο ώστε η λήψη της αιώνιας ζωής, της σωτηρίας, να πραγματοποιείται μόνο με τον θάνατο κατά πρόθεση³⁷. Μόνο με τον εκούσιο θάνατο της ψυχής μπορεί ο άνθρωπος να απαλλαγεί από το ίδιο θέλημα, το οποίο είναι το θέλημα της σάρκας. Την απαλλαγή αυτή από το ίδιο θέλημα ο Συμεών δεν την εστιάζει στην εξωτερική εμφάνιση του σώματος, αλλά στις πράξεις που τελεί η ψυχή διά του σώματος³⁸. Έτσι, η σωτηρία ως απαλλαγή από το ίδιο θέλημα είναι η ψυχοσωματική αποχή από κάθε αμαρτία³⁹, η οποία δεν μπορεί να κατορθωθεί παρά μόνο με την ταυτόχρονη εργασία των αρετών και την εκπλήρωση όλων των εντολών του Θεού⁴⁰, δηλαδή με την τήρηση του θελήματος του Θεού. Ο πιστός πρέπει να εξέλθει από τον κόσμο και να εισέλθει στο μνήμα της μετάνοιας και της ταπείνωσης μέσω της εξομοίωσής του διά των παθημάτων του Κυρίου⁴¹. Τότε

---

³⁵ *Ἠθικός* 11, 27-31, S.C. 129, σ. 330.

³⁶ *Ἠθικός* 6, 102-109, S.C. 129, σ. 126-128.

³⁷ *Ἠθικός* 11, 43-48, S.C. 129, σ. 332.

³⁸ *Κατήχησις* 29, 262-270, S.C. 113, σ. 186-188.

³⁹ *Κατήχησις* 9, 45-49, S.C. 104, σ. 108.

⁴⁰ *Ὅπ. π.*, 45-49, σ. 108.

⁴¹ *Κατήχησις* 13, 47-55, S.C. 104, σ. 194: «οὕτω δὴ καὶ νῦν ἐξερχομένων ἡμῶν ἐκ τοῦ κόσμου καὶ εἰσερχομένων διὰ τῆς τῶν παθημάτων τοῦ Κυρίου ἐξομοίωσεως ἐν τῷ τῆς μετάνοιας καὶ ταπεινώσεως μνήματι, αὐτὸς ἐκεῖνος ἐξ οὐρανῶν κατερχόμενος, εἰσέρχεται ὡς ἐν τάφῳ ἐν τῷ ἡμῶν σώματι, καὶ ἐνούμενος ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἐξανιστᾷ νεκρὰς οὐσας ὁμολογουμένως αὐτάς, καὶ τῆνικαῦτα βλέπειν ἐμπαρέχει τῷ οὕτως ἀναστάντι σὺν τῷ Χριστῷ τὴν δόξαν τῆς μυστικῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως».

ο Κύριος εισέρχεται στο σώμα του όπως σε τάφο, ενώνεται με την ψυχή του και την ανασταίνει καθιστώντας την ικανή να βλέπει τη δόξα της ανάστασής Του.

Στο ερώτημα πώς είναι δυνατόν να ανασταίνεται ο Χριστός χίλια έτη μετά την ανάστασή του, επικαλούμενος την Αγία Γραφή διαβεβαιώνει τους ακροατές του ότι η «*Ανάστασις οὖν Χριστοῦ ἢ ἡμετέρα ὑπάρχει ἀνάστασις, τῶν κάτω κειμένων*»⁴², ότι η δική μας ανάσταση και δόξα είναι δόξα «*ἢ διὰ τῆς ἐν ἡμῖν αὐτοῦ ἀναστάσεως γινομένη καὶ δεικνυμένη καὶ ὀρωμένη ἡμῖν*»⁴³. Η παρουσία του Χριστού μέσα μας γίνεται με την παρουσία του Αγίου Πνεύματος που μας δείχνει τον αναστάντα Χριστό, ο οποίος λαμπροφορεί και απαστράπτει με τις αστραπές της αφθαρσίας και της θεότητας: «*καθ' ὥραν, [...], αὐτοῦ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ ἐν ἡμῖν ἐξανισταμένου, λαμπροφοροῦντος καὶ ἀπαστράπτοντος τὰς τῆς ἀφθαρσίας καὶ Θεότητος ἀστραπᾶς. Ἡ φωτοφόρος γὰρ παρουσία τοῦ Πνεύματος ὑποδεικνύει, μᾶλλον δὲ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ἀναστάντα ὀρᾶν χαρίζεται. Διὸ καὶ λέγομεν· Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, καὶ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ὑποσημαίνοντες παρουσίαν ἐπιφέροντες οὕτω λέγομεν, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*»⁴⁴. Ο Συμεών είναι κατηγορηματικός ως προς την τρόπο θέασης του αναστάντος Χριστού εν Αγίῳ Πνεύματι μέσα μας. Η θεωρία του Θεού γίνεται με πνευματικό τρόπο. Ο Χριστός φανερώνεται στα πνευματικά μάτια του πιστού, «*Οἷς οὖν ἐπιφανῆ ὁ Χριστὸς ἐξαναστάς, πάντως πνευματικῶς αὐτοῖς τοῖς πνευματικοῖς ὄμμασι ὀρώμενος δείκνυται*»⁴⁵. Ωστόσο, η σωτηρία του ανθρώπου δεν πραγματώνεται μόνο με την παρουσία του Χριστού εν Αγίῳ Πνεύματι μέσα του, αλλά με την ένωση μαζί Του «*Ὅταν γὰρ ἐν ἡμῖν διὰ τοῦ Πνεύματος γένηται, ἀνιστᾶ ἡμᾶς ἐκ νεκρῶν καὶ ζωοποιεῖ καὶ αὐτὸν ἐν ἡμῖν ὅλον ὀρᾶν ζῶντα δίδωσι, τὸν ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ συνανιστῶντα καὶ συνδοξάζοντα ἡμᾶς ἐαυτῶ τρανῶς γινώσκειν χαρίζεται, καθὼς πᾶσα θεία Γραφή μαρτυρεῖ*»⁴⁶.

Ο Συμεών συνεχώς υπογραμμίζει ότι η σωτηρία του ανθρώπου, όπως την προσδιορίζει ως συνειδητή⁴⁷ μετοχή στη θεότητα του Ιησού Χριστού, είναι

---

⁴² Όπ. π., 56-57, σ. 194.

⁴³ Όπ. π., 61-64, σ. 194.

⁴⁴ Όπ. π., 108-117, σ. 200.

⁴⁵ Όπ. π., 117-119, σ. 200

⁴⁶ Όπ. π., 119-124, σ. 200

⁴⁷ Πρβλ. και ΜΕΠΙΕΝΤΟΡΦ, Ι. *Η βυζαντινή κληρονομιά στην Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, ἔκδ. Αρμός, 1990, σελ. 202, σχετικά με τις αναφορές ολόκληρης της παράδοσης της Ανατολικής πνευματικότητας σε «συνειδητή “βεβαιότητα” για την κοινωνία με το πνεύμα».

εφικτή και για τους συγχρόνους του⁴⁸. Έχοντας παρουσιάσει το σωτηριολογικό έργο του Κυρίου και την αποκατάσταση της ψυχής στο αρχαίο της κάλλος, αλλά και έχοντας τονίσει τη σωτηριολογική διάσταση της αποκατάστασης του αυτεξούσιου δηλώνει πως αρκεί για την σωτηρία η θέληση και η προαίρεση του ανθρώπου, η οποία δημιουργεί την ορμή διά της θερμής μετανοίας προς τον Κύριο⁴⁹. Ας σημειωθεί ότι η θέληση και η προαίρεση στη σκέψη του Συμεών συνυπάρχει με την ορμή για μετάνοια. Δεν μπορεί να υπάρξει μετάνοια χωρίς θέληση και προαίρεση της ψυχής για τον Θεό και αντίστροφα δεν μπορεί να υπάρξει θέληση και προαίρεση, όταν δεν εμφανίζεται στην έμπρακτη μετάνοια. Από την άλλη ο Συμεών τονίζει ότι η σωτηρία δεν εξαρτάται από τα έργα⁵⁰, δεν είναι αποτέλεσμα των έργων που πράττει ο άνθρωπος, αλλά δωρεά και έλεος του Θεού προς τον άνθρωπο⁵¹.

Στην αιώνια ζωή από τώρα μπορεί να μετέχει η ψυχή, μέσα από την ζωοποιό νέκρωσή της, την πνευματική της γέννηση και την κατά χάριν θέωσή της, γι' αυτό ο Συμεών κάνει λόγο συνεχώς για τη σωτηρία της ψυχής⁵², για την ψυχική σωτηρία⁵³. Παράλληλα, όπως θα φανεί παρακάτω, τονίζει ότι η σωτηρία της ψυχής προϋποθέτει συμμετοχή του σώματος μέσω της εγκράτειας και της ταπείνωσής του, η οποία ταυτόχρονα αντανακλάται και στο σώμα, το οποίο γίνεται πιο πνευματικό.

Μετά από τη σύντομη αυτή σκιαγράφηση της διδασκαλίας του Συμεών για τη σωτηρία του ανθρώπου, μπορούμε να περάσουμε στην αναλυτική έκθεση της διδασκαλίας του μέσα από την οποία θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τη λειτουργία της ψυχής και του σώματος και τη μεταξύ τους σχέση, τόσο κατά τον αγώνα για την επίτευξη της εκούσιας ομοίωσης του ανθρώπου με τον Ιησού Χριστό όσο και για τη σχέση αυτή κατά τη θεωρία του Αγίου Πνεύματος.

---

⁴⁸ *Ήθικος* 7, 590-598, S.C. 129, σ. 198.

⁴⁹ *Όπ. π.*, 586-612, σ. 198-200.

⁵⁰ *Ύμνος* 31, 178-181, S.C. 174, σ. 398.

⁵¹ *Ύμνος* 42, 48-53, S.C. 196, σ. 40: «*Εγώ οὖν, οἶδας, Δέσποτα, ὡς οὐδέποτε ἔργοις / ἐπίστευσα ἢ πράξεσι ψυχῆς μου σωτηρίαν, / ἀλλὰ τῷ σῶ, φιλόανθρωπε, προσέδραμον ἑλέει / θαρρήσας, ὅτι σώσεις με δωρεάν, πανοικτίρμον, / καὶ ἐλεήσεις ὡς Θεὸς καθὼς ποτε τὴν πόρνην / καὶ ὡς τὸν ἄσωτον υἱόν, τὸ Ἕμμαρτον! εἰπόντα*».

⁵² *Ήθικος* 14, 52-56, S.C. 129, σ. 426 · *Ήθικος* 12, 121-124, S.C. 129, σ. 392 · *Κατήχησις* 4, 258-261, S.C. 96, σ. 336 · *Κατήχησις* 18, 157-161, S.C. 104, σ. 278 · *Κατήχησις* 28, 1-35, S.C. 113, σ. 128-130 · *Κατήχησις* 29, 262-270, S.C. 113, σ. 186-188 · *Κατήχησις* 30, 351-354, S.C. 113, σ. 222.

⁵³ *Κατήχησις* 20, 21-26, S.C. 104, σ. 332 · *Κατήχησις* 21, 53-62, S.C. 104, σ. 356 · *Κατήχησις* 25, 214-222, S.C. 113, σ. 66.

5.2. Η ζωοποιός νέκρωσις

Κύριο σημείο της περί σωτηρίας του ανθρώπου διδασκαλίας του Συμεών είναι η εκκοπή του γεώδους θελήματος και η νέκρωση του χοϊκού φρόνηματος, τα οποία συνθέτουν τον παλαιό άνθρωπο με παράλληλη ένδυση του ανθρώπου με τον νέο Αδάμ⁵⁴. Το γεώδες θέλημα για τον Συμεών εκφράζει τις επιθυμίες της φθαρτής ύλης από την οποία αποτελείται το σώμα, το άλογο θέλημα, ενώ το χοϊκό φρόνημα εκφράζει τις ψυχικές λειτουργίες που είναι επηρεασμένες από το άλογο θέλημα. Το γεώδες θέλημα της ψυχής και το χοϊκό φρόνημα της διάνοιας παράγουν τα θελήματα της σάρκας, η πραγματοποίηση των οποίων καθιστά τον άνθρωπο χοϊκό, σαρκικό ή ψυχικό και οδηγεί στην καταφρόνηση του Θεού και της σωτηρίας μας⁵⁵. Στην αντίληψη του Συμεών ο μεταπτωτικός άνθρωπος είναι πιο δύσκολο να επιστρέψει στον Θεό απ' ό,τι ήταν για τους πρωτοπλάστους, γιατί είναι ασθενής, αδύναμος, όχι μόνο ως προς τους όρους της φύσης της ψυχής του, αλλά και ως προς το υλικό του σώμα, το οποίο είναι ασθενές από «τὴν ἔνδοθεν ὑπάρχουσαν ὑλώδη φθοράν»⁵⁶. Ο Αδάμ και η Εύα δεν χρησιμοποίησαν όπως έπρεπε το λόγο και την αυτεξουσιότητα με την οποία είχαν τιμηθεί, γιατί δεν κατανόησαν τους όρους και την αδυναμία, την ασθένεια της φύσεως της ψυχής τους⁵⁷. Ο ψυχοσωματικός άνθρωπος επειδή είναι πλασμένος «ἐξ οὐκ ὄντων» δεν μπορεί να υπάρξει αυτόνομα αλλά συνδεδεμένος με τη δημιουργική δύναμη που τον ουσίωσε, τον κατέστησε φύση και ουσία και του έδωσε ζωή, δηλαδή με τον Τριαδικό Θεό, γιατί είναι αυτός «ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸ πᾶν οὐσιώσας»⁵⁸. Η αδυναμία αυτόνομης ύπαρξης είναι η πρώτη και κύρια ασθένεια της νοεράς φύσης, της ψυχής και κατ' επέκταση όλου του ψυχοσωματικού ανθρώπου. Έτσι ο μεταπτωτικός άνθρωπος επιπλέον της κύριας ασθένειας της φύσεως της ψυχής του, η οποία δεν μπορεί να ζει χωρίς

⁵⁴ Κατήχησις 3, 308-312, S.C. 96, σ. 306.

⁵⁵ Κατήχησις 29, 190-195, S.C. 113, σ. 180-182.

⁵⁶ Ἡθικός 6, 246-247, S.C. 129, σ. 138. Βλ. και Κατήχησις 27, 107-114, S.C. 113, σ. 106: «Εἰ γὰρ και Παῦλος ὁ θεῖος βοᾷ: “Ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκοτῶν φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καὶ ἔχομεν τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀσφράκινις σκεύεσιν”, ἀλλὰ “σκευὴ” μὲν τὰ ἡμετέρα σώματά φησι, καθὰ και ἀλλαχοῦ λέγει: “Οὐκ οἶδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς εἰσι τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματος καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν”, “ὀσφράκινα” δὲ εἰπὼν τὸ τῆς φύσεως ἡμῶν ἠνίξαστο ἀσθενές».

⁵⁷ Θεολογικός 1, 352-357, S.C. 122, σ. 122: «Οὗτος δὲ ὁ χειρὶ Θεοῦ πλασθεὶς, ὁ λόγῳ και αὐτεξουσιότητι παρ' αὐτοῦ τιμηθεὶς, οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο τῇ ἀξίᾳ, οὐδὲ τὴν ἰδίαν ἐπέγνω ἀσθένειαν, οὐδὲ ἐνέμεινεν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐντεθειῖσι τῇ φύσει αὐτοῦ ἀγαθοῖς, οὐδὲ ἐντὸς τῶν ἰδίων ὅρων ἔστη ἢ τὰ ἑαυτοῦ συνῆκεν».

⁵⁸ Ὁπ. π., 83, σ. 102.

να φωτίζεται από το ζωοποιό Πνεύμα, έχει να αντιμετωπίσει και την έκπτωση της φύσεως του σώματος στη φθορά, η οποία δημιουργεί το γεώδες και σαρκικό φρόνημα. Κατά συνέπεια, το πρωταρχικό αγώνισμα του ανθρώπου για τη σωτηρία του είναι ο αγώνας απαλλαγής από τις αρνητικές συνέπειες της υλώδους φθοράς, δηλαδή από το γεώδες και σαρκικό φρόνημα και την έμπρακτη εμφάνισή του με τα πάθη.

Ο μόνος τρόπος να απαλλαγεί κανείς από της σαρκός τα θελήματα είναι για τον Συμεών η νέκρωση της ψυχής ως προς τον κόσμο⁵⁹ και η ζωοποίησή της ως προς τον πνευματικό κόσμο από το ζωοποιό Πνεύμα⁶⁰, δηλαδή η ζωοποιός νέκρωση της ψυχής ή όπως αναφέρει αλλού η ένδυσή της με τη ζωοποιό νέκρωση του Ιησού Χριστού⁶¹. Με την νέκρωση του ιδίου θελήματος ο άνθρωπος αναιρεί τη δυναμική της υλώδους φθοράς του σώματος, που μολύνει την ψυχή και την εμποδίζει να ζωοποιηθεί από το ζωοποιό Πνεύμα και να επανέλθει στους όρους της φύσης της, στο «κατ' εικόνα» αποκτώντας και πάλι ζωή, λόγο και αυτεξουσιότητα.

Στη διδασκαλία του Συμεών η ζωοποιός νέκρωση της ψυχής περιλαμβάνει δύο στάδια, την νέκρωση της ψυχής μέσω της απώλειας του ιδίου θελήματος, του σαρκικού της θελήματος⁶² και τη ζωοποίηση της ψυχής μέσω της αποδοχής του θελήματος του Θεού⁶³. Το πρώτο στάδιο είναι αυτό των αγωνιστών και αγίων και συνίσταται στην αντίσταση και στον πόλεμο κατά των επιθυμιών και παθών. Το δεύτερο στάδιο είναι το στάδιο των απαθών και τέλειων, οι οποίοι έχουν νικήσει τους εχθρούς, τους δαίμονες και τα πάθη, και έχουν στολιστεί με τη ζωηφόρο νέκρωση του Κυρίου⁶⁴.

Η νέκρωση του κόσμου αναφέρεται στην απενεργοποίηση των επιρροών του υλικού κόσμου στον ψυχοσωματικό άνθρωπο. Ο κόσμος επηρεάζει το σώμα και την ψυχή με αποτέλεσμα η νέκρωση του κόσμου να αφορά τόσο το

---

⁵⁹ Κατήχησις 28, 255-257, S.C. 113, σ. 148.

⁶⁰ Ἠθικός 5, 538, S.C. 129, σ. 118. Η απάρνηση του κόσμου, των εγκοσμίων, γίνεται κατανοητή στον Συμεών ως διακοπή της εμπροσθίας σχέσης με τον κόσμο της αμαρτίας και της φθοράς, και στην συνέχεια ως πορεία αγιότητας και τελειότητας, βλ. ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ Μοναχοῦ Διονυσιάτου, Πνευματική ζωή και θεολογία κατὰ τὸν Ἅγιο Συμεών τὸ Νέο Θεολόγο, *Σύναξη*, 10, 1984, σελ. 23.

⁶¹ Ἠθικός 6, 14-19, S.C. 129, σ. 120-122.

⁶² Κατήχησις 28, 255-257, S.C. 113, σ. 148.

⁶³ Ἠθικός 4, 130-138, S.C. 129, σ. 18.

⁶⁴ Το ίδιο.

σώμα όσο και την ψυχή. Ο άνθρωπος πρέπει να γίνει νεκρός, ανενέργητος ως προς τον κόσμο και ως προς ό,τι σχετίζεται με τον κόσμο⁶⁵ για να μπορέσει να ζήσει «τὴν ἐν Χριστῷ κεκρυμμένην ζωὴν»⁶⁶, η οποία δεν είναι άλλη από τη θέα του Θεού που έχει ενοικήσει μέσα μας⁶⁷. Στον τρόπο δοξολογίας του Θεού διά του οποίου ο άνθρωπος θα δοξασθεί από Αυτόν με τη δόξα του Ιησού «ἣ εἶχε πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι παρ' αὐτοῦ» περιλαμβάνεται μεταξύ άλλων και «ἡ νέκρωσις τοῦ κόσμου παντός»⁶⁸.

5.3. Η εκκοπή του ιδίου θελήματος και η αντικατάστασή του με το θείο θέλημα

Για τον Συμεών δεν υπάρχει κανένα από τὰ ὄντα και ζώντα και κινούμενα αθέλητο παρά μόνον τα φυτά, τα οποία κινούνται και αυξάνουν χωρίς θέλημα. Κάθε ἔμψυχο και φυσικό έχει και θέλημα⁶⁹. Ως εκ τούτου η απουσία θελήματος συνιστά τη νέκρωση, τον θάνατο, αφού χωρίς θέλημα το οποιοδήποτε ἔμψυχο ὄν παραμένει ανενέργητο, νεκρό. Η νέκρωση του ιδίου θελήματος καθιστά τον άνθρωπο αθέλητο, γεγονός που πιστοποιεί για τον Συμεών ότι εξέρχεται από τη φύση του⁷⁰. Ἐτσι η νέκρωση του ανθρώπου ως προς τη σάρκα, τις επιθυμίες της και τα θελήματά της συνιστά απαλλαγή και ελευθερία⁷¹ από τη φθαρτότητα που χαρακτηρίζει τη μεταπτωτική φύση του.

Χωρίς τη νέκρωση του ανθρώπου ως προς τη σάρκα, τις επιθυμίες και τα θελήματά της, δεν υπάρχει απαλλαγή από τα κακά, τα πάθη, και ελευθερία, η οποία επισυμβαίνει από την παράκληση του Αγίου Πνεύματος⁷². Ακόμα και η πιο μικρή πρόσδεση του ανθρώπου σε επιθυμία που σχετίζεται με τον κόσμο

---

⁶⁵ Κατήχησις 6, 270-299, S.C. 104, σ. 36-38.

⁶⁶ Το ίδιο.

⁶⁷ Το ίδιο.

⁶⁸ Κεφάλαια 3, κεφ. 71, S.C. 51bis, σ. 164.

⁶⁹ Ὅπ. π., κεφ. 74, σ. 166.

⁷⁰ Το ίδιο: «Ὁ τὸ ἴδιον θέλημα νεκρὸν ἐργασάμενος ἀθέλητος πάντως ἐγένετο· ἀθέλητον δὲ τῶν ὄντων καὶ ζώντων καὶ κινουμένων οὐδέν, εἰ μὴ μόνα τις εἴποι τὰ ἀναίσθητα καὶ ἀκίνητα· τὰ γὰρ φυτά, εἰ καὶ κινεῖται καὶ αὖξει ἀλλ' οὐ λέγομεν φυσικῶ θελήματι τὴν κίνησιν ποιεῖσθαι καὶ τὴν αὖξησιν, ἄψυχα γὰρ· πᾶν δὲ ἔμψυχον καὶ φυσικόν ἔχει θέλημα. Ὁ οὖν ἀσκήσει καὶ σπουδῇ τὸ οἰκεῖον ἀπονεκρώσας θέλημα καὶ ἀθέλητος γεγονώς πάντως τῆς οἰκειᾶς ἐξέστη φύσεως καὶ ἐν τῷ θέλειν μηδὲν οὐδὲ καλόν τι ἢ κακὸν δύναται ἐνεργεῖν».

⁷¹ Κατήχησις 9, 308-312, S.C. 104, σ. 128.

⁷² Ὅπ. π., 303-312, σ. 128.

και τα πράγματα αυτού ή με κάποιο σωματικό ή ψυχικό πάθος εμποδίζει την ψυχή να μπει στο λιμάνι της απάθειας⁷³.

Η απονέκρωση του ιδίου θελήματος είναι ο εκούσιος θάνατος τον οποίο επέλεξαν κατά τον καιρό των αιρέσεων οι μάρτυρες, ενώ τώρα στην περίοδο της βαθιάς και τέλειας ειρήνης ο σταυρός και ο θάνατος με τον οποίο μιμούμαστε⁷⁴ τον Χριστό είναι η ολοκληρωτική νέκρωση του προσωπικού θελήματος, «οὐδὲν ἕτερον ἐπληροφορήθημεν εἶναι σταυρὸν καὶ θάνατον, εἰ μὴ τὴν παντελῆ τοῦ ιδίου θελήματος νέκρωσιν»⁷⁵.

Η άρνηση του ιδίου θελήματος ξεκινά αρχικά, σύμφωνα με τον Συμεών, με την αποταγή του κόσμου και την αναχώρηση από τα πάντα, η οποία συντελείται με την ακτημοσύνη, την υποταγή σε πνευματικό πατέρα⁷⁶ και την ξενιτεία από το οικείο θέλημα⁷⁷.

Η αποταγή του κόσμου και η παντελής αναχώρηση από αυτόν δημιουργεί ξενιτεία από τα υλικά πράγματα, τα ήθη, τις γνώμες και τα πρόσωπα του βίου, άρνηση του σώματος⁷⁸ και του θελήματος⁷⁹. Η αποχώρηση από τον κόσμο δεν συνιστάται από τον Συμεών, γιατί ο κόσμος είναι η αιτία του κακού, αλλά γιατί η προγονική αμαρτία που ενοικεί μέσα στον άνθρωπο τον έλκει και τον δελεάζει σε άτοπες επιθυμίες⁸⁰.

---

⁷³ *Ήθικός 4*, 21-24, S.C. 129, σ. 10. *Κατήχησις 20*, 28-43, S.C. 104, σ. 332.

⁷⁴ Στη διδασκαλία του Συμεών η μίμησις του Χριστού εν ταπεινώσει καρδίας οδηγεί στην άφεση των αμαρτιών και την κοινωνία με τον Θεό, *Κατήχησις*, 27, 268-299, S.C. 104, σ. 118-120.

⁷⁵ *Κατήχησις 20*, 28-43, S.C. 104, σ. 332. Βλ. και *Ήθικός 4*, 616-642, S.C. 129, σ. 52.

⁷⁶ *Ήθικός 7*, 433-445, S.C. 129, σ. 186-188.

⁷⁷ *Ήθικός 9*, 154-156, S.C. 129, σ. 230.

⁷⁸ *Κεφάλαια 3*, κεφ. 17, S.C. 51bis, σ. 128. Ο Συμεών επισημαίνει ότι η απάρνηση του έαυτοῦ θελήματος, του ιδίου θελήματος, ξεκινά με την απάρνηση της ενήδονης κάλυψης των βιολογικών αναγκών του σώματος. Ο άνθρωπος πρέπει να παρέχει στο σώμα του μόνο ό,τι χρειάζεται για να ζει.

⁷⁹ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 14, S.C. 51bis, σ. 48: «Ἡ ἀποταγή τοῦ κόσμου καὶ παντελῆς ἀναχώρησις, ξενιτεῖαν ἀναλαβομένην πάντων τῶν ἐν βίῳ ὑλῶν καὶ ἡθῶν καὶ γνωμῶν καὶ προσώπων καὶ ἄρνησιν σώματος καὶ θελήματος, μεγάλης ὠφελείας πρόξενος γίνεται τῷ οὕτῳ θερμῶς ἀποταξαμένῳ ἐν βραχῆϊ τῷ καιρῷ»

⁸⁰ *Ήθικός 6*, 469-474, S.C. 129, σ. 154.

Επίσης, η εκπλήρωση του θείου θελήματος διά του θελήματος του πνευματικού πατέρα, «καὶ τὸ σὸν ἐν τῷ ἐκείνου θελήματι ποιήσας θέλημα»⁸¹, καταργεί το ίδιο θέλημα και βοηθά στην απάρνηση του εαυτού και την νέκρωση του ανθρώπου προς τον κόσμο⁸². Αναγνωρίζει ότι πολλοί αποτάσσονται τον βίο και τα πράγματα του βίου, αλλά λίγοι τα θελήματα αυτών⁸³. Επειδή κανένα έμψυχο ον δεν μπορεί να είναι χωρίς θέλημα, η νέκρωση του ιδίου θελήματος πρέπει να γίνεται ταυτόχρονα με την οικειοποίηση αλλότριου θελήματος. Η εκπλήρωση άλλου θελήματος και όχι του εαυτού προξενεί όχι μόνο απάρνηση της ψυχής αλλά και την νέκρωσή της προς όλο τον κόσμο⁸⁴. Η απώλεια του ιδίου θελήματος, ενώ καθιστά την ψυχή νεκρή ως προς τον κόσμο και «ἐν σκότει», δεν την καθιστά και ζώσα ως προς τον πνευματικό κόσμο και ικανή να βλέπει το φως του Χριστού⁸⁵, γι' αυτό πρέπει να εκπληρώνει το θείο θέλημα διαμέσου του θελήματος του πνευματικού πατέρα⁸⁶.

Ο Συμεών για να προσδιορίσει την αποξένωση από το ίδιο θέλημα αναφέρει σημαντικές αρνητικές καταστάσεις στις οποίες ανθίσταται ο εσώτερος εαυτός μας αρνούμενος να αποδεχθεί, όπως η ταπείνωση, η υποταγή, η θλίψη, η ατίμωση, η εξουθένωση, η λαιμοδωρία και η καταφρόνηση⁸⁷. Το να μη θέλουμε να πάθουμε τα παραπάνω δεν είναι άλλο από «τὸ γεῶδες φρόνημα τῆς σαρκός»⁸⁸. Όσοι είναι δούλοι στο νόμο της σάρκας νομίζουν ότι είναι υγεία να κάνουν τα θελήματα της σάρκας και να πράττουν τα της επιθυμίας και της εφέσεως. Ο Συμεών χρησιμοποιεί ως παράδειγμα τους τρελούς, «τοὺς ἔξω φρενῶν ὄντας καὶ παρακόπους ἔκφρονας»⁸⁹, τους οποίους κανένας δεν μπορεί να τους κάνει να κατανοήσουν την κατάστασή τους, για να δηλώσει ότι κανείς δεν μπορεί να πείσει ή να βελτιώσει όσους κυλιούνται στα πάθη και είναι δέσμιοι αυτών και δεν έχουν αίσθηση ότι κατέχονται από αυτά. Εμμέσως αναφέρεται στην αδυναμία της διάνοιας να συνειδητοποιεί την κατάσταση του ανθρώπου⁹⁰. Τα πάθη της οίησης και υπερηφάνειας, στα

---

⁸¹ Ἠθικός 7, 443-444, S.C. 129, σ. 186-188.

⁸² Ἠθικός 4, 156-159, S.C. 129, σ. 18-20. Κεφάλαια 1, κεφ. 61, S.C. 51bis, σ. 72.

⁸³ Κεφάλαια 1, κεφ. 31, S.C. 51bis, σ. 56.

⁸⁴ Ὅπ. π., κεφ. 61, σ. 72.

⁸⁵ Ἠθικός 7, 433-435, S.C. 129, σ. 186.

⁸⁶ Πρβλ. Β. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ, *Ἡ πνευματικὴ πατρότης...*, ὅπ. π., σελ. 129.

⁸⁷ Κατήχησις 6, 270-299, S.C. 104, σ. 36-38.

⁸⁸ Το ίδιο.

⁸⁹ Ἠθικός 6, 336-337, S.C. 196, σ. 144.

⁹⁰ Ὅπ. π., 334-341, σ. 144.

οποία όσοι με τη θέλησή τους υποτάσσονται και αιχμαλωτίζονται, έχουν βλάβει τη λειτουργία της συνείδησης και συσκοτίζουν την διάνοια και τον νου χωρίζοντας από τον Θεό ακόμα και εκείνους που τον έχουν λάβει, με αποτέλεσμα να εκπληρώνουν πάντα το δικό τους θέλημα⁹¹.

Κατά συνέπεια στην οδό της σωτηρίας το μεγάλο και πρώτο κατόρθωμα του ανθρώπου είναι η απάρνηση του σαρκικού εαυτού διά της εκκοπής του ιδίου σαρκικού θελήματος. «*Ἡ ἐκκοπή καὶ ἀποφυγὴ τοῦ σαρκικοῦ ἡμῶν φρονήματος καὶ θελήματος*» με την διάνοια να είναι απελευθερωμένη από τους πονηρούς λογισμούς και την καρδιά να είναι ακίνητη ακόμα και ως προς το θυμικό της, συνιστά την στενή πύλη διά της οποίας σύμφωνα με τον Ιησού Χριστό, ο άνθρωπος εισέρχεται στη βασιλεία των ουρανών⁹². Ο άνθρωπος πρέπει να αγωνιστεί, ώστε να περάσει από τη «στενή πύλη», να υπερβεί το ένστικτο της αυτοσυντήρησης που ενεργοποιεί η ασθενής ψυχοσωματική του ενότητα μπροστά στο γεγονός του εκούσιου θανάτου.

Στην διδασκαλία του Συμεών η σχέση ψυχής και σώματος στον άνθρωπο που βαδίζει την οδό της σωτηρίας είναι αντιστρόφως ανάλογη. Όταν το σώμα ζει, έχει ηδονές και άλογες κινήσεις, δικό του θέλημα, τότε η ψυχή, η διάνοια και η καρδιά, είναι νεκρή και δυσκίνητη ή παντελώς ακίνητη για κάθε εντολή του Θεού⁹³. Αντίθετα, όταν η ψυχή δεν επιτρέπει στο σώμα μέσω της εγκράτειας και της ταπείνωσης, την εκδήλωση δικού του θελήματος, τότε το λογιστικό, το επιθυμητικό και το θυμοειδές δεν κινούνται εμπραθώς με αποτέλεσμα την μη παραγωγή, πονηρών λογισμών, εμπραθών επιθυμιών και οργής. Η καρδιά είναι ακίνητη ως προς το σαρκικό θέλημα και η διάνοια καθαρή από τους πονηρούς λογισμούς.

Ο Συμεών τονίζει ιδιαίτερος ότι κατά τη διάρκεια απονέκρωσης του ιδίου θελήματος ο άνθρωπος πρέπει να αντικαθιστά σταδιακά το δικό του θέλημα με το θέλημα του Θεού, «*τὸ τοῦ Θεοῦ ὀφείλει ποιεῖν θέλημα καὶ ἀντὶ τοῦ οἰκείου θελήματος τὸ τοῦ Θεοῦ ἀντεισάγειν ἐν ἑαυτῷ*»⁹⁴. Το του Θεού θέλημα πρέπει να το φυτεύσει και να το εγκεντρίσει στην καρδιά του για να αποκτήσει ζωή⁹⁵, γιατί αν παραμείνει στην κατάσταση του αθέλητου εξέρχεται από την οικεία

---

⁹¹ Ὕμνος 52, 127-137, S.C. 129, σ. 208-210.

⁹² Κατήχησις 9, 303-312, S.C. 104, σ. 128.

⁹³ Κεφάλαια 1, κεφ. 43, S.C. 51bis, σ. 62-64.

⁹⁴ Κεφάλαια 3, κεφ. 74, S.C. 51bis, σ. 166.

⁹⁵ Ὕμνος 55, 99-100, S.C. 129, σ. 18-20.

φύση του με αποτέλεσμα να μην μπορεί με τη θέλησή του να κάνει κάτι είτε καλό είτε κακό⁹⁶ και παραμένει ανενέργητος, νεκρός. Τον εκούσιο θάνατο της ψυχής με την απονέκρωση του οικείου θελήματος πρέπει να διαδεχθεί η ζωοποίηση της ψυχής με την οικειοποίηση του θείου θελήματος.

Το θέλημα του Θεού εκφράζουν οι εντολές του Θεού⁹⁷, γι' αυτό ο Συμεών εμμένει σταθερά στην προτροπή του για την τήρηση όλων των εντολών του Θεού⁹⁸, ώστε ο άνθρωπος να μπορέσει να οικειοποιηθεί το θέλημα του Θεού και να δει τον Θεό⁹⁹. Η εκπλήρωση των εντολών του Θεού αποτελεί για τον Συμεών το ευαγγέλιο του Θεού προς τους ανθρώπους¹⁰⁰. Οι εντολές του Θεού πρέπει να αντικαταστήσουν όλο το θέλημα του ψυχοσωματικού ανθρώπου, ακόμα και αυτό που προέρχεται από το άλογο θέλημά του «*Πρόθεος αὐτοῖς ἀντί νομῆς ἀλόγου τῆν τῶν ἐμῶν ἐντολῶν ζωοποιὸν τροφήν*»¹⁰¹, τονίζει ο Συμεών.

5.4. Η εκ του κόσμου φυγή

α) Η μνήμη Θεού

Η άγνοια και η απιστία συγκαταλέγεται κατά τον Συμεών στις αιτίες λόγω των οποίων δεν μπορούμε να δουλεύουμε στον Θεό¹⁰². Η άγνοια, η απιστία, η αίσθηση των παθών και η αμαρτία φράζουν τους οφθαλμούς της ψυχής, τη

⁹⁶ Κεφάλαια 3, κεφ. 74, S.C. 51bis, σ. 166.

⁹⁷ Ὑμνος 31, 105, S.C. 174, σ. 392.

⁹⁸ Για τον Συμεών δεν υπάρχουν μικρότερες ή μεγαλύτερες εντολές, βλ. *Ἠθικός* 9, 311-312, S.C. 129, σ. 242: «Ἐλαχίστας δὲ ταύτας ὠνόμασεν οὐχ οὕτως οὐσας, ἀλλὰ διὰ τὸ παρ' ἡμῶν οὕτω ταύτας λογιζέσθαι», όπως δεν υπάρχουν μικρότερα ή μεγαλύτερα αμαρτήματα, βλ. *Κατήχησις* 3, 256-260, S.C. 96, σ. 300: «Μικροῦ γὰρ καὶ μεγάλου ἀμαρτήματος διαφορὰν οὐκ ἐπίστανται οἱ εὐγνώμονες δοῦλοι, ἀλλὰ κἂν μέχρι βλέμματος ἢ ἐννοίας ἢ λόγου πταισῶσιν, ὡς ἐκπεπτωκότες τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης διάκεινται, ὅπερ καὶ ἀληθὲς εἶναι πείθομαι». Πρβλ. ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ, *Περὶ Νόμον Πνευματικοῦ*, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, τομ. Α', ἔκδ. Ἀστήρ, Ἀθήνα, 1982, σ. 106: «Δίκτυόν ἐστι πολύπλοκον ἢ τῆς κακίας μέθοδος· καὶ ὁ μερικῶς ἐμπλακεῖς, ἐὰν ἀμελήσῃ, περιεκτικῶς σφίγγεται».

⁹⁹ *Θεολογικός* 2, 304-308, S.C. 122, σ. 152: «Ἄλλως δὲ θεάσασθαι τοῦτον ἀμήχανον εἰ μὴ διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἀκριβοῦς φυλακῆς, μὴ παραφθειρομένης δηλονότι τῆ ἀμελεία καὶ καταφρονήσει τῆς ἐργασίας αὐτῶν ἐν μηδενὶ μηδαμῶς, ἀλλὰ διατηρουμένης καὶ ἐργαζομένης ἐμμελῶς καὶ σπουδαίως». Βλ και *Ἠθικός* 1, στ', 61-66, S.C. 122, σ. 228.

¹⁰⁰ *Ἠθικός* 1, ιβ', 31-35, S.C. 122, σ. 274.

¹⁰¹ *Ἠθικός* 11, 542-543, S.C. 129, σ. 368.

¹⁰² *Ἠθικός* 7, 253-262, S.C. 129, σ. 174. Οι άλλες αιτίες είναι οι αμαρτίες, η κακή συνήθεια, η οκνηρία και η αργία των εντολών του Θεού, η πονηρή προαίρεση, οι προλήψεις των ηδονών, η οίηση και το να νομίζουμε ότι δεν χρειάζεται τίποτα άλλο για την σωτηρία από το να υπάρχουμε ως πένητες και γυμνοί.

διάνοια, και κάνουν τον άνθρωπο ακάθαρμο¹⁰³. Δημιουργούν τη σκότωση στον άνθρωπο, την αδυναμία θέας του Θεού¹⁰⁴, γι' αυτό η απόσπαση από την άγνοια και την απιστία είναι το πρώτο βήμα για να δει ο άνθρωπος το φως του κόσμου¹⁰⁵. Ο Θεός δείχνοντας έλεος για την άγνοιά μας ενσαρκώθηκε, για να γνωρίσουμε ότι «ἐστὶ Θεὸς τελεία Τριάς, ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῶ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι», την οποία πρέπει να προσκυνούμε με ευσέβεια¹⁰⁶.

Η άγνοια του Θεού ήταν για τον Συμεών αποτέλεσμα της στέρησης της θείας δόξας και της αθάνατης διαβίωσης του ανθρώπου στον παράδεισο, η οποία χαρακτηρίζει έκτοτε τον πρώτο άνθρωπο, δηλαδή, τον χοϊκό άνθρωπο¹⁰⁷. Οι άνθρωποι αγνόησαν τον Θεό, πλανήθηκαν και αφού προσκύνησαν αρχικά πολλούς θεούς κατάντησαν να λατρεύσουν την κτίση και να προσκυνήσουν γήινα ειδώλια¹⁰⁸. Η απύθμενη άγνοια κρατά σκοτισμένη τη διάνοια και η φιλία του κόσμου¹⁰⁹ δημιουργεί εμπαθή κίνηση της καρδιάς με το λογιστικό, το επιθυμητικό και το θυμοειδές να παράγουν το σαρκικό θέλημα. Έτσι η άγνοια και η φιλία του κόσμου είναι για τον Συμεών οι κύριες αιτίες για το ό,τι δεν μπορούμε να απαλλαγούμε από τις πονηρές και αισχρές επιθυμίες και τον θάνατο του σώματος¹¹⁰, κρατώντας μας υποδουλωμένους στον νόμο της αμαρτίας¹¹¹. Επιπροσθέτως, η άγνοια του Θεού ως χαρακτηριστικό του χοϊκού ανθρώπου είναι η αιτία σύγχυσης, στρέβλωσης και παρερμηνείας των θείων Γραφών με σκοπό την αιτιολόγηση των «ιδίων παθῶν καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς ἀπωλείας ἡμῶν»¹¹².

Ὡς εκ τούτου, στη διδασκαλία του Συμεών σημαντικός ως προς την εκ του κόσμου φυγή είναι ο ρόλος της μνήμης. Ο άνθρωπος πρέπει να κάνει λόγο για «τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων», ώστε να έχει συνεχή μνήμη Θεού¹¹³. Η συνεχής

¹⁰³ *Εὐχαριστία 1*, 161-164, S.C. 113, σ. 318.

¹⁰⁴ *Ἠθικός 4*, 169-170, S.C. 129, σ. 20.

¹⁰⁵ *ᾠμος 34*, 12-14, S.C. 174, σ. 428.

¹⁰⁶ *Θεολογικός 2*, 236-241, S.C. 122, σ. 146-148. Βλ. και *Ἠθικός 1*, β', 120-124, S.C. 122, σ. 192.

¹⁰⁷ *Ἠθικός 13*, 69-73, S.C. 129, σ. 404-406. Βλ. και ὅπ. π., 99-100, σ. 406-408.

¹⁰⁸ *Θεολογικός 2*, 236-241, S.C. 122, σ. 146-148. Βλ. και *Ἠθικός 1*, β', 120-124, S.C. 122, σ. 192.

¹⁰⁹ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 752, S.C. 51bis, σ. 84.

¹¹⁰ *Ἠθικός 4*, 192-197, S.C. 129, σ. 22.

¹¹¹ Το ίδιο.

¹¹² *Ἠθικός 1*, δ', 37-42, S.C. 122, σ. 216. Ο Συμεών εδώ συνδέει εμμέσως την άγνοια του Θεού με την κακή λειτουργία της συνείδησης.

¹¹³ *Θεολογικός 1*, 141-148, S.C. 122, σ. 106-108. Βλ. I. HAUSHERR, *Τὸ πένθος*, ἔκδ. Θεοβίτης, Θῆρα, 2004, σελ. 57: «Ὁ Θεοφάνης Κεραμέας, ἐπίσκοπος Ταυρομενίου, τὸν 12ο αἰῶνα, θεωρεῖ ὅτι σὸ δεύτερο μακαρισμὸ ὁ χρόνος ποὺ χρησιμοποιεῖται δηλώνει διάρκεια καὶ

μνήμη του Θεού, η διαρκής στροφή της διάνοιας στον Θεό, κάνει τον άνθρωπο να δοξάζει την αγαθότητά και την φιλάνθρωπο οικονομία του Θεού και να θέλει να τηρήσει τις εντολές Του. Η μνήμη πρέπει να αποβάλλει τις εικόνες όσων υπάρχουν στον κόσμο σε τέτοιο βαθμό, ώστε και η ίδια να σταματήσει να υπάρχει μέσα στον άνθρωπο ως λειτουργία ενθύμησης ο,τιδήποτε κοσμικού¹¹⁴.

Η ενεργοποίηση των μνημονικών κοσμικών παραστάσεων γίνεται κατά τον Συμεών από τον διάβολο, ο οποίος «ἀνακινεῖ καὶ ἀνανεοῖ ἐν ἡμῖν» τις εικόνες των ἐν τῷ κόσμῳ. Οι μνημονικές αυτές παραστάσεις που προέρχονται από τον κόσμο επηρεάζουν τη διάνοια, διὰ της οποίας «καὶ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν τὰ περὶ ἄλλων καὶ πρὸς ἄλλους εἰρημένα ἐπὶ ἀνατροπῇ θολερᾶ καὶ παραβάσει τῆς ἐντολῆς ἡμῖν ὑποτίθησι» λογισμούς¹¹⁵. Γι'αυτό η μνήμη των κοσμικών πραγμάτων δεν πρέπει να στρέφεται, να συσχετίζεται μέσω της διάνοιας με την καρδιά ή τον νου για να μην τα επηρεάζει και να τα αποσπά από τη μνήμη του Θεού¹¹⁶. Για να χωριστεί η μνήμη σιγά σιγά από τον κόσμο πρέπει ο άνθρωπος να κρατά στη διάνοιά του αδιαλείπτως τη μνήμη του Θεού και των επαγγελιών Του και να ενασχολείται με αυτά νυχθημερόν, να σκέφτεται, δηλαδή, αυτά «νοερῶς τε καὶ αἰσθητῶς» αλλά και να προστρέχει σε αυτά διὰ των ἔργων με προθυμία¹¹⁷.

Η μνήμη Χριστού φωτίζει τον νου και διώχνει τους δαίμονες επιτρέποντας στο φως της Αγίας Τριάδας να φωτίζει στην καθαρή καρδιά απομακρύνοντας τον άνθρωπο από καθετί κοσμικό. Ο μέτοχος του φωτός εμφορείται από εδῶ, από αυτή τη ζωή, να κάνει ό,τι αρμόζει στην μέλλουσα δόξα¹¹⁸. Αυτός που θέλει να μισήσει τον κόσμο οφείλει να έχει αγάπη προς τον Θεό από τα βάθη της ψυχής του και ακατάπαυστη μνήμη Αυτού. Αυτά δεν συγκρίνονται με ο,τιδήποτε άλλο, γιατί κάνουν τον άνθρωπο να εγκαταλείπει τα πάντα με

αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ ἐννοήσουμε καὶ ἓνα ἄλλο εἶδος πένθους. Ὁ Χριστὸς δὲν εἶπε, μακάριοι οἱ πενθήσαντες, ἀλλὰ οἱ πενθούντες, δηλαδή αὐτοὶ ποὺ ἔχουν διαρκῶς μνήμη τῆς δόξας ἀπὸ τὴν ὁποῖα ἐκπέσανε, αὐτοὶ ποὺ θυμούνται διαρκῶς ὅτι ἐλεεῖνὰ ἐξοριστήκαμε σὲ τοῦτον τὸν τόπο τῶν δακρῶν. Αὐτοὶ πενθώντας ἀσταμάτητα ἀξιῶνται τὴν παραμυθία».

¹¹⁴ Κατήχησις 6, 166-170, S.C. 104, σ. 28.

¹¹⁵ Κατήχησις 7, 321-325, S.C. 104, σ. 72.

¹¹⁶ Ὑμνος 41, 256, S.C. 196, σ. 32.

¹¹⁷ Κατήχησις 14, 54-60, S.C. 104, σ. 208. Βλ. καὶ Κεφάλαια 1, κεφ. 18, S.C. 51b, σ. 50.

¹¹⁸ Κεφάλαια 1, κεφ. 2, S.C. 51bis, σ. 40.

χαρά και να τα αποστρέφεται ως σκύβαλα¹¹⁹. Η μνήμη του Θεού και των ευεργεσιών Του, ως εγκεντρισμός της διάνοιας στον Θεό, ήταν η πρώτη εργασία που έδωσε ο Θεός στον άνθρωπο¹²⁰.

Συνεπώς για τον Συμεών είναι ευκρινές ότι η μνήμη επηρεάζει τη διάνοια και η διάνοια διά των λογισμών της την καρδιά και διαμέσου αυτής τον νου. Έτσι, όταν το περιεχόμενο της μνήμης είναι κοσμικό, η διάνοια ενεργοποιεί το λογιστικό, το επιθυμητικό και το θυμικό της καρδιάς με αποτέλεσμα τη δημιουργία εμπλαθών λογισμών και τη συσκότιση του νου.

β) Η φιλία του κόσμου

Η σωτηρία του ανθρώπου κατά τον Συμεών είναι η αποχή από κάθε αμαρτία, ώστε ο άνθρωπος να γίνει καθαρός και να μπορέσει να ενωθεί κατά χάριν με τη θεότητα του Κυρίου Ιησού Χριστού. Η αποχή από την αμαρτία, ωστόσο, απαιτεί την εργασία των αρετών και την εκπλήρωση όλων των εντολών¹²¹. Ο κόσμος, όμως, και η φιλία του κόσμου¹²² λειτουργεί ως εμπόδιο στην εκκοπή του ιδίου θελήματος και την οικειοποίηση του θελήματος του Θεού¹²³. Ο κόσμος για τον Συμεών είναι η αμαρτία, η προς τα πράγματα σχέση και τα πάθη¹²⁴. Κρατά τον άνθρωπο μέσα στα πάθη, ενδυναμώνει την έμφυτη επιθυμία, το άλογο θέλημα, και δεσμεύει τον άνθρωπο στο πήλινο και θνητό του σώμα¹²⁵. Οι πονηροί λογισμοί της επιθυμίας αρπάζουν την ψυχή του ανθρώπου, οι εμπλαθείς προλήψεις δημιουργούν φωτιά που καίει την ψυχή και την οδηγεί σε άτοπες πράξεις και η γεώδης και βαρεία και εμπλαθέστατη σάρκα την ταπεινώνει και την οδηγεί στην πτώση¹²⁶. Ο Συμεών, ακολουθώντας εν προκειμένω τον Ιωάννη τον Θεολόγο¹²⁷, συμπεριλαμβάνει στα «έν τῷ κόσμῳ», την επιθυμία της σάρκας, το άλογο θέλημα, την επιθυμία των οφθαλμών, την εμπλαθή συσχέτιση της ψυχής με τον κόσμο, και την αλαζονεία των λογισμών¹²⁸, τους εμπλαθείς λογισμούς. «Τὰ ἐν τῷ κόσμῳ» αποτελούν το κεντρί της

---

¹¹⁹ Όπ. π., κεφ. 18, σ. 50.

¹²⁰ Ἠθικός 2, ζ', 85-92, S.C. 122, σ. 372.

¹²¹ Κατήχησις 9, 45-49, S.C. 104, σ. 106-108.

¹²² Κεφάλαια 1, κεφ. 76,, S.C. 51bis, σ. 82-84. Ἠθικός 4, 170, S.C. 129, σ. 20.

¹²³ Κατήχησις 22, 259-263, S.C. 104, σ. 384-386.

¹²⁴ Κατήχησις 5, 734-736, S.C. 96, σ. 440.

¹²⁵ Το ίδιο.

¹²⁶ Το ίδιο.

¹²⁷ Το ίδιο. Βλ. και Α' Πρὸς Ιωάννη 2, 15-16.

¹²⁸ Όπ. π., 751-754, σ. 442.

αμαρτίας¹²⁹ και δημιουργούν το σαρκικό φρόνημα και θέλημα του ανθρώπου¹³⁰.

Ο πρωταρχικός σκοπός των αγωνιζομένων είναι κατά τον Συμεών να απελευθερωθούν από τον κόσμο και από αυτά που υπάρχουν στον κόσμο¹³¹. Ως κόσμος εδώ ορίζει την παρούσα ζωή, τον πρόσκαιρο αυτόν αιώνα και όσα υπάρχουν σε αυτόν, γονείς, αδέρφια, συγγενείς, φίλους, υλικά αγαθά¹³². Αυτά δεν είναι απαγορευμένα ή επιβλαβή, ωστόσο η προσκόλληση σε αυτά δεν επιτρέπει την απαλλαγή του ανθρώπου από αυτά¹³³. Όλα αυτά αποτελούν τις αιτίες των ηδονών με τις οποίες έχει συγκραθεί ο άνθρωπος και έχει υποδουλωθεί στις επιθυμίες τους¹³⁴. Έτσι η ψυχή που έχει ασθενή μάτια και εμπασθεί αισθήσεις δεν μπορεί να κοιτάξει χωρίς απάθεια και εκτός βλάβης την ομορφιά και την ωραιότητα του σώματος, αλλά χάνει και την ειρήνη και γαλήνη που είχε πριν από την πονηρή επιθυμία¹³⁵.

Επιπροσθέτως, ο ορώμενος και λυόμενος κόσμος είναι ο τόπος όπου ενεργεί ο διάβολος και η αμαρτία¹³⁶. Ο διάβολος είναι ο άρχων του κόσμου, γιατί έχει υποδουλώσει τελείως και εξουσιάζει ολοκληρωτικά όσους είναι προσηλωμένοι στον κόσμο μέσω της επιθυμίας για τις κοσμικές υποθέσεις και τα πράγματα που κόσμου¹³⁷. Με τους λογισμούς που προέρχονται από τον πονηρό θησαυρό της καρδιάς, και υποβάλλονται από τον πονηρό, τον διάβολο, η διάνοια παραμένει τυφλή και δημιουργείται στην ψυχή αθυμία που εμποδίζει την ψυχή να προχωρήσει προς την αγιότητα¹³⁸. Η αντιμετώπιση των πονηρών λογισμών της καρδιάς γίνεται κατά τον Συμεών με την συγκέντρωση του λογισμού της διάνοιας και τη δημιουργία αγαθών λογισμών στην ψυχή¹³⁹. Έτσι, η φυγή από τον κόσμο δεν είναι κατά τον Συμεών μόνο η απομάκρυνση

---

¹²⁹ Το ίδιο.

¹³⁰ Κατήχησις 9, 303-308, S.C. 104, σ. 128.

¹³¹ Ἠθικός 6, 49-51, S.C. 129, σ. 124.

¹³² Το ίδιο.

¹³³ Κατήχησις 7, S.C. 104, σ. 48 κ. εξ. *Περὶ προσπαθείας...*

¹³⁴ Ἠθικός 6, 59-62, S.C. 129, σ. 124: «ὁ γὰρ ἤδη ταῖς ἡδοναῖς συγκραθεὶς, εἰ μὴ τὰς αἰτίας αὐτῶν ἐκφύγοι καὶ μακρὰν γένηται ἀπ' αὐτῶν, οὐκ ἂν τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν ἐλευθερωθῆσεται»

¹³⁵ Κατήχησις 24, 154-163, S.C. 113, σ. 46.

¹³⁶ Βλ. Ἠθικός 11, 560-600, S.C. 129, σ. 370-372, όπου ο Συμεών αντιπαραβάλλει τους δύο κόσμους, τον ορώμενο και λυόμενο και τον αόρατο, αιώσιο και ακατάλυτο, στους οποίους ενεργούν αντίστοιχα ο διάβολος και ο Θεός.

¹³⁷ Ὅπ. π., 578-583, σ. 370-372.

¹³⁸ Κεφάλαια 1, κεφ. 64,, S.C. 51bis, σ. 74-76.

¹³⁹ Το ίδιο.

και απαλλαγή από τα πρόσωπα και τα υλικά αγαθά, δηλαδή από τα προσόντα¹⁴⁰, τα οποία συνιστούν τις αιτίες των ηδονών του σώματος¹⁴¹, αλλά συνιστά και αποφυγή διά της διανοίας μέσω της διάκρισης του πονηρού εχθρού και πολέμιου με την καταφυγή στο Δεσπότη Θεό και επίκληση της βοήθειάς Του έναντι του άρχοντος του σκότους και των παγίδων του, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα τη δουλεία σε αυτόν και την αμαρτία¹⁴². Ως εκ τούτου ο υλικός «κόσμος» για τον Συμεών είναι ο κόσμος, όπου κυριαρχεί το υλικό πνεύμα¹⁴³, η αμαρτία, η προς τα πράγματα σχέση και τα πάθη¹⁴⁴.

Αν και η φυγή από τον κόσμο, η αναχώρηση, έχει ως στόχο την εκκοπή της αμαρτίας και την απομάκρυνση από τις αιτίες των ηδονών, ωστόσο, σύμφωνα με τον Συμεών, δεν είναι ικανή και για την απελευθέρωση του ανθρώπου από τις επιθυμίες των ηδονών στις οποίες είναι υποδουλωμένη η ψυχή. Και αυτό γιατί η ψυχή μολύνεται όχι μόνο από την έμπρακτη διάπραξη της αμαρτίας, αλλά και από την εμπάθεια, την εμπαθή κίνηση της καρδιάς¹⁴⁵, την οποία δημιουργούν «τὰ ἐν τῷ κόσμῳ»¹⁴⁶. Η εφάμαρτη πράξη της αμαρτίας, ως το έξωθεν θέλημα και η εμπαθή κίνηση της καρδιάς ως το έσωθεν θέλημα έχουν τις αιτίες τους στον υλικό κόσμο και μολύνουν τον χιτώνα της ψυχής με την εγχάραξη σε αυτήν των μορφών των άλογων επιθυμιών¹⁴⁷. Οι κοσμικοί λογισμοί και οι βιοτικές ενθυμήσεις λειτουργούν ως κάλυμμα της διάνοιας, του οφθαλμού της ψυχής, και εμποδίζουν τη θέα του αληθινού φωτός, το οποίο φωτίζει κάθε άνθρωπο που βαδίζει προς τον άνω κόσμο¹⁴⁸. Η απαλλαγή από αυτά γίνεται μόνο με την απάρνηση της ψυχής ἐν τῇ τοῦ οἰκείου ἀπονεκρώσει

¹⁴⁰ Ἡθικός 6, 62-63, S.C. 129, σ. 124.

¹⁴¹ Ἡθικός 4, 314-322, S.C. 129, σ. 30.

¹⁴² Ἡθικός 11, 560-600, S.C. 129, σ. 370-372. Πρβλ. Α. ΚΕΣΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἄνθρωπος καὶ φυσικὸ περιβάλλον*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1992, σ. 50-51: «Ὅταν ὁ διάβολος ἀποκαλεῖται μέσα στὴν Ἁγία Γραφή “ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου”(Ιω.14,30) ἀναφέρεται ὡς ἐξουσιαστής τοῦ κόσμου, γιατί κατακυριεύει καὶ κατεξουσιάζει ὅσους προσηλώνονται σ’ αὐτὸν μὲ τὴν ἐπιθυμία τῶν χρημάτων καὶ ὄλων ἐκείνων τῶν πραγμάτων ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ ἐκείνον, γιὰ νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸν Θεό».

¹⁴³ Κατήχησις 3, 394-395, S.C. 96, σ. 346.

¹⁴⁴ Κατήχησις 5, 734-736, S.C. 96, σ. 440.

¹⁴⁵ Κατήχησις 9, 360-364, S.C. 104, σ. 132: «χρὴ τοὺς μεμολυσμένους τὴν ψυχὴν τῇ ἐφάμαρτῳ πράξει τῆς ἀμαρτίας καὶ τῇ ἐμπαθεῖ κινήσει τῆς καρδιάς ἀλόγων ἐπιθυμιῶν μορφᾶς ἐν ἑαυτοῖς ἐγχαράξαντας, διὰ πολλῶν καθαρθῆναι δακρύων καὶ τὸν χιτῶνα τῆς ψυχῆς καθαρῶτατον κτήσασθαι».

¹⁴⁶ Το ίδιο.

¹⁴⁷ Το ίδιο.

¹⁴⁸ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 39, S.C. 51bis, σ. 62.

θελήματος¹⁴⁹ με την άρνηση της σάρκας, των επιθυμιών και των θελημάτων της¹⁵⁰ και την άρνηση της κατάστασης του σώματος και του άλογου θελήματός του¹⁵¹.

Η φυγή από τον κόσμο συντελείται για τον Συμεών τόσο με τη γύμνωση του ανθρώπου από τα προσόντα, την ακτημοσύνη, «ὡς τὸ μηδὲν ἔχειν τοῦ κόσμου», και την άρνηση του σώματος, όσο και με την άρνηση της ψυχής διά της νέκρωσης του θελήματός της. Ο άνθρωπος πρέπει να διώξει από μέσα του κάθε επιθυμία για τον ορατό κόσμο, να μισήσει τις ηδονές του σώματος και τις άλογες κινήσεις του και να νεκρώσει το σώμα του με κάθε προσπάθεια¹⁵². Ο άνθρωπος σύμφωνα με τον Συμεών δεν πρέπει να θέλει, να επιθυμεί τίποτα περισσότερο από την αναγκαία ανάγκη του σώματος, τα οποία είναι ο άρτος, το ύδωρ, το μάτιο και η σκέπη¹⁵³. Η αληθινή φυγή και αναχώρηση ολοκληρώνεται για τον Συμεών με την αίσθηση αποστροφής και την απέχθεια για ό,τι ανήκει στον κόσμο¹⁵⁴.

Για τον Συμεών η φιλία του κόσμου συνιστά εχθρότητα που επιδεικνύει ο άνθρωπος προς τον Θεό, γιατί δημιουργεί στην καρδιά επιθυμίες που τον χωρίζουν από τον Θεό, «οὐχ ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν αὐτὸς μόνος χωρίζεται τοῦ Θεοῦ καὶ ἐχθρὸς αὐτοῦ γίνεται, ἀλλὰ καὶ ὁ αὐτὴν ἀγαπῶν καὶ ὁ ἐπιθυμῶν τινος, ἦτοι σχετικῶς τῇ καρδίᾳ πρὸς τι τῶν ἐπὶ γῆς διακείμενος, τοῦτο γὰρ ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἐστίν»¹⁵⁵. Ο άνθρωπος είναι εχθρός του Θεού ακόμα και όταν δεν επιτελεί με έργα την αμαρτία, αλλά διάκειται προς αυτή με αγάπη και φιλία και έχει την καρδιά του σε συσχέτιση με μέρος του ορατού και υλικού κόσμου.

Όσοι έχουν κοσμικό φρόνημα δεν μπορούν να δουν το θείο πυρ¹⁵⁶, γιατί η φιλία του κόσμου δημιουργεί σκοτασμό στη διάνοια¹⁵⁷. Ο Θεός βρίσκεται έξω του υλικού κόσμου και κανείς δεν μπορεί να τον δει, παρά μόνο αν εξέλθει από

---

¹⁴⁹ *Ἠθικός* 6, 63-65, S.C. 129, σ. 124.

¹⁵⁰ *Κατήχησις* 9, 308-312, S.C. 104, σ. 128.

¹⁵¹ *Κεφάλαια* 1, κεφ. 14, S.C. 51bis, σ. 48.

¹⁵² *Όπ. π.*, κεφ. 43, σ. 62-64.

¹⁵³ *Κατήχησις* 2, 368-376, S.C. 96, σ. 272.

¹⁵⁴ *Κατήχησις* 5, 724-726, S.C. 96, σ. 438-440. Βλ. και *Κεφάλαια* 3, κεφ. 11, S.C. 51bis, σ. 124-126, όπου εξηγεί ότι η καταφρόνηση και το μίσος από ψυχής του κόσμου είναι τέλεια, όταν δεν υπάρχει δισταγμός της ψυχής, όταν η ελπίδα σωτηρίας είναι βέβαιη και αδίστακτη.

¹⁵⁵ *Όπ. π.*, 783-797, σ. 444.

¹⁵⁶ *Ἔγμος* 30, 43-46, S.C. 174, σ. 344.

¹⁵⁷ *Ἠθικός* 4, 169-170, S.C. 129, σ. 20.

τον κόσμο¹⁵⁸. Μόνο εξερχόμενος από τον κόσμο ο άνθρωπος μπορεί να δει και να ενωθεί με τον Θεό¹⁵⁹.

Συνεπώς, η τέλεια αναχώρηση από τον κόσμο, η οποία οδηγεί στη θεωρία της ζωής και την ένωση με τον Θεό, νοείται από τον Συμεών ως σωματική και ψυχική έξοδος από τον πλάνο κόσμο¹⁶⁰, ως παντελής απονέκρωση του ιδίου θελήματος¹⁶¹, η εκκοπή και απαλλαγή από το σαρκικό φρόνημα και θέλημα. Αναφερόμενος σε γραπτή διδασκαλία του πνευματικού του πατέρα Συμεών του Ευλαβή παρουσιάζει την τέλεια αναχώρηση από τον κόσμο ως την παντελή απονέκρωση του προσωπικού θελήματος¹⁶² προσθέτοντας ότι μόνο αυτοί που χωρίστηκαν από τον κόσμο και πέθαναν ως προς το δικό τους θέλημα είδαν τη ζωή¹⁶³.

Η διαδικασία απομάκρυνσης από τις ηδονές και τις αιτίες τους με σκοπό την απελευθέρωση του ανθρώπου από τις επιθυμίες αυτών έχει ως αποτέλεσμα την επιβολή των πειρασμών και των υπόλοιπων θλιβερών, τα οποία η ψυχή πρέπει να ανταγωνίζεται γενναία¹⁶⁴. Για τον Συμεών η διαδικασία απελευθέρωσης της ψυχής από τις επιθυμίες των ηδονών είναι επώδυνη και μοιάζει με τη διαδικασία κάθαρσης του χρυσού¹⁶⁵. Η ψυχή έχει ολοκληρωτικά ασθενήσει και αχρειωθεί σε βάθος από τον ιό της αμαρτίας και δεν μπορεί διαφορετικά να καθαριστεί και να ξαναλάβει το αρχαίο της κάλλος, εάν δεν αντιμετωπίσει τα χτυπήματα πολλών πειρασμών και δεν μπει στο χωνευτήρι των θλίψεων¹⁶⁶. Οι πειρασμοί, οι θλίψεις και οι κατά Θεόν λύπες συνιστούν τον σταυρό που αίρει η ψυχή στην πορεία της προς την σωτηρία, τον οποίο πρέπει να φέρει με εγκαρτέρηση και υπομονή¹⁶⁷. Η ψυχή αντιμετωπίζοντας

---

¹⁵⁸ Ὑμνος 28, 1-56, S.C. 174, σ. 294-296.

¹⁵⁹ Ὑμνος 29, 119-134, S.C. 174, σ. 322-324: «Ὡς οὖν εἶδέ με τὰ πάντα / εἰς οὐδὲν ἠγησάμενον, / ἀλλὰ πάντα τὰ ἐν κόσμῳ, / σύν αὐτῷ τῷ κόσμῳ λέγω, / καὶ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ πάντας / ὡς μὴ ὄντας ἐν αἰσθήσει / λογιζόμενον ἐκ ψυχῆς / καὶ τοῦ κόσμου χωρισθέντα / τῇ τοιαύτῃ διαθέσει, / ὅλος ὄλω μοι ὠράθη, / ὅλος ὄλω μοι ἠνώθη / ὁ τοῦ κόσμου πέλων ἔξω / καὶ τὸν κόσμον περιφέρων / μετὰ τῶν ἐν κόσμῳ πάντων / καὶ χειρὶ συνέχων μόνη / ὄρατὰ σὺν ἀοράτοις».

¹⁶⁰ *Εὐχαριστία 1*, 121-125, S.C. 113, σ. 314.

¹⁶¹ *Κατήχησις 6*, 270-281, S.C. 104, σ. 36-38.

¹⁶² Ὅπ. π., 270-273, σ. 36-38.

¹⁶³ Ὅπ. π., 278-281, σ. 38.

¹⁶⁴ *Κατήχησις 9*, 254-257, S.C. 104, σ. 124.

¹⁶⁵ Ὅπ. π., 257-264, σ. 124.

¹⁶⁶ Το ίδιο.

¹⁶⁷ Ὅπ. π., 264-284, σ. 124-126.

τους πειρασμούς και τις θλίψεις αισθάνεται πικρία και οδυνηρούς πόνους και μόνη ασφάλεια έχει το λογισμό ότι θα λάβει ανταπόδοση τώρα και στο μέλλον επειδή μιμήθηκε τα πάθη του Χριστού κατά τον καιρό των πειρασμών και των θλίψεων¹⁶⁸.

Κατά τον αγώνα φυγής από τον κόσμο του αγωνιζόμενου η σχέση της ψυχής και του σώματός του φαίνεται να υπόκειται σε αλλαγή υπό την επίδραση «*τοῦ κατὰ προαίρεσιν θανάτου*»¹⁶⁹. Στον αγωνιζόμενο σαρκικό άνθρωπο το σώμα συνεχίζει να επιβάλλει στην ψυχή το θέλημά του, μέσω «*τοῦ κήτους καὶ τῆς θαλάσσης τοῦ βίου [...] τοῦ λάκκου τῶν ἀγρίων παθῶν [...] τοῦ ἐμφύτου τῆς ἐπιθυμίας πυρὸς [...] τοῦ πηλίνου τούτου καὶ θνητοῦ σώματος*»¹⁷⁰, ενώ η ψυχή, αν και είναι ακόμα υποδουλωμένη στο σαρκικό φρόνημα και θέλημα, αγωνίζεται με στόχο να αρνηθεί την εκπλήρωση αυτού του θελήματος. Ο αγώνας της ψυχής εστιάζεται αφενός στον περιορισμό των αιτιών των ηδονών που δημιουργεί ο κόσμος, τα πάθη, η άλογη επιθυμία και αυτό το ίδιο το σώμα με τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος (αναχώρηση και εγκράτεια) που μειώνει τη δυναμική του κόσμου, των παθῶν, της ἐμφυτης ἐπιθυμίας και του ίδιου του σώματος για επιβολή σε αυτήν των εμπαθῶν ἐπιθυμιῶν και αφετέρου στην ἀρνηση του οικείου θελήματός της, ἐξωτερικού και ἐσωτερικού¹⁷¹.

γ) Η πίστη στον Θεό και ο φόβος Κυρίου

Ως πρωταρχική προϋπόθεση εγκεντρισμού στην καρδιά του θελήματος του Θεού και φανέρωσης της χάριτος του Αγίου Πνεύματος ο Συμεών αναγνωρίζει την πίστη στον Θεό, «*ἢ γὰρ θεότης, ἢ γούν ἢ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος, οὐδενὶ οὐδέποτε δίχα πίστεως πεφανέρωται*»¹⁷². Σε αυτό το πλαίσιο πίστη είναι να πιστεύει κανείς ότι πεθαίνει για τον Χριστό τηρώντας την εντολή Του και ότι αυτός ο θάνατος είναι πρόξενος ζωής, «*πίστις ἐστὶ τὸ διὰ Χριστὸν ὑπὲρ τῆς*

¹⁶⁸ Όπ. π., 285-302, σ. 126-128. Βλ. και Κατήχησις 6, 282-294, S.C. 129, σ. 140.

¹⁶⁹ Ἡθικὸς 11, 120, S.C. 129, σ. 338. Ο Συμεών δίνει ιδιαίτερη ἔμφαση στην προαίρεση ως παράγοντα μεταστροφής: «*Κτίστης τῶν πάντων γὰρ ἐγὼ καὶ Κριτὴς καὶ Δεσπότης / καὶ νῦν εἶμι καὶ ἔσομαι εἰς αἰῶνας αἰώνων / ἀλλ' οὐ τὸν μὴ βουλόμενον ποτὲ καταναγκάζω, / αὐτεξούσιον θέλω δέ, αὐτοπροαίρετόν γε / τὴν τε δουλείαν γίνεσθαι, τὸν φόβον ἐνεργεῖσθαι / καὶ τὴν ἀγάπην δείκνυσθαι παρὰ τῶν ὑπηκόων*» (Ἦμνος 43, 30-35, S.C. 196, σ. 58).

¹⁷⁰ Κεφάλαια 1, κεφ. 76, S.C. 51bis, σ. 84.

¹⁷¹ Ἡθικὸς 6, 49-72, S.C. 129, σ. 124.

¹⁷² Ἡθικὸς 10, 88-89 S.C. 129, σ. 264.

αὐτοῦ ἐντολῆς ἀποθανεῖν καὶ τὸν θάνατον τοῦτον ζωῆς πρόξενον εἶναι πιστεύειν»¹⁷³.

Στον 32^ο Ὑμνο ο Συμεών αναλύει πως εννοεῖ την πίστη στον Κύριο Ιησοῦ Χριστό συνδέοντας τη Χριστολογία με τη Σωτηριολογία και καταδεικνύοντας ότι μόνο με την ορθή πίστη στη διπλή φύση του Θεανθρώπου ο άνθρωπος μπορεί να καθαρίσει την καρδιά του από το σαρκικό θέλημα με αγώνα και μετάνοια, να ανοίξει τους οφθαλμούς της διάνοιάς του και να δει την θεανθρώπινη φύση του Κυρίου, να Τον αγαπήσει με όλη του την καρδιά, να φυλάξει όλες τις εντολές Του και να γίνει κοινωνός της δόξας του Θεού¹⁷⁴.

Για τον Συμεών οι εντολές είναι τα εργαλεία και η πίστη στον Λόγο του Θεού είναι ο τεχνίτης, που χρησιμοποιεί τις εντολές για να αναστοιχειώσει και να κάνει καινούργια τα σκεύη, τους εργάτες των εντολών Του. Γι'αυτό χρειάζονται και η πίστη και η εκπλήρωση των εντολών, γιατί «οὐδὲ ἡ πίστις δίχα τῆς τῶν ἐντολῶν ἐκπληρώσεως, οὐδὲ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐντολῶν δίχα πίστεως ἀνανεοῖ καθόλου καὶ ἀναπλάττει ἡμᾶς ἢ ἀπὸ παλαιῶν καινοῦς ἡμᾶς ἀπεργάζεται»¹⁷⁵. Η πίστη στον Θεό γεννά την επιθυμία των καλών και τον φόβο της τιμωρίας¹⁷⁶.

---

¹⁷³ Κεφάλαια 1, κεφ. 10, S.C. 51bis, σ. 44.

¹⁷⁴ Ὑμνος 32, 84-114, S.C. 174, σ. 406-408: «Τὸ φῶς ἐγὼ τοῦ κόσμου / ἤμην, εἰμὶ καὶ ἔσομαι καὶ θέλω καθορᾶσθαι. / Εἰς τοῦτο γὰρ ἐλήλυθα σωματικῶς ἐν κόσμῳ, / διπλοῦς ὁ εἰς γενόμενος καὶ μείνας εἰς ὡσαύτως, / ἵνα Θεὸν με ὁρατὸν οἱ πιστῶς προσκυνῶντες / καὶ τὰς ἐμὰς φυλάσσοντες ἐντολὰς ἀοράτως / ἐλλάμπονται καὶ νοερῶς μουύμενοι τὴν δόξαν / θεότητός μου τῆς φρικτῆς, σαρκός τε προσληφθείσης / καὶ τὸ διπλοῦν τῶν φύσεων μυστικῶς καθορῶντες / ὡς ἓνα με τότε Θεὸν ἀδιστακτῶς ὕμνουσιν. / Ἄλλως οὐκ ἔνι γὰρ καλῶς ἐμὴν οἰκονομίαν, / ἐμὴν τε συγκατάβασιν ἐπιγνῶναι καὶ φριξαι / καὶ προσκυνῆσαι ὡς Θεὸν τὸν ἐν μορφῇ ἀνθρώπου / γενόμενόν με καὶ Θεὸν μείναντα ἀνεκφράστως / δύο τὸ ἓν, ἀμέριστα ὑποστάσει, οὐ φύσει, / εἰς οὖν Θεὸς ἐγὼ εἰμι, τέλειος ἀνθρωπός τε, / ὀλοτελής, ὀλόκληρος, σάρξ, ψυχὴ, νοῦς καὶ λόγος / ἀνθρωπος ὅλος καὶ Θεὸς ἐν δυσὶ ταῖς οὐσίαις, / διπλοῦς ὡσαύτως φύσει, διπλαῖς ταῖς ἐνεργείαις, / διπλαῖς καὶ ταῖς θελήσεσιν ἐν μιᾷ ὑποστάσει, / Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἀνθρωπος, εἰς εἰμι τῆς Τριάδος. / Οἱ οὕτω με πιστεύσαντες εἶναι καὶ ἐπιγνόντες / ἐν τῷ καθάραι ἑαυτοὺς σπουδῇ καὶ μετανοίᾳ / καὶ δυναθέντες κατιδεῖν ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ / καὶ μυηθῆναι νοερῶς ἐμὴν οἰκονομίαν, / αὐτοὶ με ἀγαπήσουσιν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, / αὐτοὶ δὲ καὶ φυλάξονται πάσας τὰς ἐντολὰς μου / καταπλαγέντες τὴν ἐμὴν ἄπειρον εὐσπλαγχνίαν, / αὐτοὶ μοι καὶ συνέσονται καὶ κοινωνοὶ τῆς δόξης, / τῆς τοῦ Πατρὸς μου ἔσονται εἰς αἰῶνας αἰώνων / ἀμήν».

¹⁷⁵ Ἠθικός 1, β', 160-163, S.C. 122, σ. 284.

¹⁷⁶ Κεφάλαια 1, κεφ. 13, S.C. 51bis, σ. 46.

Η πίστη στον Θεό είναι η μόνη που μπορεί να γεννήσει τον φόβο του Θεού και να στρέψει τον άνθρωπο στην τήρηση των εντολών¹⁷⁷. Η τιμή και ο φόβος προς τον Θεό παρέχει δύναμη για την τήρηση των εντολών και δι' αυτών καταξιώνεται ο άνθρωπος να γίνει «οἶκος τῆς τριφεγγουῦς αἴγλης αὐτοῦ»¹⁷⁸. Για τον Συμεών όποιος δεν φοβάται τον Θεό, δεν πιστεύει στον Θεό, αλλά και όποιος φοβάται τον Θεό και δεν τηρεί τις εντολές του είναι ψεύτης, γιατί δεν υπάρχει φόβος Θεού μέσα του και τήρηση των εντολών Του¹⁷⁹. Ο Συμεών επικαλούμενος τον Γρηγόριο τον Θεολόγο επισημαίνει το ρόλο του φόβου Κυρίου για την τήρηση των εντολών. Επαναλαμβάνοντας το σχήμα αίτιο-αποτέλεσμα-αίτιο του Γρηγορίου: *φόβος Κυρίου, ἐντολῶν τήρησις, σαρκός κάθαρσις, ἔλλαμψις* ερμηνεύει τον Γρηγόριο λέγοντας πως με τον τρόπο αυτό το τέλος της αρετής είναι ο φωτισμός του Πνεύματος και η αρχή κάθε πνευματικής γνώσης¹⁸⁰.

Ο Συμεών για να δείξει πώς ο φόβος της κρίσεως του Θεού συντελεί στην εκ του κόσμου φυγή παρομοιάζει τον άνθρωπο που φοβάται τον Θεό ως κατάδικο δεμένο με δεσμά. Έτσι, ο άνθρωπος συρόμενος από τον φόβο, τον οποίο παρομοιάζει με τον δήμιο, στον δρόμο που οδηγεί στον θάνατο, δεν σκέφτεται τίποτα άλλο παρά μόνο τον πόνο και την οδύνη που πρόκειται να υποστεί από την αιώνια τιμωρία. Έχοντας αυτόν τον λογισμό ανεξάλειπτο στην καρδιά του, ο φόβος που δημιουργείται από αυτόν τον λογισμό δεν τον αφήνει να

---

¹⁷⁷ Βλ. Ι. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ, *Πατερικά βιώματα τῆς ἐνδεκάτης ὥρας*, ἔκδ. Ἀφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 21, όπου τονίζεται ο δημιουργικός χαρακτήρας του φόβου.

¹⁷⁸ *Ἠθικός 6*, 446-450, S.C. 129, σ. 152.

¹⁷⁹ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 5, S.C. 51bis, σ. 42.

¹⁸⁰ *Κατήχησις 22*, 174-188, S.C. 104, σ. 378-380. Ο Συμεών βρίσκει την ευκαιρία να αναφερθεί εμμέσως στην ερμηνεία των Θείων Γραφών δίχως την τήρηση των εντολών και τις αρετές, δηλαδή με μόνη τη διανοητική δύναμη του ανθρώπου, μέθοδο που ασκούσαν πολλοί σύγχρονοί του. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι οι Γραφές έχουν μέσα τους, ως σε κιβώτιο, κλεισμένη και σφραγισμένη την αιώνιο ζωή και τα αιώνια αγαθά. Ο άνθρωπος που έχει απομνημονεύσει τις Γραφές έχει και τις εντολές ως τίμιους λίθους και μαζί με τις εντολές ως μαργαριτάρια τις αρετές και την αποκάλυψη των μυστηρίων που είναι κρυμμένα στα γράμματα. Ωστόσο η εμφάνιση του Κυρίου σε αυτόν γίνεται μόνο «διὰ [...] τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐντολῶν ἢ ἐργασία τῶν ἀρετῶν, διὰ δέ τῆς πράξεως τῶν ἀρετῶν ἢ πληρώσις τῶν ἐντολῶν γίνεται, καὶ οὕτω διὰ τούτων ἀνοίγεται ἡμῖν ἡ θύρα τῆς γνώσεως, μᾶλλον δέ οὐ διὰ τούτων, ἀλλὰ διὰ τοῦ εἰπόντος: "Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολὰς μου τηρήσει καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν καὶ ἐγὼ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν», βλ. *Κατήχησις 24*, 40-62, S.C. 113, σ. 36-38. Η γνώση των θείων μυστηρίων που είναι κρυμμένα στην Αγία Γραφή είναι προσπελάσιμη για τον Συμεών μόνο για τον κατά χάριν θεωμένο άνθρωπο, βλ. ὅπ. π., 63-84, σ. 38-40.

ενδιαφερθεί για τίποτε το ανθρώπινο. Σαν να έχει ήδη καρφωθεί πάνω στον σταυρό νιώθει τους αφόρητους πόνους που τον οδηγούν στον θάνατο και δεν επιτρέπει στον εαυτό του να δει κατά πρόσωπο κανέναν, ούτε να αποδώσει τιμή ή ατιμία στον οποιονδήποτε. Αντίθετα, θεωρεί τον εαυτό του από καρδιάς άξιο κάθε ατιμίας και εξουθένωσης και δεν νοιάζεται για τις ύβρεις εναντίον του¹⁸¹.

Έτσι, αναλόγως της τήρησης των εντολών ο άνθρωπος καθαρίζεται και μεταβαίνει από τον φόβο στην αγάπη του Θεού, η οποία είναι η πρώτη εντολή. Ο Συμεών παραβάλλει τον τρόπο δημιουργίας του μαργαριταριού με τον τρόπο που ενεργεί η πίστη στο άνοιγμα της καρδιάς για να δεχθεί την αγάπη του Θεού «*ἥτις ἐστὶν ἀρρήτῳ φωτὶ συνημμένη*». Ενώ «*ἢ [...] ἀπιστία καὶ ἡ ῥαθυμία, ἡ ἀμέλειά τε καὶ ἡ χαύνωσις*» οδηγούν στην απώλεια¹⁸² κλειδώνοντας την καρδιά, η καρδιά διανοίγεται και δέχεται ως μαργαριτάρι την αγάπη του Θεού¹⁸³ αναλόγως της πίστεως. Με την αγαθοεργία και την αληθινή πίστη ο άνθρωπος έχει στην καρδιά του την χάρη του Αγίου Πνεύματος, ενώ αντίθετα με την απιστία, την αμέλεια των εντολών και τη διάπραξη των κακών φέρει στην καρδιά του τον πονηρό διάβολο¹⁸⁴.

Η απιστία δημιουργεί σκοτάδι ως προς τον νοερό και πνευματικό κόσμο¹⁸⁵. Είναι αυτή που οδήγησε τον Αδάμ στον θάνατο και στην αποβολή του από τον παράδεισο με αποτέλεσμα να μην έχει πλέον πνευματική αλλά σαρκική γνώση¹⁸⁶. Αντίθετα, η πίστη στον Θεό προφυλάσσουντας τον Αδάμ τον κρατούσε μέσα στη θάνατη δόξα και μέσα στον παράδεισο¹⁸⁷. Η απιστία απομακρύνει και διώχνει το Θείο Πνεύμα, γιατί αυτός που δεν πιστεύει δεν ζητά και εφόσον δεν ζητά δεν λαμβάνει και παραμένει νεκρός¹⁸⁸.

δ) Η σωφροσύνη της ψυχής και του σώματος

Στην οδό για τη σωτηρία ο άνθρωπος καλείται να πολεμήσει το γεώδες και σαρκικό φρόνημα και να αντιστρέψει τη σχέση ψυχής και σώματος που αυτό έχει διαμορφώσει. Πρέπει να καταστείλει την επανάσταση της σάρκας και να

¹⁸¹ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 16, S.C. 52bis, σ. 48 .

¹⁸² *Ἠθικός 2, α'*, 131-132, S.C. 122, σ. 320.

¹⁸³ *Ἠθικός 8*, 72-84, S.C. 129, σ. 206-208.

¹⁸⁴ *Ἠθικός 9*, 290-294, S.C. 129, σ. 240.

¹⁸⁵ *Όπ. π.*, 117, σ. 228.

¹⁸⁶ *Κατήχησις 15*, 11-20, S.C. 104, σ. 222-224.

¹⁸⁷ Το ίδιο.

¹⁸⁸ *Ἔμνος 44*, 207-211, , S.C. 196, σ. 84-86.

αναιρέσει τις συνέπειες που έχει επιφέρει στη ψυχή, υποδουλώνοντάς την στην προσπαθεία, το άλογο θέλημα και το βάρος του σώματος. Για να το επιτύχει αυτό πρέπει να απελευθερωθεί από το θέλημά της, το οποίο ως γεώδες και σαρκικό εκφράζει το θέλημα της σάρκας και να ακολουθήσει εκουσίως το θέλημα του Θεού. Για να αντιμετωπίσει την αντίσταση που προέρχεται από το ίδιο γεώδες και σαρκικό θέλημα της ψυχής ο άνθρωπος πρέπει αρχικά να αποκτήσει σωφροσύνη ψυχής, με την πίστη, τον φόβο Κυρίου, την τήρηση των εντολών διά των έργων, την συναίσθηση της ασθένειάς της, το διαρκές πένθος, τα δάκρυα και τη νήψη, ώστε να αποφύγει την οίηση και τον όκνο, τα οποία επιτίθενται κατά των καλών έργων και ένθεων πράξεων, κατά των αρετών, αποδεικνύοντας ότι παραμένει νεκρός¹⁸⁹. Στη συνέχεια πρέπει να αποκτήσει και την σωφροσύνη του σώματος με την εγκράτεια και τη συμμετοχή του στα έργα των εντολών, στην απόκτηση των αρετών και την ταπείνωσή του, ώστε το σώμα να μην εκφράζει επιτακτικά το άλογο θέλημά του. Έτσι, για τον Συμεών απαραίτητες προϋποθέσεις της σωτηρίας είναι ο στολισμός του έσω αλλά και του έξω ανθρώπου με την στολή του Αγίου Πνεύματος και την ολοκληρωτική προσφορά του ανθρώπου *ψυχῆ τε καὶ σώματι* στον Θεό¹⁹⁰.

Ο στολισμός της ψυχής πραγματοποιείται μέσω της ευσέβειας του Πνεύματος με την οποία διαπαιδαγωγείται η ψυχή να φρονεί αυτά που πρέπει, να φρονεί και να μελετά πάντα τα της αιώνιας ζωής, να είναι ταπεινόφρων, πραεία, συντετριμμένη, κατανυκτική, να πενθεί καθημερινά και να προσελκύει προς τον εαυτό της με την προσευχή¹⁹¹ το φως του Πνεύματος, τα οποία συνήθως κατορθώνονται με θερμότατη μετάνοια, αφού καθαριστεί η ψυχή με πολλά δάκρυα, χωρίς τα οποία ούτε ο χιτώνας της μπορεί να καθαρισθεί, ούτε είναι δυνατό σε ύψος θεωρίας να αναβιβασθεί¹⁹².

---

¹⁸⁹ Ὕμνος 12, 74-84, S.C. 156, σ. 248.

¹⁹⁰ Κατήχησις 9, 331-349, S.C. 104, σ. 130-132.

¹⁹¹ Ο Συμεών δεν αναπτύσσει συστηματικά τη διδασκαλία του για την προσευχή, αλλά προσεύχεται, όπως εύστοχα παρατηρεί ο W. VÖLKER, *Praxis und Theoria bei Symeon dem Neuen Theologen: Ein Beitrag zur Byzantinischen Mystic*, Wiesbaden 1974, σελ. 432. Ωστόσο δεν απουσιάζουν από το έργο του όλες οι άμεσες και έμμεσες αναφορές στην προσωπική προσευχή και στην προσευχή της λατρευτικής κοινότητας, ιδιαίτερα κατά τη Θεία Εὐχαριστία. Για μια συστηματική παρουσίαση της προσευχής στην ζωή και το έργο του Συμεών βλ. Α. ΧΑΣΙΩΤΗ, *Η Προσευχή κατά τὸν Ἅγιο Συμεὼν τὸν Νέο Θεολόγο*, μεταπτυχιακή εργασία, ἐπιβλ. Καθηγ. Σ. Λάμπρου, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 2014.

¹⁹² Κατήχησις 9, 331-349, S.C. 104, σ. 130-132.

Συνεπώς για να στολιστεί η ψυχή με το Άγιο Πνεύμα πρέπει να αγωνιστεί κατά της αφροσύνης της και να αποκτήσει σωφροσύνη, η οποία εκδηλώνεται ως διαρκής τήρηση των εντολών του Θεού και προσπάθεια αποφυγής της εισβολής των εμπαθών λογισμών που την καθιστούν παχεία, πιο υλική. Η αποφυγή των εμπαθών λογισμών και η νηφάλια κατάσταση της ψυχής προϋποθέτει για τον Συμεών τη νήψη, τη σπουδή και τη μελέτη των Γραφών, τα οποία είναι έργα της διάνοιας. Η μελέτη των Γραφών φανερώνει το θέλημα του Θεού, η σπουδή το ζήλο της ψυχής στην ακριβή εκτέλεση των εντολών του Θεού και η νήψη βοηθά την ψυχή να διακρίνει το καλό από το κακό και να αποφεύγει τους βλαβερούς λογισμούς¹⁹³. Ο Θεός επιζητεί πνεύμα συντετριμμένον και καρδίαν συντετριμμένην και ταπεινωμένην (με άλλα λόγια τόσο η ψυχή, όσο το ψυχοσωματικό κέντρο του ανθρώπου, η καρδιά, να είναι συντετριμμένα και ταπεινωμένα, ακίνητα ως προς το ίδιον θέλημα, ώστε ο άνθρωπος να υποδεχθεί τον Χριστό και να λάβει τη δωρεά του Πνεύματος του Θεού)¹⁹⁴.

Ο Συμεών διευκρινίζει ότι ο άνθρωπος αποβάλλοντας το σαρκικό φρόνημα και φορώντας την στολή του Χριστού, την πνευματική κατάσταση και τη δόξα, πρέπει να αποκτήσει και τους τρόπους της ψυχής, που θα εκφράζουν το πνευματικό αυτό φρόνημα. Μετά την καλή αυτή αλλοίωση της ψυχής, την απόκτηση του πνευματικού φρονήματος, ο άνθρωπος πρέπει να καθαρήσει και τον χιτώνα της ψυχής¹⁹⁵, που έχει μολυνθεί από τα αμαρτωλά πάθη¹⁹⁶, για να επενδυθεί διά της μετανοίας τον φωτεινό χιτώνα, το Άγιο Πνεύμα¹⁹⁷.

Ο άνθρωπος, ως ψυχοσωματική ενότητα, που βρίσκεται στο στάδιο της ευσέβειας κατά το οποίο διαπαιδαγωγεί την ψυχή του να τηρεί το θέλημα του Θεού πρέπει να εξαγοράσει και την σωφροσύνη του σώματος με εγκράτεια και ταπείνωση¹⁹⁸. Η τρυφή και ο έπαινος διασπούν την ισχύ και προθυμία της ψυχής και σαν ληστές επιτίθενται κατά της σωφροσύνης και του νηφάλιου της

---

¹⁹³ Κατήχησις 3, 276-289, S.C. 96, σ. 302-304.

¹⁹⁴ Ήθικὸς 8, 170-194, S.C. 129, σ. 214-216.

¹⁹⁵ Ο Συμεών με το πνευματικό φρόνημα αναφέρεται στη λειτουργία της διάνοιας, ως σκέψης, ενώ με τον χιτώνα της ψυχής στη διάνοια-νου, όπου συνδυάζονται οι έννοιες, και στο ψυχοσωματικό κέντρο του ανθρώπου, την καρδιά, όπου δημιουργούνται οι συγκαταθέσεις των λογισμών. Βλ. και Κατήχησις 21, 17-21, S.C. 104, σ. 352.

¹⁹⁶ Κατήχησις 9, 349-355, S.C. 104, σ. 132.

¹⁹⁷ Όπ. π., 321-326, σ. 130.

¹⁹⁸ Ήθικὸς 12, 199-213, S.C. 129, σ. 396-398. Βλ. και Ήθικὸς 6, 102-107, S.C. 129, σ. 126.

ψυχής¹⁹⁹. Έτσι, μόνο με την σωφροσύνη του σώματος μπορεί να αντισταθεί στην άλογη επιθυμία, τον θυμό και την ίδια τη σάρκα που πολεμά το Πνεύμα, τον μολυσμό της ψυχής, την κατάκριση της συνείδησης, την ακαθαρσία της καρδιάς, την κατάγνωση των ανθρώπων και την αποστροφή του Θεού και να έχει πραγματική πρόοδο στην πνευματική ζωή²⁰⁰. Ο στολισμός του σώματος πραγματοποιείται μέσω της σωματικής άσκησης στους κόπους για την απόκτηση των αρετών, ώστε το σώμα να συνηθίζει εντατικά στα κατά Θεόν λυπηρά και να αντέχει γενναία την πίκρα της νηστείας, τη βία της εγκράτειας, την ανάγκη της αγρυπνίας και κάθε κακοπάθεια²⁰¹.

Ο Συμεών εξηγεί περαιτέρω την ανάγκη σωφροσύνης του σώματος διά της εγκρατείας και ταπείνωσης ως απαραίτητη συνθήκη διαφύλαξης του νου στην εργασία των εντολών «Εὐτελῆ φοροῦμεν καὶ τρύχινα, χαμαικοιτοῦμέν τε καὶ σιδήροις τὸ σῶμα σφίγγομεν οἱ πολλοί; Διὰ τί; Ἴνα πάντως τὸ σφριγῶν τοῦτο σῶμα κατάγξωμεν καὶ φορτίσωμεν καὶ μὴ ἐάσωμεν αὐτό, ὥσπερ τινὰ πῶλον ἀδάμαστον, χαλινοῦ δίχα τοῦ αὐτὸν ἄγχιοντος, καὶ συνελάσαν εἰς κρημνόν, ἑαυτὸ καὶ τὸν ἐπιβάτην νοῦν κατακρημνίσῃ εἰς βόθρον ἀπωλείας καὶ πυρὸς αἰωνίου»²⁰².

Επειδή σύμφωνα με τον Απόστολο Παύλο η σωτηρία δεν γίνεται στους πιστούς από τα έργα του νόμου, ο Συμεών επισημαίνει ότι δεν πρέπει ο άνθρωπος να επαναπαύεται στα έργα, δηλαδή στις νηστείες, τις αγρυπνίες, τις χαμευνείες, την παρατεταμένη πείνα και δίψα, ούτε στην καθήλωση του σώματος με σιδηρά δεσμά, ούτε στην ταλαιπωρία του σώματος με τρίχινα ενδύματα. Επιχειρηματολογεί δε αναφέροντας ότι αυτά, αν και έπαθαν οι κακούργοι και οι φτωχοί, ωστόσο παρέμειναν οι ίδιοι χωρίς να απομακρυνθούν από την κακία και να γίνουν καλύτεροι ως προς την πονηρία. Αυτά για τον Συμεών συμβάλλουν μόνο προς ταπείνωση του σώματος, δηλαδή προς αδυναμία και ασθένεια²⁰³. Επιπλέον, η αδυναμία και η ασθένεια του σώματος συμβάλλει στην εκδίωξη της αφροσύνης και στην ανάπτυξη της συναίσθησης των αιωνίων βασάνων που περιμένουν τον αμαρτωλό και στην

---

¹⁹⁹ Ὕμνος 12, 74-84, S.C. 156, σ. 248.

²⁰⁰ Ἠθικός 12, 199-213, S.C. 129, σ. 396-398.

²⁰¹ Κατήχησις 9, 331-349, S.C. 104, σ. 130-132. Αυτά σύμφωνα με τον Συμεών μπορεί να υπάρχουν και σε ανθρώπους που δεν πιστεύουν στον Θεό.

²⁰² Ἠθικός 7, 207-214, S.C. 129, σ. 170.

²⁰³ Ἠθικός 8, 170-194, S.C. 129, σ. 214-216.

εξ' αυτής προσωπική κατάκριση δια της συνειδήσεως και το έμπονο κλάμα από καρδιάς²⁰⁴.

Κατά τη διαδικασία εκκοπής του ιδίου θελήματος και της αντικατάστασής του με το θέλημα του Θεού ο Συμεών παρουσιάζει εμμέσως την εναντιωματική σχέση που δημιουργείται ανάμεσα στην ψυχή και το σώμα του ανθρώπου που βαδίζει την οδό της σωτηρίας. Με την απόκτηση πίστης στο Θεό και φόβο Κυρίου η ψυχή θέλει να τηρήσει τις εντολές του Θεού. Ωστόσο το σώμα αντιστέκεται με τις εμπαιθείς αισθήσεις του, το άλογο θέλημά του και το βάρος του και επηρεάζει την ψυχή κάνοντάς την νωθρή και ακίνητη στην εκτέλεση των εντολών του Θεού. Γι' αυτό ο άνθρωπος πρέπει να απομακρυνθεί από τον κόσμο, ώστε να περιορίσει τις αιτίες που διεγείρουν τις εμπαιθείς αισθήσεις και το άλογο θέλημα του σώματος και ταυτόχρονα να αρνείται κάθε εμπαιθή λογισμό που προέρχεται από την καρδιά και έχει ως στόχο την ικανοποίηση του γεώδους και σαρκικού φρονήματος. Πρέπει να περιορίσει την ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών του σώματος σε όσα αυτό έχει ανάγκη (εγκράτεια), ώστε να αφαιρέσει τη δυναμική του βάρους του σώματος.

Συνεπώς, η σωφροσύνη του σώματος, η φρόνηση που επιδεικνύει το σώμα ως προς το θέλημα της ψυχής, είναι η αντίθετη κατάσταση από την επανάσταση της σάρκας. Το σώμα οφείλει να υπακούει στο θέλημα της ψυχής και να μην επιβάλλει το δικό του θέλημα σε αυτήν. Η σωφροσύνη του σώματος φανερώνει κατά τον Συμεών τη σωφροσύνη της ψυχής, όπως συμβαίνει στους αγίους που αναγνωρίζονται από την κοσμιότητα και το εύσχημο βάδισμά τους και από τα άλλα εξωτερικά χαρακτηριστικά τους, καθώς και από τον λόγο που εκφέρουν, ο οποίος φανερώνει με ακρίβεια και αλήθεια το περιεχόμενο της καρδιάς τους, «τὸ ἴδιον αὐτῶν»²⁰⁵.

---

²⁰⁴ Ἡθικός 11, 355-361, S.C. 129, σ. 354-356. Κατήχησις 4, 575-583 S.C. 96, σ. 360: «Εἰ δὲ μὴ χαμευνῆσαι καὶ ἀγρυπνῆσαι βουληθῆ τις, ἀναλογιζόμενος τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ καὶ τὸ βάρος τῶν αὐτοῦ σφαλμάτων, καὶ διορθώσασθαι ἀνέξεται τοῦς προσοξέσαντας καὶ σαπέντας ὑπὸ ἀμελείας καὶ καταφρονήσεως μάλωπας τῆς ἐμπαθοῦς ὀρέξεως καὶ τῶν προλήψεων αὐτοῦ, τῶν εἰς ἀναισθησίαν αὐτὸν ἀγουσῶν – τοῦτο γὰρ ἢ ὄντως ἀφροσύνη ἐστὶ -, πῶς εἰς συναίσθησιν ἔλθη τῆς μελλούσης τῶν ἁμαρτωλῶν καταδίκης καὶ κατακρίσεως καὶ κλαύσει ἐν ὀδύνῃ τῆς καρδιάς αὐτοῦ;».

²⁰⁵ Ἡθικός 9, 275-280, S.C. 129, σ. 240.

5.5. Η αλλοτρίωση εκ των παθών

α) Η διά των έργων τήρηση των εντολών και οι αρετές

Στην αντίληψη του Συμεών μόνο η ακριβής τήρηση όλων των εντολών²⁰⁶ οδηγεί στην *ἐμφάνεια* του Σωτήρος και στην *τέλεια αγάπη*²⁰⁷. Η εμφάνεια του Σωτήρα, το εμφανές Αυτού, το φανερό, αυτό με το οποίο ο άνθρωπος μπορεί καταρχήν να δει τον Σωτήρα είναι για τον Συμεών το θέλημά Του²⁰⁸. Το θείο θέλημα είναι αυτό που φανερώνει τον Θεό και αυτό εκφράζεται μέσα στις θείες εντολές. Οι θείες εντολές έχουν συνεπώς στόχο να κάνουν εμφανή στον άνθρωπο τον Σωτήρα με ένα από τα ιδιώματά Του, «*τὴν ἄμωμον πολιτείαν καὶ καθαρότητα*»²⁰⁹. Ο μόνος καθαρός και αμόλυντος, όπως έχουμε αναφέρει, είναι ο Κύριος και Θεός, ο οποίος ως δίκαιος, καθαρός, απαθής και άγιος δεν ανέχεται, σύμφωνα με τον Συμεών, να έχει συγκοινωνούς τους άδικους, να συμμαίνεται με τους ακάθαρτους, να συναυλίζεται με τους εμπαιθείς και να εισέρχεται σε στιγματισμένη από ρύπους και πονηρή ψυχή²¹⁰. Στον άνθρωπο για τον Συμεών προβάλλονται συνεχώς η ζωή και ο θάνατος, δύο αντίθετοι κόσμοι, η ορατή και αόρατη κτίση, και δύο αντίθετες πορείες, η πορεία προς τον Θεόν, τη ζωή και τον αόρατο, αιώνιο, ακατάλυτο και μέλλοντα κόσμο, στον οποίο οδηγούν οι εντολές του Θεού και η πορεία προς τον διάβολο, το θάνατο, τον ορατό, παρερχόμενο και ενεστῶτα κόσμο, στον οποίο οδηγούν οι εντολές του διαβόλου. Ο άνθρωπος που έχει επιλέξει να ακολουθήσει την πορεία προς τον Θεό έχει ανάγκη τις εντολές του Θεού, ώστε να αποφεύγει τις καθημερινές προσπάθειες του διαβόλου να τον οδηγήσει στην αμαρτία, την απώλεια και

²⁰⁶ Κατήχησις 2, 196-207, S.C. 96, σ. 258: «Ὁ πιστὸς ἄνθρωπος, ὁ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ αἰεὶ μετὰ ἀκριβείας προσέχων, ὅταν πάντα τὰ τῶν θείων ἐντολῶν ποιήσῃ καὶ πρὸς τὸ ὕψος τούτων ἤγουν πρὸς τὴν ἄμωμον πολιτείαν καὶ καθαρότητα τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν ἐμβατεύσῃ, τότε ἀνερευνῶν τὰ ἑαυτοῦ μέτρα, ἀσθενῆ ἑαυτὸν εὐρήσει καὶ πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο τῶν ἐντολῶν μὴ ἰσχύοντα ἀφικέσθαι, ἀλλὰ καὶ πτωχὸν λίαν ἦτοι ἀνάξιον εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Θεοῦ καὶ εὐχαριστίαν καὶ δόξαν, ὡς μήπω μηδὲν κεκτημένον ἴδιον ἀγαθόν· ὁ δὲ ταῦτα δι' ἑαυτὸν ἐν αἰσθήσει ψυχῆς λογιζόμενος πενθήσει πάντως πένθος τὸ ὄντως μακαριώτατον, ὃ καὶ τὴν παράκλησιν δέχεται καὶ πραεῖαν τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται».

²⁰⁷ Ἠθικὸς 5, 129-131, S.C. 129, σ. 88.: «Ὅπου γὰρ ἡ ἀκριβὴς τῶν ἐντολῶν φυλακὴ, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ τοῦ Σωτήρος ἐμφάνεια, μετὰ δὲ τὴν ἐμφάνειαν ἡ τελεία ἐν ἡμῖν ἀγάπη προσγίνεται».

²⁰⁸ Στη διδασκαλία του Συμεών όπου εμφανίζεται το θέλημα του Θεού εκεί εμφανίζεται και ο Σωτήρας. Ἐτσι, στο πρόσωπο του πνευματικού πατέρα εμφανίζεται ο ίδιος ο Χριστός και το θέλημα του πνευματικού πατέρα είναι το θέλημα του Χριστού.

²⁰⁹ Κατήχησις 2, 196-207, S.C. 96, σ. 258.

²¹⁰ Κατήχησις 10, 142-150, S.C. 104, σ. 148-150.

τον θάνατο²¹¹. Έτσι, οι θείες εντολές στη σκέψη του Συμεών φαίνεται να λειτουργούν ως ο κανόνας της αμώμου πολιτείας και καθαρότητας με τον οποίο πρέπει να συγκρίνεται συνεχώς ο άνθρωπος που θέλει να ομοιάσει στον Θεό. Και αυτή η σύγκριση του ανθρώπου με την καθαρότητα του Θεού πρέπει να είναι ακριβής και σε όλες τις εκφράσεις της ψυχοσωματικής του ζωής, γι' αυτό και η απαίτηση για την ακριβή τήρηση όλων των εντολών που συνεχώς προβάλλει ο Συμεών.

Η ακριβής αυτή σύγκριση της ψυχοσωματικής κατάστασης του ανθρώπου σε όλες τις εκφάνσεις της μέσω της τήρησης των εντολών του Θεού καταδεικνύει «*ἀσθενῆ ἑαυτὸν [...] καὶ πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο τῶν ἐντολῶν μὴ ἰσχύοντα ἀφικέσθαι, ἀλλὰ καὶ πτωχὸν λίαν ἤτοι ἀνάξιον εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Θεοῦ καὶ εὐχαριστίαν καὶ δόξαν ὡς μήπω μηδὲν κεκτημένον ἴδιον ἀγαθόν*»²¹². Για τον Συμεών, όταν ο άνθρωπος συγκρίνει τον εαυτό του με τις εντολές του Θεού βρίσκει τον εαυτό του πτωχό και ανάξιο λόγω έλλειψης κάθε αρετής. Η πτωχεία και αναξιότητα αυτή σηματοδοτούν την έλλειψη οικειότητας με τον Θεό, την οποία προσδίδουν οι αρετές στον άνθρωπο και επιτρέπει την υποδοχή του Θεού. Επομένως, για τον Συμεών η ακριβής τήρηση των εντολών του Θεού λειτουργεί και ως κριτήριο αυτογνωσίας της ασθένειας της φύσης του και της διαγωγής του, που οδηγεί αναπόφευκτα στο πένθος, «*ὁ δὲ ταῦτα δι' ἑαυτὸν ἐν αἰσθήσει ψυχῆς λογιζόμενος πενήσει πάντως πένθος τὸ ὄντως μακαριώτατον*»²¹³ και μέσω του πένθους στην παράκληση και πραότητα της ψυχής.

Εδώ πρέπει να υπογραμμίσουμε τη διαπίστωση του Συμεών ότι η ακριβής τήρηση των εντολών από τον άνθρωπο δεν μπορεί να κατορθωθεί λόγω της

---

²¹¹ *Ήθικός 11, 560-575, S.C. 129, σ. 370: «Δύο τοίνυν πραγμάτων ἡμῖν προκειμένων, ζωῆς φημί καὶ θανάτου, καὶ δύο κόσμων, τοῦ ὀρωμένου καὶ λυομένου καὶ τοῦ ἀοράτου καὶ αἰωνίου καὶ ἀκαταλύτου, τοῦ ἐνεστῶτος καὶ τοῦ μέλλοντος, καὶ δύο τῶν ἐνεργούντων ἐπ' αὐτοῖς ὄντων, ἀντικαθισταμένων ἀπ' ἐναντίας ἀλλήλοις, Θεοῦ λέγω καὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῶ διαβόλου, καὶ τοῦ μὲν σφῆν σπουδάζοντος καὶ πρὸς ζωὴν καὶ βασιλείαν αἰώνιον ἡμᾶς προσκαλουμένου, τοῦ δὲ τῆς ἀπωλείας ἡμῶν καὶ τοῦ θανάτου ἐπιθυμοῦντος καὶ ὠρομένου καθ' ἐκάστην καὶ τίνα καταπίη διὰ τῆς τῶν προσκαίρων τούτων ἀπολαύσεως ζητοῦντος καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως ὑπεύθυνον ἀπεργάσεται, φεύγειν ἡμᾶς δεῖ τὸν πονηρὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ πρὸς τὸν σφῆντα καταφεύγειν Δεσπότην καὶ τὴν παρ' ἐκεῖνου ἐπικαλεῖσθαι βοήθειαν, ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τοῦ σκότους κατακυριευθῶμεν καὶ γενώμεθα ὑπὸ τὰς παγίδας αὐτοῦ, δουλεύοντες αὐτῶ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ».*

²¹² *Κατήχησις 2, 196-207, S.C. 96, σ. 258.*

²¹³ *Όπ. π., , 196-207, σ. 258.*

ασθενείας του ανθρώπου, δηλαδή του γεώδους και σαρκικού φρονήματός του. Η διαπίστωση αυτή του Συμεών εξηγεί την εκ μέρους του κατανόηση της αρνητικής θέσης των συγχρόνων του, οι οποίοι υποστήριζαν το ανεφάρμοστο της πιστής τήρησης των εντολών και της απόκτησης της αγιότητας. Ωστόσο, δηλώνοντας το ανεφάρμοστο²¹⁴ των εντολών λόγω της ασθενείας του ανθρώπου προχωρά αμέσως στην επισήμανση ότι η προσπάθεια ακριβούς τήρησης των εντολών ενεργεί μέσω της αυτογνωσίας και του πένθους, καταστάσεις τις οποίες δεν μπορούν να αρνηθούν οι υποστηρικτές του ανεφάρμοστου των εντολών, στην ψυχή καθιστώντας την πραεία, «ὅ καὶ τὴν παράκλησιν δέχεται καὶ πραεῖαν τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται»²¹⁵. Η πραότητα της ψυχής προβάλλεται από τον Συμεών ως η μείωση μέχρι και η εξαφάνιση της κίνησής της, της κίνησης δηλαδή του λογιστικού και του επιθυμητικού, με την οποία παράγεται το ίδιο θέλημά της. Έτσι, όσο περισσότερο γίνεται πραεία η ψυχή, ταπεινή, ακίνητη προς εκτέλεση ιδίου θελήματος, μέσω της τήρησης των εντολών του Θεού, τόσο περισσότερο νεκρώνεται το ίδιο θέλημα και τόσο περισσότερο ο άνθρωπος μπορεί να οικειοποιηθεί το θείο θέλημα, δηλαδή να εφαρμόσει με ακρίβεια όλες τις εντολές του Θεού και να αποκτήσει μέσα του τις αρετές. Η κυκλική αυτή *θεραπευτική ενέργεια της τήρησης των εντολών* καθιστά εφικτή την σταδιακή οικειοποίηση του θελήματος του Θεού και την σταδιακή κατάκτηση της αγιότητας.

Όσοι με ευγνωμοσύνη για την άνωθεν εκ Θεού βοήθεια και με όλη τους τη δύναμη τηρούν τις εντολές του Θεού επιδεικνύουν για τον Συμεών μέσω αυτών ότι είναι βέβαιη η πίστη τους προς τον Θεό, ονομάζονται αγαθοί και πιστοί²¹⁶ και αποκτούν την αγιότητα²¹⁷. Με την τήρηση των εντολών του Θεού ο άνθρωπος αποφεύγει τα πάθη και συλλέγει τις αρετές²¹⁸. Ο νους με το να

---

²¹⁴ Στη αντίληψη του Συμεών η πιστή τήρηση των εντολών δεν μπορεί να κατορθωθεί μέσω των ιδίων δυνάμεων του ανθρώπου, αλλά προϋποθέτει τη συνεργία του Τριαδικού Θεού

²¹⁵ Όπ. π., 196-207, σ. 258.

²¹⁶ *Ήθικός 7*, 160-167, S.C. 129, σ. 166-168. Αντιθέτως όσοι επιλέγουν να μην υποτάσσονται στον Θεό λόγω αμέλειας και ραθυμίας ονομάζονται πονηροί και οκνηροί. Επίσης, όσοι πράττουν ή λένε ενάντια στα προστάγματα του Θεού ονομάζονται πολέμιοι και εχθροί.

²¹⁷ *Ήθικός 10*, 435-436, S.C. 129, σ. 290.

²¹⁸ *Ήθικός 7*, 75-106, S.C. 129, σ. 162-164. Ο Συμεών ακολουθεί εν προκειμένω τη διδασκαλία των νηπτικών πατέρων τονίζοντας ότι: «Ὅλον δὲ ἦν τὸ τελούμενον φυγὴ κακῶν, πρὸς τὰ καλὰ συνωθοῦσά με» (*Κατήχησις 17*, 16-17, S.C. 104, σ. 254). Όπως επισημαίνει και ο Χ. Σωτηρόπουλος «γνωρίζομεν ἐκ τῆς νηπτικῆς θεολογίας ὅτι ὁ ἀγών, τὸν ὁποῖον διεξάγει κάθε ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀγωνίζεται διὰ τὴν κατὰ Χριστὸν τελειότητά του, εἶναι διπλοῦς: α) κατὰ τῶν παθῶν και β) ὑπὲρ τῶν ἀρετῶν» βλ. Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος...*, όπ. π., σελ. 81.

βρίσκεται ουσιαστικά μέσα στην καρδιά, όπως έχουμε αναφέρει, καθιστά αυτή τόπο εκδήλωσης της λογικής του ενέργειας με την οποία παράγονται οι λογισμοί. Επειδή όμως μέσα στην καρδιά συνυπάρχει εκτός του λογιστικού και το επιθυμητικό, το οποίο επηρεάζεται από τις αισθήσεις του σώματος, το θέλημα του ανθρώπου παράγεται από τη συμπλοκή του επιθυμητικού και του λογιστικού και με τη συνδρομή του θυμοειδούς κινεί σύνολη την ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου. Η συσκότιση του νου λόγω της νέκρωσης της ψυχής με τον κατά πρόθεση προσανατολισμό της στον ορατό κόσμο και η ύπαρξη στην καρδιά εμπαιχτών επιθυμιών, οι οποίες προέρχονται από την ηδονική συσχέτιση των αισθήσεων με τον ορατό κόσμο, παράγουν τα πάθη, τα οποία εκδηλώνονται στον ψυχοσωματικό άνθρωπο ως έμπρακτη αμαρτία και συσκοτίζουν επιπλέον τον νου. Συνεπώς δεν αρκεί η πίστη προς τον Θεό και η αυτοπροαίρετη επιλογή της επιστροφής προς τον Θεό, αλλά πρέπει ταυτοχρόνως να εξαλειφθούν τα πάθη και να αντικατασταθούν από τις αρετές, ώστε ο νους σταδιακά να αποκτήσει και πάλι την νοερά του αίσθηση με την οποία θα γνωρίζει το θέλημα του Θεού και το λογιστικό θα λειτουργεί κατά φύση για να καθοδηγεί αποτελεσματικά το επιθυμητικό προς τον Θεό. Ο μοναδικός τρόπος αυτής της καθαριστικής διαδικασίας της καρδιάς και του νου είναι για τον Συμεών η τήρηση όλων των εντολών. Κάθε εντολή φανερώνει το θέλημα του Θεού κατά την περίοδο που ο νους είναι ακόμα σκοτισμένος και δεν μπορεί να δει το φως του Θεού και να γνωρίσει το θέλημά του. Έτσι οι εντολές λειτουργούν ως η εξωτερική υπόδειξη του θελήματος του Θεού προς το λογιστικό και το επιθυμητικό μέχρις ότου ο άνθρωπος απαλλαγεί από τα πάθη, καθαρίσει η καρδιά του και φωτιστεί πλήρως ο νους του από τον Θεό. Όταν όμως ο άνθρωπος δει το φως του Θεού και έχει σύνοικο τον Χριστό, δεν χρειάζεται εξωτερική υπόδειξη από τις θείες εντολές, αφού το θέλημα πλέον του Θεού φανερώνεται στον νου και το λογιστικό και επιθυμητικό λειτουργούν κατά φύση.

Ο Συμεών διακρίνει την έμπρακτη μετάνοια που οδηγεί στην άφεση των αμαρτιών από την έμπρακτη μετάνοια, η οποία συνοδεύεται από «τόν πρὸς τὰ πάθη πόλεμον»²¹⁹. Ο αγωνιζόμενος δεν τηρεί τις εντολές του Θεού για να αφεθούν τα αμαρτήματά του, αλλά με την ποικιλία των ασκητικών αρετών και πράξεων με σκοπό να εξαλείψει την ποικιλία των παθών, με τα οποία οι δαίμονες λαμβάνουν ισχύ εναντίον του, να τα εξαφανίσει από την ψυχή του

---

²¹⁹ Όπ. π., 49-74, σ. 160-162.

και να τα αντικαταστήσει με τις αρετές²²⁰. Αν δεν υπάρξει στην ψυχή αυτή η αντικατάσταση του πονηρού θησαυρού από τον καλό θησαυρό των αρετών, δεν μπορεί να υπάρξει κανένα όφελος μόνο από την αλλοτρίωση των παθών, «Εἰ γὰρ μὴ οὕτω γένηται παρ' αὐτοῦ καὶ οὕτω τὰ τῶν ἀγώνων ἔξει καλῶς ἐν αὐτῷ, οὐδὲν ἔσται ὄφελος αὐτῷ ἐκ μόνης τῆς τῶν παθῶν ἀλλοτριώσεως· οὐ γὰρ ὁ μὴ πλεονεκτῶν, ἀλλ' ὁ ἐλεῶν ἐπαινείται, οὐδὲ ὁ τὸ δοθὲν τάλαντον σῶων φυλάξας ἀλλ' ὁ διπλασιάσας ἐσώθη, οὐδὲ ὁ ἐκκλίνας ἀπὸ κακοῦ, ἀλλ' ὁ ποιήσας τὸ ἀγαθὸν μακαρίζεται, οὐδὲ ὁ τοῖς ἐχθροῖς τοῦ βασιλέως μὴ συντιθέμενος ἀλλ' ὁ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ κατ' αὐτῶν ὀπλιζόμενός τε καὶ ἀντιμαχόμενος τὴν ἀγάπην ἐνδείκνυται»²²¹. Εξηγώντας τον λόγο του Κυρίου «Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἔστι· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει»²²² τονίζει ὅτι ἡ ἀμέλεια καὶ ἡ ἀργία τῶν ἐντολῶν σκορπίζει καὶ τὸ ὁποιοδήποτε ὄφελος προξενεῖ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη²²³.

Οἱ ἐντολές τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ αρετές ὑπάρχουν στὴν ὁδὸ πρὸς τὸν οὐρανὸ σε διαφορετικὰ στάδια καὶ τόπους «Ὁὐ γὰρ λόγοι κενοὶ οἱ λόγοι ἡμῶν εἰσιν, ἀλλὰ καθάπερ οἰκίαι καὶ πόλεις καὶ βασιλείαι ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς χώραις κατὰ τόπους εἰσιν, οὕτω καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὁδῷ τῇ πρὸς οὐρανὸν ἀπαγούσῃ αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ καὶ αἱ ἀρεταὶ κατὰ σταδίους καὶ τόπους ὑπάρχουσιν»²²⁴. Ὁ Συμεὼν μετὰ τὴν ἐπισήμανση αὐτῆ δηλώνει ὅτι οἱ ἐντολές τις ὁποῖες οφείλει νὰ τηρήσει ὁ πιστὸς καὶ οἱ αρετές μετὰ τις ὁποῖες οφείλει νὰ κοσμηθεῖ διαφοροποιούνται κατὰ τὴν ὁδὸ τῆς σωτηρίας. Ἡ διαφοροποίησις αὐτῆ δὲν εἶναι ποιοτικὴ, ὥστε νὰ διαχωρίζει κανεὶς τις ἐντολές σε μικρές ἢ μεγάλες, ἀπαραίτητες ἢ ὄχι, ἀλλὰ

²²⁰ Ὁ Συμεὼν τονίζει τὴν ἐξαφάνισις τῶν παθῶν ἀπὸ τὴν ψυχή καὶ ὄχι τὴν καταστολή τους, πρὸβλ. Α. Hatzopoulos, *Two outstanding Cases in Byzantine Spirituality: The Macarian Homily and Saint Symeon the New Theologian*, Ἀνάλεκτα Βλατάδων 54, ἔκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 70: «Passions thus have to be educated rather than eradicated, transfigured rather than suppressed». Πρὸβλ. Α. ΚΕΣΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Πάθη καὶ ἀρετές*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1982, σελ. 126: «Πράττουμε ἐμεῖς τις ἐντολές καὶ τις ἀρετές, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἐνίσχυσιν καὶ ἐνδυνάμωσις τῆς θείας χάριτος καὶ οἱ ἀρετές ἀποτελοῦν ἀπλή "σύμπραξις" εἰς τὸ οὐσιαστικὸ ἔργον τῆς θεώσεως, τὸ ὁποῖον ἀνήκει στὴν θεία χάρις».

²²¹ Ἠθικὸς 7, 75-106, S.C. 129, σ. 162-164.

²²² Κατὰ Λουκά 11,23

²²³ Ἠθικὸς 7, 75-90, S.C. 129, σ. 162.

²²⁴ Ἠθικὸς 11, 27-31, S.C. 129, σ. 330. Ὁ Συμεὼν ἀναγνωρίζει ὅτι ὑπάρχουν διάφορα πνευματικὰ στάδια στα ὁποῖα δὲν ἀναφέρεται διεξοδικὰ ὡς κάνουν ἄλλοι Νηπτικὸί Πατέρες. Πρὸβλ. C. N., TSIRPANLIS, *The Trinitarian and Mystical Theology of St. Symeon...*, ὅπ. π., σελ. 540. Ὡς ἐμπειρὸς τῆς πνευματικῆς ζωῆς στρέφει τὴν προσοχή τῶν ἀκροατῶν τοῦ στὴν ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ στὴν τελείωσίν τῆς ἐν Χριστῷ. Βλ καὶ Β. ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, «Ζηλωτῆς μανικώτατος»..., ὅπ. π., σ. 449.

αναφέρεται σε διαφορετικές εντολές ανάλογες του πνευματικού σταδίου στο οποίο βρίσκεται ο αγωνιζόμενος. Όλες οι εντολές, ακόμα και η ελάχιστη, είναι απαραίτητες. Γι' αυτό και είναι σαφής ως προς την αδιάκριτη τήρηση όλων των εντολών του Θεού, «Φυλάξατε τοιγαροῦν πάσας ἀπαραλείπτως τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ἀγαπητοί, ἵνα σῶζησθε ὡσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων καὶ ὡς στρουθίον ἐκ παγίδος»²²⁵.

Έχοντας τονίσει την απαραίτητη τήρηση όλων των εντολών ακόμα και των πιο μικρών, ο Συμεών προχωρά σε μια διάκριση μεταξύ περιεκτικών και μερικών εντολών²²⁶. Η διάκριση αυτή γίνεται κατανοητή στο έργο του Συμεών ως σχέση του μέρους με το όλο. Όταν ο πιστός τηρεί μια περιεκτική εντολή, όπως είναι η αδιάλειπτη προσευχή, τηρεί ταυτόχρονα και όλες τις μερικές που

---

²²⁵ Κατήχησις 12, 37-39 S.C. 104, σ. 172. και Ὕμνος 32, 110, S.C. 174, σ. 410. Ο Συμεών φαίνεται ότι είχε να αντιμετωπίσει κάποιους οι οποίοι διέκριναν τις εντολές σε ελάχιστες και μέγιστες και δίδασκαν ότι δεν είναι απαραίτητο να τηρούνται οι ελάχιστες εντολές, γι' αυτό και δηλώνει συνεχώς και με σαφήνεια ότι όποιος δεν τηρήσει και την ελάχιστη και τυχαία εντολή θα χάσει την καθαρότητα της καρδιάς του και τον εν αυτή κατοικούντα, τον Θεό, «Ὅρας ὅπως ὁ ἀγαθὴν καρδίαν κτησάμενος διὰ πόνων καὶ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας ἔνοικον ἔσχε τὴν ὅλην ἐν ἑαυτῷ θεότητα, ἣτις ἐστὶν ὁ ἀγαθὸς θησαυρὸς; Ὅτι δὲ εἰς τὸν παραβαίνοντα μίαν καὶ τὴν τυχοῦσαν ἐντολήν, ἢ ἀμελοῦντα καὶ μὴ ποιοῦντα αὐτήν, ὁ τοιοῦτος οὐ κατοικεῖ θησαυρὸς, ἄκουε αὐτοῦ πάλιν λέγοντος: “Ὁ λύσας μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξας οὕτω τοὺς ἀνθρώπους ποιεῖν ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν”. Ἐλάχιστας δὲ ταύτας ὠνόμασεν οὐχ οὕτως οὐσας, ἀλλὰ διὰ τὸ παρ' ἡμῶν οὕτω ταύτας λογιζέσθαι» (Ἠθικός 9, 303-312 S.C. 129, σ. 242). Πρβλ. Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος...*, ὅπ. π. σελ. 84. Δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει ότι για τον Συμεών κάθε εντολή εκφράζει το θείο θέλημα και ως εκ τούτου αυτός που θέλει να ομοιάσει με τον Θεό οικειοποιούμενος το θέλημά Του, πρέπει αδιαλείπτως και απαρεγκλίτως να τηρεί όλες τις εντολές. Η τήρηση δηλαδή των θείων εντολών δεν έχει για τον Συμεών έναν καταναγκαστικό τυπολατρικό χαρακτήρα που απαιτεί ένα «εусεβιστικό» εκκλησιαστικό ήθος, αλλά εκφράζει τον απελευθερωτικό πνευματικό αγώνα του ανθρώπου από τον ρέοντα κόσμο και τα πάθη, μεγάλα και μικρά. Έτσι κάθε εντολή ακόμα και η πιο μικρή συμβάλλει σε αυτόν τον αγώνα εξίσου με τις μεγαλύτερες εντολές. Πρβλ. Ν. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, *Θέματα Ὁρθοδόξου Ἠθικῆς Θεολογίας...*, ὅπ. π., Πανεπιστημιακές παραδόσεις χριστιανικῆς ἠθικῆς, Αθήνα, 1988, σύμφωνα με τον οποίο «αἱ ἠθικαὶ ὑποδείξεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς, διὰ τὸν πιστὸν δὲν νοοῦνται ὡς ἐξωτερικαὶ ἄνωθεν δεσποτικαὶ ἐπιταγαὶ πρὸς ἐπιτέλεσιν ἢ ἀποφυγὴν τῆς α ἢ β πράξεως. [...]. Ἀντιθέτως ἐκλαμβάνονται ὡς αὐτονόητοι καὶ εὐπροσδέκτως ἀναμενόμενοι καὶ ἐπιζητούμενοι ἀδελφικαὶ καὶ πατρικαὶ ὑποδείξεις τοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐνανθρωπήσαντος καὶ τὰ πάντα ὑποστάντος καὶ σταυρὸν καὶ θάνατον ὑπομείναντος», σελ. 36.

²²⁶ *Κεφάλαια 3*, κεφ. 100, S.C. 51bis, σ. 112.

εμπεριέχονται σε αυτή, όπως είναι οι προσευχές σε καθορισμένες ώρες της ημέρας που περιλαμβάνει το μοναστικό τυπικό²²⁷.

Με την τήρηση των εντολών και τις αρετές ο άνθρωπος αποκτά τη φωτεινή διπλοΐδα, την μη σωματική, αλλά ασώματη και νοερή υγεία της ψυχής²²⁸. Η τήρηση των εντολών και οι αρετές, ως διπλό φωτεινό ιμάτιο, ενδύουν, τόσο την ψυχή και την επαναφέρουν στο «κατ'εικόνα» όσο και το σώμα καθιστώντας το πιο πνευματικό. Η τήρηση των εντολών δεν έχει καμιά αξία για τον Συμεών αν δεν αποσκοπεί στην απόκτηση των αρετών με ανώτερη εκείνη της καθαρότητας της καρδιάς διά της οποίας καταξιωνόμαστε να δούμε τον Θεό και μέσα στην οποία γίνεται η παρουσία και η έλλαμψη του Αγίου Πνεύματος.

Η τήρηση των εντολών του Θεού οδηγεί στην οικειοποίηση του θείου θελήματος, στη αναβλάστηση των αρετών μέσα μας²²⁹ και στην κάθαρση της καρδιάς. Ο απώτερος σκοπός της τήρησης των εντολών είναι δηλαδή η

---

²²⁷ Το ίδιο: «Καθάπερ αἱ περιεκτικαὶ ἐντολαὶ συμπεριέχουσι πάσας ἐν ἑαυταῖς τὰς μερικὰς ἐντολάς, οὕτω καὶ αἱ περιεκτικαὶ ἀρεταὶ τὰς μερικὰς ἐν ἑαυταῖς συμπεριλαμβάνουσιν ἀρετάς. Ὁ γὰρ πωλὼν τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ἢ καὶ διασκορπίζων αὐτὰ τοῖς πτωχοῖς καὶ πένης ἐφ' ἅπαξ γενόμενος πάντα ὑφ' ἐν τὰ τῶν μερικῶν ἐντολῶν ἐξεπλήρωσεν· οὐκ ἐτι γὰρ χρεῖαν ἔχει τῷ αἰτοῦντι δίδοναι ἢ μὴ ἀποστραφῆναι τὸν θέλοντα δανείσασθαι ἀπ' αὐτοῦ. Οὕτω καὶ ὁ ἀδιαλείπτως εὐχόμενος ἐν τούτῳ πάντα συνέκλεισε καὶ οὐκ ἐτι ἐπτάκις αἰνεῖν τῆς ἡμέρας τὸν Κύριον ἢ ἐσπέρας καὶ πρωτὶ καὶ μεσημβρίας ὑπ' ἀνάγκην ἐστίν, ὡς ἤδη πάντα πεπληρωκῶς ὅσα ἂν κανονικῶς καὶ ἐν ἀφωρισμένοις καιροῖς καὶ ὥραις εὐχόμεθ' αὐτῷ τε καὶ ψάλλομεν. Οὕτω καὶ ὁ τὸν δίδοντα ἀνθρώποις γινώσκων Θεὸν γνωστῶς ἐν ἑαυτῷ κτησάμενος, πᾶσαν ἀγίαν διήλθε Γραφὴν καὶ πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ὠφέλειαν ἐκαρπώσατο καὶ οὐκ ἐτι βιβλίων ἀναγνώσεως δεηθήσεται». Η ερμηνεία για την αναφορά του Συμεών σε περιεκτικές και μερικές εντολές που παραθέτει ο Χ. Σωτηρόπουλος ορθά δεν στηρίζεται στην ποιοτική διάκριση των περιεκτικών και μερικών εντολών ως έκφραση του θείου θελήματος, αλλά στη δυσκολία τους ως προς την εκτέλεσή τους από τους ανθρώπους, βλ. Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος...*, ὄπ. π. σελ. 85. Στην παρομοίωση με την οποία ο Συμεών εμφανίζει τον άνθρωπο σαν σκεύος που πρόκειται να δεχθεί ως καινούργιο οἶνο την χάρη του Αγίου Πνεύματος, η διαφοροποίηση των εντολών ως χρυσῶν, αργυρῶν και χάλκινων πεπλατυσμένων μεταλλικῶν ελασμάτων, που το συγκροτοῦν και δεν επιτρέπουν την ὑπαρξη οπῆς και «διαρροῆς» του Αγίου Πνεύματος, δεν γίνεται με αναφορά στη λειτουργία τους, που είναι η οικειοποίηση και διαφύλαξη του θείου θελήματος, αλλά με αναφορά στην αξία τους ως προς τη δυσκολία που ἔχει η επίτευξή τους, βλ. *Κατήχησις* 27, 74-98, S.C. 113, σ. 104-106.

²²⁸ *Ἠθικός* 7, 305-338, S.C. 129, σ. 178.

²²⁹ *Κατήχησις* 8, 170-174, S.C. 104, σ. 100: «Ἐν γὰρ τῇ ἐργασίᾳ τούτῃ [τήρηση των εντολών] ἀναφύεται ὡσπερ τις πολύχους καρπὸς ἐντὸς ἡμῶν ἢ ἀγάπη, ἢ ἐλεημοσύνη, ἢ πρὸς τὸν πλησίον συμπάθεια, ἢ πραότης, ἢ ταπεινώσις, ἢ ὑπομονὴ τῶν πειρασμῶν, ἢ ἀγνεία, ἢ καθαρότης τῆς καρδιάς».

κάθαρση της καρδιάς από τον μολυσμό και η πλήρωσή της με τις αρετές. Ο άνθρωπος πρέπει να τηρεί τις θείες εντολές «ἐμμελῶς καὶ σπουδαίως»²³⁰, γιατί μετά την κάθαρση από τα πάθη η στιγμιαία αμέλεια και αδράνεια επιφέρει την αμαρτία και την απώλεια της αγιότητας, «Ὡσπερ γὰρ πηγή ἀεννάως τὸ ὕδωρ ἐκβλύζουσα, μικρὸν παυσαμένη ἀφανίζεται καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι πηγή ἀλλὰ λάκκος μεθίσταται, οὕτω καὶ ὁ ἀεὶ τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν ἑαυτὸν καθαίρων καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ καθαιρόμενος καὶ ἀγιαζόμενος, ἐὰν μικρὸν τῆς ἐργασίας ἐκπέσῃ, κατὰ ἀναλογίαν ἐκπίπτει τῆς ἀγιότητος. Ὁ δὲ καὶ ἀμαρτία μᾶ ἔν γνώσει συναπαγόμενος ὄλος ἐκπίπτει τῆς καθαρότητος, καθάπερ καὶ ἀγγεῖον ὕδατος μικρᾶ κόπρω καθόλου μαιίνεται. Οὐ λέγω ἀμαρτίαν τὴν ἐπιτελουμένην μόνον διὰ τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα πάθη τὰ ἔνδοθεν καὶ ἐν ἡμῖν ἀοράτως τελούμενα δι' ἡμῶν»²³¹. Η τήρηση και της ελάχιστης εντολής εδράζεται για τον Συμεών στο γεγονός ότι μέσα μας υπάρχουν πάθη τα οποία ενεργούν χωρίς να το γνωρίζουμε.

Σε αυτή την καθαρή καρδιά γίνεται η παρουσία και έλλαμψη του Αγίου Πνεύματος, η οποία μας αναγεννά πνευματικά, μας καθιστά υιούς Θεού, μας επενδύει με τον Χριστό, ανάβει τον νου της ψυχής ως λαμπάδα αποδεικνύοντάς μας τέκνα φωτός και απελευθερώνει την ψυχή μας από το σκότος κάνοντάς μας από την παρούσα ζωή κοινωνούς της αιωνίου ζωής²³². Ο Συμεών χρησιμοποιεί μια εικόνα από την ανατομία «ὅπως συμβαίνει στο σώμα, όπου τα οστά δεν μπορούν να κινηθούν, αν δεν πλεχθούν πάνω τους το κρέας και τα νεύρα και δεν ζωοποιηθούν από την ψυχή, έτσι συμβαίνει και με την νεκρωμένη ψυχή». Αναλογικά, λοιπόν, όλες οι θεοφιλείς ενέργειες της ψυχής που πηγάζουν από την τήρηση των εντολών, όπως η νηστεία, η αγρυπνία, η χαμευνεία και η ξηροκοιλία, η ακτημοσύνη και η αλουσία και όλες οι άλλες πράξεις, μοιάζουν με τα νεκρά οστά, διότι αν και «έχουν κρέας, νεύρα και δέρμα» αποτελώντας το σώμα της ψυχής, δεν μπορούν να λειτουργήσουν αυτόνομα. Αυτό το σώμα της ψυχής κείται χωρίς πνοή και ζωή, όταν δεν βρίσκεται μέσα του το Άγιο Πνεύμα και δεν μπορεί να ζήσει την αιώνια ζωή, «ὡσπερ γὰρ τὸ σῶμα ἡμῶν, κἂν ἀσθενῇ κἂν μὴ, δίχα ψυχῆς κινεῖσθαι τοῦτο, ἢ

²³⁰ Θεολογικός 2, 308-313, S.C. 122, σ. 152.

²³¹ Κατήχησις 10, 107-117, S.C. 104, σ. 146.

²³² Κατήχησις 8, 174-180, S.C. 104, σ. 100: «δι' ἧς καταξιούμεθα ὄραν τὸν Θεὸν καὶ ἐν ἡ ἢ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος παρουσία καὶ ἔλλαμψις γίνεται, ἥτις καὶ ἄνωθεν ἡμᾶς γεννᾷ καὶ υἱοὺς Θεοῦ ἀποτελεῖ καὶ τὸν Χριστὸν ἐπενδύει καὶ τὴν λαμπάδα ἀνάπτει καὶ τέκνα φωτὸς ἀποδεικνύει καὶ τοῦ σκότους τὰς ψυχὰς ἐλεθεροῖ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς κοινωνοὺς ἡμᾶς ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη γνωστῶς ἀπεργάζεται»

κὰν ὄλωσ ζῆν, τῶν ἀδυνάτων ἐστίν, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, κὰν ἀμαρτήσῃ κὰν μὴ, ἄνευ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νεκρὰ ἐστὶ καὶ ζῆσαι τὴν αἰωνίαν ζωὴν ὄλωσ οὐ δύναται»²³³. Ἐνῶ ἡ τήρησῃ των εντολῶν καὶ οἱ ἀρετέσ συμβάλλουν στὴν υγιή κατάσταση τῆσ ψυχῆσ, στὴν ἀποκατάσῃ του «κατ'εἰκόνα», ἡ ἔλευσῃ του Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ ἔνδυσῃ τῆσ ψυχῆσ με τον Χριστό ἀποτελεῖ τὴν ἔναρξῃ τῆσ «καθ'ὀμοίωσιν» Θεοῦ πορείασ τῆσ ψυχῆσ, κατὰ τὴν οἰοῖα ο νουσ ἀνάπτει ὡσ λαμπάδα ἀπελευθερώνοντασ τὴν ψυχὴ ἀπὸ το σκότοσ καὶ καθιστώντασ ὄλο τον ἀνθρῳπο κοινῳνὸ τῆσ αἰώνιασ ζωῆσ ἀπὸ τὴν παρούσα ζωῃ.

Εἶναι φανερό ὅτι στὴ διδασκαλία του Συμεῶν ἡ ἀγιότητα, ὡσ κοινῳνῖα του ἀνθρῳπου με τὴν αἰώνια ζωῃ ἀπὸ τὴν παρούσα ζωῃ, δεν ἀποτελεῖ μιὰ λογικῃ ἢ φαντασιακῃ κατάσταση ἀλλὰ ἔναν ἐκούσιο καὶ ἔμπρακτο ἐπαναπροσανατολισμό του ψυχοσωματικῳ ἀνθρῳπου πρὸσ τον Θεό, ο οἰοῖοσ βιώνεται ὡσ θάνατοσ ἐκ προθέσεωσ. Ἡ ἀκριβῆσ τήρησῃ του θελήματος του Θεοῦ εἶναι γιὰ τον Συμεῶν θάνατοσ ἐκ προθέσεωσ, ὅπωσ καὶ ο θάνατοσ των μαρτύρων. Οἱ μάρτυρεσ ἐκουσίῳσ ἀποφάσισαν αὐτόν τον ἐπαναπροσανατολισμό τῆσ ὑπαρξῆσ τους πρὸσ τον Θεό καὶ ἔπαθαν ὑπὲρ Χριστοῦ. Ὅποιοσ θέλει να γίνεῖ ἴσοσ με τουσ μάρτυρεσ ἀρκεί να θέλει να πάθει ὅπωσ καὶ ἐκεῖνοι γιὰ τον Χριστό²³⁴. Αὐτό που χαρακτηρίζεῖ τὴν ἀγιότητα στο μαρτύριο δεν εἶναι μόνο ἡ ἔκβαση ἀλλὰ καὶ ἡ πρόθεσῃ καὶ ἡ βούλησῃ του πιστοῦ, ὅπωσ τονίζει καὶ ο Ἰωάννησ ο Χρυσόστομοσ «Εἶπον πολλάκισ [...] ὅτι μάρτυρα οὐχὶ θάνατοσ ποιεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ πρόθεσῖσ. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆσ ἐκβάσεωσ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆσ γνώμησ πλέκεται πολλάκισ ὁ τοῦ μαρτυρίου στέφανοσ. Καὶ τοῦτον οὐκ ἐγῳ, ἀλλὰ ο Παῦλοσ δίδωσι τοῦ μαρτυρίου τὸν ὄρον οὕτωσὶ λέγων, Καθ'ἡμέραν ἀποθνήσκω»²³⁵. Ο Συμεῶν ἐπισημαίνει με τον τρόπο αὐτό ὅτι ἡ πρόθεσῃ καὶ ἡ βούλησῃ να πάθει κανεῖσ γιὰ τον Χριστό εἶναι προῦποθέσεισ τῆσ ἀγιότητασ τόσο στο μαρτύριο ὄσο καὶ στὴν τήρησῃ των εντολῶν του Θεοῦ.

²³³ Ἡθικὸσ 7, 334-338, S.C. 129, σ. 178-180.

²³⁴ Ἡθικὸσ 10, 566-572, S.C. 129, σ. 300: «Εἰ δὲ λέγοιέν τινεσ ὅτι ἐκεῖνοι μάρτυρεσ ἦσαν, ἐκεῖνοι ἔπασχον ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, καὶ πῶσ ἐκεῖνοισ ἴσοσ ἡμᾶσ γενέσθαι ἐνδέχεται, τοῦτο πρὸσ αὐτούσ εἶπομεν ὅτι καὶ ὑμεῖσ αὐτοῖ, εἰ γε βούλεσθε, ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχοντεσ καὶ τιμωρούμενοι, καθάπερ ἐκεῖνοι μαρτυρήσετε καθ' ἑκάστην, οὐκ ἐν ἡμέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν νυκτί καὶ ἐν πάσῃ ὥρα». Βλ. καὶ ΜΕΓΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟ, *Εἰσ τοὺσ ἄγιοσ Τεσσαράκοντα Μάρτυρασ*, P.G. 31, 508: «γίγνεσθε μάρτυρεσ τῇ βουλήσει ἄνευ διωγμῶν, ἄνευ μαστιγῶν καὶ ἔξετε ἦν αὐτὴν ἀξίαν οἶαν καὶ οἱ μάρτυρεσ».

²³⁵ Βλ. ἸΩΑΝΝΟῦ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟῦ, *Ἐγκώμιον εἰσ ἄγιον Εὐστάθιον*, P.G. 50, 601.

Σ' αυτόν τον επαναπροσανατολισμό ο άνθρωπος πορεύεται προς τον Θεό οικειοποιούμενος το θείο θέλημα. Στην πορεία του αυτή έχει να αντιπαραταχθεί με τους δαίμονες, αντιτιθέμενος στην αμαρτία και στο ίδιο θέλημα²³⁶. Όπλα του έχει τις εντολές του Θεού με τις οποίες θεραπεύει σταδιακά την ψυχή του απαλλάσσοντάς την από την πονηρία και πληρώνοντάς την με την αγάπη του Θεού. Σ' αυτή την έμπρακτη πρόθεση επαναπροσανατολισμού του ανθρώπου προς τον Θεό, ο Θεός συνεργεί προσφέροντας ως κανόνα και φάρμακο τις εντολές Του, οι οποίες φανερώνουν το θέλημά Του και διά της έμπρακτης τήρησής τους υποστασιάζονται στην ψυχή του ανθρώπου ως αρετές. Επιπλέον, παρέχει το Άγιο Πνεύμα διά του οποίου η καθαρή ψυχή ενδύεται τον Χριστό και ο νους της μπορεί να θεωρεί το φως του Θεού. Με τον τρόπο αυτό το θέλημα του Θεού γίνεται θέλημα της ψυχής και ως θέλημα της ψυχής θέλημα και του σώματος. Ο άνθρωπος ενωμένος με τον Τριαδικό Θεό έχει πλέον ένα θέλημα και αυτό είναι το θέλημα του Θεού.

Την πεποίθησή του για την ακριβή και διά των έργων τήρηση των θείων εντολών, η οποία αποτελεί για τον ίδιο τον Συμεών την απαραίτητη προϋπόθεση σωτηρίας, γιατί χωρίς την τήρηση των θείων εντολών είναι αδύνατον να σωθεί κανείς, δεν συμμερίζονταν οι σύγχρονοί του²³⁷, οι οποίοι υποστήριζαν το ανεφάρμοστο των θείων εντολών. Ο Συμεών, έτσι, ονομάζει αιρετικούς όσους υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει κάποιος σύγχρονος και ανάμεσά τους που μπορεί να φυλάξει τις ευαγγελικές εντολές και να γίνει όπως οι άγιοι πατέρες πιστός και πρακτικός με την τήρηση των θείων εντολών, και στη συνέχεια θεωρητικότητας²³⁸ και θεόπτης με το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος και δι' αυτού να δει τον Υιό μαζί με τον Πατέρα²³⁹. Αυτοί που λένε

---

²³⁶ *Ήθικός* 10, 572-574, S.C. 129, σ. 300.: «Και πώς ἔσται τοῦτο; Ἐάν καί ὑμεῖς πρὸς τοὺς ὀλεθρίους παρατάξησθε δαίμονας, ἂν αἰεὶ κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ οἰκείου θελήματος ἴστασθε».

²³⁷ Βλ. *Εισαγωγή*, σελ. 14-15.

²³⁸ Ο Συμεών χρησιμοποιεί τον υπερθετικό βαθμό αναγνωρίζοντας στάδια θεωρίας του φωτός του Τριαδικού Θεού.

²³⁹ Πρβλ. Δ. ΤΣΑΜΗ, *Ἡ τελείωση τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Νικήτα τὸν Σπηθάτον*, *Ἀνάλεκτα Βλατάδων* 11, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 62: «Ἡ πρακτικὴ ποὺ συνδέεται μὲ τὸν ἀσκητισμὸ, ἀποσκοπεῖ στὴν κάθαρση ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς. Μόνο μετὰ ἔρχεται ἡ θεωρία ἢ ὁποία διακρίνεται στὴν φυσικὴ θεωρία καὶ ἀνωτέραν αὐτῆς ἢ θεολογία. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ γνῶση τῶν δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ ἐνῶ ἡ θεολογία εἶναι ἡ ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸ διὰ τῆς πρὸς Αὐτὸν ὁμοίωση». Ο Νικήτας ο Σπηθάτος ακολουθεῖ ἐν προκειμένῳ τὴ διδασκαλία τοῦ πνευματικοῦ τοῦ πατρὸς Συμεών, σύμφωνα με τὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ τὸν Θεὸ, ὅταν εἶναι κατὰ χάριν ἐνωμένος μαζί

ότι αυτό είναι αδύνατον, δεν έχουν μια αίρεση αλλά όλες τις αιρέσεις, γιατί αυτή ξεπερνά και υπερκαλύπτει όλες τις άλλες με την υπερβολή της ασέβειας και βλασφημίας. Η αίρεση αυτή ανατρέπει όλες τις Γραφές²⁴⁰. Στο απόσπασμα αυτό ο Συμεών συμπυκνώνει όλους τους άξονες που καθορίζουν το πλαίσιο της διδασκαλίας του ως αποτέλεσμα της ανάγκης για την καταπολέμηση αυτής της αίρεσης και τη διαφύλαξη της διδασκαλίας περί της σωτηρίας του ανθρώπου. Η αίρεση αυτή υποστηρίζει: α) ότι δεν υπάρχει κατά τον 10^ο αιώνα, έξι αιώνες μετά τους διωγμούς, κάποιος που να μπορεί να τηρήσει τις ευαγγελικές εντολές. Προβάλλει δηλαδή το ανεφάρμοστο των θείων εντολών σε μια εποχή όπου ο χριστιανισμός αποτελώντας την επικρατούσα θρησκεία του Βυζαντίου δεν έχει να αντιμετωπίσει εξωτερικούς εχθρούς, όπως ήταν οι διώκτες των χριστιανών κατά το παρελθόν, αλλά ούτε και εσωτερικούς εχθρούς, όπως ήταν οι αιρετικοί του παρελθόντος, εφόσον έχει ολοκληρωθεί

Του. Ας σημειωθεί ότι για τον Συμεών η Θεολογία προϋποθέτει την κατά χάριν ένωση και αισθητή εμφάνιση του Θεού στον άνθρωπο με την οποία κατανοεί τα μυστήρια που είναι κρυμμένα στην Αγία Γραφή και τα βιώνει ως μετοχή και θεωρία: «Όταν οὖν ἐνοικήσῃ καὶ ἐμπεριπατήσῃ ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν καὶ ἐμφανίσῃ αὐτὸς ἑαυτὸν αἰσθητῶς ἡμῖν, τότε καὶ γνωστῶς καθορῶμεν τὰ ἐν τῷ κιβωτίῳ ἤγουν τὰ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ ἐγκεκρυμμένα θεῖα μυστήρια. Ἄλλως δὲ οὐκ ἔνι, μηδεὶς πλανάσθω, διανοιγῆναι τὴν κιβωτὸν τῆς γνώσεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι ἢ ἐν μετοχῇ καὶ θεωρίᾳ γενέσθαι αὐτῶν. Ποίων δὲ καὶ τίνων φημί ἀγαθῶν; Ἀγάπης τελείας, τῆς πρὸς τὸν Θεὸν δηλονότι καὶ τὸν πλησίον, καταφρονήσεως τῶν ὀρωμένων ἀπάντων, τὸ νεκρωθῆναι τὴν σάρκα καὶ τὰ μέλη ταύτης τὰ ἐπὶ γῆς μέχρι καὶ ἐπιθυμίας κακῆς, ἵνα ὥσπερ ὁ νεκρὸς ὅλως οὐ λογίζεται οὐδὲ αἰσθάνεται τινος, οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ μηδεμίαν ἔννοιαν ἐπιθυμίας κακῆς ἢ ἐμπαθοῦς αἰσθήσεως ὅλως ἐννοῶμεν ποτε ἢ ἐπαισθανώμεθα τοῦ κακοῦ τῆς τυραννίδος ὀχλήσεως, μόνον δὲ τῶν ἐντολῶν μνημονεύωμεν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ· ἔτι δὲ ἀθανασίας, ἀφθαρσίας, δόξης αἰδίου, ζωῆς αἰωνίου, βασιλείας οὐρανῶν, υἰοθεσίας διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸ γενέσθαι ἡμᾶς θεοὺς θέσει τε καὶ χάριτι, χρηματίσαι τε κληρονόμους Θεοῦ, συγκληρονόμους δὲ Χριστοῦ, καὶ συνάμα τούτοις τὸν νοῦν Χριστοῦ κτήσασθαι καὶ δι' αὐτοῦ ἰδεῖν τὸν Θεὸν καὶ Χριστὸν αὐτὸν ἐνοικοῦντα κατὰ τὴν Θεότητα καὶ ἐμπεριπατοῦντα γνωστῶς ἐν ἡμῖν» βλ. *Κατήχησις* 24, 63-84, S.C. 113, σ. 38-40.

²⁴⁰ *Κατήχησις* 29, 137-150, S.C. 104, σ. 324-326: «Ἀλλὰ περὶ ἐκείνων λέγω καὶ ἐκείνους ὀνομάζω αἰρετικούς, τοὺς λέγοντας μὴ εἶναί τινα ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις καὶ ἐν μέσῳ ἡμῶν τὸν δυνάμενον φυλάξαι τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολάς καὶ κατὰ τοὺς ἀγίους γενέσθαι πατέρας· πρῶτον μὲν πάντων πιστὸν καὶ πρακτικὸν – διὰ γὰρ τῶν ἔργων ἢ πίστις δείκνυται, ὡς διὰ τοῦ ἐσόπτρου ἢ τοῦ προσώπου ἐμφέρεια-, ἔπειτα θεωρητικώτατόν τε ὁμοῦ καὶ θεόπτην, ἐν τῷ φωτισθῆναι δηλαδή καὶ λαβεῖν Πνεῦμα Ἅγιον καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Υἱὸν σὺν τῷ Πατρὶ κατιδεῖν. Οἱ τοίνυν τοῦτο ἀδύνατον εἶναι λέγοντες οὐ μερικὴν τινα αἵρεσιν κέκτηνται, ἀλλὰ πάσας, εἰ οἷόν τε εἰπεῖν, ὡς ταύτης πάσας ἐκείνας τῆ ἀσεβείᾳ καὶ τῆ βλασφημίας ὑπερβολῇ ὑπεραιρούσης καὶ καλυπτούσης. Ὁ τοῦτο λέγων ἀνατρέπει πάσας τὰς θείας Γραφάς».

με τις επτά Οικουμενικές Συνόδους η δογματική διατύπωση για όλα τα θέματα που ταλάνισαν την Εκκλησία, β) εμμέσως αρνείται την αγιότητα, εφόσον κανείς δεν μπορεί να γίνει όπως οι άγιοι πατέρες της Εκκλησίας, γ) αναιρεί όλες τις Γραφές που πιστοποιούν ότι η σωτηρία είναι αδύνατη χωρίς την τήρηση των εντολών και την κατάκτηση της τελειότητας από τον άνθρωπο, δ) παρουσιάζει την πίστη ως μια διανοητική κατάσταση, η οποία δεν έχει καμιά σχέση με την πράξη, ε) προκρίνει μια εσωστρεφή και διανοητική κατανόηση της συμμετοχής του πιστού στο λυτρωτικό έργο του Θεανθρώπου, στ) υποβιβάζει τη συμμετοχή του σώματος στη σωτηρία του ανθρώπου, ζ) ενισχύει ένα εκκλησιαστικό ήθος που χαρακτηρίζεται από τυπολατρία και υποκρισία, δίνοντας έμφαση στη συμπεριφορά του «έξω» ανθρώπου και τελικά θ) αρνείται τη δυνατότητα θεοπτίας, της θέας του Τριαδικού Θεού, μέσα στον ιστορικό χρόνο και από σύνολη την ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου.

Κατά την γνώμη μας φαίνεται, ότι ο κεντρικός άξονας της διδασκαλίας του Συμεών αφορά στην αντιμετώπιση αυτής της αίρεσης. Απέναντι στη λογικοκρατία της εποχής του που αρνείται την τέλεια κάθαρση από τα πάθη αντιπαραθέτει τις προϋποθέσεις εκκοπής του ιδίου θελήματος και οικειοποίησης του θελήματος του Θεού με την τήρηση όλων των εντολών Του και την απόκτηση των αρετών, ενώ ταυτόχρονα καταδεικνύει τα εμπόδια που θέτει το σώμα και η ψυχή²⁴¹. Ως εμπόδια αναγνωρίζει την απιστία, την άλογη επιθυμία, το χοϊκό και γεώδες φρόνημα, την φιλία του κόσμου. Αντίθετα, ως προϋποθέσεις θέτει την πίστη, τον φόβο Κυρίου, την ακριβή τήρηση των εντολών, την εργασία των εντολών, τις αρετές ή τα έργα των εντολών.

Η αγάπη του Θεού, ως πρώτη εντολή²⁴², για τον Συμεών δεν μπορεί να είναι μια διανοητική ή ψυχική ενέργεια, η οποία δηλώνεται ως θεωρητική αποδοχή των εντολών, αλλά δωρεά για τον συνεχή αγώνα για την τήρηση των εντολών ως έμπρακτη εκδήλωση όλου του ψυχοσωματικού ανθρώπου «*ἵνα τὴν ἀγάπην*

---

²⁴¹ Απαντά με τον τρόπο αυτό σε όσους υποστηρίζουν ότι είναι αδύνατον να τηρήσουν όλες τις εντολές του Θεού: «Ἐπειδὴ ἀγνοοῦσι τῆς παντελοῦς καθάρσεως τὸ ἡδύ τε καὶ χαρίεν, μᾶλλον δὲ ἀπιστοῦσι καὶ ἀδύνατον εἶναι ἑαυτοῦς πείθουσι τὸ καθαρεῦσαι ἄνθρωπον τελείως ἀπὸ παθῶν καὶ ὅλον οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῷ δέξασθαι τὸν Παράκλητον», ὀπ. π., 351-355, σ. 244.

²⁴² Κατήχησις 12, 37-41, S.C. 104, σ. 172.: «Φυλάξατε τοιγαροῦν πάσας ἀπαραλείπτως τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἀγαπητοί, ἵνα σώζησθε ὡσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων καὶ ὡς στρουθίον ἐκ παγίδος. Πρώτη δὲ ἐντολή ἐστὶ τὸ ἀγαπᾶν ἐξ ὅλης ψυχῆς τὸν Θεὸν καὶ ἀλλήλους, ὡς αὐτὸς ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ἠγάπησεν».

ἀπὸ τῶν ἔργων ἐπιδειξώμεθα»²⁴³. Κάθε πράξη του ανθρώπου, που είναι καλή και αγαθή, και γίνεται σύμφωνα με τις εντολές του Κυρίου μετατρέπεται σε αρετή, «οὕτω πᾶσα πράξις καλή τε καὶ ἀγαθή κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολὴν γινομένη ἀρετὴ γίνεται»²⁴⁴. Ὅπως τα πάθη προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐμπρακτὴ ψυχοσωματικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου που κινεῖται ἀπὸ τὴν πονηρία και μολύνουν τὴν καρδιά, ἔτσι και οἱ αρετές προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐμπρακτὴ ψυχοσωματικὴ ἐνέργεια που δημιουργεῖ ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν ὡς κίνηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ και ἀποθησαυρίζονται στη καρδιά. Οἱ αρετές ἐκδιώκουν τὰ πάθη και κατακλύζουν τὴν καρδιά. Ὡς ἐκ τούτου ἡ μὴ παράβαση τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν πιστῶν «πιστῶν γὰρ τοῦτο ἔστι τὸ ἐν μηδενὶ μηδαμῶς τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραβαίνειν τὴν ἐντολὴν»²⁴⁵.

Ἡ ἐμπρακτὴ τήρηση τῶν ἐντολῶν προϋποθέτει τὴν «ἐκάστου ἡμῶν σπουδὴ καὶ πρόθεσις καὶ [...] ἀνδρεία»²⁴⁶ που δημιουργεῖ ἡ πίστη. Οἱ αρετές, ὡς καλὰ και ἀγαθὰ ἔργα, πιστοποιοῦν τὴν προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου, τὸ αὐτοπροαίρετο θέλημά του και τὸν ἀγῶνα του και κατὰ συνέπεια ὁ Θεὸς του προσφέρει ὡς δῶρα τὰ πνευματικὰ χαρίσματα²⁴⁷. Ὁ Συμεὼν ἀντιπαραβάλλει τὴν ἐργασία

---

²⁴³ Κεφάλαια 1, κεφ. 6, S.C. 51bis, σ. 42. Ἡ πιστὴ τήρηση τῶν ἐντολῶν και ἡ καλλιέργεια τῶν αρετῶν ἀποτελεῖ τὴν ψυχοσωματικὴ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου που βαδίζει τὴν οδὸ τῆς σωτηρίας. Βλ. Γ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ, *Ἐλλάμψεις θείου φωτός...*, ὅπ. π., σελ. 59 κ. ἐξ.

²⁴⁴ Κατήχησις 18, 384-385, S.C. 104, σ. 296.

²⁴⁵ Κεφάλαια 1, κεφ. 12, S.C. 51bis, σ. 46.

²⁴⁶ Ἠθικός 2, α', 129-130, S.C. 122, σ. 320.

²⁴⁷ Κατήχησις 18, 366-399, S.C. 104, σ. 294-296. Βλ. και *Εὐχαριστία 2*, 22-28, S.C. 113, σ. 332.: «Ἐπεὶ δὲ οὐ βία ἡμᾶς, ἀλλ' αὐτοπροαιρέτῳ γνώμῃ σώζεσθαι ἐδικαίωσας, εἴασας καμὲ τῷ αὐτεξουσίῳ τιμᾶσθαι και τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην ἐκ τῆς τῶν ἐντολῶν σου φυλακῆς αὐτοπροαίρετον ἐπιδείκνυσθαι, ἐγὼ δὲ ὁ ἀγνώμων και καταφρονητῆς, ὡσπερ ἵππος ἀπολυθεὶς ἐκ δεσμῶν, οὕτω τὴν ἀξίαν τῆς αὐτεξουσιότητος λογισάμενος, εἰς κρημνὸν ἐμαυτόν, τῆς σῆς δεσποτείας ἀποσκιοτήσας, ἀπέρριψα». Ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν ἐκφράζει στη διδασκαλία τοῦ Συμεὼν τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἦθος τοῦ πιστοῦ που ἀγωνίζεται να ὁμοιάσει με τὸν Θεό, ἐνῶ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα ἐκφράζουν τὸ ἦθος τοῦ ἀγίου ἀνθρώπου, ἐκείνου που κινεῖται ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐτσι στην κατάσταση τῆς κατὰ χάριν θέωσης ὑπάρχει ταύτιση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἦθους με τὰ πνευματικὰ χαρίσματα. Ἡ ἀπουσία αὐτῆς τῆς ταύτισης ἀποτελεῖ τεκμήριο μὴ θέας τοῦ Θεοῦ και κατὰ χάριν θέωσης και ἀναδεικνύει τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἦθος ὡς τυπολατρία και προσωπεῖο, τὸ ὁποῖο δεν δικαιολογεῖ τὴν ἀπόδοση τῆς ιδιότητος «χριστιανός» στον πιστό. Ὅπως ἤδη ἔχουμε ἀναφέρει κἀνοντας λόγο για τὸν τρόπο που τὸ θεῖο θέλημα ὡς ἡνίοχος χρησιμοποιεῖ τὰ ἀνθρώπινα θελήματα και ὅπως θα ἐξετάσουμε στη συνέχεια στο οἰκεῖο τμήμα για τὴν ἀπάθεια, ὅταν ὁ ἀνθρώπος οἰκειοποιηθεῖ με τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν και τὴν ἀπόκτηση τῶν αρετῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἡ ψυχοσωματικὴ του ἐνότης δεν καθοδηγεῖται πλέον

των εντολών με το χτίσιμο μιας οικίας, τις αρετές, τις πράξεις των εντολών, με τα θεμέλια και τη χάρη του Θεού με την στέγη της οικίας. Σκοπός της εργασίας των εντολών και των αρετών είναι η υποδοχή της στέγης, της χάριτος του Θεού²⁴⁸. Συνεπώς ούτε η χάρη του Θεού υπάρχει, αν λείπουν τα θεμέλια, η εργασία των εντολών, ούτε η εργασία των εντολών και τα έργα, οι αρετές, είναι χρήσιμα και ωφέλιμα δίχως της χάριτος του Θεού²⁴⁹. Η μη έμπρακτη εκτέλεση των εντολών δηλώνει για τον Συμεών την πνευματική και σωματική αργία ως προς την εργασία των εντολών. Για τον Συμεών η σωματική αργία από την εκτέλεση των αρετών είναι κακό και αμαρτία, γιατί όποιος εργάζεται πνευματικά δεν εμποδίζεται «*παρὰ τοῦτο εἰς τὰς διὰ τοῦ σώματος ἐπιτελουμένας πράξεις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ λίαν συνεργεῖται μᾶλλον πρὸς ταύτας καὶ εὐκοπώτερον αὐτὰς ἐργάζεται*»²⁵⁰. Η έμπρακτη επιτέλεση των εντολών του Θεού βοηθά την ψυχή να φυλάττει τις εντολές του Θεού ευκολότερα.

Η ανελλιπής καταβολή πίστεως και έργων κάνουν δυνατή «*τὴν παρουσία τοῦ προσκυνητοῦ καὶ θείου Πνεύματος καὶ τὴν δωρεὰν αὐτοῦ λαβεῖν τινὰ τῶν ἀνθρώπων*»²⁵¹ και τον άνθρωπο πνευματικό και άγιο. Με την μίμηση του Χριστού διά των έργων, την απομάκρυνση από τα κακά έργα, τη διάπραξη των καλών έργων και την απόκτηση κάθε αρετής ο άνθρωπος πρέπει να προσπαθεί «*ὅσον ἐφικτόν*» σε αυτόν να γίνει άγιος, αν θέλει να έχει κοινωνία με τον Χριστό. Ο Χριστός είναι άγιος, δηλαδή καθαρός και αμόλυντος, ιδιότητες που υπάρχουν σε Αυτόν φυσικώς. Αντιθέτως, οι άνθρωποι απέχουν από τον μολυσμό της αμαρτίας και γίνονται μέτοχοι της χάριτος του Αγίου Πνεύματος και άγιοι με την εργασία των εντολών²⁵².

από τις εντολές του Θεού αλλά από αυτό το θείο θέλημα, το θέλημα του Θεού. Στην κατάσταση αυτή το θείο θέλημα εκφράζεται από σύνολη την ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου και ως εκ τούτου κάθε πράξη και έργο του ανθρώπου δεν μπορεί να νοείται ως τήρηση των εντολών αλλά ως έκφραση των πνευματικών χαρισμάτων του Θεού.

²⁴⁸ Όπως θα παρατηρήσουμε και παρακάτω αναφερόμενοι στη διδασκαλία του Συμεών για την εξομολόγηση και την μετάνοια, η τήρηση των εντολών διαφυλάττει τις δωρεές του Θεού προς τον βαπτιζόμενο, τις οποίες λαμβάνει με τη χάρη του Θεού. Βλ. και *Επιστολή 1*, 44-50, EP.S.N.T., σ. 30.

²⁴⁹ *Κεφάλαια 3*, κεφ. 56, S.C. 51bis, σ. 152-154.

²⁵⁰ *Ήθικός 15*, 103-117, S.C. 129, σ. 452.

²⁵¹ *Κατήχησις 10*, 57-60, S.C. 104, σ. 142.

²⁵² Το ίδιο.

Ωστόσο, ο άνθρωπος για τον Συμεών δεν αγιάζεται από τα έργα αυτά καθ' αυτά, από την αποχή των κακών και την εργασία των αγαθών. Αυτά αποτελούν μόνο το μέσο της προσοικειώσης του Θεού, η παρουσία του οποίου μέσα στον άνθρωπο παρέχει τον αγιασμό του ανθρώπου²⁵³. Η πίστη, οι αρετές, οι πράξεις και οι εντολές αποτελούν για τον Συμεών το μέσο της ένωσης του ανθρώπου με τον Θεό²⁵⁴. Είναι αυτά με τα οποία η ψυχή προβάλλεται ως λαμπάδα στο φως το απρόσιτο, προσεγγίζει το φως και δέχεται το πυρ της θεότητας²⁵⁵. Με αυτά η ψυχή υγραίνεται, μουλιάζει ολοκληρωτικά, όπως ο πάπυρος από το κερί, και μπορεί τότε να ανάψει απ' το απρόσιτο φως²⁵⁶. Αλλού πάλι ο Συμεών παρομοιάζει την ψυχή με λυχνάρι, την πίστη και τις αρετές με το έλαιο και τον νου με το φυτό, στο οποίο βάζει φωτιά με το θείο πυρ ο Κύριος²⁵⁷. Οι αρετές έχουν αξία μόνο όταν συγκοινωνήσουν με το απρόσιτο φως της θεότητας, όταν συγκραθούν με το φως και φωτίσουν την ψυχή και το σώμα²⁵⁸.

Στην αντίληψη του Συμεών οι αρετές, όπως για παράδειγμα η νηστεία, η εγκράτεια, το μη οργίζεσθαι, «τὸ κρατεῖν ὀργῆς καὶ θυμοῦ», η εθελημένη πτωχεία διά της ελεημοσύνης, η διαμοίραση των περιουσιακών στοιχείων στους φτωχούς, «τῆς ἡμετέρας εἰσὶ προαιρέσεως ἔργον», και «τῆς ἡμετέρας ὑπάρχει θελήσεως», τα οποία κατορθώνονται από τη δική μας φροντίδα και τους προσωπικούς κόπους²⁵⁹. Αυτά ανήκουν στα «ἐφ' ἡμῖν»²⁶⁰, σε αυτά που μπορεί ο πτωχός και ασθενής άνθρωπος να πράξει από μόνος του. Αντιθέτως, τα πνευματικά χαρίσματα είναι δώρα σε αυτούς που αγωνίζονται να τηρούν τις εντολές και να πραγματοποιούν τα έργα των εντολών, τις αρετές²⁶¹. Έτσι, το να μετέρχεται κανείς την νηστεία και την εγκράτεια χωρίς θλίψη και χωρίς κόπο και να φτάνει στην αγνεία και την τελεία απάθεια είναι χάρισμα του

---

²⁵³ Όπ. π., 81-85, σ. 144.

²⁵⁴ Ὑμνος 33, 116-121, S.C. 174, σ. 420-422.

²⁵⁵ Όπ. π., 122-133, σ. 422.

²⁵⁶ Όπ. π., 134-136, σ. 422.

²⁵⁷ Ὑμνος 30, 35-52, S.C. 174, σ. 342-344.

²⁵⁸ Ὑμνος 33, 137-143, S.C. 174, σ. 422-424.

²⁵⁹ Κατήχησις 18, 366-399, S.C. 104, σ. 294-296.

²⁶⁰ Ἡθικὸς 4, 89-94, S.C. 129, σ. 14: «Τούτων δὲ τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰσι· καὶ τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν τὸ πάντα νοεῖν, τὸ φρονεῖν, τὸ λογίζεσθαι, τὸ λέγειν καὶ πράττειν ὅσα πρὸς ταπεινώσιν ἡμᾶς φέρουσιν· ἡ δὲ ἀγία ταπεινώσις καὶ τὰ λοιπὰ ταύτης ιδιώματα καὶ χαρίσματα καὶ αἱ ταύτης ἐνέργειαι δῶρόν εἰσι Θεοῦ καὶ οὐ τῶν ἐφ' ἡμῖν εἰσιν, ἵνα μηδὲ ἐν τούτῳ τις καυχῆσθαι».

²⁶¹ Κατήχησις 18, 366-399, S.C. 104, σ. 294-296.

Θεού. Κατά τον ίδιο τρόπο το «μὴ ὀργίζεσθαι» ως στάση που μπορεί από μόνος του να επιτύχει ο άνθρωπος μεταποιείται από την ενέργεια του Θεού σε πραότητα, σε ακινησία και κατοχή γαλήνιας καρδίας. Η πτώχευση διά της ελεημοσύνης μεταποιείται από την θεία ενέργεια στο να μη επιθυμεί κανείς τίποτα και με χαρά να υποφέρει τις δυσκολίες της φτώχειας²⁶². Οι αρετές συνεπώς στη διδασκαλία του Συμεών ανήκουν στα «οὐκ ἔφ' ἡμῖν»²⁶³, σε αυτά δηλαδή που η πραγματοποίησή τους δεν προέρχεται από μας, από τις φυσικές ικανότητές μας και τους κόπους μας. Έτσι, κάθε πράξη, καλή και αγαθή που πραγματώνεται σύμφωνα με τις εντολές του Θεού γίνεται αρετή²⁶⁴.

Ο εγκεντρισιμὸς των αρετῶν στην καρδιά, το να ριζώσουν στην καρδιά, να αντικαταστήσουν το σαρκικό θέλημα με το θείο θέλημα και να δώσουν καρπὸ εἶναι δῶρο Θεοῦ «τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ χάριτος»²⁶⁵ που αλλοτριώνει, αποξενώνει τον ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ πάθη. Με την εργασία των εντολῶν και τις αρετές ο ἄνθρωπος αποκτᾶ την τέλεια ἀγάπη πρὸς τον Θεὸ και τον πλησίον, την καταφρόνηση ὅλων των ορωμένων, τη νέκρωση της σάρκα και ως πρὸς το ἄλογο μέρος της και δεν ἔχει καμιά ἐννοια κακῆς ἐπιθυμίας ἢ ἐμπαθοῦς αἰσθήσεως ἢ αἰσθήσεως ἐνόχλησης ἀπὸ το κακό, μνημονεύοντας μόνο τις εντολές του Σωτήρος Χριστοῦ²⁶⁶.

Έτσι, ἡ τήρηση των εντολῶν διαφέρει για τον Συμεών ἀπὸ την ἀναμαρτησία. Ἡ τήρηση των εντολῶν χαρακτηρίζει ὅσους ἀγωνίζονται να ζουν ὅπως ἐπιτάσσει το εὐαγγέλιο. Ἀντιθέτως, ἡ ἀναμαρτησία εἶναι ἡ πρώτη κατάσταση στην οποία βρίσκονται ὅσοι ἔχουν ἀποκτήσει την ἀπάθεια²⁶⁷. Ἡ εργασία των εντολῶν και οι αρετές πιστοποιοῦν, ὅπως οι ἀξιόπιστοι μάρτυρες στις ἀνθρώπινες συμφωνίες, τον πνευματικό ἀρραβώνα, την ἀσφαλὴ ἔλλαμψη της χάριτος του Ἁγίου Πνεύματος ὅσων πρόκειται να σωθoύν²⁶⁸.

---

²⁶² Το ἴδιο.

²⁶³ Ἡθικός 4, 89-94, S.C. 129, σ. 14.

²⁶⁴ Το ἴδιο.

²⁶⁵ Το ἴδιο.

²⁶⁶ Κατήχησις 24, 69-77, S.C. 113, σ. 38-40. Ἡ μνημόνευση των εντολῶν του Χριστοῦ στην καρδιά του ἀνθρώπου ἀντικαθιστᾶ την ἀγάπη και μελέτη των παθῶν, πρβλ και ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΠΑΛΑΜΑ, σύμφωνα με τον οποίο τὰ πάθη διαστρεβλώνουν την ψυχή «καὶ μόνο ἀγαπώμενα καὶ μελετώμενα κατὰ νοῦν», Ὁμιλία Κ', Εἰς τὸ κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ..., P.G. 151, 273A.

²⁶⁷ Κεφάλαια 1, κεφ. 94, S.C. 51bis, σ. 96.

²⁶⁸ Κεφάλαια 3, κεφ. 48, S.C. 51bis, σ. 148.

Ο Συμεών θέτει τρεις προϋποθέσεις για να μπορέσει η ψυχή να κινηθεί προς την τήρηση των εντολών του Θεού και την αλλοτρίωση από τα πάθη: να αφήσει ο άνθρωπος πίσω του τα πάντα επί της γης, να διώξει από την ψυχή του ολοκληρωτικά την επιθυμία προς αυτά και να μισήσει τις ηδονές του σώματος και τις άλογες κινήσεις του²⁶⁹ ή με άλλη περιεκτική διατύπωση η απόκτηση της τέλει κατά τη δύναμή μας και ατέλεστης πνευματικής ηλικίας, «ὅτι ἡ τελειότης αὐτῆς ἐν τῷ Θεῷ ἀποκεκρυμμένη ἐστί, πλήρωμα δὲ ταύτης ὁ ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ θάνατος»²⁷⁰.

β) Ἡ μνήμη θανάτου

Ο άνθρωπος στην προσπάθειά του να τηρήσει εμπράκτως τις εντολές του Θεού κατανοεί ότι είναι αδύναμος και η κατανόηση αυτή τον οδηγεί στην μνήμη του θανάτου²⁷¹. Ο Συμεών περιγράφοντας τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος διά της πίστεως φτάνει στη γνώση των μελλόντων να συμβούν στην ψυχή του, παρουσιάζει τη συνέργεια της πίστης και του φόβου στην τήρηση των εντολών και κατ' επέκταση στην κατανόηση της προσωπικής ασθένειας και στην μνήμη του θανάτου²⁷². Η πίστη γεννά την επιθυμία για τον Θεό και τον φόβο της τιμωρίας. Η επιθυμία για τα καλύτερα και ο φόβος της τιμωρίας εξαναγκάζουν τον άνθρωπο στην ακριβή τήρηση των εντολών²⁷³. Η ακριβής τήρηση των εντολών με τη σειρά της διδάσκει τον άνθρωπο για την προσωπική του ασθένεια. Η δε κατανόηση της προσωπικής και αληθινής ασθένειας γεννά τη μνήμη θανάτου.

Αυτός που φέρει μέσα του «σύννοικον» τη μνήμη του θανάτου θα ζητήσει «ἐμπόνως» να μάθει τι θα του συμβεί μετά τον θάνατο και την έξοδό του από τον βίο²⁷⁴. Έχοντας γίνει «ξένος τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ» σκέφτεται συνεχώς όσα αφορούν την κρίση και την ανταπόδοση, κατάσταση που του

---

²⁶⁹ Ἡθικός 1, ιβ', 175-183, S.C. 122, σ. 284-286: «εἰ μὴ ἐν ταπεινώσει καρδίας καὶ πίστει ἀδιστακτῶ ὀλοψύχου προθέσεως πάντα τὸν κόσμον οὔτοι καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ σὺν τοῖς θελήμασιν αὐτῶν ἀπαρνήσονται ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἐὰν μὴ ἀνεπαισχύντως, μᾶλλον δὲ ἐν ἀγαλλιάσει καρδίας καὶ χαρᾶ, τούς ὑπὲρ ἀρετῆς πόνους ὁμοῦ καὶ πειρασμούς διελεύσονται οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν καὶ μάλιστα οἱ νήπιοι βαπτισθέντες καὶ μὴ ἐπαιθανόμενοι ἔχειν "τὴν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ δωρεάν"».

²⁷⁰ Ἡθικός 4, 616-642, S.C. 122, σ. 52.

²⁷¹ Κεφάλαια 1, κεφ. 39, S.C. 51bis, σ. 62.

²⁷² Ὅπ. π., κεφ. 13, σ. 46.

²⁷³ Για την πρωταρχική θέση που κατέχει ο φόβος στην τήρηση των εντολών σύμφωνα με τους Νηπτικούς Πατέρες, την οποία αποδέχεται και προβάλλει και ο Συμεών στη διδασκαλία του βλ. Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Οἱ Νηπτικοὶ Πατέρες...*, ὅπ. π., σελ. 45 κ. εξ.

²⁷⁴ Κεφάλαια 1, κεφ. 39, S.C. 51bis, σ. 62.

δημιουργεί ανείπωτο φόβο²⁷⁵. Ο φόβος του Θεού και η μνήμη του θανάτου στρέφουν τον άνθρωπο στην αίτηση ελέους και άφεσης των αμαρτιών «ὄσοι τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ καὶ μνήμῃ τοῦ θανάτου / καθ' ἑκάστην δακρύνουσι νύκτα τε καὶ ἡμέραν / καὶ νοερῶς προσπίπτουσι τοῖς ποσὶ τοῦ Δεσπότη / ἔλεος ἐξαιτούμενοι καὶ ἄφεσιν σφαλμάτων»²⁷⁶.

Ο Συμεών θεωρεί ότι η ασταμάτητη μνήμη θανάτου είναι πρόξενος της ταπείνωσης²⁷⁷, «τὴν μνήμην ἔχε πάντοτε τοῦ θανάτου / αὕτη γὰρ πρόξενος ταπεινώσεως πέλει»²⁷⁸. Αντίθετα, οι κοσμικοί λογισμοί και οι βιοτικές ενθυμήσεις στη διάνοια λειτουργούν ως κάλυμμα του οφθαλμού της ψυχής, της διάνοιας, και μόνο η μνήμη θανάτου μπορεί να το βγάλει, ώστε να δει ο άνθρωπος το αληθινό φως²⁷⁹.

γ) Το πένθος και τα πικρά δάκρυα

Η συναίσθηση της αμαρτωλότητας και η απώλεια κάθε ελπίδας σωτηρίας λόγω αναξιότητας δημιουργεί στον άνθρωπο το πένθος και τα δάκρυα²⁸⁰. Ανάλογα με την ένταση του πένθους και των δακρύων αναβλύζει η πνευματική χαρά στην καρδιά και μαζί με αυτή αναβλύζει και η ελπίδα και συναυξάνει με αυτά και παρέχει βεβαιότερη την πληροφορία της σωτηρίας²⁸¹.

²⁷⁵ Κεφάλαια 3, κεφ. 15, S.C. 51bis, σ. 126-128. Βλ. και Ἠθικός 12, 158-165, S.C. 129, σ. 394. Πρβλ. Ι. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ, *Πατερικά βιώματα τῆς ἐνδέκατης ὥρας*, ὅπ. π., σελ. 9 και 15: «Οἱ Πατέρες εἶχαν τὴν προσοχὴ τους ἀδιάλειπτα συγκεντρωμένη στὸ σκότος τοῦ βάθους τῆς προσωπικότητος [...] καὶ ἡ κατάνυξή τους ἄρχιζε μ' ἓνα πρελούδιο φρίκης καὶ ἀγωνίας μπροστὰ στὴν προπατορική ἀκαθαρσία».

²⁷⁶ Ὑμνος 8, 27-30, S.C. 156, σ. 216. Πρβλ. Α. ΚΕΣΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Πάθη καὶ ἀρετές*, ὅπ. π., σελ. 88: «Ἀρχὴ καὶ πηγὴ τῆς μετάνοιας εἶναι τὸ κατὰ Θεὸν πένθος» και πρωτοπρσεβ. Β. ΚΑΛΛΙΑΚΜΑΝΗ, *Ἀπὸ τὸ φόβο στὴν ἀγάπη*, ἔκδ. Ἀφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1993, ὅπ. π., σελ. 65.

²⁷⁷ Ὑμνος 30, 555-567, S.C. 174, σ. 378. Η ταπείνωση και η ἀγάπη εἶναι για τον Συμεών περιεκτικές ἀρετές, γιατί αυτές οδηγούν σε άλλες: «Περιεκτικὰς δὲ ἀρετὰς λέγομεν ταπεινώσιν, τὴν τῶν παθῶν ἀναιρέτην καὶ πρόξενον τῆς οὐρανίου καὶ ἀγγελικῆς ἀπαθείας, καὶ ἀγάπην, τὴν μηδέποτε ἰσταμένην μήτε πίπτουσαν, ἀλλὰ διαπαντὸς προστιθεμένην τοῖς ἔμπροσθεν, πόθῳ πόθον προσλαμβανομένην καὶ ἔρωτι ἔρωτα, ἐξ ἧς ἡ τελεία χορηγεῖται διάκρισις, ἢ καὶ ἑαυτὴν καὶ τοὺς αὐτῇ ἐπομένους καλῶς ὀδηγοῦσα καὶ ἀπροσκόπτως τὴν νοητὴν διαβιβάζουσα θάλασσαν». *Κατήχησις* 20, 204-211, S.C. 104, σ. 346-348.

²⁷⁸ Ὑμνος 5, 18-19, S.C. 156, σ. 200.

²⁷⁹ Κεφάλαια 1, κεφ. 39, S.C. 51bis, σ. 62.

²⁸⁰ Πρβλ. το πένθος για τη χαμένη σωτηρία, «le deuil du salut perdu» Ι. HAUSHERR, *Penthos. La doctrine de la comption dans l'Orient Chrétien*, O.C.A., 132, Roma, 1944, σελ. 26.

²⁸¹ Κεφάλαια 3, κεφ. 8, S.C. 51bis, σ. 124.

Ο άνθρωπος κατά τον Συμεών αποκτά πεποίθηση ότι θα σωθεί, όταν η ελπίδα συνυπάρχει με το κατά Θεόν πένθος και την πνευματική ταπείνωση²⁸² και όταν η ταπεινοφροσύνη και τα δάκρυα ακολουθούνται από την πνευματική ελπίδα και χαρά²⁸³.

Η αίσθηση της μέλλουσας κρίσης, η κατάκριση του εαυτού, ο φόβος Θεού και η μετάνοια προηγούνται και δημιουργούν το πένθος και τα δάκρυα. Τα δάκρυα απαλύνουν την σκληρή καρδιά και η ψυχή αποκτά πνευματική ταπείνωση και γίνεται όλος ο άνθρωπος ταπεινός. Ο ταπεινός άνθρωπος, αυτός που έχει πνευματική και σωματική ταπείνωση, η οποία εκφράζει την κάθαρσή του, μπορεί να ενωθεί με το Άγιο Πνεύμα. Αυτός που ενώνεται με το Άγιο Πνεύμα μπορεί να γίνει «*έν θεωρία καὶ γνώσει Θεοῦ*» και άξιος διδασκαλίας των μυστικών αρετών της ταπείνωσης²⁸⁴. Μόνο τότε μπορεί να πενήσει πραγματικά και λουόμενος με τα γλυκά δάκρυα να καθαριστεί ολοκληρωτικά²⁸⁵. Συνεπώς για τον Συμεών το πένθος και η πνευματική ταπείνωση αφορούν την κατάσταση της καρδιάς, του ψυχοσωματικού κέντρου του ανθρώπου, ενώ η ταπεινοφροσύνη και τα δάκρυα αφορούν την διάνοια και την συμπεριφορά του ανθρώπου διά του σώματος.

Σύμφωνα με τον Συμεών το πένθος χωρίς την πνευματική ταπείνωση της ψυχής δεν μπορεί να καθαρίσει τα αμαρτήματα, γιατί απουσιάζει η γλυκύτητα

---

²⁸² Το εννοιολογικό περιεχόμενο της λέξης ταπείνωση διαφοροποιείται στον Συμεών. Στη διδασκαλία του η ταπείνωση εκλαμβάνει δυο εννοιολογικά περιεχόμενα. Είναι η ταπείνωση της ψυχής, η οποία λογιάζει τον εαυτό της ως αμαρτωλότερη όλων αλλά και η ακινησία της καρδιάς, όπου λογιστικό, επιθυμητικό και θυμικό σταματούν να ενεργούν και να εκφράζουν το σαρκικό θέλημα της ψυχής. Με το δεύτερο εννοιολογικό περιεχόμενο η πνευματική ταπείνωση ταυτίζεται στη διδασκαλία του Συμεών με την πραότητα (*Ηθικός 11, 49-81, S.C. 129, σ. 332-334*). Ο Συμεών χρησιμοποιεί τα επίθετα πνευματική (βλ. *Κεφάλαια 3, κεφ. 11, S.C. 51bis, σ. 124.* βλ. και *όπ. π., κεφ. 9, σ. 124.*), αγία, μακαρία (*Ηθικός 11, 51-63, S.C. 129, σ. 332-334*) για να προσδιορίσει την ταπείνωση της ψυχής, όταν αναφέρεται στην ακινησία της καρδιάς, όπου λογιστικό, επιθυμητικό και θυμικό δεν κινούνται για να εκφράσουν το ίδιο και σαρκικό θέλημα της ψυχής, αλλά για να εκφράσουν τις αρετές που είναι οι εν έργω εντολές του Θεού, το θείο θέλημα (*όπ. π., 63-67, σ. 334*). Όταν αναφέρεται στην κατάσταση του ανθρώπου κατά την οποία αισθάνεται τον εαυτό του αμαρτωλότερο όλων χρησιμοποιεί την λέξη ταπείνωση χωρίς τα παραπάνω επίθετα (βλ. *Κεφάλαια 3, κεφ. 7, S.C. 51bis, σ. 124.* βλ. και *Ύμνος 24, 312-319, S.C. 174, σ. 248*).

²⁸³ *Κεφάλαια 3, κεφ. 9, S.C. 51bis, σ. 124.*

²⁸⁴ *Όπ. π., κεφ. 23, σ. 132-134.*

²⁸⁵ *Ηθικός 11, 71-73, S.C. 129, σ. 324.*

του Πνεύματος που γίνεται μυστικά στο νοερό ταμείο της ψυχής. Χωρίς τη γεύση της χρηστότητας του Κυρίου που προκαλεί η γλυκύτητα του Πνεύματος, η ταπείνωση δεν είναι πνευματική και ο άνθρωπος γρήγορα κινείται με οργή με αποτέλεσμα να μην μπορεί να καταφρονήσει ολοκληρωτικά τον κόσμο²⁸⁶. Πολλές φορές λόγω αμελείας και νωθρότητας και της σφοδρής κατάκρισης του συνειδότος νομίζει ο άνθρωπος ότι έχει την ταπείνωση που είναι πρόξενος της σωτηρίας. Όμως η ταπείνωση αυτή δεν είναι πραγματική, γιατί δεν συνυπάρχει με το χαροποιό πένθος²⁸⁷.

Ο Συμεών διακρίνει το αρχικό πένθος που βιώνει ο αγωνιζόμενος και το χαροποιό πένθος που συνυπάρχει με τη χαρά και δημιουργείται στην ψυχή μετά τον καθαρισμό της διάνοιας και την αυτογνωσία της καταστάσεώς του ανθρώπου. Το πένθος για τον Συμεών δηλαδή εκδηλώνει δύο ενέργειες, τις οποίες τις αντιπαραβάλλει με το ύδωρ και το πυρ. Ως ύδωρ, το πένθος με τα δάκρυα σβήνει τη φλόγα των παθών και καθαρίζει την ψυχή από τον μολυσμό που της προκαλούν. Ως πυρ, με την παρουσία του Αγίου Πνεύματος ζωοποιεί, αναφλέγει και βάζει φωτιά στην καρδιά και την δένει στον έρωτα και τον πόθο του Θεού²⁸⁸.

Ειδικότερα ως προς το αρχικό πένθος ο Συμεών δηλώνει ότι ο Θεός όταν βρει την ψυχή πρόθυμη και με αγαθή προαίρεση πέφτοντας πάνω της ως πυρ της βάζει φωτιά και την κατακαίει καθαρίζοντάς την από τον ρύπο των παθών. Ο καθαρισμός της καρδιάς από τα πάθη γίνεται αισθητός και γνωστός και προκαλεί οδύνη στην ψυχή²⁸⁹. Φέρνει ως παράδειγμα το κάψιμο του κλίβανου, ο οποίος στην αρχή μαυρίζει από τους καπνούς που αναδύονται από την καιόμενη ύλη, ενώ στην συνέχεια, όταν καεί ολοτελώς και γίνει διαυγής και όμοιος με το πυρ, δεν έχει καμιά μαυρίλα από τους καπνούς. Έτσι και η ψυχή «οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ ἢ τῷ θεῷ ἐναρξαμένη πόθῳ ἐκκαίεσθαι πρῶτα μὲν τὸν τῶν παθῶν ζόφον ἐν τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος ὡς καπνὸν ἐν ἑαυτῇ ἐκπεμπόμενον καθορᾶ καὶ τὴν προσοῦσαν αὐτῇ ἐξ αὐτοῦ μελανίαν ἐνοπτρίζεται καὶ θρηνεῖ καὶ

²⁸⁶ Κεφάλαια 11, S.C. 51bis, σ. 124-126.

²⁸⁷ Κεφάλαια 3, κεφ. 10, S.C. 51bis, σ. 124.

²⁸⁸ Όπ. π., κεφ. 2, σ. 126. Βλ. Φ. ΙΩΑΝΝΙΔΗ, Ἐλθέ ὁ γενόμενος πόθος αὐτὸς ἐν ἐμοὶ καὶ ποθεῖν σε ποιήσας με, τὸν ἀπρόσιτον παντελῶς. Σχόλιο στὸν Ἅγιο Συμεών τὸ Νέο Θεολόγο, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, 82, σελ. 442.

²⁸⁹ Ἠθικός 7, 509-537, S.C. 129, σ. 192-194.

τοὺς ἀκανθῶδεις λογισμοὺς καὶ τὰς φρυγανῶδεις προλήψεις καταφλεγόμενας καὶ ἀποτεφρουμένας τέλεον ἐπαισθάνεται.»²⁹⁰

Ἔτσι ὅταν ὁ πιστὸς ἄνθρωπος τηρεῖ με ἀκριβῆ προσοχή ὅλες τις ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ἡ διάνοιά του ἀνέρχεται πρὸς τὴν ἀμῶμη πολιτεία καὶ καθαρότητα. Με καθαρὴ τὴ διάνοια τότε αποκτᾷ αυτογνωσία καὶ κατανοεῖ τὴν ἀδυναμία του νὰ τηρήσει τὶς ἀνώτερες ἐντολές καὶ τὴν ἀναξιότητά του νὰ υποδεχθεῖ, νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ νὰ δοξολογήσῃ τὸν Θεό, «τότε ἀνερευνῶν τὰ ἑαυτοῦ μέτρα, ἀσθενῆ ἑαυτὸν εὐρήσει καὶ πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο τῶν ἐντολῶν μὴ ἰσχύοντα ἀφικέσθαι, ἀλλὰ καὶ πτωχὸν λίαν ἦτοι ἀνάξιον εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Θεοῦ καὶ εὐχαριστίαν καὶ δόξαν, ὡς μήπω μηδὲν κεκτημένον ἴδιον ἀγαθόν»²⁹¹. Ἡ ταπείνωση καὶ τὸ πένθος ἐνεργοῦν στοὺς εἰσαγωγικοὺς καὶ ἀγωνιζόμενους τὴν ἀπόθεση κάθε γήινης φροντίδας, τὴν ἀποδέσμευση ἀπὸ τοὺς γονεῖς, τὴν ἀπροσπάθεια καὶ ἀπάρνηση πρὸς τοὺς φίλους, τὴν ἀμεριμνησία καὶ τὴν καταφρόνηση γιὰ κάθε πράγμα καὶ ὑπόθεση κοσμική, ὄχι μόνον μέχρι «ράφιδος», δηλαδή μέχρι καὶ τοῦ ἐλάχιστου, ἀλλὰ καὶ μέχρι αὐτοῦ τοῦ σώματος²⁹². Τεκμήριο αὐτοῦ τοῦ πένθους κατὰ Θεὸν ποὺ γίνεται ἀπὸ ψυχῆς εἶναι ἡ ὑπαρξη τριῶν ψυχοσωματικῶν ἐκδηλώσεων: ἡ συναίσθηση ὅτι δὲν ὑπάρχει χειρότερος στὶς ἀτοπες πράξεις ἄνθρωπος στὸν κόσμον, τὸ κλάμα καὶ ὁ θρήνος γι' αὐτὸ καὶ ἡ καταφρόνηση ὅλων τῶν ὁρωμένων²⁹³.

Τὸ χαροποιό πένθος ὡς πυρ δημιουργεῖ τὴν παράκληση στὴν ψυχὴ, ἡ ὁποία εἶναι ὁ ἀρραβὼν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν²⁹⁴. Ἡ ἐπιδημία τοῦ Θεοῦ γίνεται με τὴν ἔλλαμψη τοῦ Πνεύματος στὶς πενθούσες ψυχές καὶ δημιουργεῖ τὴν παράκληση. Ἡ παράκληση παρέχει τὴν ταπεινοφροσύνη στὸν ἄνθρωπο ὡς σπόρο καὶ τάλαντο, ἡ ὁποία αυξάνει καὶ πολλαπλασιάζεται με τοὺς ἀγῶνες τῶν ἀγωνιζομένων ψυχῶν καὶ ἀποδίδει τὸν ἅγιον καρπὸ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων²⁹⁵. Ἡ ταπεινοφροσύνη ἀναφέρεται στὸ ταπεινὸ φρόνημα, στὴν

---

²⁹⁰ Ὁπ. π., 526-531, σ. 194.

²⁹¹ Κατήχησις 2, 196-204, S.C. 96, σ. 258.

²⁹² Κεφάλαια 3, κεφ. 13, S.C. 51bis, σ. 126 καὶ Ὑμνος 22, 180-202, S.C. 174, σ. 184-186. Βλ. καὶ Κατήχησις 2, 380-395, S.C. 96, σ. 272, ὅπου ὁ Συμεὼν παραθέτει τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πένθους στὸν ἄνθρωπο. Τὸ πένθος δημιουργεῖ τὴν πραότητα, τὴν δίψα καὶ ἀναζήτηση τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐλεημοσύνη, τὴν καθαρὴ καρδιά, τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἀνδρεία στοὺς πειρασμούς, τὸ μίσος γιὰ κάθε πάθος καὶ ἀμαρτία καὶ τὸν θεῖο ζήλο ποὺ γεμίζει με ζήλο καὶ ἀνδρεία τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ ἐγκαρτερεῖ στὶς συμφορές.

²⁹³ Ὑμνος 24, 312-327, S.C. 174, σ. 248-250.

²⁹⁴ Κατήχησις 2, 208-209, S.C. 96, σ. 258.

²⁹⁵ Ὁπ. π., 209-217, σ. 258.

ταπεινή λειτουργία της διάνοιας. Η ταπείνωση της ψυχής, η ακινησία της καρδιάς ως απενεργοποίηση και του θυμικού²⁹⁶ ονομάζεται *πραότης* και επενεργεί στη διάνοια του ανθρώπου δημιουργώντας της ταπεινό φρόνημα²⁹⁷. Η πραότητα της ψυχής, η ανυπαρξία δηλαδή σε αυτήν θυμού και οργής, είναι αποτέλεσμα της έλλαμψης του Αγίου Πνεύματος που ως σφραγίδα παρέχει τις αρετές στον άνθρωπο. Πρώτη αρετή είναι η ταπείνωση και δεύτερη κατά σειρά το χαροποιού πένθος και τα γλυκά δάκρυα. Τα δάκρυα αν και τρέχουν από τους αισθητούς οφθαλμούς πλένουν την ψυχή νοερά από το μολυσμό των αμαρτημάτων και κατακαίοντας τους δαίμονες απελευθερώνουν την ψυχή από τα αόρατα δεσμά της αμαρτίας²⁹⁸. Αυτός που «*ἐν αἰσθήσει ψυχῆς*» θα πενθήσει ολοκληρωτικά με αυτό το πένθος θα λάβει την παράκληση και θα αποκτήσει *πραότητα*, «*τὸ ὄντως μακαριώτατον, ὃ καὶ τὴν παράκλησιν δέχεται καὶ πραεῖαν τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται. Ἀρραβὼν γάρ ἐστι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἢ ἐκ τοῦ πένθους ἐγγινομένη παράκλησις*»²⁹⁹.

Μετά την μετάνοια και την ολοκληρωτική απάρνηση του κόσμου ο άνθρωπος αποκτά νοερή αίσθηση. Ο Συμεών, περιγράφοντας μια από τις καταστάσεις θεωρίας που είχε, παρουσιάζει τη σταδιακή εμφάνιση του Θεού³⁰⁰. Αρχικά μόνο με τον νου του, ακούει τη φωνή του Θεού, Τον βλέπει ως ακτίνα φωτός και μετά ως αίγλη. Στη συνέχεια, ο Θεός γίνεται μικρή νεφέλη με μορφή φωτιάς που επικάθεται πάνω στο κεφάλι του και του παρέχει μόνο τη θεωρία της μορφής αυτής, η οποία μέσα στην έκπληξή του του προκαλεί δάκρυα και μεγάλη κατάνυξη. Στην κατάσταση αυτή, ο Θεός καίει το πάχος της σάρκας και τον ζόφο της κεφαλής και ο Συμεών έχει την αίσθηση της

²⁹⁶ Ὑμνος 22, 183-184, S.C. 174, σ. 184: «Ὅτε δὲ σβέση τὸν θυμὸν τῆς καρδιάς τὸ πένθος / τῆ συνεργείᾳ τῆ αὐτοῦ, ὠνόμασται πραότης».

²⁹⁷ Κατήχησις 31, 59-73, S.C. 113, σ. 228: «Ὡσπερ γὰρ φλόξ πυρὸς ὑπὸ ὕδατος, οὕτως ὑπὸ τοῦ πένθους καὶ τῶν δακρῶν ὁ θυμὸς τῆς ψυχῆς σβέννυται καὶ τοσοῦτον ὡς χρονίσαντά τινα ἐν τούτῳ, εἰς ἀκινήσιαν μετατεθῆναι καὶ ἐλθεῖν τὸ θυμικὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Διὸ βλέπειν ὀφείλει τις καὶ ἐν τούτῳ ἑαυτόν, εἰ πρᾶος ὄντως ἐστίν - ὁ γὰρ τοιοῦτος ἐν οὐδενὶ ἀνέχεται παράβασιν ἰδεῖν τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνος ἀμαρτάνων ὑπὲρ τῶν ἀμαρτανόντων ἀδιαλείπτως θρηνεῖ - ἢ εἰθ' οὕτως, εἰ τὴν δικαιοσύνην πεινᾷ καὶ διψᾷ τοῦ Θεοῦ· ἔστι γὰρ καὶ δικαιοσύνην τινὰ μετιόντα εὐρεῖν, μὴ πεινῶντα μηδέ διψῶντα αὐτὴν· δικαιοσύνη γὰρ ὁ Θεὸς ἐστίν, ὡσπερ ἥλιον αὐτὸν δικαιοσύνης ἀκούεις καλούμενον. Ὁ γοῦν πεινῶν αὐτὸν καὶ διψῶν, τὸν κόσμον ὅλον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ ἡγεῖται σκύβαλα, τιμὰς δὲ ἀρχόντων ὡς αἰσχύνῃ ταῦτα λογίζεται ἢ οὐδόλως τῶν ἀνθρωπίνων τιμῶν ἐπαισθάνεται».

²⁹⁸ Κατήχησις 2, 253-280, S.C. 96, σ. 262.

²⁹⁹ Ὅπ. π., 204-209, σ. 258.

³⁰⁰ Ὑμνος 55, 83-92, S.C. 196, σ. 258-260.

οσμής καμένου κρέατος, «φλέγων τὸ πάχος τῆς σαρκός, τῆς κεφαλῆς τὸν ζόφον, ὡς καὶ καέντος ἐν πυρὶ ὁσμὴν γενέσθαι τούτων κρέατος τοίνυν ἐξ αὐτῆς γενομένην»³⁰¹.

δ) Αλληλεπιδράσεις ψυχῆς και σώματος κατά την αλλοτρίωση των παθῶν

Το ἔργο του Συμεών εἶναι διάσπαρτο ἀπὸ παραδείγματα αλληλεπιδράσεων τῆς ψυχῆς και του σώματος κατά τον αγώνα του πιστοῦ για την αλλοτρίωση εκ των παθῶν.

Αναφερόμενος στην ακηδία, τονίζει ὅτι, ὅταν ο ἄνθρωπος κυριευθεῖ ἀπὸ το αἶσθημα τῆς ακηδίας, τότε ο νους του χαλαρώνει και σκοτεινιάζει και η ψυχὴ του εκνευρίζεται με ἀποτέλεσμα να λείψει για λίγο το πένθος ἀπὸ την καρδιά του και να σβηστεῖ η φλόγα του Πνεύματος. Τότε το σῶμα του γεμίζει ἀπὸ καπνός³⁰², τα μέλη του ναρκώνονται και παρουσιάζει λόγῳ σκνηρίας την ἀνάγκη ὕπνου³⁰³. Ὄταν δε με την εγκράτεια και την αγρυπνία ἀντιστέκεται και κατανικά την ἀνάγκη του ὕπνου, τότε η καρδιά του σκληρύνεται και ἀπουσιάζοντας του πένθους βιώνει το συναἶσθημα τῆς δειλίας³⁰⁴. Βγαίνοντας σε ἀκατάλληλη ὥρα ἀπὸ το κελλί του και μεταβαίνοντας σε σκοτεινὸ τόπο και προσευχόμενος, ταπεινώνει για λίγο τον λογισμό και για λίγο φεύγει ἀπὸ αὐτὸν ο δαίμονας τῆς δειλίας. Ὡστόσο, ο δυνατότερος δαίμονας τῆς κενοδοξίας υποκλέπτει τον λογισμό του και σύρει και πάλι προς τα κάτω τον ἄνθρωπο παραδίδοντάς τον και πάλι στον δαίμονα τῆς δειλίας³⁰⁵. Ἀπὸ την ἄλλη, η ακηδία δημιουργεῖται για τον Συμεών στην ψυχὴ και ἀπὸ τις ἀνωμαλίες του σώματος. Ὄταν φάει κανεὶς πολὺ και βαρυνθεῖ το στομάχι του, θα κοιμηθεῖ πολὺ και το πάθος τῆς ακηδίας θα κυριεύσει τον νου του. Ἐπίσης, ὅταν κανεὶς εγκρατεύεται ὑπέμετρα κάνει τον νου του σκοτεινὸ και δυσκίνητο³⁰⁶ με ἀποτέλεσμα να πέφτει στο πάθος τῆς ακηδίας.

Οι ἐπιδράσεις του σώματος στην ψυχὴ δημιουργοῦνται κατά τον Συμεών και ἀπὸ την ἐπίδραση των κλιματικῶν συνθηκῶν, ὅπως για παράδειγμα η σωματικὴ αἴσθηση τῆς κατάστασης του ἀέρα. Συγκεκριμένα ἀναφέρει την

³⁰¹ Ὁπ. π., 90-92, σ. 260.

³⁰² Ο καπνός ὡς προϊόν τῆς καύσης παραπέμπει στην πύρωση του σώματος, στην ενεργοποίηση των ἀτοπῶν ἐπιθυμιῶν του.

³⁰³ Κεφάλαια 1, κεφ. 71, S.C. 51bis, σ. 78-80.

³⁰⁴ Το ἴδιο.

³⁰⁵ Το ἴδιο.

³⁰⁶ Η ὑπέμετρη εγκράτεια φαίνεται, σύμφωνα με τον Συμεών, να διαταράσσει τὴ βιολογικὴ λειτουργία του ἀνθρώπου και η διαταραχὴ αὐτὴ να ἐπιδρά στη λειτουργία του νου.

ομιχλώδη παχύτητα του νοτιά, η οποία δημιουργεί στον άνθρωπο το πάθος της ακηδίας³⁰⁷.

Απαντώντας δε σε όσους νομίζουν ότι με το θείο βάπτισμα έχουν με άγνωστο τρόπο το Άγιο Πνεύμα ανακεφαλαιώνει τις ψυχοσωματικές ενέργειες που καθιστούν γνωστή την παρουσία του Αγίου Πνεύματος εν αίσθήσει και γνώσει μια εκ των οποίων το πένθος και τα δάκρυα χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα την προσωπική του εμπειρία. Την παντελή αδυναμία θέας του θείου φωτός λόγω της σκότωσης και της ζόφωσης που δημιουργεί η άγνοια του Θεού³⁰⁸, ακολουθεί ο έλεγχος από τη συνείδηση, ο φόβος, η επιθυμία άφεσης των αμαρτιών και η αναζήτηση πνευματικού μεσίτη³⁰⁹, η εύρεση πνευματικού πατέρα διά της ενάρξεως της ελλάμψεως του Αγίου Πνεύματος³¹⁰, η έλλαμψη –αποκάλυψη – του Αγίου Πνεύματος³¹¹, η στέρηση της θεωρίας του Αγίου Πνεύματος και πάλι το σκότος των αμαρτιών³¹². Μετά τη δεύτερη κλίση, την μετάνοια, με υπακοή, πίστη, ταπείνωση, και υποταγή, δημιουργείται σταδιακά η εμφανέστατη αλλοίωση με τις εξής διαδοχικές ψυχοσωματικές εκδηλώσεις: θερμότητα, μικρή εμφάνιση φωτός, θείο εμφύσημα του Πνεύματος, εγκάρδια φλόγα και δάκρυα, ακτίνα στον νου που διέρχεται ταχύτερα από αστραπή, φως μέσα στη νύχτα και μικρή φλογοειδής νεφέλη πάνω στο κεφάλι, η οποία μετά από λίγο οράται στον ουρανό³¹³.

Τα δάκρυα, ως σωματική εκδήλωση του πένθους της ψυχής, πλένοντας την καρδιά την καθαρίζουν από το ρύπο με αποτέλεσμα να αποκτά ψυχικούς οφθαλμούς ή αλλιώς νοερή αίσθηση με την οποία βλέπει και ακούει πνευματικώς. Η πνευματική αίσθηση της ψυχής αρχίζει να αποξενώνει τον άνθρωπο από όλες τις σωματικές αισθήσεις με συνέπεια να μην εννοεί τίποτα σαρκικό, να νιώθει το σώμα του πιο πνευματικό, να αλλάζει η κατανόησή του για τον κόσμο και να γνωρίζει τον Θεό³¹⁴. Την εμπειρία αυτή ακολουθούν σωματικές εκδηλώσεις: κατά τον ύπνο όταν οι πονηροί δαίμονες ενεργοποιούν τον μηχανισμό που οδηγεί στο πάθος της ρεύσης, η ψυχή αντιστέκεται δυνατά

---

³⁰⁷ Το ίδιο.

³⁰⁸ *Εὐχαριστία* 1, 26-70, S.C. 113, σ. 306-310.

³⁰⁹ *Όπ. π.*, 71-86, σ. 310.

³¹⁰ *Όπ. π.*, 87-102, σ. 310-312.

³¹¹ *Όπ. π.*, 103-113, σ. 312-314.

³¹² *Όπ. π.*, 114-128, σ. 314.

³¹³ *Όπ. π.*, 129-139, σ. 314-316.

³¹⁴ *Ύμνος* 4, 35-54, S.C. 156, σ. 192-194.

και ζητώντας βοήθεια από τον Κύριο ξυπνά αποφεύγοντας με τον τρόπο αυτό τη βλάβη, γεγονός που δείχνει κατά τον Συμεών την ακινησία προς το πάθος. Στη συνέχεια αναλογιζόμενος το ασύνηθες αυτής της νίκης έρχεται και πάλι σε θεωρία του Θεού και Κυρίου³¹⁵ και γεμίζει η καρδιά και η ψυχή χαρά σε τέτοιο βαθμό που νομίζει ότι και αυτό το σώμα του μεταλαμβάνει εκείνης της χαράς³¹⁶.

Μετά από αυτό ο Συμεών δηλώνει ότι αρχίζει να βλέπει συχνότερα το φως πότε μέσα του, όταν η ψυχή του είχε γαλήνη και ειρήνη, πότε μακριά και έξω δημιουργώντας του θλίψη³¹⁷. Όταν όμως θρηνούσε και έκλαιγε³¹⁸ και έδειχνε ολική ξενιτεία, υπακοή και ταπείνωση το φως φαινόταν όπως ο ήλιος, που διαπερνά το πάχος του σύννεφου και σταδιακά φαίνεται προσηνής και σφαιροειδής³¹⁹. Με τη διαδικασία αυτή, της εμφάνισης και απόκρυψης του φωτός, που μεσολαβείται από θρήνο, κλάμα και πραγματική ξενιτεία, εκδιώκεται σταδιακά το σκότος μέσα στην ψυχή, αφαιρείται το νέφος που την καλύπτει, λεπταίνει το πάχος της, καθαρίζουν οι νοεροί οφθαλμοί από «τήν λήμην», την τσίμλπα, αποφράζεται και καθαρίζεται η αίσθηση της διάνοιας, αφαιρείται το κάλυμμα της αναισθησίας και μαζί με αυτό κάθε πάθος και κάθε σαρκική ηδονή απενεργοποιείται μέχρι της ολοκληρωτικής εξαφάνισής τους. Έτσι, η ψυχή καθίσταται καθαρή και μέσα της αναδεικνύεται ως ήλιος ο Κύριος³²⁰.

5.6. Η αγάπη του Θεού

Τον πνευματικό άνθρωπο ολοκληρώνει για τον Συμεών η αγία αγάπη, ο ίδιος ο Χριστός. Η πίστη και η ταπείνωση θέτουν τις βάσεις των αρετών, οι οποίες οικοδομούν τον πνευματικό άνθρωπο. Η ελπίδα, ως ο τράχηλος του πνευματικού ανθρώπου, στηρίζει όλο το πνευματικό σώμα. Τη ζωή του πνευματικού σώματος, ωστόσο, παρέχει ως κεφαλή η αγία αγάπη. Η πίστη μεσολαβούμενη από την ελπίδα θρέφει, υπηρετεί και αυξάνει την αγία αγάπη, η οποία αναλόγως της αύξησής της παρέχει στις υπόλοιπες αρετές την ισχύ

³¹⁵ *Εὐχαριστία 1*, 140-155, S.C. 113, σ. 316.

³¹⁶ *Όπ. π.*, 156-171, σ. 316-318.

³¹⁷ *Όπ. π.*, 172-177, σ. 320.

³¹⁸ *Κατήχησις 29*, 198-202, S.C. 113, σ. 182.: «τῆ ἐπελεύσει κατανυγέντες τοῦ Πνεύματος, ἐδάκρυσαν· οὐχὶ ἐνώδυνα καὶ ἐπίπονα δάκρυα, ἀλλ' ἐνεργεία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ δωρεᾶ τῆ ἐκεῖνου γλυκέα ὑπὲρ μέλι, ἀπονητὶ πως καὶ ἀψοφητὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ταῦτα κενώσαντες».

³¹⁹ *Εὐχαριστία 1*, 177-181, S.C. 113, σ. 320.

³²⁰ *Όπ. π.*, 182-196, σ. 320.

τους και τις προετοιμάζει να επεκταθούν προς τα μπρος με περισσότερο ζήλο³²¹. Με αυτόν τον τρόπο σιγά σιγά αυξάνουν όλα τα μέλη του πνευματικού σώματος, τα οποία συνθέτει, συναρμολογεί και συνδέει η αγία αγάπη³²².

Η αγία αγάπη για τον Συμεών είναι ο ίδιος ο Χριστός, ο οποίος πήρε τη γεώδη σάρκα μας και έγινε άνθρωπος για να της μεταδώσει τη θεότητά Του ούσιωδῶς, για να μας κάνει πνευματικούς και άφθαρτους, ώστε να μας ανεβάσει στον ουρανό³²³. Ο Συμεών ερμηνεύει τον Απόστολο Παύλο, ο οποίος αναφέρεται στην αγάπη που χύνεται πλουσίως στις καρδιές μας, λέγοντας ότι αυτή αποτελεί τη μετουσία και μέθεξη της θεότητας «Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη ἣν λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὅτι ἐκκέχυται πλουσίως ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ἤγουν ἡ μετουσία καὶ μέθεξις τῆς θεότητος αὐτοῦ, δι' ἧς ἐνούμεθα τῷ Θεῷ»³²⁴.

Για τον Συμεών η θεότητα του Χριστού, στην οποία μετέχει η καρδιά, γίνεται αισθητή από την καρδιά ως αγάπη και ως φως, «τὸ παντουργὸν [...] καὶ παντοδύναμον φῶς». Η αγία αγάπη, το φως, ο Χριστός, γεμίζει σταδιακά την καρδιά. Αρχίζει με το άγγιγμα της καρδιάς και αυξάνει μέχρι την ολοκληρωτική πλήρωσή της. Η αγία αγάπη είναι άπειρη και συντηρείται ολόφωτη από τη φροντίδα και τις αγαθοεργίες³²⁵.

Ο Συμεών χρησιμοποιεί το ανάλογο της ζωοποίησης και κίνησης του υλικού σώματος του ανθρώπου από την ψυχή για να περιγράψει τον τρόπο ζωοποίησης της ψυχής από το Άγιο Πνεύμα³²⁶. Όπως το σώμα, το οποίο έχει συνδεμένα μέλη, τα οποία αποτελούνται από οστά και πάνω τους υφαίνεται το κρέας και τα νεύρα και όλα ντύνονται με δέρμα, έχει ανάγκη από την ψυχή για να έχει ζωή και κίνηση³²⁷, έτσι και το σώμα της νεκρωμένης ψυχής, έχει ανάγκη από το Άγιο Πνεύμα³²⁸. Το σώμα της ψυχής αποτελείται από μέλη, από οστά που δεν είναι άλλα από το πνεύμα, τον νου και τον λόγο, τα οποία, όπως τα οστά ντύνονται με κρέας και νεύρα, ντύνονται και αυτά από τις ενάρτετες πράξεις³²⁹. Η ψυχή, ο νους και ο λόγος, τα μέλη της ψυχής, αν και

³²¹ Ἡθικὸς 4, 515-544, S.C. 129, σ. 44-46.

³²² Ὅπ. π., 545-548, σ. 46-48.

³²³ Ὅπ. π., 548-554, σ. 46-48.

³²⁴ Ὅπ. π., 554-557, σ. 48.

³²⁵ Ὅπ. π., 776-782, σ. 62-64.

³²⁶ Ἡθικὸς 7, 310-333, S.C. 129, σ. 178.

³²⁷ Ὅπ. π., 310-318, σ. 178.

³²⁸ Ὅπ. π., 319-327, σ. 178.

³²⁹ Το ίδιο.

ντυμένα με τις ενάρτετες πράξεις, υπάρχουν ως νεκρά οστά, ασύνδετα και διαχωρισμένα μεταξύ τους, γιατί οι ενάρτετες πράξεις είναι νεκρωμένες, ασύνδετες και διαχωρισμένες και δεν μπορούν να δώσουν ζωή, κίνηση, στα μέλη της ψυχής με κατεύθυνση την τήρηση των εντολών του Θεού. Με την ενοίκηση του Αγίου Πνεύματος οι ενάρτετες πράξεις συνδέονται με νεύρα πνευματικής ισχύος και συνενώνονται με την αγάπη προς τον Θεό με αποτέλεσμα τη ζωοποίηση της ψυχής³³⁰. Για τον Συμεών είναι ξεκάθαρο πως δεν υπάρχει άλλος τρόπος για να ζήσει η ψυχή εκτός από την αγάπη προς τον Θεό³³¹.

Κατά τη σταδιακή αύξηση του φωτός και πλήρωση της καρδιάς ο άνθρωπος βιώνει την πνευματικοποίηση των ψυχικών και σωματικών του λειτουργιών. Η θλίψη μετατρέπεται σε χαρά, τα πικρά δάκρυα σε γλυκά, καθαρίζεται η διάνοια και η καρδιά και αποκαθίσταται η νοερά αίσθηση του νου. Οι πνευματικές αυτές αλλαγές της ψυχής ακολουθούνται από αλλαγές στο σώμα, που όπως θα δούμε παρακάτω, γίνεται ολοένα και πιο πνευματικό.

α) Το χαροποιό πένθος και τα γλυκά δάκρυα

Όταν το φως καταλάβει τον άνθρωπο που κλαίει με πίκρα για τα αμαρτήματά του μεταποιεί τα πικρά δάκρυα σε γλυκά³³². Οι ελλάμψεις του Πνεύματος και η φωτοχυσία του Θεού δημιουργούν σε αρχικά στάδια, όταν η θεότητα αγγίζει την καρδιά, την πνευματική αίσθηση της πτωχείας, την αίσθηση της έλλειψης των αιωνίων αγαθών και το χαρμόσυνο πένθος με τα συνεχώς ρέοντα γλυκά δάκρυα, που καθαρίζουν την καρδιά και την καθιστούν τελείως φωτεινότερη³³³.

---

³³⁰ Όπ. π., 327-333, σ. 178.

³³¹ Όπ. π., 332-333, σ. 178.

³³² *Ήθικός* 10, 822-824, S.C. 129, σ. 318: «Μακάριοι οί αεί πικρῶς διὰ τὰ αὐτῶν ἀμαρτήματα κλαίοντες, ὅτι αὐτοὺς τὸ φῶς καταλάβη καὶ τὰ πικρὰ δάκρυα εἰς γλυκέα μεταποιήσει». Βλ και *Κατήχησις* 4, 670-677, S.C. 96, σ. 368-370.

³³³ *Κατήχησις* 2, 217-228, S.C. 96, σ. 258-260.: «Ὅπου γὰρ ταπείνωσις ἀψευδής, ἐκεῖ καὶ ταπεινοφροσύνης βυθός· καὶ ὅπου ταπεινοφροσύνη, ἐκεῖ καὶ ἐλλάμψεις τοῦ Πνεύματος. Ὅπου δὲ αἱ ἐλλάμψεις τοῦ Πνεύματος, ἐκεῖ φωτοχυσία Θεοῦ καὶ Θεὸς ἐν σοφίᾳ καὶ γνώσει τῶν μυστηρίων αὐτοῦ. Ἐνθα δὲ ταῦτα, ἐκεῖ βασιλεία οὐρανῶν καὶ βασιλείας ἐπίγνωσις καὶ οἱ ἀποκεκρυμμένοι θησαυροὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἐν οἷς καὶ ἡ φανέρωσις ἐστὶ τῆς πτωχείας τῆς πνευματικῆς. Ὅπου δὲ πτωχείας πνευματικῆς αἰσθησις, ἐκεῖ καὶ τὸ χαρμόσυνο πένθος, ἐκεῖ καὶ τὰ ἀενάως ρέοντα δάκρυα, τὰ τὴν φιλοῦσαν ταῦτα ψυχὴν ἐκκαθαίροντα καὶ τελείως αὐτὴν ἀπεργαζόμενα φωτεινότετην».

Η απαράλειπτη και καθημερινή μετάνοια που επιτελείται μέχρι θανάτου, του εκουσίου θανάτου, με πόνο και θλίψη, δημιουργεί πικρά δάκρυα που καθαρίζουν τον ρύπο και τον μολυσμό της ψυχής³³⁴. Η ψυχή απαλλαγμένη από τον ρύπο και τον μολυσμό μετανοεί με καθαρή μετάνοια, τα πικρά δάκρυα μετατρέπονται σε γλυκά, η καρδιά αισθάνεται αέναη χαρά και αρχίζει να βλέπει το «ἄδυτον φέγγος»³³⁵. Μόνο με τη θεωρία του άδυτου φέγγους ο άνθρωπος απαλλάσσεται τελείως από τα πάθη, μπορεί να αποκτήσει όλες τις αρετές και να μεταλαμβάνει ἄξια ή με δάκρυα τα θεία μυστήρια, δηλαδή να βλέπει το συνυπάρχον σε αυτά θείο φως³³⁶. Το άδυτο φέγγος είναι αυτό που καθαρίζει τελείως την καρδιά και επιτρέπει στο Άγιο Πνεύμα να κατοικήσει μέσα της γνωστώς και ο άνθρωπος να δει από τώρα τον Θεό³³⁷.

Αναφερόμενος στην προσωπική του εμπειρία θέας του φωτός ο Συμεών μας παρέχει μια πιο εναργή κατανόηση των γλυκών δακρύων. Μετά την θεωρία και επιστροφή σε συνειδητή κατάσταση ο άνθρωπος βιώνει χαρά και έκπληξη

³³⁴ Κατήχησις 4, 670-674, S.C. 96, σ. 368.

³³⁵ Όπ. π., 675-677, σ. 370. Ο Συμεών στη διδασκαλία του παρουσιάζει τη σταδιακή φανέρωση του Χριστού ως φως και αναλόγως της έντασης του φωτός χρησιμοποιεί και ανάλογες εκφράσεις. Έτσι, εδώ ο Χριστός μόλις που αρχίζει να φαίνεται στην καρδιά, να αγγίζει την καρδιά και γι' αυτό το φως ακόμα δεν είναι έντονο αλλά άδυτο φέγγος. Πρβλ. Η. ALFEYEV, *St. Symeon the New Theologian...*, όπ. π., σελ. 214. Οι φωτοφάνειες και οι θεοφάνειες δια του Αγίου Πνεύματος στη διδασκαλία του Συμεών δεν αποτελούν την ολοκλήρωση της κατά χάριν ένωσης αλλά στάδια προς αυτήν. Στη διδασκαλία του Συμεών, όπως αναφέραμε και αλλού, η οδός της σωτηρίας φέρει τον άνθρωπο αρχικά έξω από τον κόσμο, στη συνέχεια τον οδηγεί να βρει, να δει και να προσκυνήσει τον Χριστό (φτάσαι) και τέλος να έχει πλήρη κοινωνία μαζί Του (εισελθεῖν), βλ. Κατήχησις 28, 1-35, S.C. 113, σ. 128-130. Συνεπώς, δεν θεωρούμε ότι αποδίδεται πλήρως η αντίληψη του Συμεών με την ταύτιση της θέας του Θεού και της θέωσης, την οποία εισήγαγε πρώτος ο W. VÖLKER, *Praxis und Theoria...*, όπ. π., σελ. 432 κ. εξ. και αποδέχεται και ο Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ, *Ἡ θέα τοῦ Θεοῦ...*, όπ. π. σελ. 151.

³³⁶ Όπ. π., 677-682, σ. 370. Σύμφωνα με τον Η. ALFEYEV, *St. Symeon the New Theologian ...*, όπ. π., σελ. 91, η συμμετοχή του πιστού στα μυστήρια της Εκκλησίας με γλυκά δάκρυα ενώ για τους Πατέρες της Εκκλησίας είναι ιδανικό, για τον Συμεών αποτελεί τον κανόνα: «So those who partake without tears must blame themselves, for if they wanted to have them, they could have fulfilled all God's commandments and received the gift of mourning and compunction. What other Fathers put as an ideal, Symeon regards as a norm». Βλ. Αρχιεπ. Β. ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, *Μέσα στὸ Φῶς τοῦ Χριστοῦ...*, όπ. π., σ. 55: «Ἡ συχνὴ ἀναφορὰ τοῦ Συμεών στὰ πνευματικὰ δάκρυα σὰν μέσο ἀπαραίτητο γιὰ τὴν κάθαρση τῆς καρδιάς καὶ στὴ συνέχεια τῆς ἐνώσεως μὲ Αὐτόν, προκαλοῦσε ἰδιαίτερα τὴν εἰρωνεία καὶ τὴν ἐχθρότητα αὐτῶν ποὺ διαφωνοῦσαν μαζί του. Ὁ ἴδιος δηλώνει πῶς τὸ χάρισμα τῶν δακρύων δίνεται σ' αὐτοὺς ποὺ τὸ ἀναζητοῦν πραγματικά».

³³⁷ Όπ. π., 682-689, σ. 370.

που τον κάνει να δακρύνει από καρδιάς. Τα δάκρυα αυτά, όμως, δεν του δημιουργούν μια αίσθηση πίκρας αλλά γλυκύτητας³³⁸.

Ο εύσπλαχνος και φιλόανθρωπος Θεός βλέποντας τον μετανοούντα «ταχέως εισακούσεται αὐτοῦ καὶ ἀνάπαυσιν ὀδύνης καὶ ἀπαλλαγὴν πόνου καρδίας αὐτοῦ συντόμως παράσχη αὐτῶ»³³⁹. Η απαλλαγή από τον πόνο της καρδιάς γίνεται κατά τον Συμεών με την έκχυση της αγαθότητας του Θεού, η οποία μεταβάλλει τον πόνο σε χαρά και την πίκρα της καρδιάς σε γλυκό μούστο και αναγκάζει τον ιό του δράκοντα, την εμπαθή επιθυμία, να βγει από την καρδιά³⁴⁰.

Στη διδασκαλία του Συμεών τα γλυκά δάκρυα που προέρχονται από την πλήρωση της καρδιάς με την αγαθότητα του Θεού δεν καθαρίζουν μόνο την ψυχή αλλά και το σώμα καθιστώντας τον άνθρωπο όλον καθαρό και όλον αμόλυντο «Ὁὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πυρὶ θείῳ κρίνεται καὶ ἀνακρίνεται καὶ ὕδατι τότε δακρύνων παινόμενος ὅλον τὸ σῶμα κάθυγρος γίνεται καὶ βαπτίζεται κατ' ὀλίγον ὅλος ὑπὸ τοῦ θείου πυρός τε καὶ Πνεύματος καὶ γίνεται ὅλος καθαρός, ὅλος ἀμόλυντος, υἱὸς φωτός καὶ ἡμέρας καὶ οὐχὶ ἔκτοτε ἀνθρώπου θνητοῦ»³⁴¹.

β) Η κάθαρση της ψυχῆς και του σώματος

Στον πιστό άνθρωπο που προσέχει με ακρίβεια και τηρεῖ όλες τις εντολές του Θεού καθαρίζεται αρχικά η διάνοια και ο άνθρωπος αποκτά αυτοεπίγνωση της ασθένειάς του και της αδυναμίας του να υποδεχθεί, να ευχαριστήσκει και να δοξάσει τον Θεό με αποτέλεσμα να πενθήσει «πένθος τὸ

---

³³⁸ Κατήχησις 22, 109-112, S.C. 104, σ. 372. Σύμφωνα με τη θέση αυτή του Συμεών δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή η παρατήρηση του Alfeyev ότι τα δάκρυα εμφανίζονται μόνο κατά τη θεωρία του Θεού, βλ. H. ALFEYEV, *St. Symeon the New Theologian...*, ὄπ. π., σελ. 214: «Both tears and vision of God happen simultaneously and are in fact two sides of one gradual process of the transfiguration of the human person. Bitter tears are the means to reach vision of God as light. When God is seen tears become sweet». Για τον Συμεών τα γλυκά δάκρυα ρέουν στον άνθρωπο κατά τη διαρκή παρουσία του Θεού στην καρδιά. Βλ. Δ. ΤΣΑΜΗ, *Ἡ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Νικήτα τὸν Σιθηάτον*, ὄπ. π., σελ. 79: «Τὰ χαροποιὰ ταῦτα δάκρυα πληροῦν τὴν καρδιά διὰ γλυκύτατης καὶ ἀφάτου ἡδονῆς ὡς θεῖα δρόσος πηγάζουσα ἐκ τῆς φωτοποιῶν ἐνέργειας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κατέρχονται ἄνωθεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πιστοῦ, ὁ ὅποιος ἐγεύθει τὴν θεωρίαν τοῦ ἀπροσίτου φωτός».

³³⁹ Κατήχησις 23, 95-97, S.C. 113, σ. 20.

³⁴⁰ Ὅπ. π., 104-112, σ. 20-22.

³⁴¹ Ἠθικός 10, 114-118, S.C. 129, σ. 266.

ὄντως μακαριώτατον», το οποίο προκαλεί την παράκληση της ψυχής και την κάνει πραεῖα³⁴².

Ἡ ταπείνωση, ως διαδικασία νέκρωσης του προσωπικού θελήματος, ξεκινά για τον Συμεών από την αδιάλειπτη συγκράτηση στη διάνοια των επαγγελιών του Κυρίου³⁴³. Ἡ συνεχῆς ενασχόληση της διάνοιας με τις επαγγελίες του Κυρίου προϋποθέτει το νοερό λογισμό αυτών ἀλλά και την διά της αισθήσεως φροντίδα για την εκτέλεσή τους. Ἐτσι, ἡ διάνοια χωρίζεται σιγά σιγά ἀπό τὴ μνήμη του κόσμου, ἀπὸ τον υλικό κόσμο και ὅτι αὐτός περιλαμβάνει, ὅπως καθημερινές μέριμες, πράγματα, συγγενικά πρόσωπα και τον ἴδιο τον εαυτό και ἀναλόγως συνυπάρχει με τὰ πνευματικά³⁴⁴.

Ἡ μετατόπιση αὐτῆς τῆς προσοχῆς και ενασχόλησης τῆς διάνοιας στα πνευματικά ἔχει ως ἀποτέλεσμα τὴν υποχώρηση, τὴν ἀποδυνάμωση, τῶν λογισμῶν τῶν προλήψεων και στη συνέχεια τὴ μείωσή τους, τὸ μαλάκωμα τῆς καρδίας και τὴν ἐναρξη τῆς ταπείνωσής τῆς. Με τὴν ἐναρξη τῆς ταπείνωσής τῆς ἡ καρδιά ἀρχίζει νὰ παράγει στη διάνοια λογισμοὺς ταπεινοφροσύνης, τοὺς ὁποίους αἰσθανόμενος ὁ ἄνθρωπος κατανύγεται και δακρῦζει³⁴⁵. Σε αὐτὴ τὴν κατάσταση φτάνει ἡ καρδιά με πολλή θλίψη, πίεση ἀπάρνησης του προσωπικού τῆς θελήματος, και ὅσο περισσότερο ταπεινώνεται, ἀρνείται τὸ προσωπικό τῆς θέλημα, τόσο περισσότερο κατανύγεται³⁴⁶.

Ἡ ταπείνωση τῆς καρδίας γεννᾷ τὸ πένθος και τὸ πένθος συντηρεῖ και αὐξάνει τὴν ταπείνωση τῆς καρδίας. «Αὕτη δὲ ἡ ἐργασία», ἡ ἀλληλοενίσχυση τῆς ταπείνωσης και του πένθους, ἡ ὁποία ἐπιτελεῖται, ὀλοκληρῶνεται με τὴν ἀσκητικὴ ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν διώχνει κάθε ρύπο τῆς ψυχῆς, διώχνει κάθε πάθος και κάθε κακὴ ἐπιθυμία, εἴτε σωματικὴ εἴτε βιοτικὴ³⁴⁷. Με τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος ἐλευθερώνεται ἀπὸ κάθε γήινη ἐπιθυμία στην ψυχὴ. Ἡ ψυχὴ παύει νὰ εἶναι ἀναίσθητη, νὰ ἔχει κάλυμμα κατὰ τον Ἀπόστολο Παῦλο στην

---

³⁴² Κατήχησις 2, 196-207, S.C. 96, σ. 258. Ἡ ἐννοια τῆς πραΐας ψυχῆς στον Συμεών ἀφορᾷ τὴν ἀκίνησι τῆς καρδίας, τὴν μὴ ἐκδήλωση σε αὐτὴ λογισμῶν και ἐπιθυμιῶν.

³⁴³ Κατήχησις 14, 5-53, S.C. 104, σ. 204-208.

³⁴⁴ Ὅπ. π., 54-60, σ. 208.

³⁴⁵ Ὅπ. π., 60-66, σ. 208.

³⁴⁶ Ὅπ. π., 66-68, σ. 208.

³⁴⁷ Ὅπ. π., 68-73, σ. 208-210. Πρβλ. Β. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ, *Ἡ πνευματικὴ πατρότης...*, ὅπ. π., σελ. 35: «Ἄσκηση εἶναι καὶ τὸ στάδιο μετάνοιας ἢ ὁποία ὅμως ἔχει τὸν στερεητικὸ χαρακτήρα - ἐπιδιώκει τὴν νέκρωση τῶν παθῶν και τὴν κάθαρση τῆς ψυχῆς. Ὁ θετικὸς χαρακτήρας τῆς ἄσκησης ἀποσκοπεῖ στὴν ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν και τὴν ἀπάθεια».

καρδία. Η διάνοια μπορεί πλέον να βλέπει τα πάθη που υπάρχουν στην ψυχή, για παράδειγμα την «φιλοδοξίαν, φιλαργυρίαν, μνησικακίαν, μισαδελφίαν, φθόνον, ζήλον, ἔριν, οἴησιν καὶ τὰ λοιπὰ καθεξῆς»³⁴⁸ και να χρησιμοποιεί τις εντολές ως φάρμακα και τους πειρασμούς ως καυτηριασμούς³⁴⁹. Έτσι, ταπεινούμενος, πενθώντας και ζητώντας τη βοήθεια του Θεού, ο άνθρωπος βλέπει με καθαρή τη διάνοιά του τη χάρη του Αγίου Πνεύματος να ξεκολλά και να εξαφανίζεται ένα ένα τα πάθη και να κάνει την ψυχή τελείως ελεύθερη από αυτά³⁵⁰.

Η διατήρηση στην καρδία του θελήματος του Θεού επηρεάζει με τη σειρά της την διάνοια, η οποία αποκτά συνείδηση, επίγνωση του θελήματος αυτού. Σε αυτόν που κόβει το ίδιο θέλημά του, ο Θεός, σύμφωνα με τον Συμεών, χαρίζει με άγνωστο τρόπο, χωρίς να το γνωρίζει, το δικό Του θέλημα και το διατηρεί ανεξάλειπτο στην καρδία του και διανοίγει τους οφθαλμούς της διάνοιάς του, ώστε να έχει επίγνωση αυτού του θελήματος και του δίνει και ισχύ να το εκπληρώνει. Ο Συμεών αναγνωρίζει με τον τρόπο αυτό μια διαρκή κίνηση προόδου στη στοίχιση με το θέλημα του Θεού και κατάργηση του οικείου θελήματος³⁵¹ διά της χάριτος του αγίου Πνεύματος³⁵².

Η κάθαρση της καρδιάς είναι για τον Συμεών ο απαραίτητος όρος θέας του Θεού από αυτή τη ζωή, γιατί η κάθαρση συνεπάγεται τη θεωρία³⁵³. Η κάθαρση της καρδιάς γίνεται στον άνθρωπο με την εργασία της τήρησης των εντολών και την απόκτηση της αγάπης του Θεού³⁵⁴. Με την κάθαρση της καρδιάς και τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος ο άνθρωπος γίνεται κατά χάριν θεός και βιώνει συγκεκριμένες ψυχοσωματικές ενέργειες που δεν έχουν καμιά συνάφεια με

---

³⁴⁸ Όπ. π., 73-88, σ. 210.

³⁴⁹ Όπ. π., 88-89, σ. 210.

³⁵⁰ Όπ. π., 89-94, σ. 210.

³⁵¹ Κεφάλαια 3, κεφ. 73, S.C. 51bis, σ. 166.

³⁵² Όπ. π., κεφ. 76, σ. 168. Βλ. και Ὑμνος 18, 50-61, S.C. 174, σ. 78.: «Τοῦτο χρόνον ὀλίγον φαίνεται καὶ συστέλλεται, ἔν, ἐν δὲ τῶν παθῶν ἐκβάλλει τῆς καρδιάς. Οὐ γὰρ δύναται ἄνθρωπος ἐκνικῆσαι τὰ πάθη, εἰ μὴ συμπαραγένηται εἰς βοήθειαν τοῦτο, οὐδὲ πάλιν ἀπὸ μιᾶς ἅπαντα ἐκδιώκει. Οὐ γὰρ εἰσδέξασθαι χωρεῖ αἴφνης ὅλον τὸ Πνεῦμα ὁ ἄνθρωπος ὁ ψυχικός καὶ ἀπαθής γενέσθαι, ἀλλ' ὅταν τὰ εἰς δύναμιν διαπράξῃται πάντα' γύμνωσιν, ἀπροσπάθειαν, χωρισμὸν τῶν ἰδίων, ἐκκοπήν τοῦ θελήματος καὶ ἄρησιν τοῦ κόσμου, ὑπομονὴν τῶν πειρασμῶν καὶ προσευχὴν καὶ πένθος, εὐτέλειαν, ταπείνωσιν, ὅσον ἰσχύος ἔχει».

³⁵³ Ἠθικός 5, 106-120, S.C. 129, σ. 86-88.

³⁵⁴ Όπ. π., 120-135, σ. 88.

τον κόσμο της αμαρτίας και της ύλης όπως τον γνωρίζουμε³⁵⁵. Πώς κατανοεί όμως και διδάσκει ο Συμεών την κατάσταση κατά την οποία η καρδιά είναι καθαρή;

Ο Συμεών παρουσιάζει την κάθαρση της καρδιάς ως απαλλαγή της από τον μολυσμό που δημιουργούν σε αυτήν τα πάθη. Ο μολυσμός της καρδιάς επισυμβαίνει από τα πάθη, τις κινήσεις της σάρκας, από τους πονηρούς λογισμούς, από την επικέντρωση της διάνοιας στον υλικό κόσμο και από το ίδιο θέλημα, το σαρκικό θέλημα που αυτά δημιουργούν στον άνθρωπο³⁵⁶. Αντίθετα, ο άνθρωπος που έχει καθαρή καρδιά δεν ενοχλείται από οποιοδήποτε πάθος αλλά και, όταν το θέλει να μην εννοεί κάτι πονηρό ή βιοτικό, μπορεί να έχει μέσα του τη μνήμη του Θεού με ακατάσχετο έρωτα³⁵⁷.

Η καρδιά για τον Συμεών πρέπει να μετατραπεί διά της ταπεινώσεως, της πλήρους δηλαδή ακινησίας του λογιστικού, επιθυμητικού και θυμικού, τα οποία εκφράζουν το ίδιο θέλημα, σε μνήμη «οὕτω δὴ καὶ νῦν ἐξερχομένων ἡμῶν ἐκ τοῦ κόσμου καὶ εἰσερχομένων διὰ τῆς τῶν παθημάτων τοῦ Κυρίου ἐξομοιώσεως ἐν τῷ τῆς μετανοίας καὶ ταπεινώσεως μνήματι»³⁵⁸. Εκεί, στην καρδιά, όπως ακριβώς σε τάφο, όταν παύσει λόγω μετάνοιας και ταπείνωσης να υπάρχει κάθε εκδήλωση κίνησης, κατέρχεται ο Κύριος εξ ουρανῶν και εισέρχεται στο σώμα μας και ενώνεται με την ψυχή μας και την ανασταίνει, αφού ομολογουμένως είναι νεκρή, και της παρέχει τη δόξα της μυστικής Του αναστάσεως³⁵⁹. Στο παρακάτω απόσπασμα ο Συμεών αναλύει περαιτέρω τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται την πλήρη ταπείνωση της καρδιάς ως ενοποίηση των τριῶν δυνάμεων της ψυχῆς: «Τοιγαροῦν καὶ ὅταν διὰ πάντων τούτων ἡ ἐπιθυμία πληρωθῇ τοῦ ἀνθρώπου, τῆνικαῦτα καὶ ὅλον τὸ θυμικὸν τῷ λογιστικῷ τε καὶ ἐπιθυμητικῷ συγκραθέν, ἐν τὰ τρία ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς τριαδικῆς ἐνάδος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τερπνότητι τοῦ ἑαυτῶν γίνονται δεσπότου. Οὐ γὰρ ἐπιγινώσκειται ὅλως ἢ τριττῇ τότε τούτων διαίρεσις, ἀλλ' εἰσὶν ἐκ παντός ἓν. Ὅπηνίκα οὖν ἐκ μόνου τοῦ ἐνός καὶ ἀγαθοῦ τῆ ἀπλότητι, ἐπὶ τῇ τῶν πονηρῶν καὶ ἀγαθῶν πραγμάτων διακρίσει καὶ διαιρέσει, ἐπιστραφῶσιν αἱ δυνάμεις αὗται πρὸς τὰ ἐνταῦθα, τῆνικαῦτα ἢ τούτων θέλησις καὶ διαίρεσις καὶ ἢ πρὸς τὰ

³⁵⁵ Ἡθικός 6, 199-278, S.C. 129, σ. 134-140.

³⁵⁶ Ἡθικός 7, 198-214, S.C. 129, σ. 170.

³⁵⁷ Κεφάλαια 3, κεφ. 32, S.C. 51bis, σ. 138.

³⁵⁸ Κατήχησις 13, 47-50, S.C. 104, σ. 194.

³⁵⁹ Ὅπ. π., 50-55, σ. 194.

έναντία τῶν θείων θελημάτων ἀποστροφή ἀδιαιρέτως δείκνυται· ἐν γὰρ μόνοις τούτοις ἡ τοῦ θυμικοῦ κίνησις γίνεται»³⁶⁰.

Ἡ καθαρὴ καρδιά, ἡ οποία ἔχει γίνει «ἐγκύμων τοῦ παναγίου Πνεύματος»³⁶¹ επενεργεῖ πρωταρχικά στον νοῦ. Ὄταν οἱ εμπαιθεῖς κινήσεις του λογιστικοῦ, του επιθυμητικοῦ και του θυμικοῦ παύσουν, ὅταν ἡ καρδιά δηλαδή παραμείνει ἀκίνητη, τότε ο νοῦς ελευθερώνεται ἀπὸ τις προλήψεις, τους εμπαιθεῖς λογισμοὺς, και αποκτὰ τὴν ἀπαραίτητη καθαρότητα για να βλέπει κατὰ ἀναλογία του φωτισμοῦ του τους λόγους των ὄντων³⁶². Αποκτὰ με τὴ νοερά θεωρία τὴ γνώση των θείων³⁶³ και μέσα στην καρδιά και μέσω αὐτῆς βλέπει τον ἀπαθὴ Θεό³⁶⁴. Ο νοῦς τῆς καθαρῆς καρδίας δεν μπορεῖ να βλέπει κάτι ἀπὸ τα αἰσθητὰ ἀκόμα και ὅταν νομίζει ὅτι τα βλέπει, γιατί ὅταν συνάπτεται με τα νοητὰ γίνεται ἔξω των αἰσθητῶν³⁶⁵.

Ὁ Συμεών, ἀν και ἐστιάζει στη σωτηρία τῆς ψυχῆς, στη διδασκαλία του κάνει λόγο για τὴ σωτηρία ὅλου του ἀνθρώπου, του ψυχοσωματικοῦ ἀνθρώπου. Συνεπὼς δεν παραμελεῖ να ἀναφερθεῖ και στην ἀπαλλαγὴ του σώματος ἀπὸ τον ρύπο τῆς αμαρτίας. Στα προηγούμενα στάδια των ἀγωνιζομένων ἡ σάρκα καθαρίζεται ἀπὸ τα πάθη. Ἡ κάθαρση τῆς σάρκας, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τα πάθη, εἶναι ἀπαραίτητη για να δεῖ ο ἀνθρώπος καθαρὰ τὴν θεία ἀκτίνα, γιατί τα πάθη προσθέτουν στην ψυχὴ νέφος³⁶⁶. Ὡστόσο, ἡ συνάφεια, ἡ συνουσία και ἡ θεωρία του Θεοῦ δεν μπορεῖ να πραγματοποιηθεῖ ἐάν ο ἀνθρώπος διὰ τῆς αγίας ἀγάπης δεν ἀπαλλαγεί ἀπὸ κάθε μολυσμὸ τῆς ψυχῆς και του σώματος «Ἄλλως γὰρ οὐκ ἐνὶ μετὰ συμπαθοῦς καρδίας ἐξ ἀγάπης ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὔξασθαι, εἰ μὴ συναφεία καὶ συνουσία καὶ θεωρία Θεοῦ διὰ συνεργείας τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος κτησαίμεθα ἑαυτοὺς καθαρὸς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος»³⁶⁷. Ἡ καθαρὸτητα του σώματος στη

³⁶⁰ Ἠθικὸς, 4, 424-435 S.C. 129, σ. 10.

³⁶¹ Ἠθικὸς 7, 215, S.C. 129, σ. 170.

³⁶² Κεφάλαια 1, κεφ. 34, S.C. 51bis, σ. 58.

³⁶³ Ἠθικὸς 9, 47-79, S.C. 129, σ. 222-224.

³⁶⁴ Ὅπ. π., 167-178, σ. 230-232. Βλ. και Ἠθικὸς 1, ιβ', 159-183, S.C. 122, σ. 284-286.

³⁶⁵ Κατήχησις 14, 102-107, S.C. 104, σ. 212. Ὁ Συμεών τονίζει ὅτι ἡ νοερά αἴσθησις εἶναι συγκέντρωση ὅλων των σωματικῶν αἰσθήσεων σε μια με ἀποτέλεσμα να μην λειτουργοῦν οἱ αἰσθήσεις του σώματος. Βλ. και Κεφάλαια 3, κεφ. 33, S.C. 51bis, σ. 138-140.

³⁶⁶ Κατήχησις 22, 180-182, S.C. 104, σ. 378.

³⁶⁷ Ἠθικὸς 9, 174-178, S.C. 129, σ. 232. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἔμφαση που δίνει ο Συμεών στη διαδοχικὴ διαδικασία τῆς κατὰ χάριν θέωσης δια τῆς συνάφειας, τῆς συνουσίας και τῆς θεωρίας.

διδασκαλία του Συμεών πρέπει να συνυπάρχει με την ευσέβεια της ψυχής και την εσωτερική εργασία κάθαρσης της καρδιάς, ειδάλως δεν έχει παρά προσωρινό όφελος³⁶⁸. Η επιδημία του Πνεύματος δεν δημιουργεί για τον Συμεών μερική ελευθερία στον άνθρωπο, δηλαδή μόνο την ελευθερία της ψυχής από τα πάθη, αλλά διώχνοντας «*πᾶσαν ἀκηδῖαν, πᾶσαν ἀμέλειαν, πᾶσαν ῥαθυμίαν καὶ ἄγνοιαν λήθην τε καὶ γαστριμαργίαν καὶ πᾶσαν φιληδονίαν*»³⁶⁹ ανανεώνει και ανακαινίζει τον άνθρωπο ψυχικά και σωματικά. Η σωματική ανανέωση και ανακαινίση γίνεται αισθητή ως συνειδητή αίσθηση ότι ο άνθρωπος δεν περιβάλλεται από φθαρτό και βαρὺ σώμα, αλλά από πνευματικό και άυλο, ικανό να ανέλθει στους ουρανούς³⁷⁰.

Όταν ο άνθρωπος παραμένει στην αγάπη του Θεού και αποκτήσει τελείως καθαρή καρδιά δεν μπορεί να κυριευθεί από κάποιο πάθος ούτε να καταπιεστεί από την ανάγκη του σώματος. Η ορμή της καρδιάς, το θυμικό, ή καλύτερα όλη η ροπή του θελήματός της δένεται από τη γλυκιά αγάπη του Θεού. Η ψυχή «*ἢ τῶ Θεῷ δι' ἀγάπης ἐνωθεῖσα*» δεν μπορεί να συμπαρασύρεται προς τις ηδονές και τις ορέξεις του σώματος, ούτε προς άλλες επιθυμίες των

---

³⁶⁸ Κατήχησις 27, 227-228, S.C. 113, σ. 113. «Τί ἐπερείδη τῶν ἐν τοῖς σωματικοῖς ἔργοις κόπων τῆς ἐνδοθεν ἀμελῶν ἐργασίας;». Πρβλ. και Α. ΒΙΤΟΥΛΑ, *Γνώσις ἐμάρτυρος...*, ὄπ. π. , σελ. 215, ὅπου σωστά επισημαίνεται ὅτι ἡ σωματικὴ καθαρότητα ἀποκομμένη ἀπὸ τις ἄλλες ἀρετὲς ἐνέχει τὸν κίνδυνο δέσμευσης τῆς ψυχῆς σὲ βεβαιότητα προερχόμενη ἐκ τοῦ ορατοῦ-αντικειμενικοῦ κόσμου με ἀποτέλεσμα τὴν αὐτάρκεια. Ὁ ἐγκλωβισμὸς τοῦ ἀνθρώπου και στο ελάχιστο τοῦ ορατοῦ κόσμου, ὅπως ἔχουμε ἀναφέρει, συντηρεῖ τὸ ἴδιον θέλημα και στέκεται ἐμπόδιο στὴν κάθαρση τῆς καρδιάς ἀπὸ τὸν μολυσμὸ τῆς πονηρίας. Ἡ ἀμέλεια τῆς ἐνδοθεν ἐργασίας, τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τα πάθη, εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ ἐκεῖνο που διαφοροποιεῖ τὸν ἀμελή ἀπὸ τὸν χωρὶς δάκρυα ἐνάρετο και τὸν πενθούντα, βλ. περισσότερα στὸν Ν. ΜΑΥΡΙΑΔΗ, «*Τὰ Ἅγια τοῖς Ἁγίοις*». *Οἱ ἀσκητικὲς προϋποθέσεις τῆς Εὐχαριστιακῆς Μετοχῆς στὸς Κατηχητικοὺς Λόγους τοῦ Ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*, Μεταπτυχιακὴ ἐργασία, ἐπιβλ. Καθ. Α. Σιάσος, Θεολογικὴ Σχολή, Α.Π.Θ, Θεσσαλονίκη 2013, σελ. 24 κ. ἐξ.. Ὁ συγγραφέας παρουσιάζει στὴ μελέτη τοῦ αὐτῆς τις προϋποθέσεις ἀξίας μετοχῆς στὸ μυστήριο τῆς Θείας Μετάληψης κατὰ τὸν Συμεῶν, δηλαδή τὴ μετάνοια, τὸ πένθος και τα δάκρυα, τὴν κάθαρση και τὴν με ἐπίγνωση κοινωνία τοῦ θεωμένου σώματος και αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ὡστόσο δὲν προχωρᾷ στὴ διερεύνηση τῆς συμβολῆς τῆς ἀξίας μεταλήψεως στὴν τέλεια κάθαρση και ἀγιότητα, στο πὼς βοηθοῦν τὸν ἀνθρώπο να ἀποκτήσει τέλεια κάθαρση, να ἐνωθεῖ με τὸν Θεὸ και να γίνε ἀγιος, ὅπως λέει ὁ Συμεῶν «*οὕτω γὰρ ποιῶν καὶ οὕτως ἔχων, φωτίζεται τὴν ψυχὴν ὀσημέραι, βοηθούμενος ἐκ τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγίων, καὶ εἰς τελείαν κάθαρσιν καὶ ἀγιότητα συντόμως μᾶλλον ἀνάγεται*» βλ. *Κατηχήσεις*, 4, 619-622 S.C. 96, σ. 364.

³⁶⁹ Κατήχησις 14, 94-102, S.C. 104, σ. 210-212.

³⁷⁰ Το ἴδιο.

ορωμένων ή και των αοράτων και τα πάθη³⁷¹. Το σώμα μετέχει και αυτό στο πυρ της θεότητας «ἐπὶ δὲ ταῦτα ἐξαναλωθῆ καὶ ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία μόνη χωρὶς πάθους ἐναπομείνη, τότε οὐσιωδῶς καὶ αὐτῇ ἐνοῦται τὸ θεῖον καὶ ἄϋλον πῦρ· καὶ εὐθύς ἀνάπτεται καὶ διανγάζει καὶ μεταλαμβάνει, ὥσπερ ὁ κλίβανος, τοῦ αἰσθητοῦ τούτου πυρός· οὕτω καὶ τὸ σῶμα, τοῦ θεοῦ καὶ ἀρρήτου φωτός, καὶ αὐτό, πῦρ κατὰ μέθεξιν γίνεται»³⁷².

Ὡστόσο, για τον Συμεών κατά τη διαδικασία κάθαρσης παρατηρούνται αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στην ψυχή και το σώμα. Χαρακτηριστικό απόσπασμα από την Κατήχηση 25 δείχνει πώς επιδρά κατά τον Συμεών το σώμα στην τριμερή ψυχή και η ψυχή στο σώμα. Η μη ομαλή λειτουργία του σώματος τυραννά με σφοδρότητα την ψυχή και τον νου, είτε προσθέτοντας από έξω βάρος σε αυτά, το οποίο αισθάνονται και αγωνίζονται να διασφαλίζουν σῶα την ειρηνική τους κατάσταση, είτε ταράζοντάς τα και ενοχλώντας τα εσωτερικά, καθιστώντας τα εμπαθή, σε βαθμό που να μην έχει ελπίδα ο πάσχων ότι θα μπορέσει να βρεθεί πάλι σε κατάσταση γαλήνης³⁷³. Με τον ίδιο τρόπο ο νους επηρεάζεται από την ψυχή και η ψυχή από τον νου και το σώμα³⁷⁴.

Είναι δε σημαντική η παρατήρηση του Συμεών ότι ο νους και η ψυχή δεν ταράσσονται πάντα και τα δύο μαζί. Υπάρχουν φορές που πάσχει μόνο η ψυχή με τον νου να την παραμυθεί, όπως υπάρχουν και φορές που πάσχει μόνο ο νους με εκτύφλωση και συγκάλυψη και η ψυχή, η οποία είναι ελεύθερη, με τη δύναμη του θείου πυρός διώχνει τον ζόφο, σηκώνει το κάλυμμα του νου και τον κάνει και πάλι να βλέπει³⁷⁵.

5.7. Η απάθεια της ψυχής και του σώματος

Ο Συμεών αφιερώνει μεγάλο μέρος της διδασκαλίας του στην απάθεια, γιατί κατά την εποχή του υπήρχαν χριστιανοί που αμφισβητούσαν τη δυνατότητα στον πιστό να φτάσει σε απάθεια και κατ'επέκταση στην κατά χάριν θεωρία και ένωση με τον Θεό³⁷⁶.

³⁷¹ Κατήχησις 25, 109-121, S.C. 113, σ. 58.

³⁷² Ἠθικός 7, 532-537, S.C. 129, σ. 194.

³⁷³ Κατήχησις 25, 184-190, S.C. 113, σ. 64.

³⁷⁴ Ὅπ. π., 190-192, σ. 64.

³⁷⁵ Ὅπ. π., 193-199, σ. 64. Η παρατήρηση αυτή του Συμεών επιβεβαιώνει τη διάκριση που κατά την άποψή μας κάνει ανάμεσα στην ένωση με τον Θεό και τη θεωρία του Θεού.

³⁷⁶ Ἠθικός 6, 179-198, S.C. 129, σ. 132-134.

Η απάθεια για τον Συμεών είναι η απελευθέρωση από τις πράξεις των παθών, η αλλοτρίωση από την επιθυμία για τα πάθη και η γύμνωση του νου ακόμα και από την έννοια των παθών: «Τοῦτο λέγω εἶναι ἀπάθειαν οὐ τὸ ἔξω μόνον γενέσθαι τῆς πράξεως τῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀλλοτριωθῆναι τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν, καὶ οὐδέ τοῦτο ἀλλὰ καὶ τὸ γυμνωθῆναι ἡμῶν τὸν νοῦν ἐκ τῆς ἐννοίας αὐτῶν»³⁷⁷. Με τον τρόπο αυτό παρουσιάζει την απάθεια ως κατάσταση του ψυχοσωματικού ανθρώπου, ο οποίος απελευθερώνεται από την επιτέλεση των παθών, ως κατάσταση της καρδιάς, η οποία καθίσταται ξένη ως προς την επιθυμία για τα πάθη και ως κατάσταση του νου, ο οποίος είναι γυμνός από τις έννοιες των παθών. Η αλλοτρίωση της καρδιάς από την επιθυμία για τα πάθη και η γύμνωση του νου από τις έννοιες των παθών καθιστούν τον άνθρωπο ικανό, όταν το θέλει, να εξέρχεται από τον ορατό και αισθητό κόσμο αποκλείοντας τις σωματικές αισθήσεις και τη μνήμη και να θεωρεί τα υπέρ αίσθηση³⁷⁸.

Ο Συμεών εκκινώντας από την προσωπική του εμπειρία δεν προσπαθεί να συστηματοποιήσει και να κατηγοριοποιήσει τις διάφορες μορφές ή στάδια της απάθειας, όπως επιχειρεί ο Μάξιμος ο Ομολογητής κάνοντας λόγο για τέσσερις γενικές απάθειες³⁷⁹. Αρκείται μόνο στην αναφορά ότι η πρώτη

---

³⁷⁷ Κεφάλαια 3, κεφ. 33, S.C. 51bis, σ. 138-140. Ο Κριβοσείν, αν και αναφέρεται στο ίδιο απόσπασμα, δεν φαίνεται να αποδίδει πιστά τη σκέψη του Συμεών λέγοντας ότι «Ἐτσι στὰ Κεφάλαιά του μᾶς δίνει ἕναν ὄρισμό τῆς ἀπάθειας, τὴν ὁποία ἀντιλαμβάνεται ὡς μιά ἐσωτερικὴ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴν φαντασία καὶ μιά θεωρία ὑπερ-αἰσθητῆ», βλ. Αρχιεπ. Βασιλείου, ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, Μέσα στὸ Φῶς τοῦ Χριστοῦ..., ὄπ. π., σελ. 448. Η απάθεια για τον Συμεών διακρίνεται από τη θεωρία του Θεού, της οποίας είναι ψυχοσωματικό αποτέλεσμα και κάνει εμφανή την αποκατάσταση του «κατὰ φύσιν» και του «κατ'εἰκόνα».

³⁷⁸ Το ίδιο: «ὡς ἄν, ὅτε βουλόμεθα, γινόμεθα ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ἔξω πάντων γινόμενοι ὄρατῶν τε καὶ αἰσθητῶν, οἶονεὶ ἀποκλειομένων ἡμῶν τῶν αἰθήσεων καὶ τοῦ νοδὸς ἡμῶν εἰς τὰ ὑπὲρ αἰσθησιν ἐμβατεύοντος, συνεπιφερομένου δυνάμει τὰς αἰσθήσεις μεθ' ἑαυτοῦ ὡσπερ τις ἀετὸς τὰς ἑαυτοῦ πτέρυγας».

³⁷⁹ Βλ. ΜΑΞΙΜΟΥ του ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, Πρὸς Θαλλάσιον, 55, PG 90, 544C: «Ἡ πάλιν, τὰς λεγομένας τέσσαρας γενικὰς ἀπαθείας αἱ τέσσαρες μυριάδες σημαίνουσιν. Πρώτη γὰρ ἐστὶν ἀπάθεια ἢ παντελὴς ἀποχὴ τῶν κατ' ἐνέργειαν κακῶν, ἐν τοῖς εἰσαγομένοις θεωρουμένη, δευτέρα δὲ ἢ παντελὴς κατὰ διάνοιαν περὶ τὴν τῶν κακῶν συγκατάθεσιν ἀποβολὴ λογισμῶν, ἐν τοῖς μετὰ λόγου τὴν ἀρετὴν μετιοῦσι γινομένη, τρίτη ἢ κατ' ἐπιθυμίαν περὶ τὰ πάθη παντελὴς ἀκίνησις ἐν τοῖς διὰ τῶν σχημάτων τοὺς λόγους νοητῶς θεωμένοις τῶν ὀρωμένων, τετάρτη ἀπάθεια ἢ καὶ αὐτῆς τῆς ψιλῆς τῶν παθῶν φαντασίας παντελὴς κάθαρσις, ἐν τοῖς διὰ γνώσεως καὶ θεωρίας καθαρὸν καὶ διειδὲς ἔσοπτρον τοῦ θεοῦ ποιησαμένοις τὸ ἡγεμονικὸν συνισταμένη».

απάθεια³⁸⁰ αφορά την αναμαρτησία, ενώ η θεωρία του Θεού ονομάζεται τελεία απάθεια³⁸¹.

Η απάθεια για τον Συμεών είναι ψυχοσωματική κατάσταση και εμφανίζεται στο σώμα, στην καρδιά και στον νου. Ωστόσο, μόνο όταν η καρδιά και ο νους είναι απαθείς, η απάθεια συνιστά ένα ψυχοσωματικό χαρακτηριστικό του ανθρώπου που βλέπει τη δόξα του Θεού και ενώνεται κατά χάριν με τη θεότητα³⁸². Όταν ο άνθρωπος αποκτήσει καθαρή καρδιά με τέλεια απάθεια, το Άγιο Πνεύμα συγκεντρώνει τα διεστώτα σε ένα φρόνημα³⁸³ και καθιστά τον ψυχοσωματικό άνθρωπο όργανο του Πνεύματος του Θεού. Η καρδιά αποκτά τέλεια ταπείνωση, ακινησία, στην οποία καταποντίζεται το τριμερές της ψυχής (ψυχή, νους και λόγος) και όλη η ορμή της ή η ροπή του θελήματός της συνδέεται με την αγάπη του Θεού³⁸⁴. Ο νους τότε παύει να οχλείται από λογισμούς γινόμενος απαθής και θεωρητικός με αποτέλεσμα το σώμα να νεκρώνεται και να μην παράγει κίνηση, θέλημα³⁸⁵. Η γυμνότητα του νου από κάθε κοσμική ενθύμηση πιστοποιεί την ένδυση του ανθρώπου με τον φωτεινή χιτώνα της ταπεινώσεως. Στην κατάσταση αυτή οι θετικές ή αρνητικές επιδράσεις του κόσμου δεν επηρεάζουν την καρδιά, δεν της δημιουργούν αισθήματα αποδοχής ή αηδίας. Η καρδιά παραμένει απλή, αγαθή και άκακη με αποτέλεσμα ο άνθρωπος να είναι ολοκληρωτικά ίσος προς όλους³⁸⁶. Μόνο τότε ο άνθρωπος αποκτά πλήρη επίγνωση του εαυτού του

---

³⁸⁰ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 94, S.C. 51bis, σ. 96

³⁸¹ *Κατήχηση 20*, 20, S.C. 104, σ. 332.

³⁸² *Ἠθικός 4*, 65-67, S.C. 129, σ. 12: « Ἄλλο ὑπάρχει ἀπάθεια ψυχῆς καὶ ἕτερον ἀπάθεια σώματος· ἡ μὲν γὰρ καὶ τὸ σῶμα καθαγιάζει, ἡ δὲ αὐτὴ μόνη καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν τὸν κεκτημένον ὀνίσησιν».

³⁸³ *Ἠθικός 11*, 695-725, S.C. 129, σ. 378-382. Ο Συμεών εδώ αναφέρεται στην πραότητα της ψυχῆς μέσω της οποίας επιτελείται η αρμονική ένωση των αρετών, της διάνοιας και της καρδιάς (του λογιστικού, του επιθυμητικού και του θυμικού), ώστε να εκφράζουν ένα φρόνημα.

³⁸⁴ *Κατήχησις 25*, 112-121, S.C. 113, σ. 58.

³⁸⁵ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 29, S.C. 51bis, σ. 56: «Ἐν αἰσθήσει γὰρ καρδιάς τοῦτο γινόμενον εἰς ἄβυσσον ταπεινώσεως καὶ εἰς δακρῶν πηγὰς τὸ λογιζόμενον καταφέρει, ἐν οἷς καταποντίζεται τὸ τριμερές τῆς ψυχῆς ἀνάγει δὲ εἰς οὐρανὸν ἀπαθείας τὸν νοῦν καὶ θεωρητικὸν ἀπεργάζεται καὶ τῇ γεύσει τῆς ἐκεῖθεν χρηστότητος πάντα σκύβαλα τὰ τοῦ παρόντος βίου ἠγεῖσθαι ποιεῖ καὶ αὐτὴν δὲ τὴν τροφήν καὶ τὴν πόσιν μὴ ἐνηδόνως ἢ συχνοτέρως προσίεσθαι».

³⁸⁶ *Κατήχησις 18*, 306-311, S.C. 104, σ. 290.

«ἵνα καὶ δυνηθῆ βλέψαι τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς καὶ ἐπιγνῶναι καλῶς ἑαυτὸν»³⁸⁷
καὶ κατανοεῖ τις τριαδικές σχέσεις³⁸⁸.

Για τον Συμεών είναι προφανές ότι κανείς δεν μπορεί να προσεγγίσει τη γνώση του Θεού, εάν προηγουμένως δεν γίνει απαθής ως προς τον κόσμο αποκτώντας με τον τρόπο αυτό γνώση του εαυτού του. Στη σωτηριολογική πορεία που διατρέχει ο άνθρωπος προς τον Θεό η πρώτη γνώση που αποκτά είναι η γνώση του εαυτού του. Μόνο όταν κατανοήσει την οντολογική διαφορά ανάμεσα σε αυτόν και τον Θεό μπορεί να αρχίσει να γνωρίζει τον Θεό. Μόνο όταν κατανοήσει «κτίσμα ἑαυτὸν ἐκείνου καὶ τᾶλλα πάντα, ὡς εἴρηται, αὐτὸν δὲ τὸν τοῦ παντός ποιητὴν, ἄκτιστον, ἄναρχον, ἀκατάληπτον, ἀνερμήμευτον, ἀνεξιχνίαστον, ἀεὶ ὄντα καὶ προόντα»³⁸⁹, μπορεί να πιστεύσει ότι «ὁ Θεὸς πάντων ἐστὶ ποιητὴς καὶ ὅτι τὰ πάντα ἐξ οὐκ ὄντων παρήγαγε, τὰ τε ἐν οὐρανῶ, τὰ τε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὰ ἐν τοῖς καταχθονίοις», να κατανοήσει ότι είναι κτισμένος από τον Θεό και να μείνει εντός των κτιστῶν ορίων της φύσεώς του, «ὑπὸ Θεοῦ κτισθεὶς μένει τῶν ἰδίων ὄρων ἐντὸς τὸν πεποιηκότα γινώσκων»³⁹⁰. Μόνο τότε μπορεί να κατανοήσει ότι «ἄφθεγκτα γὰρ πάντα καὶ ἄρρητα καὶ ἀκατανόητα τὰ τῆς θείας καὶ ὑπερουσίου φύσεως καὶ ἀνθρωπίνῳ νοῦ ἀκατάληπτα»³⁹¹, ὥστε να παραδώσει τον νου του ολοκληρωτικά στην γεύση και εμπειρία του Θεού³⁹², στη μέθεξη και θεωρία του Θεού³⁹³.

Η παρουσία του Πνεύματος στον άνθρωπο έχει ως αποτέλεσμα την μη εκτέλεση, εκπλήρωση της επιθυμίας της σάρκας³⁹⁴. Όταν ο αθάνατος νους, το ἅγιο Πνεῦμα, εγκατασταθεῖ στην καρδιά, εξαφανίζεται το θνητό φρόνημα της

³⁸⁷ Θεολογικός 2, 172-173, S.C. 129, σ. 142.

³⁸⁸ Όπ. π., 174-178, σ. 142: «κάκεῖθεν μαθεῖν ὅτι, ὡς οὐκ ἔστι μείζων ὁ νοῦς τῆς ψυχῆς, οὐδὲ ἡ ψυχὴ τοῦ νοός, οὐδὲ ὁ λόγος τῶν ἀμφοτέρων μείζων ἢ ἐλάττων, οὕτως οὐδὲ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, ἢ ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τούτων δὴ τῶν συνάναρχων καὶ ὁμοτίμων μείζον ἢ ἐλαττόν ἐστιν».

³⁸⁹ Όπ. π., 226-229, σ. 146.

³⁹⁰ Θεολογικός 1, 174-183, S.C. 122, σ. 110.

³⁹¹ Όπ. π., 77-81. S.C. 122, σ. 102. Βλ. Ν. ΝΗΣΙΩΤΗ, Προλεγόμενα εἰς τὴν θεολογικὴν γνωσιολογίαν. Τὸ ἀκατάληπτο τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δυνατότης γνώσεως αὐτοῦ, ἔκδ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1975, σ. 18.

³⁹² Για τον Συμεών ο άνθρωπος συνειδητοποιώντας την ανυπέρβλητη διαφορά κτιστού και ακτίστου πρέπει να αυτοπαραιτηθεῖ από κάθε γνωσιολογική αναζήτηση του Θεού, ὥστε να μπορέσει να κοινωνήσει με τον Θεό, βλ. Θεολογικός 2, 275-284, S.C. 122, σ. 150.

³⁹³ Θεολογικός 2, S.C. 122, σ. 150, στ. 287-289.

³⁹⁴ Κατήχησις 28, 65-66, S.C. 113, σ. 130.

ψυχῆς και τότε «τὸ δὲ σῶμα οὐκ ἔχει πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας τὴν οἰανοῦν ἔμπνευσιν ἢ κίνησιν ἢ ἐνθύμησιν, ἀλλὰ νεκρὸν ὅλον και ἄπνουν ἐν τούτοις γίνεται»³⁹⁵. Για τον Συμεών, η σάρκα καθίσταται νεκρή «Νεκρὰ γὰρ ἡ σὰρξ, ὡσπερ εἴρηται, διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως γινομένη τοῦ Πνεύματος»³⁹⁶. Η νεκρή σάρκα δεν ενοχλεῖ πλέον τον ἄνθρωπο και τον αφήνει να ζήσει χωρὶς να του θέτει ἐμπόδια³⁹⁷. Ο ἄνθρωπος εἶναι νεκρός, όταν δεν ἔχει ἐμπαθὴ αἴσθησι «πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα»³⁹⁸. Ἀντίθετα, ὅσοι δεσμεύονται ἐστὼ σε ἐλάχιστη ἐπιθυμία του κόσμου και των πραγμάτων αὐτοῦ ἢ σε κάποιο σωματικό ἢ ψυχικό πάθος δεν ἔχουν τὴν ἀπάθεια, γιατί ἔλκονται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία του πάθους αὐτοῦ και ο νους τους δεν μπορεῖ να ἀπογυμνωθεῖ, να καθαρῶσται ἀπὸ τους λογισμούς και να παραμείνει σε εἰρηνική κατάσταση³⁹⁹.

Ο Συμεών ἐπισημαίνει τὴν διαφοροποίηση ὡς πρὸς τὴν ἀπάθεια μεταξύ των αγίων και των ἀπαθῶν, καθὼς και διαφορὲς μεταξύ των ἀπαθῶν⁴⁰⁰. Ἐτσι, ο Συμεών συμπεριλαμβάνει στις κατώτερες μορφὲς ἀπάθειας, που χαρακτηρίζουν τους ἀγωνιζόμενους, ὅτι σχετίζεται με τις φυσικὲς ιδιότητες του ψυχοσωματικού ἀνθρώπου και μπορεῖ να θεωρηθεῖ κατὰκτησή του, ὅπως τὴν ἀκίνησι των μελών του σώματος και τὴν ἀκίνησι των παθῶν, τὴν μη ἐπιθυμία κάποιου ευχάριστου και γλυκοῦ του κόσμου, τὴν μη ἀναζήτησι δόξας ἀπὸ τους ἀνθρώπους, το να ἀρκείται κανεὶς σε φτωχικά ρούχα και να μην ἐπιθυμεῖ λαμπρὲς στολὲς, τὴν ταπείνωσι που ἐκφράζεται με ταπεινολογία. Ἀντιθέτως, στις ἀνώτερες μορφὲς ἀπάθειας, που ἔχουν ο θεωρητικότεροι, συμπεριλαμβάνει ὅτι εἶναι ἐνέργεια και δῶρο τῆς χάριτος του Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως τὴν ἀπόκτησι των ἀρετῶν, τὴν ἐπιθυμία των ουράνιων και αἰώνιων ἀγαθῶν, τὴν ἀναζήτησι τῆς δόξας του Θεοῦ, τὴν ἐνδυσὴ με το φῶς του Θεοῦ και τὴν ἀγία ταπείνωσι που ἐκφράζεται με τὴν ταπεινοφροσύνη⁴⁰¹.

---

³⁹⁵ Ὁπ. π., 59-61, σ. 132.

³⁹⁶ Ὁπ. π., 66-67, σ. 132.

³⁹⁷ Ὁπ. π., 68-69, σ. 132.

³⁹⁸ Ὁπ. π., 41-44, σ. 130-132.

³⁹⁹ Ἠθικός 4, 18-39, S.C. 129, σ. 8-10. Βλ. και ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Περὶ ἀγάπης κεφαλαίων ἑκατοντάς πρώτη*, 36, P.G. 90, 968. «Ἀπάθεια ἐστὶν εἰρηνική κατάσταση ψυχῆς, καθ' ἣν δυσκίνητος γίνεται ψυχὴ πρὸς κακίαν».

⁴⁰⁰ Ὁπ. π., 60-96, σ. 12-14.

⁴⁰¹ Ὁπ. π., 89-94, σ. 14: «Τούτων δὲ τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰσι και τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν τὸ πάντα νοεῖν, τὸ φρονεῖν, τὸ λογίζεσθαι, τὸ λέγειν και πράττειν ὅσα πρὸς ταπείνωσιν ἡμᾶς φέρουσιν· ἢ δὲ ἀγία ταπείνωσις και τὰ λοιπὰ ταύτης ιδιώματα και χαρίσματα και αἱ

Η απάθεια για τον Συμεών είναι εμφανές ψυχοσωματικό κριτήριο ένωσης του ανθρώπου με τον Θεό⁴⁰², το οποίο «*πᾶσα μὲν συγγραφή μαρτυρεῖ, πᾶσα δὲ ἱστορία καὶ τῶν ἀγίων αἱ πράξεις τοιαύτας τὰς μαρτυρίας ἡμῖν διαγράφουσι, καὶ τούτου ἕνεκεν πᾶσα πράξις ἐναγώνιος καὶ πᾶσα κακοπάθεια παρὰ τῶν εὐσεβούντων ἐπιτελεῖται*»⁴⁰³ και τεκμηριώνει την διδασκαλία του για την κατά χάριν θέωση του ανθρώπου «*ἐν γνώση καὶ αἰσθήσει*». Είναι το ψυχοσωματικό αποτέλεσμα του έρωτα και της αγάπης προς τον Θεό, ο οποίος υπερκαλύπτει κάθε πόθο και αγάπη των θνητών ανθρώπων, κάθε ανθρώπινη αγάπη, και ως φως αποδιώκει τα πάθη και το σκοτάδι των ηδονών⁴⁰⁴.

Στη σκέψη του Συμεών διά της ζωοποιού νεκρώσεως και της κατά χάριν ένωσης με τον Θεό ο άνθρωπος δεν ζει στον εαυτό του, αλλά τον βλέπει να έχει νεκρωθεί ως προς τον κόσμο, γιατί η σάρκα του (η ψυχή και το σώμα) έχει γίνει ανενέργητη προς αμαρτία. Ζει μόνο στον Θεό, γιατί ενεργείται και κινείται μόνο από Αυτόν ελευθερωμένος από τον νόμο και τον θάνατο της αμαρτίας⁴⁰⁵. Έτσι μετέχει της απάθειας, ενός εκ των φυσικών ιδιωμάτων της θεότητας⁴⁰⁶ και γίνεται και ο ίδιος κατά χάριν απαθής⁴⁰⁷.

Απαθείς, λοιπόν, για τον Συμεών είναι αυτοί που έχουν πληρωθεί με το θείο φως και έχουν νεκρώσει σε τέτοιο βαθμό τα μέλη αυτών επί της γης, τη σάρκα, αφαιρώντας κάθε ακαθαρσία και εμπασθέστατη επιθυμία, ώστε όχι μόνο οι

ταύτης ἐνέργειαι δῶρόν εἰσι Θεοῦ καὶ οὐ τῶν ἐφ' ἡμῖν εἰσιν, ἵνα μηδὲ ἐν τούτῳ τις καυχῆσθαι».

⁴⁰² Ἡθικὸς 9, 221-222, S.C. 129, σ. 234-236: «Εἰ γὰρ μὴ ἀπαθής, ὡς εἶπομεν, γέγονας, μηδὲ Πνεῦμα Ἅγιον ἔχειν ἠξίωσαι, μηδὲ ἅγιος εἶ».

⁴⁰³ Ἡθικὸς 6, 36-48, S.C. 129, σ. 122.

⁴⁰⁴ Ὑμνος 39, 1-17, S.C. 174, σ. 476.

⁴⁰⁵ Ἡθικὸς 6, 454-462, S.C. 129, σ. 152: «Τοιοῦτος δὲ γενόμενος οὐκ ἔση ἔτι ἑαυτῷ ζῶν, ἀλλὰ νεκρὸν ἴδης ἑαυτὸν γεγονότα τῷ κόσμῳ, ὡς νεκρὰν περιφέρων τὴν σάρκα καὶ ανενέργητον πάντη πρὸς ἀμαρτίαν, ζῶντα δὲ μόνῳ τῷ Θεῷ, ὡς ὑπ' αὐτοῦ ενεργούμενος καὶ κινούμενος· καὶ ἐν τοιαύτῃ δόξῃ καταμαθὼν ἑαυτὸν, βοήσεις τῆνικαῦτα μετὰ τοῦ θείου Παύλου μεγαλοφώνως ἐν εὐφροσύνῃ καρδίας καὶ εἴπης· “Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τοῦ θανάτου τῆς ἀμαρτίας”».

⁴⁰⁶ Ἡθικὸς 8, 23, S.C. 129, σ. 204. Βλ. καὶ Κατήχησις 10, 138-142, S.C. 104, σ. 148. καὶ Ἡθικὸς 6, 188-193, S.C. 129, σ. 134: «καὶ παύσωνται λέγειν μὴ εἶναι δυνατόν τινα τῶν κατὰ Θεὸν ζώντων, ἐν κόσμῳ ἀναστρεφόμενον καὶ μετὰ γυναικῶν συνεσθίοντα ἢ αὐταῖς ὁμιλοῦντα, ἀμόλυντον νοητῶς τε καὶ αἰσθητῶς διαμένειν; Θεὸς ἀπαθής ἐστὶ, μὴ προσπάσχων τοῖς ὀρωμένοις». Εμμέσως ο Συμεών αναφέρεται στην αποκατάσταση του «κατ'εἰκόνα» με την επανάκτηση ενός εκ των ιδιωμάτων του Θεού.

⁴⁰⁷ Ἡθικὸς 9, 167-178, S.C. 129, σ. 230-232.

ίδιοι να μην λογίζονται ή να μην ορμούν να κάνουν το κακό, αλλά και να μην αναγκάζονται από άλλους σε αυτό⁴⁰⁸. Είναι αυτοί που έχουν αναχθεί και πάλι στην δόξα του Θεού και στην κατά φύσιν αδαμιαία κατάσταση όπου το αυτεξούσιο τους είναι ανέπαφο από την αμαρτία⁴⁰⁹.

Ο Συμεών διακρίνει τρία στάδια θεωρίας, τα οποία διατρέχουν οι άνθρωποι κατά την έξοδό τους από τον κόσμο και τη συνάντησή τους με τον Θεό⁴¹⁰ και συνδέονται εμφανώς με τις ανώτερες μορφές απάθειας. Στο τέλος του πρώτου σταδίου οι άνθρωποι βρίσκουν και βλέπουν καθαρά τον Σωτήρα και Θεό, ενώ στο τέλος του δεύτερου σταδίου ακούνε τον Σωτήρα και Θεό να τους διαβεβαιώνει ότι «Υμεῖς οὐκ ἐστέ, ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου» (Ιωάν. 15,19). Τέλος, ο άνθρωπος, όταν εξέρχεται από τον κόσμο «ἐν Πνεύματι Θεῖῳ» και υπάρχει μαζί με τον Θεό «σὺν Θεῷ ὄν», δεν μπορεί να έχει αίσθηση προς τον κόσμο ή προς τα πράγματα του κόσμου⁴¹¹.

Ο Συμεών επισημαίνει τα ψυχοσωματικά αποτελέσματα της κάθαρσης της καρδιάς και της ενοίκησης του Θεού μέσα σ' αυτή, αναλόγως του βαθμού απάθειας στην οποία βρίσκεται ο άνθρωπος. Το να μην δαγκώνεται και να μη οργίζεται κανείς όταν υφίσταται ατιμίες, ύβρεις, πειρασμούς και θλίψεις είναι άλλο από το να τα αποδέχεται με ευχαρίστηση. Είναι διαφορετικό να εύχεται κανείς υπέρ αυτών που κάνουν τα παραπάνω, άλλο το να τους συγχωρεί, άλλο να τους αγαπά ως ευεργέτες από ψυχής και άλλο να φέρνει στο μυαλό του το πρόσωπο του καθενός και να το φιλά ως γνήσιο φίλο χωρίς να αισθάνεται στην ψυχή του ίχνος αποστροφής. Επίσης, είναι άλλο ακόμα και όταν αυτοί τον βρίζουν και τον φτύνουν κατά πρόσωπο να έχει την ίδια διάθεση προς αυτούς. Τέλος είναι υπέρτερο ασυγκρίτως το να λησμονεί κανείς ότι και αν

⁴⁰⁸ Κεφάλαια 3, κεφ. 87, S.C. 51bis, σ. 176.

⁴⁰⁹ Ἡθικός 6, 454-469, S.C. 129, σ. 152-154: «Τοιοῦτος δὲ γενόμενος οὐκ ἔστι ἔτι ἑαυτῷ ζῶν, ἀλλὰ νεκρὸν ἴδης ἑαυτὸν γεγονότα τῷ κόσμῳ, ὡς νεκρὰν περιφέρων τὴν σάρκα καὶ ἀνενέργητον πάντη πρὸς ἀμαρτίαν, ζῶντα δὲ μόνῳ τῷ Θεῷ, ὡς ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργούμενος καὶ κινούμενος· καὶ ἐν τοιαύτῃ δόξῃ καταμαθὼν ἑαυτὸν, βοήσεις τῆνικαῦτα μετὰ τοῦ θείου Παύλου μεγαλοφώνως ἐν εὐφροσύνῃ καρδίας καὶ εἰπης: “Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τοῦ θανάτου τῆς ἀμαρτίας”. Καὶ τοῦ λοιποῦ διαφορὰν οὐχ ἔξεις ἄρρενος καὶ θηλείας, οὐδὲ βλάβην ὑπομείνης ἐκεῖθεν, ὡς ἤδη τὸ κατὰ φύσιν λαβὼν καὶ μὴ παρὰ φύσιν ὀργῶν τὰ τοῦ Θεοῦ πλάσματα· ἀλλὰ, καὶ συνῶν καὶ ὁμιλῶν ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ καὶ αὐτοὺς ἀσπαζόμενος, ἀβλαβὴς καὶ ἀκίνητος διαμείνης ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν ἔδρας καὶ στάσεως καὶ ὡς μέλη Χριστοῦ τίμια καὶ Θεοῦ ναοὺς ἴδης καὶ προσέξεις αὐτοῖς».

⁴¹⁰ Κατήχησις 28, 30-35, S.C. 113, σ. 130.

⁴¹¹ Ὅπ. π., 19-23, σ. 130.

πάθει και να μην θυμάται είτε είναι παρόντες είτε απόντες αυτούς που τον λύπησαν και να τους συμπεριφέρεται ως φίλους⁴¹².

Επίσης, όταν ο θεωμένος κατά χάριν άνθρωπος που έχει καθαρή την καρδιά, έρθει σε σωματική επαφή με άλλα μολυσμένα από την αμαρτία σώματα δεν μολύνεται η ψυχή του ή η διάνοιά του, δεν παραβλάπτεται η πίστη του, δεν χωρίζεται από τον Κύριο ξεχνώντας το κάλλος Του. Φέρνει δε ως τεκμήρια παρόμοια γεγονότα από τη ζωή των μαρτύρων και των αγίων και ιδιαίτερος του μάρτυρα Χρύσανθου⁴¹³.

Στην κατάσταση αυτή ο άνθρωπος έχει υγεία και η συναίσθηση αυτή γεμίζει την καρδιά του με ανείπωτη χαρά⁴¹⁴, διώχνει την πρότερη θλίψη και επιδρά και στους σωματικούς πόνους. Ο άνθρωπος τότε δεν συναισθάνεται τους σωματικούς πόνους και η θλίψη που δημιουργούν τα τραύματα του σώματος δεν αγγίζει την χαρά που υπάρχει στην καρδιά⁴¹⁵.

Αυτός που έχει ανδρωθεί με τις επιθυμίες του Πνεύματος, που φέρει μέσα του το θέλημα του Θεού, ο απαθής, όταν πλησιάζει σωματικά τα σώματα παραμένει πνευματικά άγιος, γιατί είναι έξω από τον κόσμο και κάθε όρεξη σαρκικού πάθους⁴¹⁶. Ακόμα και αν τον δει κανείς να ασχημονεί εμπράκτως το κάνει με νεκρό το σώμα⁴¹⁷. Ο Συμεών αναγνωρίζει ως εκ τούτου στον απαθή ότι το θέλημα που εκφράζουν οι πράξεις του δεν είναι δικό του θέλημα και μάλιστα θέλημα που του δημιουργεί με την όρεξη το σώμα και η κακή επιθυμία. Το σώμα του απαθούς έχει κατασταθεί ανενέργητο, χωρίς άλογο θέλημα, πλήρες όργανο της ψυχής. Και αυτό συμβαίνει κατά τον Συμεών, γιατί η ηδονή που δημιουργεί η καλή επιθυμία και το φως, «τὸ φιλοῦν φῶς»⁴¹⁸, το φως της αγάπης του Θεού βγάζοντας τον νου έξω από την εμπαθή αίσθηση των ορατών τον κρατά γυμνό από κάθε συσχέτιση με τον υλικό κόσμο και δεν τον αφήνει να απομακρυνθεί από την αγάπη του Θεού και να πέσει σε εμπαιθείς λογισμούς.

---

⁴¹² Ἠθικός 4, 97-123, S.C. 129, σ. 14-16.

⁴¹³ Ἠθικός 6, 199-216, S.C. 129, σ. 134.

⁴¹⁴ Κατήχησις 23, 112-116, S.C. 113, σ. 22.

⁴¹⁵ Ὅπ. π., 116-123, σ. 22.

⁴¹⁶ Ὑμνος 9, 19-24, S.C. 156, σ. 226.

⁴¹⁷ Ὅπ. π., 24-28, σ. 226.

⁴¹⁸ Ὅπ. π., 32, σ. 226.

Συνεπώς, ο κατά χάριν θεωμένος ψυχοσωματικός άνθρωπος για τον Συμεών έχει νοερά αίσθηση⁴¹⁹, η οποία αλλοιώνει και τις σωματικές αισθήσεις. Ο απαθής βρίσκεται μεταξύ ορατού και αοράτου κόσμου και μπορεί να βλέπει τον αόρατο κόσμο με την νοερά αίσθηση και τον ορατό κόσμο με πνευματικοποιημένες τις σωματικές αισθήσεις «ἐν αἰσθήσει δ' ἀναισθήτω»⁴²⁰. Ο τρόπος δηλαδή με τον οποίο ο άνθρωπος μπορεί να βλέπει τον ορατό κόσμο «ἀναισθήτως» είναι για τον Συμεών παρόμοιος με τον τρόπο που βλέπουμε τη φωτιά αλλά δεν καιγόμαστε, γιατί δεν υπάρχει η επαφή με τη φωτιά. Αναδεικνύει έτσι την απαθή αίσθηση ως αίσθηση, η οποία ενώ παρέχει τις πληροφορίες για τον ορατό κόσμο, δεν μεταφέρει λόγω απουσίας της συσχέτισης εμπαιθείς λογισμούς στην καρδιά⁴²¹. Φέρει δε ως τεκμήριο την απάθεια που εκδήλωνε ο πνευματικός του πατέρας Συμεών ο Ευλαβής ο Στουδίτης, ο οποίος δεν ντρέπονταν να βλέπει γυμνά τα μέλη κάθε ανθρώπου, ούτε ο ίδιος να βλέπεται από άλλους γυμνός. Ήταν ενωμένος με τον Χριστό και ήταν όλος Χριστός με αποτέλεσμα όλα τα μέλη του και κάθε άλλου ανθρώπου να τα βλέπει ως μέλη Χριστού και γι' αυτό να μένει ακίνητος, αβλαβής και απαθής⁴²².

---

⁴¹⁹ Όπ. π., 31-39, σ. 226.

⁴²⁰ Ὑμνος 23, 471-484, S.C. 174, σ. 218-220: «Οἱ δὲ βλέποντες τὸν κτίστην / πῶς οὐ ζῶσιν ἔξω πάντων; / Ναί, τῶν πάντων ἔξω ζῶσι / καὶ εἰσὶ τῶν πάντων μέσον / καὶ ὀρῶνται ὑπὸ πάντων, / οὐχ ὀρῶνται δὲ τοῖς πᾶσιν / ἐν αἰσθήσει τῶν παρόντων / μέσον μὲν εἰσὶ τῶν πάντων, / ὑπὲρ αἰσθησὶν δὲ τούτων / ἔξω γίνονται τῶν πάντων, / τοῖς ἀϋλοῖς συναφθέντες / αἰσθητῶν ἀναισθητοῦσιν. / Ὀφθαλμοὶ καὶ γὰρ ὀρῶσιν / ἐν αἰσθήσει δ' ἀναισθήτω». Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι στη διδασκαλία του Συμεών ο νους, ως η αίσθηση της ψυχής, μπορεί να βλέπει τα ὑπὲρ αἰσθησὶν και τα αισθητά, όχι όμως ταυτόχρονα. Όταν δε ως καθαρός και απαθής βλέπει τα αισθητά δεν μολύνεται λόγω της μη συσχέτισής του μέσω της επιθυμίας προς αυτά, γιατί η επιθυμία της καρδιάς είναι δεσμευμένη στο Θεό με αποτέλεσμα οι αισθήσεις να λειτουργούν με πνευματικό τρόπο και όχι σαρκικό. Πρβλ και Ζ. ΣΙΣΚΟΥ, *Ερωτικότητα, κινητικότητα και κοινωνικότητα του Θεού, κατά τον άγιο Συμεών το Νέο Θεολόγο, μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη, 2010, σελ. 83: «Συνεπώς η θεωρία του θείου φωτός σε καμιά περίπτωση δεν σημαίνει την κατάργηση των αισθήσεων αλλά την οντολογική τους πλήρωση».*

⁴²¹ Όπ. π., 485-502, σ. 220: «Τὸ αὐτὸ μοι νόει πάσχειν / τὸν πνευματικῶς ὀρῶντα / νοῦς γὰρ καθορῶν τὰ πάντα / ἀπαθῶς καὶ διακρίνει, / οἷον βλέπει κάλλος ὠραῖον, / ἀλλ' ἐκτὸς ἐπιθυμίας».

⁴²² Ὑμνος 15, 205-214, S.C. 156, σ. 294. Πρβλ. και *Ηθικός 6, 462-469, S.C. 129, σ. 152-154: «Καὶ τοῦ λοιποῦ διαφορὰν οὐχ ἔξεις ἄρρενος καὶ θηλείας, οὐδὲ βλάβην ὑπομείνης ἐκεῖθεν, ὡς ἤδη τὸ κατὰ φύσιν λαβὼν καὶ μὴ παρὰ φύσιν ὀρῶν τὰ τοῦ Θεοῦ πλάσματα: ἀλλά, καὶ συνῶν καὶ ὁμιλῶν ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ καὶ αὐτοὺς ἀσπαζόμενος, ἀβλαβής καὶ ἀκίνητος διαμείνης ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν ἔδρας καὶ στάσεως καὶ ὡς μέλη Χριστοῦ τίμια καὶ Θεοῦ ναοὺς ἴδης καὶ προσέξεις αὐτοῖς».*

6. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΓΔΟΗ ΗΜΕΡΑ¹

6.1. Ο άνθρωπος και η Όγδοη Ημέρα

Ο Συμεών κάνει σαφή διάκριση μεταξύ των επτά ημερών της δημιουργίας και της ογδόης ημέρας. Η μη συναρίθμηση της ογδόης ημέρας με τις προηγούμενες επτά οφείλεται στο γεγονός ότι ο κύκλος των επτά ημερών αφορά τη χρονική εξέλιξη, η οποία έχει αρχή και τέλος². Αντιθέτως, η όγδοη ημέρα υπερβαίνει τον χρόνο, δεν έχει αρχή ή τέλος, δεν υπάρχει τώρα, αλλά μέλλει να έρθει και να αρχίσει, ταυτόχρονα υπήρχε πριν τους αιώνες και υπάρχει και θα υπάρχει στους αιώνες των αιώνων. Αρχίζει, όταν έρθει και αποκαλυφθεί σε μας εσχάτως ως ανέσπερη ημέρα μία και γίνει ατελεύτητη ημέρα «*ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς*»³.

Η όγδοη ημέρα για τον Συμεών δεν μπορεί να συναριθμείται με τις προηγούμενες επτά, γιατί αναφέρεται ξεκάθαρα στην παρουσία του Αγίου Πνεύματος στην κτιστή δημιουργία⁴. Το Άγιο Πνεύμα συνάπτεται της υλικής και κτιστής δημιουργίας κατά την όγδοη ημέρα «*Τίνος οὖν ἔνεκεν τὴν ἡμέραν, ἣτις ἐστὶν ἡ ὀγδόη, ταῖς προλαβούσαις ἑπτὰ οὐ συνῆψε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον;*»⁵,

---

¹ Το κεφάλαιο αυτό θεωρήσαμε ότι είναι απαραίτητο για τον εν είδη ανακεφαλαίωσης ρόλο του Αγίου Πνεύματος στη σχέση ψυχής και σώματος κατά τη σωτηρία του ανθρώπου σύμφωνα με τη διδασκαλία του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου.

² *Ἠθικός 1, α'*, 123-127, S.C. 122, σ. 182.

³ *Όπ. π.*, 127-133, σ. 182: «*ἀλλ' ἔξωθεν τούτων ἐκείνην εἶναι ἐχρῆν ὡς ἀρχὴν ἢ τέλος μὴ ἔχουσαν. Οὐδὲ γὰρ νῦν μὲν οὐκ ἔστι, μέλλει δὲ γενέσθαι καὶ ἀρχὴν λήψεσθαι: ἀλλὰ καὶ ἦν πρὸ τῶν αἰώνων καὶ ἔστι νῦν καὶ ἔσται εἰς αἰῶνας αἰώνων, ἀρχὴν δὲ λαβεῖν λέγεται, ὅτε πάντως ἐλεύσεται καὶ ἡμῖν ἐσχάτως ἀποκαλυφθῆ ἀνέσπερος μία ἡμέρα καὶ ἀτελεύτητος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς γινομένην*».

⁴ Πρβλ. και ΜΑΞΙΜΟ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ, ο οποίος αναφέρει ότι η όγδοη και η πρώτη είναι η φωτεινή παρουσία του Θεού, *Αποριῶν βίβλος*, P.G. 91, 1392 D.

⁵ *Όπ. π.*, 121-123, σ. 182. Ο Συμεών αναγνωρίζοντας στην Όγδοη ημέρα τις ενέργειες του Αγίου Πνεύματος και της βασιλείας του Θεού στην υλική κτίση ήδη από την επομένη της δημιουργίας του ανθρώπου θέτει τα θεμέλια της θεολογίας των ακτίστων ενεργειών και της θεωρίας της δόξας του Θεού, η οποία είναι δυνατή με την είσοδό του στην βασιλεία των ουρανών, στη δόξα του Θεού, ήδη από αυτή τη ζωή. Επιπλέον, η σύναψη του Αγίου Πνεύματος με την υλική κτίση αναδεικνύει την εσχατολογία του Συμεών ως λόγο για τις δυναμικές σωτηριολογικές ενέργειες του Τριαδικού Θεού. Η παρουσία του Αγίου Πνεύματος εμφανίζεται στα γεγονότα της σωτηρίας (βλ. Archipr. B. BOBRINSKOY, *Le Mystère de la Trinité, Cours de théologie dogmatique, Institut de Théologie Orthodoxe Saint-Serge, Paris 1981*, σελ. 93), τα οποία είτε έχουν ήδη συμβεί (παρασία του Αγίου Πνεύματος στον αισθητό Παράδεισο, ενανθρώπηση του Λόγου του Θεού, έλευση του Παρακλήτου), είτε συμβαίνουν (αναγωγή του ανθρώπου στη δόξα του Θεού και θέα του Αγίου Πνεύματος, συσσωμάτωση του ανθρώπου με τον Ιησού Χριστό δια των μυστηρίων της

κατά την οποία ο Θεός εφύτευσε τον Παράδεισο και «ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησε»⁶. Η παρουσία του Αγίου Πνεύματος στην υλική και κτιστή φύση κατά την όγδοη ημέρα δημιουργεί τον αισθητό Παράδεισο, την άφθαρτη υλική κτίση, την οποία είχαν ανάγκη οι πρωτόπλαστοι «Ἐπρεπε καὶ γὰρ τοῖς ἀφθάρτοις αὐτῶν σώμασιν ἀφθαρτον καὶ τὴν τροφήν ἐπιχορηγεῖσθαι»⁷. Μετά τη δημιουργία του ο άνθρωπος τίθεται στον Παράδεισο, όπου «ἔξανέτειλεν ἔτι ἐκ τῆς γῆς ὁ Θεὸς πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς ὄρασιν καὶ καλὸν εἰς βρώσιν», καρπούς παντοδαπεῖς καὶ ποικίλους ἔχον μῆτε φθειρομένους κἂν ὄλως μῆτε ἐκλείποντας, ἀλλὰ νεαροὺς ἀεὶ καὶ μάλα δὴ τὸ ἡδῦνον ἔχοντα καὶ ἄφραστον τὴν ἡδονὴν τοῖς πρωτοπλάστοις καὶ τὴν τρυφήν ἐμποιοῦντας [...] ὅθεν καὶ ἄμοχθος ἦν αὐτῶν ἡ διαγωγὴ καὶ ἀκάματος ἡ ζωὴ»⁸. Εκεί ο Αδάμ υπήρχε μέσα στην αθάνατη δόξα⁹.

Για τον Συμεών ο Θεός, γνωρίζοντας ότι ο άνθρωπος έμελλε να παραβεί την εντολή Του και να παραμείνει αμετανόητος και ότι αυτός θα έπρεπε να τιμωρηθεί και να κατακριθεί, δεν τον άφησε μέσα στη δημιουργία των έξι ημερών, αλλά τον τοποθέτησε στον Παράδεισο, τον οποίο φύτευσε κατ'ανατολάς κατά την όγδοη ημέρα¹⁰. Τον έθεσε στην άφθαρτη κτίση όπου υπήρχε συνημμένο το Άγιο Πνεύμα.

Στη διδασκαλία του Συμεών οι υπαρξιακές καταστάσεις στις οποίες μπορεί να βρεθεί ο ψυχοσωματικός άνθρωπος είναι τρεις: ο άδης, η γη και ο ουρανός¹¹,

---

Εκκλησίας, έλευση της βασιλείας εντός ημών) είτε θα ολοκληρωθούν κατά την ημέρα της Κρίσεως (αφθαροποίηση σωμάτων και πλήρη θεωρία του Θεού). Η θεολογική σκέψη του Συμεών και η διδασκαλία του για την παρουσία του Αγίου Πνεύματος στον άχρονο καιρό της «όγδοης ημέρας» ή της «ημέρας Κυρίου» από την επομένη της δημιουργίας του ανθρώπου φαίνεται να αποτελεί την ορθόδοξη γεφύρωση της Αγγλοσαξονικής σχολής της «πραγματοποιηθείσας εσχατολογίας» του C. H. Dodd και της Γερμανικής σχολής της «μελλοντικής εσχατολογίας» με κύριο εκπρόσωπό της τον Albert Schweitzer. Για τις ερμηνευτικές σχολές ή τάσεις για την εσχατολογία βλ. Γ. ΠΑΤΡΩΝΟΥ, Από την πρωτολογία στη «λειτουργική εσχατολογία», *Θεολογία*, τομ. ΠΕ' (2014), τεύχ. 2, σ. 7-33.

⁶ *Ήθικός 1, α'*, 113, S.C. 122, σ. 180.

⁷ *Όπ. π.*, 141-143, σ. 182-184.

⁸ *Όπ. π.*, 136-146, σ. 182-184.

⁹ *Κατήχησις 15*, 11-15, S.C. 104, σ. 222.

¹⁰ *Ήθικός 2, γ'*, 11-19, S.C. 122, σ. 340-342.

¹¹ *Θεολογικός 1*, 381-399, S.C. 122, σ. 124-126. Ο άδης εκλαμβάνεται από τον Συμεών ως η υπαρξιακή κατάσταση –τόπος του νεκρού ανθρώπου, ο οποίος κρατείται εν φθορά και θανάτω. Η γη εκλαμβάνεται ως η υπαρξιακή κατάσταση εν φθορά του βιολογικού ανθρώπου. Ο ουρανός ή οι ουρανοί στον Συμεών ταυτίζονται με τον νοερό Παράδεισο και

ενώ η τιμωρία και η κατάκριση του ανθρώπου έχει ως αποτέλεσμα την αλλαγή της καταστάσεώς του. Έτσι, μετά την παράβαση της εντολής ο άνθρωπος, αν ο Θεός τον είχε αφήσει στον κόσμο, θα έπρεπε να μεταχθεί στον άδη με συνέπεια να μην έχει καμιά ανάκληση σωτηρίας και δυνατότητα πολλαπλασιασμού με αποτέλεσμα να χαθεί ο άνθρωπος, το έργο σοφίας του Θεού¹². Γι' αυτό και ο Θεός έθεσε τον άνθρωπο στον Παράδεισο, ώστε με την τιμωρία του να εκπέσει της βασιλείας, να εξοριστεί από τους βασιλικούς οίκους και να απορριφθεί σε αυτόν τον υλικό και φθαρτό κόσμο, να κατακριθεί και να διάγει «ἐπ' ἐλπίδι»¹³.

Η όγδοη ημέρα, ως παρουσία του Αγίου Πνεύματος, για τον Συμεών δηλώθηκε και αναγγέλθηκε αμυδρά στους προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης και φανερώθηκε σε μας τους πιστούς και μας φώτισε ως πρωϊνό φως κάνοντάς μας να προσδοκούμε την ανατολή του άδυτου ήλιου της δικαιοσύνης¹⁴.

Για τον Συμεών η παρουσία του Αγίου Πνεύματος γίνεται αισθητή προοδευτικά καθόλη την όγδοη ημέρα. Αρχίζει με τη δημιουργία του ανθρώπου «καθ' όμοίωσιν» του Θεού ως πρωϊνό φως της ημέρας και ολοκληρώνεται ως ανέσπερη ημέρα κατά την ημέρα του Κυρίου, την ημέρα των εσχάτων. Η όγδοη ημέρα ως παρουσία του Αγίου Πνεύματος για τον Συμεών λαμβάνει αρχή με τον φωτισμό του ανθρώπου, συνεχίζεται με την αναγωγή του από τη γη στους ουρανούς¹⁵ και ολοκληρώνεται με το να αξιωθεί ο άνθρωπος αιώνιας δόξας και άφθαρτης βασιλείας, με το να γίνει θεός όχι

δηλώνουν την πίστη στον Χριστό (Ηθικός 2, ζ', 287, S.C. 122, σ. 386.), την εμφάνεια της δόξας του Θεού, τον ίδιο το Θεό. Βλ. Ηθικός 3, 141-147, S.C. 122, σ. 400. Ύμνος 20, 240-241, S.C. 174, σ. 128. Ύμνος 42, 166-171, S.C. 196, σ. 50: «Πολλὰ γὰρ καὶ μοναὶ εἰσιν, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ νυμφῶνος / καθάπερ γὰρ εἷς οὐρανὸς καὶ ἐν αὐτῷ ἀστέρες / ἀλλήλων διαφέροντες ἐν τιμῇ τε καὶ δόξῃ, / οὕτω καὶ εἷς νυμφῶν ἐστὶ καὶ μία βασιλεία, / ἀλλὰ γὰρ καὶ παράδεισος καὶ πόλις ἡ ἅγια / καὶ πᾶς τόπος ἀνέσεως ὁ Θεὸς ἐστὶ μόνος». Βλ. καὶ Ύμνος 53, 7-16, S.C. 196, σ. 212-214.

¹² Ηθικός 2, γ', 25-35, S.C. 122, σ. 342.

¹³ Όπ. π., 20-25, σ. 342.

¹⁴ Όπ. π., 47-51, σ. 344.

¹⁵ Η είσοδος του ανθρώπου στην όγδοη ημέρα συσχετίζεται στη σκέψη του Συμεών με την άνοδό του στους ουρανούς, δηλαδή στην απάθεια και την θέα της δόξας του Θεού. Βλ. και ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, «Όταν...περάσωμεν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ φτάσωμεν εἰς ἀπάθειαν», *Περὶ τῆς Αγίας Τριάδος κεφάλαια*, 8, P.G. 77, 1232D.

από μόνος του αλλά από τον Θεό, αποκαλύπτεται δε εσχάτως όταν «σὺν τῷ Θεῷ» ο άνθρωπος ευφραίνεται στους αιώνες των αιώνων¹⁶.

Η παρουσία του Αγίου Πνεύματος μέσα μας είναι για τον Συμεών ο νοητός Παράδεισος, για τον οποίο χρησιμοποιώντας παράλληλες εκφράσεις για τον αισθητό Παράδεισο λέει χαρακτηριστικά: «Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, εὐλογητὸς εἶ, μόνη, / εὐλογητὸς εἶ, εὐσπλαγχνε, ὑπερευλογημένη, / ὁ δούς ἐν τῇ καρδίᾳ μου τὸ φῶς τῶν ἐντολῶν σου / καὶ ἐμφυτεύσας ἐν ἐμοὶ τὸ τῆς ζωῆς σου ξύλον / καὶ δείξας με παράδεισον ἄλλον ἐν ὄρωμένοις, / ἐν αἰσθητοῖς μὲν νοητόν, νοητὸν δ' ἐν αἰσθήσει. / Συνήνωσας γὰρ τῇ ψυχῇ ἄλλο Πνεῦμά σου Θεῖον, / ὅπερ καὶ ἐνεσκήνωσας ἐν τοῖς ἐμοῖς ἐγκάτοις· / τοῦτο τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ὄντως ὑπάρχει μόνον, / τοῦτο, ἐν ἡπερ φυτευθῆ γῆ εἶτ' οὖν ψυχῇ ἀνθρώπου / καὶ ἐν καρδίᾳ ῥιζωθῆ, παράδεισον δεικνύει / ταύτην εὐθὺς λαμπρότατον, πᾶσι κεκοσμημένον / φυτοῖς ὠραίοις δένδροις τε καὶ καρποῖς διαφόροις, / πεποικιλμένον ἄνθεσι καὶ μυριπνόοις κρίνοις»¹⁷. Ἐτσι, το κοινό χαρακτηριστικό του αισθητού και νοητού Παραδείσου ως τόπου, όπου συντελείται η σωτηρία του ανθρώπου, είναι για τον Συμεών η δόξα του Αγίου Πνεύματος «θέλων πάντως με σῶσαι καὶ πάλιν ἐπαναγαγεῖν εἰς παράδεισον δόξης;»¹⁸.

---

¹⁶ Ἠθικός 1, α', 127-133, S.C. 122, σ. 182 και Ἠθικός 10, 311-317, S.C. 129, σ. 280-282. Η εικόνα που χρησιμοποιεί ο Συμεών για την παρουσία του Αγίου Πνεύματος ως σταδιακή αύξηση του φωτός της όγδοης ημέρας, η οποία κορυφώνεται στην ανέσπερη ημέρα, εκφράζει την κατ' ἐνέργεια κοινωνία του ανθρώπου με τον Θεό, η οποία αρχίζει αμυδρά από τον αισθητό παράδεισο και την οποία ξαναβρίσκει ο άνθρωπος της πτώσης, όταν αναχθεί στον παράδεισο της δόξης, και κορυφώνεται κατά χάριν με τη συσσωμάτωσή του στην καθ' ὑπόσταση ἔνωση της θείας και ανθρώπινης φύσης του Χριστού. Η κατά χάριν ἔνωση του ανθρώπου με τη θεότητα, ενώ ἀρχεται από την παρούσα ζωή, ολοκληρώνεται πλήρως την ημέρα Κυρίου, όταν και το σώμα πνευματικοποιηθεί και δεν δημιουργεί γνόφο στην ψυχή, πρβλ. Π. ΝΕΛΛΑ, Λύτρωση ἢ Θέωση; ..., ὄπ. π., και του ίδιου, Ζῶν Θεούμενον..., ὄπ. π., σελ. 32-33, όπου σύμφωνα με τον ἅγιο Νικόδημο τον Ἀγιορείτη, τον Ιωάννη τον Δαμασκηνό και τον Γρηγόριο τον Παλαμά η κατ' ἐνέργεια ἔνωση του ανθρώπου με τον Θεό προετοιμάζει και οδηγεί στην υποστατική ἔνωση της ανθρώπινης και της θείας φύσεως στο πρόσωπο του Χριστού.

¹⁷ Ὑμνος 47, 1-14, S.C. 196, σ. 120. Ο Συμεών διακρίνει και πάλι το πνεῦμα της ψυχῆς από το θεῖο Πνεῦμα, το οποίο ἐνοικεῖ στην καρδιά και ἐνώνεται με την ψυχή του ἀνθρώπου. Ἀς σημειωθεῖ ὅτι στο ἀπόσπασμα αὐτό ο Συμεών ἀναφέρεται ἀρχικά στο «φῶς τῶν ἐντολῶν» διὰ τῶν ὁποίων φυτεύεται τὸ ξύλο τῆς ζωῆς στην καρδιά του ἀνθρώπου και φανερῶνεται ὁ πνευματικὸς παράδεισος τῆς δόξας και στη συνέχεια στην ἔνωση τῆς ψυχῆς με τὸ θεῖο Πνεῦμα, γεγονός που δηλώνει ὅτι προηγείται ἡ θέα του Ἁγίου Πνεύματος και ἔπεται ἡ ἔνωση μαζί Του.

¹⁸ Ὑμνος 13, 46-47, S.C. 156, σ. 260. Για τον Συμεών, ὁμως, ὁ αισθητὸς παράδεισος ἔχοντας την παρουσία του Ἁγίου Πνεύματος, τῆ δόξα του Θεοῦ, διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὸ νοητό

6.2. Η θεωρία του Θεού και η κατά χάριν θέωση του ανθρώπου

Η θέα του Θεού και η δι' αυτής η κατά χάριν θέωση του ανθρώπου, ως δυνατότητα όχι μόνο των Αποστόλων και των προγενέστερων αγίων αλλά όλων ανεξαιρέτως των πιστών που τηρούν τις εντολές του Θεού ανεξαρτήτως ιστορικής εποχής, διατρέχει όλη τη θεολογική διδασκαλία του Συμεών¹⁹. Ιδιαίτερος δε έχει αφήσει το αποτύπωμά της στην ανθρωπολογία του. Οι αναφορές του στην ψυχή και το σώμα και στη μεταξύ τους σχέση αποσκοπούν στην τεκμηρίωση της δυνατότητας ένωσης του όλου ψυχοσωματικού ανθρώπου με τον Χριστό²⁰. Στη διδασκαλία του, όπως την έχουμε εκθέσει παραπάνω, ο ψυχοσωματικός άνθρωπος από χοϊκός και σαρκικός μπορεί να γίνει πνευματικός και θεωρητικώτατος, να δει τον Θεό και να ενωθεί κατά χάριν μαζί Του, αν με τη συνέργεια του Αγίου Πνεύματος μέσω των μυστηρίων της Εκκλησίας και της άσκησής του στην πιστή τήρηση όλων των εντολών με τέλεια μετάνοια αναπλαστεί, αλλάξει, η διαμορφωθείσα από την φθορά

παράδεισο, ο οποίος είναι η βασιλεία των ουρανών (*Κατήχησις*, 26, 198-200, S.C. 113, σ. 86), ο ίδιος το Θεός: «Εγώ είμι ὁ ἀντὶ τοῦ αἰσθητοῦ παραδείσου / νοητὸς τοῖς ἔμοις δούλοις παράδεισος γεγονώς, ἐν ᾧ τιθῶ / πάντας τοὺς πιστεύοντας εἰς ἐμὲ καὶ ἀναγεννωμένους διὰ τοῦ Πνεύματος», *Κατήχησις* 34, 323-326, S.C. 113, σ. 298. Ἐτσι, ἀν ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς μετανοοῦσε θὰ παρέμενε μέσα στὸν αἰσθητὸ παράδεισο καὶ θὰ ἀπολάμβανε μόνον ἐκεῖνον. Ὡστόσο, ὁ Δεσπότης Θεός, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, θέλοντας νὰ τιμήσει καὶ νὰ δοξάσει, ὅσους μετανόησαν, ἐκλάψαν καὶ πόνεσαν ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ τοὺς κάνει νὰ ξεχάσουν τὰ δεινὰ ποὺ υπέφεραν, δὲν τοὺς ξαναβάζει στὸν αἰσθητὸ παράδεισο, δὲν τοὺς ἀφήνει στὴν κατάσταση τοῦ φωτισμοῦ ἀπὸ τὴ δόξα Του, ἀλλὰ τοὺς ἀνεβάζει στὸν οὐρανὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς κάνει παιδιὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν, βλ. *Κατήχησις*, 5, 340-355, S.C. 96, σ. 404-406.

¹⁹ Βλ. Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, Ἡ θέα τοῦ Θεοῦ..., ὄπ. π., σελ. 129. Βλ καὶ Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, Ἅγιος Συμεών, ὁ Θεολόγος τοῦ φωτός, *Σύναξη* 10, 1984, σ. 11-12, ὅπου ὁ Π. Χρήστου ἀναφερόμενος στὸν καθορισμὸ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 4ου αἰῶνα τῶν τριῶν φάσεων τοῦ πνευματικοῦ βίου (πρακτικὴ, γνωστικὴ καὶ θεολογικὴ) ἐπισημαίνει ὅτι ὁ Συμεών στὴ διδασκαλία του γιὰ τὴ θέα, θεωρία, τελείωση, ἐνωση καὶ θέωση ἀκολουθεῖ τὸν Διάδοχο Φωτικὴς με ἐπιδράσεις ἀπὸ τὸν Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη καὶ τὸν Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ. Ἐνῶ ὁ Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος ἀναγνώριζε στὴν ἐμπειρία τῆς θέας καὶ ἐνωσης με τὸν Θεὸ καθαρὰ αἰσθησιακὸ χαρακτῆρα καὶ τὴν ἐντόπιζε ὡς λειτουργία τῆς καρδιάς καὶ τῆς αἰσθήσεως, ὁ Συμεών ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν Διάδοχο Φωτικὴς, ὁ ὁποῖος ἐνώσε τὴν πνευματικότητα τοῦ νοῦ με τὴν πνευματικότητα τῆς καρδιάς γεγονός ποὺ τὸν οδήγησε στὴν ἐνιαία πνευματικότητα. Ὁ Συμεών ἐμβαθύνοντας στὸ ἐμπειρικὸ γεγονός τῆς θέωσης ὅλου τοῦ ψυχοσωματικοῦ ἀνθρώπου παρουσιάζει στὴ διδασκαλία του τὴ θέα καὶ ἐνωση με τὸν Θεὸ ὡς ἀκατανόητη καὶ ἀνέκφραστη λόγῳ τοῦ ἀπρόσιτου τῆς θείας φύσεως ἀπὸ τὸν κτιστὸ νοῦ ἀλλὰ ταυτόχρονα ὡς γνωστὴ καὶ αἰσθητὴ λόγῳ τῆς συνειδητῆς ἐμπειρίας ποὺ προκαλεῖ στὸν ψυχοσωματικὸ ἄνθρωπο τὴ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

²⁰ Ἠθικὸς 1, ε', 141-143, S.C. 122, σ. 222: «καὶ περὶ τοῦ πῶς ἐνοῦνται τῷ Χριστῷ καὶ ἐν γίνονται μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ ἅγιοι, ὡς δυνατόν, ὑμᾶς βεβαιώσωμεν».

σχέση ψυχής και σώματος και ο άνθρωπος με καθαρή καρδιά γίνεται σύσσωμος του Χριστού²¹. Για τον Συμεών ο Θεός το «Φῶς [...] τοῦ κόσμου ἐστὶν οὐχ ὡς αἰσθητῶς ὁρώμενος, ἀλλ' ὡς νοερῶς θεωρούμενος»²². Ως υπεραισθητό φως ο Θεός δεν μπορεί να θεωρηθεί με την φυσική ὄραση των αισθητῶν οφθαλμῶν, ἀλλὰ μόνο με την νοερή ὄραση των πνευματικῶν οφθαλμῶν της ψυχῆς. Και οὔτε απευθείας ἀλλὰ μέσω του Χριστοῦ, ο οποίος ὡς «ὁ ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιφανείς» εἶναι ο νοητὸς ἥλιος που λάμπει στις ζώσες και λογικὲς ψυχές²³. Ο Χριστὸς

---

²¹ Ὅπως διαπιστώνει και ο Αλεξάκης αναλύοντας την *Εὐχή Μυστική*, η οποία παρατίθεται ὡς προοίμιο των Ἑγμῶν «ὁ Συμεὼν ὑπονοεῖ ὅτι ἡ θέωση δὲν εἶναι κάτι ποῦ δίνει ὁ Θεὸς διότι καὶ παλαιότερα τὸ ἔδωσε, ἀλλὰ κάτι ποῦ ὁ Θεὸς ἔθεσε ἐξ' ἀρχῆς στὴ διάθεση τῆς ἀνθρωπότητας καὶ ἡ ἐπιτυχία της ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀνθρωπότητα», βλ. Α. ΑΛΕΞΑΚΗ, Μορφολογικὲς παρατηρήσεις στὴν «Εὐχή Μυστική, δι' ἧς ἐπικαλεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὁ αὐτὸ προορῶν» τοῦ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, στὸ Α. Μαρκόπουλος (ἐπιμ.), *Τέσσερα κείμενα γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου*, ἔκδ. Κανάκη, Αθήνα 2008, σελ. 54.

²² *Κατήχησις* 28, 306-307, S.C. 113, σ. 152. Για τον Συμεών το ἀκτίστο και θεῖο φως εἶναι η πνευματικὰ ορατὴ δόξα των ακτίστων θεῶν ενεργειῶν, που χορηγούνται στον ἄνθρωπο διὰ του Ἁγίου Πνεύματος. Βλ. V. LOSSKY, *Ἡ μυστικὴ θεολογία τῆς Ανατολικῆς Ἐκκλησίας...*, ὅπ. π., σελ. 264 Ἐπιτομὴ τοῦ Β. ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, *Μέσα στὸ Φῶς τοῦ Χριστοῦ...*, ὅπ. π., σελ. 306 Ἐπιτομὴ τοῦ Β. ΛΟΣΚΙ, *Ἡ θέα τοῦ Θεοῦ*, ὅπ. π., σελ. 190 Ἐπιτομὴ τοῦ Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, *Προλεγόμενα στὴ θεολογικὴ γνωσιολογία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ*, ἔκδ Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 116.

²³ Στην ἀρχὴ της μελέτης μας ἐκθέτοντας ἐν συντομίᾳ τὴ διδασκαλία του Συμεὼν για τὴ δημιουργία του ορατοῦ και νοεροῦ κόσμου, τονίσαμε ὅτι στὴ σκέψη του Συμεὼν δὲν ὑπάρχει καμιά δυνατότητα ἐνώσεως και γνώσεως ἀνάμεσα στα ορατά και υλικά κτίσματα και στα νοερά κτίσματα. Επίσης ἀναφέρθηκε ὅτι ὁ Θεὸς ὡς νοερὸς ἥλιος και υπεραισθητό φως φωτίζει τον νοερό κόσμο και ἐπειδὴ εἶναι χωρισμένος λόγω της φύσεως και της δόξας της θεότητάς Του ἀπὸ τον ορατό κόσμο δημιούργησε τον αισθητό ἥλιο για να φωτίζει τον αισθητό και ορατό κόσμο. Ἐδῶ ὁ Συμεὼν ἐπανέρχεται για να δηλώσει ὅτι ὁ Χριστὸς, «ὁ ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιφανείς», ὡς νοητὸς ἥλιος εἶναι αὐτὸς που φωτίζει τις λογικὲς ψυχές και ὄχι ἀδιακρίτως ὅπως ὁ αισθητὸς ἥλιος ὅλους τους ἀνθρώπους δικαίους ἢ ἀδίκους, ἀλλὰ μόνο ὅσους δὲν εἶναι ἀνάξιοι, δηλαδή ὅσους ἔχουν καθαρὴ τὴν καρδιά και ἔχουν ἀποκτήσει και πάλι τὴν ζωὴ, «Ὁ γὰρ αισθητὸς ἥλιος μόνον φωτίζει τὰ σωματικά ὄμματα οὐκ ἀνθρώπων ἀλλὰ και ἀλόγων ζῶων, τετραπόδων ἅμα και πετεινῶν· ὁ δὲ νοητὸς ἥλιος, ὁ ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιφανείς, ψυχὰς λογικὰς μόνον. Ἀλλ' οὐδὲ ταύτας ἀκρίτως πάσας και ἀναξίως φωτίζει οἶδεν· οὐ γὰρ ἄψυχος ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, οὐκ ἄζωός ἐστιν, ὥσπερ οὐδὲ δοῦλος ἢ κτίσμα εἰς ὑπηρεσίαν ἄλλων ταχθεῖς, καθὰ δὴ ὁ αισθητὸς οὗτος ἥλιος ἀνατέλλων ἐπὶ δικαίους και ἀδίκους και ἐπὶ πονηροὺς ἅμα και ἀγαθοὺς. Ἀλλ' εἰ και φῶς καλεῖται και ἥλιος ὀνομάζεται, ἀλλὰ και ὑπὲρ φῶς ἅπαν και ὑπὲρ ἥλιον, ὡς φωτὸς και ἡλίου ποιητῆς και Δεσπότης, ὑπάρχει ζωὴ και ζωοποιός, ἀλήθεια, δικαιοσύνη ἀγιασμός, ἀπλοῦς, ἀσύνθετος, ἀγαθός και πᾶν ἀγαθὸν και ὑπὲρ πᾶν ἀγαθόν». Στὸ ἴδιο συμπέρασμα καταλήγει και ὁ ἱερωδίακ. Μάξιμος Βασιλιεβιτς με βάση τα ἔργα του Ἁγίου Γρηγορίου και ἁγίου Μάξιμου του Ομολογητοῦ ἀναφέροντας «Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι στὸ γεγονός τοῦ

ανέλαβε σάρκα, έγινε συγγενής μας με τη σάρκα, ώστε να μας κάνει συγγενείς του με τη θεότητά Του «καὶ ἡμεῖς υἱοὶ σου κατὰ χάριν / σὺ συγγενὴς ἡμῶν σαρκί, ἡμεῖς θεότητί σου./ Λαβὼν γὰρ σάρκα δέδωκας ἡμῖν Πνεῦμα σου Θεῖον»²⁴.

Την θέα του Θεού αμφισβητούσαν οι σύγχρονοί του. Μεταξύ αυτών υπήρχαν ορισμένοι που χρησιμοποιούσαν την αγιογραφική φράση «Θεόν, φησίν, οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (Ιωάν. 1,18) για να τονίσουν το αδύνατο της θέας του Θεού, αποσιωπούσαν όμως άλλες αγιογραφικές μαρτυρίες, τις οποίες τους υπενθυμίζει ο Συμεών, όπως «Ὁ μονογενὴς, φησίν, Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον» (Ιωάν. 1,18), «Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα» (Ιωάν. 14,9), «Εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκειτε ἂν» (Ιωάν. 14,7), για να τονίσει ότι ο Ιησούς Χριστός αναφερόταν στην αποκάλυψη της θεότητάς Του, «Τοῦτο δὲ οὐ κατὰ τὴν τῆς σαρκὸς εἶπε θεωρίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς θεότητος ἀποκάλυψιν»²⁵. Συνεπώς μόνο η ένωση του ανθρώπου με τον Χριστό και η μετοχή στη θεότητά Του κάνει δυνατή την αποκάλυψη της θεότητας, τη γνώση και τη θέα του Πατέρα. Ο Συμεών επανέρχεται στα λόγια του Κυρίου για να τονίσει τη δυνατότητα θέας του Θεού στην καθαρή καρδιά, «Ὅτι δὲ δυνατὸν ἡμῖν ἐστὶ τὸ κατιδεῖν τὸν Θεόν, ὡς ἀνθρώπῳ ἰδεῖν ἐφικτόν, ἄκουσον αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πάλιν λέγοντος: “Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται”»²⁶.

Ωστόσο, μπροστά στις αγιογραφικές μαρτυρίες που παραθέτει κάποιοι υποστήριζαν ότι η θέα του Θεού στην καθαρή καρδιά δεν μπορεί να γίνει στην παρούσα ζωή αλλά στην μελλοντική²⁷. Έτσι ο Συμεών βρίσκει την ευκαιρία να συνδέσει την κάθαρση της καρδιάς με την θεωρία και την πνευματική ὄραση «Εἰ γὰρ διὰ τῆς καθαρᾶς καρδιάς τὸν Θεὸν εἶπεν ὄψεσθαι, πάντως ὅτε ἡ καθαρότης προσγένηται, καὶ ἡ θεωρία συνέπεται αὐτῇ. [...]. Εἰ γὰρ ἐνταῦθα ἡ κάθαρσις, καὶ ἐνταῦθα ἔσται ἡ ὄρασις· εἰ δὲ μετὰ θάνατον εἶπης τὴν ὄρασιν εἶναι, θήσεις πάντως καὶ τὴν κάθαρσιν μετὰ θάνατον, καὶ οὕτω σοι γενήσεται τὸ μηδέποτε ἰδεῖν τὸν Θεὸν ἐν τῷ μὴ εἶναί σοι ἐργασίαν μετὰ τὴν ἔξοδον δι’ ἧς εὐρήσεις τὴν κάθαρσιν»²⁸. Στο απόσπασμα αυτό ο Συμεών διακηρύσσει για

Χριστοῦ συμβιβάζονται καὶ ἑναρμονίζονται οἱ δύο ἀντίθετες ἀπόψεις τὸ ὅτι «οὐδεὶς ἑώρακε Θεόν» καὶ ὅτι ἡ θέα-μετοχὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι μιὰ πραγματικότητα». Βλ. ἱεροδιακ. Μαξίμου ΒΑΣΙΛΙΕΒΙΤΣ, Ὁ ἀνθρώπος τῆς ἐν Χριστῷ κοινωνίας..., ὅπ. π., σελ. 189.

²⁴ Ὑμνος 15, 121-123, S.C. 156, σ. 286.

²⁵ Ἡθικός 5, 96-97, S.C. 129, σ. 86.

²⁶ Ὅπ. π., 106-109, σ. 86-88.

²⁷ Ὅπ. π., 112-114, σ. 88.

²⁸ Ἡθικός 5, 109, S.C. 129, σ. 88.

άλλη μια φορά ότι μετά τον θάνατο δεν μπορεί να υπάρξει κάθαρση, γιατί δεν μπορεί να υπάρξει εργασία, δηλαδή η τήρηση των εντολών, συνδέοντας έτσι τη θεωρία του Θεού με την ψυχοσωματική τήρηση των εντολών, η οποία είναι η μόνη που μπορεί να επενεργήσει καθαρωτικά στην καρδιά.

Για τον Συμεών η σωτηρία του ανθρώπου προϋποθέτει την εθελοντική επανένταξή του στη δόξα του Θεού, στην όγδοη ημέρα, στον νοητό Παράδεισο, στη Βασιλεία των ουρανών, μέσα στον οποίο ο Θεός τον αναπλάθει και τον κάνει κατά χάριν Θεό από αυτή τη ζωή²⁹. Η επαναγωγή του ανθρώπου στον παράδεισο της δόξης περιορίζεται στη σκέψη του Συμεών στον ιστορικό χρόνο, στην παρούσα ζωή, γιατί προϋποθέτει την τήρηση των εντολών του Θεού για τον καθαρισμό της καρδιάς και την ψυχοσωματική ένωσή του με τον Ιησού Χριστό³⁰. Περιορισμοί και εμπόδια για τη θέα του Θεού θέτει η ακάθαρτη καρδιά, ο μολυσμός της ψυχής που δημιουργεί το σαρκικό φρόνημα, το οποίο συνδιαμορφώνουν η απιστία, η φθαρτότητα, ο κόσμος και οι ενήδονοι λογισμοί. Αν στον αισθητό παράδεισο ο αδαμιαίος άνθρωπος ήταν μέσα στη δόξα του Θεού και μπορούσε να μετέχει ολόένα και περισσότερο στο φως του Θεού, ο άνθρωπος της πτώσης για να κατασταθεί υιός του Υψίστου οφείλει να διέλθει από την αναγωγή στη δόξα³¹, την κάθαρση, την απάθεια και να καταλήξει στη θεωρία του Θεού³².

---

²⁹ Κατήχησις, 5, 340-355, S.C. 96, σ. 404-406. Αν ο άνθρωπος μετά την παράβαση της εντολής μετανοούσε θα παρέμενε μέσα στον αισθητό παράδεισο και θα απολάμβανε μόνον εκείνον. Ωστόσο, ο Δεσπότης Θεός, ο Ιησούς Χριστός, θέλοντας να τιμήσει και να δοξάσει, όσους μετανόησαν, έκλαιψαν και πόνεσαν αλλά και για να τους κάνει να ξεχάσουν τα δεινά που υπέφεραν, δεν τους ξαναβάζει στον αισθητό παράδεισο, αλλά τους ανεβάζει στον ουρανό του ουρανού και τους κάνει παιδιά του Θεού κατά χάριν. Πρβλ. Bishop HILARION ALFEYEV, *The deification of man in Eastern Patristic Tradition (With special reference to Gregory Nazianzen, Symeon The New Theologian and Gregory Palamas)*, *Colloquium* 36/2, 2004, σελ. 117: «Although the final resurrection of human nature belongs to the age to come, the process of deification begins in this life. The anticipation of the “eighth day”, the experience of paradise and the pledge of the kingdom of heaven are given here, and only those who became ‘heavenly and divine’ during their earthly life will enter this kingdom after death».

³⁰ Για την αισθητή σχέση από την παρούσα ζωή με τον Θεό βλ. H. HUNT, *Penthos and repentance in St. Symeon the New Theologian*, *Studia Patristica* 35 (2001), σελ. 114.

³¹ Η αναγωγή στη δόξα είναι για τον Συμεών η επιστροφή στον νοητό πλέον Παράδεισο, όπου είναι συνημμένο το Άγιο Πνεύμα.

³² Ὕμνος 54, 124-136, S.C. 196, 246-248.

Ο Τριαδικός Θεός για τον Συμεών είναι φως και θεωρείται, βλέπεται, ως φως: «Αὐτὸς γὰρ φῶς ἐν τῷ φωτὶ φαίνεται τοῖς ὁρῶσι / καὶ οἱ ὁρῶντες ἐν φωτὶ αὐτὸν βλέπουσι πάλιν. / Ἐν φωτὶ γὰρ τοῦ Πνεύματος βλέπουσιν οἱ ὁρῶντες, / καὶ οἱ ἐν τούτῳ βλέποντες τὸν Υἱὸν καθορῶσιν / ὁ δὲ Υἱὸν ἀξιοθεὶς ἰδεῖν Πατέρα βλέπει, / Πατέρα δὲ ὁ θεωρῶν σὺν Υἱῷ πάντως βλέπει»³³. Η θέα του Θεού για τον Συμεών είναι τριαδολογική. Ο άνθρωπος στο φως του Αγίου Πνεύματος βλέπει τον Υιό και στο Υιό συνθεωρεί τον Πατέρα. Το Άγιο Πνεύμα είναι αυτό που παρέχει στον άνθρωπο «τὸν φωτεινὸν χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας τοῦ Πνεύματος ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν»³⁴. Είναι αυτό που καθιστά και πάλι τον άνθρωπο στο «κατὰ φύσιν» δίνοντας ζωή στην ψυχή του, καθιστώντας την αθάνατη. Με το Άγιο Πνεύμα ο φθαρτός άνθρωπος ξαναβρίσκει την

³³ Βλ. Ὑμνος 11, 48-53, S.C. 156, σ. 236. Βλ. καὶ Ὑμνος 34, 78-85, S.C. 174, σ. 434 · Ἠθικός 3, 115-122, S.C. 122, σ. 398 · Ἠθικός 13, 238-240, S.C. 129, σ. 416. Βλ. καὶ Κατήχησις 28, 109-116, S.C. 113, σ. 136: «Ἡμεῖς μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ Θεὸς φῶς ἐστὶ, καὶ οἱ αὐτὸν καταξιοθέντες ἰδεῖν πάντες ὡς φῶς ἐθεάσαντο, καὶ οἱ λαβόντες αὐτὸν ὡς φῶς αὐτὸν ἔλαβον, ὅτι προπορεύεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ τὸ φῶς τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ δίχα φωτὸς ἀμήχανόν ἐστὶ φανῆναι αὐτόν, καὶ οἱ μὴ ἰδόντες τὸ φῶς αὐτοῦ οὐδὲ ἐκείνον εἶδον, ὅτι ἐκείνος φῶς ἐστὶ, καὶ οἱ μὴ λαβόντες τὸ φῶς οὐπω τὴν χάριν ἔλαβον· οἱ γὰρ τὴν χάριν λαβόντες φῶς Θεοῦ καὶ Θεὸν ἔλαβον, καθὼς εἶπε τὸ φῶς, ὁ Χριστός: “Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω”». Η διδασκαλία του Συμεών για τη δυνατότητα της θέας του Τριαδικού Θεού δεν σχετίζεται με τη διδασκαλία των Μεσσαλιανών, σύμφωνα με τους οποίους η πρόσληψη της θείας ουσίας γινόταν με τους αισθητούς οφθαλμούς, όπως εσφαλμένα υποστήριξε ο Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, στο ἔργο του *Μυστικισμὸς-Αποφατισμὸς-Καταφατική Θεολογία*, ἔκδ. Σωτήρ, τ. 1, Ἀθήναι, 1981, επηρεασμένος πιθανόν ἀπὸ τον I. Hausherr, ο οποίος λανθασμένα ἀπέδιδε στον Συμεών στοιχεῖα της διδασκαλίας των Μεσσαλιανών, βλ. I. HAUSHERR, *Les grands courants de la spiritualité orientale, O.C.P. I*, Roma, 1935, σελ. 128. Η θέα του Θεού στον Συμεών προϋποθέτει τὴν ἀπελευθέρωση του ἀνθρώπου ἀπὸ τις ἐπιδράσεις τῆς κτίσης, τὴν κάθαρση του νοῦ καὶ τὴν ζωοποίησή του με τὴν ἐνοποίηση ὅλων των αισθήσεων σὴν μια νοερά αἴσθηση τῆς ψυχῆς. Για τις προϋποθέσεις τῆς θέας του Θεοῦ βλ καὶ Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, Ἡ θέα τοῦ Θεοῦ..., ὄπ. π., σελ. 135 κ. ἐξ. Ὁλο το ἔργο του Συμεών καὶ ὄχι μόνο οἱ Ὑμνοὶ θείων ἐρώτων μπορεῖ να θεωρηθεῖ ὅτι «εἶναι ἡ ἔκφραση μιᾶς μυστικῆς ἐμπειρίας ἀθθεντικῆς τριαδικῆς, πού δὲν μπορεῖ νὰ παραλληλιστεῖ μῆτε μὲ τὸ νεοπλατωνισμό, μῆτε μὲ τὸν ἰνδουιστικὸ μυστικισμό», βλ. Joseph Bernhart, *Deutsche Mystiker, B. III, Meiste Eckart, Sammiung Kösel*, σελ. 81, ὅπως αναφ. στο πρωτοπρσεβ. D. STANILOAE, Ἡ μυστικὴ ἐμπειρία στὸν Ἅγιο Συμεών καὶ στὸν Μάϊστερ Ἐκκαρτ, *Σύναξη* 10, 1984, σ. 28.

³⁴ Κατήχησις 24, 179-186, S.C. 113, σ. 48. Ο Συμεών, ὅπως ἔχουμε τονίσει παραπάνω, ἀντιλαμβάνεται τὴν ὄραση ὡς πρόσληψη του ορατοῦ φωτός. Κατ' ἀνάλογο τρόπο θεωρεῖ ὅτι ἡ θέα του θείου φωτός ἀποτελεῖ πρόσληψη του Αγίου Πνεύματος. Ἐτσι ἡ θεωρία του φωτός, του Αγίου Πνεύματος, στο πρόσωπο του Χριστοῦ, δημιουργεῖ τὸν χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας, ο οποίος ντύνει τὸν καθαρὸ ἄνθρωπο, τὸν καθιστᾷ ἅγιο καὶ τὸν ἐνώνει με τὸν ἴδιο τὸν Χριστό.

ισόρροπη οντολογική σχέση και γίνεται το πολύ καλό δημιούργημα του ανθρώπου. Ο Χριστός για τον Συμεών είναι φως και ανάλογα της κάθαρσης του ανθρώπου μεταδίδει στον κεκαθαρμένο νου του ανθρώπου την ίδια λαμπρότητα³⁵. Όταν ο νους του ανθρώπου ανάψει από το θείο πυρ της θεότητας, ο άνθρωπος ενώνεται πνευματικά και σωματικά με τον Χριστό. Στην κατάσταση αυτή, κατά την οποία συνυπάρχει στον άνθρωπο η «ἀστραπήμορφος ἀπάθεια»³⁶ και ο άνθρωπος γίνεται απαθής³⁷, δεν υπάρχει χωρισμός της ψυχής από τον νου ή από το σώμα, αλλά «τῆ οὐσιωδῶς³⁸ ἐνώσει γίνεται τρισυπόστατος κατὰ χάριν καὶ ὁ ἄνθρωπος, εἷς θέσει Θεός, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ οὐπερ μετείληφε θείου Πνεύματος,»³⁹. Οι άνθρωποι γίνονται υιοί

³⁵ Βλ. Η. ALFEYEV, *St. Symeon the New Theologian and Orthodox Tradition...*, ὄπ. π., σελ. 265: «For Symeon deification is participation in the divine light, which is the limit of everything desirable». Ωστόσο ο Συμεών δεν πρέπει να ξεχνάμε πως αποδέχεται ότι κατά την παρούσα ζωή δεν μπορεί ο άνθρωπος να δει πλήρως τον Θεό, πριν συμμετάσχει στην κρίση των εσχάτων, η οποία πραγματοποιείται εντός του διά του Αγίου Πνεύματος: «Ἴδε οὖν· ἔμαθες ὡς ἐν παραδρομῇ τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν θεῖα τε καὶ φρικτὰ μυστήρια παρ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ παρὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δι' ἡμῶν· ἔμαθες ὅτι καὶ κατήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Θεός καὶ ἀνῆλθεν αὐθις εἰς οὐρανοὺς καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυβῆν αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἔδει πρὸ τῆς κρίσεως μετὰ τῆς τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ δόξης φανῆναι ἡμῖν, ἀλλὰ τότε τοῦτο γενέσθαι ὅτε καὶ τὸν καιρὸν ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἔθετο ἐξουσία» *Ἠθικός* 1, ιβ', 135-142, S.C. 122, σ. 282.

³⁶ Ὑμνος 46, 27-37, , S.C. 196, σ. 116: « Ὅθεν ὑγεία ἀπασα, ὅθεν ἡ καθαρότης, / ὅθεν ἡ ῥύψις τῶν παθῶν καὶ λογισμῶν ματαίων, / ὅθεν ἡ ἀστραπήμορφος ἀπάθεια συνῆν μοι / καὶ συνεχίνετο ἀεὶ πνευματικῶς μοι νόει / ὁ ταῦτα διερχόμενος, μὴ μολυνθῆς ἀθλίως - / ἄφατον ἐμποιοῦσά μοι ἡδονὴν συνουσίας / καὶ γάμου πόθον ἀπειρον, ἐνώσεως ἐνθέου, / ἐξ ἧς καγὼ μεταλαβὼν ἀπαθῆς ἐγενόμην, / ἐκπυρωθεὶς τῇ ἡδονῇ, φλεχθεὶς αὐτῆς τῷ πόθῳ / καὶ τοῦ φωτὸς μετέσχηκα, ναί, καὶ φῶς ἐγενόμην, / πάθους παντὸς ἀνώτερος, ἐκτὸς κακίας πάσης».

³⁷ Για τον Συμεών η ἀπάθεια που προέρχεται από την άσκηση και την πρακτική ζωή συνιστά την «πρώτην ἀπάθειαν» (*Κεφάλαια* 1, κεφ. 94, S.C. 51bis, σ. 96) την οποία δημιουργεί η αναγωγή του στη δόξα του Αγίου Πνεύματος και διαφοροποιείται από τη θέωση που είναι η ουσιωδῶς κατὰ χάριν και θέση ἐνώση του ανθρώπου με τον Θεό (Ὑμνος 58, 240-242, S.C. 196, σ. 296) και χαρακτηρίζεται ως «δεύτερη ἀπάθεια». Πρβλ. και C.E. CHIVOU, *Θεολογία, θεοπτία και θέωση, από τον Άγιο Συμεών στον Άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 161 κ. εξ., όπου αναφέρεται στη διάκριση πρώτης και δεύτερης ἀπάθειας στον Συμεών και τον Γρηγόριο Παλαμά.

³⁸ Για τον Β. Κριβοσεΐν ο όρος «ουσιωδῶς» «σημαίνει μια πραγματική και βαθειά μέθεξη της «ουσίας» της ψυχής μας στη θεότητα, που μεταμορφώνει όλο μας το είναι», βλ. Β. ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, Ἡ «Κτιστή Οὐσία» καὶ ἡ «Θεία Οὐσία»..., ὄπ. π., σελ. 17 και παραθέτει στη συνέχεια το απόσπασμα «(Αὕτη ἐστίν) ἡ μετουσία καὶ μέθεξις τῆς θεότητος αὐτοῦ δι' ἧς ἐνούμεθα τῷ Θεῷ» *Ἠθικός*, 4 555-557 S.C. 129, σελ. 48.

³⁹ *Κατήχησις* 15, 68-99, S.C. 104, σ. 228.

Υψίστου, που σημαίνει για τον Συμεών «κατ' εικόνα δηλαδή του Υψίστου και καθ' ομοίωσιν, γεννήματα θεῖα ἐκ Θείου Πνεύματος»⁴⁰.

Ο άνθρωπος ενώνεται με τον Θεό και γίνεται «θεὸς ὅλος κατὰ χάριν»⁴¹ με τον ίδιο τρόπο που ενώνονται τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας. Ωστόσο, ενώ ο τρόπος της ενώσεως των τριών προσώπων της Αγίας Τριάδας είναι κατά φύση, οι άνθρωποι αποκτούν κατά χάριν αυτόν τον τρόπο ενώσεως με τον Θεό «Εὐδηλον οὖν ὅτι, ὡς μένει ὁ Πατήρ ἐν τῷ ἰδίῳ Υἱῷ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ κόλπῳ τῷ πατρικῷ κατὰ φύσιν, οὕτω καὶ οἱ διὰ τοῦ Θείου Πνεύματος ἀναγεννηθέντες καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ κατὰ τὴν αὐτοῦ δωρεάν γενόμενοι ἀδελφοὶ καὶ υἱοὶ Θεοῦ καὶ θέσει θεοί, μένουσιν ἐν τῷ Θεῷ καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτοῖς κατὰ χάριν»⁴².

Στη διδασκαλία του Συμεών η ένωση του ανθρώπου με τον Θεό γίνεται διά της κατά χάριν και θέση ενώσεώς μας με τον Υιό «Πλὴν τοῦ μὲν Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἢ ἔνωσις φυσικὴ ἐστὶ καὶ συνάναρχος, ἢ δὲ ἡμετέρα πρὸς τὸν Υἱόν θέσει καὶ χάριτι, ὁμῶς εἰς τὸ αὐτὸ οἱ πάντες ἐσμὲν ἠγνωμένοι Θεῷ καὶ ἀχώριστοι»⁴³. Η ένωση του ανθρώπου προϋποθέτει στη διδασκαλία του Συμεών τη θέση που λαμβάνει ο άνθρωπος σε σχέση με τον Υιό, και συνεπώς αναφέρεται στη σχέση που δημιουργεί ο ψυχοσωματικός άνθρωπος με τον Υιό. Ωστόσο, η σχέση αυτή που δημιουργεί ο άνθρωπος με τον Υιό μέσω της πίστης και της τήρησης των εντολών Του δεν είναι αρκετή για τη σωτηρία του. Για την ένωση με τον Θεό

---

⁴⁰ Το ίδιο.

⁴¹ *Κεφάλαια 3*, κεφ. 59, S.C. 51bis, σ. 154-156. Ο Συμεών συνεχώς τονίζει την συμμετοχή στο γεγονός της κατά χάριν θεώσεως όλου του ανθρώπου, ως πλήρους και ακέραιας ψυχοσωματικής ύπαρξης. Πρβλ και την ίδια διαπίστωση του Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, *Ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀνθρώπου...*, ὄπ. π., σελ. 297. Πρβλ. και Β. ΛΟΣΚΙ, *Ἡ θεὰ τοῦ Θεοῦ*, μετάφρ. Μ. Καλαμαρά, ἔκδ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη, 1973, σελ. 189 κ. εξ.

⁴² Το ίδιο. Βλ. και *Ἠθικὸς 1*, στ' 61-68, S.C. 122, σ. 228.

⁴³ *Κατήχησις 34*, 116-124, S.C. 113, σ. 280. Ὅπως εὐστοχα αναφέρει ο Π. ΝΕΛΛΑΣ στον πυρήνα της διδασκαλίας του Ειρηναίου και των Πατέρων της Εκκλησίας, *ιδιαιζόντως δε του Μαξίμου και του αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, για τον οποίο «τὸ θεῖο φῶς, οἱ θεοπτίες κλπ. εἶναι πάντοτε γεγονότα προσωποκεντρικά, χριστοκεντρικά», καθώς και του Γρηγορίου του Παλαμά, εἶναι ἡ πίστη ὅτι «Ἡ κατ' ἐνέργειαν κοινωνία εἶναι προσανατολισμένη καὶ ἐνεργοποιεῖται ὡς ἐνυποστασίαση στὸ Χριστό. Αὐτὸ εἶναι τὸ περιεχόμενο τῆς θεώσεως, αὐτὸ ἐνεργοῦν οἱ ἄκτιστες θεῖες ἐνέργειες καὶ αὐτὸ ἐμφανίζουν», βλ. *Λύτρωση ἢ Θέωση;...*, ὄπ. π., σελ. 23. Πρβλ. και ΙΩΑΝΝΗ ΔΑΜΣΚΗΝΟΥ, *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν*, P.G. 96, 565C: «κοινὰ πάντα τῆς τοῦ ἐνὸς σαρκακωμένου Θεοῦ Λόγου γεγένηται, τὰ τῆς σαρκὸς καὶ τῆς ἀπεριγράπτου θεότητος...ἐκνικᾷ δὲ τὸ θεῖον καὶ μεταδίδωσι τῆς οικείας λαμπρότητος καὶ δόξης τῷ σώματι...», ο οποίος εντάσσει, ὅπως και ο Συμεών, τη διδασκαλία περὶ θεᾶς του Θεοῦ στο πλαίσιο του χριστολογικὸ ἰδίου δόγματος.*

χρειάζεται τόσο η χάρη του Αγίου Πνεύματος, η οποία ενδύοντάς μας με το φως του, μας ενδύει με τον ίδιο τον Χριστό⁴⁴, όσο και η συσσωμάτωσή μας διά του μυστηρίου της Θείας Μετάληψης στο θεωμένο σώμα του Χριστού.

Ο Συμεών διακρίνει τρία στάδια φωτισμού του ανθρώπου από το θείο φως, το Άγιο Πνεύμα. Οι *αναγαζόμενοι* είναι αυτοί που βλέπουν την ασθένειά τους και κατανοούν το δυσειδές της ψυχικής στολής τους. Οι *πλησιάσαντες* στο θείο φως είναι αυτοί που διατρέχουν τα στάδια απέκδυσης της ρυπαράς στολής, του σαρκικού φρονήματος της ψυχής και του σώματος. Τέλος οι «*ἐνδον αὐτοῦ εἰσελθόντες καὶ φῶς ὅλοι γενόμενοι, συγκραθέντες αὐτῶ*» είναι όσοι απεκδύονται τελείως τη «*ρυπαρὰ στολή*»⁴⁵, απεκδύονται δηλαδή το σαρκικό φρόνημα και φορούν το ένδυμα της Αγίας Τριάδος⁴⁶, το Άγιο Πνεύμα, το οποίο λάμπει ως λαμπάδα μέσα στην ψυχή του ανθρώπου. Και στα τρία αυτά στάδια φωτισμού τα μυστήρια της Εκκλησίας, όπως θα εξετάσουμε στη συνέχεια, είναι αυτά που βοηθούν τον πενθούντα και μετανοούντα άνθρωπο να οικειοποιηθεί το Άγιο Πνεύμα, καθαριζόμενος από κάθε ρύπο ψυχής και σώματος, ώστε να ενωθεί κατά χάριν με τον Χριστό.

Κατά την ομοίωση του ανθρώπου με τον Θεό ο Θεός δεν έρχεται «*ὡς τὸ πρότερον ἄμορφος ἢ ἀνείδεος ὁ ἄμορφος καὶ ἀνείδεος*» ή η παρουσία και άφιξη του φωτός Αυτού προϋποθέτει τη σιωπή, αλλά έρχεται με κάποια μορφή, όχι όμως Θεού⁴⁷. Οι άγιοι βλέπουν τότε «*φῶς ἀσχημάτιστον*»⁴⁸. Στην κατάσταση

⁴⁴ *Ἠθικός* 5, 21-23, S.C. 129, σ. 80 και *Ἠθικός* 10, 780-782, S.C. 129, σ. 316.

⁴⁵ *Ἠθικός* 10, 825-832, S.C. 129, σ. 318.

⁴⁶ *Ἦμνος* 45, 25-39, S.C. 196, σ. 104.

⁴⁷ *Εὐχαριστία* 1, 197-214, S.C. 113, σ. 320-322: «*Ἀνερχομένων δὲ ἡμῶν ἐπὶ τὸ τελεώτερον, οὐκέτι ὡς τὸ πρότερον ἄμορφος ἢ ἀνείδεος ὁ ἄμορφος καὶ ἀνείδεος ἔρχεται ἢ τὴν παρουσίαν καὶ ἄφικιν τοῦ φωτός αὐτοῦ σιωπῇ πρὸς ἡμᾶς ἀπεργάζεται. Ἀλλὰ πῶς; Ἐν μορφῇ τινι, πλὴν Θεοῦ· Θεός δὲ οὐκ ἐν σχήματι ἢ ἐκτυπώματι, ἀλλ' ἐν ἀκατανοήτῳ καὶ ἀμηχάνῳ καὶ ἀμόρφῳ μεμορφωμένος φωτὶ ἀπλοῦς δείκνυται – οὐδὲν γὰρ πλέον εἰπεῖν ἢ ἐκφράσαι δυνάμεθα -, τέως ἐμφανῶς δείκνυται καὶ γνωρίζεται πάνυ γνωστῶς καὶ λίαν ὁράται τρανῶς ὁ ἀόρατος, ἀοράτως λαλεῖ καὶ ἀκούει καί, ὡς εἰ τις φίλος πρὸς φίλον ἐνώπιος ἐνωπίῳ, προσομιλεῖ ὁ φύσει Θεὸς τοῖς κατὰ χάριν ἐξ αὐτοῦ γεννηθεῖσι θεοῖς, καὶ ὡς πατήρ ἀγαπᾷ καὶ παρὰ τῶν υἱῶν φιλεῖται ἄγαν θερμῶς καὶ γίνεται τούτοις ξένον θέαμα καὶ φρικτότερον ἄκουσμα, μήτε λαλεῖσθαι παρ' αὐτῶν ἀξίως δυνάμενον, μήτε σιωπῇ συγκαλύπτεσθαι ἀνεχόμενον· οὐ τῷ πόθῳ ἀεὶ ἀναπτόμενοι καὶ μυστικῶς παρ' αὐτοῦ ἐνηχούμενοι, ποτὲ μὲν περὶ τῶν ἀλλοτρίων παθῶν ἀποδυρόμενοι γράφουσι, ποτὲ δὲ τὰ ἑαυτῶν θριαμβεύουσι πταισμάτα».*

⁴⁸ *Ἠθικός* 1, γ', 101, S.C. 122, σ. 202.

αυτή ο άνθρωπος παθαίνει σύγκραση με το φως του Θεού⁴⁹ και δεν έχει πλέον δικό του θέλημα αλλά το θέλημα του Θεού «Επειδή οὐκέτι ἑαυτῶν, ἀλλὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς εἰσι Πνεύματος, οὗς καὶ κινεῖ καὶ ὑπ' αὐτῶν πάλιν κινεῖται αὐτό, καὶ γίνεται ἐν αὐτοῖς πάντα ὅσα ἐν ταῖς θείαις ἀκούεις Γραφαῖς περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν λεγόμενα [...]. Καὶ τί πολλὰ λέγων πειρῶμαι τὰ πάντα διεξελεθεῖν καὶ ἰδοὺ εἰσιν ἀναρίθμητα;»⁵⁰. Ο Συμεών δηλώνοντας την αδυναμία του να εκφράσει την κατάσταση αυτή στέκεται στο γεγονός της συνειδητής εμπειρίας της κοινωνίας του ανθρώπου με τον Θεό, η οποία μοιάζει με την πρόσωπο με πρόσωπο συνάντηση δύο φίλων που συνομιλούν, ακούνε και βλέπουν ο ένας τον άλλο, καθώς και με την αγαπητική σχέση πατέρα και υιού⁵¹.

Η χάρη του Πνεύματος περιλαμβάνει τον άνθρωπο, όλη την ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου, την ψυχή και το σώμα, γι' αυτό καλείται ένδυμα και βασιλείος αλουργίς και δεν είναι παρά αυτός ο Χριστός, τον οποίο επενδύονται οι πιστοί⁵². Πρόκειται για το συγκλητικό ένδυμα και αξίωμα το οποίο δεν είναι άλλο από την χάρη του Πνεύματος⁵³. Είναι ο ίδιος ο Χριστός που έγινε ένδυμα αφθαρσίας και αληθινής θέωσης για τους πιστούς⁵⁴. Το ιμάτιο του Κυρίου, το Άγιο Πνεύμα, το οποίο πριν την δημιουργία του κόσμου φορούσε ο Χριστός, φορά ο άνθρωπος όταν βαπτίζεται. Το ιμάτιο αυτό, το άγιο Πνεύμα αλλοιώνει τον άνθρωπο και τον καθιστά κατά χάριν σταδιακά όμοιο με Αυτό⁵⁵. Η ένδυση του σώματος γίνεται μετά την ἐν αἰσθήσῃ ἐνδυσῆ τῆς ψυχῆς με τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, «Καὶ πρῶτα μὲν πληροῦνται ἀρρήτου χαρᾶς, ὅτι οὐχὶ τὸν κόσμον οὐδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ τὸν Ποιητὴν τῶν ἀπάντων καὶ Κύριον καὶ Δεσπότην ἐκτήσαντο ἐν ἑαυτοῖς. Ἐπειτα ἐπενδύονται τὸ φῶς, αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ Θεόν, ὅλον ὄλω τῷ σώματι· καὶ ὁρῶσι κεκοσμημένους ἑαυτοὺς ἀρρήτῳ δόξῃ καὶ ἀστραπτούσῃ θείᾳ στολῇ καὶ τὰς ὀψεις καλύπτουσιν ἑαυτῶν, μὴ φέροντες ὁρᾶν τὴν ἀκατανόητον καὶ ἄστεκτον τῆς στολῆς αὐτῶν λαμπηδόνα, ὡς ἐπιζητεῖν αὐτοὺς τόπον ἀποκρυβῆς, ὅπως ἐκεῖσε γένωνται καὶ τὸ πολὺ βάρος τῆς δόξης ἀποθῶνται»⁵⁶.

⁴⁹ Ἡθικὸς 10, 829-837, S.C. 129, σ. 318-320.

⁵⁰ Εὐχαριστία 1, 223-232, S.C. 113, σ. 324.

⁵¹ Ὅπ. π., 197-214, σ. 320-322.

⁵² Κεφάλαια 2, κεφ. 8, S.C. 51bis, σ. 106.

⁵³ Ἡθικὸς 6, 409-412, S.C. 129, σ. 148-150.

⁵⁴ Ὑμνος 40, 72-78, S.C. 174, σ. 490.

⁵⁵ Ἡθικὸς 4, 589-599, S.C. 129, σ. 50.

⁵⁶ Ὅπ. π., 260-269, σ. 26.

Ο Συμεών δεν περιορίζει την κατά χάριν ένωση στην ψυχή του ανθρώπου διά μόνης της θεωρίας του φωτός, δωρεά του Αγίου Πνεύματος, με την οποία γινόμαστε «συμμέτοχοι αὐτοῦ τῆς θεότητος καὶ τῆς οὐσίας», αλλά επεκτείνει την κατά χάριν ένωση και στην σωματική ένωση με τον Χριστό διά των θείων μυστηρίων⁵⁷. Η σωματική μας συμμετοχή στο μυστήριο της Θείας Μετάληψης τρώγοντας την πανάμωμο σάρκα του Κυρίου μάς καθιστά πραγματικά σύσσωμους του Χριστού και πραγματικούς, αληθινούς συγγενείς Του, όμοιους με Αυτόν τόσο στην ψυχή όσο και στο σώμα⁵⁸. Για τον Συμεών η θεία μετάληψη του σώματος και αίματος του Κυρίου μάς καθιστά ως προς τη φύση μας ένα με τον Χριστό, «Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς ἀπεφθέγγετο· “Ὁ τρώγων μου τὸ σῶμα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ”. [...] ὁ δὲ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνευμᾷ ἐστὶ μετ’ αὐτοῦ”. Ἐν δὲ λέγω οὐ ταῖς ὑποστάσεσιν, ἀλλὰ τῇ φύσει τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐν· τῇ μὲν φύσει τῆς θεότητος, ὡς θεοὶ καὶ αὐτοὶ θέσει γινόμενοι κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου· “Καὶ οἶδαμεν ὅτι φανερωθέντος αὐτοῦ, φησὶν, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα”. Τίνα τρόπον; Ὅτι “ἀπὸ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, φησὶν, ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν”· τῇ δὲ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς συγγενεῖς καὶ ἀδελφοὶ αὐτοῦ χρηματίσαντες,

⁵⁷ Ὑμνος 7, 25-35, S.C. 156, σ. 210. : «Εἰ γὰρ ἀόρατος αὐτοῖς ὑπάρχεις τῇ οὐσίᾳ, / τῇ φύσει τε ἀπρόσιτος, ἐμοὶ δὲ καθορᾶσαι, / πάντως καὶ τῇ τῆς φύσεώς σου μίγνυσαι μοι οὐσία· / οὐ γὰρ διῶσταται τὰ σά, οὐ τέμνονται δὲ ὅλως, / ἀλλ’ ἡ φύσις οὐσία σου καὶ ἡ οὐσία φύσις. / Τῆς οὖν σαρκὸς σου μετασχὼν τῆς φύσεως μετέχω / καὶ τῆς οὐσίας ἀληθῶς τῆς σῆς μεταλαμβάνω, / συγκοινωνὸς θεότητος, ἀλλὰ καὶ κληρονόμος / γινόμενος ἐν σώματι, μείζων τῶν ἀσωμάτων / ὑπολαμβάνω, γίνομαι υἱὸς Θεοῦ, ὡς εἶπας, / οὐ πρὸς ἀγγέλους, πρὸς ἡμᾶς δέ, θεοὺς οὕτω καλέσας». Σύμφωνα με τον Μητροπολίτη Διοκλείας ΚΑΛΛΙΣΤΟ WARE για τον Συμεών «ἂν καὶ ἀδημιούργητο, τὸ θεϊκὸ φῶς ἀληθινὰ μεταβιβάζεται στη δημιουργημένη ἀνθρώπινη φύση· καί, ἂν καὶ μὴ ὑλικό, εἶναι ἐνωμένο μὲ τὸν ἄνθρωπο στὴν ὁλότητά του — στὸ ὑλικό του σῶμα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὴν ψυχὴ του», βλ. Τὸ μυστήριο τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου στὸν Ἅγιο Συμεών τὸν Νέο Θεολόγο, στὸ «Χριστιανισμὸς κι Ἐλευθερία», (Ἀπόδοση: Κ. Νιάρχου), σελ. 263- 69. Χριστιανικὸ Συμπόσιο – Ἀγγλία, 2012, ἀναρτημένο στο <https://www.pemptousia.gr/2012/11/to-mistirio-tou-theou-ke-tou-anthropou-s/>.

⁵⁸ Ὁπ. π., 82-98, σ. 202: «Λαμβάνοντες γὰρ τὸ τοῦ Δεσπότη ἡμῶν καὶ Θεοῦ Πνεῦμα, συμμέτοχοι αὐτοῦ τῆς θεότητος καὶ τῆς οὐσίας γινόμεθα· ἐσθίοντες δὲ τὴν παναμώμητον αὐτοῦ σάρκα, τὰ θεία λέγω μυστήρια, σύσσωμοι αὐτοῦ καὶ συγγενεῖς ἐν ἀληθείᾳ ὁλοκλήρως γινόμεθα, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος Παῦλος φησὶν ὅτι “ὅσοῦν ἐσμεν ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ καὶ σάρξ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ” καὶ πάλιν, ὅτι “ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ τῆς θεότητος, ἡμεῖς, δηλονότι πάντες, ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος”. Τοῦτο δὲ γινόμενοι, ὅμοιοι αὐτῷ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ καὶ Δεσπότη ἡμῶν κατὰ χάριν γινόμεθα, ἀνακαινιζόμενοι καὶ ἀνανεούμενοι τὴν ψυχὴν, ἀφθαρτοποιούμενοί τε καὶ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντες ἐξανιστάμενοι». Βλ. καὶ Ἠθικὸς 6, 130-136, S.C. 129, σ. 128-130.

καθώς και ἐτέρωθι εἶπομεν»⁵⁹. Στη σκέψη του Συμεών η κατά χάριν ένωση του ανθρώπου με τη φύση της ανθρωπότητας του Χριστού διά του μυστηρίου της Θείας Μετάληψης συνιστά τη θέση διά της οποίας μετέχουμε κατά χάριν στο πλήρωμα της φύσης της θεότητας του Χριστού.

Σε ένα από τα πιο σημαντικά αποσπάσματα του έργου του ο Συμεών αναρωτιέται πάνω στον τρόπο ένωσής του με τον Θεό λέγοντας :

«Πῶς ἄστρον ἐκ τοῦ Ἰακώβ, ὁ ἀχώρητος πάντη,
ὑπάρχεις τε καὶ γίνῃ σὺ μέχρι τοῦ νῦν τοῖς πᾶσι;
30 Πῶς δὲ καὶ ὥσπερ ἥλιος δείκνυσαι ἀνατέλλων,
ὁ μηδαμοῦ καὶ πανταχοῦ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν
ὦν τε καὶ κηρυττόμενος ἀόρατος τοῖς πᾶσι;
Πῶς δὲ καὶ αἶγλη γίνῃ σὺ καὶ φλόξ μοι καθορᾶσαι
καὶ φλέγεις ὕλην, ἄυλος ὑπάρχων κατ' οὐσίαν
Πῶς δροσίζεις καὶ πλύνεις μου τοῦ σώματος τὸν ῥύπον,
ὄλος πῦρ ὦν ἀπρόσιτον καὶ ἄστεκτον ἀγγέλοις;
Πῶς περιπλέκεσαι φθαρτῇ οὐσίᾳ σώματός μου
καὶ ἀναμίγνυσαι ψυχῇ ἀμίκτως ἀνθρωπίνῃ;
Πῶς δι' αὐτῆς ἐν τῷ παντὶ σώματι ἀσυγχύτως
γινόμενος, ὁ ἀναφής, ὄλον θεοποιεῖς με;»⁶⁰

Στο παραπάνω απόσπασμα ο Συμεών κατά την κατά χάριν ένωσή του με τον Θεό, παρουσιάζει τον Θεό ως τον ήλιο που ανατέλλοντας φανερώνεται μέσα στην κτιστή φύση της ψυχής. Τον ήλιο αυτόν ο νους τον βλέπει ως αίγλη και φλόγα που κατακαίει την ύλη της ψυχής. Το φως της θεότητας, το Άγιο Πνεύμα, δροσίζει και πλένει τον ρύπο του σώματος παρόλο που παραμένει πυρ απρόσιτο και αφόρητο ακόμα και για τους αγγέλους. Στη συνέχεια το φως της θεότητας έχοντας κατακαύσει κάθε υλικό στοιχείο της ψυχής και έχοντας καθαρίσει τον ρύπο του σώματος περιπλέκεται με την φθαρτή ουσία του σώματος, δηλώνοντας έναν εξωτερικό εναγκαλισμό της φθαρτής ουσίας του σώματος από το φως της θεότητας, χωρίς δηλαδή το φως της θεότητας να αναμιγνύεται με την ουσία του σώματος. Με τον τρόπο αυτό ο άνθρωπος ενδύεται και πάλι το ιμάτιο του Κυρίου, τη θεία δόξα, τη δόξα του Αγίου Πνεύματος, ως φωτεινή διπλοΐδα. Ακολουθεί η κατά χάριν ένωση της θεότητας με την ψυχή του ανθρώπου αμίκτως, δηλαδή με τον ίδιο τρόπο που

⁵⁹ Ἠθικὸς 2, ζ', 188-201, S.C. 122, σ. 380.

⁶⁰ Ὑμνος 22, 35-40, S.C. 104, σ. 366-368.

έχει ενωθεί το σώμα και η ψυχή, όπου κάθε φύση συνυπάρχει στην ανθρώπινη υπόσταση χωρίς να αναμιγνύεται η μια με την άλλη. Το σώμα συμμετέχει στην ένωση της ψυχής με τον Πατέρα δι' Υίου ἔν Ἁγίῳ Πνεύματι δια της ψυχής, η οποία συνυπάρχει σε όλο το σώμα. Με τον τρόπο αυτό ο Θεός ενώνεται αμίκτως και ασυγχύτως με τον ψυχοσωματικό άνθρωπο και τον καθιστά θεό κατά χάριν.

Στην κατά χάριν ένωση του ανθρώπου με τον Θεό ο άνθρωπος γίνεται από διπλός τριπλός «Σῶμα, ψυχή καὶ Θεός, τὰ τρία ταῦτα»⁶¹. Ο Θεός ενοικεί στην ψυχή και εκδηλώνεται με τις ελλάμψεις του Αγίου Πνεύματος. Ο Συμεών τοποθετεί την ενοίκηση του Θεού στην καρδιά, στο ψυχοσωματικό κέντρο του ανθρώπου, όπου αισθάνεται πόνο καρδιάς τον οποίο ταυτίζει με τον πόθο για τον Σωτήρα. Ο πόνος της καρδιάς είναι ο πόθος του Σωτήρα και ο πόθος του Πνεύματος είναι ενέργεια της ουσιωδώς παρουσίας Του:

*«Τίς μου παραμυθήσεται τὸν πόνον τῆς καρδιάς;
Πόνον δ' εἰπὼν ἐδήλωσα τὸν τοῦ Σωτῆρος πόθον,
ὁ πόθος δὲ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια τυγχάνει,
μᾶλλον δ' αὐτοῦ οὐσιωδῶς ἐστὶν ἡ παρουσία,
ἐνυποστάτως ἐν ἐμοὶ φῶς ἐντὸς ὀρωμένη'
τὸ φῶς δ' ἀσύγκριτόν ἐστιν, ὅλον ἄφθεγκτον πέλει»⁶².*

Στο εκπληκτικό αυτό απόσπασμα ο Συμεών παρουσιάζει την ψυχοσωματική συμμετοχή του ανθρώπου στην κατά χάριν θέωση. Η ουσιωδώς παρουσία του Θεού είναι η ενέργεια του Αγίου Πνεύματος που εκδηλώνεται στην καρδιά ως πόνος - πόθος του Σωτήρα⁶³. Πόνος - πόθος ως ενέργεια του Αγίου Πνεύματος είναι ωστόσο στον άνθρωπο αισθητές ψυχοσωματικές καταστάσεις δικαιολογώντας απόλυτα την «ἐν αισθήσει» μετοχή του ανθρώπου στην κατά χάριν θέωση. Ταυτόχρονα η ουσιωδώς παρουσία του Θεού ως ενέργεια του Αγίου Πνεύματος βιώνεται από τον Συμεών ως ενυπόστατη παρουσία του φωτός, η οποία θεωρείται από τον νου και τεκμηριώνει την «ἐν γνώση» κατά χάριν θέωση. Συνεπώς, η «ἐν αισθήσει

⁶¹ Ἡθικὸς 6, 137-138, S.C. 129, σ. 130.

⁶² Ὑμνος 52, 1-6, S.C. 196, σ. 198. Η κατά χάριν θέωση γίνεται με την ουσιώδη παρουσία του Θεού, όπως συνέβη και στην Παρθένο Μαρία.

⁶³ Την ίδια ανάγνωση κάνει και ο J. DARROUZÈS, Introduction, *Syméon le Nouveau Théologien, Traités théologiques et éthiques*, επιμ. έκδ. J. Darrouzès, S.C. 122, Paris 1966, σελ. 252-253, υποσημ. 1.

καὶ γνώση» κατὰ χάριν θέωση του ἀνθρώπου γίνεται με την ἐνέργεια του Ἁγίου Πνεύματος, ἡ οποία ἀπεργάζεται την οὐσιώδη παρουσία του Θεοῦ στο ψυχοσωματικό κέντρο του ἀνθρώπου, την καρδιά και ἀποτελεῖ συνειδητὴ εμπειρία στην οποία συμμετέχουν ταυτόχρονα το σῶμα, ἡ ψυχὴ και ο νους⁶⁴. Το σῶμα και ἡ ψυχὴ αἰσθάνονται την παρουσία του Θεοῦ ὡς πόνος – πόθος καρδιάς και ο νους θεωρεῖ την παρουσία του Θεοῦ ὡς φῶς. Ἡ διάκριση αὐτὴ αἴσθησης και θεωρίας του Θεοῦ στην οποία προβαίνει ο Συμεὼν εἶναι ἐξόχως σημαντικὴ για την κατανόηση ὅλης της διδασκαλίας του. Αἴσθηση της οὐσιωδῶς παρουσίας του Θεοῦ ἔχει ο ἀνθρώπος με το σῶμα και την ψυχὴ, ὅταν μέσα στην καρδιά του ενεργεῖ το Ἅγιο Πνεῦμα ὡς πόνος-πόθος της καρδιάς. Κατὰ την παρουσία του Θεοῦ με την ἐνέργεια του ἁγίου Πνεύματος στην καρδιά, και ὅταν ο πόθος του Σωτῆρα ἢ ὅπως ἀναφέρει ἀλλοῦ, ἡ ἀγάπη γι' Αὐτόν ἀυξάνει «*τοῦ ἀντὶ πάντων προτιμῶντος αὐτήν*» ο νους ἐξέρχεται των αἰσθήσεων του σώματος και καθορᾷ τον Θεὸ ὡς φῶς με την νοερά αἴσθησιν⁶⁵. Συνεπῶς ἡ κατὰ χάριν ἔνωση «ἐν αἰσθήσει» με τον Θεὸ δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι του ψυχοσωματικοῦ ἀνθρώπου μέσῳ της τήρησης των ἐντολῶν, της κάθαρσης της καρδιάς και της μετοχῆς στα μυστήρια δεν διαφοροποιεῖται ὡς πρὸς την πληρότητά της ἀπὸ τὴ θεωρία του Θεοῦ ὡς φῶς ἀλλὰ ὡς πρὸς την ἔνταση της ἀγάπης του θεωμένου πλέον ἀνθρώπου. Ἡ θέωση πραγματοποιεῖται με την ἐνοίκηση της ἀγάπης, του ἰδίου του Τριαδικοῦ Θεοῦ, του Πατέρα δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι στην καρδιά του ἀνθρώπου με τὴ συνειδητὴ μετοχὴ του πιστοῦ στα μυστήρια της Ἐκκλησίας, στα οποία βλέπει τὸ φῶς της θεότητος του Χριστοῦ, ἐνῶ ἡ θεωρία του Τριαδικοῦ Θεοῦ με την υπερβάλλουσα ἀγάπη της ὑπαρξῆς του ἀνθρώπου για τον Θεὸ⁶⁶.

---

⁶⁴ Πρὸβλ. την ἐρμηνεία που δίνει ο Συμεὼν για την Μεταμόρφωση του Κυρίου, ὅπου και χρησιμοποιεῖ μαζί τους ὄρους σῶμα, ψυχὴ και πνεῦμα.

⁶⁵ *Ἠθικὸς* 8, 90-98, S.C. 129, σ. 208: «*Αὕτη γὰρ καθ' ἑκάστην ἀυξανομένη ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀντὶ πάντων προτιμῶντος αὐτήν γίνεται θαῦμα θαυμάτων ἐν αὐτῷ, ἀνέκφραστον τε πάντη καὶ παντάπασιν ἀδιήγητον, μήτε νῶ καταληπτόν μήτε λόγῳ ῥητόν· καὶ τῷ ἀνεκδιηγήτῳ καὶ ἀκατανοήτῳ τοῦ πράγματος ἐξιστάμενος καὶ πρὸς ἐκεῖνο ἔχων ἀδολεσχοῦντα τὸν νοῦν, ὅλως ἔξω τοῦ κόσμου οὐ τῷ σῶματι ἀλλὰ ταῖς αἰσθήσεσι πάσαις γίνεται· συναπίασι γὰρ τῷ νῶ καὶ αὐταὶ πρὸς τὸ ἐντὸς αὐτοῦ καθορώμενον*». Ὅπως τονίζει και ο Ἰλαρίωνας ALFEYEV, *The Patristic Background of St. Symeon the New Theologian's Doctrine of the Divine Light, Studia Patristica* 32 (1997), σελ. 238: (the divine light) transfigures the human person, including the intellect, soul and body», τὸ θεῖο φῶς μεταμορφώνει ὅλον τον ἀνθρώπο, τον νου, την ψυχὴ και τὸ σῶμα.

⁶⁶ Ἡ διαπίστωση αὐτὴ καταρρίπτει την ἀντίληψη ὅτι στον Συμεὼν ἡ θέα του Θεοῦ ὡς προσωπικός φωτισμός εἶναι ἀναγκαιότερος και πληρέστερος σε σχέση με τὴ μετοχὴ στην ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ και τὰ μυστήρια της Ἐκκλησίας, ἡ οποία δίνει μιὰ προτεραιότητα στην Πνευματολογία ἐναντὶ της Χριστολογίας. Πρὸβλ. W. VÖLKER, *Praxis und Theoria bei*

Έτσι η ψυχή παραμένει αχώριστος του Θεού⁶⁷. Επειδή όμως η ψυχή υπάρχει σε κάθε σημείο του σώματος χωρίς να αφήνει κάποιο μέρος εκτός, το σώμα είναι αχώριστο από τη ψυχή και οδηγείται από το θέλημα της ψυχής. Όπως συμβαίνει με το σίδηρο όταν πυρώνεται, έτσι και το σώμα, όταν ενώνεται η ψυχή με τη θεία χάρη, μεταλαμβάνει την λαμπρότητα του θείου πυρός και γίνεται διαυγές, τιμιότερο και πολύ διαφορετικό από τα άλλα σώματα⁶⁸.

Συνεπώς για τον Συμεών ο άνθρωπος γίνεται θεός κατά χάριν, όταν ο Θεός ενώνεται με την ψυχή και το σώμα του ανθρώπου «αὐτὸς ἀμφοτέροις τούτοις ἀσυγχύτως ἐνοῦται»⁶⁹. Κατά την κατά χάριν ένωση του Θεού με την ψυχή και το σώμα κανένα από τα μέρη της ένωσης δεν μεταβάλλεται, γιατί η ένωση αυτή γίνεται «ἀδιαιρέτως καὶ ἀσυγχύτως». Το σώμα δεν μεταβάλλεται σε ψυχή, ούτε η ψυχή μεταποιείται σε θεότητα, ούτε ο Θεός συγχέεται με την

Symeon..., όπ. π., σελ. 183. Και ο Β. Λόσκυ θεωρεί ότι όλη η «βυζαντινή» θεολογία από τον άγιο Συμεών το Νέο Θεολόγο μέχρι τον Γρηγόριο Παλαμά ερμηνεύει τη μετοχή στη θέα του Θεού, κυρίως, στο πλαίσιο της Πνευματολογίας, βλ. Β. ΛΟΣΚΙ, *Η Θέα τοῦ Θεοῦ*, μετάφρ. Μ. Καλαμαρά, έκδ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη, 1973, σσ. 184 εξ., 199 εξ. Πρβλ. Ο. CLÉMENT, *Byzance et le Christianisme*, édition mise à jour par Michel Staurou, éd. Desclée de Brouwer, Paris 1964, σελ. 35. Επίσης, η θέση του Συμεών ως προς την υπερβάλλουσα αγάπη, την οποία ταυτίζει με τον τριαδικό Θεό, αναιρεί τη θεολογία του Λόσκυ περί δυο διακεκριμένων Οικονομιών, του Χριστού και του Πνεύματος, όπου η πρώτη, σύμφωνα με τον Σ. Γιαγκάζογλου, οδηγεί στην «αὐθαίρετη ὑπαγωγή τῶν Μυστηρίων, τῆς ἱεραρχίας καὶ ὄλων τῶν ἄλλων θεσμικῶν λειτουργημάτων ἀποκλειστικὰ στὸ πεδίο τῆς Χριστολογίας καί, (ἢ δεύτερη) ἀντιστοίχως, (στὴν) ἀναγωγή τῶν διαφόρων χαρισματικῶν ἐκδηλώσεων, ὅπως ἡ ἀσκητικὴ ζωὴ καὶ ὁ Μοναχισμὸς, ἡ ἔκλαμψη καὶ ἡ θέα τοῦ ἁκτιστοῦ φωτὸς τοῦ Θεοῦ κατὰ ἀποκλειστικότητα στὴν πνευμονολογικὴ ὄψη τῆς Ἐκκλησίας», βλ. Σ. ΠΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ, Φλορόφσκυ καὶ Λόσκυ. Σχόλια στὴ θεολογικὴ διαμάχη γιὰ τὸ πρόβλημα τῶν δύο Οἰκονομιῶν, *Θεολογία*, 4/2010, σελ. 198.

⁶⁷ *Ἠθικὸς 6*, 149-154, S.C. 129, σ. 130.

⁶⁸ *Ἠθικὸς 1*, γ', 79-92, S.C. 122, σ. 200-202.

⁶⁹ *Ἠθικὸς 6*, 161-178, S.C. 129, σ. 130-132: «Ἀποδέδεικται τοίνυν ὅτι, ὡσπερ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι εἰς Θεὸς ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως προσκυνεῖται, οὕτω πάλιν ἐν Θεῷ καὶ ψυχῇ καὶ σώματι ἀδιαιρέτως καὶ ἀσυγχύτως θεὸς κατὰ χάριν ὁ ἄνθρωπος γίνεται, μήτε τοῦ σώματος εἰς ψυχὴν μεταβαλλομένου, μήτε τῆς ψυχῆς εἰς θεότητα μεταποιουμένης, μήτε τοῦ Θεοῦ τῇ ψυχῇ συγχεομένου, μήτε τῆς ψυχῆς εἰς σάρκα μεταπηγνυμένης, ἀλλὰ μένων ὁ Θεὸς καθὼς Θεός ἐστι καὶ ἡ ψυχή καθὼς ἔχει φύσεως καὶ τὸ σῶμα, καθὼς ἐπλάσθη, πηλός. Ὁ παραδόξως συνδήσας αὐτὰ καὶ τὸ νοερὸν τε καὶ αἴθλον τῷ πηλῷ συγκεράσας, αὐτὸς ἀμφοτέροις τούτοις ἀσυγχύτως ἐνοῦται καὶ γὰρ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐκείνου, ὡς ὁ Λόγος ἀπέδειξε, γίνομαι [...]. Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς Θεὸς ὃν σεβόμεθα. Θεός, ψυχή καὶ σῶμα, ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος καὶ θεὸς εἶναι καταξιούμενος.»

ψυχή, ούτε η ψυχή οικοδομείται σε σάρκα⁷⁰. Ο Θεός μένει Θεός, η ψυχή δεν αλλάζει ως προς τη φύση της και το σώμα παραμένει, όπως πλάστηκε, πηλός. Έτσι, ο Θεός ενώνεται «*ἀσυγχύτως*» με τον ψυχοσωματικό άνθρωπο και γίνεται ο άνθρωπος «*κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐκείνου*» (του Θεού). Ο κατά χάριν θεωμένος άνθρωπος είναι «*Θεός, ψυχή καὶ σῶμα, ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος καὶ θεὸς εἶναι καταξιούμενος*»⁷¹.

Η θεωρία του Θεού και η κατά χάριν ένωση του ανθρώπου διά του Αγίου Πνεύματος με τη θεότητα του Ιησού Χριστού και διά αυτής με την Αγία Τριάδα συνιστά για τον Συμεών μια ψυχοσωματική συνειδητή εμπειρία⁷². Ο άνθρωπος αποκτά συνείδηση της θέας της δόξας του Θεού και της κατά χάριν ένωσής του με τον Θεό «*ἔργω καὶ πείρα καὶ πράγματι*»⁷³. Η ένωση δηλαδή με τον Θεό είναι για τον Συμεών ένα πραγματικό γεγονός που βιώνει ο άνθρωπος στην πράξη. Η θεωρία του Θεού, η οποία παρέχει και την ένωση με τον Θεό, δεν είναι για τον Συμεών αποτέλεσμα της φαντασίας ή νοητικών ενθυμήσεων, ούτε μνημονικών αναπαραστάσεων, αλλά αληθινή ψυχοσωματική πρόσληψη του φωτός⁷⁴, διά του οποίου ο Θεός πραγματοποιεί την ένωση των διεστώτων⁷⁵. Ο νους «*ἐν θεωρίᾳ τοῦ νοητοῦ φωτὸς γεγονώς*»⁷⁶, γίνεται ὅλος φως, ὁμοιος της θείας δόξας, γίνεται νους του Κυρίου και ένα με τον Κύριο «*ἀχωρίστως*»⁷⁷. Η θέα του φωτός του Θεού, του Αγίου Πνεύματος, ενοποιεί «*τὰ διεστώτα ἐν ἡμῖν*» σε ένα φρόνημα μέσω της βαθιάς ειρήνης που δημιουργεί με αποτέλεσμα ο

⁷⁰ Βλ. και ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΗ, *Ὁδηγός*, κεφ. Γ', P.G. 89, 77 BC.

⁷¹ *Ἠθικός* 6, 177-178, S.C. 129, σ. 132.

⁷² *Κεφάλαια* 1, κεφ. 7, S.C. 51bis, σ. 44: «Ἡ γνωστῶς καὶ εὐαισθήτως γινομένη ἐνοίκησις τῆς τρισυποστάτου θεότητος ἐν τοῖς τελείοις οὐ πλήρωσις πόθου ἐστίν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀρχὴ καὶ αἰτία σφοδροτέρου καὶ μείζονος πόθου. Ἐκτοτε γὰρ οὐκ ἐὰ τὸν ὑποδεξάμενον αὐτὴν ἡρεμεῖν, ἀλλ' ὡς ὑπὸ πυρὸς αἰεὶ ἐκκαίόμενον καὶ πυρούμενον ἐπαίρεσθαι εἰς φλόγα πόθου θειοτέρου ποιεῖ. Κατάληψιν γὰρ καὶ τέλος τοῦ ποθουμένου εὐρεῖν ὁ νοῦς μὴ δυνάμενος οὐδὲ μέτρον τῷ πόθῳ καὶ τῇ ἀγάπῃ δύναται δοῦναι, ἀλλὰ τῷ ἀτελέστῳ τέλει φθάσαι καὶ καταλαβεῖν βιαζόμενος, ἀτέλεστον αἰεὶ τὸν πόθον καὶ ἀπλήρωτον τὴν ἀγάπην ἐν ἑαυτῷ περιφέρει».

⁷³ *Κατήχησις* 14, 152, S.C. 104, σ. 216.

⁷⁴ *Ἔμνος* 1, 34-40, S.C. 156, σ. 158-160.

⁷⁵ *Ἔμνος* 55, 14-27, S.C. 196, σ. 254. Βλ. και *Ἠθικός* 1, ιβ', 416-424, S.C. 122, σ. 302: «Ἐπὸν οὖν χρονίση ἀνεπιστρόφως πρὸς τὴν θεωρίαν ἐκείνην, ὡς οὐκ οἶδε, διανοίγεται αὐτῷ, οὐκ οἶδα ὁ οὐρανός, οὐκ οἶδα ὁ τῆς καρδίας αὐτοῦ ὀφθαλμός και οὗτος μᾶλλον ἢ ἐκείνος, εἰπεῖν, ὑπὸ τοῦ φωτὸς ἐκείνου καὶ ἔνδον τοῦ οἴκου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, λέγω δὴ τούτου τοῦ σκίηνου, τὸ φῶς ἐκεῖνο εἰσέρχεται τὸ θαυμαστόν και ὑπέρλαμπρον, φωτίζον συμμετρῶς αὐτόν, ὅσον ἢ φύσις δηλονότι χωρεῖ».

⁷⁶ *Ἠθικός* 1, ιβ', 358-359, S.C. 122, σ. 298

⁷⁷ *Ἔμνος* 39, 60-66, S.C. 174, σ. 480-482.

άνθρωπος να γίνεται «σύμφωνον ὄργανον διὰ σώματος καὶ ψυχῆς ἀποτελέσωμεν ἑαυτοὺς ἐν ἐνὶ Πνεύματι τῷ Θεῷ»⁷⁸.

Κατὰ τὴ θεωρία ὁ ἄνθρωπος αποκτὰ γνώση, συνείδηση⁷⁹, τῆς ἐνώσεως τοῦ μετὸν Θεοῦ ἐν πείρα, συνείδηση που ἐδράζεται στο βίωμα μίας ψυχοσωματικῆς ἐμπειρίας⁸⁰. Κατὰ τὴν ψυχοσωματικὴ ἐμπειρία τῆς θεωρίας ὁ ἄνθρωπος πείθεται «μὴ ἐρευνᾶν μηδὲ ζητεῖν μηδὲ πολυπραγμονεῖν», κατανοώντας τὸν ἑαυτό του καὶ ποίος ὄντας αὐτός ποιῶν πραγμάτων ἀξιῶνεται νὰ γίνῃ θεατῆς «ἰλιγγιᾶ καὶ καταπλήττεται», βιώνει συναισθήματα ἀναξιοτήτας, τρόμου, φόβου καὶ ντροπῆς «ἀνάξιόν τε τῆς τῶν τοιούτων ἀγαθῶν θέας ἑαυτὸν ἀπὸ ψυχῆς λογιζόμενος, οὐδὲ ἀποβλέψαι τρανῶς πρὸς αὐτὰ οὐδὲ κατάμαθεῖν ταῦτα βούλεται, ἀλλὰ τρόμῳ καὶ φόβῳ καὶ αἰδοῖ συνεχόμενος», δὲν ἐπιθυμεί νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ἀσχολεῖται μετὰ τὴν κτιστὴ υλικὴ πραγματικότητα, «οὐδὲ ἐπιθυμεί τὸν Δεσπότην καταλιπεῖν καὶ Θεόν, ὑφ' οὗ πληροῦται φωτὸς καὶ παρ' οὗ τῆς ἀκηράτου ζωῆς τὴν ἀπόλαυσιν ἔχει».

Για τὸν Συμεών ἡ ἐπίγνωση τῆς κατὰ χάριν θέωσης ἐδράζεται στὴν πνευματικὴ αἴσθηση. Ἡ πνευματικὴ ὄραση εἶναι πρόξενος τῆς αἴσθησης που δημιουργεῖ ἡ μυστικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γιὰ τὴν ὁποία λέει χαρακτηριστικὰ: «Οὔτε γὰρ γνῶσις δίχα ὀράσεως, οὔτε ὀρασις δίχα αἰσθήσεως. Ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον οὕτως· ὀρασις καὶ ἐν τῇ ὀράσει γνῶσις καὶ αἴσθησις (ἐν τοῖς πνευματικοῖς δὲ τοῦτό φημι, ἐν γὰρ τοῖς σωματικοῖς καὶ δίχα ὀράσεως αἴσθησις γίνεται). Οἶόν τι λέγω; Τυφλὸς εἰς λίθον τὸν πόδα κρούων αἰσθάνεται, ὁ δὲ νεκρὸς οὐ· ἐν τοῖς πνευματικοῖς δε εἰ μὴ εἰς θεωρίαν ἔλθῃ ὁ νοῦς τῶν ὑπὲρ

---

⁷⁸ Ἠθικός 11, 703-710, S.C. 129, σ. 380. Κατὰ τὴν θέωση τοῦ ἀνθρώπου στὴ διδασκαλία τοῦ Συμεών τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ ἔχουν ἀπόλυτα ἐναρμονισμένες σχέσεις καὶ τὸ σῶμα ἐκφράζει τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς. Ἀργότερα ὁ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ θα περιγράψῃ τὸν τρόπο μετὰ τὸν ὁποῖο τὸ σῶμα καθίσταται «σύμφωνον ὄργανον» τῆς ψυχῆς λέγοντας «... Καὶ τὸ σῶμα μεταλαμβάνει πῶς τῆς κατὰ νοῦν ἐνεργουμένης χάριτος καὶ μεταρροθμίζεται πρὸς ταύτην καὶ λαμβάνει τινὰ συναίσθησιν αὐτὸ τοῦ κατὰ ψυχὴν ἀπορρήτου μυστηρίου... Οὕτω Μωσέως ἔλαμψε τὸ πρόσωπον... Οὕτως ὤφθη τὸ αἰσθητὸν πρόσωπον Στεφάνου ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου... Οὕτω τῆς ψυχῆς ἐνθουσιώσεως καὶ οἰωνεῖ συγκινουμένης τῷ ἀσχέτῳ ἔρωτι τοῦ μόνου ἑφετοῦ, καὶ ἡ καρδία συγκινεῖται σκιρτήμασι πνευματικοῖς τὴν κοινωνίαν τῆς χάριτος ἐνδεικνυμένη...» Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων, Ε.Π.Ε. 54, σ. 214.

⁷⁹ Βλ. P. MIQUEL, La conscience de la grâce selon Syméon..., ὄπ. π., σ. 314-342, ὅπου παρουσιάζονται συστηματικὰ οἱ λέξεις-ἐννοιες που χρησιμοποιεῖ ὁ Συμεών γιὰ νὰ τονίσῃ τὴ συνειδητὴ ἐμπειρία τῆς κατὰ χάριν θέωσης.

⁸⁰ Κατήχησις 14, 142-192, S.C. 104, σ. 214-218.

ἔννοιαν, τῆς μυστικῆς ἐνεργείας οὐκ αἰσθάνεται»⁸¹. Ο Συμεών, για να κάνει κατανοητό τον τρόπο της συνειδητής εμπειρίας της κατά χάριν ένωσης με τον Θεό, χρησιμοποιεί ως ανάλογα τις εικόνες του τυφλού, του νεκρού και της εγκύου. Αυτός που δεν έχει εμπειρία της θεωρίας «εὐαίσθητως καὶ γνωστῶς», δεν μπορεί να έχει «πνευματικῆς δόξης αἴσθησιν» και μοιάζει με τον εκ γενετής τυφλό που λόγω ανυπαρξίας αισθητηρίων οργάνων δεν μπορεί να γνωρίσει το φως του ἡλίου⁸². Μοιάζει με νεκρό σώμα που όταν το λούζουν δεν αισθάνεται⁸³. Αντιθέτως, αυτός που έχει επίγνωση της ένωσής του με τον Θεό μοιάζει με την έγκυο γυναίκα, γιατί όπως και αυτή «βαστάζει γνωστῶς ἐντὸς αὐτοῦ τὸν Θεόν»⁸⁴.

6.3. Η θέα της δόξας του Θεού ως κρίση από την παρούσα ζωή

Ο περί κρίσεως λόγος είναι για τον Συμεών «πολὺς καὶ δυσερμῆνευτος» γιατί αναφέρεται στα μέλλοντα και αόρατα⁸⁵. Στη διδασκαλία του θεωρεί τη θέα της δόξας του Θεού από την παρούσα ζωή ως συμμετοχή του ανθρώπου στην ημέρα του Κυρίου, στην ημέρα της κρίσης, την κρίση των εσχάτων και στην απαλλαγή από τον θάνατο.

Η ημέρα Κυρίου, η οποία ταυτίζεται στην διδασκαλία του Συμεών με την ημέρα της κρίσεως, είναι η ημέρα κατά την οποία ο Κύριος θα λάμψει με τη δόξα της θεότητάς Του «Λέγεται τοίνυν ἡμέρα Κυρίου οὐχ ὡς ἐσχάτη τῶν ἡμερῶν τούτων οὔσα, οὐδὲ διὰ τὸ ἐν ἧ μέλλειν ἔρχεσθαι αὐτόν, καθὰ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τούτων λέγομεν τοῦ παρόντος καιροῦ ἡμέρα τοῦ Πάσχα καὶ ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἡ ἡμέρα ἐν ἧ προελθεῖν μέλλει ὁ βασιλεὺς καὶ τὰ ποιῆσαι καὶ τὰ· ἀλλ' οὐδὲ διὰ τὸ ἐν αὐτῇ μέλλειν γενέσθαι τὴν κρίσιν ἡμέρα κρίσεως λέγεται (οὐδὲ γὰρ ἕτερον μὲν ἡ ἡμέρα ἔσται ἐκείνη καὶ ἕτερος ὁ ἐν αὐτῇ μέλλων ἐλεύσεσθαι Κύριος), ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ τῶν ἀπάντων Θεὸς καὶ δεσπότης λάμψει τηνικαῦτα τῇ δόξῃ τῆς ἰδίας θεότητος»⁸⁶. Εκείνη την ημέρα κατά την οποία θα λάμψει ο Κύριος με τη δόξα της θεότητάς του, είτε πρόκειται για την παρούσα ζωή είτε για την ημέρα των εσχάτων, ὅλοι θα παρασταθούν στο βήμα του Θεού και Σωτήρος και θα λάβουν ανάλογα των πράξεων και λόγων, των διαλογισμῶν και των ενθυμήσεων, τον μισθόν τους. Το ερώτημα που μένει

⁸¹ Κατήχησις 13, 72-79, S.C. 104, σ. 196.

⁸² Κατήχησις 28, 427-431, S.C. 113, σ. 162.

⁸³ Κατήχησις 11, 173-175, S.C. 104, σ. 166.

⁸⁴ Ἠθικός 11, 167-179, S.C. 129, σ. 340-342.

⁸⁵ Ἠθικός 10, 1-7, S.C. 129, σ. 258.

⁸⁶ Ὅπ. π., 8-20, σ. 258-260.

για τον Συμεών είναι ποιος θα βρεθεί όμοιος με τον Θεό και ποιος εξουθενωμένος;⁸⁷.

Η αποκάλυψη του Θεού, η δόξα της θεότητάς Του, φανερώνεται μόνο σε όποιον έχει πίστη και γίνεται κρίση σε όποιους αποκαλυφθεί, «ή γὰρ ἀποκάλυψις αὐτοῦ τῆς θεότητος κρίσις ἐν οἷς ἀποκαλυφθῆ γίνεται»⁸⁸. Για τον Συμεών η κρίση αυτή φέρεται ως σύγκριση του ανθρώπου με την καθαρότητα της θεότητας. Αν κατά την «ἐπιφανείσαν τῆς θεανδρικῆς συναφείας τε καὶ ἀφράστου ἐνώσεως» η σάρκα βρεθεί γυμνή, δίχως το ιμάτιο του Κυρίου, της δόξας του Αγίου Πνεύματος, το οποίο λαμβάνει ο άνθρωπος μόνο όταν έχει καθαριστεί στην ψυχή και το σώμα, τότε θα καταστρεφόταν ψυχικώς και σωματικώς από το πυρ της θεότητας «οὐ γὰρ ἂν ὑπήνεγκε τὴν δόξαν αὐτοῦ τῆς θεότητος πᾶσα σὰρξ γυμνήν ἐπιφανείσαν τῆς θεανδρικῆς συναφείας τε καὶ ἀφράστου ἐνώσεως, ἀλλὰ ψυχικῶς τε ὁμοῦ καὶ σωματικῶς ἄρδην ἔμελλε πᾶσα ἢ κτίσις ἀπόλλυσθαι διὰ τὸ ὑπὸ ἀπιστίας τηρικαῦτα πάντας κατέχεσθαι. Ἡ γὰρ θεότης, ἤγουν ἡ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος, οὐδενὶ οὐδέποτε δίχα πίστεως πεφανέρωται»⁸⁹.

Ο Συμεών συνδέει ἄρρηκτα τη θέα του Θεού με την κρίση των εσχάτων: «Ἴδε οὖν· ἔμαθες ὡς ἐν παραδρομῇ τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν θεϊὰ τε καὶ φρικτὰ μυστήρια παρ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ παρὰ τοῦ Αγίου Πνεύματος δι' ἡμῶν· ἔμαθες ὅτι καὶ κατήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Θεὸς καὶ ἀνῆλθεν αὐθις εἰς οὐρανούς καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυβῆν αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἔδει πρὸ τῆς κρίσεως μετὰ τῆς τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ δόξης φανῆναι ἡμῖν, ἀλλὰ τότε τοῦτο γενέσθαι ὅτε καὶ τὸν καιρὸν ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἔθετο ἐξουσία»⁹⁰. Η θέα του Χριστού με τη δόξα του Πατρὸς γίνεται μόνο μετά την κρίση του ανθρώπου και την εὐρεσί του καθαρού και ενδεδυμένου με τον φωτεινό χιτώνα της αφθαρσίας του Πνεύματος⁹¹.

⁸⁷ Ὑμνος 21, 359-367, S.C. 174, σ. 158.

⁸⁸ Ἠθικὸς 10, 82-92, S.C. 129, σ. 264-266.

⁸⁹ Το ίδιο.

⁹⁰ Ἠθικὸς 1, ιβ', 135-142, S.C. 122, σ. 282.

⁹¹ Κατήχησις 24, 177-186, S.C. 113, σ. 48: «Ἀλλὰ μὴ γένοιτο ἡμᾶς, ἀδελφοί, ἐξομοιωθῆναι τοῖς οὕτω ἔχουσι καὶ τοιαῦτα φρονοῦσι, κεχερωμένοι οὖσι καὶ χοϊκοῖς. Γένοιτο δὲ ἐξακολουθῆσαι Χριστῷ, τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγεγῆντι καὶ εἰς οὐρανούς ἡμᾶς ἀνυψώσαντι, καὶ αὐτοῦ τοῖς ἴχνεσιν ἀεὶ ἔπεσθαι, καθαιρομένους διὰ τῆς μετανοίας τοῦ σπίλου τῆς ἀμαρτίας καὶ ἐπενδυομένους τὸν φωτεινὸν χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας τοῦ Πνεύματος ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν». Ο Συμεών φαίνεται να διακρίνει μεταξύ ἐνδυσης του ανθρώπου με τον φωτεινό χιτῶνα του Πνεύματος και θέας του Θεού. Η δόξα του Αγίου

Ο άνθρωπος που δεν πείθεται στην τήρηση των εντολών του Θεού κλείνει τα αυτιά του και δεν θέλει να ακούει κανένα λόγο για την έσχατη ανταπόδοση των αμαρτωλών ή για το αιώνιο πυρ, των τιμωριών του άδου και της αιώνιας κατάκρισης, από την οποία δεν μπορεί να ξεφύγει κανείς όταν πέσει στις τιμωρίες της⁹². Αυτός επίσης που δεν θα φροντίσει να φτάσει στη βασιλεία των ουρανών κατά τη διάρκεια του βίου του, θα βρεθεί έξω από αυτήν κατά τον βιολογικό του θάνατο με αποτέλεσμα να βιώνει τη νύχτα του θανάτου και να μην γνωρίζει αν κατά την ημέρα της κρίσεως θα του συγχωρεθεί να εισέλθει στη βασιλεία των ουρανών ή όχι⁹³.

Η ανάσταση της ψυχής στην αιώνια ζωή γίνεται με την κατά πρόθεση νέκρωσή της ως προς το ίδιο θέλημα πριν τον βιολογικό θάνατο και την ανάστασή της πριν την ανάσταση των σωμάτων «*ἔργω, δυνάμει, πείρα καὶ ἀληθεία*». Όταν το θνητό φρόνημα αντικαθίσταται από το θείο θέλημα στον νου και η ψυχή καθίσταται και πάλι ζώσα, η ψυχή βλέπει τον εαυτό της να ανασταίνεται από τους νεκρούς, όπως ακριβώς βλέπουν τον εαυτό τους αυτοί που ξυπνούν από τον ύπνο και γνωρίζει τον Θεό που την ανέστησε. Η ψυχή κατανοώντας τον Θεό και ευχαριστώντας τον εξέρχεται των αισθήσεων και όλου του κόσμου, γεμίζει με άφραστη χαρά και καταπαύει σε Αυτόν κάθε νοερά της κίνηση⁹⁴. Όταν ο άνθρωπος θεωρεί το κάλλος των ακτίνων του

Πνεύματος σύμφωνα με τη διδασκαλία του Συμεών πρέπει να ενδύσει τον άνθρωπο καθαρίζοντάς τον τελείως από τον ρύπο της αμαρτίας στην ψυχή και στο σώμα, ώστε στη συνέχεια να δει τον Θεό.

⁹² Κατήχησις 7, 22-27, S.C. 104, σ. 50.

⁹³ Κατήχησις 27, 37-45, S.C. 113, σ. 100-102. Βλ. Α. ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Η έσχατολογική προσμονή και η Βασιλεία του Θεού στη διδασκαλία και την πράξη της Έκκλησίας, στο *Παρέμβαση Εκκλησιαστική*, 33 (2016), σελ. 257-258 «Η Έκκλησία βρίσκεται στο μεθόριο του παρόντα και του μέλλοντα αιώνα. Οί Χριστιανοί ζούμε στον κόσμο, αλλά είμαστε και πολίτες του ούρανοῦ. «*Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει*» (Φιλιπ. γ', 20). Η βασιλεία του Θεού είναι ταυτόχρονα παρούσα και επικείμενη. Γι' αυτό και η προσδοκία της βιώνεται στην Έκκλησία τόσο ως προσδοκία της δευτέρας παρουσίας του Χριστού, που θα σημάνει το τέλος του κόσμου και της ιστορίας, όσο και ως ήδη βιούμενη εμπειρία της παρουσίας της βασιλείας του Θεού μέσα στην ιστορία. Αυτή, βέβαια, είναι πάντοτε ανάλογη με την ανθρώπινη δεκτικότητα και προσιδιάζει στη ζωή των αγίων, ενώ οι υπόλοιποι χριστιανοί περιμένουμε την τελική κρίση.».

⁹⁴ *Κεφάλαια 3*, κεφ. 38, S.C. 51bis, σ. 140-142: «Πρὸ θανάτου θάνατος, καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως τῶν σωμάτων ψυχῶν ἀνάστασις γίνεται, ἔργω, δυνάμει, πείρα καὶ ἀληθεία. Τοῦ γὰρ θνητοῦ φρονήματος ὑπὸ τοῦ ἀθανάτου νοὸς ἐξαφανιζομένου καὶ τῆς νεκρότητος ὑπὸ τῆς ζωῆς ἐκδιωκομένης, ἡ ψυχή ὡς ἐκ νεκρῶν ἀναστᾶσα ἑαυτὴν ὁμολογουμένως ὀρᾷ, καθάπερ οἱ ἐξ ὕπνου ἀναστάντες βλέπουσιν ἑαυτούς· καὶ τὸν αὐτὴν ἀναστήσαντα ἐπιγινώσκει Θεόν, ὃν κατανοοῦσα καὶ ᾧ εὐχαριστοῦσα, ἐξίσταται τῶν αισθήσεων καὶ τοῦ

Αγίου Πνεύματος μετέχει στην «καλή κρίση» του εαυτού του και δεν φοβάται άλλη τιμωρία ή βάσανο, ούτε δειλιάζει στους επερχόμενους πειρασμούς εναντίον του⁹⁵. Για τον Συμεών «διὰ γὰρ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡ ἀνάστασις πάντων γίνεται· καὶ οὐ λέγω τὴν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν σωμάτων ἀνάστασιν – σαλπίζει γὰρ τότε ὁ ἄγγελος καὶ τὰ νεκρὰ σώματα ἀναστήσονται -, ἀλλὰ τὴν καθ' ἑκάστην γινομένην τῶν νεκρῶν ψυχῶν πνευματικῶς πνευματικὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀνάστασιν, ἣν ὁ ἅπαξ ἀποθανῶν καὶ ἐγερθεὶς καὶ διὰ πάντων καὶ εἰς πάντας τοὺς ἀξίως βιοῦντας ἀνιστάμενος καὶ τὰς συναποθανούσας αὐτῷ τῇ προθέσει καὶ τῇ πίστει ψυχὰς συνεγείρων, δίδωσι διὰ τοῦ Παναγίου αὐτοῦ Πνεύματος, δωροῦμενος αὐταῖς ἀπεντεῦθεν ἤδη τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων»⁹⁶.

Ἡ κρίση του ανθρώπου για τον Συμεών συντελεῖται όταν ο ἄνθρωπος πιστεύσει στον Θεό, βαπτιστεῖ στο ὄνομά Του, δηλαδή «εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» και φάει «τὸ ἄχραντον σῶμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ» και πει «τὸ τίμιον αἷμα αὐτοῦ», δικαιωθεί από την αμαρτία, δηλαδή ελευθερωθεί, δοξασθεί και γίνει μέτοχος αἰώνιας ζωής. Τότε ισχύει ο λόγος του Κυρίου «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν»⁹⁷. Επομένως για τον Συμεών η κρίση του ανθρώπου στην παρούσα ζωή προϋποθέτει τη συμμετοχή του στα μυστήρια του βαπτίσματος και της θείας μετάληψης, ως αγιαστικά μέσα που τον ελευθερώνουν από την αμαρτία, τον ντύνουν με τη δόξα του Θεού απελευθερώνοντάς τον από την φθορά και τον κάνουν μέτοχο της ζωής.

κόσμου παντός, ἀφράστου ἡδονῆς πληρουμένη, καὶ καταπαύει ἐν αὐτῷ πᾶσαν κίνησιν αὐτῆς νοεράν» .

⁹⁵ Κατήχησις 23, 171-173 S.C. 113, σ. 26: «Ταύτη οὖν τῇ καλῇ κρίσει πᾶς ὁ κρινόμενος ἐτέραν οὐ φοβηθήσεται τιμωρίαν ἢ βάσανον, οὐδὲ πειρασμοὺς δειλιάσει τοὺς ἐπερχομένους αὐτῷ». Τόσο ἀπὸ το παραπάνω ἀπόσπασμα ὅσο και ἀπὸ τὴ συνέχεια τοῦ κειμένου (Κατήχησις 23, 173-202, S.C. 113, σ. 26-28) ο Συμεών δεν θεωρεῖ ὅτι ο μετέχων στην καλή κρίση δεν θα ἀντιμετωπίσει ἄλλη κρίση, τὴν κρίση τῶν ἐσχάτων, ἀλλὰ αὐτὴ δεν θα προκαλεῖ φόβο και δεν θα ἐπιφέρει τιμωρία σε αὐτόν που καθημερινὰ κρίνεται ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ.

⁹⁶ Κατήχησις 6, 358-370, S.C. 104, σ. 44-46.

⁹⁷ Ἰθικός 2, ζ', 257-269 S.C. 122, σ. 384. Πρὸβλ. Ἰωάν. 5,24: «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν».

Ωστόσο η «καλή κρίση» από την παρούσα ζωή δεν επιφέρει την απολαβή της ολικής και πλήρους θέας του Θεού. Κάτι τέτοιο για τον Συμεών αναιρεί την ανάσταση, την κρίση των εσχάτων και την ανταπόδοση και συνεπάγεται την εκούσια απόρριψη της μελλοντικής ελπίδας. Ο Συμεών ομολογεί ότι η θέα του Θεού και η απόλαυση όλων των αγαθών γίνεται από την παρούσα ζωή ως αρραβώνας. Την ολική θέα του Θεού και την πλήρη απόλαυση των αγαθών ελπίζουμε να λάβουμε μετά τον βιολογικό θάνατο⁹⁸.

Η αποκάλυψη της χάρις του Αγίου Πνεύματος δεν γίνεται σε όσους δεν πιστεύουν και κατέχονται από πάθη, αλλά παραμένει απρόσιτος και αόρατος. Αντίθετα, σε όσους εργάζονται τις εντολές και δείχνουν άξια μετάνοια αποκαλυπτόμενη οράται και η ίδια γίνεται η μέλλουσα κρίση. Κατά αυτή την ημέρα της θείας κρίσης στην παρούσα ζωή ο καθαρός φωτιζόμενος συνεχώς βλέπει λεπτομερώς ποιος είναι αυτός και τα έργα του, αυτά που έχει πράξει αισθητώς αλλά και αυτά που έχει ενεργήσει ψυχικώς⁹⁹. Δεν αποκτά μόνο την

---

⁹⁸ *Ηθικός 5, 334-346 S.C. 129, σ. 104.* Και συνεχίζει αναφέροντας του λόγους του Αποστόλου Παύλου «Νῦν μὲν γινώσκω, φησίν, ἐκ μέρους· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ πᾶν, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται”. Καὶ ἀλλαχοῦ· “Καὶ νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν καὶ οὐπω ἐφανερῶθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα”». Ο Συμεών, όπως έχουμε αναφέρει, αναγνωρίζοντας την αδυναμία της υλικής κτίσης να ενωθῆ, να κοινωνήσῃ και να δει τον Θεό θέτει ως απαραίτητη προϋπόθεση της θεωρίας του Θεού από τον άνθρωπο την μερική πνευματοποίηση του σώματός του με την ένδυσή του με τη δόξα του Θεού στην παρούσα ζωή και την ολική πνευματοποίησή του κατά την «τελευταίαν ἐξανάστασιν». Με τον τρόπο αυτό το υλικό σώμα, ως μέρος της υλικής κτίσης, θα παύσει να δημιουργεῖ γνόφο στην ψυχή και θα μπορεῖ ο άνθρωπος να δει πλήρως τη θεότητα του Τριαδικού Θεού.

⁹⁹ *Ηθικός 10, 104-131, S.C. 129, σ. 266-238.* Ειδικότερα στους στοίχους 104-126: «Τοιγαροῦν ἐντεῦθεν ἀκριβῶς διδασκόμεθα ὅτι τοῖς μὲν ἔτι τῇ ἀπιστίᾳ καὶ τοῖς πάθεσι κατεχομένοις ἀπρόσιτος καὶ αόρατος ἢ χάρις εἰς ἅπαν ἐστί, τοῖς δὲ διὰ πίστεως ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ τὰς ἐντολάς κατεργαζομένοις καὶ μετάνοιαν ἀξίαν ἐπιδεικνυμένοις ἀποκαλυπτομένη οράται, καὶ αὐτὴ δι’ ἑαυτῆς τὴν μέλλουσαν γενέσθαι κρίσιν ἀνατιρορήτως ἐν αὐτοῖς ἐμποιεῖ· μᾶλλον δὲ ἡμέρα θείας κρίσεως γίνεται, ἐξ ἧς ὁ καθαρός αἰεὶ ἐλλαμπόμενος ἐν ἀληθείᾳ ἑαυτὸν οἶός ἐστι, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τὰ τε αισθητῶς πραχθέντα, τὰ τε ψυχικῶς ἐνεργηθέντα, οἷά εἰσι, πάντα λεπτομερῶς καθορᾶ. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πυρὶ θείῳ κρίνεται καὶ ἀνακρίνεται καὶ ὕδατι τότε δακρῶν πλαινόμενος ὅλον τὸ σῶμα κάθυγρος γίνεται καὶ βαπτίζεται κατ’ ὀλίγον ὅλος ὑπὸ τοῦ θείου πυρός τε καὶ Πνεύματος καὶ γίνεται ὅλος καθαρός, ὅλος ἀμόλυντος, υἱὸς φωτός καὶ ἡμέρας καὶ οὐχὶ ἔκτοτε ἀνθρώπου θνητοῦ. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ τοιοῦτος ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει καὶ δίκη οὐ κρίνεται, προκέκριται γάρ· οὐδὲ ὑπὸ τοῦ φωτός ἐκείνου ἐλέγχεται, προπεφώτισται γάρ· οὐδὲ ἐν τούτῳ τῷ πυρὶ εἰσερχόμενος δοκιμάζεται ἢ καίεται, προδεδοκίμασται γάρ· οὐδὲ ὡς τότε φανείσαν τὴν ἡμέραν Κυρίου λογίζεται, ὅλος γὰρ ἐκ τῆς ὁμιλίας καὶ συνουσίας Θεοῦ

αυτογνωσία αλλά κρίνεται και ανακρίνεται από το θείο πυρ και μουσκεύοντας από το νερό των δακρύων γίνεται κάθυγρος σε όλο το σώμα και βαπτίζεται σιγά σιγά από το θείο πυρ και το θείο Πνεύμα και γίνεται όλος καθαρός, όλος αμόλυντος, υιός φωτός και ημέρας και έκτοτε δεν είναι άνθρωπος θνητός¹⁰⁰. Γι' αυτό, σύμφωνα με τον Συμεών, αυτός που βαπτίστηκε από το Άγιο Πνεύμα στην παρούσα ζωή δεν κρίνεται στην μέλλουσα κρίση, ούτε ελέγχεται από το φως της θεότητας που θα λάμψει εκείνη την ημέρα, ούτε εισερχόμενος στο πυρ της θεότητας δοκιμάζεται ή καίγεται, ούτε την ημέρα εκείνη θεωρεί ως ημέρα Κυρίου, γιατί όλος έχει γίνει ημέρα φωτεινή και λαμπρή από τη συνομιλία και συνουσία του Θεού¹⁰¹. Έτσι, οι άνθρωποι που έχουν μπει στο λιμάνι της βασιλείας του Θεού δεν φοβούνται «τὴν φρικτὴν ἡμέραν καὶ καταδίκην τῆς κρίσεως» γιατί «αὐτὸν ἐπιφερόμενοι τὸν πολύτιμον μαργαρίτην τοῦ Πνεύματος, ὃν εὗρομεν καὶ ἐξωνησάμεθα, πάντα δεδωκότες ἡμῶν τὰ θελήματα, τὰ φρονήματα, τὰς προθέσεις καὶ τὰς δυνάμεις ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ καιροῦ τῆς παρουσίας ζωῆς»¹⁰².

Ἡ αποκάλυψη της δόξας του Θεού γίνεται αισθητή στον άνθρωπο λαμβάνοντας αίσθηση αληθινῆς θεωρίας. Ἀν δεν υπάρχει αίσθηση της θεωρίας της δόξας του Θεού, τότε χάνεται ἡ πίστη καὶ αφανίζεται τελείως ἡ ἐλπίδα γιὰ τὰ μέλλοντα, δεν υπάρχει ἀνάσταση καὶ ἡ ολική κρίση¹⁰³.

ἡμέρα φαεινὴ καὶ λαμπρὰ γέγονεν· οὐδὲ ἐν τῷ κόσμῳ τότε εὐρίσκεται ἡ σὺν τῷ κόσμῳ, ἀλλ' ἔξω τούτου εἰς ἅπαν ἐστίν».

¹⁰⁰ Το ίδιο.

¹⁰¹ Ὅπ. π., 119-131, σ. 268.

¹⁰² Ἠθικὸς 12, 214-225 S.C. 129, σ. 398.

¹⁰³ Ὑμνος 34, 21-30 S.C. 174, σ. 428.

7. Η ΔΙΑ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

7.1. Η αδυναμία του ανθρώπου της πτώσης να μετάσχει στη δόξα του Θεού αίρεται μέσα στο σώμα της Εκκλησίας

Για τον Συμεών ο χοϊκός και σαρκικός άνθρωπος καταγόμενος από το σπέρμα αυτών που αμάρτησαν, ως τέκνο του Αδάμ, παρέμενε μέχρι την ενανθρώπιση του Κυρίου δούλος του θανάτου και της φθοράς και παρεδίδετο στον Άδη «μηδενός ὄντος δηλαδή τοῦ δυναμένου σῶσαι καὶ αὐτὸν ἐκλυτρώσασθαι»¹. Ο Αδάμ αμέσως μετά την παράβαση της εντολής του Θεού περιήλθε σε αδυναμία να ανταποκριθεί στο κάλεσμα του Θεού για μετάνοια. Η αιτία της αδυναμίας αυτής ήταν για τον Συμεών η γύμνωσή του από την άφθαρτη καταστολή και τη θεία δόξα και η ένδυσή του με τη γυμνότητα της φθοράς². Ο Αδάμ έχασε την ικανότητα αίσθησης του νοερού κόσμου, με συνέπεια να βιώσει τον θάνατο της ψυχής, να αποδυθεί την καταστολή της θείας δόξας, να εκπέσει της αγγελικής διαγωγής και να εκδιωχθεί από τον Παράδεισο, «Ὁ καὶ παραβάντι συνέβη καὶ ἐξέπεσε τῆς ἀθανάτου καὶ αἰδίου ζωῆς»³. Ο Αδάμ ήταν πλέον όχι μόνο φθαρτός και θνητός αλλά και κωφός και τυφλός, δηλαδή θεωρείται πλέον «γυμνός τε τῆς ἐνθέου καταστολῆς καὶ ἀναίσθητος»⁴.

Στη σκέψη του Συμεών η ζωή της ψυχής είναι αποτέλεσμα κίνησης που της προσδίδει μόνο η ένωσή της με τον Θεό. Σε αντίθεση με το σώμα, το οποίο αν τυφλωθεί συνεχίζει να κινείται από την ψυχή, η ψυχή δεν μπορεί να έχει καμία κίνηση αν τυφλωθεί, αν πάψει να βλέπει τη δόξα της θεότητας του Κυρίου⁵. Η απώλεια κίνησης της ψυχής προς τον Θεό έχει ως αποτέλεσμα τον αιώνιο θάνατο και την καταβύθιση του ψυχοσωματικού ανθρώπου στη φθορά⁶ και στο θέλημα του πονηρού. Οι άνθρωποι πλέον είναι νεκροί και τυφλοί και δεν βλέπουν τον Κύριο, το ζωοποιό φως: «Ναί, ὄντως, ναί, ὡς ἀληθῶς καὶ νεκροὶ καὶ τυφλοὶ τε / ὑπάρχομεν μὴ βλέποντες σὲ ζωοποιόν φάος»⁷. Ο νους έχει πλέον εμπαθή κατανόηση του υλικού κόσμου – του καρπού του δέντρου – η οποία οδήγησε τον άνθρωπο να γευθεί το ξύλο, να χρησιμοποιήσει δηλαδή εν τη

¹ Ἠθικός 13, 113-130, S.C. 129, σ. 408-410

² Ἠθικός 1, β', 5-14, S.C. 122, σ. 184.

³ Ἠθικός 13, 39-44, S.C. 129, σ. 402-404.

⁴ Ὁπ. π., 89-93, σ. 406.

⁵ Ὑμνος 53, 184-194, S.C. 196, σ. 224-226.

⁶ Ὁπ. π., 189-194, σ. 224-226.

⁷ Ὑμνος 45, 91-92, S.C. 196, σ. 110.

πράξη εμπαθώς μια εκ των σωματικών αισθήσεων, με αποτέλεσμα να σταματήσει να βλέπει νοερά και να αρχίσει να βλέπει αισθητά, «τοῦ ξύλου ἐγεύσατο και αἰσθητῶς αναβλέψας»⁸. Ο Αδάμ χάνει την νοερά αίσθηση και βλέπει πλέον «ἐμπαθῶς τε τὴν γύμνωσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ»⁹ και καταβυθίζεται «εἰς τὴν ἐμπαθῆ τῶν ἐπιγείων καὶ ὄρωμένων κτισμάτων αἴσθησιν»¹⁰. Εξέπεσε της θείας δόξης, κατά τον Συμεών, γιατί ήρθε σε πρόσκρουση, σε εναντίωση με το θέλημα του Θεού, ο οποίος και τον δημιούργησε¹¹. Η απώλεια της φωτεινής και θείας στολής, της δόξας του Θεού¹², της ανωλέθρου ζωής, είχε ως αποτέλεσμα να βλέπει πλέον με εμπαθή αίσθηση¹³.

Συνεπώς η οντολογική φθορά της σάρκας ως αδυναμία θέας της δόξας του Θεού δεν αποτελεί χαρακτηριστικό του Αδάμ της δημιουργίας αλλά του Αδάμ της πτώσης, του τεκόντα Αδάμ, και ως εκ τούτου χαρακτηριστικό όλων των τέκνων αυτού. Για τον Συμεών η αδυναμία του ανθρώπου να δει τη δόξα του Θεού ἐγκείται τόσο στην αναισθησία που χαρακτηρίζει την ψυχή του ως προς τον νοερό κόσμο όσο και στην αφαίρεση του αυτεξούσιού του λόγω της υποταγής του στο σαρκικό φρόνημα. Η απώλεια του αυτεξούσιου¹⁴ συνιστά ἐκτοτε στοιχείο της αμαύρωσης της εικόνας του Θεού στον άνθρωπο, εφόσον το αυτεξούσιο αποτελεί στοιχείο της λογικής εικόνας του Θεού¹⁵. Ἔτσι, ὅλοι οι ἄνθρωποι εἶναι αμαρτωλοί, παραβάτες, δούλοι της αμαρτίας, επικατάρτοι και νεκροί, χωρὶς αυτεξούσιο, ενεργούμενοι και καταδυναστευόμενοι τυραννικῶς ἀπὸ τον πονηρό, γιατί εἶναι τέκνα «τοῦ ἁμαρτήσαντος» Αδάμ¹⁶. Ο ἄνθρωπος ως ψυχοσωματικὴ ἐνότητα ἐξέπεσε λόγω της αμαρτίας στη φθορά και στον θάνατο και σε αφεγγές σκότος, στο σκότος του θανάτου, στο αἰώνιο σκότος¹⁷.

---

⁸ Ἠθικὸς 13, 49-50, S.C. 129, σ. 404.

⁹ Ὅπ. π., 50-51, σ. 404.

¹⁰ Ὅπ. π., 62-63, σ. 404.

¹¹ Ἠθικὸς 1, δ', 58-61, S.C. 122, σ. 210.

¹² Ὑμνος 45, 61-65, S.C. 196, σ. 110.

¹³ Κατήχησις 15, 11-20, S.C. 104, σ. 222-224.

¹⁴ Κατήχησις 5, 406-413, S.C. 96, σ. 410.

¹⁵ Ἠθικὸς 2, α', 110-111, S.C. 122, σ. 320.

¹⁶ Κατήχησις 5, 406-413, S.C. 96, σ. 410.

¹⁷ Ἠθικὸς 10, 48-66, S.C. 129, σ. 262-264.

Στη διδασκαλία του Συμεών είναι η διαφορά κτιστού και ακτίστου, πνεύματος και χοϊκής και γεώδους ουσίας¹⁸, που καθιστά ανυπέρβλητη για τον χοϊκό άνθρωπο «ἐξ οικείας δυνάμεως ἢ ἐνεργείας ὄλως»¹⁹ τη θεωρία του Θεού. Για τον Συμεών η αδυναμία αυτή συνίσταται στο γεγονός ότι ως δημιουργημα η ανθρώπινη φύση δεν είναι ικανή από μόνη της να υπερβεί «τοὺς ὄρους τῆς ἰδίας φύσεως»²⁰. Η υπέρβαση αυτή μπορεί να γίνει μόνο με τη συνεργία του Τριαδικού Θεού. Ο Θεός γνωρίζοντας «τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν»²¹ συνεργεί και συμπαραστέκεται στον άνθρωπο. Η συνέργεια αυτή εκδηλώνεται αρχικά στη δημιουργία του ανθρώπου, όπου ο Θεός τοποθετεί μέσα στην ανθρώπινη φύση τα αγαθά (την εικόνα Του και τη θεία Του δόξα) και παρέχει με τον τρόπο αυτό στον άνθρωπο την ισάγγελο²² ή αγγελική διαγωγή²³, την οποία ο άνθρωπος θα μπορούσε να αξιοποιήσει τηρώντας τις εντολές του Θεού για να επιτύχει την αθάνατη²⁴ ή αιώνια ζωή²⁵. Ο άνθρωπος, ανήμπορος ο ίδιος, έχει ανάγκη τη βοήθεια του Θεού, ο οποίος εκπέμπει το Άγιο Πνεύμα του και δι' αυτού παρέχει «ῥώμην, ἰσχὺν καὶ δύναμιν» και κάνει ικανό τον άνθρωπο να δει τη δόξα του Θεού²⁶. Η σύναψη με το Άγιο Πνεύμα είναι μετουσία της θεότητας και συμμετοχή στο «δεσποτικὸν καὶ θεῖον, ἄσπιλον, ἄμωμον ὁμοῦ, ῥυτίδος πάσης δίχα» σώμα της Εκκλησίας, που έχει κεφαλή τον Χριστό²⁷.

Την αδυναμία κοινωνίας των χοϊκών και σαρκικών ανθρώπων με τον Θεό έρχεται να αναπληρώσει η πίστη στον Θεάνθρωπο Ιησού Χριστό, εφόσον οι

---

¹⁸ Ὕμνος 42, 113-119, S.C. 196, σ. 46.

¹⁹ Ὁπ. π., 120-121, σ. 46.

²⁰ Θεολογικός 1, 360, S.C. 122, σ. 122. Για τον Συμεών τα όρια της φύσεως του ανθρώπου είναι η κτιστή προέλευσή της και η ανάγκη της να συντηρείται από την κοινωνία της με τον Θεό: «Πάντα ἔνδον περιφέρω / ὡς συνέχων πᾶσαν κτίσιν / πάντων ἔξω δὲ τυγχάνω, / πάντων ὧν κεχωρισμένος. / Ὁ γὰρ κτίστης τῶν κτισμάτων / πῶς οὐκ ἔσται πάντων ἔξω; / Ὁ πρὸ πάντων δὲ ὑπάρχων / καὶ πληρῶν τὸ πᾶν ὡς πλήρης, / πῶς οὐκ ἔσομαι καὶ κτίσας / ἐν τοῖς κτίσμασί μου πᾶσι; / Πανταχοῦ καὶ γὰρ ὑπῆρχον / ἐν τῷ πᾶν ὡς ὑπερπλήρης / καὶ πληρῶ τὰ πάντα κτίσας», Ὕμνος 23, 26-38, S.C., 174, σ. 190.

²¹ Ὁπ. π., 354-355, σ. 122.

²² Ὁπ. π., 375, σ. 124.

²³ Ὁπ. π., 376, σ. 124.

²⁴ Ὁπ. π., 375, σ. 124.

²⁵ Ὁπ. π., 377, σ. 124.

²⁶ Ὕμνος 42, 122-125, S.C. 196, σ. 46.

²⁷ Ὁπ. π., 137-147, σ. 48. Πρβλ. V. LOSSKY, *Η μυστική Θεολογία...*, ὁπ. π., σ. 217: «Η Ἐκκλησία εἶναι ἡ φύσις ἡμῶν ἡ ἀνακεφαλαιωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἡ συμπεριλαμβανομένη ἐν τῇ ὑποστάσει Αὐτοῦ».

χοϊκοί άνθρωποι είναι πτωχοί πνευματικά και δεν έχουν να συνεισφέρουν τίποτα για τη σωτηρία τους²⁸. Ο Κύριος Ιησούς Χριστός και Θεός αποδεχόμενος την πίστη των χοϊκών ανθρώπων μας ελεεί χαρίζοντάς μας «τὴν τῶν ἀμαρτημάτων ἄφεσιν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς καὶ τὴν ἐλευθερίαν»²⁹ με τα μυστήρια της Εκκλησίας. Ο ρεαλισμός της ἐν Χριστῷ ζωῆς και «ὁ μυστηριακὸς ρεαλισμὸς» αποτελεί για τον Συμεών ένα από τα κεφαλαιώδη στοιχεία του έργου του σύμφωνα με τον Meyendorff³⁰. Ο Χριστός με το βάπτισμα μας αναγεννά και μας αναπλάθει ενδύοντάς μας με τη θεία Του δόξα και εισάγοντάς μας στην πνευματική ζωή, με τη μετάνοια μας παρέχει τη χάρη του Αγίου Πνεύματος που μας ανακαινίζει ψυχοσωματικά καθιστώντας μας πράους στην καρδιά και τέλειους πνευματικούς ανθρώπους, πνευματικούς στην ψυχή και το σώμα, με τη θεία Μετάληψη μας ενώνει με Αυτόν ψυχικά και σωματικά και μας κάνει ένα με τον Θεό και Πατέρα συνδεδεμένους δι'Αυτού με το Άγιο Πνεύμα³¹.

Συνεπώς η οδός της σωτηρίας περιλαμβάνει για τον Συμεών τρεις σωτηριολογικές μετατοπίσεις του ψυχοσωματικού ανθρώπου προς τον Θεό, οι οποίες πραγματοποιούνται μόνο μέσα στην Εκκλησία: *την αναγέννηση, την ανακαίνιση και ανάπλαση, και, τέλος, την εν Χριστῷ ζωή*³². Κατά την αναγέννηση όντας ψυχικά νεκροί σηκωνόμαστε προς την πνευματική ζωή. Κατά την ανακαίνιση και ανάπλαση από φθαρτοί μεταποιούμαστε στην αφθαρσία, από θνητοί μεταβαλλόμαστε στην αθανασία, από γήινοι γινόμαστε επουράνιοι, από σαρκικοί, επειδή έχουμε τη γέννηση από τη σάρκα, γινόμαστε πνευματικοί. Τέλος, κατά την ἐν Χριστῷ ζωῆς υπάρχουμε ενωμένοι κατά χάρη με τη θεότητα της Αγίας Τριάδας.

---

²⁸ *Ἠθικός* 13, 166-169, S.C. 129, σ. 412.

²⁹ *Ὅπ. π.*, 170-171, σ. 412.

³⁰ Βλ. J. MEYENDORFF, *Ὁ Άγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς καὶ ἡ Ὀρθόδοξη Μυστικὴ Παράδοση*, (μετάφρ. Ἐλ. Μάϊνας), Αθήνα, 1989, σελ. 63.

³¹ *Ἔγμνος* 42, 176-183, S.C. 196, σ. 412: «Τοῦ δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος ἀναγεννᾶν καὶ ἀναπλάττειν ἡμᾶς καὶ συναριθμεῖν τοῖς δούλοις αὐτοῦ τοῖς ἀγίοις, τοῦ παρέχειν ἡμῖν τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ τοῦ Ἁγίου καὶ διδόναι ἡμῖν μετασχεῖν δι' αὐτοῦ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς ἢν οἱ πρᾶεῖς κληρονομοῦσιν ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει καρδίας, τοῦ ἐνωθῆναι αὐτὸν καὶ συναφθῆναι ἡμῖν καὶ ἐν ἀμφοτέροις γενέσθαι ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δι' αὐτοῦ συνδεδεμένους τῷ Πνεύματι». Στο απόσπασμα αὐτὸ ο Συμεών αναφέρεται στα τρία μυστήρια της Εκκλησίας το βάπτισμα, τη μετάνοια και τη θεία μετάληψη. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ χρήση τοῦ ἀπαρεμφάτου συναφθῆναι κατά την οποία δηλώνεται σωματικὴ ἔνωση.

³² *Ἠθικός* 5, 461-468, S.C. 129, σ. 112-114.

Η συμμετοχή των ανθρώπων στην θεότητα του Χριστού προϋποθέτει στη διδασκαλία του Συμεών τη συγγένεια, τη συμμετοχή στο ίδιο γένος, των ανθρώπων με τον Χριστό³³. Ο Χριστός έγινε συγγενής με τους ανθρώπους «τῆ σαρκί» διά της ενανθρωπήσεώς Του και κάνει όσους πιστεύουν σε Αυτόν και τηρούν τις εντολές Του «συμμετόχους αὐτοῦ τῆς θεότητος». Η άτμητη και αχώριστη θεότητα του Χριστού μεταδίδεται στους ανθρώπους μόνο διά της ψυχοσωματικής κοινωνίας τους, συγγενείας τους, με τον Χριστό. Έτσι, όσοι μετέχουν αυτής «ἐν ἀληθείᾳ» είναι αχώριστοι «ἐν ἐνὶ Πνεύματι» και αποτελούν ένα σώμα με τον Χριστό.

Η μέθεξι του ανθρώπου με τη θεότητα του Ιησού Χριστού, και συνεπώς με τη δόξα της Αγίας Τριάδος, ολοκληρώνεται για τον Συμεών με τη μετοχή του ανθρώπου στη Ζωή, στο Άγιο Πνεύμα διά του Ιησού Χριστού, με το οποίο ο άνθρωπος γίνεται θέσει θεός³⁴, κατά χάρη θεός. Μόνο κατά την ἐν Χριστῶ ζωῆ, ο Χριστός έχει ἐν χάριτι με τους ανθρώπους, που θέλουν και εργάζονται τις εντολές Του, την ίδια ένωση που έχει με τον Πατέρα φυσικῶς, γιατί την ένωση που έχει ο Χριστός με τον Πατέρα αυτή παρέχει στους ανθρώπους «τῆ θέσει [...] καὶ τῆ χάριτι»³⁵.

---

³³ Ἡθικός 1, στ', 76-82, S.C. 122, σ. 228: «Καὶ εικότως· συγγενής γὰρ ἅπαξ ἡμῶν γεγονῶς τῆ σαρκί καὶ συμμετόχους αὐτοῦ τῆς θεότητος ἡμᾶς ἐργασάμενος, συγγενεῖς αὐτοῦ πάντας τοὺς τοιούτους πεποίηκεν. Ἄλλως δὲ καὶ τῆς μεταδοθείσης ἡμῖν διὰ τῆς κοινωνίας θεότητος ἀτμήτου οὐσης καὶ ἀχωρίστου, ἀνάγκη πᾶσα καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐν ἀληθείᾳ ταύτης μετεσχηκότας ἀχωρίστους ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἐν σώμα μετὰ Χριστοῦ εἶναι». Η μετάδοση της θεότητας προϋποθέτει για τον Συμεών την κοινωνία με αυτήν, η οποία δεν μπορεί να υπάρξει αν δεν ενωθούμε στο ένα Πνεύμα και γίνουμε ένα σώμα με τον Χριστό. Η μετάδοση της θεότητας προϋποθέτει με άλλα λόγια συνάφεια του πιστού με το σώμα του Χριστού. Η θέση αυτή του Συμεών μας παραπέμπει στη σχέση ψυχῆς και σώματος, όπου το σώμα αποκτά αίσθηση και ζωή λόγω της ενυπόστατης συνάφειάς του με την ψυχή στην υπόσταση του ανθρώπου. Συνεπώς τα μυστήρια της Εκκλησίας αποσκοπούν στην κατά χάρη δημιουργία αυτής της ψυχοσωματικής συνάφειας του ανθρώπου με τον θεάνθρωπο Χριστό.

³⁴ Ἡθικός 1, ιβ', 309, S.C. 122, σ. 294, ὅπ. π., στ', 61-68, S.C. 122, σ. 228: «Ὁ τοῦ θαύματος, ἀδελφοί, ὡ τῆς ἀφράστου συγκαταβάσεως τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὅτι οἶαν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα αὐτοῦ ἔχει ἔνωσιν φυσικῶς, τοιαύτην καὶ αὐτὸς ἔχει ἐν χάριτι πρὸς ἡμᾶς, ἐάν θέλωμεν, ἐπαγγέλλεται, καὶ ἡμεῖς πρὸς ἐκεῖνον ὁμοίως ἔξομεν τὰς αὐτοῦ ἐντολὰς ἐργαζόμενοι· ὁ γὰρ ἐκεῖνος φυσικῶς ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, τοῦτο ἡμῖν πρὸς αὐτὸν τῆ θέσει δίδωσι καὶ τῆ χάριτι».

³⁵ Ὅπ. π., στ', 61-68, S.C. 122, σ. 228.

Στο σώμα της Εκκλησίας³⁶, το οποίο έχει κεφαλή τον Χριστό³⁷, ενσωματώνονται όσοι βαπτίζονται «ἐν ἐνὶ πνεύματι» και όσοι ξεδιψούν «εἰς ἕν πόμα»³⁸. Η μετοχή του ανθρώπου στη σάρκα και στη θεότητα του Ιησού Χριστού διά των μυστηρίων καθιστά τον άνθρωπο μέλος του σώματος της Εκκλησίας, της οποίας κεφαλή και σωτήρας είναι ο Χριστός «ὁ Χριστός κεφαλή τῆς ἐκκλησίας καὶ αὐτός ἐστι σωτήρ τοῦ σώματος»³⁹.

Συνεπώς για τον Συμεών η ἐν Χριστῷ ζωῆ, προϋποθέτει τη συμμετοχή του ανθρώπου στο θείο σώμα, δηλαδή την Εκκλησία και τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος διά των ιερών μυστηρίων και ιδιαίτερος διά του Βαπτίσματος και διά της Θείας Μεταλήψεως⁴⁰. Η Εκκλησία των πιστών, των υιών του Θεού, κολλά ως ολόκληρο σώμα στην κεφαλή του, τον Χριστό, και μόνο τότε «δύναται εἶναι εἰς σῶμα ἄρτιον καὶ ὁλόκληρον τῷ Θεῷ», που ζει την πραγματική και ανώλεθρη ζωή τρεφόμενη καθημερινά τον επιούσιον ἄρτον⁴¹, τον Χριστό, ἀπ' ὅπου ἀντλεί τη ζωή και την αύξηση και γίνεται «εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πᾶσι τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»⁴². Μόνο μέσω

³⁶ Για τον Συμεών, ὅπως για τον Απόστολο Παῦλο, το σώμα της Εκκλησίας είναι το πανάμωμο σώμα του Θεού, το θείο σώμα με το οποίο έχει αναμιχθεῖ μυστικά και ασύγχυτα η θεότητα, ο Ιησούς Χριστός, βλ. Ὑμνος 42, 154-161, S.C. 196, σ. 48-50. Παράλληλα, αναφερόμενος στα διαφορετικά διακονήματα που ἔχουν οι μοναχοί στη μονή παραθέτει την ορθόδοξη αντίληψη περί Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία η Εκκλησία είναι σώμα που ἔχει κεφαλή τον προεστό, και ενώ τα υπόλοιπα μέλη του σώματος ἔχουν το καθένα τη δική του ενέργεια, η κεφαλή αποτελεί τη σύσταση ὅλου του σώματος, επειδή αυτή ἔχει «τάς αἰσθήσεις καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον αὐτόν», βλ. Κατήχησις 18, 345-353, S.C. 104, σ. 292-294.

³⁷ Ἡθικός 1, στ', 124, S.C. 122, σ. 232. Πρβλ. Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, Ἐκκλησιολογικές θέσεις τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Ἀθηνῶν καὶ πρωτεύου, ἔκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσ/νίκη 1999, σελ. 42.

³⁸ Ὁπ. π., 96-101, σ. 230. Πρβλ. Ἰ. ΖΗΖΙΟΥΛΑ, Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ καὶ τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, Ἀθήνα 1965, σελ. 189-190.

³⁹ Ὁπ. π., 124-125, σ. 232.

⁴⁰ Ἡθικός 10, 448-470, S.C. 129, σ. 292.

⁴¹ Ἡθικός 1, στ', 133-144, S.C. 122, σ. 232-234: «τρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος τὴν ἐκκλησίαν, ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ» [...], οὕτω καὶ ὁ Χριστός, μεταδίδους ἡμῖν ἑαυτὸν εἰς μετάληψιν ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ, ὧν ἔδειξε τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, οὕτως εἰπὼν· “Ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα”, ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τρώγειν ἡμᾶς δίδωσι καὶ ἐν μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς κοινωνίας ταύτης ποιεῖ καὶ ἡμᾶς».

⁴² Ὁπ. π., 163-173, σ. 234-236. Πρβλ. Α. ΓΙΕΒΤΙΤΣ, Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἔκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 1984, σ. 138, σύμφωνα με τον οποίο η ἔνωση της Εκκλησίας με τον Χριστό παρέχει και την ἔνωση των μελών της.

των μυστηρίων της Εκκλησίας ο ψυχοσωματικός άνθρωπος σώζεται μετέχοντας τόσο στο σώμα του Χριστού («ἐν ὕδατι», «ἐν τῷ ἄρτῳ μόνῳ καὶ τῷ οἴνῳ») όσο και «τῇ συνεπομένη καὶ ἀνακεκραμένη μυστικῶς καὶ ἀσυγχύτως τούτοις θεότητι»⁴³.

Με την ενανθρώπιση του Κυρίου κατά την οποία ο Θεός έλαβε σάρκα και έδωσε ως αναπλήρωση την θεότητά του, μόνο η Παρθένος Μαρία έγινε ευθύς αγία και θυγατέρα Θεού, πνευματικός άνθρωπος και μέτοχος της θεότητας. Οι δε υπόλοιποι άνθρωποι, αν και με την ενανθρώπιση έγιναν αμέσως συγγενείς με τον Θεό «κατὰ σάρκα», εντούτοις παρέμειναν χοϊκοί⁴⁴. Ως χοϊκοί υπόκεινται στον θάνατο και τη φθορά, δεν έχουν καμιά κοινωνία με τον Θεό παρά μόνο την κατὰ σάρκα συγγένεια. Κατά την ενανθρώπισή Του ο Θεός Λόγος έγινε συγγενής κατὰ σάρκα, ως προς την ανθρώπινη φύση, με όλους τους ανθρώπους, εφόσον με την εψυχωμένη σάρκα, την οποία έλαβε από τη Θεοτόκο, έγινε άνθρωπος όμοιος με μας σε όλα εκτός αμαρτίας⁴⁵. Οι άνθρωποι που έχουν στην καρδιά τους το Πνεύμα του Κυρίου γίνονται τέκνα Θεού, γνωρίζουν τον Ιησού Χριστό, βλέπουν τον Θεό και τον ονομάζουν Πατέρα⁴⁶. Ταυτόχρονα, ακούνε τον ίδιο τον Κύριο να τους ενδυναμώνει λέγοντάς τους: «Ὡ τέκνα, μὴ φοβεῖσθε! Ἰδοὺ ἐγώ, ὡς βλέπετε, ἐντὸς ὑμῶν ὑπάρχω / καὶ σύνειμι, καὶ τῆς φθορᾶς ἅπαξ καὶ τοῦ θανάτου / ἐλευθερῶ καὶ δείκνυμι τίνος τέκνα καὶ φίλους / ὑμᾶς, ἰδοὺ, πεποίηκα· χαίρετε ἐν Κυρίῳ!»⁴⁷. Η απελευθέρωση του ανθρώπου από τη φθορά και τον θάνατο πραγματοποιείται μόνο με τη ενοίκηση μέσα μας του ίδιου του Χριστού, ως θεανθρώπου, ως θεότητα και θεία σάρκα.

Στη σκέψη του Συμεών οι τρεις παραπάνω εκφρασθείσες σωτηριολογικές μετατοπίσεις προς τον Θεό πραγματοποιούνται ως δωρεά του Αγίου

---

⁴³ *Ἡθικὸς* 10, 188-192, S.C. 129, σ. 272: «Οὐ γὰρ ἐν τῷ τοῦ ὕδατος βαπτίσματι ἡ σωτηρία ἡμῶν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Πνεύματι, οὐδὲ ἐν τῷ ἄρτῳ μόνῳ καὶ τῷ οἴνῳ τῆς μεταλήψεως ἢ τῶν ἀμαρτιῶν ἄφεις καὶ ἡ τῆς ζωῆς μετουσία δίδοται, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ συνεπομένη καὶ ἀνακεκραμένη μυστικῶς καὶ ἀσυγχύτως τούτοις θεότητι»

⁴⁴ *Ἡθικὸς* 13, 130-155, S.C. 129, σ. 410.

⁴⁵ *Ὅπ. π.*, 160-166, σ. 412. «Ἡ πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ ἐστίν ἡ γυνή. Ἐξ αὐτῆς οὖν τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ, ἤγουν ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτῆς, ἔλαβεν ὁ Θεὸς Λόγος σάρκα ἐψυχωμένην καὶ ᾠκοδόμησεν αὐτὴν εἰς ἄνδρα τέλειον, ἵνα γένηται υἱὸς ἐπ' ἀληθείας τοῦ Ἀδάμ· ἄνθρωπος δὲ χρηματίσας καὶ γεγονὼς ὅμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα πλὴν ἀμαρτίας, πάντων εὐθύς ἀνθρώπων συγγενῆς τὸ κατὰ σάρκα ἐγένετο».

⁴⁶ *Ῥιμνος* 55, 149-153, S.C. 196, σ. 264.

⁴⁷ *Ὅπ. π.*, 155-159, σ. 266.

Πνεύματος με το βάπτισμα, τη μετάνοια και τη θεία μετάληψη⁴⁸, γι' αυτό κάνει εκτενείς αναφορές σε αυτά τα μυστήρια της Εκκλησίας, χωρίς να παραλείπει μικρότερες αναφορές στα μυστήρια του χρίσματος⁴⁹ και της ιεροσύνης⁵⁰. Ως προς δε το μυστήριο του γάμου δεν κάνει παρά μόνο κοινωνιολογικές και ανθρωπολογικές αναφορές στις οποίες στηρίζεται για να εκφράσει την πορεία προς τον μυστικό και πνευματικό γάμο, την ένωση του ανθρώπου με τον Θεό⁵¹.

---

⁴⁸ Κατά τη διδασκαλία του Συμεών τα μυστήρια της Εκκλησίας αποτελούν την φανέρωση και σύναψη του Τριαδικού Θεού, διὰ του Υιού εν Αγίω Πνεύματι με τον άνθρωπο και την κτίση, η οποία πραγματοποιείται κατά την όγδοη ημέρα, τη Βασιλεία του Θεού, όπως αναφέραμε κάνοντας λόγο για τον άνθρωπο και την όγδοη ημέρα. Πρβλ. Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *Δογματική καὶ Συμβολική Θεολογία*, τ. Β', όπ. π., σελ. 464. Δεν ιστορικοποιούν απλά γεγονότα της θείας Οικονομίας, δεν είναι μία παρελθοντική ανάμνηση ή αναφορά, αλλά προτυπώνουν κυρίως και πρωτίστως μία κατάσταση πραγματική του μέλλοντος, αυτή της Βασιλείας του Θεού, βλ. Αρχιμ. Χ. ΣΑΒΒΑΤΟΥ, *Τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας ὡς θεμέλιο τῆς πνευματικῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς κατὰ τὸν Νικόλαο Καβάσιλα*, στο *Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Α.*, τ. 40 (2005), σελ. 288.

⁴⁹ Ενδεικτικά πρέπει να αναφερθεί ότι σε όλο το έργο του αναφέρεται μόνο μια φορά η λέξη *χρίσμα*, το οποίο συνδέεται άρρηκτα με το μυστήριο του βαπτίσματος, βλ. *Κεφάλαια 1*, κεφ. 36, S.C. 51bis, σ. 60: «Τὸ πρότερον βάπτισμα ἔχει τὸ ὕδωρ προὑπογράφον τὰ δάκρυα, ἔχει τὸ μύρον τοῦ χρίσματος προσημαῖνον τὸ νοητὸν μύρον τοῦ Πνεύματος. Τὸ δὲ δεύτερον οὐκέτι τύπος τῆς ἀληθείας, ἀλλ' αὐτὴ ἐστὶν ἡ ἀλήθεια».

⁵⁰ Για τη θεσμική και κοσμική αντιμετώπιση του ειδικού χαρίσματος της ιεροσύνης μπορεί κάποιος να ανατρέξει στο Ν. ΠΑΤΣΑΛΟΥ, *Ἡ Μυστηριολογία στὸ ἔργο τοῦ Συμεών Τοῦ Νέου Θεολόγου μέσα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς στοιχείας, μεταπτυχιακὴ ἐργασία*, ἐπιβλ. Καθ. Ι. Κουρεμπελές, Θεολογικὴ Σχολή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 102 κ. εξ.

⁵¹ Ο Συμεών δεν αναφέρεται στο μυστήριο του γάμου αλλά χρησιμοποιεί ανθρωπολογικές αναφορές που προηγούνται του γάμου, τις οποίες χρησιμοποιεί για να διευκρινίσει στοιχεία της διδασκαλίας του, όπως: α) η πύρωση που οδηγεί σε συνουσία και μίξη των σωμάτων δυο ανθρώπων για να συμβολίσει την άφραστη συνουσία Θεού και ανθρώπου, βλ. *Κατήχησις 25, 75*, S.C. 113, σ. 56: «Πύρωσιν δὲ καὶ ἐπιθυμίαν γάμου» και *Ἠθικός 1, θ'*, 57-65, S.C. 122, σ. 250: «Καὶ σὺν τῷ λόγῳ συνεισηλθεν ὁ ἐνυπόστατος καὶ ὁμοούσιος καὶ συναΐδιος Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὅλος ἐν τῇ τῆς κόρης γαστρὶ καὶ ἐπελεύσει καὶ συνεργεῖα τοῦ ὁμοουσίου αὐτοῦ Πνεύματος ἀνελάβετο σάρκα ἔννου καὶ ἐψυχωμένην ἐξ ἀγνῶν αἱμάτων αὐτῆς καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος. Αὕτη τοιγαροῦν ἡ ἄφραστος συνουσία καὶ τοιοῦτος ὁ γάμος ὁ μυστικὸς τοῦ Θεοῦ καὶ οὕτω γέγονε τὸ συνάλλαγμα Θεοῦ πρὸς ἄνθρώπους, ἐνωθεὶς ἀσυγχύτως τῇ φθαρτῇ καὶ πτωχῇ ἡμῶν οὐσίᾳ καὶ φύσει ὁ ὑπὲρ φύσιν καὶ ὑπερούσιος», β) η ερωτική αναζήτηση του άλλου, βλ. και *Ἠθικός 6*, 102-129, S.C. 129, σ. 126-128: «Ὁ δὲ εἰς πάντα ἐγκρατευόμενος καὶ τὴν ψυχὴν προπαιδεύων ἀτάκτως μὴ περιφέρεσθαι μηδὲ ποιεῖν ἐν μηδενὶ ὧν ὁ Θεὸς ἀπαρέσκεται τὸ ἑαυτῆς θέλημα, ἀλλ' ὄλην, ὡσπερ ἐπὶ κάλου τινὸς ἀεροβατοῦσαν, τοῖς τοῦ Θεοῦ ὀδεύειν θερμῶς ἀναγκάζων προστάγμασιν, οὗτος ἐν ὀλίγῳ καιρῷ ἐν αὐτοῖς αὐτὸν εὐρήσει κεκρυμμένον τοῖς θείοις αὐτοῦ ἐντάγμασιν. Ὡ καὶ ἐντυχῶν, πάσης ἄλλης ἐργασίας ἐπιλαθόμενος ἐκπλαγήσεται προσπεσῶν αὐτὸν καὶ μόνον ὄραν ἀγαπήσει. Οὗ καὶ κρυβέντος ἐξ' ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ἀπορήσας οὗτος, πάλιν τὴν ὁδὸν ἄνωθεν ἀπαρξάμενος, τρέχει σφοδρότερον,

έντονώτερον, ἀσφαλέστερον· ὄρᾱ κάτω, περιπατεῖ σύννους, τῇ μνήμῃ φλέγεται, τῷ πόθῳ καίεται, τῇ ἐλπίδι τοῦ πάλιν ἐκείνον ἰδεῖν ἀνάπτεται καί, ὅταν πολλά δραμῶν κατάκοπος γένηται καί φθάσαι μὴ δυνηθῇ, ἀλλὰ καί παντελῶς καταπέση, δραμεῖν μὴ δυνάμενος, τῆνικαῦτα βλέπει τὸν διωκόμενον καί τὸν φεύγοντα φθάνει καί κρατεῖ τὸν ποθοῦμενον καί γίνεται ὅλος ἔξω τοῦ κόσμου καί αὐτοῦ ὅλου τοῦ κόσμου ἐπιλανθάνεται, συνάπτεται τοῖς ἀγγέλοις, τῷ φωτὶ ἀναμίγνυται, ἀπογεύεται τῆς ζωῆς, τῇ ἀθανασία συμπλέκεται, ἐν ἀπολαύσει γίνεται τῆς τρυφῆς, εἰς τρίτον ἀνέρχεται οὐρανόν, ἀρπάζεται εἰς παράδεισον, ἀκούει ἄρρητα ῥήματα, εἰς τὸν νυμφῶνα εἰσέρχεται, εἰς τὸν παστὸν παραγίνεται, τὸν νυμφίον ὄρᾱ, τοῦ πνευματικοῦ γάμου ἐν μετοχῇ γίνεται, τοῦ μυστικοῦ κρατῆρος ἐμπίπεται, τοῦ μόσχου τοῦ σιτευτοῦ, τοῦ ἄρτου τοῦ ζωηροῦ, τοῦ πόματος τῆς ζωῆς, τοῦ ἀμώμου ἀμνοῦ, τοῦ μάννα τοῦ νοητοῦ, πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἐν ἀπολαύσει γίνεται, εἰς ἃ οὐδὲ τῶν ἀγγέλων αἱ δυνάμεις ἀδεῶς ἐνατενίσαι τολμῶσιν» καὶ Ἠθικός 4, 903-917, S.C. 129, σ. 72-74: «ἀλλὰ καθάπερ ὁ τὴν ἐκ χρωμάτων κατασκευασθεῖσαν ἄψυχον εἰκόνα τῆς νύμφης νυμφίος ὄρῶν ταύτη πρόσκειται καὶ ἐνατενίζει διηλεκῶς καὶ βούλεται ὄρᾱν αὐτήν, ἀναφλέγων τὸν πόθον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν πρὸς αὐτήν, ἐπὶ δὲ αὐτήν ἐκείνην τὴν νύμφην παραγενομένην θεάσεται, οὐ κατὰ τὴν τῆς εἰκόνης μορφήν οὖσαν, ἀλλ' ἀσυγκρίτῳ καὶ ἀφράστῳ κάλλει ἀμώμητον τὸ εἶδος κεκτημένην τῆς εὐπρεπείας, καὶ ταύτην κατασπάσεται καὶ περιπλακῆ, οὐκέτι ὅπως ἀνέχεται πρὸς τὴν εἰκόνα ταύτης ἐναπιδεῖν σχετικῶς, τὸ αὐτὸ δὴ μειζόνως πάσχουσι καὶ οἱ ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς τῶν ὀρωμένων κτισμάτων τὴν δύναμιν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ γενεσιουργοῦ ἀναθεωροῦντες καὶ εἰς ἀγάπην καὶ πίστιν τὴν πρὸς αὐτὸν καὶ εἰς φόβον ἐκ τούτων ἀγνὸν κατὰ προκοπὴν ἀναγόμενοι», γ) ἡ παρθενικὴ προσέλευση στον γάμο της νύμφης, βλ. Ἠθικός 1, θ', 44-49, S.C. 122, σ. 248: «Ὑπεράγνον δὲ λέγω καὶ ὑπεράμωμον ταύτην ὡς πρὸς ἡμᾶς καὶ τοὺς τότε ἀνθρώπους, συγκρίνων αὐτήν ἐκείνοις τε καὶ ἡμῖν τοῖς δούλοις αὐτῆς, ὡς δὲ πρὸς τὸν ἑαυτῆς νυμφίον καὶ τὸν ἐκείνου Πατέρα, ἀνθρωπον μὲν, ἀγίαν δὲ καὶ ὑπεραγίαν καὶ ὑπὲρ ἅπαντας ἀνθρώπους παστῶν τῶν γενεῶν καθαρωτάτην καὶ ἄχραντον» καὶ Ὑμνος 58, 303-304, S.C. 196, σ. 300, «Περὶ δὲ ψυχῆς κάλλους τῆς Χριστοῦ νύμφης, ποῖος ἔξ ἡμῶν τῶν ἱερέων φροντίζει;».

Επίσης, χρησιμοποιεῖ κοινωνιολογικὰ στοιχεῖα σχετικὰ με τὸν γάμο ὅπως: α) ἡ προίκα κατὰ τὸν ἀρραβῶνα, βλ. Κεφάλαια 3, κεφ. 50, S.C. 51bis, σ. 148-150: «Ὡσπερ ἡ νύμφη πρὸ τοῦ γάμου τὸν ἀρραβῶνα μόνον παρὰ τοῦ νυμφίου λαμβάνει, τὴν δὲ συμφωνηθεῖσαν προίκα καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ὑποσχεθείσας δωρεὰς μετὰ τὸν γάμον λαβεῖν ἀπεκδέχεται, οὕτω δὲ καὶ ἡ νύμφη τῶν πιστῶν ἐκκλησία καὶ ἡ ψυχὴ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν πρῶτον ὑπὸ τοῦ νυμφίου Χριστοῦ τὸν ἀρραβῶνα μόνον λαμβάνει τοῦ Πνεύματος, τὰ δὲ αἰώνια ἀγαθὰ καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν μετὰ τὴν ἐνθὲνδε ἀποδημίαν λαβεῖν ἀπεκδέχεται, πληροφορομένη διὰ τοῦ ἀρραβῶνος ὡς ἀδιάψευστα τὰ συμπεφωνημένα αὐτῇ ἔσσονται», β) ἡ ἀκύρωση τοῦ ἀρραβῶνα, βλ. Κεφάλαια 3, κεφ. 51, S.C. 51bis, σ. 150: «Καθάπερ βραδύνοντος τοῦ νυμφίου ἐν ἀποδημίᾳ, ἢ ἀπασχολουμένου ἐν ἑτέροις τισὶν ὑποθέσει καὶ τὸν γάμον τέως ὑπερτιθεμένου ποιῆσαι, ἐὰν ὀργισθεῖσα ἡ νύμφη τῆς ἐκείνου ἀγάπης καταφρονήσῃ καὶ τὸν ἀρραβωνικὸν χάρτην ἢ ἀπαλείψῃ ἢ διαρρήξῃ, ἐκπίπτει τῶν πρὸς τὸν νυμφίον ἐλπίδων εὐθύς, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς πέφυκε γίνεσθαι. Ἐπὶ γὰρ εἴπη τις τῶν ἀγωνιζομένων· «Ἐως πότε κακοπαθεῖν ὀφείλω;» καὶ τῶν ἀσκητικῶν πόνων κατολιγορήσῃ καὶ διὰ τῆς ἀμελείας τῶν ἐντολῶν καὶ ἐγκαταλείψεως τῆς διηνεκοῦς μετανοίας οἶονεὶ ἀπαλείψῃ καὶ διαρρήξῃ τὰ σύμφωνα, εὐθύς ἐκπίπτει καὶ τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος τελείως», γ) ἡ μοιχεία κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ἀρραβῶνα,

Το σωτηριολογικό έργο του Ιησού Χριστού με κύριο σταθμό την ενανθρώπησή Του δεν καθιστά για τον Συμεών όλους τους ανθρώπους θεούς κατά χάρη αλλά εγκαινιάζει μια περίοδο κατά την οποία δωρίζει το Άγιο Πνεύμα Του μέσω του Σώματός Του, την Εκκλησία, και των ιερών μυστηρίων σε όσους εκ των ανθρώπων μετέχουν σε αυτά με πίστη και τήρηση των εντολών Του⁵². Η έν Χριστῶ ανακαίνιση και κατά χάρη ένωση του ανθρώπου προσοικειώνεται για τον Συμεών διά των μυστηρίων της Εκκλησίας⁵³. Η ζωή ως σκοπός της σωτηριολογικής πορείας του ανθρώπου δωρίζεται από τον ίδιο τον Χριστό με την πίστη, την τήρηση των εντολών Του, αλλά και, όπως υπογραμμίζει ο Συμεών, με το βάπτισμα, και με τη μετάληψη των φρικτών μυστηρίων, «*Εγὼ κτισμάτων πάντων γὰρ εἰμὶ κεχωρισμένος / ἐπεὶ δὲ κτίσμα γέγονα, τῶν ἀπάντων ὁ κτίστης, / σαρκὶ καὶ μόνον ὁμοῖος ὑπῆρξα τοῖς ἀνθρώποις, / ψυχὴν ἀναλαβόμενος καὶ νοῦν ὁμοίως τούτοις. / Οὐδὲ γὰρ πάντα ἐν ταύτῳ τότε θεοὺς ἀνθρώπους / πεποίηκα, ἀλλ' ἀνθρώπος ἐγενόμην ἐγὼ μὲν' / τῇ πίστει δὲ καὶ τῶν ἐμῶν ἐντολῶν τῇ τηρήσει, / ἀλλὰ καὶ τῷ βαπτίσματι, ἐν θείᾳ μεταλήψει*

---

*Κεφάλαια 3, κεφ. 52, S.C. 51bis, σ. 150: «Ὡσπερ ἡ νύμφη ἐὰν πρὸς ἕτερον τὴν ἀγάπην τοῦ ἀρμοσθέντος αὐτῇ νυμφίου μετάθῃται καὶ συγκοιτασθῇ αὐτῷ φανερώς ἢ λαθραίως, οὐ μόνον οὐδὲν ἐκ τῶν ὑποσχεθέντων αὐτῇ παρὰ τοῦ νυμφίου ἐλπίζει λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τιμωρίαν καὶ μέμψιν τὴν ἐκ τοῦ νόμου προσδοκῆσει ἀξίως, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ ἡμῶν γίνεσθαι πέφυκεν. Ἐὰν μετάθῃται τις τὴν ἀγάπην τοῦ νυμφίου Χριστοῦ πρὸς ἄλλου τινὸς ἐπιθυμίαν πράγματος φανερώς ἢ λαθραίως καὶ κρατηθῇ ἡ καρδία αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, μισητὴ ἔσται τῷ νυμφίῳ καὶ βδελυκτὴ καὶ ἀνάξια τῆς συναφείας αὐτοῦ· εἶρηκε γὰρ· «Ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ», δ) το ἔνδυμα του γάμου, βλ. *Ἠθικός 1, ια'*, 65-74, S.C. 122, σ. 270 : «Ὁρᾶς ὅπως τοὺς μεταβαλλομένους τὸν τρόπον συνάγεσθαι εἰς τοὺς γάμους λέγει, τοὺς δὲ μετὰ πονηρίας ἢ κακίας τινός, κὰν εἰσέλθωσι, πάλιν μετ' αἰσχύνῃς ὑπὸ τῶν ἀγγέλων ἐκβάλλεσθαι, οὗς καὶ διακόνους καλεῖ. Οἱ οὖν ἀνακείμενοι ἐν τοῖς γάμοις οἱ ἅγιοι εἰσιν. Αὐτὸν δὲ τὸν μὴ ἔχοντα ἔνδυμα γάμου, οἶδα ὅτι τινὲς τοὺς ἐν πορνείᾳ μόνον καὶ μοιχείᾳ καὶ φόνοις τὰ ἑαυτῶν καταρρυπώσαντας σώματα λογίζονται εἶναι. Ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι πάντα γὰρ τὸν ὑπὸ οἰουδηποτοῦν πάθους ἢ κακίας λέγει ῥερωπώμενον», ε) το γαμήλιο δωμάτιο, τον νυμφώνα, βλ. *Θεολογικός 1, 338-346, S.C. 122, σ. 122: «Ταύτης οὖν τῆς ὁδοῦ, φημί δὴ τῆς μακαρίας ταπεινοφροσύνης, ὁ παρεκλίνων καὶ ἔξω που, δεξιὰ τυχὸν ἢ ἀριστερά, βαδίζων καὶ πορευόμενος καὶ τοῖς ἴχνεσι τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ μὴ καταδεχόμενος ἔπεσθαι, πῶς εἰς τον νυμφώνα αὐτοῦ σὺν αὐτῷ εἰσελεύσεται; Μὴ συνεισελθὼν δέ, πῶς τὴν αὐτοῦ δόξαν θεάσεται; Μὴ θεασάμενος δὲ ταύτην, πῶς τὰ κατ' αὐτὴν ἢ τὰ περὶ αὐτὴν ἄλλοις ἐκδηγήσεται; Πῶς περὶ ὧν οὐκ οἶδε καὶ οὐκ ἐθεάσατο πώποτε εἰπεῖν καθόλου τολμήσειεν;» στ) ο νυμφαγωγός, αὐτός που παραδίδει τὴ νύμφη στον νυμφίο, βλ. *Ἠθικός 1, ζ'*, 8-10, S.C. 122, σ. 236: «ὡς Παῦλος ὁ ταύτης νυμφαγωγός ἀνακράζει: “Ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ”».**

⁵² Ὑμνος 55, 142-147, S.C. 196, σ. 264.

⁵³ Βλ. Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Παλαμικά*, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1998. σελ. 179.

/ τῶν φρικτῶν μυστηρίων μου πᾶσι ζωὴν δωροῦμαι»⁵⁴. Είναι χαρακτηριστικό της διδασκαλίας του Συμεών ότι η σωτηρία του ανθρώπου ἐγκείται αποκλειστικά και μόνο στον Χριστό, εφόσον είναι Αυτός που δωρίζει στον άνθρωπο όλες τις προϋποθέσεις γ'αυτήν. Ακόμα και η πίστη και η τήρηση των εντολών Του είναι δῶρο του Σωτήρα Χριστού. Με άλλα λόγια το γεγονός της ενανθρώπησης του Κυρίου είναι αυτό που δωρίζει την πίστη, την τήρηση των εντολών και τα μυστήρια, ὥστε με τη συμμετοχή του ο άνθρωπος σε αυτά να μπορεί να σωθεί.

Συνεπῶς στη διδασκαλία του η Εκκλησία καθίσταται το μυστηριακό σῶμα του Χριστού μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η σωτηρία του ανθρώπου⁵⁵. Ο πιστός για τον Συμεών ενώνεται με το σῶμα του Χριστού, την Εκκλησία, μέσω των μυστηρίων⁵⁶. Είναι χαρακτηριστικό για την Εκκλησιολογία και την Ανθρωπολογία του Συμεών ότι υπογραμμίζει σαφῶς και δίχως αμφισβήτηση πως δεν αρκεί η νοερά κατὰ χάριν ἔνωση του ανθρώπου, ἀλλὰ πρέπει να συνυπάρχει και η αισθητή και ουσιώδης ἔνωση του πιστού με τον Χριστό μέσω των μυστηρίων, «*Ἄνθρωπος εἶμι τῇ φύσει, / Θεὸς δὲ τῇ χάριτι. / Ὅρα, ποίαν χάριν λέγω / ἔνωσιν τὴν μετ' ἐκείνου / αἰσθητῶς καὶ νοερῶς τε, / οὐσιωδῶς καὶ πνευματικῶς τε! / Ἀλλὰ τὴν μὲν νοερὰν ἐξεῖπον / ἔνωσιν σοι διαφόρως / καὶ ποικίλως, αἰσθητὴν δε / τὴν τῶν μυστηρίων λέγω*»⁵⁷. Τα μυστήρια εἶναι τα μέσα της αισθητῆς ἔνωσης του ανθρώπου με τον Χριστό, γιατί ἔχουν μια διπλή φύση. Εἶναι «*ὀρώμενα*», ἀνήκουν δηλαδή στον ορατό κόσμο, ἀλλὰ ταυτόχρονα εἶναι και «*μὴ καταλαμβανόμενα*» ἀπὸ ὅλους, γιατί φέρουν τη χάρη του Ἁγίου Πνεύματος⁵⁸. Συνεπῶς δεν μπορεί να νοηθεῖ μυστική, χαρισματική και πνευματική ζωὴ στη διδασκαλία του Συμεών δίχως τη συνειδητὴ συμμετοχὴ

---

⁵⁴ Ὑμνος 55, 137-141, S.C. 196, σ. 264. Πρβλ. Ἱερόθεου Βλάχου, ὅπου τονίζεται ὅτι η ολοκλήρωση του ανθρώπου και η μετοχή του στη ζωὴ «ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν μυστηριακὴ καὶ ἀσκητικὴ ζωὴ. Δὲν νοοῦνται τὰ μυστήρια ἔξω ἀπὸ τὴν ἄσκηση, γιατί τότε εἶναι καταδίκη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἄσκηση χωρὶς τὰ μυστήρια, γιατί τότε συνιστᾶ μιὰ ἀνθρωποκεντρικὴ θεώρηση τῆς τελειώσεως», Ἱερόθεου ΒΛΑΧΟΥ, *Τὸ πρόσωπο στὴν Ὀρθόδοξη Παράδοση*, ἔκδ. Β' ἐπαυξημένη, Ἱερᾶ Μονῆ Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου, Λεβαδεία 1994, σελ. 153.

⁵⁵ Ὑμνος 42, 48-55, S.C. 196, 40.

⁵⁶ Ἠθικός 1, στ', 200-202, S.C. 122, σ. 230.

⁵⁷ Ὑμνος 30, 463-466, S.C. 174, σ. 372.

⁵⁸ *Κατήχησις* 14, 122-123, S.C. 104, σ. 212. Ὅπως αναφέρει και ο Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β*, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 465: «τὰ μυστήρια ὡς ἐκφάνσεις [...] τῆς σχέσης κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου, φανερῶνται ὡς ἐνέργειες, λειτουργίες καὶ ἔργα τοῦ σώματος, πὺν τελειώνουν τὴν προκοπὴ τῶν μελῶν στὰ πλαίσια τῆς μετοχῆς στὴ ζωὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄρα στὸ πλαίσιο τῆς θεογνωσίας».

στα μυστήρια της Εκκλησίας⁵⁹. Είναι αυτή η μετοχή στα μυστήρια της Εκκλησίας με ασκητικό και πνευματικό αγώνα, που βοηθά τον πιστό να αποκτήσει με την ανακαινιστική δύναμη του Πνεύματος πνευματική αίσθηση, ώστε να υπερβεί την ανθρωπινή αισθητή αντίληψη και να βλέπει πνευματικά καθετί αισθητό ως εικόνα των αοράτων, «καινούς γὰρ παρὰ τοῦ καινοποιοῡ Πνεύματος κτᾶται ὀφθαλμούς, ὧτα δὲ ὡσαύτως καινά, καὶ τοῦ λοιποῦ οὐχ ὡς ἄνθρωπος βλέπει τὰ αἰσθητὰ αἰσθητῶς, ἀλλ' ὡς ὑπὲρ ἄνθρωπον γεγονῶς, τὰ αἰσθητὰ πνευματικῶς καθορᾷ καὶ ὡς εἰκόνας τῶν ἀοράτων, καὶ τὰς ἐν τούτοις μορφὰς ὡς ἀμόρφους καὶ ἀνειδέους»⁶⁰.

Ακολουθώντας τον ορισμό που έχει δώσει για τον άνθρωπο ως ορατό και νοερό διπλό ον, θεωρεί ότι η σωτηρία του ανθρώπου, ως επίγνωση της αληθινής γνώσης και της γνώσης του Θεού, πραγματώνεται μόνο διά της μετοχής μέσω της πίστεως στα μυστήρια και όχι διά της διανοητικής ανάπτυξης μέσω «γραμμάτων καὶ μαθημάτων»⁶¹.

Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε τη διδασκαλία του Συμεών για τον τρόπο με τον οποίο συμβάλλουν τα μυστήρια του βαπτίσματος, της μετάνοιας και εξομολόγησης, της θείας μετάληψης και της ιερωσύνης στην σωτηρία του ανθρώπου δίνοντας έμφαση στη σχέση ψυχής και σώματος.

7.2. Το βάπτισμα

α) Το βάπτισμα ως ανάκληση στη βασιλεία των ουρανών

Ο άνθρωπος με το βάπτισμα ανακαλείται στον Παράδεισο, στη Βασιλεία των Ουρανών⁶². Η ανάκληση του ανθρώπου στον νοητό Παράδεισο, στην

---

⁵⁹ Βλ. H. ALFEYEV, *St Symeon The New Theologian And Orthodox Tradition...*, όπ. π., σελ. 207: «Symeon also stressed the significance of the sacraments for the mystical life, the latter being impossible without conscious reception of them».

⁶⁰ Κατήχησις 14, 123-128, S.C. 104, σ. 212-214.

⁶¹ Ἡθικὸς 9, 10-14, S.C. 129, σ. 220: «Εἰ γὰρ διὰ γραμμάτων καὶ μαθημάτων ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀληθοῦς σοφίας καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἐμελλεν ἡμῖν, ἀδερφοί, δίδοσθαι, τίς ἦν ἄρα χρεια τῆς πίστεως ἢ τοῦ θείου βαπτίσματος ἢ τῆς τῶν μυστηρίων αὐτῶν μεταλήψεως;».

⁶² Η βασιλεία των ουρανών αποτελεί για τον Συμεών τον νοητό και όχι τον αισθητό παράδεισο. Βλ. και ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Περὶ ἱερῶν τελετῶν*, κεφ. ΕΘ', P.G. 155, 236C. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Υπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν εἰς ὁμιλίαις ΠΖ'*, Ὁμιλία 25.1, P.G. 59, 148-149: εἰάν ο άνθρωπος δεν «γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Για το μυστήριο του Βαπτίσματος και του Χρίσματος βλ. πρωτοπρεσβ. Β. ΚΑΛΛΙΑΚΜΑΝΗ, *Μεθοδολογικά πρότερα τῆς ποιμαντικῆς, Λεντίω ζωννύμενοι II*, ἔκδ. Μυγδονία,

πνευματική κοινωνία με τον Χριστό, προϋποθέτει στη διδασκαλία του Συμεών την μετάβασή του από το πλαίσιο του χοϊκού στο πλαίσιο του πνευματικού ανθρώπου⁶³. Ο Αδάμ εκδιώχθηκε από τον παράδεισο, γιατί με την αμαρτία έγινε χοϊκός. Έγινε δηλαδή φθαρτός και θνητός, χωρίς νοερά αίσθηση, χωρίς την ένθεη καταστολή και αναίσθητος ως προς τον πνευματικό κόσμο. Κατά συνέπεια και οι κατά σάρκα συγγενείς του γεννιούνται χοϊκοί, φθαρτοί, θνητοί, κωφοί και τυφλοί, γυμνοί και αναίσθητοι. Μάλιστα, για τον Συμεών οι απόγονοι του Αδάμ είναι σε χειρότερη κατάσταση, εφόσον με τα πάθη τους δεν διαφέρουν από τα άλογα ζώα⁶⁴.

Η μετάβαση από την κατάσταση του χοϊκού στην κατάσταση του πνευματικού ανθρώπου προϋποθέτει στη διδασκαλία του Συμεών τη συνέργεια του ανθρώπου στο σωτηριολογικό έργο του Αγίου Πνεύματος μέσω της πίστης στον Χριστό⁶⁵. Ο άνθρωπος πρέπει να πιστεύσει στον Ιησού Χριστό «όλοψύχως» και να προετοιμάσει τον εαυτό του για την αναγέννηση, ανάπλαση, ανακαίνιση και συναρίθμησή του με τους αγίους «δι' ύδατος και Πνεύματος»⁶⁶. Την μετάβαση αυτή πραγματοποιεί το Άγιο Πνεύμα κατά το βάπτισμα παρέχοντας την άφεση των αμαρτημάτων, απαλλάσσοντας τον άνθρωπο από τη φθορά και το θάνατο και δίνοντάς του την πραγματική ελευθερία που είχε ο Αδάμ στον Παράδεισο⁶⁷.

Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 41-65 · Π. ΣΚΑΛΤΣΗ, *Λειτουργικές Μελέτες I*, έκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 37-84 · Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β'*, Έκθεση τής Ορθόδοξης πίστης σέ αντιπαράθεση με τή δυτική χριστιανοσύνη, έκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 475-484 · Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, *Ο ανακαινισμός του ανθρώπου...*, όπ. π., σ. 206-222.

⁶³ Ο άνθρωπος πρέπει να υποστεί και πάλι μια οντολογική αλλαγή ώστε να βρεθεί στο «κατὰ φύσιν», όπου το «κατ'εικόνα», η ψυχή θα είναι ζωντανή και το σώμα μέτοχο μιας πρώτης αφθαρσίας, δηλαδή πνευματικότητας. Μόνο σε αυτή την «κατὰ φύσιν» κατάσταση μπορεί να λειτουργήσει μια υπαρκτική σχέση με τον Θεό. Την αλλαγή αυτή παρέχει στον άνθρωπο το Άγιο Πνεύμα μέσω των μυστηρίων της Εκκλησίας.

⁶⁴ *Ήθικός* 13, 89-98, S.C. 129, σ. 406.

⁶⁵ *Όπ. π.*, 163-183, σ. 412. Για τον Συμεών η αναγέννηση «δι' ύδατος και Πνεύματος» προϋποθέτει την πίστη στον Χριστό. Ο ιερός ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ αναφέρει σχετικά με την προϋπόθεση της πίστεως στην αναγέννηση διὰ του βαπτίσματος: «εἴ τις ἐπίστευσεν αὐτῷ εἰς ἑτέραν ἦλθε δημιουργίαν· καὶ γὰρ ἄνωθεν ἐγεννήθη διὰ Πνεύματος», *Υπόμνημα εἰς τὴν Β' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν* 11, 2, P.G. 61, 475.

⁶⁶ *Όπ. π.*, 176, σ. 412.

⁶⁷ *Όπ. π.*, 163-172, S.C. 129, σ. 412. Όπως μπορεί να παρατηρήσει κανείς το κέντρο βάρους της διδασκαλίας του Συμεών για το βάπτισμα δεν βρίσκεται στην άφεση των αμαρτιών αλλά στην διὰ του βαπτίσματος αποκατάσταση του «κατ'εικόνα» που συνεπάγεται την κοινωνία του ανθρώπου με τον Θεό. Η άφεση των αμαρτιών είναι μια εκ των

Η ανάκληση και αποκατάσταση του ανθρώπου διά του αγίου βαπτίσματος στην προ της πτώσης πνευματική κατάσταση ενέχει για τον Συμεών τρεις ανθρωπολογικές αλλαγές, οι οποίες επιδρούν στο οντολογικό και υπαρξιακό επίπεδο του ανθρώπου⁶⁸: την αναγέννηση, την ανάπλαση και την απαλλαγή του ανθρώπου από τις συνέπειες της παράβασης⁶⁹. Με την αναγέννηση ο άνθρωπος αναγεννάται πνευματικά, αποκτά και πάλι νοερά αίσθηση, και γίνεται τέκνο του δεύτερου Αδάμ, του Χριστού, και κατά συνέπεια όμοιος με τον Αδάμ πριν την παράβαση. Η νέα αυτή γέννηση είναι η δωρεά στον βαπτιζόμενο του Αγίου Πνεύματος⁷⁰, την οποία παραλληλίζει ο Συμεών με τη βιολογική γέννηση. Όπως κατά τη γέννηση του βρέφους υπάρχει μετάβαση από την ενδομήτρια ζωή στην εξωμήτρια και αυτή η μετάβαση προκαλεί κλάμα και δάκρυα, έτσι και η «άνωθεν γέννησιν», ως μετάβαση από τον κόσμο της αμαρτίας στην ουράνια βασιλεία μέσα στο φως του Αγίου Πνεύματος προκαλεί «άνωδύνως» τα δάκρυα⁷¹. Με την ανάπλαση διά της οποίας αποκαθίσταται το «κατ' εικόνα» άχραντο⁷² ο βαπτιζόμενος απεκδύεται του παλαιού ιματίου, ενδύεται την αγία στολή, την χάρη του Αγίου Πνεύματος, και εισέρχεται αναμάρτητος ή και αγιασμένος⁷³ στον Παράδεισο και γίνεται όπως «ὁ Αδάμ ὁ πρῶτος»⁷⁴. Με την απαλλαγή ο άνθρωπος καθίσταται αυτεξούσιος,

---

προϋποθέσεων για την ένδυση του ανθρώπου με τη δόξα του Θεού και την διά αυτής κοινωνία του με τον Τριαδικό Θεό.

⁶⁸ Βλ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, 2, P.G. 150, 524A: Με το μυστήριο του αγίου βαπτίσματος ο πιστός αποκτάει «τὸ κατὰ Χριστὸν γεννηθῆναι», το «εἶναι καὶ ὑποστῆναι». Βλ. σχετικά και ΝΙΚΟΥ ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία*, τ. Β', οπ. π., σελ. 477.

⁶⁹ *Κατήχησις* 5, 384-387, S.C. 96, σ. 408.

⁷⁰ *Ἐπιστολή* 4, 134-135, EP.S.N.T., σ. 148.

⁷¹ *Κατήχησις* 8, 93-97, S.C. 104, σ. 92-94: «ὁ γεννηθεὶς ἄνωθεν καὶ ἐκ τοῦ κόσμου μὲν τούτου ὡς ἐκ νηδύος σκοτεινῆς προελθὼν, εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ νοητὸν καὶ οὐράνιον φῶς [...] εὐθύς χαρᾶς ἀφάτου πληροῦται καὶ δάκρυα ἄνωδύνως προχέει [...]». Ο παραλληλισμός αυτός στον οποίο προστρέχει ο Συμεών αποσκοπεῖ στο να τεκμηριώσῃ τη διδασκαλία του σχετικά με την αισθητή και γνωστή εμπειρία που βιώνει ο άνθρωπος κατά τον ερχομό του Αγίου Πνεύματος στο μυστήριο του βαπτίσματος. Η ἔλευση του Αγίου Πνεύματος και η ένδυση του ανθρώπου με το φως του Χριστού δημιουργώντας στον άνθρωπο τα ψυχοσωματικά αποτελέσματα της απερίγραπτης χαρᾶς και των δακρύων προβάλλεται ως αισθητή εμπειρία.

⁷² *Κατήχησις* 30, 131, S.C. 113, σ. 204.

⁷³ *Ἦμνος* 55, 61-64, S.C. 196, σ. 258. Κατά τον Συμεών στον Παράδεισο εισέρχονται διά του βαπτίσματος οι άνθρωποι είτε «ὄλως ἀναμάρτητοι», είτε «ἀγιασμένοι». Η διαφοροποίηση αυτή οφείλεται στην πνευματική κατάσταση που βρίσκονται κατά τη στιγμή του βαπτίσματος.

⁷⁴ *Ἦμνος*, 64, σ. 258.

ελεύθερος από κάθε βία και ιδίως από την τυραννική ενέργεια του εχθρού. Ο αναγεννημένος, αναπλασμένος και απαλλαγμένος από τις ενέργειες του διαβόλου άνθρωπος αποκτά τις προοπτικές σχέσεις σώματος και ψυχής του Αδάμ πριν την αμαρτία. Ο Συμεών παρουσιάζει έτσι το βάπτισμα ως την μοναδική πύλη διά της οποίας ο βαπτιζόμενος αποκτά τη δύναμη να διατρέξει την οδό της σωτηρίας⁷⁵. Μόνο με το Άγιο Πνεύμα που λαμβάνει ο άνθρωπος κατά το βάπτισμα μπορεί να αναγεννηθεί, να απαλλαγεί από την φθορά και να λάβει την εξουσία να γίνει τέκνο του Θεού και να ζήσει την εν Χριστώ ζωή⁷⁶. Η έμφαση που δίνει ο Συμεών στο βάπτισμα του Πνεύματος, «οὐ γὰρ ἐν τῷ τοῦ ὕδατος βαπτίσματι ἢ σωτηρία ἡμῶν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Πνεύματι»⁷⁷ αποσκοπεί στην κατανόηση της εκούσιας συμμετοχής του κάθε ανθρώπου στις υποκειμενικές σωτηριολογικές συνέπειες του βαπτίσματος και αφορούν την προσωπική αποδοχή του Αγίου Πνεύματος.

Κατά τον Συμεών με το βάπτισμα στο όνομα του Ιησού Χριστού οι άνθρωποι λαμβάνουν εξουσία⁷⁸ από τον Ιησού Χριστό να εκδυθούν την

---

⁷⁵ Κατήχησις 32, 59-60, S.C. 113, σ. 242. *Επιστολή 4*, EP.S.N.T., σ. 148 και *Ύμνος 44*, 255-271, S.C. 196, σ. 88. Βλ. και ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, -*Πρὸς τοὺς βραδύνοντας εἰς τὸ βάπτισμα*, P.G. 46, 417. Το βάπτισμα κατά τον άγιο Γρηγόριο είναι η «ύπανοιγομένη θύρα», μέσω της οποίας ο άνθρωπος μπορεί να «εἰσέλθῃ ὅθεν ἐξῆλθεν», δηλαδή να επανέλθει στην κοινωνία που είχε με τον Τριαδικό Θεό στον Παράδεισο, κατάσταση από την οποία εξέπεσε λόγω της αμαρτίας.

⁷⁶ Κατήχησις 5, 379-394, S.C. 96, 408. Βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ, *Όμιλῖαι πνευματικάι*. Ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δεῖ γεννηθῆναι... P.G. 34, 30.3, 721D: «ζωή δὲ ἐστίν ἢ ἄνωθεν ἐκ τοῦ Θεοῦ γέννησις· ἄνευ γὰρ ταύτης ζῆσαι ψυχὴν ἀδύνατον» · ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Περὶ συνεχοῦς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων*, ἔκδ. Ν. Παναγόπουλος, Αθήνα 2001, σ. 60: «ἄνευ τοῦ βαπτίσματος εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήσῃ τις ζωὴν πνευματικὴν καὶ νὰ σωθῆ» · ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Υπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν εἰς ὀμιλίαις 4*, Όμιλία 82.4, P.G. 58, 743: «ἐν τῷ βαπτίσματι, δι' αἰσθητοῦ μὲν πράγματος γίνεται τοῦ ὕδατος τὸ δῶρον, νοητὸν δὲ τὸ ἀποτελούμενον, ἢ γέννησις καὶ ἢ ἀνακαίνισις» · ΜΕΓΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα προτρεπτικὴ*, P.G. 31, 433A. Πρὸβλ. *Πρὸς Ρωμαίους 8*, 15: «οὐ γὰρ ἐλάβετε Πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε Πνεῦμα υἰοθεσίας».

⁷⁷ *Ἠθικός 10*, 188-189, S.C. 129, σ. 272.

⁷⁸ Είναι χαρακτηριστικό ότι για τον Συμεών οι άνθρωποι κατά το βάπτισμα λαμβάνουν εξουσία να αποδυθούν τον παλαιό άνθρωπο, να γίνουν τέκνα Θεού και να ενδυθούν τον Χριστό. Η λήψη της δύναμης αυτής, της χάριτος του Αγίου Πνεύματος, δεν σημαίνει με κανέναν τρόπο για τον Συμεών την *ex opere operato* πνευματική αλλοίωση του ανθρώπου, αλλά την είσοδο στην οδό της σωτηρίας, στην οποία αρωγός και δύναμη του πιστού είναι ο ίδιος ο Τριαδικός Θεός διά της χάριτος του Αγίου Πνεύματος με την οποία ενδύει τον άνθρωπο.

ταπεινή καταγωγή της φθοράς ως παλιό ιμάτιο, να γίνουν υιοί του Θεού και να επενδυθούν τον Χριστό⁷⁹. Η εξουσία που λαμβάνει ο βαπτιζόμενος προκύπτει από τις σωτηριολογικές ενέργειες που δημιουργεί το Άγιο Πνεύμα κατά το βάπτισμα. «Τὸ λουτρὸν τοῦ βαπτίσματος ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ»⁸⁰ παρέχει κατά τον Συμεών την λύση της πρώτης παράβασης και την εξουσία σωτηρίας με τις εξής σωτηριολογικές ενέργειες: το Άγιο Πνεύμα ερχόμενο κατά το βάπτισμα εισάγει τον βαπτιζόμενο στον αμπελώνα του Κυρίου, τον Παράδεισο⁸¹, τον σώζει από το σκοτάδι και τον άδη δίνοντάς του και πάλι την νοερά αίσθηση, τον ελευθερώνει από τον θάνατο και την φθορά αναγεννώντας την ψυχή του καθιστώντας την και πάλι ζωντανή και τον κάνει όπως ήταν ο Αδάμ πριν την αμαρτία⁸². Με το βάπτισμα η ψυχή του ανθρώπου απαλλάσσεται από την ρίζα της αμαρτίας, την πονηρία και καθίσταται και πάλι ζωντανή και κατά συνέπεια ικανή να ξαναλάβει τον δεσποτικό και εξουσιαστικό έλεγχο του σώματος. Με το λουτρό του βαπτίσματος ο άνθρωπος καθαρίζεται από τον ρύπο της αμαρτίας, τόσο στον χιτώνα της ψυχής όσο και στον χιτώνα της σαρκός, και ενδύεται τον φωτεινό χιτώνα της δόξας του Θεού, αποκτώντας και πάλι την «καθ' ὁμοίωσιν» οικειότητα με τον Θεό.

Με το βάπτισμα ο άνθρωπος ενώνεται στο ένα Πνεύμα και γίνεται μέλος του σώματος του Θεανθρώπου. Ειδικότερα, για τον Συμεών η χάρη του Αγίου Πνεύματος, που λαμβάνει ο άνθρωπος κατά το βάπτισμα, δημιουργεί στον βαπτιζόμενο ένα δυναμικό σωτηριολογικό πλαίσιο που συγκροτείται από τις

---

⁷⁹ Κατήχησις 24, 172-176, S.C. 113, σ. 46.

⁸⁰ Ὑμνος 55, 70, S.C. 196, σ. 258.

⁸¹ Ὅπ. π., 38-70, σ. 256-258. Ο Παράδεισος εδώ για τον Συμεών είναι η βασιλεία των ουρανών. Αντιπροσωπεύει την πνευματική κατάσταση του ανθρώπου κατά την οποία η ψυχή του ελεύθερη από την αμαρτία είναι ζωντανή, έχει νοερά αίσθηση και μετέχει στη θέα του Θεού, η δε σάρκα του δεν υπόκειται στην φθορά. Είναι ο Παράδεισος που έχασε ο Αδάμ με την αμαρτία και εξαιτίας αυτής της απώλειας εκδιώχθηκε από τον «αίσθητό Παράδεισο», βλ. *Ἠθικός* 13, 213-220, S.C. 129, σ. 414-416.

⁸² Βλ. *Πρὸς Τίτο* 3, 5· ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις πρὸς Θαλάσσιον* 61, P.G. 90, 636C· ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ, *Προβλήματα τινὰ πρὸς εἰκονομάχους*, P.G. 99, 496A. «τῶν πιστῶν ἕκαστος διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινίσεως Πνεύματος ἁγίου, σύμμορφός ἐστι τῆς εἰκόνης τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ». Για την παλιγγενεσία μέσω του βαπτίσματος βλ. Πρεσβ. Γ. ΝΤΟΚΟΥ, *Ἡ μυστηριακὴ ζωὴ ὡς ἄξονας τῆς πνευματικῆς ζωῆς στὰ κείμενα τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου*, Διδακτορική διατριβή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 2009, σ. 69-98.

δωρεές του Θεού⁸³: την άφεση των αμαρτιών, την έναρξη της πνευματικής αλλοίωσης, την απόκτηση του Χριστού και καινούριας αίσθησης, την ανάκτηση του πραγματικού αυτεξουσίου και τη λήψη των εντολών του Θεού, το οποίο του παρέχει εξουσία να γίνει υιός του Θεού.

Άφεση αμαρτιών: Με το βάπτισμα αποκαθίσταται ο άνθρωπος στην πρότερη πριν την αμαρτία καθαρότητα. Στον βαπτιζόμενο παρέχεται η άφεση των αμαρτημάτων, απαλλάσσεται από τον θάνατο και την φθορά και γίνεται και πάλι ελεύθερος⁸⁴. Ο βαπτιζόμενος αποβάλλει «τὸ σῶμα τῆς ἀμαρτίας» ως «παλαιὸν ἱμάτιον», απαλλάσσεται από τον «παλαιὸν ἄνθρωπον» και αρχίζει να ζει μια καινούργια ζωή «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»⁸⁵. Οι άνθρωποι με το βάπτισμα γίνονται «ἀναμάρτητοι ἢ καὶ ἡγιασμένοι ...ὥσπερ Ἀδὰμ ὁ πρῶτος»⁸⁶. Αναφερόμενος στο δικό του βάπτισμα⁸⁷ ο Συμεών τονίζει ότι το βάπτισμα καθιστά τον άνθρωπο καθαρό και του παρέχει βασιλική στολή⁸⁸.

Έναρξη της πνευματικής αλλοίωσης του ανθρώπου: Με το βάπτισμα ο άνθρωπος λαμβάνει την αγία στολή⁸⁹, την χάρη του Αγίου Πνεύματος, η

---

⁸³ Στην *Επιστολή 1*, 44-50, EP.S.N.T., σ. 30 ο Συμεών αναφέρει τις καλύτερες και τελειότερες δωρεές που λαμβάνει ο πιστός κατά το βάπτισμα: «τὴν ἐκ τῆς καταδίκης ἐλευθερίαν, τὸν ἐκ τοῦ μiasμοῦ ἁγιασμόν, τὴν ἐκ τοῦ σκότους εἰς τὸ ἀνεκλάλητον φῶς πρόοδον, τὸ τέκνα καὶ υἱοὺς αὐτοῦ καὶ κληρονόμους διὰ τοῦ θεοῦ γενέσθαι βαπτίσματος, τὸ αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐπενδύσασθαι, τὸ μέλη γενέσθαι αὐτοῦ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα λαβεῖν ἐνοικοῦν ἐν ἡμῖν, ὅπερ σφραγὶς ὑπάρχει βασιλικὴ ἐν ἧ τὰ ἴδια πρόβατα σφραγίζει ὁ Κύριος».

⁸⁴ *Ἠθικός 13*, 172-182, S.C. 129, σ. 412. Κατά το βάπτισμα το Ἅγιο Πνεῦμα ενεργεῖ τὴ ζωοποίηση τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ σώματος ἀπὸ τὴν φθορά. Ἐτσι ὁ ἄνθρωπος γίνεται ελεύθερος ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ἀλόγου θελήματος τοῦ σώματος, εφόσον τώρα ἡ ψυχὴ μπορεῖ, ἀν τὸ θέλει, νὰ ἐλέγχει τὸ σῶμα δεσποτικῶς καὶ ἐξουσιαστικῶς, ὥστε νὰ μὴν παράγει ἀλόγο θέλημα καὶ πάθη.

⁸⁵ *Πρὸς Ρωμαίους 6*, 3-11.

⁸⁶ *Ῥίμος 55*, 61-64, S.C. 196, σ. 258.

⁸⁷ *Ῥίμος 20*, 173-187, S.C. 196, σ. 256.

⁸⁸ Ἡ βασιλικὴ στολὴ ἀποτελεῖ πρώτη ἔνωση με τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ἡ ὁποία δίδεται στὸν ἄνθρωπο διαμέσου τοῦ βαπτίσματος. Ἡ βασιλικὴ στολὴ, τὸ ἱμάτιο τοῦ Κυρίου, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, δὲν μπορεῖ νὰ συνυπάρχει με τὴν αμαρτία, γι' αὐτὸ προϋπόθεση ἔνδυσης τοῦ ἀνθρώπου με αὐτὸ εἶναι ἡ ἄφεση τῶν αμαρτιῶν καὶ ἡ καθαρότητα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποία παρέχει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατὰ τὸ βάπτισμα.

⁸⁹ *Ῥίμος 55*, 31, S.C. 196, σ. 254. Ἐδῶ ὁ Συμεών δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν προσφιλή του λέξη «καταστολή», ἡ ὁποία δηλώνει τὴν ψυχροσωματικὴ ἔνδυση τοῦ ἀνθρώπου με τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, γιατί ἡ ἔνδυση καὶ τοῦ σώματος με τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ προϋποθέτει τὴν ἐκ μέρους τοῦ βαπτιζόμενου τήρηση τῶν ἐντολῶν καὶ σωματικὴ ἔνωση διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Μετάληψης με τὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ, ὅπως θα δοῦμε παρακάτω..

οποία μεταδίδεται στον άνθρωπο με το ύδωρ και το Πνεύμα κατά την επίκληση της Αγίας Τριάδος⁹⁰. Ο Θεός Πατέρας ενδύει τον βαπτιζόμενο με την πρώτην στολήν, το ίδιο δηλαδή ιμάτιο του Κυρίου με το οποίο είναι ενδεδυμένος προ καταβολής κόσμου⁹¹. «Τὸ τοῦ Κυρίου ἱμάτιον» είναι αυτό το Άγιο Πνεύμα, το οποίο αλλοιώνει τους βαπτιζόμενους δημιουργώντας τους ξένη, άρρητη και θεία αλλοίωση, για την οποία ο Δαβίδ έλεγε «αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου»⁹² και ο Ιωάννης ο Θεολόγος ότι γινόμαστε παιδιά του Θεού, όμοιοι με αυτόν λόγω της μετοχής μας στο Πνεύμα Του⁹³. Πρόκειται για την γέννηση του ανθρώπου «ἐκ Θεοῦ», την πνευματική αλλοίωση, η οποία γίνεται και καθοράται στον βαπτισμό του Αγίου Πνεύματος⁹⁴. Το σώμα αποκτά αίσθηση της ένδυσης της ψυχής με τη δόξα του Θεού και ο ψυχοσωματικός άνθρωπος φέρει ανωδύνως τα δάκρυα.

Στον Ηθικό 7⁹⁵, ο Συμεών αποσαφηνίζει το γιατί ο Χριστός ονομάζεται ιμάτιο με το οποίο ενδύεται ο βαπτιζόμενος. Ο ερχομός του Χριστού και η ένωσή του με την ψυχή του ανθρώπου δημιουργεί αποτελέσματα εκ των οποίων ο Χριστός λαμβάνει κατηγορούμενα. Έτσι, ονομάζεται υγεία, γιατί με τον ερχομό Του διώχνει κάθε νόσο και κάθε ψυχική ασθένεια, ονομάζεται φως, γιατί φωτίζει την ψυχή, ονομάζεται ζωή, γιατί ζωοποιεί την ψυχή. Κατά αναλογία, ονομάζεται ιμάτιο, γιατί μας γεμίζει όλους με λάμψη, μας περικυκλώνει με τη δόξα της θεότητάς Του και μας ζεσταίνει. Λέγεται δε ότι

⁹⁰ Όπ. π., 36-37, σ. 256.

⁹¹ Ηθικός 4, 589-590, S.C. 129, σ. 50.

⁹² Όπ. π., 590-599, σ. 50.

⁹³ Το ίδιο.

⁹⁴ Ηθικός 10, 438-445, S.C. 129, σ. 290. Ο Συμεών εκφράζει πιστά τον Απόστολο Παύλο, σύμφωνα με τον οποίο κατά το βάπτισμα ενταφιάζεται ο παλαιός άνθρωπος και αναγεννάται ο νέος: «ἀπεκδυσάμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ καὶ ἐνδυσάμενος τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν», Πρὸς Κολοσσαεῖς 3, 9-10. Πρβλ. ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΥ ΤΡΙΚΚΗΣ, *Υπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας*, 12, P.G. 118, 1164D: «Καινή κτίσις γεγόναμεν, τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου ταφέντος καὶ ἡμῶν ἀναγεννηθέντων ἐν τῇ κολυμβήθρα». Η διδασκαλία περὶ της ἀναγέννησης του ἀνθρώπου ως «καινῆς κτίσεως» εκφράζεται στην ἀκολουθία του ἁγίου βαπτίσματος: «Ἀπόδυσον αὐτοῦ τὴν παλαιότητα καὶ ἀνακαίνισον αὐτόν εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον καὶ πλήρωσον αὐτόν τῆς τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος δυνάμεως, εἰς ἐνωσιν τοῦ Χριστοῦ σου ἵνα μηκέτι τέκνον σώματος ᾖ, ἀλλὰ τέκνον τῆς σῆς Βασιλείας», *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα*, ἔκδ. Ἀστήρ, Ἀθῆναι 1992, σ. 135. Πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Λόγος εἰς τὴν Πεντηκοστὴν* 14, P.G. 36, 448B. Βλ. και ΔΙΔΥΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, *Περὶ τῶν πρὸς εὐτέλειαν τοῦ Πνεύματος ἐπιφερόντων...*, P.G. 39, 680A: «Καταδύοντες μὲν γὰρ ἐν τῇ κολυμβήθρα...τῇ βασιλικῇ αὐτοῦ δυνάμει ἀναγεννώμεθα».

⁹⁵ Ηθικός 7, 43-55, S.C. 129, σ. 160.

ενοικεί μέσα μας «ένούμενος δὲ ἀμίκτως ἡμῶν τῇ ψυχῇ καὶ ὄλην ποιῶν ταύτην ὡς φῶς»⁹⁶, δίνοντας τη δυνατότητα στο καθένα να γίνει κατά χάριν θεός «χάριτί τε καὶ θέσει, αἰσθήσει καὶ γνώσει γε καὶ θεωρίᾳ»⁹⁷.

Στον 5^ο Ἠθικό Λόγο του κάνοντας μια επιτομή των ὄσων ἔχει πει με σκοπό να γίνει κατανοητό τι ενδύονται κατά το βάπτισμα οι πιστοὶ υπογραμμίζει ὅτι ἡ θέωση του ἀνθρώπου γίνεται «διὰ τῆς θεότητος» καὶ ὄχι μόνο με τὴν σάρκα του Θεανθρώπου, ἡ οποία δεν μπορεῖ να χωριστεῖ ἀπὸ τὴ θεότητα Του⁹⁸. Ἐτσι, οἱ ἀνθρώποι στη διδασκαλία του Συμεῶν κατά το μυστήριο του βαπτίσματος ενδύονται τὸν Θεάνθρωπο Χριστό καὶ ἡ ἐνδυση πραγματοποιεῖται με τὴ θεία δόξα. Εξηγώντας ο Συμεῶν τὸν λόγο του Ἀποστόλου Παύλου «ὄσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε», τονίζει ὅτι οἱ πιστοὶ ενδύονται τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, «ὃ καὶ ἀλλοιοῖ θεοπρεπῶς ὄλους αὐτοὺς ξένην τινὰ καὶ ἄρρητον καὶ θείαν ἀλλοίωσιν»⁹⁹. Οἱ βαπτιζόμενοι με τὸ να βρίσκονται μέσα στο φως του Ἁγίου Πνεύματος γίνονται φως¹⁰⁰. Ο ἀνθρώπος ὡς «εἰκόνα εἰκόνος» γίνεται «σύμμορφος [...] τῆς δόξης τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ διὰ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος»¹⁰¹.

Ἀπόκτηση νου Χριστοῦ καὶ καινούριας αἰσθήσης: Ο Συμεῶν αναφέρεται στην πνευματικὴ ἀλλοίωση τῆς ψυχῆς κατά τὴν οποία ο νους, ὡς τὸ ὀπτικό τῆς ψυχῆς αποκτά καὶ πάλι τὴν νοερὴ αἰσθήση. Τὸ μυστήριο του βαπτίσματος ἀλλοιώνει ὀντολογικῶς τὸν ἀνθρώπο χαρίζοντάς του «τὸν νοῦν τοῦ

⁹⁶ Ὁπ. π., 53-55, σ. 160. Αἰξίζει να ἐπισημανθεῖ ὅτι ἡ ἐνδυση του ἀνθρώπου με τὸ μᾶτιο του Κυρίου, τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, δεν θεωρεῖται ἀπὸ τὸν Συμεῶν ὡς πλήρης ἐνωση του Χριστοῦ με τὸν ἀνθρώπο, ἀλλὰ ὡς συνάφεια καὶ οικειότητα με τὸν Χριστό.

⁹⁷ Ὑμνος 50, 192-193, S.C. 196, σ. 170.

⁹⁸ Ἠθικός 5, 54-59, S.C. 129, σ. 82-84. «Ἔστι τοίνυν Χριστός. Τί δέ ἐστι; Θεὸς ἀληθὴς καὶ ἀνθρώπος τέλειος παναληθῶς πεφυκῶς, διὰ τοῦτο γενόμενος ἀνθρώπος, ὅπερ πρῶην οὐκ ἦν, ἵνα ποιῆσῃ θεὸν τὸν ἀνθρώπον, ὅπερ οὐδέποτε γέγονεν, διὰ τῆς θεότητος θεώσας καὶ θεοποιῶν ἡμᾶς δηλαδὴ καὶ οὐχὶ διὰ μόνης αὐτοῦ τῆς σαρκός· οὐδὲ γὰρ μεριστή». Ἡ χριστολογία του Συμεῶν ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴν προγενέστερη πατερικὴ παράδοση που ἐκφράζει τὸ δόγμα τῆς Χαλκηδόνας, βλ. Πρβλ. Ι. ΚΑΡΜΙΡΗ, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμος Ι, Ἀθῆναι, 1960, σελ. 175.

⁹⁹ Ἠθικός 4, 591-594, S.C. 129, σ. 50. Σε ἄλλο σημεῖο ο Συμεῶν σημειώνει ὅτι οἱ μὴ ἐνδεδυμένοι τὸν Χριστό εἶναι ὅσοι δεν ἔλαβαν τὸ φως του Θεοῦ καὶ δεν βρίσκονται μέσα σε αὐτὸ καὶ οὔτε ἐγίναν φως καὶ, χωρὶς αὐτὸ τὸ φως που φωτίζει, θα βρίσκονται στο σκοτάδι. *Κατήχησις* 28, 167-175, S.C. 113, σ. 140-142.

¹⁰⁰ Ἠθικός 10, 445-447, S.C. 129, σ. 290.

¹⁰¹ Ἠθικός 2, ζ', 286-297, S.C. 122, σ. 386.

Χριστοῦ»¹⁰² καθώς και «καινοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ καινὴν ἀκοήν»¹⁰³, ὥστε να μπορεί να θεωρεῖ το φως της θεότητας. Μόνο με τον νου του Χριστοῦ και τη νοερή αἴσθηση μπορεί ο ἄνθρωπος να εἶναι ναός «ἐν αἰσθήσει και γνώσει Θεοῦ»¹⁰⁴. Η αποκατάσταση του νου και του λόγου με την ενεργοποίηση της νοερῆς αἴσθησης, την οποία ἔχασε ο Αδάμ με την αμαρτία, παρέχει στον ἄνθρωπο την πλήρη αυτεξουσιότητα με την οποία μπορεί να ἀντίκειται στις επιδράσεις του διαβόλου και στην τυραννία του.

Ανάκτηση του πραγματικού αυτεξούσιου: Ο Συμεών διδάσκει ὅτι διὰ του αγίου βαπτίσματος αποκαθίσταται ο ἄνθρωπος στην πρό της πτώσης του Αδάμ κατάσταση κατά την οποία εἶχε αυτεξούσιο θέλημα. Ακολουθώντας τον Ιωάννη (1, 12-14) τονίζει ὅτι ὅσοι λαμβάνουν τον Χριστό, λαμβάνουν εξουσία να γίνουν τέκνα Θεοῦ¹⁰⁵. Η εξουσία αὐτή δεν εἶναι ἄλλη ἀπὸ το αυτεξούσιο θέλημα. Ὅπως ἀπὸ την ἀρχὴ ἦταν ο Αδάμ στον παράδεισο ελεύθερος και ἔξω ἀπὸ την αμαρτία και τον καταναγκασμό ἔχοντας αυτεξούσιο θέλημα, ἔτσι και με το ἅγιο βάπτισμα ο ἄνθρωπος αναγεννάται, ελευθερώνεται ἀπὸ την αμαρτία και καθίσταται αυτεξούσιος¹⁰⁶.

Το γεγονός ὅτι για τον Συμεών ο ἄνθρωπος καθίσταται αυτεξούσιος δεν σημαίνει ὅτι πριν δεν εἶχε αυτοπροαίρετο και αυτεξούσιο θέλημα. Στα Κεφάλαιά του διευκρινίζει ὅτι το βάπτισμα δεν αφαιρεῖ το αυτεξούσιο και αυτοπροαίρετο θέλημα, αναγνωρίζοντας ὅτι ο ἄνθρωπος ἔχει και πριν το βάπτισμα αυτεξούσιο¹⁰⁷. Το αυτεξούσιο, ὁμως, αὐτό δεν εἶναι «ἢ ὄντως αὐτεξουσιότης»¹⁰⁸. Ἐχει πληγεί ἀπὸ την αμαρτία και την τυραννία του διαβόλου. Πρόκειται για ἕνα αυτεξούσιο περιορισμένο ἀπὸ την προσκόλληση του νου και του λόγου στην «κακία» και την ἐπιτέλεση των πονηρῶν πράξεων με τις οποίες νους και λόγος γίνονται πονηροί¹⁰⁹. Ἐτσι, ο ἄνθρωπος παραμένει

¹⁰² Ἡθικὸς 4, 600, S.C. 129, σ. 50.

¹⁰³ Ὅπ. π., 602-603, σ. 50.

¹⁰⁴ Ὅπ. π., 607, σ. 52.

¹⁰⁵ Ἡθικὸς 10, 419-425, S.C. 129, σ. 290.

¹⁰⁶ Κατήχησις 5, 441-448, S.C. 96, σ. 412. Βλ. και ΜΑΡΚΟΥ του ΕΡΗΜΙΤΗ, «Ἐλευθεροῦται μὲν ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν δωρεάν τοῦ Χριστοῦ, κατὰ δὲ τὸ ἴδιον θέλημα, ὅπου ἀγαπᾶ, ἐκεῖ ἐμμένει, κὰν βεβάπτισται, διὰ τὸ αυτεξούσιον», *Περὶ του θείου βαπτίσματος*, P.G. 65, 989.

¹⁰⁷ Κεφάλαια 3, κεφ. 89, S.C. 51 bis, σ. 178 : «Τὸ αυτεξούσιον και αὐτοπροαίρετον ἡμῶν οὐκ ἀφαιρεῖται τὸ βάπτισμα, ἀλλ' ἐλευθερίαν ἡμῖν χαρίζεται τοῦ μηκέτι και ἄκοντας ἡμᾶς τυραννεῖσθαι ὑπὸ τοῦ διαβόλου».

¹⁰⁸ Κατήχησις 5, 404-406, S.C. 96, σ. 410.

¹⁰⁹ Κατήχησις 25, 55-63, S.C. 113, σ. 54.

δούλος στον διάβολο¹¹⁰. Ουσιαστικά ο Συμεών αντιλαμβάνεται τον περιορισμό του αυτεξουσίου ως αδυναμία εκ νέου επιλογής λόγω συσχέτισης και εμπαθούς δέσμευσης στον υλικό κόσμο και έλλειψης νοεράς αίσθησης και κοινωνίας με τον Θεό¹¹¹. Η προσκόλληση στην κακία καθιστά αδύναμο τον νου και τον λόγο της ψυχής να κατανοήσει την κατάσταση δουλείας στον διάβολο και στον υλικό κόσμο, στην οποία έχει περιέλθει. Ο νους είναι ανίκανος να αντιλαμβάνεται τον αόρατο πνευματικό κόσμο, ώστε να επιλέξει την επιστροφή στο Θεό. Επιπλέον, τονίζει ότι ακόμα και αν ο άνθρωπος δεν θέλει να παραμένει στη δουλεία του διαβόλου δεν έχει τη δυνατότητα να απεμπλακεί από αυτή. Την αδυναμία αυτή του ανθρώπου έρχεται να καλύψει ο ίδιος ο Χριστός με το άγιο βάπτισμα¹¹². Με το άγιο βάπτισμα ο άνθρωπος απαλλάσσεται ολοκληρωτικά από τις συνέπειες της παράβασης των προπατόρων και καθίσταται ελεύθερος χωρίς πλέον να ενεργείται τυραννικά από τον εχθρό¹¹³. Αποκτά την ελευθερία, αν το θέλει να μείνει με τον Χριστό στον οποίο βαπτίσθηκε και να ακολουθεί τα προστάγματά του ή να εγκαταλείψει την ευθεία αυτή οδό και να ξαναγυρίσει μέσω των πονηρών πράξεων στον διάβολο¹¹⁴.

Επομένως, η εξουσία που δίνεται με το βάπτισμα στον άνθρωπο είναι αυτή η ίδια η παρουσία της χάρης του Αγίου Πνεύματος¹¹⁵ με το οποίο αποκαθίσταται ο νους και ο λόγος στην πρότερή τους κατάσταση, ελεύθεροι από την τυραννία του διαβόλου, με συνέπεια την αποκατάσταση της πλήρους αυτεξουσιότητας του ανθρώπου¹¹⁶. Στους ανθρώπους, λοιπόν, που πίστευσαν

---

¹¹⁰ Κεφάλαια 3, κεφ. 89, S.C. 51 bis, σ. 178.

¹¹¹ Ήθικος 13, 163-172, S.C. 129, σ. 412.

¹¹² Όπ. π., 163-183, σ. 412.

¹¹³ Κατήχησις 5, 384-387, S.C. 96, σ. 408.

¹¹⁴ Κεφάλαια 3, κεφ. 89, S.C. 51 bis, σ. 178. Πρβλ. ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΕΡΗΜΙΤΗ, *Περί του θείου βαπτίσματος*, P.G. 65, 989.

¹¹⁵ Ήθικος 10, 430-447, S.C. 129, σ. 290-292.

¹¹⁶ Ο Paul McGUCKIN στην *Εισαγωγή* του στην αγγλική μετάφραση των Πρακτικών και Θεολογικών Κεφαλαίων του Συμεών διακρίνει την πράξη του μυστηρίου του βαπτίσματος από την αληθινή μετατροπή και αφοσίωση στο Χριστό. Το βάπτισμα κατά τον ίδιο συμβολίζει αυτή την μετατροπή, αλλά δεν είναι πάντα η παρούσα πραγματικότητα, βλ. P., McGUCKIN, Introduction, στο P., McGuckin, (μετάφρ.), *St. Symeon the New Theologian, The Practical and Theological Chapters and the three Theological Discourses*, Cistercian Publications, Kalamazoo Michigan, 1982, σελ. 20. Αντίθετα, για τον Συμεών κατά το βάπτισμα υπάρχει παρούσα η θεία χάρη του Αγίου Πνεύματος ως πραγματικότητα που αναγεννά τον άνθρωπο και τον απαλλάσσει από τις συνέπειες του προπατορικού αμαρτήματος καθιστώντας τον αυτεξούσιο. Αυτό που χάνει ο άνθρωπος μετά το

στον Ιησού Χριστό και έχουν ομολογήσει ότι Αυτός είναι Θεός και όχι μόνο άνθρωπος έδωσε εξουσία διά του βαπτίσματος να γίνουν τέκνα Θεού ελευθερώνοντάς τους από την τυραννία του διαβόλου¹¹⁷. Έτσι, έχοντας εξουσία, πλήρες αυτεξούσιο θέλημα, που δημιουργείται από την χάρη του Αγίου Πνεύματος, οι άνθρωποι «εί βούλοιντο πορεύεσθαι ταῖς αὐτοῦ ἐντολαῖς, καὶ τὴν ἀγιότητα τῆ τῶν ἐντολῶν ἐργασία προσεπικτῶνται»¹¹⁸. Στη διδασκαλία του Συμεών το βάπτισμα απελευθερώνει από τα δεσμά της αμαρτίας τον άνθρωπο αλλά δεν τον καθιστά άγιο. Η αγιότητα είναι εκούσια επιλογή του ανθρώπου, η οποία πραγματώνεται με την πιστή τήρηση των εντολών του Θεού.

Λήψη των εντολών του Θεού: Στη διδασκαλία του Συμεών το βάπτισμα είναι μια κλήση και μια συμφωνία που δίνεται στους ανθρώπους με τον «ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος»¹¹⁹, τον οποίο πρέπει να τηρήσουν άσπιλο και αμόλυντο έχοντας «βίον ἄξιον τῆς κλήσεως ἧς ἐκκλήθησαν»¹²⁰. Με το βάπτισμα δίνονται στον άνθρωπο και οι εντολές, όπως είχαν δοθεί στον Αδάμ, τις οποίες πρέπει να εργάζεται και να φυλάσσει πνευματικά και σωματικά. Πνευματικά, γιατί οι εντολές αυτές είναι πνευματικός και θείος νόμος και σωματικά, γιατί ο πνευματικός αυτός νόμος ολοκληρώνεται στην πράξη διά του σώματος: «Ὁμοίως καὶ τὰς ἐντολάς ἐργάζεσθαι οἱ πάντες, ὡς ὁ Ἀδάμ, ἐλάβομεν καὶ φυλάσσειν ὡσαύτως ἐν πνεύματι πνευματικὸν νόμον οὔσας καὶ θεῖον, ἐν σώματι σωματικῶς τελούμενον ἐν πράξει»¹²¹.

βάπτισμα λόγω της μη συνειδητής συμμετοχής του είναι ο αγιασμός του Αγίου Πνεύματος, η προσωπική οικειοποίηση διὰ της θείας χάριτος του ίδιου του Χριστού, για την οποία χρειάζεται η πραγματική μετάνοια και η τήρηση των εντολών, βλ. *Κεφάλαια 3*, κεφ. 45, S.C. 51bis, σ. 146: «Ἀπὸ μὲν τοῦ θείου βαπτίσματος τὴν τῶν ἡμαρτημένων λαμβάνομεν ἄφεσιν καὶ τῆς πρώην κατάρας ἐλευθερούμεθα καὶ τῆ παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀγιαζόμεθα, τὴν δὲ τελείαν χάριν κατὰ τὸ «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω», οὐ τότε· τοῦτο γὰρ τῶν βεβαιοπίστων καὶ ἐκ τῶν ἔργων ταύτην ἐπιδεικνύντων ἐστί. Μετὰ γὰρ τὸ βαπτισθῆναι ἡμᾶς πρὸς πονηράς καὶ αἰσχροῦς πράξεις ἐκκλίνοντες καὶ αὐτὸν τὸν ἀγιασμόν εἰς ἅπαν ἀποβαλλόμεθα, μετάνοιά δὲ καὶ ἐξομολογήσει καὶ δάκρυσι κατὰ ἀναλογίαν τὴν ἄφεσιν πρότερον τῶν ἡμαρτημένων λαμβάνομεν καὶ οὕτω τὸν ἀγιασμόν μετὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος».

¹¹⁷ *Ἡθικός 10*, 430-433, S.C. 129, σ. 290.

¹¹⁸ *Ὅπ. π.*, 434-436, σ. 290.

¹¹⁹ *Κεφάλαια 3*, κεφ. 47, S.C. 51bis, σ. 148: «Ἡ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος ταῖς τῷ Χριστῷ νυμφευομέναις ψυχαῖς ὡς ἀρραβῶν δίδεται.» καὶ *Ἦμνος 52*, 61-68, S.C. 196, σ. 204.

¹²⁰ *Κατήχηση 8*, 195-196, S.C. 104, σ. 102.

¹²¹ *Ἦμνος 55*, 52-60, S.C. 196, σ. 256-258.

Το σωτηριολογικό αυτό πλαίσιο που διαμορφώνει για τον Συμεών το μυστήριο του βαπτίσματος παρέχει στους ανθρώπους τη δυνατότητα να ζήσουν την αληθινή ζωή, «τουτέστι τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, δι' οὗ πᾶς πιστὸς ἀναγεννᾶται καὶ ἀναζωοῦται ἐν Χριστῷ»¹²². Δηλαδή, όπως επεξηγεί ο ίδιος, από νεκροί να σηκωθούν στη ζωή, από φθαρτοί να μεταποιηθούν στην αφθαρσία, από θνητοί να μεταβληθούν στην αθανασία, από γήινοι να γίνουν επουράνιοι, αν και είναι σαρκικοί έχοντας τη γέννηση από τη σάρκα να γίνουν πνευματικοί με την αναγέννηση και ανάπλασή τους από το Ἅγιο Πνεῦμα¹²³. Ὅλα αυτά συνιστούν την ἐν Χριστῷ καινὴ κτίση και γίνονται στους αληθινούς πιστούς και εκλεκτούς καθημερινά¹²⁴. Ὅλων αυτών οι πιστοί με γνωστό τρόπο γίνονται «μέτοχοι μερικῶς [...] ἐν σώματι ὄντες»¹²⁵ και ολοκληρωτικά «μετὰ θάνατον» όσοι συμμετάσχουν από τώρα σε αυτά τα αγαθά¹²⁶.

β) Το βάπτισμα ως συνειδητή συμμετοχή του πιστού στη βασιλεία των ουρανών

Ο Συμεών τονίζει με έμφαση ότι μέσω του βαπτίσματος όλος ο Θεός Λόγος με τον Πατέρα διά του Αγίου Πνεύματος οικεί μέσα στον άνθρωπο και ο άνθρωπος γίνεται ναός του Θεού «ἐν αἰσθήσει καὶ γνώσει»¹²⁷. Κατά το βάπτισμα ενδύεται η ψυχή του ανθρώπου τον Χριστό και Θεό ημών και ο ψυχοσωματικός άνθρωπος αισθάνεται και γνωρίζει το γεγονός αυτό. Σε άλλο σημείο ο Συμεών αναλύει περαιτέρω το τι εννοεί με την έκφραση «ἐν αἰσθήσει καὶ γνώσει». Στον Ηθικό 13, τονίζει ότι ο βαπτιζόμενος αισθάνεται με κάθε τρόπο-πληροφορία την οικειότητα, την παρησία και την μετοχή στα

¹²² Ἡθικός 7, 344-346, S.C. 129, 180.

¹²³ Ἡθικός 5, 474-478, S.C. 129, σ. 114.

¹²⁴ Ὅπ. π., 479-481, σ. 114.

¹²⁵ Ὅπ. π., 481-483, σ. 114.

¹²⁶ Ὅπ. π., 483, σ. 114. Ο Συμεών δεν συνδέει τις ἐξ' αντικειμένου σωτηριολογικές ἐνέργειες του Αγίου Πνεύματος κατά το βάπτισμα με τη συνειδητή ή όχι συμμετοχή του βαπτιζόμενου, αλλά μόνο τις ἐξ' υποκειμένου σωτηριολογικές ἐνέργειες. Με το βάπτισμα παρέχεται στον βαπτιζόμενο η αφθαρσία και η αθανασία, ως δώρα που αναιρούν το προπατορικό αμάρτημα. Ωστόσο, η ενεργοποίηση αυτών για την πνευματική ανακαίνιση και την κατάσταση του ανθρώπου στη θέση του υιού του Θεού και την κατά χάρη ένωση με τον Θεό προϋποθέτουν τη βούληση του βαπτιζόμενου, βλ. Κατήχησις 32, 79-86, S.C. 113, σ. 244: «Τοῦτο γὰρ τὸ Πνεῦμα, κατελθόν ἐφ' ὑμᾶς, κολυμβήθρα φωτοειδῆς ὑμῖν γένηται, καὶ ἐγκολπωσάμενος ὑμᾶς, ἀρρήτως ὄλους ἐν ἑαυτῷ, ἐκ φθαρτῶν ἀφθάρτους, ἐκ θνητῶν ἀθανάτους καὶ ἀντι υἱῶν ἀνθρώπων Θεοῦ υἱοὺς καὶ θεοὺς θέσει καὶ χάριτι, ἀναγεννήσαν ὑμᾶς ἀπεργάσεται – εἰ ἄρα καὶ βούλεσθε τῶν ἁγίων συγγενεῖς καὶ συγκληρονόμοι φανήσεσθαι καὶ μετὰ πάντων αὐτῶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσελθεῖν».

¹²⁷ Ἡθικός 4, 607, S.C. 129, σ. 52.

αγαθά που προσφέρονται με το βάπτισμα, γνωρίζει ότι είναι ενδεδυμένος με τον Χριστό και βλέπει στο φως του Πνεύματος το φως της θεότητας¹²⁸. Με το βάπτισμα καθαρίζεται ο ρύπος του σώματος και της ψυχής, ο Θεός ανοικεί στην καρδιά του ανθρώπου και η ψυχή με την νοερή της όραση, βλέπει την δόξα του Θεού. Το σώμα συνδεδεμένο αμίκτως και ασυγχύτως με την ψυχή αισθάνεται την παρουσία της δόξας του Θεού μέσω της ένδυσης της ψυχής διά της δόξας του Αγίου Πνεύματος και όλος ο ψυχοσωματικός άνθρωπος ανάγεται στη δόξα του Θεού.

Η με αίσθηση και γνώση συμμετοχή του ανθρώπου στο μυστήριο του βαπτίσματος τεκμηριώνεται για τον Συμεών επιπλέον από την εμφάνιση των γλυκών δακρύων, της ουσιώδους ρεύσεως του σώματος, που ρέουν χωρίς προσπάθεια και χωρίς θόρυβο από τους οφθαλμούς κατά τη διάρκεια του βαπτίσματος¹²⁹. Τα δάκρυα αυτά είναι ενέργεια και δωρεά κατά τον ερχομό του Αγίου Πνεύματος, τον οποίο αισθάνεται όλος ο ψυχοσωματικός άνθρωπος¹³⁰. Αν κάθε πιστός, σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Θεολόγο, τον οποίο επικαλείται ο Συμεών, προσφέρει κάτι διαφορετικό, όλοι οφείλουν να προσφέρουν δάκρυα, κάθαρση και συνεχή πορεία προς τα εμπρός¹³¹.

Ο Συμεών θέτει με τον τρόπο αυτό ως τεκμήριο ένδυσης του ανθρώπου με τον Χριστό κατά το βάπτισμα την με αίσθηση και συνειδητή γνώση μετοχή του ανθρώπου στη χάρη του Αγίου Πνεύματος και την εμφάνιση των γλυκών δακρύων. Η ένδυση του πιστού με τον Χριστό και το φως της δόξας Του, το Άγιο Πνεύμα, είναι για τον Συμεών μια ψυχοσωματική αισθητή εμπειρία, η οποία επιφέρει ψηλαφητές ψυχοσωματικές αντιδράσεις όπως είναι τα δάκρυα¹³². Την εμπειρία αυτή μπορεί να βιώσει ο άνθρωπος «έν τῷ ἐνεστῶτι καιρῷ τῆς

---

¹²⁸ *Ἠθικός* 13, 236-240, S.C. 129, σ. 416.

¹²⁹ *Κατήχησις* 29, 193-208, S.C. 113, σ. 182.

¹³⁰ Το ίδιο.

¹³¹ Το ίδιο.

¹³² Για τον Συμεών η μετοχή του πιστού στα μυστήρια δεν αρκεί να είναι απλά συνειδητή, δηλαδή να γνωρίζει κανείς τη θεϊκή χάρη που λαμβάνει και να ζει σύμφωνα με αυτή όπως αναφέρει ο H. ALFEYEV, *Saint Symeon, the New Theologian ...*, όπ. π., σελ. 207: «the reception of sacraments must be conscious, that is, one should be aware of the divine grace one receives and must live in accordance with it. Without this the reception of the sacraments is useless», αλλά ένα βίωμα, μια εμπειρία της οποίας αισθάνεται και κατανοεί τα αποτελέσματα στην ψυχοσωματική του ύπαρξη. Είναι περισσότερο μια «φυσική πραγματικότητα» παρά μια «νοητική εμπειρία» σύμφωνα με τον K. WARE, επισκ. Διοκλείας Τιμόθεο, *Deification...*, όπ. π., σ. 15: «deification is not a noetic experience, but a physical reality».

παρούσης ζωῆς»¹³³, γιατί από αυτή τη ζωή δίδεται στους πιστούς «ἡ σφραγὶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»¹³⁴. Απαντά με τον τρόπο αυτό σε όσους θεωρούν ότι με το βάπτισμα έχουν με άγνωστο, ανεπίγνωστο, τρόπο το Πνεύμα του Θεού¹³⁵. Για τον Συμεών η παρουσία του Αγίου Πνεύματος δεν μπορεί να γίνεται με ανεπίγνωστο τρόπο¹³⁶.

---

¹³³ *Ἡθικός 5, 1-13, S.C. 129, σ. 78-80.*

¹³⁴ Το ίδιο.

¹³⁵ Το ίδιο. Ο άγιος Συμεών κατά την εποχή του είχε να αντιμετωπίσει τρεις ομάδες χριστιανών, οι οποίες συνέκλιναν στην άποψη ότι η παρουσία του Αγίου Πνεύματος στον άνθρωπο γίνεται με άγνωστο και ανεπαίσθητο τρόπο. Μερικοί υποστήριζαν ότι έχουν μέσα τους το Άγιο Πνεύμα χωρίς να το συνειδητοποιούν, «*ἀγνώστως*». Φαντάζονταν ότι έχουν αποκτήσει το Άγιο Πνεύμα από το θείο βάπτισμα και ενώ νόμιζαν ότι έχουν τον θησαυρό αυτόν μέσα τους, δεν είχαν επίγνωση καθόλου του βάρους του. Άλλοι πάλι ομολογούσαν ότι δεν είχαν αισθανθεί τίποτα κατά το βάπτισμα και υπέθεταν ότι με ασυνείδητο και ανεπαίσθητο, «*ἀγνώστως καὶ ἀνεπαισθήτως*», τρόπο η δωρεά του Θεού έχει κατοικήσει σε αυτούς από τότε και μέχρι τώρα ενυπάρχει μέσα στην ψυχή τους. Τέλος, υπήρχαν και αυτοί που βεβαίωναν ότι ποτέ δεν είχαν καμιά αίσθηση «*ἐν θεωρίᾳ καὶ ἀποκαλύψει*» πως έχουν λάβει αυτή τη δωρεά και την έχουν δεχθεί μόνο με την πίστη και τον λογισμό, αλλά όχι με πείρα, και την κρατούν μέσα τους ως αποτέλεσμα της ακρόασης των θείων λόγων (*Ἡθικός 5, 1-4, S.C. 129, σ. 78-80*).

¹³⁶ Ο Kallistos Ware ερμηνεύοντας τον *Ύμνο 27, 127, S.C. 174, σ. 288*: «*μη ὄν ἀγνώστως τούτου λέγετέ τινα μετέχειν*», που αναφέρεται στο Άγιο Πνεύμα, δηλώνει ότι ο Συμεών φαίνεται πως δεν δέχεται την μη συνειδητή και ταυτόχρονα πραγματική παρουσία του Αγίου Πνεύματος στον βαπτισμένο άνθρωπο, θέση κατά τον συγγραφέα που είναι ακραία και θεωρεί ότι ο Συμεών δεν υποστήριξε πράγματι μια τέτοια ακραία θέση «*In fact, however, there are other passages in Symeon which imply that he did not in fact endorse such an extreme position*», βλ. K. WARE, *Personal experience of the Holy Spirit according to the Greek Fathers. Paper presented at the European Pentecostal/Charismatic Research Conference held in Prague on 10-14 September 1997*, αναρτημένο στο <http://silouanthompson.net/2008/08/personal-experience/> [προσπέλαση 30-1-2019], υποδεικνύοντας αποσπάσματα από το έργο του τα οποία παραπέμπουν κατ'αυτὸν σε μη συνειδητή μετοχή στο Άγιο Πνεύμα, για να καταλήξει στη διαπίστωση με την οποία διαφωνούμε «*But, as the passages quoted above clearly indicate, he does not altogether exclude an unconscious presence of Christ and the Spirit*». Ένα απόσπασμα που χρησιμοποιεί για να δείξει ότι ο Συμεών αναγνώριζε την μη συνειδητή παρουσία του Αγίου Πνεύματος είναι το *Κατήχησις 2, 139-144, S.C. 96, σ. 252-254*: «*Ζητήσωμεν τοιγαροῦν τὸν Χριστόν, ὃν διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ἐνδυθέντες, διὰ τῶν πονηρῶν ἐξεδύθημεν πράξεων, ἐπειδὴ ἀναισθήτως ἁγιασθέντες ἔτι νήπιοι ὄντες καὶ ταῖς φρεσὶ καὶ τῇ ἡλικίᾳ, ἑαυτοὺς ἐμολύναμεν ἐν νεότητι, ἵνα μὴ λέγω ὅτι καθ' ἑκάστην τῇ τῶν ἐντολῶν παραβάσει μολύνομεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν καὶ τὰ σώματα*». Ωστόσο στο απόσπασμα αυτό η μη συνειδητοποίηση της παρουσίας του Αγίου Πνεύματος οφείλεται στην μη ανάπτυξη των γενικών διανοητικών ικανοτήτων των νηπίων και στην μικρή ηλικία, αναφορά που παραπέμπει στη αδυναμία απόκτησης της πίστης στον Χριστό. Γι'αυτό ο Συμεών, όπως έχουμε και αλλού αναφέρει, χρησιμοποιεί το επίρρημα *ἀναισθήτως* που δηλώνει την

απουσία αίσθησης, κατανόησης. Αν ο βαπτιζόμενος δεν στερείτο αίσθησης και κατανόησης, και ήταν βεβαιόπιστος τότε, κατά τον Συμεών, θα είχε οπωσδήποτε επίγνωση της παρουσίας του Αγίου Πνεύματος. Επίσης αναφέρει το Κατήχησις 26, 60-66 S.C. 113, σ. 74: «Θὲς οὖν καὶ τοῦτο σεαυτῷ νόμον, ἵνα πρὸ τῆς ἐσχάτης εὐχῆς μὴ ἐξέλθῃς ποτὲ τῆς συνάξεως ἄνευ ἀνάγκης μεγάλης ἢ χρείας τοῦ σώματος, ἀλλὰ μένε ὡς εἴπομεν προσκαρτερῶν ἐν τῇ στάσει σου, ἐπειδὴ “ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος”, κατὰ τὸ γεγραμμένον, “σωθήσεται”· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ πρῶτον μὲν βοήθειαν λήψεται ἀνεπαισθίτως, εἶτα καὶ ἐν αἰσθήσει, καὶ μετ’ ὀλίγον ἐν φωτισμῷ ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος». Στο απόσπασμα αυτό, ωστόσο, δεν δηλώνεται μια μη συνειδητή μετοχή στο Άγιο Πνεύμα, αλλά αντίθετα μια βαθμιαία αισθητοποίηση της παρουσίας του Αγίου Πνεύματος. Τέλος, αναφέρει και το απόσπασμα Κεφάλαια 3, κεφ. 76, S.C. 51bis, σ. 168: «Ὁ ἐκκόπτων τὸ ἴδιον θέλημα διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἀγνώστως οὕτως ὡς οὐκ οἶδεν, ὁ Θεὸς χαρίζεται αὐτῷ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα καὶ ἀνεξάλειπτον αὐτῷ διατηρεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ διανοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας αὐτοῦ τοῦ ἐπιγινώσκειν αὐτὸ καὶ ἰσχύν δίδωσι τοῦ ἐκπληροῦν αὐτό. Ταῦτα δὲ ἡ χάρις τοῦ Αγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ καὶ χωρὶς αὐτῆς γίνεται οὐδέν», όπου ο Συμεών παρουσιάζει την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος στην αλλαγή και αντικατάσταση του ανθρωπίνου θελήματος από το θείο θέλημα και όχι την μετοχή σε Αυτό. Για τον Συμεών η πρόσληψη του Αγίου Πνεύματος κατά το πρώτο βάπτισμα γίνεται ατελώς, όταν δεν υπάρχει η ἐν αἰσθήσει καὶ γνώση συμμετοχή του πιστού, η οποία όμως δεν αναιρεί την πραγματική παρουσία του Αγίου Πνεύματος κατά το βάπτισμα και τις ἐξ'αντικειμένου σωτηριολογικές ἐνεργειές του για τον βαπτιζόμενο. Αντίθετα, η τέλεια πρόσληψη του Αγίου Πνεύματος προϋποθέτει στη διδασκαλία του Συμεών την ἐν αἰσθήσει καὶ γνώση μετοχή στην οὐσιωδῶς παρουσία Του είτε κατά το πρώτο βάπτισμα των βεβαιοπίστων είτε διὰ του δευτέρου βαπτίσματος μέσω της μετανοίας. Και στις δυο καταστάσεις της ατελούς και τελείας πρόσληψης του Αγίου Πνεύματος, η παρουσία του Αγίου Πνεύματος στον άνθρωπο είναι πραγματική και εν δυνάμει συνειδητή. Στην πρώτη περίπτωση ο άνθρωπος, είτε πρόκειται για νήπιο χωρίς δυνατότητα κατανόησης και πίστης είτε για ἐνήλικα που προσέρχεται στο βάπτισμα χωρίς να ἔχει πνευματική αἴσθηση, δεν μετέχει στο Άγιο Πνεύμα ἀλλὰ δέχεται χωρίς να το κατανοεῖ τις ἐξ'αντικειμένου σωτηριολογικές ἐνεργειές του Αγίου Πνεύματος, ἐνῶ στην δεύτερη περίπτωση, η οποία αφορά τον βεβαιόπιστο που προσέρχεται στο βάπτισμα ἢ τον ἐν τελείᾳ μετανοίᾳ διάγοντα, ο πιστός μετέχει ἐν αἰσθήσει καὶ γνώση στην τέλεια δωρεὰ της οὐσιωδῶς παρουσίας του Αγίου Πνεύματος. Γι'αυτό και στο παραπάνω απόσπασμα ο Συμεών δεν χρησιμοποιεῖ το ἀπαρέμφατο ἔχειν με το οποίο η δήλωσή του θα ἔπαιρνε το νόημα της ασυνειδητής κατοχῆς του πνεύματος, ἀλλὰ το μετέχειν με το οποίο δηλώνει ὅτι εἶναι ἀδύνατη η ἀνεπίγνωση μετοχή στο Άγιο Πνεύμα. Φαίνεται ὅτι για τον Συμεών η δωρεὰ του Αγίου Πνεύματος προϋποθέτει τον δωροθέτη και τον δωρολήπτη για να πραγματοποιηθεῖ. Ἀκόμα και αν ἔχει προσφερθεῖ η δωρεὰ, αν ο δωρολήπτης δεν την ἀναλάβει συνειδητὰ, αὐτὴ δεν ολοκληρώνεται τελείως. Πρὸβλ. Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, Ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀνθρώπου..., ὄπ. π., σελ. 196-197: «Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ νὰ ἐπενεργήσει καὶ νὰ καρποφορήσει διὰ τοῦ μυστηρίου ἡ παρεχόμενη θεία χάρις εἶναι ἡ συγκατάθεση, ἡ συνεργία καὶ ἡ προαίρεση τοῦ πιστοῦ. Ἡ ἀπλή συμμετοχὴ στὴν τελετουργία τῶν μυστηρίων δὲν εἶναι ἀρκετὴ, γιὰ νὰ ὀδηγήσει στὸν ἀνακαινισμό, στὴν τελειότητα» και Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ θεολογία Β, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 478: η ἀνθρώπινη φύση «ἐπανορθώνεται μὲ ἓνα δημιουργικὸ καὶ θεραπευτικὸ τρόπο, δίχως τὴ συνέργεια τῆς

Συνεπώς για τον Συμεών δεν έχουν τον Χριστό όλοι όσοι βαπτίζονται, λέει χαρακτηριστικά: «Μηδὲ εἶπη τις· «Εγὼ ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τὸν Χριστὸν λαβὼν ἔχω¹³⁷», ἀλλὰ μανθανέτω ὅτι οὐχὶ πάντες οἱ βαπτιζόμενοι λαμβάνουσι διὰ τοῦ βαπτίσματος τὸν Χριστὸν, μόνοι δὲ οἱ βεβαιόπιστοι καὶ ἐν γνώσει τελείᾳ ἢ καὶ προκαθάρσει ἑαυτοῦς εὐτρεπίσαντες καὶ οὕτως ἐλθόντες ἐπὶ τὸ βάπτισμα»¹³⁸. Η μετοχή δηλαδή του ανθρώπου στη θεία χάρη του Αγίου Πνεύματος που δέχεται κατά το βάπτισμα συνδέεται από τον Συμεών με την πνευματική προετοιμασία του βαπτιζόμενου, η οποία προϋποθέτει βέβαιη πίστη και συνειδητή συμμετοχή, ἐν γνώσει τελείᾳ, ή την με προκαθάραση προετοιμασία του.

Ο Συμεών εμμένει στο ότι η εγκατοίκηση της Αγίας Τριάδος μέσα στον άνθρωπο με το βάπτισμα δημιουργεί στον άνθρωπο αίσθηση και γνώση, είναι δηλαδή ένα βίωμα για το οποίο ο άνθρωπος έχει συναίσθηση και γνώση. Όσοι δεν έχουν την αίσθηση και τη γνώση ότι με το βάπτισμα γίνονται ναός του Τριαδικού Θεού σημαίνει για τον Συμεών ότι δεν ενεργοποίησαν τη χάρη του Πνεύματος που τους δόθηκε με το βάπτισμα και δεν έχουν ενδυθεί τον Χριστό με αποτέλεσμα να μην μπορούν να δουν τον Θεό. Καλεί δε όσους δεν έχουν την αίσθηση και τη γνώση της παρουσίας του Θεού να αναζητήσουν τους λόγους στη συνείδησή τους, όπου θα διαπιστώσουν ότι μετά το βάπτισμα δεν τήρησαν τις εντολές του Θεού¹³⁹.

Η μετοχή στο Αγιο Πνεύμα που δίνεται στον βαπτιζόμενο προϋποθέτει για τον Συμεών την συνειδητή προσπάθεια του βαπτισμένου να τηρεί όσα συμφωνήθηκαν κατά το βάπτισμα και να αποφεύγει όσα απαρνήθηκε¹⁴⁰. Η πνευματική και σωματική τήρηση των εντολών του Θεού από τον βαπτισμένο

βούλησης. Ἀλλὰ νὰ φέρνει καρποὺς τελειώσεως εἶναι στήν ἐξουσία τῆς ἀνθρώπινης θελήσεως - μόνος νὰ ἐκλέγει τὸ καλὸ, τὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ τὸ ἀναπτύξει σὲ τέλειες βαθμίδες».

¹³⁷ Ο Συμεών διαχωρίζει την λήψη του Χριστού κατά το βάπτισμα από την κατοχή του σε μετέπειτα χρόνο. Το γεγονός ότι ο βαπτιζόμενος λαμβάνει τον Χριστό κατά το βάπτισμα δεν συνεπάγεται ότι τον διακρατεί, τον έχει στην συνέχεια.

¹³⁸ *Ἠθικός* 10, 323-328, S.C. 129, σ. 282.

¹³⁹ *Ἠθικός* 13, 236-250, S.C. 129, σ. 416-418.

¹⁴⁰ *Όπ. π.*, 184-187, σ. 412-414. Η διδασκαλία για την τήρηση των εντολών του Θεού ως απαραίτητη προϋπόθεση για την παρουσία μέσα στον άνθρωπο του Αγίου Πνεύματος εκφράζει το μυστήριο της συνύπαρξης του Αγίου Πνεύματος και της ελευθερίας του ανθρώπου στην τήρηση των εντολών του Θεού, βλ. V. LOSSKY, *Essai sur la théologie mystique de l'Église d'Orient*, (coll. Foi vivante), Paris, Cerf, 1990, σελ. 195.

βεβαιώνει την πίστη του στον Θεό από τα έργα του¹⁴¹ και τον καθιστά άγιο και τέλειο, ολοκληρωτικά πνευματικό, επουράνιο και τέκνο του Θεού, όμοιο με Αυτόν «κατὰ πάντα θέσει καὶ χάριτι»¹⁴². Στην αντίθετη περίπτωση, όπου ο βαπτισμένος λόγω αμελείας ενεργήσει οτιδήποτε αντίθετο με τα προστάγματα, τις εντολές του Θεού, εκπίπτει αμέσως από όλα τα αγαθά που του δόθηκαν με το βάπτισμα¹⁴³. Με την αμαρτία ο βαπτισμένος χωρίζεται από την Εκκλησία, αποδύεται την θεία καταστολή που ενδύθηκε κατά το βάπτισμα «αὐτὸν δηλαδὴ τὸν Χριστὸν»¹⁴⁴ με αποτέλεσμα να στερηθεί τον αγιασμό και την υιοθεσία και κατά συνέπεια την αιώνια ζωή και το άδυτο φως, τα αιώνια αγαθά¹⁴⁵.

Είναι ξεκάθαρο στη διδασκαλία του Συμεών ότι η τήρηση των εντολών του Θεού λειτουργεί ως συνέργεια του ανθρώπου στις σωτηριολογικές ενέργειες του Αγίου Πνεύματος κατά το βάπτισμα. Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται ο Συμεών για το γεγονός της συνέργειας του ανθρώπου στην ανάσταση τη ψυχής του. Όπως το νεκρό σώμα, αν δεν δεχθεί μέσα του τη ζώσα ψυχή και ενωθεί μαζί της «ἀμίκτως», δεν μπορεί να λέγεται ότι ζει, έτσι και η ψυχή δεν μπορεί να ζει μόνη της, εάν δεν ενωθεί «ἀρρήτως καὶ ἀσυγχύτως» με τον Θεό¹⁴⁶. Επιπλέον, η ανάσταση της ψυχής δηλώνεται για τον Συμεών από την απόκτηση γνώσεως, οράσεως και αίσθησεως και δεν εξαρτάται από το γεγονός ότι είναι νοερή και αθάνατη φύση¹⁴⁷. Ενώ στον σωματικό άνθρωπο μπορεί κατά τον Συμεών να υπάρχει αίσθηση και δίχως την όραση, όπως συμβαίνει με τον τυφλό, στον πνευματικό άνθρωπο η γνώση προϋποθέτει την όραση και η όραση την αίσθηση¹⁴⁸. Η πνευματική όραση είναι

---

¹⁴¹ Όπ. π., 187-191, σ. 414.

¹⁴² Όπ. π., 191-193, σ. 414.

¹⁴³ Όπ. π., 193-198, σ. 414.

¹⁴⁴ Όπ. π., 203-204, σ. 414.

¹⁴⁵ Όπ. π., 205-207, σ. 414.

¹⁴⁶ Κατήχησις 13, 65-70, S.C. 129, σ. 194-196. Ο Συμεών χρησιμοποιεί παθητική σύνταξη για την ενοίκηση του Αγίου Πνεύματος στον άνθρωπο με το βάπτισμα και ενεργητική σύνταξη για την ένωσή του με τον Θεό.

¹⁴⁷ Όπ. π., 70-72, σ. 196: «Πρὸ γὰρ τῆς ἐν γνώσει καὶ ὁράσει καὶ αἰσθήσει ἐνώσεως νεκρὰ ἐστίν, εἰ καὶ νοερὰ ὑπάρχει καὶ τῇ φύσει ἀθάνατος».

¹⁴⁸ Όπ. π., 72-76, σ. 196: «Οὔτε γὰρ γνώσις δίχα ὁράσεως, οὔτε ὄρασις δίχα αἰσθήσεως. Ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον οὕτως ὄρασις καὶ ἐν τῇ ὁράσει γνώσις καὶ αἰσθησις (ἐν τοῖς πνευματικοῖς δὲ τοῦτό φημι, ἐν γὰρ τοῖς σωματικοῖς καὶ δίχα ὁράσεως αἰσθησις γίνεται)».

για τον Συμεών προϋπόθεση της αίσθησης της μυστικής ενέργειας του Αγίου Πνεύματος κατά το βάπτισμα και την μετάνοια¹⁴⁹.

Κατά συνέπεια, ο Συμεών δεν διστάζει να επισημάνει ότι οι παραπάνω σωτηριολογικές συνέπειες του βαπτίσματος δεν υφίστανται για εκείνους τους ενήλικες, οι οποίοι διάκεινται «άναισθήτως»¹⁵⁰ και δεν αποκτούν συνείδηση της πνευματικής τους αλλοίωσης, την οποία δημιουργεί με την ενέργειά του ερχόμενο το Άγιο Πνεύμα¹⁵¹. Ωστόσο, οι «άναισθητούντες» παιδιά, τα παιδιά που δεν έχουν λόγω ηλικίας αναπτυχθεί πνευματικά χαρακτηρίζονται ως ατελείς και δέχονται την χάρη ατελώς¹⁵², όχι ολοκληρωτικά. Μόνο «οί γνώσει βαπτιθέντες», οι ενήλικες που προσέρχονται στο βάπτισμα με βέβαιη πίστη, με πλήρη συνείδηση και προετοιμασία κάθαρσης του εαυτού τους έχουν το Άγιο Πνεύμα, τον ίδιο τον Χριστό¹⁵³.

Η αποδοχή της χάριτος του Αγίου Πνεύματος από τον βαπτιζόμενο παρουσιάζεται με τον τρόπο αυτό από τον Συμεών ως ένα συνεχές στην μία άκρη του οποίου δεν υπάρχει όραση, αίσθηση και γνώση της παρουσίας της χάριτος του Αγίου Πνεύματος (αναισθήτως διακείμενοι), στη συνέχεια υπάρχει ατελής αίσθηση και γνώση (αναισθητούντα νήπια) και στην άλλη

---

¹⁴⁹ Όπ. π., 78-89, σ. 196: «ἐν τοῖς πνευματικοῖς δὲ εἰ μὴ εἰς θεωρίαν ἔλθῃ ὁ νοῦς τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν, τῆς μυστικῆς ἐνεργείας οὐκ αἰσθάνεται. Ὁ οὖν πρὸ τῆς θεωρίας τῶν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον καὶ ἔννοιαν ἐπαισθάνεσθαι λέγων ἐν τοῖς πνευματικοῖς, τῷ τὰς ὄψεις πηρῶ ἔοικεν, ὅς ἐν οἷς μὲν πάσχει ἀγαθοῖς ἢ κακοῖς ἐπαισθάνεται, ἀγνοεῖ δὲ τὰ ἐν χερσὶν ἢ ποσὶ καὶ τὰ παραίτια ζωῆς ἢ θανάτου τούτω γενόμενα».

¹⁵⁰ Ὑμνος 55, 49-51, S.C. 196, σ. 256. Ο Συμεών χρησιμοποιεῖ τη μετοχή ενεστώτα του ρήματος «άναισθητῶ» για να δηλώσει την κατάσταση των παιδιῶν που στερούνται πνευματικῆς αἰσθησης σε ἀντίθεση με το επίρρημα «άναισθήτως» που χρησιμοποιεῖ για τους ενήλικες για να δηλώσει την μη συνειδητῆ ενεργοποίηση της πνευματικῆς αἰσθησης.

¹⁵¹ Όπ. π., 38-51, S.C. 196, σ. 256. Πρβλ. και P. MIQUEL, *La conscience de la grâce selon Syméon le Nouveau Théologien, Irenikon*, vol. 42 (1969), σελ. 334-336.

¹⁵² Το ίδιο. Με την αναφορά του ο Συμεών σε «ἀτελῶς» αποδοχή της χάριτος επισημαίνει την αδυναμία ολοκληρωτικῆς αποδοχῆς της χάριτος ἀπὸ τον ἄνθρωπο και ὄχι την αδυναμία ολοκληρωτικῆς παροχῆς αὐτῆς ἀπὸ τον Θεό. Η αδυναμία τέλει αποδοχῆς του Αγίου Πνεύματος προέρχεται ἀπὸ την ἔλλειψη πίστεως, συνειδητῆς γνώσης και προσπάθειας ευπρεπισμοῦ και κάθαρσης εκ μέρους του ἀνθρώπου.

¹⁵³ Ἠθικὸς 10, 342-349, S.C. 129, σ. 282: «λαμβάνοντες γὰρ Πνεῦμα Ἅγιον, τὸν Κύριον Ἰησοῦν ἐλάμβανον. Οὐ γὰρ ἄλλο ὁ Χριστὸς καὶ ἄλλο τὸ Πνεῦμα· καὶ τίς τοῦτο φησίν; Αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος τῇ Σαμαρείτιδι προσειπὼν· «Πνεῦμα ὁ Θεός». Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς Θεός, πνεῦμα κατὰ τὴν τῆς θεότητος φύσιν ἐστὶν καὶ ὁ ἔχων αὐτόν, Πνεῦμα Ἅγιον ἔχει· ὁ δὲ τὸ Πνεῦμα ἔχων, αὐτὸν πάλιν ἔχει τὸν Κύριον, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος φησι· «Τὸ δὲ Πνεῦμα ὁ Κύριος ἐστὶν».

άκρη υπάρχει η πλήρης ένωση με τον ίδιο τον Χριστό (βεβαιόπιστοι). Το συνεχές αυτό σχετίζεται με την πίστη, τη συνειδητή γνώση και την προετοιμασία του ανθρώπου να διακρατεί τη χάρη του Αγίου Πνεύματος με την τήρηση των εντολών.

Για τον Συμεών η διατήρηση της νέας πνευματικής κατάστασης στην οποία εισήλθε ψυχοσωματικά ο άνθρωπος με το βάπτισμα εξαρτάται από την «*αὐτοθελῶς*» επιλογή της τήρησης των εντολών του Θεού ή από την διάπραξη των πονηρών πράξεων¹⁵⁴. Έτσι, όσοι μετά το βάπτισμα με τη θέλησή τους ακολουθούν τα θελήματα του πονηρού και διαπράττουν αυτά που θέλει, απαλλοτριώνουν τους εαυτούς τους από τη μήτρα του αγίου βαπτίσματος¹⁵⁵. Ο λόγος της αποξένωσης από τη μήτρα του αγίου βαπτίσματος δεν είναι για τον Συμεών η αλλοίωση ή η μεταβολή της φύσης με την οποία έχει κτιστεί ο άνθρωπος αλλά η με την προαίρεση και θέλησή του επιλογή και διάπραξη των πονηρών. Προβάλλει δε δύο ισχυρούς λόγους: κατά πρώτον ο άνθρωπος έχει κτιστεί αγαθός από τον Θεό, γιατί ο Θεός δεν έχει δημιουργήσει κακό και κατά δεύτερον ο άνθρωπος κτίστηκε με ψυχή άτρεπτη ως προς τη φύση και την ουσία της. Φέρνει ως παράδειγμα το μαχαίρι το οποίο ανεξαρτήτως της καλής ή κακής χρήσης του δεν μεταβάλλει τη φύση του αλλά παραμένει σίδηρος¹⁵⁶.

γ) *Το βάπτισμα ως ένωση με το σώμα του Χριστού, την Εκκλησία*

Η πνευματική αλλοίωση του ανθρώπου διά του βαπτίσματος και η ένδυσή του με το ιμάτιο του Κυρίου, το Άγιο Πνεύμα, ενώνει τον βαπτιζόμενο στο ένα σώμα¹⁵⁷ του Χριστού και η Εκκλησία γίνεται για τον Συμεών «*ἐν [...] σώμα γε δεσποτικὸν καὶ θεῖον, ἄσπιλον, ἄμωμον ὁμοῦ, ῥυτίδος πάσης δίχα*»¹⁵⁸. Οι πιστοί συγκροτούν αυτό το σώμα, του οποίου κεφαλή είναι ο Χριστός¹⁵⁹. Η σωτηρία των πιστών είναι για τον Συμεών η πνευματική ένωσή τους και παραμονή

¹⁵⁴ Κεφάλαια 3, κεφ. 89, S.C. 51b, σ. 178.

¹⁵⁵ Όπ. π., κεφ. 90, σ. 109. Με την εικόνα της απαλλοτρίωσης από την μήτρα του αγίου βαπτίσματος ο Συμεών εύστοχα περιγράφει την πτώση από τη χάρη του Αγίου Πνεύματος ως αποβολή, ως εγκυμοσύνη που δεν ολοκληρώθηκε. Πρβλ. ΔΙΔΥΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, *Περί τοῦ Αγίου Πνεύματος* 2, 13, P.G. 39, 692A: «Ἔστι γὰρ ἡ κολυμβήθρα τῆς Τριάδος ἐργαστήριον πρὸς σωτηρίαν πιστῶν πάντων ἀνθρώπων· καὶ τοὺς λουομένους ἐν αὐτῇ τοῦ δήγματος ἀπαλλάττει τοῦ ὄφους, καὶ μήτηρ πάντων γίνεται».

¹⁵⁶ Το ίδιο.

¹⁵⁷ *Πρὸς Κορινθίους Α'* 12, 13

¹⁵⁸ Ὑμνος 42, 145-146, S.C. 196, σ. 48.

¹⁵⁹ Όπ. π., 147, σ. 48. Βλ. και Ἠθικός 1, γ', 79-98, S.C. 122, σ. 200-202.

τους μέσα στο σώμα της Εκκλησίας, η οποία πραγματοποιείται με την κοινωνία τους στο Άγιο Πνεύμα, στη δόξα του Κυρίου, από το οποίο όλοι μεταλαμβάνουμε και φαινόμαστε δεύτερα φώτα, όμοια με το φως του Χριστού¹⁶⁰. Μόνο με τον τρόπο αυτό μπορούμε να γίνουμε κοινωνοί της βασιλείας των ουρανών, συμμετοχοί της δόξης και κληρονόμοι των αιώνων αγαθών, του Πατέρα, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, της Αγίας Τριάδας¹⁶¹. Όσοι χωριστούν από «τοῦ θείου σώματος ἡγουν τῆς ἐκκλησίας/ καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἐκλεκτῶν» δεν μπορούν να βαδίσουν την οδό της σωτηρίας προς τη βασιλεία των ουρανών¹⁶², προς τον τόπο της ανέσεως, τον Θεό¹⁶³.

Με τη διδασκαλία αυτή ο Συμεών αναδεικνύει το βάπτισμα ως μυστήριο που θεμελιώνει την εκκλησιαστική ενότητα¹⁶⁴ όχι στην τυπική συμμετοχή του πιστού σε αυτό αλλά στην διά του μυστηρίου αισθητή μετοχή των πιστών στις ελλάμψεις της Αγίας Τριάδας και στην κοινωνία τους με Αυτήν¹⁶⁵ που δημιουργεί την πνευματική αναγέννηση και συγγένεια και ερμηνεύει το γιατί ο Απόστολος Παύλος μας ονομάζει αδελφούς¹⁶⁶.

---

¹⁶⁰ Όπ. π., 184-192, σ. 52.

¹⁶¹ Όπ. π., 193-202, σ. 52. Ο Συμεών διαρκώς τονίζει τον Τριαδολογικό χαρακτήρα του βαπτίσματος, εφόσον προϋποθέτει πίστη και ομολογία «εις ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» *Ἠθικὸς 2, ζ'*, 261-262, S.C. 122, σ. 384, *Θεολογικὸς 1*, 240-246, S.C. 122, σ. 114, αλλά και κοινωνία με την Αγία Τριάδα, *Ἕμνος 42*, 184-202, S.C. 196, σ. 52. Πρβλ. *Ματθ. 28,19*. Ως προς τον τριαδοκεντρικό χαρακτήρα του μυστηρίου του βαπτίσματος βλ. Ι. ΖΗΖΙΟΥΛΑ, Μητροπολίτου Περγάμου, *Μαθήματα Χριστιανικῆς Δογματικῆς*, Μέρος: Α', ἔκδ. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Ὑπηρεσία Δημοσιευμάτων, Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 65.

¹⁶² Όπ. π., 158-160, σ. 50. Πρβλ. J. ZIZIULAS, *Communion And Otherness, Further Studies in Personhood and the Church*, Edited by Paul Mcpartlan, ἔκδ. T & tclark, London 2006, σελ. 289-291.

¹⁶³ Όπ. π., 171, σ. 50.

¹⁶⁴ Βλ. Ιερ. Ν. ΠΑΤΣΑΛΟΥ, *Ἡ Μυστηριολογία στὸ ἔργο τοῦ Συμεών...*, ὄπ. π., σελ. 27. Ο συγγραφέας επιχειρεῖ να προσεγγίσει τη μυστηριακή θεολογία με βάση τη διδασκαλία, του Συμεών του Νέου Θεολόγου. Εκκινώντας από τη δογματική παρουσίαση των μυστηρίων προσπαθεί να αναδείξει τη σχέση του πιστού με τα μυστήρια. Η εργασία παρουσιάζει τα στοιχεία περί μυστηρίων σε πέντε κεφάλαια, τα οποία αναφέρονται στο Μυστήριο του Βαπτίσματος, της Θείας Εὐχαριστίας, της Μετανοίας – Εξομολογήσεως, της Ιερωσύνης, και τέλος της Μοναχικής Κουράς. Ωστόσο η ὅλη προσέγγιση αποσκοπεί στο να αναδείξει τις χαρισματικές προϋποθέσεις των μυστηρίων ως απάντηση στην εκ μέρους των πιστών παραθεώρησή τους κατά την εποχή του Συμεών, χωρίς να διερευνά τον τρόπο μετοχής σε αυτά του σώματος και της ψυχῆς του ανθρώπου.

¹⁶⁵ *Ἕμνος 42*, 196-202, S.C. 196, σ. 50.

¹⁶⁶ *Ἠθικὸς 9*, 145-152, S.C. 129, σ. 230. Η διά του βαπτίσματος κοινή μετοχή στο Άγιο Πνεύμα καθιστά όλους τους αναγεννημένους πνευματικά «ἀδερφοὺς» και γι αυτό καλούνται

Ο Συμεών καυτηριάζει τη συνήθεια της εποχής του, η οποία είναι διαχρονική, να ονομάζει κάποιος χριστιανό τον εαυτό του μόνο με την τυπική συμμετοχή του στα μυστήρια της Εκκλησίας θεωρώντας ότι είναι πιστός παρόλο που δεν επιδεικνύει έργα προς τούτο, αν και πιστεύει στην ομοούσια και αδιαίρετη Τριάδα και στον Κύριο Ιησού Χριστό¹⁶⁷.

Στον Ηθικό 9, ο οποίος είναι αφιερωμένος στην έννοια του δούλου του Θεού ο Συμεών θέτει τα κριτήρια τόσο του χριστιανού, όσο και της πνευματικής αναγέννησης του πιστού μέσω των μυστηρίων του Βαπτίσματος και της Θείας Κοινωνίας¹⁶⁸ που τον καθιστούν μέλος της Εκκλησίας λέγοντας επιγραμματικά: «Εἰ τὸν Θεὸν Λόγον ἐλθόντα ἔλαβεν, εἰ τέκνον Θεοῦ ἐγένετο, εἰ οὐκ ἐξ αἵματος καὶ σαρκὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ Θεοῦ γεγέννηται, εἰ ἔγνω τὸν σαρκωθέντα Λόγον σκηνώσαντα ἐν αὐτῷ καὶ εἰ ἐθεάσατο τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, ἰδοὺ γέγονε χριστιανὸς καὶ ἀναγεννηθέντα ἑαυτὸν ἐθεάσατο καὶ τὸν γεννήσαντα αὐτὸν πατέρα ἐγνώρισεν, οὐ λόγῳ μόνῳ, ἀλλ' ἔργῳ χάριτος καὶ ἀληθείας»¹⁶⁹.

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση της διδασκαλίας του Συμεών για το βάπτισμα θα θέλαμε να επισημάνουμε τα παρακάτω ως αναφορά τη σχέση ψυχής και σώματος όπως έχει παρουσιαστεί στη μελέτη μας μέχρι αυτό το σημείο:

α) Η συνειδητή συμμετοχή του ανθρώπου στο μυστήριο του βαπτίσματος γίνεται αντιληπτή από τον Συμεών ως αποτέλεσμα της προετοιμασίας του ανθρώπου με την απόκτηση βέβαιας πίστης, μετάνοιας και καθαρότητας και είναι ανάλογη αυτών. Οι προϋποθέσεις αυτές παραπέμπουν στην κατάσταση καθαρότητας της διάνοιας, η οποία έχοντας ἀρει το κάλυμμα της ἀγνοίας και

«ἀδερφοὶ Χριστοῦ» καὶ «μέλη αὐτοῦ» *Κατήχησις* 9, 157-160, S.C. 104, σ. 116. Πρὸς *Κορινθίους Α'* 6, 15 καὶ 12, 27.

¹⁶⁷ *Ἠθικός* 7, 1-9, S.C. 129, σ. 156. Ο ανακαινισμός του κάθε πιστού που εισάγεται στο σώμα της Εκκλησίας είναι ένα εκκλησιολογικό γεγονός αδελφοποίησης με την εκκέντρωσή μας στο ένα σώμα του Χριστού και συνεπώς δεν είναι μια «ατομική υπόθεση ἢ ιδιωτικὴ τελετουργία» ἀλλὰ ἀφορᾶ ὅλην τὴν Εκκλησία, βλ. Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, *Ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀνθρώπου...*, ὄπ. π., σελ. 100.

¹⁶⁸ *Ἠθικός* 2, ζ', 256-265, S.C. 122, σ. 384: «Πάντας οὖν προσκαλεῖται [...] καὶ πρὸ τῶν αἰῶνων προώρισεν ἵνα, ὅσοι πιστεύσωσιν εἰς αὐτὸν καὶ βαπτισθῶσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἤγουν εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ φάγωσιν τὸ ἄχραντον σῶμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ πίωσιν τὸ τίμιον αἶμα αὐτοῦ, δικαιωθῶσιν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἐλευθερωθῶσιν δηλονότι καὶ δοξασθῶσιν καὶ ζωῆς αἰωνίου μέτοχοι γένωνται».

¹⁶⁹ *Ἠθικός* 9, 473-480, S.C. 129, σ. 254.

της απιστίας είναι έτοιμη να υποδεχθεί το φωτισμό της δόξας του Θεού, της καρδιάς, η οποία δια της μετάνοιας προσέρχεται ταπεινωμένη στο μυστήριο του βαπτίσματος και έτοιμη να υποδεχθεί την ενοίκηση σε αυτήν του Θεού και του σώματος με την αποφυγή των εφάμαρτων πράξεων.

β) Η ένδυση του ανθρώπου με το Άγιο Πνεύμα γίνεται στο σώμα και στην ψυχή γι' αυτό προϋποθέτει την τέλεια κάθαρσή τους, την οποία επιτελεί το ίδιο το Άγιο Πνεύμα μέσω της άφεσης των αμαρτιών και την αποκατάσταση του ψυχοσωματικού ανθρώπου σε κατάσταση καθαρότητας.

γ) Η συνάφεια ψυχής και σώματος ως αμίκτως και ασυγχύτως ενωμένα στην υπόσταση του ανθρώπου καθιστά τη ζωοποίηση της ψυχής κατά το βάπτισμα αισθητή από το σώμα. Οι ψυχοσωματικές λειτουργίες της διάνοιας και της καρδιάς φωτίζονται από τη δόξα του Θεού και το σώμα αποκτά την ουσιώδη ρεύση του, τη ροή των δακρύων.

δ) Η ζωοποίηση της ψυχής από τη δόξα του Θεού παρέχει το αυτεξούσιο στον άνθρωπο και τη δυνατότητα, αν το θέλει, να ελέγξει το σώμα δεσποτικώς και εξουσιαστικώς, ώστε να μην παράγει πάθη και άλογο θέλημα. Με άλλα λόγια κατά το βάπτισμα και την παροχή στον άνθρωπο της δόξας του Θεού αντιστρέφεται η σχέση της ψυχής και του σώματος, με την ψυχή να είναι σε θέση, αν το θέλει, να παραμένει ελεύθερη από κάθε εξαναγκασμό που προέρχεται από τον κόσμο και το σώμα.

ε) Με το βάπτισμα η ψυχή αποκτά νοερά αίσθηση και ο άνθρωπος εισέρχεται στο πνευματικό σώμα της Εκκλησίας. Ο άνθρωπος γίνεται μέλος Θεού και μπορεί να έχει επίγνωση της δόξας του Θεού που διαποτίζει όλο το σώμα της Εκκλησίας. Έτσι, μόνο με το βάπτισμα ο άνθρωπος μπορεί να ανάγεται στην αίσθηση της δόξας του Θεού που του παρέχουν τα μυστήρια της Εκκλησίας.

στ) Με το βάπτισμα ο άνθρωπος λαμβάνει και τις εντολές του Θεού η ψυχοσωματική τήρηση των οποίων θα διαφυλάξει τις δωρεές του Αγίου Πνεύματος. Με το βάπτισμα ο άνθρωπος εισέρχεται στο στάδιο της ασκητικής άθλησης διαφύλαξης του πνευματικού και σωματικού νόμου με στόχο την παραμονή του μέσα στη δόξα του Θεού, την διατήρηση της καθαρότητας, την απόκτηση της απάθειας και της ένωσης με τον Θεό.

7.3. Η μετάνοια και η εξομολόγηση

Ο Συμεών αναγνωρίζει δύο τρόπους απόκτησης της αιώνιας ζωής: α) να φυλάξει ο άνθρωπος τον εαυτό του αναμάρτητο με την τήρηση των εντολών που λαμβάνει με το βάπτισμα ή β) αν παραβεί κάποια εντολή να μετανοεί

μέχρι θανάτου και να κλαίει για την αμαρτία του¹⁷⁰. Έτσι, αυτός που με το πρώτο βάπτισμα διατηρεί τον εαυτό του άσπιλο ως προς τον Θεό και άχραντο το κατ'εικόνα με την τήρηση των εντολών δεν έχει ανάγκη μετάνοιας. Αυτός όμως που μόλυνε τον εαυτό του με άτοπες και ανόμιες πράξεις, χρειάζεται να επινοήσει πολλούς τρόπους μετάνοιας, για να εξιλεωθεί απέναντι στον Θεό και να ανακαλέσει το «*θειον αξίωμα*»¹⁷¹, την παρουσία του Αγίου Πνεύματος, που έχασε με την εφάμαρτο ζωή.

Ο Συμεών κάνοντας αναφορά στο εκ του Θεού κάλεσμα του Αδάμ για μετάνοια παρουσιάζει την μετάνοια ως τον απαραίτητο όρο της σωτηρίας του ανθρώπου, τον οποίο έθεσε ο ίδιος ο Θεός¹⁷². Όπως αναφέρει, ο Αδάμ μετά την παράβαση της εντολής του Θεού και την απώλεια της αιώνιας ζωής κλήθηκε από τον Θεό σε μετάνοια¹⁷³. Ο Αδάμ ενώ κατανοούσε την κατάσταση του, στην οποία είχε περιέλθει μετά την απογύμνωσή του από την άφθαρτη καταστολή και δόξα και την ένδυσή του με τη γυμνότητα της φθοράς, δεν είχε επίγνωση της αιτίας που την προκάλεσε¹⁷⁴. Ενώ είδε τον εαυτό του γυμνό και έτρεξε να κρυφτεί, προσπαθώντας να καλύψει την ασχημοσύνη του ράβοντας φύλλα συκής και παράλληλα βίωσε το συναίσθημα του φόβου¹⁷⁵, δεν είχε επίγνωση ότι η αιτία της κατάστασης αυτής, της απώλειας της δόξας του Θεού, ήταν η καταφρόνηση της εντολής του Θεού και η απιστία του. Ο Θεός για να τον οδηγήσει στην μετάνοια¹⁷⁶ τού υποβάλλει το ερώτημα: “*Καὶ τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνός εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ’ αὐτοῦ ἔφαγες;*”. Το ερώτημα αυτό είχε ως στόχο την μετατόπιση της

---

¹⁷⁰ Κατήχησις 5, 467-474, S.C. 96, σ. 414.

¹⁷¹ Κατήχησις 30, 133-140, S.C. 113, σ. 204.

¹⁷² Ἡθικός 2, ζ', 225-231, S.C. 122, σ. 382.

¹⁷³ Το ίδιο.

¹⁷⁴ Ἡθικός 1, β', 1-31, S.C. 122, σ. 184-186.

¹⁷⁵ Η αμαρτία δεν είχε αλλοτριώσει ολοκληρωτικά τον Αδάμ, ο οποίος ενώ βιώνει τον φόβο του Θεού, δεν έχει αυτοεπίγνωση της προσωπικής του αστοχίας και των αιτίων της, την οποία αποδίδει στην Εύα.

¹⁷⁶ Ο άγιος Ειρηναίος στο *Κατὰ τῶν αἰρέσεων* δηλώνει ότι ο Αδάμ μετάνιωσε αμέσως μετά την διάπραξη της αμαρτίας του. Σύμφωνα όμως με τον B.-J. FRAIGNEAU, ο Συμεών ακολουθεί τον Δωρόθεο Γάζας, βεβαιώνοντας ότι ο Αδάμ μετάνιωσε μετά την έξοδό του από τον Παράδεισο, βλ. *Les sens spirituels...*, όπ. π., σελ. 131. Σύμφωνα δε με τον Κ. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ, ο Συμεών ακολουθεί πιστά τον Άγιο Δωρόθεο και «όχι μόνο γνωρίζει τὸ κείμενο τοῦ ὁσίου Δωροθέου, ἀλλὰ τὸ ἀκολουθεῖ σχεδὸν κατὰ γράμμα ἐμπλουτίζοντας τὴν ἐρμηνευτικὴ τοῦ κειμένου τῆς Γενέσεως ἐπὶ τῆ βάσει τῆς σκέψεως τοῦ ὁσίου πατρός», βλ. *Ἡ διαλεκτικὴ τοῦ φιλοκαλικοῦ ἤθους. Παθογόνος καὶ νηπτικὴ αὐτοσυνειδησία. Δύο πόλοι μετάνοιας κατὰ τὸν Ἀββᾶ Δωρόθεο*, ἔκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα, 2002, σελ. 45, υποσημ. 13.

προσοχής του Αδάμ από τα αποτελέσματα της πράξης του στην ίδια την πράξη και στα αίτια που την προκάλεσαν. Ωστόσο, ο Αδάμ, όχι μόνο δεν είχε επίγνωση ότι η πράξη του ήταν λάθος, λόγω της απιστίας του και της καταφρόνησης της εντολής του Θεού, ώστε να ζητήσει συγχώρεση, αλλά και απέδωσε την αιτία της εμμέσως στον Θεό και αμέσως στην Εύα, κάνοντας φανερό με τον τρόπο αυτό ότι η αμαρτία είχε πλήξει βασικές ψυχικές λειτουργίες αυτοεπίγνωσης¹⁷⁷.

Η μετάνοια για τον Συμεών λειτουργεί ως σωτήριο φάρμακο, όχι μόνο στον αισθητό παράδεισο αλλά και στον νέο παράδεισο, που είναι η πίστη στον Χριστό¹⁷⁸, πάντα κατ' οικονομία του Θεού¹⁷⁹. Όσους βρίσκονται στον νέο παράδεισο, ο Θεός τους καθιστά «*συμμόρφους ... τῆς δόξης τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ*»¹⁸⁰ με το άγιο βάπτισμα και τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, τους καθοδηγεί μυστικά, ώστε να είναι υιοί Θεού, τους ανακαινίζει, τους κάνει από θνητούς αθάνατους και τους δίνει εντολές, όπως έκανε πάλαι ποτέ με τον Αδάμ. Αυτοί που φυλάττουν όλες αυτές τις εντολές μέχρι θανάτου, αυτοί επιδεικνύουν την αγάπη προς τον Θεό και ανέρχονται ολοένα σε μεγαλύτερη δόξα. Αντίθετα, αυτοί που καταφρονούν, είναι αμελείς και αγνώμονες προς τον ευεργέτη και δεν φυλάττουν τις εντολές Του εκπίπτουν από αυτά τα αγαθά. Σε αυτούς, που βρίσκονται στον νέο Παράδεισο, δηλαδή πιστεύουν στον Χριστό, αλλά εξέπεσαν από τα παραπάνω αγαθά που τους προσφέρθηκαν με το βάπτισμα, ο Θεός προσφέρει, «*τὸ σωτήριον φάρμακον, τὴν μετάνοιαν*» χωρίς την οποία δεν θα μπορούσε να σωθεί κανείς¹⁸¹.

Η αναγκαιότητα της μετάνοιας και των δακρύων για τον καθαρισμό του ρουπαρού σώματος και της μολυσμένης ψυχής¹⁸² είναι αναμφισβήτητη για τον Συμεών, γιατί η μετάνοια είναι ο μόνος τρόπος «*ανάκλησις*»¹⁸³. Επικαλείται δε προς επίρρωση της θέσης του τον «*Περὶ μετάνοίας*» λόγο του Ιωάννη της Κλίμακος, για την εξιλέωση του Θεού και την ανάκλησή Του¹⁸⁴. Για τον Συμεών, συνεπώς, η σωτηρία του ανθρώπου είναι αφενός αδύνατη χωρίς τη

¹⁷⁷ Πρβλ. Κ. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ, *Η διαλεκτική τοῦ φιλοκαλικοῦ ἠθους...*, όπ. π., σελ. 37 κ. εξ.

¹⁷⁸ *Ἠθικός 2, ζ', 287, S.C. 122, σ. 386.*

¹⁷⁹ *Όπ. π., 305-311, σ. 388.*

¹⁸⁰ *Όπ. π., 291-297, σ. 386.*

¹⁸¹ *Όπ. π., 305-311, σ. 388.*

¹⁸² *Κατήχησις 4, 623-624, S.C. 96, σ. 364.* Ο Συμεών χρησιμοποιεί την εικόνα του σκεύους για το σώμα και την εικόνα της οικίας για την ψυχή.

¹⁸³ *Ἠθικός 13, 220, S.C. 129, σ. 416.*

¹⁸⁴ *Κατήχησις 29, 132-142, S.C. 113, σ. 176-178.*

μετάνοια¹⁸⁵ και αφετέρου μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσα από την κάθαρση, την απάθεια και την κοινωνία με το Άγιο Πνεύμα¹⁸⁶.

Η συνοπτική παρουσίαση της διδασκαλίας του Συμεών για την μετάνοια, όπως την παρουσιάσαμε παραπάνω, θα μπορούσε να δημιουργήσει την αίσθηση μιας διανοητικής κατανόησης της λειτουργίας της μετάνοιας που οδηγεί στον καθαρισμό της ψυχής και την πρόσβαση του ανθρώπου στη σωτηρία. Η μη ρεαλιστική σύνδεση των ψυχικών φαινομένων που δημιουργεί η ασκητική και θεωρητική πορεία προς τη σωτηρία, όπως είναι το πένθος και η κατάνυξη, με τις ψυχοσωματικές καταστάσεις που τις προκαλούν ή/και προκαλούν ενέχει τον κίνδυνο διανοητικοποίησης του πνευματικού φαινομένου¹⁸⁷, το οποίο ο Συμεών συνειδητά προσπαθεί να αποφύγει κάνοντας λόγο για τις πνευματικές εμπειρίες του. Για να παρουσιάσουμε, λοιπόν, τη σχέση σώματος και ψυχής, όπως αυτή ανακύπτει από τη διδασκαλία του Συμεών για τη μετάνοια, θα εξετάσουμε στη συνέχεια πώς η μετάνοια επιδρά στο σώμα και την ψυχή και ποιες σχέσεις αναπτύσσονται μεταξύ σώματος και ψυχής κατά την διά της μετανοίας κάθαρση, απάθεια και κοινωνία με το Άγιο Πνεύμα.

α) Μετάνοια και κάθαρση του ανθρώπου

Η διαδικασία της κάθαρσης δεν μπορεί να ξεκινήσει για τον Συμεών, αν προηγουμένως δεν υπάρξει η επίγνωση της αμαρτίας που έχει μολύνει τον

---

¹⁸⁵ Κατήχησις 5, 14-16, S.C. 96, σ. 374-376.: «Θέλετε δὲ μαθεῖν πῶς δίχα μετανοίας, καὶ μετανοίας ἀπὸ ψυχῆς καὶ οἶαν ὁ λόγος ἐπιζητεῖ παρ' ἡμῶν, ἀδύνατον σωθῆναι ἡμᾶς;».

¹⁸⁶ Κατήχησις 30, 264-273, S.C. 113, σ. 214-216.

¹⁸⁷ Βλ. για παράδειγμα Β. ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, *Μέσα στὸ Φῶς τοῦ Χριστοῦ...*, ὄπ. π., σελ. 105: «Ἡ μετάνοια, ὅμως, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ὁ Συμεών, πρέπει νὰ εἶναι πάντα μιὰ μόνιμη διάθεση τῆς ψυχῆς, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχουν περιθώρια γιὰ πτώση τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι τὰ ὀδυνηρὰ δάκρυα τῆς μετανοίας, ποὺ εἶναι δεῖγμα τῆς ἀυθεντικότητάς της, μεταμορφώνονται σὲ γλυκὰ δάκρυα τῆς κατανύξεως». Για τὸν Συμεών δὲν ἔχουμε μεταμόρφωση τῶν ὀδυνηρῶν δακρύων σὲ γλυκὰ δάκρυα, ἔκφραση ποὺ μας κρατᾶ σὲ μιὰ διανοητικὴ σχεδὸν μαγικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μεταποίηση, τροποποίηση λόγῳ προέλευσης ἀπὸ ἄλλη ψυχοσωματικὴ κατάσταση, πιὸ πνευματικὴ, εφόσον τώρα ἡ μετάνοια γίνεται με ταπείνωση τῆς καρδίας μέσα στὴν ὁποία ἔχει ἀρχίσει νὰ ενεργεῖ τὸ φῶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ ἐπισήμανση αὐτὴ δὲν γίνεται γιὰ νὰ μειωθεῖ στὸ ελάχιστο τὸ καθολικὰ ἀναγνωρισμένο σημαντικό ἔργο τοῦ Κριβοσεΐν στὴν παρουσίαση τῆς διδασκαλίας τοῦ Συμεών, ἀλλὰ γιὰ νὰ υπογραμμιστεῖ ὅτι ἡ μὴ συνεχῆς ἀναφορὰ στὴν ψυχοσωματικὴ σχέση κατὰ τὴ σωτηριώδη πορεία τοῦ ἀνθρώπου ἐνέχει ἔστω καὶ λεκτικὰ ὀλισθήματα ἀκόμα καὶ τῶν πλέων ἐμβριθῶν μελετητῶν τῆς διδασκαλίας τοῦ Συμεών.

ψυχοσωματικό άνθρωπο, δηλαδή η μετάνοια, η κατάνυξη, το πένθος και τα δάκρυα¹⁸⁸, γιατί, όπως επιγραμματικά αναφέρει ο Συμεών «μετάνοια γὰρ ἐπίγνωσις ἐστὶν ἁμαρτίας»¹⁸⁹.

Εἶναι «ἀδύνατον σωθῆναι ἡμᾶς» δίχως μετάνοια και μετάνοια από ψυχῆς και μάλιστα «οἷαν ὁ λόγος ἐπιζητεῖ παρ' ἡμῶν»¹⁹⁰. Η αμαρτία που επιτελείται είτε διά του σώματος, πρακτικῶς, είτε διά της ψυχῆς, νοητῶς, δημιουργεῖ ρύπο τον οποίο πρέπει να ξεπλύνει ο ἄνθρωπος με τα δάκρυα της μετάνοιας, «Ἀποβαλώμεθα, παρακαλῶ, μετὰ τῶν χρημάτων ἡμῶν καὶ τῶν εἰρημένων κακῶν τὴν συνήθη δουλείαν, καὶ μὴ στῶμεν μέχρι τούτου, ἀλλὰ καὶ δάκρυσι μετανοίας τὸν ρύπον αὐτῶν σπουδαίως ἀποनिψώμεθα»¹⁹¹. Για να κάνει σαφέστερη την ἀνάγκη ξεπλύματος του ρύπου χρησιμοποιεῖ το παράδειγμα του βασιλέα, ο οποίος εκουσίως μόλυνε τον εαυτό του και στη συνέχεια μεταμεληθεῖς σπεύδει να καθαριστεί¹⁹².

Κάνοντας χρήση αἰσιογραφικῶν αναφορῶν¹⁹³ ἀναδεικνύει δύο κατηγορίες αμαρτίας. Στην πρώτη κατηγορία ἀνήκει κάθε αμαρτία που γίνεται χωρὶς τη συμμετοχή του σώματος «Πᾶσα ἁμαρτία ἐκτὸς τοῦ σώματος ἐστὶν»¹⁹⁴, ἐνῶ στη δεύτερη κατηγορία ἀνήκει η αμαρτία που γίνεται με τη συμμετοχή του σώματος, ὅσες πονηρές πράξεις επιτελεῖ ο ἄνθρωπος «διὰ τοῦ σώματος» και «εἰς τὸ ἴδιον σῶμα» και μολύνουν τα μέλη του σώματός του¹⁹⁵. Ὡς εκ τούτου, και επικαλούμενος την παραβολή των δέκα παρθένων¹⁹⁶, υποδηλώνει ὅτι ο ἄνθρωπος δεν ωφελεῖται σε τίποτα ἀπὸ την μετάνοια και την ἀποφυγή των αμαρτιῶν με το σῶμα και στο σῶμα, η οποία οδηγεῖ στην καθαρότητα του σώματος, αν δεν επιτύχει και την μετάνοια που οδηγεῖ στην ἀπόκτηση των ἀρετῶν «μηδὲν ὠφελεῖσθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς τοῦ σώματος καθαρότητος μὴ προσουσῶν ἡμῖν καὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν»¹⁹⁷.

---

¹⁸⁸ Κατήχησις 30, 264-273, S.C. 113, σ. 214-216

¹⁸⁹ Κατήχησις 23, 84, S.C. 113, σ. 18.

¹⁹⁰ Κατήχησις 5, 14-16, S.C. 96, σ. 374-376.

¹⁹¹ Ὅπ. π., 61-64, σ. 380.

¹⁹² Κατήχησις, 5, 65-86, S.C. 96, σ. 380

¹⁹³ Πρὸς Κορινθίους Α', 6, 18 . Πρὸς Κορινθίους Β', 5, 10. Βλ. και Πρὸς Ρωμαίους 14, 10 . Κατὰ Λουκά 13, 27 . Κατὰ Ματθαῖον 7, 23 . Πρὸς Τίτο 2,14.

¹⁹⁴ Κατήχησις, 5, 17-19, S.C. 96, σ. 376.

¹⁹⁵ Ὅπ. π., 19-26, σ. 376.

¹⁹⁶ Κατὰ Ματθαῖον 25, 1-13.

¹⁹⁷ Κατήχησις 5, 14-16, S.C. 96, σ. 374-376.

Κατά συνέπεια ο Συμεών διακρίνει και δύο είδη μετάνοιας: α) την μετάνοια, που γίνεται με την αποφυγή της σωματικής αμαρτίας και την άφεση των αμαρτιών¹⁹⁸ και β) την μετάνοια των αγωνιζομένων με όλη την ψυχή «όλοψύχως», που γίνεται με την αποβολή από την καρδιά των πονηρών και ακάθαρτων λογισμών¹⁹⁹. Για τον Συμεών, η μη διάπραξη από τους ανθρώπους της σωματικής αμαρτίας στην πράξη, «πρακτικῶς», δεν έχει αξία, εάν «νοητῶς» και «ἀφανῶς» ολοκληρώνουν την αμαρτία με συνδυασμό αισχρών και ακάθαρτων λογισμών και με αυτόν τον τρόπο η ψυχή τους βασιλεύεται και κρατείται από τα ακατάσχετα, τα ακάθεκτα πάθη²⁰⁰. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών προβάλλει τον ενιαίο ψυχοσωματικό ασκητικό αγώνα του ανθρώπου κατά της αμαρτίας.

Η ολόψυχη μετάνοια για τον Συμεών καθαρίζει τον όλο άνθρωπο, το σώμα και την ψυχή. Επειδή, η αμαρτία έχει μολύνει την ψυχή και κατά συνέπεια πραγματώνεται είτε εμφανώς με τη σωματική αμαρτία, τις κακές πράξεις, είτε αφανώς με τον νοερό συνδυασμό αισχρών και ακάθαρτων λογισμών²⁰¹, η

---

¹⁹⁸ *Ἠθικός 7*, 49-54, S.C. 129, σ. 160: «Καὶ ὁ μὲν ἄρτι μετανοῶν λυπεῖται, κλαίει, νηστεύει, ἀγρυπνεῖ, χαμευνεῖ, διακονεῖ καὶ πάσας ὑποφέρει τὰς θλίψεις, ἀεὶ τὰ ἑαυτοῦ κακὰ λογιζόμενος καὶ ὡς μειζόνων κολάσεων ἄξιον ἑαυτὸν ἔχων, ἀταράχως ὑπομένει πάντα τὰ ἐπερχόμενα, ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ ὑπομονῆς ἀφεθῆ αὐτῷ τὰ ἐγκλήματα».

¹⁹⁹ *Ὅπ. π.*, 54-66, σ. 160: «Ὁ δὲ ἀγωνιζόμενος ἄρτι καλὸς ἀσκητῆς οὐχὶ διὰ ἔκτισιν ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ διὰ τὸν πρὸς τὰ πάθη πόλεμον, ταῦτα πάντα καὶ ἕτερα τούτων πλείονα ἐπιτηδεύεται καὶ ποιεῖ καὶ πᾶσαν θλίψιν ἐπερχομένην αὐτῷ μετὰ χαρᾶς ἀποδέχεται, μὴ ἐπερχομένης δέ, αὐτὸς ἑαυτὸν θλίβει καὶ πᾶσαν προᾶξιν πραχθεῖσαν, ἣν ἀκούσει παρὰ τῶν πάλαι ἀγίων ἢ καὶ παρὰ τῶν συνόντων πραττομένην θεάσεται, σπουδάζει τὸ κατὰ δύναμιν καὶ αὐτὸς ποιῆσαι αὐτήν, ἵνα τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἀσκητικῶν ἀρετῶν τε καὶ πράξεων τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα πάθη, δι' ὧν τὴν ἰσχὺν καθ' ἡμῶν οἱ δαίμονες κέκτηνται, ἐξαλείψῃ καὶ τέλεον ἐκ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ταῦτα ἐξαφανίσῃ, πάση δυνάμει ψυχῆς τὰς ἀρετὰς ἀντ' αὐτῶν ἐν ἑαυτῷ θησαυρίζων» Βλ. καὶ *Κατήχησις 5*, 49-54, S.C. 96, σ. 378.

²⁰⁰ *Κατήχησις 5*, 49-61, S.C. 96, σ. 378-380.. Ο Συμεών υπογραμμίζει ότι η μετάνοια ως ψυχική κατάσταση επίγνωσης της αμαρτίας ως μια «διανοητική επίγνωση» της αμαρτίας, μπορεί να συγκρατήσει τον άνθρωπο μόνο από την έμπρακτη αμαρτία, η οποία εκδηλώνεται με το σώμα. Αντίθετα, τον ρύπο της ψυχής, την πονηρία της ψυχής, η οποία συνιστά τη ρίζα της αμαρτίας μπορούν να αποβάλλουν μόνο τα δάκρυα της μετάνοιας, ως ψυχοσωματική ταπείνωση και παράδοση στο έλεος του Θεού. Γι' αυτό όπως έχουμε αναφέρει η παρουσία των δακρύων στη διδασκαλία του Συμεών είναι εμφανής απόδειξη μετάνοιας από το κέντρο του ψυχοσωματικού ανθρώπου, την καρδιά, τα οποία θεωρεί ως ουσιώδη ρεύση του σώματος.

²⁰¹ *Ὅπ. π.*, 57-61, 378-380: «Τί δὲ ἐὰν πρακτικῶς μὲν σωματικὴν ἀμαρτίαν οὐ πράττωμεν, νοητῶς δὲ αισχροῖς καὶ ἀκαθάρτοις συνδυάζωμεν λογισμοῖς καὶ ἀφανῶς τὴν ἀμαρτίαν πληρῶμεν καὶ ὑπὸ παθῶν ἀκαθέκτων ψυχῆς βασιλευόμεθα καὶ κρατούμεθα;»

μετάνοια συμβάλλει όχι μόνο στην αποβολή των κακών πράξεων αλλά και στην εξαφάνιση από την καρδιά των πονηρών και ακάθαρτων λογισμών²⁰².

Ωστόσο, αν η μετάνοια μπορεί να αποβάλλει την σωματική αμαρτία, την αφανή αμαρτία που αποτελεί τον ρύπο της ψυχής, μπορούν να καθαρίσουν μόνο τα δάκρυα της μετάνοιας²⁰³. Η μετάνοια, δηλαδή για τον Συμεών, επιδρά καθαρικά στο σώμα καθαρίζοντάς το από τις κακές πράξεις, στην καρδιά εξαφανίζοντας τους αισχρούς και ακάθαρτους λογισμούς και στην ψυχή αφαιρώντας τον ρύπο της. Πώς όμως το σώμα, η καρδιά και η ψυχή καθαρίζονται από την μετάνοια;

Η αληθινή μετάνοια για τον Συμεών συνοδεύεται πάντοτε από το πένθος και τα δάκρυα, που γεννά η επίγνωση της αμαρτωλότητας του εαυτού και της μέλλουσας κρίσης²⁰⁴. Η μετάνοια δημιουργεί στην καρδιά τον φόβο Θεού, με αποτέλεσμα την κατάκριση του εαυτού και την αίσθηση που αποκτά η ψυχή για την μέλλουσα κρίση και τα αιώνια βασάνια²⁰⁵. Ο Συμεών τονίζει ότι η μετάνοια, ως συνειδητοποίηση της αμαρτίας, επιδρά στο ψυχοσωματικό κέντρο του ανθρώπου, την καρδιά, δημιουργώντας εκεί το φόβο του Θεού. Η καρδιά που εμπεριέχει τον φόβο του Θεού επιδρά αφενός στη διάνοια διά της οποίας ο άνθρωπος κατακρίνει τον εαυτό του και τηρεί τις εντολές του Θεού με αποτέλεσμα να πραγματοποιείται με την τήρηση των εντολών η κάθαρση της σαρκός²⁰⁶, και αφετέρου στην ψυχή, η οποία αποκτά αίσθηση της μέλλουσας κρίσης και των αιωνίων βασάνων. Η μελέτη των θείων εντολών και προσταγμάτων μαζί με την μετάνοια τοποθετούν τον άνθρωπο ανάμεσα σε αυτά που υπάρχουν τώρα και στα μελλοντικά. Η έξοδος από τα ορώμενα καθιστά δυνατή την κατανόηση των μελλόντων (της κρίσεως) και δημιουργεί

---

²⁰² Όπ. π., 49-64, σ. 378-380.

²⁰³ Όπ. π., 61-64, σ. 380.

²⁰⁴ *Κεφάλαια* 3, κεφ. 23, S.C. 51bis, σ. 132: «Πρὸ τοῦ πένθους καὶ τῶν δακρῶν, μηδεὶς ὑμᾶς κενοῖς ἀπατάτω λόγοις μηδὲ πλανῶμεν ἑαυτοὺς, οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν μετάνοια οὐδὲ ἀληθῆς μεταμέλεια οὐδὲ φόβος Θεοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, οὐδὲ κατέγνωμεν ἑαυτῶν, οὐδὲ ἐν αἰσθήσει τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ τῶν αἰωνίων βασάνων ἐγένετο ἡ ψυχή ἡμῶν».

²⁰⁵ Το ίδιο.

²⁰⁶ *Κατήχησις* 22, 178-185, S.C. 104, σ. 378 : Ο Συμεών παραθέτει το παρακάτω απόσπασμα του Γρηγορίου του Θεολόγου « Ἄρχῆ, φησί, σοφίας φόβος Κυρίου. Οὗ γὰρ φόβος, ἐντολῶν τήρησις. Οὗ δε ἐντολῶν τήρησις, σαρκὸς κάθαρσις, τοῦ ἐπιπροσθοῦντος τῇ ψυχῇ νέφους καὶ μὴ ἑώντος καθαρῶς ἰδεῖν τὴν θείαν ἀκτίνα. Οὐ δὲ κάθαρσις, ἔλλαμψις. Ἐλλαμψις δὲ πόθου πλήρωσις τοῖς τῶν μεγίστων ἢ τοῦ μεγίστου ἢ ὑπὲρ τὸ μέγα ἐφιεμένοις”».

τον φόβο²⁰⁷. Η κατάκριση του εαυτού και η αίσθηση της μέλλουσας κρίσης και των αιωνίων βασάνων είναι συνεπώς τα κύρια στοιχεία που δημιουργούν, σύμφωνα πάντα με τον Συμεών, την ψυχική κατάσταση του πένθους και των πικρών δακρύων που μπορούν να καθαρίσουν τον ρύπο της ψυχής²⁰⁸.

Ο Συμεών σε ένα άλλο απόσπασμα καταδεικνύει με ποιον τρόπο τα δάκρυα γίνονται ο πρώτος καρπός της μετάνοιας. Στον 28^ο Ύμνο του χρησιμοποιεί τη σχέση ζέστης και φωτιάς για το δυνάμωμα της φλόγας ως ανάλογο για τον τρόπο που συνδυάζονται η τήρηση των εντολών και ο φόβος Θεού στη γέννηση των δακρύων. Η ζέστη της καρδιάς, δηλαδή η τήρηση των εντολών και των προσταγμάτων του Θεού, προκαλείται από το κάλεσμα του Χριστού και τη διαβεβαίωση ότι με την μετάνοια κάθε άνθρωπος μπορεί να σωθεί. Η ζέστη της καρδιάς δημιουργεί φωτιά, δηλαδή τον φόβο του Θεού και η φωτιά περισσότερη ζέστη. Ζέστη και φωτιά ανάβουν την φλόγα (το πένθος) που είναι η πηγή των δακρύων. Η φλόγα δημιουργεί δάκρυα και τα δάκρυα φλόγα²⁰⁹.

---

²⁰⁷ Ύμνος 28, 132-137, S.C. 174, σ. 304.

²⁰⁸ Ο Συμεών δεν επαφίεται σε γενικές περιγραφές των πνευματικών καταστάσεων. Στηριζόμενος στην προσωπική του εμπειρία διεισδύει στην αναλυτική παρουσίαση των ψυχοσωματικών καταστάσεων που υφίσταται ο άνθρωπος δίνοντας μια ρεαλιστική εικόνα, η οποία συνδέει ρεαλιστικά και όχι «μαγικά» την πνευματική με την ψυχοσωματική πορεία του ανθρώπου προς τη σωτηρία. Στο συγκεκριμένο σημείο η επίγνωση της αμαρτίας ως μετάνοια, δεν αρκεί να παραμείνει σε διανοητικό επίπεδο αλλά χρειάζεται να ενταθεί σε τέτοιο βαθμό που να προκαλέσει την κατάκριση του εαυτού, δηλαδή την ενεργοποίηση της συνείδησης, η οποία παραπέμπει στη σωστή χρήση του λογιστικού και την συναίσθηση, ως πρόγευση, των αιωνίων βασάνων. Μόνο έτσι μπορεί να δημιουργηθεί το πένθος και τα δάκρυα, δηλαδή να ενεργοποιηθεί το θυμοειδές του ανθρώπου ως προς την επιθυμία του Θεού και της σωτηρίας. Στο σημείο αυτό χρειάζεται να τονίσουμε ότι ο Συμεών προσπαθεί με τη διδασκαλία του να πείσει τους μοναχούς του κοινοβίου του να ξεπεράσουν τη διανοητική αντιμετώπιση της σωτηρίας, η οποία αποτελεί την περιορρέουσα αντίληψη που εκφράζεται με τη λογοκρατία της εποχής του χρησιμοποιώντας την «κοινή γλώσσα επικοινωνίας» της εποχής του που δεν είναι άλλη από τη λογικορεαλιστική προσέγγιση της πραγματικότητας. Μια προσέγγιση που χρησιμοποιείται από τον Συμεών ως επικοινωνιακό όχημα έκφρασης στη συγκεκριμένη εποχή των πνευματικών του εμπειριών και όχι ως διανοητικό εργαλείο κατανόησης της πνευματικής ζωής. Η προσέγγιση αυτή φαίνεται να αποσκοπεί στη χρήση της λογικής παρουσίασης ρεαλιστικά εμφανιζόμενων καταστάσεων. Έτσι προτεραιότητα αποκτά το βίωμα, ως μια ρεαλιστική, πραγματική κατάσταση και έπεται η λογική με την οποία γίνεται προσπάθεια έκφρασής του. Ας μην μας διαφύγει ότι για τον Συμεών ο άνθρωπος είναι ψυχοσωματικό ον, «ζῶον λογικόν», ζωντανός οργανισμός, δηλαδή βιωματική εκδήλωση της ζωής με λογική.

²⁰⁹ Όπ. π., 123-126, σ. 304.

Έτσι, το κλάμα και τα δάκρυα είναι συνημμένα με την μετάνοια²¹⁰. Η άνεση της σαρκός, αντίθετα, σβήνει τη θέρμη της καρδιάς και τη φλόγα της ψυχής με αποτέλεσμα να σταματούν τα δάκρυα της ψυχής²¹¹. Η στενότερη σύνδεση της μετάνοιας με το πένθος και τα δάκρυα προβάλλει τη μετάνοια όχι ως μια διανοητική λειτουργία αλλά ως μια ψυχική κατάσταση στην οποία συμμετέχουν όλες οι δυνάμεις της ψυχής²¹².

Ο Συμεών προσδιορίζει περαιτέρω την καθαριστική λειτουργία των δακρύων της μετάνοιας σε αντιπαράθεση με τη λειτουργία της βδελυρής ρύσης του σώματος και της ενήδονης μίξης της καρδιάς με κάθε πάθος²¹³. Ενώ η ρύση του σώματος²¹⁴ και η ενήδονη μίξη της καρδιάς με κάθε πάθος μολύνουν το σώμα και την ψυχή, τα δάκρυα της μετάνοιας καθαρίζουν την καρδιά από την εμπασθή εκείνη ηδονή²¹⁵.

Για να δείξει δε τον φαρμακευτικό τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η μετάνοια και την ωφέλεια που προξενεί στον άνθρωπο, ο Συμεών χρησιμοποιεί ιατρικές γνώσεις τις εποχής του σχετικές με το έμπλαστρο και τη χρήση φαρμάκων για την επούλωση πυώδους τραύματος από κάποιο σκουλήκι. Η αληθής μετάνοια διά της εξομολόγησης και των δακρύων, όπως ακριβώς το έμπλαστρο και το φάρμακο, καθαρίζει το πύον από το τραύμα της καρδιάς και ανοίγει την ουλή, το σημείο που κέντρισε η αμαρτία και εισήλθε ο νοητός θάνατος, βγάζει τον

---

²¹⁰ Κατήχησις 4, 494-498, S.C. 96, σ. 354: «ή μετάνοια και ό συνημμένος ταύτη κλαυθμός· και τὰ τῷ κλαυθμῷ συνεπόμενα δάκρυα· οὔτε γὰρ δίχα μετάνοιας κλαυθμός, οὔτε δίχα κλαυθμοῦ δάκρυα, ἀλλά τὰ τρία ταῦτα ἀλλήλοις συνδέδονται, και οὐκ ἔστι δίχα τοῦ ἑτέρου φανῆναι τὸ ἕτερον». Ο Συμεών και εδώ χρησιμοποιεί ορολογία των τριαδικών σχέσεων για να περιγράψει τις σχέσεις μετάνοιας, πένθους και δακρύων στον άνθρωπο, την εικόνα του Θεού.

²¹¹ Ὑμνος 28, 123-128, S.C. 174, σ. 304. Η μετάνοια για τον Συμεών δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί αν δεν συμμετέχει ασκητικά και το σώμα με την εγκράτεια και την εξουθένωσή του, ώστε να παράγει όσο το δυνατόν λιγότερα πάθη και άλογο θέλημα. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών αναδεικνύει τη δυναμική της αλληλεπίδρασης της ψυχής και του σώματος στο γεγονός της μετάνοιας.

²¹² Γι' αυτό ο Συμεών χρησιμοποιεί προσδιορισμούς της έννοιας μετάνοια όπως ἄξια (Κατήχησις 4, 608-609, S.C. 96, σ. 364), ἀπό ψυχῆς (Κατήχησις 5, 14-16, S.C. 96, σ. 374-376).

²¹³ Κατήχησις 9, 331-367, S.C. 104, σ. 130-132.

²¹⁴ Ο Συμεών αναφέρεται στην εκσπερμάτιση ως έμπρακτη επιτέλεση της εμπασθούς ηδονής της καρδιάς.

²¹⁵ Κατήχησις 4, 637-643, S.C. 96, σ. 366.

διάβολο και αποκαθιστά την υγεία του τραύματος της καρδιάς²¹⁶. Με το παράδειγμα αυτό ο Συμεών παρουσιάζει την μετάνοια ως ιατρική διαδικασία που περιλαμβάνει στο αρχικό της στάδιο οδύνη²¹⁷ καθόσον η μετάνοια επεμβαίνει χειρουργικά ανοίγοντας την ουλή με στόχο την απομάκρυνση της αιτίας της μόλυνσης.

Ο Συμεών διακρίνει μεταξύ της αρχικής μετάνοιας που δημιουργεί πικρά δάκρυα και της καθαρής μετάνοιας που δημιουργεί γλυκά δάκρυα²¹⁸. Η μετάνοια στην οποία συμμετέχουν όλες οι δυνάμεις της ψυχής, το λογιστικό, το επιθυμητικό και το θυμικό και γίνεται καθημερινά μέχρι θανάτου με πόνο και θλίψη «ἀπαραλείπτως ... μέχρι θανάτου μετὰ πόνου καὶ θλίψεως ἐπιτελουμένη» αρχίζει σιγά σιγά να δημιουργεί στον άνθρωπο πικρά δάκρυα²¹⁹. Η μετάνοια ως ψυχοσωματική κατάσταση και όχι ως μια διανοητική αναγνώριση της αναξιότητας του ανθρώπου είναι πραγματική για τον Συμεών όταν σε αυτήν συμμετέχει ενεργά το σώμα με την ουσιώδη ρεύση των δακρύων. Τα δάκρυα αυτά αποσπογγίζουν και καθαρίζουν τον ρύπο και τον μολυσμό της ψυχής. Έτσι, όσοι έχουν μολύνει την ψυχή τους με την εφάμαρτο πράξη της αμαρτίας και με την εμπαθή κίνηση της καρδιάς έχουν χαράξει σε αυτή τις μορφές των άλογων επιθυμιών, πρέπει να καθαριστούν με πολλά δάκρυα και να καθαρίσουν τον χιτώνα της ψυχής τους²²⁰.

---

²¹⁶ *Ἠθικός 9*, 337-345, S.C. 129, σ. 244: «Ἡ δὲ ἀληθὴς μετάνοια διὰ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ τῶν δακρύων, ὡσπερ ὑπὸ ἐμπλάστρου καὶ φαρμάκου τινός, ἀποσμήχει καὶ ἐκκαθαίρει τῆς καρδίας τὸ τραῦμα καὶ τὴν οὐλήν ἣν τὸ κέντρον ἐν αὐτῇ τοῦ νοητοῦ θανάτου διήνοιξεν, εἶτα τὸν ἐμφωλεύοντα σκώληκα ἔξω βάλλει καὶ θανατοῖ εἰς συνούλωσιν καὶ ὑγίειαν τελείαν τὸ τραῦμα ἀποκαθίστησι. Τοῦτο δὲ ἄρα παρὰ τῶν καρδιῶν ἐχόντων τὴν ὑγίειαν ἐμπόνως ἐπιζητοῦσαν διὰ δακρύων καὶ μετάνοιας μόνων ἐπιγινώσκειται ἐνεργούμενον».

²¹⁷ Ο ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ υπογραμμίζει τον πόνο που προκαλεί το βάπτισμα με την μετάνοια και τα δάκρυα «τὸ διὰ μετάνοιας καὶ δακρύων ὄντως ἐπίπονον», *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, (Κείμενο-Μετάφραση, Εισαγωγή-Σχόλια, Ν. Ματσούκας) έκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 350. Ο Δαμασκηνός απαριθμεί συνολικά οκτώ βαπτίσματα: 1) Το βάπτισμα του κατακλυσμού, 2) της εξόδου, 3) το νομικό, 4) του Ιωάννη βαπτιστή, 5) του Κυρίου, 6) της μετάνοιας, 7) του αίματος και του μαρτυρίου, 8) το «κολαστήριο», το αναιρετικό της αμαρτίας, βλ. *ὄπ. π.*, σ. 345-351.

²¹⁸ *Κατήχησις 4*, 670-682, S.C. 96, σ. 368-370. Ο Συμεών δεν αφίσταται κατά τη διδασκαλία του της βαθιάς πεποίθησής του ότι κάθε ψυχική λειτουργία χαρακτηρίζεται ποιοτικά από την κατάσταση της ψυχής. Έτσι, η αρχική μετάνοια που εμφανίζεται στον χοϊκό άνθρωπο, τον ρερπωμένο στο σώμα και μολυσμένο στην ψυχή, διαφέρει ποιοτικά από την μετάνοια που εμφανίζεται στον καθαρό στο σώμα και στην ψυχή.

²¹⁹ *ὄπ. π.*, 670-674, S.C. 96, σ. 368.

²²⁰ *Κατήχησις 9*, 358-364, S.C. 104, σ. 132.

Ο Συμεών για να κάνει δυνατή την κατανόηση της έμπονου διαδικασίας της κάθαρσης του χιτώνα της ψυχής μέσω της μετάνοιας χρησιμοποιεί ως ανάλογο τον τρόπο καθαρισμού των ρυπαρών ρούχων, τα οποία είναι αδύνατον να καθαριστούν, αν δεν χρησιμοποιηθεί πολύ νερό και πίεση-θλίψη με τα πόδια ²²¹. Στη συνέχεια, δημιουργείται καθαρή μετάνοια, η οποία παράγει γλυκά δάκρυα, διαρκώς ρέουσα χαρά στην καρδιά και προξενεί την όραση του άδυτου φέγγους²²². Τα πικρά δάκρυα είναι τα αρχικά δάκρυα της ψυχής για τις μεγάλες αμαρτίες της, ενώ τα γλυκά δάκρυα προέρχονται από την παράκληση που γεννά στην ψυχή η παρουσία του Αγίου Πνεύματος²²³. Ο Συμεών θεωρεί ότι τα δάκρυα που είναι αποτέλεσμα του Αγίου Πνεύματος αποτελούν την μια ουσιώδη ρεύση του σώματος, η άλλη αφορά τη ρεύση των γονίμων δυνάμεων²²⁴. Η μετάνοια με τον τρόπο αυτό εξαλείφει όλα τα αμαρτήματα.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι ο Συμεών διακρίνει το τραύμα της καρδιάς από τη νόσο της ψυχής. Η αμαρτία έχει προσβάλει με το κεντρί της την καρδιά του ανθρώπου με αποτέλεσμα να νοσεί η ψυχή. Έτσι, ενώ η μετάνοια επιφέρει την υγεία της καρδιάς, η νόσος της ψυχής δεν φεύγει παρά μόνο με την έλευση του Τριαδικού Θεού και την ένωσή Του με αυτήν²²⁵.

Η σπουδαία και έμπονη μετάνοια αφορά την κύρια, την πρωταρχική εντολή του Θεού περί της αληθινής αγάπης²²⁶ και είναι πρόξενος της άφεσης των αμαρτιών, «Πρώτη δὲ ἐντολή ἐστὶ τὸ ἀγαπᾶν ἐξ ὅλης ψυχῆς τὸν Θεὸν καὶ ἀλλήλους, ὡς αὐτὸς ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ἠγάπησεν»²²⁷. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτής της αγάπης είναι η ταπείνωση της ψυχής και του σώματος ²²⁸, ωστόσο, η εξάλειψη των αμαρτημάτων δεν είναι άμεσο αποτέλεσμα της μετάνοιας, αλλά της χάριτος του Αγίου Πνεύματος²²⁹.

---

²²¹ Όπ. π., 350-355, σ. 132

²²² Ο Συμεών αναφέρεται στο αχνό θείο φως που αρχίζει να βλέπει η ψυχή κατά το αρχικό στάδιο της θέας της θείας δόξας.

²²³ Κατήχησις 9, 374-382, S.C. 104, σ. 134.

²²⁴ Όπ. π., 355-357, σ. 132.

²²⁵ Ἠθικός 7, 356-358, S.C. 129, σ. 180.

²²⁶ Κατήχησις 12, 42-51, S.C. 104, σ. 172.

²²⁷ Όπ. π., 40-42, σ. 172.

²²⁸ Όπ. π., 40-51, σ. 172.

²²⁹ Κατήχησις 7, 77-87, S.C. 104, σ. 54.

Ο Συμεών τονίζει ότι η έμπνη μετάνοια δεν πρέπει να γίνεται με δισταγμό καρδιάς και διψυχία. Για τον δισταγμό λέει: «Δισταγμός καρδιάς ἐστὶ τὸ λογίζεσθαι ἢ ὄλως ἐνθυμεῖσθαι ἐν ἑαυτῷ ὅτι “ἢ ἐλεήσει με ὁ Θεὸς ἢ οὐ;”» και επεξηγεί ότι το «οὐ» δηλώνει απιστία, αφού ο Θεός θέλει να ελεήσει τον μετανοούντα περισσότερο από την προσδοκία του ιδίου²³⁰. Αναφερόμενος δε στη διψυχία, η οποία είναι «τὸ μὴ εἰς θάνατον τελείως ἑαυτὸν ἐκδοῦναι ὑπὲρ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ μεριμνᾶν ὄλως τι εἰς ζωὴν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ» σπεύδει αμέσως να ορίσει τα ὅρια της παραίνεσής του για την σε θάνατο έκδοση του εαυτού του μετανοούντος. Ο εμπόνως μετανοών για να αποφύγει τη διψυχία πρέπει να πιέσει τον εαυτό του μέχρι του σημείου της μη αφαίρεσης της ζωής του²³¹.

Ανακεφαλαιώνοντας την μέχρι τώρα διδασκαλία του Συμεών για την κάθαρση του ανθρώπου διά της μετανοίας βλέπουμε ότι η μετάνοια ως επίγνωση της αμαρτίας δημιουργεί τον φόβο Θεού στην καρδιά και το πένθος στην ψυχή. Η καρδιά με τον φόβο του Θεού επιδρά στη διάνοια και ο άνθρωπος κατακρίνει τον εαυτό του και τηρεί τις εντολές του Θεού με αποτέλεσμα να καθαρίζεται το σώμα του από τις ανόμιες πράξεις²³². Η άξια μετάνοια, η έμπρακτη με την τήρηση των εντολών μετάνοια, και ο φόβος του Θεού στην καρδιά δημιουργούν το πένθος της ψυχής και αυτό τα πικρά δάκρυα που επιδρούν στη καρδιά, την καθαρίζουν από τους ακάθαρτους λογισμούς και της παρέχουν την υγεία. Στη συνέχεια, η μετάνοια που γίνεται με καθαρό το σώμα και καθαρή την καρδιά δημιουργεί στην καρδιά την ὄραση του ἄδουτου φέγγους, την αίσθηση δηλαδή της παρουσίας του Αγίου Πνεύματος και μια διαρκή χαρά με αποτέλεσμα την παράκληση της ψυχής, η οποία γεννά τα γλυκά δάκρυα. Τα γλυκά δάκρυα είναι αυτά που καθαρίζουν τελείως τον χιτώνα της ψυχής. Με άλλα λόγια η κάθαρση του ανθρώπου διά της μετανοίας επιτελείται αρχικά στο σώμα από τον φόβο του Θεού, στη συνέχεια στην καρδιά από το πένθος και τα πικρά δάκρυα και τέλος στην ίδια την ψυχή από την χαρά και τα γλυκά δάκρυα που προξενεί η παρουσία του Αγίου Πνεύματος. Η κάθαρση της ψυχής είναι ανάλογη της μετανοίας και της εκπλήρωσης των εντολών με δάκρυα²³³.

²³⁰ Κατήχησις 30, 228-233, S.C. 113, σ. 212.

²³¹ Όπ. π., 236-239, σ. 212.: «Τοῦτο μόνον, εὐ ἴσθι, ὀφείλει φυλάεασθαι ὁ ἐμπόνως μετανοῶν, ἵνα μὴ ἑαυτὸν διὰ τινος μηχανῆς ἀποκτείνῃ καὶ αὐτοφονευτὴς γένῃται, οἷον ἢ κρημνῶ ῥίψας ἑαυτὸν ἢ ἀγχόνῃ χρησάμενος ἢ ἕτερόν τι ἐναντίον διαπραξάμενος».

²³² Κατήχησις 22, 178-185, S.C. 104, σ. 378.

²³³ Ἡθικός 9, 462-463, S.C. 129, σ. 252-254.

β) Μετάνοια και ταπείνωση του ανθρώπου

Για να αποκτήσει ο άνθρωπος καθαρά καρδιά από κάθε σπίλο (κηλίδα) και ρύπο της αμαρτίας πρέπει, σύμφωνα με τον Συμεών, διά της μετάνοιας και των δακρύων του να καταστήσει την καρδιά συντετριμμένη και το φρόνημα της ψυχής ταπεινωμένο²³⁴. Απώτερος σκοπός της μετάνοιας είναι η ταπείνωση της ψυχής²³⁵, που μπορεί να προέλθει μόνο από την συντριβή της καρδιάς. Η μετάνοια για τον Συμεών δεν είναι μια εξωτερική συμπεριφορική αλλαγή, που μπορεί να φαίνεται με το διαμοιρασμό των υπαρχόντων, αλλά προϋποθέτει μια εσωτερική ψυχική κατάσταση ταπείνωσης που γεννούν το πένθος και τα δάκρυα²³⁶. Τα δάκρυα απαλύνουν την σκληρή καρδιά με αποτέλεσμα η ψυχή να αποκτά πνευματική ταπείνωση και ο ψυχοσωματικός άνθρωπος να γίνεται ταπεινός. Μόνο όταν ο άνθρωπος γίνει ταπεινός, τόσο στην ψυχή όσο και στο σώμα, μέσα από την κάθαρση, μπορεί να ενωθεί με το Άγιο Πνεύμα, να βρίσκεται «έν θεωρία καὶ γνώσει Θεοῦ» και να διδάσκεται «τὰς τῆς ταπεινώσεως μυστικὰς ἀρετάς»²³⁷.

Στη διδασκαλία του Συμεών, όπως βλέπουμε, η μετάνοια, δεν είναι μια γνωστική κατάσταση, όπου μόνο διά του συλλογισμού ο άνθρωπος κατανοεί την αμαρτωλότητά του αλλά μια βαθιά υπαρξιακή κατάσταση ταπεινότητας μπροστά στην επίγνωση της αμαρτίας και του μολυσμού που αυτή προκαλεί στον ψυχοσωματικό άνθρωπο. Η επίγνωση της αμαρτίας ως υπαρξιακή κατάσταση ταπεινότητας²³⁸ προκαλεί το πένθος και το κλάμα, κάνει τον άνθρωπο πρᾶο, ελεήμων και συμπαθή. Μόνο στην κατάσταση της ταπεινότητας και της πραότητας ο άνθρωπος παύει να βάζει σε προτεραιότητα τον εαυτό του ή το πώς θα πραγματοποιήσει το θέλημα της σαρκός «οἰκειούμενος» ως δικά του «τὰ πάθη πάντων καὶ τὰς θλίψεις καὶ τὰς ἀσθενείας»²³⁹. Έτσι, σιγά – σιγά πραγματοποιείται η κάθαρση και ο άνθρωπος επανέρχεται στην κατάσταση της πνευματικής υγείας, της απάθειας²⁴⁰.

Ο καρπός της μετάνοιας και των δακρύων, σύμφωνα με τον Συμεών, είναι η απάθεια, η ταπεινοφροσύνη με την πραότητα και η γνώση που συνοδεύεται

²³⁴ Κατήχησις 16, 152-169, S.C. 104, σ. 250.

²³⁵ Κατήχησις 4, 644-650, S.C. 96, σ. 366.

²³⁶ Κατήχησις 5, 99-102, S.C. 96, σ. 382.

²³⁷ Κεφάλαια 3, κεφ. 23, S.C. 51bis, σ. 134.

²³⁸ Κατήχησις 31, 126-135, S.C. 113, σ. 234.

²³⁹ Το ίδιο.

²⁴⁰ Κατήχησις 30, 264-273, S.C. 113, σ. 214-216.

από τη σοφία του Πνεύματος²⁴¹. Η ταπείνωση, ως καρπός της μετάνοιας, εκφράζεται με τη γνήσια εξομολόγηση των αμαρτημάτων, την αληθινή πίστη, την υποταγή και υπακοή προς τον πνευματικό πατέρα, την υπηρεσία προς τους υποδεέστερους, τη διακονία των ασθενών, την από ψυχής ταπείνωση, το ασχημάτιστο, άπλαστο και ανυπόκριτο ήθος. Στην κατάσταση αυτή, η ενδιάθετη γνώμη της ψυχής είναι ότι ο εαυτός βρίσκεται σε κατώτερη θέση από όλα, δημιουργείται η διηνεκής κατάνυξη και τα χαροποιά δάκρυα καθαρίζουν την ψυχή και επέρχεται η επίγνωση των του Θεού μυστηρίων²⁴². Πρώτα ο άνθρωπος αποκτά αυτοεπίγνωση και συνειδητοποιεί ότι όλος βρίσκεται εντός της χάριτος του Θεού. Από την πολλή και επίμονη κάθαρση και ταπείνωση ο άνθρωπος αρχίζει να αποκτά σιγά –σιγά επίγνωση για τα περί Θεού και όσο κατανοεί τόσο περισσότερο αποκτά ταπείνωση θεωρώντας τον εαυτό του ανάξιο ολότελα της γνώσης και αποκάλυψης των μυστηρίων. Η ταπείνωση αυτή ως τείχος οχυρού διαφυλάσσει τον άνθρωπο από λογισμούς οίησης, τον δυναμώνει ως προς την πίστη, την ελπίδα και την αγάπη για τον Θεό και με αύξηση της γνώσης και της ανάβασης βλέπει καθαρά την προκοπή του²⁴³.

Ο Συμεών παρουσιάζοντας αναλυτικά τις επιδράσεις που επιφέρει η μετάνοια στον ψυχοσωματικό άνθρωπο υπογραμμίζει τη σχέση της μετάνοιας με την ελευθερία του ανθρώπου και την αποκατάσταση του αυτεξουσίου του, κεντρικό στοιχείο της εικόνας του Θεού. Αυτός που μετανοεί συνεχώς, πενθεί, κλαίει και έχει πνευματική ταπείνωση αποκτά αεροβατούσα ψυχή. Η διάνοιά του δηλαδή παύει να δεσμεύεται από κάποιο πάθος και ελεύθερη ανέρχεται «εις ύψος ἀπαθείας». Αντίθετα, όταν είναι δεσμευμένη στα πάθη, πληγώνεται τότε από το ένα, τότε από το άλλο και εκπίπτει της ουράνιας βασιλείας και μετά θάνατο εξαιτίας τους πάλι τιμωρείται αιωνίως²⁴⁴.

Η διαδικασία συντριμμού της καρδιάς και ταπείνωσης της ψυχής, όπως την περιγράφει ο Συμεών, ξεκινά από την εξαγόρευση των κρυπτών της καρδιάς και συνεχίζει με την μετάνοια για αυτά, δηλαδή το πένθος και τα δάκρυα. Πρόκειται για μια διαρκή διαδικασία, όπου η καθημερινή παρουσία των στεναγμών (του πένθους) και των δακρύων λειτουργεί ως η αρχή της μετάνοιας και της επιστροφής και παρέχει το δικαίωμα στην καθημερινή

---

²⁴¹ Κατήχησις 4, 348-352, S.C. 96, σ. 342-344.

²⁴² Θεολογικός 1, 291-303, S.C. 122, σ. 118.

²⁴³ Ήθικός 9, 462-475, S.C. 129, σ. 252-254.

²⁴⁴ Κατήχησις 5, 1054-1067, S.C. 96, σ. 466.

μετοχή στα θεία μυστήρια. Ο άνθρωπος που καθημερινά μετανοεί, πενθεί και κλαίει για τις αμαρτίες του συγχωρείται, γιατί είναι σίγουρο ότι οδεύοντας με ταπείνωση και συντριμμένη καρδιά θα υπομείνει μέχρι τέλους σε αυτά και με τέτοια έργα. Έτσι, ο άνθρωπος που μετανοεί διαρκώς, φωτίζεται καθημερινά στην ψυχή και βοηθούμενος από τη θεία μετάληψη ανάγεται σύντομα σε τέλεια κάθαρση και καθαρότητα²⁴⁵.

Συνεπώς, ο Συμεών παρουσιάζει την ταπείνωση της ψυχής που προκαλεί η μετάνοια όχι ως μια ηθική κατάσταση αλλά ως μια ψυχοσωματική κατάσταση ηρεμίας και ακινησίας, όπου μόνο το θυμικό κινείται προς την αγάπη του Θεού²⁴⁶. Ο άνθρωπος κατά την μετάνοια πρέπει να επιδεικνύει συντριμμό της ψυχής και εξουθένωση του σώματος διά της εγκράτειας, καταστάσεις που φανερώνουν την εγκατάλειψη του ίδιου θελήματος. Ο συντριμμός της ψυχής ως ταπείνωση και ακινησία της καρδιάς επιβοηθείται από την εξουθένωση και ταπείνωση του σώματος, δια της οποίας ελαχιστοποιούνται τα πάθη και το άλογο θέλημα. Ο Συμεών με τις αναφορές του στην ταπείνωση του ανθρώπου κατά την μετάνοια προβάλλει την μετάνοια ως μέσο μείωσης της εναντίωσης του σώματος στο θέλημα της ψυχής.

γ) Μετάνοια και ένδυση του ανθρώπου με το Άγιο Πνεύμα

Ο άνθρωπος με την μετάνοια πρέπει να εκδυθεί το σαρκικό φρόνημα, να επενδυθεί το πνευματικό φρόνημα και να ενδυθεί τον φωτεινό χιτώνα, δηλαδή το Άγιο Πνεύμα. Αυτό δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο με την επίμονη εργασία των αρετών και την υπομονή των θλίψεων. Η ψυχή θλιβόμενη από τους πειρασμούς κινείται σε δάκρυα, τα δάκρυα καθαρίζουν την ψυχή και την κάνουν ναό του Αγίου Πνεύματος²⁴⁷. Ανάλογη της μετάνοιας είναι η κάθαρση στον άνθρωπο και η παρουσία και οικειότητα προς τον Θεό²⁴⁸.

Όμως, για τον Συμεών η δημιουργία του πένθους και των δακρύων μέσω της μετάνοιας δεν είναι επίτευγμα του ανθρώπου, δεν είναι άμεσο αποτέλεσμα της μετάνοιας, αλλά αποτέλεσμα της συνέργειας ανθρώπου και

²⁴⁵ Κατήχησις 4, 607-624, S.C. 96, σ. 364.

²⁴⁶ Ηθικός 4, 434-435, S.C. 129, σ. 40.

²⁴⁷ Κατήχησις 9, 321-331, S.C. 104, σ. 130. Πρβλ. G. MILLS, The Baptism of Tears: The Baptism of St. Symeon the New Theologian, *Quodlibet Journal*: Vol. 3, Num. 3, Summer 2001, σελ. 3, αναρτημένο στο https://www.academia.edu/16093690/The_Baptism_of_Tears_The_Two_Baptisms_of_St_Sy_meon_the_New_Theologian [προσπέλαση 23-6-2010].

²⁴⁸ Ηθικός 13, 231-236, S.C. 129, σ. 416.

Θεού. Η συνέργεια ανθρώπου και Θεού στη σωτηρία του ανθρώπου επισημαίνεται επιγραμματικά από τον Συμεών λέγοντας «*Οὕτω γὰρ καὶ ἑαυτοὺς ἐνώσομεν τῷ Θεῷ καὶ ὁ Θεὸς ἐνωθεῖ ἡμῖν*»²⁴⁹.

Ἄλλωστε ἡ μετάνοια γιὰ τὸν Συμεών δὲν παρέχει δικαίωμα στὸν ἄνθρωπο, ὄντας ἀπλῶς ἡ ἐπίγνωση τῆς αμαρτίας²⁵⁰. Ὄταν ὁ ἄνθρωπος με πίστη καὶ σὲ κατάσταση φόβου καὶ τρόμου τηρεῖ τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ἐπιδεικνύοντας ἀξία μετάνοια, βλέπει νὰ τοῦ ἀποκαλύπτεται ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀποκαλυπτόμενη χάρις τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτὴ ποὺ δημιουργεῖ στὴν ψυχὴ τὴν αἴσθηση τῆς μέλλουσας κρίσης «*καὶ αὐτὴ δι' ἑαυτῆς τὴν μέλλουσαν γενέσθαι κρίσιν ἀναντιρρήτως ἐν αὐτοῖς ἐμποιεῖ*»²⁵¹.

Εμβαθύνοντας ὁ Συμεών στὸ πῶς μεταβάλλεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ χάρις τοῦ Θεοῦ προσθέτει ὅτι ὁ καθαρὸς διὰ τῆς μετανοίας ἄνθρωπος φωτιζόμενος πάντα ἀπὸ τὴ χάρις βλέπει τὸν εαυτό του ποῖος εἶναι στὴν πραγματικότητα καὶ βλέπει με λεπτομέρεια ποῖα τὰ αἰσθητὰ ἔργα του καὶ ποῖα τὰ ἔργα του ποὺ ἐνεργοῦνται ἀφανῶς στὴν ψυχὴ²⁵². Ἡ χάρις δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυπτόμενη στὸν μετανοοῦντα ἄνθρωπο τὸν βοηθᾷ νὰ ἀποκτήσει αὐτογνωσία. Ἐπιπλέον, ὁ ἄνθρωπος τότε κρίνεται καὶ ἀνακρίνεται ἀπὸ τὴ χάρις τοῦ Θεοῦ «*πυρὶ θείῳ*» με ἀποτέλεσμα νὰ καλύπτεται ὅλο του τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ νερὸ τῶν δακρῦν καὶ νὰ βρέχεται ολότελα. Ἐτσι βαπτίζεται σιγά-σιγά ολόκληρος ἀπὸ τὸ θείον πυρὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ γίνεται ὅλος καθαρὸς, ὅλος ἀμόλυντος, καὶ ἀπὸ θνητὸς πνευματικὸς ἄνθρωπος²⁵³. Ὁ ἄνθρωπος μετέχει στὴ χάρις τοῦ Θεοῦ με τὴν κάθαρση καὶ ὅσο περισσότερο κοινωνεῖ με τὴ χάρις τοῦ Θεοῦ, τόσο περισσότερο καθαρίζεται, ὅπως ἐπιγραμματικὰ τονίζει ὁ Ἅγιος Συμεών «*ἢ γὰρ μετοχὴ τῆ καθάρσει, τῆ δὲ μεθέξει συνέπεται καθαρσις*»²⁵⁴. Ὁ Συμεών παρουσιάζει τὴν μετάνοια ὡς μιὰ δυναμικὴ σχέση τοῦ ψυχοσωματικὸ ἄνθρωπου με τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ποὺ τὸν οδηγεῖ σὲ ολοένα περισσότερη κάθαρση καὶ κοινωνία με τὸν Θεό.

²⁴⁹ Κατήχησις 16, 165-167, S.C. 104, σ. 252.

²⁵⁰ Κατήχησις 23, 82-84, S.C. 113, σ. 18.

²⁵¹ Ἠθικὸς 10, 104-110, S.C. 129, σ. 266.

²⁵² Ὅπ. π., 111-113, σ. 266.

²⁵³ Ὅπ. π., 114-118, σ. 266-268.

²⁵⁴ Κεφάλαια 3, κεφ. 59, S.C. 51bis, σ. 156.

δ) Μετάνοια και δεύτερο βάπτισμα

Η μετάνοια για τον Συμεών είναι δεύτερη κάθαρση, η οποία γίνεται με την χάρη του Αγίου Πνεύματος, την οποία λαμβάνουμε αρχικά με το πρώτο βάπτισμα²⁵⁵. Η χάρη του Αγίου Πνεύματος στο βάπτισμα, στο θείο λουτρό, για τον Συμεών δεν βρίσκεται μόνο στο νερό αλλά κυρίως στην επίκληση του Πνεύματος της Τριάδος²⁵⁶.

Ο Συμεών διακρίνει την χάρη του Αγίου Πνεύματος που δίνεται κατά το βάπτισμα στον βαπτιζόμενο από την προσωπική φώτιση του βαπτιζόμενου στο Πνεύμα της Τριάδος διά της μετανοίας ως δεύτερου βαπτίσματος. Η διάκριση αυτή συμβάλλει στην κατανόηση της προσωπικής του άποψης, «*ὡς δοκῶ*», για το βάπτισμα. Θεωρεί ότι το πρώτο βάπτισμα έχει ζητηθεί από τον Θεό για την απαλλαγή από την πρώτη παράβαση και την ανάκληση στον Παράδεισο. Με την απαλλαγή αυτή οι βαπτιζόμενοι ανακαλούνται και εισέρχονται εντός του Παραδείσου «*ἐντὸς τοῦ ἀμπελῶνος*»²⁵⁷, ελευθερώνονται από το σκοτάδι και τον άδη, τον θάνατο και την φθορά και γίνονται όπως ο Αδάμ πριν την αμαρτία, φορώντας και πάλι την θεία καταστολή, αυτόν τον ίδιο τον Χριστό²⁵⁸. Αυτά ωστόσο τα αγαθά, που κάνουν τον βαπτιζόμενο όπως τον Αδάμ πριν την αμαρτία, τα αποδέχονται τελείως μόνο «*οἱ γνώσει βαπτιθέντες*», αυτοί που έχουν νοερή αίσθηση που τους δημιουργεί ερχόμενο το Πνεύμα με τη ενέργειά του. Αντιθέτως, αυτά τα αγαθά δεν τα αποδέχονται τελείως, αλλά ατελώς, όσοι δεν έχουν πνευματική αίσθηση της ενέργειας που δημιουργεί η επέλευση του Αγίου Πνεύματος, «*πλὴν τῶν οὐ λαβόντων αἴσθησιν νοερὰν ἀναισθήτως, ἥνπερ ποιεῖ ἐρχόμενον ἐνεργεία τὸ Πνεῦμα*»^{259,260}.

²⁵⁵ Ὑμνος 55, 28-37, S.C. 196, σ. 254-256.

²⁵⁶ Το ίδιο.

²⁵⁷ Ὅπ. π., 46, σ. 256: «ὁ ἀμπελῶν παράδεισος νοεῖται μοι καὶ ἔστιν».

²⁵⁸ Ἠθικός 13, 203-204, S.C. 129, σ. 414.

²⁵⁹ Ὑμνος 55, 50-51, S.C. 196, σ. 256.

²⁶⁰ Με βάση αυτή την άποψη του Συμεών για το πρώτο βάπτισμα πρέπει να ερμηνευτεί και το απόσπασμα «Το πρότερον βάπτισμα έχει το ὕδωρ προῦπογράφον τα δάκρυα, έχει το μύρον του χρίσματος προσημαίνον το νοητὸν μύρον του Πνεύματος. Το δε δεύτερον ουκέτι τύπος της αληθείας, ἀλλ' αυτή εστιν η αλήθεια», Βλ. *Κεφάλαια 1*, κεφ. 36, S.C. 51bis, σ. 50. Ο Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ, Ἡ θέα τοῦ Θεοῦ..., ὅπ. π., σελ. 136 αναφέρει «Ἄλλωστε ἡ σχέση πού ὑπάρχει μεταξύ τῶν δύο βαπτισμάτων εἶναι κατ' αὐτὸν (τὸν Συμεών) σχέση μεταξύ τύπου καὶ ἀληθείας» αφήνοντας να εννοηθεί ότι το πρώτο βάπτισμα συμβολίζει το δεύτερο βάπτισμα. Ωστόσο, το πρώτο βάπτισμα δεν πρέπει να ληφθεί ως συμβολισμός του δεύτερου βαπτίσματος, αλλά ως το θείο «ἐκτύπωμα» με το οποίο σημειώνεται ο πιστός, ως η αποτύπωση της σφραγίδας του Αγίου Πνεύματος, η οποία διὰ της μετανοίας δίδεται ως αραβῶνας στον πιστό, βλ. Ὑμνος 1, 73-74, S.C. 156, σ. 162.: «Ὁ ἀραβῶν

Για να εξάρει τη συνειδητή συμμετοχή στο βάπτισμα ο Συμεών τονίζει ότι με «τὸ λουτρὸν τοῦ βαπτίσματος ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ» ο ἄνθρωπος δεν εισέρχεται μόνο στον Παράδεισο αλλά λαμβάνει και τις εντολές που οφείλει να φυλάσσει²⁶¹. Οι εντολές αυτές είναι πνευματικός και θεῖος νόμος, ο οποίος τελείται στην πράξη σωματικά, γι' αυτό πρέπει να τηρούνται πνευματικά και σωματικά²⁶². Σύμφωνα δηλαδή με τον Συμεών, στο πρώτο βάπτισμα η χάρη

ἐντεῦθεν γὰρ, ἡ σφραγὶς πάντως ᾧδε παρὰ σοῦ, Σῶτερ, δίδεται τοῖς δεξιοῖς προβάτοις». Βλ. και *Κατήχησις* 2, 124-152, S.C. 96, σ. 252.: «Τί τὰς ψυχὰς ἡμῶν εἰς θάνατον οὐ προδίδομεν ὑπὲρ τοῦ δι' ἡμᾶς ἀποθανόντος Χριστοῦ καὶ Θεοῦ; Τί δειλοί ἐσμεν καὶ τὴν ἐκ τοῦ σώματος δειλαινόμεθα ἔξοδον; Μὴ γὰρ ἄδης μέλλει λαμβάνειν ἢ κατέχειν τὰς ψυχὰς τῶν εἰς Χριστὸν ἠλπικόντων; Μὴ γὰρ θάνατος ἐξουσιάζει τῶν ἐσφραγισμένων ψυχῶν τῇ χάριτι τοῦ Παναγίου Πνεύματος καὶ τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ; Μὴ ἀντιβλέψαι τολμᾷ ὁ νοητὸς λύκος τῇ τοῦ ἀρχιποίμενος Χριστοῦ σφραγίδι, ἢ σφραγίζει τὰ ἴδια πρόβατα; Οὐμενοῦν, ἀδελφοί, πιστοὶ καὶ θεόφρονες. Ὅσοι τοίνυν ἀσφράγιστοι, δράμετε· ὅσοι ἀσημεῖωτοι, σπεύσατε τῷ σημείῳ σημειωθῆναι τοῦ Πνεύματος. Τίς δὲ ἐστὶν ὁ ἀσφράγιστος; Ὁ δειλαινόμενος θάνατον. Τίς ὁ ἀσημεῖωτος; Ὁ μὴ ἀκριβῶς τὸ εἶδος τῆς σφραγίδος γινώσκων· ὁ γὰρ τὸ θεῖον καταμαθὼν ἐκτύπωμα, θαρρήσας τῇ πίστει ἐλπίδα ἀκαταίσχυτον κέκτηται. Ζητήσωμεν τοιγαροῦν τὸν Χριστόν, ὃν διὰ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἐνδυθέντες, διὰ τῶν πονηρῶν ἐξεδύθημεν πράξεων, ἐπειδὴ ἀναισθήτως ἁγιασθέντες ἔτι νήπιοι ὄντες καὶ ταῖς φρεσὶ καὶ τῇ ἡλικίᾳ, ἑαυτοὺς ἐμολύναμεν ἐν νεότητι, ἵνα μὴ λέγω ὅτι καθ' ἑκάστην τῇ τῶν ἐντολῶν παραβάσει μολύνομεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν καὶ τὰ σώματα. Διὰ τοῦτο οὖν πάλιν ἑαυτοὺς διὰ τῆς σωτηρίου μετανοίας ἀνακαλεσώμεθα, πάντα ποιοῦντες καὶ πράττοντες ὅσα Χριστῷ ὑπάρχει εὐάρεστα, ἵνα καὶ παρ' αὐτοῦ σφραγισθέντες τοῦ λοιποῦ ἄφοβοι βιωσώμεθα· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ ἐκ χειρὸς αὐτοῦ λάβωμεν ἔλεος καὶ ἄξιοι γενέσθαι ἀξιωθώμεν τῆς γνώσεως τῶν μυστηρίων Χριστοῦ, γνώσεως δὲ λέγω οὐ τῆς ἐν λόγῳ μόνῳ καὶ ἀκοῇ παραδιδομένης, ἀλλὰ τῆς ἔργῳ καὶ πράξει θεωρουμένης». Ο Συμεών στο υπό ερμηνεία απόσπασμα αναφέρεται στα εξωτερικά λειτουργικά χαρακτηριστικά του εκκλησιαστικού τυπικού του βαπτίσματος και όχι στον μυστηριακό χαρακτήρα του.

²⁶¹ Βλ. Αρχιεπ. Β. ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, *Μέσα στὸ Φῶς τοῦ Χριστοῦ...*, ὅπ. π., σελ. 192. «Εἴτε πρόκειται γιὰ τὸ πρῶτο εἴτε γιὰ τὸ δεύτερο, τὸ βάπτισμα πρέπει νὰ εἶναι πάντα ἕνα ἐνσυνειδητο γεγονός. Δὲν μποροῦμε νὰ εἶμαστε ντυμένοι μὲ τὸ ἔνδυμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖο φορέσαμε ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα τὴν ὥρα τῆς βαπτίσεώς μας, χωρὶς νὰ ἔχουμε αἴσθηση καὶ γνώση αὐτοῦ τοῦ γεγονότος».

²⁶² Ὑμνος 50, 52-70, S.C. 196, σ. 160-162. Η επιμονή του Συμεών στη συνειδητή εμπειρία του Θεοῦ σε ὅλα τα μυστήρια της Εκκλησίας τον εμφανίζει ὡς μεταρρυθμιστὴ τῆς Εκκλησίας κατὰ τὴν ἐποχὴ του, βλ. Α. HATZOPOULOS, *Two outstanding Cases in Byzantine Spirituality: The Macarian Homily and Saint Symeon the New Theologian*, *Ανάλεκτα Βλατάδων* 54, ἔκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 130: «Symeon appears a reformer in the Church of his time, underlining the necessity for the faith and repentance by which man is prepared to receive the personal experience of grace». Βλ και. THEODOROPOULOS, Η. (2002). *The Journal of Religion*, 82(3), 445-446, αναρτημένο στο <http://www.jstor.org/stable/1206819> [προσπέλαση 14-8-2018], σελ. 445, ὅπου παρουσιάζοντας τὸ βιβλίον τοῦ Hilarion Alfeyev, *St. Symeon the New Theologian and Orthodox*

του Αγίου Πνεύματος ανακαλεί κάθε άνθρωπο στον Παράδεισο και παρέχει την απελευθέρωση από το θάνατο και την φθορά, στα οποία μετέχουν ολοκληρωτικά μόνο αυτοί που έχουν πνευματική αίσθηση και τηρούν τις εντολές του Θεού πνευματικά και σωματικά. Συνεπώς, επειδή όλοι έχουμε βαπτιστεί παιδιά χωρίς να έχουμε πνευματική αίσθηση, επειδή δηλαδή είμαστε ατελείς, σύμφωνα με τον Συμεών, ατελώς δεχόμαστε τη χάρη και απαλλασσόμαστε από την πρώτη παράβαση, το προπατορικό αμάρτημα²⁶³.

Η τέλεια αποδοχή της χάριτος που δίνεται κατά το πρώτο βάπτισμα πραγματώνεται με το δεύτερο βάπτισμα, την μετάνοια, την πνευματική αίσθηση που δημιουργεί στην ψυχή και την τήρηση των εντολών του Θεού²⁶⁴. Έτσι, όσοι μόλυναν το πρώτο βάπτισμα²⁶⁵ με την παράβαση των εντολών του Θεού χρειάζονται την μετάνοια για να ξαναλάβουν τη χάρη του Παναγίου Πνεύματος²⁶⁶ ως δεύτερο βάπτισμα²⁶⁷. Η θέρμη της μετάνοιας και τα δάκρυα

Tradition, αναφέρει ότι ο Συμεών λόγω αυτής της επιμονής του χαρακτηρίστηκε ως «χαρισματικός επαναστάτης»: «Even in his own days, Symeon's insistence that a conscious, immediate, and personal experience of God is necessary for authentic Christian witness, leadership, and theological teaching was controversial. These and other factors have led to the characterization of Symeon as a charismatic rebel threatening the very foundation of traditional authority and practice».

²⁶³ Όπ. π., 38-40, σ. 158-160.

²⁶⁴ Βλ. Β. ΤΣΙΓΚΟΥ, *Ο ανακαινισμός του ανθρώπου...*, όπ. π., σελ. 229-230: «Τὸ δεύτερο βάπτισμα εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἐνεργοποίηση καὶ ὁλοκλήρωση τοῦ πρώτου καὶ πραγματοποιεῖται μὲ τὴν ἀνθρώπινη συνεργία».

²⁶⁵ Στη διδασκαλία του Συμεών το εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου βάπτισμα παραπέμπει σε μια κατάσταση ένδυσης του ανθρώπου διὰ της χάριτος του Αγίου Πνεύματος. Το ένδυμα αυτό, η δόξα του Θεού, προέρχεται από τις άκτιστες θείες ενέργειες που παρέχει η χάρη του Αγίου Πνεύματος και καθιστά τον άνθρωπο πνευματικό. Ως εκ τούτου, ο μολυσμός του βαπτίσματος αφορά τον μολυσμό της πνευματικής στολής με την οποία έχει επενδύσει τον άνθρωπο στο σώμα και την ψυχή η χάρη του Αγίου Πνεύματος και την αιτία απομάκρυνσης της θείας χάριτος του Αγίου Πνεύματος από τον άνθρωπο. Ο μολυσμός του βαπτίσματος στη διδασκαλία του Συμεών γίνεται όχι μόνο με τον μολυσμό του σώματος από τις αμαρτωλές πράξεις αλλά και με τον μολυσμό της ψυχής από την εμπαθή επιθυμία για κάθε τι κοσμικό.

²⁶⁶ Κατήχησις 32, 73-79, S.C. 113, σ. 244.

²⁶⁷ Όπ. π., 66-72, σ. 242-244. Η αναγνώριση της μετάνοιας ως δεύτερο βάπτισμα αποτελεί κοινή σωτηριολογική διδασκαλία στην πατερική θεολογία. Ο ΚΛΗΜΗΣ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ αναφέρεται σε δεύτερο βάπτισμα με δάκρυα «Καὶ τοῖς δάκρυσιν βαπτιζόμενος ἐκ δευτέρου», *Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος*, P.G. 9, 649C. Ο ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ συσχετίζει τα δάκρυα της μετάνοιας με το βάπτισμα «Τοῖς μὲν γὰρ δι' ὕδατος καὶ λουτροῦ ἐγγυῶμαι τὴν ὑγείαν, τῶν δὲ δι' ὀλίγων δακρῦων ἐξαλείφω τὴν νόσον», *Πρὸς τοὺς βραδύνοντας εἰς τὸ βάπτισμα*, P.G. 46, 417B. Ο άγιος ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ,

από το βάθος της καρδιάς, όπως ακριβώς η φωτιά, αναχωνεύει και κατακαίει τον ρύπο της αμαρτίας και κάνει την μολυσμένη ψυχή καθαρή. Και όχι μόνο, αλλά χαρίζει και την έκχυση του φωτός με την επέλευση του Αγίου Πνεύματος²⁶⁸. Μόνο με άξια μετάνοια, όπως ο Δαβίδ και οι υπόλοιποι άγιοι, μπορούν να προσελκύσουν την χάρη του Αγίου Πνεύματος. Τότε, το Πνεύμα κατερχόμενο γίνεται φωτοειδής κολυμβήθρα και μας αγκαλιάζει ολοκληρωτικά και μας κάνει άφθαρτους από φθαρτούς και αθάνατους από θνητούς, υιούς Θεού και «θεοὺς θέσει καὶ χάριτι»²⁶⁹. Σε αυτό το απόσπασμα ο Συμεών αναγνωρίζει στο δεύτερο βάπτισμα διά της μετάνοιας τις ίδιες σωτηριολογικές ενέργειες που έχει και το πρώτο βάπτισμα για τους βαπτιζόμενους που έχουν πνευματική αίσθηση.

ε) Εξομολόγηση, μετάνοια και αναγκαιότητα του πνευματικού πατέρα

Η εξομολόγηση στη διδασκαλία του Συμεών προηγείται της μετάνοιας και πρέπει να είναι καθημερινή πρακτική του μετανοούντος²⁷⁰. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Συμεών στην *Επιστολή 1* ορίζει την εξομολόγηση – εξαγόρευση, ως ομολογία χρεών παραπέμποντας με τον τρόπο αυτόν στην μη τήρηση των εντολών του Θεού και ως επίγνωση των σφαλμάτων και αυτοκατάκριση της προσωπικής αφροσύνης: «*Εξαγόρευσις τοίνυν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ χρεῶν ὁμολογία, εἴτ' οὖν ἐπίγνωσις σφαλμάτων καὶ ἀφροσύνης ἰδίας*

στον οποίο αναφέρεται και ο Συμεών, θεωρεί τη μετάνοια ως δεύτερο βάπτισμα σπουδαιότερο από το πρώτο βάπτισμα, *Κλίμαξ 7, Περί χαροποιου πένθους*, P.G. 88, 804A-804B. Την αναγκαιότητα του δεύτερου βαπτίσματος λόγω της απόσβεσης της χάριτος και της αφέσεως που λάβαμε με το βάπτισμα ως νήπια επισημαίνει και ο ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, ο οποίος προσθέτει ότι αυτό πρέπει να γίνεται καθημερινά και έως εσχάτης αναπνοής «*Τὴν γὰρ χάριν καὶ τὴν ἄφεσιν τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι νήπιοι ἡμεῖς λαμβάνοντες ἐν ἁμαρτίαις αὐξόμενοι κατερρυνώσαμεν ταῦτα καὶ ἐσβέσαμεν. Διὰ δὲ δακρύων καὶ ἕως γήρωσ καὶ ἐσχάτης ἀναπνοῆς καθημέραν βαπτίζεσθαι καὶ ἀνακαθαίρεσθαι δυνάμεθα*», *Λόγος εἰς τὸν ἕκτον ψαλμόν*, P.G. 89, 1100A. Βλ. V. LOSSKY, *Ἡ μυστική θεολογία...*, ὄπ. π., σ. 242: «*Μετάνοια εἶναι μία δευτέρα γέννηση, τὴν ὁποία ὁ Θεὸς παρέχει μετὰ τὸ βάπτισμα, μία δυνατότητα ἐπιστροφῆς πρὸς τὸν Πατέρα, ἢ συνεχῆς ἔξοδος ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, δύναμη ἢ ὁποία ἐνεργεῖ τὴν μεταβολὴ τῆς φύσεως ἡμῶν*».

²⁶⁸ *Κατήχησις 12*, 40-58, S.C. 104, σ. 172-174.

²⁶⁹ *Κατήχησις 32*, 73-84, S.C. 113, σ. 244. Βλ. Β.ΤΣΙΓΚΟΥ, *Ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀνθρώπου*, ὄπ. π., σελ. 218: «*Γιὰ τὴν ὀρθόδοξη παράδοση δὲν ἀρκεῖ μόνο τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος ἀλλὰ ἀπαιτεῖται καὶ ὁ ὄντολογικὸς ἀνακαινισμὸς ποὺ ἐνεργεῖται μέσα στὴν Ἐκκλησία διὰ ὄλων τῶν ἄλλων μυστηρίων, καὶ κυρίως διὰ τῆς θείας Εὐχαριστίας*». Βλ. Η. ALFEYEV, *St. Symeon the New Theologian and Orthodox Tradition*, ὄπ. π., σελ. 237: «*The experience of Symeon proves that the whole of human nature, including the intellect, the soul, and even the body, is transfigured by the divine light*».

²⁷⁰ *Κατήχησις 9*, 371-374, S.C. 104, σ. 134.

κατάγνωσις»²⁷¹. Η επίγνωση των σφαλμάτων στη σκέψη του Συμεών καθίσταται δυνατή μόνο με την αναφορά στο φοβερό και φρικτό κριτήριο²⁷², την ημέρα της Κρίσεως, όπου θα απαιτηθούν οι δωρεές που έλαβε ο βαπτιζόμενος κατά το άγιο βάπτισμα. Αυτές τις δωρεές καλείται να παρουσιάσει ο πιστός κατά την ημέρα της Κρίσεως και με την τήρηση των εντολών πρέπει να τις διαφυλάξει καθόλη την επίγεια ζωή του²⁷³. Η εξομολόγηση ως επίγνωση των σφαλμάτων και αυτοκατάκριση της ίδιας αφροσύνης προκαλεί την μεταμέλεια στην καρδιά, η οποία στη συνέχεια μετανοεί για ταπραχθέντα ή μελετηθέντα²⁷⁴. Η εξαγόρευση δηλαδή στη διδασκαλία του Συμεών προηγείται της μεταμέλειας της καρδιάς και σχετίζεται με τη διάνοια, είναι μια λογική ενέργεια αναγνώρισης των σφαλμάτων και κατανόησης της μη τήρησης των εντολών του Θεού.

Η καθημερινή εξομολόγηση και η άξια μετάνοια για όσα ο άνθρωπος έχει διαπράξει είτε συνειδητά είτε εν αγνοία του και το πένθος καθιστούν τον άνθρωπο άξιο μετοχής στη θεία κοινωνία²⁷⁵. Ο Συμεών συνδέει με τον τρόπο αυτό την θεία μετάληψη με την προγενέστερη ψυχοσωματική κάθαρση μέσω των δακρύων που μόνο η άξια μετάνοια ως επίγνωση της αμαρτίας μπορεί να προκαλέσει²⁷⁶. Η θέα του άδυτου φέγγους που προκαλεί η εξομολόγηση και η μετάνοια είναι για τον Συμεών προϋπόθεση για την απόκτηση καθαρής καρδιάς, για την ενοίκηση του Αγίου Πνεύματος μέσα στον άνθρωπο και τη θέα του Θεού είτε κατά τη διάρκεια του βίου είτε μετά θάνατον²⁷⁷. Η εξομολόγηση, η μετάνοια και ο καθαρισμός είναι προϋποθέσεις άξιας μετοχής στη Θεία Κοινωνία, ακόμα και αν αυτό γίνεται μια φορά το χρόνο²⁷⁸. Επιπλέον, είναι προϋπόθεση για την τέλεια απαλλαγή των παθών, την απόκτηση όλων

---

²⁷¹ *Επιστολή 1*, 33-35, EP.S.N.T., σ. 28.

²⁷² *Όπ. π.*, 40, σ. 30.

²⁷³ *Κεφάλαια 1*, κεφ. 7, S.C. 51bis, σ. 42. Βλ. Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Συμεών ο Νέος Θεολόγος...*, όπ. π., σελ. 109: «Η προσπάθεια προς την τελειότητα είναι διαρκής και ακατάπαυστος: επομένως και αν ακόμη ο άνθρωπος ζει χίλια έτη επί της γής, δεν θα είχε γίνει τέλειος, αλλά θα έτεινε προς την τελειότητα».

²⁷⁴ Το ίδιο.

²⁷⁵ *Κατήχησις 4*, 604-611, S.C. 113, σ. 362-364.

²⁷⁶ *Όπ. π.*, 623-650, σ. 364-366.

²⁷⁷ *Όπ. π.*, 682-689, σ. 370.

²⁷⁸ *Όπ. π.*, 600-603, σ. 362.: «Ει δὲ μὴ ταῦτα προετοιμάσει καλῶς, οὐδὲ μετὰ δακρύων, δηλονότι, οὐδὲ ἀξίως καὶ ὡς δεῖ κοινωνῶν, τὸν Βασιλέα καὶ Θεὸν ἐν ἑαυτῷ ὑποδέξεται, κἂν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦτο ποιήσῃ».

των αρετών, την επάξια ή με δάκρυα καθημερινή μετάληψη των θείων μυστηρίων και τη θεωρία του θείου φωτός που συνυπάρχει σε αυτά²⁷⁹.

Η δυνατότητα όμως γνήσιας μετάνοιας, εξομολόγησης, τήρησης των εντολών και ολοκληρωτικής ταπείνωσης, ώστε να καταφρονήσει κανείς όλο τον υλικό κόσμο ακόμα και την ψυχή του²⁸⁰ διά της νεκρώσεως του ιδίου θελήματος τώρα την περίοδο βαθιάς και τέλειας ειρήνης δεν είναι η υπομονή των θλίψεων και των πειρασμών με τελευταίο τον εκούσιο μαρτυρικό θάνατο, όπως συνέβαινε τον καιρό των διωγμών, αλλά είναι η απονέκρωση του ιδίου θελήματος²⁸¹. Πώς, όμως, μπορεί ο ασθενής λόγω του σαρκικού του θελήματος και των αμαρτιών του άνθρωπος²⁸² να είναι βέβαιος ότι ακολουθεί την ορθή πίστη και τηρεί τις εντολές του Θεού, αν δεν έχει έναν βοηθό και μεσίτη; Πώς μπορεί να έλθει σε μετάνοια και να συνειδητοποιήσει την αμαρτία που ριζώνει στην καρδιά του; Πώς θα κατορθώσει την ταπείνωση της ύπαρξής του απονεκρώνοντας το ίδιο θελήμα του τηρώντας το θείο θέλημα χωρίς να παρεκκλίνει προς το δικό του προσωπικό θέλημα; Με ποιον τρόπο θα φτάσει με άλλα λόγια στην πνευματική του αναγέννηση; Στα ερωτήματα αυτά που αναφέρονται στον πιστό που αποφασίζει εκούσια να βαδίζει την οδό της σωτηρίας ο Συμεών είναι κατηγορηματικός προβάλλοντας την αναγκαιότητα του πνευματικού πατέρα. Η αποδοχή της δωρεάς του Αγίου Πνεύματος διά της απονεκρώσεως του ιδίου θελήματος δεν είναι για τον Συμεών αποτέλεσμα αυτομάθησης αλλά μαθητείας σε έμπειρο και έντεχνο άνδρα (πνευματικό πατέρα): «οὐκ ἄφ' ἑαυτοῦ τοῦτο μαθεῖν οἶεται, ἀλλὰ τεχνίτη καὶ ἐμπείρῳ ἀνδρὶ προσελθὼν, μετὰ φόβου καὶ τρόμου πολλοῦ καὶ μετὰ προσοχῆς συντόνου τούτῳ ὑποταγείς, μανθάνει ἐξ αὐτοῦ καὶ διδάσκεται τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν τῶν ἐναρέτων πράξεων, καὶ τίνα μετανοῶν χρή ποιεῖν· φόβου δὲ λέγω καὶ τρόμου τοῦ

²⁷⁹ Το ίδιο. Στη συνέχεια ο Συμεών αναφέρει το απόσπασμα «κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐκάστου ἡμῶν ἀπεντεῦθεν ἀμβλυωπίας» από τον Άγιο Γρηγόριο το Θεολόγο για να τονίσει το ρόλο της μετάνοιας στην θέα του άδυτου φέγγους.

²⁸⁰ Κατήχησις 14, 5-6, S.C. 104, σ. 204.

²⁸¹ Κατήχησις 20, 35-43, S.C. 104, σ. 332: «εἰ μὴ διὰ τὴν τῶν θλίψεων καὶ πειρασμῶν ὑπομονὴν καὶ τελευταῖον διὰ τὸν θάνατον αὐτὸν τὸν ἐκούσιον, ὄνπερ καὶ τοῖς τότε καιροῖς, ἐπικρατουσῶν τῶν αἰρέσεων, πολλοὶ διὰ τοῦ μαρτυρίου καὶ τῶν ποικίλων βασάνων προεΐλοντο, νυνὶ δὲ Χριστοῦ χάριτι ἐν καιρῷ βαθείας καὶ τελείας ειρήνης οὐδὲν ἕτερον ἐπληροφορήθημεν εἶναι σταυρὸν καὶ θάνατον, εἰ μὴ τὴν παντελῆ τοῦ ιδίου θελήματος νέκρωσιν. Ὁ γὰρ τὸ ἴδιον κἂν ὅπως οὖν ἐκπληρῶν θέλημα, τὸ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ πρόσταγμα φυλάξαι οὐ δυνήσεται πώποτε».

²⁸² Εὐχαριστία 1, 252-255, S.C. 113, σ. 326: «... καὶ μεσίτην ὁ ἄνθρωπος ἐπιζητεῖ πρὸς τοῦτο καὶ βοηθόν, ὡς μὴ δυνάμενος δηλονότι μόνος ἀναιδῶς προσελθεῖν διὰ τὸ καταβαρεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ πολλῶν τῆς αἰσχύνῃς ἀμαρτιῶν».

μη ἀποτυχεῖν αὐτὸν τοῦ τοιούτου καλοῦ, καὶ ὡς ἀδόκιμόν τινα ἐργάτην τῶν ἐντολῶν καταδικασθῆναι τῷ αἰωνίῳ πυρὶ»²⁸³. Από αὐτόν, ὡς ἀπὸ ἐμπειρο τεχνίτη, ὁ πιστὸς μαθαίνει καὶ διδάσκεται τὴν πνευματικὴ ἐργασία τῶν ἐνάρετων πράξεων καὶ τι πρέπει νὰ κάνει μετανοώντας²⁸⁴.

Ὁ ρόλος τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς στὴν ἀφεση τοῦ χρέους καὶ «στὴν ἀνάκλησιν τοῦ πτώματος», τοῦ νεκροῦ πνευματικὰ ἀνθρώπου, εἶναι γιὰ τὸν Συμεὼν ρόλος μεσίτη, ἱατροῦ καὶ συμβούλου²⁸⁵. Ὡς «ἀγαθὸς» σύμβουλος θα δώσει τὶς κατάλληλες ἀγαθὲς συμβουλές γιὰ τοὺς τρόπους μετάνοιας, ὡς ἱατρός θα δώσει τὰ κατάλληλα γιὰ κάθε τραῦμα φάρμακα καὶ ὡς μεσίτης «τὸ θεῖον ἐξιλεώσεται» γιὰ τὸν πιστό ὄχι μόνο «διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος καὶ τῆς εὐχῆς»²⁸⁶ ἀλλὰ καὶ «τῆς πρὸς Θεὸν ἐντεῦξεως ἐνώπιον αὐτοῦ ἐκείνου «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» παραστάς»²⁸⁷. Γιὰ τὸν Συμεὼν ὁ πνευματικὸς πατέρας γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἐπιτελεῖ τοὺς τρεῖς παραπάνω ρόλους τοῦ στὴ μετάνοια τοῦ πιστοῦ πρέπει νὰ ἔχει μιὰ προσωπικὴ κοινωνία με τὸν Θεό, τὴν ὁποία αποκτᾷ «χειρὶ Θεοῦ, εἶπουν Πνεύματι»²⁸⁸. Πάνω ἀπ' ὅλα ὁμως ὁ ρόλος τοῦ ἀνακεφαλαιώνεται στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ μαθητῆ γι' αὐτὸ χρησιμοποιεῖ λεξιλόγιο τῆς βιολογικῆς γέννησης καὶ τοῦ τοκετοῦ: «Συνελάβόν σε διὰ διδασκαλίας, ὠδίνησα δὲ σὲ διὰ μετάνοίας, ἀπέτεκόν σε δι' ὑπομονῆς πολλῆς καὶ ὀδυνῶν καὶ πόνων σφοδρῶν καὶ καθημερινῶν δακρύων, εἰ καὶ σὺ οὐδὲ ἐν τούτων ἐπέγνωσ γενόμενον παρ' ἡμῶν»²⁸⁹. Κατὰ συνέπεια ἡ ἀγαπητικὴ

---

²⁸³ Κατήχησις 14, 9-15, S.C. 104, σ. 204. Ἡ ἀπονέκρωση τοῦ ἰδίου θελήματος προϋποθέτει τὴ γνῶση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ. Ἡ γνῶση, ὠστόσο, τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι γιὰ τὸν Συμεὼν προσβάσιμη με μιὰ διανοητικὴ ἐνέργεια ἀνάγνωσης ἢ ἀποστήθισης τῶν Ἁγίων Γραφῶν (Κατήχησις 24, 13-14, S.C. 113, σ. 34). Ἐτσι, σὲ συνδυασμὸ με τὴν ἀδυναμία κατανόησης τοῦ θεοῦ θελήματος, ὅπως αὐτὸ εἶναι ἀποθησαυρισμένο μέσα στις ἀγίες Γραφές, ἡ παρουσία τοῦ χαρισματικοῦ πνευματικοῦ πατρὸς ὡς προσωποποίηση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ μέλους τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀναγκαῖα προϋπόθεση γιὰ τὴ σωτηρία.

²⁸⁴ Ὁπ. π., 5-15, σ. 204. Ἀναλυτικὰ γιὰ τὸ ρόλο ποὺ ἀποδίδει ὁ Συμεὼν στὴν πνευματικὴ πατρότητα βλ. Β. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ, *Ἡ πνευματικὴ πατρότης...*, ὄπ. π., σελ. 23 κ. ἐξ.

²⁸⁵ Ἐπιστολὴ 1, 167, EP.S.N.T., σ. 40.

²⁸⁶ Ἠθικός 7, 449-450, S.C. 129, σ. 188.

²⁸⁷ Ἐπιστολὴ 1, 168-173,, EP.S.N.T., σ. 40.

²⁸⁸ Ὁπ. π., 407, σ. 62. Ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ WARE «Διὰ τὸν Ἅγιον Συμεὼν τὸ ἀποφασιστικὸν κριτήριον εἶναι ἐὰν εἷς ἄνθρωπος κατέχει ἄμεσον ἐμπειρίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἢ ὄχι», βλ. Παράδοσις καὶ προσωπικὴ ἐμπειρία ἐν τῇ ὑστεροβυζαντινῇ θεολογίᾳ, στο *Γρηγόριος Παλαμάς*, 1972, σ. 489.

²⁸⁹ Ἐπιστολὴ 3, 5-8, EP.S.N.T., σ. 82.

σχέση πνευματικού πατρός και υιού είναι «δεσμός ἅγιος...δύναμις ἄφατος»²⁹⁰, πνευματική σύνδεση με την αγία αγάπη «ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι»²⁹¹.

Η εύρεση ενός απαθούς και αγίου οδηγού, ενός ανθρώπου που μπορεί να ποιμάνει σωστά είναι πολύ δύσκολη²⁹² και γι'αυτό ο πιστός χρειάζεται να παρακαλέσει τον Θεό με ολόψυχες προσευχές και θερμά δάκρυα να του αναδείξει έναν πνευματικό πατέρα²⁹³. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών παρουσιάζει την πνευματική πατρότητα ως δωρεά του Θεού στον άνθρωπο, η οποία αποτελεί μια προσωπική φανέρωση του Θεού εν «σαρκί»²⁹⁴.

Ο Συμεών συνδέει την εξομολόγηση με την άφεση των αμαρτιών²⁹⁵, ακολουθώντας σύνολη την ορθόδοξη παράδοση²⁹⁶. Η άφεση των αμαρτημάτων γίνεται είτε με την εξαγόρευση, εξομολόγηση, είτε με την ένδυση με το ἅγιο και αγγελικό σχήμα του μοναχού²⁹⁷. Φαίνεται ότι στη

---

²⁹⁰ Κατήχησις 8, 64-67, S.C. 104, σ. 90.

²⁹¹ Όπ. π., 56-64, σ. 90.

²⁹² Κατήχησις 20, 197-199, S.C. 104, σ. 346: «Σπάνιοι γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ μάλιστα ἄρτι οἱ καλῶς ποιμαίνειν καὶ ἰατροῦν ψυχὰς λογικὰς ἐπιστάμενοι». Βλ και Ἐπιστολή 1, 348 κ. εξ. EP.S.N.T., σ. 56.

²⁹³ Κεφάλαια 1, κεφ. 49, S.C. 51bis, σ. 66.

²⁹⁴ Βλ. μοναχ. ΗΣΑΪΑ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΗ, Ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος ὡς πνευματικὸς ὁδηγός, περ. Σύναξη, τευχ. 10, 1984. σελ. 39.

²⁹⁵ Ἠθικὸς 13, 278-283, S.C. 129, σ. 420: «Μετανοησάτω οὖν ἕκαστος ὑμῶν καὶ θρηνησάτω ἑαυτόν, ὅποτε οὕτως ἔχοντα ἴδοι, ὅτι τοσοῦτων καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν ἑαυτὸν ἀπεστέρησεν, ἐκπερὼν τῆς δόξης καὶ τῆς θεωρίας τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, καὶ σπουδασάτω διὰ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως τῶν αἰωνίων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν».

²⁹⁶ Βλ. Α΄. Ιωάν. 1,9: «Ἐὰν ὁμολογῶμεν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν πιστὸς ἐστὶ καὶ δίκαιος ἵνα ἀφῆ ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας καὶ καθάρσῃ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας». Η άφεση των αμαρτιών είναι στη διδασκαλία του Συμεών βασική προϋπόθεση καθαρισμού του ανθρώπου και προετοιμασία του για την κατά χάρη ένωσή του με τον Θεό. δίχως καθαρή ψυχή και σώμα κανένας δεν μπορεί να προσεγγίσει τον Θεό· ΔΙΔΑΧΗ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ. 14,1, S.C. 248, (1-3): «Κατὰ Κυριακὴ συναχθέντες κλάσατε ἄρτον καὶ εὐχαριστήσατε, προεξομολογησάμενοι τὰ παραπτώματα ἡμῶν, ὅπως καθαρὰ ἦ ἡ θυσία ὑμῶν»· Όπ. π. . 4,14, S.C. 248, (27-30): «Ἐν ἐκκλησία ἐξομολογήσῃ τὰ παραπτώματά σου, καὶ οὐ προσελεύσῃ ἐπὶ προσευχὴν σου ἐν συνειδήσει πονηρᾷ. Αὕτη ἐστὶν ἡ ὁδὸς τῆς ζωῆς»· ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ἐκ τῆς πρὸς Νουατιανούς παραγματείας, P.G. 26, 1316B: «Ὡσπερ ἄνθρωπος ὑπὸ ἀνθρώπου ἱερέως βαπτιζόμενος φωτίζεται τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτι, οὕτω καὶ ὁ ἐξομολογούμενος ἐν μετανοίᾳ διὰ τοῦ ἱερέως λαμβάνει τὴν ἄφεσιν χάριτι Χριστοῦ».

²⁹⁷ Κεφάλαια 3, κεφ. 79, S.C. 51bis, σ. 170: «Εἰ πάντων σου τῶν ἀμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν ἔλαβες, εἴτε δι' ἐξαγορεύσεως, εἴτε διὰ τῆς ἀμφίσεως τοῦ ἁγίου καὶ αγγελικοῦ

διδασκαλία του Συμεών η εξομολόγηση λαμβάνει τον χαρακτήρα μιας εκούσιας αυτοπαράδοσης στο θέλημα του άλλου, η οποία θεωρείται ως το πρώτο βήμα για την απονέκρωση του ίδιου θελήματος. Ο άλλος αυτός είναι ο ίδιος ο Θεός είτε οράται στο σώμα της Εκκλησίας είτε στο πρόσωπο του πνευματικού πατέρα²⁹⁸. Ουσιαστικά, ο Συμεών αναγνωρίζοντας ως ανάδοχο των αμαρτιών του εξομολογούμενου τον απαθή, ο οποίος διακρίνεται από άμεμπτο βίο, ζωή σύμφωνη με τις εντολές του Θεού και έχει μεταμορφωθεί ἐν Χριστῷ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, συνδέει την άφεση των αμαρτιών με τον κατά χάρη θεωμένο άνθρωπο. Έτσι, ενώ δέχεται ότι το αποστολικό αξίωμα της άφεσης των αμαρτιών δόθηκε στους αρχιερείς, επισημαίνει ότι όσοι δεν έχουν την χάρη του Αγίου Πνεύματος, δεν έχουν χειροτονηθεί από το Άγιο Πνεύμα, κατέχουν αυτό το αξίωμα έχοντάς το αρπάξει χωρίς την άδεια και θέληση του επουράνιου Βασιλέα Χριστού και συνεπώς ο Δεσπότης Χριστός δεν θα άφηνε αυτή την υφαρπαγή ανεξέταστη, «Ὡ τῆς ἀναιδεΐας! Τοῦ ἐπιγείου βασιλέως οὐδεὶς καταφρονῆσαι τολμᾷ καὶ τιμὴν ἢ ἀξίωμα τούτου ἀρπάσαι καὶ ἀφορίσαι ἑαυτῷ, καὶ σὺ τοῦ ἐπουρανίου ὡς οὐδενὸς καταφρονεῖς καὶ τῶν ἀποστολικῶν ἀξιωματῶν ἄνευ τῆς ἐκείνου ῥοπῆς καὶ θελήσεως ἐπιχειρῆσαι κατατολμᾶς; Ὅπως δὲ οὕτως ἔχων, οἶε ἀνεξέταστον τοῦτο τὸν Δεσπότην καταλιπεῖν; Οὐ μὲνον οὐδαμῶς»²⁹⁹. Χωρίς να αρνείται το αξίωμα αυτό στους αρχιερείς³⁰⁰, τονίζει ότι αυτό προβλήθηκε στους άμωμους ιερείς επειδή αυτοί

σχήματος». Η άφεση των αμαρτιών στη διδασκαλία του Συμεών δίδεται είτε διὰ της εξαγόρευσης είτε διὰ της αποδοχῆς του αγγελικῶν σχήματος και την είσοδο του πιστοῦ στην αγγελικὴ πολιτεία.

²⁹⁸ Ὅπ. π., κεφ. 46, σ. 146: «Ἀπὸ μὲν τῆς μετανοίας ἔκπλυσις τοῦ μολυσμοῦ τῶν αἰσχροῶν γίνεται πράξεων, μετὰ δὲ ταύτην, μετοχὴ Πνεύματος Ἁγίου· οὐχ ἀπλῶς δέ, ἀλλὰ κατὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν διάθεσιν καὶ τὴν ταπεινώσιν τῶν ἐξ ὅλης μετανοούντων ψυχῆς· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ τελείαν τὴν ἄφεσιν τῶν ἡμαρτημένων παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἀναδόχου λαβεῖν. Διὰ τοῦτο καλὸν καθ' ἑκάστην μετανοεῖν κατὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν· τὸ γὰρ «μετανοεῖτε, ἡγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» ἀόριστον ἡμῖν ὑπεμφαίνει τὴν ἐργασίαν». Ο άνθρωπος δεν μπορεί να μετάσχει του Αγίου Πνεύματος αν πρώτα δεν καθαριστεί με την μετάνοια από τον μολυσμό των αἰσχροῶν πράξεων και δεν λάβει την άφεση των αμαρτιών. Γι'αυτό και στη διδασκαλία του, το μυστήριο της εξομολόγησης ταυτίζεται με την μετάνοια.

²⁹⁹ Ἡθικὸς 1, ιβ', 483-489, S.C. 122, σ. 306-308.

³⁰⁰ Ἐπιστολὴ 1, 248-258, EP.S.N.T., σ. 46-48: «Πρὸ δὲ τούτων ἀρχιερεῖς μόνοι τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν κατὰ διαδοχὴν τὴν ἐξουσίαν ὡς ἐκ τῶν θείων ἀποστόλων ἐλάβανον, τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος καὶ τῶν ἀρχιερέων ἀχρεϊομένων εἰς ἱερεῖς βίον ἔχοντας ἄμωμον καὶ χάριτος θείας ἀξιωμένους ἢ φρικτὴ ἐγχείρησις αὕτη προβέβηκεν· εἶτα καὶ τούτων ἀναμίξ γενομένων, τῶν ἱερέων ὁμοῦ καὶ ἀρχιερέων τῷ λοιπῷ ἐξομοιούμενων λαῷ καὶ πολλῶν ὡς καὶ νῦν περιπιπτόντων πνεύμασι πλάνης καὶ ματαίας κενοφωνίας καὶ ἀπολλυμένων, μετήχθη, ὡς εἴρηται, εἰς τὸν ἐκλεκτὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ, λέγω δὴ τοὺς

αχρειώθηκαν και μετά για τον ίδιο λόγο μεταβιβάστηκε και στους μοναχούς, «τὸν ἐκλεκτὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ»³⁰¹. Αναγνωρίζει παράλληλα ὅτι και οι μοναχοὶ αχρειώθηκαν και ἐξέπεσαν τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων³⁰², δηλώνοντας ὅτι το ἀξίωμα τῆς ἀφεσης τῶν αμαρτιῶν δίνεται σε ὅποιον, ὅπως και ο δικός του πνευματικός πατέρας Συμεών ο Ευλαβής, ἐγίνε μέτοχος τῆς χάριτος και τῶν δωρεῶν του Θεοῦ, «ὅπως εὐρόντες αὐτὸν ἄφεσιν λάβωμεν δι' αὐτοῦ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ καὶ ταῖς ἐντολαῖς ὅλη ψυχῆ ὑπακούοντες, καθάπερ ἐκεῖνος, ἀκούσας τὰς τοῦ Χριστοῦ, γέγονε μέτοχος τῆς χάριτος καὶ τῶν δωρεῶν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰ ἀμαρτήματα παρ' αὐτοῦ ἔλαβε τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι πυρωθεῖς»³⁰³. Το ἀξίωμα αὐτό για τον Συμεών δεν δόθηκε αποκλειστικά σε καμιά τάξη χριστιανῶν. Με τον τρόπο αὐτό το ἀξίωμα του δεσμεῖν και λύειν τις αμαρτίες ὑπάρχει σε ὅλες τις παραπάνω τάξεις τῶν πιστῶν χριστιανῶν με τὴν προϋπόθεση ὅτι δεν ἔχουν αλλοτριώσει τον εαυτό τους ἀπὸ το Θεό³⁰⁴. Εἶναι δωρεὰ του Χριστοῦ σε αὐτὸν που γνωρίζει ὅτι εἶδε στην ψυχὴ του τον Θεό και μέσα στο φῶς Εκείνου ξεπέρασε τὴν ορατὴ κτίση και ἔχει τον Θεό ποιμένα και διδάσκαλο. Αὐτός, αν θέλει, μπορεί να γνωρίζει ὅτι ἔλαβε το δεσμεῖν και λύειν ἀπὸ τον Θεό³⁰⁵. Διαχωρίζει με τον τρόπο αὐτό το ἀξίωμα τῆς ιεροσύνης ἀπὸ το ἀξίωμα τῆς ἀφεσης τῶν αμαρτιῶν λέγοντας χαρακτηριστικά «Τὸ ἀφιέναι ἀμαρτίας ἀπὸ Θεοῦ δέδοται, ἀπαγε· ἱερουργεῖν γὰρ μόνον αὐτοῖς ἐκκεχώρηται, οἶμαι δὲ οὐδ' αὐτὸ τοῖς πολλοῖς αὐτῶν, ἵνα μὴ χόρτος ὄντες ἐκεῖθεν κατακαυθήσονται, ἀλλὰ μόνοις ἐκεῖνοις, ὅσοις ἐν ἱερεῦσι καὶ ἀρχιερεῦσι καὶ μοναχοῖς τὸ συγκαταριθμεῖσθαι ἐστὶ τοῖς τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ χοροῖς διὰ τὴν ἀγνότητα»³⁰⁶.

μοναχοῦς, οὐκ ἐκ τῶν ἱερέων ἢ ἀρχιερέων ἀφαιρεθεῖσα, ἀλλὰ ταύτης ἑαυτοῦς ἐκείνων ἀλλοτριωσάντων».

³⁰¹ Ἐπιστολὴ 1, 243, EP.S.N.T., σ. 46: «Ὅτι γὰρ ἐνδέχεται εἰς μοναχὸν ἱερωσύνην μὴ ἔχοντα ἐξαγγέλειν ἡμᾶς».

³⁰² Ὅπ. π., 337-342, σ. 54.

³⁰³ Ὅπ. π., 423-428, σ. 62-64.

³⁰⁴ Ὅπ. π., 337-342, EP.S.N.T., σ. 54.

³⁰⁵ Ἐπιστολὴ 1, 396-402, EP.S.N.T., σ. 60: «Ὁ δὲ Χριστός, τὸ ὄντως φῶς, ἐλθὼν καὶ τοὺς ζητοῦντας αὐτὸν συναντῶν, ὡς οἶδε μόνος αὐτός, ἰδεῖν ἑαυτὸν αὐτοῖς ἐχαρίσατο. Τοῦτο ἐστὶν εὐρεῖν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τὸ ἰδεῖν τὸν Θεὸν καὶ ἐν τῷ ἐκείνου φωτὶ αὐτὸν γενέσθαι ἀπάσης κτίσεως τῆς ὀρωμένης ἀνώτερον καὶ τὸν Θεὸν σχεῖν ποιμένα και διδάσκαλον, παρ' οὗ καὶ τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν, εἰ βούλει, γινώσεται, καὶ γνοὺς ἀκριβῶς προσκυνήσει τὸν δεδωκότα και τοῖς χρήζουσι μεταδώσειεν».

³⁰⁶ Ἐπιστολὴ 1, 342-347, EP.S.N.T., σ. 54-56. Ο Συμεών ἦταν ὡς ἱερέας σε θέση να γνωρίζει ὅτι το οφίκιο τῆς πνευματικῆς πατρότητας ἀπονέμεται, ὅπως και σήμερα, σε πρεσβύτερους ἀπὸ τον οικεῖο ἐραρχῆ, στο ὄνομα του οποιῶν μπορούν να ἐξομολογούν τους πιστούς. Το

στ) *Έμπρακτη και διηνεκής μετάνοια*

Στη διδασκαλία του Συμεών δεν νοείται μετάνοια που δεν επιδεικνύεται από τα έργα, εμπράκτως. Ο Θεός αποδέχεται μόνο την μετάνοια εκ των έργων³⁰⁷. Μιλώντας στους μοναχούς ο Συμεών επισημαίνει ότι για την σωτηρία και τελειότητα του ανθρώπου δεν αρκεί μόνο η περιβολή του μοναχικού σχήματος και η εξωτερική ευπρέπεια αλλά και ο στολισμός του εσωτερικού ανθρώπου με την καταστολή του Αγίου Πνεύματος και η ολοκληρωτική με τον τρόπο αυτό θυσία του εαυτού, με την ψυχή και το σώμα, στον Θεό³⁰⁸. Με τη γυμνασία του σώματος ο μετανοών γυμνάζει το σώμα να συνηθίζει εύκολα στα κατά Θεόν λυπηρά και να αντέχει γενναία την πίκρα της νηστείας, τη βία της εγκράτειας, την ανάγκη της αγρυπνίας και κάθε κακοπάθεια³⁰⁹. Με την ευσέβεια του Πνεύματος παιδαγωγεί την ψυχή στο να φρονεί όσα πρέπει να φρονεί, να μελετά συνέχεια τα της αιωνίου ζωής και να είναι ταπεινόφρονη, πραεία, συντετριμμένη, κατανυκτική, συνεχώς πενθούσα και να εκκαλεί προς αυτήν το φως του Αγίου Πνεύματος με την προσευχή. Όλα αυτά γίνονται στην ψυχή με θερμότατη μετάνοια καθαριζόμενη με πολλά δάκρυα χωρίς τα οποία δεν είναι δυνατόν να καθαριστεί ο χιτώνας της και να ανατρέξει σε ύψη θεωρίας³¹⁰.

Επεξηγώντας τον μακαρισμό του Κυρίου «*Μακάριοι οί πενθοῦντες*» επισημαίνει την αναγκαιότητα του συνεχούς πένθους και κατά συνέπεια της

μυστήριο της Εξομολόγησης κανονικά τελείται από επισκόπους, αλλά λόγω της αύξησης του πλήθους των πιστών και των αρχιερατικών καθηκόντων τους, επικράτησε σταδιακά η χορήγηση ενταλτήριου γράμματος, (βλ. ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ, Γράμμα Ένταλτήριον, έκδ. Αστήρ & Παπαδημητρίου, 1986, σελ. 677) με το οποίο ο επίσκοπος διορίζει ιερείς-εξομολόγους. Διάσημο των πνευματικών/εξομολόγων, που φέρουν κατά την τέλεση της Θείας Λειτουργίας, είναι το Επιγονάτιο. Η αρχική χρήση του αμφίου ήταν ως πετσέτα και συμβόλιζε την πετσέτα ή ποδιά (λέντιο), που χρησιμοποίησε ο Κύριος στον Μυστικό Δείπνο. Ο συμβολισμός αυτός εισήχθη τον 12ο αιώνα, όταν ο ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ανέφερε ότι «τό επιγονάτιον εις τύπον τοῦ λεντίου ἐστί, ὃ ὁ Κύριος ἐνεδύσατο καὶ τοὺς πόδας τῶν Μαθητῶν ἔνιψε» (Αποκρίσεις, P.G. 138, 1021). Συμβολίζει και την πνευματική μάχαιρα «ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι... καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ» (Έφ. στ', 17). Γι' αυτό ενδύομενοι οι Λειτουργοὶ λέγουν: «Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρὸν σου, Δυνατέ...», βλ. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Περὶ τῆς Τεράς Λειτουργίας*, P.G. 155, 261D-264A. Βλ. και Κ. ΚΟΥΡΚΟΥΛΑ, *Τὰ ἱερατικά ἄμφια καὶ ὁ συμβολισμὸς αὐτῶν ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ*, χ.ε., Ἀθήνα 1960, σελ. 58.

³⁰⁷ Ὑμνος 24, 111-115, S.C. 174, σ. 234.

³⁰⁸ Κατήχησις 9, 331-336, S.C. 104, σ. 130.

³⁰⁹ Ὅπ. π., 336-340, σ. 130.

³¹⁰ Ὅπ. π., 340-349, σ. 130.

συνεχούς μετάνοιας. Αν ο άνθρωπος κατά τον Συμεών γίνει ταπεινός από την μετάνοια, δεν μπορεί να παρέλθει μια ημέρα ή μια νύχτα χωρίς δάκρυα, πένθος και κατάνυξη³¹¹. Σε απάντηση σε όσους διατείνονταν ότι είναι αδύνατον να κλαίει κανείς καθημερινά και συνεπώς να μετανοεί καθημερινά ο Συμεών αντιτείνει ότι εάν αυτό είναι αδύνατο τότε πώς είναι δυνατόν από φθαρτούς ανθρώπους να κατορθώσουν να αποκτήσουν καθαρή καρδιά από κάθε πάθος και πονηρό λογισμό και να δουν τον Θεό;³¹²

Σε ένα από τα πιο συνεκτικά νοηματικά αποσπάσματα ο Συμεών περιγράφει την καθημερινή ανακαίνιση του ανθρώπου διά της μετάνοιας. Λέει χαρακτηριστικά προς τους πατέρες και αδελφούς της μονής «Παρακαλώ πατέρες μου, αδέρφια και τέκνα, να προσπαθήσουμε να έχουμε καθαρή την καρδιά με την επιμέλεια της συμπεριφοράς μας και τη συνεχή εξομολόγηση των κρυπτών λογισμών της ψυχής. Γιατί η συνεχής και καθημερινή εξομολόγηση αυτών από εμάς που γίνεται από μεταμελημένη καρδιά, δημιουργεί μετάνοια για αυτά που έχουν γίνει ή μελετηθεί, η δε μετάνοια κινητοποιεί το δάκρυ από τα βάθη της ψυχής, το δε δάκρυ καθαρίζει την καρδιά και εξαφανίζει μεγάλες αμαρτίες. Όταν εξαλειφθούν αυτές με τα δάκρυα, η ψυχή παρηγορείται από το Θείο Πνεύμα και καταποτιζείται από ύδατα γλυκύτατης κατάνυξης από τα οποία καθημερινά αυξάνει νοητά και τρέφει τους καρπούς του Πνεύματος, τους οποίους στον κατάλληλο καιρό και με κατάλληλο τρόπο δίνει αυτούς ως πολύκαρπο σιτάρι για ανεξάντλητη τροφή της ψυχής και για άφθαρτη και αιώνια ζωή αυτής. Όταν με φροντίδα φτάσει με το καλό σε αυτή την κατάσταση, γίνεται συγγενής με τον Θεό και οίκος και κατοικία της Θείας Τριάδος, βλέποντας καθαρά τον Ποιητή και Θεό της και προσομιλώντας με Αυτόν καθημερινά, εξέρχεται του σώματος και του κόσμου και του αέρα ακόμα και ανεβαίνοντας σε ουρανούς ουρανών και ελαφρούμενη από τις αρετές και τις φτερούγες της αγάπης του Θεού, σταματά τους κόπους της μαζί με όλους τους δίκαιους και βρίσκεται στο άπειρο και θείο φως, όπου συγχορεύουν τα τάγματα των αποστόλων του Χριστού, των μαρτύρων, των οσίων και όλων των άνω δυνάμεων»³¹³.

Η μετάνοια, το κλάμα και η δέηση του Θεού που γίνονται διηνεκώς είναι δυνατά όχι μόνο για τους μοναχούς αλλά και για τους λαϊκούς³¹⁴. Η μετάνοια

---

³¹¹ Κατήχησις 31, 51-56, S.C. 113, σ. 228.

³¹² Κατήχησις 4, 505-511, S.C. 96, σ. 354-356.

³¹³ Κατήχησις 9, 368-392, S.C. 104, σ. 134.

³¹⁴ Κατήχησις 5, 122-125, S.C. 96, σ. 386.

και η κάθαρση της ψυχής από κακή και πονηρή επιθυμία, έρη, ζήλο και αλαζονεία είναι καταστάσεις που μπορεί να συμβούν μόνο κατά την περίοδο του βίου³¹⁵.

7.4. Η Θεία μετάληψη

Η «έν Χριστῷ ζωῆ» στη διδασκαλία του Συμεών είναι κυρίως ευχαριστιακή, γιατί πραγματώνεται στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας³¹⁶. Μόνο η Θεία Ευχαριστία μεταδίδει μυστικά «ὄλον τὸν σαρκωθέντα Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν»³¹⁷. Για τον Συμεών η Θεία Ευχαριστία επαναλαμβάνει τη σταυρική θυσία του Χριστού και δωρίζει στον άνθρωπο «τὸ τῆς ζωῆς ξύλον [...] ὃ καὶ ἄθροον ἀυξάνει καὶ ζωῆς αἰωνίου πᾶσι τοῖς ἐσθίουσιν ἐξ αὐτοῦ πρόξενον γίνεται»³¹⁸. Πρόκειται για την «καινὴ τῶν πιστῶν καρυκεία»³¹⁹, για τον καινούργιο καρπό του νοερού Παραδείσου, τον Τριαδικό Θεό, τον οποίο ο άνθρωπος μπορεί να φυτεύει καθημερινά μέσα του και να οδηγείται στην αιωνιότητα³²⁰, σε αντίθεση με τον καρπό του ξύλου του αισθητού Παραδείσου, που οδήγησε τον άνθρωπο στον θάνατο. Μόνο όσοι συμμετέχουν στο μυστήριο της Θείας Μετάληψης λαμβάνουν μέσα τους την αιώνια ζωή και αυτοί θα αναστηθούν την ημέρα των εσχάτων³²¹. Όταν ο άνθρωπος τρώει την σάρκα και πίνει το αίμα του Χριστού, ο Χριστός ενώνεται μαζί του κατά χάρη

³¹⁵ Κατήχησις 5, 99-107, S.C. 96, σ. 382.

³¹⁶ Βλ. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, Εισαγωγικό σημείωμα, στη Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καὶ Ἀσκητικῶν, Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, τ. 19Α, Πατερικαὶ Ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη 1983, σ. 350. Πρβλ. Ν. ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ, Ἡ Θεία Εὐχαριστία ὡς Κέντρον Τῆς Θείας Λατρείας, Ἡ Σύνδεσις Τῶν Μυστηρίων Μετὰ Τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ἔκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 19.

³¹⁷ Ἠθικὸς 1, ι', 59-60, S.C. 122, σ. 256. Σύμφωνα με τον αρχιεπίσκοπο Β. Κριβοσείν ο Συμεών είναι ο πρώτος από τους ασκητικούς συγγραφείς που θεωρεί πως η κοινωνία του σώματος και αίματος του Χριστού γίνεται «τὸ κέντρο τοῦ δρόμου πρὸς τὸν Θεό», Αρχιεπ. Β. ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, Μέσα στὸ Φῶς τοῦ Χριστοῦ..., ὄπ. π., σελ. 138. Πρβλ. Πρωτ. Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΗ, Πατερικὴ Θεολογία, ὄπ. π., σελ. 164, ὅπου τονίζεται ὅτι ὅλα τα μυστήρια «εἶναι ἀπόρροια τῆς Ἐνσαρκώσεως».

³¹⁸ Ἠθικὸς 2, ζ', 53-56, S.C. 122, σ. 370.

³¹⁹ Ὑμνος 45, 36, S.C. 196, σ. 104.

³²⁰ Ἠθικὸς 2, ζ', 57-67, S.C. 122, σ. 370.

³²¹ Ἠθικὸς 3, 495-501, S.C. 122, σ. 424. «Ἦκουσας πῶς ἡ κοινωνία τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστηρίων ζωὴ αἰώνιος ἐστὶ καὶ ὅτι τοὺς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον ἔχοντας, ἐκείνους λέγει ἀναστήσαι ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ὁ Κύριος, οὐχ ὡς τῶν ἄλλων πάντως ἐγκαταλιμπανομένων ἐν τοῖς μνήμασιν, ἀλλ' ὡς τῶν τὴν ζωὴν ἔχόντων ἀνισταμένων ὑπὸ τῆς ζωῆς εἰς αἰώνιαν ζωὴν, τῶν δὲ λοιπῶν ἀνισταμένων εἰς αἰώνιον κολάσεως θάνατον»

με τον ίδιο τρόπο που ενώνεται φυσικώς με τον Θεό Πατέρα και ζει μέσα στον άνθρωπο³²².

Δια του μυστηρίου της Θείας Μετάληψης, όπως και με όλα τα μυστήρια της Εκκλησίας, ο άνθρωπος με την πίστη μπορεί να ζει στον πνευματικό κόσμο. Αυτός που πιστεύει στα λόγια του Χριστού «Εγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγη ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἢ σὰρξ μου ἐστὶν ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς»³²³ καὶ «“Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ. Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατὴρ καὶ ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα, καὶ ὁ τρώγων με καὶ ἐκεῖνος ζήσεται δι’ ἐμέ”»³²⁴ καὶ «“Εγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς”, καὶ πάλιν· “Ὁ Πατὴρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον οὐχὶ ἐκ τῆς γῆς, ἀλλ’ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, τὸν ἀληθινόν”»³²⁵ προσέρχεται στο μυστήριο της Θείας Μετάληψης χωρίς να εννοεί τίποτα σωματικό ἢ γήινο τρώγοντας τον ἄρτο ἀλλὰ βλέποντας με τα νοερά μάτια θεοποιημένο τον ἄρτο καὶ ὅλον ὅμοιο του ἐκ του οὐρανοῦ κατεβαίνοντος ἄρτου του Θεοῦ, «ὃς ἐστὶ Θεὸς ἀληθὴς καὶ ἄρτος καὶ πόμα ζωῆς ἀθανάτου»³²⁶. Ἀν μένοντας στὴν ἀπιστία φάει τον οὐρῶμενο με ὅλες τις αισθήσεις ἄρτο, τον ἐπίγειο καὶ ὄχι τον οὐράνιο, θα στερηθεῖ τὴ ζωὴ, ἀφοῦ δὲν θα ἔχει φάει τον οὐράνιο ἄρτο πνευματικῶς³²⁷. Δὲν θα ἔχει κανένα ὄφελος ἐφόσον «“Ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν· τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ ζωοποιῶν”; Ὅντως τὸ Πνεῦμά ἐστὶν ἡ ἀληθὴς βρῶσις καὶ πόσις· τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ μεταποιῶν τὸν ἄρτον εἰς σῶμα τοῦ Κυρίου· ὄντως τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ καθαῖρον ἡμᾶς καὶ ἀξίως ποιῶν μεταλαμβάνειν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου»³²⁸.

---

³²² Ὁπ. π., 495-565, σ. 424-430. Εἰδικότερα βλ. 508-517, σ. 426: «Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος φυσικῶς τῷ ἰδίῳ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἦνωται, οὕτω καὶ ἡμᾶς κατὰ χάριν λέγει διὰ τοῦ φαγεῖν τὴν σάρκα αὐτοῦ καὶ πίνειν αὐτοῦ τὸ αἷμα ἐνώθηται αὐτῷ καὶ ζῆσαι ἐν αὐτῷ. Ἴνα δὲ μὴ νομίζωμεν ὅτι τὸ πᾶν τοῦ ἄρτου τοῦ ὀρωμένου ἐστὶ, τούτου ἕνεκεν πολλαχῶς εἴρηκεν· “Εγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων”. Καὶ οὐκ εἶπεν ὁ καταβάς· τοῦτο γὰρ τὸ ἄπαξ δηλοῖ κατελθεῖν. Ἀλλὰ τί; Ὁ καταβαίνων, φησὶν, ἀεὶ δηλονότι καὶ πάντοτε ἐπὶ τοὺς ἀξίους καταβαίνων καὶ νῦν καθ’ ὥραν παραγινόμενος».

³²³ Ὁπ. π., 483-486, σ. 424.

³²⁴ Ὁπ. π., 502-505, σ. 426.

³²⁵ Ὁπ. π., 520-522, σ. 426.

³²⁶ Ὁπ. π., 532-533, σ. 428.

³²⁷ Ὁπ. π., 533-546, σ. 428.

³²⁸ Ὁπ. π., 532-533, σ. 428.

Η δύναμη των αχράντων μυστηρίων³²⁹ για τον Συμεών είναι ότι μπορούν να μας ανάγουν στην «*ἀόρατον δόξαν τῆς ἐνυποστάτου αὐτοῦ θεότητος*»³³⁰ του Χριστού. Τα ἀχραντα μυστήρια αποτελούν τον «*ἐλκυσμὸν*» του ανθρώπου από τον Θεό στην πνευματική ζωή. Κανείς δεν μπορεί από μόνος του να πλησιάσει τον Χριστό, αν ο Πατέρας δεν τον τραβήξει προς τον Χριστό, ο οποίος θα τον αναστήσει την ημέρα των εσχάτων³³¹. Ο ελκυσμός περιλαμβάνει για τον Συμεών τρία στάδια: τη διδασκαλία, την πίστη και την μετοχή του ανθρώπου στα μυστήρια της Εκκλησίας. Ο ελκυσμός του ανθρώπου πραγματοποιείται με τη διδασκαλία από τον Θεό με την οποία μπορεί να πιστεύσει «*εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ*» και μαθαίνοντας από τον Πατέρα να ἔλθει προς τον Χριστό. Αυτός που πιστεύει στον Χριστό και φάει το σῶμα και πει το αἷμα του ἔχει ζωὴ αἰώνιο, γιατί ο Χριστός είναι ο ἄρτος της ζωῆς «*ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγη καὶ μὴ ἀποθάνῃ*»³³².

Η κοινωνία και ἔνωση του ανθρώπου με τον Χριστό, η οποία συνιστᾶ τη σωτηρία του, προϋποθέτει στη διδασκαλία του Συμεών την ἔνωση του ψυχοσωματικού ανθρώπου και με τις δύο φύσεις του Χριστού, την θεωμένη ανθρωπίνη³³³ και τη θεία³³⁴. Ο Συμεών ἔχοντας πάντα κατά νου τη διπλή φύση του ανθρώπου και τις δύο φύσεις του Θεανθρώπου τονίζει στη διδασκαλία του ὅτι για τη σωτηρία δεν αρκεί το βάπτισμα με το οποίο η ψυχή ἐνδύεται με τον Χριστό αλλά χρειάζεται και η μετάληψη της σαρκός και του αἵματος του Ἰησοῦ

³²⁹ Ὁπ. π., 554-555, σ. 430.

³³⁰ Ὁπ. π., 519-520, σ. 426.

³³¹ Ὁπ. π., 463-472, σ. 422-424.: «Οὐδεὶς δύναται ἔλθειν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με ἑλκύσῃ αὐτόν· καὶ γὰρ ἀναστήσω αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ». Οἶον· «Τί ἀπιστεῖτε, φησί, καὶ ἀμφιβάλλετε περὶ τούτου· Οὐδεὶς δύναται ἐπιγνῶναί μου τὴν θεότητα, τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ἔλθειν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ μου ἑλκύσῃ αὐτόν». Ἐλκυσμὸν δὲ εἰπὼν, οὐ βίαν τινὰ ἐδήλωσεν, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον ἐκάλεσε διὰ τῆς ἀποκαλύψεως οὓς προέγνω καὶ οὓς προώρισεν, ἑλκύσας διὰ τῆς ἀγάπης δηλονότι τοῦ ἀποκαλυφθέντος αὐτοῖς».

³³² Ὁπ. π., 481-482, σ. 424.

³³³ Βλ. Ὑμνος 26, 42-50, S.C. 174, σ. 272, ὅπου ο Συμεών αναφέρεται στην μεταποίηση του ἄρτου και του οἴνου σε πνευματικὸ σῶμα Χριστοῦ, τα οποία ἔχουν τις ἴδιες ιδιότητες με το πνευματικὸ σῶμα του Χριστοῦ μετὰ την Ανάσταση: «Ἐν ἀκαθάρτοις δ' ὡς ἐγὼ καὶ ἀναξίοις μᾶλλον / θεοποιεῖς τὸ αἰσθητὸν σῶμα σοῦ τε καὶ αἷμα / καὶ παντελῶς ἀκράτητον, ἄληπτόν τε εἰς ἅπαν / ἀναλλοιώτως ἀλοιοῖς, μᾶλλον δ' ἐν ἀληθείᾳ / πνευματικὸν μεταποιεῖς, ἀόρατον, ὡς πάλαι / συγκεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰσηλθες καὶ ἐξήλθες / καὶ ἄφαντος ἐξ ὀφθαλμῶν ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου / ἐγένου σὺ τῶν μαθητῶν, οὕτω καὶ νῦν τὸν ἄρτον / ἀποτελεῖς καὶ σῶμα σου πνευματικὸν ἐργάζῃ».

³³⁴ Ἠθικὸς 14, 240-241, S.C. 129, σ. 438.: «ἐνοῦνται κατ' ἄμφω τῷ διττῷ τὰς φύσεις Χριστῶ, σὺσσωμοὶ αὐτῶ γινόμενοι καὶ συγκοινωνοὶ τῆς δόξης καὶ τῆς θεότητος».

και Θεού, με την οποία οι πιστοί τρέφονται «ἀενάως καὶ πρὸς ζωὴν αἰδίου μεθαρμόζονται τῇ μεθέξει, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καθαγιαζόμενοι»³³⁵. Ο άνθρωπος είναι ψυχοσωματικός και στην σωτηρία του μετέχει η ψυχή και το σώμα γι'αυτό για να σωθεί πρέπει να γίνει σύσσωμος του Χριστού και συγκοινωνός της δόξης και της θεότητας³³⁶. Για τον Συμεών ο άνθρωπος μετέχει κατά χάρη της θεότητας και με το σώμα του, γίνεται «συγκοινωνός θεότητος» «ἐν σώματι» και γι' αυτό θεωρείται ανώτερος των αγγέλων³³⁷.

Με την κάθαρση της ψυχής και τον καθαρισμό του σώματος από τα δάκρυα ο πιστός μεταλαμβάνοντας «σώματος τεθεωμένου» μεταλαμβάνει τον Θεό και γίνεται και ο ίδιος Θεός με την άφραστη ένωση³³⁸. Ο άνθρωπος έχει δύο φύσεις και μεταλαμβάνοντας τον Χριστό, του σώματος και του αίματος Αυτού, ο Θεός ενώνεται και με τις δύο φύσεις του ανθρώπου. Έτσι και οι δύο φύσεις, η ψυχή και το σώμα, «γίνονται Θεός μεθέξει, / ὁμωνύμως τε καλοῦνται / τῷ ὀνόματι ἐκείνου, / οὗ οὐσιωδῶς μετέσχον»³³⁹. Ο Ιησούς Χριστός στο μυστήριο της Θείας Μετάληψης βλέπει τον πιστό, του μιλά και τον τρέφει προσφέροντάς του οὐσιωδῶς τη σάρκα και το αίμα Του, «οὐ μόνον ὄρας καὶ λαλεῖς μοι καὶ τρέφεις, ἀλλὰ καὶ τὴν σὴν οὐσιωδῶς μοι σάρκα κατηξίωσας καὶ κρατεῖν καὶ ἐσθίειν καὶ τὸ αἷμά σου τὸ πανάγιον πίνειν, ὃ ἐξεχύθη δι' ἐμέ σοῦ σφαγέντος»³⁴⁰. Σε άλλο σημείο ο Συμεών κάνει ευδιάκριτη τη χρήση του επιρρήματος οὐσιωδῶς ως πόθο του Σωτήρα, ο οποίος είναι η ενέργεια του Αγίου Πνεύματος που

---

³³⁵ Ἡθικός 4, 289-291, S.C. 129, σ. 28.

³³⁶ Ἡθικός 14, 242-243, S.C. 129, σ. 438.

³³⁷ Ὕμνος 7, 30-36, S.C. 156, σ. 210: «Τῆς οὖν σαρκός σου μετασχὼν τῆς φύσεως μετέχω/ καὶ τῆς οὐσίας ἀληθῶς τῆς σῆς μεταλαμβάνω,/ συγκοινωνός θεότητος ἀλλὰ καὶ κληρονόμος/ γινόμενος ἐν σώματι, μείζων τῶν ἀσωμάτων/ ὑπολαμβάνω, γίνομαι υἱὸς Θεοῦ, ὡς εἶπας,/ οὐ πρὸς ἀγγέλους, πρὸς ἡμᾶς δέ, θεοὺς οὕτω καλέσας/ Ἐγὼ εἶπα·Θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες»

³³⁸ Ὁπ. π., 474-483, σ. 372. Βλ. και ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ «οὐκ ἔστι τύπος ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου τεθεωμένον», *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, PG 94, 1144-1148.

³³⁹ Ὁπ. π., 484-487, σ. 372-374.

³⁴⁰ Ὕμνος 20, 56-61, S.C. 174, σ. 114. Με τη συμμετοχή του ο άνθρωπος στο μυστήριο της Θείας Μετάληψης ανάγεται στην πνευματική ζωή, όπου ο Χριστός τον βλέπει, του μιλά, τον τρέφει και του παρέχει ουσιωδῶς την σάρκα Του, την οποία ο πιστός κρατεί και τρώει την σάρκα και πίνει το αίμα Του. Στο απόσπασμα αυτό ο Συμεών συμπεριλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά της λογικής ζωής, η οποία πραγματώνεται σε πνευματικό επίπεδο, διαπροσωπική επικοινωνία (οράς, λαλείς) , διατροφή (τρέφεις), επαφή (κρατεῖν) και ένωση (εσθίειν).

απεργάζεται την παρουσία του Θεού³⁴¹. Επομένως, η ούσιωδῶς αποδοχή κατά τη μετάληψη του σώματος και αίματος του Χριστού προϋποθέτει στη σκέψη του Συμεών τον πόθο του Σωτήρα μέσα στην καθαρή καρδιά εκ μέρους του πιστού, ο οποίος είναι η ενέργεια του Αγίου Πνεύματος.

Με τον αγιασμό και την υιοθεσία που προσφέρει το βάπτισμα, σύμφωνα με τον Συμεών, ο άνθρωπος αποκτά μια οικειότητα³⁴² με τον Θεό. Όμως μεγαλύτερη και αναγκαιότερη οικειότητα με τον Θεό αποκτά ο άνθρωπος με τη θεία μετάληψη, εφόσον με αυτή ζει, τρέφεται και κοινωνεί πνευματικά με τη ζωή³⁴³. Με το βάπτισμα ο άνθρωπος γεννιέται πνευματικώς και γίνεται τέκνο του Θεού. Από χοϊκός γίνεται επουράνιος, ενδεδυμένος τον Χριστό και τέκνο του Θεού. Με την μετάληψη της σάρκας και των οστέων του Χριστού ο άνθρωπος γίνεται ένα με τον Χριστό³⁴⁴. Με την μετάληψη του άχραντου σώματος και αίματος του Χριστού, ο Χριστός κατοικεί μέσα στους ανθρώπους ως φως και παρέχει τη δυνατότητα σε όσους κατοικούν και αυτοί μέσα Του «γνωστῶς»³⁴⁵ να βλέπουν «τὴν δόξαν αὐτοῦ τῆς θεότητος, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός»³⁴⁶.

Ο Συμεών ερμηνεύοντας το ρητό του Ευαγγελίου: «Καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους καὶ οὐκ ἤθελον

---

³⁴¹ Ὑμνος 52, 1-6 S.C. 196, σ. 198. Την πραγματική παρουσία του Θεού την οποία απεργάζεται η ενέργεια του Αγίου Πνεύματος και δηλώνεται με το επίρρημα «ουσιωδῶς» ερμηνεύει ο επισκ. Διοκλείας Τιμόθεος Κ. WARE, *Deification in St. Symeon the New Theologian, Sobornost* 25/2, 2003, σ. 11, ως *boldly realistic understanding of the Eucharist*.

³⁴² Στη διδασκαλία του Συμεών η οικειότητα του ανθρώπου με τον Θεό έγκειται στην ύπαρξη του νου και λειτουργία της νοεράς του αίσθησης, τον οποίο μόνο ο άνθρωπος λόγω της πλάσεώς του ως εικόνα του Θεού έχει, σε αντίθεση με όλη την κτίση, η οποία «οικειότητα οὐκ ἔχει, νοῦ παντὸς ἔστερημένη», Ὑμνος 23, 58-59, S.C. 174, σ. 192.

³⁴³ Ἡθικός 10, 448-470, S.C. 129, σ. 292.

³⁴⁴ Ἡθικός 1, στ', 133-150, S.C. 122, σ. 232.

³⁴⁵ Ἡθικός 10, 448-470, S.C. 129, σ. 292: Ο Συμεών επισημαίνει και πάλι τη συνέργεια του ανθρώπου στην ένωσή του με τον Χριστό. Ενώ ο Χριστός με τη θεία μετάληψη κατοικεί μέσα στον άνθρωπο, πρέπει και ο άνθρωπος να κατοικήσει μέσα στον Χριστό για να μπορέσει να δει τη δόξα της θεότητάς Του.

³⁴⁶ Το ίδιο. Ο Συμεών σε τέσσερις μόλις στίχους περιγράφει με ενάργεια τις τριαδικές σχέσεις κατά τη κοινωνία του ανθρώπου με τη δόξα και τη θεότητα του Χριστού. Η δόξα της θεότητας του Χριστού είναι κοινή στον Υιό και στον Πατέρα και φανερώνεται σε όποιον θέλει ο Υιός με την εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος από τον Πατέρα: «Ἐπειδὴ γὰρ εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ, εἰς καὶ ὁ Υἱὸς αὐτοῦ ὁ μονογενὴς, μία δὲ τῶν ἀμφοτέρων ἡ δόξα, γνωριζομένη καὶ ἀποκαλυπτομένη πᾶσιν οἷς ὁ Υἱὸς βούλεται διὰ τοῦ ἐκπορευομένου Πνεύματος παρὰ τοῦ Πατρός».

ἐλθεῖν»³⁴⁷ κάνει ἔμμεση αναφορά στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας και τονίζει ότι το ἄριστον, το τραπέζι του γάμου, η Θεία Ευχαριστία, είναι η Βασιλεία των Ουρανῶν, ενώ ταύροι και σιτιστά είναι ο ἴδιος ο Θεός και Υἱός της Παρθένου, ο μόσχος, ο οποίος είναι σιτευτός ως προς τη θεότητα³⁴⁸. Εξηγώντας δε τον πληθυντικό ταύροι και σιτιστά θεολογεί ως προς το μυστικό μερισμό της αγίας σάρκα του Χριστού κατά τον οποίο σε κάθε μερίδα της υπάρχει ὅλος ο Χριστός και λέει: «πληθυντικῶς δὲ ταύρους ἑαυτὸν ἐκάλεσεν, ὅτι εἰς πολλὰ μερίζεται ἡ ἀγία αὐτοῦ σὰρξ καὶ μία ἐκάστη μερίς ἢ ἐξ αὐτοῦ ὅλος ἐκεῖνος πάλιν ἐστὶ, τοσοῦτον ὢν δυνατός, ὅτι καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῶν λαμβανόντων αὐτὸν ἀποτρέπεται ἅπαντας κἀκείνοις δύναμιν δίδωσιν, ὥστε νικῆσαι τὸν κόσμον καὶ δυνηθῆναι γενέσθαι αὐτοὺς υἱοὺς Θεοῦ»³⁴⁹. Ταυτόχρονα δηλώνει ότι η μετοχή στη σάρκα του Χριστού, η οποία είναι μεστή της θεότητός Του, δίνει δύναμη στον πιστό να νικήσει τον κόσμο και να γίνει υἱός Θεού.

Η ολοκλήρωση της ένωσης του ανθρώπου με τον Θεάνθρωπο Ιησού Χριστό απαιτεί για τον Συμεών και την ένωση με τη σάρκα του Ιησού. Επειδή όμως μια φορά ενσαρκώθει ο Λόγος του Θεού από την Παρθένο Μαρία και δεν είναι δυνατόν να σαρκωθεί ἢ να γεννηθεῖ σωματικῶς σε καθέναν μας, ο Ιησούς ἔδωσε την πανάμωμον σάρκα που πήρε από την Παρθένο Μαρία και με την οποία γεννήθηκε σωματικῶς ως τροφή, την οποία τρώγοντας ἔχουμε πλέον ὅλον τον Θεό και Κύριο Ιησού Χριστό μέσα μας³⁵⁰. Στο σημείο αυτό ο Συμεών σπεύδει να διαφοροποιήσει την παρουσία του Ιησού Χριστού στην κοιλία της Παρθένου Μαρίας από την παρουσία Του μέσα στον κάθε ἄνθρωπο. Ο Ιησούς Χριστός δεν βρίσκεται μέσα στον ἄνθρωπο ως βρέφος ἀλλὰ «ἄσωμάτως ἐστὶν ἐν σώματι», αναμειγνύεται με τις ουσίες και φύσεις του ἀνθρώπου

---

³⁴⁷ Κατὰ Ματθαῖον 22,3

³⁴⁸ Ἡθικὸς 1, ια', 11-16, S.C. 122, σ. 266.

³⁴⁹ Ὅπ. π., 16-21, σ. 266.

³⁵⁰ Ὅπ. π., ι', 55-67, σ. 256: «Ἐκείνην αὐτοῦ τὴν ἄχραντον σάρκα, ἣν προσελάβετο ἐξ ἀγνῶν λαγόνων τῆς παναχράντου Μαρίας καὶ θεοτόκου, μεθ' ἧς καὶ ἐτέχθη σωματικῶς, ἐξ αὐτῆς μεταδίδωσιν ἡμῖν εἰς βρωσιν· καὶ τρώγοντες αὐτήν, ὅλον τὸν σαρκωθέντα Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Υἱὸν τῆς παρθένου καὶ παναμώμου Μαρίας, τὸν ἐν δεξιᾷ καθημένον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἕκαστος ἡμῶν τῶν πιστῶν τῶν ἀξίως ταύτην ἐσθιόντων τὴν σάρκα αὐτοῦ, ἐν ἡμῖν ἔχομεν, κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένον: "Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καγὼ ἐν αὐτῷ", μηδέποτε ἐξ ἡμῶν προερχόμενον ἢ σωματικῶς γεννώμενον καὶ χωριζόμενον ἀφ' ἡμῶν».

καθιστώντας τον σύσσωμο αυτού. Με τον τρόπο αυτό τον θεοποιεί, εφόσον πλέον τον έχει κάνει σάρκα από τη σάρκα του και οστό από τα οστά του³⁵¹.

Ο άνθρωπος με τη θεία μετάληψη συλλαμβάνει τον Ιησού Χριστό μέσα του «οὐχὶ σωματικῶς ἀλλὰ πνευματικῶς μὲν, οὐσιωδῶς δὲ»³⁵² και έτσι δέχεται «τὸ ἄστεκτον πῦρ τῆς θεότητος»³⁵³, όπως και η Παρθένος Μαρία. Ο Συμεών επικαλείται τα λόγια του ίδιου του Ιησού Χριστού, ο οποίος είπε: «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τῆς γῆς»³⁵⁴. Εξηγώντας περαιτέρω «τὸ πῦρ τῆς θεότητος» αναφέρει ότι αυτό είναι το ομοούσιο Πνεῦμα της θεότητος του Λόγου του Θεού με το οποίο συνεισέρχεται και συνθεωρείται μαζί με τον Πατέρα και Αυτός και γίνεται εντός του ανθρώπου³⁵⁵. Το πυρ αυτό της θεότητος, το ομοούσιον της θεότητος Πνεῦμα του Λόγου του Θεού, εισερχόμενο μέσα στον άνθρωπο δεν τον καταφλέγει, μόνον όταν έχει την καρδιά του, το ψυχοσωματικό του κέντρο, αγνό και καθαρό. Την αγνότητα και την καθαρότητα της καρδιάς μπορεί να προετοιμάσει μόνο η μετάνοια. Με την ολόψυχη μετάνοια ο άνθρωπος συλλαμβάνει τον Λόγο του Θεού στην καρδιά του, όπως η Παρθένος Μαρία³⁵⁶.

Ο Συμεών επεξηγώντας την κατά χάρη ένωση του ανθρώπου με τον Θεό διευκρινίζει ότι αυτή γίνεται νοερώς και αισθητῶς, ουσιωδῶς και πνευματικῶς. Έχοντας περιγράψει με ποικίλους τρόπους την νοερή κατά χάρη ένωση ως θεωρία του φωτός τονίζει ότι η αισθητή κατά χάρη ένωση με τον Θεό είναι η ένωση που συντελείται με τα θεία μυστήρια «Ἀνθρωπὸς εἶμι τῇ φύσει, / Θεὸς δὲ τῇ χάριτι. / Ὅρα ποίαν χάριν λέγω / ἔνωσιν τὴν μετ' ἐκείνου / αἰσθητῶς καὶ νοερῶς τε, / οὐσιωδῶς καὶ πνευματικῶς τε! / Ἀλλὰ τὴν μὲν νοερὰν ἐξεῖπον / ἔνωσίν σοι διαφόρως / καὶ ποικίλως, αἰσθητὴν δὲ / τὴν τῶν μυστηρίων λέγω»³⁵⁷. Ο άνθρωπος στη διδασκαλία του Συμεών είναι διπλή φύση, αισθητή και νοερή και συνεπῶς η ένωσή του με τον Χριστό προϋποθέτει τη συμμετοχή και των

---

³⁵¹ Ὅπ. π., 67-72, σ. 256: «Οὐκέτι γὰρ κατὰ σάρκα γινώσκεται ὧν ἐν ἡμῖν ὡσπερ βρέφος, ἀλλὰ ἀσωμάτως ἐστὶν ἐν σώματι, συνανακινούμενος ἡμῶν ταῖς οὐσίαις καὶ φύσεσιν ἀρρήτως καὶ θεοποιῶν ἡμᾶς ὡς συσσωμους αὐτοῦ καὶ σάρκα ὄντας ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ». Ο Συμεών χρησιμοποιεῖ τη λέξη ὀστό αναφερόμενος στην πνευματικὴ φύση, την ψυχή, προβλ. *Γένεσις* 29.

³⁵² Ὅπ. π., 17-19, σ. 252.

³⁵³ Ὅπ. π., 47, σ. 254.

³⁵⁴ *Κατὰ Λουκάν*, 12, 49.

³⁵⁵ *Ἠθικός* 1, ι', 49-53, S.C. 122, σ. 256.

³⁵⁶ Ὅπ. π., 39-46, σ. 254.

³⁵⁷ *ᾠμος* 30, 457-466, S.C. 174, σ. 372.

δύο του φύσεων. Έτσι με την ψυχή ενώνεται νοερώς με τον Χριστό και με τη σωματική του φύση αισθητάς μέσω των μυστηρίων.

Ο άνθρωπος, σύμφωνα με τον Συμεών, για να ενωθεί με τον Χριστό πρέπει να έχει και τις δύο αισθήσεις, την ψυχοσωματική αίσθηση και την πνευματική αίσθηση, ώστε να μπορέσει να ενωθεί και με τις δύο φύσεις του Χριστού την ανθρώπινη και τη θεία³⁵⁸. Όπως συμβαίνει και στο βάπτισμα προϋπόθεση συγκόλλησης του ψυχοσωματικού ανθρώπου με τον Θεό είναι η «*ἐν αἰσθήσει καὶ γνώσει*» μετοχή στο μυστήριο της θείας μετάληψης³⁵⁹ «*ἐν θεωρίᾳ καθαρᾷ*»³⁶⁰. Μόνο όσοι με τη μετουσία της σαρκός του Κυρίου και τη νοερά αποκάλυψη προσάπτουν την άορατη θεότητα στο νοερό μάτι και στόμα καταξιώνονται να δουν και να φάνε και γνωρίζουν ότι «*χρηστὸς ὁ Κύριος*»³⁶¹. Με αυτόν τον τρόπο ενώνονται με τον Θεό όσοι τρώνε αξίως και με γνώση κατά τη θεωρία του μυστηρίου τον ἄρτο της θείας μετάληψης και πίνουν από αυτό το ποτήρι «*εὐαισθήτῳ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ*»³⁶². Όσοι ανάξια μετέχουν στο μυστήριο της θείας μετάληψης παραμένουν άδειοι από τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος τρέφοντας μόνο το σώμα αλλά όχι την ψυχή τους³⁶³.

Για να επεξηγήσει δε τη λειτουργία της πνευματικής αίσθησης, την ευαίσθητη ψυχή και καρδία, ο Συμεών προχωρά σε μια ψυχολογική περιγραφή του πιστού κατά τη θεία μετάληψη. Αν ο άνθρωπος ομολογεί ότι η σάρκα του

---

³⁵⁸ *Ἠθικός* 14, 233-241, S.C. 129, σ. 438.

³⁵⁹ *Όπ. π.*, 224-232, σ. 438. Ο ψυχοσωματικός άνθρωπος στη σκέψη του Συμεών έχει επίγνωση για την ένωσή του με τον Θεό μόνο όταν αυτή στηρίζεται τόσο στην αίσθηση που του παρέχει η σωματική του φύση όσο και στη γνώση που του παρέχει η πνευματική, η νοερά αίσθηση της ψυχής. Βλ. και *Ἠθικός* 10, 448-470, S.C. 129, σ. 292.

³⁶⁰ *Όπ. π.*, 226-227, σ. 438.

³⁶¹ *Όπ. π.*, 233-247, σ. 438-440 : «Μόνοι γὰρ οἱ τῆ μετουσία τῆς θείας τοῦ Κυρίου σαρκὸς καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῆ νοερᾷ προσπαύσει τῆς ἀοράτου θεότητος ἐν τῷ νοερῷ ὄμματι καὶ στόματι καταξιούμενοι ἰδεῖν καὶ φαγεῖν γινώσκουσιν ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος, οἱ οὐκ ἄρτον μόνον αἰσθητὸν αἰσθητῶς, ἀλλὰ καὶ Θεὸν ὁμοῦ ἐν ταυτῷ νοητῶς ἐσθίοντες ἅμα καὶ πίνοντες, ἐν αἰσθήσει διτταῖς ὡσαύτως τὸν μὲν ὀρατῶς τὸν δὲ ἀοράτως τρεφόμενοι, ἐνοῦνται κατ' ἄμφω τῷ διττῷ τὰς φύσεις Χριστῶ, σύσσωμοι αὐτῷ γινόμενοι καὶ συγκοινωνοὶ τῆς δόξης καὶ τῆς θεότητος. Οὕτω γὰρ ἐνοῦνται Θεῷ οἱ ἀξίως καὶ ἐν γνώσει θεωρία τοῦ μυστηρίου ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθίοντες τούτου καὶ ἐκ τούτου τοῦ ποτηρίου πίνοντες εὐαισθήτῳ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ οἱ δ' ἀνάξίως τοῦτο ποιοῦντες κενοὶ τῆς δωρεᾶς εἰσι τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, τρέφοντες μόνον τὸ σῶμα, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν». Βλ. και *Ἠθικός* 10, 924, S.C. 129, σ. 326.

³⁶² *Ἠθικός* 14, 244, S.C. 129, σ. 438.

³⁶³ *Όπ. π.*, 242-247, σ. 438-440.

Κυρίου είναι άρτος ζωής και δίνει ζωή και το αίμα Του δίνει ζωή σε αυτούς που μετέχουν σε αυτό και γίνεται πηγή ύδατος που παρέχει την αιώνια ζωή, πώς είναι δυνατόν μετέχοντας σε αυτά να μην αισθάνεται ψυχικά κάτι, να μην αισθάνεται ούτε έστω μια μικρή χαρά και να παραμένει όπως ήταν πριν χωρίς μια προσθήκη ζωής μέσα του ή μιας αναβλύζουσας πηγής ή βλέποντας το οποιοδήποτε φως; Και συνεχίζει λέγοντας ότι ο άρτος και ο οίνος της θείας μετάληψης σε όσους δεν έχουν ξεπεράσει την σωματική αίσθηση φαίνονται ψωμός, ενώ σε αυτούς που έχουν αποκτήσει νοερή αίσθηση φαίνονται ως φως «ἀχώρητον ... καὶ ἀπρόσιτον»³⁶⁴.

Ο άνθρωπος τρώγοντας και πίνοντας τον άρτο και τον οίνο του μυστηρίου πρέπει, σύμφωνα με τον Συμεών, να έχει αίσθηση και γνώση ότι δέχεται μέσα του φωτεινή ή πύρινο άρτο. Πίνοντας το αίμα του Χριστού πρέπει να έχει την αίσθηση ότι πίνει νερό «ἀλλόμενον καὶ λαλοῦν». Αν δεν έχει αυτή την αίσθηση και τη γνώση «ἐν θεωρίᾳ καὶ μεθέξει», τότε δεν μπορεί να γνωρίζει εάν έγινε κοινωνός της ζωής³⁶⁵.

Το φως του άρτου και του οίνου του μυστηρίου της μετάληψης καταλάμπει και θερμαίνει αυτόν που «ἀνεπαισθήτως» μεταλαμβάνει αλλά δεν ενώνεται μαζί του³⁶⁶. Το «ζῶν ὕδωρ» διέρχεται από την ψυχή του ως ρυάκι γιατί δεν βρήκε αξία υποδοχή³⁶⁷. Στη σκέψη του Συμεών η ένωση του ανθρώπου με τον Θεό προϋποθέτει τόσο την επίσκεψη του Λόγου όσο και την αξία υποδοχή του από τον άνθρωπο λέγοντας χαρακτηριστικά: «Ὁ γὰρ ἀπρόσιτος Λόγος, ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, οὐ περιλαμβάνεται αἰσθητῶς, ἀλλὰ συμπεριλαμβάνει μᾶλλον αὐτὸς καὶ ἄπτεται καὶ ἀσυγχύτως ἐνοῦται τοῖς ἀξίοις καὶ καλῶς εὐτρεπισμένοις πρὸς ὑποδοχὴν τὴν αὐτοῦ»³⁶⁸.

---

³⁶⁴ Όπ. π., 248-261, σ. 440. Σύμφωνα με τον Α. HATZOPOULOS, *Two outstanding Cases...*, όπ. π., σελ. 189, ο Συμεών δεν αποδέχεται την ιδέα ενός ειδικού δώρου της μυστηριακής χάριτος χωρίς τη συμμετοχή του πιστού: «Symeon does not wish to countenance the idea of a special gift of Sacramental grace bestowed on man without any participation from him». Για τον Συμεών η θεία χάρη δεν λειτουργεί με έναν μαγικό τρόπο, αλλά προϋποθέτει πάντοτε τη συνειδητή αποδοχή της από τον πιστό.

³⁶⁵ Όπ. π., 261-267, σ. 440.

³⁶⁶ Η κοινωνία του ανθρώπου με τον Χριστό στο μυστήριο της Θείας Μετάληψης καθίσταται αυθεντική, όταν ο άνθρωπος θεωρεί το φως του Χριστού στα Τίμια Δώρα, βλ. Αρχιεπ. Β. ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, *Μέσα στο Φῶς τοῦ Χριστοῦ...*, όπ. π. σ. 145.

³⁶⁷ Στη θεολογία του Συμεών η ένωση του ανθρώπου με τον Θεό προϋποθέτει τόσο την επίσκεψη του Αγίου Πνεύματος όσο και την αξία υποδοχή του από τον άνθρωπο.

³⁶⁸ Ἠθικός 14, 276-280, S.C. 129, σ. 442.

Συνεπώς, κατά τον Συμεών, η σωτηρία του ανθρώπου, δηλαδή η άφεση των αμαρτιών και η μετουσία της ζωής, δεν βρίσκεται μόνο στο βάπτισμα με νερό αλλά και στο πνευματικό βάπτισμα, δεν βρίσκεται μόνο στον άρτο και τον οίνο της μεταλήψεως αλλά και στη συνεπόμενη και ανακεκραμμένη μυστικώς και ασυγχύτως με αυτά θεότητα. Το βάπτισμα και η μετάληψη παρέχουν στον άνθρωπο τη θέα της δόξας της θεότητας του Χριστού, την δόξα που έχει ως μονογενής από τον πατέρα του. Αυτή η δόξα είναι κοινή ανάμεσα στον Πατέρα και τον Υιό και αποκαλύπτεται από τον Υιό σε όποιον θέλει αυτός, διά του Πνεύματος που εκπορεύεται από τον Πατέρα³⁶⁹. Έτσι για τη σωτηρία του ανθρώπου δεν αρκεί το βάπτισμα. Απαραίτητος όρος σωτηρίας είναι η συμμετοχή του ανθρώπου στην ουράνια βασιλεία, η ένωσή του με τον Ιησού Χριστό. Η ένωση της ψυχοσωματικής ανθρώπινης φύσης με τη θεότητα του Λόγου του Θεού και τη σάρκα του Ιησού, με τις δύο φύσεις του Θεανθρώπου. Η θεότητα αποκαλύπτεται μόνο στους άξιους ζωής αιωνίου και κάνει αυτούς που την θεωρούν υιούς φωτός³⁷⁰.

Συνεπώς η Θεία Κοινωνία για τον Συμεών συνιστά το θεμέλιο της Εκκλησίας³⁷¹. Η Θεία Κοινωνία μεταδίδοντας στους ανθρώπους την θεότητα, η οποία είναι αχώριστη και άτμητη, καθιστά όσους μετέχουν σε αυτή «έν ἁληθείᾳ» αχώριστους σε ένα Πνεύμα και ένα σώμα με τον Χριστό³⁷².

7.5. Η Ιερωσύνη

Για τον Συμεών το λειτουργικό έργο του ιερέα είναι η ιερουργία των θείων μυστηρίων και η υπηρεσία της Αγίας Τριάδος «τῶν θείων μυστηρίων /

---

³⁶⁹ *Ἡθικός* 10, 455-470, S.C. 129, σ. 292.: «τοῦ παναγίου Πνεύματος ἡμῶν βαπτισθέντων καὶ τέκνων Θεοῦ γεγονότων καὶ τοῦ σαρκωθέντος Λόγου διὰ τῆς τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ μεταλήψεως σκηνώσαντος ὡς φῶς ἐν ἡμῖν, ἔθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός. Γεννηθέντες, φησὶν, ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ πνευματικῶς καὶ σκηνώσαντος αὐτοῦ σωματικῶς ἐν ἡμῖν καὶ ἡμῶν κατοικησάντων γνωστῶς ἐν αὐτῷ, τότε κατ' αὐτὸν εὐθύς τὸν καιρὸν, κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν, ὅτε ταῦτα ἐγένετο, ἔθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ τῆς θεότητος, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, οἶαν δηλονότι οὐδεὶς ἕτερος οὐκ ἄγγελος ἔχει, οὐκ ἄνθρωπος. Ἐπειδὴ γὰρ εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ, εἷς καὶ ὁ Υἱὸς αὐτοῦ ὁ μονογενής, μία δὲ τῶν ἀμφοτέρων ἡ δόξα, γνωριζομένη καὶ ἀποκαλυπτομένη πᾶσιν οἷς ὁ Υἱὸς βούλεται διὰ τοῦ ἐκπορευομένου Πνεύματος παρὰ τοῦ Πατρός».

³⁷⁰ *Ὅπ. π.*, 576-580, σ. 300.

³⁷¹ Πρβλ. Γ. ΓΑΛΙΤΗ, *Intercommunio. Τὸ πρόβλημα τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας μετὰ τῶν ἑτεροδόξων ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου. Βιβλικὴ καὶ ἐκκλησιολογικὴ μελέτη*, Ἀθήνα, 1966, σ. 50.

³⁷² *Ἡθικός* 1, στ', 61-82, S.C. 122, σ. 228.

ιερουργός και λειτουργός τῆς ἀχράντου Τριάδος»³⁷³. Ο ιερέας καθίσταται υπηρέτης της Αγίας Τριάδας στο σωτηριολογικό της έργο τόσο με το αξίωμα της τέλεσης των μυστηρίων με κυριότερο όλων του μυστηρίου της Θείας Μετάληψης, όσο και της μεσιτείας μεταξύ ανθρώπου και Θεού³⁷⁴.

Το αξίωμα της μεσιτείας το έχει ο ίδιος ο Χριστός, ο οποίος με την ενανθρώπιση, τον σταυρικό θάνατο και την ανάστασή Του έγινε ο «πρῶτος μεσίτης και έγγνητης τῆς φύσεως ἡμῶν»³⁷⁵ προσάγοντάς την στον ίδιο του τον Πατέρα και Θεό. Ο πιστός λαμβάνει την ιερωσύνη με την επίθεση των χειρῶν του αρχιερέως³⁷⁶. Το έργο του ιερέα ως μεσιτεία μεταξύ ανθρώπου και Θεού είναι για τον Συμεών η ποιίμανση, η καθοδήγηση, και η διαφύλαξη στην πνευματική ζωή των αδελφῶν που του έχει παραδώσει ο ίδιος ο Κύριος «*Ἄλλ' ὦ φιλάνθρωπε σωτήρ, εὐσπλαχνε, ἐλεήμων, / θείαν μοι δὸς τῷ ταπεινῷ δύναμιν, ὥστε λόγῳ, / οὐς δέδωκάς μοι ἀδερφούς, ποιμαίνειν ἐν συνέσει, / καθοδηγεῖν ἐπὶ νομᾶς τῶν νόμων σου τῶν θείων καὶ / ἀνασῶζειν εἰς μονὰς τῆς ἄνω βασιλείας σῶους, ἀπήμονας, / φαιδρὸς τῶν ἀρετῶν τῷ κάλλει, ἀξίους τε προσκυνητὰς / τοῦ φοβεροῦ σου θρόνου*»³⁷⁷. Τόσο η τέλεση του μυστηρίου της Θείας Μετάληψης «*τὸ ἀπόρρητον, τοῦτο τὸ ὑπὲρ φύσιν ἔργον τε καὶ ἐγχείρημα, ὅπερ ποιεῖν ἐτάχθην*»³⁷⁸ όσο και η ποιίμανση, καθοδήγηση και διαφύλαξη των αδελφῶν σῶων στην οδό της σωτηρίας αναδεικνύουν τον σωτηριολογικό χαρακτήρα του μυστηρίου της ιερωσύνης στη διδασκαλία του Συμεών.

Ο Συμεών θέλοντας να προσδιορίσει σε ποιον ανήκει το χάρισμα «*τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν*» τα αμαρτήματα παρουσιάζει τα πνευματικά και σωματικά χαρίσματα που πρέπει να κοσμούν τον ιερέα. Αναγνωρίζοντας αρχικά ότι η εξουσία της άφεσης των αμαρτιῶν ανήκει στους ιερεῖς, περιορίζει στη συνέχεια την εξουσία αυτή στον πνευματικό άνθρωπο, τον οποίο πρέπει να ενσαρκώνουν οι ιερεῖς. Έτσι για τον Συμεών οι ιερεῖς πρέπει να ιερουργούν «*ἐν πνεύματι ταπεινώσεως*», να πολιτεύονται «*ἐν ἀμέμπτῳ βίῳ*», να έχουν πρωταρχικά προσφέρει ως τέλεια, άγια και ευάρεστη θυσία τους ίδιους τους

³⁷³ Ὑμνος 14, 53-54, S.C. 156, σ. 228.

³⁷⁴ Ἐπιστολή 1, 258-259, EP.S.N.T., σ. 48: «*πᾶς ἱερεὺς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν*».

³⁷⁵ Ἐπιστολή 3, 517-518, EP.S.N.T., σ. 120. Ο ιερέας για τον Συμεών καθίσταται μεσίτης μεταξύ ανθρώπων και του Θεού μόνο όταν ο ίδιος έχει ενωθεί κατά χάρη με τον πρώτο μεσίτη τον Ιησὺ Χριστό.

³⁷⁶ Κατήχησις 34, 138-149, S.C. 113, σ. 282.

³⁷⁷ Ὑμνος 14, 99-105, S.C. 156, σ. 274.

³⁷⁸ Ὑμνος 14, 64-65, S.C. 156, σ. 270.

τους εαυτούς, να έχουν επιδείξει πνευματικά την καθαρή λατρεία τους στον ναό του ιδίου τους σώματος, να έχουν γίνει αποδεκτοί και να έχουν εμφανισθεί στο άνω θυσιαστήριο και να έχουν προσφερθεί στον Θεό Πατέρα από τον αρχιερέα Χριστό ως τέλεια προσφορά, να έχουν μεταποιηθεί και αλλαγεί με τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος και να έχουν μεταμορφωθεί εις Χριστόν, να μετανοούν και να πενθούν μετά δακρύων νυχθημερόν όχι μόνο παρακαλώντας για τους εαυτούς τους αλλά και υπέρ του ποιμνίου που τους έχει ενεμπιστευθεί και για όλες τις εκκλησίες του Θεού στον κόσμο. Και όχι μόνο, αλλά και να κλαίνε δυνατά μπροστά στον Θεό για τα ξένα αμαρτήματα, να μην καταχρώνται περισσότερο από την αναγκαία τροφή, να μην καταγίνονται με καμιά και σε καμιά περίπτωση περιποίηση ή απόλαυση του σώματος, και ακόμα, να μη προτιμούν μπροστά στο δίκαιο και την εντολή του Θεού μήτε πτωχό, μήτε πλούσιο, μήτε άρχοντα μήτε αρχόμενο, να μην εξασθενούν και παραβλέπουν ή παραβαίνουν την εντολή του Θεού με την πρόφαση ελέους ή προσφοράς δώρων λόγω φόβου ή αγάπης ή κάποιου ορατού ή αοράτου πράγματος³⁷⁹.

---

³⁷⁹ Κατήχησις 28, 262-290, S.C. 113, σ. 148-150. Βλ. και Ἠθικός 11, 692-725, S.C. 129, σ. 378-382. όπου και πάλι ο Συμεών ανακεφαλαιώνει τα χαρίσματα που πρέπει να έχει ο πιστός για να αναλάβει το αξίωμα της ιερωσύνης, η οποία είναι κάλεσμα από τον Θεό: «Διὰ δὴ τοῦτο σπουδάσωμεν ποιμᾶναι μᾶλλον πρότερον καλῶς ἑαυτοὺς ὡς Χριστοῦ ποίμνιον, ὡς βασιλείον ἱεράτευμα, καὶ καθυποτάξαι τὴν σάρκα τῷ πνεύματι, ἵνα μὴ τὸ κρεῖττον ἐν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ χειρόνος ἐκνικᾶται. Καὶ ὅποταν εἰς τὸν τῆς ταπεινοφροσύνης βυθὸν εἰσέλθωμεν καὶ τοῖς νόμοις ταύτης τῶν δακρύων τοὺς σπύλους τῆς ἀμαρτίας ἀπολουσώμεθα, κτησώμεθα δὲ πρᾶον καὶ γαληνὸν τὸ πνεῦμα ἐκ συντετριμμένου φρονήματος, ἐν πολλῇ τε δίψῃ τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης κορεσθῶμεν τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τῆς βασιλείας αὐτοῦ διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος παρακλήσεως, εἶτα, σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ καὶ συμπαθείας ἐντεῦθεν ἀναλαβόντες, κτησώμεθα καθαρὰν τὴν καρδίαν ἐν ἀπαθείᾳ τελείᾳ καὶ ὀψόμεθα τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ τὸ Πνεῦμα δηλονότι τὸ Ἅγιον ἐνεργοῦν καὶ λαλοῦν ἐν ἡμῖν τὰ κεκρυμμένα μυστήρια τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας, ὡς τὰ διεστῶτα ἐν ἡμῖν εἰς ἐν ἐπισυνάψαντες φρόνημα διὰ τῆς βαθείας εἰρήνης, καὶ εἰρηνεύσωμεν πρῶτον ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ σύμφωνον ὄργανον διὰ σώματος καὶ ψυχῆς ἀποτελέσωμεν ἑαυτοὺς ἐν ἐνὶ Πνεύματι τῷ Θεῷ, οὐ μόνον δέ, ἀλλ' ὅταν καὶ ἐν πολλοῖς πειρασμοῖς, ἐν πολλαῖς θλίψεσι καὶ συμφοραῖς ὑπομείνωμεν τὸν Χριστὸν καὶ ἀνεχώμεθα διωκόμενοι καὶ βλασφημούμενοι παρακαλῶμεν καὶ καταρῶμενοι εὐλογῶμεν, μὴ λογιζόμενοι τὸ κακὸν ἐν μηδενὶ μηδαμῶς, ἀλλὰ πάντα στέγωμεν, πάντα ὑπομένωμεν, τὸ δοκίμιον ἡμῶν ἀσάλευτον τηροῦντες ἀπὸ τῆς ἀποβάθρας τῶν ἀρετῶν, καὶ οὕτως, διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσι τοῖς εἰρημένοις, ὅταν τὴν κατὰ Χριστὸν ἀυξήσωμεν ἡλικίαν καὶ ἀναδράμωμεν εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐν γνώσει τελείᾳ Θεοῦ καὶ ἐν σοφίᾳ τῶν ὑπὸ τοῦ παναγίου Πνεύματος χορηγουμένων λόγων καὶ μυστηρίων, τότε καὶ ἐπὶ τῇ τῶν ἄλλων ὠφελείᾳ ὡς δούλους ἐσχάτους ἑαυτοὺς ἐπιδώσωμεν, εἰ γὰρ καὶ καλούμεθα ἄνωθεν, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· «Ὁ θέλων εἶναι πρῶτος ἐν ὑμῖν, ἔστω πάντων δούλος καὶ πάντων διάκονος».

Ο ιερέας έναντι του Θεού για τον Συμεών δεν διαφέρει από κανέναν γιατί όλοι είναι δούλοι του Θεού εφόσον κτίσθηκαν και παρήχθησαν από τον Θεό. Η διαφοροποίηση του ιερέα, όπως και κάθε ανθρώπου είναι ποιοτική. Έτσι, ο Συμεών αναγνωρίζει την ύπαρξη μεταξύ του σώματος των ιερέων των αγαθών και πιστών, των πονηρών και οκνηρών καθώς και των εχθρών και πολέμιων του Θεού³⁸⁰.³⁸¹

***

Έχοντας ολοκληρώσει την παρουσίαση των μυστηρίων θα μπορούσαμε επιγραμματικά να θεωρήσουμε ότι όλα τα μυστήρια και ιδιαίτερα το Βάπτισμα, η Μετάνοια-Εξομολόγηση και η Θεία Μετάληψη στην περί σωτηρίας διδασκαλία του Συμεών αποτελούν τα αγιαστικά μέσα της Εκκλησίας διά των οποίων ο πιστός εισέρχεται και με τις δύο του φύσεις, το σώμα και την ψυχή, στην έν Χριστώ ζωή, ανάγεται στη δόξα του Θεανθρώπου και ενώνεται κατά χάρη με τον Θεό διά του Υιού εν Αγίω Πνεύματι. Συνεπώς για τον Συμεών η χαρισματική ζωή, η ένωση με τον Θεό ως αρραβώνας της εσχατολογικής μας ενώσεως μαζί Του και η θέα του Θεού από την παρούσα ζωή είναι αδύνατη δίχως την ψυχοσωματική μετοχή του ανθρώπου στην ελκυστική και αγιοποιητική δύναμη των μυστηρίων της Εκκλησίας.

---

³⁸⁰ Ηθικός 7, 156-167.

³⁸¹ Όπως επιγραμματικά τονίζει ο Ι. Ρωμανίδης «τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης προϋποθέτει τὴν θέωσιν, δηλαδή τὴν προφητείαν, "μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. (Α' Τιμ. 4:14)», βλ. Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΗ, Ἡ Ἐρησκεία εἶναι νευροβιολογικὴ ἀσθένεια, ἢ δὲ Ὁρθοδοξία ἢ θεραπεία της, στο Ὁρθοδοξία, Ἑλληνισμός, πορεία στην 3η χιλιετηρίδα, Ἰ. Μ. Κουτλουμουσίου, 1966, σελ. 67-87, αναρτημένο στο https://www.imdleio.gr/diaf/2012/img2/Romanides_thrisk-nv_asth.pdf [προσπέλαση 3-2-2019], σελ. 10.

8. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ ΘΑΝΑΤΟ

Ο Συμεών όπως και όλοι οι Πατέρες της Εκκλησίας συναρτά τον βιολογικό θάνατο με τον θάνατο της ψυχής και εξαρτά την πλήρη αφθαρτοποίηση του σώματος από την κοινή ανάσταση¹. Ο πνευματικός θάνατος για τον Συμεών επέρχεται στον άνθρωπο διά της παράβασης της εντολής του Θεού και είναι αποτέλεσμα της απογύμνωσης της ψυχής από τη δόξα του Θεού. Η ψυχή βιώνει τον πνευματικό θάνατο με αποτέλεσμα στη συνέχεια ο άνθρωπος να θνήσκει, να βιώνει τη σωματική φθορά ως έμμεσο αποτέλεσμα της αποξένωσης της ψυχής από τη δόξα του Θεού και τον βιολογικό θάνατο, ως χωρισμό της ψυχής από το σώμα². Για τον Συμεών το σώμα ως τρεπτό συγκρατείται σε κατάσταση μη τροπής από τη ζώσα ψυχή. Με τον πνευματικό θάνατό της η ψυχή έχασε τη δόξα του Θεού και διά αυτής το σώμα αποξενωμένο από τη δόξα της ζωής υφίσταται ως πρώτη τροπή τη μετατροπή του από άφθαρτο σε φθαρτό και ως δεύτερη τροπή τη βιολογική του αποσύνθεση, τον αποχωρισμό του από την ψυχή.

Στη διδασκαλία του Συμεών είναι η δόξα του Θεού που συντηρεί και συνέχει το σώμα στην αφθαρσία. Όταν ο άνθρωπος είναι μέσα στη δόξα του Θεού, τότε και το σώμα του συμμετέχει στην αφθαρσία. Ωστόσο, επειδή η θέωση του ανθρώπου, ενώ αρχίζει από την παρούσα ζωή βρίσκει την πλήρωσή της κατά την ημέρα των εσχάτων³, έτσι και η αφθαρσία του θεωμένου ανθρώπου ξεκινά από την παρούσα ζωή, μετά θάνατον υπάρχει η ελπίδα της κληρονομίας της μαζί με τα άλλα αγαθά και ολοκληρώνεται την ημέρα των εσχάτων με την πλήρη αφθαρτοποίηση του σώματος. Μέσα στο πλαίσιο αυτό ο Συμεών παρουσιάζει τις απόψεις του για την κατάσταση του σώματος και της ψυχής αρχικά μετά τον βιολογικό θάνατο και στη συνέχεια μετά την κοινή ανάσταση, την ανάσταση των νεκρών κατά την ημέρα της Κρίσεως.

8.1. Το σώμα μετά τον βιολογικό θάνατο

Για τον Συμεών όλα, άστρα, ουρανός και γη, παρέρχονται και μόνο ο άνθρωπος παραμένει γι' αυτό δεν υπάρχει τίποτα από τα ορώμενα που θα

¹ *Ηθικός 1, γ', 66-78, S.C. 122, σ. 200.*

² *Ύμνος 17, 450-461, S.C. 174, σ. 44-46.*

³ *Ηθικός 5, 479-499, S.C. 129, σ. 114-116.: «Ταῦτα τοιγαροῦν ἢ ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις εἰσὶν, ἀδελφοί· ταῦτα εἰς τοὺς ἀληθινούς πιστοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς καθ' ἑκάστην ἐπιτελοῦνται καὶ γίνονται, καὶ τούτων ἀπάντων μέτοχοι μερικῶς, ὡς πολλάκις εἶπομεν, ἐν σώματι ὄντες, γνωστῶς γίνονται· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον ὀλοτελῶς ταῦτα καὶ βεβαίως κληρονομήσαι ἐλπίζουσιν, ὅλοι δηλαδὴ ἐν ὅλοις τοῖς νυνὶ μεταληφθεῖσι γινόμενοι ἀγαθοῖς».*

μπορούσε να μας ωφελήσει, όταν αναγκαία θα έλθει ο βιολογικός θάνατος. Έτσι το να διατηρηθούμε απλήγωτοι από τον θάνατο δεν ανήκει για τον Συμεών στα «ἐφ' ἡμῖν». Αντίθετα, «τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι», αν θα γίνουμε αθάνατοι ή θα παραμείνουμε θνητοί⁴. Μέσα σε έναν κόσμο που τα πάντα φθείρονται ο Αδάμ με την παρακοή του πέθανε τον ψυχικό θάνατο και αμέσως «καὶ τῆς ἀθανάτου στολῆς ἐγυμνώθη»⁵. Η αθανασία του ανθρώπου είναι κατά τον Συμεών συνυφασμένη με την αθάνατη στολή, την οποία όμως έχασε με την παράβαση του Αδάμ. Έτσι μόνο με την μίμηση των παθῶν του Χριστού «διὰ μετανοίας καὶ ὑπακοῆς» και τη μετοχή μας στον θάνατό Του μπορούμε να γίνουμε συμμέτοχοι της πνευματικής Του αναστάσεως και να λάβουμε το Άγιον Πνεύμα, την αθάνατη στολή που έχασε ο Αδάμ⁶.

Γι' αυτό προτρέπει τους ακροατές του να σπεύσουν «διὰ μετανοίας ἐν τῇ ὁδῶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ (του Χριστού)» όσο υπάρχει καιρός «τῆς ἐπιλάμψεως αὐτοῦ», πριν τους καταλάβει η νύχτα του θανάτου και παραπεμφθούν στο αιώσιο σκοτάδι⁷, να εισέλθουν στη βασιλεία των ουρανῶν με το βάπτισμα του Αγίου Πνεύματος, «Τοῦτο γὰρ τὸ Πνεῦμα, κατελθὼν ἐφ' ὑμᾶς, κολυμβήθρα φωτειδῆς ὑμῖν γένηται, καὶ ἐγκολπωσάμενος ὑμᾶς, ἀρρήτως ὄλους ἐν ἑαυτῶ, ἐκ φθαρτῶν ἀφάρτους, ἐκ θνητῶν ἀθανάτους καὶ ἀντὶ υἰῶν ἀνθρώπων Θεοῦ υἱοὺς καὶ θεοὺς θέσει καὶ χάριτι, ἀναγεννησαν ὑμᾶς ἀπεργάσεται – εἰ ἄρα καὶ βούλεσθε τῶν ἀγίων συγγενεῖς καὶ συγκληρονόμοι φανήσεσθαι καὶ μετὰ πάντων αὐτῶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσελθεῖν»⁸, να βρεθούν μέσα σε αυτή και αυτή να βρεθεί μέσα τους, γιατί «οἱ γὰρ πρὸ τοῦ κτήσασθαι ταύτην τοῦ τῆδε βίου ὑπεξερχόμενοι, ποῦ ποτε ταύτην ἐκεῖ ἀπελθόντες εὕρησουσιν;»⁹.

Με τον βιολογικό θάνατο η ψυχή εξέρχεται και χωρίζεται από το σώμα, το σώμα παραδίδεται στη φθορά και σιγά σιγά διαλύεται. Η φθορά του σώματος, οδηγεί στην αποστροφή του σώματος στη γη από την οποία προήλθε¹⁰. Η διάλυση των σωμάτων ωστόσο δεν σημαίνει για τον Συμεών και την παντελή εξαφάνισή τους. Τα σώματα μετά τον θάνατο των ανθρώπων δεν καταλήγουν στην πλήρη εξαφάνισή τους, «οὐκ εἰς τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς εἶναι χωρεῖ»¹¹. Με τον

⁴ Κατήχησις 3, 356-358, S.C. 96, σ. 308-310.

⁵ Κατήχησις 5, 323-329, S.C. 96, σ. 404.

⁶ Κατήχησις 6, 353-358, S.C. 104, σ. 44.

⁷ Κατήχησις 15, 118-147, S.C. 104, σ. 232. Βλ. και Ἠθικός 10, 177-187, S.C. 129, σ. 272.

⁸ Κατήχησις 32, 79-86, S.C. 113, σ. 244. Βλ. και Κατήχησις 34, 330-335, S.C. 113, σ. 298.

⁹ Κατήχησις 15, 133-134, S.C. 104, σ. 232.

¹⁰ Ἠθικός 1, β', 111-112, S.C. 122, σ. 192.

¹¹ Ὅπ. π., δ', 3-5, σ. 206.

χωρισμό της ψυχής από το σώμα, τα στοιχεία του σώματος υπόκεινται στην μεταξύ τους εναντίωση και σιγά σιγά διαλύονται και επιστρέφουν στην γη απ' όπου ελήφθησαν ακολουθώντας την πορεία της κτίσης. Όλα τα σώματα των ανθρώπων που πεθαίνουν διαλύονται και επιστρέφουν στην γη ανεξάρτητα από την κατάστασή τους «τὰ σώματα τῶν γε θνησκόντων πίπτουσιν εἰς γῆν, οἷα τύχωσιν εἶναι»¹². Όλα τα σώματα είτε είναι καθαρά είτε ρυπαρά με τον χωρισμό τους από την ψυχή διαλύονται στα στοιχεία που τα αποτελούν. Έτσι και τα σώματα των αγίων αφήνονται στη φθορά και αναμένουν την κοινή ανάσταση, όταν «ἡ ἐπίγειος κτίσις, ἡ ὄρωμένη αὕτη καὶ αἰσθητή, ἀλλοιωθήσεται καὶ τοῖς ἐπουρανίοις ἤγουν τοῖς ἀοράτοις καὶ ὑπὲρ αἴσθησιν ἐνωθήσεται»¹³.

Παρόλα αυτά ο Συμεών επισημαίνει μια διαφοροποίηση στους κατά χάρη θεωμένους ανθρώπους. Αν και τα σώματά τους χωριζόμενα από την ψυχή φθείρονται και αποσυντίθενται¹⁴, παραμένουν ωστόσο για πολύ καιρό σε μια ενδιάμεση της φθοράς και αφθαρσίας κατάσταση¹⁵. Οι άγιοι, οι οποίοι από την εδώ ζωή βλέπουν «φῶς ἀσχημάτιστον» γίνονται και αυτοί φως εκ του φωτός του Πνεύματος. Τα σώματά τους μεταλαμβάνουν από τη χάρη με την οποία έχει ενωθεί η ψυχή, αγιάζονται και δοκιμαζόμενα από το πυρ της θεότητας γίνονται διαυγή και πολύ διαφορετικά από τα άλλα σώματα¹⁶. Ούτε είναι παντελώς άφθαρτα, ούτε και παντελώς φθειρόμενα.

Εφόσον η ένωση με τον Θεό προσφέρει την αφθαρσία στον άνθρωπο, γιατί τα σώματα των αγίων ανθρώπων δεν παραμένουν άφθαρτα; Στο ερώτημα αυτό ο Συμεών τονίζει ότι η αφθαρσία των σωμάτων θα γίνει κατά την κοινή ανάσταση¹⁷, γι' αυτό και τα σώματα των αγίων πρέπει να περιμένουν την κοινή ανάσταση για να αφθαροποιηθούν τελείως, γιατί όπως ακριβώς η

¹² Ὑμνος 50, 285-286, S.C. 196, σ. 178.

¹³ Ἡθικός 1, ε', 116-119, S.C. 122, σ. 220.

¹⁴ Ὁπ. π., 303-304, σ. 178.

¹⁵ Ἡθικός 1, γ', 112-119, S.C. 122, σ. 204.

¹⁶ Ὁπ. π., 99-115, σ. 204.

¹⁷ Ὁπ. π., 66-78, σ. 200: «Ἐπειδὴ φαγὼν καὶ ὁ Ἀδὰμ ἐκ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετείλατο αὐτῷ ὁ Θεὸς μὴ φαγεῖν, εὐθὺς μὲν τὸν τῆς ψυχῆς παραβάς ἀπέθανε θάνατον, τὸν δὲ τοῦ σώματος μετὰ πολλοὺς ὕστερον ἔνιαυτούς, καὶ διὰ τοῦτο τὴν τὸ ἐπιτίμιον δεξαμένην ψυχὴν τῆς τοῦ θανάτου τιμωρίας πρῶτον ἀνέστησέ τε καὶ ἐζώωσε καὶ ἐθέωσεν, εἴθ' οὕτως τὸ σῶμα, κατὰ τὴν πάλαι ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν ἀποστρέφειν διὰ τοῦ θανάτου εἰς γῆν, τὴν ἀφθαρσίαν διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀπολαβεῖν ὠκονόμησεν· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ κατελθὼν ἐν τῷ ἄδη, τῶν μὲν ἐκεῖσε κατεχομένων ἀγίων τὰς ψυχὰς τῶν αἰωνίων ἐλευθερώσας δεσμῶν ἐξανέστησε καὶ εἰς τόπον ἀναπαύσεως καὶ φωτὸς ἀνεσπέρου κατέταξε, τὰ δὲ σώματα αὐτῶν οὐκέτι, ἀλλ' εἴασεν αὐτὰ ἐν σοροῖς μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως.

κτίση είχε παραχθεί πρώτη άφθαρτη και έπειτα ο άνθρωπος, έτσι και η κτίση πρέπει πάλι να μεταποιηθεί από την φθορά στην αφθαρσία, δηλαδή να αλλαχθεί «καί οὕτω σὺν αὐτῇ καί ἅμα αὐτῇ καί τὰ φθαρέντα σώματα τῶν ἀνθρώπων ἀνακαινισθῆναι, ἵνα καί αὐθις πνευματικὸς καὶ ἀθάνατος ὁ ἄνθρωπος γεγρονῶς ἐν ἀφάρτῳ χωρίῳ καὶ ἀϊδίῳ καὶ πνευματικῷ κατοικῆ»¹⁸. Η διαφοροποίηση των σωμάτων στους αγίους έγκείται κατά τον Συμεών στην κατά χάρη ένωση του ανθρώπου με τον Θεό και την ένδυση και των σωμάτων με τη θεία χάρη, η οποία επενεργεί, ώστε αυτά να εμφανίζονται χαρακτηριστικά αφθαρσίας, μη ρεύσης της ουσίας τους, «Τὸ δὲ σῶμα οὐκ ἔχει πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας τὴν οἰανοῦν ἔμπνευσιν ἢ κίνησιν ἢ ἐνθύμησιν, ἀλλὰ νεκρὸν ὄλον καὶ ἄπνουν ἐν τούτοις γίνεται»¹⁹,

Τα σώματα των θεωμένων ανθρώπων κατά τον Συμεών «τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς φθορᾶς τὰ γνωρίσματα ἐν ἑαυτοῖς διὰ σῶζουσιν»²⁰. Σε αυτήν την κατάσταση

---

¹⁸ Όπ. π., 112-134, σ. 204.

¹⁹ Κατήχησις 28, 50-61, S.C. 113, σ. 132.

²⁰ Ἠθικός 1, γ', 116-117, S.C. 122, σ. 204. Η διαφοροποίηση των σωμάτων στους αγίους έγκείται κατά τον Συμεών στην κατά χάρη ένωση του ανθρώπου με τον Θεό και την ένδυση και των σωμάτων με τη θεία χάρη, η οποία επενεργεί ώστε αυτά να εμφανίζονται χαρακτηριστικά αφθαρσίας, μη ρεύσης της ουσίας τους, «Τὸ δὲ σῶμα οὐκ ἔχει πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας τὴν οἰανοῦν ἔμπνευσιν ἢ κίνησιν ἢ ἐνθύμησιν, ἀλλὰ νεκρὸν ὄλον καὶ ἄπνουν ἐν τούτοις γίνεται», Κατήχησις 28, 50-61, S.C. 113, σ. 132. Βλ. και Ἠθικός 4, 260-269, S.C. 129, σ. 26: «Καὶ πρῶτα μὲν πληροῦνται ἀρρήτου χαρᾶς, ὅτι οὐχὶ τὸν κόσμον οὐδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ τὸν Ποιητὴν τῶν ἀπάντων καὶ Κύριον καὶ Δεσπότην ἐκτίσαντο ἐν ἑαυτοῖς. Ἐπειτα ἐπενδύονται τὸ φῶς, αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ Θεόν, ὄλον ὅλῳ τῷ σώματι καὶ ὀρώσι κεκοσμημένους ἑαυτοὺς ἀρρήτῳ δόξῃ καὶ ἀστραπτουσίᾳ θείᾳ στολῇ καὶ τὰς ὄψεις καλύπτουσιν ἑαυτῶν, μὴ φέροντες ὄραν τὴν ἀκατανόητον καὶ ἀστεκτον τῆς στολῆς αὐτῶν λαμπηδόνα, ὡς ἐπιζητεῖν αὐτοὺς τόπον ἀποκρυβῆς, ὅπως ἐκεῖσε γένωνται καὶ τὸ πολὺ βάρος τῆς δόξης ἀποθῶνται». Σύμφωνα με τον πρεσβ. Ι. ΡΩΜΑΝΙΔΗ, Ἡ Θρησκεία εἶναι νευροβιολογική ασθένεια, όπ. π., σελ. 8-9: ο «δοξασμὸς εἶναι ἢ μέθεξις ὄχι μόνον τῆς ψυχῆς ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος εἰς τὴν ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τὴν τελείωσιν τῆς ἀγάπης [...]. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θέας τὰ πάθη, τὰ ὅποια εἶχον οὐδετεροποιηθεῖ καὶ καταστει ἀδιάβλητα με τὸν φωτισμὸν, καταργοῦνται. Ὁ θεούμενος οὔτε τρώγει, οὔτε πίνει, οὔτε κοιμᾶται, οὔτε κουράζεται καὶ δὲν ἐπιηρεάζεται ἀπὸ τὴν ζέστην ἢ τὸ κρύο. Αὐτὰ τὰ φαινόμενα εἰς τοὺς βίους τῶν ἀγίων, πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Κυρίου τῆς δόξης, δὲν εἶναι θαύματα, ἀλλ' ἢ ἀποκατάστασις τῆς ὑγείας τῆς νοσοῦσης ἀνθρωπίνης φύσεως [...]. Τὰ σώματα ἑκατοντάδων θεουμένων παραμένουν σχετικῶς ἀκέραια ἐπὶ αἰῶνας εἰς μίαν κατάστασιν μεταξύ φθορᾶς καὶ ἀφθαρσίας. Ἀπὸ τὰ παλαιότερα παραδείγματα εἶναι τὸ ἀκέραιον σῶμα τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος εἰς τὴν νήσον Κέρκυρα, τοῦ λαβόντος μέρος τὸ 325 εἰς τὴν Α' Οἰκ. Σύνοδον. Μόνον εἰς τὴν Μονὴν τῶν Σπηλαίων εἰς τὸ Κίεβον ὑπάρχουν 120 ἀκέραια ἱερά λείψανα. Αὐτὸ εἶναι τὸ πλαίσιον τῶν λεχθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅτι "καὶ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς

παραμένουν μέχρι την τέλεια αφθαρτοποίηση και ανακαίνισή τους κατά την ανάσταση των νεκρών «τὴν τελευταίαν ἐξανάστασιν»²¹.

Ο Συμεών με τη διαφοροποίηση που εισάγει σχετικά με τα λείψανα των αγίων συνδέει τη θεωρία της δόξας της θεότητας με την αφθαρσία από την παρούσα ζωή. Ο καθαρός άνθρωπος, ο οποίος έχει ενδυθεί τη δόξα του Αγίου Πνεύματος έχει κατασταθεί «κατ' ὁμοίωσιν» του Θεού, αποκτώντας ένα εκ των ιδιωμάτων Του, την αφθαρσία²². Η δόξα του Θεού ως μαστός προβάλλεται και θηλάζει τον άνθρωπο το γάλα της αφθαρσίας «αὕτη μοι μαζὸς προετείνετο ὥσπερ καὶ θηλάζειν μοι γάλακτος ἀφθαρσίας ὡς νιῶ Θεοῦ πλουσίως ἐχορήγει,

---

φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ" (Ρωμ. 8:21). Από τὰ συμφραζόμενα εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ "ἐλευθερία τῆς δόξης" εἶναι ἐδῶ ἐλευθερία ἀπὸ τὴν φθορὰν καὶ τὴν θνητότητα. Ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ὁ ἔσω ἄνθρωπος ἔφθασεν εἰς τὴν ὑιοθεσίαν τοῦ φωτισμοῦ, ὡς καὶ ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων καὶ τὰ σώματα εἶχον διὰ τῆς θεώσεως πρόγευσιν τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀφθαρσίας, περιμένουν "τὴν ὑιοθεσίαν, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν". "Οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα... Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν" (Α' Κορ. 15:53,54). Αὐτὰ τὰ γνωρίζει κανεὶς ὄχι ἀπὸ στοχασμὸν ἐπάνω εἰς βιβλικὰ κείμενα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν τοῦ δοξασμοῦ, τουτέστι ἀπὸ "τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.". Ἡ ἐμπειρία τοῦ δοξασμοῦ καὶ ὄχι μόνον βιβλικὰ κείμενα εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν σωματικὴν ἀνάστασιν τοῦ βιολογικοῦ μέρους τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος» (σελ. 8). «Ὑπάρχουν δύο γενικὰ εἶδη ἀγίων λειψάνων, αὐτὰ ποὺ εὐωδιάζουν καὶ αὐτὰ ποὺ καὶ σώζονται ὀλόκληρα ἢ σχεδὸν ὀλόκληρα. Φαίνεται ὅτι τὰ πρῶτα ἀνήκουν εἰς τοὺς ἀγίους ποὺ εὐρίσκοντο εἰς τὴν κατάστασιν φωτισμοῦ ὅταν ἐξεδήμησαν καὶ τὰ δευτέρω εἰς ἀγίους ποὺ εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν δοξασμοῦ. Ἀπὸ μαρτυρίας πατέρων προκύπτει τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἄκτιστος δημιουργικὴ, συνεκτικὴ, προνοητικὴ, καθαρτικὴ, φωτιστικὴ καὶ θεωτικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπλή, διαιρεῖται ἀδιαίρετως καὶ πανταχοῦ παρούσα ἐνεργεῖ τὰ πάντα ἐν πάσι. Ἔτσι ὁ θεούμενος ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι εὐρισκόμενος βλέπει ὡς μέλος τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ τὸν Πατέρα ἐν τῷ ἐνσαρκωθέντι Λόγῳ ἔσωθεν. Αὐτῶν τὰ σώματα διατηροῦνται τοιοῦτοτρόπως ἀφοῦ ἡ νοερὰ ἐνέργειά τους συνεχίζει νὰ στροφαλίζεται κυκλικῶς ἐντὸς τῆς καρδίας τους ἐν κοινωνίᾳ μὲ τὴν θεωτικὴν ἐνέργειαν τῆς Ἁγίας Τριάδος» (σελ. 9).

²¹ Το ἴδιο. Βλ. καὶ Ἠθικός 1, ε', 114-119, S.C. 122, σ. 220: «τὰ δέ γε σώματα αὐτῶν οὐκέτι, ἀλλ' ἐν σοροῖς καὶ φθορᾷ ἀφίενται, ἀφθαρτα καὶ αὐτὰ γενήσεσθαι μέλλοντα ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει, ὅτε καὶ πᾶσα δηλονότι ἢ ἐπίγειος κτίσις, ἢ ὀρωμένη αὕτη καὶ αἰσθητή, ἀλλοιωθήσεται καὶ τοῖς ἐπουρανίοις ἤγουν τοῖς ἀοράτοις καὶ ὑπὲρ αἰσθησιν ἐνωθήσεται».

²² Κατήχησις 24, 177-186, S.C. 113, σ. 48: «καθαιρομένους διὰ τῆς μετανοίας τοῦ σπύλου τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐπενδυομένους τὸν φωτεινὸν χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας τοῦ Πνεύματος ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν»

ὡς γλυκύτητος, ὡς ἡδονῆς ἀφράστου!»²³. Και η αφθαρσία αυτή γίνεται αισθητή ως γλυκύτητα και αφραστη ηδονή.

Έτσι, όποιος ισχυρίζεται ότι ο Θεός ενωνόμενος με τον άνθρωπο δεν μεταδίδει σε αυτόν τη θεία αφθαρσία, αλλά συμπαρασύρεται στη φθορά εκείνου, δογματίζει τον όλεθρο του ανωλήθρου και εκπίπτει όλως της ζωής²⁴. Επειδή αυτό είναι αδύνατον ο Συμεών καλεί τον ακροατή του να φροντίσει να μετάσχει της αφθαρσίας πριν το τέλος της βιολογικής του παρουσίας. Για τον Συμεών τα πάθη και ο σταυρικός θάνατος του Κυρίου έγιναν δόξα του κόσμου, ζωή και λαμπρότητα, και ανάσταση νεκρών και καύχημα όσων πιστεύουν σε Αυτόν και αυτός ο ασχήμων, ο απρεπής θάνατος έγινε ένδυμα αφθαρσίας και αληθινής θέωσης σε κάθε πιστό²⁵. Ο Χριστός με την εκπλήρωση όλης της δικαιοσύνης γίνεται «ἀπαρχή τῆς ἐν ἀφθαρσία ἀναπλάσεως καὶ ἀθανασίας ἡμῶν [...] Ἐπειδὴ γὰρ ψυχῇ καὶ σώματι τέλειος ἐχρημάτισεν ἄνθρωπος ὁμοίος ἡμῶν κατὰ πάντα πλὴν ἁμαρτίας, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως μεταδιδούς ἡμῖν ἐκ τῆς αὐτοῦ θεότητος, συγγενεῖς καὶ ἡμᾶς αὐτοῦ κατὰ τὴν τῆς θεότητος αὐτοῦ φύσιν καὶ οὐσίαν ἐργάζεται»²⁶.

Ο Συμεών αναφερόμενος στην ενσάρκωση του Κυρίου θέτει την αφθαρσία ως την προϋπόθεση προετοιμασίας του ψυχοσωματικού ανθρώπου για την θέα του Θεού και γι' αυτό τονίζει ότι η αναπλήρωση στην Παναγία της σάρκας που προσέλαβε ο Χριστός δεν έγινε με σάρκα, όπως στην περίπτωση της Εύας αλλά με Πνεύμα. Η θέα του Θεού στη διδασκαλία του Συμεών δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί αν προηγουμένως δεν αναπλαστεί η φύση του ανθρώπου, ώστε όσοι πιστεύουν σε Αυτόν λόγω συγγένειας της φύσεώς τους να μπορούν να ενωθούν μαζί Του και να γίνουν ένα σώμα²⁷. Έτσι και εμείς μετέχοντας στο σώμα της Εκκλησίας με τη μετοχή μας στα μυστήρια από νεκροί ανασταινόμαστε προς τη ζωή, από φθαρτοί μεταποιούμεθα στην αφθαρσία,

²³ Ὑμνος 50, 143-146, S.C. 196, σ. 166.

²⁴ Ὑμνος 34, 50-55, S.C. 174, σ. 430.

²⁵ Ὑμνος 40, 72-78, S.C. 174, σ. 490.

²⁶ Ἠθικός 1, γ', 19-36, S.C. 122, σ. 196.

²⁷ Ἠθικός 2, ζ', 162-169, S.C. 122, σ. 378.: «Ἐπεὶ δὲ οὐ πρὸς φθορὰν καὶ αὐθις, ἀλλὰ πρὸς ἀφθαρσίαν ἔμελλε γίνεσθαι, διὰ Πνεύματος καὶ οὐ διὰ σαρκὸς ἡ ἀναπλήρωσις γέγονεν, ὅπως καὶ τὴν φύσιν τοῦ Ἀδάμ ἀναπλάσῃ καὶ τὰ μέλλοντα γενέσθαι τέκνα Θεοῦ διὰ Πνεύματος Ἁγίου τὴν ἀναγέννησιν λάβωσι καὶ οὕτως ἐν Πνεύματι Θεοῦ συγγενεῖς αὐτοῦ ἅπαντες οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες γένωνται καὶ σῶμα ἓν».

από γήινοι γινόμαστε επουράνιου, από σαρκικοί πνευματικοί με την αναγέννηση και ανάπλασή μας από το Άγιο Πνεύμα²⁸.

Η σωτηρία του ανθρώπου ως συμμετοχή στη βασιλεία του Θεού, στην αφθαρσία και στην αιώνιο ζωή έχει οικονομηθεί από τον Θεό να δίνεται στον άνθρωπο «διὰ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως», γι'αυτό για τον Συμεών γινόμαστε από την παρούσα ζωή «ψυχικῶς μὲν ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη κοινωνοὶ καὶ μέτοχοι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀναμφιβόλως γινόμεθα, οἷον ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι καὶ υἱοὶ Θεοῦ καὶ υἱοὶ φωτὸς καὶ υἱοὶ ἡμέρας καὶ κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὡς αὐτὴν ἐκείνην ἐντὸς ἡμῶν δηλονότι περιφέροντες – ταῦτα γὰρ πάντα ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη ἐν αἰσθήσει ψυχῆς καὶ γνώσει λαμβάνομεν, εἰ μὴ τι ἀδόκιμοι τῇ πίστει ἢ ἐλλιπεῖς ἐν τῇ τῶν θείων ἐντολῶν ἐργασία ἐσμέν»²⁹. Σε όλη την επίγεια ζωή μας περιφέρουμε το σώμα μας φθαρτό όπως ο Χριστός περιέφερε το σώμα Του. Ο Συμεών παραλληλίζοντας το φθαρτό σώμα τού κατά χάρη θεωμένου ανθρώπου με το σώμα του Χριστού προβάλλει ως λόγο της μη αφθαρσίας την αδυναμία του ως υλικό σώμα να εισδεχθεί όλη την αποκαλυπτόμενη δόξα και ταυτόχρονα την μερική πνευματικότητά του διά της οποίας ο άνθρωπος μπορεί να βλέπει μικρό μέρος της, «ράνιδα βλέπειν ἐκείνου μίαν», από την παρούσα ζωή. Όταν μετά την ανάσταση γίνει και το σώμα πνευματικό τότε «καὶ ἡμεῖς πάντες τοῦτο ληψόμεθα πνευματικὸν καὶ οἱ ὁμοιωθέντες αὐτῷ πρότερον ψυχικῶς ὁμοιωθησόμεθα αὐτῷ καὶ τότε σωματικῶς τε ἅμα καὶ ψυχικῶς, τουτέστιν ὁμοιοὶ αὐτῷ ἐσόμεθα, ἄνθρωποι τῇ φύσει, θεοὶ τῇ χάριτι, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος Θεὸς τῇ φύσει, ἄνθρωπος τῇ ἀγαθότητι ἐχρημάτισεν»³⁰.

Η ανάσταση του Χριστού γίνεται μέσα σε κάθε πιστό και όχι μόνο αλλά κάθε στιγμή μέσα μας ο Δεσπότης Χριστός εξανίσταται, λαμπροφορεῖ και απαστράπτει τις αστραπές της αφθαρσίας και της θεότητας. Η δόξα του Κυρίου απαστράπτει αστραπές αφθαρσίας και θεότητας σε όλον τον ψυχοσωματικό άνθρωπο. Τον αναστάντα μέσα μας Χριστό υποδεικνύει η φωτοφόρος παρουσία του Πνεύματος, η οποία υποδεικνύει και τη δεύτερη παρουσία του Κυρίου. Έτσι, όταν μέσα μας διά του Πνεύματος γίνεται ο Χριστός, μας ανασταίνει από τους νεκρούς και μας ζωοποιεί και μας

---

²⁸ Ἡθικός 5, 473-478, S.C. 129, σ. 1214.

²⁹ Ἡθικός 10, 706-716, S.C. 129, σ. 310.

³⁰ Ὅπ. π., 706-737, σ. 310-312.

φανερώνει όλον Αυτόν ζώντα μέσα μας και μας χαρίζεται να τον γνωρίσουμε³¹.

8.2. Η ψυχή μετά την έξοδό της από το σώμα

Για τον Συμεών ο αποχωρισμός της ψυχής από το σώμα στερεί τη δυνατότητα της ψυχής να βλέπει μέσω αυτού τον υλικό κόσμο και να αναγνωρίζεται από άλλους. Έτσι η ψυχή μετά τον βιολογικό θάνατο παραμένει και διαβιεί εντός του αοράτου κόσμου αναμένοντας είτε τη βασιλεία των ουρανών και την αιώνια δόξα είτε τη γέεννα και την τιμωρία του πυρός³², αναλόγως των πράξεών της κατά την δραστηριοποίησή της στον υλικό και ορατό κόσμο³³.

Οι ψυχές των αγίων με τη δωρεά και ένωση του Αγίου Πνεύματος, αποκτώντας νοερή αίσθηση ήδη από την εδώ ζωή κατά την οποία βρίσκονται σε σώματα, κολλούν στον Θεό, αλλοιώνονται ανακαινιζόμενες και ανασταίνονται από τον πνευματικό θάνατο, «αί μὲν γὰρ ψυχαὶ τῶν ἀγίων, καθὰ πρόσθεν εἰρήκαμεν, διὰ τῆς δωρεᾶς καὶ ἐνώσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἔτι αὐτῶν ὄντων ἐν σώματι, κολλῶνται Θεῷ καὶ ἀνακαινιζόμεναι ἀλλοιοῦνται καὶ ἐκ τοῦ θανάτου ἀνίστανται καὶ ἐν ἀνεσπέρῳ φωτὶ ἐν δόξῃ ἀποκαθίστανται μετὰ κοίμησιν»³⁴. Μετά την κοίμηση και τον χωρισμό τους από τα σώματα ανέρχονται πάνω στους ώμους του Χριστού στους ουρανοὺς³⁵, μετέχουν της τρυφής και απόλαυσης³⁶, και αποκαθίστανται «ἐν ἀνεσπέρῳ φωτὶ ἐν δόξῃ»³⁷ σε μέτριο βαθμό³⁸.

Αντίθετα, οι ψυχές που είναι πνευματικά νεκρές και βρίσκονται πριν τον βιολογικό θάνατο κατεχόμενες από τον Ἄδη³⁹, μετά θάνατον κατεβαίνουν στον Ἄδη⁴⁰. Αν η ψυχή βρίσκεται ἐν σκότει πριν τον χωρισμό της από το σώμα,

³¹ Κατήχησις 13, 106-123, S.C. 104, σ. 198-200.

³² Κατήχησις 2, 396-413, S.C. 96, σ. 274.

³³ Ὅπ. π., 413-415, σ. 276.

³⁴ Ἠθικός 1, ε', 108-116, , S.C. 122, σ. 220. βλ. και Κατήχησις 6, 358-361, S.C. 104, σ. 44-46.

³⁵ Ἠθικός 3, 693-698, S.C. 122, σ. 438-440.

³⁶ Κατήχησις 5, 390-394, S.C. 96, σ. 408.

³⁷ Ἠθικός 1, ε', 109-114, S.C. 122, σ. 220.

³⁸ Κατήχησις 5, 390-394, S.C. 96, σ. 192.

³⁹ Ὑμνος 32, 23-30, S.C. 174, σ. 402.

⁴⁰ Ἠθικός 1, β', 111-112, S.C. 122, σ. 192. Για τον Συμεών ο ἄδης είναι το πιο απόμακρο από τους ουρανοὺς μέρος όπου κυριαρχεί η φθορά, ο θάνατος και το ψυχικό σκοτάδι Κατήχησις 6, 55-60, S.C. 104, σ. 16: «Ἀποθανῶν γάρ, ὡς εἴρηται, τῇ προαιρέσει ὑπὲρ

τότε θα παραμείνει και ἐν σκότει μετά θάνατον⁴¹. Επιπλέον, αν κατά τον χωρισμό της ψυχής από το σώμα, η ψυχή δεν έχει αποκτήσει τη νοερή αίσθηση και δεν εισέλθει στη βασιλεία των ουρανών από αυτή τη ζωή, τότε παραμένει τυφλή και δεν γνωρίζει τι θα της συμβεί, κατά την έξοδό της από τον βίο, τον βιολογικό θάνατο, αν δηλαδή κατά την ημέρα της Κρίσεως θα εισέλθει σε αυτή ή όχι⁴². Γι'αυτό κατά την έξοδο από τον βίο η ψυχή πρέπει να είναι ενδεδυμένη και στολισμένη με τη δόξα του Θεού, με τον Χριστό, ώστε να έχει πνευματική όραση και να μπορεί να συμμετέχει στον βασιλικό γάμο⁴³.

Ο Συμεών επιτείνει τη ζοφερή κατάσταση στην οποία θα βρεθεί η πνευματικά νεκρή ψυχή μετά τον βιολογικό θάνατο επισημαίνοντας ότι λόγω έλλειψης της σωματικής αίσθησης που της προσέδιδε το σώμα, δεν θα μπορεί να βλέπει ούτε το κτιστό φως του ηλίου και των άστρων, ούτε τη γη με αποτέλεσμα να βρεθεί στον άδη «καὶ τὸ πᾶν γενήσεται σκότος καὶ χάος»⁴⁴.

8.3. Η κατάσταση του σώματος και της ψυχής μετά «τὴν τελευταίαν ἐξανάστασιν»

Κατά τον Συμεών τα στοιχεία του σώματος που επέστρεψαν στην κτίση θα ανακαινιστούν και θα ελευθερωθούν μαζί της από την φθορά⁴⁵. Η δοκιμασία με την οποία θα αναχωνευθούν και θα αλλοιωθούν τα σώματα και η κτίση μοιάζει για τον Συμεών με τον καθαρισμό των διαβρωμένων χάλκινων σκευών που γίνεται με τη φωτιά⁴⁶. Η ανάσταση, ανακαίνιση και αφθαρτοποίηση των σωμάτων θα γίνει μετά και ταυτόχρονα με την ανακαίνιση της κτίσης, στην οποία βρίσκονται τα στοιχεία των σωμάτων, και ο άνθρωπος συμμετέχοντας των αφθαρτοποιημένων αυτών σωματικών στοιχείων⁴⁷ θα γίνει πάλι πνευματικός και αθάνατος⁴⁸. Στην ανάσταση των

Χριστοῦ, ἔκειτο ὡσεὶ νεκρός, ἕως οὗ ἦλθεν ὁ ζωογονῶν τοὺς νεκροὺς καὶ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ τοῦ ἄδου, τοῦ σκότους φημί τοῦ ψυχικοῦ, καὶ ἐξήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ θαυμαστὸν φῶς τοῦ προσώπου αὐτοῦ». Βλ. και Κατήχησις 23, 87-89, S.C. 113, σ. 20, όπου ο Συμεών αναφέρεται στο ψυχικό σκοτάδι που καταπίνει τον άνθρωπο.

⁴¹ Ἡθικός 10, 178-187, S.C. 129, σ. 272.

⁴² Κατήχησις 27, 32-45, S.C. 113, σ. 100-102.

⁴³ Κατήχησις 30, 312-317, S.C. 113, σ. 218-220.

⁴⁴ Ὑμνος 21, 186-196, S.C. 174, σ. 144-146.

⁴⁵ Ἡθικός 1, δ', 3-11, S.C. 122, σ. 206.

⁴⁶ Ὅπ. π., 5-27, σ. 206-208.

⁴⁷ Ὅπ. π., 8-11, σ. 206.

⁴⁸ Ἡθικός 1, γ', 120-129, S.C. 122, σ. 204. Ἡθικός 1, δ', 3-5, S.C. 122, σ. 206. Βλ. και Κατήχησις 6, 358-361, S.C. 104, σ. 44-46.

νεκρών θα αναστηθούν όλα τα σώματα και αυτών που μετέχουν της ζωής διά της κοινωνίας των θείων και αχράντων μυστηρίων και των υπολοίπων⁴⁹. Έτσι, το σώμα μετά την ανάσταση των νεκρών δεν θα είναι υλικό αλλά άφθαρτο και πνευματικό και αντίστοιχο της κατάστασης της κτίσης. Με την εκ νεκρών ανάσταση τα σώματα δεν θα γίνουν όπως το σώμα του Αδάμ πριν την παράβαση, δηλαδή υλικά, αισθητά, τρεπτά και άνευ φθοράς, αλλά σώματα ολοκληρωτικά πνευματικά και άτρεπτα, όπως το σώμα του Ιησού Χριστού μετά την ανάστασή Του⁵⁰.

Η πνευματικοποίηση των σωμάτων κατά την ημέρα της Κρίσεως για τον Συμεών δεν θα είναι ίδια για όλα τα σώματα. Η τέλεια αφθαρτοποίηση και πνευματικοποίηση των σωμάτων θα γίνει κατά την ημέρα της Κρίσεως μόνο για τους αγίους και κατά χάρη θεωμένους ανθρώπους. Επειδή τα σώματα των αγίων επέστρεψαν στην γη έχοντας υπάρξει καθαρότατα και σκεύη του Αγίου Πνεύματος, θα εγερθούν «δεδοξασμένα, λάμποντα, ἀστράπτοντα, ὡς φῶς τὸ θεῖον»⁵¹. Οι άνθρωποι τότε θα έχουν ασώματα τα σώματα, τα οποία θα ξεπερνούν την αίσθηση, και θα είναι απερίγραπτοι μεταξύ απερίγραπτων⁵². Το πνευματικό και υπέρ αίσθηση σώμα των αγίων κατά την τελευταία ανάσταση σημαίνει για τον Συμεών ότι το σώμα θα είναι άυλο⁵³, άληπτο και αόρατο και συνεπώς απεριόριστο⁵⁴, όπως τα σώματα των αγγέλων⁵⁵, «τὰ σώματα ἡμῶν πνευματικὰ καὶ οἶον εἰπεῖν τῶν ἀγγέλων παρόμοια μέλλουσι γενέσθαι, ἀνισταμένων ἀπὸ νεκρῶν»⁵⁶.

Αντίθετα, τα σώματα των αμαρτωλών, ενώ θα εγερθούν «ἀθάνατα καὶ ταῦτα καὶ πνευματικὰ, πλὴν ἐοικότα σκότει»⁵⁷, θα είναι όπως ήταν κατά τον ενταφιασμό τους στη γη «βορβορώδη, δύσοσμα, σαπρίας πλήρη, / σκεύη βέβηλα, ζιζάνια κακίας, / πάνυ ζοφώδη ὡς τὰ τοῦ σκότους ἔργα / πράξαντα καὶ ὄργανα κακῶν παντοίων / χρηματίσαντα τοῦ πονηροῦ σπορέως»⁵⁸.

---

⁴⁹ Ἡθικός 3, 495-501, , S.C. 122, σ. 424-426.

⁵⁰ Ἡθικός 1, ε', 1-10, S.C. 122, σ. 212.

⁵¹ Ὑμνος 50, 309-310, S.C. 196, σ. 178.

⁵² Ἡθικός 1, ε', 21-23, S.C. 122, σ. 214.

⁵³ Ὁπ. π., 70-71, σ. 218.

⁵⁴ Ὁπ. π., 25-30, σ. 208.

⁵⁵ Ὁπ. π., 30-48, σ. 208.

⁵⁶ Ὁπ. π., 55-66, σ. 216.

⁵⁷ Ὑμνος 50, 322-323, S.C. 196, σ. 180.

⁵⁸ Ὁπ. π., 317-321, σ. 180.

Για τον Συμεών οι ψυχές μετά τον χωρισμό τους από τα σώματα αναμένουν κατά την μέλλουσα ανάσταση των νεκρών να βρουν καθεμία εξ αυτών κατά την αξία της το κατάλυμα φωτός ή σκότους⁵⁹. Κατά την ημέρα της Κρίσεως, εάν ο νους της ψυχής δεν έχει προαναφθεί ως λαμπάδα, αν δεν έχει αποκτήσει νοερή όραση από την εδώ ζωή, η ψυχή θα παραμείνει τυφλή ως προς τον πνευματικό κόσμο⁶⁰. Οι ψυχές που θα έχουν ανάψει τις λαμπάδες τους θα βρεθούν σε ανέσπερο φως, ενώ οι ακάθαρτες και αυτές που θα έχουν τυφλά τα μάτια της καρδιάς όντας σκότους πλήρεις δεν θα μπορούν να βλέπουν το θείο φέγγος⁶¹. Αυτών των ψυχών, οι οποίες θα παρακαλούν με λυγμούς, κανείς δεν θα μπορεί να ανοίξει τους οφθαλμούς τους, γιατί δεν θέλησαν εκουσίως να δουν και να ανάψουν την ψυχική λαμπάδα, τον νου και θα παραμείνουν σε αφεγγές σκότος⁶².

8.4. Ο άνθρωπος κατά την ημέρα της κρίσεως

Για τον Συμεών οι άνθρωποι μετέχοντας «*τῆς αὐτοῦ (του Θεοῦ) χάριτος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πλουσίως*» συναναστρέφονται ήδη κατά το μεγαλύτερο μέρος με τον μέλλοντα αιώνα⁶³. Αν και βρίσκονται στη γη, έχουν ήδη τη μέγιστη δυνατή σχέση με τον μέλλοντα αιώνα. Στην κατά χάρη ένωση του ανθρώπου με τον Θεό, το σώμα δεν γίνεται αμέσως τελείως άφθαρτο και πνευματικό, αν και ήδη από αυτή τη ζωή είναι και αυτό ενδεδυμένο με την λαμπρότατη στολή και απαστράπτει «*αἴγλην ἀθανασίας*»⁶⁴. Η σχέση με τον μέλλοντα αιώνα περιορίζεται από το σώμα, το οποίο με τη σκιά και την εξάρτηση που δημιουργεί πιέζει τους κατά χάρη ενωμένους με τον Θεό ανθρώπους προς τα κάτω⁶⁵. Για τον Συμεών το φως του προσώπου του Θεού δεν μπορεί να χωρέσει ολοκληρωτικά σε αυτόν τον βαρύ και σκοτεινὸν κόσμο, γι'αυτό αυτός που

---

⁵⁹ Όπ. π., 287-290, σ. 178.

⁶⁰ Κατήχησις 4, 705-713, S.C. 96, σ. 372. Για τον Συμεών η ημέρα Κυρίου και η ημέρα της κρίσεως (Ήθικός 10, 11-20, S.C. 129, σ. 260) ταυτίζονται και νοούνται ως ο χρόνος κατά τον οποίο γίνεται η αποκάλυψη της θεότητας στον άνθρωπο (όπ. π., 82-83, σ. 264). Παράλληλα επισημαίνει ότι η αποκάλυψη της θεότητας στον ψυχοσωματικό άνθρωπο θα τον εξαφάνιζε αμέσως, γιατί η ψυχή και το σώμα που κατέχεται από την απιστία και δεν είναι ενδεδυμένα με το μιάτιο του Κυρίου, τη δόξα του Χριστού, και ενωμένα με τον Χριστό δεν μπορούν να αντέξουν «*τὴν δόξαν αὐτοῦ τῆς θεότητος*» (όπ. π., 82-87, σ. 264).

⁶¹ Ὑμνος 50, 291-296, S.C. 196, σ. 178.

⁶² Όπ. π., 297-302, σ. 178.

⁶³ Κεφάλαια 1, κεφ. 3, S.C. 51 bis, σ. 40.

⁶⁴ Ὑμνος 2, 4-6, S.C. 156, σ. 176.

⁶⁵ Κεφάλαια 1, κεφ. 3, S.C. 51 bis, σ. 40. Βλ. και Ὑμνος 30, 335-347, S.C. 174, σ. 362-364

θεωρεί το φως αυτό και είναι με το σώμα του «μετά σώματος» αποχωρίζεται του κόσμου⁶⁶.

Η αιώνια μελλοντική κατάσταση του ψυχοσωματικού ανθρώπου εξαρτάται για τον Συμεών από την κατάστασή του σε αυτή τη ζωή. Η μελλοντική κατάσταση της ψυχής και του σώματος ξεκινά από δω αμυδρά και τελειοποιείται στην αιώνια μελλοντική ζωή κατά την ημέρα της Κρίσεως υπό τη δοκιμασία του θείου πυρός⁶⁷. Έτσι από αυτή τη ζωή «ἀπ' ἐντεῦθεν» ψυχικώς γινόμαστε «ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι καὶ υἱοὶ Θεοῦ καὶ υἱοὶ φωτὸς καὶ υἱοὶ ἡμέρας καὶ κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὡς αὐτὴν ἐκείνην ἐντὸς ἡμῶν δηλονότι περιφέροντες – ταῦτα γὰρ πάντα ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη ἐν αἰσθήσει ψυχῆς καὶ γνῶσει λαμβάνομεν»⁶⁸, σωματικῶς ὁμως παραμένουμε φθαρτοί⁶⁹. Η φθαρτότητα του σώματος στο οποίο εμπεριέχεται και παραμένει δεσμευμένη

---

⁶⁶ Ὑμνος 9, 4-12, S.C. 156, σ. 224. Ο Συμεών έχοντας υπογραμμίσει τη συμμετοχή του σώματος στην *αίγλη αθανασίας* λόγω της ενυπάρχουσας σε όλα τα μέρη του της κατά χάρη θεωμένης ψυχής, διευκρινίζει ότι κατά τη θεωρία του Θεού το σώμα δεν συμμετέχει με τις σωματικές αισθήσεις.

⁶⁷ *Ηθικός* 10, 701-706, S.C. 129, σ. 308-310: «Εἰ καὶ ἐνταῦθα μὲν ἀμυδρότερον κάκει τελεώτερον, πλὴν ὅμως πάντων τῶν ἐκεῖ ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη τὰς ἀπαρχὰς οἱ πιστοὶ βλέπουσι τρανῶς καὶ λαμβάνουσιν· οὔτε γὰρ τὰς ἐπαγγελίας ἀπάσας ἐνταῦθα ἀπολαμβάνουσιν· οὔτε, ἐκεῖ τὸ πᾶν ἐλπίζοντες, μένουσιν, ἐνταῦθα ὄντες, τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἄμοιροί τε καὶ ἄγευστοι». Η σύνδεση που επιχειρεῖ ο Συμεών της μέλλουσας κρίσης με την από αυτή τη ζωή κρίση στηρίζεται στην αποκάλυψη της θείας δόξης και θεότητας της Αγίας Τριάδας που ως γεγονός υπερβαίνει το χρόνο και ανήκει στην ὄγδοη ημέρα της δημιουργίας «Οὐδὲ γὰρ νῦν μὲν οὐκ ἔστι, μέλλει δὲ γενέσθαι καὶ ἀρχὴν λήψεσθαι· ἀλλὰ καὶ ἦν πρὸ τῶν αἰώνων καὶ ἔστι νῦν καὶ ἔσται εἰς αἰῶνας αἰώνων, ἀρχὴν δὲ λαβεῖν λέγεται, ὅτε πάντως ἐλεύσεται καὶ ἡμῖν ἐσχάτως ἀποκαλυφθῆ ἀνέσπερος μία ἡμέρα καὶ ἀτελεύτητος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς γινομένη» (*Ηθικός* 1, α, 114-133, S.C. 122, σ. 180-182).

⁶⁸ Ὅπ. π., 710-715, σ. 310.

⁶⁹ Ὅπ. π., 716-733, σ. 310-312: «σωματικῶς δὲ οὐκέτι, ἀλλὰ φθαρτὸν αὐτό, ὡς ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς πρὸ τῆς ἀναστάσεως, περιφέρομεν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐμπεριεχόμενοι καὶ δεσμούμενοι τὴν ψυχὴν, οὐ χωροῦμεν νῦν τὴν ἀποκαλυπτομένην ὅλην ἡμῖν εἰσδέξασθαι δόξαν, ἀλλὰ τὸ ἄρρητον πέλαγος τῆς δόξης ἐνοπτριζόμενοι, ῥάνιδα βλέπειν ἐκείνου μίαν ἡγούμεθα καὶ διὰ τοῦτο ἐν ἐσόπτρῳ λέγομεν ἄρτι βλέπειν καὶ ἐν αἰνίγματι, πλὴν ὁμοίους ἡμᾶς ἑαυτοὺς πνευματικῶς ὀρώμεν ἐκείνου τοῦ παρ' ἡμῶν ὀρωμένου καὶ ἡμᾶς βλέποντος κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν· μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα πνευματικόν· ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἐκ τοῦ μνημείου τοῦτο ἀλλοιώσας θεϊκῆ δυνάμει ἀνέστησεν, οὕτω καὶ ἡμεῖς πάντες τοῦτο ληψόμεθα πνευματικόν καὶ οἱ ὁμοιωθέντες αὐτῷ πρότερον ψυχικῶς ὁμοιωθησόμεθα αὐτῷ καὶ τότε σωματικῶς τε ἅμα καὶ ψυχικῶς, τουτέστιν ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ἄνθρωποι τῆ φύσει, θεοὶ τῆ χάριτι, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος Θεὸς τῆ φύσει, ἄνθρωπος τῆ ἀγαθότητι ἐχημάτισεν».

η κατά χάρη θεωμένη ψυχή, εμποδίζει την εισδοχή όλης της αποκαλυπτόμενης σε εμάς δόξας⁷⁰.

Γι' αυτό κατά την ημέρα της Κρίσεως του Κυρίου, ο άνθρωπος θα γίνει ολοκληρωτικά άφθαρτος, αθάνατος και πνευματικός⁷¹. Η ψυχή θα ενωθεί με το άφθαρτο και πνευματικό σώμα και θα συμμετάσχει στην λαμπρότητα του Θεού και θα δοκιμαστεί από το πυρ της θεότητας. Οι αμαρτωλοί άνθρωποι όντας πνευματικά τυφλοί, χωρίς νοερά αίσθηση που προσδίδει η δόξα του Θεού, αν και θα έχουν πνευματικοποιημένα σώματα, θα υπάρχουν κατά την ημέρα της κρίσεως μόνο με τη σωματική τους αίσθηση. Γι' αυτό ο Θεός ως πυρ θα εμφανιστεί σε αυτούς όχι τελείως πνευματικώς, αλλά με κάποιο τρόπο «*ἀσώματως ἐν σώματι*», όπως ήταν ο Χριστός μετά την ανάστασή Του και πριν την ανάληψή Του στους ουρανούς, ώστε οι αμαρτωλοί και οι άπιστοι να μπορούν να τον δουν και να κριθούν από το πυρ της θεότητας⁷² και καθένας να λάβει αναλόγως όσων έπραξε διά του σώματος είτε αγαθό είτε πονηρό⁷³. Οι σκοτεινές και ακάθαρτες ψυχές των αμαρτωλών θα ενωθούν με τα ακάθαρτα αλλά πνευματικά σώματα και θα γίνουν όμοιοι του διαβόλου με τον οποίο θα τοποθετηθούν στο άσβεστο πυρ, στο σκότος και θα παραπεμφθούν στο τάρταρο. Εκεί θα καταταχθούν κατά αναλογία του βάρους των αμαρτιών τους και θα παραμείνουν «*εἰς αἰῶνας αἰώνων*»⁷⁴. Ο άνθρωπος ως ψυχοσωματική ύπαρξη μετά την ανάσταση των νεκρών σωμάτων θα λάβει την ανταπόδοση των αμαρτιών του τόσο με τη σωματική αίσθηση του αιωνίου πυρός της θεότητας του Θεού όσο και με τις τιμωρίες του άδη και την αιώνια κατάκριση⁷⁵.

Αντίθετα, όσοι κρίθηκαν σε αυτή τη ζωή και έγιναν κατά χάρη θεωμένοι άνθρωποι⁷⁶, μετά την ανάσταση των νεκρών, δεν θα κριθούν και ο Θεός θα

---

⁷⁰ Το ίδιο.

⁷¹ *Ἠθικός 1, δ'*, 58-79, S.C. 122, σ. 210-212.

⁷² *Ἠθικός 10*, 135-151, S.C. 129, σ. 268-270.

⁷³ *Κατήχησις 29*, 262-270, S.C. 113, σ. 186-188.

⁷⁴ *ᾠμος 50*, 324-334, S.C. 196, σ. 180.

⁷⁵ *Κατήχησις 7*, 24-27, S.C. 104, σ. 50.

⁷⁶ Για τον Συμεών όσοι με πίστη και φόβο Θεού τηρούν τις εντολές και επιδεικνύουν άξια μετάνοια βλέπουν την αποκαλυπτόμενη χάρη του Θεού και αυτή διὰ της ίδιας πραγματώνει την μέλλουσα κρίση σε αυτή τη ζωή. Η ψυχή βλέπει ποια πραγματικά είναι και τα σωματικά και ψυχικά έργα της. Κρίνεται και ανακρίνεται από το πυρ της θεότητας και λούζεται όλο το σώμα. Έτσι, βαπτίζεται σιγά σιγά από το θείο πυρ και το Άγιο Πνεύμα όλος ο άνθρωπος, γίνεται καθαρός στην ψυχή και αμόλυντος στο σώμα, υιός φωτός και παύει να είναι θνητός άνθρωπος. Γι' αυτό και δεν θα κριθεί στην μέλλουσα κρίση, ούτε θα ελεγχθεί από εκείνο το φως, ούτε θα δοκιμαστεί από το πυρ της θεότητας «*Διά τοι τοῦτο*

τους παρέχει και το πνευματικό σώμα. Έτσι όσοι ομοίασαν με τον Χριστό ψυχικά πριν τον βιολογικό θάνατο θα λάβουν κατά την ημέρα της Κρίσεως και το πνευματικό σώμα και θα ομοιωθούν με τον Χριστό και σωματικά, «μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα πνευματικόν· ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἐκ τοῦ μνημείου τοῦτο ἀλλοιώσας θεϊκῆ δυνάμει ἀνέστησεν, οὕτω καὶ ἡμεῖς πάντες τοῦτο ληψόμεθα πνευματικὸν καὶ οἱ ὁμοιωθέντες αὐτῷ πρότερον ψυχικῶς ὁμοιωθησόμεθα αὐτῷ καὶ τότε σωματικῶς τε ἅμα καὶ ψυχικῶς, τουτέστιν ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ἄνθρωποι τῇ φύσει, θεοὶ τῇ χάριτι, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος Θεὸς τῇ φύσει, ἄνθρωπος τῇ ἀγαθότητι ἐχρημάτισεν»⁷⁷. Ὁλος ο ἄνθρωπος, ο ψυχοσωματικός ἄνθρωπος, θα κατασταθεῖ πνευματικός και θα λάμψει περισσότερο ἀπὸ τον ἥλιο, θα γίνεῖ ὅμοιος με τον Δεσπότη, τον ἀναστημένο Κύριο Ἰησοῦ Χριστό⁷⁸ και θα μετέχει αἰωνίως στη βασιλεία των ουρανῶν⁷⁹. Κατὰ την ἡμέρα της κρίσεως για τον Συμεῶν τα σώματα των αγίων θα γίνουν τελείως πνευματικά επιτρέποντας την πλήρη ἀποκάλυψη της δόξας του Θεοῦ. Οἱ ἅγιοι μετὰ την ἐξανάσταση των νεκρῶν κατὰ την ὁποία τόσο οἱ ἴδιες οἱ ψυχές ὅσο και τα σώματά τους θα ἔχουν ἀφθαρτοποιηθεῖ και ἀνακαινιστεῖ πλήρως θα καταξιωθούν να ἀπολαύσουν ὅλη την αἰώνια χαρά⁸⁰. Ἀναλόγως των ἀρετῶν καθένας ἐκ των αγίων θα σταθεῖ κοντὰ ἢ μακριὰ ἀπὸ τον Κτίστη και θα συνυπάρχει μαζί Του «εἰς ἀπείρους αἰῶνας σκιρτῶν καὶ τερπόμενος ἄληκτον τέρψιν»⁸¹.

καὶ ὁ τοιοῦτος ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει καὶ δίκη οὐ κρίνεται, προκέκριται γάρ· οὐδὲ ὑπὸ τοῦ φωτὸς ἐκεῖνου ἐλέγχεται, προπεφώτισται γάρ· οὐδὲ ἐν τούτῳ τῷ πυρὶ εἰσερχόμενος δοκιμάζεται ἢ καίεται, προδεδοκίμασται γάρ· οὐδὲ ὡς τότε φανεῖσαν τὴν ἡμέραν Κυρίου λογίζεται, ὅλος γάρ ἐκ τῆς ὀμιλίας καὶ συνουσίας Θεοῦ ἡμέρα φαινή καὶ λαμπρὰ γέγονεν· οὐδὲ ἐν τῷ κόσμῳ τότε εὐρίσκεται ἢ σὺν τῷ κόσμῳ, ἀλλ' ἔξω τούτου εἰς ἅπαν ἐστίν» (Ἡθικός 10, 104-126, S.C. 129, σ. 266-268).

⁷⁷ Ἡθικός 10, 725-733, S.C. 129, σ. 310-312.

⁷⁸ Ὑμνος 50, 311-314, S.C. 196, σ. 180.

⁷⁹ Ἡθικός 3, 699-708, S.C. 122, σ. 440.

⁸⁰ Κατήχησις 5, 390-394, S.C. 96, σ. 408. Ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀπόλαυση της αἰώνιας χαράς προϋποθέτει στη διδασκαλία του Συμεῶν ἐκτὸς ἀπὸ την νοερά αἴσθησι καὶ τη σωματικὴ αἴσθησι. Ὁ ἄνθρωπος θα συμμετάσχει στην ἀπόλαυση των αἰωνίων ἀγαθῶν σωματικὰ καὶ ψυχικὰ.

⁸¹ Ὑμνος 50, 335-342, S.C. 196, σ. 180-182.

9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο Συμεών ο Νέος Θεολόγος χίλια έτη μετά την ένσαρκη εμφάνιση του Λόγου του Θεού στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού αναζήτησε την προσωπική του απάντηση στο αγωνιώδες ερώτημα της Εκκλησίας πώς μπορεί να κατανοήσει, να βιώσει και να μεταβιβάσει στους επόμενους το γεγονός της έν Χριστώ πνευματικής ζωής, ως αναζήτηση, θέα και ένωση με τον Θεό, που συνιστά τη σωτηρία του ανθρώπου. Μέσα σε ένα εκκλησιαστικό περιβάλλον που στρεφόταν ολοένα και περισσότερο προς τη λογικοκρατία, προς τη διανοητική κατανόηση της πνευματικής έν Χριστώ ζωής ως απάντηση στο παραπάνω ερώτημα, ο Συμεών δεν επέλεξε την ενατένιση του εκκλησιαστικού παρελθόντος, αλλά δόθηκε στην βίωσή του ως ιστορικό παρόν. Η διαπροσωπική και προσωπική συμμετοχή του στο γεγονός της συνάντησης, κοινωνίας και ένωσης με τον Τριαδικό Θεό, με τον Πατέρα διά του Υιού έν Αγίω Πνεύματι αποτέλεσε τη δική του απάντηση, απάντηση όλων των προγενέστερων πατέρων και αγίων της Εκκλησίας. Στο πρόσωπο του πνευματικού του πατέρα του Συμεών του Ευλαβή και στη σύνδεσή του με αυτόν δια της υπακοής γνώρισε την εκκλησιαστική παράδοση της έν Χριστώ ζωής ως ιστορικό παρόν και την οικειοποιήθηκε σε εξαιρετικό βαθμό με έναν εντελώς προσωπικό τρόπο¹.

Η αγιότητα ως σωτηριολογικό γεγονός του εκκλησιαστικού παρελθόντος στη σκέψη του Συμεών μπορούσε να επιτευχθεί στο ιστορικό παρόν διά της ψυχοσωματικής μετοχής του πιστού στο σώμα του Χριστού και στη θεότητά Του έν Αγίω Πνεύματι. Η δυνατότητα αυτή της κατά χάρη μετοχής του ανθρώπου με την ψυχή και το σώμα του στη θεότητα της Αγίας Τριάδας έχει δοθεί στον κτιστό άνθρωπο με το «κατ'είκόνα και καθ'όμοίωσιν». Βασική προϋπόθεση πραγμάτωσης της δυνατότητας αυτής είναι για τον Συμεών ο ψυχοσωματικός επαναπροσανατολισμός του ανθρώπου προς τον Θεό με την πιστή τήρηση των εντολών Του και την «έν αίσθήσει και γνώση» συμμετοχή στα μυστήρια της Εκκλησίας, τα οποία οδηγούν στην οικειοποίηση του θελήματος του Θεού και στη συσσωμάτωση του ανθρώπου στο θεανθρώπινο σώμα του Χριστού.

---

¹ Πρβλ. J. McGUCKIN, St Symeon the New Theologian (949-1022). Byzantine Spiritual Renewal in search of a precedent, *Studies in Church History*. vol. 33. (The Church Retrospective), Boydell, Press. Suffolk & NY. 1997, σελ. 79: «Symeon, in short, has internalised the tradition to an extraordinary degree, and rendered it 'personalist' in a particularly intense manner».

Ωστόσο, η διάκριση μεταξύ σώματος και σαρκός που υιοθετείται την εποχή εκείνη από τη Βυζαντινή Θεολογία, ενώ απαλλάσσει το σώμα από κάθε συνυπευθυνότητα για το κακό δεν μπορεί από μόνη της να εξηγήσει τη συμμετοχή του υλικού σώματος στο γεγονός της κατά χάρη θέωσης με αποτέλεσμα οι «σεμνότεροι» των συγχρόνων του να θεωρούν την κατά χάρη θέωση ως ένα διανοητικό, ψυχικό γεγονός, στο οποίο δεν συμμετέχει το σώμα. Ο Συμεών διακρίνοντας στην παραπάνω αιρετική αντίληψη μια απομάκρυνση από την ορθόδοξη ανθρωπολογία και σωτηριολογία επικεντρώνει τη διδασκαλία του στο γεγονός ότι «Ο παραδόξως συνδήσας αὐτὰ καὶ τὸ νοερόν τε καὶ ἄϋλον τῷ πηλῷ συγκεράσας, αὐτὸς ἀμφοτέροις τούτοις ἀσυγχύτως ἐνοῦται καὶ γὰρ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐκείνου, ὡς ὁ Λόγος ἀπέδειξε, γίνομαι. [...] Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα εἷς Θεὸς ὃν σεβόμεθα»².

Μπροστά σε ένα ακροατήριο, το οποίο χαρακτηρίζεται από έντονη λογικοκρατία, ο Συμεών για να κάνει κατανοητή τη δυνατότητα της κατά χάρη ψυχοσωματικής ένωσης του ανθρώπου με τον Θεό στο ιστορικό παρόν, την επίτευξη της αγιότητας στην παρούσα ζωή, θέτει ως στόχο της διδασκαλίας του την περιγραφή του τρόπου με τον οποίο ο κτιστός ψυχοσωματικός άνθρωπος ανακαινίζεται προοδευτικά από την άκτιστη χάρη του Αγίου Πνεύματος και οδηγείται σταδιακά στη συνάντηση, κοινωνία και κατά χάρη ένωση με τον Χριστό και διά Αυτού με τον Πατέρα, με σύνολη την Αγία Τριάδα. Η τήρηση των εντολών οδηγεί στην οικειοποίηση του θελήματος του Θεού και στην ένδυση του ψυχοσωματικού ανθρώπου με τη δόξα του Αγίου Πνεύματος, ενώ η μετοχή του πιστού στα μυστήρια της Εκκλησίας στη συσσωμάτωση και στην ψυχοσωματική οικειοποίηση «ἐν αἰσθήσει καὶ γνώσει»³ του Χριστού αναπλάθοντας σύνολη την ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου και διά του Αγίου Πνεύματος στην ένωσή του με το σώμα και τη θεότητα του Χριστού. Έτσι, ο άνθρωπος βλέπει και αισθάνεται τη δόξα του Θεού και ενώνεται με τον Τριαδικό Θεό «θέσει καὶ χάριτι»⁴, όχι μόνο με την ψυχή, τον νου και τον λόγο αλλά και με το σώμα του. Η θέωση του ανθρώπου για τον Συμεών, η οποία αποτελεί και τη σωτηρία του, δεν πραγματώνεται μόνο στην ψυχή αλλά στο σύνολο της ψυχοσωματικής ενότητας του ανθρώπου, αναδεικνύοντας το σώμα ως συμμετοχο της θέωσης.

---

² *Ἡθικός 6*, 169-177, S.C. 129, σ. 132.

³ *Ἡθικός 14*, 225, S.C. 129, σ. 438.

⁴ *Κατήχησις 24*, 80, S.C. 113, σ. 40.

Η λογικοκρατική στάση, ωστόσο, των ακροατών του δεν τους επιτρέπει με τις παραπάνω γενικές περιγραφές της πνευματικής ἐν Χριστῷ ζωῆς να επιδοθούν στο ἄθλημα της εκούσιας ἀπάρνησης του ἰδίου θελήματος και της με ἐμπειρία ἐπίγνωσης ἐν αἰσθήσει και γνῶση μετοχῆς τους στο γεγονός της θέωσης και της προσωπικῆς σωτηρίας. Ἡ στάση τους υποβάλλει ἐντονα το ἐρώτημα στον Συμεών: πῶς ἡ τήρηση των ἐντολῶν και ἡ «ἐν αἰσθήσει καὶ γνῶση» μετοχή στα μυστήρια της Εκκλησίας ἀνακαινίζουν την ψυχή και το σῶμα κάνοντάς τα δεκτικά της χάριτος του Ἁγίου Πνεύματος και της κατὰ χάρη ἐνώσῆς τους με τον Χριστό και τον Πατέρα;

Μπροστά στο ἐρώτημα αὐτό, που θέτει ἡ ἐποχή του διὰ των ακροατῶν της διδασκαλίας του, ο Συμεών προσφεύγει στην περιγραφή της σχέσης του σώματος και της ψυχῆς κατὰ το γεγονός της σωτηριολογικῆς πορείας του ἀνθρώπου στηριζόμενος στις προσωπικῆς ψυχοσωματικῆς ἐμπειρίες του κατὰ την κατὰ χάρη μυστικὴ ἐνώσή του με την Ἁγία Τριάδα. Με τον τρόπο αὐτό ἀναδείχθηκε σε ἕναν διαχρονικὰ νέο και σύγχρονο συνομιλητὴ με κάθε πιστό που αγωνιᾷ για την προσωπικὴ συμμετοχὴ του στη σωτηρία.

Ολοκληρώνοντας τὴ μελέτη αὐτὴ για τὴ σχέση ψυχῆς και σώματος στην περὶ σωτηρίας διδασκαλία του Ἁγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου θα θέλαμε να ἐπισημάνουμε τα πιο σημαντικὰ σημεῖα που ἀνέδειξε ἡ μελέτη αὐτή, τα ὁποῖα πιθανῶς και να ἀναδεικνύουν τὴν ἀξία του ἐγχειρήματος αὐτοῦ.

α) Ἡ διδασκαλία του Συμεών για τὴν ἀρρηκτὴ σχέση της ψυχῆς και του σώματος καθόλη τὴ σωτηριολογικὴ πορεία του ἀνθρώπου και τὴν συμμετοχὴ και των δύο φύσεων του στο γεγονός της θέωσης, διδασκαλία που κατοχύρωνε τὴ θετικὴ ἀποδοχὴ του σώματος, του ἐπέτρεψε να τοποθετηθεῖ σαφῶς υπὲρ της θέσης ὅτι το «κατ' εἰκόνα» φέρει μόνο ἡ ψυχή. Στην σκέψη του ἡ ἀποδοχὴ του σώματος δεν χρειάζεται να κατοχυρωθεῖ με τὴ συμμετοχὴ του στο «κατ' εἰκόνα», ὅπως συμβαίνει και σήμερα σε πολλοὺς θεολόγους, οἱ ὁποῖοι θέλοντας να διαφυλάξουν τὴ θετικὴ ἀντίληψη της Εκκλησίας για το σῶμα ἀποδίδουν το «κατ'εἰκόνα» και στο σῶμα, ἀλλὰ με τὴ μετοχὴ του στο «καθ'ὁμοίωσιν» και στη θέωση.

β) Ὁ Συμεών ἐξετάζοντας τον ἀνθρώπο σε ὅλα τα στάδια της ιστορικῆς του παρουσίας (ἀδαμιαῖο ἀνθρώπο, ἀνθρώπο της πτώσης, ἀνθρώπο στην οδὸ της σωτηρίας και ἀνθρώπο κατὰ χάρη ἐνωμένο με τον Τριαδικὸ Θεό) δηλώνει ἀπερίφραστα ὅτι το «καθ'ὁμοίωσιν» δεν ἀφορᾷ ἀπλᾶ μια δυνατότητα τὴν

οποία έχει ο άνθρωπος, αλλά μια υπαρξιακή κατάσταση στην οποία τέθηκε από τον Θεό, ο οποίος τον έντυσε με τη θεία Του δόξα, τη δόξα του Αγίου Πνεύματος και την οποία έχασε με την πτώση του. Ο Συμεών δηλώνει ότι με την πτώση του ο άνθρωπος δεν χάνει το «κατ'εικόνα» αλλά το «καθ' όμοίωσιν». Κατά συνέπεια, η σωτηρία του ανθρώπου προϋποθέτει καταρχήν την απόκτηση και πάλι του «καθ' όμοίωσιν», την οποία προσφέρει ο Χριστός, ως το Σώμα της Εκκλησίας, με το βάπτισμα, τη μετάνοια, τη θεία μετάληψη και τ' άλλα μυστήρια, διά των οποίων το Άγιο Πνεύμα εναγκαλίζεται όλον τον ψυχοσωματικό άνθρωπο και τον ανάγει και πάλι στον Παράδεισο της δόξας.

γ) Η απώλεια του «καθ' όμοίωσιν» στη διδασκαλία του Συμεών συνιστά αφενός την αποξένωση της ψυχής από τον Θεό, την πηγή της ζωής, τη νέκρωσή της και το λόγο της αμαύρωσης του «κατ'εικόνα» που φέρει, και αφετέρου την αποξένωση από το άφθαρτο σώμα με την οντολογική αλλαγή του σε φθαρτό. Το σώμα ενδεδυμένο πλέον με τη «γύμνωση τῆς φθορᾶς», φθαρτό και αποξενωμένο από την νεκρή ψυχή εκδηλώνει άλογο θέλημα για το οποίο δεν είναι υπεύθυνο αυτό αλλά η νεκρή ψυχή. Η αμαύρωση του «κατ'εικόνα» γίνεται κατανοητή από τον Συμεών ως αποδιοργάνωση των ενδοψυχικών σχέσεων της ψυχής, του νου και του λόγου, με αποτέλεσμα τόσο την παντελή αδυναμία της να θεωρεί τη δόξα του Θεού, όσο και την αδυναμία της να αντίκειται στο άλογο θέλημα του σώματος.

δ) Στη διδασκαλία του Συμεών κεντρική θέση έχει η αφθαρσία του σώματος ως προϋπόθεση της κατά χάρη ενώσεως με τον Τριαδικό Θεό. Ο κτιστός, υλικός και ορατός κόσμος, μέρος του οποίου είναι το σώμα του ανθρώπου, δεν μπορεί να έχει καμιά ένωση, κοινωνία και γνώση με τον άορατο, νοερό και κτιστό κόσμο στον οποίο ανήκει η ψυχή, πόσο μάλλον με τον άκτιστο Θεό. Η ενυπόστατη ύπαρξη της ψυχής και του σώματος και η μεταξύ τους αρμονική σχέση στην υπόσταση-πρόσωπο του ανθρώπου προϋποθέτει και στηρίζεται στην αναγκαία από κοινού ύπαρξη μιας «κοινής ουσίας». Η «κοινή αυτή ουσία» στον αδαμιαίο άνθρωπο είναι η δόξα του Θεού, η οποία ενδύει το σώμα και την ψυχή παρέχοντας τη δυνατότητα ένωσης με το Θεό. Στον άνθρωπο της πτώσης η απουσία της δόξας του Θεού γίνεται η αιτία αναγωγής της σάρκας «ως κοινής ουσίας» των ενυποστάσεων του σώματος και της ψυχής. Έτσι στη διδασκαλία του για τη θέωση ο Συμεών τονίζει την ανάπλαση του σώματος από φθαρτό σε άφθαρτο, από τελείως υλικό σε μερικώς πνευματικό μέσω της ένδυσης της σάρκας με τη δόξα του Θεού. Ο Συμεών παρουσιάζει την

αφθαρσία του σώματος στην παρούσα ζωή ως ένα είδος πνευματικότητας, την οποία είχε αρχικά το ανθρώπινο σώμα στον αδαμιαίο άνθρωπο, χάνει στο πρόσωπο του ανθρώπου της πτώσης καθιστάμενο φθαρτό και αποκτά και πάλι κατά την κατά χάρη θέωση του ανθρώπου. Τη μερική αυτή πνευματικότητα αποκτά και πάλι το σώμα διά της αναγεννημένης και ζώσας εν Αγίω Πνεύματι ψυχής και την ένδυση όλου του ανθρώπου με τη δόξα του Θεού και με τη συνειδητή συμμετοχή του ανθρώπου στα μυστήρια της Εκκλησίας. Έτσι, η δόξα του Θεού, η οποία ντύνει την ψυχή και δ΄αυτής το σώμα, δημιουργεί την «κοινή ουσία» για την ενυπόστατη παρουσία στο άνθρωπο του σώματος, της ψυχής και του Θεού. Η κατά χάρη αφθαρσία του σώματος διά της ένδυσής του με τη δόξα του Θεού καθιστά δυνατή τη θέωση όλου του ψυχοσωματικού ανθρώπου. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών προσπαθεί να κάνει κατανοητή στους συγχρόνους του την ταυτόχρονη συμμετοχή του σώματος και της ψυχής στο γεγονός της θέωσης για να αποφύγουν τον εγκλωβισμό τους σε μια νοησιαρχική θεώρηση της θέωσης και ταυτόχρονα σε μια ευσεβιστική τήρηση των εντολών του Θεού. Για τον Συμεών ψυχή και σώμα είναι *ἀσυγχύτως καί ἀμείκτως συγκεκραμένα μετέχοντας ἀμφοτέρα* της λαμπρότητας του Αγίου Πνεύματος, της δόξας του Θεού Λόγου. Η σταδιακή εμφάνεια του Αγίου Πνεύματος έρχεται ως αρρωγός του ψυχοσωματικού ανθρώπου να συμμετάσχει στην πνευματική ζωή μέσω των μυστηρίων κατ'αναλογία του έμπρακτου ψυχοσωματικού προσανατολισμού προς τον Θεό με την πίστη και την τήρηση των εντολών. Όταν η ψυχή καθαρθεί από τον έν πράξει προσανατολισμό της ψυχοσωματικής ενότητας του ανθρώπου στον Θεό, διά του νου θεωρεί το φως της δόξας του Αγίου Πνεύματος και η λαμπρότητα του νου μεταδίδεται και στο κτιστό σώμα καθιστώντας το πιο πνευματικό. Το σώμα «ένδύεται» με το ιμάτιο του Κυρίου, τη θεία δόξα, και διά των μυστηρίων του βαπτίσματος και της θείας μετάληψης γίνεται σύσσωμο με το θεωμένο σώμα του Ιησού Χριστού και μετέχει στη θεότητά Του.

ε) Ο Συμεών συνηγορεί αγαπητικά υπέρ του σώματος, το οποίο μη έχοντας δικό του θέλημα, άρα και ευθύνη, υφίσταται την φθορά και τον καταλογισμό σε αυτό του σαρκικού φρονήματος. Το σαρκικό φρόνημα δεν πηγάζει από το σώμα αλλά από την πονηρία της ψυχής και ενδυναμώνεται από το άλογο θέλημα του σώματος, για το οποίο ευθύνεται και πάλι η ψυχή με την εκούσια απομάκρυνσή της από τον Θεό. Με την αντίληψη αυτή για το σώμα, όπως διαφαίνεται στα έργα του, ο Συμεών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ο «πλησίον» του σώματος.

στ) Ο Συμεών στην προσπάθειά του να καταπολεμήσει τη διανοητικοποίηση της πνευματικής ζωής, που άρχιζε να επηρεάζει την Εκκλησία κατά την εποχή του, επισήμανε με εμφατικότερο όλων των προηγούμενων πατέρων της Εκκλησίας τρόπο τη σχέση της ψυχής και του σώματος κατά τη σωτηρία του ανθρώπου. Οι παρατηρήσεις και οι περιγραφές του για τις αλληλεπιδράσεις της ψυχής και του σώματος κατά την πνευματική αναγέννηση, ανάπλαση, ανακαίνιση και την κατά χάρη ένωση του ανθρώπου με τον Θεό θεμελιωμένες στην προσωπική του μυστική εμπειρία ανέδειξαν τον δυναμικό ρόλο τόσο του σώματος όσο και της ψυχής στο γεγονός της σωτηρίας. Αυτό που σώζεται δεν είναι η ψυχή, δεν είναι το σώμα αλλά το «*ἐν ἑξ ἄμφοτέρων*», ο όλος άνθρωπος, γιατί ο Πατέρας διά του Υιού ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι δεν αγκαλιάζει μόνο την ψυχή αλλά και το σώμα του ανθρώπου.

ζ) Για τον Συμεών η ψυχή και το σώμα είναι ενυπόστατα στην ανθρώπινη υπόσταση και ό,τι συμβαίνει στο σώμα επηρεάζει την ψυχή, όπως και ό,τι συμβαίνει στην ψυχή επηρεάζει το σώμα. Η δημιουργία του ανθρώπου ως «*τὸ ἐν ἑξ ἄμφοτέρων*» επιβεβαιώνει τόσο τη συμπληρωματική σχέση τους όσο και την ύπαρξη αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους σε όλα τα στάδια της ιστορικής παρουσίας του ανθρώπου. Η ψυχή βλέπει τον ορατό κόσμο και γίνεται αντιληπτή διαμέσου του σώματος. Το σώμα έχει αίσθηση και ζωή διαμέσου της ψυχής. Ταυτόχρονα ψυχή και σώμα παρουσιάζουν αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους, γιατί έχουν κοινές λειτουργίες, όπως η διάνοια, η καρδιά, η μνήμη, το συνειδός και το λεληθός. Με τον τρόπο αυτό ο Συμεών θεμελιώνει τη συμμετοχή του σώματος στο γεγονός της θέωσης. Το σώμα αποκτά αίσθηση της θέωσης διά της ψυχής που είναι «*ἀμίκτως καὶ ἀσυγχύτως*» ενωμένη με αυτό.

η) Η σχέση της ψυχής και του σώματος στην κατά φύση κατάσταση του ανθρώπου είναι για τον Συμεών σχέση υπάλληλη. Το σώμα σε αυτή τη σχέση δεν χαρακτηρίζεται από δική του κίνηση, γεγονός που θα εξέφραζε την ύπαρξη σε αυτό θελήματος, και λειτουργεί ως όργανο της ψυχής. Η σχέση υπαλληλίας σώματος και ψυχής δημιουργείται, όταν και η ψυχή έχει την ίδια σχέση με τον Θεό. Όταν η ψυχή μένει εντός των ιδίων όρων της φύσεώς της που δεν είναι άλλοι από την υποταγή της στο θέλημα του Θεού, τότε διατηρείται ζώσα και έχει πλήρη αυτεξουσιότητα δίχως να επηρεάζεται από την άμικτη και ασύγχυτη ένωσή της με το σώμα ασκώντας τον έλεγχο του δεσποτικῶς καὶ ἐξουσιαστικῶς. Αντίθετα, όταν λόγω αφροσύνης και πονηρίας διαρρήξει τη σχέση της με τον Θεό, όταν αποξενωθεί από το Θεό αποκτώντας

ίδιον, ξεχωριστό θέλημα από Αυτόν, τότε χάνει την «κατ'εικόνα» Θεού λειτουργία της. Το λογικό, επιθυμητικό και θυμοειδές παύουν να λειτουργούν κατά τη φύση τους με αποτέλεσμα την απώλεια της πλήρους αυτεξουσιότητάς της και τον δεσποτικό και εξουσιαστικό έλεγχο του σώματος.

θ) Το σώμα αποξενωμένο από τον δεσποτικό και εξουσιαστικό έλεγχο της ψυχής και έχοντας υποστεί εξαιτίας της την οντολογική αλλαγή του από άφθαρτο σε φθαρτό αποκτά κίνηση, άλογο θέλημα, το οποίο επιβάλλει στην ψυχή για την ικανοποίησή του. Έτσι η σχέση σώματος και ψυχής στον άνθρωπο της πτώσης αντιστρέφεται με αποτέλεσμα η ψυχή να υπόκειται πλέον τόσο στην πονηρία της, την επιλογή του ίδιου θελήματός της έναντι του Θεού όσο και στο άλογο θέλημα του σώματος. Η ψυχή από κύριος του σώματος καθίσταται δούλος στο σώμα και ο άνθρωπος έχει σαρκικό θέλημα.

ι) Κατά την οδό της σωτηρίας ο Συμεών τονίζει ότι η σχέση ψυχής και σώματος γίνεται εναντιωματική. Ο νους θέλοντας να επιστρέψει στον Θεό αντιμετωπίζει την εναντίωση του σώματος με την προβολή του άλογου θελήματός του, την πονηρία της διάνοιας με την εκκέντρωσή της στους πονηρούς λογισμούς και την πονηρία της καρδιάς με την εμπαθή κίνησή της προς τον κόσμο. Την εναντίωση αυτή των λειτουργιών του και του σώματός του στη θέλησή του να επιστρέψει στον Θεό δεν μπορεί ο άνθρωπος να ξεπεράσει μόνος του, γιατί είναι εντελώς αδύναμος. Γι' αυτό έχει ανάγκη βοήθειας την οποία του παρέχει ο Χριστός με τα μυστήρια α) του βαπτίσματος με το οποίο ο άνθρωπος γίνεται δούλος του Θεού και φύλακας των εντολών Του, β) της τελείας μετάνοιας με την οποία ο άνθρωπος οικειοποιείται την χάρη του Αγίου Πνεύματος και καθίσταται καθαρός από κάθε εμπαθή κίνηση, άγιος και φίλος του Θεού και καλείται να καλλιεργήσει τις αρετές, γ) με τη δυνατότητα μέσω της απόλυτης τήρησης των εντολών του Θεού και της ανάπτυξης των αρετών να γίνει πνευματικός άνθρωπος, τέλειος άνθρωπος, τέκνο του Θεού και δ) με τη θεία μετάληψη με την οποία γίνεται σύσσωμος του Χριστού.

ια) Τα μυστήρια της Εκκλησίας στη διδασκαλία του Συμεών λειτουργούν ως ο ελκυσμός του ψυχοσωματικού ανθρώπου στην πνευματικότητα, στην πνευματική ζωή της ψυχής και του σώματος. Ο άνθρωπος που εισέρχεται στην πνευματική ζωή μπορεί να θεωρεί και να οικειοποιείται το Άγιο Πνεύμα με το οποίο το σώμα θα βρεθεί και πάλι σε κατάσταση αφθαρσίας και όλος ο

άνθρωπος στο «καθ'όμοίωσιν» επιτρέποντας την ένωση του ανθρώπου με τον Θεό και την αμυδρή από την παρούσα ζωή θεωρία Του.

ιβ) Η τήρηση των εντολών για τον Συμεών αποσκοπεί ουσιαστικά στην υπέρβαση της εναντιωματικής σχέσης της ψυχής και του σώματος στην πορεία προς την σωτηρία, την οποία χαρίζει ως τεχνίτης ο ίδιος ο Θεός με την παροχή του Αγίου Πνεύματος στον άνθρωπο καθιστώντας τον και πάλι «καθ'όμοίωσιν». Οι θείες εντολές στη σκέψη του Συμεών εκφράζουν το θέλημα του Θεού και λειτουργούν ως α) κανόνας της αμώμου πολιτείας και καθαρότητας με τον οποίο πρέπει να συγκρίνεται συνεχώς ο άνθρωπος που θέλει να ομοιάσει στον Θεό, β) ως κριτήριο αυτογνωσίας της ασθένειας της φύσης του και της διαγωγής του, που οδηγεί αναπόφευκτα στο πένθος και μέσω του πένθους στην παράκληση και πραότητα της ψυχής και γ) ως μείωση μέχρι και η εξαφάνιση της κίνησης της ψυχής, της κίνησης δηλαδή του λογιστικού και του επιθυμητικού, με την οποία παράγεται το ίδιο θέλημά της.

ιγ) Η ακριβής τήρηση των εντολών, ως ακριβής τήρηση του θελήματος του Θεού, λειτουργεί ως κυκλική θεραπευτική ενέργεια. Έτσι, όσο περισσότερο γίνεται πραεία η ψυχή, μέσω της τήρησης των εντολών του Θεού, τόσο περισσότερο νεκρώνεται το ίδιο θέλημα και τόσο περισσότερο ο άνθρωπος μπορεί να οικειοποιηθεί το θείο θέλημα, δηλαδή να εφαρμόσει με ακρίβεια όλες τις εντολές του Θεού και να αποκτήσει μέσα του τις αρετές. Η κυκλική αυτή θεραπευτική ενέργεια της τήρησης των εντολών καθιστά εφικτή την σταδιακή οικειοποίηση του θελήματος του Θεού και την σταδιακή μεταβολή του ανθρώπου από σαρκικό και ψυχικό σε πνευματικό άνθρωπο, σε άγιο. Γι'αυτό και η απαίτηση για την ακριβή τήρηση όλων των εντολών που συνεχώς προβάλλει ο Συμεών.

ιδ) Σημαντική επίσης είναι η διάκριση που κάνει ο Συμεών μεταξύ σαρκικού και ψυχικού ανθρώπου. Ο σαρκικός άνθρωπος είναι τελείως τυφλός, δεν γνωρίζει τον Θεό παραμένοντας αναισθητός και αποστερημένος από όλα τα καλά. Στον σαρκικό άνθρωπο η σχέση ψυχής και σώματος είναι υπάλληλη με την ψυχή να υπόκειται ολοκληρωτικά στο θέλημα του χοϊκού σώματος. Ο σαρκικός άνθρωπος είναι δούλος της αμαρτίας, ο νους του παραμένει δέσμιος των πονηρών λογισμών και παθών, δίχως να μπορεί να ξεφύγει κατ'ελάχιστο από το σαρκικό και να αρθεί προς το πνευματικό φρόνημα, γι'αυτό και είναι εχθρός του Θεού και ξένος της βασιλείας των ουρανών. Αντίθετα, ο ψυχικός άνθρωπος είναι αυτός που περιβάλλεται από φθαρτή σάρκα και κατά

συνέπεια είναι θνητός αλλά με το βάπτισμα αναγεννάται και αποκτά νοερή αίσθηση και τα ανάλογα αισθητήρια όργανα. Ενώ διαθέτει ψυχική αίσθηση, δεν την χρησιμοποιεί με αποτέλεσμα να αισθάνεται με σωματικό τρόπο χρησιμοποιώντας τις σαρκικές αισθήσεις του. Με τον τρόπο αυτό δεν μπορεί να οικειοποιηθεί τη χάρη του Αγίου Πνεύματος που χορηγεί ο Χριστός μέσω των μυστηρίων της Εκκλησίας και να οδηγηθεί με τη βοήθειά τους στην απαλλαγή από την αμαρτία. Παραμένει στη σαρκική και την ψυχική κακία και διαπράττει την αμαρτία, σε αντίθεση με τον πνευματικό άνθρωπο, ο οποίος, αν και φορά σώμα δεν είναι «*ἐν σαρκί*», γιατί το Πνεύμα Θεού οικεί μέσα του. Ο πνευματικός άνθρωπος είναι για τον Συμεών «*ὁ κατ'εἰκόνα καὶ καθ'ὀμοίωσιν*» άνθρωπος που πορεύεται προς τη συνάντηση, κοινωνία και ένωση με τον Θεό.

ιε) Στη διδασκαλία του Συμεών η κατά χάρη θέωση γίνεται αντιληπτή ως ενυπόσταση του Πατέρα διά του Υιού εν Αγίω Πνεύματι στον άνθρωπο. Η ενυπόσταση του Χριστού στον άνθρωπο γίνεται με το «*οὐσιωδῶς Ἄγιο*» Πνεύμα και τη συσσωμάτωση του ανθρώπου στη σάρκα του Χριστού διά της θείας μετάληψης. Στην αντίληψή του η ουσιωδώς παρουσία του Χριστού στον κατά χάρη θεωμένο άνθρωπο γίνεται ενυπόστατα με τον ίδιο τρόπο που ενυποστάτως συνυπάρχουν οι δύο φύσεις του ανθρώπου, το σώμα και η ψυχή, οι οποίες αν και συνυπάρχουν στην υπόσταση του ανθρώπου δεν έχουν μεταξύ τους καμιά οντολογική γνώση, κοινωνία και ένωση. Όλος ο Θεάνθρωπος, ο ενσαρκωμένος Λόγος, τον οποίο προσλαμβάνουμε με το μυστήριο της Θείας Μετάληψης, βρίσκεται ενυποστάτως στον άνθρωπο. Έτσι στην κατά χάρη ένωση του ανθρώπου με τον Θεό ο άνθρωπος γίνεται από διπλός τριπλός «*Σῶμα, ψυχή καὶ Θεός, τὰ τρία ταῦτα*»⁵ και ο Θεός ενοικεί στην ψυχή και εκδηλώνεται με τις ελλάμψεις του Αγίου Πνεύματος.

ιστ) Κύριο στοιχείο της διδασκαλίας του Συμεών που αναδεικνύεται από τη μελέτη της σχέσης της ψυχής και του σώματος είναι η «*ἐν αἰσθήσει καὶ γνώση*» μετοχή του ανθρώπου στο γεγονός της κατά χάρη θέωσης. Για τον Συμεών ο άνθρωπος έχει επίγνωση της παρουσίας του Αγίου Πνεύματος, της θέας του Χριστού και της κατά χάρη ένωσης μαζί Του «*ἐν αἰσθήσει καὶ γνώση*» με τη ψυχή και διά της ψυχής με το σώμα.

---

⁵ Ἠθικός 6, 137-138, S.C. 129, σ. 130.

Κατά τον Συμεών το φως της θεότητας, το Άγιο Πνεύμα, που λάμπει στην καρδιά του ανθρώπου δροσίζει και πλένει τον ρύπο του σώματος παρόλο που παραμένει πυρ απρόσιτο και αφόρητο ακόμα και για τους αγγέλους. Στη συνέχεια το φως της θεότητας έχοντας κατακαύσει κάθε υλικό στοιχείο της ψυχής και έχοντας καθαρίσει τον ρύπο του σώματος περιπλέκεται με την φθαρτή ουσία του σώματος, δηλώνοντας έναν εξωτερικό εναγκαλισμό της φθαρτής ουσίας του σώματος από το φως της θεότητας, χωρίς δηλαδή το φως της θεότητας να αναμιγνύεται με την ουσία του σώματος. Με τον τρόπο αυτό ο άνθρωπος ενδύεται και πάλι το μάτιο του Κυρίου, τη θεία δόξα, τη δόξα του Αγίου Πνεύματος, ως φωτεινή διπλοΐδα και καθίσταται «κατ' όμοίωσιν» του Θεού.

Η κατά χάρη ένωση της θεότητας με την ψυχή του «κατ'είκόνα και καθ'όμοίωσιν» ανθρώπου γίνεται αμίκτως και ασυγχύτως, δηλαδή με τον ίδιο τρόπο που έχει ενωθεί το σώμα και η ψυχή, όπου κάθε φύση συνυπάρχει στην ανθρώπινη υπόσταση χωρίς να αναμιγνύεται η μια με την άλλη. Η ενοίκηση του Θεού στην καρδιά του ανθρώπου, ενώ γίνεται «ουσιωδῶς» δεν μπορεί να γίνει για τον Συμεών γνωστή, να κοινωνηθεί και να ενωθεί οντολογικά με την κτιστή φύση του ανθρώπου. Η μετοχή της ψυχής στην παρουσία του Θεού και η ένωσή της μαζί Του γίνεται κατά χάρη μόνο με τις άκτιστες ενέργειες του Αγίου Πνεύματος που λάμπει στην καρδιά. Ο Συμεών κατά την κατά χάρη ένωσή του με τον Θεό, παρουσιάζει τον Θεό ως τον ήλιο που ανατέλλοντας φανερώνεται μέσα στην κτιστή φύση της ψυχής. Τον ήλιο αυτόν ο νους τον βλέπει ως αίγλη και φλόγα που κατακαίει την ύλη της ψυχής. Ο Τριαδικός Θεός για τον Συμεών είναι φως και θεωρείται, βλέπεται, ως φως: «Αὐτός γὰρ φῶς ἐν τῷ φωτὶ φαίνεται τοῖς ὁρῶσι / καὶ οἱ ὁρῶντες ἐν φωτὶ αὐτὸν βλέπουσι πάλιν. / Ἐν φωτὶ γὰρ τοῦ Πνεύματος βλέπουσιν οἱ ὁρῶντες, / καὶ οἱ ἐν τούτῳ βλέποντες τὸν Υἱὸν καθορῶσιν / ὁ δὲ Υἱὸν ἀξιοθεὶς ἰδεῖν Πατέρα βλέπει, / Πατέρα δὲ ὁ θεωρῶν σὺν Υἱῷ πάντως βλέπει»⁶. Ως εκ τούτου η γνώση που αποκτά η ψυχή για τον Θεό δεν αφορά καθόλου την υπερούσια ουσία Του, η οποία παραμένει παντελῶς άγνωστη, αλλά την παρουσία Του ως «φῶς ἀσχημάτιστον»⁷. Ο Συμεών δηλώνοντας την αδυναμία του να εκφράσει την κατάσταση αυτή στέκεται στο γεγονός της συνειδητής εμπειρίας της κοινωνίας του ανθρώπου με τον Θεό, η οποία μοιάζει με την πρόσωπο με πρόσωπο συνάντηση δύο φίλων που συνομιλούν, ακούνε και βλέπουν ο ένας

⁶ Βλ. Ὑμνος 11, 48-53, S.C. 156, σ. 236.

⁷ Ἠθικός 1, γ', 101, S.C. 122, σ. 202.

τον άλλο, καθώς και με την αγαπητική σχέση πατέρα και υιού⁸. Η παρουσία του Θεού στην καρδιά του ανθρώπου γίνεται γνωστή και ορατή για τον Συμεών με την πνευματική αίσθηση του νου, δια της οποίας η ψυχή αισθάνεται, εφόσον στη διδασκαλία του η ψυχή είναι «*ὅλη μία αἴσθησις*».

Το σώμα συμμετέχει στην ένωση της ψυχής με τον Πατέρα δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι μέσω της ψυχής, η οποία συνυπάρχει σε όλο το σώμα και η οποία είναι αυτή που του παρέχει αίσθηση καθώς και με τη Θεία Μετάληψη του θεωμένου σώματος του Χριστού, με την οποία γινόμαστε σύσσωμοι του Χριστού. Με τον τρόπο αυτό ο άνθρωπος γίνεται ένα με τον Θεό Πατέρα, «*καὶ ἐν ἀμφοτέροις γενέσθαι ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δι' αὐτοῦ συνεδεμένους τῷ Πνεύματι*»⁹.

ιζ) Ἐνα άλλο στοιχείο το οποίο προκύπτει από τη διδασκαλία του Συμεών για τη σχέση ψυχής και σώματος είναι η διάκριση που κάνει ανάμεσα στην κατά χάρη παρουσία του Θεού στην καρδιά του ανθρώπου και τη θέα του Θεού από τον νου. Ενώ για τον Συμεών οι ελλάμψεις του Αγίου Πνεύματος γίνονται κατά την πορεία προς τον Θεό και έχουν στόχο με το φωτισμό τους να καθарίσουν τον ψυχοσωματικό ρύπο της αμαρτίας και να συναρθρώσουν τις αρετές σε σώμα ζωής, η θέα του Τριαδικού Θεού λαμβάνει χώρα μετά την παρουσία του Θεού στην καρδιά, γίνεται λόγω υπερβάλλουσας αγάπης και μόνο όταν ο νους συνάγεται εις εαυτόν, όταν δηλαδή παύει να χρησιμοποιεί τις πέντε αισθήσεις του σώματος και γίνεται μια αίσθηση. Την χρονική αυτή περίοδο της θεωρίας είτε των ελλάμψεων του Αγίου Πνεύματος είτε της θέας του Θεού ως φως ασχημάτιστο, ο άνθρωπος δεν έχει αίσθηση του κόσμου. Ωστόσο, όταν ο νους δεν θεωρεί τον Θεό, παραμένει ενωμένος με τον Θεό. Στην κατάσταση αυτή οι αισθήσεις του σώματος λειτουργούν χωρίς την εμπάθεια και ο άνθρωπος ζει μέσα στον κόσμο απαθώς.

ιη) Αξιίζει να επισημάνουμε ότι ο Συμεών θεωρώντας τον άνθρωπο ως το «*ἐν ἑξ ἀμφοτέρων*» που αισθάνεται δηλώνει ότι η κατά χάρη ένωση του ανθρώπου με τον Θεό προκαλεί εμφανείς σωματικές και ψυχικές αντιδράσεις, όπως είναι τα δάκρυα και η χαρά που αισθάνεται ο άγιος κατά την παρουσία του Θεού. Η μη ύπαρξη αυτών των σωματικών και ψυχικών αντιδράσεων φανερώνει για τον Συμεών ότι ο άνθρωπος δεν έχει ενωθεί με τον Θεό και δεν έχει σωθεί.

⁸ Όπ. π., 197-214, σ. 320-322.

⁹ *Ἠθικός* 13, 180-181, S.C. 129, σ. 412.

ιθ) Η αιώνια μελλοντική κατάσταση του ψυχοσωματικού ανθρώπου εξαρτάται για τον Συμεών από την κατάστασή του σε αυτή τη ζωή. Η μελλοντική κατάσταση της ψυχής και του σώματος ξεκινά από δω αμυδρά και τελειοποιείται στην αιώνια μελλοντική ζωή κατά την ημέρα της Κρίσεως υπό τη δοκιμασία του θείου πυρός. Έτσι από αυτή τη ζωή «ἀπ' ἐντεῦθεν» ψυχικῶς γινόμαστε «ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι καὶ υἱοὶ Θεοῦ καὶ υἱοὶ φωτὸς καὶ υἱοὶ ἡμέρας καὶ κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὡς αὐτὴν ἐκείνην ἐντὸς ἡμῶν δηλονότι περιφέροντες – ταῦτα γὰρ πάντα ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη ἐν αἰσθήσει ψυχῆς καὶ γνώσει λαμβάνομεν»¹⁰, σωματικῶς ὅμως παραμένουμε φθαρτοί. Η φθαρτότητα του σώματος στο οποίο εμπεριέχεται και παραμένει δεσμευμένη η κατά χάρη θεωμένη ψυχή, εμποδίζει την εισδοχή ὅλης της αποκαλυπτόμενης σε εμάς δόξας. Τα σώματα ὅλα εἴτε των ἀδίκων εἴτε των δικαίων θα ἀφθαροτοποιηθῶν την ἡμέρα των εσχάτων. Ο ἄνθρωπος ὡς ψυχοσωματικὴ ὑπαρξὴ μετὰ την ἀνάσταση των νεκρῶν σωμάτων θα λάβει την ανταπόδοση των αμαρτιῶν του τόσο με τὴ σωματικὴ αἴσθησι του αἰωνίου πυρός της θεότητος του Θεοῦ ὅσο και με τις τιμωρίες του ἀδῆ και την αιώνια κατάκριση. Αντίθετα, ὅσοι κρίθηκαν σε αὐτὴν τὴν ζωή και ἐγέναν κατά χάρη θεωμένοι ἄνθρωποι, μετὰ την ἀνάσταση των νεκρῶν, δεν θα κριθοῦν και θα ὁμοιωθῶν με τον Χριστό και σωματικῶς, «μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα πνευματικόν· ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἐκ τοῦ μνημείου τοῦτο ἀλλοιώσας θεϊκῆ δυνάμει ἀνέστησεν, οὕτω καὶ ἡμεῖς πάντες τοῦτο ληψόμεθα πνευματικόν καὶ οἱ ὁμοιωθέντες αὐτῷ πρότερον ψυχικῶς ὁμοιωθησόμεθα αὐτῷ καὶ τότε σωματικῶς τε ἅμα καὶ ψυχικῶς, τουτέστιν ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ἄνθρωποι τῆ φύσει, θεοὶ τῆ χάριτι, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος Θεὸς τῆ φύσει, ἄνθρωπος τῆ ἀγαθότητι ἐχρημάτισεν»¹¹.

---

¹⁰ Ἠθικὸς 10, 710-715, S.C. 129, σ. 310.

¹¹ Ἠθικὸς 10, 725-733, S.C. 129, σ. 310-312.

10. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

10.1. Κύριες Πηγές

Επιστολές, 1, Περί εξομολογήσεως, έκδ. K. Holl, *Enthusiasmus und Bussgewalt beim Griechischen Mönchtum: Eine Studie zu Symeon dem Neuen Theologen*. Leipzig 1898, σ. 110-127. Βλ. τὸ ἴδιο: P.G. 95, 283-304 καὶ Τοῦ Ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, Ἔργα 3: Ὑμνοὶ, Ἐπιστολαί, τόμος τρίτος, έκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 423-439 καὶ *The Epistles of St. Symeon, the New Theologian*, edited and translated by H. J. M. TURNER, on the basis of the Greek text established by Joseph Paramelle, Oxford, 2009.

Επιστολές 2-4, παρέμεναν μέχρι πρόσφατα ανέκδοτες. Ἡ κριτικὴ τους έκδοση εἶχε προετοιμασθεῖ ἀπὸ τον J. Paramelle καὶ εκδόθηκαν ἀπὸ τον H. Turner. Βλ. *The Epistles of St. Symeon, the New Theologian*, edited and translated by H. J. M. Turner, on the basis of the Greek text established by Joseph Paramelle, Oxford, 2009. Βρίσκονται στους κώδικες *Vatic, gr. 1782*, φ. 205-230: *Coisl.* 292, φ. 263-273: *Vatop.* 667, φ. 337-383.

Επιστολή 5, Πρὸς μοναχὸν ἐρωτήσαντα, (εἶναι ὁ Ὑμνος 21), S.C. 174, σσ. 130-168. *Εὐχαριστίες*, Syméon le Nouveau Théologien, *Action de grâces*, 1-2, ἐπιμ. έκδ. B. Krivochéine καὶ J. Paramelle, S.C. 113, Paris 1965, σσ. 304-357.

Εὐχὴ μυστικὴ, ἐπιμ. έκδ. J. Koder καὶ J. Paramelle, S.C. 156, Paris 1969, σσ. 150-154.

Ἠθικοὶ λόγοι, Syméon le Nouveau Théologien, *Traitées théologiques et éthiques*, ἐπιμ. έκδ. J. Darrouzès, τόμ. I-II,
I. *Ethiques* 1-3, S.C. 122, Paris 1966,
II. *Ethiques* 4-15, S.C. 129, Paris 1967.

Θεολογικοὶ λόγοι, Syméon le Nouveau Théologien, *Traitées théologiques et éthiques*, ἐπιμ. έκδ. J. Darrouzès, *Théologiques* 1-3, S.C. 122, Paris 1966, σσ. 96-169.

Κατηχήσεις, Syméon le Nouveau Théologien, *Catéchèses*, ἐπιμ., έκδ. B. Krivochéine καὶ J. Paramelle, τόμ. I-III,
• I. *Catéchèses* 1-5, S.C. 96, Paris 1963,
• II. *Catéchèses* 6-22, S.C. 104, Paris 1964,
• III. *Catéchèses* 23-34, S.C. 113, Paris 1965.

Κεφάλαια θεολογικά, γνωστικά καὶ πρακτικά, Syméon le Nouveau Théologien, *Chapitres théologiques, gnostiques et pratiques*, ἐπιμ., έκδ. J. Darrouzès, S.C. 51b, Paris 1957,

- *Κεφάλαια πρακτικά καὶ θεολογικά ρ'*, σσ. 40-100,
- *Κεφάλαια γνωστικά καὶ θεολογικά κε'*, σσ. 102-118,
- *Κεφάλαια θεολογικά καὶ πρακτικά ρ'*, σσ. 120-186.

Ὑμνοι, Syméon le Nouveau Théologien, *Hymnes*, ἐπιμ. ἔκδ. J. Koder, J. Paramelle καὶ L. Neyrand, τόμ. I-III,

- I. *Hymnes* 1-15, ἐπιμ. ἔκδ. J. Koder καὶ J. Paramelle, S.C. 156, Paris 1969.
- II. *Hymnes* 16-40, ἐπιμ. ἔκδ. J. Koder καὶ L. Neyrand, S.C. 174, Paris 1971.
- III. *Hymnes* 41-58, ἐπιμ. ἔκδ. J. Koder, J. Paramelle καὶ L. Neyrand, SC 196, Paris 1973.

10.2. Δευτερεύουσες Πηγές

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Περὶ ὄρων*, P.G. 28, στ. 533-553.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, ΜΕΓΑ,

- Ἐκ τῆς πρὸς Νουατιανὸς παραγματείας, P.G. 26, στ. 1313-1325
- Ἐπιστολαὶ πρὸς Σεραπίωνα, P.G. 26, στ. 529-676.
- Κατὰ Ἀρειανῶν, P.G. 26, στ. 12-528.
- Περὶ τοῦ κατὰ κοινὸν ἀνθρώπου ὑποδείγματος, P.G. 26, στ. 1233-1237.
- Πρὸς Ἀντίοχον ἄρχοντα, P.G. 28, στ. 597-699.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, *Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν*, P.G. 6, στ. 973-1023.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΗ,

- Ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις περὶ διαφόρων κεφαλαίων καὶ διαφόρων προσώπων, P.G. 89, στ. 329-824.
- Λόγος εἰς τὸν ἕκτον ψαλμόν, P.G. 89, στ. 1077-1116.
- Ὁδηγός, P.G. 89, στ. 36-309.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, *Περὶ ψυχῆς, Ἠθικὰ Νικομάχεια*

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΜΕΓΑ,

- *Ἀνατρεπτικὸς τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου*, P.G. 29, στ. 497-572.
- *Εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα προτρεπτικὴ*, P.G. 31, στ. 424-443.
- *Εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα Μάρτυρας*, P.G. 31, στ. 508-524.
- *Ἐπιστολὴ 234*, P.G. 32, στ. 868-871.
- *Ὅμιλῖαι εἰς τοὺς ψαλμοὺς*, P.G. 29, στ. 2009-493.
- *Ὅμιλία Γ', Εἰς τὸ «πρόσεχε σεαυτῶ»*, P.G. 31, στ. 197-216.
- *Ὅμιλία Θ', Εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, P.G. 29, στ. 188-208.
- *Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός*, P.G. 31, στ. 329-352.
- *Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*, P.G. 32, στ. 709-773.
- *Περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου, Λόγος Α'*, P.G. 30, στ. 9-36.

ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, *Τεμάχια ὑπομνημάτων εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου*, P.G. 85, στ. 1669-1727.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ,

- *Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος, Λόγος 38, P.G. 36, στ. 312-355.*
- *Ἐπη ἠθικά, P.G. 37, στ. 521-968.*
- *Λόγος Ζ', Περὶ ψυχῆς, Β.Ε.Π.Ε.Σ, τ. 64 καὶ P.G. 46, στ. 12-160.*
- *Λόγος εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα, P.G. 36, στ. 624-663*
- *Λόγος εἰς τὴν Πεντηκοστήν, P.G. 36, στ. 428-456.*

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Ἡ κατὰ μέρος πίστις, P.G. 10, στ. 1103-1127.*

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ,

- *Ἀντιρρητικός πρὸς τὰ Ἀπολλινάριον P.G. 45, στ. 1124-1280.*
- *Εἰς τὴν Προσευχὴν, P.G. 44, στ. 1120-1192.*
- *Πρὸς τοὺς βραδύνοντας εἰς τὸ βάπτισμα, P.G. 46, στ. 416-432 .*
- *Κατὰ Εὐνομίου P.G. 45, στ. 244-464.*
- *Λόγος πρὸς τοὺς πενθοῦντας ἐπὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ παρόντος βίου πρὸς τὸν αἰῶδιον μεθισταμένους, P.G. 46, 497-538.*
- *Λόγος Κατηχητικός ὁ Μέγας, P.G. 45, 9-106.*
- *Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου, P.G. 44, στ. 125-256.*
- *Περὶ παρθενίας, G.N.O. VIII.1*
- *Περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ..., P.G. 46, στ. 288-307.*
- *Περὶ τοῦ μὴ εἶναι τρεῖς θεοὺς, Πρὸς Ἀβλάβιον, P.G. 45, στ. 116-135.*
- *Πρὸς Ἑλληνας ἐκ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν, P.G. 45, στ. 176-187.*
- *Πρὸς τὰ Ἀπολλινάριου Ἀντιρρητικός, G.N.O. III.1.*
- *Πρὸς τοὺς βραδύνοντας εἰς τὸ βάπτισμα, P.G. 46, στ. 416-432.*
- *GRÉGOIRE DE NYSSE, La création de l' homme, S.C. 6, ἔκδ. J. LAPLACE, Paris-Lyon 1943, σσ. 5-256.*

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ,

- *Ἀγιορειτικός τόμος, Ε.Π.Ε., 61, Θεσσαλονίκη, 1983.*
- *Κεφάλαια περὶ προσευχῆς καὶ καθαρότητος καρδίας, P.G. 151, στ. 1117-1120.*
- *Λόγος ἀποδεικτικός Β', Ε.Π.Ε., 51, Θεσσαλονίκη, 1981.*
- *Ὅμιλία ΙΑ', Εἰς τὸν Τίμιον καὶ Ζωοποιὸν Σταυρόν, P.G. 151, στ. 124-144.*
- *Ὅμιλία ΙΘ', Εἰς τὸ κατὰ τὴν Σαμαρείτιδα..., 14, P.G. 151, στ. 248-264.*
- *Ὅμιλία Κ', Εἰς τὸ κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ..., P.G. 151, στ. 265-275.*
- *Ὅμιλία ΚΣΤ', Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους, P.G. 151, 332-340.*
- *Συγγράμματα, τόμοι Α'-Ε', ἔκδ. Κυρομάνος, ἐπιμ. Π. Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1988-1992.*
- *Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζοντων, Ε.Π.Ε., 54, Θεσσαλονίκη, 1982.*

ΔΙΔΑΧΗ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ, S.C. 248.

ΔΙΔΥΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, *Περὶ τῶν πρὸς εὐτέλειαν τοῦ Πνεύματος ἐπιφερόντων...*, P.G. 39, στ. 688-691.

ΔΙΟΔΩΡΟΥ ΤΑΡΣΟΥ, *Υπομνήματα εἰς τὴν Γένεσιν*, P.G. 33, 1531-1579.

ΔΩΡΟΘΕΟΥ ΑΒΒΑ, *Ἔργα Ἀσκητικά*. Ἔκδ. «Ἐτοιμασία» Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου. Καρέας 1983,

ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ ΛΥΩΝΟΣ, *Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου Γνώσεως*, P.G. 7, στ. 433-1224.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ, *Κατὰ αἰρέσεων*, P.G. 41, στ. 173-1200.

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΥΓΑΒΙΝΟΥ, *Πανοπλία Δογματική*, P.G. 130, στ. 9-1362.

ΕΥΧΟΛΟΓΙΟ ΤΟ ΜΕΓΑ, (ἐπιμ. ἱερομ. Σ. Ζερβού), ἔκδ. Ἀστὴρ & Παπαδημητρίου, 1986.

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΚΥΡΟΥ,

- *Εἰς τὰ ἄπορα τῆς θείας Γραφῆς*, P.G. 80, στ. 76-2002.
- *Ἑρμηνεία τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς*, P.G. 82, στ. 44-224.
- *Ἑρωτήσεις εἰς Γένεσιν*, P.G. 80, στ. 76-224.
- *Περὶ προνοίας λόγοι*, P.G. 83, 556-773.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ, *Ἀποκρίσεις*, P.G. 138, στ. 1013-1076.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ, *Προβλήματα τινα πρὸς εἰκονομάχους*, P.G. 99, στ. 477-499 .

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Ἀντόλυκον*, P.G. 6, στ. 1024-1166.

ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ, *Ἐκ τοῦ Περὶ ἀναστάσεως*, (ἀμφιβαλλόμενα), P.G. 6.

ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΥ, *Λόγοι Ἀσκητικοὶ 65, Περὶ τάξεως τρίτης τῆς γνώσεως, ἧτις ἐστὶ τάξις τελειότητος*. Ἔκδ. Ρηγόπουλου. Θεσσαλονίκη, 1997.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ,

- *Διαλεκτικά*, P.G. 94, στ. 529-595.
- *Εἰσαγωγή δογμάτων στοιχειώδης*, P.G. 95, στ. 100-111.
- *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν*, P.G. 96, στ. 545-575.
- *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, βιβλία 4, P.G. 94, στ. 789-1228.
- *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, (Κείμενο-Μετάφραση, Εἰσαγωγή -Σχόλια, Ν. Ματσούκας) ἔκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2007.
- *Κατὰ Ἰακωβιτῶν*, P.G. 94, στ. 1436-1504.
- *Κατὰ Μανιχαίων*, P.G. 94, στ. 1505-1584.
- *Περὶ αἰρέσεων*, P.G. 94, στ. 677-780.

ΙΩΑΝΝΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ, *Κλίμαξ*, P.G. 88, στ. 632-1209.

ΙΩΑΝΝΗ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ,

- *Ἐγκώμιον εἰς ἅγιον Εὐστάθιον*, P.G. 50, στ. 597-602.
- *Ὀμιλῖαι εἰς τὴν Γένεσιν*, P.G. 53, στ. 21-580.
- *Πρὸς ἀνδριάντας*, P.G. 49, στ. 15-222.

- Υπόμνημα εἰς τὴν Β' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν εἰς ὁμιλίαις Α', P.G. 61, στ. 381-610.
- Υπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν εἰς ὁμιλίαις ΠΖ', P.G. 59, στ. 23-482.
- Υπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν εἰς ὁμιλίαις 4α', P.G. 57 καὶ 58, στ. 13-794.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

- Προτρεπτικὸς πρὸς Ἑλληνας, P.G. 8, στ. 49-246.
- Στρωματεῖς, 1-4, P.G. 8, στ. 685-1381.
- Στρωματεῖς, 5- 8, P.G. 9, στ. 9-603.
- Τὶς ὁ σωζόμενος πλούσιος, P.G. 9, στ. 604-652.

ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

- Ἐξήγησις εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, P.G. 72, στ. 476-949.
- Ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν,, P.G. 74, στ. 953-1006.
- Ἡ Βίβλος τῶν θησαυρῶν, P.G. 75, στ. 9-656.
- Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν, P.G. 76, στ. 1065-1132.
- Κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν, A. C. O. 1.1.7.
- Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν Ἐφέσῳ συνάξεων ἐπιτελουμένων καθαιρεθέντος Νεστορίου, A.C.O. 1.1.2.
- Πεντάβιβλος Ἀντίρρησις, 2,1 , A.C.O. 1.1.6.
- Περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος κεφάλαια, P.G. 77, στ. 1120-1173.
- Πρὸς τοὺς τολμῶντας συνηγορεῖν τοῖς Νεστορίου δόγμασιν ὡς ὀρθῶς ἔχουσι, A.C.O. 1.1.6.
- Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, P.G. 73, στ. 9-1056.
- Υπομνήματα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, P.G. 72, στ. 365-469.

ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Κατήχησις 10, P.G. 33, στ. 660-724.

ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, Κατὰ Νεστοριανῶν καὶ Ευτυχιανιστῶν, P.G. 86¹, 1268-1396.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ,

- Ἀσκητικά, P.G. 34, στ. 821-966.
- Ὅμιλῆαι πνευματικαί, ΒΕΠΕΣ, τ. 41 καὶ P.G. 34, στ. 449-820.

ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ,

- Ἀποριῶν βίβλος, P.G. 91, στ. 1033-1417.
- Ἐγχειρίδια θεολογικὰ καὶ πολεμικὰ πρὸς Μαρίνον τὸν ὀσιότατον πρεσβύτερον, P.G. 91, 9-285.
- Ἐπιστολαὶ, ΙΣΤ', Πρὸς τὸν αὐτὸν περὶ συκοφαντίας καὶ λυτρώσεως ἐκ θείας βοηθείας, P.G. 91, στ. 576-580.
- Ἐπιστολὴ Δ', Περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης, P.G. 91, στ.413-420.

- *Ερωτήσεις και απαντήσεις πρὸς Θαλάσιον*, P.G. 90, στ. 244-785.
- *Κεφάλαια θεολογικά καὶ πολεμικά*, P.G. 91, στ. 721-1017
- *Μυσταγωγία*, P.G. 91, στ. 657-717.
- *Περὶ ἀγάπης κεφαλαίων ἑκατοντὰς πρώτη*, P.G. 90, στ. 1177-1221.
- *Περὶ ἀγάπης κεφαλαίων ἑκατοντὰς δευτέρα*, P.G. 90, στ. 1221-1260.
- *Περὶ ἀγάπης κεφαλαίων ἑκατοντὰς δευτέρα*, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β', ἔκδ. Ἀστήρ, Ἀθήνα 1958.
- *Περὶ ἀγάπης κεφαλαίων ἑκατοντὰς τετάρτη*, P.G. 90, στ. 1304-1348.
- *Περὶ Θεολογίας καὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας* P.G. 90, στ. 1081-1176.
- *Πρὸς Θαλλάσιον*, P.G. 90, 244-785.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ, *Περὶ Νόμου Πνευματικοῦ*, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, τομ. Α', ἔκδ. Ἀστήρ, Ἀθήνα, 1982.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΕΡΗΜΙΤΗ,

- *Περὶ νόμου πνευματικοῦ*, P.G. 65, στ. 905-929.
- *Περὶ τοῦ θείου βαπτίσματος*, P.G. 65, στ. 985-1027.

ΝΕΙΛΟΥ ΑΒΒΑ, *Ἐπιστολαί*, P.G. 79, στ. 59-588.

ΝΕΜΕΣΙΟΥ ΕΜΕΣΗΣ, *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου*, P.G. 40, στ. 504-816.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ,

- *Ἀκολουθία καὶ ἐγκῶμιον τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*. Ἀποκατασταθεῖσα κριτικῶς ὑπὸ τοῦ διακόνου Συμεῶν Π. Κούτσα, ἔκδ. Ἡ Ἁγία Τριάς, Ἀθήνα 1975.
- *Περὶ συνεχοῦς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων*. Ἐκδ. Ν. Παναγόπουλος, Ἀθήνα 2001.
- *Συμβουλευτικὸν ἐγχειρίδιον*. Ἐκδ. Νεκτάριου Παναγόπουλου, Δ' ἔκδοσις, Ἀθῆναι 1999.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, P.G. 150, στ. 492-757.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΥ ΤΡΙΚΚΗΣ, *Υπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας*, P.G. 118, στ. 1059-1162.

ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΥ, *Τεμάχια ὑπομνημάτων εἰς Ἱερεμία*, P.G. 93, στ. 628-725.

ΠΑΜΦΙΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Πανοπλία Δογματική*, 2, N.B.P. (1844).

ΠΛΑΤΩΝΑ, *Ὅροι, Πολιτεία, Ἀλκιβιάδης, Φαίδων*

ΠΡΟΚΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, *Ἐπιστολαί*, P.G. 65, 651-886.

ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΓΑΖΑΙΟΥ, *Εἰς τὴν Γένεσιν ἐρμηνεία*, P.G. 87, στ. 21-512.

Πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολή, Β.Ε.Π.Ε.Σ., τόμ. 2.

ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

- *Περὶ ἱερῶν τελετῶν*, P.G. 155, στ. 176-236.
- *Περὶ τῆς Ἱερᾶς Λειτουργίας*, P.G. 155, στ. 253-304.

TATIANOY, Πρὸς Ἕλληνας, P.G. 6, στ. 804-888.

ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ,

- *Adversus Praxeam* 12 (Kroymann), C.S.E.L., 47.
- *De testimonio animae in Tertullianus, De spectaculis, De idololatria, Ad nationes, De testimonio animae, Scorpiace, De oratione, De baptismo, De ieiunio, De anima, De pudicitia opera*, C.S.E.L. 20, pp. 134-143, ed. A. Reifferscheid, G. Wisowa, Wien 1890, Versio digitalis: Roger Pearse (Litterae u et v separatae U.H.). Στο http://www.hs-augsburg.de/~Harsch/Chronologia/Lspost03/Tertullianus/ter_anim.html [προσπ. 18/7/2018].
- *Tertulliani Opera, Adversus Marcionem, ex resencione*. A., Kroymann, ed. F. Tempisky – G. Freytag, C.S.E.L. Vol. 47, 1906. Στο <https://archive.org/stream/corpuscriptoru20wissgoog#page/n10/mode/1up> [προσπ. 15/7/2018].

ΤΡΙΩΔΙΟΝ, ἔκδ. «Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», Ἀθήνα 2001.

ΦΩΤΙΟΥ, ΜΕΓΑ, Κατὰ Μανιχαίων, P.G. 102, στ. 121-176.

ΩΡΙΓΕΝΗ,

- *Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἐξηγήσεις*, Origenes Werke, Band IV, herausgegeben von E. Preuschen (Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, Band 10), Leipzig, J. C. Hinrichs, 1903.
- Κατὰ Κέλσου, P.G. 11, στ. 641-1630.

10.3. Βοηθήματα

10.3.1. Ξενόγλωσσα

ALFEYEV, H. (1997). The Patristic Background of St. Symeon the New Theologian's Doctrine of the Divine Light. *Studia Patristica* 32, σ. 229-238.

ALFEYEV, H. (2000). *St. Symeon the New Theologian and Orthodox Tradition*. Oxford University Press, New York.

ALFEYEV, H. (2005). The deification of man in Eastern Patristic Tradition (With special reference to Gregory Nazianzen, Symeon The New Theologian and Gregory Palamas). *Colloquium* 36/2, σ. 109-122.

BECK, H.- G., (2009). *Η Βυζαντινή Χιλιετία*. Μτφ: Δημοσθένης Κούρτοβικ, δ' ἀνατ., ἔκδ. Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπέζης, Ἀθήνα.

BERGERON, H., (1986). Les sens de la Lumière chez Syméon le Nouveau Théologien. *Contacts* 38, n. 133, σ. 16-32.

- BIEDERMANN, M. H. (1949). *Das Menschenbild bei Symeon dem Jüngeren, dem Theologen (949-1022)*. Das östliche Christentum Heft 9 neue Folge, Augustinus-Verlag, Wurtzbourg, σσ. 117.
- BOBRINSKOY, Archipr. B. (1981). *Le Mystère de la Trinité*. Cours de théologie dogmatique, Institut de Théologie Orthodoxe Saint-Serge, Paris.
- BRATSIOTIS, P. (1952). Genesis 1, 26 in der orthodoxe Theologie. Στο *Evangelische Theologie*, 2, σσ. 289 – 297, München.
- CHRYSAVGIS, J., (2003). Una teologia della spontaneità: La via delle lacrime in Simeone il Nouvo Teologo. Στο *Simeone il Nouvo Teologo e il monachesimo a Constantinopoli. Atti del X Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa sezione bizantina*. Bose, 15-17 Settembre 2002, έκδ. Qiqajon, Comunità di Bose, σ. 289-308.
- CLÉMENT, O. (1964). *Byzance et le Christianisme. Edition mise à jour par Michel Staurou*, éd. Desclée de Brouwer, Paris.
- CONGOURDEAU, M. H., Il monachesimo a Constantinopoli al tempo di Simeone il Nouvo Teologo. Στο *Simeone il Nouvo Teologo e il monachesimo a Constantinopoli. Atti del X Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa sezione bizantina*. Bose, 15-17 Settembre 2002, έκδ. Qiqajon, Comunità di Bose, σ. 25-44.
- CROSTINI LAPPIN B., (2003). Fondatori a confronto: Simeone il Nouvo Teologo e Paulo Everghetinos attraverso le "Catechesi". Στο *Simeone il Nouvo Teologo e il monachesimo a Constantinopoli. Atti del X Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa sezione bizantina*. Bose, 15-17 Settembre 2002, έκδ. Qiqajon, Comunità di Bose, σ. 103-128.
- DANIELOU, J. (1944). *Platonisme et Theologie Mystique, Essai sur la doctrine spirituelle de Gr. De Nysse*. Paris.
- DAGRON, G., (1993). Symeon le Nouveau Théologien. Στο G. Dagron, P. Riche et A. Vauchez (επιμ.), *Histoire du Christianisme, des origines à nos jours*, tome IV: Évêques, Moines et Empereurs (610-1054), έκδ. Desclée, Paris, σ. 320-329.
- DARROUZÈS, J. (1966). Introduction. Στο *Syméon le Nouveau Théologien, Traités theologiques et éthiques*, επιμ. έκδ. J. Darrouzès, S.C. 122, Paris 1966, σ. 7-87.
- DARROUZÈS, J., (1980). Introduction. Στο J. Darrouzès (επιμ.), *Syméon le Nouveau Théologien, Chapitres theologique, gnostique et pratique*, S.C. 51bis, Paris, σ. 7-36.
- DEPPE, K. (1971). *Der wachre Christ. Eine Untersuchung zum Frömmigkeitsverständnis Symeons des Neuen Theologen und zugleich ein Beitrag zum Verständnis des Messalianismus und Hesyhasmus (Dissertation)*. Göttingen.

- FILIOTIS – VLACHAVAS, CH. (2003). *La création et la chute de l' homme dans la pensée de Cyrille d'Alexandrie selon ses oeuvres d'avant la querelle nestorienne*. Thèse de Doctorat, Université Strasbourg II- Marc Bloch, Faculté de Théologie Catholique, Strasbourg.
- FRAIGNEAU, J.-B., (1986). *Les sens spirituelles et la vision de Dieu selon Syméon le Nouveau Théologien*. Paris 1986.
- JAEGER, W. (1963). *Gregorii Nysseni Opera*. Leiden.
- GAUDEL, A. (1933). Péché originel. *D.T.C.* 12/1, Paris.
- GOLITZIN, AL., (1994). Hierarchy versus Anarchy? Dionisius Areopagita, Symeon the New Theologian, Nicetas Stethatos and their common roots in ascetical tradition. *St. Vladimir's Theological Quarterly* 38. σ. 131-179.
- GOLITZIN, AL., (1997). *St. Symeon the New Theologian. On the mystical life: the ethical discourses*. Vol. 3: Life, Times and Theology, έκδ. St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood.
- GOLITZIN, AL., (2003). Il Corpo di Cristo: Simeone il Nouvo Teologo sulla vita spirituale e la Chiesa Gerarchica. *Στὸ Simeone il Nouvo Teologo e il monachesimo a Constantinopoli. Atti del X Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa sezione bizantina*. Bose, 15-17 Settembre 2002, έκδ. Qiqajon, Comunità di Bose, σ. 255-288.
- GRAFT, H., (1970). The Spiritual Director in the thought of Symeon the New Theologian. *Kyriakon, Festschrift J. Quasten*, vol. 2, Munster, σ. 608-614.
- GOUILLARD, J., (1941). Syméon le Jeune où le Nouveau Théologien. *D.T.C.* 14/2, στ. 2941.
- HABRA, G., (1959). Symeon the New Theologian, "Chapitres théologiques, gnostiques et pratiques". *The Eastern Churches Quarterly* 13, σ. 113-128.
- HALL, R., (1963). Ψυχή as differentiated unity in the Philosophy of Plato, *Phronesis* 8, σ. 63-82.
- HATZOPOULOS, A., (1991). *Two outstanding cases in Byzantine spirituality: The Macarian homilies and Symeon the New Theologian*. Ανάλεκτα Βλατάδων 54, έκδ. Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη.
- HAUSHERR, I., (1957). Paul Everghetinos a-t-il connu Syméon le Nouveau Théologien? *O.C.P.* 23, σ. 58-79.
- HAUSHERR, I., (1928). *Un grand mystique byzantin: Vie de la Syméon le Nouveau Théologien (949-1022) par Nicetas Stéthatos*. Texte grec inédit publié avec introduction et notes critiques. *Orientalia Christiana* 12, Roma.
- HAUSHERR, I. (1935). Les grands courants de la spiritualité orientale. *O.C.P.* I, Roma, p. 114-138.

- HAUSHERR, I. (1944). *Penthos. La doctrine de la componction dans l'Orient Chrétien*. O.C.A., 132, Roma, 1944, p. 26.
- HERMENEGILD, H. (1949). Das Menschenbild dei Symeon dem Jüngerem, dem Theologen (949-1022). *Das Östliche Christentum, Neue Folge, Heft 9*, Augustinus-Verlag. Würzburg.
- HOLL, K. (1898). *Enthusiasmus und Bussgewalt beim griechischen önchtum. Eine Studie zu Symeon dem Neuen Theologen*. Leipzig.
- HUNT, H., (1972). Symeon the New Theologian. *Eastern Churches Review* 4, σ. 131-140.
- HUNT, H. (2001). Penthos and repentance in St. Symeon the New Theologian, *Studia Patristica*, 35, 114-121.
- JUGIE, M. (1933). Péché originel dans l'Église Grecque après Saint Jean Damascène. *D.T.C.*, 12/1. Paris.
- KAMBYLIS, A., (1976). *Symeon Neos Theologos. Hymnen*. (Prolegomena, kritischer Text, Indices besorgt von). New York.
- KAZHDAN, A. P., (1991). Symeon the New Theologian. *Oxford Dictionary of Byzantium* 3 (1991), στ. 1987.
- KINGSLEY, P. (1995). *Ancient philosophy, mystery, and magic: Empedocles and Pythagorean tradition*. Oxford University Press, Oxford.
- KODER, J., (1969). Introduction. Στο J. Koder και J. Paramelle (επιμ.), *Syméon le Nouveau Théologien, Hymnes*, έκδ. S.C. 156, Paris, σ. 17-104, σ. 1-35.
- KODER, J., (2008). Ο Συμεών ο Νέος Θεολόγος και οί ὕμνοι του. Στο Α. Μαρκόπουλος, *Τέσσερα κείμενα για την ποίηση του Συμεών του Νέου Θεολόγου*, έκδ. Κανάκη, Αθήνα 2008.
- KOTSONIS, J. (2008), *Saint Symeon The New Theologian And Messalianism*. Αναρτημένο στο <http://www.orthodoxnet.com/orthodoxy/papers.html> , [Προσπέλαση 6-1-2019].
- KRIVOCHÉIN, B., (1954). The writings of St. Symeon the New Theologian. *O.C.P.* 20, σ. 298-328.
- KRIVOCHÉIN, B., (1957). Ο άνυπερήφανος Θεός. St. Symeon the New Theologian and early Christian popular piety. *Studia Patristica* 2, Berlin, σ. 485-494.
- KRIVOCHÉIN, B., (1962). Le thème de l' ivresse spirituelle dans la mystique de saint Syméon le Nouveau Théologien. *Studia Patristica* 5, σ. 368-376.
- KRIVOCHÉIN, B., Introduction. Στο B. Krivocheine και J. Paramelle (επιμ.), *Syméon le Nouveau Théologien, Catéchèses*, έκδ. S.C. 96, Paris, σ. 15-62.

- KRIVOCHÉIN, B., (1971). Essence créée et essence divine dans la théologie spirituelle de s. Syméon le Nouveau Théologien. Στὸ *Messenger de l' Exarchat du Patriarchat Russe en Europe Occidentale*, Paris, σ. 75-76.
- KRIVOCHÉINE, B. (1979). Saint Syméon le Nouveau Théologien à travers les âges (XI siècles). Στὸ *Messenger de l'exarchat du patriarche russe en Europe occidentale*, n° 101-104, σσ. 27-32.
- KRIVOCHÉINE, B., (1980). *Dans la lumière du Christ, S. Syméon le Nouveau Théologien*. Cheretogue 1980.
- LOSSKY, V. (1990). *Essai sur la théologie mystique de l'Église d'Orient*, (coll. Foi vivante), Paris, Cerf, 1990.
- LOT-BORODINE, M., (2011). *La déification de l'homme selon la doctrine des Pères grecs*. Πρόλογος ἀπὸ τὸν Καρδινάλιο Jean DANIELOU, Paris, Cerf, 1970 (coll. *Bibliothèque œcuménique*, 9), première ed. 1970. (coll. *Orthodoxie*, 10).
- MALONEY, G. A., (1975). *The mystic of Fire and Light. St. Symeon the New Theologian*. Εκδ. DimensionsBks, Denville, N.J.
- MALONEY, G. A., (1987). Symeon the New Theologian. *The Encyclopedia of Religion*, ed. M. Eliade, έκδ. MacMillan, New York, τ. 14, σ. 208-209.
- MARTZELOS, G. (2003). La visione di Dio in Simeone il Nouvo Teologo. Στὸ *Simeone il Nouvo Teologo e il monachesimo a Constantinopoli. Atti del X Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa sezione bizantina*. Bose, 15-17 Settembre 2002, έκδ. Qiqajon, Comunità di Bose, σ. 165-198.
- McGUCKIN, P., (1982). Introduction. Στὸ P., McGUCKIN, (μετάφρ.), *St. Symeon the New Theologian, The Practical and Theological Chapters and the three Theological Discourses*. Cistercian Publications, Kalamazoo Michigan.
- McGUCKIN. J. A., (1984). The Luminous Vision in Eleventh Century Byzantium: Interpreting the biblica land Theological Paradigms of St. Symeon the New Theologian. *Work and Workship at the Theotokos Evergetis, Belfast Byzantine Textes and Translations*, 6, 2, σ. 90-123.
- McGUCKIN. J. A., (1984). Symeon the New Theologian: his vision of theology. *Patristic and Byzantine Review* 3, σ. 208-214.
- McGUCKIN. J. A., (1996). Symeon the New Theologian (d. 1022) and Byzantine monasticism. Στὸ A. Bryer and M. Cunningham, (ἐπιμ.), *Mount Athos and Byzantine Monasticism*, (SPBS Publications 4), έκδ. Aldershot, σ. 17-35.
- McGUCKIN, J. (1997). The Notion of Luminous Vision in 11th Century Byzantium: Interpreting the Biblical and Theological Paradigms of St. Symeon the New Theologian. Στὸ M. Mullett (ed.), *Work and Workship at the Theotokos Evergetis*, σελ. 90-123. Queens University Press, Belfast.

- McGUCKIN, J. (1997). St Symeon the New Theologian (949-1022).Byzantine Spiritual Renewal in search of a precedent, *Studies in Church History*. vol. 33. (The Church Retrospective), Boydell, Press. Suffolk & NY., σ. 75-90.
- McGUCKIN, J. (2005). Symeon the New Theologian's Hymns of Divine Eros: A Neglected Masterpiece of the Christian Mystical Tradition. *Spiritus* 5.2, 182-202, The Johns Hopkins University Press.
- MEYENDORFF, J., (1975). *Initiation à la théologie byzantine. L'histoire et la doctrine*, Paris, Cerf.
- MEYENDORFF, J. (1979). *Byzantine Theology. Historical trends and doctrinal themes*, Fordham. University Press, New York.
- MEYENDORFF, J. (1969). *Le Christ dans la théologie byzantine*, (coll. Bibliothèque œcuménique, 2), Paris, Cerf.
- MIQUEL, P. (1969). La conciencia de la grâce selon Syméon le Nouveau Théologien, *Irenikon*, vol. 42, σ. 314-342.
- MILLS, G. (2001). The Baptism of Tears: The Baptism of St.Symeon the New Theologian, *Quodlibet Journal*, Vol. 3, Num. 3, Summer 2001, σελ. 3. Αναρτημένο στο https://www.academia.edu/16093690/The_Baptism_of_Tears_The_Two_Baptisms_of_St._Symeon_the_New_Theologian [προσπέλαση 23-6-2010].
- OSTROGORSKY, G. (1997). *Ιστορία του βυζαντινού κράτους*. Τόμ. Β', έκδ. Σ. Βασιλόπουλος, Αθήνα.
- PETRA, B. (2003). Vita nello Spirito e sensi spirituali: La questione della "modernita" di Simeone il Nuovo Teologo. Στο *Simeone il Nuovo Teologo e il monachesimo a Constantinopoli. Atti del X Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa sezione bizantina*. Bose, 15-17 Settembre 2002, έκδ. Qiqajon, Comunità di Bose, σ. σ. 225-253.
- PODSKALSKY, (2003). L' orizzonte culturale di Simeone il Nuovo Teologo. Στο *Simeone il Nuovo Teologo e il monachesimo a Constantinopoli. Atti del X Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa sezione bizantina*. Bose, 15-17 Settembre 2002, έκδ. Qiqajon, Comunità di Bose, σ. 129-136.
- ROSSUM J., (1976). Priesthood and Confession in St. Symeon the New Theologian, *St. Vladimir's Theological Quarterly* 47, σ. 220-228.
- ROSSUM J., (1976). *The Ecclesiological Problem in St. Symeon the New Theologian*. New York.
- ROSSUM J., (2003). Deification in Palams and Aquinas, *St. Vladimir's Theological Quarterly* 47, 3-4, σ. 365-382.
- SPIDLIK, T., (1990). Syméon le Nouveau Théologien. *Dictionnaire de Spiritualité*, τ. 14, στ. 1387-1401.

- STATHOPOULOS, D. L., (1964). *Die Gotteslieble (θεῖος ἔρως) dei Symeon dem neuen Theologen*. Diss. Phil. Bohn.
- STATHOPOULOS, D. L., (1965). Die Gottesschau in den Hymnen Symeons, des Neuen Theologen (949-1022). *Θεολογία* 36, σ. 616-628, *Θεολογία* 37 (1966), σ. 87-98.
- STATHOPOULOS, D. L., (1971). *Das gottliche Licht (τὸ θεῖον φῶς)*. Athen.
- STATHOPOULOS, D. L., (1974). The Divine Light in the Poetry of St. Symeon the New Theologian. *The Greek Orthodox Theological Review* 19, 2, σ. 95-111.
- STYLIANOPOULOS, T., (2001). Holy Scripture, Interpretation and Spiritual Cognition in St. Symeon the New Theologian. *The Greek Orthodox Theological Review* 46, 1-2, σ. 3-34.
- TEMKIN, O., (1991). *Hippocrates in a world of Pagans and Christians*. Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- THEODOROPOULOS, H. C., (1995). Love of God and love of neighbour in the mystical theology of St. Bernard de Clairvaux and St. Symeon the New Theologian, (Phil. D. thesis), Chicago.
- THEODOROPOULOS, H. (2002). *The Journal of Religion*, 82(3), 445-446. Αναρτημένο στο <http://www.jstor.org/stable/1206819> [προσπέλαση 14-8-2018].
- TSIRPANLIS, C. N., (1981). The Trinitarian and Mystical Theology of St. Symeon the New Theologian. *Ἐκκλησία καὶ Θεολογία* 2, σ. 507-607.
- TURNER, H. J. M., (1990). *Symeon the New Theologian and spiritual Fatherhood*. Εκδ. Brill, Leiden.
- TURNER, H. J. M., (1990). Introduction. Στο H. J. M., Turner, *The Epistles of St. Symeon the New Theologian*. Oxford University Press, New York 2009, σ.
- UTHEMANN, K. H., (1996). Symeon, der neue Theologe. *Biographisch-Biographisches Kirchenlexicon*, τ. 11, στ. 330-345.
- VENIAMIN, C. N., (2004). The Spiritual Father and the Vision of Christ Transfigured in Symeon the New Theologian. Στο *Θεολογία καὶ κόσμος σὲ διάλογο. Τιμητικός Τόμος στὸν Καθηγητὴ Γεώργιο Ἰ. Μαντζαρίδη*. Ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, σ. 157-170.
- VÖLKER, W., (1968). *Scala Paradisi. Eine studie zu Johannes Climacus und zugleich eine vorstudie zu Symeon dem Neuen Theologen*. Ἐκδ. Franz Steiner Verlag GmbH, Weisbaden.
- VÖLKER, W., (1974). *Praxis und Theoria bei Symeon dem Neuen Theologen. Ein beitrage zur Byzantiniischen Mystik*. Ἐκδ. Franz Steiner Verlag GmbH, Weisbaden.
- WARE, K.-T., (1971). The Mystery of God and Man in St. Symeon the New Theologian. *Sobornost* 6/4, σ. 227-236.

- WARE, K. (1985). *Le silence dans la priere. Signification de l'Hesychia*. Institut de Théologie Orthodoxe Saint-Serge, Formation Théologique par Correspondance, Paris.
- WARE, K., (1989). The Spiritual Father in Saint John Climacus and Symeon the New Theologian. *Studia Patristica* 18, 2, σ. 299-316.
- WARE, K., (1997). Personal experience of the Holy Spirit according to the Greek Fathers. Paper presented at the *European Pentecostal/Charismatic Research Conference* held in Prague on 10-14 September 1997. Αναρτημένο στο <http://silouanthompson.net/2008/08/personal-experience/> [προσπέλαση 30-1-2019].
- WARE, K., (2003). La Deificazione in Simeone il Nouvo Teologo. Στο *Simeone il Nouvo Teologo e il monachesimo a Constantinopoli. Atti del X Convegno ecumenico internazionale di spiritualita ortodossa sezione bizantina*, Bose, 15-17 Settembre 2002, Ed. Qiqajon, Comunita di Bose. σ. 137-163.
- WARE, K., (2003). Deification in St. Symeon the New Theologian. *Sobornost* 25/2, σ. 7-29.
- WENGER A., (1952). *Bulletin de spiritualité et de liturgie byzantines*. Στο *Revue des études byzantines*, tome 10, σ. 129-171. Αναρτημένο στο https://www.persee.fr/doc/rebyz_0766-5598_1952_num_10_1_1064
- WILSON, R. (1957). The Early History of the Exegesis of Gen 1, 26. *Studia Patristica* I (TU. 63), σσ. 420 – 425, Berlin.
- WUNDERLE, G., (1949). *Wesenszüge der byzantinischen Mystik aufgezeigt an Symeon dem Jüngerem dem Theologen (949-1022)*. Das geistige Antlitz der Ostkirche, Würzburg.
- ZIZIOULAS, J. (2006). *Communion And Otherness, Further Studies in Personhood and the Church*, Edited by Paul Mcpartlan, έκδ. T & tclark, London.

10.3.2. Ελληνικά

- ΑΛΕΞΑΚΗ, Α., (2008). Μορφολογικές παρατηρήσεις στην «Εὐχή Μυστική, δι' ἧς ἐπικαλεῖται τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ὁ αὐτό προσορῶν» τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου. Στο Ἀ. Μαρκόπουλος (ἐπιμ.), *Τέσσερα κείμενα γιά τήν ποίηση τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*, σ. 37-60. Ἐκδ. Κανάκη, Ἀθήνα.
- ΑΜΠΑΤΖΙΔΗ, Θ., (2020). *Τὸ Ἐνυπόστατον Φῶς*. Σπουδὴ στίς προϋποθέσεις τῆς Θεώσης κατὰ τὸν Συμεῶν τὸν Νέο Θεολόγο. Ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα.
- ΒΑΣΙΛΙΕΒΙΤΣ, Μ. (1999). Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐν Χριστῷ κοινωνίας. «Μετοχή Θεοῦ» στή θεολογικὴ ἀνθρωπολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ ἁγίου Μαζίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ. Διδακτορικὴ διατριβή, Θεολογικὴ Σχολή, Ε.Κ.Π.Α., Ἀθήνα.

- ΒΑΤΣΙΚΟΥΡΑ, Κ. (1999). *Η έννοια του θανάτου κατά τον άγ. Γρηγόριο Νύσσης*. Διδακτορική διατριβή, έκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 1999.
- ΒΕΛΛΑ, Β. (1939). *Ὁ ἄνθρωπος κατά τήν Παλαιά Διαθήκη*. Ἀθήναι.
- ΒΙΤΟΥΛΑ, Α. (2011). *Γνώσις ἐμμάρτυρος. Ἡ τῶν πραγμάτων ἀληθῆς διάγνωσις ὡς (μετα-)κριτική τῆς γνώσεως στο ἔργο τοῦ Ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*. Διδακτορική διατριβή, Θεολογική Σχολή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- ΒΛΑΧΟΥ, Ι., (1986). *Ὁρθόδοξη ψυχοθεραπεία. Πατερική θεραπευτική ἀγωγή*. Ἐδεσσα.
- ΒΛΑΧΟΥ, Ι., (1994). *Τὸ πρόσωπο στήν ὀρθόδοξη Παράδοση*. Ἐκδ. Β' ἐπαυξημένη, Ἱερά Μονή Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου, Λεβαδεία.
- ΒΛΑΧΟΥ, Ι., (2011). *Ἐμπειρική Δογματική τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας κατά τίς προφορικές παραδόσεις τοῦ π. Ἰωάννη Ρωμανίδη*. Τόμος Β', Λιβαδειά.
- ΒΛΕΤΣΗ, Α. (1998). *Τὸ προπατορικό ἁμάρτημα στή θεολογία Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ*. Ἐρευνα στίς ἀπαρχές μιᾶς ὄντολογίας τῶν κτιστῶν, Ἐκδ. Τέρτιος, Κατερίνη.
- ΒΛΕΤΣΗ, Α. (2003). *Cur Deus homo? Ἀποτελεῖ ἡ Ἐνανθρώπηση τήν ἀπάντηση τοῦ Θεοῦ στο προπατορικό ἁμάρτημα; (Χριστολογία καί ἡ θεολογία τῆς δημιουργίας)*, Διάβαση 41, σ. 7-14.
- CHIVU, C. E., (2009). *Θεολογία-Θεοπτία και Θέωση: ἀπό τον ἅγιο Συμεῶν στον Ἅγιο Γρηγόριο τον Παλαμά*. Διδακτορική Διατριβή, Θεολογική Σχολή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- ΓΑΛΑΖΟΥΔΗ, Ν. (2015). *Ὁ Ἅγιος Συμεῶν ὁ Νέος Θεολόγος βάσει τῶν «Κατηχήσεων»*. Μεταπτυχιακή ἐργασία, ἐπιβλ. Καθ. Σ. Λάμπρου, Θεολογική Σχολή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- ΓΑΛΕΝΙΑΝΟΥ, Μ. (2007). *Ὁ ἔμφυτος ἠθικός νόμος στήν ὀρθόδοξη χριστιανική γραμματεία*. *Κοινωνία*, 3, σ. 269-277.
- ΓΑΛΙΤΗ, Γ. (1966). *Intercommunio. Τὸ πρόβλημα τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας μετὰ τῶν ἑτεροδόξων ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*. Βιβλική καί ἐκκλησιολογική μελέτη. Ἀθήνα.
- ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, Β. (2006). *Ἡ περι σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας*, Διδακτορική διατριβή, Θεολογική Σχολή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ, Σ.(1983-4). *Οὐσία, ὑποστατικές, προσωπικές ἐνέργειες*. *Σύναξη* 37, 1983, σ. 71-78 καί *Σύναξη* 38, 1984 σ. 39-47.
- ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ, Σ., (1992). *Προλεγόμενα στή θεολογία τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν*. Σπουδή στὸν Ἅγιο Γρηγόριο Παλαμά. Ἐκδ. Τέρτιος, Κατερίνη.

- ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ, Σ. (2010). Φλορόφσκυ και Λόσκυ. Σχόλια στη θεολογική διαμάχη για τὸ πρόβλημα τῶν δύο Οικονομιῶν. *Θεολογία*, 4, σ. 187-204.
- ΓΙΑΝΝΑΡΑ, Χ. (1983). *Ἀλφαβητάρι τῆς πίστεως*. Ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα.
- ΓΙΕΒΤΙΤΣ, Α. (1983). *Χριστός, Αρχὴ καὶ Τέλος*. Ἐκδ. Ἰδρυμα Γουλανδρῆ - Χορν, Ἀθήνα.
- ΓΙΕΒΤΙΤΣ, Α. (1984). *Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ ἀποστόλου Παύλου*, ἔκδ. Γρηγόρη. Ἀθήνα.
- ΓΚΡΕΚΑ, π. Αρίσταρχου (2014). *Ἡ Ἐκκλησία ὡς Τόπος Κοινωνίας Θεοῦ, Ἀνθρώπου, Κόσμου*. Σπουδὴ στὴν ἐκκλησιολογία τοῦ ἁγίου Μάξιμου Ὁμολογητοῦ. Ἐκδ. Ostrakon Publishing, Θεσσαλονίκη.
- ΓΛΥΚΑΤΖΗ-ΑΡΒΕΛΕΡ, Ε. (1997). *Ἡ πολιτικὴ ἰδεολογία τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας*. Ἀθήνα.
- ΓΡΑΜΜΕΝΟΥΔΗ, Π. (2012). *Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Νικήτα Στηθάτο*. Μεταπτυχιακὴ ἐργασία, Θεολογικὴ Σχολή, ἐπιβλ. Καθ. Σ. Λάμπρου, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- COMAN, πρωτοπρεσβ. Constantin, (1997). Ὁ πνευματικὸς καὶ ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος: Παύλεια θεώρηση τῆς ἀνθρωπολογίας τοῦ σύγχρονου Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Γ' Παύλεια – Πρακτικὰ Διεθνοῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου – ἀποσπάσματα, Βέροια, σ. 129-146. Αναρτημένο στὸ <https://www.vatopedi.gr/christianiki-anthropologia/o-pnevmatikos-ke-o-psichikos-anthropos-pavlia-theorisi-tis-anthropologias-tou-sigchronou-evropaikou-politismou/> [προσπέλαση 12/7/2018].
- ΔΕΣΠΟΤΗ, Σ. (2014). Ὑπόμνημα στὴν Α' Τιμόθεον. Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ «σιωπηλὴ» ἐξακτίνωσή του στὸν κόσμο. Ἀθήνα.
- ΕΥΔΟΚΙΜΟΦ, Π. (1983). Ἡ γυναίκα καὶ ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου. Μετάφρ. Ν. Ματσούκα. Ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΕΥΔΟΚΙΜΟΝ, Ρ. (1987). *Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση*. Μετάφρ. Σ. Πλευράκη, Θεσσαλονίκη.
- FLOROVSKY, G. (1983). Δημιουργία καὶ ἀπολύτρωση. Ἐκδ. Πουρναρά, μετάφρ. Π. Πάλλης, σειρά: Ἔργα, ἀρ. 3., Θεσσαλονίκη.
- ΖΗΖΙΟΥΛΑ, Ι. (1965). *Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ θεῖα Εὐχαριστία καὶ τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας*. Ἀθήνα.
- ΖΗΖΙΟΥΛΑ, Ι. (1998). *Μαθήματα Χριστιανικῆς Δογματικῆς*, Μέρος: Α', Ἐκδ. Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ὑπηρεσία Δημοσιευμάτων, Θεσσαλονίκη.
- HAUSHERR, I, (2004). *Τὸ πένθος*. Ἐκδ. Θεσβίτης, Θῆρα.
- ΗΣΑΪΑ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΗ, μοναχ. (1984). Ὁ Ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος ὡς πνευματικὸς ὁδηγός. *Σύναξη*, 10, 37-42.

- ΗΣΑΪΑ, Χ. (2011). *Η έννοια του «ένυποστάτου» στον Άγιο Ιωάννη Δαμασκηνό. Μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.*
- ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Α. (1955). *Η Χριστολογική όρολογία και διδασκαλία Κυρίλλου του Αλεξανδρείας και Θεοδώρητου Κύρου. Διδ. διατριβή, Αθήναι, 1955.*
- ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Α. (1956). *Η περι Θεώσεως του ανθρώπου διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μέχρις Ἰωάννου του Δαμασκηνού, Αθήναι.*
- ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Α. (1974). *Cur Deus homo? Απροϋπόθετος ἢ ἐμπροϋπόθετος Ἐνανθρώπησις τοῦ Θεοῦ Λόγου; (Σχόλιον εἰς τὴν θεολογίαν τοῦ ἱεροῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ), ἀνάτυπο ἀπὸ Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Α. 19, σσ. 297-340, (1972), Αθήναι.*
- ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Α. (1978). *Ἱστορία τῶν Δογμάτων, τόμος Α', Ἐν Ἀθήναις.*
- ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ, μοναχοῦ Διονυσιάτη, (1984). *Πνευματικὴ ζωὴ καὶ Θεολογία κατὰ τὸν Ἅγιο Συμεὼν τὸν Νέο Θεολόγο. Σύναξη, 10, σ. 17-26.*
- ΙΩΑΝΝΙΔΗ, Σ. (2014). *Τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ στοὺς Θεολογικοὺς Λόγους τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου. Μεταπτυχιακὴ ἐργασία, ἐπιβλ. Καθ. Β. Τσίγκος, Θεολογικὴ Σχολή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.*
- ΙΩΑΝΝΙΔΗ, Φ., (1999). *Ἐλθέ ὁ γενόμενος πόθος αὐτὸς ἐν ἐμοὶ καὶ ποθεῖν σε ποιήσας με, τὸν ἀπρόσιτον παντελῶς. Σχόλιον στὸν Ἅγιο Συμεὼν τὸ Νέο Θεολόγο. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 82, σ. 439-444.*
- ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΥ, Αρχιμ., (1996). *Τὰ δάκρυα. Ἔκδ. Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, Κουφάλια, Θεσσαλονίκη.*
- ΚΑΛΛΙΑΚΜΑΝΗ, Β. (1993). *Ἀπὸ τὸν φόβο στὴν ἀγάπη. Ἔκδ. Ἀδελφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.*
- ΚΑΛΛΙΑΚΜΑΝΗ, Β. (2005). *Μεθοδολογικὰ πρότερα τῆς ποιμαντικῆς, Λεντίω ζωννύμενοι II. Ἔκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη.*
- ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ Ι. (1960). *"Εἰκὼν Θεοῦ" καὶ "κατ' Εἰκόνα" Θεοῦ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ Παύλῳ. Θεσσαλονίκη.*
- ΚΑΡΜΠΗ, Ἰ., (1960). *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμος Ι, Αθήναι.*
- ΚΑΨΑΛΗ, Γ., (2015). *Τὰ πάθη καὶ ἡ θεραπεία τους κατὰ τὴ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου. Μεταπτυχιακὴ ἐργασία, ἐπιβλ. Καθ. Σ. Πασχαλίδης, Θεολογικὴ Σχολή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.*
- ΚΕΝΑΝΙΔΗ, π. Ρωμανὸς-Νικόλαος, (2015). *Ἡ Γνώση τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ὑπακοῆς. Ἀσκητικὴ ἀνθρωπολογία στὰ κείμενα τῶν δύο Εὐχαριστιῶν τοῦ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου. Μεταπτυχιακὴ ἐργασία, σύμβ. Καθ. Χ. Αραμπατζής, Θεσσαλονίκη.*
- ΚΕΣΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α. (1982). *Πάθη καὶ ἀρετές. Ἔκδ. Δόμος, Αθήνα.*

- ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α. (1992). *Άνθρωπος και φυσικό περιβάλλον*. Έκδ. Δόμος, Αθήνα.
- ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α. (2016). Η έσχατολογική προσμονή και η Βασιλεία του Θεού στη διδασκαλία και την πράξη της Εκκλησίας. *Παρέμβαση Εκκλησιαστική*, 33, σ. 255-259.
- ΚΙΝΤΗ, Β. (2013). Η επίκληση της συνείδησης. Στο Σ. Ζουμπουλάκης (έπιμ.), *Η έπιστροφή της ήθικης. Παλαιά και νέα έρωτήματα*, σ. 438-470. Έκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα.
- ΚΟΝΤΟΣΤΕΡΓΙΟΥ, Δ., (2000). Η Έκκλησιολογία κατά τόν Συμεών τόν Νέον Θεολόγον. *Γρηγόριος ό Παλαμάς* 83, σ. 987-1048.
- ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ, Ι. (1982). *Στοιχειά Νηπτικής Ψυχολογίας*. Έκδ. Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ, Ι. (χ.χ). *Μαθήματα έξομολογητικής*. Έκδ. Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ, Ι. (1986). *Πατερικά βιώματα τής ένδεκάτης ώρας*. Έκδ. Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ, Κ. (2002). *Η διαλεκτική του φιλοκαλικού ήθους. Παθογόνοσ και νηπτική αυτοσυνειδησία. Δύο πόλοι μετανοίας κατά τόν Άββά Δωρόθεο*. Έκδ. Αρμός, Αθήνα.
- ΚΟΥΡΚΟΥΛΑ, Κ. (1960). *Τά ιερατικά άμφια και ό συμβολισμός αυτών έν τή Όρθοδόξω Ελληνική Εκκλησία*. Αθήνα.
- ΚΟΥΤΣΑ, Σ. (2005). *Άγιος Συμεών ό νέος Θεολόγοσ, ό βίος του Άγίου, είσαγωγή - κείμενο-μετάφραση-σχόλια*. Αθήνα.
- ΚΟΥΤΣΑ Σ. (έπιμ.), (1975). *Άκολουθία και έγκώμιον του Όσίου Πατρός ήμών Συμεών του Νέου Θεολόγου*. Αποκατασταθείσα κριτικώς υπό του διακόνου Συμεών Π. Κούτσα. Έκδ. Μοναστικού Οίκου Πατερικής Διακονίας «Η Αγία Τριάς» Ύδρας, Έν Αθήναισ.
- ΚΟΥΑΤΣΕΒΙΤΣ, Ζ. (2008). Μετάνοια και μακάριον πένθος κατά τόν Άγιο Συμεών τόν Νέο Θεολόγο. Μεταπτυχιακή έργασία, έπιβλ. Καθ. π. Β. Καλλιακμάνησ, Θεολογική Σχολή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, Β. (1954). «Πτωχός φιλάδελφοσ», Μυστική αυτοβιογραφία του άγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου. *Γρηγόριος Παλαμάσ*, τ. 37, σ. 156-164 και 257-266.
- ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, Β. (1955). «Ζηλωτής μανικότατοσ», ό άγιος Συμεών ό Νέοσ Θεολόγοσ ώσ ήγούμενοσ και πνευματικόσ άναμορφωτήσ. Στο *Γρηγόριος Παλαμάσ*, τ. 38, σ. 363-371 και 444-453 καθώσ και τ. 39(1956), σ. 29-33 και 192-201.

- KΡΙΒΟΣΕΪΝ, Β., (1983). *Μέσα στο Φῶς τοῦ Χριστοῦ, Ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος 949-1022. Βίος-Πνευματικότητα-Διδασκαλία*. Μετάφρ. Π. Σκουτέρη, ἔκδ. Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας, Θεσσαλονίκη.
- KΡΙΒΟΣΕΪΝ, Β. (1995). Ἡ «Κτιστὴ Οὐσία» καὶ ἡ «Θεία Οὐσία» στὴ Μυστικὴ Θεολογία τοῦ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου. Μετάφρ. Α. Ἀσιώτης, *Ὁρθόδοξη Μαρτυρία Κύπρου*, 45/1995, σ. 60-77.
- KΡΙΚΩΝΗ, Χ., (2007). *Ἡ πνευματικὴ τελειότητα στὰ νηπτικοασκητικὰ ἔργα νηπτικῶν πατέρων συγγραφέων, ἰδίως στὶς Κατηχήσεις Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου*. Ἔκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα.
- LAMPE G. W. H. (editer), (1995). *A Patristic Greek Lexikon*. 20th edit., At The Clarendon Press, Oxford.
- LARCHET, J.-C. (2008). *Ἡ Θεραπευτικὴ τῶν Πνευματικῶν Νοσημάτων – Εἰσαγωγή στὴν ἀσκητικὴ παράδοση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*. Τόμ. Α', ἔκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία. Ἀθήνα.
- LARCHET, J.-C. (2009). *Ἡ Θεραπευτικὴ τῶν Πνευματικῶν Νοσημάτων – Εἰσαγωγή στὴν ἀσκητικὴ παράδοση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*. Τόμ. Β', ἔκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία. Ἀθήνα.
- LEMERLE, P., (1985). *Ὁ Πρῶτος Βυζαντινὸς Οὐμανισμὸς: Σημειώσεις καὶ παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἐκπαίδευση καὶ τὴν παιδεία στὸ Βυζάντιο ἀπὸ τὶς ἀρχές ὡς τὸν 10^ο αἰῶνα*. Ἔκδ. Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπέζης, μετάφρ. Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Ἀθήνα.
- LIDDELL H. & SCOTT, R., (2007). *Μέγα Λεξικόν Τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*. Ἔκδ. Πελεκάνος, Ἀθήνα.
- LINNER, S., (1999). *Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ*. Ἔκδ. Γκοβόστης, μετάφρ. Ζαννῆς Ψάλτης, Ἀθήνα.
- ΛΟΣΚΙ, Β. (1973). *Ἡ Θέα τοῦ Θεοῦ*. Μετάφρ. Μ. Καλαμαρά, ἔκδ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη.
- LOSSKY, V. (1991). *Ἡ μυστικὴ Θεολογία τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη.
- MANTZARIΔΗ, Γ. (1986). *Ὁρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ*. Ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- MANTZARIΔΗ, Γ., (1998). *Παλαμικά*. Ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- MANTZARIΔΗ, Γ., (2001). Τὸ “ἀπροϋπόθετο” τῆς θείας Ἐνανθρωπήσεως. *Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ., Νέα Σειρά, Τμῆμα Θεολογίας*, 11, σσ. 199-202.
- ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ, Α., (2008). Θέωση καὶ σωτηρία. Ἀπόπειρα ἀνάγνωσης τοῦ ὕμνου ἀρ. 13 τοῦ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου. Στὸ Α. Μαρκόπουλος (ἐπιμ.), *Τέσσερα κείμενα γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου*, σσ. 61-82. Ἔκδ. Κανάκη, Ἀθήνα.

- MARTZEΛΟΥ, Γ.(1984). *Οὐσία καὶ ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον, συμβολὴ εἰς τὴν ἱστοριοδογματικὴν διερεῦνησιν περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*. Ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- MARTZEΛΟΥ, Γ. (1996). Ἡ ἔννοια τῆς θεότητος καὶ ἡ ἔννοια τῆς δημιουργίας κατὰ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Δύο σημεῖα σύγκρουσης τῆς πατερικῆς σκέψης μὲ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Στὸ Ὁρθοδοξία - Ἑλληνισμός. Πορεία στὴν τρίτη χιλιετία, τόμ. Β', Ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κουτλουμουσίου, Ἅγιον Ὄρος, σ. 371-377.
- MARTZEΛΟΥ, Γ. (2004). Ἡ θεὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἅγιον Συμεὼν τὸ Νέο Θεολόγο. Στὸ Διακονία καὶ λόγος (Χαριστήριος Τόμος πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χριστοδούλου). Ἔκδ. Ἀρμός. Ἀθήνα, σ. 129-156.
- MARTZEΛΟΥ, Γ. (2006). Τὸ Προπατορικὸ Ἀμάρτημα κατὰ τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση. *Ε.Ε.Θ.Σ.Θ. (Νέα σειρά)*, 16, σ. 155-174.
- ΜΑΤΣΟΥΚΑ, Ν., (1980). *Κόσμος, ἄνθρωπος, κοινωνία κατὰ τὸν Μάξιμο Ὁμολογητὴ*. Ἔκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα.
- ΜΑΤΣΟΥΚΑ, Ν., (1990). *Ἐπιστήμη, Φιλοσοφία καὶ Θεολογία στὴν Ἑξαήμερο τοῦ Μ. Βασιλείου*. Φ.Θ.Β. 10, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΜΑΤΣΟΥΚΑ, Ν., (1999). *Ὁ Σατανᾶς*. Φ.Θ.Β. 38, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΜΑΤΣΟΥΚΑ, Ν., (2000). *Δογματικὴ καὶ συμβολικὴ θεολογία*. Τόμ. Α', ἔκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΜΑΤΣΟΥΚΑ, Ν., (2001). *Δογματικὴ καὶ συμβολικὴ θεολογία*. Τόμ. Β', ἔκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΜΑΤΣΟΥΚΑ, Ν., (2001). *Θεολογία, Κτισιολογία, Ἐκκλησιολογία κατὰ τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον, Σημεῖα πατερικῆς καὶ οἰκουμενικῆς θεολογίας*. Φ.Θ.Β. 46, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2001.
- ΜΑΥΡΙΔΗ, Ν., (2013). «Τὰ Ἅγια τοῖς Ἁγίοις». *Οἱ ἀσκητικὲς προϋποθέσεις τῆς Εὐχαριστιακῆς Μετοχῆς στοὺς Κατηχητικοὺς Λόγους τοῦ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου*. Μεταπτυχιακὴ ἐργασία, Θεολογικὴ Σχολή, ἐπιβλ. Καθ. Α. Σιάσος, Α.Π.Θ, Θεσσαλονίκη.
- MEYENDORFF, J. (1989) . *Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Μυστικὴ Παράδοση*. Μετάφρ. Ἑλ. Μάϊνας. Ἀθήνα, σ. 62-71.
- ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Ν., (1972). *Ἡ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Δόξα τοῦ Ἄνθρώπου*. Ἀθήνα.
- ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Ν. (1988). *Θέματα Ὁρθοδόξου Ἠθικῆς Θεολογίας*. Πανεπιστημιακὲς παραδόσεις χριστιανικῆς ἠθικῆς, ἔκδ. Ὁργανισμὸς Ἐκδόσεων Διδακτικῶν Βιβλίων, Ἀθήνα.

- ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ, Ν. (2005). *Η Θεία Εὐχαριστία Ὡς Κέντρον Τῆς Θείας Λατρείας, Ἡ Σύνδεσις Τῶν Μυστηρίων Μετὰ Τῆς Θείας Εὐχαριστίας*, ἔκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΜΟΥΤΣΟΥΛΑ, Η. (1965). *Ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου καὶ ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν διδασκαλίαν Γρηγορίου τοῦ Νύσσης*. Διδακτορική διατριβή, Ἀθῆναι.
- ΜΠΑΛΟΓΙΑΝΝΗ, Σ. (1992). *Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Συμεῶνος τοῦ Νέου θεολόγου*. Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου μὲ τίτλο: *Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα*, Ἐκδ Ἱερᾶς Μητρο. Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
- ΜΠΕΓΖΟΥ, Μ. (1922). *Τὸ ἀνθρώπινο σῶμα στὴ Φιλοσοφία τῆς Θρησκείας*. Ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ὄντολογία στὴ βυζαντινὴ θεολογία. *Ἑλληνικὴ Φιλοσοφικὴ Ἐπιθεώρηση*, 9, 21-28.
- ΜΠΙΟΝΗ, Κ. (1941-1948). *Βυζαντινὴ Θεολογία, ἥτοι χαρακτηρισμὸς τῆς ἀπὸ τῆς Θ' μέχρι τῆς ΙΕ' ἑκατοντ. ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας (Β')*, *Θεολογία*, τ. ΙΘ', τεύχ. 2, σ. 287-300.
- ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗ, Ν. (1988). *Ἀνθρωπολογία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὁ ἄνθρωπος ὡς θεῖον δημιούργημα*. Ἀθῆναι.
- ΝΕΛΛΑ, Π., (1992). *Ζῶον Θεούμενον. Προοπτικὲς γιὰ μίαν ὀρθόδοξην κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου*. Ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα.
- ΝΕΛΛΑ, Π. (1983). *Λύτρωσις ἢ Θέωσις; Τὸ ἐρώτημα τοῦ Ἀνσέλμου «Γιατὶ ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος» καὶ ὁ Νικόλαος Καβάσιλας*. *Σύναξις*, 6, σ. 17-36.
- ΝΗΣΙΩΤΗ, Ν. (1975). *Προλεγόμενα εἰς τὴν θεολογικὴν γνωσιολογίαν. Τὸ ἀκατάληπτο τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δυνατότης γνώσεως αὐτοῦ*. Ἐκδ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθήνα.
- ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Θ. (1981). *Ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα*. Διδακτορική διατριβή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- ΝΤΟΚΟΥ, Γ., (2009). *Ἡ μυστηριακὴ ζωὴ ὡς ἄξονας τῆς πνευματικῆς ζωῆς στὰ κείμενα τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου*. Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη.
- ΕΥΔΙΑ, Β. (2002). *Ἡ ψυχὴ στο Χριστιανισμό. Ανάμεσα στο Θάνατο και την Ανάσταση. Σπουδὴ στη νεκρώσιμη ακολουθία*. Στὸ Δ. Ευαγγελόπουλος, Ι. Ευαγγέλου & Γ. Σταματέλλος (επιμ. Ε. Αυλίδου), *Τι εἶναι ἡ ψυχὴ*, Ἐκδόσεις Ἀρχέτυπο, 2002. Ἀναρτημένο στὸ <https://antifono.gr/ψυχή-χριστιανισμός-θάνατος-ανάσταση/> [προσπέλαση 16-10-2018].
- ΟΥΛΗ, Δ. (2001). *Ἡ Διαλεκτικὴ Νόμου καὶ Ἐλευθερίας στο Ἔργο του Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*. *Θρησκευολογία –Ἱερά/Βέβηλα*, 2001, 2, σ. 55-66.

- ΟΥΛΗ, Δ. (2013). *Η Διαλεκτική Νόμου και Ελευθερίας στο Έργο του Συμεών του Νέου Θεολόγου*. Ανέκδοτη διπλωματική εργασία στην Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία, Ε.Α.Π., Πάτρα.
- ΟΥΛΗ, Δ. (2018). *Φτωχός με άπειρο πλούτο. Η Διαλεκτική Νόμου και Ελευθερίας στο έργο του Συμεών του Νέου Θεολόγου*. Εκδ Αρμός, Αθήνα.
- ΟΡΦΑΝΟΥ, Μ., (1974). *Η ψυχή και τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Δίδυμον Ἀλεξανδρέα (τὸν τυφλόν)*. Διδακτορική Διατριβή, Πατριαρχικὸ Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Ἀνάλεκτα Βλατάδων, 21, Θεσσαλονίκη.
- ΠΑΛΑΝΗ, Δ. (2015). *Η μετάνοια καὶ ἡ ἐξομολόγηση κατὰ τὸν Συμεών τὸν Νέο Θεολόγο*. Μεταπτυχιακή ἐργασία, ἐπιβλ. Καθ. Π. Ὑφαντής, Θεολογική Σχολή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ΣΤ., (1973). *Τὸ συγγραφικὸν ἔργον Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου*. Ἔκδ. «Ὀφελίμου Βιβλίου», τ. Α', Αθήναι.
- ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Ν. Ι. (1988). *Κλινικὴ ψυχολογία: Διάγνωση, πρόληψη καὶ θεραπεία τῶν ψυχικῶν διαταραχῶν*, Ἰδιωτικὴ Ἔκδοση, Αθήνα.
- ΠΑΤΡΩΝΟΥ, Γ. (2014). *Ἀπὸ τὴν πρωτολογία στὴ «λειτουργικὴ ἐσχατολογία»*. Θεολογία, τόμ. ΠΕ', τεῦχ. 2, σ. 7-33.
- ΠΑΤΣΑΛΟΥ, Ν. (2017). *Η Μυστηριολογία στὸ ἔργο τοῦ Συμεών Τοῦ Νέου Θεολόγου μέσα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ της στοιχεία*. Μεταπτυχιακή ἐργασία, ἐπιβλ. Καθ. Ι. Κουρεμπελές, Θεολογική Σχολή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- ΠΙΤΤΑΡΑ, Θ. (2007). *Η χριστολογία τοῦ Πρόκλου Κων/λεως καὶ ἡ συμβολὴ του στὴ διαμόρφωση τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος κατὰ τὸ πρῶτο ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος*. Διδακτορική διατριβή, Θεολογική Σχολή, Ε.Κ.Π.Α., Αθήνα.
- ΠΛΕΞΙΔΑ, Ι. (2010). *Η ἀνθρωπολογία τοῦ κακοῦ, τὸ πρόβλημα τῆς θεοδικίας καὶ οἱ ἀνθρωπολογικὲς προϋποθέσεις του στὴ σκέψη τοῦ Γρηγορίου Νύσσης*. Διδακτορική διατριβή, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- ΠΟΡΤΕΛΑΝΟΥ, Σ., (1998). *Η πνευματικὴ τελείωση τοῦ ἀνθρώπου. Στάδια Πνευματικῶν Μεθελικιώσεων κατὰ τὸν Ἅγιο Συμεών τὸν Νέο Θεολόγο*. Ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΡΑΝΣΙΜΑΝ, Σ. (1969). *Βυζαντινὸς πολιτισμὸς*. Αθήνα.
- ΡΑΜΦΟΥ, Σ., (1999). *Φιλόσοφος καὶ Θεῖος ἔρωσ, Ἀπὸ τὸ Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος στοὺς Ὑμνους θεῶν ἐρώτων τοῦ ἀγίου Συμεών, τὸ ἐπὶ κλην Νέου Θεολόγου*. Ἔκδ. Αρμός, Αθήνα.
- ΡΑΜΦΟΥ, Σ., (2001). *Ἰθάκη καὶ Ἰθαγένεια, Νόστος, Ἀυτοσχόλιο, Η πολιτεία τοῦ Νέου Θεολόγου, Η ἀπιστία τοῦ Θωμᾶ*. Ἔκδ. Αρμός, Αθήνα.

- ΡΑΜΦΟΥ, Σ., (2008). Αἰσθησις ὀξύμωρος. Θεογνωσία ποιητική στὸν τρίτο ὕμνο τοῦ ἁγίου Συμεῶν τὸ ἐπίκλην Νέου Θεολόγου. Στὸ Α. Μαρκόπουλος (ἐπιμ.), *Τέσσερα κείμενα γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*, σ. 89-135. Ἔκδ. Κανάκη, Αθήνα.
- ROSENQVIST, J. O., (2008). *Ἡ Βυζαντινὴ Λογοτεχνία ἀπὸ τὸν 6ον Αἰῶνα ὡς τὴν Ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης*. Μετάφρ. Γ. Βάσσης, ἔκδ. Κανάκης, Αθήνα.
- ΡΩΜΑΝΙΔΗ, Γ. (1966). Ἡ Ὁρησκεία εἶναι νευροβιολογικὴ ἀσθένεια, ἢ δὲ Ὁρθοδοξία ἢ θεραπεία της. Στὸ *Ὁρθοδοξία, Ἑλληνισμός, πορεία στὴν 3η χιλιετηρίδα*, ἔκδ. Γ. Μ. Κουτλουμουσίου, 1966, σελ. 67-87. Αναρτημένο στὸ https://www.imdleo.gr/diaf/2012/img2/Romanides_thrisk-nv_asth.pdf [προσπέλαση 3-2-2019].
- ΡΩΜΑΝΙΔΗ, Γ. (1992). *Τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα*, Ἔκδ. Δόμος, Αθήνα.
- ΡΩΜΑΝΙΔΗ, Γ. (2004). *Πατερικὴ Θεολογία*. Ἔκδ. Παρακαταθήκη, Θεσσαλονίκη.
- ΣΑΒΒΑΤΟΥ, Ἀρχιμ. Χρυσόστομου (2005). Τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας ὡς θεμέλιο τῆς πνευματικῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς κατὰ τὸν Νικόλαο Καβάσιλα. Στὸ *Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Α.*, τ. 40, σ. 283-296.
- ΣΙΣΚΟΥ, Ζ. (2010). *Ερωτικότητα, κινητικότητα καὶ κοινωνικότητα τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν ἅγιο Συμεῶν τὸ Νέο Θεολόγο*. Μεταπτυχιακὴ ἐργασία, ἐπιβλ. Καθ. Χ. Σταμούλης, Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη.
- ΣΚΑΛΤΣΗ, Π. (1999). *Λειτουργικὲς Μελέτες Γ*. Ἔκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη.
- ΣΤΑΜΟΥΛΗ, Χ. (1999). *Περὶ τοῦ φωτός*. Θεσσαλονίκη 1999.
- ΣΤΑΜΟΥΛΗ, Χ., (2000). «... τοῦτο μου ἐστὶ τὸ σῶμα...». Σχόλιο στὴν περὶ Θεοτόκου διδασκαλία τοῦ ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου. *Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ.*, Νέα Σειρά, Τμῆμα Θεολογίας, τ. 10, σ. 239-244.
- ΣΤΑΜΟΥΛΗ, Χ. (2009). *Ἔρως καὶ Θάνατος. Δοκιμὴ γιὰ ἓναν πολιτισμὸ τῆς σάρκωσης*. Ἔκδ. Ακρίτας. Αθήνα.
- STANILOAE, D. (1984). Ἡ μυστικὴ ἐμπειρία στὸν Ἅγιο Συμεῶν καὶ στὸν Μάϊστερ Ἐκκαρτ. *Σύναξη* 10, σ. 27-36.
- ΣΤΥΛΙΟΥ, Κ. (1990). *Ἄνθρωπος: ἄρσεν καὶ θήλυ*. Μελέτη Χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας. Αθήνα.
- ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, Χ. (1986). *Συμεῶν ὁ Νέος Θεολόγος (Βίος-Ἔργα-Διδασκαλία*. Πανεπιστημιακὲς Παραδόσεις, Αθήναι.
- ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, Χ. (2003). *Θέματα δογματικῆς θεολογίας καὶ πνευματικῆς ζωῆς κατὰ τὴν διδασκαλίαν Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ*. Αθήναι.
- ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, Χ. (2004). *Οἱ Νηπτικοὶ Πατέρες περὶ τῆς κατὰ Χριστὸν τελειώσεως τοῦ ἀνθρώπου*. Αθήναι, 2004.

- ΤΑΤΑΚΗ, Β., (1977). *Η Βυζαντινή Φιλοσοφία*. Έκδ. Έταιρεία Σπουδῶν Νεοελληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Γενικῆς Παιδείας, μετάφρ. Εὐα Καλπουρτζή, Αθήνα.
- ΤΕΜΠΕΛΗ, Η. & ΤΕΡΕΖΗ, Χ. (2008). Οι έννοιες ουσία-φύσις-πρόσωπον-υπόστασις στη νεοπλατωνική φιλοσοφία και στην ορθόδοξη θεολογία. Στο *Η Ορθόδοξη Κληρονομιά, Θεολογία και Φιλοσοφία στην εποχή των Πατέρων*, Γ', σελ. 282-287. Εκδ. Ε.Α.Π., Πάτρα.
- ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Π. (1981). *Μυστικισμός-Αποφατισμός-Καταφατική Θεολογία*. Έκδ. Σωτήρ, τ. 1. Αθήναι.
- ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Π., (1997). *Δογματική τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*. Έκδ. Ἀδελφότητα Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ», τόμ. Α', Αθήνα.
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ, Γ. (1984). *Ἑλλάμψεις θείου φωτός*. Σπουδὴ στὸν Ἄγ. Συμεῶν τὸ Νέο Θεολόγο. Θεσσαλονίκη.
- ΤΣΑΜΗ, Δ., (1969). *Η Διαλεκτικὴ Φύσις τῆς Διδασκαλίας τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου*. Ἀνάλεκτα Βλατάδων 1, Πατριαρχικὸ Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη.
- ΤΣΑΜΗ, Δ., (1971). *Η τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Νικήτα τὸν Στηθάτον*. Ἀνάλεκτα Βλατάδων 11, Πατριαρχικὸ Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν Θεσσαλονίκη.
- ΤΣΑΜΗ, Δ. (2001). *Ἐκκλησιαστικὴ Γραμματολογία. Ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ ὡς τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολεως*. Έδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη.
- ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗ, Δ., (1998). *Χάρις καὶ ἐλευθερία κατὰ τὴν πατερικὴ παράδοση τοῦ ΙΔ' Αἰώνα*. Έκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΤΣΙΓΚΟΥ, Β. (1999). *Ἐκκλησιολογικὲς θέσεις τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου*. Ἀὐθεντία καὶ πρωτεῖο. Έκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη.
- ΤΣΙΓΚΟΥ, Β., (2003). Ὁ «τολμηρὸς» θεολογικὸς λόγος τοῦ ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου καὶ ἡ συμβολὴ του στὸ ἡσυχαστικὸ κίνημα καὶ τὴ φιλοκαλικὴ Ἀναγέννηση. *Ὁρθοδοξία καὶ Παιδεία* 2, σ. 67-93.
- ΤΣΙΓΚΟΥ, Β., (2009) *Ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴ δογματικὴ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*. Έκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΤΣΙΓΚΟΥ, Β. (2010). Προλεγόμενα στὴ θεολογικὴ γνωσιολογία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ. Έκδ Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗ, Ν., (1986). Τὰ κοσμολογικὰ στοιχεῖα τῆς θεολογίας Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου ὡς ἀναβαθμοὶ τῆς θείας ζωῆς. *Θεολογία* 52, 2, σ. 590-607.
- ΦΑΡΑΝΤΟΥ, Μ. (1972). *Χριστολογία Ι. Τὸ ἐννύπστατον*. Αθήναι.

- ΦΕΙΔΑ, Β., (2002). *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Β', Ἀπὸ τὴν Εἰκονομαχία μέχρι τῆ Μεταρρύθμιση*. Ἀθήνα.
- ΦΛΟΡΟΦΣΚΥ, Γ. (1977). *Ἀνατομία προβλημάτων τῆς πίστεως*. Ἔκδ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη.
- ΦΛΟΡΟΦΣΚΥ, Γ., (1993). *Οἱ Βυζαντινοὶ Πατέρες τοῦ ἔκτου, ἑβδόμου καὶ ὀγδόου αἰώνα*. Μετάφρ. Π. Πάλλη, ἔκδ. Π.Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΦΛΟΡΟΦΣΚΥ, Γ. (2008). *Δημιουργία καὶ Ἀπολύτρωση*. Ἔργα, τ. 3, (μετάφρ. Π. Πάλλη), ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΦΡΟΪΝΤ, Σ. (2005). *Εἰσαγωγή στὴν Ψυχανάλυση*, Μετάφρ. Α. Πάγκαλος, ἔκδ. Γκοβόστη, Ἀθήνα.
- ΧΑΣΙΩΤΗ, Α. (2014). *Ἡ Προσευχὴ κατὰ τὸν Ἅγιο Συμεὼν τὸν Νέο Θεολόγο*. Μεταπτυχιακὴ ἐργασία, ἐπιβλ. Καθ. Σ. Λάμπρου, Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη.
- ΧΑΣΤΟΥΠΗ, Α. (1976). *Μελέται εἰσαγωγικαὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην*. Ἀθήνα.
- ΧΡΗΣΤΟΥ, Π., (1965). *Ἰωάννης ὁ Γραμματικός, Θ.Η.Ε., τ. 2*, Ἀθήνα.
- ΧΡΗΣΤΟΥ Π., (1967). *Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος. Θ.Η.Ε., τ. 11*.
- ΧΡΗΣΤΟΥ, Π., (1983). *Εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα. Στὸ Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καὶ Ἀσκητικῶν, Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος, τ. 19^Α*. Πατερικαὶ Ἔκδ. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη.
- ΧΡΗΣΤΟΥ, Π., (1984). *Ἅγιος Συμεὼν, ὁ Θεολόγος τοῦ φωτός. Σύναξη 10, σ. 9-16*.
- ΧΡΗΣΤΟΥ, Π., (1991). *Τὸ μυστήριον τοῦ ἀνθρώπου*. Ἔκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη.
- ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ, Β. (1977). *Ἡ πνευματικὴ πατρότης κατὰ Συμεὼν τὸν Νέον Θεολόγον*. Ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- ΧΡΟΝΗ, Μ., (2012). *Ἡ εξέλιξη τῶν ἱατρικῶν ἀντιλήψεων στὸ Βυζάντιον κατὰ τὸν 9ο αἰ.* Στὸ <http://www.archaiologia.gr/blog/2012/12/24/η-εξελιξη-των-ιατρικων-αντιληψεων/> [προσπέλαση 27-2-2015].
- WARE, Κ. (1972). *Παράδοσις καὶ προσωπικὴ ἐμπειρία ἐν τῇ ὑστεροβυζαντινῇ θεολογίᾳ. Στὸ Γρηγόριος Παλαμᾶς, σ. 482-498*.
- WARE, Κ. (2005). *Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία τὸν 21ο αἰώνα*. Μετάφρ. Νίκος Ντόντος. Ἔκδ. Ἰνδικτος, Ἀθήνα.
- WARE, Κ. (2012). *Τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου στὸν Ἅγιο Συμεὼν τὸν Νέο Θεολόγο*. Στὸ «Χριστιανισμὸς καὶ Ἐλευθερία», (ἀπόδοση: Κ. Νιάρχου), σ. 263-269. Ἀγγλία. Αναρτημένο στὸ <https://www.pemptousia.gr/2012/11/to-mistirio-tou-theou-ke-tou-anthropou-s/> [προσπέλαση 21-10-2018].

- ΥΑΖΙΓΙ, Π. (1992). *Έσχατολογία και ήθικη*, διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη.
- ZELLER, E. – NESTLE, W. (1980). *Ιστορία τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας*. Μετάφρ: Χ. Θεοδωρίδη, ἔκδ. Ἐστίας, Ἀθήνα.